О
4758

АПРИЛСКО ВЪСТАНИЕ 1876

I

НАУКА И ИЗКУСТВО

04

0-4758

ДЪРЖАВНА БИБЛИОТЕКА „ВАСИЛ КОЛАРОВ"

БЪЛГАРСКИ ИСТОРИЧЕСКИ АРХИВ

АПРИЛСКО ВЪСТАНИЕ
1876 г.

СБОРНИК ОТ ДОКУМЕНТИ

ТОМ I

Съставили:

КИРИЛА КАРАТЕОДОРОВА, БОНКА ТОДОРОВА-ПЕТКОВА,
ВИКТОРИЯ ТИЛЕВА, ЗДРАВКА НОНЕВА
МАРИЯ ТРИФОНОВА-ПЕТРОВА

ПОД РЕДАКЦИЯТА НА ПРОФ. АЛЕКСАНДЪР К. БУРМОВ



ДЪРЖАВНО ИЗДАТЕЛСТВО „НАУКА И ИЗКУСТВО"
СОФИЯ 1954

1949

УНБ БИБЛИОТЕКА
инв. № 3483
1955

с ка истории
библ. № 12173

ПРЕДГОВОР ОТ СЪСТАВИТЕЛИТЕ

Настоящата книга е първи том на сборника от документи и материали за Априлското въстание през 1876 г., който се подготвя за издание от сътрудниците в специалните отдели при Държавната библиотека „Васил Коларов".

Идеята за сборника се роди през 1951 г. във връзка с всенародното честуване на героичния подвиг на априлци. Осъществяването и се забави поради невъзможността да се прегледат за кратко време всички архивни фондове, пръснати по разните институти и учреждения в страната, повечето от които са неподредени, неописани и без каталог. За съставянето на настоящия първи том от сборника съставителите му, сътрудници в Български исторически архив при ДБВК, трябваше да прегледат близо 400 000 документа, които се съхраняват в БИА при ДБВК, в Архивния институт при БАН, в института „Христо Ботев" при БАН, в архива на Народното събрание, в Църковно-историческия музей, в Софийския градски архив, в Музея на революционното движение, в Дирекцията на пенсиите и в музейните, библиотечни и читалищни архиви на средищата на въстанието или на близки до тях селища — Панагюрище, Перущица, Брацигово, Пловдив, Пазарджик, Дряновския манастир, Търново, Кръвеник, Елена, Бяла черква, Севлиево и др.

Значителни трудности срещнаха съставителите и в обработката на документалните материали. В по-голямата си част документите са мъчно четливи, написани са в много случаи полуграмотно, мастилото на повечето от тях е съвършено избледняло, някои се намират в много лошо състояние и т. н. Установяване авторството на някои документи и точното име на авторите им, разкриване псевдонимите на революционните дейци и уточняване датите на многобройните недатирани писма и телеграми наложиха продължителни и трудни археографски, исторически и библиографски справки. Най-сетне трудни за разчитане се оказаха и документите на чужди езици, повечето от които са фотокопия.

Трудностите бяха още по-големи поради липса на наш, домашен опит при издаването на исторически документи. Наистина взеха се под внимание направените досега от Д. Т. Страшимиров, Т. Панчев, М. Г. Попруженко, П. Ников и др. издания, но тъй като те не отговарят напълно на научните изисквания, не можаха да ни послужат за образец. Ето защо най-значителна, решителна помощ на съставителите оказа богатият съветски опит, отразен както в документалните сборници, тъй и в следните ръководства, които можаха да се намерят в София: Основные правила публикации документов Государственного архивного фонда Союза ССР. Москва, 1945; А. А. Шилов. Руководство по публикации документов

XIX в. и начало XX в. Под ред. Г. Костомарова. Москва, 1939; Г. А. Князев. Теория и техника архивного дела. (Опит систематического руководства). Ленинград, 1935; Рукописи Ломоносова в Академии наук СССР. Научное описание сост. Л. Б. Моздалевский. Москва, 1937; Ф. В. Буслаев. Корреспонденты Л. Н. Толстого. Под ред. Н. Н. Гусева. Москва, 1940, и др.

*

При работата върху първия том на сборника съставителите са се ръководили от следните основни начала:

1. Публикувани са само документи, произхождащи от непосредствените участници в подготовката и извършването на въстанието или от лица, имали възможност да узнаят известни подробности на самото място и от самите участници.

2. Публикувани са само документи, произхождащи от времето на подготовката и извършването на въстанието или от съвсем близко до него време, когато непосредствените впечатления са били съвсем пресни. Документите от по-късно време, главно спомени, удостоверения, пенсионни дела и др., които не са първоизвори, ще бъдат дадени в анотации в следващия том.

3. Публикувани са само документи, които се съхраняват в държавни и обществени институти, но не и у частни лица.

4. Включени са само документи, които съществуват като архивен материал в оригинал или препис. Документите, публикувани тук и там, чиито оригинали или преписи не се намират в архивните фондове, не са дадени в настоящия том поради съмнителната им автентичност.

5. Обработката на публикуваните документи е направена de visu от оригинала или преписа.

6. Документите на чужд език са дадени в оригинал и в превод. При документите, написани на смесен българо-сръбски език (напр. писмата на Ив. Сапунов, П. Хитов и др.), сръбските думи са предадени в българска транскрипция, като сръбските буквени знаци j, ђ, ћ са заменени с й, дж и ч.

7. Документите са предадени по днешния правопис. По внушение на редактора проф. Ал. Бурмов е направена известна нормализация на езика на някои от българските документи, без да се изменя тяхното съдържание, с оглед те да станат по-разбираеми. Предаването на документите tels quels е принцип на буржоазната археография, която проповядва фетишизъм към формата, без да държи сметка дали съдържанието ще бъде разбираемо за читателя.

8. Всички документи са подредени хронологически по стар стил, както са датирани от авторите им. Ако някои документи носят дата в нов стил, какъвто е случаят с телеграмите от чужбина, то и тогава за последователност подреждането е направено по стар стил.

9. Включени са и документи, публикувани по-рано, с оглед на тематичния характер на сборника и на обстоятелството, че в повечето от по-раншните публикации са допуснати съществени пропуски и грешки, не е указано къде се намират оригиналите, а и самите публикации се намират в съчинения, станали отдавна библиографска рядкост.

10. Заглавието на документите е направено от съставителите. То съдържа следните елементи: 1 дата, 2 място на написването, 3 вид на документа, 4 автор, 5 получател и 6 кратко съдържание. В заглавието не са упо-

требени скоби, въпреки че някои данни, включени в него, са дадени от съставителите.

11. В текста на документите всичко добавено от съставителите е поставено в четвъртити скоби. В кръгли скоби е поставено това, което и в документите е в скоби. С четири точки е означен неразчетен било поради нечетливост, било поради повреда на документа текст. В кавички е поставено това, което и в оригинала е в кавички.

12. Легендата на края съдържа следните елементи: името на института, в който се намира документът (не е посочен институтът само когато той е Български исторически архив при ДБВК); фонда в съкращение (спазено е наименованието на фонда, тъй както е заведено в дадения институт, макар че в много случаи фондообразователите са определени неправилно); инвентарния номер на документа, ако има такъв, и други археографски сведения.

13. Към легендата са дадени и библиографски сведения за публикуваните по-рано документи, и то предимно за първата публикация. Указано е дали публикацията е с грешки и пропуски, без те да се посочват конкретно (за грешки са сметнати следните случаи: неправилно предадено име или дата, неправилно разчетена дума и пр.).

14. Към текста на документите са дадени обяснителни бележки, които нямат характер на исторически коментар. Те имат за задача да посочат пълните имена и разкрият псевдонимите, споменати в документите, да обяснят някои по-непознати думи и др., та по този начин да улеснят четенето и използуването на документите.

15. Съвсем кратки биографични данни за по-главните дейци на въстанието и за по-често споменаваните лица в документите са дадени в именния показалец на края на книгата.

*

Съставянето на том първи от сборника е извършено под ръководството на Кирила Каратеодорова. Тя е издирвала освен това документални материали, прегледала е и подредила целия материал, съставила е заглавията на документите и обяснителните бележки. Останалите членове на колектива — Виктория Тилева, Бонка Тодорова-Петкова, Мария Трифонова-Петрова, Здравка Нонева и в най-малък размер Драга Алексиева — са издирвали и преписвали документите и са сверили машинописните преписи с оригиналите. В. Тилева събра документалните материали от южнобългарските музеи, библиотеки и читалища, а Б. Тодорова-Петкова — от северобългарските. Освен това колективът направи преводите на по-голямата част от документите на руски, сръбски, френски и немски език.

Значителна помощ в обработката на документите, в определяне датите на недатираните писма, в разкриване псевдонимите и др. оказа редакторът проф. Александър К. Бурмов, под чието общо ръководство е съставен томът.

През време на работата си колективът получи ценна помощ и от други сътрудници на ДБВК, които го подпомогнаха в разчитането и превеждането на документите на чужди езици, а именно: д-р Ив. Панайотов — от английски и френски език, Татяна Киркова — от руски, Елена Ошанина — от руски и сръбски, Димитър Минчев — от румънски, и сътрудниците от Ориенталския отдел — за превода на турските думи и изрази. На тези другари, както и на всички други от различните архивни инсти-

тути в София и провинцията, които оказаха съдействие,[1] съставителите изразяват своята гореща благодарност.

Най-голяма благодарност обаче колективът дължи на др. Георги Михайлов, директор на ДБВК, чийто непрекъснат интерес към работата му и чиято настойчивост направи този сборник една реалност.

За работата на колектива, която бе особено трудна и поради това, че е за него първа, за достойнствата и грешките й ще си каже мнението критиката. Съставителите я очакват с желанието да се поучат.

София, 20 юни 1953 г.

---

[1] Не ни оказаха съдействие др. Тодор Белчов, уредник на Музея на революционното движение в Пловдив, който не ни позволи да прегледаме поверените му документи, и другарите от Градския музей в Копривщица, които се отнесоха съвсем формално към изпратените им от нас две писма.

УВОД

I

Априлското въстание през 1876 г. е едно от най-значителните събития в живота на българския народ. То е най-високата точка, върхът и завършъкът на кървавата борба, водена от него в продължение на четири века и половина срещу варварския турски феодализъм.

Значението на Априлското въстание се определя преди всичко от задачите, които епохата бе поставила пред него за разрешение и изпълнение. Това бяха задачите на антифеодалната, на буржоазната революция, чието разрешение по-рано не бе възможно поради изостаналостта на турския феодализъм, а сега бе станало наложително поради разложението на турската феодална система.

Основна движеща сила на Априлското въстание както изобщо на българското национално-революционно движение през втората половина на XIX в. бяха селяните. Те заедно със занаятчиите страдаха най-много от гнета на турския феодализъм. Затова Априлското въстание беше опит за извършване на буржоазно-демократическата революция у нас. То целеше да ликвидира безостатъчно турските феодални порядки, да осъществи действителна национална независимост и да осигури всемерни възможности за демократическото развитие на българския народ. Участниците в него и ръководителите му — великите български революционни демократи начело с Хр. Ботев — се стремяха към истински народно, към плебейско разрешение на всички въпроси на буржоазно-демократическата революция.

Априлското въстание се отличава от въстаническите движения и опити преди него и със своите размери, с количеството на участвуващите в него народни сили и със своята организация. То бе масово въстание, което обхвана по-голямата част от България — от Враца до Ямбол и от Дунава до Родопите, като намери отражение и в Македония. То не бе стихийно въстание, а подготвено и проведено под знамето на Българския революционен централен комитет, създаден от В. Левски и ръководен след неговата смърт от Ботев.

Българските селяни и занаятчии, както и свързаната с тях и произхождаща от тях народна интелигенция показаха в Априлското въстание безбройни примери на най-висок, на най-чист и съзнателен патриотизъм, на пламенна любов към отечеството, народа и свободата. Едновременно с това те проявиха рядък в историята масов героизъм. Мъже и жени, юноши и девойки, старци и деца посрещаха страданията и смъртта, насилията и обезчестяванията, бесилките и куршума, щика и топора на озверените турски орди с високо вдигнато чело и непоклатима готовност за жертва пред олтара на свободата. Много пъти те предпочитаха сами

да сложат край на живота си, за да лишат врага от удоволствието да се гаври с тях.

Българската буржоазия, изплашена от широкия размах на национално-революционното движение на селячеството и занаятчийството, се бе отказала напълно от борбата против турския феодализъм и бе влязла в тясно съглашателство с турската феодална класа и феодално-бюрократична държава. Тя стоеше във всичките си прослойки—с изключение на емиграционната буржоазия—на ясно определени антиреволюционни позиции и се стремеше да попречи с всички сили на провеждането на въстанието. Когато то избухна, тя заедно с чорбаджиите показа изцяло своята предателска природа. От своя страна емиграционната буржоазия се опитваше да сложи ръка на движението на българските селяни и занаятчии и да го насочи по пътища, противни на техните интереси и цели.

Априлското въстание не успя, защото нямаше класа, която да му осигури последователно докрай ръководство. Буржоазията беше изменила и на народа, и на своята собствена революция, а работническа класа по това време в България още не съществуваше. Но въпреки неуспеха си Априлското въстание доведе обективно до освобождението на българския народ от турския феодален гнет, до извършването на буржоазната революция отгоре, чрез външна намеса.

Страданията на българския народ по време на въстанието и след потушаването му, пороищата от кръв, гората от бесилки, пожарищата и пепелищата, стенанията на затворниците и заточениците и плачовете на хилядите вдовици и сираци, останали без подслон и подкрепа, без хляб и облекло, предизвикаха широк отклик в световната демократична и прогресивна общественост. Източният въпрос, въпросът за съдбата на поробените от Турция народи и за самото съществуване на турската империя, бе поставен отново за разрешение, и то настоятелно и твърдо. Той се превърна всъщност в български въпрос. Окуражено от създаденото международно положение във връзка с българското въстание и Сръбско-турската война през лятото на 1876 г., облегнато отчасти на мощното народно движение в Русия в полза на българския народ и неговото освобождение, руското царско правителство, водено от свои собствени вътрешно- и външнополитически цели, обяви война на Турция. В резултат на тази война, на храбростта на руските войници и на жертвите на руския народ бе постигнато освобождението на България въпреки противодействието на западните капиталистически държави и преди всичко на Англия.

II

Именно защото беше народно въстание, защото търсеше революционно-демократично разрешение на задачите на епохата, защото се стремеше към осъществяване на националната независимост и истинското демократично развитие на българския народ, Априлското въстание бе съзнателно пренебрегвано от българската буржоазна историография. Верни слуги на своята класа, която отдавна вече бе продала националната независимост на България и я бе превърнала в придатък на немския империализъм на Балканите, като бе лишила народа ни от всякакви демократически правдини, буржоазните историци не желаеха да разкриват действителния характер на въстанието, нито да посочват основните движещи сили в него. Официалната буржоазна историография предпочиташе да не включва в занимания си историята на Априлското

въстание. То бе предмет само на мемоарната литература, създавана със скромните сили на някой от живите му участници и ръководители, които не желаеха да видят забравен своя подвиг. Съществуващите монографични изследвания по историята на Априлското въстание, включително и тритомният труд на Д. Т. Страшимиров,[1] се явиха на бял свят пак по почин на бившите поборници или с оглед на местни интереси. Те не бяха дело на официалната буржоазна историография, която предпочиташе онези теми от историята на Българското възраждане, които стояха далеч от революционните борби на народа. Те бяха дело на любители и неспециалисти, на които буржоазната историография гледаше с пренебрежение. С пренебрежение се отнесе тя дори с труда на Д. Т. Страшимиров.

Въпреки значителната стойност на някои от тях поради богатия фактически материал, който съдържат, всички досегашни изследвания върху историята на Априлското въстание страдат от всички пороци на буржоазната историография. Те представят събитията в невярна светлина, прикриват характера и движещите сили на въстанието, фалшифицират ролята на класовите сили в него с оглед да реабилитират измяната на буржоазията, измиват буржоазията и чорбаджийството от предателството им. Нещо повече, всички тези изследвания се стремят да използуват патриотизма и героизма на народните маси, проявени така нашироко по време на въстанието, за утвърждаването на буржоазния национализъм и великобългарския шовинизъм.

Виждайки невъзможността да скрие напълно или да фалшифицира цялостно истината по Априлското въстание, буржоазно-фашистката историография премина към пълното отричане на въстанието като положителен факт в миналото на българския народ. Идеолозите и ръководителите на българското национално-революционно движение и на Априлското въстание и на първо място Ботев бяха обвинени в неразбиране на действителността, в пренасяне отвън и проповядване на вредни за развитието на народа ни идеи. Самото въстание, казва един от фашистките клеветници на величавата борба на българския народ за свобода, „не беше естественият, нормалният път, по който бе тръгнало и вървеше развитието на българския народ", то е „една съдбоносна грешка с непоправими за целокупния български народ последици".

Буржоазните и фашистки извращения, фалшификации и клевети във връзка с историята на Априлското въстание бяха разобличавани последователно и успешно от историците-марксисти, като се почне от Д. Благоев и се стигне до Г. Бакалов и Ж. Натан. Те се стремяха да разкрият марксистки, научно, същността на въстанието, да определят неговия характер и да посочат основните движещи сили в него.

При положение че беше тръгнала по пътя на извращаването на историческата правда, буржоазната историография пренебрегваше и издаването на документите и материалите за Априлското въстание. Те не ѝ бяха нужни, защото можеха да отсекат из корен опитите ѝ за фалшификация на историята.

Не само това — буржоазната историография и свързаните с нея държавни институции не полагаха никакви грижи за издирването, събирането и запазването на документите и материалите за национално-революционното движение и неговата връхна точка — Априлското въстание. Когато

---

[1] Димитър Т. Страшимиров, История на Априлското въстание, Т. I—III. Пловдив, 1907.

през 1883 г. Н. Обретенов и З. Стоянов поискали от Министерството на народната просвета помощ, за да обиколят България и Румъния и да съберат всички оцелели документи по въстанията, отговорено им било, че Министерският съвет „не намери основание да удовлетвори просбата" им.[1] Безследно са изчезнали редица документи за Ботев, част от които са обнародвани в биографията на поета-революционер от З. Стоянов. Те са били откупени от Министерството на народната просвета в началото на настоящия век, за да бъдат след това унищожени по престъпен начин от неизвестен историк или чиновник. През 1944 г. в мазетата на Народната библиотека в София изгоряха куп пенсионни преписки на въстаници и опълченци, съдържащи ценен материал за историята на Априлското въстание, на българското опълчение и други революционни движения и акции. Все тогава, по време на бомбардировките, изгоряха и голям брой турски документи, много от които се отнасяха по всяка вероятност до революционното движение и до Априлското въстание.

И ако все пак са запазени доста документи и материали за историята на национално-революционното движение и на Априлското въстание в частност, то се дължи на някои бивши революционни дейци, като П. Хитов, Н. Обретенов, Ф. Симидов, К. Цанков и др., дължи се и на случайността. Тяхното прибиране в архивните учреждения — отначало Архив на Възраждането при Етнографския музей, след това Архивен отдел при Народната библиотека — не е било нито планомерно, нито най-важна задача на тези учреждения. Тяхното съхраняване и обработване, за да могат да служат на научния работник, стоеше под всяка критика и граничеше с престъплението.

В течение на около седем десетилетия, до 9 септември 1944 г., буржоазната историография успя да подготви и издаде само три сборника с документи за българското национално-революционно движение. Само един от тях — „Архив на възраждането" — излезе с помощта на държавата;[2] останалите два са дело на частен почин.[3] Другите сборници с документи, ако и да съдържат тук-там по нещо за национално-революционното движение и за неговата връхна точка — Априлското въстание, не се отнасят тематично пряко до тях. Те имат друго съдържание и други задачи.[4]

III

Архивното дело у нас стъпи на краката си, бе поставено на сериозни, научни основи едва след 9 септември 1944 г., след като българският народ взе с решаващата помощ на Съветската армия съдбата си в своите собствени ръце. Общият културен подем в периода на строежа на социа-

---

[1] Христо Ботев, Неизвестни произведения. Уводна статия и бележки от Мих. Димитров. София, 1924, с. 4.

[2] Архив на възраждането. Т. I. Документи по политическото възраждане. Под редакцията на д-р Д. Т. Страшимиров. Издание на Министерството на народното просвещение. София, 1908, сс. XXI + 497.

[3] Из миналото. Документи по политическото ни възраждане. Под редакцията на П. С. Кършовски. Кн. I. Елена, 1927, сс. 294. Кн. II. Елена, 1929, сс. 400. (Форматът е джобен). Димитър Т. Страшимиров. Васил Левски. Живот, дела, изворн. Т. I, Извори. Издава Народният комитет „Васил Левски". София, 1929, сс. XXIII+727+15+XXIII.

[4] Става дума за изданието на документите от архивата на Найден Геров (2 тома) и за поредицата „Документи за българската история" (6 тома), два от които съдържат документи от архивата на Н. Геров като руски вицеконсул в Пловдив, два — документи от цариградските турски архиви и два — документи от Виенския държавен архив.

лизма у нас се отрази и в областта на архивното дело. Създадено бе Главно архивно управление, укрепнаха организационно и научно съществуващите архивни институции.

Едновременно с това българската историческа наука се преустрои методологически, сдоби се с правилна методология, превърна се в марксистко-ленинска наука, годна да даде правилно обяснение на историческите факти, способна да осветли научно историческото развитие на българския народ. Продължавайки традицията на Благоев и Бакалов, тя насочи своя поглед към историята на национално-революционното движение в България през втората половина на миналия век, подложи на преоценка редица схващания и положения, утвърдени от буржоазната историография, и предприе редица нови издирвания за правилното изясняване на основните въпроси на епохата.

Естествено че тя преди всичко потърси документалните извори за епохата, от които само можеше да черпи материал за своите установления. В сътрудничество с архивните учреждения тези документи бяха приведени в ред и бяха открити множество нови и ценни документи, между които писма на Ботев, неговото джобно тефтерче и т. н. Ориенталският отдел на Държавната библиотека „Васил Коларов" в София успя да приведе в известност своето документално имущество, в което се оказаха и множество документи за национално-революционното движение изобщо и за Априлското въстание в частност.

За да бъдат направени достояние на по-широк кръг научни работници и читатели наличните в момента документи за историята на национално-революционното движение, Институтът за българска история при Българската академия на науките, Литературният институт при БАН, Институт „Христо Ботев" при БАН, Българският исторически архив при ДБВК и Ориенталският отдел при ДБВК пристъпиха към подготвянето и издаването на няколко документални сборника.[1]

Един от тези сборници е и настоящият, посветен на историята на Априлското въстание.

По плана на съставителите му сборникът от документи за Априлското въстание ще излезе в два тома и ще има следното съдържание:

1. Документи на български и други езици, от български и друг произход, свързани пряко с въстанието или имащи съвсем близка връзка с него, намиращи се понастоящем в държавните и обществени архивохранилища у нас било в оригинал, било във фотокопие, било в заслужаващ доверие препис.

2. Документи на турски език, издадени от турските държавни учреждения по време на въстанието или съвсем близо до него, намиращи се понастоящем в Ориенталския отдел на ДБВК.

3. Анотации на документите и материалите от втора и трета ръка, отдалечени по време от въстанието, на спомени на участници във въстанието и други материали, намиращи се понастоящем в държавните и обществени архивохранилища у нас.

4. Анотации на прекратени пенсионни преписки на участници във въстанието, които преписки се съхраняват в Българския исторически архив при ДБВК.

[1] Засега са излезли: Васил Левски и неговите сподвижници пред турския съд. Издание на ДБВК. София, 1952, сс. XII+463; Архив на Г. С. Раковски. Т. I. Писма и ръкописи на Раковски. Съставил и подготвил за печат Георги Димов. Институт за българска литература при БАН. София, 1952, сс. VIII+652.

5. Анотирана библиография на документите и материалите, чиито оригинали и преписи не са запазени, но които са обнародвани в книги, списания и други издания.

6. Необходимия за такова издание справочен апарат.

Една част от документите и материалите са обнародвани тук и там, но за пълнота и за улеснение на читателя те се дават и в настоящия сборник на съответното им място. Ако те бъдат изоставени само защото са вече известни, ще се получат празноти в сборника, ще се наруши неговата пълнота и тематична стойност. Впрочем повечето от тези документи са обнародвани досега с пропуски и грешки и това е вече достатъчно основание, за да бъдат те преиздадени.

Преобладаващият брой документи и материали в сборника са нови и неизвестни на читателя. Много от тях не са известни и на научните работници било защото не са били инвентирани и описани в архивното учреждение, гдето се съхраняват, било защото това учреждение е в провинцията, било защото най-сетне са новонамерени.

Почти всички документи в сборника се отнасят до организацията, провеждането и потушаването на въстанието. Документи, които да осветляват причините за въстанието изобщо, които да ни представят положението на българския народ в годините преди избухването на въстанието, не са поместени в сборника, защото такива няма в нашите архивни учреждения или ако ги има, те се отнасят до време, отдалечено с едно и повече десетилетия от 1876 г. Наистина някои от поместените документи казват нещичко по въпроса за положението на българския народ непосредствено преди 1876 г. и за причините на въстанието, но то е съвсем недостатъчно за цялостно възстановяване на историческата действителност.

Богат материал в това отношение съдържат българските вестници, излизали в Цариград през седемдесетте години на миналия век. Данните, които се съдържат в тях, именно поради факта, че са минали през горнилото на турската цензура, имат всичкото качество на достоверност. Но те не са архивни материали, за да могат да влязат в един сборник като нашия. Необходимо е да се помисли за тяхното събиране и издаване в един или няколко тома с оглед да се улесни българската историческа наука в изследванията ѝ по един от най-значителните въпроси на нашето минало.

Неравномерност в броя на документите, поместени в нашия сборник, има и по отношение на отделните революционни окръзи. Преобладават документите във връзка с дейността на емиграцията в Румъния и на I окръг в Северна България, когато се отнася до подготовката и провеждането на въстанието. От друга страна документите във връзка с потушаването на въстанието и със зверствата на турските орди в Южна България са по-многобройни.

Тази неравномерност се дължи на самото наличие на документите в архивохранилищата и съставителите не бяха в състояние да я избягнат.

Априлското въстание не е изолирано от цялостното развитие на национално-революционното движение явление. То е една от проявите на това движение, неговата връхна точка, неговият завършък. Затова в сборника са поместени всички налични документи и материали за национално-революционното движение от 1 октомври 1875 г. до разгрома на Ботевата чета, т. е. от момента, когато начева подготовката за въстание през пролетта на 1876 г. до последната негова проява. Някои от поместените документи и материали може привидно да не изглеждат свързани с Априлското въстание, но внимателното отношение към тяхното съдър-

жание ще установи неразривната им връзка със събитията от април 1876 г.

Въпреки посочените непълноти и недостатъци на нашия сборник по отношение съдържанието на документите и материалите той ще изиграе голяма роля в проучването и правилното изясняване на въпросите на българското национално-революционно движение през 1875—1876 г. и на Априлското въстание. Новото в него е твърде много и твърде ценно, за да заявяваме това с увереност.

IV

В първия том на нашия сборник са поместени документите, свързани пряко с подготовката, провеждането и разгрома на Априлското въстание, произхождащи от неговите ръководители, участници и наблюдатели. При това тези документи са съвременни или съвсем близки по време до фактите и събитията, за които се споменава в тях.

Какви въпроси из историята на Априлското въстание изясняват документите в първия том?

На първо място, това са въпросите около организацията на въстанието. Въз основа на документите може да се установи по-точно кои са членовете на Гюргевския централен комитет, който поде почина за организиране на въстание през пролетта на 1876 г., какви са неговите решения и планове, какви са неговите задачи и как те са били схващани от неговите създатели. Документите показват стремежа на гюргевските апостоли да обединят най-последователните революционери за провеждането на въстанието, като отстранят всички колебаещи се или чужди елементи и особено тези всред емиграцията. Документите показват настойчивостта и планомерността в работата на апостолите и местните дейци по организиране на въстанието, както и огромните трудности, които те са срещали. Документите показват най-сетне високо демократичния характер на революционната организация, която се стреми въпреки конспиративния си характер да взема решения след разменяне мнения на възможно най-много свои членове.

На второ място, документите, макар и доста откъслечно, дават да се разбере кои са основните причини за въстанието. В това отношение са особено ценни сведенията на чуждите наблюдатели, които са били на служба в консулствата. Всички те са единодушни по това, че българският народ е бил поставен да живее в условия на тежък икономически гнет и политическо безправие, че революционната криза, настъпила в турската империя през лятото на 1875 г. с избухването на въстанието в Босна и Херцеговина, е изострила напълно отношенията между поробители и поробени. Особено картинно рисува причините на въстанието едно изложение на българското население до чуждите дипломатически представители, подадено през есента на 1876 г.

На трето място, документите, макар също така доста откъслечно, дават да се разбере кои са основните движещи сили на въстанието, кои класови и обществени групи са взели участие в него. Редица документи сочат ясно, че основната движеща сила на въстанието са селяните. Това се вижда и от данните за подготовката на въстанието, и от докладите на консулите и консулските чиновници. Така в доклада си от 12 април 1876 г. руският вицеконсул в Пловдив Н. Геров казва, че проповедите за въстание привличали не само интелигенцията, но и „низшите слоеве на

народа, както се вижда от това, че участниците в това дело са били повечето прости селяни, които били готови да захвърлят ралото, за да вземат оръжие". В доклада си след разгрома на въстанието английският консул в Одрин Дюпюи свидетелствува, че по-голямата част от арестуваните като участници във въстанието били земеделци. Всички други доклади за страданията на българския народ след потушаването на въстанието ни насочват към селото и селяните. Някои от тях указват и за масовото участие на занаятчиите във въстанието.

Документите са категорични относно неучастието на българските чорбаджии и на буржоазията във въстанието. Това се отнася еднакво до българската буржоазия в емиграция, така наречените „стари", и до тази в страната. Особено характерно в това отношение е писмото на Ив. Мумджиев до К. Цанков от 10. IV. 1876 г.

На четвърто място, документите говорят твърде подробно за страданията на българския народ след потушаването на въстанието, когато върху него налитат и редовната войска, и башибозукът, когато той бива лишен от елементарните човешки права. В това отношение богат материал дават преди всичко консулските доклади — еднакво и на руските, и на английските консули и консулски чиновници. Особено са убедителни писмата, излезли изпод ръката на някои от пострадалите българи.

Едновременно с това тази група документи показва и героизма, проявен от народа по време на въстанието и след потушаването му.

На пето място, документите разкриват предателската роля на българската буржоазия както по време на подготовката и организирането на въстанието, тъй и по време на провеждането и потушаването му.

Голям брой от документите се занимават с ролята на българската либерална буржоазия в емиграция — в Сърбия, Румъния и Русия. Наблюдавайки революционния подем в България и изобщо революционната криза в турската империя, представителите на тази прослойка от буржоазията решават да направят опит за обсебване на революционното движение и тикането му по пътища, които отговарят на нейните интереси. В тази посока се очертават няколко линии на действие. Първата от тях е поставянето на въстанието в България под опеката на Сърбия с оглед да се използува то за постигане целите на сръбското правителство. За това действува преди всичко войводата П. Хитов, който още през есента на 1875 г. изпраща като свой агент в Румъния Ив. Сапунов. Писмата на Сапунов, на Ил. Йованович и на Вл. Ранов дават пълна представа за задачите, които си е поставил Хитов, и за средите, чиито интереси той изразява. По сръбска линия действуват и К. Пасков, войводата Цеко Петков, Симо Соколов и Т. Томич, които също се стремят към завързване връзки с българската либерална буржоазия в Румъния с оглед на ориентиране на българското национално-революционно движение към Сърбия. Най-сетне сръбското правителство действува и чрез свои преки пратеници, които отиват в Букурещ да търсят споразумение с тамошната българска емиграция.

Друга линия на действие на българската либерална буржоазия за овладяване ръководството на въстанието и на национално-революционното движение изобщо е тази на емигрантската буржоазия в Русия. Главен нейн агент е Трифон Панов, който обикаля румънските градове, за да вербува привърженици, и накрай успява да устрои събрание в Браила (6 март 1876 г.) за създаване на нов централен комитет. Между неговите помощници е и К. Цанков, който едновременно с плановете за

въстание в България крои планове за прекарване лятото в западноевропейските курорти (срâвни за това писмото на П. Фитов от Болград, 19. IV. 1876 г.). Към тази група принадлежат Ив. С. Иванов от Кишинев, Ив. Кишелски и др.

Трета линия на действие на българската либерална буржоазия е тази на компромиса, провеждана в самата България (вж за нея писмото на П. Мишайков до П. Хитов от 29. II. 1876 г.). Тя се свежда до извоюването на някои дребни правдини и по същество означаваше отказ от всякаква революционна борба.

Редица документи, като писмото на Кр. Нешев от София до Сп. Вацов в Белград (7. V. 1876 г.), свидетелствуват за отрицателното отношение на буржоазията и чорбаджиите към въстанието и за предателствата, извършени от тях. Дори английският консул в Одрин Дюпюи се възмущава от българските чорбаджии, членове на съдилищата за съдене на въстаниците. Те според него били подли и покварени (доклад от 16. VI. 1876 г.). Особено внимание заслужава писмото на М. Кусев от 16. IX. 1876 г., което разобличава предателските действия на известния турски агент чорбаджията Иванчо х. Пенчович.

Наред с предателството на буржоазията и чорбаджиите редица документи разобличават без остатък и предателската роля на българското висше духовенство. С окръжни послания владиците начело с екзарха се стремят да създадат у българския народ дух на покорство спрямо господствуващата турска феодална класа, да притъпят борческото му съзнание и да го отклонят от неговата борба за свобода и демократично развитие. В тези окръжни послания не се скъпят клеветническите епитети спрямо ръководителите и участниците във въстанието.

На шесто място, документите показват истинския лик и роля на английските дипломатически представители в Турция в подстрекаването на турците към жестока разправа с въстаналите българи, както и в прикриване на истината за турските зверства в България. Още един път става ясно, че английските анкетьори на положението в България са имали за цел да оправдаят султанската клика, която в действителност организира кланетата, като насъска невежественото мюсюлманско население срещу християните. Редица писма, като тези на В. Богданов от 6. VIII. 1876 г., на М. Кусев от 16. IX. 1876 г., на анонимен автор от 5. VI. 1876 г. и др., свидетелствуват недвусмислено за това. Впрочем за това свидетелствуват и самите доклади на английските консули в България: като не могат винаги да скрият истината по турските зверства и безчинства, те се стремят да ги оправдаят с най-нелепи обвинения срещу пострадалите българи. Палмата на първенството в това отношение държи консулът Дюпюи, в докладите на който се срещат най-много клевети срещу българския народ. Връх на клеветническите си изстъпления той достига в доклада си до външния министър на Англия лорд Дерби от 26. VII. 1876 г. Според него перущенци сами станали причина за нещастията, които ги постигнали; той бил сигурен, че ако въстанието имало успех, българите щели да извършат жестокостите, които сега турците вършат; в Карлово българите одрали до лактите ръцете на едно турче, а в Панагюрище те чисто и просто продавали човешко месо... Този същият Дюпюи намалява в доклада си числото на пострадалите българи до 10 хиляди и неговата цифра бе използувана нашироко от английското правителство за намаляване вината на турската господствуваща класа по кървавите събития на Балканския полуостров.

На седмо място, документите разкриват цялата жестокост и варварщина на турското правителство, което действува така, че понякога предизвиква възмущението дори на своите английски приятели.

На осмо място, документите показват огромната любов на българския народ към руския народ и братското участие на русите в страданията на техните южнославянски братя. Документите свидетелствуват за топлите грижи, които руските дипломатически представители полагат за страдащите българи, и за техния стремеж да разкрият обективната истина около турските зверства. В докладите си и Геров, и Церетелев, и Иванов излагат точно и подробно всички обстоятелства около избухването и потушаването на въстанието, като сочат действителната вина на турското правителство и местната турска администрация за извършените злодеяния и безчинства над беззащитните български жени, старци и деца.

Естествено въпросите, които повдигат и уясняват документите в първия том на сборника от документи и материали за Априлското въстание, не се изчерпват с казаното по-горе. Аз посочих само най-типичните групи документи и изтъкнах най-типичното в тях с оглед да се ориентира читателят в тях и да вземе правилно отношение към тяхното съдържание. Убеден съм, че подробното проучване на тези документи ще породи множество проблеми и ще изясни множество неясноти в историята на българското национално-революционно движение. Така целта на сборника ще бъде напълно постигната.

Александър К. Бурмов

ДОКУМЕНТИ

(от 1. X. 1875 г. до 17. III. 1877 г.)

1

1875 октомври 1, Гюргево. — Писмо от Никола Обретенов до Тонка Обретенова в Русе[1]

Ст. Стамболов пристигнал в Румъния след неуспеха на въстанието през миналия месец септември. Излага съдбата на ръководителите му. Интересува се за Червеноводската чета и за водачите ѝ. Вината за пропадането на въстанието е у Ив. х. Димитров. Да потърсят знамето. Селяните да скрият униформите и оръжието за напролет, когато ще има ново въстание.

1875, 8/врия 1, Гюргево.

Мила мамо[2],

Писмото и дрехите получих с време и напълно. Научавам се, че вий сте били твърде неспокойни за мойто отсъствие. С това ме крайно наскърбявате, бъдете добри и се не страхувайте от нищо.

Стамболов[3] пристигна днес и замина за Букурещ. Той бил в Балкана с 20 души, между които били Парго[4] и Георги Икономов. Стамболов, като видял, че народът го не последва, а в същото време и Иванчо[5] му ударил телеграф да спре въстанието, тогази те се пръсват кой накъдето му виждат очите. Стамболов и Георги Икономов се отправили за Търново, дето и се крили няколко дена. Стамболов се отправил през Свищов за тука, а Георги останал там; тъй също и нашият Георги[6] с Иванча били там скрити на безопасно място. Иван[чо] тези дни може да дойде тука, а Георги щял да остане на някое село бакалин.

Кажете на Легиона[7] да се научи добре за Шумненската чета какво е станала и да ми яви. Гудата[8] скрит ли е? Ако е в опасност, нека мине с пощата тука; други никой да се не лъже да дохожда, ако е некомпрометиран, защото ще гладува много. Войводата на Червеноводската чета, който е убит, шумненецът[9] ли е или Лазар[10]? Явете ми.

Байракът, ако е уварден, гледайте да го вземете и скриете; дрехи и оръжие, които са завардени, кажете на селяните да ги скътат, щото ще трябват за напролет. Както и да е, ний не ще оставим Турция на мира: или ще измрем вс[инца или][11] ще освободим България. Кажете на Ашлака[12] д[а ми пиш]е[13], каквото се е научил за Тома[14]. В Червена вода и околните села стана ли нещо и има ли войска, също и в града? Ради[15] дойде ли и какво ви каза ново? След моето заминаване бастисаха[16] ли в дома и какво питаха и търсиха ли нещо? Тома сам стана причина за улавянето му, а още повече че се развали и общият план, но както и да е, следствията са добри. Поздравете приятелите и им кажете, че вината не е моя, а на Иванча. Мене както ми свириха, тъй и играех, но както

и да е, туй ще ни служи за урок, щото друг път да знаем как се прави въстание и с какви хора трябва да имаме вземане-даване.

Кажете на Кочоолу[17] да ме не забравя, а особено нашата бедна къща.

Парго заминал за в дома си, а Георги Икономов щял да дойде в Русе.

Ашлака ми се обещаваше, че ще ми съобщава всичко, каквото става там, нека стои на думата си. По-добре ще е да се улови там на работа, отколкото да дойде тука да гладува.

Поздравете двамата Иванчовци, които са в Руското консулато, и им кажете, че не мога никога да им се отплатя за тяхната добрина, дето ме избавиха от неприятелски ръце. Ако би да минем за в Балкана сега или напролет, ще отрежа няколко зелки[18] повече. Също поздравете и Стояна Пенева[19], който ме внесе във вапора[20].

Сиромах Тома дано да се избавеше и дойде при мене да се прегърнем.

Поздравете всички приятели.

Ваш покорен син Кубрат[21]

Вярно с преписа от оригинала, снет през 1881 година.

Ф. НО, II В 177. Преп. с маст. повр. 1 л. 2 п. с. 34/21 и автогр. с хим. маст. повр. 2 л. 3 п. с. 34/21. От направеното сравнение между преписа и оригинала, доколкото това бе възможно, се вижда, че преписът не предава изцяло и точно оригинала, а е даден в съкратен вид. На с. 1 на оригинала има следния текст с обикновено мастило, който не е даден в преписа:

Мила мамо,

Живо здраво съм и юнак. Приех всичко. Поздравете приятелите. Сия[22] нека ходи на училището. Поздравете всичките приятели, а най-много Мемиш паша[23].

1875, 8/врий 1.

Ваш Кубрат

Публ. отчасти и с грешки в: Обретенов, Никола Т. Спомени за българските въстания. София [1943] с 243—244, и изцяло с малки изменения в: Стоянов, Захарий. Неиздадени съчинения. София, 1943, с. 504—505

[1] Градът е определен по получателя. [2] Т. Обретенова. [3] Стефан. [4] Захарий Стоянов. [5] х. Димитров. [6] Обретенов. [7] Тодор Чунчулов. [8] Андон Данев Гудов. [9] Върбан Йорданов. [10] Свищовлията. [11] Писмото е скъсано. [12] Никола Табаков. [13] Скъсано. [14] Кърджиев. [15] Иванов. [16] Нападнаха, обискираха. [17] Георги. [18] Турски глави. [19] Мушанов. [20] Парахода. [21] Н. Обретенов. [22] Анастасия Обретенова. [23] Прякор на луд турчин в Русе.

2

1875 октомври 2, Турну Северин. — Писмо от Петър Йорданов и Георги Матев до Панайот Хитов в Турну Северин

Кога ще мине с чета в България? Ако Сърбия воюва, тогава да действува. За предпочитане е четата да мине през пролетта на 1876 г. Да повлияе на Филип Тотю да не отива в Босна.

Господ[ин] П. Х[итов],

Ази, придружен с г-н Георги Матев, дойдохме при вази да се разговорим, да знаеме какво да правиме. Следовате[лно] като не ви намерихме тука и като не ни допущаваха[1] средствата, и затова не можехме да чакаме, доде дойдете, и тъй заминахме пак за Бекет. Но при всичко

това ни[й] ви молиме, щом пристигнете в Северин, тука, непременно ви молим да ни явите какво трябва да правим — всичко подробно. Оставам в надежда за ваш отговор

П. Н. Йорданов

Адресата на писмото ще направите: г-н А. Матев за П. N. Jordanov, Bechet.

Бай Панайоте, не знам как сте разпоредили за минуването, т. е. засега ли или за напролет? Ако би да захване Сърбия, тогава трябва[2] непременно и ние да вървиме криво-ляво, но ако в противен случай не, тога[ва] на всеки начин да стоим тази зима да се приготовляваме за напролет да минеме. Защото знаете твърде добре, че имаме нужда българите въобще като от вази хора, които са остали твърде редки! Загубихме х. Димитра[3] и Стефана[4] (бог да ги прости). Не трябва да загубваме и други двама-трима войводи, които имаме, залудо, без да се ползува отечеството ни от техните заслуги.

Научихме се оттук, че дошел бай Филип и искал да мине чрез Босна. Моля ви, бай Панайоте, недейте го оставя на никакъв начин да се опропастява заедно с юнаците си за чужда полза. Защо[то] тамо хвъркат да бъде, не може продра[5] през границата, макар и да продере, ник[ак]ва полза не ще може да принесе. Защо[то] влизаме в зима, която е два път[и] по-голям неприятел наш, отколкото турчинът, защото ние не сме сил[н]а и редовна войска.

При всичките тия ви моля, бай Панайоте, да ме извините за дързостта, която вземам за гореназначените бележки, защото съм уверен, че ви са вам познати по-напред от мен.

Откато ви моля заедно с г. П. Йордано[в], накъдето и да се реши — да ни явите с първо за управлението ни,[6] съм ваш покорен

Георги Матев[7]

1875, 8/врия 2.
T. Severin

[На с. 4 адрес][8]
Господ[ин] П. Хитов, Т. Северин.

Ф. ПХ, II А 9003а—б. Автогр. с маст. 2 л. 3 п. с. 34.5/21

Публ. с грешки в: Страшимиров, Д. Т. Архив на възраждането. Т. I. София, 1908, с. 391—392, № 14

[1] Вместо допускаха, позволяваха. [2] В ориг. „требова". [3] Асенов. [4] Тодоров-Караджата. [5] Премина. [6] За да знаем, да се ориентираме. [7] Под името, добавено с молив, „Свищовец". [8] На същата стр. има кратка бележка от П. Хитов вероятно от по-късна дата.

3

1875 октомври 3, Самоков. — Писмо от Джеймс Кларк до Хътън Дюпюи в Одрин[1]

Положението на българския народ е тежко. В Самоков не се готви въстание, но ако българите биха били сигурни в успеха му, биха въстанали. Турците се страхуват и вземат мерки.

Extract

Samakove, Oct. 15[2], 1875.

D[ea]r Sir,

I have no doubt that there is a strong undercurrent against the Government. This is shown by the disclosures in Sofia some months ago, and by occasional expressions which are occasionally heard.

The bulgarians feel that they are oppressed. The tax on all male children though but a few days old, each march — for exemption from military service, seems to all unjust and severe.

The collection of taxes develops many wrongs indirectly caused by the Government. The unreception of evidence from bulgarians, against turkish evidence, and the overbearing conduct of turks with bulgarians add to the above grievances.

I know of no reason to think that the bulgarians are now planning any uprising in this vicinity, but I have no doubt they would do so with any probability of success.

I see no prospect of any benefit from such uprising. They are not united, and I don't think would agree if successful.

I often wonder at the course of the turks. Were they just with the bulgarians, I think the latter would prove good subjects. In my acquaintance of some 15 years with this country, I have been brought to respect many good qualities in both nationalities. We wish to seek the highest good of all.

The turks here fear much an uprising of the bulgarians, as I hear from various quarters, and they are taking active measures for repressing the same.

A person at the government office last night told me that they were enlisting soldiers.

Sig. Jas. F. Clarke.

ИБИ — БАН. Фотокоп. англ. ез. 3 л. 2 п. с. 25.5/19. Ориг. се съхранява в англ. архиви.

[1] Получателят и градът са определени въз основа на съдържанието. [2] Н. ст., следователно 3. X. ст. ст.

Превод:
Извадки

Самоков, 15 окт[омври], 1875.

Драги господине,

Не се съмнявам, че има силно подмолно движение срещу правителството. Това става ясно както от разкритията, направени в София преди няколко месеца, така и от случайни изказвания, които отвреме-навреме се чуват.

Българите чувствуват, че са потиснати. Данъкът за всички мъжки деца, макар и да са само на няколко дни, се плаща всеки март; данъкът за освобождаване от военна служба се вижда на всички несправедлив и жесток.

Събирането на данъците предизвиква много мъки, създавани по околен път от правителството. Неприемането на показания от българи срещу турски показания и надменното държане на турците спрямо българите се прибавят към гореказаните оскърбления.

Аз знам, че няма причина да се мисли, че българите подготвят въстание из тези места, но не се съмнявам, че те биха направили това, ако имаше вероятност за успех. Не виждам изгледи за успех от подобно въстание. Те не са единни и не мисля, че те биха се споразумели, дори и да успеят.

Често се чудя на поведението на турците. Ако те се отнасяха справедливо с българите, мисля, че последните биха се оказали добри поданици. От запознанството ми със страната в продължение на петнадесет години научих се да уважавам много добри качества и в двата народа. Нашето желание е да търсим най-голямото добро за всички.

Чувам от различни среди, че турците тук много се страхуват от едно въстание на българите и вземат енергични мерки да го осуетят.

Лице на правителствена служба снощи ми каза, че записвали войници.

п. Дж[еймс] Ф. Кларк

4

1875 октомври 12, Кладово. — Писмо от Иван Сапунов до Панайот Хитов в Белград[1]

Не е отпътувал още от Кладово, тъй като не е получил паспорт. Похарчил е много пари. Носят се слухове, че турците са нападнали сърбите.

У Кладову 12. 10. [18]75
у 4 сат̀и по подне

Драги побратиме,

И днес још стојм у Кладову и очекујем[2] пасош. Ономад сам телеграфирао начелнику и данас на сваки начин мисли[м] да ћу добит[и]. 8-г дана[3] већ само у ме[х]ани потроших 2##[4]; ско[ро] 2 лире одоха. Г. Ђоко телеграфист[а] долазјо је код мене и питáо ме је које шта. Ја сам му одговорио[5] да смо све у нади да ће бити нешто. Кад прећем преко[6], одма[х] ћу јавити адресу. Засад поздрави снају и све домаће и познате.

Јутрос и Милче се врати, а с вама не се је могао састати. Гласови из Београда што је донео, су ови: да су турци ударили на граници и [су] се побили са србима. Не знам уколико су истинити ови гласови[7], но молим те, ако не добијете скоро моју адресу, то пишите ми, ако има што нужно. Да ми јавите преко Иванча Горгова (Сексената) кафеџије, а ја кад пођем из Турн Северина, јавићу му где полазим.

Засад прими искрени поздрав од твог
Ивана Г. Сапунова

Ф. ПХ, II А 8973. Автогр. с маст. ср. ез. 1 л. 1 п. с. 34/21

Публ. с грешки в: Страшимиров, Д. Т. Архив на възраждането. Т. I. София, 1908, с. 365, № 3

[1] Получателят и градът са определени от нас въз основа на съдържанието и на фонда. [2] В ориг. погрешно „очекивам". [3] В ориг. неправилно „У 8-г дана". [4] Жълтици, наполеона. [5] В ориг. „Отговорао". [6] През Дунава, в Румъния. [7] В ориг. „гласи".

Превод:

Кладово, 12. 10. [18]75
4 часа следобед

Драги побратиме,

И днес още съм в Кладово и очаквам паспорт. Завчера телеграфирах на началника и мисля, че днес непременно ще го получа. За 8 дни само в кръчмата похарчих 2 [жълтици]; почти 2 лири отидоха Г[-н] Джоко телеграфистът беше при мене и ме пита за едно-друго. Аз му отговорих, че всички сме с надежда, че ще стане нещо. Когато премина оттатък [Дунава], веднага ще ви съобщя адреса. Засега поздрави снахата и всички домашни и познати.

Тази сутрин и Милче се върна, но с вас не е могъл да се срещне. Слуховете, които донесе от Белград, са следните: турците нападнали границата и се сбили със сърбите. Не знам доколко са верни тези слухове, но, моля те, ако не получите скоро моя адрес, то пишете ми, ако има нужда. Съобщете ми чрез Иванча Горгов (Сексената) — кафеджията, а аз, като тръгна от Турну Северин, ще му съобщя къде отивам.

Засега приеми искрен поздрав от
твоя Иван Г. Сапунов

5

1875 октомври 20, Гюргево. — Писмо от Никола Обретенов до Тонка Обретенова в Русе[1]

Да му изпрати някои неща. Материалното положение на революционерите в Гюргево е лошо.

Гюргево, 1875, 8/врия 20.

Мила мамо[2],

Не знам какво правите, та ми не отговаряте на последните две писма. С това си мълчание ме правите да мисля всякак.

Нещата, които ми пратихте, ги приех всички напълно. Сега се надявам и за другите останали да ми ги проводите. Юрган, ако ми пратите, гледайте да е по-добрият, а не дето го бях донесъл от [И]сакча, [за]щото то[й] е тънък; и друго, каквото видите за нужно, пратете ми по-скоро, щото ще замина. Пратете ми и едно иглен[и]че с разни игли. Ако ми се отговорите до довечера и пратите нещата, ще ви пиша тогаз по-надълго.

Не знам Радка[3] дали си дойде или по-добре дали им писахте да ми проводи пари. Зимата ни стегна, та не знам как ще я изкараме.

Поздравете приятелите

Тропчо[4]

Мисля, че имаше една фланела от шаяк, ако би да седи, пратете ми я. Стефан[5] сиромахът е твърде голичък; Гудата[6] шие антерии.

Същия

Ф. НО, II В 180. Автогр. с маст. 1 л. 2 п. с. 22/12

[1] Градът е определен по получателя. [2] Т. Обретенова. [3] Ради Иванов [?]. [4] Н. Обретенов. [5] Стамболов. [6] А. Д. Гудов.

6

1875 октомври 21, Турну Магурели. — Писмо от Иван Сапунов до Панайот Хитов в Белград[1]

Разяснил е на българите в Крайова и Т. Магурели защо Хитов не е минал с чета по време на въстанието през септември. Срещнал се е с Ив. Драсов и други дейци, които злословят по негов адрес.

Побратиме,

Днес ви телеграфирах да[2] съм пристигнал в Турну Магурели. Ви[й] като ме оставихте в Турну Северин в неделя на 3-ти октомр[и], вечерта спах при Димитра. Сутринта минах у Кладово, за да чакам пасошите[3]. Чаках 7 дена. В осмия [ден] вечерта, в неделя, дойдох, като бих телеграфа, в Неготин. Във вторник, 12 октомври, тръгнах с железницата.

Вечерта спах в Крайова. Видях се с Рафаила[4] Ранова, със Зеновски[5] и с други неколико[6] българи. Разговаряхме се с тях. Те вашия поступак[7] одобряват и не са толкова противни вам. Като им обясних работата, че вашият поступак е уместо[8] и расажден[9] със здрав разум за полза на народа, за да се сасвим[10] не обезкуражава, защото нито сме спремени[11], нито е време, те почнаха да налазят кривицата[12] на работниците[13] в Букурещ, защото лъгали са вас, да народът е се възбунтувал, а народа са лъгали, че Панайот[14] и Тотю[15] са преминали с големи чети и с много оръжие. Напослетку[16] казаха: „Детинска работа, и работниците в Букурещ не са друго нищо освен едни голи фантазии.“ И тъй те доста са към вас разположени.

Сутринта кат[о] ще тръгна, Рафаил ме пита дал[и] имам трошак[17]. Аз му казах, да имам колкото за пътя, додето стигна до Магурели. Той извади да ми дава 10 франка. Аз не щях. Той ми каза: „Вземи, защото разноските по Влашко са скъпи.“ И тъй напослетку взех. Преди да тръгна, попитаха ме откъде ще замина. Казах им, че ще замина чрез Пятра. Някои от тях ми казаха, че [е] по-хубаво да ида на Слатина и оттам с малка цена ще мога да дойда за Магурели.

Послушах, дойдох на Слатина. Ето после няколко сати[18] из Букурещ — Драсова[19] и Никола Славчова[20], на Сава Славчов брат му, който беше в Белград войник, със Стефана[21] дошел из Русия. Казва се, че станал офицерин и да е дошел за народна работа и той. Поздравихме се с Драсова и с Никола. Драсов ме попита закъде отивам. Аз като му казах, че съ[м] тръгнал по Влашко да търся работа, той като подсмивателно[22] ме погл[е]да и почти зачудено ме попита: „Зер[23] ти нямаш пари?“ Аз му казах, че с парите съм май къс. „А къде са народните пари, бе, които дадохме на Панайота, зер не ги подели с тебе, с които щеше да минува в България, па излъга и си отиде?“ С тези неколико речи ме доведе в ярост, току-речи, че се скарахме [с него], който е ваш най-в[е]че противник, и напослетку какво да ми рече: „Да се варди Панайот хубаво, че българите ще го убият.“ Аз на това се засмях, че той самият Драсов е луд човек. Онзи Никола почна да попържа с някакви неугодни речи, като да счита себе [си] някой си голям човек с наочари[24], горделиво и като си развали устата, йош малко да беше продължил, щях да му направя от носа лепиня[25]. Тамо беше и Кулев[26], който ни бараща[27] да не викаме да ни не чуват хората. И пак почехме[28] да разговаряме. На[й]-после те почеха да ме избягват, за да се събират в собата[29] на Кулева

с няколко йош тетевенци тамо. Но защо ме избягват, то наподир се поусетих: да очерня[т] тебе пред тях, като че си взел парите и си ги излъгал да минеш и да им искат пари за пътни разноски. Те, като негови тетевенци и негови роднини повечето, доста ги е убедил със своите клевети. И сутринта, кат[о] си отидоха, слушах ги да са с Драсовото мнение. А за пари никой не може да му даде, осим[30] Кулев, като им плати разноските на хана, даде им и един наполеон и си отидоха. Като свършиха мисията си, заминаха за Крайова, за Турну Северин и дале[31] да продължават пропагандата си против тебе и да си просят по малко парички, като казват на хората, че изпроводили 2 чети и имало йош да минуват. С това пълни Драсов чепчито си[32].

Я спавах[33] 3 вечера в Слатина. Чаках за каруца и няма, сам да взема каруца не подносЯ[34]. Върнах се пак на Пятра с дилижанеца[35] в Каракал и там спах три вечера. Времето се развали, сняг и вятър валя 2 дена. Каруца няма. В Каракал съм бил на онзи хан, на когото си и ти бил. Кафеджия[та] беше грък. Като ме видя да разговарям гръцки, предусрете[36] ме приятелски, повика ме на ручак[37] и на вечеря, защото кафенето е удвоено[38] от хана. Намерих се с едно врачанче и с едно из Орханието[39]. Последното побягнало от Турско, като ухванаха Левски[40]. Врачанчето ви познава, с когото сте разговаряли.

Като не намерих каруца за Магурели, реших се с пощата да ида на Пикет[41]. Качих се на пощата и дойдох в Пикет. Кого да намеря — пак Драсова и Никола, които се върнали из Т[у]рну Северин и св[ъ]рнали в Пикет да претършуват и пикетските българи. Заедно пътувахме до Турну Магурели. Все приятелски дойдохме за в Турну Магурели. Те пак започеха своята пропаганда, но Мишайков[42] и Таньо[43] никак не им дават за право, във всяка реч ги побиват с доказателства. Тането, като сякаш че всяка реч взема из моите уста, тъй исто[44] и Мишайков. Доказаха му, че Стамболов[45] е йедан лажов[46] и да се е той приготовлявал за войвода да предводи на неколико градове. Просто само що не им рекоха: „Вие сте деца с глави пълни с фантазия.“ Но Драсов все с това се държи, че работил в България и бил председател на комитета. И тъй въобразил в главата си, че всички трябва да се питат от него и той да заповядува, и пеленаща[47] все да бъде при него. А мене знаеш ли как са ме назвали още от Слатина и сега подсмивателно ме представят пред познатите си: „Панайотовата дясната ръка“, което ще рече „Панайотов шпион[ин]“. Аз на това им нищо не примечавам[48]. Казвам на акъла си[49], нека ги да си вървят, както си вървят.

С Мишайкова йоще не сме разговаряли насаме за онова, защото и ръката ми се е пак позледила[50] и е отекла по-много от пре[ди]. С арашлъка[51] съм съвсем къс. Като платя и това писмо, не знам дал ще имам 2 пъти йош да ручам, защото осем дена в Кладово—више[52] от 4 минца. Аз продадох тютюна 1-ната ока на капитана за една лира турска с 12 папира от 1 гр. и т[в]оите що ми даде, и Рафаил що ми даде 10 фр[анка]. Всичкото като отиде, йош продадох малките папири[53] да платя това писмо и да ручам и вечерям. Лесно мога и два дана да гладувам, додето добия отговор. Засега стига толкоз. Сутра или прексутра[54] ще ти пиша пак. За да се опозная с тукашните българи, трябва да имам в джоба бар[55] 2 франка. Затова като добиеш това писмо, поб[ъ]рзай що скорие да ми отговориш.

Поздрави снайу[56] и све прийе[57]. Приехте ли из Кладова писмо — яви ми. Онова по-лошаво отива, опасно.

При[е]ми искрени поздрав от твога най-верниег друга[58] и побратима

Ивана Г. Сапунова

у Турну Магурели,
21 октомвр[и] 1875.

[На с. 8]

Сам читай.[59]

Ф. ПХ, II А 8974. Автогр. с маст. 4 л. 8 п. с. 27.5/22.5

Публ. с пропуски и грешки в: Страшимиров, Д. Т. Архив на възраждането. Т. I. София, 1908, с. 366—369, № 4

[1] Получателят е определен въз основа на съдържанието и фонда, а градът — по получателя. [2] Че. [3] Паспортите. [4] Всъщност Владимир. [5] Димитър. [6] Няколко. [7] Постъпка. [8] На място. [9] Обсъден. [10] Съвсем. [11] Готови. [12] Намират вина, обвиняват. [13] Комитетските дейци. [14] Хитов. [15] Филип. [16] Накрая. [17] Пътни разноски. [18] Часа. [19] Иван. [20] Славков. [21] Стамболов [?]. [22] Подигравателно. [23] Нима. [24] Очила. [25] Пита. [26] Васил. [27] Помири, уговори. [28] Почнахме. [29] Стаята. [30] Освен. [31] По-далече. [32] Джобчето си. [33] Спах. [34] Неизгодно е. [35] Дилижанс. [36] Посрешна. [37] Обед. [38] Отделено. [39] Дн. Ботевград. [40] Васил. [41] Бекет. [42] Петър. [43] Стоянов. [44] Също. [45] Стефан. [46] Лъжец. [47] Пелин. [48] Отговарям. [49] Ума си. [50] Наранила. [51] Харчлък — пари за разноски. [52] Повече. [53] Книжки [за цигари ?]. [54] Други ден. [55] Поне. [56] Снахата. [57] Роднини, приятели. [58] Твоя най-верен приятел. [59] Прочети го сам, лично.

7

1875 октомври 24, Турну Северин. — Писмо от Петър Йорданов до Марин Станчев в Лясковец[1]

П. Хитов и Филип Тотю излъгали народа, като не преминали с чети в България. Духът на борците не е угаснал. Готви се нов план за въстание напролет.

Т. Северину, 24 октомврия 1875.

Господине Маринче[2],

Ида най-първо да Ви поздравя и Ви явя, какво се намирам днес живо-здраво. Това и Вам желаем. Жалко ми е, като сте ходили из планината и заради това ми е жалко много, че сте ходили да се трепите напразно и за вятъра. Нали знаете, че нашият предводител Панайот Хитов и вторият Филип Тотю — техните всички работи били съвсем фалш, защото не само що излъгаха те народа в България, но това същото направиха и тук, в Румъния, като направиха толкова младежи, та едни напущиха своите си работи, други пък напущиха господарите си, решителни всички за народния наш подвиг; но и те всички останаха тъй също излъгани, както ония отсреща, лишени всеки един от своята си работа. Али при всичко това куражът и духът им не е изгаснал, напротив, още е усилен.

Те всички държат, всички са готови и решени за втори път и нещат ни да знаят за Панайота или Филипа. Сега е изнамерен и одобрен друг един план, който, ако засега наскоро не се извърши, то до напролет вече навярно ще бъде г о т о в. Ние тука всички държиме и работиме за сполуката на този п л а н. Така също и Вие държете се на зд[р]аво и който може и каквото има да се приготовлява, защото не е известно никому кога ще чукне часа.

Но според това на 8 8-врия[3] бях решил да дойда в България, сиреч в Търново. И тъй като тръгнах из Турну Магурели, излязох у Свищов Но младежите из същия град, като ме посрещнаха на скелята, казаха ми: „Що търсиш тук?“ Отговорих им: „Ще ида за в Търново.“ „Назад, ми казаха те, защо напред ако идеш, ще страдаш.“ Аз не повярвах. В същото време се срещнах с Малкия Рачо, кира[д]жи[я]та, който и той истото[4] ми каза: „Търново е на огън.“ И по тия известия аз бях принуден да се върна пак у Влашко.

Приемете искреното ми поздравление. Поздравете Марин[5] и Марина от Търново, Малък и Голям Христа[6], Славча Педьов[?], Петра Пеклика[?] и всичките наши младежи и при това остаем ваш най-верни приятел

П. Н. Юрданов

НИХБ, 223/49. Автогр. с маст. 1 л. 2. п. с. 34/21

Публ. с грешки и пропуски в: Кършовски. П. С. Из миналото. Документи по политическото ни възраждане. Кн. I. Елена, 1926, с. 183—186

Градът е определен по получателя. [2] Станчев. [3] Октомври. [4] Същото. [5] Цонзаров. Караминков — Малкия, и Иванов — Големия.

8

1875 октомври 24, Гюргево. — Писмо от Никола Обретенов до Тонка Обретенова в Русе

Да не пада духом, ако синът й Георги е наистина убит. Той ще отмъсти за смъртта на брат си. Иска новини от приятелите си и пита за знамето. Майката на Тома Кърджиев е постъпила добре, като е ругала владиката Григорий, задето предал сина й.

Мила мамо,

Много ме наскърби писмото ви, като го прочетох. Дано не е истина за Георги[1]. Ако ли е пък — то и вий не трябва да се скърбите, а, напротив, да се радвате, че имате такива синове, които всички ще измрат за отечеството си. Хор[а]та ви мразели, приятелите ми бягали от вас — и то нищо, ще дойде време, в което историята ще покаже коя е и каква е била Тиховата фамилия. Ако убият брата ми, като и другите двама, то аз барем ще отмъстя за всичките. За [това] вий бъдете решителни и работете мъжки зарад синовете си наместо. Не се бойте от затвор или бесило, нека обесят или заточат и една жена. Бъдете патриотка и работете за отечеството си България. Казах ви, не се страхувайте, но се решете. Както и да е и по какъвто начин и да е, да се известите за Георги дали е уловен; също и г-жа Венета[2] да не забрави, като си отиде и се научи, да ви извести. Да ви не мързи, пишете ми всеки ден, каквото стане или чуете.

На Просекова син ще пиша оттука да ви не бута; също и на Ангела[3] ще пиша и ако получа отговор, ще ви явя. Бъдете юнаци всинца: сладко е да умре човек за отечеството.

Ами Глобчо[4] и Легион[5] и те отказаха ли се от мене, та ми не пишат? Дали писаха на Раде[6], или да пиша оттука? За пари какво казаха приятелите — дали ще ме снабдят, или ще ме оставят да мра от глад? Нека ми пишат, а да се не страхуват. На Геца[?] нищо не казвайте.

Дано да се научехте за Лазáра[7] накъде е и го питате за байрака къде е, та да ми го проводите; ако ли не, ще ви накарам да шиете други.

Томовата[8] майка добре сторила, дето викала на владиката[9]; тъй трябва да правят всичките майки и с камъци даже да убият. Аз ще му пиша тез дни и нему. Недейте навиква Томовата майка, но я утешавайте, ходете си; да ви не е страх, женски гроб няма по къра, няма и да има!

Мене още търсят ли ме? Също и за Гудата[10] какво се чува и чорбаджия[та] му направи ли нещо на баща му? Глобчо получи[л] ли е от Т. Йорданова някои писъмца? Гледайте навои да приготвяте. Прегледайте писмата ми добре и за каквото съм ви питал, отговорете ми. Иларион[11] и Стамболов са добре и ви поздравяват.

Кубрат[12]

[На с. 1 текст с обикн. маст.]
1875 8/врия 24. Гюргево.

Мила мамо!

Нещата, които ми пратихте днес, ги получих всички напълно. Сега ви проваждам сетрета си[14], за да я по[и]зкърпите малко, щото тука нямам кой да ми я кърпи.

Арменецът, ако би да си отиде, гледайте да приберете всичките книги, които бяха му се дали. Най-добре ще бъде да кажете на Симеона[13] той да ги прибере, щото той ги знае колко са и какви са. Вярвам, че нещо ви откаже затова, и друго — здраве. Следва добре[15].

Тропчо[16]

Ф. НО, II В 182. Автогр. с хим. и обикн. маст. 2 л. 4 п. с. 23/14.5

[1] Обретенов. [2] Ботева[?] [3] Попов. [4] Н. Табаков, [5] Т. Чунчулов. [6] Иванов. [7] Свишовлията. [8] Тома Кърджиев. [9] Григорий. [10] А. Данев. [11] Драгостинов. [12] Н. Обретенов. [13] Златов [?]. [14] Вместо сетрето. [15] Т. е. писмото трябва да се прояви, понеже е писано с хим. мастило. [16] Обретенов.

9

1875 октомври 26, Турну Магурели. — Писмо от Иван Сапунов до Панайот Хитов в Белград

Ив. Драсов и Н. Славков обикалят градовете, където има българска емиграция, и се опитват да подкопаят авторитета на П. Хитов. Обвиняват го, че е излъгал народа, като не е преминал с чета по време на въстанието през месец септември. Срещнали са се в Т. Магурели и Сапунов се е опитал да ги разобличи. Българите в Т. Магурели и Крайова и Т. Стоянов не са съгласни с техните обвинения. Да му пише как да действува. Надява се, че ще има успех сред емиграцията, особено сред дребните търговци.

Т. Магурели,
26 октоб[а]р 1875.

Побратиме,

в Белград,

Онзи ден ви писах, което се надявам да сте го приели. Явих ви всичко, което се беше случило дотогава.

Като ви проводих писмото, него ден, вечерта, се събраха в хана на Петра Дилова, горе в собата[1], Драсов[2], Славчов[3], Мишайков[4], Тането[5], Петко Катранов, Петър Дилов, които, т. е. Драсов, пак избягнаха моето присъствие, но сутринта се научих заради какво са се събирали. Едно че са искали от тях пътните си разноски — 2 наполеона, на което сутринта, кад[6] ще полазят[7], добиха само 25 франка, друго — пак да узнаят за тамкашните разположености към вас и да ви пак и при тези българи компрометират, но косата им удари на камък. Наместо тебе да компрометират, те се намериха исмеяни[8]. Знаеш ли какво им са казали: „Ний досега сме работели с деца, отсега с деца не щем да работим.“ На това Драсов ги запитал: „Че зер[9] ни[й] сме деца?“ „Че какво сте“, отговорили им. „В България народа лъжете, тука нази лъжете, а що викате против Панайота[10]? Той е единият останал, в когото трябва да имаме още надежда, и него като проводим кьорава[11] и детински да погине, тогава какво ще правим, с кого да вършим работа; дали с лудия Стамболов[12], който нарекъл себе си на четири окръжия[13] войвода, а сам себе си не може да управлява? Като кривите Панайота, че той бил причината на днешното ловене на момчетата в Ески Заара[14], кой ги изведе да ги предводи, не е ли то Стамболов, че побягна? Зер е той за войвода, зер той ще може да предводи хора? Тежко и горко на българския народ с такива войводи! Какво искате от Панайота? Издържавате ли го досега, за да искате да ви слуша? Работил със сърбите и им се давал, казвате, да го лъжат. Какво не ще да се дава да го лъжат, като го издържават, а вие не сте у състояние да го издържавате. Той, колкото и да е, пак изработи, да[15] пратиха в Кладово 2000 пушки, може и още много неща да изработи, но и сърбите трябва да се вардят, защото и те не са бог зна[е] много силни.“ Това и много още казах[а] на Драсова и неговия другар, казаха, защото ги бях убедил, че друга тюрлия[16] не може да бъде.

Аз много си хабих зъбите, но трябва да благодаря и на Тането, който ми много помогна, за да ги убедим. Но за всичките тези техни нападения на вас, Мишайков ме е молил да ви не являм, да не би [да сте] се огорчили, но аз, като зная, че по-големи огорчения сте претърпели, ви являм, но, моля ви, да не би тука [да са] чули, че съм ви явил.

Драсов другата вечер замина да продължи своите пътувания по градищата да изпълни целта, за която е тръгнал. Градищата, [в] които ще ходи, са тези: Питеш[и], Слатина, Крайова, Северин, Пикет[17], Т. Магурели, Зимнич, Александрия, Гюргево, Ибраила[18], Галац, Исмаил, Болград, Яш, Плоещ, че тогава пак ще се върнат в Букурещ.

В Крайова не знам как са ги приели. Там съм видял българите, които вашето мнение одобриха и доста съм им работата разяснил. Те се хвалят, че са ги приели добре, но не вярвам.

Тука съм приет добре, в Диловата кръчма ядем на вересия, при едни дюкянджии спавам[19], да не плащам за квартир[а], и много се приятелски отнасят с мене.

Мишайков замина за Галац за стока. Ще се върне, като мине през Букурещ.

Писвай ми, но по-често, ако има там нещо да се работи; ако е за мълчане, ще мълча, ако е за работене, ще работя оттука, колкото ми иде от ръце, защото се надявам да ми мине думата в тукашните помалки търговци, кои[то] имат доверие в мене, колкото съм могъл да познам. Само арашлъка[20] го няма — като султановият министер фина[н]ция.

2 момчета, т. е. 2-та ортака[21], при които спавам, ми са заръчали, за да попитам за 2 шубари[22] хубави или кожи за шубари колко ще струват, да проводят пари да им се купят, но това ще оставиш на х. Панова[23] да извърши. Аз му пиша нека запита, па ако не ще, да ми пише. Ти бар[24] ще ми явиш. Те парите напред ще проводят, но само да се известят за цената.

Имам още нещо да ви пиша, но пак, кад ви пиша други път.

Поздрави снайу[25] и всички прийе[26] и остали познати. Прими[27] и от мене искрени поздрав, който се наричам

твой побратим Иван Г. Сапунов

[На с. 4 адрес и бележка]

Адреса знаш[28] — Мишайков,
Молим, ако е възможно, сам читай[29].

Господину
Панайоту Хитову,
Београд.

Ф ПХ, II А 8975. Автогр. с маст. 2 л. 4 п. с. 27.5/22

Публ. в: Страшимиров, Д. Т. Архив на възраждането. Т. I. София, 1908, с. 369—371, № 5

[1] Стаята. [2] Иван. [3] Н. Славков. [4] Петър. [5] Стоянов. [6] Когато. [7] Тръгват. [8] Осмени, подиграни. [9] Нима. [10] Хитов. [11] Слепешката. [12] Стефан. [13] Револ, окръзи. [14] Ст. Загора. [15] Че. [16] Начин, способ. [17] Бекет. [18] Браила. [19] Спя. [20] Харчлък — пари за дребни разноски. [21] Съдружници. [22] Калпаци. [23] Никола. [24] Поне. [25] Снахата. [26] Роднини, близки. [27] Приеми. [28] Знаеш. [29] Чети.

10

1875 октомври, Букурещ.[1] — Писмо от Стефан Стамболов до Янко Ангелов, Никола Обретенов и други дейци в Гюргево[2]

Възнамерява да издава хумористичен вестник. Има голяма нужда от пари. Напролет ще отмъстят за загиналите във въстанието от миналия месец септември.

[3] . . . . . .

от тебе досега две писма. Аз досущ не виждам[4], затова не мога да дойда в Гюргево.

Намислил съм да земна да издавам един хумористически вестник. Чакаме да пратят на Илариона[5] 6-тях лири, за да накупиме книги и да захванеме да издаваме някой ве[стник].

Твърде ми е жално за горкия Миха[и]л[6]. Пропадна му младостта без слава и полза. Но . . . ще се намерят отмъсти[те]ли за мъките и унижения[та] народни.

[7] . . . . . .

Ще те моля да ми изпращаш, след като прочетеш, „Courier d'Orient". Освен това, ако те не мързи, пиши ми какво ново чуваш за у дома.

Келеш Кольо![8] Нали щеше [да] пращаш пари, бе, фукара[9]? Или и ти, като намери топло място и тонка[10], забрави, че ние гладуваме и спиме на вестниците? Гиди юнаци-голаци!

Мъча се, приятели, да бъда весел, пея, сме[е]м се, но всякой път съм умислен и като пея, сякаш че опявам някого. Опустяло сърцето ми, сякаш че липсала от мене мойта сила, мойта подкорка. Изгубихме!... Изгубихме най-добрите си приятели, опропастихме добрата работа...

Изгубихме! Кой може проумя всичката безмерна бездна на тая проклета дума? Отсега нататък на нам, техните приятели и другари, остава да живееме само за едно отмъщение.

Но доста! Иде пролет! Тогава ще видиме.[11]

Ваш Стефан Стамболов

Пиши по-скоро да пратят парите от Русчук на Илариона.

Ф. НО, II В 187. Автогр. с маст. б. н. повр. 2 л. 4 п. с. 21/13

Публ. с малки промени в: Обретенов, Н. Спомени... София, 1943, с. 245—246

[1-2] Датата, градът и получателите са определени въз основа на съдържанието и по „Спомените" на Н. Обретенов. [3] Липсва част от документа. [4] Нямам пари. [5] Драгостинов. [6] Жеков, загинал във въстанието през м. септември с. г. [7] Липсва част от документа. [8] Н. Обретенов. Тук думата келеш е употребена в смисъл на малък, дребен. [9] Сиромах. [10] Хляб. [11] На с. 4 Обретенов е писал по-късно обяснителни бележки за писмото.

11

1875 ноември 4, Гюргево. — Писмо от Никола Обретенов до Тонка Обретенова в Русе

Получил пратените неща. Брат му Георги е пристигнал при него.

1875 ноември 4, Гюргево.

Мила мамо,

Вчера приех от власите търкалото [?], пастърмата, виното, шекера, кафето, а за предене[то], дето пишете, не съм приел и ако да сте го забравили, не го проваждайте, щото няма кой да го преде тука. По-добре да остане по-късно, че там да го приготвите. Също и от Манафеца[1] приех всичко.

Георги[2] дойде таз заран. Бъдете спокойни.

Аз исках моя печат, който [е] в мелничката, дето я туряте на масата за украшение.

Сетне по-надълго. Поздравете приятелите[3].

Дайте това писмо на Христо х. Ангелов.

Ф. НО, II В. 183. Автогр. с мол. 1 л. 2 п. с. 20/13

[1] Куриерът Осман Ибрахимов. [2] Обретенов. [3] Авторът е определен по почерка и съдържанието.

12

1875 ноември 4, Гюргево. — Писмо от Никола и Георги Обретенови до Тонка Обретенова в Русе

Получили са изпратените неща. Гюргевските апостоли възнамеряват да си наемат обща квартира.

1875 ноември 4, Гюргево.

Мила мамо,

Приех писмото ви от 3 того и разбрах всичко, каквото ми бележите. Приех хляба, виното и преденото, също и Лолчовите[1] дрехи, тъй и езика.

Ний сме засега добре. Ще си хванем днес-сутре одая, за да живееме няколко души наедно Нямаме нужда от нищо освен от дребни, но и

това ще ни помогне бог, макар приятелите ни да не искат да знаят нищо за нас.

Кажете на Николина[2], че в За[а]ра[3] ги издава някой си Андрей[4], който бил в Харманлиа учител.

Пишете ми винаги новини. Поздравете Николина, Тодорина[5] и мили Методи, както и другите приятели. Николина да ми пише по-надълго, каквото му белязах в последното си писмо.

На Георги[6] му намерихме дрехи и е облечен сега добре. Приключените предайте, комуто трябва. Приемнете 13 цванца[7] немски, 1 рубла и един чейрек[8] от дирекция[9], които да ги размените на ф[р]анкове и ни пратите. Че друго, здраве. Поздравете гостите си.

Ваш Тропчо[10]

Мила моя мамо!

Поздравявам ви с радостно сърце; и като се научавам, че сте и вие живо и здраво и милият ми брат, като се видяхме и с него, още повече се зарадвах. Но сега ще молим бога занапред — и друго, да не се кахърите вече. Да поздравите всичките и най-много Николина[11], макар че не сме се виждали скоро, но чуваме чрез писма и то стига. Може и инак да се видим. После ще ви пиша подробно. Оставам ваш единоутробни[12] син

Нено [?] Тропчо[13]

Нека ми пише Никола[14] що става в . . .[15]

Ф. НО, II В 184—185. Автогр. с маст. 1 л. 2 п. с. 34/21

[1] Лолчо — Ил. Драгостинов. [2] Н. Табаков. [3] Стара Загора. [4] Момчев. [5] Тодор Чунчулов. [6] Обретенов. [7] Австрийска монета. [8] Четвъртина. [9] Сицилийска монета от 5 лв. сребърни. [10] Н. Обретенов. [11] Първоначално е било написано Глобаря, после изтрито и добавено Николина с почерка на Н. Обретенов. [12] „Единоутробни" е зачеркнато и отгоре написано от Н. Обретенов „покорний". [13] Г. Обретенов. [14] Никола поправено от Н. Обретенов на Николина. [15] На с. 2 има бележки с молив, писани вероятно по-късно които нямат връзка със съдържанието на писмото.

13

1875 ноември 8, Турну Северин. — Писмо от Илия Йованович до Димитър Ценович в Букурещ[1]

Съгласил се е да замине за Лом, понеже е бил подведен с комитетско писмо. Да не изоставят работата по подготовката за въстание напролет.

8 новем[б]ра 875, Турн Северин.

Искрени мој пријатељу г. Ценовић,[2]

Долазим [да] Вас поздравити с ових моих неколико речи. Ако сте ради чути за мене и за моју кућу, хвала богу до сада, а исто тако желим и од Вас чути да сте здраво, тако исто и вашу госпођу, [са] којом смо се очевидно видели и лично разговарали, и каже ваша госпођа да сте мени писмо послали.

Брате Ценовићу, ја Вам кажем заиста да нисам никакво писмо примио од како сам из Букурешта отишао, освен кад дошао Драсов[3] и г. Славчов[4], онда су они донели усмени поздрав и после донели су комитетско писмо и са печатом комитетским као да је одобрио комитет за она посао, који је требао г. Панајот[5] да изврши; даклем кад су мени оне ствари предложили као да је комитет то одобрио, а ја онда на то одо-

брим и подпишем дању ја заиста поћи и решавам себи и своју кућу тако исто и моју милу дечицу да пођем у Лом Паланка, са оно исто друштво, које будете ви решили, па макар мене првог убили, па зато сада ме је жао да већ месец дана нисам писмо примио. Ја не знам шта су они мислили дали мене тако, држе за једнога сасвим простога патриота, даклем видим сада да ништа нема од наших разговора, које су мени они представљале. Ја мислим да нисам још ништа узео от славнога комитета, ни једне паре, па да они мене тако у право варају. Господин Драсов мени пише сада да није време [да] у Лом Паланка пођем. Има 2000 низама[6], па су се поплашили. Ја мислим онај, који је решен да умре, не треба тако ни мислити, па макар било у Лому и 5000 хиљада.

Зато опет ништа, продужите, сада за у пролеће и немојте овај посао оставити. Ви видите да [Х]ерцеговина оће сву зиму да продужи па зато и ми можеме напролет да почнемо револуцију, само оће оћемо и ако оћемо да се решимо да помремо за отечеството ни.

Ја незнам како да кажем због Панајота. Како отишао у Београд нема никакво писмо да пошле, али ипак нема ништа зато.

Ако питаш за вашу госпоју здраво отпутувала за у Београд ,нека је вама на знање.

Зато молим Вас покорно поздрави вашу фрајлицу и го[спода] Ботева[7] и Драсова и Славчо[ва] и све друге пријатеље.

Тако исто поздравити и те хшове, нека они негубе своју надежду никако за своје си отечество.

Остајем ваш понизни пријател

Илија П. Јовановић

Ф. ДЦ, II А 7345. Автогр. с маст. ср. ез. 2 л. 3 п. с. 21.5/14

[1] Градът е определен по получателя. [2] Димитър. [3] Иван. [4] Н. Славков. [5] Хитов. [6] Редовни войници. [7] Христо.

Превод:

8 ноември 875, Турну Северин

Мой искрени приятелю господин Ценович,

Идвам да Ви поздравя с тези мои няколко думи. Ако Ви е приятно да чуете за мене и за моята къща, благодаря на бога, досега сме добре, а също желая да чуя и от Вас, че сте здрави; също така — и [за] Вашата госпожа, с която лично се видяхме и разговаряхме. Вашата госпожа ми каза, че сте ми изпратиля писмо.

Брате Ценович, наистина мога да Ви кажа, че откакто напуснах Букурещ, не съм получил никакво писмо освен устния поздрав, който ми донесоха Драсов и господин Славчов, а после донесоха писмо от комитета с неговия печат, от което изглеждаше, че комитетът е одобрил онази работа, която трябваше господин Панайот да извърши. Следователно след като тази работа ми бе представена като одобрена от комитета и аз я одобрих и подписах, че решавам, жертвувайки покъщнината си и моите мили дечица, да отида в Лом паланка със същата онази група, с която Вие решите, пък макар и пръв да ме убият. Затова жал ми е, че вече от един месец не съм получил писмо. Не зная какво са мислили, дали са ме смятали, че съм съвсем глупав патриот. Значи сега аз виждам, че няма нищо [вярно] от това, което ми представяха в разговорите си. Аз мисля, че още нищо не съм взел от славния комитет, нито една пара, за да могат така да ме лъжат.

Господин Драсов ми пише, че сега не е време да отивам в Лом паланка. Там имало 2000 низами, от които те са се изплашили. Но мисля, че онзи, който е решил до умре, не трябва така да разсъждава, даже в Лом да има и 5000 низами.

Но това няма значение. Продължете да се готвите за напролет и не изоставайте тази работа. Вие виждате, че Херцеговина иска да продължи през цялата зима, значи и ние можем напролет също да започнем революцията. Само трябва да имаме силно желание и да решим да умрем за отечеството си.

Аз не знам какво да кажа за Панайот. Откакто отиде в Белград, не е изпратил никакво писмо, но това няма значение.

Ако питаш за вашата жена, можеш да знаеш, че отпътува със здраве за Белград. Моля Ви покорно поздравете Вашата госпожица, господа Ботев, Драсов, Славчо[в] и всички други приятели.

Също така поздравете и хъшовете и нека те не губят надежда за своето отечество. Оставам ваш покорен приятел

Илия П. Йованович

14

1875 ноември 8, Турну Северин. — Писмо от Илия Йованович до Панайот Хитов в Белград

Във Влашко са пристигнали трима беглеци от България, които уверяват, че народът е готов за въстание, но не можел да действува без водачи. Да направи всичко възможно, за да се вдигне въстание напролет. Обвиняват Хитов за неуспеха на въстанието през септември и за злоупотреба на комитетски пари. Да се срещне със сръбския министър на войната.

8 новем[б]ра 875, Турн Северин

Брате Панајоте,

Долазим вас поздравити са ове моје неколико речи; ако сте ради чути за мене и за моје кућу, ја сам досада хвала богу и молимо бога за ваше име чути и за вашу госпо[ђ]у јесте ли и ви здрави.

Брате Панајоте, ево већ толико времена како сте из Турна[1] отишли још никаково писмо ти нама не посла. Ја не могу разумети зашта и кроз шта јели то вас баш мрзи да пишете. Ако питате закод нас у Турну какве новости, то могу ви јавити да ништа немамо, окром [осим] троје бугара које су из Балкана прешли и то била велика потера зањима. И тако прођу на Калараш у Румунију и тако власт наједан пут ухвати и свеже почем није се могло друкчи е кад је турска власт видела, а влашка да себе не компромитује и тако захватывала Турска да се те троје речени хора предаду турској власти, и тако правителство по наређењу више власти из Букурешта дође да се у Турну спроведу са доробанци и тако учини власт. А кад су у Турн дошли онда узели смо те троје људи от власти па пошаљемо у Кладово и тако господин Живановић[2], пошље за свију пасоше и вратимо натраг у Влашко. Ево они како кажу да је био народ више у Балкану и цели народ едно одоговори, ако у случају прођу предводитељи да нас предводе, почем народ не може да располаже са толико маса људи, ако не имаду предводитеља, ето сада наш посао као је остао за ништа. Срамота и брука од народа. Изгубисмо читаво поверење међу [код] народа, зато треба ове зиме да се спремимо, запролеће на сваки начин направимо устанак. Бар месец дана да можемо одржати, док узму стране силе у виду, онда бар можемо шта малу добити народу какову автономију, зато сада добро чуј шта вама брате пишем требамо на то да радимо и свој образ пред народом да можеш опрати. Зашта, овамо за [од] вас сасвим народ огорчен и данас кад вас би видели ја не знам како би прошли. И пре неки дан дошао овде Драсов и Славчов[3] па каже оће да вас објави у новине да сте ви ову годину учинили издајство народу и тако данас скапавају по тамницама могу вам казати за једно 1000 душа. Ето брате Панајоте него сада гледај у Београду и иди и код господина министра военого Тихомира[4]

Николића он је добричина може бар за у пролеће да нама ослободи и пролазак да и ми направимо устанак, помисли брате [Х]ерцеговина онакомали народ и види шта учини. Данас има цела Европа задатак. И кажи томе Иљи[5] нека иде код госпо[дина] министра па и он нека моли ва да смо и ми људи да то признамо Србији и том народу заиста уверите г[осподина] министра да више очекива ослобођење од Србије, зато шта је суве међе и сродна по језику.

Остајем ваш пријатељ
Илија П. Јовановић

Панајоте јављам да сам добио новости девојку породила жена и вас поздравља.

Илија П. Јовановић
Катерина П. Јовановић

Ф. ПХ, II А 9113. Автогр. с маст. ср. ез. 2 л. 4 п. с. 21·5/14

[1] Т. Северин. [2] Живан. [3] Славков. [4] Всъщност Тихомил. [5] Марков.

Превод:

8 ноември 875. Турну Северин.

Брате Панайоте,

С тези мои няколко думи идвам да ви поздравя; ако ви е приятно да чуете за мене и за моята къща, аз съм досега, благодаря на бога, добре и молим бога да чуеме и за вас, и за вашата госпожа, че сте здрави.

Брате Панайоте, ето вече толкова време, откакто напуснахте Турну Северин, а все още никакво писмо не ни изпрати[хте]. Аз не мога да разбера защо и поради какво, или ви мързи да пишете. Ако питате за нас в Турну какво ново има, то мога да ви съобщя, ченяма нищо освен тримата българи, които са преминали през Балкана и след тях е имало голяма потеря.

И така при Каларащ преминали в Румъния и властта веднага ги хваща и връзва; не е могло да се постъпи по друг начин, понеже турската власт е видяла, а румънската, за да не се компрометира, по искането на Турция трябвало да предаде тримата души, за които става дума, на турската власт. И така представители на властта по нареждане на висшата власт от Букурещ дойдоха да ги изпратят в Турция с доробанци. Така и направиха. А когато дойдоха в Турну, тогава взехме тези трима души от властта и ги изпратихме в Кладово. Господин Живанович изпрати за всички тях паспорти и ги върнахме обратно във Влашко. Ето те какво казват: че по-голямата част от народа е в Балкана и целият народ казва, че би трябвало да минат предводители, за да го поведат, понеже такава маса от хора не може да действува без водачи.

Ето сега нашата работа като че ли се сведе до нула. Срам и позор от народа! Изгубихме всяко доверие между народа, затова трябва тази зима да се приготвим и напролет по всякакъв начин да вдигнем въстание. Поне месец да може да се удържи, докатопривлечем вниманието на великите сили, и тогава бихме могли да получим за народа някаква автономия. Затова сега добре чуй, брате, какво ти пиша: трябва да работиме, за да можеш да умиеш лицето си пред народа, защото тук народът е съвсем огорчен от вас и ако днес би ви видял, не знам какво би станало с вас. Преди няколко дни Драсов и Славчов са дошли тук и казали, че искат да съобщят за вас във вестниците, че вие тази година сте извършили предателство към народа. И тъй те днес могат да кажат, че към 1000 души гният в тъмница заради вас. Ето брате Панайоте, сега гледай, иди в Белград при господин военния министър Тихомир Николич, той е добряк, може поне напролет да ни позволи да преминем, за да направим и ние въстание. Помисли, брате, Херцеговина какъв малък народ, а виж какво направи. Днес пред цяла Европа е поставена задача. И кажи на Ильо нека отиде при господина министъра, нека и той моли, нали и ние сме хора, да признаем това на Сърбия и на този народ. Увери господина министъра, че очакваме повече освобождение от Сърбия, защото границата е по сухо и сме сродни по език.

Оставам ваш приятел
Илия П. Йованович

Панайоте, съобщавам ти, че получих новини, жена ми роди момиче и ви поздравява.

Илия П. Йованович
Катерина П. Йованович

15

1875 ноември 8, Турну Магурели. — Писмо от Петър Мишайков до Панайот Хитов в Белград

Съобщава му новини за потушаването на въстанието през месец септември. Драсов не успял в мисията си. Българската революционна емиграция в Румъния прави опити за организиране на комитети във връзка с бъдещите действия.

Т. Магурели, 8 ноември 1875.

Чичо Панайоте,

Последното Ви от 30-и миналаго месеца октомврия приех и съдържанието му подробно разумях.

Засега отсреща новини нямаме никакви. Истина много слухове се пръскат, че бесят и колят, но не са положителни, защото бунтовниците, които се уловиха, още не са изпитани и затова не могат да бъдат нито осъдени, само частно правят турците злоупотребления по селата около Старозагорското. Най-важното е това, че цариградските вестници решително се борят и явно проповядват за правителствената неспособност и злоупотребления, а особено „Век" и „Източно време" съвсем откровено хоратуват, а то е за нас голяма полза, защото въодушевяват отсрещните българи.

Колкото за Драсова — му дадохме двете пари[1] и му доказахме, че не мисли всичкият свят, както що мисли то[й], тъй също почти от всичките градища го посрещнаха и хич не трябва Ваша милост да давате внимание на таквиз хора, но трябва да си редите работата, както що знаете.

Засега ние тука мъчим се да си направим едно читалище[2], за да можеме и ние да имаме нещо готово, когато стане нужно. На това мнение са много градища, но дали ще да сполучат — не зная.

Поздравявам Ви, Ваш искрен

П. Мишайков

Поздравете чича Илия[3], Никола[4], чича Цеко[5], г-на Калча[6], Йордана[7], Анастаса [?] памукчията, Анастаса фотографина[8] и всичките приятели, които питат за мене.

Ф. ПХ, II А 8965. Автогр. с маст. 2 л. 2 п. с. 27.5/22

Публ. в: Страшимиров, Д. Т. Архив на възраждането. Т. I. София, 1908, с. 473, № 1

[1] Изгонихме го. [2] Комитет. [3] Марков. [4] х. Панов. [5] Петков. [6] Пасков. [7] Попов. [8] Стоянов или Карастоянов.

16

1875 ноември 9, Гюргево. — Писмо от Никола Обретенов до Тодор Х. Станчев в Русе[1]

Получил писмата от Ив. х. Димитров, на които отговаря. Настоява да иде в Търново, да занесе писмо на х. Димитров и да се потруди да организира бягството му в Румъния.

1875 ноември 9, Гюргево.

Брате Богослове[2],

Писмата, които си донесъл от Асена[3], ги приех, но както вий, тъй и аз нищо не можах да прочета по причина, че не ги писал добре. Но

както и да е, аз проумях какво иска да каже братът Асен, затова и му отговарям. Но при всичко това вий трябва да се решите още веднъж, както и друг път сте се решавали, да заслужите на народа си, да употребите всичките си средства да идете пак за Търново и да занесете това писмо до Ивана[4], а след като го прочете, да се потрудите да го избавите и прекарате отсам. Аз му писах всичко какво трябва да прави и през деда мине. И тъй, брате Богослове, като вярвам, че не ще откажеш тази света длъжност, оставам твой завинаги брат

Н. Т. Обретенов

Ф. ТС, ст. № II В 186. Автогр. с хим. маст. повр. 1 л. 2 п. с. 20/20.5

[1] Градът е определен по получателя. [2] Тодор Х. Станчев. [3-4] Ив. х. Димитров.

17

1875 ноември 10, Галац. — Писмо от Рафаил Атанасов до Христо Македонски във Фундени

Да намери работа на поп Харитон, за да прекара зимата. Той ще е необходим напролет като изпитан революционер. Разочарован е от старите войводи.

Галац, 10 9/врия 1875.

Г-не Хр. Н. Македонски

във Фундени.

Приносящият на настоящето ми е попът[1] в [И]сакчанския балкан, що е ходил цяло лято и който пристигна завчера в града ни, и за да не ходи без работа и да не се случи с него нещо, затова реших да го пратя при Вас, за което и Ви моля да го наредите макар на каквато и да е работа, само и само да прекара зимата, защото е потребен, както и Вие сами ще го оцените. Вярвам, че и господарят Ви[2] няма да се откаже от да го подържи.

Когато дойдете в Галац, ще се разговорим напространно. Имам много да Ви казвам, но не е време, щото бързам. Само ще Ви кажа, че познахме нашите народни войводи какви са.

Без друго Ви поздравлявам братски.

Приятелят Ви Р. Танасов

[На с. 4 адрес]

Г-н Хр. Н. Македонски,
Хану конаки-векилу мушии[3]
на Фундени

Ф. ХМ, ст. № II А 8579. Автогр. с маст. 2 л. 2 п. с. 27/22

Публ. с грешки в: Записки на Хр. Н. Македонски. София, 1896, с. 166, № 6

[1] Поп Харитон Ст. Халачев. [2] Стефан Берон. [3] Управител на чифлика.

18

1875 ноември 10, Галац.[1] — Писмо от Рафаил Атанасов до Тодор Пеев в Браила[2]

Да препрати поп Харитон до Христо Македонски.

Г-не Т. Пейов,

Моля ви за приносящия[3] настоящето ми да го отправите до Хр[исто] Н. Македонски на мушията на Берона[4], когото пращам да презимува там, и да го гуди макар на каква да е работа, защото е потребен тоя човек.

То[й] е, който се чуваше в [И]сакчанския балкан попа, затова като виждам, че е достоен човек за тази работа, и като желае и за на лято да мине за Балкана, то се реших и писах на Хр. Н. Македонски, но като желае да се види с дядо Никола[5], то затова минува през града ви.

Без повече ви здрависвам искрено.

Приятелят ви

Р. Танасов

ААН. Ф. ТП, 1429. Автогр. с маст. 1 л. 1 п. с. 27/21

[1] Мястото и датата са определени въз основа на писмо № 17. [2] Градът е определен по получателя. [3] Поп Харитон Станчев Халачев. [4] Стефан. [5] Генчев-Вираноолу.

19

1875 ноември 11, Гюргево. — Писмо от Никола Обретенов до Тонка Обретенова в Русе

Да изпрати по-скоро писмото за Ив. х. Димитров, който се готви да бяга за Гюргево, както и другите писма.

1875 ноември 11, Гюргево.

Мила мамо,

Писмото за Асена[1] трябва да го дадете непременно на когото трябва[2] и да го занесе по-скоро. То не е тъй, както мислите вий. Писмото, което го взехте от Б[огослов][3], не беше за Черния[4], а за нас, затова вий може да му кажете най-добре, както трябва, и да върви скоро да носи писмото.

Ами от Палигоров [?] — какво се вардите толкова? Имате грешка за това, което ми бележите за него.

На Тъпия[5] ще пиша да се не сърди.

Недейте философствува, но вършете работа. На власите дадох писма, гледайте да ги пратите всяко за дето е.

За Асен не е тъй, както мислите вий. Той скоро ще дойде при нас, само Б[огослов] да върви по-скоро.

Каквото пратихте, приех-го. Георги[6] е добре.

Пръснете слух за Асена, че е вече във Влашко.

Тропчо[7]

Ами парите що не проводите? Не сте ли ги променили. Не следва[8].

Ф. НО, II В 188. Автогр. с мол. 2 л. 3 п. с. 21/13.5

[1] Ив. х. Димитров. [2–3] Т. Х. Станчев. [4] Д. Карамихалев. [5] Т. Чунчулов. [6] Обретенов. [7] Н. Обретенов. [8] Т. е. няма текст с хим. маст.

20

1875 ноември 11, Гюргево. — Писмо от Никола Обретенов, Иларион Драгостинов и Стефан Стамболов до Тонка Обретенова в Русе

Поръчват ѝ да препрати комитетската кореспонденция. Апостолите са се събрали в Гюргево.

1875 ноември 11[1], Гюргево.

Мила мамо,

Последните ми писма вярвам да сте получили и пратили задето трябваше; тъй също ще се помъчите и сега да изпратите и тези задето са, а особено за Червена вода гледайте да ги пратите и пак да отговорят по-скоро и да пратят нещата, за които им пишат. По-преди бях ви проводил едно писмо за Червена вода. Пратихте ли го?

Тропчо[2]

Писмото за Димитра Карамихалева е, което трябва да му дадете с пръв случай и да му искате 5 л[ири]. Като ги вземете, да ги проводите до Тропча тука, ако ли не Ви ги даде, вижте какво ще Ви каже и ни пишете.

Питайте дод' Еленка[3], защо не ми отговарят приятелите. Чантата с дрехите си приех от една Телемахова[4] роднина, а гетите си не приех; нека види, ако се е завърнала, да я пита къде ги е дянала. Причината, дето не ми отговарят Христо[5] и Ангел[6], нека ми пише дода коя е — засега няма за дода повече. Поздравете я и приемете поздравленията от

Ваш Лолчо[7].

Много здраве, бабо Тонке. Поздрави всичките домашни. Събрахме се вече наедно.

Стефан[8]

Ф. НО, II В 189. Автогр. с мол. 2 л. 2 п. с. 20.5/13

[1] Цифрата на месеца не е съвсем четлива. [2] Н. Обретенов. [3] Дода [кака] Еленка — хазайката на Драгостинов в Русе. [4] Телемах х. Пенев. [5] х. Ангелов. [6] Попов. [7] Драгостинов. [8] Стамболов.

21

1875 ноември 21, Гюргево. — Писмо от Никола Обретенов до Тонка Обретенова в Русе

Получил е изпратените неща. Иска други за обзавеждане квартирата на апостолите.

1875 ноември 21, Гюргево.

Мила мамо,

Вчерашното и днешното писма приех заедно със следующите неща: една шуба, един дюшек, едно кожухче, риза и гащи, чорапи, юрган и чаршаф с чергата, която и тя ще ни послужи за постилане.

Кажете на Лолчовата баба[1] да донесе железния му пат[2] със сламения му дюшек у вас, а вий ги предайте или на каикчиите, или на Манафеца[3] да ги донесат. Също и кожуха му, тъй и друго каквото има

на другиму някому от другарите ми, пратете ги. За пата, комуто го дадете, кажете, че е моят.

Пишете ми кого са уловили завчера в австрийския вапор и го затворили.

Дано бъде добър Т[одор][4] и ми проводи наполеона, що свърших вече.

Ще ви пиша сетне по-надълго, също и на Н[икола][5]. Колкото за нашето улавяне бъдете спокойни, не сме деца; . . . .[6] видяхме, а не и те нас.

Кажете на Георги[7] да отговори на Лолча[8] за 5 лири, за което му бяхме говорили да каже на Черния[9].

Поздравление от всинца ни.

Здравейте! Ваш Тропчо[10]

[Гледайте] нещата Лолчовите и Гудовите[11] дано да пратите утре[12].

Ф. НО, II В 190. Автогр. с маст. и мол. 1 л. 2 п. с. 20.5/13

[1] Дода Еленка. [2] Креват. [3] Осман Ибрахимов. [4] Чунчулов. [5] Табаков. [6] Нечетлива дума. [7] х. Петкович. [8] Драгостинов. [9] Д. Карамихалев. [10] Н. Обретенов. [11] А. Д. Гудов. [12] На с. 2 има бележка от Н. Обретенов от 22. VI. 1917 г. във връзка със съдържанието на писмото.

22

1875 ноември 25, Хану Конаки. — Писмо от Христо Македонски и Стефан Цанов до Панайот Хитов в Белград

Българите от Влашко и България го обвиняват, че не устоял на думата си и не взел участие във въстанието през месец септември. Да се готви за нови действия напролет.

1875, 9/врия 25, Хану Конаки

Господину г-н Панайот Хитов в Белград.

Слушам много разговори против ваша милост от българите от Влашко и които идат даже и от България. Казват, защото ваша милост не си бил постоян[ен] на думата си, и не е била вашата цел, за да се постараете за българския народ, но е била само за ваши интереси, за да вземете двеста и петдесет злат[и]ци[1] и да си отидете за в Белград.

Според условието, което сте имали в Букурещ, за да заминеш за Дунав, членовете от Букурещ с първо известили народа, че си минал за в България и тъй се даде прокламацията и се по[в]дигна народа от повече места с едно голямо количество народ с намерения, че ще се придружат с ваша милост. И тъй като видяха, че излязоха на лъжовно, принудиха се да се върнат в градовете. И тъй правителството взема мерки и хвана едно голямо количество младежи, от които има даже още в затвора от тях.

Г-н Панайоте, не е само, че се излъга народът и пропадна в големи страдания, но и ще закъснееме много, защото не можем съгласи народа тъй, както беше се съгласил сега.

И тъй, сега барем да се постараете, ваша милост повече, за да не изгубим и тази пролет по причина, че ако отървем и тази пролет, не можем достигна тази сполука нито до 50 години.

И тъй молим ви, г-н Панайоте, гледайте, за да устроите работата в Сърбия, и ние също ще [се] стараеме оттука. И оттука работата отива добре засега. Ваши искрени приятели

Хр. Н. Македонски
Стефан Цанов

И ви умолявам, г-н Панайоте, да ни се отговориш и да ни известиш за горепитаните.

Надписа на писмото ни ще го направите по този начин: Молдова, жудецу Текуч, пласа Бърлад, гара Хану-Конаки[2] до г-н Христаки Н. Македонски.

Ф. ПХ, II А 8557. Автогр. с маст. 2 л. 2 п. с. 34/21. В същия фонд под № II А 8558 се намира черн. от същото писмо с малки изменения в съдържанието.

[1] Жълтици. [2] Молдова, окръг Текуч, околия Бърлад, гара Хану Конаки.

23

1875 ноември 26, Браила. — Писмо от Иван Балкански до Иван Драсов в Букурещ

Дава указания за движението на някои от дейците в Румъния.

Като получихме поздравлението ви, много се зарадвахме за любовта, която показвате към нас. То ако не можем да се виждаме лично да се разговаряме, то с няколко забележки да се разбираме живо и здраво, най-повече да имаме братска любов. И за което бяхме приказвали, то не се случи, защото не бяхме заминали по причина на снеговете, случи се да дойде г-н Берон[1]. Г-н Пеев отиде при него да се разговарят[2]. Предложил му и за онова, но той не приел. За Икономов[3], дето ни бележите, той замина за Гюргево. Без повече зарана ще замина за мушията.

Поздравете се от приятеля си

Иван Балкански

Ноември 26,
1875.

[На с. 4] До г-н
И. Т. Драсов,
в Букурещ.

ААН. Ф. ТП, 1402. Автогр. с маст. 2 л. 1 п. с. 21/17

[1] Стефан. [2] В ориг. „разговаряха". [3] Вероятно Павел.

24

1875 ноември 26, Браила. — Писмо от Тодор Пеев до Христо Македонски във Фундени

Препоръчва му поп Харитон, който през пролетта възнамерява да мине с чета в България.

Господине Хр. Македонски,

Приносящият настоящето ми, на име поп Харитон[1], е един от отличните ни народни юнаци. Той през изтекшето лято предводи една малка четица в Тулчанско. Дошел е тук, става един месец, за да прекара зимата и напролет да замине пак отсреща и да продължава своите действия. Тук, в Браила, е труден поминъкът, а освен това няма и способ за юнак човек да прави упражнение с оръжието си. Аз се разговарях с г. Стефа-

наки Берона, с изволението на когото препоръчвам дяда попа до Вас. Напълно съм уверен, че Вие ще оцените на дяда попа както услугите му, исто[2] така и неговото достойнство и ни най-малко не се съмнявам, че ще го настаните там на един живот, съобразен с неговото положение.

Сърдечно ви поздравлявам и оставам

Ваш приятел Т. Пейов

Браила, 26 ноемвр[и] 1875.

[На с. 4 адрес]

Господину
Хр. Македонскому. Във Фундени.

Ф. ХМ, ст. № II А 8472. Автогр. с маст. 2 л. 2 п. с. 21/17

Публ. в: Записки на Христо Н. Македонски. София, 1896, с. 166

[1] Халачев. [2] Също.

25

1875 декември 1, Турну Северин. — Писмо от Илия Йованович до Панайот Хитов в Белград

Да издействува от сръбския военен министър оръжие и разрешение да преминат напролет с чета турската граница. Парите за оръжието ще бъдат изплатени при първия удобен случай.

1 децембар 1875, Турну Северину.

Пријатељу мој Панајоте,

Примио сам ваше писмо од 25 новембра и видим шта ми пишете. Ви мени у писму ми пишете да нисте ви у томе криви. Ја то вас не окривљавам у ништа и то ми не треба више да опоминамо шта млађи комитет говори, зато што сам ја сам очевидац био са комитетом да тоније никакав комитет.

Него чуј, брате, што ти ја овде пишем. Ја мислим да ти видиш већ како данас изгледају послови а и ја онако мислим да на сваки начин Србија мора ступити у акцију. Чуо сам од доброга пријатеља да Србија добила два милиона дуката зајам[1], а тај зајам[2] није забадава, него треба радити на тс[ме] еднако. Идите код господина министра војног[3] и уверите г. министра нека они нама допусте да преко српске границе са оних 2000 пушака прођемо првога априла и да уђемо у Балкана и уверите г. министра да ћемо устанак нај већи учинити и то за неколико дана и уверите г. министра да ћемо оне пушке до прве прилике, чим дођемо до новаца, исплатити и говори го[сподину] министру да ми идемо узаједнички сајединити се са Србијом. Може бити они да шта тумља[ј]у од[у] нас.

А ако то можемо учинити онда за људе ја ћу имати бриге овамо, а и ја ћу са првом лађом. Кад буду прорадили ето и мене. Немој, брате, да се стидиш, него једнако иди код министара, па и самоме светломе кнезу, нек нама учини и народима олакшицу. Онда заиста ће да се и народ приволи Србији. Не мој друкчије брате, него овако учини као ја шта те молим брате. То је за нас велика срамота од толико народа да ништо учинити не можемо него да говоре да нисмо за ништа кадри. Ново овде нема ништа, ја сам добио новости ћерку люби руку, тако исто и мој син љуби руку. Поздравља вас и вашу госпођу моја жена.

Брат[е] Панајоте, поздравите и Иљу[4] тако исто и Цеку[5].

Опет вам пишем немојте оставити наш посао него једнако треба трчати.

Ваш друг и пријатељ

Илија П. Јовановић

Ф. ПХ. II А 9114. Автогр. с маст. ср. ез. 2 л. 3 п. с. 20·5/13

[1]—[2] В ориг. „заем". [3] В ориг. „военен". [4] Марков. [5] Петков.

Превод:

1 декември 1875, Турну Северин.

Приятелю мой, Панайоте,

Получих Вашето писмо от 25 ноември и виждам що ми пишете. Вие ми пишете, че не сте виновен за това. Аз не Ви обвинявам в нищо и не си струва повече да споменаваме за това, което младият комитет говори. Защото аз сам съм очевидец, че това не е никакъв комитет.

Но чуй, брате, какво ти пиша. Аз мисля, че ти виждаш вече как изглеждат днес работите, а и аз така мисля, че по всякакъв начин Сърбия трябва да стъпи в акция. Чух от добър приятел, че Сърбия получила 2 милиона дуката заем, а този заем не е даден без нищо, но трябва да се работи непрекъснато. Затова идете при господин военния министър и го убедете да ни допуснат да минем на 1 април през сръбската граница с 2000 пушки и да навлезем в Балкана. Уверете г-н министра, че ще вдигнем голямо въстание, и то за няколко дни. Уверете господин министра, че ще изплатиме онези пушки при пръв удобен случай на получаване пари, и кажи на господин министра, че ние идем да се съединим със Сърбия. Може би те да се съмняват в нас.

Ако можем да направим това, тогава аз ще имам грижата за хората тук и ще дойда с първия параход. Щом почнат да работят, веднага ще дойда.

Недей, брате, да се срамуваш, но постоянно ходи при министрите пък и при самия светъл княз. Нека на нас и на народа направят улеснение, тогава действително народът ще се привърже към сърбите. Недей по друг начин, брате, но така направи, както аз те моля. Брате, голям срам е за нас, че при толкова хора нищо не можем да направим и оставяме да говорят, че за нищо не сме способни.

Тук няма нищо ново. Аз получих известие, че имам дъщеря. Моята дъщеря и синът ми ви целуват ръката. Жена ми поздравлява Вас и Вашата госпожа.

Брате Панайоте, поздравете и Ильо, също и Цеко.

Пак Ви пиша, не оставайте нашата работа, макар постоянно да трябва тичане.

Ваш другар и приятел

Илия П. Йованович

26

1875 декември 2, Цариград. — Писмо от Георги Христов до Панайот Хитов и Иван Сапунов в Белград

Положението на българския народ става все по-тежко. Напролет ще има въстание. Хитов да премине в България, щом чуе за въстанието. Опровергал е обвиненията срещу него.

Белград. Госпо[дине] Иване Сапунов и уважаемий г-[н] П[анайот] Хитов.

Днес вземам перо си да Ви искрено като съотечественик поздравя и кажа нещо ново. Знам добре, че приемате вестници и знаете що става в България, но то е наполовин[а]та, което четете. Знаете добре, че вестниците не може истина[та] да казват в Турско, защото не е позволено. Трябва да знаете, че 10 пъти са теглилата на българите по-големи от еничерството: крадат, убиват, заробват, обезчестяват, палят и като се оплачат на управителите, и тия ги още псуват и ги изпъждат. Но не трябва

друго нищо освен нож и пушка, но засега не — напролет. Да знаете, че ако и да са уловили в Ески Заара българите и [са ги] запрели, то недейте се отчайва — все има още българи искрени. Да знаете, че напролет ще ударим турците, както тия немилостиво убиват, обезчестяват ката[1] ден.

Аз съм Ваш съотечественик, който бях в Белград това лято, дошел от Виена по причина на легията — Георги Христов, за да си напомните по-добре; Иван Сапунов ми беше дал няко[я] пара за харачлък[2].

Тук не трябва друго нищо освен съгласие. Тук веч всички българи са готови, но предводители нямат. Ще се принудим, и сме принудени. Като Вас искрен патриот, щом чуете въстанието напролет в България да гледате на всеки начин да преминете. Второ — Ви обвиняват някои, които не Ви зная[т], че сте взели народни пари — 200 жълтици, но всичко оправдах пред който трябва, като им казвах, че вий сте похарчили десет пъти повече и че на Вас кой [е] платил. И за вашите добрини на българите, които правехте както на мене, и тъй и на други като мене, кой ви Вас плати. Но това не слушайте. Тези са прости, които говорят и не знаят. Да бях имал пари....[3]

Ако обичате да се споразумееме писмено, то проводете отговор до д-р Каракановски с тоз надпис: M-r D-r Carakanovski in[4] consul[at] de Russie — Constantinople[5], за мене, Георги Христов, да ми го даде. И той ще ми го даде.

Като нося писмо[то] на пощата, готов съм, щом ме повика някой, да го скъсам. Поздравете г-[н] Цеко[6], аз последно бях му писал от Виена с молив, защо[то] бързаше челякът. И на вас, г. Сапунов, бях от Пеща писал за момчетата, които избягаха от градинарите.

Ваш приятел Г. Христов
в Цариград, декември 2, 1875.

Второ, дано се обдържат до пролет херцеговците.

Ф. ПХ, II А 8989. Автогр. с маст. повр. 2 л. 3 п. с. 26/21

[1] Всеки. [2] За разноски. [3] Следва заличен, нечетлив текст. [4] Вместо „au". [5] Г-н д-р Каракановски в Руското консулство в Цариград. [6] Петков.

27

1875 декември 8, Болград. — Писмо от Атанас Хитов до Панайот Хитов в Белград[1]

Народът бил готов да въстане през есента, но войводите не минали с чети, за да го поведат. Всички ги обвиняват за несполуката на въстанието от месец септември. Моментът е много подходящ за въстание. Мнозина желаят да станат четници. Филип Тотю и П. Пармаков заминали.

Болград, 8 дек[ември] 1875 год.

Почитаемий [в]уйчо Панайоте,

Причината, дето ти не писах досега, е таз, че не знаех где се намираш.

Лятос, щом като приех писмото ти, в което ми казваше да дойда, и тръгнах за мястото. На жалост не можах да те сваря[2] там. В Букурещ се бавих почти две недели, докато ми се определи помощ от „Добродетелната дружина". Напоследък, след многото старания на г-да Цанкови[3],

определиха ми да ме спомагат ежегодно по 15 жълтици. Сърдечно ти благодаря, [в]уйчо, и за това добро, що ми направи.

Лятос, като се чу, че нашият народ ще въстава на оръжие, множество момци оставиха своите занятия и тръгнаха да търсят войводите за в Балкана. От друга страна пристигаха гласове из България, че народът бил готов да се повдигне вече на бой против тиранина, но чакал да влезнат войводите и да го поведат. Тези движения наистина развълнуваха заспалия дух в българина и нищо друго се не чуваше освен гордото изражение на римския цензор Катона: „Delenda est Carthago“[4], т. е. трябва да се разори Турция. Нашите търговци, въодушевени от гордия и смел дух на юнаците ни, откачаха оръжието си от стената и им го даваха, като ги помагаха и с разноски. „Вървете, казваха те, и ний ще помагаме.“ Сам гледах това. Сълзи от очите ми течаха, като слушах и най-малките дечица да се радват, че Българско ще се отърве от турчина и ний ще си идем там. Вашите войводски имена се произнасяха при всяко сядане и ставане. Всичкото това служеше за една висока цел — да падне Турция и на нейните развалини да се възобнови България. Но уви! Що видяхме след малко? Нашата радост се замени със скръб. По-напрежните горди духове, съкрушени и убити от несполука, връщаха се на местата си, като се подиграваха с тях чуждите народности. „Херцеговските юнаци изгинаха половината на бойното поле, а на българите им дай да крещят по кръчмите, че са народни и да просят пари уж, че ще вървят в Балкана.“ Това го слушахме всеки ден както от хората, тъй и от нашите. Кой е крив и аз не зная, но против водителите на работите много викат, особито за вас, войводите. „Времето ще покаже кои са войводите и какви са“, им казвам аз и нищо повече.

[В]уйчо, времето, което чакаме от пет века, е днес, ако го изпуснем, никога не ще го намерим вече. А и вий, ако не поведете народа днес на оръжие, всичките ви трудове досега ще останат мъртви и зачернени. Филип[5] пристигна тези дни в Болград и с него има още няколко души, побегнали отвътре, също и един офицер българин от Русия по име Пармаков[6]. Ще заминат за Букурещ. Таушана и той дойде тука още с трима души, измежду които се намира и другарят на Стояна Шопа[7]. Той разказва на Филипа как се е убил Стоян в Балкана.

Много момчета се разхождат празни с надежда, че ще се почне работа. Карат ме да те питам ще ли има нещо или не, та да се настанат пак по работите си. [В]уйчо, пиши ни, ще ли има нещо да знаеме, защото ний оттук няколко ученика искаме да дойдем и да умрем за сладкото име на свободата. Твой покорен

А. Хитов

Поздрави буля, чича Иля[8], хаджи Панов[9] и другите българчета. Моля те, ако можеш, прати ми шестата свръзка от „Ядници“[10], една граматика сръбска и още някои книжки за прочит, защото нямам какво да чета тук.

Същия

Ф. ПХ, II А 9067. Автогр. с маст. 2 л. 3 п. с. 21/17

Публ. в: Страшимиров, Д. Т. Архив на възраждането. Т. I. София, 1908, с. 427—429, № 23

[1] Градът е определен по получателя. [2] В ориг. „сварих“. [3] Кириак и баща му Антон. [4] „Картаген трябва да бъде разрушен“. [5] Тотю. [6] Петър. [7] Стоян Велков Софийски. [8] Марков. [9] Никола. [10] „Клетниците“ от Виктор Юго.

1875 декември 10, Гюргево. — Писмо от Панайот Волов до Тодор Пеев в Браила[1]

Разочарован е от партизанството и равнодушието на някои дейци. Той и приятелите му ще следват непоколебимо избрания път. Да дойдат в Гюргево поп Харитон и други дейци, които мислят като тях, за да се споразумеят върху един общ план за бъдещите действия.

Побратиме Пеев[2],

Минаха се десет дена и аз не съм взел перото в ръка, за да ви надраща няколко реда. Причината на това е обстоятелствата, в които се намирам, не че частно за мен, но според вървежа за нашите нещастни народни работи. Вижда се навсякъде партизанство и хладност, и защо това след такивато жарки есенни чаши предприятия? Не мога да си дам точни обяснения за тезито причини в тези времена, когато най-много трябва да царува помежду ни съгласието. Неволно ми дохажда на ума — дали не сме още способни за тези предприятия, за които сме се заели?

Но тези мисли са противни на моите убеждения, като считам, че человек подготовлява епохата, затова макар да има и с хиляди такива пречки отпреде ми, пак не мога се отрече от избраната един път за всегда цел. Затова с общото съгласие на няколко оттука приятели, макар почти с никакви средства, ще продължаваме избрания си път. И по тая причина ние викаме от града ви поп Харитона[3], Христа[4], Никола[5] и Соколов[6] и да се съгласиме за един общ план, защото знаеме предварително, че и те споделят нашите мисли.

Планът за в Русия не ще може, мисля, да се тури в действие, защото имуществото на дяда Маринча[7] не е турено още в ред и затова мерата[8] ще остане за после, и то ако го дочакаме.

Като приемете с Илийча моят искрен поклон, оставам за всегда

Ваш П. Волов

Гюргево,
10 10/вря
[1]875 г.

ААН. Ф. ТП, 1420. Автогр. с маст. 1. л. 2. п. с. 27/21

[1] Градът е определен по получателя. [2] Тодор. [3] Халачев. [4] Иванов-Големият или Книговезецът. [5] Генчев-Вираноолу. [6] Спас. [7] Бенли. [8] Мирас — наследство.

29

1875 декември 10, Гюргево. — Писмо от членовете на Гюргевския комитет[1] до Тодор Пеев и Павел Икономов в Браила[2]

Събрали са се дейци от всички краища на България, за да обсъдят бъдещото въстание. Да изпратят при тях намиращите се в града им революционери От България е пристигнал пратеник със задача да узнае какво възнамеряват да правят напролет.

Господа Пеев[3] и Икономов[4],

От разни места на нашето отечество тука сме се събрали да живееме наедно, за да можеме по-лесно и по-точно да се споразумееме за

определиха ми да ме спомагат ежегодно по 15 жълтици. Сърдечно ти благодаря, [в]уйчо, и за това добро, що ми направи.

Лятос, като се чу, че нашият народ ще въстава на оръжие, множество момци оставиха своите занятия и тръгнаха да търсят войводите за в Балкана. От друга страна пристигаха гласове из България, че народът бил готов да се повдигне вече на бой против тиранина, но чакал да влезнат войводите и да го поведат. Тези движения наистина развълнуваха заспалия дух в българина и нищо друго се не чуваше освен гордото изражение на римския цензор Катона: „Delenda est Carthago“[4], т. е. трябва да се разори Турция. Нашите търговци, въодушевени от гордия и смел дух на юнаците ни, откачаха оръжието си от стената и им го даваха, като ги помагаха и с разноски. „Вървете, казваха те, и ний ще помагаме.“ Сам гледах това. Сълзи от очите ми течаха, като слушах и най-малките дечица да се радват, че Българско ще се отърве от турчина и ний ще си идем там. Вашите войводски имена се произнасяха при всяко сядане и ставане. Всичкото това служеше за една висока цел — да падне Турция и на нейните развалини да се възобнови България. Но уви! Що видяхме след малко? Нашата радост се замени със скръб. По-напрежните горди духове, съкрушени и убити от несполука, връщаха се на местата си, като се подиграваха с тях чуждите народности. „Херцеговските юнаци изгинаха половината на бойното поле, а на българите им дай да крещят по кръчмите, че са народни и да просят пари уж, че ще вървят в Балкана.“ Това го слушахме всеки ден както от хората, тъй и от нашите. Кой е крив и аз не зная, но против водителите на работите много викат, особито за вас, войводите. „Времето ще покаже кои са войводите и какви са“, им казвам аз и нищо повече.

[В]уйчо, времето, което чакаме от пет века, е днес, ако го изпуснем, никога не ще го намерим вече. А и вий, ако не поведете народа днес на оръжие, всичките ви трудове досега ще останат мъртви и зачернени. Филип[5] пристигна тези дни в Болград и с него има още няколко души, побегнали отвътре, също и един офицер българин от Русия по име Пармаков[6]. Ще заминат за Букурещ. Таушана и той дойде тука още с трима души, измежду които се намира и другарят на Стояна Шопа[7]. Той разказва на Филипа как се е убил Стоян в Балкана.

Много момчета се разхождат празни с надежда, че ще се почне работа. Карат ме да те питам ще ли има нещо или не, та да се настанат пак по работите си. [В]уйчо, пиши ни, ще ли има нещо да знаеме, защото ний оттук няколко ученика искаме да дойдем и да умрем за сладкото име на свободата. Твой покорен

А. Хитов

Поздрави буля, чича Иля[8], хаджи Панов[9] и другите българчета. Моля те, ако можеш, прати ми шестата свръзка от „Ядници“[10], една граматика сръбска и още някои книжки за прочит, защото нямам какво да чета тук.

Същия

Ф. ПХ, II А 9067. Автогр. с маст. 2 л. 3 п. с. 21/17

Публ. в: Страшимиров, Д. Т. Архив на възраждането. Т. I. София, 1908, с. 427—429, № 23

[1] Градът е определен по получателя. [2] В ориг. „сварих“. [3] Кириак и баща му Антон. [4] „Картаген трябва да бъде разрушен“. [5] Тотю. [6] Петър. [7] Стоян Велков Софийски. [8] Марков. [9] Никола. [10] „Клетниците“ от Виктор Юго.

1875 декември 10, Гюргево. — Писмо от Панайот Волов до Тодор Пеев в Браила[1]

Разочарован е от партизанството и равнодушието на някои дейци. Той и приятелите му ще следват непоколебимо избрания път. Да дойдат в Гюргево поп Харитон и други дейци, които мислят като тях, за да се споразумеят върху един общ план за бъдещите действия.

Побратиме Пеев[2],

Минаха се десет дена и аз не съм взел перото в ръка, за да ви надраща няколко реда. Причината на това е обстоятелствата, в които се намирам, не че частно за мен, но според вървежа за нашите нещастни народни работи. Вижда се навсякъде партизанство и хладност, и защо това след такивато жарки есенни наши предприятия? Не мога да си дам точни обясненията за тезито причини в тези времена, когато най-много трябва да царува помежду ни съгласието. Неволно ми дохажда на ума — дали не сме още способни за тези предприятия, за които сме се заели?

Но тези мисли са противни на моите убеждения, като считам, че *человек подготовлява епохата*, затова макар да има и с хиляди такива пречки отпреде ми, пак не мога се отрече от избраната един път за всегда цел. Затова с общото съгласие на няколко оттука приятели, макар почти с никакви средства, ще продължаваме избрания си път. И по тая причина ние викаме от града ви поп Харитона[3], Христа[4], Никола[5] и Соколов[6] и да се съгласиме за един общ план, защото знаеме предварително, че и те споделят нашите мисли.

Планът за в Русия не ще може, мисля, да се тури в действие, защото имуществото на дяда Маринча[7] не е турено още в ред и затова *мерата*[8] ще остане за после, и то ако го дочакаме.

Като приемете с Илийча моят искрен поклон, оставам за всегда

Ваш П. Волов

Гюргево,
10 10/врия
[1]875 г.

ААН. Ф. ТП, 1420. Автогр. с маст. 1. л. 2. п. с. 27/21

[1] Градът е определен по получателя. [2] Тодор. [3] Халачев. [4] Иванов-Големият или Книговезецът. [5] Генчев-Вираноолу. [6] Спас. [7] Бенли. [8] Мирас — наследство.

29

1875 декември 10, Гюргево. — Писмо от членовете на Гюргевския комитет[1] до Тодор Пеев и Павел Икономов в Браила[2]

Събрали са се дейци от всички краища на България, за да обсъдят бъдещото въстание. Да изпратят при тях намиращите се в града им революционери От България е пристигнал пратеник със задача да узнае какво възнамеряват да правят напролет.

Господа Пеев[3] и Икономов[4],

От разни места на нашето отечество тука сме се събрали да живееме наедно, за да можеме по-лесно и по-точно да се споразумееме за

нашите действия напролет или сега. Във вашия град има трима-четирма души, с които без друго ни е потребно да се видиме и споразумеем. Тия са: г-н Христо Иванов, дядо Кольо[5] от Хаинито[6], поп Харитон[7] и Соколов[8]. Тука за тях има място да живеят, а така също има и храна: ние всинца живееме комунално. Колкото за пътни разноски, молим ви да се потрудите да ги снабдите; почукайте на вратата на патриотизма браилски и ако студът не е досущ замразил сърцата на нашите братя — браилчани, ние вярваме, че те ще дадат на горепоменатите лица за пътни разноски. Ако ли под никакъв начин не е възможно да им се съберат пари за пътни разноски, то отговорете ни по-скоро; ние тогава ще се потрудим да съберем, за да им изпратиме. Но ние вярваме, че това няма да стане, защото не е въпросът за една голяма сума.

Ако някой от гореспоменатата четворица поиска да се върне назад пак за Браила, ние ще го снабдиме с потребните средства.

Правете каквото правите, но молим ви да ни се отговорите час по-скоро, защото инак много губиме. Тук има вече човек[9], който е нарочно пратен из Българско[10], за да ни пита какво мислим да правиме и желаемели да отидеме пак в България за напролет.

Като ви поздравля[в]аме, оставаме

С. Стамболов
П. Волов
Стоян Заимов
Ив. х. Димитров
И. Ив. Драгостинов
Г. Икономов (Кара Георги)
Н. П. Мартинов
Тодор Чорбаджи[11]
Георги Апостолов
Обретенов[12]
Х. Караминков

Гюргево,
10 декем[ври] 1875.

ААН. Ф. ТП, 1404. Ориг. с автогр. с маст. 2 л. 2 п.с. 27/21

[1] Авторът е определен по съдържанието. [2] Градът — по получателите. [3] Тодор. [4] Павел (?). [5] Никола Генчев-Вираноолу. [6] Дн. Ген. Гурково, Казанлъшко. [7] Станчев Халачев. [8] Спас. [9] Първоначално писано „двама души", а после зачеркнато и писано „човек". [10] Мито Цветков от Враца. [11] Т. Петков. [12] Никола.

30

1875 декември 15, Бекет. — Писмо от Петър Н. Йорданов до Панайот Хитов в Белград

Въстанието трябва да започне р[а]но напролет. Семето на революцията е хвърлено навред. Хитов да не се държи резервирано.

Диво място[1], 1875 деке[м]вр[и] 15.

Господ[ин] П[анайот] Х[итов], гдето да бъде.

Мина време откак приех писмото ви от най-горния град[2] на Румъния и досега друго не съм получил, затова бързам да ви напомня: недейте държа хладнокръвно, защото семената на [в]редом са хвърлени и вървят напред. Следователно непременно трябва да жънем[3] това лято, но да ви напомня, че женитбата[4] трябва се започне отрано. Надявам се, че и рано ще се свърши с божията воля и с нашата сила.

(7)
[illegible]

Господа Пеев и Икономов!

От разни мъсти на нашето отечество тука сме се събрали да увъковечим паметь, за да чрезъ нея по-лесно и по-бързо да се споразумъем за нашите дъйствия на пролътнимъ сега. В нашия градъ имаме храма четирма души с които без друго не е потърбно да се видиме и споразумъем? Тие сж: Ч-н Христо Иванов, Дро Коло от Банищо, поп Харитон и Соколов. Тука за тва сме мъсто да увъковъчи и такъв единъ ном в храме: ние сиджа увъковъчи нужднало. Колкото за чистни разноски молим ва да се потрудите да ги снабдите: обучавайте на братата на патриотизма бремъна и ако отуда не с. дохвъч, задиградия спрямо не нашите братя-българе, ние вървом, че тъ ще дадат. не горъспомънавайте лицу за тъзи разноски. Ако-ли под никакъв начин не е възможно да ни се съберат, дано сами да тъзи разноски, то самовержа ни то сами, ние Гоше че се потрудим и да съберем за да ни пътуваме. но ние вървом, че Дро Со ще ви да сами, защото не с Европо то едно голъма сумма.

Прил. № 1, с. 1

Фиксимиле от писмото на членовете на Гюргевския комитет до Пеев и Икономов — вж. № 29

Надявам се да ми отговорите подробно за всичко колкото е възможно по-скоро.

Като ви поздравявам и оставам
ваш понизен П. Н. Юрданов

[На стр. 4 адрес]

D-lui
I. G. Sapunov
за П. Х.
Belgradu, Serbia

Ф. ПХ, II А 9004. Автогр. с маст. 2 л. 2 п. с. 34/22

Публ. в: Страшимиров, Д. Т. Архив на възраждането. Т. I. София, 1908, с. 392, № 15

[1] Бекет. [2] Турну Северин. [3—4] Въставаме, въстание.

31

1875 декември 16, Турну Магурели. — Писмо от Иван Сапунов до Панайот Хитов в Белград[1]

Т. Хитров заминал за Букурещ. От Троян пристигнал пратеник. Решено е емиграцията да въоръжи по няколко души за бъдещите действия. Българите от вътрешността се надяват на помощ от Сърбия и Румъния.

Побратиме,

В предишното писмо ви бях явил, че ще ви пиша. Ето днес съм у състояние да ви явя — Тома Хитров вчера замина за Букурещ. Той имаше намерение да дойде в Белград, но като прие писмо из Букурещ, яви на неколцина тукашни, че е добил писмо.

В събота вечерта събраха се следующите лица: Мишайков[2], Петко Катранов, Петър Дилов, Цоко[3] и Петко — 2-та ортака[4] абаджии, Тома и аз. Каза им, че е добил писмо из Букурещ от Драсова[5], Никола Славчова[6] и някой си Стоян Марков, който е дошел от Троян, за да се извести точно как идат работите, защото не са се могли да уверят на гласовете из Влашко и затова питат в писмото какъв отговор да му дадат. Те оттука казаха, че не можеме да увеличаваме работата, но трябва да му се каже както е, защото по казването на Тома, в България са чули, че има из Влашко и Сърбия огромни сили да минат. Подир този разговор дойде реч, как трябва да се работи занапред. [С]поред всичките мнения моето се прие със задоволствие и решиха да разпишат по всичките градища из Влашко, а то е следующето: почем[7] са ги досега лъгали много, то са изгубили поверение[8], за то[ва] отсега нататък всеки един родолюбив българин, който иска да помогне на отечеството си, колкото му допущат силите, да купи[9] пушка, револвер, опинци, торба, фишеклици[10], другите потреби най-нужни, и да ги остави в дюкяна си или къщата, па кад[11] затрябат, да са готови и тъй във всеки един град кад се намират по 20 или 30 спремни[12], тогава е лесно за момчета да се съберат. Момчетата, които ще идат, да им се не казва нищо, за да си оставят работата и да се напиват по кръчмите с тази цел, но всеки да си стои на мястото, само сегиз-тогиз да им се позагатнува, за да видят кой какъв е и кой ще иде, па кад дойде време за минуване, тогаз ще се гледа с каква леснина може

да се мине и как да се пренесе оръжието да не се опази ни отсам, ни отвъде.

Но при всичко това дойде питане, отгде да се купи оръжие по-хубаво и по-евтино, защото оттука се някои готвят да се надминуват кой по-много момчета да въоръжи. Заради това искам съвета ви отгде се може набави оръжие и как и с коя цена. Оттука се известихме, че имало в Букурещ 60—70 пушки прайски на капела по 50 франка. Мене се виждат, че са старите французки и скъпи, заради това виж онази при Илека или що беше казвал Илия[13] из Северин, че имало в Оршова по 8 фиоринта[14]. Извести ми цената и дали има някого си комисионерина във Влашко да може там да се изпроводят като за продаване. Пиши ми и какви гласове из Сърбия, за пушките в Кладово дали са на наше разположение и как може да се пренесе барут във Влашко из Кладово в Турну Северин.

Тането[15] заминал още додето съм бил в болницата, за в Рибнику вълчи при Ченкоолу[16] и още го няма да се върне. Като се върне, ще ти явя.

Казваш в писмото си, че си писал на Мишайкова да ми даде 40 франка. Не само че не ми е дал, но не ми е ни споменал. И аз от моя страна си мълча. Не съм дошел до тази степен да му простирам ръка за милостиня. Оскъдността я сносим[17] юнашки. Додето си намеря работа, са[х]ата[18] съм заложил, само не ща да се понижа.[19] С квартира се намирам при Петка Катранов. Той държи сега кафе[не]то на Гранд хотел и там съм се склопил в една одаичка, колкото да не плащам квартир. Повтарям ви пак, че кризата е голяма. Оставил ме е министърът на финансията. Само кредитът йош ме крепи, ала не зная докога, като и той ще ме напусне скоро.

И тъй като нямам друго що да ви пиша, оставам да чакам за отговор.

Ваш побратим
Иван Г. Сапунов

16 декембр[и] 1875,
Т. Магурели

От пощата върнаха писмото, защото беше[20] пари в него. Прексутра ще ти го проводя. Бяхме приключили 1 лира турска и 1 минц, кусура[21] за кожите. Надявам се да пристигнат, додето приемете това писмо.

Исти.

Ф. ПХ, II А 8978. Автогр. с маст. 2 л. 3 п. с. 28/22

Публ. в: Страшимиров, Д. Т. Архив на възраждането. Т. I. София, 1908, с. 372—374, № 8

[1] Получателят и градът са определени въз основа на съдържанието и на фонда. [2] Петър. [3] Петков. [4] Съдружници. [5] Иван. [6] Славков. [7] Понеже. [8] Доверие. [9] Следва зачертана дума. [10] Заряди за патрони. [11] Когато. [12] Готови. [13] Йованович. [14] Стара австр. монета-2 крони. [15] Стоянов. [16] Иван. [17] Нося. [18] Часовникът. [19] Унижа. [20] Имаше. [21] Остатък.

32

1875 декември 17, Бекет. — Телеграма от Иваница Данчев и Мито Цветков до Димитър Горов в Гюргево

Ще натоварят лойта на лодки и ще тръгнат за града.

Бекет. 29.[1] 12. 1875
Димитър Горов, сапунару[2] — Г[юр]гево.

Днес товаря лойта[3] на каици[4]. Сутре тръгнуваме за града ви. Ще кост[ув]а 145 в Гюргево.

Иван[5], Ганчо[6]

Ф. ДГ, ст. № II А 9211. Ориг. с лат. с маст. 1 л. 1 п. с. 26/20

Публ. с грешки в: Страшимиров, Д. Т. Архив на възраждането. Т. I. София, 1908, с. 258, № 39

[1] Н. ст. [2] Сапунарин. [3] Събрана на кредит от М. Цветков и др. врачански революционери, за да я продадат и купят оръжие. [4] Лодки. [5] Данчев. [6] М. Цветков.

33

1875 декември 19, Бекет. — Телеграма от Стоян Заимов до Димитър Горов в Гюргево

Ще продаде лойта в Бекет.

Бекет, 31.[1] [12][2]. 1875
Димитър Горов — сапунар ин
Г[юргево]

Стоката се пренесе. Дават ми $3^1/_2$ тука пешин[3] пари. Ще я дам, разноски ще станат, ако се донесе в Гюргево. Отговори.

Заимов[4]

Ф. ДГ. ст. № II А 9205. Ориг. с лат. с маст. 1 л. 1 п. с. 26/21

Публ. в: Страшимиров, Д. Т. Архив на възраждането. Т. I. София, 1908, с. 258, № 40

[1] Н. ст. [2] Месецът е определен въз основа на док. № 32. [3] Плащане в предплата, предварително. [4] Стоян.

34

1875 декември 19, Турну Северин. — Писмо от Илия Йованович до Панайот Хитов в Белград[1]

Да отиде при военния министър и да моли за оръжие. Надява се, че в Кладово ще се съберат към 2000 българи-доброволци.

19 децем[б]ра 1875, Турну Сев[ерин].

Брате Панајоте,

Долазим вас поздравити, ако сте ради чути за мене и за моју фамилију, до сада све здраво, зато молим бога да чујем и за вашу кућу да сте здрави.

Брате Панајоте, ја видим сваки дан да ствари у новинама озбиљно иду, и ти видиш Херцеговина да сваки дан напредује, зато иди код господин министра војног[2] и код других министара да молиш на сваки начин да оно оружје које је дато на циље[ве] бугарске и тако треба говорити господину министру уверити да за мало времена ћемо платити оно оружје, а за војнике које треба за оне 2000 хиљада пушке немојте се бринути оставите то све на мене само ви да примите у Кладову 2000 хиљаде чиста бугара, зато ја ћу овамо радити са још друштво да људи буду готови само ја ћу чекати на ваш позив. Ја сам разговарао са господином капетаном у Кладову и се обећао даће и он писати господину министру, а ви кад будете отишли да је већ министар опоменен за иста, зато вас молим као што знате да на вас остаје цели ствари бугарске и молим вас одговорите на ово писмо. Поско . . .[3] молим вас поздравите чича Иљу[4] и чича Цеку[5] и све моје пријатеље.

У остало примите искрени поздрав од нас свију

Илија П. Јовановић

Ф. ПХ, II А 9115. Автогр. с маст. 2 л. 3 п. с. 20.5/13

[1] Градът е определен по получателя. [2] В ориг. „военни". [3] Нечетлива дума. [4] Марков. [5] Петков.

Превод:

19 декември 1875, Турну Северин.

Брате Панайоте,

Идвам да ви поздравя, ако ви е приятно да чуете за мен и за моята фамилия, досега всички сме здрави, затова молим бога да чуем и за вашата къща, че сте здрави.

Брате Панайоте, аз виждам от вестниците, че нещата всеки ден вървят все посериозно, и ти виждаш, че Херцеговина всеки ден напредва, затова иди при господин военния министър и при други министри да молиш по всякакъв начин за онова оръжие, което е дадено за целите на българите. Трябва да говориш с господин министра и да го убедиш, че за малко време ще платим оръжието, а за войниците, които са необходими за двете хиляди пушки, не се грижете, оставете всичко това на мене, само вие се гответе да приемете в Кладово 2000 чисти българи. Тук аз ще работя с още някои хора, за да бъдат готови, и само ще чакам вашия позив. Аз разговарях с господин капитана в Кладово и той обеща да пише на министра, и вие, като отидете, министърът ще бъде осведомен по този въпрос. Както знаете, на вас остават всички български работи и моля ви отговорете на това писмо.

Моля Ви поздравете чичо Ильо и чичо Цеко и всички мои приятели.

Засега приемете искрен поздрав от всички нас

Илия П. Йованович

35

1875 декември 22, Гюргево. — Писмо от Никола Обретенов до Тодор Чунчулов в Русе[1]

Материалното положение на апостолите в Гюргево е тежко. Да пратят знамето и да препращат навреме писмата. Преминаването му в България е предстоящо.

1875 10/врие 22, Гюргево.

Брате Легионе[2],

Преди две недели ви бях пратил едно писмо да го препратите задето беше надписано а за това трябваше да ми проводите билета от пощата, но това всичко остана на пусто и досега. Както и да е, аз и сега ти

проваждам друго, което ще те моля да го провождиш за дето е, като надпишеш отгоре на плика по турски този надпис: Акия да хаваджа — ходжа — Илиас Абут[3]. Ще удариш на писмото мет печата и ще го предадеш на турската поща под сигурита (таутлу)[4], а колкото за пари, да извиниш, защото двата бана[5], които ми остават за Коледа, не искам да ти ги дам по причина, че ще пия едно пахарче вино, както и всичките хора. С тях (бановете) ще се веселя и с тях ще скърбя.

Вярвай, брате Легионе, на верния си приятел, както в бога, че досега не бях стоял гладен, но вчера опитах това. Нощес много ми беше зле и червата ми често свиреха, но аз ги възпирах с малко студена вода, додето се съм[не]. Днес едвам, боже[м] 12 души намерихме 2 франка и си взехме топка[6], с която си угасихме глада, а за довечера пак ще се ляга гладен. И това да не мислиш, че ти го казвам, за да те лъстя. Никак и никога няма да помисля да те слъжа.

Както и да е, ще се търпи още няколко дена и тогаз аз ще бъда вече в Българско, но това варди да не се пръсне из града ви, щото е опасно да не ни преварят на Дунава. Кажи на нашите да се потрудят за нещата, които им поръчах, а най-много за зеления парцал[7], ако ли не ще ме накарат приятелите да излизам[8] от вяра.

Това дано да го вземат във внимание, а особено Лазар[9], който не трябваше да постъпва тъй мацарешки, но трябваше още и да ми спомогне с нещо. Той знае добре колко пари взе от мене, а нищо не свърши, та и сега ли иска да ми прави спънки в това критическо време, дето е за мене твърде скъпо. Той, ако го няма там, кажи на Илия [?] или на капитан Василя[10] да му говорят, за да побърза с изпращането му, а инак, казах, че ще ме извадят от вяра. Да не мислят, че като съм компрометиран, та не ми свети[11] [?] в Русе. Лъжат се, ако е тъй. Ама тъй я[12] — добри бяхме, додето имаше отде да се учат новини, а сега станахме вагабонти, лъжци и т. н. И то нищо, аз и него претърпявам. До ще дечят и ще видим кой какъв е. Само те (приятелите) засега да бъдат малко снизходителни към мене и повече нищо.

Като вярвам, че ще свършиш всичко, за което ти поръчвам, както и за притворените писма, че ще ги предадеш на местата им,

оставам твой Тропчо[13]

П. П. Писмото за Флокена [?] дайте незабавно. Брате Легионе, не мога никак да проумея от твоята политика, как[в]о е туй мълчание и неотговаряне на писмото ми. Това ме много учудва. Бъди добър и ми яви за Раде[14], като какво е говорил за мен относително за Уснучито [?], също и за писмото, ако си го проводил, задето беше. На сегашното ми писмо барем прати билети, които ще вземеш от турската поща. Ако ли те [е] страх, то друго. Пиши ми, за да зная.

Същи.

Ф. ТЧ, ст. № II В 191. Автогр. с маст. 2 л. 3 п. с. 27.5/22.5

[1] Градът е определен по получателя. [2] Т. Чунчулов. [3] „До Ходжа Илиас Абут в Акия" [или Акра]. Всъщност правилната форма е Акя, а не Акия. [4] Препоръчано. [5] Рум. монета. [6] Хляб. [7] Знамето. [8] В ориг. „излягвам". [9] Свищовлията [?]. [10] Ганев. [11–12] Нечетливи пасажи, разчетени приблизително. [13] Н. Обретенов. [14] Иванов.

1875 декември 24, Гюргево. — Писмо от Георги Обретенов до Тодор Чунчулов и други дейци в Русе[1]

Доволен е, че се готвят за въстание. Дава наставление за въоръжението на въстаниците. Призовава към дружна работа срещу тиранина.

Братя[2],

Приеми ми за всегда благодарението ми[3] с радостно сърце[4]; защото имало още в Русе трудолюбящи хора, за да мислят за своите отдалечени братя навремени...

Пак ще ви благодарим за чувството ви, което сте чувствували за народа си. Узнахме по вашите размишления към револверите и от това заключаваме, че сте патриоти към братята си. Така, братя, така, не трябва вече да се страхуваме от враговете си. Приготвяйте се, братя, златното време[5] е сега. Но и друго, че как тряб[ва] да се приготви човек: трябва да си има 1-го револвер, 2-ро пушка дълга, 3-то нож за кръста, куршуми за револ[вера] 200, за дългата пушка 250 фишека и те ще бъдат измерени добре; две паласки, дето ще се турят фишеците, и тогава ще бъдеш готов и сам ще се харесаш и ще ти е драго... Сега ще ви кажа и друго, че ако искате да отмъстявате за отечеството си, то трябва да си всеки час[6] готов. Ако искаме да бъдем пред народа си достойни, то трябва да вземем гореказаните мерки.

Братя, ще ви молим купно: ето днес ний сме решени всичко да правим, но ни[й] трябва да се приготвим, а ний днес сме в такова положение, така щото трябва да се откаже човек... Но трябва ли да се отказва чо[век] от тези най-честни работи на света и можете ли да ми докажете, че не е на[й]-честно нещо на света. О, о, о, братя, ний трябва да помислим, че в нашия народ няма такива хора, които да не са се решили на това време. Не трябва вече [да] мислим да жалим майка, баща, сестра, роднини. Ако решим това всичко, то трябва да се заемем за работа, да работим, и то ако сте желателни към народа си. Я помислете, б[ратя], това трябва ли д[а] го мислим като игра — това, б[ратя], кръв ще се пролива, кръв! Да отмъстим на врага си и на тези тирани и мръсници, да се заловим ръка за ръка, бр[атя], и дружно да работим. Да ви видя, бр[атя], в надежда съм. Пари си съберете, ний сме готови да ви [и]зпратим всичко, що ви е потребно, и ще ги изпратим; и друго да не мислите, че ще ви направим някои подлости. Това трябва да подумаме малко.

Бр[атя], за „Песни“[7] ми пишат, но „Песните“ не са ги донесли още. Оставам в надежда, братя!

Поздравление от всичките приятели.

Оставам ваш едноверни приятел

Г. Т. Обретенов, в Гюргево

1875 го[д.] декември 24.

После ще ви напиша няколко песни за заключението на народа ни. Това писмо е за Тодора[8], за Ми. Ми.[9] и за Бого[слова][10].

Ф. ТЧ, ст. № II В 192. Автогр. с маст. 2 л. 3 п. с. 27.5/22.5

[1] Получателите и градът са определени по съдържанието. [2] В ориг. обръщението и навсякъде, където се среща думата „братя“, е написана така, че може да бъде взета и за единствено число. [3] В ориг. „ви“. [4] Целият израз е неясен. Изобщо писмото е написано

малограмотно. [5] След тази дума следва зачертана думата „ще". [6] Първоначално е било писано „ден", зачертано и поправено „час". [7] Песни и стихотворения от Хр. Ботев и Ст. Стамболов. Букурещ, 1875. [8] Чунчулов. [9] Мили Методи [?]. [10] Т. Х. Станчев.

37

1875 декември 28, Харманлий. — Писмо от Захарий Стоянов до Тодор Чунчулов и Тодор Х. Станчев в Русе[1]

Порицава бездействието им по време на въстанието през месец септември. Смята, че напролет ще има ново въстание.

Братя Легион[2] и Богослов[3],

[Вяр]вайте ми, много се зарадвах, като ми каза брат Никола[4], че не сте се комп[ро]метирали, но сте остали пак в Русе като честни граждани и верни султанови поданици. Това всичко показва, че сте хора компетенти в дипломатическите кръгове и проницателни в тънкостта на политиката. Аз не можах да направя това, братя. Без да съм направил нещо добро въобще на человещината и частно на бедния си народ, подпаднах в числото на лошавите и става три месеца как стоя за неопределено време самоволен затворник под стрехата на един истински приятел[5]. Другаде из Българско бих можал да живея с друго име, но работата е как да изфръкна оттука, когато ме познават всичките и правителството ме търси строго, защото мисли, че Стамболов и аз сме разбунтували Ст. Загора. Хашлака[6] ми казва, че в Русе няма да ме търсят. Ако е истина, пишете ми да дойда и ако може да се намери някой . . . .[7]

Аз мисля, че напролет ще има нещо в България, ако не от нашите, то от другиго, защото Турция е много зле болна понастоящем, а пък ако се удържат херцеговците до напролет, то вярвам, че на Турция ще ѝ вдигнат краката като на ханъма.

За новини от тракийските полета няма какво да ви пиша, защото те са всеки ден пред очите ви. Ще ви кажа само, че и тука са се повърнали времената на еничерите. Тука колят и бият заспалите българи (хак им![8]).

Как е, байно Богослов? Посрещнаха ли те в Търново с цвете и да ти пеят песента „Не плачи, мамо, не жали за твойто чедо рождено" знаеш, ...[9] твойта глава, где зимуват раците. Това ми го каза А. Момчов, дорде бях още в Заара[10]. Искал си още да убиеш и Мидхат[11] паша, но не зная по какви причини останал си за по-насетне. Редки са таквиз хора с подобна решителност.

Ето я нашата песен, която пеехме, като излизахме от За[г]ра, часът по 1 и $^1/_2$: „Не щем ний бога[т]ст[в]о, не щем ний жени, ний искаме свобода, човешки правдини. Напред! Напред! На бой да вървим! Доста сме стояли, стига да търпим! Време е да строшиме поганския хомот, време [е] да спечелим свободен нов живот. Напред! Напред!" и прочее. „Стига сме лежали в робски пелени, време е да станем свободни хора и ний", пак „Напред! Напред!" и прочее. Всичките стихове се повтарят. Гласът е [на] Гарибалдьовия марш — „Viva, viva Garibaldi, nostra liberta"[12].

Поздр[авете] от моя страна Ст. Копилето. Кажете му да прости, загдето му пеех из дюгените. Аз това никой път не бях направил, ако да го знаех, че притежава таквоз великодушие.

За тебе се научавам, Легионе, че си се бил отчаял вече, но честните хора казват, че истинският патриотин и самата природа да стане

против него, той пак ще си следва светото дело. Една французка пословица казва, че „ancun chemin de[s] fleur[s] ne conduit à la gloire“ (т. е. че „никой път от цветя не води на слава“).

Друго няма какво да ви пиша, защото ми е студено. Прегръщам ви братски и оставам ваш като брат Парго[13].

Гдето ме знаете[14], 28 декември 1875.

[На с. 1 следния текст с обикновено мастило]

Одрин, 27 декември 1875.

Господин Тодоре,

Не е честно нещо туй, за което се научавам, че правиш. Ти трябва да знаеш, господине, че тя е моя любовница още от малко дете, или мислиш, че аз няма се завърна вече и че като съм толкози далече не зная какво правиш. Право ти казвам, че тя ми е едничкото утешение, следователно аз зарад нея може да направя всичко, което ще ти повреди и за което никак ти не иде на ума. Прилича ли ти, бе магаре, да ходиш да й казваш, че съм станал салджия[15] на Едирне[16]? Вземай мерки на устата си и да не замирисваш още един път по край тяхната порта, защото сетне ще ставаш . . . .[17] пишман[18]. Или другите момета са се свърши[ли] в Русчук?

Твоят най-горещ неприятел В. Юрданов

Ф. ТЧ, ст. № II В 193. Автогр. с хим. и обикн. маст., повр. 1 л. 2 п. с. 34/21.5

Публ. с изменение и пропуски в: Стоянов, Захарий. Неиздадени съчинения под ред. на Аспарух А. Емануилов. София, 1943, с. 419—420, № 101

[1] Градът е определен по получателите. [2] Т. Чунчулов. [3] Т. Х. Станчев. [4] Табаков. [5] По това време З. Стоянов се крие в Харманлий при Ради Иванов. [6] Н. Табаков. [7] Нечетлив пасаж. [8] Пада им се. [9] Псувня. [10] Ст. Загора. [11] В ориг. „Мехтат“. [12] „Да живее, да живее Гарибалди, нашата свобода.“ [13] З. Стоянов. [14] Харманлий. [15] Който кара салове. [16] Одрин. [17] Не се чете. [18] Ще се разкайваш.

38

1875 декември 29, Турну Магурели. — Писмо от Иван Сапунов до Панайот Хитов в Белград[1]

Т. Хитров има еднакви убеждения с Драсов. Т. Стоянов е заминал при Ив. Ченкоолу.

Побратиме,

Онзи ден приех писмо от хадж[и] Панова[2], на последното 4-то писмо отговор, а от вас само на първото. Не зная дали сте примили[3] всичките, защото на първото писмо добих от вас отговор и ви отговорих, като приключих йош три писма, от които е и хаджи Пановото. От хаджи Панова приех отговор, а от вас на три писма нямам отговор. Моля ви, що скорие[4] можете, пишете ми.

Аз вчера излязох от болницата излечен подпълно[5], но с докторския съвет да се привардювам от вредителни йела[6] и пича[7] и сега съм здрав.

Но на това отгоре, додето съм лежал в болницата, задължил съм се на неколико[8] наши познати някоя пара с надежда, че ще се захвана на някоя работа, но почем[9] съм йош слаб за всякаква работа, то се намирам съвсем в голяма оскъдност. Помисли: неопран, неочистен, гол и бос,

и то без тютюн. Срамота ме е вече от тогоз, от оногоз да искам по цигара тютюн. Истина, че се храня на едно кафене на вересия[10], но и те дават, но све[11] без сърце и малко като да им е криво. Затова, побратиме, ще ви моля, колкото е могушно[12] знам да[13] и вие нямате, защото ви добре познавам състоянието, но инак бари[14] колкото да се опера и да се закърпя и за тютюн понякогаш да си купя. Ви[е] веч сами разсъдете.

Във второто писмо ви бях писал за кожи астрагански за 2-ма приятели, при които спавам[15], да ме известите. Но вие не ме известихте, само хаджи Панов ми пише, че шубари[16] добри астрагански по 3 цес[арски][17], но тези оттук почем не знаят дал[и] ще им са таман[18], заради това дават 2 лири турски за 2 кожи от най-хубавите, защото те тука ще си ги кроят по техния гус[19], ако ли код[20] Милана кюркчията[21] срещу моя дюкян са много скъпи и няма толкова хубави, то в главната чаршия има кюркчии, които са топтанджии[22], от които и Милан купува, то вземете от тях. С настоящето ви пращат и 2-те лири. Молим ви побързайте, да би могли по-скоро да ги изпроводите, защото трябва тука да се шият и за Коледа да бъдат готови.

Сутра[23] мислим, че пак ще ви пиша, защото йедан[24] ми каза сутра да ида на неговата къща, за да ви напишем едно писмо, и тъй като ви напишем писмото, аз после пак ще ви пиша да ви явя мисълта му и с каква цел е.

Хитров[25] е тука и малко съм се разговарял с него, но и той ми се види, че [е] от другите, т. е. от Драсова[26] и прочее — малка разлика има. Техните мисли почти све йеднакви, само този що е малко по-умерен и тъй явно не говори като тях, но и т[о]й е малко вятърничав.

Тането[27] замина да иде при Ченкоолу[28] и да видим кад[29] са върне, ще ви известя.

Читаме в „Източно време", че запрените в Заара[30] и Сливен и по другите места пуснали ги и останалите неколцина наскоро ще пуснат. Генович[31] се определил за каймакамин[32] за Пива в [Х]ерцеговина. Останалите новини може да сте ги чели в „Източно време".

Поздравете снайу[33] и всичките домашни и всички приятели. И тъй като ви поздравя сърдечно, оставам за всегда твой верни и искрени

побратим Иван Г. Сапунов

Т. Магурели,
29 декемвр[и] 1875.

Ако ли не стигат 2-те лири за 2 кожи и ако би потрябвало да се доплати, то ви[й] дайте от себе си, че като явите, те ще ви ги проводят оттука.

Ф. ПХ, II А 8979. Автогр. с маст. 2 л. 4 п. с. 27.5/22.5 Публ. в: Страшимиров, Д. Т. Архив на възраждането. Т. I. София, 1908, с. 374—76, № 9

[1] Получателят и градът са определени по съдържанието и фонда. [2] Никола. [3] Получили. [4] Колкото се може по-скоро. [5] Напълно излекуван. [6] Ястия. [7] Пития. [8] Няколко. [9] Понеже. [10] На кредит. [11] Всичко. [12] Възможен. [13] Че. [14] Поне. [15] Спя. [16] Калпаци. [17] Наполеони. [18] Тъкмо. [19] Вкус. [20] При. [21] Кожухар. [22] Продавачи на едро. [23] Утре. [24] Един. [25] Тома. [26] Иван. [27] Стоянов. [28] Иван. [29] Когато. [30] Ст. Загора. [31] Никола. [32] Околийски управител. [33] Сняха.

1875 декември 31, Гюргево. — Писмо от Никола Обретенов до Тодор Чунчулов в Русе

Обвинява русенци и самия Чунчулов в незаинтересуваност към народното дело. Нуждае се от средства за пътни разноски, за униформа и други необходими неща. Да пратят знамето и да ушият още две знамена. Броят на апостолите е към 25 души. От Враца е дошъл човек за оръжие и за апостоли. Той с още 6-ма другари ще отпътуват скоро за местоназначението си.

1875 10/врия 31, Гюргево.

Брате Тодоре[1]

в Русе,

Не знам вече и какво да ти пиша. Човек и от камък да беше, пак не щеше да бъде толкова нечувствителен, както се показваш ти днес спрямо народните ни работи. Става толкова пъти ти пиша за неща, [за] което не трябва и да те каня, а ти, напротив, си оставаш все хладнокръвен и коя е причината, аз никак не можах да проумея. Но както и да е, аз и сега пак ти пиша напоследък, та ако ми не отговориш, то ще зная какъв приятел съ[м] имал и с кого-съм работил. Вярвам, че занаята ти не е толкова занимателен, за да не можеш да ми напишеш едно писъмце от два реда, затова не е ли по-добре ти да пишеш и ми разправиш за работите по-точно, отколкото нашите[2], което не е тяхна работа. Това като го знаеш, че е тъй, защо тогава не вземеш да пишеш ти, ами оставаш на тях. Бъди по-човек, брате!

Ето засега какво има да те питам, защото времето е вече късо и аз трябва да тръгвам наскоро.

Първо: аз те моля (и то не на сила) да ми кажеш ще пратите ли байрака и кога и какво казва Лазар?[3] Второ: да кажеш на приятелите, че аз нямам нужда от нищо друго освен от 10 лири, които ми трябват да си наба[вя] някои неща, като например дългоглед, пусула[4], карта на Европейска Турция, мушама и някои други церове. Картата може да ми я вземете и оттам, има едни на Дановата книжарница, които се сгъват и се турят в кутия. А колкото за пътни разноски, оттука до определеното ми място ми се дадоха 15 лири, но те едвам ще стигнат, щото твърде надалеко ме пращат, кажи че къде Македония. Но забележи, че от горните пари ще си правя и форма, с което съм задължен. И тъй, моите приятели ако ми не помогнат и сега, аз не знам как да мисля за тях...

Но и това забележи, че аз като ти пиша за пари, не ща да знае цял Русчук. Според както виждам в писмата на брата си от нашите, че тоз-онзи ходели да събират пари за нас, то аз не го намервам никак право и ако е писал брат ми[5] на нашите, то е негова глупост, дето е станало толкова евтино из Русе за нашето бедствие. Аз ти казах и пак го казвам, че не искам да знаят много освен моите няколко прияте[ли] и ти, което може, да ги свикаш и ми предложиш, та ако склонят, ако ли не—яви ми по-скоро, за да знам какво да правя; но вярвам, че не ще откажат за това, което ти предлагам да им кажеш. За мене и моите 6 другари, които ще тръгнем, е дошел вече човек[6] да ни вземе, но кога ще тръгнем, не е известно по причина, че има неща да си приготвим и да наредим плановете. Помисли ти и приятелите какви патриоти има по онези страни, та са пратили човек за апостоли, а нашите русенци не могат да съберат пет пари. Този човек, който е дошел за нас, има 1000 лири, но

с тях ще се купят иглени пушки и ще ги прекараме за дето ще идем Ама ти ще кажеш, когато има толкова пари, защо не ми да[да]т 10 лири, които ми са нужни. На това ще ти отговоря, че така реши дружеството[7] и тъй трябва да бъде. Но има и друго — този човек даде 100 лири и за другите 10 апостоли, които ще идат по другите страни. Всичките апостоли ще бъдат 25. Мойто място е мно[го] добро, но и в най-гъстия аскер ще бъде, та каквото даде бог, но да дойдем на думата си.

Трето: да кажеш на нашите, както и ти да знаеш, че нам не ни трябват никакви дрехи освен две ризи и два [чифта] гащи за мен и два чифта навои, а другото, ако е възможно, да бъде пари, затова недейте ни праща вече такива неща, но потрудете се с приятелите заедно дано да сберете горната сума, а най-главното е да ми пратите байрака. Бъдете хора!

Четвърто: Можеш ли да ми се обещаеш, че ще изработите два байрака с Пена[8]. Пари ще ви проводим 10 л[ири], но само това, че най-късно до 20 дена да ги свършите. Разговорете се и ми яви. Байраците ще станат същи, както първия.

И тъй аз свършвам, щото да продължавам, то няма изказване, освен ако бъдеш при мене или аз при тебе, та да се приказваме. Писмото, дето беше до Флокена, ако си го дал, моля те, иди и поискай отговор, ако ли не ти дадат, то им поискай полицата, която беше притворена вътре, и ми я върни. Това може да хортуваш на момчето, което стои при него. Приемни и особената пусулка[9], на която са забелязани имената на приятелите, с които трябва да говориш за работите, които ти пиша.

Приемни братските ми поздравления заедно с празника Нова година. Поздрави и приятелите, а особено да направиш визита на капитан Василя[10],

Твой Тропчо[11]

П. П. Моля те да отидеш да направиш визита и на Уснучито[?] от моя страна и да го поздравиш и ми явиш как са със здравето си.

Кажи на нашите, че лира и минц не губят нищо тука, освен ако са с дупка. Питай М. х. Костова ще ми отговори ли на писмото. Станахме вече сръбски поданици[12]. Каквото пратиха от дома заедно с парите, приехме ги.

Същи

Ф. ТЧ, ст. №II В 194. Автогр. с маст. 3 л. 6 п. с. 27,5/22,5

[1] Чунчулов. [2] Т. е. домашните на Н. Обретенов. [3] Свищовлията [?]. [4] Компас. [5] Г. Обретенов. [6] М. Цветков. [7] Комитетът. [8] Петрана Обретенова. [9] Бележка. [10] Ганев. [11] Н. Обретенов. [12] Т. е. получили са сръбски паспорти.

1875 декември 31, Букурещ. — Паспорт на Георги Обретенов, издаден от Сръбското дипломатическо агентство в Румъния

Taxe: gratis № 2247

Au nom
de Son Altesse Sérénissime
le Prince Régnant de Serbie
Milan M. Obrénovitch IV

Signalement
Agé de 25 ans
Taille moyenne
Cheveux chatains
Sourcils —
Yeux —
Front —
Nez —
Bouche —
Menton —
Moustache —
Visage —
Teint —
Signes particuliers —
Signature du porteur —
№ 42

Nous, ministre au département des affaires étrangères.

Prions les autorités civiles et militaires des pays étrangers de laisser passer librement Mr Gheorghi T. Obretenov, serviteur, allant à l'étranger et de lui donner aide et protection en cas de besoin.

Le présent passeport est valable pour un an.

Bucarest, le 31 Decembre 1875.
[s.] G. Pavlovitsch

Délivré par l'Agent Diplomat.
de Serbie en Roumanie.
[s.] M. A. Petronievitch

Ф. НО, II В 365. Ориг. с автогр. с маст. фр. ез. със зав. и печ. 2 л. 1 п. с. 45.5/29.5

Превод:

Такса: безплатно. № 2247

В името
на негово височество
царстващия принц на Сърбия
Милан М. Обренович IV

Отличителни белези
Възраст — 25 г.
Ръст — среден
Коси — кестеняви
Вежди —
Очи —
Чело —
Нос —
Уста —
Брада —
Мустаци —
Лице —
Цвят —
Особени белези —
Подпис на приносителя —
№ 42

Ние, министърът на Външните работи, молим гражданските и военни власти на чуждите страни да дадат свободно преминаване на г. Георги Т. Обретенов, служащ, който отива в чужбина, и да му дадат помощ и покровителство в случай на нужда.

Настоящият паспорт е валиден за една година.

Букурещ, 31 декември 1875
(п) Г. Павлович

Предаден от сръбския дипломатически агент в Румъния.
(п) М. А. Петрониевич
[Печат на агентството]

41

1876 януари 1, Зимнич. — Телеграма от Иваница Данчев до Янко Ангелов в Гюргево

Лойта, доставена от врачани, е продадена.

Зимнич, 13[1][2] 187[6][3].

Ангелов[4], школа булгара[5].

Гюр[гево]

Стоката[6] продадох. Чакам отговор за горе[7] да ида или за долу[8]. Попитайте Димитра[9].

Иваница Данчев

Ф. ЯА, ст. № II А 9234. Ориг. с лат. с маст. 1 л. 1 п. с. 26/20·5

Публ. в: Страшимиров, Д. Т. Архив на възраждането. Т. I. София, 1908, с. 258, № 41

[1] Н. ст. [2—3] Месецът и годината са определени въз основа на съдържанието и на док. № 32. [4] Янко. [5] Българското училище. [6] Лойта. [7] Букурещ. [8] Бекет или Крайова. [9] Горов.

42

1876 януари 1, Букурещ. — Писмо от Панайот Хитов, Илия Йованович и Леополд Десанич до Милан IV Обренович в Белград[1]

Положението на поробения български народ е непоносимо. Под влияние на западната дипломация сръбското правителство им попречило да го подпомогнат по време на въстанието през септември на 1875 г. Сега народът се готви за ново въстание. Искат разрешение и оръжие, за да преминат през пролетта с чета в България. Поверяват върховното командуване в негови ръце.

Његовој светлости господару
Милану М. Обреновићу
IV,
Кнезу српском

Ваша светлост,
премилостиви господару,

Већ неколико месеца минуше, како браћа наша у [Х]ерцеговини и Босни дотуживши им ропство, јадно и несносно стање под крволочним турчином, бију крвав бојак за своју слободу и уједињење.

Насиља турска над рајом, браћом нашом[2], тако су велика да се већ ни исказати не могу, јер и сам живот њихов у опасности је од руку турских насилника. Бесна скотадија турска гази веру, руши породични живот, а голотиња турске господе, скотски силује сиротињу рају. Народ под том труладијом азијатском остао је без права, и један део тог патничког народа, немогавши и даље да носи ропски печат и сноси турска насиља, устао[3] је оружаном руком да силу силом одбије. Народ је решио да ропском, ал челичном руком уздрма и сруши и онако, већ отрцано господство турско и листом је устао на оружје.

Дипломација не хтеде овом устанку испочетка никакве важности придати, а турске силеције сводили су исти на просту буну неколиких села. Али ко беспристрастно води рачуна о стању нашег народу, не може да је толико подао да не призна, да је та буна, тек почетак страшне рево-

луције, која се спрема на читавом Балканском полуострву, која се мора развити и која ће морати успеха имати за петстогодишње мученике.

Ти мученици — народ наш, кој и стоји без ичије заштите за кога нема правде, којег су закони погажени и који је остао без икаквог права, кога мувају, гоне и газе са свију страна, који је у својој кући, у својој рођеној земљи а међу браћом својом роб — спрема се по свима крајевима нашим за одсудан час, за слободу или — смрт! Тај се народ решио да или славно погине или да поврати своје право, право грађанства, право човека. Накратко, да збаци тешке ланце турског ропства и да буде слободан.

У таквим околностима и одсудности нашег народа и ми нисмо остали скрштених руку, но смо у своје време били и скупили довољну чету, спремљену да са оружаном руком упаднемо у Турску преко српске границе, за коју нам је циљ и Висока влада Ваше светлости пушака и џебане у Кладово добавила, које све још једнако тамо лежи, зар очекујући и изгледајући одсудни и суђени час, да се доиста употреби у славу Ваше светлости, за свето народно уједињење и ослобођење.

Но судба нашег општег народа друкчије је хтела, јер наједанпут се на политичком пољу окрену лист, услед чега висока влада Ваше светлости нашла се тада побуђеном, да нам не само поменуто оружје и потребну џебану не изда, но нам и пролазак преко српске границе у Турску забрани и тако наша намера — дићи бугарски народ на оружје, мораде се разбити о круту дрскост дипломације, која и сад беше толико безобразна, да из овог устанка разгласи, — како исти грози миру Европе.

Овако поступање с нама и према нама, који смо вековима били живи бедем Европе против азијске навале, није нас и пак могло од намерења уздржати, но смо само по савету високе владе Ваше светлости причекали, а сада када се све више ближимо одређеном року-пролећу, решили смо да намишљени наш план са знањем Ваше светлости у дело приведемо, с тим пре и сигурније, што нам је казато, да и Србија—тај стожер српства, неће изостати из кола бораца за народно уједињење и ослобођење, у ком случају смо сви сагласни да врховно заповедништво и покровитељство поверимо и предамо у руке Ваше књажевске светлости.

Услед тога потписати усуђују се покорно Вашу светлост замолити, да изволите својој високој влади наложити, да иста нареди, да нам се кад устребамо и кад се јавимо, у Кладову лежећих 2000 пушака са џебаном издаду и дозволи да преко српске границе упаднемо у Турску, где ћемо ми међутим потребне прокламације растурити и тако народ на одсудан час спремити, а ми с'наше стране гарантујемо, да ће за најдаље шест дана, кад ми са знањем Ваше светлости отпочнемо, сва Бугарска и Стара Србија на оружју бити и све донда остати, док се сви наши крајеви од некрста очисте.

Употребљујући ову прилику узимамо себи слободу изјавити Вашој светлости наше покорно поштовање и лојалност према дому и династији Ваше светлости и потписујемо се као

1ог јануара 1876 год.
у Букурешту

Свеѣозар Деспотовић[4]

Вашој књажевској светлости верни и одани

Бугарски комитет:
Панајот Хитов, војвода бугарски
Илија П. Јовановић,
Леополд Десанић

Ф. ДЦ, II А 7349. Ориг. с автогр. с маст. ср. ез. 2 л. 4 п. с. 34/21

[1] Градът е определен по получателя. [2] Българите. [3] През септември 1875 г. [4] Писмото е писано от Деспотович.

Превод:

До негова светлост господаря
Милан IV М. Обренович,
сръбски княз

Ваша светлост,
премилостиви господарю,

Изминаха вече няколко месеца, откакто нашите братя в Херцеговина и Босна, на които дотегна жалкото и непоносимо робство под кръвожадния турчин, водят кървав бой за своята свобода и обединение.

Турските насилия над раята, нашите братя, са толкова големи, че не могат да се изкажат, а и самият им живот се намира в непрекъсната опасност от надвесената над тях ръка на турския насилник. Бесните турски зверове газят вярата, рушат семейния живот, а турските голтаци скотски насилват бедната рая. Под тази азиатска развалина народът е останал без права и една част от този измъчен народ, като не можеше по-нататък да носи робското тегло и да понася турското насилие, въстана с оръжие в ръка, за да отбие силата със сила. Народът реши с робската си, но стоманена ръка да раздруса и разруши и без друго изхабената турска държава и масово се вдигна на оръжие.

Дипломацията отначало не пожела да придаде никаква важност на това въстание, а турските насилници го сведоха до обикновен бунт на няколко села. Но който безпристрастно преценява положението на нашия народ, не ще бъде толкова подъл, за да не признае, че този бунт е само начало на страшна революция, която се подготвя на целия Балкански полуостров и която трябва да се развие и завърши с успех за петстотингодишните мъченици.

Тези мъченици — нашият народ, който стои без ничия защита, за когото няма правда, на когото законите са погазени и който е останал без всякакви права, когото мушкат, гонят и тъпчат от всички страни, който е в своя дом, в своята родна земя и между своите братя роб, готви се по всички краища на нашата земя за решителния час, за свобода или смърт! Този народ е решил или славно да загине, или да възвърне своето право, право на гражданство, право на човека, накратко, да смъкне тежките окови на турското робство и да бъде свободен.

При такива обстоятелства и решителност на нашия народ и ние не останахме със скръстени ръце, но когато трябваше, събрахме доста голяма чета, готова с оръжие в ръка да влезе в Турция през сръбската граница. За тази наша цел правителството на Ваша светлост ни достави пушки и муниции в Кладово, които все още лежат, очаквайки и гледайки в определения час да се употребят за славата на Ваша светлост, за светото народно обединение и освобождение.

Но съдбата на нашия общ народ друго е искала: изведнъж да се обърне листът на политическото поле, след което правителството на Ваша светлост бе потикнато не само да не ни предаде споменатото оръжие и муниции, но забрани и преминаването през сръбската граница в Турция и намерението ни да вдигнем българския народ на оръжие трябваше да се разбие в жестоката дързост на дипломацията, която и сега се оказа толкова безобразна като разгласи, че това въстание застрашава мира в Европа.

Такова постъпване с нас и срещу нас, които с векове сме били живата крепост на Европа срещу азиатското нахлуване, не можеше да ни задържи от намеренията ни, но само почакахме по съвета на правителството на Ваша светлост, а сега, когато все повече се доближаваме до определения срок — пролетта, решили сме да проведем на дело замисления наш план със знанието на Ваша светлост, толкова повече че ни е казано, че и Сърбия, този стожер на сръбството, не ще изостане из кръга на борците за народното обединение и освобождение, в който случай всички сме съгласни да поверим и предадем в ръцете на Ваша княжеска светлост върховното командуване и покровителство.

Поради това долуподписаните имаме смелостта покорно да помолим Ваша светлост да благоволите да наложите на Вашето правителство, щото да нареди, когато ни потрябва и като се явиме, да ни дадат 2000 пушки с муниции, които лежат в Кладово, и да ни позволи да навлезнем в Турция през сръбската граница, където между впрочем ще разпръснем необходимите прокламации, за да се приготви народът за определения час, а ние от наша страна гарантираме, че най-много за шест дни, след като започнем със знанието на Ваша светлост, цяла България и Стара Сърбия ще бъде на оръжие и ще остане така, докато не се очистят всички наши краища от неверниците.

Използувайки тази възможност, свободни сме да изкажем на Ваша светлост нашето покорно уважение и лоялност към дома и династията на Ваша светлост и се подписваме като

Верни и предани на Ваша светлост
Български комитет:
Панайот Хитов, български войвода,
Илия П. Йованович

1 януари 1876 год.
в Букурещ

Светозар Деспотович

Леополд Десанич

43

1876 януари 6, Гюргево. — Писмо от Никола Обретенов до Тонка Обретенова в Русе

Получил изпратените неща. Т. Чунчулов да му отговори на писмото и да му изпрати географска карта. Иска сведения за знамето.

1876. 1. 6, Гюргево.

Мила мамо,

Пратените ви неща приехме напълно освен чая и едни гащи, за което може да са останали по погрешка там. Прибързайте с изпращането на двете ми нови ризи и едните гащи и колкото пари имате събрани.

Кажете на Легиона[1] да ми отговори на писмото да или не и карта ще ми проводи ли; писмото за протестантите[2], ако го е дал, и какво му са отговорили. Толкова писма става как му пиша, защо не ми отговори? Искам последен отговор за зеления парцал[3].

После няколко дена ще ви върнем колкото дрехи имаме, щото ще заминем за една мушия[4]. После ще ви пиша по-надълго.

Поздравете приятелите. За нещото, дето ми бележите, тука го няма. Кажете на приятелите да не чакат.

Ваш Тропчо[5]

[На с. 2] Приемнете следующите неща:

2 щъкла[6]
3 джезвета
1 панталони
1 жилетка
2 ризи долни
1 гащи
3 ризи горни
3 яки
2 чиф[та] брацъри [?]
3 кърпи
2 пешкира
1 парче платно
1 палто
1 гъдулка
2 чифта чорапи

Ризи, гащи и чорапи по-скоро ги проводете.

Ф. НО, II В 195. Автогр. с маст. 1 л. 2 п. с. 27.5/22

[1] Т. Чунчулов. [2] Сигурно се отнася за някои революционни дейци. [3] Знамето. [4] Чифлик. [5] Н. Обретенов. [6] Стъкла, бутилки.

Факсимиле от писмото на Н. Обретенов до Т. Чунчулов — вж. № 39

№ 3, с. 1

Университетска библиотека София

нах
вея
дзи-
чко

век,
под-
ота
ого-
, че
ших
рано
шен,
не-
ибва

ните
йто
ра-
ка-
, че
[на]
бхо-
мен,
нали
тва?
аете
би
и не
лов][6]
дава-
беше
ор и
димо
соки
. Но
вся,

Ето за сега какво има да ви пиша,
а щото обещах с вера Цето и аз ви
да да обвиваме на скоро.
Щъ́ло ли ви да дойда и по ли на сина
да ни направите едно тръпчиво зайче
с кока и какво кафе да ваза. Кажете
да направим за пристигането за аст
нощта и, от нашо друго новин
от 10. нищо нямо да обвиваме
да си нема нещо нещо като на
примерно. Дъждовно, студа. Кафе
на вратенка тъпчина, пшеница и
нещо други чудеса. Кафето мори
да ни е свършило и от там, има
един да донесе книжтрина
Щото с сърдат и са тръгнат в
Кутне, а Щото за тъпчи. реши
Ми от тръка до отвъдпенето на
пъто ни са дадоха 15. пъти по
те сдвам ще спиране от кръст
тъ́рде на дълго на тъпчина,
Щото за част македонци, но
в. Белчин за от пръпите тъпчи
ва се тъ́ва и тъпчи и Щото
сам за тъпчем, и тъй нощ
тъпчем ако ни на помогнат
и сега от пеене Чака да пиша
за тоа..

Прил. № 3, с. 3

УНИВЕРСИТЕТ
ИСТОРИЧЕСКИ
СЕМИНАР
СОФИЯ

Нар. Библиотека, София

а нашите Дечица нищаят да сбъдат
своите мечти, тогиз човек Кипре Данаил за
нашата сила, щото не ся тъпчи нас са
Кудаят пленени пущки и нас ни дърпа
ранят за дето нас видят, ама ти нас
Кажеш? Колко има пакъва дърва какво
нашите Дават ю. щото Кипра ни ся нужни,
на това нас ти отговоря за пака нашите
Дружествата и пари щото да идат,
но нема и друго, щото човек да сме.
щото и на Дружина ю. Достойни
Кипро нас видят, ю. Дружина щото

1876 януари 7, Николаев. — Писмо от Петър Енчев до Тодор Пеев в Браила[1]

Изяснява причините за отдръпването си от революционното движение. Досегашният неуспех се дължи на липсата на авторитетен водач. За такъв той препоръчва Т. Минков, който според него притежава всички необходими качества.

Николаев, 1876
януари 7.

На господ[ина] Т. Пейова,
деловодителя на Б[ългарското]
к[нижовно] дружес[тво]

Драги ми приятелю,

Подир несполуката[2], която постигна общото дело, аз се отдръпнах от центъра и се преселих в Николаев, дето съм и до днес. Тук аз живея в пансиона на госп[один] Минкова[3] и изпълнявам длъжността на надзирател, за което гос[подин] Минков ми плаща 20 руб[ли] на месец и всичко нужно за живене, т. е. храна, легло и пране.

Аз се отдръпнах от работата не като малодушен, но като човек, който путём[4] опита е дошел до съзнание на своето безсилие и малоподготовленост. Да, аз дойдох до съзнание, че за да може общата работа да има шанси на успех, трябва всичките деятели да бъдат многомалко подготовени, да имат по-високо образование и много опитност, че не е достатъчно само да бъдеш патриот. Ето по коя причина аз оставих центъра и си турнах за цел да се приготвя колкото е възможно по-рано и по-пълно. Че аз никога няма да допусна да ме считат за малодушен, това ще докаже времето, аз не съм от онези, които се отчайват. В несполуката аз виждам урок, който, ако и да ни костува скъпо, трябва добре да се запомни.

Не трябва много ум, за да разбере човек, че една от най-главните причини на несполуката на общото дело беше нямането на човек, който да се ползува с доверието на всичките и който да беше в глава[5] на работата. Оттука произлиза равнодушието на богатите, бедността на касата и следователно несполуката на работата. Лъжа ли е, ако кажа, че ако би съществувал някой си Иван напр., който да стоеше на глава [на] работата, но в същото време да се ползуваше с достойнствата, необходими за такава длъжност, т. е. да беше Иван честен, популярен, умен, енергичен и т. н., работата щеше да има успех. Ще кажете: че нали имахме такъв човек, нали П. Х[итов] се ползуваше с тези достойнства? Не! Вий знаете каква беше неговата популярност и честност, Вий знаете какви зловещи слухове се пръскаха за него. Освен това може би да кажете, че ний не щем диктатор, ний се напарихме един път и не щем да се опарим други път, ний имахме такава личност — К[аравелов][6] автора на „Хаджи Нича“. Да, но тогава нямаше контрола, вземодаванията бяха в негови ръце, кореспонденцията, печата, с една реч той беше пълновластен, той секретар, той председател, касиер, автор, агитатор и най-после достигна до това, чтото искаше да диктува. Тук е необходимо да има човек, в когото всички да вярват, да има близки сношения с високи лица, да е популярен, това лице да вземе инициативата на себе си. Но от това не следва, че той трябва да бъде началото и края, все и вся,

напротив, той трябва да бъде в едно и също време всичко и нищо, ти ме разбираш, я!

Сега остава да намерим Ивана и да се заловим за работа. Ний сме хора, които гоним една определена цел и дорде не я достигнем, не мирясваме. Като такива ний не трябва да чакаме наготово, ний трябва да работим, защото хората нас не гледат и времето не ни чака, после ще се тюхкаме, но ще бъде твърде късно. Ти помниш, че ний захванахме работата по август[7], когато хората я захвана[ха] по април[8], хората с успех я продължават, ний вече спиме. Ще дойде пак март и ний ще се стреснем, но пак ще кажем: „Ний закъсняхме" и затова трябва пак да спиме, и тъй ще се продължава, доде не поумнеем.

Аз намерих човек, който на драго сърце приема да работи и който отговаря напълно на достойнствата, необходими, за да се поднови работата и да се кара с успех. Г. Минков е вече известен на всичките българи, той има голяма опитност и енергия, той е богат и има познанство с всичките почти министри на славянските държави, познат е на тях като умен и честен и му доверяват на слово много тайни. Той е добър, не трябва приказки. Нека Б[ългарският] р[еволюционен] к[омитет] му пише и той ще се изтърси при Вас, ио да му пишат за какво го викат и каква ще му бъде длъжност[та]. Той ще върви скоро в Петербург[9] и затова побързайте да ми отговорите. У него има пари, назначени за Б. Р. К., нека му пишат кому да ги изпроводи.

Ти ще се постараеш, ако не съществува Б. Р. К., да напишеш на всичките членове във Влахия за това и ще им вземеш съгласието.

Работи, братко, работи! На тебе се уповавам, аз скоро ще бъда при тебе. Пиши ми за Волов[10], Стамболов[11], Ботев[12], Драсов[13] и братя какво правят, живи ли са и пр.

Твой П. Енчев

Адрес: Госп[одину] П. Енчеву в Южно-славянском пансионе Т. Минкова в Николаеве (Херс[онская] губ[ерния]).

Напиши ми адреса на Чобанова[14], ако го знаеш. Адреса на Ботева[15] също.

ААН, Ф. ТП, 1406. Автогр. с маст. 2 л. 4 п. с. 21/13

[1] Градът е определен по получателя. [2] Въстанието от есента на 1875 г. [3] Тодор. [4] По пътя. [5] Во главе, начело. [6] Любен. [7] Т. е. подготовката на въстанието от 1875 г. [8] Подготовката на Херцеговинското въстание, избухнало в началото на юли 1875. [9] Дн. Ленинград. [10] Панайот. [11] Стефан. [12] Христо. [13] Иван. [14] Д-р Христо Рачев. [15] Христо.

45

1876 януари 8, Гюргево. — Писмо от Никола Обретенов до Тонка Обретенова в Русе

Приложената телеграма да се изпрати за местоназначението ѝ. Иска сведения за знамето. Заминаването на апостолите да се пази в тайна.

1876, 1. 8, Гюргево

Мила мамо,

Приключения телеграф[1] дайте на Легиона[2] да го удари задето е[3]. Дайте му от парите, които имате събрани у вас 30 гроша, от които да плати и отговора му и щом получи отговора, да ми го проводи.

Засега сме живо здраво. Пратете ми нещата, за които ви бележех в последното си от 1/6. Дано да ми пише и Легиона за зеления парцал[4] и за картата. Поздравете приятелите, а особено мили Методи [?].

Ваш Тропчо[5]

П. П. Пратените ви неща приехме напълно с писмата заедно. Бъдете спокойни. Чорбаджията[6] няма да замине, нека да дойде жена му колкото се може по-скоро. За нашето заминаване гледайте да се не пръсне из града ви. Дано Тома[7] да ми пише по-скоро. Телеграфа да го не бавите. В последното си писмо, гдето ви бележихме, че ще ви пратим дрехите си ги възпрехме. Засега приемнете следните: 1 чувалче, 1 палто, 1 панталони, 1 жилетка, 1 гадулка, 2 щъкла[8], 1 парче платно, 2 черги.

Приключеното предайте на Карамихалова[9], за което ще ви даде 5 лири турски. Като ги вземете, да ги проводите незабавно.

Същи

Ф. НО, II В 196. Автогр. с маст. 1 л. 2 п. с. 27-5/22

[1] Телеграмата липсва. [2] Т. Чунчулов. [3] за Р. Иванов — вж. № 47. [4] Знамето. [5] Н. Обретенов. [6] Тодор Петков Чорбаджията. [7] Кърджиев. [8] Стъкла. [9] Димитър.

46

1876 януари 9, Гюргево. — Писмо от Георги Обретенов до Петрана Обретенова в Русе

Получил е пушката. Да съобщи кому е предала писмата, които са се загубили.

1876 януари 9.

Мамо[1],

Пушката приехме и писмата, кафе и чай. Да гледате по-скоро да ми изпратите пояса и едни бели гащи, и една риза, и два чифта чорапи.

Друго няма какво да ви пиша.

Оставам ваш едноутробни брат

Г. Т. Обретенов

Писмата са [се] загубили, дето ви ги пратихме, за да ги дадете на онова момче, когато беше старата[2] тука; тя го знае и сега писмата се загубиха. На кого сте го дали, не знаеме. Да си припомните на кого сте ги дали.

Дето ви бях заръчал за два драм[а] бубено семе и 4 драм[а] нишадър [?].

[На 2 с. адрес] госпожа П. Т. Обретенова
в Русе.

Ф. НО, II В 197. Автогр. с маст. 1 л. 1 п. с. 28/22

[1] Обръщението е в противоречие с думата „едноутробни" и с адреса. [2] Баба Тонка. [3] Изречението е непълно и неясно, може би се касае за оръжие.

47

1876 януари 12, Гюргево. — Писмо от Никола Обретенов до Тодор Чунчулов в Русе[1]

След няколко дни заминава за България във връзка с подготовката на въстанието.

1876. 1. 12, Гюргево.

Брате Легионе[2],

Приех писмата, които ми проводи вчера, и разбрах всичко за каквото ми бележат. Това ми се вижда чудно само, че как тъй от Ради[3] да няма нищо. Да ти е на ум, когато им пишеш да ги поздравиш и от мене и им кажи, че не мога да им пиша сега нито никога по причина, че вече отивам оттука и бог знай дали ще се видим, а колкото за Парга[4], то остава на Икономова[5] да се споразумее с него, когато се видят. Забележи и на Раде, че ми остана твърде жално, дето не ми пише, и на телеграфа дано да ти е отговорил.

А пък на тебе ще кажа, че вий трябва да си направите последната длъжност да ми пишете на последното писмо[6] отговор — да или не, или пък, ако имаш намерение да идеш, то прибързай и най-късно до в сряда, а оттам нататък няма ме вече тук и няма вече да ви боли глава и това вярвам, че ще остане у вас тайно.

Поздрави всичките приятели.

Твой Тропчо[7]

Ф. ТЧ, ст. № II В 198. Автогр. с маст. 1 л. 1 п. с. 27/22·5

[1] Градът е определен по получателя. [2] Т. Чунчулов. [3] Иванов. [4] З. Стоянов. [5] Георги. [6] Писмото от 31. XII. 1875 — вж. № 39. [7] Н. Обретенов.

48

1876 януари 14, Гюргево. — Писмо от Никола Обретенов до Тодор Чунчулов в Русе[1]

Драгостинов с врачанския пратеник е в Букурещ за оръжие. Обретенов заминава тези дни за местоназначението си. Скоро ще отпътуват и другите апостоли. Определени са 24 пункта за огнища на въстанието. Да окажат съдействие на Г. Измирлиев, който минава през Русе на път за окръга си.

1876. 1. 14, Гюргево.

Брате Легионе[2],

Писмото ти приех и разбрах всичко, каквото ми бележиш, тъй също и думите на приятеля Хакимаа[3] и благодаря доста за съветите, които ми давате. По-надълго да ти бележа няма нужда, щото на едни кола грънци е доста една сопа. Благодаря, че имам такива приятели, които да ми проваждат пари, а пък аз да ходя по хотелите и при Тодорка да ги ям. И това времето ще го докаже дали е било тъй, или не, а повече няма какво да говоря, щото така се пада на един вагабонтин като мене.

А на тебе ще кажа, че аз съм се лъгал или не, то остава на мене да мисля за това, което ми бележиш; а че отде съм познавал човека[4], дето дошел да ни вика за апостоли, и то мен, мен остава да мисля; а че

то не е тъй, както мислите вий, времето ще ви го покаже. Този човек е сега с Драгостинова в Букурещ и направиха договор за 1000 пушки, които се определят за нашите места, и са дали вече 100 наполеона пей[5], а за другите пари, като приемнем стоката на границата, тогава ще ги броят. 1000 лири има вече готови, а за другите 1500, които ще трябват да се платят нацяло и за разноски. Остава да отидем ний на местата си, от които и 4-ма вече заминаха, и щом стигнем на назначеното си място, парите ще бъдат готови за 2—3 недели.

Аз тез дни ще тръгна с един офицер[6] за определеното си място, а брат ми[7], Икономов[8] и Драгостинов[9] ще отидат за друго място, тъй също и другите, каквото Волов[10], Стамболов[11] и други някои, отдето ще имаме 24 точки, а от тези 24 точки хелбете[12] ще сполучат 4—5 да дигнат бунт.

И тъй тези глупости нека останат наши, а приятелите ни в Русе нека си живеят мирно и си печелят парички, а колкото за Драгостиновите 25 лири, дето пита Хакимаа какво са станали, то от писмото ми виждате най-добре, а за по-нататък то остава на Драгостинова да му отговори, а аз само това мога да ви кажа, че вий недейте мисли вече за Илариона[13], че е все онзи, който беше в Русе — излъгани сте много. За юргана не мога ти каза в кое кюше[14] ще се загъвам[15], вий ще чуете, кога му дойде времето.

То друго няма какво да ти кажа освен здраве на всичките приятели и неприятели, а тебе те целувам братски и ти желая добър успех във всичко. Това може да е и последното ми писмо.

Твой Тропчо[16]

П. П. Момчето, което ви проводихме вчера, е наш човек и е офицерин.[17] То заминава за определеното си място, но понеже не са достигнали пари от неговия окръг, за да му се дадат пътни разноски, а пък трябва да оти[де] скоро на мястото си, затова ний решихме да го пратим до вас и ви помолим да му дадете до две лири пътни разноски, и то вярвам, че не ще откажете както на мен. То може да чака до 4—5 дена, доде го улесните. Щом си вземе тескерето[18], заведи го у дома, за да не прави разноски на хана. Кажи на нашите, че приех всичко, каквото ми проводиха, както и юргана.[19] Желая да зная от кого са подарените чеврета.[20] Сутре ще пиша на тях. Дрехите, които пратиха на Никола[21] от Червена вода, и писмата, пише, че имало и един минц. Затова питай у дома, та ако са взели, да го проводят, ако ли не, да отговорят, кой им е донесъл дрехите и писмото. И тъй, брате Легионе, аз ти прося прошка за всичко, каквото съм ти съгрешил досега. Предвиждам, че няма да се видим вече, понеже ще бъда в гостината на аскера[22], и дано бог да благослови оръжието ми, както и на другарите ми.

Поздрави Уснучито. За байраците, дето ви бях писал, ако ви проводим пари, ще ги направите, ако ли не, то здраве.

Същи

Поздрави новия приятел[23] и му кажи, че к[омитетското] писмо ще го получи в Търново.

Ф. ТЧ, ст. № II В 199. Автогр. с маст. 2 л. 3 п. с. 27·5/22·5

Публ. откъс в: Костов, Димитър. Иларион Драгостинов. Апостол на свободата. 1876. София, 1937, с. 35

[1] Градът е определен по получателя. [2] Т. Чунчулов. [3] Ганчо Карамаждраков. [4] Мито Цветков. [5] Капаро, предплата. [6] Никола Славков. [7] Г. Обретенов. [8] Георги. [9] Илариoн. [10] Панайот. [11] Стефан. [12] Несъмнено, разбира се. [13] Драгостинов. [14] Тъгъл. [15] Т. е. къде ще иде апостол. [16] Н. Обретенов. [17] Г. Измирлиев. [18] Паспорт, пътен лист. [19] Знамето. [20] Везени джобни кърпи. [21] Поп Мартинов. [22] Войска. [23] Измирлиев.

49

1876 между 14 и 19 януари, Гюргево[1]. — Договор между Розенфелд и Димитър Горов

За купуване на пушки и патрони.

Контракт

Между долуподписаните направиха се следующите условия:

Аз, Розенфелд, задължавам се да предам на г-на Д. И. Горова 500 пушки от системата „Спахис“ с байонети, взети от румънския арсенал, с по 200 куршума и хиляда капсули за всяка пушка за 500 л. т. всички, на която граница иска и когато ги иска от днес.

От цената на тия 500 пушки, лири турски 500, взех капаро 200 наполеона, а за остатъка ... франка ще взема полица срещу него с почек[2] 31 ден. Разноските за амбалажа са мои.

Ако би влашкото правителство да опре[3] речените пушки или препятствува на преминуването им през границата, която искаме, задължавам се да му завърна назад гореназначеното капаро 200 напол. и да останат пушките за моя сметка.

Аз, Д. И. Горов, се задължавам да дам за остатъка на цената на речените пушки франка ... една полица за 31 ден, щом ми се предадат пушките на исканата ми скеля до границата.

Разноските за транспорта ще бъдат за моя сметка.

НИХБ. Ф. СЗ, 190/49. Ориг. с маст. повр. 1 л. 1 п. с. 29/23

[1] Градът и датата са определени въз основа на док. № 48 и док. № 54. [2] Срок. [3] Спре.

50

1876 януари 17, Гюргево. — Писмо от Георги Обретенов до Петрана Обретенова в Русе

Да ушие по-скоро знамето и да приготви сухар.

П. Т. О[бретенова],

Приех писъмцето ви и много се зарадвахме с Икономa[1], като чухме, че брат му[2] се разговорил за юргана[3]. Много добре ще стане, но ще ви моля по-скоро да ги изкарате. Ний му писахме да вземе за юрган платно и за 5 лири турски да събере и да ги изпрати с юргана.

И друго ще ви моля: тайна да държите много строго и да си приготвите пексимет[4] по малко, по малко, до марта да е готов. За вази после ще ви пиша напространно.

Оставам ваш единоутробни брат.

Г. Т. О[бретенов]

1876 яну[ари] 17.

[На с. 2 — адрес]

Госпожа П. Т[ихова] в Ру[се]

Ф. НО, II В 200. Автогр. с маст. 1 л. 1 п. с. 22·5/22

[1] Георги Икономов. [2] Иван Икономов. [3] Знамето. [4] В ориг. „писмет“ — сухар.

51

1876 януари 17, Крайова. — Писмо от Владимир Ранов до Панайот Хитов в Белград

Уведомява го за обвиненията от страна на комитетски дейци в Крайова. Ранов е с него. Да му изпрати човек напролет, който да поведе чета.

Крайова, 17 януария 1876.

Г-ну Панайоту Хитову в Белград.

Любими мой приятелю,

Вашето писано от 26-го ное[м]врия прошлаго при[е]х и съдържанието му проумя[х] и като ви поз[д]равявам домочадно, както ази така и Катерина. Ние тука сме [се] уплели божем в алъш-вериш[1], че и нямаме време, за да се споразуемеем с някой си приятел барем[2] писмено. Виждам защо ми казуваш за Драсов[3]. Този Драсов или Букурещки[ят] комитет, както и тука нашият[4], тия две места наместо чест и похвала да дадат на един общи човек, тия съ[в]сем противното правят. Колкото за Букурещкия, [т]ях не можа именно да ви докажа, само няколко от новите калаузи[5], като прескачат по някой си, сиреч калаузи за общата търговия[6], тия съ[в]сем неприятно [х]ортуват за ваша милост. Я[7] [т]ях познавам по [х]ратите, защото е работата Драсова, дето я [х]ортуваше тогава, че е всичко готово, само да преминете вие. То[ва] е било писувано онова време на калаузите на ваше име, и така тия са сега раздражени[8] страшно върху ви, ако и да противостоя, то защото беше не по волята на нашите мъдри змии, тия доказаха на новите калаузи, защо я държим с вази. Тука има от ортаците[9], за да им[10] се плати съвършено. Ама ако би имал от ония майстори, дето се бяха одбирали, за да правят свещи както в Цариград[11], Едрене[12] и прочее, то един изкусен майстор не би било лошаво да ми го проводиш под пролет.[13] Гореказаните ортаци са четири, но единият не е више[14] за държане в компанията, той е втори Юда. Тука кога се тия съберат, па да ги послушаш техните безчовечни разговори, да ти се приблюва, а Юдата е несносен. Що е жално, не би било грях...

Кажете ми кой[15] ви е сега Иванчо Тютюнджията?[16] Ако щете отпишете ми, ако имате време, за да знаем в какво разположение се находите. Бъдете постоянни на първия си памет. Много би имал да ви казувам, но не ми позволява времето. И така остаям ваш искрени приятел, а и уверен, за да бъдете постоянни на първото си обещание.

В. Д. Ранов

Ф. ПХ, II А 9124. Автогр. с маст. 1 л. 2 п. с. 27/21

[1] Вземане-даване в търговията. [2] Поне. [3] Иван. [4] Комитет. [5] Ръководители, водачи. [6] Революционното дело. [7] Аз. [8] Раздразнени. [9] Съдружници, другари; в случая — членовете на комитета. [10] Разчетено е приблизително. В ориг. е писано „дамги“. [11] Т. е. от изпратените от БРЦК през септември на 1875 г. револ. дейци, за да запалят Цариград. [12] Одрин. [13] Напролет. [14] Повече. [15] Какъв. [16] Сапунов.

вече оттука. А засега бъдете добри да намерите тефтера, в който са записани нашите имена при раждането ни, а най-много Ангел и Петър[1], тъй също и старият[2] кога е умрял. Това гледайте да намерите и ми го проводите по-скоро. Имаше една вехта[3] книга от дяда ни Обретена с мушамени кори. В нея има забелязано кога е роден старият — и него ми забележете, също и Георги[4] кога е роден. И това всичко гледайте да ми го проводите час по-скоро. Че друго не знам и какво да ви пиша.

За да не ставаме мезе на хората, аз ще ви моля да не ходите вече при никого да искате нещо за нас пари или друго какво да е, освен онзи, който ви донесе сам, и нищо никому да не казвате. Аз разумявам, че приятели и други искат да се подиграват с нас, но бог е справедлив — той плаща за всичко и всекиму. Добри ли сме или лоши — времето ще покаже. На Данева[5] дадохте ли писмото и какво ви отговори? Ако ли не ви е отговорил, недейте му казва нищо. Легион[6] дано да се потруди за събирането пари на Русещето[7] и го изпроводи час по-скоро. Русеще, Русеще, и там мъки, но нищо за него, то е всичко за народско.

Драгостинов[8] много добре сполучи в Букурещ[9] за някои работи, но само да достигнат парите от Българско. Повтором, ако сте говорили с Тома[10], яви ни, дано и той да ми пише.

Аз ще се бавя 5—6 дена още по някои важни причини. Тука, колкото ни остави, пак сме си толкова. Няма да е заминал никой, но чакаме за нови другари.

Поздравете приятелите. И тъй, мамо, аз ще ви пиша за някои наставления, които трябва да ги пазите, когато ще тръгна. Кажете на Русещето, че вчера беше неделя и имаше театро в Русе, а ний от радост ядохме на у с, и[11] то нищо — все за народско.

Ваш Тропчо[12]

П. П. Писмо[то] за мене трябва да бъде запечатано.

Ф. НО, II В 201. Автогр. с маст. 1 л. 2 п. с. 27·5/22·5

[1] Обретенови. [2] Тихо Обретенов. [3] Стара, [4] Обретенов. [5] Иван. [6] Т. Чунчулов. [7] Г. Измирлиев. [8] Иларион. [9] Следват няколко зачертани думи. [10] Кърджиев. [11] Наизуст [?] или уж ядохме [?]. [12] Н. Обретенов.

55

1876 януари 20, Бекет. — Писмо от Петър Йорданов до Панайот Хитов в Белград

От писмото му е разбрал, че войводите в Сърбия са готови, а в Румъния не са. Да се съберат някъде и да решат въпроса за събиране пари за въстанието. Да прибягнат към терор.

1876 януария 20, Диво място[1].

Господа П. Хитов,

Белград.

Писъмцето Ви от 4. того с благодарност приех и като го прочетох, твърде се благодарих, като виждам, че ми явите, че къде вази са драгоманите[2] готови. Но колкото за тука, дето казвате, че ги няма и трябва да се намират на назначените места, за които бележите ви[й], затова е

лесно според моето мнение и трябва да се намерят само, ако бъдеме ни[е] онези, от които се очаква много.

Ви[е] знаете твърде добре, че всеки човек, който се реши и иска да направи работа, той може всичко.

Колкото за пари, дето ми бележите, че нямаме да намерим драгомани, за да водят четите жетварски[3], ази току мисля, че и то не е мъчно за оногова, който се е решил. Ни[е] като търговци,[4] които искаме да вър-шим тази търговия[5], нам няма да дойде да ни помоли ни един, както не ни е помолил никой досега от толкова години; но все чрез нашето искане можем да ги добием, и то или по кой и да е начин.

Затова не остава друго освен да се съберем на някое място, щом тръгне първи[я] вапор[6] и да гудиме работата в ред или ако не сме способни за това, тогава не остава друго от да застанеме, нито да гово-риме, нито пък да мислиме, защото е вече срамота за нази, които ни от толкова години досега все се каниме и нищо не правиме. Такъва човек се нарича 0000 — четири пъти нула. Търговци не сме, пари не спече-лихме, цел гонихме и нищо не свършихме, дето се бележи четер[и]тях нули, те остават право белязани за такива като нази, защото решител-ният човек или умира, или се избавя. А ни[е] нито мреме, а пък нито живееме, дето се казва, че сме останали само една сянка пред слънцето.

Ази пак ще кажа нещо, и то ако го одобрите: Ви[й], ако би могли да слезете по-рано тука и да се събереме на едно място да решим това, да съставиме една компания, която ще може да намира пари, които ни са нам нужни. За тази цел да се отнасяме до онези, които ни[е] позна-ваме колко сила имат и да им се определя едно количество, което могат да го броят, че ако би да не изпълнят длъжността си на добър начин, тогава да употребляваме гладкото желязо или други средства, да ги чистиме и тогива вярвам, че ни[е] би[хме] могли да направим работа. А с нашата мекост, както е била досега, няма да направим нищо, защото меките хора не са ни за най-лека работа.

Като ви поздравявам и оставам в надежда за вашия отговор.

Ваш последо[вател]
П. Н. Йорданов

Адресата (надписът) да бъде на моето име.
В Бекет писмата ме намират. Същия

[На с. 4 адрес]
Serbia D-lui
Panaitu Hitov
Господ[ин] Панайот Хитов
улица Кнезу Милана № 66
Belgrad

Ф. ПХ, II А 9005. Автогр. с маст. 2 л. 3 п. с. 34/21

Публ. в: Страшимиров, Д. Т. Архив на възраждането. Т. I. София, 1908, с. 392—93.

[1] Бекет. [2] Войводите. [3] Въстанически. [4] Революционни дейци. [5] Подготовката на въста-нието. [6] Т. е. през ранна пролет.

1876 януари 20, Гюргево. — Писмо от Никола Обретенов до Тонка Обретенова в Русе

Съобщава й за получени суми. Да пазят в тайна преминаването на апостолите в България. Дава нареждания за пратените куршуми и за изготвяне на знамето. Да се препрати по-скоро Г. Измирлиев в Търново.

1876. 1. 20, Гюргево.

Мила мамо,

Бележките ви от вчера приех заедно с 60-тях франка на Даса [?]; също приех 4 драхми и 11 франка. На Даса ще купим, каквото трябва. Сутре или в друг[и] ден ще му го проводим. Вторите 4 драх[ми] и 11 фр[анка], които правят $129^1/_2$ гроша и половина по турски, не ни бележите за какво са — само на плика бележите да купим револвер за едного. И какви други пари остават у вас, да ги променувате, [за]щото с тези $129^1/_2$ гр[оша] револвер се не купува. Разправете ни добре и за кого ще бъде.

Писмата, които ви пратих вчера, не ми бележите, че сте ги приели. Съмнявам се. Всичко, каквото знаете зарад нашето тръгване, гледайте да остане тайно. Казах ви, че не трябва никому нищо веки да думате, вардете се добре. Също и за юргана[1] — гледайте да стане евтино. На Флокена пишем за 5-тях л[ири] т[урски]. Занесете му писмото и вижте какво ще ви отговори.

От Търново освен пола[2], който ни проводихте, други две лири приели ли сте? Отговорете!

Тези три кутии куршуми ще ги дадете на Стамболовов брат[3], за което ще приемете 16 фр[анка] и ще ни ги проводите. И „Песнопойката“[4] пак нему ще я дадете.

Когато ни пишете за нещо, разправяйте ни добре, за да не стават погреш[ки], било за пари, било за друго, щото стават карани[ци] помежду ни за такива нищожни работи.

Не знам, Легиона[5] като да се е заклел да не ни пише вече — пуста сопа. Кажете му да гледат час по-скоро да изпроводят Русещето.[6]

Поздравете приятели и приятелки.

Ваш Тропчо[7]

За дода Тонка[8]

Ф. НО, II В 202. Автогр. с маст. 1 л. 2. п. с. 27·5/22·5

[1] Знамето. [2] Наполеона. [3] Иван Стамболов. [4] „Песни и стихотворения“ от Ботев и Стамболов. [5] Т. Чунчулов. [6] Г. Измирлиев. [7] Н. Обретенов. [8] Обретенова.

1876 януари 20, Браила. — Писмо от Тодор Пеев до Петър Енчев в Николаев[1]

Разочарован е от Л. Каравелов и Хр. Ботев. Споделя мнението му, че трябва да се потърси съдействието на старите. Филип Тотю и П. Пармаков са изпратени във Влашко да образуват комитети. В Гюргево се събират революционни дейци.

Българското
Книжовно дружество
Браила[2]
Бр.

20 януар[и] 1876.

Брате Енчев[3],

Като бях в Одеса, получих и двете ти депеши. На 16 тоя месец дойдох в Браила и намерих писмото ти от 7 т. м. Много ме зарадва известието, дето си се настанил в Николаев. По-добре не можеше и да направиш, като в народните работи, както знаеш, ние, с нашето тежнение, малка полза можехме да принесем.

Напълно съм съгласен с тебе за плана, който предлагаш, защото се уверих, че с Каравеловци и Ботьовци нищо не може да се свърши. Не кóря тези личности, но казвам това, защото те, в особеност Каравелов[4], комуто приписват и други грешки, не се ползуват от никакво доверие. В пътуването си до Одеса по делата на Дружеството[5], аз много проповядвах нещо като твоя план и склоних някои от нашите първенци и влиятелни еднородци, да се вземат те за народните ни работи. Без тях всичките ни опити комически ще се започват и пак тъй ще се свършат, а днес вече обстоятелствата не са такива, щото подобни опити да се считат несвоевременни. Г-н Ив. Ст. Иванов[6], изправникът в Кишинев, с все сърце се интересува за тая работа и е готов да направи, каквото може. Той затова е вече поработил, като е писал на неколцина свои приятели. Такива ми се показаха и в Одеса г. Пашов[7] и г. Н. Хр. Палаузов[8]. Аз съобщих в Браила на Поповича[9] вашето предложение и съчувствието на по-предните ни еднородци в Русия. Той много се зарадва и каза, че трябва да се бърза, за да се състави един централен комитет между влашките богати българи. Чакам да дойде от мушията си г. Берон[10], за да прикажа и нему тез[и] новини и да го моля да вземе той инициативата, за да се споразумее с букурещките. Каквото направя, ще ти го съобщя овреме. Сега те моля да поздравиш г. Минкова[11] и да му кажеш, че неговата готовност да вземе участие в народните ни работи, доколкото ми се струва да зная, ще се посрещне от страна на всички с пълно съчувствие и благодарност. Трябва само да мине малко време. Аз ти се вричам, доколкото ми помагат силите и времето, с усърдие да се трудя за тез[и] работи.

За младежите, ако питаш, ще ти обадя, че те, макар и без голям успех, по причина на слабите си материални средства, вървят добре. В Одеса те са си съставили една дружинка, която досега е събрала повече от 500 рубли. Има надежда до три месеца да събере още 1000 рубли. Събраните досега пари дружината е разнесла поради Филипа[12] и някого си офицерина Пармакова[13], които е пратила във Влашко с мисия да съставят рев[олюционни] комитети между тамошните българи. Пар-

маков достигна до Браила и се спря тук. Филип чувам, че е бил в Букурещ, но какво е извършил, не зная. Във всеки случай струва ми се малко да сполучат тез пратеници, особено между старите, защото не са препоръчани от познати лица в Одеса, при всичко че тамошните първенци не са отказали някои малки помощи от своя страна на дружината.

А пък във Влашко, колкото помощи са се събирали тук-таме, служили са за поддържа[не] на прибягналите от Българско. Такива най-много се намерват в Браила, Гюргево и Турну-Магурели.

От Гюргево получих известие, че тамошните бежанци, между които се намерва Волов[14], Стамболов[15], Икономов[16] и други 6—7 души, били ударили от негде около 4[00]—500 лири турс[ки], с които се готвели за някакво отмъщение против неприятеля. Те викаха на споразумение за тая работа дяда Никола[17] и поп Харитона[18] от Браила.

От Букурещ нямам никакво известие. Чувам, че Драсов[19] щял да дойде в Браила. Ботев[20] се не чуе никакъв. Аз мисля, че дружинките на младежите могат да ползуват народното ни дело, като работят независимо от старите, но в предела на благоразумието. По тоя начин се отличава Одеската дружинка, на която за насърчение не е зле да пишете и Вие, като я зарадвате с някоя помощ. Но за тъдявашните дружини не зная да не би старите, както ги знаете, да рекат: ние не можем да вършиме работи, които са в ръцете на чапкъни[21].

Прави и ти, бай Енчев, каквото ти бъде възможно оттам, защото времето не чака. Писвай ми по-честичко. Братски те поздравявам.

Твой Т. Пейов

Притворѐното ми предай, мо́ля, на ученика Димитрия Друмев.

За помощите, които според известието ти се намерват у г. Минкова, сега не ти пиша нищо. Аз мисля, като се състави комитет между старите, тогаз да пишеме г. Минкову за тез пари.

Ф. ПЕ, II Г 768. Автогр. с маст. 1 л. 2 п. с. 29/23

Публ. с пропуски в: Минев, Д. Нови данни за предосвободителната епоха. В: сп. Просвета, 1943, кн. 8, с. 495—496

[1] Градът е определен по получателя. [2] Бланка. [3] Петър. [4] Любен. [5] Книжовното дружество в Браила. [6] Иван. [7] Мина. [8] Николай. [9] Костаки. [10] Стефан. [11] Тодор. [12] Тотю. [13] Петър. [14] Панайот. [15] Стефан. [16] Георги. [17] Генчев. [18] Халачев. [19] Иван. [20] Христо. [21] Нехранимайковци.

58

1876 януари 21, Букурещ. — Телеграма от Иларион Драгостинов до Димитър Горов в Гюргево

Да издадат пълномощно писмо на Мито Цветков.

Букур[ещ], 2.2[1]. 1876.

Димитър Горов,
луманару[2]
Гю[ргево].

Направете на Ганча[3] писмо с един-два поръчители да станат с Иванча[4] като нази.

Драгостинов[5]

Ф. ДГ, ст. № II А 9245. Ориг. с лат. с маст. 1 л. 1 п. с. 26/20·5

Публ. в: Страшимиров, Д. Т. Архив на възраждането. Т. I. София, 1908, с. 258, № 42

[1] Н. ст. [2] Свещар. [3] М. Цветков. [4] Иваница Данчев[?]. [5] Иларион.

59

1876 януари 21, Гюргево. — Писмо от Стефан Стамболов до Иларион Драгостинов и Мито Цветков[1] в Букурещ

За да се уреди въпросът за доставката на оръжие, необходимо е един човек да замине за Търновския окръг. Да му изпратят пари чрез Д. Горов.

Гюрге[во], 1876 год. януар[и] 21.

Байновци,

Заминахте, без да помислите какво ще правят другите, когато нямат средства да заминат за местата си. Имате ли средства или не, не знам. Както и да е, ако искате да може да се помогне на работата, за която стоите в Букурещ, без друго е потребно да замине един човек и за нашия окръг. Вижте, ако е възможно, отделете 10 наполеона от парите си и ни ги изпратете с бая Димитра[2]. Оттука не е възможно да се съберат нито пет пари; от Българско още никакъв хабер няма.

Чакаме отговор. Пари без друго пратете, инак работата ни ще пострада и ще закъснее.

Не знам дали се лъжа, но мене ми се види, че в общата работа се явяват частни стремления и обособления на проклетото „мой и твой", и кой знае, може и да има глупави каприции, неща от които може да се чака само зло. Но дано се ази лъжа и работата само да ми се е показала така.

Да дискредитираме работата и да оставиме другите да си бият ангелите и от такава постъпка мисля няма полза за напредъка на работата ни. Мислете и правете.

Ваш Стамболов[3]

[На с. 2]

До патриотите

в Букурещ

НИХБ. Ф. СЗ, 189/49 заедно с 190/49. Автогр. с маст. повр. 1 л. 1 п. с. 29|23

[1] Получателите — Ил. Драгостинов и М. Цветков са определени въз основа на съдържанието и на док. №№ 48, 49, 58. [2] Горов. [3] Стефан.

60

1876 януари 22, Русе. — Писмо от Георги Измирлиев до Никола Обретенов и другите революционери в Гюргево[1]

Изпраща пари за купуване на един револвер. Връща остатъка от парите за куршумите и пита дали искат разписка. Да изпратят пълномощното писмо в Търново. Иска обяснения по известни парични въпроси. Т. Кърджиев се е обидил от писмото на Н. Обретенов. Заминава за местоназначението си.

1876 г., ян[уари] 22-и, г[рад] Русе

Любезни ми другари,

Пращаме ви 40-те фр[анка] и още 75 гр[оша]. Купете утре на Васила кундурджията[2] револвер. От[3] него [не] печелите, но това момче е пома-

гало, помага и сега ми прави чепици без пари. Ако ви[е] му изпратите даром 1—2 кутии куршуми за чепиците, добре ще сторите.

15 фр. изпращаме от прежните 150 курш[уми]. Един фр. на каиккията[4] дадохме.

Р[а]з[писки]те да ви се изпратят ли? Моля ви се, поръченията[5] в Търново да ги получа без друго[6].

[На с. 2 и 3]

Бай Кольо,[7]
Пиши по ясно.

Ганчо Стефанов иска от майка ти[8] два наполеона. Какви са тези два напол[еона] не ви проумяваме. Вие[9] върнахте парите на Василя кундурджията и казваш да прибави още 75 гр., които прибавя и по-надолу пишеш, че майката на Ангелова[10] ще вземе пари от ортака[11] на Ганча Стефанова в Търново с неговата разписка. Той разписка не дава, иска два наполеона. Обяснете ни, защото...

Томата[12] ни веднъж вече не е доходил у нас. Защо? Защото...

Той, като прочел писмото ти, станал кескин[13] като оцет и се напушил като... и казал: „Аз кехая[14] не искам.“ Хад[15]. Драгнеолу е на къра.

Русещето[16]

Днешните ви писма получихме сега на[17] 11 час[а] вечер[та] 40-те фр на Ангеловата майка ще ги занеса. Следов[ателно] разписка не трябва

Пращат се 75 гр. за допълнение на револвера. Утре тръгвам.

[На с. 4, която е скъсана, има част от адрес, който не се чете]

НИХБ. Ф. ИД, 284/50. Автогр. с маст. повр. 2 л. 4 п. с. 21/13

[1] Градът е определен въз основа на съдържанието и на получателя Н. Обретенов, който е в Гюргево по това време — вж док. № 56. [2] Обущар. [3] В ориг. „он“, но така изречението няма смисъл. [4] Лодкаря. [5] Пълномощно писмо. [6] Следва задраскана фраза, която не се чете. [7] Н. Обретенов. [8] Т. Обретенова. [9] Следва зачертната сричка. [10] Янко. [11] Съдружник. [12] Кърджиев. [13] Кисел. [14] Глашатай. [15] Хаджи [?] [16] Г. Измирлиев. [17] Първоначално писано „в“ и поправено на „на“.

61

1876 януари 22, Гюргево. — Писмо от Никола Обретенов[1] до Тонка, Атанас, Петрана и Анастасия Обретенови в Русе[2]

Заминава за България. И занапред да работят неуморно за отечеството си. Майка му да се гордее, че е родила синове-герои.

1876. 1.22, Гюргево.

Мили мамо, брате и сестри,

Аз ви вече оставам и тръгвам днес за Букурещ, а оттам задето вече е рекъл бог. Недейте тъжи, недейте плачи, а особено ти, стара майко, но, напротив, се радвайте, че имате такъв брат и ти, мамо, че си раждала такива синове, които днес отиват, отиват да се борят за свободата си, за живота си и за народността си.

Но както и да е, аз отивам вече и вий трябва да бъдете весели, както пролетен замбак[3], а тази тайна вий трябва да я държите дотогава, додето аз сполуча или умра. Никой не трябва да знае къде отивам аз и кога тръгвам, а за да се избавите от хорското любопитство за мене, вий кажете, че съм заминал за в Чехия. Жал ме е, че не можах да се срещна с някои приятели, [с] които трябваше да се разгово[ря] нещо за някои важни работи, но нищо за него.

Георги[4] и други някои остават тука за няколко дена. Ако би да дойде някой, ще се споразумее с тях за всичко, т. е. по народните ни работи.

А ти, мамо, недей престава никога от да се трудиш за народа си, не се страхувайте от нищо и от никого. Само това, че гледайте колкото се може по-предпазливо да работите и тогаз вий ще сполучите във всичко. Никому не отказвайте помощта си само ако е препоръчан от някой ваш познат приятел, т. е. вий ще помагате с такова, с каквото ви допущат силите, и дотогава, додето престанете да съществувате на този свят. Вий давайте лептата си сега, а народът ще ви я върне след векове. Но работене от работене има разлика, за това вий винаги трябва да гледате да останете честни пред народа си и пред вас си. Време ще е и за всичко ще се дири сметка. Бъдете с всекиго добър, обичливи, а с лошавите — мъстителни.

Сега, мамо, всичко на вас остава да мислите. Пет сина[5] имахте, двамата[6] отидоха в [18]68[7] [год.] и си отмъстиха, доколкото можаха, ето и днес [18]76 [год.] — отиват и другите двама[8], да отмъстят и те, доколкото могат.

А ти, мамо, оставаш там с две дъщери и един син, които ще ти бъдат в старост подпорка, а засега, додето вий сте здрави, трябва да работите. Вий сте засега в къщи баща, вий майка и всичко на вас гледа. Гледайте внимателно как отива[т] работите и по тях се владайте[?]. Работи за народа си, но и домашните си не забравяй! Народите след смъртта оценяват своите народни борци. За слава никога да не гледате, а за чест и правда — то е най-светото нещо на този свят.

И тъй, мамо, сбогом и ви целувам десницата, целувам и обичливите си сестри Пена[9] и Сийка[10] и трудолюбивия си брата Танаса[11]. Ако нещо съм ....[12]

Ф. НО, II В 203. Автогр. с маст. б. к. 1 л. 2 п. с. 27·5/22·5

[1—2] Авторът е определен по почерка и съдържанието, а получателите — по автора и съдържанието. [3] Крем. [4] Обретенов. [5] Атачас, Ангел, Петър, Никола и Георги. [6] Първоначално писано „четиритях", а после поправено на „двама" — Ангел и Петър. [7] Четата на х. Димитър и Ст. Караджа. [8] Никола и Георги. [9—11] Обретенови. [12] Липсва краят.

62

1876 януари 22, Гюргево. — Писмо от Никола Обретенов до Тонка Обретенова в Русе

Тръгва за България. Брат му Георги ще замине, след като изпрати всичко, което се намира в Гюргево.

1876. 1.22, Гюргево.

Мила мамо,

Таз[и] заран ви писах, че ще тръгвам, и то е истина. Ето че аз заминавам вече далеч от вас, от приятели и родни[ни], (без тях да остана).

Това е последното ми писмо, което може да ви служи за напомнянето на отдалечения ви син.

Поздравете приятелите. Кажете на Данева[1], че му благодаря за географията[2].

Това писъмце го дайте, без да го кътнете. Ако го отворите, не ще ви ползува нищо. Георги[3] ще изпрати всичко, каквото има тука и тогаз ще замине.

Целувам ви десницата. Твой син Н. Т. Обрет[енов]

[На с. 2 адрес]

[З]а [дод] Тонка[4] в Русе.

Ф. НО, II В 204. Автогр. с маст. повр. 1 л. 1 п. с. 16/21

[1] Иван. [2] Географска карта. [3] Обретенов. [4] Обретенова.

63

1876 януари 23[1], Букурещ[2].— Писмо от Иларион Драгостинов до Тонка Обретенова в Русе[3]

Синът й Никола е заминал за България. Иска адреса на момчето, което е събрало пари за революционното дело.

Дод' Тонке[4],

Много здраве от голямото ти свинче[5], то замина живо-здраво.

Някое си момче било събрало пари за нас и не ги давало било без записка от моя страна; затуй погрижете се да ми известите с пръв случай името на това народно момче, за да му пиша да ви брои събраното и нареченото за нас количество да ми го пратите.

Приключеното предайте на Георги х. Петрова[6] без забава.

Една чанта за пари имам у дод' Еленкини[7], вземете я и ми я пратете. Ако са дошли ц[ари]градските български вестници от тази неделя пратете ни, че тук ги няма.

Поздравлявам Ви.

Вашето Лудо Уруче[8]

N. B.[9] На дод' Еленка максус чок селям[10] и на Томата[11] и пр.

[На с. 2 има бележки от Н. Обретенов за Драгостинов, писани по-късно].

Ф. НО, II В 205. Автогр. с маст. 1 л. 2 п. с. 10/13-5

Публ. само началото в: Костов, Димитър. Иларион Драгостинов. София, 1937, с. 35—36

[1] Датата е определена въз основа на по-късна бележка, писана от Н. Обретенов. [2] Градът е определен въз основа на док. № 58 и № 61. [3] Градът е определен по получателя. [4] Обретенова. [5] Т. е. синче — Н. Обретенов. [6] Петкович. [7] Дода Еленка — хазайката на Драгостинов в Русе. [8] Ил. Драгостинов. [9] Nota bene — забележи добре; в случая — послепис. [10] Нарочно много здраве. [11] Кърджиев.

1876 януари 23, Гюргево. — Писмо от Георги Икономов, Иван х. Димитров и Георги Обретенов до Петрана Обретенова в Русе

Г. Измирлиев да уведоми Н. Кабакчиев в Търново, че Н. Господинов е измамник. Ако русенските патриоти не се наемат да убият Т. х. Станчев, да го пратят в Гюргево.

Гюргево, 23 януари 1876.

Г-жица Петрана[1]
в Русе,

Писмото ми, ако завари Русещето[2], кажете му да предизвести на Кабакчиолу[3] в Търново за Нено Сливнелията[4], че е шарлатанин[5]. Той казал, че идвал въз нас, а ний тука нито Нено, нито дяволите сме виждали. Само за тази му лъжа го наричаме шарлатанин. Не мога да се начудя и за писмата на Русещето. Какво е писал днешното си писмо, гдето човек нищо не може да разбере. Приключвам ви писмото му, за да го прочете и той сам и да види доколко ясно го е писал.

Моля ви, Петрано, повикай брат ми Иванаки[6], разпитай го дали се е виждал със Сливнелията и ако го е виждал и разговорил с него, то пишете ми за всичко подробно какво е говорил на брат ми и на Легиона[7]. Както и да е, ще ви моля утре без друго да ни отговорите напространно за този Сливнелия, Гецов зет.

Тука Русещето ми пише, че баща ми бил сега много по-добре. Да не би да е по-зле? Пишете.

За револвер от Букурещ ще вземат за по-добър. 40-тях франка били пратени от Ангелов[8], за да ги дадете на Ганча Стефанова, а той ще има грижата си да ги изпрати на майка му в Търново. Дайте ги на Ганча и вземете разписка срещу парите.

Ваш Георги Икономов

Петрано, наш Митьо какво ви казва? Донесъл ли е палтото ми и другите дрехи, за които съм писал? От даскал Ивана ще вземете едно писмо за Търново, което съм писал, и го дайте на Русещето да го занесе в Търново.

Иван[9]

Петрано, за Богослова[10], ако там се не наемат нашите патриот[ч]ета, то пратете ни го нам на гости, а ний ще ви го върнем, кога умре господ.

Твой Икономов и
Г. Т. Селянина[?][11]

П. П. Дето казали, че ще намерите някое момиче на 12—13-годишно за слугиня на Горова, ако има някое, пратете го.

Исти[12]

Ризите, когато дойдете, тогава ще ги донесете. Горни 2 и долни 3 и 3 калци, и 2 чифта чорапи, така също и на Икономa[13] да вземете тези потребности. Нека вземе Иванчо[14] един фес за брата си. Ами нали щяхте да ми пращате фес? Аз бях казал на Васильова брат и той ми се обеща да ми прати чрез вас[15].

Ф. НО, II В 206. Автогр. с маст. 1 л. 2 п. с. 27·5/22·5

[1] Обретенова. [2] Г. Измирлиев. [3] Никола Кабакчиев. [4] Господинов. [5] Измаиник. [6] Иван Икономов. [7] Т. Чунчулов. [8] Янко. [9] х. Димитров. [10] Т. х. Станчев. [11] Г. Обретенов — определен по почерка. [12] Същият, т. е. Г. Икономов. [13] Г. Икономов. [14] Икономов. [15] Писано пак от Г. Обретенов.

65

1876 януари 25, Гюргево. — Писмо от Георги Икономов до Петрана Обретенова в Русе

Приел изпратените неща. Да изпратят по-скоро при тях Т. х. Станчев, за да го ликвидират. Ст. Саръиванов в Сливен е шпионин.

Гюргево, 25 януари 1876.

Г-ца Петранка[1]
в Русе,

Таз[и] заран дойде въз нас Н. Чаушина[2], донесе ни около 200 гр[оша] и два чифта калцуни, за които му благодарихме. Щом го изпратихме и се разговорихме, ето че и бай Д[имитър] каикчията донесъл едно писмо и кокошка, без да знаехме, че се е отървал от затвора и че е отишъл за в Русе. Но както и да е, ний се разговорихме с Чаушина относително за Богослова[3] и който, вярвам, да ви е разправил за всичко подробно.

Моля ви, постарайте се да го изпратите (Богослова) по-скоро, за да го пратим един ден по-напред при Алаха.

От брата си[4] писмото и калцуните[5] приехме, също и за стария се зарадвах, като чух, че бил сега още по-добре. Викайте брат ми и му кажете да поздрави старите. Аз желая, щото баща ми да живее дотогаз, докато чуе, че син му е отмъстил на неговия неприятел и български изрод, Стефан Саръиванов.

Ваш Икономов[6]

П. П. Този Саръиванов освен дето е станал причина за разсипването на нашия дом от Сливен, но още и други много хорица е разплакал този скот. Той е и днес единственият шпионин в града Сливен, даже и на цялото население. Намери ще се и за него един, който да не остави нито и къщните му животинки живи.

Същи

Ф НО, II В 208. Автогр. с маст. 1 л. 2 п. с. 30/20

[1] Обретенова. [2] Н. Цончев. [3] Т. х. Станчев. [4] Иван Икономов. [5] Чорапи от аба. [6] Георги

1876 януари 25, Горна Оряховица.[1] — Писмо от Стефан Стамболов до Сидер Грънчаров в Гюргево.[2]

Да купи револвери, пушки, куршуми и други потребни за въстанието неща. Д. Горов да стане поръчител за покупката. Да му изпрати „Песни и стихотворения" от Хр. Ботев и Ст. Стамболов, които се търсят много.

Щом пристигнеш, ще купиш от долните неща:

В Гюргево от Пенча Раданов 5000 кар[туши][3] централни по 9 фр[анка] $^0/_{00}$[4]-тях	—	22 $^1/_2$ н[аполеона]
Иглени пушки 20, ако им е цената 6 наполеон[а] и 30, ако е 4	—	120 на[полеона]
20 р[е]волвери с по 150 картуши		60
На хората ни за минаване		30
Една брада черна и мустаци от най-доброто качество. Нея, щом я купиш, ще я изпратиш в същия ден		3
	Всичко	235 $^1/_2$

Забележ[ка]. I. Ако може от Букурещ да се купи д и н а м и т, то засега няма да купиш 5000 картуша, но ще купиш динамит с 22 $^1/_2$ напо[леона].

Нека Иван[5] пише до някого в Белград и да се научи може ли да се купи от[тъ]м динамит и каква му [е] цената.

Бай Димитърь, ако е взел от „Пес[нопойките"[7], да] ми изпрати 50 — 60. Тука много се [търсят].

Долните неща ще се купят, ако има от сегашните пари артък[8]. Ако ли няма, ще ги купиш след една неделя, когато ще ти пратя още 200—300 наполеона.

Спицерия[9]	10 наполео[на]
Борчъ[т][10], ако не е още платен	10
Палир[11] барут	40
Бинокъл от най-добрите военен или морски	5
Компас	1 нап[олеон]
всичко	46 нап[олеона]

За останалите ще ти пиша що ще купиш.

З[абележка] II. Ти ще гледаш да се не маеш повече от 2 недели.

III. Писмо ще пишеш, щом пристигнеш.

IV. Бай Димитър ще ти стане гарантин, а[ко] иска да ни по[могне], дорде внесете па[рите].

Стамболов[12]

[На с. 2 следният текст с обикновено мастило]

Долуподписани[ят] имам да давам на Сидера Грънчарова 500 гр. — петстотин гроша.

Подписвам платец: Никола Димов[13]

1876 януари 25.

Ф. СГ., ст. № II В 207. Автогр. с хим. и обикн. маст. повр. 1 л. 2 п. с. 26·5/10·5

Публ. с грешки и пропуски в: Цонев, Зв. Сидер войвода. София [б. г.] с. 50—51

[1] Или Търново. Определено по получателя и съдържанието. [2] Градът е определен по съдържанието. [3] Патрони. [4] Стотях. [5] х. Димитров. [6] Горов. [7] „Песни и стихотворения" от Хр. Ботев и Ст. Стамболов. Букурещ, 1875. 69 с. [8] Остатък. [9] Аптека. [10] Дълг. [11] Вид барут. [12] Стефан. [13] Стамболов.

1876 януари 26, Калафат[1]. — Четири писма от Стоян Заимов до Стефан Стамболов в Г. Оряховица[2], до Революционния комитет[3] в Сливен, до Мито Цветков в Букурещ[4] и до Димитър Горов в Гюргево[5]

Стамболов му се сърди неправилно за задържането на печата на БРЦК. Същият му е бил необходим за подпечатване писмата във връзка със събирането на пари от богатите, които дават само ако се заплашат. Печатът вече не е у него, понеже го е хвърлил в Дунава. Сливенци да не очакват оръжие, купено с парите на врачани. М. Цветков и Д. Горов да направят полица за оръжието.

Господине Стамболов[6],

Приех писмото ви. Добре, всичко добре, но не мислехме дотолкова да бъдете с амбиции човек. Защо ви трябва вам печата? Когато аз съм задължен в 31 един да внеса 500 лири турски. Как ще се внесат, ако се не плашат нашите богаташи с тези страшни форми? Вий не сте задължен и нямате полица, за да четете парите до 31 един. Но както и да е.

Не може да пиша засега на дълго, защото не съм в добро положение по причина на лошото положение на нашите работи. Печатът го хвъргам в Дунава, като напечатах няколко бели хартии. А че ще вий пишете до познатите адреси, то пишете, братко! Но да видим 500 лири отде ще дойдат. Няма да ви заплашвам, както вий мене. Печатът се унищожи[7]. Да беше стоял в нас, нямаше да подпечатваме някои заповеди, с които ще ви заповядваме или други спекули в авторитета комитетски. Бъдете спокойни.

Не ми пишете засега нищо, защото не ще съм тука. Писма за нашия окръг ще се провождат през Бекет: Андрея Матев.

Твой Заимов[8]

Калафат [?],
26-и ян[уари][9] [18]76.

Господа Сливненци,

Нищо не чакайте от нас, защото и нашата работа е малко като Вашата. Апостолов[10] си взе парите. Ний малко вземахме и т. н. т. т. е., търсете си свои разноски.

Приемете поздравлението ми.

Ваш Заимов

Братко Ганчо[11],

Щом направите полицата, известете ми с депеша[12] по адресата: Андрея Матев в Бекет. Ако дадете полица на търговеца, непременно трябва да се вземат пушките, защото все едно хваща за нас полица и сухи пари.

Твой Заимов

Г-не Горов[13],

Не се сърдете, че сме обядвали със Славков[14] отделно. Те са малки работи и не могат да бъдат причина за сръдня. Гледайте по-големите работи да се не сплетат, ас[л]ъ[15] тези са малки.

Ако дадеш полица, непременно проводи оръжието на мястото му, защото ако се внесе оръжието 15 дни преди деня на полицата, ще имаме

непременно 2 хиляди лири турски. Затова щом се даде полицата, трябва да проводите оръжието в Българско.

Поздравлявам ви. Поздравете фамилията си.

Твой Займов

Ф. СЗ, ст. № II В 288—291. Автогр. черн. с маст. повр. 1 л. 2 п. с. 34/21

[1] По-вероятно Оряхово или Бекет. [2] Градът е определен по получателя. [3] Получателят е определен по съдържанието. [4-5] Градовете са определени по получателите и въз основа на док. № 58. [6] Стефан. [7] Всъщност печатът не е бил унищожен. Същият се съхранява в БИА — ДБВК. [8] Стоян. [9] Месецът е разчетен приблизително; би могло да се чете и апр[ил], но противоречи на съдържанието. [10] Георги. [11] М. Цветков. [12] Телеграма. [13] Димитър. [14] Никола. [15] Наистина, всъщност.

68

1876 януари 26, Гюргево[1]. — Писмо от Георги Обретенов[2] до Петрана Обретенова в Русе[3]

Да разпродаде по-скоро пратените „Песни и стихотворения" от Хр. Ботев и Ст. Стамболов. Куршумите, които й е изпратил, да ги предаде на местоназначението им. Т. х. Станчев още не е дошъл.

1876 януари 26.

П. Т[ихова][4]

Приехме писъмцето ви, но за „Песните"[5] не ни пиш[е]т[е] колко са. Ще ги продавате 4·20 гр[оша] до 5 гроша. Потрудете се да ги разправите по-скоро. Тези са наши. („Кремуций Корд")[6] дадохме на Чаушина[7] една, но той може да [я] е дал на някой свой приятел. Няма нищо. То[й] ми благодари с един (пенду франк).[8]

Дето ви пратих хаповете[9], тях да ги държите доде дойде човека да си ги вземе. И той може да дойде в четвъртък. Те са 8 кутии 400 танета[10] хапчета. И още ще ви пратим 2 кутии [със] 100 хапа и други 2 кутии от тенеке по 50 — правят 100 хапа за охтика, а за револвер ще вземем днес и ще го изпратим.

Да кажете на Даса: намерихме едно с тулумба[11], шест пъти гърми със 100 куршума — 22 франка — и много добро. Ето мострата му[12].

Кокошката беше слаба. Друга да прати.

Да ни известите за 2-те бели меджидии[13] на кого пращате. Да ни пишето и кой ги праща.

Богослов[14] го няма. Какво правите, не зная. Защо не казваш на Легиона[15] по-скоро да го прати. Ще чакаме на скелята. Да му каже, че ни трябва тука и след 2—3 дена пак ще се върне.

(Чаушина щеше да праща още пари за няколко револвера. Още 93 хапа големи, в една кърпа свързани, няма да се дават никому).

Да ми пратите камичката с бялото сапче[16].

Ф. НО, II В 209 заедно с II В 210. Автогр. с маст. 1 л. 1 п. с. 26/21

[1] Градът е определен по автора и въз основа на док. № 64. [2] Авторът е определен по почерка и съдържанието. [3] Определено по получателя. [4] Обретенова. [5] „Песни и стихотворения" от Хр. Ботев и Ст. Стамболов. Букурещ, 1875. 69 с. [6] Драма от Н. Костомаров. Прев. от Хр. Ботев. Букурещ, 1875. 72 с. [7] Н. Цончев. [8] Петфранкова монета. [9] Куршумуте. [10] Парчета. [11] Помпа. [12] Следва рисунка на револвера. [13] Сребърна турска монета. [14] Т. х. Станчев. [15] Т. Чунчулов. [16] Дръжка.

1876 януари 26, Гюргево[1]. — Писмо от Георги Обретенов до Тодор Чунчулов в Русе[2]

Радва се, че русенци се въоръжават. В Гюргево са дошли и селяни от русенските села, за да купуват оръжие и други припаси. Да изпратят Т. х. Станчев и Андрей, за да ги ликвидират.

Братко Легионе[3],

Много се радвам, като виждам, че нашите русчуклии взеха да идват да си купуват оръжие и други припаси. Ето днес даже и от селата дойдоха да пазаряват разни припаси. Много се радвам. Аз не мислех никак, че ще чувствуват нашите русчуклии. Брава, брава!...

Оставам ваш верен приятел
Г. Т. О[бретенов]

1876 януари 26.

Ако можете да н[и] пратите и (Андрей Ивана)[4] ще го видим на онзи свят. Да пратите Богою[5] и да му кажете така както, че [н]и трябва и пак ще се върне след някой ден.

Ф. ТЧ, ст. № II В 210, заедно с II В 209. Автогр. с маст. 1 л. 1 н. с. 26/21

[1] Градът е определен по автора, съдържанието и по док. № 64. [2] Определено по получателя. [3] Т. Чунчулов. [4] Иванов [?]. [5] Богослов — Т. х. Станчев.

70

1876 януари 27, Гюргево[1]. — Писмо от Георги Обретенов[2] до Петрана Обретенова в Русе[3]

Да изпратят по-скоро в Гюргево Т. х. Станчев, за да го ликвидират. Да предаде револвера и куршумите на Васил Кундурджията. Да разпродаде по-скоро „Песни и стихотворения“ от Хр. Ботев и Ст. Стамболов, понеже заминават.

1876 януари 27.

П. Т[ихова][4]

Петрано,

Приех писъмцето ви и разумях подробно само за това, че не ни известявате за Иванчовите[5] пари. Дали има истина, че са му пратили 400 гр[оша]. Да се научите добре.

А за Богою[6] гледайте по-скоро да го пратите. Дотолкова ли не можете да го кандардисате?[7] Ще ни направите да се решим да минем някой ден и да го пратим при Мохамеда. Гледайте по-скоро да го пратите. Извадете му паспорт, па му го дайте да мине. Аз мисля, че това можете да направите, и вярвам.

Засега ще приемете един револвер за Василя Кун[дуржията][8], а за хапове[9] ще му дадете онези кутии, дето са от тенеке. У тях кутии има 100 танета[10] и те са за него.

Да благодарите на Чаушина[11] за подаръка. Всинца му благодариме.

А за „Песните“[12] гледайте да ги разправите по-скоро, защото ще заминем. И на Тодора[13] да кажете за онова нещо да се старае, отколкото е възможно.

Ако го няма Георги хаджи Петров[14] в Русе, то дайте писмото на Ангел Попов, дето беше пратено от Уручето[15]. 15 бели меджидии, 307 гр[оша] $^1/_2$ тези да ги размените на минцове[16] или на лири, или на франкове. Да се постарае Тодор да ги размени. Да иде при Геца, защото не ги приемат както напред, бият ги дол[у]. Гледайте по-скоро да ги размените, защото не е платен моя револвер, а човекът си иска парите.

Оставам ваш едино[у]тробни б[рат] № 6[17].

[Отстрани на писмото]

Да кажете на Легиона[18], ако той не може да изпрати Богою, то не е достоен за наша[та] работа, та[ка] казва нашата дружина[19]. Той да не мисли, че аз на шега хоратувам. После да си мисли.

Приех нещерчето[20].

[На с. 2 следният текст и адрес]

Да поздравите всички приятели и дод' Нака и Наче. Какво мисли Начо, мириш[е] ли му на времето на тамян?

Баба Тонка[21]

Навсякъде и никъде

Ф. НО, II В 211. Автогр. с маст. повр. 1 л. 2 п. с. 34/21

[1] Градът е определен по автора, съдържанието и по док. № 64. [2] Авторът е определен по тъдържанието и почерка. [3] Определено по получателя. [4] Обретенова. [5] Ив. х. Димичров. [6] Богослов — Т. х. Станчев. [7] Склоните. [8] Обущарят. [9] Куршуми. [10] Парета. [11] Н. Цончев. [12] „Песни и стихотворения“ от Хр. Ботев и Ст. Стамболов. Букурещ, 1875. 69 с. [13] Чунчулов. [14] Петкович. [15] Ил. Драгостинов. [16] Австр. златна монета. [17] Г. Обретенов. [18] Т. Чунчулов. [19] Комитетските дейци в Гюргево. [20] Ножчето. [21] Обретенова.

71

1876 януари 30, Белград. — Писмо от Калчо Пасков, Цеко Петков и Симо Соколов до Димитър Ценович в Букурещ[1]

Крайно време е да подхванат наново освободителното дело на България. На П. Хитов не може повече да се доверяват. Комитетът трябва да ги упълномощи да вземат комитетските суми от него, а той да бъде изключен от народните работи.

Многопоштовани[2] г-н Ценов[3],

Дългото ви мълчание доведе нас, тукашните българи, в неспокойствие, затова ние у договор с г. Калча[4], решихме се да ви няколко проговорим от наша страна като българи и като считаме за нужно нарочно сега да се договаряме и да работиме.

Истина преди няколко месеца, като що се бяхме решили да се отпочне работата в България, ама според повече препятствия не бе извършено Защо — пак това знаеме всинца. Но ако не беше преди 2—3 месеца, това ще бъ[де] после 2—3 м[есеца], само нашата енергия не смее и не трябва да стане; духът в нас не смее и не трябва да клони[5], сега или никога трябва на работа да се прихватиме и да се приготвиме и като що трябва, та[6] да поставиме добър темел[7] на работата.

Всеки, който е българин и българско име носи, днеска трябва да помогне с що да е и с що може; на издайници и на изроди не трябва да обръщаме глава.

За Панайота[8], като що ви и напреж писахме, мислим, че сте вече доволно уверени за неговия досегашни шарлатанлък[9], а и г. Калчо...[10] ви е тамо Рафаил[11] известил. Он (Панайот)[12], като дойде отуда[13] из Влашко, тука почна, което и днеска работи, да си своя спекулация упражнява, т. е. да си работи за своя лични интерес. Почна да живее сасвим[14] комотно[15] и най-сетне научаваме се, че той разбира[16] да купи къща на жената си[17].

Ние тука с г. Калча, като знаеме, че е приел по-заможна сума народни пари от комитета, и като българи считахме за нужно да ви явим да се тия народни пари от него вземат или да се осигурят, за да не пропаднат. Най-сетне да не стоят при него за бадява[18], които могат да носят някой приход.

Освен това през[19] кратко време, колко ще ни потрябуват тия пари. Това знае всеки от нас, па затова трябва да сме колко да е всинца обозрителни[20] да по толко големи суми не пропадват и да ни по някой си шарлатанин не влече за носа.

Затова членовете от комитета[21], ако да би щели чрез нас, тукашните българ[и], тия пари да взели, тогава опълномощете нас тука да ги вземеме от него, па или да се дадат на сигурно място, или да ги проводиме тамо. Най-сетне как найдете за добро, така нек бъде. Ние сме нашли[22] за длъжност да ви явим, па наредете как най-добре найдете. Това пак кажеме само затова да се по-скоро употреби дорде той не ги е опропастил. Като би ни писмо упълномощили, да и ние от него потражиме[23], трябва да се и на него едно писмо приключи, за да се упомене да даде парите.

В същ[то] време трябва и нужно е, по нашето мнение, да се Панайот за всегда из общите работи изключи. И това да пишете нарочно писмо на тукашното правителство или на военния министър, защо[то] от Панайота няма какво да се надявате и той трябва сасвим да се заборави и да се веке не меша в общите работи.

В прочее отсега[24] и ние ще се потрудим да работим и да збираме[25] колко се повече може само да бъдем повече в споразумение, за което се надяваме у бъдеще ще бъдете по-енергични да ни пишете, а и ние ще ви по-обширно пишем и являваме тукашните работи[26].

30 януар[и] 1876,
Белград.

Калчо Пасков
Цеко Петков
С. Соколов[27]

Ф. СС, ст. № II А 8871. Автогр. черн. с маст. и мол. 2 л. 2 п. с. 34/21

[1] Градът е определен по полаучтеля и по док. № 88. [2] Многопочитаеми. [3] Д. Ценович. [4] Пасков. [5] Отпада. [6] В ориг. „те". [7] Основа. [8] Хитов. [9] Измамничество. [10] Тук фразата е непълна и неясна. [11] Първоначално писано „успешно", после зачертано и написано с молив „Рафаил", вероятно — Атанасов. [12] „Панайот" допълнено с молив. [13] Оттам. [14] Съвсем. [15] Удобно. [16] Възнамерява. [17] „Жената си" е зачертано с молив. [18] Даром. [19] Отгоре с молив написано „чрез". [20] Внимателни, бдителни. [21] Първоначално е писано „Г-н Ценович", а после поправено на „членовете на комитета". [22] Намерили. [23] Потърсим. [24] Навсякъде предлогът „от" е писан в сръбската му форма „од". [25] Събираме. [26] Целият последен пасаж, включително датата и имената са писани допълнително с молив. [27] Цялото писмо, както и подписите са писани от С. Соколов.

72

1876 януари 30, Къмпина. — Писмо от д-р Христо Чобанов до Димитър Ценович в Букурещ[1]

Да наблюдава какво вършат хората от Гюргевския комитет. Да си вземе точни бележки за всички лица от България, с които се среща. По този начин ще бъдат в течение на работите. След известно време ще се споразумеят напълно.

Господин Ценов[2],

Наблюдавай отблизо що вършат тези хора[3] и подир малко ще се споразумеем напълно.

Работата няма да влезе в други ръце освен нашите. Прочее бъди спокоен.

Ваша милост, както и каквото да се върши, ще бъдеш един от главните дейци. Взимай нотици[4] за всичките хора, с които се срещащ (от отсреща)[5]: 1) как се нарича човекът; 2) от кой град е и 3) що върши и кой го е задължил да работи. Тъй щото чрез този начин да бъдем в течението на работите.

Ви поздравлявам горещо всичката ви фамилия.

Ваш събрат

Д-р Чобанов[6]

Къмпина,
1876. 30. 1.

Ф. ДЦ, II А 7350. Автогр. с маст. 2 л. 3 п. с. 20·5/13

[1] Градът е определен по получателя. [2] Димитър. [3] Гюргевският комитет. [4] Бележки. [5] От България. [6] Христо.

73

1876 февруари 3, Болград. — Писмо от Атанас Хитов до Панайот Хитов[1] в Белград[2]

Ф. Тотю за втори път е дошъл в Болград, този път заедно с Т. Хитров. Последният му е съобщил, че народът е готов напролет да въстане. За доброто на народа да се споразумее с другите войводи за задружни действия. Така ще опровергае обвиненията, отправени срещу него, във връзка с неуспеха на въстанието от есента на 1875 г. и настоящото си бездействие.

Болград, 3 февр[уари] 1876.

Драги ми [в]уйчо[3],

Приех ти писмото и дето не ти отговорих досега е тази причината, че чаках да ти явя някакви новости. Аз бях ти писал по-преди, че Филип[4] мина оттука още с неколцина и отиде за Букурещ. Ето го пак днес дойде в града ни с Тома Хитров, фотографина, не зная по каква работа и [д]нес-утре ще си върви, струва ми се за Русия. Българите навред го приемат с радост и той им обещава големи надежди за пролет. Хитров те поздравява и ми каза, че ще дойде при тебе само ако намери пътни разноски. Той ми казва, че народът бил готов вътре да избухне като вулкан стига вий, войводите, да го поведете. И в противен случай, ако и да не влезете вътре, то народът пак ще въстане, че каквото бог даде.

Народът много те обвинявал, дето си проводил агенти да го повдигнат, а не си влязъл[5] да го поведеш. Причината на толкова жерти е бил този случай, а пак нищо се не свършило. При всичко това народът пак те очаквал да го помогнеш в нещастното му положение.

Аз не зная, [в]уйчо, народът очаква вашата помощ с най-голямо ожидание, а вий, според както виждам, нямате никакво съединение помежду си, всякой работи на особено. Вий ден[ес], главатарите на народа, трябва да оставите всичко на страна, да си подадете братски ръка и съдружно да работите, и само в такъва случай ще спечелите любовта и доверието на народа и ще го поведете на бойното поле; в други случай неприятелът ще се възползува от нашите слабости. Ако искате да се увенчаят вашите толкова годишни трудове с лаврови венци и да останете [с] вечна слава между народа, то времето е днес. Рядко [ще] съзрем такива сгодни обстоятелства. Славата принадлежи на този, който презира светските удоволствия, казва един списател. Презри всичко и ти, [в]уйчо, временно и си завоювай вечна слава и памят между рода си. Само в този случай ще се покажеш велик и достоен и ще направиш да млъкнат всичките, които те укоряват, че си се предал на едни удоволствия само и си забравил отечеството си, за което с най-голяма деятелност си се борил преди няколко годин[и]:

Ако питаш мене как съм, моето отчаяние е по-голямо от твоето, и даже по-горчиви тъги обладават сърцето ми, като слушам да те нападат някои глупаци, което ти не заслужаваш. Само аз мога да зная твоя характер и никой други. Но иди, че приказвай на подобни идиоти, които не виждат по-далеч от носа си. Времето ще покаже всичко, казвам аз.

Ако ме питаш как съм откъм здравето си, то не мога [да] ти се похваля. Болестта ми, която я знаеш, т. е. ревматизма, от ден на ден по̀ ме усилва, а най-много тази зима. Това много ме отчайва. Затова мисля и да напусна училището и да се захвана на някоя работа. В противен случай ще да се изгубя съвсем. Оттук натъй мисля, че ще се прехраня на каквато работа и да се хвана, било учител или на търговия. Училището ни и то го не бива за нищо вече, та и няма защо да губи човек време и да си трови здравето. Много ученици ще го напуснат таз година.

Ако ще има нещо, в[у]йчо, пиши ми да дойда да се видим и ако мога да помогна и аз на отечеството си нещо според силите си.

За всичкото това чакам твоите съвети, защото аз завися от тебе, който си ме отгледал и възпитал досега.

Г-н Панов[6] от Париж ми пише да ми кажете как вървят работите, та да му ги съобщя. Поздравява те.

Поздравяват те и всичките младежи оттук. Приеми моето поздравление и поздрави буля.

Ваш покорни Атанас Хитов.

Ф. ПХ, II А 9068. Автогр. с маст. 2 л. 4 п. с. 21/16

Публ. в: Страшимиров, Д. Т. Архив на възраждането. Т. I. София, 1908, с. 429—431, № 24.

[1] Получателят е определен по съдържанието и фонда. [2] Градът е определен по получателя. [3] П. Хитов. [4] Тотю. [5] През септември 1875. [6] Олимпий.

1876 февруари 5, Турну Магурели. — Писмо от Иван Сапунов до Панайот Хитов[1] в Белград[2]

Отиването на Т. Стоянов при Ив. Ченкоолу не дало никакви резултати, тъй като той е забравил, че е българин. В Т. Магурели дошли двама троянци във връзка с подготовката на въстанието. Те разказали, че в града им се приготовляват усилено, като взели дори и кройки за ушиване на въстаническите дрехи.

Могилица[3], 5 февруари 1876.

Побратиме[4],

Има по много време откак не съм ви писал, защото материал несъм имал. Но ето днес вземам перото, за да ви напиша неколико[5] редове и да ви явя, че Тането[6] по-завчера си дойде и приказва за оногози, за когото е ходил, сиреч за Иванча Ченкоолу, за да намери едного българина, юнак, родолюб[ив] и приятел на отечеството си. Но той намерил сасвим[7] противното, с една реч намерил иногою[8] развалена човека, подобре е да кажа—намерил едно безсловесно животно, а не човека, а българина сасвим не останало на него ни една бележка.

Да оставим него, но да видим сега за нащата работа. От тукашните[9] не ще да може нищо да бъде. От тогавашното събрание, дето ти бях писал, досега не е ни едно станало, макар и да съм ги подканял много пъти. Не оставя ги руменика[10] май. Те ти бяха телеграфирали да те питат за Хитрова[11], защото бяха дошли тук 2-ма из Троян и питаха какво са направили. Защото първият троянец, който беше у Букурещ ходил, още не се е бил върнал и те нетърпеливи оттам провождат тука в Магурели други 2-ма. От тези единът се върна назад, а другият замина за Букурещ.

И тъй като се разговарях с по-стария и по-сериозния, узнах от него, че тамо в Т[роян] се работи живо. И аз, колкото ми допущаха силите, ги окуражих и обнадеждих, че за напролет на сваки[12] начин ще бъде коситба[13]. Този, с когото се разговарях, е човек зрял със свои 50 или 60 години старо[ст], сериозен, озбилен[14] и доста таен човек. Освен всичките спреми[15], които се приготовляват, и още са взели от тука теркове[16] за униформа. Този старец ме попита какви трябва да бъдат дрехите за онези, които нямат. Аз им казах, нека са прости шопски падраджи[17] или беневрьци от яка бяла аба без [н]икакви украшения, които се могат употреби и за продаване. Заради това, като се правят, да не паднат в очи. И колкото се може да имат прах,[18] олово, торби, паласки, цървули, а за оръжие/ — каквото им дойде в ръката, да го не пущат, коси и прочее. Той ми каза, че са направили остри железа на дълги тояги и имали неколико хиляди фишеци[19] и около 6—700 пушки и свака[20] пушка има си фишеците по нейния калибър, и непрестанно се правят.

Заради това и ви[е] оттам гледайте колкото се може да турите работата в добър ред. Направи споразумение в Княжевац с човека и с другите като него да се готвят за онова време, кога бъдат потребни. В тукашните вестници много и много говорят за вашето място. Но позитивно не можемо[21] да знаем точността, заради това ще ви моля, ако е могущно[22], явете ми и ако се може да ми изпроводите занапред макаd за 3 месеца новината[23] „Изток“, той не е толкова скъп. Кажи на ха[джи]

Панова[24] това добро нека ми свърши, че за парите или ги ви[е] дайте, или аз оттука да събера от неколцина.

От Турну Северин нямам никакво известие. Като пристигнах тука, аз писах на Сексената[25], но той и досега не ми е отговорил. Поздравете снайу[26] и всички прийе[27] и остали приятели.

Ваш побратим Иван Г. Сапунов

Ф. ПХ, II А 8980. Автогр. с маст. 2 л. 3 п. с. 27·5/22·5

Публ. в: Страшимиров, Д. Т. Архив на възраждането. Т. I. София, 1908, с. 376—377, № 10

[1-2] Получателят е определен по съдържанието и фонда, а градът — по получателя. [3] Т. Магурели — на бълг. „Могилица". [4] П. Хитов. [5] Няколко. [6] Стоянов. [7] Съвсем. [8] Един. [9] Турнумагурелци. [10] Червено вино. [11] Тома. [12] Всеки. [13] Въстание. [14] Сериозен. [15] Спрема-подготовка; в случая — припаси. [16] Кройки. [17] Гащи, панталони [?] [18] Барут. [19] Заряди на патрони. [20] Всяка. [21] Можеме. [22] Възможно. [23] Вестник. [24] Никола. [25] Ив. Горгов. [26] Снахата. [27] Роднини, приятели.

75

1876 февруари 6, Плоещ. — Писмо от Трифон Панов до Сава Мънзов в Браила[1]

Българите в Плоещ ще образуват комитет, ако Браилският комитет ги подкани за това с едно писмо.

Плоещ,
6-и февруария 1876.

Многоуважаеми ми г-не Саво[2],

Днеска в 2 часа мисля да излеза за в Букурещ. В Плоещ се срещнах първо с господство[3] му Х.[4] Параскева [?], с когото приказвах, и който ме почти увери, че в Плоещ българите са повлашени[5], заради това за да си не затривам времето по-напразно, аз мислех до вечерта да си тръгна, но като срещнах случайно другиго едного българина под фамилия Манчев (свищовченин), той дотолкова се заинтересува, щото бях принуден да остана до друг ден. В това време той ме запозна с още някои си българи, които се, разбира се, интересуват и които ми казват, ако бях вземал от Вас едно рекомендателно[6] писмо, че уж тия щели и у себе си да образуват нещичко, защото тия гледат и вярват Вам и на букурещките българи, т. е. що направите Вий и букур. българи, на това са и они съгласни.

Като се намират хората в такава една нравствена зависимост от Вас, бъдете така добри, предайте на Вашата почитаема „Ак[ционерна] тър. бълг. дружина",[7] да не остави това нещо без внимание, защото ако и да се не образува нещо самостоятелно в тоя град, то поне с едно по[д]будително писмо от Ваша страна може да ги насърчи, в което съм и уверен, да вземат мнозина от них участие, като клон от Вашата дружина. Освен това, за да ме не срещне същата препънка и по-нататък, а в особености в Букурещ, то потрудете се, колкото е възможно по-скоро, та ми изпроводете през К. Часовникара[8] в Букурещ едно писмо от Вашата страна, т. е. от страната на съчувствующите ибраилски българи, както на моята мисия, така какво сте и направили във Вашия град.

Като Ви приветствувам и пожелая искрени успех на Вашата св[ета] работа, оставам в голяма надежда и с голямо нетърпение да чакам Ваше писмо, т. е. на дружината Ви.

Ваш искрени приятел Т. Панов

ААН. Ф. ТП, 1468. Автогр. с маст. 2 л. 2 п. с. 21/13·5

[1] Градът е определен по съдържанието и по док. № 111. [2] Мънзов. [3] Господин. [4] Хаджи [?]. [5] Порумънчени. [6] Препоръчително. [7] Револ. комитет. [8] Костаки Сахатчията, може би Костаки Николаев [?], член на Бълг. человеколюбиво общество.

76

1876 февруари 8, Браила. — Писмо от Никола Генчев-Вираноолу и поп Харитон Халачев до Димитър Горов в Гюргево[1]

Скоро не ще могат да отидат в Гюргево, защото нямат пари, а имат и важна работа. Приложеното писмо да предаде на Хр. Иванов.

Браила, 8 февр[уари] 1876.
Г[-н] Д. И. Горов,

Притвореното[2] молиме дайте на г-на Христа Иванов — Книговезец.

Щяхме да запечатваме писмото, когато получихме телеграмата Ви, с която ни призовавате да дойдем по-скоро в Гюргево. Не е ни възможно, защото освен че нямаме нужните разноски за път, но имаме и друга работа, която ни не дозволява да дойдем. Явете ни писмено желанието си. После няколко дни Вие ще узнаете, що ние мислиме. Засега ние Ви желаем задружност и съгласие.

Приемете здрависванията ни.
Ваши Никола[3] Вираноолу
поп Харитон[4]

N. B.[5] Ако Христо Иванов е вече заминал, то Ви молиме да ни върнете надире писмото до него, адресирайте го така: Societatea Literara Bulgara[6] за Вираноолу Никола — Braila.

Ф. ДГ, ст. № II А 8472[6]. Ориг. с автогр. с маст. 2 л. 2 п. с. 21/13·5

Публ. в: Бачо Киро Петров. Материали и документи. София, 1937, с. 210—211

[1] Градът е определен по съдържанието и получателя. [2] Приложението липсва. [3-4] Писмото е писано от някой от браилските дейци, който е подписал Никола Вираноолу-Генчев, а подписът на поп Харитон е автографен. [5] Nota bene. [6] Бълг. книжовно д-во.

1876 февруари 10, Петербург. — Писмо от Жейно Жейнов до Тодор Велков в Одеса[1]

Да го информира подробно относно организацията, средствата и състава на подготвяната от него чета. Също така — сигурна ли е подготовката на въстанието, колко войводи ще действуват и народът ще вземе ли участие? След като получи тези сведения, е съгласен да стане помощник-войвода. Преминаването на Ф. Тотю с чета в България не се е потвърдило.

П[етербург][2], 10 февр[уари] 1876 г.

Теодор Теодорович[3],

С голяма скръб ти известявам, че още не съм тръгнал оттука и не зная кога ще тръгна. Причините са прости и ясни, именно — пари нямам. Вричат се със стотини, а не дават и десетки.

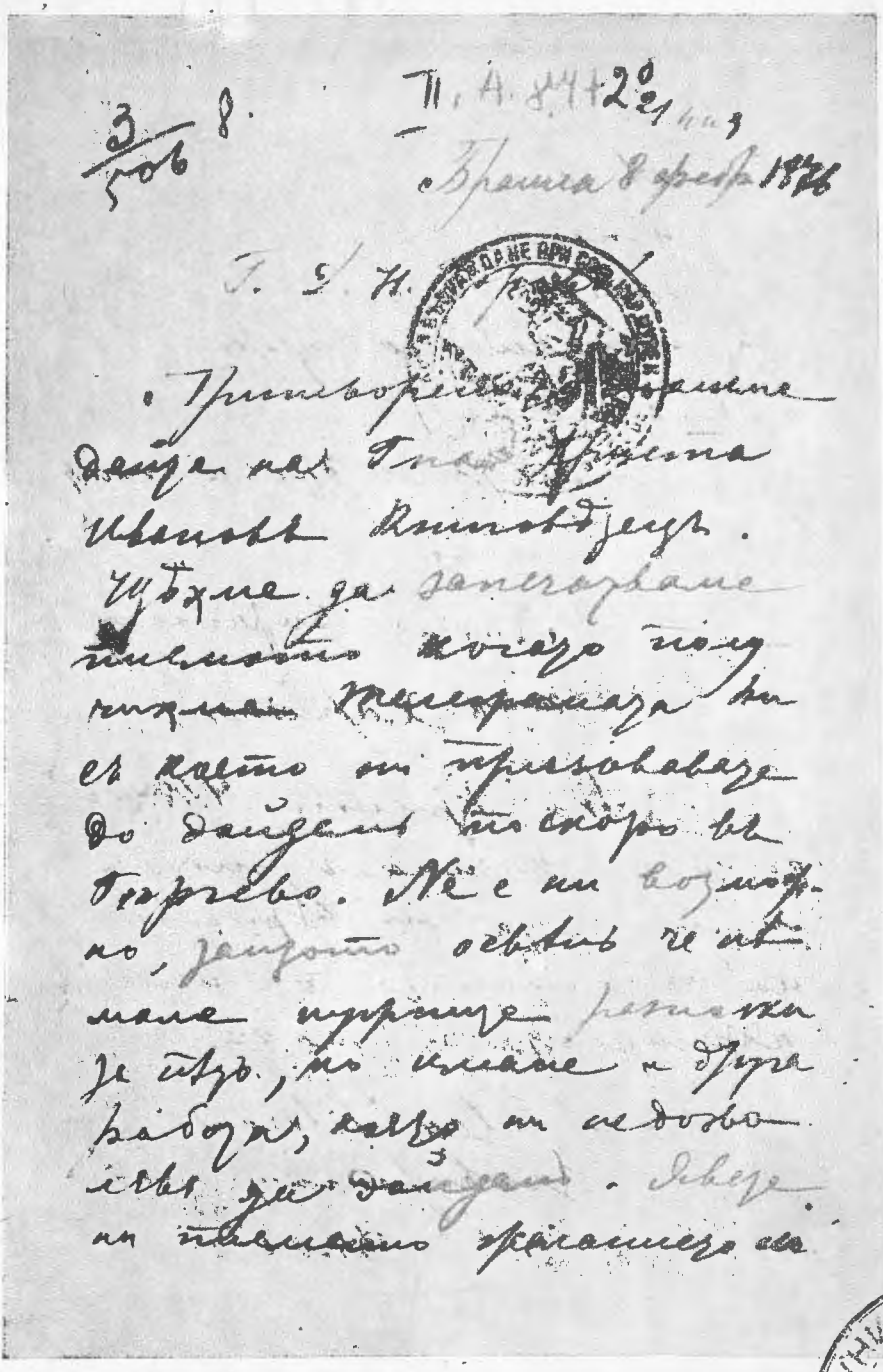
Но да оставим настрана всичко това. Аз се чудя с вас. Вие се вричахте, че ще ми пишете всичко, каквото разберете за българите в Турско, тъй също и за влашките, а особено за вашите работи. Аз досега не зная нищо, освен че формирувате чета. Но моля те, отговори ми на тези въпроси: 1-го. Имате ли пари? 2-ро. Много ли са души? 3-ое. Кога ще тръгнете? 4-[то]. И от где? 5-то. Де избрахте за по-добро да минете? 6-сто. Имате ли потребни оръдия и много ли? 7-мо. К[ак] се съгласихте с другите войводи да действувате? 8-мо. Много ли има войводи? 9-то. От много ли страни ще минете и от кои, и с какви средства? 10-то. На колко хиляди юнаци ще може на първо време да се разчита (надяваме) да бъдат на бойното поле? 11-то. Ще ли съчувствува и помага народът? 12-то п[оследно]. Где ще бъде опората на всичките действия (центъра)? Защото като ми пишеш да дойда и ми давате такваз роля именно, да бъда помощник ваш, то аз трябва да зная всичко това, за да мога да се приготвя към онова, което ми поръчвате или да кажа, че не мога да изпълня. (Защото не ида да придобивам началство над другите, но като българин; името и честта на моето отечество ме кара да си пролея кръвта, а не користолюбиви цели).

Аз ви казах и пак повтарям, че додето не получа точни сведения за работите, аз не мога да тръгна, защото знаеш добре, че аз нямам средства да ходя насам и нататък. Ако не се сбъднат нашите работи, то ще остана без средства и без място. Според това, реших да тръгна тогаз, когато получа отговор на всичките гореказани въпроси. Защото пословицата казва „один в поле не воин“,[4] или както казват българите: „с двама хора сватба не се прави“. Да не бъде както 1867[5] година, 300 или 400 души се биха, а другите вместо да им дадат помощ, тия се стараеха да ги погубят по-скоро, защото падишахът се врекъл да им даде прочутите реформи и никога не се осъществяват. Ако получа на всичко това отговор, тогаз съм при тебе, ако не, то ме изхвърли из числото на твоите юнаци.

Остав[ам] твой п[риятел] Ж. Жейнов

Писмата адресувай: Във вагоно-строительн[ый] и чугунно-литейный завод Голубёва: На Петербур[гской] стороне.

За Тотю[6] пишеш, че мина, а не се чува и до днеска нищо за него и с колко юнаци. А другите какво правят?



Прил. № 4, с. 1

Факсимиле от писмото на поп Харитон и дядо Никола до Д. И. Горов
вж. № 76

II А84725

Поздравявам ви все
още за ваши пр. ме
писмото. Засега ме
не остава за друго освен
а ви кажа.

Уважаващ и обичащ ви,
ваш

Никола Вапцаров
поп Христов

П.С. Ако Христо Иванов
е вече заминал, то ви
моля да ми върнете
пакета писмото до него
адресирайте го така:

Societatea Literara Bulgara
за Вапцаров Никола
Bucuresci

Прил. № 4, с. 2

Ф. ТВ, л. 6—7. Автогр. с маст. 2 л. 4 п. с. 20·5/13

[1] Градът е определен въз основа на писмо № 91. [2] Дн. Ленинград. [3] Велков. [4] „С един войник война не се прави". [5] Касае се за четите на Ф. Тотю и П. Хитов. [6] Филип.

78

1876 февруари 11, Пловдив. — Шифрован доклад от Найден Геров[1] до граф Николай П. Игнатиев в Цариград[2]

Броят на революционерите, които обикалят България, за да подбуждат българите към въстание, напоследък се е увеличил. Народът е готов да ги последва, понеже положението му е непоносимо. Има сведения, че напролет ще избухне въстание.

Шифровано

№ 15

Его превосх[одительст]ву г. [Н. П.] Игнатьеву.
Филиппополь[3], 11-е февраля 1876 г.

В последнее время число тайных агентов[4], объезжающих Болгарию для возбуждения болгар к восстанию, увеличилось. Народ тем легче поддается внушениям их, что положение его, и так трудное, со дня на день делается несноснее, и, по верным сведениям, во многих местах собираются произвести весною восстание, о последствиях которого в отчаянии и думать не хотят. Писать об этом по почте считаю небезопасным, посему не прикажете ли приехать в Константинополь[5] для представления подробных сведений?

[Геров]

ААН. Ф. 1, оп. 2, арх. ед. 1425, л. 428. Преп. с маст. рус. ез. 1 л. 1 п. с. 34/21

Публ. с грешка в датата в: Документи за българската история. I. Архив на Найден Геров. Ч. II. Под ред. на М. Г. Попруженко. София, БАН, 1932, с. 144, № 146

[1] Авторът е определен по съдържанието. [2] Градът е определен по получателя. [3] Пловдив. [4] Апостолите. [5] Цариград.

Превод:

Шифровано

№ 15.

До негово превъзх[одителст]во
г. [Н. П.] Игнатиев.
Филипопол, 11-и февруари 1876 г.

В последно време числото на тайните агенти, които обикалят България за подбуждане българите към въстание, се е увеличило. Народът се поддава много лесно на внушенията им, защото положението му, и без това трудно, от ден на ден става по-непоносимо, и според сигурни сведения на много места се събират, за да извършат напролет въстание, за последствията от което в отчаянието си и не желаят да мислят. Да се пише за това по пощата намирам за небезопасно, затова не ще ли заповядате да дойда в Константинопол [Цариград] за представяне на подробни сведения?

[Геров]

1876 февруари 12, Букурещ. — Писмо от Христо Ботев до Тодор Пеев в Браила[1]

Критикува безплодната дейност на емиграцията и си прави самокритика. Заявява, че докрай ще води борбата с всички сили. Съобщава, че заминава за Триест, и дава някои поръчения.

Драгинко[2] Пейов[3],

Не обичам да пиша безсъдържателни писма, затова ти не отговорих, ако и да бях длъжен да направя това. Види се, че самият наш живот е безсъдържателен, ако всеки път, щом взема перото, неволно ми се изпречва въпрос: що да пиша? Въпросите решени, целта обозначена, времето и разстоянието определени, следователно тука се не иска молитва, а мотика. А ние какво правиме? Носиме с решето вода и мислиме, че оплодотворяваме с това бащината си нива. Каква ирония за хора, които при средства би могли да направят чудеса!

Не зная как мислите вие (ти и д р у г и) за себе си, но аз се признавам вече в тоя общ наш порок и бързам да произнеса над себе си праведния приговор. Пейов! Ние не сме направили и с[т]от[н]ата част от онова, което би могли да направиме. Слава богу и дяволу, природата не ни е обидила нито умствено, нито физически — защо следователно седиме на припек и плачеме, че петлите ни кълват носовете? Признанието смалява вината и нравствено, и юридически, затова аз се и покаях. В продължението на 8 години аз видях всичките наши герои и патриоти и виждам, че големи хора вършат малки работи, а големите работи се вършат от малки хора. Гиганти тръгнали по купищата и събират маниста, за да нанижат низ от слава на майка си, а пигмеи се покачили на необозрими конкили и посягат със своите къси умове да уловят месеца за рогата! Наистина, ние всички сме непразни с велики идеи, но ти, Ботйов, ако си пигмей, то слез от тия конкили и потъни в калта на нищожеството, а ако си гигант, то възседни своята идея тъй, както Александър[4] е възсядал своя Буцефал...

Пейов, не се смей! Аз не съм способен да тропам по портите и да пея балдевските[5] песни на патриотически маниер. Нека правят това други. Аз ще направя ръцете си на чукове, кожата си на тъпан и главата си на бомба, пък ще да изляза на борба със стихиите; ако падна, то нека съдиите ми кажат, че настоящото ми писмо е било последното безсъдържателно писмо, а ако стана аз сам съдия, то ще да дам съдържание и на своите глупости.

И така, сбогом. Аз утре заминувам за Триест и на прощаване ти казвам, че ако ти искаш да ми направиш е д н о д о б р о, т. е. да печаташ „П[ериодическо] списание“ у мене[6], то споразумей се с брата ми[7] и захвани. Яви му само колко ви печатат колата в Браила, на какъв формат и на каква хартия, и бъди уверен, че тука ще да ви стане с 25 %, а може и с 30 % по-евтино. Това би било наистина добро за мене, защото с това ще да се поддържа брат ми, който не може да ме последва, и моят наследник, който скоро ще да се яви на света... (Видиш ли, че в редовете на човечеството аз няма да оставя празно място?) Извини ме, че ще да ти кажа искрено защо по-преди ти не отговорих на предложението, което ми правеше в писмото си до Драсова[8]. В това също

писмо, в което ме питаше за условията на печатането, ми явяваше, че книжката е дадена във Виена под печат, след[ователно] да се споразумяваме за следующата, която не знаех кога ще да излезе, за мене беше нещо като ирония.

После всичкото това приеми братските ми поздравления и не заборавяй

Ботйов[9]

12 февр[уари] 1876,
Букур[ещ].

P. S. Поздрави Драсова и му кажи, че аз съм заминал вече от Букурещ и съм оставил брата си, жена си и работниците си само с 50 фр. Ако г[осподство]му [10] разполага с пари, то нека бъде добър да им изпроводи 40 фр. по следующия адрес: Veneta Botiov, Str. Rumeora № 15, Bucureşti[11]. С това г[осподство]му като човек ще да си заплати дълга, а като приятел ще да ми направи и той едно добро. Добро видение.

Ф. ТП, II Д 1584. Автогр. с маст.2 л. 2 п.с. 26/21

Публ. в: Данчов, Н. Г. Неизвестни досега Ботеви реликви. В: в-к Зора, бр. 6291 от 2 юни 1940

[1] Градът е определен по получателя. [2] Обръщение на съпругата към по-малките братя на мъжа ѝ. В случая е употребено неправилно. [3] Тодор. [4] Велики-Македонски. [5] Просяшки. [6] В печатницата на Ботев. [7] Стефан. [8] Иван. [9] Христо. [10] Негова милост, господина. [11] Венета Ботева, ул. Румеора № 15, Букурещ.

80

1876 февруари 12, Гюргево. — Писмо от Иларион Драгостинов до Петрана Обретенова в Русе[1]

Прекъснатите поради студа съобщения чрез Дунава ще бъдат възобновени. Да му съобщи последните новини. Ако са продали нещата му, да пратят парите.

Г[юргево], 12 ф[евруари] [18]76.

Госпожице Петранке[2],

Дунавът ни беше скъсал сношенията. Утре, надея се, пак да се подновят, затуй бързам да ви попитам за новини, като вярвам, че ще бъдат се събрали хепидже[3] множко. Напомнювам Ви за шаяка, който ми бяхте обещали, разбира се, ако Ви бъде възможно. Още, ако Ганчо[4] и Капитан-баба[5] Ви е казал нещо върху онуй, що им бях писал, пишете ми. 300 гр[оша] трябва да са взели братята и научете се какво е направила дода[6] Еленка с моите ствари[7]. Продали ли са всичко и да ми пратят парите. За пешкира пиша да Ви го дадат.

Здравейте!
Ваш дядо Драгой[8]

Ф. НО, II В 214. Автогр. с маст. 1 л. 1 п. с. 15/5/21

[1] Градът е определен по получателя и съдържанието. [2] Обретенова. [3] Множко, доста. [4] Карамаждраков. [5] В. Ганев. [6] Кака. [7] Неща. [8] Ил. Драгостинов.

1876 февруари 15, Белград. — Писмо от Цеко Петков, Симо Соколов и Тодор Томич до Димитър Ценович[1] в Букурещ[2]

С. Соколов се е срещнал със сръбския военен министър. Същият е обещал сърбите да действуват съвместно с българите. Условията са много подходящи за обявяване на въстание. Пратеници от Трънско и Пиротско са известили, че народът е готов да въстане. Белградските дейци желаят да установят по-скоро връзка с Революционния комитет в Румъния.

Много поштавана господо[3],

Аз мисля, че от днешните времена няма по-озбилни[4] и по-решителни и всичката слава и виновност на днешните сарадници[5] ще падне според заслугата си. Днешното най-озбилно и най-щастливо време изисква да се на всяка страна чуеме, а ние, напротив, как и да[6] не сме живи. Тукашните българи, колкото ги има, тичат насам-натам, ами кога погледаш нищо, не е туй дядо Цеко[7], Ильо[8], Тодор[9] и пр.

Г. Тихомир[10] ни вика по-често и ни пита за различни неща, и многому е жал защо вие се слабо чуете, сега като баш[11] требе[12] да пружим[13], каже, братска ръка един другиму. Он[14] каже да[15] досега що е било да заборавиме[16], ами сега да се покажем ние достойни и паметни.

Мене[17] вика г. Тихомир на 15 т. м. и ми казва да ви он братски и най-искрено поздравлява да бъдете сложни[18] и да се за нищо не бринете[19], помощ и други неща. Това е най-свето, като незборова[20] истина изказа, а за да истина това бъде он каза „да братски пружимо руку један другом и да не ће бити као досад, но да ћемо сад ми одпочети, а ви да будете готови“[21].

Аз не мога да ви опиша колко се тука спремат[22], до няколко дена ще дойдат 300 000 пушки из Париз[а][23], което са заръчали, и 7000 коня. Всичко е пописано[24] у войска от 17—50 год.

Г. Ценов[25], сега или никогаш да се свърши сватбата[26], ама ми е за чудо защо вие не сте нища чинили, за да се споразумеем с тукашното сръб[ско] прав[ителство]. Недейте да слушате кое как[в]и[27] слухове, днеска е на нази най-потребно това, ние требе да се навсякъде обръщаме за помощ, та ако се даде добре, ако не, няма нищо да изгубим.

Тия дни са от Пиротско и Трънско пратени човеци, с които съм имал преговори, и ми кажат да са готови за сватбата. Това ви сега на бърза ръка пиша, но ще ви одма[28] пишем обширно, защо ми е казал г. Тихомир, воен. министър, да за 8 дена ще се знае на кой начин да се сватбата захване.

Аз би много обичал да се саставим[29] тамо с вазе, но състоянието ми не позволява, и да проговорим обширно защо би имал много неща да ви съобщим, много ми е жал защо толкова мълчите. Аз тука представлявам всичкото Трънско и Пиротско окружие, а вие, без да знаете, и ми тия човеци изпровождат писма, поручки и други тайни. А вие ми и не одговористе ни на едно писмо, кто ви писах преко[30] г. Рафаила[31].

Ако не можете да се по-скоро саставим това, гледайте да с депеша[32] ни одговорите преко мене и г. Цека, за да преговараме, но гледайте на всеки начини да испроводите един човек тука от ваша страна, ако е въз-

можно г. Колониа[33]. Тука няма ни г. Калчо[34], но ние ще посредувам[35], дорде не дойде от вази някой, а това е нужда.

Примите[36] най-искрени и братски поздрав от всичките българи.

За всичките:
Цеко Петков
Сима Соколов[37]
Тодор Томич

Белград,
15 февруари 1876 год.

ААН, Ф. ТП, 1431. Ориг. с автогр. с маст. 2 л. 3 п. с. 22·5/14·5

Черновата на това писмо се съхранява в БИА — ДБВК, ф. ДЦ, II А 8872

Публ. откъс в: Западни покрайнини през време на Освобождението. (Из архива на Симо Соколов). В: Сборник Трънски край. София, 1940, с. 130

[1] Получателят е определен по съдържанието и по док. № 88. [2] Градът е определен по получателя. [3] Почитаеми господине. [4] Сериозни. [5] Сътрудници. [6] Сякаш. [7] Петков. [8] Марков. [9] Томич. [10] Тихомил Николич. [11] Тъкмо, именно. [12] Трябва. [13] Протегнем. [14] Той. [15] Че. [16] Забравим. [17] С. Соколов. [18] Сплотени. [19] Грижите. [20] Необориванеоборима. [21] „Че взаимно ще си подадем братски ръка и че няма да бъде, както е било досега, но че сега ние ще започнем, а вие да бъдете готови." [22] Приготовляват. [23] Париж. [24] Записано. [25] Д. Ценович. [26] Въстанието. [27] Каквито и да е. [28] Веднага. [29] Срещнем. [30] Чрез. [31] Атанасов. [32] Телеграма. [33] М. Колони. [34] Пасков. [35] Посредничим. [36] Приемете. [37] Писмото е писано от С. Соколов.

82

1876 февруари 17, Панагюрище. — Писмо от Панайот Волов и от Георги Бенковски до дейци от друг революционен окръг

Да съобщят своето местонахождение, както и адресите на някои от апостолите. Дават мнение относно организиране подпалването на Цариград. Да ги уведомят за работата на българските комитети в Одеса и Румъния. Получили ли са поръчаните от Виена неща и постигнали ли са споразумение със Ст. Загора? Установили са се в Панагюрище и засега работите им вървят добре.

Побр[атими][1],

Не знаеме достигнах[те ли навреме] на назначеното си място[2] и [дали сте б]или[3] във вашия окръг? Адресът [вашият?] ни известете, тъй също Икон[омов][4], Иларион[5], Стамболов[6] къде са?

И планът [за] изгарянето на Царевград[7] да бъде так[ъв] за по-лесно и сигурно: всеки окръг да изпрати по един способен човек в града да се споразумееме как и къде да се срещнат и да се снабдят с по 50 лири турски, че да се сдружат с известните ханджии и св[ършат] работата.

Известете ни [ка]кви оръжия са взети и какви условия и по колко са взети.

После от[г]о[ворете ни] влашките общества[8] и одеското що правят? Явете ни картите[9] и другите неща от Вена[10] пристигнаха ли? Със Зара[11] имате ли споразумение или ако не, дайте ни адреса за там.

Нашият адрес се премени на Найд[ен] Стоянова в Панагюрище. Рабо[тите] засега са твърде успешни [нав]сякъ[де], повторном ще ви явим подробно. [Хан]джията е наш[12].

Панагюрище,
17. 2. 876 г.

Ваш[и] брат[я]

П. Воло[в][13]
Геор[г]и [Бенковски?][14]

НИХБ, 22/49. Автогр. с хим. маст. повр. 2 л. 1 п. с. 27/22

[1] Писмото е много повредено. Думите, поставени в скоби, са прибавени от нас въз основа на контекста. Там, където не сме сигурни в допълненията, сме поставили въпросителна. Обръщението може да е и в ед. число. [2] Т. е. в града, определен за център на революционния окръг. [3] „Били" — употребено в смисъл на „обходили-обиколили". [4] Георги. [5] Драгостинов. [6] Стефан. [7] Цариград. [8] Комитети. [9] Географски карти. [10] Виена. [11] Стара Загора. [12] От съдържанието може да се предполага, че писмото е било отправено до Г. Измирлиев — в Търновски окръг, или до Ст. Заимов във Врачански. [13] Цялото писмо е писано от Волов. [14] Също писано от Волов.

83

1876 преди 20 февруари, Враца[1]. — Циркулярно писмо[2] от III Врачански революционен окръг[3], връчено на Игнат Коцов в Литаково[4]

Денят за обявяване на въстанието наближава. Да подпомогне парично неговата подготовка. На апостола, който ще му предаде настоящото писмо, да предаде сумата.

Братя българи,

Преди ви изпращахме апостол, но нищо не познахме[5]. Я помислете какво работите, като ни[що] не явите. Вие сте забравили, защо[6] времето наближи веч. Ето ви изпроваждаме и друг апостол с приносящото. Ще бъдете уверени на него, за което ви и задължаваме да се потрудите кой колко[то] е в състояние, за да възблагодарите —и т[о] е същото за вас[7]. Защо[то], ако и да жалите вашето богатство, т[о] е прах и пепел. Но мислете [за] часа и сетнината, защо[то] ще плачете.

България

Р, 2355/54. Ориг. с маст. и печ. повр. 1 л. 1 п. с. 19·5/12·5

Публ. в: Страшимиров, Д. Т. Васил Левски. Живот, дело, извори. Т. I. София, 1929, с. 213, № 109

[1] Датата и градът са определени въз основа на док. № 84. [2] Д. Т. Страшимиров неправилно е определил вида на документа като „Послание до селяни". Това е всъщност циркулярно писмо от рода на тези, които в 1871 г. Левски е разпращал от името на БРЦК до отделни лица за набиране на средства, които Страшимиров нарича „заплашителни". [3] Понеже в документа се говори за изпращане на апостол, Страшимиров го е свързал веднага с дейността на Левски, като не е взел под внимание, че апостоли се наричат и революционните дейци от времето на Априлското въстание. Той се е заблудил и поради обстоятелството, че не е видял оригиналната разписка, дадена на Игнат Коцов, която е датирана, а имал само препис от циркулярното писмо и приписка към него за разписката без указание за датата. Когато съдържанието на това писмо се свърже с док. № 67 и док. № 84, се вижда, че то е дело на някой от апостолите от III окръг. [4] Адресатът е определен въз основа на док. 84. Че писмото е било предназначено до Иг. Коцов ни говори и фактът, че то бе предадено на библиотеката от неговите наследници заедно с разписката — вж. № 84, което значи, че той е получил настоящото писмо, броил е сумата от 1050 гроша, срещу които му е била дадена разписката. Нашето предположение за адресата се подкрепя и от обстоятелството, че и на

преписа от циркулярното писмо, публикувано от Страшимиров стои името на Иг. Коцов, за когото е казано, че е броил същата сума от 1050 гроша. [5] Т. е. нямаше никакъв резултат. [6] Че. [7] Т. е. бъдете щедри, защото това, което давате, е за ваше добро.

84

1876 февруари 20, Враца[1]. — Разписка за 1050 гр., издадена от III Врачански революционен окръг[2] на Игнат Коцов в Литаково

Приехме от г-н Игнат Коцов от село Литаково[3] в брой гроша 1050, хилядо и петдесет, срещу които му даваме настоящата разписка.

България, БРЦК[4]
1876 февруари 20.

Р, 2354/54. Ориг. с мастило и печ. повр. 2 л. 1 п. с. 19·5/13

[1] Градът е определен по автора. [2] Авторът е определен въз основа на следния извод: разписката е подпечатана с оригиналния печат на БРЦК, който се е намирал у Ст. Заимов — вж. док. № 67 и № 170; следователно тя може да произхожда само от Врачанския револ. окръг, още повече че с. Литаково, Ботевградско, е влизало в границите на същия окръг. [3] В ориг. „Лютаково". [4] Фактически разписката не произхожда от Бълг. револ. централен комитет, но е подписана така за по-голяма тежест — вж. док. № 67. И в други разписки, издадени от I Търновски револ. окръг, фигурира името на БРЦК — вж. док. № 130

85

1876 февруари 20, Търновско[1]. — Писмо от Георги Измирлиев[2] до Петър Пармаков в Браила

В Търново е стоял само няколко дни. Обикаля селата в Търновско и е основал вече няколко комитета. Подготовката върви успешно и напролет ще има голямо въстание. Да дойде по-скоро в България. Да го търси под името Пенчо Радев. Иска сведения за Одеския комитет и за революционното дело. Да не се смущава от материалните неудоби, тъй като такъв е жребият на борците за освобождението на народа.

1876 г. февруари 20-и. Добро утро!

Друже мой бай П. Пармаков,

Много я ние с тебе прекарахме, досега да не се чуеме, не видиме и да си не пишеме! Много ми е жал и силно скърбя, но какво да сторя, като ме излъга един си, че си вече в България, и не знаех де да ти пиша. Но както и да е, миналото минало, да видим новото.

Идеите ми знаеш. Доколко ги съвестно изпълнявам, доколко мисията ми има успех, можеш да се научиш от приносящия писъмцето ми Илия[3]... Питай го, ще ти каже. Няколко села обиколих, дружества[4] образувах и пр... В Търново 3—4 дена преживях, свърших там, каквото имаше да се върши, и грабнах селата. Имам голям успех в работата си.

О! напролет има голяма беритба — жетва[5]. Ела си по-скоро, ако си свободен. Обещал си се на габровеца Г. Б.[6], че скоро ще си дойдеш. Премного се зарадвах. Той ти е казал за мене Бойков. Както и да е. Навсякъде съм известен, о ф и ц е р и н. Тук все особена важност има военният человек, много влияе на хората. Ако минеш русин и руски да говориш, нали ще те преследват и ти нищо не можеш да проповядваш и пр...

Помисли си. Тук съм. Няма да питаш за мене, както ми знаеш името и фамилията, но Пенчо Радев ще търсиш от наши хора, т. е. мене да търсиш с това име.

Преди да дойдеш, с приносящия Илия от Долна Ряховица прати ми едно писмо, да се науча за здравето ти и за всичките работи във Влашко, като за комитети, войводи и пр... За Одеската дружина[7] пиши ми нещо си и пр. и пр.

А че си бил гладен по цели дене, сир[еч] не си виждал хляб, а с въздух си се хранил, че си бил без парапул[8], това го много добре знам, защото и аз съм го изпитвал и изпитвам, но това е за народността!

Твой до гроб П. Радев[9]

Какво ще ми донесеш от вашенско за революцията, сир[еч] с какво ще ме зарадваш, ако би да отговаря[10] кесията ти?

[На с. 4]

Господину
Петру Пармакову
в Браила

ААН, Ф. ТП, 1469. Автогр. с маст. повр. 2 л. 2 п. с. 21/13

[1] Мястото е определено въз основа на автора, съдържанието и на док. № 60. [2] Авторът е определен по съдържанието. [3] Костов Йовков (Калаузинът). [4] Комитети. [5] Въстание. [6] Г. Бочаров. [7] Комитет. [8] Без стотинка. [9] Г. Измирлиев. [10] Вероятно „отговаря", т. е. ако имаш пари.

86

1876 февруари 20, Кладово. — Телеграма от Иван Сапунов до Панайот Хитов в Белград

Да му съобщи ще дойде ли в Кладово.

3. 3[1]. 1876, Кладово
Панајот Хитов,
Београд.

Данас стиг[а]о. У намерењу сам да дођем код вас. Чуо сам да долазите ви, зато јавите по-скоро.

Иван Сапунов

Ф. ПХ, II А 8981. Ориг. с лат. с маст. ср. ез. 1 л. 1. п. с. 29·5/21·5

Публ. с грешки в: Стращимиров, Д. Т. Архив на възраждането. Т. I. София, 1908, с. 377, № 11

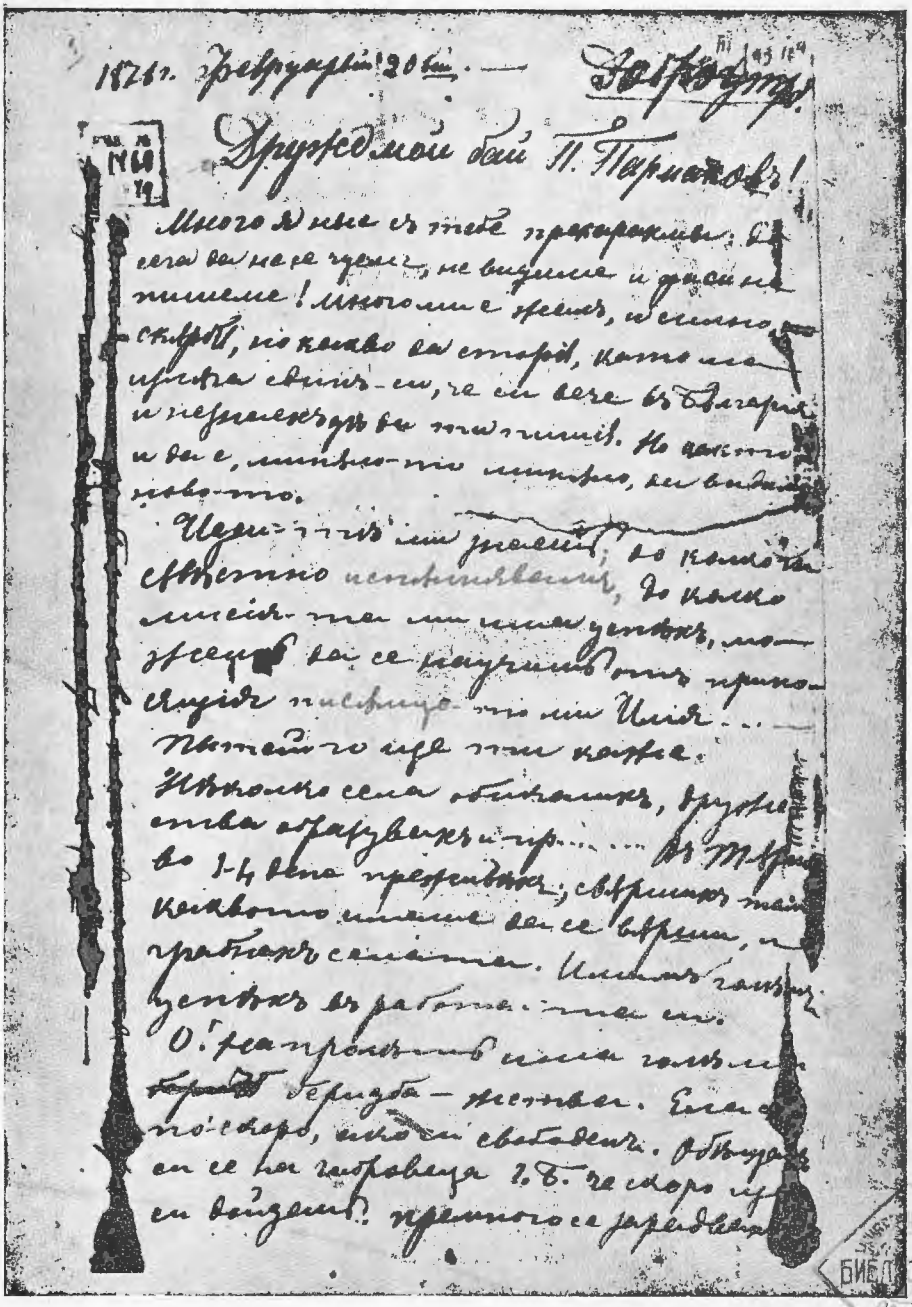
[1] Н. ст.

Превод:

Кладово, 3 март 1876
Панайот Хитов,
Белград.

Пристигнах днес. Възнамерявам да дойда при вас. Чух, че вие ще дойдете, затова съобщете ми по-скоро.

Иван Сапунов



1876 г. февруари 20 бм. — Болград.

Другеде мой бай П. Пармаков!

Много дни съ тебе прекорихме. Всега ва нече чрез, не видиме и дори не пишеме! Многоми е жрел, и сиромо скърбя, но какво да стори, като ми пречи свиня-си, че си вече въ България и перелекъдъ ва пишеш. Но както и ва е, пишо-ни писмо, си видиш ново-то.

Чедо-то ни учели, до колко свестно испълнявали, до колко писъ-ма ни пишат дечка, мо-ждеш ва се разумиш отъ прило-женъйа писмицо-то ни Цвя-та-та-та

Твой ли е парите за мене [illegible]!
Какво е то? На сегашъ сѣтивъ [illegible]
[illegible]. Тукъ, сѣ освѣтенъ
[illegible] има вѣлнувъ человѣкъ,
много вѣсна ли хората.

Тѣ [illegible] руски и руски да го-
варимъ, не-ли ще ме [illegible] да
и ми нищо не можемъ да про-
повѣдамъ и пр. ... Помисли си.

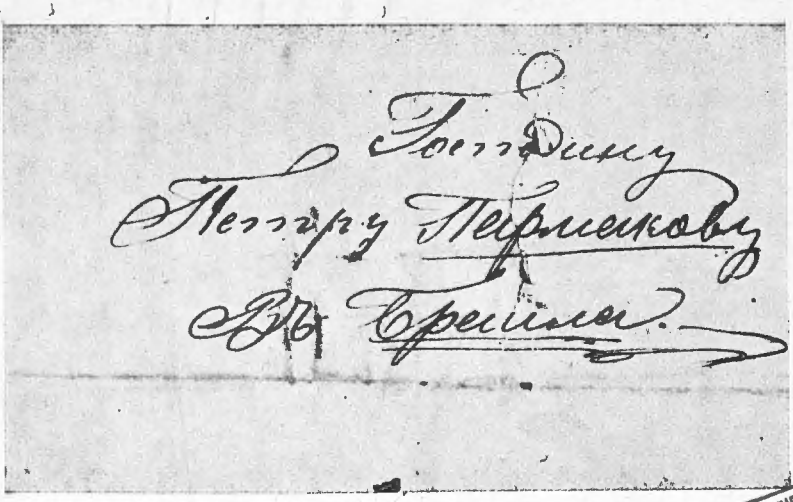
Тукъ сѣмъ? Не ли да ли [illegible]
за мене какво ли [illegible]
[illegible] и двѣнадесѣ-на, но
[illegible] Радевъ ще [illegible]
[illegible] нѣма хора, т. е. за мене
[illegible] [illegible] нова [illegible].

Преди да свършѣ, [illegible]
[illegible] [illegible] Елия Радевичъ,
[illegible] ли е [illegible], да се не-
[illegible] за здравие [illegible]
[illegible] [illegible], Калоферъ Каменица, вѣнѣвъ
и пр. ... за [illegible] [illegible]
[illegible] ли [illegible] и пр. ... пр.

А, [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible], [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]; [illegible]
[illegible], [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible], [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible], [illegible] [illegible] [illegible]

Твой до гроба
П. Р. Славейковъ. — —

Прил. № 5, с. 2



УНИВЕРСИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА СОФИЯ

Прил. № 5, с. 3

87

1876 февруари 21, Атина. — Писмо от Георги Гюлмезов до ПанайотХитов в Белград

Гърдите се готвят да воюват напролет с турците. Моментът е много сгоден за освобождението на българите.

В Белград,
Господин Панайот Хитов.

Повтарям да ви пиша за отечеството и на вас госп[один] Сапунов[1] Смислете добре, че имате патриот, който да се труди малко-много да ви явя[ва] тук какво става. Гърците ще ударят напролет на турците; (Епира) и (Тесалия) са готови. Но ний какво ще правим? Срамно ни е за българите, че ще останем пак, ка[к]то сме били. Гледайте, братко, гледайте, дано и българите...

Напразно аз бях ви писал един път от[2] Цариград, вий не ми отговорихте никак. То не знам коя е причината, дето премълчахте. Но не е нищо, засега ви казвам, че трябва да работите.

Ваш съотечественик Георги Х. Гюлмезов
В Атина, февруария 21; 1876.

Поздравете Сапунов, Цеко[3],...[4]

Ако не стане нищо напролет, то няма веч отечество за нас българите.

Ф. ПХ, II А 8336. Автогр. с маст. 2 л. 2 п. с. 21/13

[1] Иван. Писмото е отправено и до Сапунов. [2] В ориг. „у". [3] Петков. [4] Следва нечетлива дума, вероятно собствено име.

88

1876 февруари 23, Галац. — Писмо от Рафаил Атанасов до Тодор Пеев в Браила

Приложеното писмо, получено от Белград, е предназначено за Д. Ценович. Да покаже писмото, „дето трябва", и да го препрати на Одеския комитет, понеже Ценович не е в течение на работите.

Галац, 23 февруар[и] 1876.

Г-н Тодоре Пейов,
Браила.

Притвореното[1] вчера приех от Белград с особ[е]но писмо до мене и в което ми пишат да го изпратя до г-н Ценов[2] в Букурещ. Но като зная, че от него нищо не зависи, то аз реших да ви го пратя до вас, и вие, като го покажете, дето трябва, отправете го за Одеския комитет или както намерите за добре[3].

Поздравете г-н Драсова[4]. Също ви поздравлявам братски

Р. Танасов[5]

ААН. Ф. ТП, 1427. Автогр. с маст. 2 л. 1 п. с. 27/21

[1] Т. е. приложеното писмо. Вж. писмото на С. Соколов и др. от 15. II. 1876 г. — док. № 81. [2] Димитър Ценович. [3] Вж. док. № 92. [4] Иван. [5] Атанасов.

1876 февруари 24, Русе. — Писмо от Генчо Михалев до Иван х. Димитров, Георги Обретенов и Андон Данев в Гюргево

Хр. Каравинков, Ст. Стамболов и други дейци са минали в България и щели да събират пари за оръжие. Да му отговорят дали са получили пратените пари. В затвора е прекарал „като в затвор". Надява се скоро да се видят. Праща пари.

Бате Иванчо[1],
в Гюргево.

Писъмцето ви получих. Съдържанието му проумях. Следвам за отговор: Хр[исто][2] и Ст[ефан][3], и др[уги], че са пристигнали, научих се, но не можах да се срещна. Научавам се от Тиквеника, че щели да могат да събират парите за дългите[4], но дали ще могат да случат, не ми е твърде за вярване по причина на оскъдните алъш-вериши[5]. За вземане и даването, дето ми пишеш за някои и други, ще се разправим.

Вчера ви бях писал едно писъмце с Георги[6], на когото бях дал и 3 л[ири] т[урски] гр[оша] 318 и на Баба[7] дадох 110 гр., за които, като отговорите, ще бележите напълно, че ви съм проводил гр. 428, а че за остатъка 110 гр. ази ще ви ги проводя наскоро. Тъй също, както ви пиша и във вчерашното си писъмце, щом като дойде Митьо, ще му поръчам незабавно, като събере пари да ви внесе 6—7 л[ири] т[урски].

На Н. Димитров взех вчера бакъра, който остава длъжен още до 5400. Какво ще се правим с него за тези пари, не зная. Кефил[8] не дава, нито пък в рехим[9] нещо. За това ази съм принуден сутре без друго да си вървя, без да турна нещо тесли[м][10] на записа му, когото тези дни бях правил.

Без повече ви поздравям.

Ваш покорен Генчо[11]

Русе,
24 февр[уари] 1876.

Бай Георге[12],
в Гюргево.

Писъмцето ви получих, писаните ви проумях, следвам за отговор: в затвора преминах добре, т. е. като в затвор. Да дойда, според както ми пишете, не мога по причина на работата си. Но стига да бъдем живо и здраво, ази вярвам, че след малко ще се видим и разговорим. Засега сбогом, приятелю.

Ваш: Генчо

Бай Дончо[13],

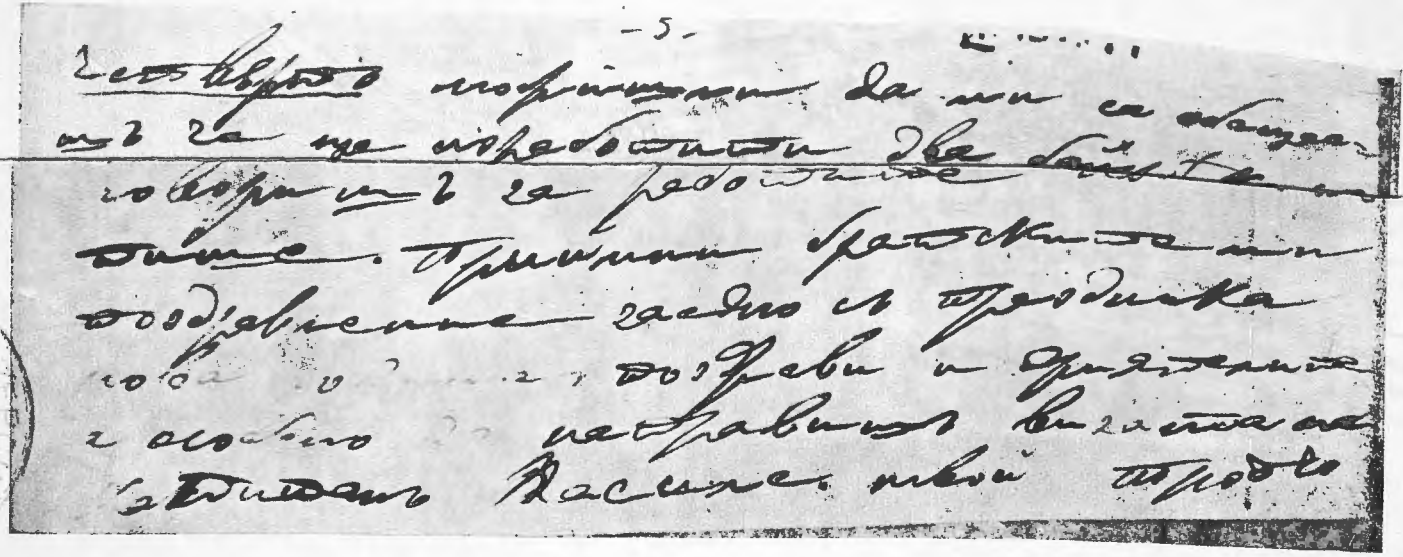
Радвам се, като приех писменото ви поздравление нарочно до всички ви приятели и засега като....[14] ви поздравям, желая ви добри успехи.

Ваш Генчо

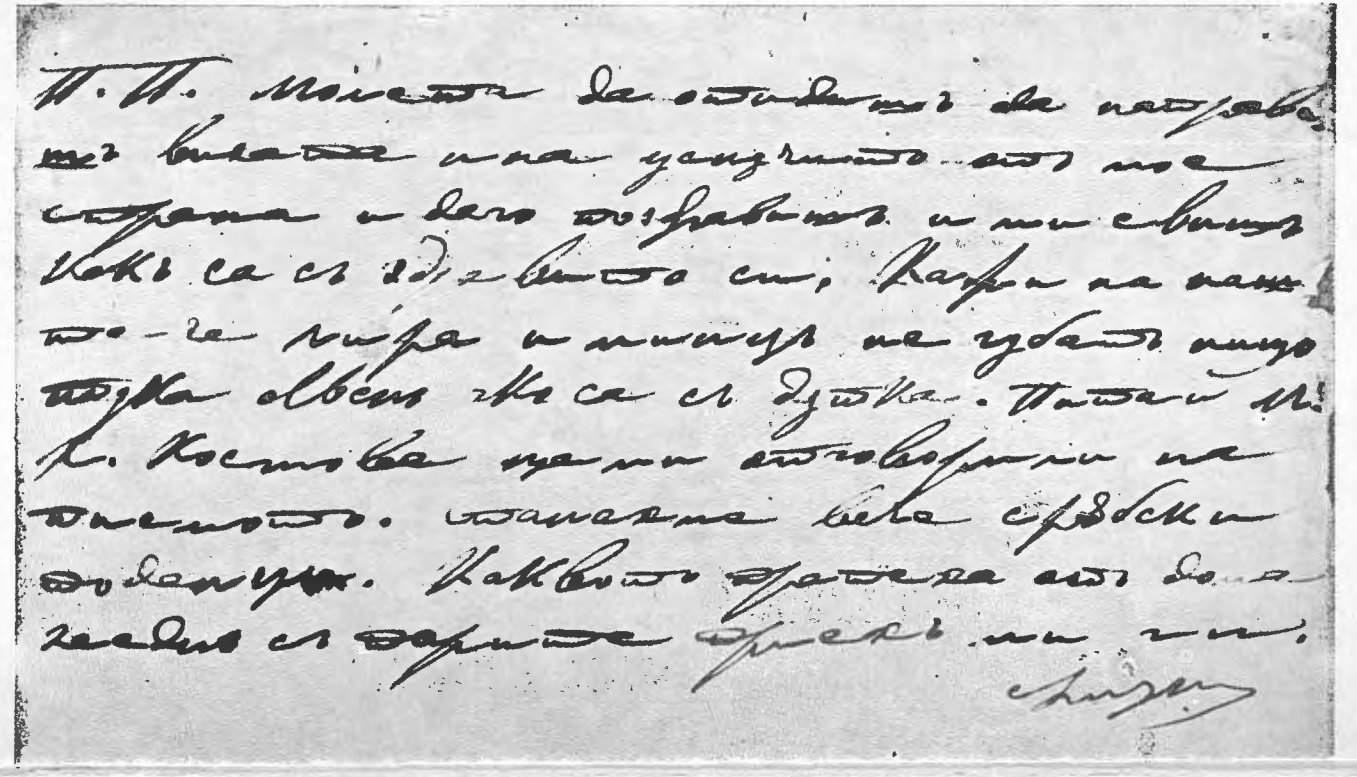
P. S. Нарочно поздравете Савата[15] (да....[16]) и всички др[уги] пр[иятели].

Същ[ия]

Русе,
24 февр[уари] 1876.



Прил. №3, с. 5



Ф. НО, II В 215—216. Автогр. с маст. 1 л. 2 п. с. 22·5/14

[1] х. Димитров. [2] Караминков — Малкия или Бунито. [3] Стамболов. [4] Пушки. [5] Вземане—даване, търговия. [6] Петкович[?]. [7] Капитан Баба — Васил Ганев. [8] Поръчител. [9] Залог. [10] Връчване. [11] Презимето на автора е определено въз основа на описа към Обретеновия архивен фонд. [12] Обретенов или Икономов. [13] Андон Данев. [14] Следва нечетлива дума. [15] Пенев. [16] Следва псувня и нечетлива дума.

90

1876 февруари 25, Турну Магурели. — Писмо от Таньо Стоянов до Панайот Хитов в Белград[1]

Султанът издал ферман, „както и преди лъжовен". Революционните работи вървят малко мъчно. Пристигнал е Тр. Панов, изпратен от Одеса, за да обединява комитетите. Пита го за новини и иска напътствия за предстоящата им работа.

Т. Магурели, 25 февру[ари] 1876.

Чичо Панайоте[2],

Народно ви поздравявам. Приехме ви писмото, що бяхте ни писали за Ивана Симеонов.[3] То[й] е прост лъжец — разумя[ва] се и това ще оставим.

Ти ще ни питаш за работниците[4]. Как[в]ото и зна[е]ш, малко мъчно се работи. На нас трябва[т] широки сърца.

Питаш ни за отсреща[5], що има. Царят[6] издал ферман, както и преди лъжовен[7]. Само гледа да умири [Х]ерцеговина и тогаз той знае да коли и да беси редом всички славяни. Но фермanът [в]се е за полза, щото казват: „Царят го е страх от нас и дава ферман." Кураж вземат българите.

Друго няма що да ти пиша. Според твоята заповед трудя се и с божа воля ще направим.

Явявам ти, че у града ни пристигна някой си Панов[8] на име. Той показва, че го проводили от Одеса [от] Славянското дружество да съединява комитетите и да бъде на едно място центърът. Аз малко се благодаря от тоз чиляк, школско дете, добро си е.

От Ивана Ченков няма надежда. Причината е, що[9] ти пиша късно аз не бях тука у града.

Не знам, чуваме откъм вас, че има радост. Пиши ми зло или добро да знаеме.

О[с]тава[м] в[аш] прия[тел]
Т. С. Куртев

Аз нямам време да дойда. Ти трябва да дойдеш да видиш как[в]о правим. Ако не дойдеш, пиши ми какво да правя.

Ф. ПХ, II А 8527. Автогр. с маст. 1. л. 1 п. с. 27·5/22

[1] Градът е определен по получателя. [2] Хитов. [3] Ряпоолу от Сливен. [4] Революц. дейци. [5] България. [6] Султанът. [7] Фermanът от 12. XII. 1875 г. за административни и данъчни привилегии и за съдебни реформи, отнасящи се до цялата империя. [8] Трифон. [9] За да

1876 февруари 26, Одеса. — Писмо от Васил Василев до Кириак Цанков[1] в Букурещ[2]

В писмото, изпратено по Ф. Тотю, го е осведомил за развоя на работите в Одеса. През януари е пристигнал Т. Велков във връзка с народното дело. Същият ги е уверил, че кримските българи ще подпомогнат делото. Одеският комитет изпратил Василев за тази цел в Южна Русия. Той се е срещнал с полк. Раевски, който е изработил проект за действие и е дал препоръчителни писма до висши военачалници. Надява се, че русите ще подпомогнат проектираното въстание. „Старите" от Одеса са решили да отнесат въпроса и до гр. Н. П. Игнатиев. Одеският комитет не е зарегистриран официално, понеже властта забранява подобни начинания. Да го осведоми за дейността на българите в Румъния

Драги ми приятелю[3],
Прости, прости и прос[т]и!

Писмото ти от 12 януария приех и много ми е тежко, че още тогаз не ти отговорих, но какво да правя, когато мислех, че за да отговоря, трябваше, първом, да имам за какво да пиша, а, второ, ответът ми не само трябваше да бъде ответ на въпросите ти, които ми задаваш в писмото си, но и основан на твърда и положителна почва, каквото да се не лъжем като деца.

Аз действително мислех да ти представя работата тъй, както си беше тя тогава, както я знаеш из писмото, което донесе Филип[4], и может бит[5] сам Филип ви е разказал по-подробно, но с този ответ, уверен бях, че ти не ще се задоволиш и заради това отложих на няколко време догде работите ни вземат друго направление и ние се разберем къде стоим и какво правим, че тогаз да ти отговоря.

Но за щастие[6] ли или за нещастие[7] не мога още да натисна нито на едната, нито на другата страна (според както ще видиш по-долу).

На 18 януар[и] дойде в Одеса г-н Теодор Т. Велков, наш българин из Шумен[8], който е бил волонтерин[9] в 1853 г. и който досега преживяваше в Бердянск (Таврическата губерния) и който, хвала му, се решил пак да действува за народните ни работи. И като ни увери, че българите в Крим много съчувствуват на нашата идея, че ще може де се събере доволно количество пари и следов[ателно] необходимо е щото[10] един от нас да отиде, за да им представи работите и ги насърчи, то дружината[11] реши да изпрати едного от членовете. На тоя път долята[12] падна на мене, и аз трябваше да си оставя работата, за да ида в гореказаните страни.

На 22 януария аз тръгнах за в Севастопол, като взех със себе си полурекомендателно писмо от полковника Ивана К. Кишелского до полк. Раевского, тъй също и твоето, и се явих в Севастопол до г-на Раевски. Г[осподство] му[13] ме прие твърде добре. Аз му представих в кратце как стоят работите и какво сме предприели да вършим. Върх[у] туй добавих, че българите не са изгладили още от паметта си вашето име и вашите старания и ходатайствувания (sic!), в доказателство на което му откривам твоето писмо и му казвам, че „Вот[14], един от нашите журнáлисти[15] ми пише за Вас. Българите са уверени и се надяват, че при случай на нужда Вий няма да им откажите, но ще извършите всичко, що зависи от Вас" и пр. Това му дойде твърде приятно и той начена да ми разказва плана за

действуването на нашите войводи и пр. и пр.," за което аз го попросих[16] да го напише. Това той изпълни и проектът е вече в нашите ръце. Освен това той написа две писма в Одеса до висшето началство, именно до командующия на южната армия ген. Семека и друго до ген. Горемикина[17], началника на щаба. В писмата си между друго казва: „Стига сме лъгали вече става два пъти българите в 1828[18] и [18]53[19] г. Макар че нашето правителство и [да] имаше искрени чувства към тях и силно желаеше, за да освободи българите в тях години, однокож[20] тези цели не се оправдаха и българите до днес не престават да мислят, че Русия ги е лъгала и може да ги лъже и занапред. Тъй както събитията на Балканския полуостров вземат повеч[е] и повеч[е] сериозен характер и вряд[21] ли ще избегнем и ми[22] русите на лято от столкновения. Затова ми трябва да дадем възможност на българите да се подготвят малко, каквото да могат да ни посрещнат лятос и заедно да ударим на врага. Помощта на българите засега състои: 1) пари 2) пушки и 3) да приберем всичките младежи българи, що[23] се жертвуват да мрат за отечеството си и що преживяват в Русия в нашите казарми, да ги изучим доколкото е възможно до пролет и тогава да ги пуснем." Резултат[ът] на тези писма още не е известен, защото няма в Одеса нито Семека, нито пък Горемикина. Раевски от своя страна ни обеща, че ще ни помогне и материално.

Из Севастопол отидох в Бердянск, крайната точка на моето пътуване. Там ми дадоха голяма надежда, но досега няма още нищо, надяваме се скоро да се оправдаят обещанията им. Там се з[а]еха за работа хора положителни, именно всичките старейшини и дано стане нещо.

И тъй дойдох си аз в Одеса на 8 февр[уари]. Мислех, че вече непременно трябва да ти отговоря, но едно ме удържа, именно: нашите стари от често побутване от страната ни бяха до няколко вече настроени да вземат участие в работите ни. Случва се да дойде и г н Иван[24] из Кишинев. Събират се те една вечер да хортуват за туй и в заключението на разговора си дохождат до това, щото[25] необходимо е да отиде един от тях в Цариград до Игнатиева[26]. Предложили на К. Н. Палаузова, но той засега се отказал, понеже той изправлявал длъжността на градски глава, който още и досега се намира в Петербург. Казал само, че когато си дойде главата, аз ще видя, ще мога ли, или не. Аз, като чаках да видя какво ще стане и с това, тормозих [?][27] досега с ответа си, но за зла чест не можах да се удържа и ти пиша сега, както виждаш, макар неопределено, но тъй, както си е то.

Нашата дружина е едно малко и бедно учреждение, без устав и без официален характер, защото тук строго се воспрещават[28] подобни учреждения, да[29] и няма нужда от устави и въобще формалности, тъй както всеки от нас действува искрено и добросъвестно, повече отколкото може даже. Всеки по силите си внася определено количество пари ката[30] месец. Ний сме твърде малко българи в Одеса, заради това от нас помощта е твърде малка. Досега колкото сме събрали, изхарчили сме ги по необходимите разноски, които ставаха за изпращането на различни личности по общите работи, тъй също и за поддържане на разни избягнали из Турско българи.

Ако се изпълни обещанието на кримските българи и писмата на г-на Раевского се вземат във внимание от висшето началство, ние тутакси ще Ви пишем какво имаме и какво ще правим.

Ний нищо не знаем що се върши във Влашко. Никой не ни пише нещо определено. Сторете, моля ви, тоя труд и ни напишете какво имате

ги що мислите да правите. То е твърде жалко, че влашките българи, които се броят по хиляди във всеки по-значителен град и които могат действително да направят нещо, се странят от работата, като се оправдават с туй, че са ги лъгали толкоз пъти. Вед[31] и на лъжата може да се тури край, когато се постъпва осторожно във всяко дело. Ако е само таз[и] причината, то неужели[32] те не могат да намерят из средата си по двамина или тримина честни хора, на които да връчат събраните пари, че когато дойде време, да пристъпат към работата, да се разпоредят сами же те и да доставят в ръцете на жертвующите се да мрат за отечеството ни всичко, що е нужно за един войник. Аз не мисля, че това не им хрумва, но не ни се дават пари. А пък малко и голямо знае, че без пари работа не става. Всички казват, наченете, че тогаз ще жертвуваме. То е добро и умно, и тогаз ще трябва, но пита се сега с какво да наченем. Много ще се оплакваме и окайваме, ако пропустим този случай, но сега още това ми не предвиждаме.

И тъй като те моля да ме простиш още веднъж и да ми напишеш какво сте направили и какво правите сега,

Оставам твой искрени приятел.

В. Василев

Одеса, 1876 февруари 26.

P. S. Ако намериш за добро нейде да се не прочита писмото ми, то стори добре и не го чети. Същ

Ф. КЦ, п. 103, 3. Автогр. с маст. 5 л. 10 п. с. 21/13·5

[1] Получателят е определен въз основа на архивния фонд и на съдържанието. [2] Градът е определен по получателя. [3] К. Цанков. [4] Тотю. [5] Може би. [6—7] В ориг. „счастие" и „несчастие". [8] Дн. Коларовград. [9] Волонтер — доброволец. [10] В ориг. „чтото". [11] Одеският комитет. [12] Късмета. [13] Негова милост, господина. [14] Ето. [15] К. Цанков. [16] Помолих. [17] В ориг. „Геремикин". [18] Руско-турската война от 1828—29. [19] Кримската война. [20] Обаче, все пак. [21] Едвали, надали. [22] Ние. [23] В ориг. „что". [24] С. Иванов. [25] В ориг. „чтото". [26] Николай. [27] Разчетено приблизително. [28] Забраняват. [29] Че, но. [30] Всеки. [31] Нали, но. [32] Нима, наистина.

92

1876 февруари 26, Браила. — Писмо от Браилския комитет до Цеко Петков, Симо Соколов и Тодор Томич в Белград

Българите в Румъния и Русия работят също за освобождението на отечеството си В повечето градове са основани комитети. а в други ще се основат в скоро време. Засега им липсват средства и трябва да се търси заем. Съгласни са за споразумение със сърбите. Да уверят сръбското правителство, че българите се готвят за въстание. В България са изпратени много апостоли.

Господа еднородци,

Понеже есенешният Български революц[ионен] централен комитет, на който беше член и г. Ценов[1], е разтурен, г. Рафаил[2] счел за нужно да изпрати вашето писмо от 15 т. м. до нашата дружина[3].

Ние се много обрадувахме[4] от известията, които в писмото си съобщавате г-ну Ценову, и сме ви много благодарни за вашите старания за народното ни добро.

В отговор на това ви писмо, в днешното сгодно и за нашето освобождение време, ние ще ви известим, че в Румъния българите не са съв-

сем равнодушни. В някои градове, каквото в Браила, Болград и Гюргево са съставени дружини[5], които работят, доколкото им е възможно. Подобни дружини има и в Русия, именно в Одеса и Кишинев. Ние се надеем, че в късо време ще се съставят такива дружини и в други градове.

Лошавото е само това, че откъм материални средства, които са нужни да се започне едно въстание в нашето отечество, твърде малка надежда се възлага на тукашните дружини. Истина главната причина на това е страшната търговска криза, но и без тая криза помощите на неколцина българи са капка в море за народното ни предприятие. Поради това голяма нужда се усеща, за да се направи заем. А от где трябва да направим тоя заем? Ние нямаме правителство, което да има доверие пред кого бъде. Със сегашното си положение не можем се обърна освен към правителството на едноплеменен нам народ, който се интересува също като нас в тая работа. Такова правителство е сръбското. Ето защо ние удобряваме вашето предложение и на драго сърце ще се постараем да направим потребното. За споразумение в тая цел ние вече писахме в Одеса. Същото ще направим и към болградската, кишиневската и други дружини. А догдето стане това споразумение, ние от своя страна ви молим да представлявате народното ни дело пред нашите братя сърбите, на които никак не отказваме братската си ръка. Уверете ги, че нашият народ е готов и че в него се работи твърде много за приготвяне на въстание. Имаме пратени мнозина емисари[6] в Българско. Оттам те ни дават утешителни сведения, според които на здраво сме уверени, че щом братята сърби отворят война, българският народ и в най-затънтените краища на отечеството ни няма да стои със сгърнати ръце. Във Влашко са готови мнозина юнаци войводи, които ще прелетят, за да предвождат народа. Едно нещо само ни липсува — то е, както по-горе ви казахме, пари. Като ви съобщаваме тези сведения, молиме ви, занапред да имате добрината и да ни пишете.

Сърдечно ви поздравляваме
настоятелството на Българската браил[ска] дружина

Браила,
26 февр[уари] 1876 год.

С. Стратович
Я.[7] Петрович[8]
Сава Д. Мънзов
Георги Петров

Писмата си към нас отправяйте на адрес:
Сава Д. Мънзов,
фабрикант за свещи
в Браила.

[На с. 1 адрес]
За почитаемите господа
Цека Петков, Сима Соколов и Т. Томич в Белград.

Ф. СС, ст. № II А 9380. Ориг. с автогр. с маст. повр. 2 л. 3 п. с. 27/21

[1] Димитър Ценович; вж. док. № 100, бел. 7. [2] Атанасов. [3] Комитет; — вж. док. № 81. [4] Зарадвахме. [5] Комитети. [6] Апостоли. [7] Аз[?]. [8] Димо или Йордан.

1876 февруари 26, Турну Магурели. — Писмо от Петър Мишайков до Панайот Хитов в Белград[1]

Срещнал се е в Букурещ с Хр. Ботев, Д. Ценович и други дейци, от които е научил, че един русин ще подпомогне проектираното българско въстание. Ст. Стамболов и други революционери действуват самостоятелно. Те са получили пари от България, купуват оръжие и се готвят да преминат границата. Тр. Панов, дошъл от Русия, е посетил градовете, където има комитети, във връзка с обединяването на комитетите от Румъния и Русия. За целта е насрочено общо събрание. Добре е и той да присъствува на него. Ил. Йованович не се ползува с доверието на народа и не може да води преговори със сръбското правителство. Хитов да осигури честно сътрудничество от страна на сърбите и да използува удобния момент за полза на народа. От България получават известия за всенародна подготовка за въстание.

Т. Магурели, 26 февр[уари] 1876.

Чичо Панайоте[2],

През денете ходих на Букурещ. Тамо се срещнах с Ценовича[3], Ботева[4] и други. Те ми обадиха много новини и като ги гледах, че са за доброто на отечеството ни, много се зарадвах. Но само едно е жално, че не работят съгласно, тъй щото Драсов[5], Стамболов[6] и други работят на своя глава. Тям им са изпроводили отсреща[7] 800—1000 тур[ски] лири и с тези пари купуват оръжие и се готвят да минат отсреща. Хортува се, че един русин богат подарява на българите 12 000 рубли, за да захванат въстанието. Тези пари ще се броят на Ботева — тъй ми каза Ценович, даже и същият Ботев.

От Русия дохожда в Букурещ и по всичките главни градища във Влашко, даже и в нашия град някой си Панов[8], който тази година свършва правото в руския университет. Целта на г-на Панова беше, за да съедини руските с влашките комитети и уверен съм, че е сполучил в предприятието си. И тъй се реши на 5-и марта да стане едно събрание в Ибраила. На това събрание ще да присъствуват от всичките градища по един представител, подразуме[я] се и от руските. На това събрание ще да се реши, как трябва да се работи за народното въстание. За това, добре би било и Ви[е] да присъствувате на това събрание. Като бях в Букурещ, г-н Ценович ми посочи една телеграма от Илия[9] от Северин[10], в която казваше, че трябва двама хора да отидат в Кладово, за да им предадат двете хиляди пушки, че то[й] се е споразумял с някои си високи лица, които са били проводени от страна на правителството за тази цел. Ако бъде това истина, трябва да е и това една от най-големите глупости на света, уговори и политически споразумения да води правителството, с кого — с Илия. Ако би[х]ме попитали правителството, кой [е] то[й], този Илия, за цяло ще да ни отговори, че някогаш е бил джандарин, а днеска куплер[11] в Северин и български представител пред Сръбското правителство. Наистина за представител може да го припознае правителството, а българите никогаж няма да го припознаят, защото нямат доверие в него и не е способен за тази работа.

Сега не зная за какво прибягва правителството до таквиз низки личности. Зная, че ви[е] сякогаш им сте под носа, за какво да Ви не повика Вас, в когото има цял народ доверие, за да се споразумеете за

едно таквоз важно политическо дело. Затова кажете за последен път на братята ни сърби, че ако искат да работят братски и без задни мисли, нека ни подадат ръка и тъй съгласно ще да постигнем онова, което желае всякой, на когото тече из жилите му чиста славянска кръв. Кажете им, че от всичките градища даже и села се протестираха реформите на турското правителство и с това показаха, че желаят свобода с тяхна кръв, а не с людска, и [че] загубите в Херцеговина са загуби и на българския народ; ако би българите да работеха със задни мисли, тогава щяха да склонят и на най-малките правдини, отстъпени от турското правителство, и постепенно, като главен елемент на Балканския полуостров, ще да постигнат, както що са маджарите в Австрия. Затова гледайте добре и недейте се уповава на празни обещания, защото само сега може да загуби народа доверието във вас. Днеска му е времето, за да принесете полза на народа, за която толкози години сте страдали. Ако загубите днешните обстоятелства, трябва да знаете, че губите много, и вместо с гордост да произнесват българите вашето име, може да се случи противното, а тогава жално за народа, а още по-жално за вас. На всичките свестни и безпристрастни българи мнението е да ви захванете тази работа, и то с колкото ни дозволяват силите, защото днеска е достигнало времето всякой да се надява на своите сили. Даже и нашите отсрещни българи и те са на това мнение. От всичките крайове отсреща приемаме поволни известия: всичките се готвят за големия ден, за деня на нашето прерождение.

Като се надяваме, че ще да ми отговорите, колкото е възможно по-скоро на това писмо, поздравлявам ви.

Ваш искрен П. Мишайков

Ф. ПХ, II А 8966. Автогр. с маст. 2 л. 4 п. с. 28/22

Публ. в: Страшимиров, Д. Т. Архив на възраждането. Т. I. София, 1908, с. 474—475, № 2

[1] Градът е определен по получателя. [2] Хитов. [3] Димитър. [4] Христо. [5] Иван. [6] Стефан. [7] България. [8] Трифон. [9] Йованович. [10] Турну. [11] Сводник.

94

1876 февруари 26, Крайова. — Писмо от Владимир Д. Ранов до Панайот Хитов в Белград

Някои от крайовските българи обвиняват много Хитов във връзка с неуспеха на въстанието от есента на 1875 г. и за взетите от него комитетски пари, без да премине с чета в България. Осведомява го за новите водачи на ЦК и го подканя да се готви да поведе чета напролет.

Крайова, 26 февруари 1876.

Господин Панайот Хитов, Белград.

Любезни ми приятелю,

Вашето честно от 1-го февруария приех и съдържанието му твърде хубаво проумя[х]. Ето ти отписувам[1] заради питането ви. Колкото за новите калаузи[2] тия са три момчета, едното е от Търново на име Иванчо[3]. Но аз от тях не съм слушал нищо, а от нашите златоустци, които непрестанно говорят за стоте лири. Тия са четирите лица: 1. Първият е хаджи Христо хаджи Данаилов и двата му братя Димитър и Ангел, все Данаи-

лови синове. Но техният подбудител и яростният неприятел върху ви е Димитър Г. Зеновски — табакът[4], моят комшия[5]. Той всякога казува, че вие сте били добили слабост откъде жената ви и не ви е било работата да вземете стоте лири, за да минете срещу[6], а да си дой[де]те при невястата в Белград с пари, па[7] още подбутва и Мича на хаджи Димитра, за да ми казува: „Твоят чича, бай Владимире, твоят чича, бай Владимире...", повторно 10 пъти едно по друго. Това е било на 25 февруария у сред чаршията[8] пред техните дюкяни; че си бил чича на Катерина, та ми казуват какъв честит чича имам, за да вземе 100 лири народни пари, и се подсмиват като курви. Я[9] им[10] казувам: „Жал ми е защо не са три хиляди или четири тия лири, ами — само сто. А вашите понятни чувства за отеческите постъпления са [на] мене твърде хубав[о] познати. Защото ни остави паметник г-н Христо Георгиу[11] в Букурещ, а ваша милост ще му заемете мястото." И така се поджакахме[12] като безум[н]и българи, а друго нищо.

Брат[е] Панайоте, я ви искам следующото: молим се вишнаго бога да ви подари здравето ви, а вие да бъдете искрени на отечеството и постоянни на речта си. А колкото за тия златоустци, златоустци ги наричам, защото тия все за лири [х]оратуват и полове[13] сънуват, тия са наследниците Юдови или фарисееви потомци. Я им каза[х] така: „Никой човек човеку не може определи честта или безчестността на живота му, без да свърши живота си", така казува великият философин персийски[14] Солон. А тия ми отговори[х]а: „Да, да и твоят чича ще свърши живота си в Белград при младата си булка." Я им казах: „Доста[15] съм слушал руските евреи с техните жълти бради", и си тръгна[х]. Я имам страшно отмъщение само на единия от четирите, защото той е курва със две . . . разбирате.

Я ви бях писал за достоен свещар — сиреч за жетвар[16] вреден[17] . . . вижте време е вече, за да се известят калаузите на овните[18]. Всеки е длъжен да си гледа своята длъжност, бог дава, у кошара не накарува[19]. Най-славното нещо се добива с велики трудове. Вземете пример от Христовите думи у евангелието: „Вземи кръста и гради по мене." Славната смърт е вечен живот. На смелия деятел душманите му от името му се плашат и със страх и малодушие отиват къде него. А уплашеният човек, той бива и слабодеятел[ен]. Погледнете на историите: Пажол[20] испански[21], Феличе Орсини[22] италиански, на дивия герой български [х]айдук Велка[23], на смелия безкнижник Милош I Обренович. А после видим, че от прадедите ни, дедите ни, както и бащите ни не съществуват днеска, то се види, че и ний ще последуваме същия път, макар да бъдем и в кафез затворени. Ето от Александра Македонски досега 2100 години, ето от персийския философ више[24] от 4 хиляди години, както и гореречените герои и до днес не че са записани в историята само, а и у простонародната песен се тържествено се възхваляват. Остав[е]те кучетата, дето лая[т] на месеца, да си лаят, а вашето сърце да бъде кожата на светаго Хараламлия, а кучешките лаян[и]я на месеца да бъдат като Крисповата[25] сила пред Хараламли и като христопродавеца Юда на вървата.

Вие се все чакате от местните калаузи за навременното събиране на овните[26]. Вие ще си прегледате на тефтера и дето е сумата по-голяма, там ще теглите ваша милост с тефтера, та колкото се може по-рано събра и се тури на савата[27], толкова бива тая стока по-добра — рано пиле, рано пее.

Гореказаните лаячи приеха си половин сумата и пак се лаят къде месеца за цялата сума. Право казува[т], че дето виждаш за голяма

мъдрост, там има и страшни безумия. Ако би те сторил господ на едно същество невидимо, та да стоиш при тия човекообразни магарета и да ги слушаш, то не би се стърпял, за да не [х]ракнеш да ги заплюваш. А па ази такива речи им ударям несносни за тях. Но нямат какво да ми правят. Дето ти казувам по-горе, на 25 февруари, че се срещнахме, тия ме попитаха: „Научихме се, че си приел писмо." Я каза[х]: „Прие[х]." „А какво казува?" Иска още 2—3-стотини лири, защото е нашел ст[о]ка, че му трябват, но ази му отговори[х], защото банкеринът ни няма тука и когато дойде, ще ви обадиме." Казуват тия: „Ти се смееш с нази." „Вие не се смеете, че казвате да ми е чичо, а я съм по-стар от него. Но като казувате, че се смея за вази, то може би, защото всеки един еснаф се познава, и така смехът смеха познава."

Ако имате нещо вярно за общата търговия, то ми пообадете нещичко. Като више нямам що да ви писувам, сърдечно ви поздравлявам и доброто ви желаем.

Ваш приятел В. Д. Ранов

Ф. ПХ, II А 9125. Автогр. с маст. 2 л. 4 п. с. 27/21

[7] Пиша. [2] Водачи. [3] х. Димитров. [4] Кожар. [5] Съсед. [6] Да мине с чета в България. [1] В ориг. „ба". [8] Пазара. [9—10] Разчетено приблизително. [11] Георгиев. [12] Поскарахме. [13] Наполеони. [14] Всъщност „елински". [15] Разчетено приблизително. [16—17] Бърз предводит тел. [18] Т. е. време е да се поведат чети. [19] Вкарва. [20] В ориг. „Пожол". [21] Всъщност фр. генерал. [22] В ориг. „Оршини". [23] Родом от Шумен — дн. Коларовград. [24] Повече. [25] Мъченик Криспин [?] [26] Четниците. [27] Водопой; в случая — въстание.

95

1876 февруари 27, Болград. — Писмо от Васил Д. Стоянов до Тодор Пеев[1] в Браила[2]

Препоръчва му Т. Балдурски. Да се разговорят с него по „народните работи".

Драги брате[3],

Подателят на това ми писъмце е г. Тодор Балдурски оттук, един от тукашните състоятелни и от най-родолюбивите ни еднородци, мой искрен приятел. Приемни го с всичко усърдие. Препоръчй го на другите наши там добри еднородци. Запознай го добре с Дружеството[4]. Разговори се с господство му откровено като с мене за нашите народни работи. Всичко, което ще ти прикаже за тука, е вярно и да го земнеш под сериозно внимание и да размислите заедно с добрите ни еднородци в града ви за нашите работи.

Усърдно те поздравлявам.

Твой

Стоянов[5]

Болград,
27 февруари 1876.

ААН. Ф. 1, оп. 1, арх. ед. 474. Автогр. с маст. 1 л. 1 п. с. 22·5/14·5

[1] Получателят е определен въз основа на архивния фонд и на съдържанието. [2] Градът е определен по получателя. [3] Т. Пеев. [4] Бълг. книж. д-во. [5] Васил.

1876 февуари 28, Търново. — Писмо от Стефан Стамболов до Янко Ангелов в Гюргево[1]

Заклетият български враг Селим чауш е ликвидиран. Да прати военна аптечка и още морфин. Подготовката на въстанието върви добре, особено в Г. Оряховица. Да му изпрати брада и мустаци. Да уреди среща на комитетския пратеник с останалите в Гюргево апостоли, които да го подпомогнат.

Братко Ангелов[2],

С твоя морфин изпратихме на онзи свят един заклет български враг. Даде му се в пе[лина]. Пелинът кипнал. Той го изпи и оттогава насам вече се не вестява на бял свят. Види се, че е умрял, но турците крият това, за да могат да изпитат, кой му е поднесал чашата. Думата ми е за прочутия Селим чауш[3].

Ще направиш без друго спицерия[4] военна. Пари, ако трябват, ще вземеш от приносящия. Отрови прати колкото имаш, а ако може, от морфина купи още повече.

Чакам отговор, ще дойдеш ли, или не. Работата ни отива чудесно добре. Ряховицата[5] е от най-събудените в туй отношение.

Брада ще отидеш в Букурещ и мустаци да ми купиш от най-добрите и които най се не познават. Колкото струва, ще вземнеш от приносящия.[6]

Поздрави приятелката ми[7].

Твой Стамболов[8]

Брадата и мустаците час по-скоро ще ми изпратите, защото ми е много потребна.

Ще повикаш Ивана[9] и другите от казармата[10] в училището да се видят с човека ни и ще гледаш той да се не компрометира.

Секретно: Ако видиш, че ще бъде за тебе по-сгодно и по-безопасно, можеш да дойдеш наедно с Тодорка[11] само тя ако това желае. Това можеш ....[12] да съобщиш ....[13]

[С обикновено мастило следния текст]

Бай Ангелов,

Приносящият настоящото ще ти даде 10 наполеона или колкото трябват, за да ми купиш от церовете, за които ти бях писал нещо преди две недели.

Приемни приносящия добре, той [е] мой добър приятел и е почтен човек.

Дето беше ми пратил преди два месеца церове, от тях морфина ми хареса и ми направи доста добри услуги. Прати ми от него, колкото за сега се у тебе намира.

Какво правят гюргевските кокони[14]? Добре ли се поминуваш? Аз съм, слава богу, много добре.

Бъди здрав. Твой приятел

Никола Янакев[15]

Търново,
1876 год. февруари 28.

Ф. ЯА, ст. № II В 217. Автогр. с хим. и обикн. маст. повр. 1 л. 2 п. с. 26·5/20·5

Публ. с пропуски и грешки в: Цонев, Звезделин. Сидер войвода (1839—1876). София [б. г.] с. 54—56

[1] Градът е определен по получателя. [2] Янко. [3] Подофицер, ст. стражар. [4] Аптека. [5] Г. Оряховица. [6] Писмото — С. Грънчаров — вж. док. № 107. [7] Куриерката. [8] Стефан. [9] х. Димитров. [10] Квартирата на гюргевските апостоли. [11] Миразчиева [?] или Т. Недева Бакалова [?]. [12] Не се чете. [13] Скъсано. [14] Госпожи. [15] С. Стамболов.

97

1876 февруари 29, Турну Магурели. — Писмо с приложение от Петър Мишайков до Панайот Хитов в Белград[1]

Българските първенци в Цариград са направили постъпки пред турското правителство за получаване на правдини във връзка с издадения ферман. Ако избухне въстанието ще попречи на този въпрос. Даповлияе на Т. Стоянов и на Ив. Сапунов да не минават с чети в България. Копие от приложението е изпратил до букурещките и браилските българи.

Чичо Панайоте[2],

Последното ми писмо е от 24 тек[ущия]. В него Ви пишех за много работи и вярвам, че ще да ми отговорите, откато го приемнете. Понеже г-н Ив. Сапунов заминува за града Ви, притворвам Ви в настоящото ми една копия от едно цариградско писмо, което вчера приех. Тази копия, откато я прочетете, да я скъсате и да не обаждате на никого, даже и на приносящия. Същата копия проводих в Букурещ и Ибраила, за да видя какво мнение имат тамошните българи, затова и Ви[е] трябва да почакате, докато видим какво ще да решат букурещките и ибраилските българи. Човекът, който ми донесе писмото, е един мой добър приятел, с когото живял съм в Ц[ари]град 9 месеца на едно място, и е от една голяма фамилия. То[й] ми разказа подробно как отиват работите и ме уверява, че ще да сполучим, ако постоянствуват българите за онова, което искат, и ако не избухне отвътре някой бунт. Сапунов и Таньо[3] не знаят за тази работа, затова се готвят да преминат отсреща[4], но като дойде тамо Сапунов, поукроти го малко и знай, че той Ви слуша за каквото му кажете.

Засега, като Ви поздравлявам, оставам

Ваш искрен приятел П. Мишайков

29 февр[уари] 1876,
Т. Магурели.

[Приложение към писмото]

Копия. Цариград, Ортакьой 22 февр[уари] 1876.

Откато ми разправлява в заглавието на писмото за някакви си фамилиарни работи, захваща тъй:

„Съдържанието на последното ти писмо много ме зарадва, но моля ти се, брате, когато ми пишеш за таквизи работи, недей пиши толкози явно, защото знаеш ти какви са нашите аги[5], като им падне в ръцете таквоз едно писмо. Истина, за тебе няма нищо, защото живееш в свободна земя, но тежко и горко на моята глава.

По моето мнение още по-добро ще да бъде, ако се осъществи мнението на тукашните първенци. Днес за днес се водят преговори с правителството освен дадените правдини да ни се дозволи и ми да имаме войска, за управители и съдия да се избират по способност, а не по вероизповедание и българският език да бъде като официален. За тази цел, откато се прочете ферманът[6] по провинциите, пристигнаха от много градища до Портата прошения, подписани не само от гражданите, но и от селяните, с които искат гореизложените правдини. Даже и днеска още пристигват таквиз прошения.

Затова тука се мисли, за голяма наша вреда ще да бъде, ако се захване работата, тъй както що ми пишеш. Добро би било да се уталожат духовете до подир априлия. За по-ната[тъ]к ще да ти разкаже събратът ни г-н...[7], който заминува за Видин по епархиални работи, затова не трябва да го оставиш да кондиса[8] на хан, но трябва да го приемнеш в къщата ти."

Ф. ПХ, II А 8967 — II А 8968. Автогр. и преп. с маст. 3 л. 4 п. с. 27·5/22

Публ. в: Страшимиров, Д. Т. Архив на възраждането. Т. I. София, 1908, с. 476—477, № 3 и № 4

[1] Градът е определен по получателя. [2] Хитов. [3] Стоянов. [4] В България. [5] Турците. [6] От 12. XII. 1875. [7] Името е пропуснато. [8] Отседне.

98

1876 февруари 29, Болград. — Писмо от Иван Мумджиев до Кириак Цанков[1] в Букурещ[2]

Филип Тотю и Т. Хитров са посетили града им. Уверили ги, че напролет ще излязат чети в Балкана. Казали им още, че е необходимо във всеки град да се състави комитет и се съберат средства. Да го уведоми дали всичко това е вярно. В Болград са основали комитет и са събрали пари, но не знаят на кого да ги предадат.

Болград, 1876 февруари 29.

Уважаеми господине[3],

Здрави сме целокупно и молим, щото ръката на провидението да не Ви лиши и Вас от този безценен дар.

Знаете, че в началото на изтекущия месец г-н Филип Тотю посети града ни заедно с двамина негови приятели, от които първият се зове Хит[р]ов[4], а 2-ят, който се казва от Русия, не ни е познат. Гореказаните ни увериха, че напролет ще излязат чети в Балкана, като прибавиха, че за да може да се осъществи това предприятие, е необходимо, щото във всеки град да се съставят комитети, които да се грижат за с[ъ]биране на пари. Подбудени от това, ние се померихме с противната нам партида[5] и взехме сериозни мерки за сбирането на пари, като можахме до днеска да сберем до 200 наполеона, от които част са в ръцете на основания наш комитет, а останалата у г-на Т. Балдурски. И за наш ред и знание желаеме да знаеме доколко са положителни горните известия, какви мерки би трябвало да вземем в такъв случай и кому бихме можали да връчим подобна сума?

Във всякой случай ний Ви очакваме и сме сигурни (според както ни увериха), че незабавно ще Ви видим по средата си и ще можем да почерпнем от Вас сведенията, от които се нуждаем. Ако ли пък интересите Ви не допуснат да дойдете, то имайте добрина и ни отговорете връх следующите точки:

Какво да правим със събраните досега пари и бива ли да ги дадем, който и да би се представил, за да ги иска?

Верен ли е слухът за излизането на чети напролет?

Не бихте такожде[6] сгрешили, ако бихте ни открили новините, които можахте да почерпните в промеждутъка на Вашето пътуване.

А от наша страна новини: на 16 текущи[я] месец се извърши операцията на теглене сорци[7] на въведения закон в Бесарабия.

Моля Ви тъй също да ми отговорите, ще излиза [ли] и занапред вестникът Ви „Балканул"[8].

Оставам ваш уважаеми и искрен приятел

И. Мумджиев

Ф. КЦ, п. 103, 2. Автогр. с маст. 1 л. 2. п. с. 26/13

[1] Получателят е определен по архивния фонд и по съдържанието. [2] Градът е определен по получателя. [3] К. Цанков. [4] Тома. [5] Партията на старите. [6] Тъй също. [7] Теглене жребие; събиране на новобранци. [8] Балкан.

99

1876 февруари 29, Браила. — Писмо от Трифон Панов до Кириак Цанков в Букурещ[1]

Разпратил е писма до комитетите в различните градове за свикване на общо събрание в Браила на 6 март с. г. Приложеното писмо да предаде на Ев. Георгиев и да поприказва с него по този въпрос.

1876 г. февруари 29,
Ибраила.

Многоуважаеми г-не Цанков[2],

Бързам да ви напиша няколко редове и съобщя за днешното наше изпращане из Ибраила, както всичките ония българи, които обиколих, пригласителни писма, да заповядат на 6 марта в Ибраила нихните упълномощеници[3], които ще, така или инак, да дадат един край на тая работа.

Моля Ви, господине, предайте приключеното[4] писмо на г-на Евлогия[5] и сторете труд, та поприказвайте върху тая работа, която най изискува общото наше съгласие.

Като ви поздравлявам, поздравете г-на Паничерски[6].

Оставам ваш Т. Панов

Ф. КЦ, п. 103, 4. Автогр. с маст. 2 л. 1 п. с. 21/13·5

[1] Градът е определен по получателя. [2] Кириак. [3] Пълномощници. [4] Приложението липсва. [5] Георгиев. [6] Михаил.

1876 февруари, Белград. — Писмо от Симо Соколов, Цеко Петков и Тодор Томич[1] до комитета в Браила

Съжаляват за разтурянето на БРЦК. Моментът изисква личните интереси да бъдат жертвувани за освободителното дело. По съвета на сръбския военен министър необходимо е в предстоящото въстание българите да съгласуват действията си със Сърбия. Да не предприемат нищо до Гергьовден. Да изпратят човек за уточняване на въпросите. От в-к „Српске новине" ще се осведомят за приготовленията на Сърбия.

Поштована[2] братя,

Братско[то] ви писмо, писано от 26 мин[алия] м[есец][3], приехме, което ни много обрадова[4] и ви неизказано благодариме на братското родолюбиво и трудно дело. Истина писмото ни с една страна развесели, а с друга пък оскърби, кад[5] чухме да е есенешният[6] комитет разтурен[7]. Ние колко сме познавали есенешната народна работа, когато играеха в т[а]я някои шарлатани[8], не сме ни мислили, да[9] ще по-добър плод да уроди[10] и ако сме [се] ние няколко души трудили из петни[х] жила[11] да предупредиме и открием на някои личните страсти, за да си не играят с народното общо благо, у тази цел сме писали от есенеска и цяла зима няколко пъти на г. Ценовича[12]. Но мислиме, че ви е досегашната работа на всичките и добра и зла веке позната, па затова да знавам[е][13] как занапред да постъпваме за народното ни добро. Заради това трябва да сме много обозрителни[14].

Мислим, че [в] днешното най-сериозно време всеки българин ще има усещане към отечеството си. [И с] най-лукавия мислиме, че днеска е баш[15] времето да се съединим, да заборавиме[16] на лични каприции и интерес за народното ни добро и да едина на други пружим[17] братската си ръка. Днеска е времето, да[18] всеки българин, който има българска кръв, да жертвуе[19] всичко, па и живота за милото ни отечество България.

За отговор на братското ви писмо ще ви засега в кратко изложим защо ви не сме одма[20] отговор[или]; причина[та] е що смо[21] ишли[22] на военния министър и вашето писмо съобщили и той се радова много. Истина Сърбия е много пъти нас превар[ала], ама днеска няма то да учини[23]. Ишли сме 4—5[24] души: аз, г. Цеко[25], Калчо[26], Тодор[27] и др. Истина [х]од[аю]чи[28] често при него, ама сега ме разговори и за начин[а], как ще да се сватбата[29] започне. И той рече и ни потанко[30] разложи[31] ни[х]ната помощ и заради нас, но рече да е нужно да и нашите българи у Влашко трябва да нещо помогнат. Освен това наложи ни да до Гергьовден нигде да се не захване и они ще дадат знак, когато бъде време, а дотогава трябва да се работи тайно. Работата е света и твърде добре напредва. Тези дни са Калчо и Тодор с....[32] тръгнали за надолу[33], ще ви уверят, ако се св[ъ]рна[т][34] и лично, но нужно е и[сто] т[ако][35] да един от вас дойде тука до нас, понеже ние нямаме средства, а българи[те] в Белград откъмто тая страна [х]ич ги няма. Аз[36] свърших тук школи[37], не смеях да отидем у отечеството, пошто[38] сбирахме есенеска чета с Илво[39]. Учим децу[40] по къщята и колко за хляб, а г. Цеко също така би дошел, ама и той с 4 мин[ца] на месец какво ще да направи, когато всеки дохожда....[41]. Дакле[42], ако е възможно [да] дойде един от вази, твърде важно имаме да се договориме за работата. Ние, като и досега, ще ра-

ботим и дене, и ноще, гдѣто трябва тичане при тукашните, а как[то] ние, така и другите българи в Сърбия са....[43].

За да видите разпореда на сръбското войнство и ванжиране[44] [?], вземете „Српске новине“ брой 61. Освен това още 200 су[45] нарядника[46] ванжирани само не са на явно още изнесени, па ще се уверите как мисли Сърбия и възможно зер[47] е да она остане на днешнет[о] полож[ение][48].

Февруари[49] 1876,
Белград.

Ф. СС, ст. № II А 9382. Автогр. черн. с мол. 2 л. 3 п. с. 34/21

[1] Авторите са определени по съдържанието, по почерка и въз основа на док. № 92. [2] Почитаеми. [3] Февруари — вж. док. № 92. Тук се явява противоречие с датата на самия документ. [4] Зарадва. [5] Като. [6] Есенният. [7] Фактически БРЦК в Букурещ престава да съществува след неуспеха на въстанието от септември 1875 г. и след като Ботев си е подал оставката на 30. IX. 1875 г. На 1. X. с. г. някои дейци, между които бил и Д. Ценович, свикват комитетско събрание, на което вземат известни решения, които остават само на книга. Подготовката за въстанието се ръководи от дейците на Гюргевския комитет. [8] Намеква се за П. Хитов. [9] Че. [10] Роди. [11] „До жилите на петите“. [12] Димитър. [13] Знаеме. [14] Внимателни. [15] Тъкмо. [16] Забравим. [17] Подадем. [18] Че. [19] Жертвува. [20] Веднага. [21] Сме. [22] Отишли. [23] Направи. [24] Написано съвсем нечетливо. [25] Петков. [26] Пасков. [27] Томич. [28] Ходя. [29] Въстанието. [30] Подробно. [31] Обясни. [32] Нечетлива дума. [33] Към Румъния. [34] Отбият. [35] Също така. [36] С. Соколов. [37] Училище. [38] Щом, след като. [39] Марков. [40] Деца. [41] Нечетлив израз със следния смисъл: „Всеки идва да иска пари от него и той дава, доколкото може.“ [42] Прочее, значи. [43] Нечетлива дума. [44] Мобилизиране [?]. [45] Са. [46] Фелдфебели. [47] Нима. [48] Писмото е писано от С. Соколов. [49] Ако се съди по съдържанието, писмото е писано през март.

101

1876 началото на март[1], Русе[2]. — Писмо от апостол на I революционен окръг[3] до Сидер Грънчаров в Гюргево

Заминава същия ден. Да работят задружно и съвестно. Поръчаните пушки да изпрати по-скоро.

Бай Сидере,

Днес подир малко заминувам с някои и други неща, а пък ви[е] трябва повече, отколкото е възможно с другарите да работи[те] съвестно и умно. Освен туй ще пазите приличието на границите във всяко едно отношение. Защото имайте навид, че назначените по тази част човеци са отговорни пред съвестта си и пред народа.

Пазете се от да давате причина за съмнение, като имате в същото време желязно съгласие помежду си. На стареца[4], ако се нужда[е от] пари, дай, а ние оттука ще имаме грижата да проводим. Условието си за длъжките[5] свърши и изпроводи по-скоро. Ти вече знаеш.

[На с. 2 адрес] 1876 год.[6]
За господин Сидер
Гюргев[о]

Ф. СГ, ст. № II В 234. Автогр. [?] с маст. 1 л. 2 п. с. 24/23

[1] Датата е определена въз основа на съдържанието и на док. № № 107 и 133. Н. Обретенов е отбелязал, че писмото е от 20 февруари 1876 г., което е по-малко вероятно. [2] Градът е взет от бележката на Обретенов. [3] Определено по съдържанието. [4] Поп Харитон [?]. [5] Пушките. [6] Годината е писана като че ли от друга ръка.

1876 март 1, Панагюрище. — Писмо от Пейо и Найден Дринови до Марин Дринов в Москва

Загатват за предстоящото въстание. Търговията е спряла поради объркани времена. В Пазарджишко се продава чифлик на изгодна цена. Да съобщи дали да го купят за негова сметка.

Панагюрище, 1876 марта 1.

Любезни ни байчо Марине[1],
в Москва[2].

Миналата седмица, като приехме писмото заедно с портрета ви, накъсо ви отговорихме от Пловдив, но сега решихме да ви опишем по-пространно как сме и най-напред ще ви се похвалим, че сме здрави всички.

Като заминах през Пазарджик, там заварих чичо Недельо Ланжов. Беше изля[зъ]л от Цариград по някаква работа за малко време. Той щеше пак да върви за в Ца[риграда]д. Той ми каза, защото[3] се продава един чифлик от 300 до 400 уврати[4] около Пазарджишката станция и досега изля[зъ]л на цена 700 лир[и] т[урски] навръз[5]—чичо Недельо, но като има и други мющерии[6], казва, защото ще излезе най-много до 1000 л[ири]. Затова чичо Недельо ме задължи да ви пиша и разправя, та да му отговорите. Много го хвали за добър и ако би да го вземе, иска да знае, ако е за твоя сметка, да го потвърди. Ако ли не, то той ще го потвърди за себе си. Затова отговорете как да пишем на чичо Недельо.

15-те т[урски] л[ири] приехме от г-н Данов[7]. От них[8] 5 дадохме мами да ги чува, а 10-те остаят у нас.

Вие ни пишехте да преправим къщата, но обстоятелствата никак не позволяват. Причината знаем, но няма как да ви явим, защото перото, както знаете, ни е ограничено. Много има да се съветваме от вас, но не можем да измислим с какъв начин. Вземане-даване[9] съвсем спря. Всеки чака да се сгрее времето, па тогава да търгува и пр. За повече не можем да ви съобщим, защото както ви пишем по-горе, не му е времето.

В Пловдив се срещах с мнозина твои прия[тели], затова много ти здраве от всичките.

За дохождане как мислиш? Яви ни да сме известни, така също пак и за къщата според днешните обстоятелства, макар ние и да не сме на мнение да я преправим, но вие като желаете, тогава покажете ни под какъв план и що да ѝ преправим.

За повече да ви пишем няма засега, та след някой ден можем ви писа с друг начин, затова бъдете известни.

Много ти здраве от милата ни мама, от сестри[те], невестите, зетьове, чичови, децата и от всички приятели. Като те и ние поздрав[яваме], остаяме твои покорни братя

Дринови[10]

Ф. МД, п. 161. Автогр. с маст. 1. л. 2 п. с. 27/20·5

[1] Дринов. [2] От края на м. февруари до средата на март Дринов е бил в Петербург (Ленинград), а не в Москва. [3] Че. [4] Уврат — 1600 квадратни разкрача. [5] В ориг. „наврос" — върху, отгоре. [6] Купувачи. [7] Христо. [8] Тях. [9] Търговията. [10] Пейо и Найден.

1876 март 1, Враца[1]. — Писмо от Никола Обретенов до Тодор Чунчулов в Русе[2]

Писмото за Търново да се занесе веднага и се вземе отговор оттам. Кореспонденцията до него да препращат през Оряхово. Радва се, че в Русе се готвят за въстанието. Врачанският окръг ще избърза с обявяването му, понеже е заловен Н. Славков. Народът е готов.

1876, 3. 1.

Брате Л[егио]не[3],

Щом получите писмата ни, извадете нарочно поща до Търново да занесе там[о]шното писмо, в същото време като вземе и отговор. Адресата мисля знаете най-добре. Тъй също ще направите и с тамошното писмо, което ще приемете за нас, т. е. ще ни го пратите без забава по адресата, която ви дадох в първото си писмо: учител Сребров в Ряхово[4], за Стефанаки[5]-ханджи[6] във Враца, а в третия плик за Тропча[7].

Според братовото[8] си писмо от Гюргево в Русе се сте приготвяли, това ме зарадва много. Работете и дига[й]те бунта на определеното време.

Ако ви са казали търновци, ний тука май няма да чакаме времето по причина, че се уловили един от другарите ни, офицерина Славков[9]. Уловиха го в Орханийската каза[10], в село Калугерово, предаден от една жена.

Аз с другите си другари сме добре. Бъдете спокойни. Майка ми[11] да се не кахъри[12], няма да я засрамя. Народът е готов.

Не се страхувайте. Работете мъжки. Поздрави всичките приятели, също и нашите.

Тропчо[13]

[На с. 2 с друг почерк и друго мастило]

П. П. Бележка. Показаните адреси за Оряхово и Враца са унищожени по разни причини. Затова всичките писма за Враца ще надписвате така:

Г-ну Андрею Матеву
в Бекет
D-lui
Andreia Matev
in Bechet

и без забава, но забележи без забава, бързо като мълния, изпращайте вси писма под назначения адрес както за навътре в България, тъй и за насам — за в Бекет.

Ф. ТЧ, ст. № II В 218. Автогр. с маст. 1 л. 2 п. с. 26·5/21·5

[1] Градът е определен въз основа на съдържанието. [2] Определено по получателя. [3] Т. Чунчулов. [4] Оряхово. [5] Савов. [6] Съдържател на хан. [7] Н. Обретенов. [8] Г. Обретенов. [9] Никола. [10] Околия. [11] Т. Обретенова. [12] Тъжи, безпокои. [13] Н. Обретенов.

104

1876 март 2, Галац. — Писмо от Рафаил Атанасов до Тодор Пеев в Браила

Да уведоми Тр. Панов да дойде в Галац на проектираното събрание. От писмо на К. Пасков е разбрал, че тази пролет се очакват сериозни събития в България. Необходимо е споразумение и съгласуваност с дейците в Белград.

Галац, 2 марта 1876.

Г-н Тодор Пейов,

в Браила.

Моля ви, кажете на г-н Панова[1] да дойде в Галац днес, щото да е довечера на събранието, което има да се събере от няколко младежи, за да се нареди и тука нещо. При това непременно го чакаме, защото другояче нищо не може да се направи тука.

Ето ви притворен[а] една депеша[2] от Калча[3], който замина преди една седмица от Свищов за Белград, и ми пишеше тогава, че работите в България таз пролет много сериозни ще са, не както миналото лято[4], затова с Белград трябва да се споразумееме каква е тамо работата и тука и да им се яви какво да правят. Аз им писах в кратце и им се обещах, че щом се нареди нещо, да им явя. Затова трябва споразумение с там.

Приемете братско поздравление
Р. Танасов[5]

ААН. Ф. ТП, 1428. Автогр. с мас. 1 л. 1 п. с. 27/21

[1] Трифон. [2] Телеграма. [3] Пасков. [4] Въстанието през септември на 1875. [5] Атанасов.

105

1876 март 2, Исмаил. — Телеграма от Тодор Балдурски до Тодор Пеев в Браила

П. Каляндjиев пристига. Тр. Панов да го чака.

Исмаил,
14. 3[1]. 1876.

D[omnului][2] Пеев, secretaru Societati literare bulgare[3],
Б[раила]

Утре очаквайте пристигането на господин Каляндjиев[4]. Хортувайте на Панов[5] да го чака.

Теодор Балдурски

ААН. Ф. ТП, 1486а. Ориг. с лат. с маст. 1 л. 1 п. с. 26/21

[1] Н. ст. [2] Господин. [3] Секретар на Бълг. книжовно д-во. [4] Павел. [5] Трифон.

1876 март 2, Турну Магурели. — Писмо от Христо Иванов до Димитър Горов в Гюргево

Ив. х. Димитров и Г. Икономов не отговорили на писмата му. Без отговор останали и писмата до Т. Стоянов. Иска да мине в България при Зимнич и търси съдействие за това.

Господин Горов[1], сапунджия.
В Гюргево, 1876 марта 2-и.

Преди една неделя писах на Иванча х. Димитров Захралията[2] и понапред писах на Георгия поп Икономов. Нямам никакъв отговор. Моля те покорно, ако ги няма никого, то ми ви[е] отговорете де е Иванчо, де е бай Ганчо[3], че ми не отговарят на писмата. Така и Таньо[4] писа им 2[-ро] писмо и на него няма отговор. Да се не сърдят на Таня, щото не им отговорил, [за]щото човекът го нямало ту[к] и за писмата не знаял нищо и че имал писма, но когато му казах, че що не им се [е] отговорил, то тогази отиде и потърси писма при Мишайкова[5] и намери само едно и тогази им се отговори, преди не е знаял, че има и писма; и какво работи, то сами[яг] си знае и той като мене — ходим по два дни гладни.

Ази им казах, щото Иван[6] замина и отиде, за да ми извади тескере и пашапорт, че да дойде, че да ми ги донесе, за да ида по работата си; то го и досега няма, не зная ще дойде ли или не; ще го почакам още два-три дена и ще видя какво да правя. Ако са там, нека ми кажат в Зимнич някого, за да ме изпроводи, или ако не, то ви моля явете ми вие, господин Горов, това ви моля да не жалите 1 бан[7] за една книга[8]. Ще очаквам непременно до в неделя отговора ви.

Научавам се за някакви причини в Търновско и Русчушко станали и са затворили няколко момчета. Истина ли е или не, явете ми, моля ви, щом приемнете писмото ми и на часа ми се отговорете, щото ставам в съмнение за тях.

Засега поздрави всичките, ако има някой, та се поздравете и вие, и домочадието ви.

Ваш приятел непознат Хр. Иванов Книговезец

Адресът ми ще напишете та[ка]: до господа Петка и Цока[9] — абаджии в Турну Магурели.

Ф. ДГ, ст. № II А 8651. Автогр. с маст. 1 л. 2 п. с. 27·5/22·5

Публ. в: Страшимиров, Д. Т. Архив на възраждането. Т. I. София, 1908, с. 287 — 288, № 13

[1] Димитър. [2] Старозагореца. [3] М. Цветков [?] [4] Стоянов. [5] Петър. [6] х. Димитров[?]. [7] Рум. монета — 1/3 от парата. [8] Писмо. [9] Петков.

1876 март 2, Горна Оряховица. — Писмо от Стефан Стамболов до Петрана Обретенова в Русе

Изпраща доверено лице за споразумение с русенските дейци. Ако някой от апостолите е преминал Дунава, да отиде в Лясковец или Г. Оряховица. Писмата до него да изпращат до Ив. П. Семерджиев в Г. Оряховица, а не в Търново. Пита дали е дошъл апостол за Русенско.

Како Петрано,

Приносящият с дълги мустаки, малки очи, едър, пълен човек е наш верен работник[1]. Ще повика Тодор[2], Томата[3] и други, които трябва, за да се споразумеят за някои си неща. Той е един от най-добрите тукашни работници и според мисията, която има, е достоен да има пълното им доверие във всяко отношение.

Писмо бях пратил с един наш бричкаджия от Долна Оряховица, х. Иван[4], прие ли го?

Ако е дошел някой от нашите братя ще — прескачам, защото забравих мястото[5] — някои от нашите братя[6], то да теглят или до Горна Ряховица[7] до Ив. Панова[8] или в Лясковец до Марина Станчева. На ширкет[9] вече без тескере[10] да се не качат, защото е опасно.

Не можахте ли да се научите кое куче е писало дописката от Русе и от де се е научило, че писало?

Писма ще пращате до Г. Оряховица до учителя[11]. Така също и други работи. Там ние по-често биваме от Търново и изобщо там е нашата главна квартира.

Дойде ли апостол и за вашите места?

Стамболов[12]

Горна Оряховица,
1876 год. март 2[13].

[На с. 1 следния текст с обикновено мастило]

Сестро Петрано,

Много ми е мъчно, че досега от тебе не съм приела още едно писъмце барем[14], от два-три реда. Аз вярвах, че приятелството ни така скоро няма да се скъса и че барем сегиз-тогиз ще си пишеме по нещо си.

В Русчук чувам, че имало тантели на трендафили да се продават по 5 гроша лакета. Моля те, сестричке, да ми купиш 10 лакти. Приносящият ще ти даде парите. Той е мой стрика. Приемете го като почтен и добър човек.

Поздрави сестрицата си Сийка[15] и баба Тонка[16].

Проваждам ви много здраве с колата. Бъди здрава.

Твоя сърдечна
приятелка
Стоянка Стойнова[17]

Търново,
1876 год. марта 1-и

[На с. 4 адрес]

До госпожица
Петрана Тихова Обретенова
В Русчук

Ф. НО, II В 219. Автогр. с хим. и обикн. маст. повр. 2 л. 3 п. л. 26·5/20·5

Публ. в: Цонев, Звезделин. Сидер войвода (1839—1876). София, [б. г.] с. 52—53

[1] С. Грънчаров. [2] Чунчулов. [3] Кърджиев. [4] х. Димитров. [5] Понеже пише с хим. мастило, което не се вижда. [6] Повтаря предидущата фраза. [7] Оряховица. [8] Семерджиев. [9] Кола за пътуване, пощенска. [10] Паспорт, пътен лист. [11] Ив. Панов. [12] Стефан. [13] Първо е писал февруари, а после „2 март". [14] Поне. [15—16] Обретенови. [17] С. Стамболов.

108

1876 март 3, Горна Оряховица[1]. — Писмо от Иван П. Семерджиев до Янко Ангелов в Гюргево[2]

В Г. Оряховица са пристигнали С. Стамболов и Хр. Караминков. Събрали са пари за оръжие и изпращат човек за покупката му. Подготовката на въстанието върви добре. За Сливен са заминали 4 апостоли. Настояват за по-скорошното изпращане на Г. Обретенов и Ил. Драгостинов. Поп Харитон и дядо Никола да дойдат по-скоро.

Побратиме Янко[3],

Кольо Стойнов[4] с другаря[5] си е вече тука и той ви пише писмо. В продължение на един месец ний можахме да сберем пари и сега ви изпровождаме ортака си[6], за да му купите добра стока[7]. Тука алъш-вериша[8] много добре върви и ний виждаме отсега, че за по Гергьовден[9], когато вземем да правим сметки, добра печалба ще имаме[10].

Бахчованджиите[11] от[12] Сливен заминаха: най-напред двамата[13] и подир йоще двама — Захарий[14] и Кръстьо[15]. Първите ми заръчаха да ви пиша да изпроводите по-скоро и другите двама — Г. Тропчева[16] и И[ларион][17]. Ний се чудим досега защо се забавиха, да не им са се побъркали работите?

На Бошнакова[18] е криво, дето не му проводихте аманета[19] и дето не му отговорихте на 5—6-тях писма. Сега те моли да дадеш аманета му на нашия ортак, който иде при вас, и той ще се постарае да го донесе.

Постарайте се да изпроводите поп Х[аритон][20] и д[ядо] Н[икола][21] за насам, защото голяма нужда имаме от тях.

На свършване приеми сърдечния ми поздрав и ми пожелай добър успех на работите.

Твой искрен Димо Петков Лаптев[23]

Габарево[22],
3 марта?[24] 1876.

Добро виждане!

Ф. ЯА, ст. № II В 220. Автогр. с маст. 1 л. 2 п. е. 21/13

Публ. с пропуски и грешки в: Каранешев, Н. История на общежителния манастир св. Преображение господне. Търново, 1927, с. 83

[1] Градът е определен по автора. [2] Определено по получателя. [3] Ангелов. [4] С. Стамболов. [5] Хр. Караминков-Бунито. [6] Съдружника, т. е. член на револ. к-т — С. Грънчаров. [7] Оръжие. [8] Търговията, т. е. подготовката на въстанието. [9—10] Въстанието ще избухне на Гергьовден — 23 април ст. ст. [11] Градинари — в случая апостолите. [12] Вместо „за". [13] Стоил войвода и Г. Икономов. [14] Великов. [15] Кючуков. [16] Обретенов. [17] Драгостинов. [18] Георги. [19] Залог [?]. [20] Халачев. [21] Генчев-Вираноолу. [22] Първоначално е писано „Г. Оряховица" и после поправено на „Габарево". [23] Ив. Панов. [24] Въпросителната се съдържа в оригинала.

1876 март 4, Пловдив. — Шифрован доклад от Найден Геров[1] до граф Николай П. Игнатиев в Цариград[2]

Българите се готвят за въстание. Турците се въоръжават. В джамиите приканват мюсюлманите да се опълчат срещу неверните. Отношенията между българите и турците са съвсем обтегнати.

Шифровано

Его превосх[одительст]ву г. Игнатьеву[3].
Филипополь[4], 4-го марта 1876 г.

№ 23

С приближением весны брожение умов усиливается все более и более. По новейшим сведениям между болгарами, действительно, делаются приготовления к восстанию, и попытка к тому будет сделана непременно где-нибудь. В виду этого ли, или по чему либо другому, турки с[о] своей стороны, по внушению начальств, также вооружаются. В то же время им проповедуется в мечетях народное ополчение против неверных. Настроение с обеих сторон такое, что, в случае вспышки, имеет быть большое кровопролитие.

[Геров]

ААН. Ф. 1, оп. 2, арх. ед. 1425, л. 434. Преп. с маст. рус. ез. 1 л. 1 п. с. 34/21

Публ. в: Документи за българската история. Т. II. Архив на Найден Геров. Ч. II. (1871—1876) Под ред. на М. Г. Попруженко. София, БАН, 1932, с. 147, № 151

[1] Авторът е определен по съдържанието. [2] Градът е определен по получателя. [3] Николай [4] Пловдив.

Превод:

Шифровано

До негово превъзх[одителство] г. Игнатиев.
Пловдив, 4 март 1876 г.

№ 23

С приближаването на пролетта вълнението на духовете се усилва все повече и повече. Според най-нови сведения между българите действително се правят приготовления за въстание и опит за това ще бъде направен непременно някъде. Дали с оглед на това, или заради нещо друго, турците от своя страна по внушение на властта също се въоръжават. В същото време в джамиите се проповядва народът да се опълчи против неверните. Настроението и на двете страни е такова, че в случай на избухване ще стане голямо кръвопролитие.

[Геров]

110

1876 март 4, Турну Северин. — Телеграма от Илия Йованович до Панайот Хитов в Белград

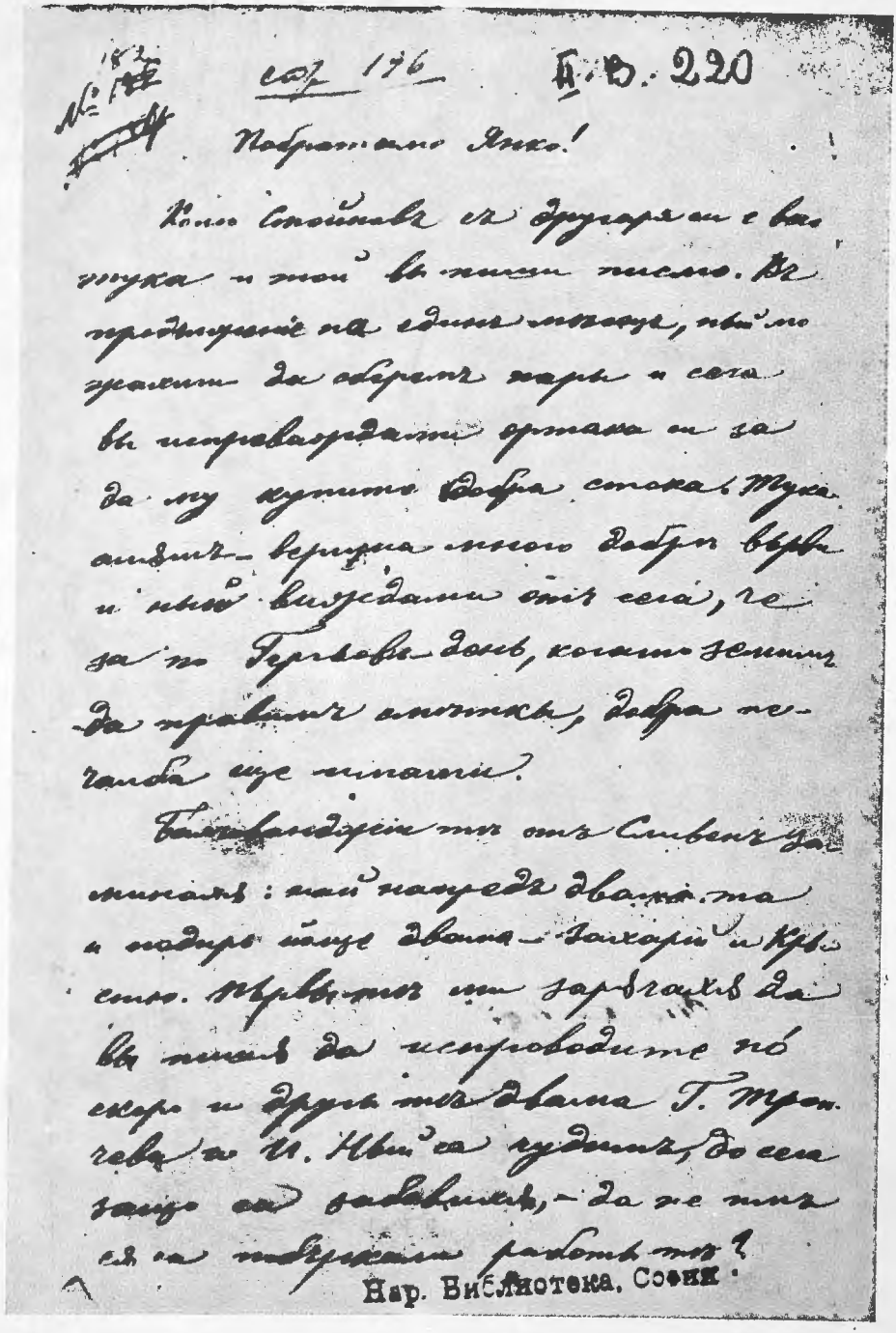
Ив. Сапунов и Св. Деспотович тръгват с парахода.

16[1]. 3. 1876, Т. Северин.

Панајоту Хитову, улица Кнеза Милана № 66,
Београд.

Јован[2]-још један[3] данас полази на вапор.

Јлија П. Јовановић



Нар. Библиотека. София

Прил. № 6, с. 1

Факсимиле от писмото на Ив. П. Семерджиев до Я. Ангелов — вж. № 108

II 829

Нар. Библиотека, София

На Вълчанова с куриер, да му предадете
пет лв. и да му отговорите
на 5–6 реда писмо. Сега та-
ман да гадаеш анкетата
на наши другари, които идат
при вас и тоя път се постара-
рае да го дадеш.

Постарайся да предадеш
поз. Х. и Д. И. Хаджи за пасаж,
защото тая сутрин пътуват
от тук.

На Свриваше пращам сърдечни
поздрави и им пожелавам
добър успех на работа тук.

Твой искренен
Димо Пенчев

Гафурева
3 Марта 1876

Добър вечер!

Ф. ПХ, II А 9116. Автогр. с маст. ср. ез. 1 л. 1 п. с. 29/22

[1] Н. ст. [2] Сапунов. [3] Св. Деспотович.

Превод:

16. 3. 1876, Т. Северин.
До Панайот Хитов, улица княз Милан № 66,
Белград.

Иван и още един днес тръгват с параход.

Илия П. Йованович

111

1876 март 4, Турну Магурели. — Писмо от Революционния комитет до Революционния комитет в Браила

Упълномощават П. Мишайков да представя комитета на събранието на 6 март, което се свиква в техния град във връзка с подготовката на въстание.

Т. Магурелския клон
на Ибраилската българска
търговска акционерна дружина[1]

Достопочитаеми членове на Ибраилската бъл. търговска акц. дружина[2]
в Ибраила.

Господа,

Като имаме предвид честното Ви от 29-и минал[ия] февруария, на което целта всякой свестен и любороден българин трябва да я удобри и вземе участие на това свето дело.

По тази причина и ми[3] като синове на угнетената ни майка България не можем да си направим оглушки при тоз Ваш патриотически позив. Затова провождаме приносящия г-н Петър Мишайков с настоящото упълномощие, за да изложи и нашето мнение пред светлото събирание[4], което ще да има място на 6-и тек[ущия] марта.

Като Ви желаеме всякое благополучие, дай боже, на скоро да се увенчае предприятието Ви с добра сполука.

Сърдечно Ви поздравяваме.[5]

Иван Пишманов [?][6]
Васил Йончев
Ц. Петков
М. Теодорович
Т. Иванчев
Петър Д. Беломуски
Калин Цаков

4 марта 1876,
Т. Магурели.

ААН. Ф. ТП, 1434. Ориг. с автогр. 2 л. 2 п. с. 27/5/22

[1] Този текст не е печатан, а е писан с мастило. [2] Комитет. [3] Ние. [4] Събрание. [5] Писмото е писано от П. Мишайков. [6] Вероятно Пишимишев.

112

1876 март 4, Русе. — Бележка от Георги Петкович до Янко Ангелов и другите дейци в Гюргево[1]

Да приемат пратеника от България. Да го улеснят по-скоро, за да свърши по-скоро работата си.

Братя[2],

Приемете приносящия наш брат[3]. Иде отвътре[4]. Ще ви разправи всичко подробно за каквото иде, гледайте час напред да се свърши[5]. Устно съм му заръчал неща, ще гледате да ги нратите. Този е човекът, който щеше да дойде с пощата, но по някакви причини иде свободен.

Кръстникът[6]

Р[усе], 4 м[арт] 876.

Ф. ЯА, ст. № II В 255. Автогр. с маст. 1 л. 1 п. с. 14·5/11·5

[1] Получателите и градът са определени въз основа на съдържанието и на док. № № 107 и 117. [2] Ян. Ангелов, Д. Горов и др. [3] С. Грънчаров. [4] България. [5] Покупка на оръжие. [6] Г. Петкович.

113

1876 март 5, Галац. — Писмо от Галацкия революционен комитет[1] до Революционния комитет[2] в Браила[3]

Упълномощават Р. Атанасов да представя комитета на събранието, което ще се състои в Браила на 6 март.

Галац, 5/17 мартия 1876.

Родолюбиви ни съотечественици,

Подателят на настоящото ни г-н Рафаил Атанасов е един от най-отличните наши единородци. Молим ви да благоволите да му дадете всичкото си доверие и съдействие, в което би имал нужда. В пълн[а] увереност, че ще приемете на драго сърце тази [на]ша рекомандация, оставаме с почитание.

Ваши съотечественици:
Анг. Теодоров
Т. В. Панов
Ив. А. Иванов
И. [?] Д. Жеков
Георги А. Геоков[4]
Р. Д. Янколов[5]

ААН. Ф. ТП, 1471. Ориг. с автогр. с маст. повр. 2 л. 1 п. с. 28/22

[1—3] Авторът, получателят и градът са отпределени по съдържанието и въз основа на док. № 111. [4] Или Гьоков. [5] Или Янкулов.

1876 март 6, Гюргево. — Писмо от Иларион Драгостинов до Тома Кърджиев и Георги Петкович в Русе

Трима младежи от Русе взели пари уж за комитетски цели и заминали за Букурещ. Русенският комитет трябва да вземе парите, които са нужни за оръжие. Укорява ги в липса на бдителност. Той заминава за България. В Румъния остават Д. Горов и Ив. х. Димитров. Изтъква задачите на Гюргевския централен комитет. До средата на април подготовката на въстанието трябва да се привърши.

Г[юргево], 6 март 1876.

Братя Уста Георге[1] и Кръстниче[2],
в Р[усе].

Днес, като се завърнах от Букурещ, един час пред пладне, срещнах се с три млади патриотчета, на име х. Петър, Манеоглу и н[е] [зн]ам още едно някое, техен другар, заедно и Иванчо К[ара]михалева, които според казването си, бягат, понеже са доландардисали[3] около 400 л[ири] т[урски]. Тия синковци, без да се обадят, с вечерния трен заминаха за Букурещ, уж да си извадели пашапорти и н[е] [зн]ам що рекли на Иванча, когато отишъл на гарата да им каже да се завърнат, защото в Букурещ твърде строго гледат за пашапорти и който е лишен, пращат го с ю р г ю н[4]. Нас ни е жално, че тия синове неопитни могат твърде лесно да пропаднат в ръцете на някои българи пунгаши[5], които са твърде много по настоящему в Букурещ, та да им вземат парите и освен това, за което не ни е толкоз жално, може и да рискуват живота си.

Тия момчета ми се видяха твърде дебелоглави и не искаха никак да вземат ни една от думите ни във внимание. Те ми разправиха, че били в заседание и че там се било решило за тая спекула и че те били се заели за тая работа за народната ни така наз[и]ваема цел. Като е тъй, следва, че тия пари трябвало да се внесат тутакси в комитетската ви каса; а защото това не стана така, разумява се, че вий нямате контрол в работата си, нито пък тайна полиция. Тези синковци направиха още едно зло, та компрометираха според тях си и Иванча К[ара]михалева, който е днес при нас и не смее да се завърне в Русе. Тука в Гюргево, ако бяха останали, можехме и сръбски паспорти да им вземем и да бъдат в безопасност, та с парите, които носеха, можеха 200 дълги[6] да се заръчат и 25 шестака[7], които след 20—25 дни да ги имате готови.

25-тях шестака, които имате заръчани и за които се дадоха 17 л[ири] т[урски] пей[8], утре ще бъдат в Гюргево, а слава богу, къде са остатъка пари, за да се доплатят? Знаете ли, че те са с контракт и че може и да протестира търговецът, като се мине срокът?

Аз, в а л л а х а[9], не зная как да постъпя с тези ваши чираци[10], а да ги оставим така с народни пари да се разполагат, то не ще може. Затуй размислете как ще бъде по-добре да стане, щото да се вземат тези пари там, за където бяха назначени, т. е. на общата каса, и тъй комитетът ви да разполага с тях. Трябва един от вас с авторитет да дойде тук и да иде да ги намери и ги убеди, защото ний не ще оставим така лесно никого да се разполага с народни пари, обаче бележа ви, защото длъжността е ваша и защото те са ваши хора, а още повече че ний не сме някой върховен съвет и комитет над комитетите в татковината ни, но

просто едно дружество опитни хора, които по призование и подкánване на представители от много области из Българско начертали един общ план, по който да свържат всички страни, па освен това и места за снабдяване оръжия и други потребности, ако пари само дава народът.

В последното си писмо бях ви казал, че трябва мъжката да работите, защото ето какви работи излизат: може, като се потърсят тримачетирма млади момци от Русчук, избягали с пари, да срещат работите в някои спънки, когато даже тези пари не принесат никаква полза — че туй работа ли е?

Мене ме, братя, не ще има утре тука и може би никога, затуй споразумявайте се с г-на Горова[11], когото оставяме да контра[к]тява оръжие, да приема и разпраща всякакви поръчки. Така също и Иван Захралията[12] остава тук, но днес отсъствува.

Сбогом, братя, не ме забравяйте, а най-вече не забравяйте, че тая е най-сгодната минута за нас да възкръснем: гответе се, гответе и гледайте до половината на идущия месец да бъде всичко готово, та мислете си вече как трябва да се работи.

Тези 400 л[ири] т[урски] не ги качардисвайте[13], защото те са 200 пушки и 25 револвера таман[14], че мислете...

Добър успех като ви желая, целувам ви братски.

Ваш брат и кумец

И. Д[рагостинов]

П. П. Поздравете приятелите и можете, ако ви питат, да им кажете, че се записах волентирин[15] в Сърбия (!).

[На с. 4]

За Кръстника

Ф. ТК, ст. № II В 222. Автогр. с маст. повр. 2 л. 4 п. с. 28/22·5
Публ. откъс в: Костов, Д. Иларион Драгостинов. София, 1937, с. 36.

[1] Т. Кърджиев. [2] Г. Петкович. [3] Задигнали. [4] Заточение. [5] Обирачи, хитреци. [6] Пушки. [7] Револвери. [8] Капаро, предплата. [9] Бога ми. [10] Избягалите момчета. [11] Димитър. [12] х. Димитър. [13] Изпускайте. [14] Тъкмо, точно. [15] Доброволец.

115

1876 март 6, Русе[1]. — Писмо от Георги Петкович до Иларион Драгостинов и другите дейци в Гюргево[2]

Всичко изпратено е получено. Да улеснят изпратения от Г. Оряховица човек. Ако е необходимо, Ил. Драгостинов да отложи за малко преминаването си в България и да го придружи до Букурещ. Да направят всичко възможно, за да вземат парите от забягналите младежи. Ив. Карамихалев да се завърне в Русе.

Куме[3] и братя[4],

Приехме по изпратената жена всичко, само зле правите, че поверявате на такива всички тайни, знаеме, че жените май по-множко дрънкат, затуй на най-искрената жена, да ви е на ум, не трябва да поверявате нищо. Защото и с тая жена малко остана да се хванат писмата и кой знае като жена какво ще приказва и в Търново, като пристигне.

Сутре човекът[5], който е изпратен из Оряховица[6] за някои си работи, иде нарочно и за във Влашко, с когото трябва да се срещнете, който ви носи устно някои си поръчки.

Много ми е мъчно, като ви прочитаме наскърбеното това писмо за нашите хора. Наистина че ний в заседанието си решихме такова нещо, но че се задължиха тези млади да я вършат. Но затуй трябва да знаете, че ний, като чухме, че са свършили тая глупавина, останахме замръзнали на мястото си! Но както и да е, трябва тия пари да влязат в каса[та] на дружеството[7], защото и за нея се доландардисаха[8] и трябват да се искат. Ний знаем, че тия млади не са от тия, които да злоупотребяват общи пари. Вий трябва да гледате, щото да изпратите някого за в Букурещ и ги намери, че с добро да се убедят и се вземат парите, и поръчат потребните оръжия. Па тия трябва да се скитат, за да не би влашкото правителство по тукашна заповед, както знаеме, че могат и да се докарат, затуй направете всичко— невъзможното за възможно и се осигурят....[9] за Иванча Карамихалева сме разпуснали слух, че е отишел да прегледа овцете на господарина си, та ако обича, нека се завърне, както е минал, че да иде при овцете и се забави няколко време, та от работата известия па[к] няма. Приносящият ви носи писма пет от горе[10] и писаните им в тях да ги извършите.

Защото тоя оряховчанин ще ходи и за в Букурещ, затуй трябваш и ти, куме, да останеш и го придружиш, па тя е твоя работа, ако твърде много нужно е да си ходиш, добър ти път, ако ли не, тогава остани за подир някой ден, догдето си свърши работата човекът. Но защото той може да се забави по-много, отколкото трябва, па и ти да не се бавиш, можеш другиго да изпратиш.

Поздрави всички братя.

Кръстникът[11]

Ф. ИД, ст. № II А 9444. Автогр. с маст. повр. 1 л. 1 п. с. 28·5/22·5

[1] Датата и градът са определени въз основа на док. № 116. [2] Получателите и градът са определени въз основа на същия документ. [3] Ил. Драгостинов. [4] Д. Горов, Ян. Ангелов и др. [5] С. Грънчаров. [6] Горна. [7] Комитета. [8] Измамиха. [9] Следва нечетлив текст. [10] Г. Оряховица. [11] Г. Петкович.

116

1876 март 6, Гюргево. — Писмо от Иларион Драгостинов до Георги Петкович в Русе[1]

Не може да отложи заминаването си. На 7 март вечерта тръгва за България. Със С. Грънчаров в Букурещ ще отиде Д. Горов. Ще потърсят и забягналите с комитетските пари младежи. Русенци да се отнасят по въпросите за оръжие до Горов. Да внимават при пренасянето на оръжието. Трябва да побързат с подготовката на въстанието. Да бъдат в постоянна и лична връзка с хората си и да ги снабдяват с необходимите неща.

Г[юргево], 6. 3. [18]76.

Мили ми Кръстниче[2],

Приех тая вечер писмото ти.

Аз не мога да остана вече тука и да разправям на цял свят работите, понеже оставам назад от моята[3], и тъй сутре вечер с австрийския параплув[4] заминувам за нагоре[5]. Един човек, именно, господ[ин] Горов[6], ще иде заедно с човека от Оряховица за Букурещ да му пристои в работата, както и вий за оръжие трябва да се споразумявате с него, по-

неже подписва контрактите и стоките идат на негов кредит. 25-тях ваши revolvers трябва да са вече пристигнали, а срещу стойността им са внесли само 17 л[ири] т[урски]. За остатъка побързайте, защото работите се вършат с определено време и не търпят забава.

Един от нас също с г. Горова наедно ще иде сутре да търсят ония ваши хъшове и да ги убедяват. Вий, като не можахте ваш човек да пратите, то поне добре бихте направили да им пишете и тем така автентически, за да оставят парите на ваше разположение, защото язък за толкоз пари да ги пръснат кой знае как, братко. С тия пари бая работа става.

Утре, понеже цял ден ще бъда тука, ще да имам време да се разговоря с човека, който ще дойде, а занапред ще се отнасяте до Горова.

А че друго няма що да ти кажа засега, само че оръжието ни гледайте да се пренесе безопасно, така също и Георги[7], комуто разумява се, трябва да дадете разноски за път.

Най-после вършете я, братко, вършете я мъжки, защото трябва да предвидите, че колкото по-неприготвени останете, толкоз повече жертви ще станат. Отивайте да разглеждате сами хората си, снабдявайте ги с потребните и пр. и пр., защото времето е късо.

Поздрави Уста Георгя[8].

Жива вече раздяла, Кръстниче, бог да ни е на помощ.

Добро видение в майка-планина.

Твой кумец
И. Д[рагостинов]

N. B.[9]

Целуни Христа[10] по устицата за мене и му кажи, че ми вече домиля за него — нито ми пише, нито пък аз вече. И на дода Еленка много здраве, и на всичките.

И. Д.

Забравено

Писмата, за които казвате, че сме дали на г-жата да ги донесе, не са дадени от нас.

Ф. ГП, ст. № II В 221. Автогр. с маст. 1 л. 2 п. с. 27/21

Публ. със съкращение в: Костов, Димитър. Иларион Драгостинов. София, 1937, с. 37—38.

[1] Градът е определен по получателя. [2] Г. Петкович. [3] Работа, т. е. да замине като апостол във II Сливенски револ. окръг. [4] Параход. [5] За България. [6] Димитър. [7] Обретенов. [8] Т. Кърджиев. [9] Nota bene — забележи добре; в случая — послепис. [10] х. Ангелов.

117

1876 март 7, Гюргево. — Писмо от Янко Ангелов и Димитър Горов до Тодор Пеев в Браила

Дейците от Търновския революционен окръг викат поп Харитон и дядо Никола. Понеже те са в Браила, да ги изпрати в Гюргево. Да им даде пари за пътни разноски. Да съобщи на Т. Панов, че Д. Смилов се е отнесъл несериозно към комитетското писмо.

Господине Т. Пейов,
в Браила.

Някои от приятелите Ви, като С. Стамболов и други[1], с особен пратеник[2] и с писмо, което получих днес, питат ме за дяда Никола Хаинче-

нина[3] и за поп Харитона[4]. Питат ме къде са, какво правят и дали се съ гласяват задружно с тях да завземат пак за известната Ви обща работа[5]. Знам, че са в града Ви, но поп Харитона нито съм го видял, а пък дяда Никола едвам го познавам. Намислих да Ви питам, защото знам, че сте приятел на общата работа и известен патриотин, та чрез Вас да мога им отговори нещо вярно.

Поканете, моля Ви, дяда Никола и поп Харитона от страната на много техни приятели — работници[6], ако се пак завземат за общото дело и да минат в отечеството ни, нека напуснат всичко и дойдат тук, в Гюргево, отдето ще им се улесни минуването в Българско, и ще се препоръчат, дето трябва.

За пътни разноски Браила — Гюргево, притваря Ви г-н Горов[7] една бележка до г-на Георги Петров, свещаря, от когото ще вземете два наполеона и ще им ги дадете, ако видите, че се съгласят да дойдат. Ако ли не рачат и двамата, то една от тях. Или пък ако не щат, отговорете, моля, на бързо, защото пратеникът само 3—4 дена ще се бави. Може още да се позабави, ако тръгнат дядо Никола и поп Харитон.

Няма нужда да Ви бележа, съм уверен, господине Пейов, че във всякакъв[9] случай ще държите тайно това, що ви пиша, и ако откажат, ще върнете разписката назад с адреса:

D. I. Gorov,
lumînărar[8],
Giurgiu.

Приемнете уверенията за почитта ми към Вас.

Я. Ангелов (учителя)

1876, Гюргево 7 март

Ако ли са длъжни някои от тях, известете ни телеграфически, ние и дълга им[9] ще платим.

Горов.

П. П.

Господине Пейов,

Моля, кажете на г-на Панова[10], че приех дружественото[11] писмо и го дадох според адреса му на Смилова[12]. Тоз господин, вместо да извести тутакси и другите бъдещи акционери[13], едвам вчера ми показа писмото и не ще и да хае. Разумявате, че беше вече късно. За по-пространно ще пиша особено писмо на г-на Панова.

Ваш приятел
Д. И. Горов

ААН. Ф. ТП, 1435. Автогр. с маст. 2 л. 2 п. с. 27/21

[1] Т. е. дейците от Търновски. револ. окръг. [2] С. Грънчаров. [3] Генчев-Вираноолу. [4] Халачев. [5] Въстанието. [6] Революционери [7] Димитър. [8] Свещар. [9] На Н. Генчев и поп Харитон. [10] Трифон. [11] От комитета в Браила. [12] Димитър. [13] Участници в комитета.

1876 март 8, Галац. — Писмо от Рафаил Атанасов до Панайот Хитов[1] в Белград[2]

Отказал се е временно от работа в революционното движение. Засегнат е от нападките на някои дейци и е недоволен от тяхната дейност. Според него Хитов не е виновен, че не е минал с чета в България по време на въстанието през миналата есен. Уредили комитети в Галац и в другите градове под формата на благотворителни дружества. Сега се стремят да уредят и Централен комитет. И старите може да вземат участие в него. Решено е комитетите от различните градове да подпомогнат минаването на войводите. Да се споразумее с Ф. Тотю дали да минат заедно.

Галац, 8 март 1876.

Приятелю[3],

Откато се видяхме последния път в Галац и разделихме се, за дълго беше то, защото работите, които вършихме, ме докараха в такова положение, щото по много недели не смеях да слизам до магазиите само и само да не се срещам с приятели и да ме оскърбяват и особено още и да ме хулят, че съм изял народните пари и още че съм бил глупав. Затова се бях решил тогава и до скоро никак да се не меся в тези работи само като ми дойде ред, и аз като всеки да дам и да си мирувам, и да си гледам работата, и да не се оскърбявам вече. Защото аз, като потроших[4] 2000 франка, което нито един богат според съразмерност не е потрошил толкова пари за вятър. Но мен това никак не ми беше тежко, защото с моя собствена воля съм правил това, а само това ме оскърбява твърде много, че нямаме искрени дейци. Всеки гледа да си уплете своята кошница под вид народен, с народна цел и за народа работи да си напълни торбата. И то кои народни? Учените, образованите, да[5]—жените, че още и търговците, които, като ги наредим на народна длъжност, тогава им иде на ум да си правят капитал с народни пари, с една реч тези всичките, като ги видях, и пак аз лош, то друго не ми оставаше освен да се тегля на страна и да си гледам работата, и да не се обаждам никому, което и го направих досега, а най-много ме почуди вашето колебание в целта ви и харчехте напразно, та ни оставихте без работа. Това е за нас голяма обида, приятелю, затова и писах предварително. На съставянето на комитета, защо бехте прибързали, тогава трябва да помните, че ви изложих всичките причини, които и се случиха. Ето как губите доверието на народа и си черните лицето, както и нашето. Но аз от моя страна, като се познавам чист от всяко мое предприятие, не може и да се товаря с хорските оскърбления, както и ваша милост, като ви познавам, че сте чисти, макар и да сте погрешили нещо, то не е право и да се нападате толкова безчовечно, защото само един бог не сгрешава и това самите дела ще оправдаят и умият, ако не е тъй, както го мислят, което времето ще го покаже. Аз, като съм уверен в твоята искреност и в твоето умно постъпване, съм уверен, че всичко това ще остане нула в една минута.

Колкото и да се зарекох, а аз пак не престанах да действувам в града ни за устроението на едно народно дружество[6] (или человеколюбиво) — така му е името, което сполучих да съставя и вече има фонд до 1000 франка и особ[е]но всеки абонат[7] ще плаща по 4 фр[анка] и по-

малко, всеки според силата си, което съм уверен, че ще напредне още по-добре. Също и в много градове се устроиха такива дружества и сега се трудим да съставим централно. Още не може да се определи в кой град да се устрои. В Браил[а] партидни [?][8] не може, да видим в Букурещ, може и старите[9] тайно да вземат участие, така се приготовлява, или в Болград, да видим.

Друго се реши: попът[10] и дядо Никола[11] да се спомогнат от Браилското дружество и изпратят с колкото се може, само тайно да се примъкнат в Балкана и там остава да се срещнете и решите кога и какво, като се споразумеете с тамошните дружества. А Филипа[12] Болградското и Кишиневското дружество да спомогне и отправи. Аз се разговорих с Филипа и той се обеща да се споразумеете. Може и наедно да минете, това остава ваша работа, което и от г-н П. Мишайк[ов]а ще узнаете, който ще ви пише, щом се върне.

При това аз не зная какво мислите и как, само от моя страна ви пиша, а то е твоя работа. Ако е възможно, пишете ми и ми явете нещо оттамо и гледай пак да не те въртят братята[13], защото така ми мирише пак.

Прие[ме]те братски поздравления и прощавайте

Приятелят ви Р. Танасов[14]

Ф. ПХ, II А 8580. Автогр. с маст. 2 л. 4 п. с. 27/22

Публ. с пропуски в: Страшимиров, Д. Т. Архив на възраждането. Т. I. София, 1908, с. 311—313, № 17

[1] Получателят е определен по съдържанието и фонда. [2] Определено по получателя. [3] П. Хитов. [4] Похарчих. [5] В ориг. след „да" авторът е сложил многоточие; може би има нещо пропуснато. [6] Комитет. [7] Член. [8] Т. е. дейците са разделени на партии, та затова не може да се състави ЦК. [9] Партията на старите. [10] Поп Харитон Ст. Халачев. [11] Генчев-Вираноолу. [12] Тотю. [13] Сърбите. [14] Атанасов

119

1876 март 9, Болград. — Писмо от Атанас Хитов до Панайот Хитов[1] в Белград[2]

Да го осведоми за подготовката на въстанието, за която се интересуват Ол. Панов и много болградчани. Същите имат голяма надежда и доверие у П. Хитов.

Болград, 9 марта 1876 год.

Почитаеми [в]уйчо[3],

Преди няколко дена бях ви писал, но не зная дали приехте писмото ми или не, защо не получих отговор от вас. Нищо друго нямам да ви пиша сега, освен ви моля, щото ако слизаш по Влашко, яви ми да дойда да се видим. Ако дойдеш към Великден, имам тогава около двадесет дена време и ще мога свободно да дойда да се видим. Та ако и после да бъде, то пак ще ме пуснат за няколко дена.

Аз и по-преди бях ви писал, че г-н Панов[4] ми беше писал от Париж, щото да ви питам как вървят народните ни работи[5] там, та да го съобщя. Също и много от тукашните граждани ме питат, но аз, като не зная нещо положително, не им и отговарям. Чакам да ми пишеш за всичкото това, та и аз да си изпълня длъжността към г-на Панова.

Г-н Николай Минков най-много ме пита за вас и ми казва, че си го забравял. Тукашните българи голяма надежда и доверие имат във вас, [в]уйчо.

Моля те, [в]уйчо, проводи ми „Историята“ на Бокла[6], която е преведена от английски на сръбски, защото имам голяма нужда от нея. Поздрави буля и другите приятели.

Ваш покорни А. Хитов

Ф. ПХ, II А 9069. Автогр. с маст. 2 л. 2 п. с. 21/13

Публ. в: Страшимиров, Д. Т. Архив на възраждането. Т. I. София, 1908, с. 431, № 25

[1—2] Получателят е определен по съдържанието и фонда, а градът — по получателя. [3] П. Хитов. [4] Олимпий. [5] Революционното дело и подговката на въстанието. [6] Бокл, Х. Т. История на цивилизацията в Англия.

120

1876 март 11, Гюргево. — Телеграма от Янко Ангелов до Димитър Горов в Букурещ

Относно набавяне на оръжие.

Гюргево,
23[1]. 3. 1876.

Горов[2]. Хотел „Трансилвания“, № 1
Бук[урещ].

Единият човек дойде, другият ще дойде. Определените пари задържете. Много тайно.

Ангелов[3]

Ф. ДГ, ст. № II А 9229. Ориг. с лат. с маст. 1 л. 1 п. с. 26/20·5

Публ. в: Страшимиров, Д. Т. Архив на възраждането. Т. I. София, 1908, с. 260, № 45

[1] Н. ст. [2] Димитър. [3] Янко.

121

1876 март 11, Бекет. — Телеграма от Петър Йорданов до Панайот Хитов в Белград

Да го уведоми писмено какво да прави и дали ще идва в Румъния.

Бекет, 23[1]. 3. 1876.

Панайот Хитов, Белград.

Скоро явете ни писмено пространно какво да правиме. Търговецът[2] го няма у Турну [Магурели]. Ще дойдете или да дойдеме.

Йорданов[3]

Ф. ПХ, II А 9007. Ориг. с лат. с мол. 1 л. 1 п. с. 29/21

Публ. в: Страшимиров, Д. Т. Архив на възраждането. Т. I. София, 1908, с. 394, № 18

[1] Н. ст. [2] Ив. Сапунов. [3] Петър.

1876 март 11, Одеса. — Писмо от Харалампи Кишелски до Димитър Ценович в Букурещ[1]

Да му съобщи какво са направили с документите относно положението на българския народ, изпратени по Т. Велков. Българските работи ще вървят зле, докато не се установи единен център за действие. Ив. Кишелски е заминал за Петербург. Подал си е оставката, понеже не желае да служи на руското правителство, което не е наклонно да подпомогне евентуалното българско въстание. Той може да бъде полезен на своя народ. Трябва да бъдат единни в действията си.

Бай Ценович[2],

На 23 онзи месец оттука излезе един наш брат Велков[3] — воев[ода]. С този наш патриот бях ви проводил едно за българите наставление, едно писмо за наши народни работи и петиция за султана с приложение на всичките нинешни[4] по България злоупотребления, в особености подир обявлените навсякъде по България султански равноправни с турците милости и привилегии. Копие от тая петиция трябваше (както и гърците направиха) да се подаде на всичките в Цариград държавни посланици, за да с тоя начин повече узаконим пред всичката Европа нашето законно против турските золуми въстание.

Моля ви, уведомете получихте ли всичките тия книги и какво с тях направихте? Тури ли се всичко това наред и с кой начин? Или ако не сте ги получили, то узнайте где е г-н Велков и кажете му да ви съобщи всичко, щото ви бях писал. Вижда се, че нашата работа всякога ще хроми[5], защото нямаме център и никакъв в работите си порядък и организация.

Брат ми[6] утре отива за нагоре за в С. Пет[ербург][7]. Не ще вече да служи в Русията и подаде оставката си. Русията[8] не ще и да знае за въстание. Тя [е] напълно съгласна с Немско. Ако замине къде вас, недейте го, както и напред отчайва с много гюрюлтия[9] и викане, а с нищо и никаква работа. Устройте нещо сериозно, централно и солидарно, за да не се посрамим от света, Европата и от своите в България братя, които толкова пъти като деца неразбрано лъгахме. Тежко и горко на онзи народ, който по-много от брата си и неговата свобода обича парите си.

Моля ви, господин Ценович, известете ме за всичките ваши там наредби, за да всичко това известя брата си в С. Петер[бург]. По моето мнение той ще да е полезен за нашата работа със своето тук положение. Освен това той тази работа върши по-много от 20 години, дето ще каже от всяка една страна колко годе разумява я. Едно само трябва за неговото насърчение: общо съгласие и всестранно солидарно съдействие на работата. Но всичко това без хвалба и без викане, но мълчешката, всинца съвместно да вършим, като всяка една работа здраво обсъдим от всяка страна.

Какво стана със записката, която донесе Панов[10]? Той пише, че я дал на бая Каравелова[11], за да я преведе и напечата, и че тя е вече напечатана. Истина ли е това или лъжа, уведомете моля ви по-скоричко, защото той пише и иска да му се проводи и продължението ѝ.

Чакам с нетърпение на всичко това вашето разрешение, защото всинца тука ние недоумяваме. Жално е, че ние българите захванахме да

си вършим работата май с лъжа, без да мислим, че лъжата всякога спъва работите.

Оставам вам до гроба искренен.

Ваш съотечественик

11 марта 1876 г., Хараламби Ки[шелски]

Одеса.

Ф. ДЦ, II А 7351. Автогр. с маст. 2. 4 п. с. 20·5/13

[1] Градът е определен по получателя. [2] Димитър. [3] Тодор. [4] Сегашни. [5] Куца. [6] Ив. Кишелски. [7] Дн. Ленинград. [8] Руското правителство. [9] Шум, врява. [10] Трифон. [11] Любен.

123

1876 март 11, Браила. — Писмо от Тодор Пеев до Янко Ангелов и Димитър Горов в Гюргево

Приносителят на писмото му е поп Харитон, когото те са викали в Гюргево.

Приятели г-да Ангелов[1] и Горов[2],

в Гюргево.

В отговор на писмото ви от 7 т. м. ви обаждам, че приносящи[ят] настоящото ми е поп Харитон[3], който според желанието ви, дохожда в града ви.

Притворената[4] ви поличка срещу г. Георгия Петровича не се прие под извет[5], че негова милост нямал сметки с г. Горова и че сега не само не се улеснява да заема другиго, но и той сам за своята работа бил принуден да иска в заем подобно количество.

Като ви известявам това, притварям ви тук реченатa полица.

Сърдечно ви поздравлявам и остаям

Ваш приятел

Т. Пейов.

Браила,
11 март 1876.

Ф. ЯА, ст. № II В 224. Автогр. с маст. 2 л. 1 п. с. 23/14·5

Публ. в: Бачо Киро Петров. Материали и документи. София, 1937, с. 211—212

[1] Янко. [2] Димитър. По това време Горов е в Букурещ — вж. док. № 120. [3] Ст. Халачев. [4] Приложението липсва. [5] Вероятно от „изет" — уважение; не се уважи.

124

1876 март 11, Свищов[1]. — Писмо от Стефан Стамболов до Янко Ангелов в Гюргево

Търновският революционен комитет ще изпрати скоро пари на пратеника си. Пренасянето на оръжие ще става през Свищов. Да му изпрати брада.

Бай Ангелов[2],

Днес съм в Свищов. Кажи на нашия пратеник[3], че ще му се изпратят от Ц[ентралния] к[омитет] пари след 8—9 дена. Той нека си върши

ра ието на оръжието — ще стане през С[вищов]. Това ще
с ратеника ни и никому другиму.
се срещнах преди 5 дена у вас в къщи. Тя ми не
.
ръчал да ми купят. Брадата, щом приемнеш писмото
тиш през Зимнич. Не знам само дали сте намерили та-
заръчал.
ратя с вапора[5] човек да дойде при вази. Това ще стане
и ден.

Стоян[6]

год.

Я. Ангелов. Гюргево.

В 223. Автогр. с маст. 1 л. 1 п. с. 33·5/21

целен по съдържанието. [2] Янко. [3] С. Грънчаров. [4] Куриерката. [5] Пазамболов.

125

2, Букурещ. — Секретна телеграма от Иван Ал. Зиновиев до княз Александър М. Горчаков[1] в Петербург[2]

еждане, за да опровергае твърдението, че Сърбия се готви за война със съгласието на Русия.

mme secret de m[onsieu]r Zinoviev[3] à m-r le chancelier de l'Empest, le 12/24 mars 1876[3].

кие агенты настоятельно уверяют здешних Болгар, что военотовления Сербии предприняты с согласия России. Я опрономо для большей уверенности, мне было бы полезно иметь указастерства.

[1]. Препис, направен вероятно от Г. Бакалов през 1925 год., с. 58, рус. ез. 1 л.

ира в ГАФ — СССР.

е определен по съдържанието. [2] Определено по съдържанието; дн. Ленин- Алексеевич.

ска телеграма от г-н Зиновиев до г-на канцлера на империята — Букурещ, 876.

и агенти настойчиво уверяват тукашните българи, че военните приготовления предприети със съгласието на Русия. Аз ще опровергая това, но за по-голяма било полезно за мене да имам указания от Министерството.

126

1876 март 12, Галац. — Писмо от Трифон Панов до Кириак Цанков в Букурещ[1]

Емиграцията, която се интересува от народното дело, е недоволна, че не са още готови.

1876 г. марта 12,
Галац.

Многоуважаеми ми г-не Цанков[2],

Ида с настоящото си писъмце да Ви съобщя желанията на всички българановци, които са заинтересувани с народното ни дело. Они[3] твърде много се наскърбиха, като узнаха, че не е още готово (това не що им беше съобщено по-напред). Заради това, като съм уверен, че така същото ще ме срещнат и по-нататък, то приятелски Ви моля, оправдайте моите обещания, които им давам, че непременно скоро ще да бъде готово. Като съм повече негали[4] уверен, че ще ми изпълните молбата, оставам у надежда без друго да бъде изпратено в Галац до г-на Рафаила[5]. Поздрави г-на Каравелова[6].

Ваш Т. Панов

Ф. КЦ, п. 103,5. Автогр. с маст. 2 л. 1 п. с. 21/13·5

[1] Градът е определен по получателя. [2] Кириак. [3] Те. [4] От. [5] Атанасов. [6] Любен

127

1876 март 13, Гюргево. — Телеграма от Янко Ангелов до Димитър Горов в Букурещ

Относно набавяне на оръжие.

Гюргево,
25[1] [3][2], 187[6][3]
Горов[4], хотел „Трансилвания“ № 1
Бук[урещ]

Елате довечера. Ако не, отговорете да дойдем. Човекът не може да чака. Отговорете тутакси.

Ангелов[5]

Ф. ДГ, ст. № II А 9249. Ориг. с лат. с маст. 1 л. 1 п. с. 26/20·5

[1] Н. ст. [2] Месецът е определен въз основа на док. № 120. [3] Определено по съдържанието и по док. № 120. [4] Димитър. [5] Янко.

128

1876 март 13, Петербург. — Секретна телеграма от княз Александър М. Горчаков[1] до Иван Ал. Зиновиев в Букурещ[2]

Да опровергае твърдението, че военните приготовления в Сърбия се извършват със съгласието на Русия.

Télégramme secret du chancelier de l'Empire à m-r Zinoviev[3] en date de St. Pétersbourg[4], le 13 mars 1876.

Reçus télégramme du 12.

Опровергните самым категорическим образом разпространяемый сербскими агентами слух между Болгарами, будто в Сербии делаются военные приготовления с согласия Росии.

ААН. Арх. сб. Преп. направен вероятно от Г. Бакалов, с. 59, рус. ез. 1 л. 1 п. с. 35/22

Ориг. се съхранява в ГАФ — СССР.

[1] Авторът е определен по съдържанието. [2] Градът е определен по получателя и въз основа на док. № 125. [3] Иван Алексеевич. [4] Дн. Ленинград.

Превод:

Секретна телеграма от канцлера на империята до г-н Зиновиев, изпратена от Петербург с дата 13 март 1876.

Получих телеграмата от 12 [март].

Опровергайте по най-категоричен начин разпространявания от сръбските агенти слух между българите, че в Сърбия се правят военни приготовления със съгласието на Русия.

129

1876 март 13, Зимнич. — Писмо от Иларион Драгостинов до Георги Петкович в Русе[1]

Времето за обявяване на въстанието наближава. Определеният ден ще бъде съобщен на русенските дейци от техния апостол. Предстоят им следните задачи, когато избухне въстанието: да излязат с чета, която да се съедини с четата от Търновския окръг, да прережат телеграфните жици, да разрушат железопътната линия, да възбунтуват околните градове.

З[имнич] 13. 3. [18]76.

Кръстниче[2],

Ако дрехите ми (черните) не са продадени, прати ги в Гюргево на Иванча Захралията[3].

Момчетата ви с парите[4], ако [са] си отишли да се не видят, и нямате средства да снабдите вашето окръжие с дълги[5], то, понеже времето остава кратко, ще се ограничите в следующите работи, които поне точно и непременно трябва да се извършат:

1. На определения ден и час Русчукът, Шуменът[6] и Разград, па ако може и Варна[7], трябва да пламнат страшно.

2. Телеграфическите жици вред да се опропастят.

3. Много е важно линията[8] да се съсипе[9] на много места, за да не може [да] се направи нито за един месец.

4. Тия работи, дето ще свършат хората, па и още, ако има, ще съставят една чета, от която и ти, и Уста Георги[10], вярвам, ще правите част, която да бъде в състояние, т. е. да има сила, щото през дето мине да прави прах и пепел: да пали, да сече, да роби, додето се съедини с друга чета; за това съединение остава да се споразумеете с Търновския комитет.

Разумявам, че вий знаете как да действувате, като сте предприели тая работа, обаче аз си дозволявам да ви направя тия бележки най-прости, които според мене са необходими и не трябва нито една да се занемари.

Апостолът ви, вярвам, прецапал е до нине[11] Дунава и се намира в окръжието ви.

Сбогом, може завинаги, но не забравяйте, че всичката ви грижа денем-нощем трябва да бъде за тая работа. Работете, трудете се — трудът награждава. Отреденият ден[12] ще ви бъде открит от апостола ви, на тебе и на Уста-Георги само, а вий остава да съобщите това на Ч[астните] к[омите]ти или отсега или когато наближи, според както намерите за по-сигур[но], и то в едно село или повече един трябва да знае, за да се не случи някоя глупост.

Целувам ви братски.
Твой кумец И. Д[рагостинов]

Ф. ГП, ст. № II В 227. Автогр. с маст. 2 л. 3 п. с. 20·5/13

Публ. в: Костов, Д: Иларион Драгостинов. София, 1937, с. 38—39

[1] Градът е определен по получателя и съдържанието. [2] Г. Петкович. [3] х. Димитров. [4] Задигнали комитетските пари. [5] Пушки. [6] Дн. Коларовград. [7] Дн. Сталин. [8] Железопътната линия Русе—Варна. [9] Следва зачертана дума. [10] Т. Кърджиев. [11] Досега. [12] На въстанието.

130

1876 март 13, Горна Оряховица[1]. — Разписка от 300 гроша, издадена от I Търновски революционен окръг

РАЗПИСКА

Българския[т] революционен централен комитет получи от приносителя на този билет триста (300) гроша за нуждите на комитета. За удостоверение ударяме печата[2].

БРЦК, I окр[ъг][3]
13 марта 1876.[4]

Кол. Г Ор., II В 6832. Фотокоп. с печ. 1 л. 1 п. с. 17/10·5

[1] Градът е определен по съдържанието и по фонда. [2] Със следния текст: „Български революционер. централен комитет [I] округ [?].“ [3] Търновски. [4] Документът е писан от Ив. Панов Семерджиев.

Нар. Библиотека, София

№ 154

т. 13 376.

Сигн. 164-65-66

II В. 227

Пратеник, 22[7]

Ако здравословно (позволи) ще
сж продадеме нашия и ще дойдем
на Иванча Захариевича.

Молбата ни ви е направила
си нашим да са на видъ и
нужда средства да свалдите
вашето обещание и Вие, то,
поне за време остава кратко,
че са ограничите в следующ-
ите работи, които, ние, точно
и непременно трябва да са из-
вършатъ:

1. На открития дъб и нивя
Русенски, щомъ сте в Разград,
та, ако може и Варна трябва отиде
идете спешно.

2. Телеграфическите фишеци
трябва да са осигурятъ.

3. Много е важно линейка да
са свали [redacted] на много места
че да не може да търсят много
за една патрон.

4. Ние работи нещо не сварихме
вдигна нашия, ако има, че остави
един часть или Жълто

НАРОДНА ЧИТАЛИЩНА БИБЛИОТЕКА СОФИЯ

Прил. № 7, с. 1

Факсимиле от писмото на Ил. Драгостинов до Г. Петкович — вж. № 129

2822

Прил. № 7, с. 2

-3-

II.B. 227

първа да бъде ваша работа. Ако всеки
друг се — друго не говорим.
Разпределете всичко тук по-добре
отколкото аз. Относно Ви, на
мене и другарите сега само, а
Вие оставете да свободните
нещата на П. К-ски или поне
сега или Колчо Ганчев, според
Вашето намерение ще се сетите
, че по един или повече
други въпроси да трябва да се
не спре нашата кореспонденция.

Целувам Ви братски

Твой
Куртев

С

1876 март 13, Русе. — Писмо от Тома Кърджиев до Янко Ангелов и други дейци в Гюргево

Поръчаните револвери още не са пристигнали. Парите за тях са събрани и ще ги изпратят, щом ги получат. Да побързат с пратката, защото времето напредва и хората губят търпение. Комитетската кореспонденция да не се отваря от хора, непосветени в делото. Дошъл ли е пратеникът от Г. Оряховица.

Р[усе] 13. 3. [18]76.

Братя,

От днешното ви писмо разбрахме, че револверите, поръчани за тука, още не са пристигнали. Коя е причината? Дали защото няма Горова[1] още там, или са се дали на други някого? Както и да е, вий сте длъжни час по-скоро да се погрижите за донасянето на тия 25 револвера, защото и време се минува, откак са поръчани. Парите им са готови, събрани у нас, но ще ви ги проводим само когато ни явите, че сте ги приели вие там или пък тогаз ще пратим нарочно човек да донесе парите и да ги приеме. Инак не може. От сметката ви се вижда, че не ще ни паднат твърде евтини, но — нейсе[2]. Само Иваница[3] нека разправи по-точно, защото тукашните момчета казват, че пеят[4] бил таман[5] 17 л[ири] т[урски], а според сметката му те излизат само 1,592 гр[оша] турски. Както и да е, мющериите[6] им са твърде нетърпеливи, затуй трябва да се побърза с изпращането им.

Забележката ни за отварянето на онзиденшното писмо беше само за да не би [да] са го прочели хора, които не са кръстени в нашата вяра[7]. Казване ли иска, че трябва всичко тайно да се пази.

Питат ни за хубави пушки, които се пълнят из отзад. Намират ли се? Можем ли се снабдим с таквизи и с каква цена. Отговорете ни. Поздравляваме ви и сме

за събратята ви
Уста Георги[8]

П. З. Дойде ли при вас един пратеник[9] из Г. Рях[овица][10]? Той е верен, но всекиму да се не открива.

[На с. 4 адрес]
За Я. Ангелова
в Гюргево.

Ф. ЯА, ст. № II В 225. Автогр. с маст. 2 л. 1 п/ с. 29/23

[1] Димитър. [2] Както и да е. [3] Карамихалев. [4] Предплата. [5] Тъкмо. [6] Купувачи, клиенти. [7] Не участвуват в революционното движение, не са положили клетва. [8] Т. Кърджиев. [9] С. Грънчаров [?]. [10] Г. Оряховица.

132

1876 март 13, Турну Магурели. — Телеграма от Таньо Стоянов до Панайот Хитов в Белград

Да му съобщи дали Ив. Сапунов ще дойде.

25[1]. 3. 1876, Магурели[2].
Панайот Хитов, улица „Кнеза Милана" № 66,
Белград.

Питайте Сапунова[3] дошиће или да дојем. Отговор[е]те ми.
Таньо[4].

Ф. ПХ, II А 8528. Ориг. с лат. ср. ез. 1 л. 1 п. с. 28/22

[1] Н. ст. [2] Турну. [3] Иван. [4] Стоянов.

Превод:

25. 3. 1876, Магурели
Панайот Хитов, улица „Княз Милан" № 66,
Белград.

Питайте Сапунов, ще дойде ли, или да дойда. Отговорете ми.
Таньо.

133

1876 март 13, Гюргево. — Разписка от поп Харитон Халачев до Сидер Грънчаров в Гюргево

Удостоверява получаването на 300 франка със задължение да премине до 15 дни в Търновския окръг заедно с дядо Никола и с още петима другари.

РАЗПИСКА
за 300 франка

Или триста франка приех от г-на Сидеря Грънчарова, ряховски[1] пратеник на тамкашното дружество[2] за въстание, и се задължавам да премина с дяда Никола Хаинченина[3] и пет души от моите другари в Българско, в Търновското окръжие — [О]ряховица, в разстояние на (15) петнадесет дена.

поп Харитон[4]

Гюргево, 1876 март 13.

Ф. СГ, ст. № II В 226. Ориг. с автогр. с маст. 2 л. 1 п. с. 10·5/17·5

Публ. в: Бачо Киро Петров. Материали и документи. София, 1937, с. 212

[1] Горнооряховски. [2] Комитет. [3] Генчев-Вираноолу. [4] Ст. Халачев.

1876 март 14, Браила. — Писмо от Тодор Пеев до Марин Дринов[1] в Москва[2]

Осведомява го за работите на Българското книжовно дружество. В България се подготвя усилено въстание. Около 30 офицери и студенти са се вмъкнали отдавна между народа, за да го подготвят. В Румъния и Русия са съставили тайни комитети. Действува се и от страна на Сърбия. Страхува се да не би сърбите пак да изиграят българите.

Българското
Книжовно дружество
Браила.[3]

Господине председателю[4],

Бр.

Писмото Ви от 2 т. м. получих днес. Вие отговаряте на моето от 8 февруария писмо, подир което Ви изпроводих друго едно на 15 февр[уари] с надпис: „Poste restante“ в Москва.

С второто си писмо Ви известявах, че се яви един преводач на българската история[5] от г. Иреч[е]ка[6]. Той е г. Богдан Горанов, който между друго обаждаше на Дружеството[7] и това: „В нужда господин В. Д. Стоянов в Болград ще може да Ви засвидетелствува, че няма кой друг да изпълни по-добре изискванията в това превождане.“ По повод на това аз писах г-ну Стоянову, който по-късно ми отговори така: „Горанов знае чешки и може да преведе Иреч[е]ковата история на български, но да[ли] ще може да извърши тая работа, както трябва, това аз не зная, защото за такава работа изисква се да бъде човек скромен в мнението си за своята ученост и от друга страна трябва да има строг, пълен и ясен философско-научно-историчен прийом, а Горанов, доколкото го познавам аз, доволно е лишен от тия качества.“ С това си писмо, което е писано на 25 февр[уари], г. Стоянов ми се вричаше да ми пише пак подир 3—4 дни и да си каже мнението за превождането на Иреч[е]ковата книга, но не зная какво му попречи, та и досега не ми съобщи мнението си. Един приятел ми препоръча някого си Поменова[8] в Хайделберг. От страх да не би [да сме] закъснели аз мислех да Ви попитам не бива ли да пишем за тая работа г-ну Поменову, но като вече се е обещал г. Жинзифов[9], когото Вие добре познавате, чини ми се това ще бъде излишно.

Проводените книги за Дружеството чрез г. Н. А. Попова получих. *Между тях намерих и приложената от Вас* словенска етнографическа карта, със стойността на която заверих сметката Ви при мене. Получих и съчинението Ви „Южные славяне и Византія в X веке“. Вие обричате, кога дойдете в Браила, да донесете от тая книга още няколко екземпляра, от които един да дадете [на] мене и други да препратим на пресвещенни Климента[10]. Много Ви благодаря и за това, както и за календара, който ми пратихте от Прага.

Утре мяркам да пиша на дяда Климента и да му предам поздравлението Ви. Преди една неделя, когато той отиваше от Тулча за Русчук, ходих та го причаках на Галац и оттам заедно дойдохме до Браила. Приказвахме между друго и за Дружеството. Захваля[ва]м на негово преосвещенство, че и сега изказа постоянната си готовност да се труди за Дружеството.

„Читалище“ захвана пак да се издава. В сегашната му книжка (год. V. 30 юни 1875, бр. 12) е поместено продължение от критическото разглеждане на вашето азбуке[11] от г. Кръстевича[12]. Като мисля, че може да не Ви се случи по-скоро да прочетете там това разглеждане, аз Ви го препращам сега притворено тук.

За печатането на 11—12 книжки[13] не мога да Ви се похваля. Става почти един месец, откато сме спрели. Причината е, че притежателят на печатницата отначало даде книга, каквато бяхме говорили, та се отпечатаха две коли. Сетне ми предложи друга съвсем проста и черна книга, под извинение, че добрата книга се свършила и че сгрешил, дето не прегледал, отначало имали доста от първата хартия Тукашните печатари лъжат, както по нашенско са минали в пословица арнаутските пушки. Нямах какво друго да сторя и писах в Букурещ (но не Каравелову)[14], отгдето ми казаха, че със същите букви и приблизителна хартия на отпечатаните вече коли ще могат да отпечатват по две коли в неделята. Решил съм най-сетне да пренеса там печатането.

Ако сте любопитни дозволете ми да Ви занимая и с още някои новини. Мнозина бездейници и пиян[и]ци българи от Русия и Влашко се протакат тъдява и се готвят да заминат в Българско за въстание[15]. Около 30 души студенти, офицери и други са се вмъкнали отдавна между народа с мисия да го приготвят на въстание. В Одеса, Кишинев и някои градове в Румъния са съставени тайни комитети с цел да поддържат започнуването на въстанието. Ако са истински известията, които получавам, голяма част от народа съчувствувала и била вече готова да въстане напролет. От страна на Сърбия се препращат такожде[16] агенти да подбуждат българите. Такива агенти е имало и в Букурещ. Научих се, че председателят на сегашното разклатено сръбско министерство, Калевич[17], бил писал на Каравелова, комуто под разположението обещавал 6000 пушки за българите. От друга страна пък сърбите, чувам, искали от Портата Изворник. Не зная дошло ли е време да въставаме ние българите, но от сърбите много ме е страх да не би чрез нас да искат да спечелят нещо.

Сърдечно Ви поздравлявам

Браила, Ваш Т. Пейов
14 март 1876.

Ф. МД, п. 156. Автогр. с маст. 2 л. 4 п. с. 29/23

[1] Получателят е определен по фонда и по съдържанието. [2] Градът е определен въз основа на други писма, съхранявани във ф. МД. [3] Печатно.- [4] М. Дринов. [5] „История на българите“. [6] Константин. [7] Бълг. книж. д-во. [8] Константин. [9] Райко. [10] В. Друмев. [11] „За новобългарското азбуке“; публ. в: Период. списание, 1870, кн. 2, с. 9—29. [12] Гавраил. [13] Периодическо списание. [14] Любен. [15] Този израз е твърде характерен за опортюнизма на Т. Пеев, който не е последователен революционер. [16] Също така. [17] Любомир.

1876 март 15, Гюргево[1]. — Писмо от Янко Ангелов до Тома Кърджиев в Русе[2]

Д. Горов е намерил в Букурещ забягналите с комитетски пари момчета от Русе. Не е могъл да вземе парите, понеже те са били иззети от полицията. Поръчаните 25 револвера и 5000 патрона са пристигнали. Дава точна сметка за похарчените суми за тях. Да наредят пренасянето им. В Букурещ се намират хубави пушки, но са скъпи. Изпраща 75 екземпляра от „Песни и стихотворения" от Хр. Ботев и Ст. Стамболов. Да ги изпрати до Г. Оряховица. Праща военната книжка и патрони за П. Обретенов.

1876 год. 15 мар[т].

Уста Георге[3],

И ний осъждаме постъпката на приятелите ви[4], но каква полза? Сега всичко е вече пропаднало. Горов[5] ги намерил в Букурещ и те му се врекли на другия ден да му дадат парите. Но ето пристигат и братята им и те щом подушили, изчезнали тутакси. Оттогаз не се видял никой. Някои си казват, че били из Плоещ. Забравих да ви кажа, че щом отишли в Букурещ, полицията ги затворила и им вземали парите. На втория ден ги пуснали с поръчителство. Как и да е, няма ни хора, ни пари. Не вярвах таквиз каба[6] приятели да имате. Сега имам честта да ви известя, че поръчаните ви 25 рев[олвера] с 5000 куршума пристигнаха и са у търговеца тук. Щом получите това писмо, незабавно да ни известите, ако не дойде човек, или ще ни проводите парите си. Като ги извадим, да захванем да ги изпращаме с приносящия по 2 по 3. Ето и сметката им:

25 рев[олвера] × 50 fr[anc'a] — 62 напол[еона] и 10 fr.
5000 картуши по 9 fr. — 450 fran., сума 85 наполеона.

Ви[е] сте внесли 17 наполеона и 10 franc[a], разумява се, като извадим 182 гроша от [А]танаса Узунова, които задържа Иваницата[7], и 85 гроша, които са у Уста Георгя. И тъй всичката сума — 85 напол[еона]

Внесените ви за пей[8]	17	„ и 10 fr.
Остават да внесете	77	„ 10 fr.

Да не мислите, че по погрешка ви туряме р[еволвера] 50 fr. Това е една мярка, която взехме с одобрението на всичките тук братя[9], за да имаме за разноски нагоре-надолу. Какъв вид разноски са тез и това ще ви покажем след някой ден, когато си направим равносметката.

Вашият пратеник (ако проводите) или тоз от вътре[10], за когото се известихме, че щял да дойде днес-утре, като му изпроводите писмата напред, той да тегли тук на хана (Hôtel „Belle vue"), дето е до скелята, и оттам да проводи да ме викат. Да не иде ни при мен, ни при Горова. Горов не е тук за 5—6 дена.

[Хуб]ави пушки се намерват в Букурещ, но са скъпи (с 300 картуши[11] 9—10 наполеона) и не са еднаква система. Едни са „Chassepot" други „Pybodi", трети шишенени-иглени. Това [е] един недостатък, защото войниците не могат да си заемат картуши. Освен това човекът наема ли се да ви ги прекара? Или ви[е] имате ли други средства освен с него? Разправете на пратеника си или проводете си парите. За една вечер аз съм готов да ви ги снема от Букурещ тук.

Проваждаме ви 78 парчета от „Песнопойките“[12] на С. С[тамболов], които ще изпроводите в Оряховица[13]. Също ще приемете и 100 картуша за Генерала[14] и военната му книга.

Утре ще ви пиш[а] пак.

Я. Анге[лов]

Ф. ТК, ст. № II В 250. Автогр. с маст. повр. 1 л. 2 п. с. 29·5/23

[1] В ориг. денят и месецът са писани допълнително с молив от друга ръка. Градът е определен по автора и съдържанието. [2] Определено по получателя. [3] Т. Кърджиев. [4] Момчетата, задигнали комитетски пари. [5] Димитър. [6] Нездрави, несигурни. [7] Карамихалев, [8] Капаро, предплата. [9] Комитетските дейци. [10] Г. Оряховица, [11] Патрони. [12] „Песни и стихотворения“ от Хр. Ботев и С. Стамболов. Букурещ, 1875. 69 с. [13] Горна. [14] Г. Обретенов[?]

136

1876 март 15, Гюргево. — Разписка от Андон Гудов до Янко Ангелов в Гюргево

Получил 14 франка за пренасяне на пушки.

РАЗПИСКА

За 14 fr.

Или франка четиринадесет приех от г-на Ангелова[1] за прекарване на пушките.

Гудович[2]

1876 март 15,
Гюргево.

Ф. ЯА, ст. № II В 229. Автогр. с маст. 1 л. 1 п. с. 20/17

[1] Янко. [2] Андон.

137

1876 март 15, Гюргево. — Разписка от И. Милчев до Янко Ангелов в Гюргево

Получил 8 франка за пренасяне на пушки.

РАЗПИСКА

За 8 fr.

Или франка осем приех от г-на Ангелова за прекарване на пушките.

И. Милчов

1876 март 15,
Гюргево.

Ф. ЯА, ст. № II В 228. Автогр. с маст. 1 л. 1 п. с. 20/17

1876 март 15, Букурещ. — Писмо от Трифон Панов[1] до някой от членовете на Българския комитет в Одеса[2]

Във връзка със свикването на общото събрание в Браила е обиколил почти всички градове на Румъния, където има българи. На събранието са присъствували представители отвсякъде с изключение на българите от Букурещ. Дошъл в Букурещ по поръчение на събранието, където се е срещнал с Л. Каравелов, който му направил лошо впечатление. На състоялата се в дома на К. Цанков среща между представители на българската емиграция и сръбските пратеници, последните, поддържани от Каравелова, изтъкнали, че само Сърбия може да освободи българския народ от робството, но затова българите трябва да се поставят в пълна зависимост от сърбите. Тр. Панов отговорил на сръбските представители, като подчертал, че Сърбия не е година за такава задача и че българите се готвят усилено за въстание. Той не отрекъл необходимостта от солидарност и братска помощ, но изтъкнал, че българите желаят да се бият „под предводителството на своите войводи, под своето народно знаме". Другите български представители с изключение на Каравелов са били съгласни с него. Упреква сърбите в липса на искреност. Срещнал се и с Евл. Георгиев.

Букурещ, 15 март 1876.

И този път, любезни ми приятелю, пак ти пиша от Букурещ. Тоя е вече четвърти или пети път, откато съм излезнал из Одеса. Да ти разкажа, приятелю, как изпаднах тоя път тук. Аз, като изходих, май токуречи, всичките по-главни градища на Влахията, бях се споразумял с общините наши български на тия градища да бъдат готови, щом им изпроводя приглашение, то тутакси да изпроводят по един представител с пълномочие в онзи град, в който ще изберат да се съберат. Така и стана. Щом свърших пътешествието си, върнах се в Ибраила, в който бяха всички съгласни да бъде общото събрание. Приглашение стана и в уреченото време се събраха представителите почти от всичките общини. Събирахме се няколко пъти и в едно из тия общи събрания намериха да ме изпроводят в Букурещ до тамошните българи, от които за жалост голяма нямаше представител, а само телеграма, че не могат по работата си да участвуват в общото ни събрание. Както и да е, аз съм сега в Букурещ.

Да, забравих да ти кажа, че в същото време, когато намери общото събрание за нужно да отида в Букурещ, из него град се получи телеграма от г[осподство]му Каравелова[3], в която се викаше г-н Драсов[4]. Той е един от членовете на стария Букурещки централен комитет, а сега член на общото ни събрание в Ибраила. Но като намериха за по-добре да отида аз, то ме натовари и г[осподство]му Драсов с одължение да узная за неговото приглашение от гореречения.

Да не приказвам много, аз щом пристигнах в Букурещ, прибързах да се видим с г-на Каравелова, който, като ме видя, много се зарадва, по крайней мере[5], мене ми се така показа. Той, като се целуна с мене, узе[6] ме за ръка и ме турна да седна и всичко време, додекато[7] приказва с мене, той ме държа за ръцете. Нищо друго не обърна он на себе си такова рязко внимание като неговата улибка[8], която се являваше почти за всяка негова дума. Това не беше, приятелю, човешка улибка, но цели „ад кромешный"[9], защото когато се засмиваше и си показваше зъбите,

аз нищо друго не виждах в лицето негово освен един от ония страшни тартори, които ги въобще живописците изобразяват с най-големи куки в ръцете им, когато искат да представят пъкъла, в който тия тартори със своите си дълги канджи[10] втеглюват глупавите хорица. Не зная доколко е вярно моето представление, но не лъжа; щом погледнах в очите му и въобще на него, неволно исках с очите си да му видим и канджите, с които он[11] има попълзновение пак да лови нашите сиромашки простодушни българи. Да ме простиш, приятелю, аз [се] заемнах с изображението на впечатлението си, което е произведено от оная личност, което, твърде е възможно, не те ни най-малко интересува.

Да си преминем пак към разговора си. Така каквото ти казах погоре, като се разговарях с г[осподство]му Каравелова, той из разговора ми узна, че в общото ни събрание в Ибраила участвувал и почитаемият наш патриотин г-н Калянджи[12], за когото твърде много пожали, че не е и он дошел в Букурещ. Аз се не забавих да му предложа, ако е сериозно нужно да бъде той тука, то аз, макар че то[й] е вече излязъл из Ибраила, ще го извикам с депеша[13]. Той, за да усили вярата ми в това нещо, показа ми писмо или по-добре да кажа министерския му печат, което он беше приел от сръбския военни министър Николича[14]. Освен това той ми казва, че в Букурещ има сръбски представители, с които трябвало би без друго да се срещнем.

Отистина[15] аз си помислих, че трябва да бъде нещо важно и тутакси телеграфирах на г-на Калянджи в Галац чрез нашия родолюбец г-на Рафаила[16]. Това нещо беше вечерта. И представ[е]те себе си до каква степен ме удиви и в същото време зарадва явлението на г-на Калянджи на заранта. Аз тутакси отидох с него при г-на Каравелова, с когото приказвахме това-онова, но забележи си, че он нищо не приказва вече заради писмото министерско, а само ни покани да се съберем с представителите сръбски и изприкажем погледите на работите. Така и стана, събрахме се на другия ден вечерта в дома на г-н К. Цанкова. Първа реч на това българско-сръбско събрание, в което от страната на сръбските представители бяха: Живанович[17], Драгашич[18] и Спасич[19], а от страната на българите: К. Цанков, Каравелов, Панов[20] и Калянджи, отвори[21] Драгашич: „Господа, Херцеговина[22] — народ твърде малък, беден и слаб, но вече той се държи в неравната борба с турците девет месеца. Те ослабиха Турция до това, щото ако да се удвои това Херцеговинско въстание, т. е. ако се присъединят при това въстание Босна, Сърбия и България, то Турция скоро трябва да падне, а нашият народ славянски — освободи. Но ний всинца славяни, ако желаем освобождението си от турското иго, то трябва да сме солидарни помежду си и да подадем един другиму братски ръка, за да действуваме из общо против общия враг на южните славяни. Време е вече, братя, да снемем това позорно турско иго. Сърбия е страна почти съвършено свободна и заради това тя по-малко чувствува турското иго, но вий, българи, които плащате толкова големи данъци на турците и изпълнявате всичките техни требования: насилват ви жените, дъщерите, грабят и убиват постоянно, позорят с това нашата вяра, то вий трябва да последовате примера на Херцеговина. Вий, макар да сте доста голям народ, но вий се лишавате от такива юнаци. Вашият народ не е толкова юначен, вий нямате офицери и военни мъже да бъдат предводители на едно въстание или война с нашия общ враг турчин, тогава когато наша свободна Сърбия е съвършено готова за такова велико славянско дело. Сърбия днес може да тури 50[23] хиляди ратници добри с пълно въоръжение, го-

лямо количество артилерия и топове, но в случай на сериозна война, то тя може да тури в две недели до 200 хиляди войска, но освен това ний, сърби, имаме твърди обещания от нашите сърби австрийски, че във война с Турция, те ще ни дадат помощ от 50 хиляди души, добре въоръжени и с големи материални средства. Сърбия е съвършено готова от всички военни принадлежности. Нейната стратегическа местност е толкова важна, щото тя придава йоще по-голямо мъжество на храбрите наши сърби. Ний, господа, като хора военни, които познаваме военното изкуство, вярваме за успеха на славянското освобождение, то вий всички способни българи трябва да се съберете в Сърбия, под наша сръбска команда и сръбско знаме. Въоръжете се и тогава вий като по-неопитни и по-малко юначни, ще ударите в Босна на неприятеля турчина, а ний сърби ще ударим на твърдините Видин, Бел[о]градчик и Ниш със своята армия и топове и като превземем тези крепости, и ще вървим напред, дорде не изгоним окончателно турчина от Балканския полуостров и освободим славяните от позорното турско за славяните иго. Но освен това, че българите трябва да се осредоточат в Сърбия, конечно за кои ний нямаме толкова оръжие, за да дадем и на вас, българи, затова вий, господа, трябва всичките ваши комитети, колкото имат пари да ги внесат на нашето правителство, макар 100—150 дуката, а то да купи за вас оръжие, защото вий не можете нигде да купите и прекарате. Вие нямате пункт, дето да средоточавате своите въоръжени сили, освен Сърбия; румъните са враждебни на вас и те щом узнаят, не само дето ще ви отнемат оръжието, но и ще предадат на турците. Те са въобще враждебни на славянството, а особено на българите."

Като свърши г-н Драгашич, аз се надявах, че ще му отговорят г-да Каравелов или К. Цанков, но като видях, че те се отклоняват от такова, то тогава попросих право да се отговаря г-ну Драгашичу: „Аз се съвършено съгласявам с речите [на] г-на Драгашича, че от всичките славяни на Балканския полуостров най са потъпкани угнетените българи. Най-много се грабят, обезчест[я]ват пак те, а заради това най-голяма нужда има да се освободи България. Нашият народ веч се е съвършено пробудил за такова дело и той се готви към общо въстание. Днес навсякъде, гдето има българи, то има и комитети. Тези комитети са накупили доста оръжие от чужбина и успяха да вкарат в самата България. Но българите и освен това и сами си изготовляват у себе си. Днес в няколко места в България ний знаеме, че се правят и пушки от новата система. Но ний съзнаваме, че всичко, което е купено и приготвено в България, е много в малък размер и с него не може да се начене и направят големи работи, с една реч българите се нуждаят от оръжие и на първи път по крайней мере 10 хиляди пушки." Драгашич се вирази[24], че те не могат да ни дадат оръжие, защото не са уверени, че ний ще можем да го прекараме, но ний, като го убедихме, че веч се е прекарало доста и благополучно, то тогава пак Драгашич се отговори, че ний с нищо не можем да им дадем гаранция за такова оръжие. „Българите, които са 6—7 милиона народ и в сравнение и със Сърбия е несравнено по-богат и развит, то той може да направи по-голям напор и толчок[25] на турците, а йоще повече че той ще бъде от средата и заради това българското въстание може да има по-голям успех от сръбското; българите, ако би имали само доста оръжие, то леко могат да войници 200—300 хиляди, но аз се съмнявам това за Сърбия, която по нашите знания тя като е от един само милион чисти сърби, то такъв по статистическите сведения в никакъв

случай не може да даде добри воини повече от 80 хил. Да, това е една Черна гора от 120 хил. народ, който дава, и то в крайни случаи от 10 до 15 хил., то тя е изключение на цяла Европа, с която ни сърбин, ни българин не може да се сравни по юначеството. Ний българи[те] сме при това убеждение, че България сама по себе си не е в състояние да се освободи, а йоще повече Сърбия. Българите са дошли до такова съзнание, щото те искат въстанието да направят в цент[ъ]ра на самата България, те желаят да се бият под предводителството на своите войводи и под свое народно знаме. Да истина е, че нуждаят се йоще в едно и най-важното, в солидарност и братска помощ, но не такива каквито са били досега, защото историята на двата народа, българи и сърби, ни е оставила много черни страници, които ни правят сега да бъдем по-осторожни и внимателни, т. е. желателно е сърбинът да бъде към българина толкова искрен, колкото черногорецът към херцеговин[е]ца и русинът към българина."

Трябва тук да се забележи, че във времето на всичката тая беседа, в която г-н Цанков, макар и да не подаваше свое мнение, но той на нашите от[г]овори и обяснения вирази голямо удоволствие и във всичко споделяше възгледите на Панова и Каляндзи.

След тези слова Драгашич не видержа и той страшно се разсърди, скочи на крака, взе да крещи, като заяви, че знаеме ли ний с кого говорим: „Аз съм професор на Военна академия в Белград и полковник на сръбската армия."

След това ний се разделихме на две групи — Драгашич и Панова. Мене взе да убеждава Живановић със следните речи: „Г-не, Сърбия е направила за България твърде много и е в състояние да направи йоще повече. Вий с помощта на Сърбия само можете да получите своята свобода, но без Сърбия дълго ще робувате на турчина. Румъния, която е била винаги вечен враг на славяните, а йоще повече на българите, нейната цел е да ви романизира и нацяло погълне. Тя никога няма да допусне да се въоръжавате в нейната земля, а, напротив, щом въстанете, то тя наедно с турчина ще ви бие, а що се отнася до Русия йоще повече, тя като една страна, груба, неразвита, на която целта е вечно да държи другите народи в простота и дълбоко невежество; тя от испокон веку[26] се е силила да покори България и ако успее това да извърши, то тя от вас ще направи втори Оренбург."[27]

Във всичкия наш разговор г-н Каравелов мълчеше и нашите от[г]овори, заметно[28] беше, че не се нравеха г[осподство]му Каравелову, защото той от гняв бледнееше. Но като се свърши беседата, от която сръбските представители останаха незадоволени, тогава Живановић и Драгашич се обърнаха към Каравелова грозно с едно презрение и замечание: „Що вий ни писахте, господине, а ний що тук чуваме?"

На другия ден аз се срещнах с някои от знатните наши любородци, в това число и с г-на Евлогия[29], който ми предаде, че тези същи сръбски представители преди няколко дена били у него и му предлагали същото, но той с един доста благород[ен] начин ги отблъснал, като се извинил, че като не е упълномощен от страната на бълг[арския] народ, не може да говори с тях за толкова важни народни работи, а да по[даря?]ва на сръбското правителство 50—100 хил. дуката, той не вярва Сърбия, че може да има в това нужда [?], тъй както вярва, че мирът не ще бъде нарушен между Сърбия и Турция.

На други[я] ден аз се срещнах с двама мои добри приятели, мен и на моя бъл[гарски] народ, генерални консули в Букурещ, които ми пре-

дадоха навярно, че сръбското правителство няма желание да обяви война на Турция и то за такова няма пари и оръжие, но то плаши Турция с българите от една страна, като си търгува с турците от друга, и ако то получи най-малка отстъпка като Малки Изворник или част от Босна, ще остави българите и сега, като и други много пъти на произвола на турците. (Тези разговори всяко време може да потвърди Цанков, Панов, Каляндж и стар[ия] Цанков[30] и Евлог[ий] Георгиу[31]).

Ф. ПК, дял II. Черн. или преп. с маст. повр. 3. л. 6 п. с. 27/22 Бог.

Публ. отчасти в: Бананов, П. Из Архива на българското възраждане. Разногласието между Л. Каравелов и Хр. Ботев. В: сп. Българ. военна мисъл, 1935, кн. 12—13, с. 49 - 50

[1] Авторът е определен по съдържанието. [2] Получателят и градът — по съдържанието. [3] Любен. [4] Иван. [5] Поне. [6] Взе. [7] Докато. [8] Усмивка. [9] Пъкъл. [10] Куки. [11] Той. [12] Павел. [13] Телеграма. [14] Тихомил. [15] Наистина. [16] Атанасов. [17] Живан. В ориг. презимето му навсякъде, където се среща, е написано „Жуавановић". [18] Йован Драгашевич. В ориг. презимето му „Драгошич". [19] Никола [?] [20] Трифон. [21] Да се допълни „събранието". [22] В ориг. „Герцеговина". [23] Първоначално е писано 250, а после първата цифра е зачертана. [24] Изказа. [25] Тласък. [26] От памтивека. [27] Тясна територия между Башкирия и Казастан, на Долни Урал, завладяна от русите през 18 век. [28] Очевидно. [29] Георгиев. [30] Антон. [31] Последното изречение е писано с друг почерк.

139

1876 март 15, Свищов[1]. — Писмо от Стефан Стамболов до Сидер Грънчаров[2] в Гюргево[3]

До 5—6 дни ще му пратят пари от Централния комитет и ще му отговорят. Осведомява го относно събирането на средства за покупката на оръжие. Докато е бил в Търново, от селата не са били внесли още парите, понеже нямяли. Да изпратят на всяка цена поп Харитон.

Г-не пратенико[4],

Чудно ми се види, дето досега не са ти пратили още 200 лири от Ц[ентралния] к[омитет][5].

Андон си дойде. Той освен дето, след като се разговорихме 1—2 часа, даде волна помощ за пръв път 14 лири, вече се още да заемне на брат ти[6] със запис 100 лири за купуването на оръжие. Не знам дали са свършили работата. Освен тия пари имаше събрани още 50—60 наполеона.

Човекът от Т[ърново], който ме беше викал, освен дето се вече да събере помощ от приятелите си, обеща да даде (и може вече да го е дал на брата ти) едно елмазено цвете, което, казва той, струвало 150 лири. Така също и твоят Хаджия се вече да даде елмазите на жена си да се продадат, за да се купи оръжие, че ще видиме какво ще направиме, като се върна.

От селата дорде бях в Т[ърново] не бяха още внесли парите, защото нямали.

Ще приемнеш отговор и пари най-късно до 5—6 дена от днес. Аз заминавам утре за...

Поздравление на тебе, Янка[7], Димитра[8], Кира[9], Коля[10] и всичките други приятели.

Стоян[11]

15 марта, 7 часа в нощта.

[На с. 4]

Поп Харитона[12] ще гледате както-както да изпратите за мястото си.

Ф. СГ, ст. № II В 230. Автогр. с маст. 2 л. 4. п. с. 12·5/8

Публ. в: Бачо Киро Петров. Материали и документи. София, 1937, с. 212

[1] Мястото е определено по док. № 124 и док. № 159. [2—3] Получателят и градът са определени по съдържанието. [4] С. Грънчаров. [5] На I Търновски револ. окръг. [6] В. Грънчаров. [7] Ангелов. [8] Горов. [9] Ботев. [10] Обретенов[?] [11] Ст. Стамболов. [12] Станчев Халачев.

140

1876 март 16, Галац. — Писмо от Атанас Иванов до Димитър Иванов в Букурещ

Българите в Галац съставили дружество с политически характер. От известно време в града им се навъртал Филип Тотю, който ще бъде изпратен в България. Преди няколко дни дошъл Тр. Панов, който често пътувал между Галац и Браила. В града се състояло тридневно събрание на българите.

Галац, 16 марта 1876.

Драги ми б[ай] Димитре[1],
в Букурещ.

Завчера имах от нашите из Свищов писмо, които ви нарочно поздравляват. Те ме питат, кому сте дали писмото си, което сте им били писали последно, защото не го били приели, и ако зная, да им кажа. Аз още не съм им отговорил, но нито зная вашето писмо, кому сте дали, за да им пиша да го дирят.

Ние тука сме всинца живо-здраво и вечер се събираме у Старкини, че разговаряме.

Тук нашите малочислени българи са се наели и съставили дружество[2]. Аз понеже не съм взел никакво участие в него, научавам се, че целта му е политическа. Б[ай] Иваница[3] е избран като деловодител на това дружество, защото гледам, че той се занимава с някакви тевтери от това дружество. И отвън се показват, че целта им е като на всяко едно българско дружество по тази част, а отвътре работят с политически характер. От няколко време насам гледам, че тук се навърта Филип[4], известният ви войвода, и според както се научавам от добър източник, че това новосъставено дружество го обдържа тук с цел да го прати да мине отсреща[5]. Рафаил[6], гледам, много често иде при нас на кантората и все тайно говорят с б[ай] Иваница. Преди няколко дни беше дошел тук един непознат българин Панов[7]. Той ги свикал на едно заседание, говорил им е много и че трябвало да се събудят. Това същото сé е случило на 2-рия и 3-тия ден, догде ги убедил. Но не можах да узная добре и какъв е бил резултатът най-сетне. Зная само, че той току снове нагоре-надолу, ту в Браила, ту тука и току се дирят с Филипа и други още. Вий, ако би че се интересувате да полюбопитствувате за това дружество и ако би че искате за него сведения от б[ай] Иваница или другиго, моля ви, да не казвате, че сте узнали от мене. Защото после се пораждат неприятности, та аз нито искам и да имам да ми се случват подобни неща.

Напомнете, моля ви, на даскал Александра[8] да поиска 3-те лири от Хитрова[9] и явете ми, ако ще ги заплати.

Наконец ползувам се от този случай да ви изразя сърдечните си поздравления, като вземам дързостта да се нарека ваш покорно признателен братовч[ед?]

Ат. И. Иванов

Много набързо

ААН. Ф. ХЕГ. Автогр. с маст. 2 л. 3 п. с. 21/13·5

[1] Иванов. [2] Комитет. [3] Иванов. [4] Тотю. [5] България. [6] Атанасов. [7] Трифон. [8] Димитров. [9] Тома.

141

1876 март 16, Гюргево. — Телеграма от Янко Ангелов до Димитър Горов в Зимнич

Относно набавянето на оръжие.

Г[юр]гево, 28[1] [3][2] 1876.

Горов[3], хотел „Алтънов“,

Зи[мнич].

Искович[4] не дава....[5] без пари. Депеширай на Смилов[6] да ги вземе да проводим с хората.

Ангелов[7]

[На с. 2]

Искович се отказа да ги приеме, за шестаците[8]....[9]

Ф. ДГ, ст. № II А 9233. Ориг. с лат. с маст. 1 л. 2 п. с. 26/20·5

Публ. с грешки в: Страшимиров, Д. Т. Архив на възраждането. Т. I. София, 1908, с. 270, № 75

[1] Н. ст. [2] Месецът е определен въз основа на получателя: Горов към средата на март пътува често — вж. док. № 120 и док. № 142. [3] Димитър. [4] Търговец на оръжие. [5] Нечетлива дума. [6] Димитър. [7] Янко. [8] Револвери. [9] Следват задраскани думи.

142

1876 март 16, Русе. — Писмо от Тома Кърджиев до Янко Ангелов в Гюргево

Разочарован е от постъпката на русенските младежи, задигнали комитетски пари. Поръчаните 25 револвера трябва да се заплатят по уговорената първоначална цена. Парите за тях са дадени от 5—6 бедни момчета, които не могат да платят повече. Ще изпратят човек с парите, за да прибере револверите и куршумите. Не знае какво е станало с куриера от Г. Оряховица. С. Грънчаров на връщане да се отбие в Русе.

Побратиме,

Не ща вече нито да зная за случившето се с нашите каба[1] приятели, както ги наричате. Само толкози ще кажа, че светът е магарешки. Няма ни честност, ни довереност у хората. А зная ли кой е

крив? И сам свети Пантелеймон не би се съмнил за тези наши синковци, а то видяхте що произлезе от техни[я] разпален патриотизъм. Нейсе[2], до ще един ден, когато ний лесно ще си видим сметките с таквизи башибозуци, които тъй си позволяват да злоупотребяват с оскудния наш имот, спечелен мъчно и мъчно, па било и с каквото и да е средство само да може [да] се постигне светата ни цел[3].

Да дойдем сега за револверите. Откак са се поръчали тези 25 револвера, вярвайте, омръзнало ни е и да чакаме, и да слушаме приказки. А ако би всичките ни поръчки да се изпълняват все с таквази бързина, то тежко и горко. Най-после казвате ни, че били пристигнали и са у търговеца. Добре, но сметката, която ни предлагате, съвсем не се съгласува с проведената онзи ден от Иваница[4]. И трябва ли да бъде тъй? Парите за тези 25 револвера се дават от 5—6 момчета бедни, които са твърде добре познати на Иваница. Тия, като си вземат по един револвер, ще гледат скоро-скоро да разправят другите 20 и с парите от тях да могат си купи пушки и друго оръжие, тъй щото с колкото серминца[5] имат, да се въоръжат хем добре, хем икономически. А сега, като им показахме новопредложената ви сметка, тези момчета почнаха да се двоумят и съмняват се биля, да не би да искаме да спекулираме, да печелим с техните пари, та току ме е страх утре да не кажат: поврага му на пеят[6] и тъй като ги презрат (17 $^1/_2$ наполеона), да не си вземат пък други от друго място, както многома[7] тука са си добили и по-евтини хем. Затуй, побратиме, за да не произлязат таквизи неприятни следствия, ще ви молим, щом дойде утре или в други ден нарочен наш човек, който ще ви донесе парите, за да изпълни тъкмо стойността на 25 револвера с 5000 куршума, незабавно му ги теслимете[8], според изложената сметка на Иваница, т. е. по 46 fr. револвера и за 5000 куршума по 420 fr. Защото тъй се е казало с време на мющериите[9] им и надали ще ги приемат с по-горна от тази цена. Колкото за пренасянето им, оставете на нас, ний ще заплащаме на човека и вярвайте, ще го благодарим. Ако има други станали разноски там подир, ний отделно ще ви ги проводим, само на револверите цената да се не възкачва.

Горов[10] защо току оставя града ви? Човекът отгоре[11] не знаем никак какво стана, мина ли отсреща, къде се загуби, не знаем. Високият[12] на връщане дано мине пак през тука, защото е нужно.

Сбогом. Целуваме ви братски

Р[усе], 16 марта 1876. Ваш Уста Георги[13]

[На с. 4 адрес]

За Я. Ангелова.

В Гирилово[14].

Ф. ЯА, ст. № II А 9298. Автогр. с маст. 2 л. 3 п. с. 27/22

Публ. в: Страшимиров, Д. Т. Архив на възраждането. Т. I. София, 1908, с. 259—260, № 43

[1] Нездрави, несигурни приятели, т. е. момчетата, задигнали комитетски пари. [2] Както и да е. [3] Освобождението на България. [4] Карамихалев. [5] Сермия [?] — капитал, пари. [6] Капаро, предплата. [7] Мнозина. [8] Връчите. [9] Купувачи. [10] Димитър. [11] От Г. Оряховица. [12] С. Грънчаров. [13] Т. Кърджиев. [14] Гюргево[?]

1876 март 16, Гюргево[1] — Писмо от Янко Ангелов[2] до Тома Кърджиев в Русе[3]

Не е виновен, че се е закъсняло с изпращането на револверите и патроните, тъй като едва сега му е възложена тази работа. Да изпратят от Русе човек с пари за плащане на поръчаното оръжие и за разноските, направени по тях. Д. Горов е зает. С. Грънчаров е добре. Не знае дали на връщане ще мине през Русе или през Свищов. Изпраща 78 екземпляра от „Песни и стихотворения" от Хр. Ботев и С. Стамболов. Да ги препрати в Г. Оряховица.

16 март 1876,

Уста Георги[4],

Ако са закъснели поръчаните ви неща, недейте ми натяква мене защото аз едвам от няколко дена захванах мястото на другите братя[5], които трябваше да оставят града ни. Нито знам кога сте поръчали, нито пък защо са се забавили. С една дума мене се предаде работата, тъй както я видите. Не трябва, а че [и] не мога да поправям миналите погрешки. Ако сме приложили по 4 fr[anc'a] на р[еволвер], не бойте се. Нека се не боят и приятелите ви. Ето на, проводете човека с по 46 и 8 fr[anc'a] — 40 p[iastra][6] [за] р[еволвер] и к[артуши][7] и ний ще ги предадем. Но не забравяйте да снабдите човека си с по-много пари, че като му покажем разноските, да ги заплати.

Горов[8] си има работа. Да ви разправям, тя е дълга и широка. Оставам за други път. Човекът[9] отгоре[10] е добре. Не знам, ако[11] ще мине през града ви. Мисля, че иска да мине през по-горното село[12]. Види-щем За какво ви трябва?

Проваждам ви 78 „Песнопойки"[13]. Проводете ги за г о р е. Потребни са. Искаха ги с особено писмо.

Р[еволвера] на Чаушина[14] ще приемете така също.

Приемете поздрави.

Чорапчиев[15]

Ф. ТК, ст. № II В 232. Автогр. с маст 1 л. 1 п. с. 23/12

[1—2] Авторът и градът са определени по съдържанието и въз основа на док. № 142. [3] Градът е определен по адресата. [4] Т. Кърджиев. [5] Революционни дейци, членове на Гюргевския комитет — Ив. х. Димитров и др. [6] Монета, равна на 1 грош. [7] Патрони. [8] Димитър. [9] С. Грънчаров[?] [10] Г. Оряховица. [11] Дали. [12] Свищов. [13] „Песни и стихотворения" от Хр. Ботев и С. Стамболов. Букурещ, 1875. 69 с. [14] Н. Цончев. [15] Я. Ангелов.

1876 март 16, Горна Оряховица. — Писмо от Иван П. Семерджиев до Янко Ангелов в Гюргево[1]

От писмото му са разбрали, че С. Грънчаров е сполучил при покупката на оръжието. Пращат още един куриер с пари, за да се купят още патрони, оръжие, динамит и барут. Ако получат част от закупеното оръжие, ще пратят още пари. Да препрати писмото до Революционния комитет в Одеса. По-бързо да изпратят поп Харитон, дядо Никола и Георги Тюфекчийчето. Ако не може да продаде изпратените му 800 екземпляра от книгата на Д. Иловайски „За славянското произхождение на дунавските българи", да ги прати в Г. Оряховица.

Побратиме Янко[2],

Получихме писъмцата ти и разбрахме, че нашият челяк[3] сполучил всичко, за което му бяхме поръчали. Сега провождаме приносителя[4] [на] настоящото с 1000 гроша още, за да помогне на първия ни челяк в купуването на повече неща. Ще кажеш на първия ни ортак[5] да се завърне по-скоро, за да ни разкаже какво е извършил и в същото време да прехвърли няколко пушки и няколко револвера по-скоро, защото тогази ще можем да сберем повече волни помощи. Без никакво оръжие да се не връща хич назад. Да донесе мостра от иглените пушки, повече от простите, с байонета, от пречупваните револвери, а повече от простите, които отгоре щракат. Освен динамита да купят до 10 000 картуша[6]: по 4000 от иглените и отгоре от 12 милиметра, останалите да бъдат 9 милиметра от иглените и отгоре. „Палер"[7] барут, ако е възможно, да с[е] купи.

Ако би нашият пръв челяк сега да прехвърли няколко оръжия, ни[е] се надяваме подир една неделя [за] още 100 лири турски, но сега помъчно се събират парите, като няма какво да им покажем.

Ще се постараеш заедно с първия наш человек [за] поп Харитон[8] и дядо Никола[9], защото са много нужни. Проводете по-скоро още Тюфекчийчето[10].

Проваждам с приносителя едно писмо за Българския революционен комитет в Одеса, постарайте се да го изпратите по пощата по-скоро, но да бъде рекоманде[11]. Подир няколко дена ний се надяваме за отговор. Писмото ще бъде адресувано чрез тебе за Българск[ия] революционеринен централен комитет — I-и окръг, и щом го получиш, [без] да се маеш, ще го изпроводиш направо до нас в Горна Оряховица, защото [е] цент[ъ]рът на I-ия окръг. 800 екземпляра Иловайски[12] ти си не можал да ги продадеш и ни питаш можем ли да им намерим мющерии[13]. Като няма там кой да ги купи, то про[води ни ги].

Г. Оряховица, 16 марта 1876. Твой искренен приятел Иван П. Семерджиев

P. S. Баща ти пита да продаде ли къщата си?

[На 1 с. следния текст с обикновено мастило]

Брате Янко,

Получих двете ти писъмца от 1 марта и 10 марта. Да прощаваш, дето досега не можах да ти изпроводя дълга си. Сега събрах последните средства, които имах, и ти ги изпровождам с ортака си — приноси-

теля на настоящото, Петка Лазарова. Моля те, приеми го добре и го препоръчай на другия ни роднина. После отрекомандувай го до търговците, за да си купи стока — кравешки, волски кожи, агнешки, ярешки и други вид кожи.

Преповтори[14].

Искрения ти приятел
Димо П. Лаптев[15]

Охрид[16], 16 марта 1876.

Ф. ЯА, ст. № II В 231. Автогр. с хим. и обикн. маст. 2 л. 3 п. с. 27/22

[1] Градът е определен по получателя. [2] Ангелов. [3] С. Грънчаров. [4] Черния Ламби [?]. [5] Съдружник. [6] Патрони. [7] Или „Палир", вид барут. [8] Ст. Халачев. [9] Генчев-Вираноолу. [10] Дюлгеров. [11] Препоръчано. [12] „За славянското произхождение на дунавските българи" от Д. Иловайски. Букурещ, 1875. 119 с.; книгата е преведена от Хр. Ботев. [13] Купувачи. [14] Т. е. писмото трябва да се прояви, понеже е писано с хим. мастило. [15] Ив. П. Семерджиев. [16] Г. Оряховица.

145

1876 март 17, Зимнич. — Писмо от Иван х. Димитров до Янко Ангелов в Гюргево

При подбора на хора да бъдат много внимателни. Д. Атанасов—Русчуклийчето не е много подходящ за поверената му задача. Преминаването на дейци и оръжие през Свищов е уредено. Снабдените със заверени турски паспорти да слизат право в Свищов, а другите да се отбиват в Зимнич. Да бъдат внимателни, понеже полицията го следи.

Г-не Ангелов[1],

Приятелите пристигнаха, но за довечера оставихме да ги изпратим. Не зная кой ви препоръча Митя[2], [но] за още веднаж не приемайте хора без добра препоръка; не се играе на орехи. Аз го зная твърде добре, че не е човек за такъвази работа и да знае да се пази, но миналото се е минало. Внимавайте за втори път.

Мястото съм приготвил както за червата[?][3], тъй също и за хората. Полицията страшно ме дири, но нищо не ще може да открие. С една реч, добре е наредена тук работата, не безпокойте се. От хората, които имат турски пашапорти каитени[4] (който може, за да го каити за Турско) също и който не може да го каити по някоя причина, стига да има пашапортова книга, а не от сръбските, но от турските, може да излезе на свищовската скеля. Там имаме хора, та да го приемат. Само предварително да се извести оттук.

Ето мястото, де[то] ще се срещат с нашите хора. При немската агенция отляво, като излезеш, има кафене. На кафеджията името е Йордан. Като се увери за истото[5] име на кафеджията, ще му каже: „Искам да се срещна с Христа бакалина[6] и[7] сапунджията", и тъй ще го вземат и занесат на определеното място.

Както по-горе ви казах, полицията страшно ме преследва, за да узнае нещо. Затова, който има тур[ски] пашапорт каитен и некаитен, нека слиза в Свищов право, а който няма, да слиза тук, в Зимнич, но никак да не пита за мене. Те могат да слязат тук, като попитат къде има хан, ако е някой облечен, може да слезе на хотел Геулов, дето съм аз, и ще

пита хотелджията Кирча за мене, а не другиго; а който не е облечен, ще слиза по тукашните ханища, като пита каикчиите за хан. За да не узнае нищо полицията, тъй трябва да се следва.

Поздрави бай Сотира[8] и му кажи, че съм писал за всичко в [О]ряховица[9].

Без повече ви поздравям.

Ваш приятел И. Димитров

Зимнич,
17 мар[т] 1876.

Аз ще дойда подир някой ден да се видим.

[На с. 4 адрес]

Domnului
Dr Ianco Angelov,
professor Şcolei Bulgare.
La Giurgiu[10].

Ф. ЯА, ст. № II В 233. Автогр. с маст. повр. 2 л. 3 п. с. 34/21

[1] Янко. [2] Димитър Атанасов — Русчуклийчето. [3] Оръжието [?]. [4] Заверени паспорти. [5] Същото. [6] Бръчков. [7] В ориг. е предадено със знака за с-ие. [8] Написано съвсем ясно, но вероятно се отнася за Сидер Грънчаров. [9] Горна. [10] Г-н д-р Я. Ангелов, учител в Бълг. училище — Гюргево; Ангелов е бил аптекар, а не лекар.

146

1876[1] март 17, Петербург[2]. — Писмо от Иван Ст. Иванов до Тодор Пеев в Браила[3]

Да изпрати в Кишинев Т. Велков или Филип Тотю. Иска да се срещне с някой от браилските българи.

17 марта,
С. Петербург.

Любезнейши г. Пейов[4],

По някои си наши работи твърде ми трябва да се видя лично с Велкова[5] или с Филипа[6], заради това, моля Ви, ако имате възможност, да се видите с едного от тях или се спишите[7], кажете да дойде един от тях до мене в Кишинев. Аз мисля да тръгна от Петербург 20 марта, а в Кишинев ще да пристигна не по-рано как към 27 сего марта. Твърде би желал да се видя и с Ваша милост или с някого от Вашите браилски патриоти и ако бъде това възможно, моля Ви да устроите това нещо.

Аз тука възбудих въпрос за учреждението на една гимназия в Комрат и веч доведох работите до този степен, че осъществлението на тези работи не представлява никакво съмнение. Твърде съчувствено се отнесе към това полезно дело правителството, което за наше щастие близко към сърцето си приемва образованието на нашите българи. Министърът на просвещението граф Толстой[8] с две ръце се взема за това дело, т. е, вполне сочувствено[9].

Моля Ви ответът си проводете в Кишинев. Бъдете здрави. Много здраве г. Берону[10], Ценовичу[11] и на другите.

Ваш приятел
И. Иванов

ДАН. Ф. ТП, 1436. Автогр. с маст. 2 л. 3 п. с. 21·5/14

[1] Годината е определена въз основа на съдържанието и на док. № 167. [2] Дн. Ленинград. [3] Градът е определен по получателя и съдържанието. [4] Тодор. [5] Тодор. [6] Тотю. [7] Разберете писмено. [8] Димитрий Андреевич. [9] Напълно съчувствено. [10] Стефан. [11] Никола.

147

1876 март 17, Бекет. — Телеграма от Мито Цветков до Димитър Горов в Букурещ

Относно изплащане на суми за доставка на оръжие.

Бекет,
29[1]. 3. 187[6].

Д. И. Горов,
Хотел „Трансилвания".
Бук[урещ]

Руснаков отиде за пари на мястото. Щом пристигнат, ще ви се внесат тутакси.

Ганчо[2]

Ф. ДГ, ст. № II А 9252. Ориг. с лат. с маст. 1 л. 1 п. с. 26/20·5

Публ. в: Страшимиров, Д. Т. Архив на възраждането. Т. I. София, 1908, с. 261, № 47

[1] Н. ст. [2] М. Цветков.

148

1876 март 17, Бекет. — Телеграма от Мито Цветков до Иваница Данчев в Букурещ

Относно набавяне на оръжие и средства.

Бекет,
29[1].3. 187[6].

Иван Данчев,
Хотел „Трансилвания".
Бук[урещ]

Горов[2] без стоката[3] да не дохожда. Руснаков ойде за парите. Надяваме се час по-скоро да дойдат, но и ти гледай да намериш. Щом стигнат, на часа ще ви се пратят. За пари се не бойте. Стоката не изпущайте.

Ганчо[4]

Ф. Ив. Д, ст. № II А 9221. Ориг. с лат. с маст. 1 л. 1 п. с. 26/20·5

Публ. с грешки в: Страшимиров, Д. Т. Архив на възраждането. Т. I. София, 1908, с. 261, № 48

[1] Н. ст. [2] Димитър. [3] Оръжието. [4] М. Цветков.

149

1876 март 17, Букурещ. — Телеграма от Якобсон до Димитър Горов чрез Андрей Матев в Бекет

Ще го чакат в Крайова.

Bucureşti,
29[1]. 3. 1876.

Andreia Mateev
pentru Gorov[2], Bech[et].

Măine şase ore seara suntem Craiova. Vă aşteptăm la Jacob Hirşhorn — Craiova. Rĕspundeţi acolo.

Jacobson[3]

Ф. ДГ, ст. № II А 9215. Ориг. с маст. рум. ез. 1 л. 1 п. с. 26/21

[1] Н. ст. [2] Димитър. [3] Търговска фирма за оръжие в Букурещ.

Превод:

Букурещ,
29. 3. 1876.

Андрея Матев за
Горов в Бекет

Утре 6 ч. вечерта ще бъдем в Крайова. Ще ви чакаме при Якоб Хиршхорн — Крайова. Отговорете там.

Якобсон

150

1876 март 18, Турну Северин. — Писмо от Илия Йованович до Панайот Хитов в Белград[1]

Момчетата са се разотишли от Кладово, понеже са се поддали на слуховете, че Хитов злоупотребил народните пари, дадени му за провеждане на въстанието от есента на 1875 г.

18 марта 1876, Турну Севе[рин].

Брат Панајоте[2],

Јављам вама да смо здраво стигли у Турн и сутрадан одмах прошли у Кладово код господина капитана и смо се мало разговорили и тако одмах пођемо да оне момке потражимо, али на жалост, браће, Пера онај од који је мене и вас опако онако грдио, казао момцима нека они гледају своје послове [и] да не слушају ни тебе, ни мене, зашто ми смо лани појели 300 лира па зато и сега[3] гледамо да узмемо новце па да поједемо, а они мало паметни одмах [су] отишли. Ето, браће, народне послове како кваре сега тако мисле сви да смо ми појели паре народне. Е кажи, брате, сега што да радим. Панајоте, за паре, [за] које смо се разговарали, немајте бриге никакве. Ја кад сам дошао у Турн жена све новце затворила, него претрпи се за мало времена, а ако што скоро овамо дођеш одмах ћемо госпођи трошак послати. Немо сумњати ништа. Ја бар имам добру душу као и ти, кад си ми дао, ти зато да се не бринеш ништа, остави ту бригу на мене и јави ми шта је.

Илија П. Јовановић

Ф. ПХ, II А 9117. Автогр. с маст. ср. ез. 2 л. 2 п. с. 21/13·5

[1] Градът е определен по получателя. [2] Хитов. [3] Вместо „сада".

Превод:

18 март 1876, Турну Северин.

Брате Панайоте,

Съобщавам ви, че пристигнахме здрави в Турну и на другия ден сутринта отидохме в Кладово при господин капитана и малко поприказвахме. След това веднага отидохме да потърсим онези момци, но за съжаление, брате, Пера, онзи, който много лошо говорил за мене и за вас, казал на момците да си гледат работата, да не слушат ни тебе, ни мене, защото ние миналата година сме изяли 300 лири, та и затова и сега гледаме да вземем пари, па да ги изядем и те, глупавите, веднага си отишли. Ето, брате, как провалят народните работи, сега така мислят всички, че ние сме изяли народните пари. Е кажи, брате, сега какво да правя. Панайоте, за парите, за които говорихме, нямайте никаква грижа.

Като дойдох в Турну, жената заключила всички пари, но потърпи за малко време, а ако дойдеш скоро, веднага ще изпратим разносните на госпожата ти. Не се съмнявай в нищо. Аз поне имам добра душа, както и ти, когато си ми помагал, затова не се грижи, остави тази грижа на мене и съобщи ми какво има.

Илия П. Йованович

151

1876 март 18, Турну Магурели. — Писмо от Петър Мишайков до Панайот Хитов в Белград[1]

На събранието в Браила, състояло се на 6 март, са решили да не се съставя Централен комитет, а комитетите по градовете да въоръжат войводите и по няколко момчета. Ако няма надежда за помощ от Сърбия, ще бъде подпомогнат от румънските българи, за да мине в България. Въстанието ще бъде през месец май. Да му пише тайно, защото правителството ги преследва.

Т. Магурели, 18 март 1876.

Г-не Панайоте[2],

Писмото Ви от 11-и тек[ущия] приех и съдържанието му подробно разумях. На 6-и тек. стана едно събирание[3] в Ибраила. На това събирание присъствуваха представители: от Галац — г-н Рафаил[4], от Болград — г-н Атанасов[5], помощник на болградската примария, от Кишинев — г-н П. Каляндjиев, от Одеса — г-н Панов[6], от Турну[7] — аз. От другите градища приехме писма и телеграфи, че остават съгласни на нашите решения. На това събирание, като видяхме, че няма способни хора в Ибраила, за да управляват народните ни работи, решихме засега да се не съставя Централен комитет, но всякой град да въоръжи по един войвода с няколко способни хора и да ги изпроводи отсреща[8]. Тъй нашият град с Александрия прие да въоръжи Вас, Болград — Филипа[9], Галац и Ибраила — Никола Хаинченина[10] и попа[11], Кишинев и Одеса — тамкашните хъшове. Затова ако има някоя надежда от Сърбия, добре, ако ли не, не трябва да се лъжем, но елате тука, за да Ви намерим средства, и с двама или трима хора да преминете отсреща. Другите за подир Великден се готвят да преминат и в майя да захва[на]т жетвата[12].

Това другото писмо, което Ви го притворвам тука, ще да го имате за улеснение, когато искате да излезете пред някого да се наречете, че уж отивате да им съобщите нещо тайно, за да можете да се научите какво мислят те за нази. От днеска занапред ще да турвам Сапунова[13] да Ви съобщава истината, а аз ще да Ви пиша само таквизи писма, които ще

да ги имате като средство, за да разпитвате какво рботят те. Ако приемнат условията, които Ви ги пиша в другото писмо за четата, добро, ако ли не, тогава няма да проводим нито един човек в Сърбия и Ви[е] трябва да дойдете най-късно до свършването на този месец.

Адресата, която Ви бележа в другото писмо, по нея ще да ми провождате писмата и ще да се подписвам в моите писма Пателели, защото тукашното правителство ни преследва. Съобщете ни как отиват тамо работите. Поздравлявам Ви.

Ваш приятел П. Мишайков

Ф. ПХ, II А 8969. Автогр. с маст. 2 л. 2 п. с. 27/21

Публ. с пропуски в: Страшимиров, Д. Т. Архив на възраждането. Т. I. София, 1908, с. 478—479, № 6

[1] Градът е определен по получателя. [2] Хитов. [3] Събрание. [4] Атанасов. [5] Стефан. [6] Трифон. [7] Магурели. [8] В България. [9] Тотю. [10] Генчев-Вираноолу. [11] Харитон Ст. Халачев. [12] Въстанието. [13] Иван.

152

1876 март 18, Турну Магурели[1]. — Писмо от Петър Мишайков до Панайот Хитов в Белград[2]

На събранието, станало на 6 март в Браила, присъствували и представители на българите от Русия. Бил разискван и въпросът за споразумение със Сърбия. Работата на апостолите в България върви добре. Само Н. Славков бил заловен.

. . . . . [3]

. . . . . [4] сърбите, тъй и българите да работят искрено и без задни мисли.

На 6-и тек[ущаго] марта имахме събирание в Ибраила. На това събирание присъствуваха освен представителите от тукашните градове и двама представители от Русия, именно един от Одеса и други от Кишинев. Измежду другите разисквания дойде речта, какво трябва да правим, ако се докара да работим в съюз със Сърбия (трябва да Ви е известно, че когато ми[5] това решавахме, Драгашевич[6] и Живановић[7] се намираха в Букурещ и direха хора, за да се споразумеят за нещата, които се намират[8] . . . . . [9] заклеват в името на България.

IV. Не ще да се взема във внимание нито едно отлагане за преминуването освен определения ден. Затова ако вярвате, че ще да приемнат тези условия сърбите, може да им проводим един човек, с когото ще да могат да се споразумеят, ако ли не, тогава ще да работим онова, което никому засега не можем да открием. На всякой начин нужно е най-много до свършетока[10] на този месец да слезете до града ни, защото имаме да Ви съобщиме нещо.

Ми пишете[11] да сляза до Букурещ и Галац. Аз, като се върнах от Ибраила, ходих и на Букурещ и зная как стоят тамо работите, затова не е нужно да отивам и по втори път.

Новини отсреща[12] имаме много. Ката[13] ден дохождат отсреща хора от разни градища и както обаждат те, на че[й]рек[14] ако бъде истина,

тогава работата е добре. Славкова[15] от Свищов уловиха го в Софийското и като не можал да удържи, отровил се самичък[16]. Другите апостоли напредват и всичките живо ги посрещнуват.

Тукашното правителство ни преследува, затова писмата надписвайте: D-lui P. Mişaicov, pentru Elena Gheorghiu in comuna Drăgăneşti, la T. Magurelle[17], а аз занапред ще да се подписвам Пателели.

Като Ви поздравлявам, оставам твой приятел

П. Мишайков

Моля Ви се явете ми какви новини имате тамо, какво мисли чичо Ильо[18] и Цеко[19].

Същият

Ф. ПХ, II А 8970. Автогр. с маст. повр. 2 л. 3 п. с. 27/21

Публ. в: Страшимиров, Д. Т. Архив на възраждането. Т. I. София, 1908 с. 477—478, № 5

[1] Датата и градът са определени въз основа на съдържанието и на предидущото писмо — вж. док. № 151. [2] Получателят и градът са определени въз основа на предидущото писмо. [3—4] Липсва част от документа. [5] Ние. [6] Йован. [7] Живан. [8—9] Липсва част от документа. [10] До края. [11] Вместо „пишете ми". [12] От България. [13] Всеки. [14] Четвъртина. [15—16] Никола, който е бил заловен, но не се е отровил. [17] Г-н П. Мишайков, чрез Елена, Георгиева в общината Дръгънещ — Т. Магурели. [18] Марков. [19] Петков.

153

1876 март 18, Турну Магурели. — Писмо от Иван Сапунов до Панайот Хитов в Белград[1]

Описва пътуването си от Сърбия до Турну Магурели, което е било особено опасно за придружаващия го Св. Деспотович. П. Мишайков не е съгласен да работи с Ил. Йованович и не се доверява на сърбите. Сапунов смята, че точките относно споразумението със Сърбия, съобщени от Мишайков на Хитов, не са решени на събранието, а са измислени от Мишайков. Последният му е казал, че старите няма да вземат участие в приготовленията за въстанието и че комитетът на младите не съществува. Хитов да не идва в Румъния за споразумение, понеже още не са готови. Не вярва, че и в България се приготовляват. Очакват хора от Троян, които ще донесат новини.

Побратиме[2],

Вчера пристигнах тука по 12 сати[3] за обяд и ето днес че ида да ви опиша пътуването си. За Светозара[4] беше доста опасно, но и за мене не е било лесно. Ако бяхме тръгнали в първата ладжа[5], но както и да е. Светозару беше най-вече опасност у Оршову, защото тамо излязохме, почем[6] не могосме[7] на Текия због[8] велике воде[9], от Текия до Кладово път покварен[10]. Като стигохме [11] у Оршову с чамцем[12] из Текия, защото билетите ни бяха извадени за Текия, одма[13] ухватихме кола па сувим[14] у Турна Северин.

И тъй догдето додже ладжа[15] из Оршове, ми[16] ходихме у Кладово и като се разговорихме подоста[17], каза ми капитан, че му е явлено[18] из Београд да[19] долази[20] 1 шпионин главни турски с она[21] иста ладжа, с којем хтедосмо и ми да поджемо[22], кой полази[23] за Кладово, па у Турну Северин, па у Видин чак до Русчука. Зато[24] и мене беше мало[25] страх кад пролазих[26] край Видина.

Писмото дадох на Петра Йорданова на Пикетската[27] скеля и немогосмо[28] много да се разговарамо[29], защото стояхме малко.

И тъй в пътя си нямаше забележителни случки, додето стигох у Магурел[и]. С Мишайкова[30] се разговорих, с когото присъствуваха Петко Катранов и Петър Дилов. Но Мишайков е пак Мишайков. На него му се нищо не може доказа като хората. Той се никому не вярва. Тъй и за Илия[31] казва пред другите: „С так[а]ва личност аз не мога предприе работа." Но аз не дадох му да изговори, като му го описах до кой степен е неговото родолюбие. Като му казах и това, че аз като щях да полазим из Магурел[и], едвам ми се събраха 20 франка от толико[32] число търговци, а в Турну Северин той сам 1 българин пох[а]рчи за мене 5 минца само ми готови пари даде, а особито[33] другите разноски, които направи за мене, за Светозара и за себе си, като долази в Белград, може да е похарчил по-много от 30 лири. На сърбите никак не вярва и предлага так[и]ва точки, като да сме ний йедан[34] силен народ, като да сърбите имат голяма нужда от нази. Прочитай[35] п[о]лаганите[36] точки в неговото писмо[37] и ще видиш колко му сече главата. Той ги представля, че били от събранието предложени, тъй исто[38] и мене на особ[но][39] каже, но аз не вярвам. Те[зи] точки са фабрицирани[40] в неговата глава, но нека остане между нас. Аз му казах, че трябва да замина за Галац и Букурещ, че имам писмо за Рафаила[41] и трябва усмено[42] с него да се разговоря. На това ми отговори, че в Галац и Ибраила няма нищо и нямало достойни хора, а в Букурещ старите не вземат или не ще вземат участие[43], а младите не съществуват, затова няма за какво да ходя. Но втори път като му казах, че трябвало би да ида, все ще изкарам някоя полза от моето пътуване, той ми каза: „Аз не се каращисва[м][44]".

В писмото ти бележи да би слезнал на долу[45] да се споразуме[е]ш с тяхната личност, но ако питаш мене, аз не би[х] те съветвал да слизаш, бар[46] додето се не оздрави работата и додето не приемеш от мене известие, че е готово всичко, защото както ги оставих тука, тъй ги и намервам. Щяха да се събират, то още не се събраха, щяха да събират пари, то ощ[е] ни една пара имат събрани. Всеки си гледа работата и пак все народни българи, те пак българи.

Из тези заключки[47] не можа да вярвам доколко са истинни гласовете, които долазят отсреща[48] за техните преуготовления[49]. Подир 10 дена щели пак да дойдат из Троян хора. Като дойдат, ще ви пиша каквито известия донесат. Във вапора[50] се намерих с неколико[51] княжевчани, по които поздравих Тоша и им заръчах да му кажат да ви пише, за да се споразумеете.

И тъй като ви поздравя всички, оставам да бъда всякога едномислени и верен друг, като се лаская, че съм и

ваш побратим

Иван Г. Сапунов

18 март 1876,

Т. Магурели.

Полицията ни строго преследва.

Ф. ПХ, II А 8982. Автогр. с маст. 2 л. 3 п. с. 27/21

Публ. с пропуски в: Страшимиров, Д. Т. Архив на възраждането. Т. I. София, 1908, с. 378—379, № 12

[1] Получателят и градът са определени въз основа на съдържанието и на архивния фонд. [2] П. Хитов. [3] Часа. [4] Деспотович. [5] Параход. [6] Понеже. [7] Не можахме. [8—9] Поради голямата вода. [10] Пътят развален. [11] Стигнахме. [12] С лодка. [13] Веднага. [14] По сухо. [15] Дойде параходът. [16] Ние. [17] Доста много. [18] Съобщено. [19] Че. [20] Идва, пристига. [21—22] „Със същия параход, с който искахме и ние да тръгнем." [23] Тръгва. [24] Затова. [25] Малко. [26] Когато минах. [27] Бекетската. [28] Не можахме. [29] Разговаряме. [30] Петър. [31] Йованович. [32] Такова. [33] Особено. [34] Един. [35] Прочети. [36] Приложените. [37] Вж. док. №№151 и 152. [38] Също. [39] Лично. [40] Фабрикувани. [41] Атанасов. [42] Устно. [43] В приготовленията за въстание. [44] Беркам. [45] Към Румъния. [46] Поне. [47] Заключение. [48] От България. [49] Приготовления. [50] Парахода. [51] Няколко.

154

1876 март 19, Крайова. — Телеграма от Флесу [?] до Димитър Горов в Гюргево

Оръжието е пристигнало. Пита какво да прави.

Craiova,
31[1]. 3. 1876.
D. I. Gorov,
Giurgiu.

De eri suntem aici împreună cu marfa[2]. Răspundeţi imediat ce se facem. Adresa — Hirschhorn.

Flesu[3]

Ф. ДГ, ст. № II В 252. Ориг. с маст. рум. ез. 1 л. 1 п. с. 26/20

[1] Н. ст. [2] Оръжието. [3] Вероятно член от фирмата Якобсон.

Превод:

Крайова, 31. 3. 1876.
Д. И. Горов,
Гюргево.

От вчера сме тука заедно със стоката. Отговорете незабавно какво да правим Адреса: Хиршхорн.

Флесу

155

1876 март 19, Гюргево. — Телеграма от Янко Ангелов до Димитър Горов в Бекет чрез Андрей Матев

Оръжието се намира в Крайова. Да отговори какво да правят.

Г[юр]гево, 31[1]. 3. 1876.
Бекет. Андрей Матев, за Горов[2].

Дойде ти депеша[3] от Крайова. Стоката[4] там, питат какво да правят с нея. Отговори им скоро.

Ангелов[5]

Ф. ДГ, ст. № II А 9235. Ориг. с маст. с лат. 1 л. 1 п. с. 26/20·5

Публ. с пропуски и грешки в: Страшимиров, Д. Т. Архив на възраждането. Т. I. София, 1908, с. 261, № 49

[1] Н. ст. [2] Димитър. [3] Телеграма — вж. док. № 154. [4] Оръжието. [5] Янко.

156

1876 март 19, Гюргево. — Писмо от Янко Ангелов до Тома Кърджиев в Русе[1]

Не е изпратил поръчаните револвери, понеже не са получени още в Гюргево. Писмото му да служи за временна разписка за получаване на сумата за тяхната покупка.

19 март 1876, Гюргево.

Уста Георге[2],

Като замина пратеникът ви оттук, аз отидох при чифутина-комисионерин да взема и упътя рев[олверите]. Всичко беще готово. Той ми каза, че ако и да е приел от няколко дена вече предизвестително писмо от Букурещ, ако и да ми е казал вчера, че за днес с вапора[3] щели да дойдат, но по погрешка останали на Оршова, и сега не остава освен да чакам втория вапор, който ще дойде у други ден, че тогаз да ги взема. Предизвестително писмо имам и аз в ръцете си и основан на него, ви писах да си проводите парите. За туй ви известявам: Известете и разправете на приятелите да не би да си позволи някой да помисли, че има някакъв шоролоп[4].

Дотогаз нека това ми писмо служи за разписка, че съм приел хиляда и двеста франка за 25 р[еволвера] с 50 fr. от тях за прекарването им.

Ваш Я. Ангелов

Ф. ТК, ст. № II В 235. Автогр. с маст. 1 л. 1 п. с. 23/14·5

[1] Градът е определен по получателя. [2] Т. Кърджиев. [3] Парахода. [4] Измама.

157

1876 март 20, Турну Магурели. — Писмо от Петър Мишайков до Димитър Ценович в Букурещ.

Изказва мнението, че за добрата подготовка на въстанието отделните комитети трябва взаимно да се осведомяват за действията си. Изпраща Ив. Сапунов за тази цел.

Т. Магурели, 20 март 1876.

Г-не Ценович[1],

в Букурещ.

Като приближава времето, за да захванем да работим за народното движение, мислим да[2] е нужно да се знае какво се крои и какво се работи и по другите градища, за да не подпаднем в някоя несъзнателна грешка. За тази цел провождаме приносящия[3] г-на Ивана Сапунова, който ще да Ви разкаже за града ни, тъй също и Ви[е] разкажете му за града Ви, Може би г-н Сапунов да замине и за някой други град, затова бъдете му у помощ, ако му стане нужно.

Поздравлявам Ви. Ваш искрен

П. Мишайков

Ф. ДЦ, II А 7352. Автогр. с маст. 2 л. 1 п. с. 27/21·5

[1] Димитър. [2] Че. [3] На писмото.

1876 март 21, Габрово[1]. — Писмо от Стефан Стамболов до Янко Ангелов и другите дейци[2] в Гюргево[3]

Да пратят по-скоро оръжието и войводите. Обявяването на въстанието ще се ускори поради залавянето на Н. Славков. От Г. Оряховица е пратен куриер в Русе, за да вземе пратените неща. С. Грънчаров да си дойде. Да препратят бързо писмото за Врачанския революционен окръг.

Байновци,

Оръжията пращайте по-скоро. Войводите и те да дойдат до една неделя. Работата[4] по причина на Славковото[5] улавяне може би твърде скоро ще се почене. Който ще минува, да минува до най-късно до Великден. В тези обстоятелства и минутата е скъпа. Бързайте!

Ламби[6] е изпратен в Русчук да земне някои неща, ако сте вече прехвърлили. Брадата ми [и] други някои лесно преносящи се неща през Дунава пратете.

2 кутии свирки сигнални купете.

2 тръби като сливенската замба[7].

I-ият пратеник[8] да си дойде без друго.

Писмото за Шоплука[9] без друго пратете твърде бързо.

[Стамб]^{10}олов[11]

Една камица английска или италианска[12].

[На с. 1 следния текст с обикновено мастило.]

Бачо Янко[13],

Дето бях ти писал за церовете, прати ги по-скоро. Много ми трябват. Бързам. Бъди здрав.

Твой искрени Стоян Янакев[14], спицер[15].

Габрово,
1876 март 21.

Ф. ЯА, ст. № II В 236. Автогр. с хим. и обикн. маст. 1 л. 2 п. с. 21/13

Публ. с грешки в: Цонев, Зв. Сидер войвода (1839—1876). София, Игнатов [б. г.], с. 57—58

[1] По-вероятно е писмото да е от Г. Оряховица или с. Самоводене, където изобщо се е укривал Стамболов, а Габрово е писано за прикритие — вж. док. № 107. [2—3] Получателите са определени по съдържанието, а градът — по получателите. [4] Въстанието. [5] Н. Славков. [6] Черния. [7] Уред за удряне на печати върху метал. [8] С. Грънчаров. [9] Врачански революционен окръг. [10] Заличено. [11] Стефан. [12] Да се допълни „пратете". [13] Ангелов. [14] С. Стамболов. [15] Аптекар.

1876 март 21, Долна Оряховица[1]. — Писмо от Стефан Стамболов до Тома Кърджиев в Русе[2]

Бил в Свищов, когато е пристигнал Г. Обретенов, и не е могъл да се срещне с него. Завърнал се е заедно с Ил. Драгостинов. Залавянето на Н. Славков няма да доведе до арести, тъй като той не познава дейците. Изпращат човек да проучи пътя между Русе и Г. Оряховица. Да бъде придружен от русенец. Писали са на Врачанския и на другите революционни окръзи за промяната на плана си. Да изпратят представител на проектираното общо събрание за определяне на плана и на деня на въстанието. Да пратят по-скоро оръжие.

Бай Георге[3],

Когато Генералът[4] пристигнал с нещата, аз бях в Свищов, отдето наедно с Илариона[5] дойдохме. Генералът беше вече заминал за мястото си. Иван[6] ви отговорил, а на отговора му имам да приложа — да се не боите от нищо, защото Славков[7] не познава никого от другите окръзи, а както се види, и от своя окръг познава малко хора.

Днес ви изпращаме човек, който ще има за длъжност да изучи най-краткия път между Русчук и Оряховица[8]. За по-голяма здравина нека в неговите ходения го придружи някой от вашите добри работници, като напр. Дасо[9] или някой други. Ако ли си имате войвода, тогава ще върнете приносящия. Ние писахме на другите окръзи, а така също и в Шоплука[10], че ще се изменят някои точки от плана и че ще се ускори бунтът. Ако е дошъл апостол, ще му съобщите това. Тука след 5—6 дена от днес ще стане събрание от пълномощниците на трите окръзи минус Шоплука. На събранието ще се определи планът и денят за бунта, а така също центровете в случай на сполука и на несполука и някои други условни знакове. Пратете от ваша страна един представител за споразумение и нареждане на нашите действия.

Приключеното писмо ще изпратите за Шоплука през същия път, отдето сте приели писмата. Ние изпратихме през тука и друго по сухо.

Оръжие и джепане[11] за нашите места, ако има, ще ги дадете на приносящия. Ако е повечко, то ще го пратит[е]....[12]
и червеноводските кола с един човек.

Работете и се не бойте. Успехът е наш. Пречки им[а], но без тях не може....[13]

[Стамболов][14]

[На с. 1 следния текст с обикновено мастило]

Долна Оряховица[15], 1876 год. марта 21.

Бай Генчо[16],

Стана толкова пъти ти пиша да предадеш пръстена, дето оставих у тебе рехин[17] на Коля Петлето, което ще ти заплати борча ми 50 гр[оша]. Пък ти все се умърлушваш. Каквото ми се види, бачовата, ще се караме ни[е] с тебе.

Чичо Марин про[в]ажда много здраве на Цоня Трескага. Пък аз си искам рехина, че и бил мем[18] не япаръм хъъ![19]

Твой приятел

аз Цеко Мравята[20]

Ф. ТК, ст. № II В 237. Автогр. с хим. и обикн. маст. 2 л. 3 п. с. 24/18·5

Публ. откъс в: Костов, Д. Иларион Драгостинов. София, 1937, с. 41

[1] Датата и мястото са взети от текста с обикновеното мастило. По-вероятно е писмото да е от Г. Оряховица. [2] Градът е определен по получателя и съдържанието. [3] Т. Кърджиев. [4] Г. Обретенов. [5] Драгостинов. [6] х. Димитров. [7] Никола. [8] Горна. [9] В повечето писма този деец се именува „Даса". [10] Врачански револ. окръг. [11] Муниции. [12] Следва непроявена дума. [13] Писмото е повредено в тази част. [14] Стефан. Подписът не е проявен, но от съдържанието и почерка е ясно, че авторът е Стамболов. [15] Горнооряховско. [16] Т. Кърджиев. [17] Залог. [18—19] „Че иначе не знам какво ще правя." [20] С. Стамболов.

160

1876 март 21, Пазарджик. — Писмо от Смесения казалийски съвет до свещеника и стареите в с. Баня

Уведомили са ги навреме за съдържанието на вилаетското емирнаме, с което се заповядвало да се предават веднага на властта всички бунтовници. Тъй като са се пръснали пак слухове, че между народа снова хора, които го призовават към бунт, вменява им се в дълг да залавят незабавно смутителите и да ги предават на властите. С това ще засвидетелствуват предаността си към султана.

Благоговейни отче попе[1] и почтени стареи,
в Баня[2].

Според едно вилаетско емирнаме[3], което пристигна на 1-ви ден на рамазан байрам, задължихме се да повикаме от по-главните села старейшините и да им явим съдържанието му, което направихме на часа и за което сте известни, понеже ви се разправи напълно.

Тогава ви се каза, че из народа се вмъкнали зломисленици хора, предрешени в арнаутски и бошняшки дрехи според емирнамето и във вид на ходжи и софти с цел да повдигат турците и българите едни срещу други. Зарад това строго ви се тогава заповяда, че занапред, ако би таквиз да се явят в селото ви проповедници, които от възбудителните им думи ще познаете тутакси, да ги свържете и на правителството докарате или на часа да явите.

Сега от няколко време пак са се пръснали таквиз застрашителни и смутителни слухове, които ни се съобщиха от събратята ни турци, слухове, които да смущават духовете, сърцата ви. Повторно бързаме с настоящото си и с което строго ви заповядваме, че ако би действително такива смутителни хора да дойдат в селото ви с думи, които разклащат мира, тишината и спокойствието, тутакси да ги свържете и докарате на правителството, с което да засвидетелствувате предаността и верността си към славния царски трон и с което ще можем напълно да спечелим отдаемите ни права и олекчения, провъзгласени вече в последния висок ферман, а в противен случай отговорността и наказанията ви ще бъдат от най-строгите.

Уверени, че горното съобщение ще вземете в строго внимание, като се съобразите напълно със съдържанието му, поздравляваме ви братски и оставаме ваши

от смес[ения] казалийски[4] съвет —
наместник на св. пловдивскаго[5] иконом х. поп Георги[6]

1876 марта 21-ви,
Т. Пазарджик.

[На с. 4 адрес]

До почтените стареи
в Баня.

Кол. Т, II А 6190. Автогр. [?] с маст. 2 л. 3 п. с. 26/20·5

[1] Поп Груйо Тренчов [?]. [2] Панагюрско. [3] Писмена заповед, указ. [4] Околийски. [5] Митрополит. [6] Тилев[?]

161

1876 март 21, Варна[1]. — Писмо от Тодор Твърдински до Панайот Хитов[2] и други дейци в Белград[3]

Уведомява ги за подготовката на въстанието във Варненско, Шуменско и Балчишко.

Варна, 21 марта 1876.

Драги ми съотечественици,

Както бяхте ми заръчали да отида при дядо П. и го намерих в селото му. Като ме видя и се разтрепера от нетърпение. Като му казах, че сте ме проводили нарочно и като го поздравих от всичките, каза: „Дядо ти Никола го зная, че е юнак человек още от житото, когато исках да го взема, и за Стефана[4] все се надах да се отърве и се отървал. Да живеят всичките братя.“ Преди да отида да му кажа да дава пей[5] на воловете си в Добруджа, от Шумен[6] били два пъти да го викат за говедарин[7] от високия учител Вол[ов][8] и от други бужлета[?] и му казали, че на воловете всичко било готово и на всичките били дали пей, само него чакат да отиде при тях и там, като отиде, ще чака вашите волове, кога се зададат, и тайно ще седи в скришно място. Той отиде при Димитър Николов в селото му, за да му даде пей и в другите села да даде пей на по-добрите волчета и ще им каже да отидат по шуменската мера[9] да пасат, кога дойде опре[деленото] време[10]. Като отидох при него, старата му майка ме попита: „Що го търсиш?“ Пък аз й казах, че има да ми дава пари. Разговаряхме се [с] него три часа и ме изпроводи за Пазарджик[11], защото селяните му са много магарета хора. И на другия ден дойде в Пазарджик и се намерихме с някои други волчета и го попита[х] за Ваньо Кондьо[в] — Къдънката, и за Андрея. Той ми каза, че са били в околността му и ще им разкаже всичко, и ще им каже да дават пей на волчетата.

Сестра му и тя ще бъде с него, такваз жена няма в света — мъжка. Преди една неделя дошла в Пазарджик с момичето си и носи с нея една клемия[12], и отишла на главното кафене, и се развъртяла вътре, и всичките хора си замръзнали на местата, и казала им: „Вий сега се насрахте на местата, ами да съм с оръжие, какво ще правите?“

Дядо П. оставил питието, но сиромах няма какво да яде и за туй няма да бъде овчар в Добруджата. „В морабето“, казва, „бях овчар даги пазя, а пък сега за магаре ме имат....“[13] Дядо ще си извърши длъжността повече, отколкото искате.

Поздравлява ви всичките и на 28 того ще отиде в Шумен. Всичките волове били готови. Тука шумналията Янаки го намерих и ми разказва, че и тукашните волчета са готови. На Савата Геренов баща му е тукана[14] и неговите волчета на трите му села са готови, само чакат кога ще бъде вършенето[15]..., Тука има 2000 овци и сто чутори[16], на чуторите дингилите[17] донесоха в Пазарджик, в Балчик, и по 20 овци в Тулча, и в Силистра има по 1500 овци, в Шумен има 3000 овци, в Русчук 1500 овци. Аз без пари останах и се научих от дядо П., че сте ходили на къшлата при

зелето, защото бях му казал да поздравиш Петра, Иван и др. Да ми проводите пари в Цариград до бай Христо с тоз надпис: Monsieur Christo I. Karagueuzov au consulat russe à Constantinople[18].

Оставам ваш искрен приятел

Тодор Твърдински[19]

Ф. ПХ, II А 8339. Автогр. с маст. 1 л. 2 п. с. 26·5/21

[1] Дн. Сталин. [2] Получателят е определен въз основа на фонда. [3] Определено по получателя. [4] Стамболов [?] [5] Капаро. [6] Дн. Коларовград. [7] Войвода. [8] Панайот. [9] Пасбище. [10] За въстание. [11] Добрич — дн. Толбухин. [12] Дървото на колата, на която се крепи ритлата. [13] Следва псувня. [14] Тук. [15] Въстанието. [16] Дървен съд за чукане на сол и др. [17] Чукчетата [?]. Целият израз се отнася вероятно за оръжие. [18] „Г-н Христо И. Карагьозов в Руското консулство в Цариград." [19] Вероятно псевдоним. Цялото писмо е иносказателно.

162

1876 март 21, Бекет. — Бележка от Мито Цветков до Янко Ангелов в Гюргево[1]

Да даде на приносящия една лира.

Господа Я. Ангелов,

Дай на приносящия 1 л[ира] турска, която остана у тебе за сахата[2], защо[то] е много нужна, без да забавиш човека ни.

Твой приятел Ганчо[3]

876 м[арт] 21,
в Бекет.

[На с. 4 адрес]

Господину
Янко Ангелов

Ф. ЯА, ст. № II В 238. Автогр. с маст. 2 л. 2 п. с. 14/11

[1] Градът е определен по получателя. [2] Часовника. [3] М. Цветков.

163

1876 март 22, Бекет. — Писмо от Петър Н. Йорданов до Панайот Хитов в Белград

Според него най-удобното място за преминаването на четата, която ще се ръководи от Хитов, е между Оряхово и Лом. Необходимо е да се срещнат, за да се уговорят лично. Трябва да бързат, защото времето за въстание наближава.

1876 марта 22, Бекет.

Господа П. Хитов,
Белград.

Вашето от 12-го писано приех чрез приносящия[1], в което ми пишете, че трябва да прегледам кое място е по-сгодно за минуване. Ази мисля, че е място по-сгодно между Оряхово и Лом-Паланка, но при всичко, че и Ви[е] имате сгодно място за преминуване тамо. Но ....[2] по кой начин ни[й] трябва и да се разговорим лично.

Ви[й] ми пишете, че най-много до свършението на този месец ще дойдете — то непременно трябва. Щом приемнете това, без забава да дойдете тука да се разговориме за нужните [неща], защото не остава време. Очакваме [Ви] с нетърпение. В противен случай, ако би Ви[й] да не можете да дойдете, щом приемнете това, в същото време телеграфирайте, да дойдем ни[й], защото ни[й] не можем вече да отлагаме, щото часът[3] наближава и затова трябва да се бърза колкото е възможно. Първо да се набавят нужните [неща], и то доде не се срещнеме по-скоро, не можем направи нищо. Защото не можем устрои един без други. Трябва великодушие и силно действие. Защото часовете избиват, затова трябва и ни[й] да положим най-последните си сили, за да се устроиме добре, а не, като дойде часът, да се лутаме като забунени[4].

Ваш П. Н. Йорданов

[На с. 4 адрес]

Belgrad, Serbie.
Господ[ин]
П. Хитов,
улица Кнезу Милан № 66,
Белград.

Ф. ПХ, II А 9006. Автогр. с маст. 2 л. 3 п. с. 34/28

Публ. в: Страшимиров, Д. Т. Архив на възраждането. Т. I. София, 1908, с. 394, № 17

[1] Ив. Сапунов — вж. писмо № 153. В ориг. след „приносящия" следва пак глаголът „приех". [2] Следва нечетлива дума. [3] За въстание. [4] Объркани.

164

1876 март 23, Гюргево. — Писмо от Янко Ангелов до Тома Кърджиев в Русе[1]

Изпратил е поръчаните 25 револвера. Да го уведоми за получаването им. По комитетските работи да му пише само той.

Уста Георге[2],

Днес пристигнали р[еволверите]. Тази вечер ги вземах от търговеца и все таз вечер ги предадох (в брой 25 р[еволвера]) на бай Димитра[3] да ви ги донесе. Както виждаш, аз направих, каквото трябваше да направя, т. е. каквото бях обещал. Приех 1200 fr., заплатих 1150 за р[еволверите] и 50 дадох на човека. Остава той да ви ги донесе и вий да ми отговорите за приемането им.

Все исках да те моля, когато има неща, отнасящи се [до] общите работи, да ми пишеш ти и само ти, но все забравям. Сега, като приех писмото на г-на [?] Б[ългарска] С[естра][4], съвсем ми преседна и затуй моля те, пиши ми ти. Аз, макар че не обръщам внимание на врели и прекипели, но да ми дава епитети, да се съмнява в мене, това е съвсем неприлично, да не кажа повече.

Не знам защо не иде Блъсковият[5] турчин да проводя и останалите книги? Моля те, я го обиколи.

Поздрави приятелите

Твой Ангелов[6]

23 март — часа 9 в нощта.
Гюргево, 1876[7].

Ф. ТК, ст. № II В 247. Автогр. с маст. 1 л. 1. п. с. 22·5/14

[1] Градът е определен по получателя. [2] Т. Кърджиев. [3] Лодкаря. [4] Българска сестра — П. Обретенова. [5] Ил. Блъсков. [6] Янко. [7] Годината е писана с друг почерк и друго мастило.

165

1876 март 24, Русе. — Писмо от Тома Кърджиев и Петрана Обретенова до Янко Ангелов в Гюргево[1]

Получили са изпратените за Русе револвери. От Г. Оряховица е пристигнал човек да вземе поръчаното за там оръжие. Да го изпратят по-бързо. Кърджиев е много зает с работа и затова П. Обретенова пише понякога писмата. Необходимо е да изпратят в Русе способен апостол, който да ръководи подготовката на въстанието. Смятат да изпратят С. Пенев и Ив. Карамихалев в Разград и Шумен. Да минат по-скоро в България. Приложеното писмо от Г. Оряховица, което е много важно, да изпратят за местоназначението му.

Брате Янко[2],

Днес се приеха тука 4 р[еволвера] и от писмото ти разбрах, че и другите са вече взети и ще се изпровождат. Ами какво стана с бачовите Сидерови?[3] От горе[4] и пак има човек с поръка да приеме и занесе оръжие. Ний решихме да дадем от нашите тези четири, като приемем утре и нужните за тях картуши[5], а оттам вий трябва да ги наваксате с други 4 от Сидеровите.

Не сърдете се, братко мой, не сърдете се, дето понякога биваме строги и твърде взискателни към вас. Иска ли казване, че и на нас много работи са претоварени, отвсякъде поръчки, отвсякъде строгости. А тука положително ви казвам, че освен мене сега засега няма други поверен в работите. Хора много, но не за да знаят всичко, а и колкото имаше главни дейци, разпръснаха се на четири страни повън за работа. Тъй не ми приписвай за вина, ако понякогаш позволявам на Б[ългарска] С[естра][6], да ти пише или отговаря вместо мене. Той ми е единственият помощник в многото работи. И сега биля[7], додето аз прочета донесените писма, поръчвам нему да ви отговори за приемането на 4 р[еволвера] и пр. Нейсе[8], пардон, ако ви се е писало нещо докачително.

Ако е мъчно да може сам нашият Димитър[9] да пренесе всичките рево[лвери] (нашите и Сидеровите), то или да намерим и друг човек оттука, когото да ви препоръчам, за да пренося, или ако имате други способи, то — ваша работа. Само бърже и бърже трябва да се работи, че времето е дип[10] скъпо.

От горе ни питат: апостол дошел ли е за нас. Наистина за тук е нужно присъствието на един апостол, но трябва да е човек способен да убеждава, да управлява и пр. Вий сте в състояние да изберете от тамошните такъвзи един, молим следователно, потрудете се да ни препоръчате някого за тукашен апостол, защото при всичко, че и до днес аз изпълнявам тази длъжност, но като вече подозрян и подозрян от турското празителство, може при първи случай да ме докопат, па после не ще има човек, който да работи и на когото да имат доверие тукашните хора. Затуй пак ви казвам, че тука е нужен един такъвзи човек. Колкото за Сава[11] и Иваница[12], ако са приготвени като другите, заминали през тука и ако ги одобрите вий, то мислим да ги пратим с апостолска мисия — едногото на Разград, другия на Шумен[13]. Бива ли? Ще ли приемат и

сами тия. Ако са готови, нека побързат да минат, а наша грижа ще бъде да им извадим тескерета[14] и ги упътим. Разговорете се, размислете и отговорете ни.

Приключваме ви писмото[15], което днес приехме от горе. То е, както се вижда, от твърде голяма важност, но казахме я от шашърмак[16], та не можахме да го дадем на човека тази заран. Бързаше той, па и ний го забравихме, а доде напиша за писмото си, той тръгна. Вий, разбира се, незабавно ще го изпратите според познатия ви адрес. Бързам, затуй ще свърша дотук. Сбогом. Поздравления братски от страна на всичките ви братя.

Уста Георги[17]

Р[усе], 24.III. [18]76.

Б[лъс]ков[18] разправя малко по малко книгите ти[19]. Ще се видя с него надвечер и ще разбера що е направил. Писа ще ти пак.

Същи

76—25. Русе.

Приехме днес дългите п[ушки] и 7 кутии к[артуши]. Засега приемни нашето поздравление купно в дома ни, също да пратиш писмата за където са.

Твоя добра и искрена Б[ългарска] С[естра]

Ф. ЯА, ст. № II В 243. Автогр. с маст. повр. 1 л. 2 п. с. 29/23

[1] Градът е определен по получателя. [2] Ангелов. [3] С. Грънчаров. [4] От Г. Оряховица. [5] Патрони. [6] П. Обретенова. [7] Дори. [8] Както и да е. [9] Лодкаря. [10] Твърде. [11] Пенев. [12] Карамихалев. [13] Дн. Коларовград. [14] Паспорти, пътни листове. [15] Приложението липсва. [16] В ориг. „шаширмак" — забъркване. [17] Т. Кърджиев. [18] Илия. [19] „Песни и стихотворения" от Хр. Ботев и Ст. Стамболов. Букурещ, 1875. 69 с.

166

1876 март 25, Русе. — Писмо от Тома Кърджиев до Янко Ангелов[1] в Гюргево[2]

С. Пенев и Ив. Карамихалев не са подходящи за апостоли в Разград и Шумен, тъй като подготовката в тия места е съвсем слаба. За там са нужни по-подготвени дейци. Същите да минават по-скоро границата, за да бъдат изпратени другаде. Куриерът да побърза с пренасянето на оръжието.

Побратиме[3],

С вчерашното си писмо между друго бележех ти и за двамата братя[4] (Сава[5] и Иванча[6]). Ако не си им явил още, недей им казва нищо, защото в местата, задето[7] мислехме да ги пратим, не ще бъдат приети. Снощи имаше човек оттам, с когото се разговаряхме надълго и широко. И от всичко се вижда, че в тях места твърде слабо са приготвени хората, защото от кратко време им се е известило. Как да е и за там би трябвало да се проводи апостол, но човек с по-добри достойнства, а де са таквизи хора у нас? Колкото за онези, не остава друго, освен да се приготвят, па да минат и тия за нагоре[8]. Гудата[9], Иванчо, Сава и други таквизи не трябва да се бавят.

Подканяйте бай Димитра[10] да побързва с пренасянето на револ[вери]те. Захралият[а][11] завърна ли се? Горов[12] накъде е? Сбогом!

Ваш Уста Георги[13]

Р[усе], 25. III [18]76.

Ф. ЯА, ст. № II В 240. Автогр. с маст. 1 л. 1 п. с. 23/14·5

[1—2] Получателят е определен по съдържанието и въз основа на док. № 165, а градът — по получателя. [3] Я. Ангелов. [4] Революционни работници. [5] Пенев. [6] Карамихалев. [7] Разград и Шумен, дн. Коларовград. [8] Горнооряховско. [9] Андон Данев. [10] Лодкаря. [11] Ив. х. Димитров. [12] Димитър. [13] Т. Кърджиев.

167

1876 март 25, Одеса. — Писмо от Ив. Ст. Иванов до Тодор Пеев в Браила[1]

Дейците, за които му е писал по-рано, че са му нужни, да не дохождат. Желателно е да дойде някой от браилските патриоти или самият той.

25 марта 1876 г.,
Одеса.

Любезнейши г-не Пейов[2],

Потребност в ония лица[3], за които беше ви писано, няма тука, заради това потрудете се да възпрете дохождането им, ако само сте успели да им напишете, за да дойдат, или да ги предупредите, че няма в них[4] потребност. Но в това време било би желателно да дойде някой от ибраилските наши патриоти или Ваша милост, ако бъде това възможно.

Бъдете здрави и юнак
Иванов[5]

Първото писмо не показвайте на ония, за които върви тука речта, и дохождането на които тука не се требова.

ААН. Ф. ТП, 1437. Автогр. с маст. 2 л. 2 п. с. 20·5/13

[1] Градът е определен по получателя. [2] Тодор. [3] Тодор Велков и Филип Тотю. [4] От тях. [5] Иван Степанович.

168

1876 март 25, Браила[1]. — Писмо от Тодор Пеев до Петър Енчев в Николаев[2]

Българската емиграция в Румъния не се заема решително с освободителното дело въпреки сериозните обстоятелства. Затова българите във вътрешността не очакват вече нищо от нея и се приготовляват за въстание. На много места са си приготвили оръжие и са си подготвили юнаци. Оръжие е пренесено и от Румъния. В България действуват Ст. Стамболов, П. Волов и още около 35 изтъкнати революционери, които ще предвождат народа. Дейците от вътрешността не искат да им се изпращат независими чети отвън. За България са заминали дядо Никола, поп Харитон и други юнаци. Проектират се съвместни действия със Сърбия. В Браила не са успели да съставят Централен комитет. От Одеския комитет се е получило писмо за единодействие и предложили Ив. Кишелски да се изпрати за преговори в Сърбия. Ив. Ст. Иванов вика Ф. Тотю. П. Хитов ще бъде изпратен от турнумагурелци с чета в България. Н. Славков бил заловен.

Брате Енчев[3],

Отистина[4] отсъствувах няколко пъти от Браила, но все можех досега да отговоря на писмото ти от 7 февруария. А защо не направих

това? Причината е, че се боя да ти пиша безсъдържателни писма, каквото може да бъде и настоящото ми.

Всинца вярвахме, че поне в тия обстоятелства нашите във Влашко ще се сепнат, но и сега останахме излъгани. Хладнокръвието у нашите тъдява е по-голямо, отколкото би си предполагал да го знаеш, като си живял във Влашко. Всички средства се употребиха да се завърши нещо сериозно, но напусто. Най-сетне се задоволихме пак с малки работи. Досега ето какво се е извършило: еднородците ни в Българско, като видяха, че от влашките българи не могат да очакват нещо, взеха сами грижата за своята съдбина и се приготовляват сериозно. Знайте положително, че цели кази[5] и градове са си приготвили тамошно оръжие, по малко барут, храна и юнаци. Те събраха помежду си малко пари и си купиха от Влашко около 200 пушки белгийски, които се и пренесоха в Българско. Освен Стамболова[6], Волова[7] и други тебе познати в Българско досега са преминали около 35 добри юнаци, които ще предводителствуват народа, ако потрябва. Казвам, ако потрябва, защото нашите в Българско не позволяват никому от Влашко да праща чети независими, които да бунтуват народа, без знанието на главните дейци в Българско. Завчера се изпратиха оттука (забележете, без знанието на браилците) дядо Никола Хаинченина[8], тулчанският поп Харитон[9] и други още шест души отлични юнаци, изпратиха се по заповедта на комитетите в Българско, гдето ще се посрещнат и наместят, без да пострада някой. Тези юнаци заедно с другите, що са преминали досега, няма да правят никакво движение революционно, додето сърбите не започнат. Такава е волята на народа. Ако ли Херцеговската работа утихне и сърбите не обявят война, нашите юнаци ще се организуват на хайдушки чети.

Херцеговската работа от няколко време насам тъдява взе да се сматря[10] като близка на умиряване.

Трудихме се да направим един Централен комитет в Браила, но не сполучихме, ако и да имахме съчувствие от някои градове във Влашко. Дойдоха и представители, но браилските българи не рачиха да вземат никакво участие. Боят се от румънското правителство, което отистина преследва нашата работа.

От Одеската дружина[11] се получи тук писмо, с което приканват тукашната, само на име съществующа дружина да се спише[12] с другите дружини и да подпишат едно пълномощно за г. Кишелски[13], който бил готов да отиде в Белград за споразумяване със сръбското правителство. Съобщи се това писмо на тукашни някои българи, но ни един не обърна внимание.

Вчера получих писмо из Петербург[14] от г. Ив. Ст. Иванова, който ми пише да му проводя Филипа[15], защото много му бил потребен поради нашите работи. Днес Филип тръгва за Кишинев, гдето и г. Иванов ще дойде от Петербург. Излишно е да ви наумявам, че и туй известие трябва в особеност да държите тайно.

В Сръбско вярвам да се върши нещо от нашите, но какво — не мога ви каза. Панайот[16] и досега е в Белград. Турнумагурелците казват, че те били споразумени с него и вземат грижата да го изпроводят в Българско те, ако не направи това сръбскато правителство.

Завчера, като бях в Гюргево по нашите работи, срещнах се с пратеници от Българско. Те ми обадиха, че от всичките преминали досега в Българско юнаци, само г. Славков[17] пострадал. Той бил предаден преди една неделя от някого си на турската власт в Орхание[18], гдето бил уло-

вен и запрян. Но за да избегне мъките и да не бъде принуден да предаде нещо от народното ни дело, отровил се и умрял[19]. Вечна памет на тоя искренен юнак, който се е пожертвувал за народното ни дело!

Пиши ми, моля ти се по-скоро, по вас как се гледа на нашата работа. Г-н Минков[20] върна ли се от Петербург и там направил ли е някоя постъпка? Поздравете нарочно от мене г-на Минкова и му предайте моето глъбоко уважение.

Поздравлявам и тебе и оставам

твой Т. Пейов

25 март
1876[21].

Г-н Драсов[22] прекара тая зима в Браила. Аз го поздравих от вас. Той ви благодари и ми каза, че желае да ви пише. Време ми се вчера, за днес да донесе писъмцето си да го притворя в моето, но и досега не се яви, а аз бързам да си предам писмото на пощата.

Същи

Ф. ПЕ, II Г 767. Автогр. с маст. 2 л. 4 п. с. 23/14

Публ. в: Минев, Димо. Нови данни за предосвободителната епоха. В: сп. Просвета 1943, кн. 8, с. 497—498

[1] Градът е определен по съдържанието и автора. [2] Определено по получателя. [3] Петър. [4] Наистина. [5] Околии. [6] Стефан. [7] Панайот. [8] Генчев-Вираноолу. [9] Ст. Халачев. [10] Гледа, счита. [11] Комитет. [12] Кореспондира. [13] Иван. [14] Дн. Ленинград. [15] Тотю. [16] Хитов. [17] Никола. [18] Дн. Ботевград. [19] Славков е бил заловен, но не се е самоубил. [20] Тодор. [21] Годината е отбелязана погрешно в ориг.: вместо 1876—1875. [22] Иван.

169

1876 март 25, Горна Оряховица. — Писмо от Иван П. Семерджиев до Янко Ангелов в Гюргево[1]

Изпраща пари, за да купи една военна униформа и една сабя, които се искат от Западна Тракия. Да побързат с изпращането на оръжие, динамит, аптека и други неща за Търновския революционен окръг. До две седмици ще въстанат, понеже другите окръзи бързат. Горнооряховските пратеници да телеграфират в Одеса, за да им изпратят 4—5 души офицери.

Братко Янко[2],

Ще получите чрез Русчук (50) петдесет бели меджидии или хиляда и двадесет [и] пет гроша турски пари и ще ги предадете на някого от нашите проводеници. Тези пари са пратени от Западна Тракия[3], за да им се купи 1 кат военни дрехи по формата на влашката конница и една сабя. Прибързайте да кажете на нашите хора по-скоро да купят казаните неща и да ги пратят по-скоро. Къде остана нашия мустакатия проводеник?[4] Къде останаха нашите неща: револвери, пушки, динамит и другите потребни неща? Знаете колко се възпряха работите, като се забавиха оръжията? Ако бяха дошли оръжията досега, ние можехме да съберем още до 200—300 лири и даже повече, защото тогаз народът ще се довери, още повече че ние искаме искрено да работим за достижението на светата ни цел. Ако би 50-те меджидии не достигнат за купуването на военни дрехи и сабя, то нека нашите пратеници добавят, че те лесно се земват.

По-напред ви бяхме писали да вземете още някои неща, но сега пак се принуждавам да ви пиша. Ще кажете на нашите хора да купят:

1 замба за насичането на левове на тенекии за калпачета
24 сигнала (хайдушки свирчици)
2 тръби военни
10—15 военни чанти за гърба
Динамит колкото могат повече
Два компаса.

Получихме твоето писъмце, в което говориш, че притъкмяваш спицерия[5]. Гледай по-скоро да я приготвиш и да я изпратиш. Тъй също ще кажеш на нашите хора, че трябва да прибързат, защото няма да се мине и две недели и ний ще бъдем принудени да се бунтуваме, защото от другите окръзи много ни припират и не щат хич да ни чакат. Ако има някои леснозапалителни вещества, то нека купят и от тях, за да правим по-лесно пожари.

Научаваме се, че в Одеса имало 10 души офицери, които са си дали оставката. Кажи на нашите пратеници да бият телеграф до Одеския комитет [за] 4—5 души офицери, защото се има голяма нужда не само в нашия окръг, но и в другите. Пратихте ли писмото ни до Одеския комитет? Има ли отговор? Вършете всичките по-скоро, защото времето не търпи. И тъй по-скоро!

Ваш за всегда Димо Петков Лаптев[6]

Г. Оряховица,
25 марта 1876.

P. S. Отговори ни, каква е тази магнетическа стрела, за която пишеше в писмото, когато разправяше за спицерия. Научаваме се, че ти си я вече бил купил.

Същия

Приготви се, че щом ти известим,— непременно да минеш, защото си много потребен. Отговори, съгласен ли си?

Същия

Ф. ЯА, ст. № II В 241. Автогр. с маст. 2 л. 3. п. с. 27/20·5

[1] Градът е определен по получателя. [2] Ангелов. [3] Вероятно Врачански окръг. [4] С. Грънчаров. [5] Аптека. [6] Ив. П. Семерджиев.

1876 март 25, Горна Оряховица[1]. — Писмо от Стефан Стамболов до Янко Ангелов в Гюргево[2]

Възмутен е от постъпките на врачанските дейци Ив. Данчев и М. Цветков, които гледали интересите само на своя окръг и пречели за доставката на оръжие за Търновския революционен окръг. Врачанските апостоли присвоили централния печат и пренебрегнали решенията на Гюргевския комитет. Горнооряховските пратеници да купят по-скоро оръжие и да се прибират. Изпращането на купените неща да става през Русе или Свищов. Очакват поп Харитон, дядо Никола и Георги Тюфекчийчето. Искат войводи, а не редници.

Брайно Янко[3],

Кажи на нашите двама ортаци[4] да купят, ако не е възможно от дългите[5], то от късите совалки[6]. Както и да е, трябва да купят нещо и да го изпратят. Друго нищо не е възможно.

Поздрави нашите братя от Шоплука[7] и им кажи, че постъпват много мазнишки. Сами нямат пари да купят стока, че и на другите не дават. И сами в рай не могат да влязат, и другите не пущат. Що за глупост? Когато се работеше за совалките, грижеха се хората от всичките окръзи, а когато е въпросът да се купят и пренесат, за да се почене работата, тогава някой си Иваница[8] или Ганчо[9] (който и да е), които, когато хората работеха, хабер[10] нямаха, вземали да се разпореждат със своите чорт[11] знае какви привилегии и магарии. С това свое глупаво поведение те ще ме принудят пак да прескоча през Дунава, но тогава мъчно ще бъде да се срещнеме, без да извадиме един другиму камите. Трябва господин Иваница и съдружие да знаят, че да бунт[12] [уваме] не е все същото, както да крадеме и убиваме беззащитните хорица. Или трябва да станеме хора, или хич да се не залавяме за работа с нашите мънички умовце и планчета. Егоисти! Те не мислят освен за себе си, че другият свят, ако ще и да гори. Добри патриоти! Отлични мъже! Но така става то, когато не останаха в Гюргево тези, които бяха основата и причината на всичко.

От нашите пратеници няма никой право да иска сметка освен тези, които са ги изпратили. Ако може някой да им помогне, нека им помогне, ако ли не, нека ги оставят сами; те ще си намерят оръжие в Букурещ. Каква [е] тая политика да ги държите като кон на празна ясла? Три недели става народът как очаква плода от пращането им, а нищо няма. Да дойде само нещо, че ще бъдеме в състояние да купиме неща и за 1000 наполеона.

Поздрави бае Димитра[13] и му кажи барем[14] той да бъде човек в това отношение.

Всичко това пиша, защото се научих от нашите 5 нови приятели, че работата отивала зле и че Иваницата пречела да се не даде за друго място оръжие освен за техния окръг[15]. Кажи на господство му[16], че ако и[17] да покачи и по един топ на гъза на своите любими шопи, пак няма нищо да направят, ако по другите окръзи нищо не стане. Що за глупав свят, да не може да проумее, че интересът на България е общ. Но кой е той, който мисли за всичка България! Ние мислиме само за своите собствени кожи. Добри патриоти! Отлични дейци! Да живеят!

Но доста! Нашите хора трябва без друго да купят, за каквото са пратени. Ако друго не могат, то само къси да купят, пък да си дойдат час по-скоро.

Потребна е работа, а не самолюбие и егоизъм.

Което може да се прати през Р[усе], нека се прати през там. Което не може, то нека се прати през С[вищов].

Кой ви моли да пращате толкова хора? Не знаете ли, че те трябва да се крият? Ние хора си имаме: трябваха ни само началници, а не и войници. Но няма нищо. Миналото се минало, макар че е глупаво и безсмислено. Очакваме попа[18] и дяда[19] с нетърпение, така също и оръжието.

Ваш Стоян Колев[20]

(Секретно)

На Савата[21] поведението и работата са съмнителни. Никакво поверение към него не може да имаме. За това добро е от него да се пазите и нищо да му не поверявате.

Същ

Мустакатият[22] без друго да си дойде, ако е работата нагласил 25 мар[т] 1876.

Приех едно сандъче с книги и брадата.

Три компаса купете, без тях е сляпа работа.

Още една уместна з а б е л е ж к а: Шопските апостоли откраднаха и присвоиха централния печат. Те вземаха и Славкова[23], като презряха решението на нашето главно събрание[24]. Забележете им, че с подлост и неискреност нищо няма да направят, ако щат и да имат ума на Сократа и таланта на Рафаела.

Пиша писмото си така яростно, защото чудни ми се виждат някои работи.

Пратете ни по-напред само воеводите и Тюфекчията[25], а дружината им да мине малко по-сетне, защото страшно е да не стане някое улавяне, когато са много компрометираните.

Същи

Ф. ЯА, ст. № II В 239. Автогр. с маст. повр. 2 л. 4 п. с. 34/21

[1] Градът е определен по автора. [2] Определено по получателя. [3] Ангелов. [4] Съдружници — С. Грънчаров и другият горнооряховски пратеник. [5] Пушки. [6] Револвери. [7] Врачански революционен окръг. [8] Данчев. [9] М. Цветков. [10] Понятие. [11] Дявол. [12] В ориг. думата е зачертана. [13] Горов. [14] Поне. [15] Врачански. [16] Господина, негова милост. [17] „И“ в ориг. е зачертано. [18] Харитон Ст. Халачев. [19] Никола Генчев-Вираноолу. [20] С. Стамболов. [21] Пенев. [22] С. Грънчаров. [23] Никола. [24] Събранието в Гюргево в края на 1875 г. [25] Георги Дюлгер ов.

1876 март 26, Гюргево. — Писмо от Янко Ангелов до Тома Кърджиев и други дейци в Русе[1]

Ив. Карамихалев и С. Пенев са готови да минат в България, за да действуват в Разград и Шумен. Ще ги изпрати в скоро време. Да ги снабдят със средства. Да не ги пращат в Г. Оряховица, тъй като там има достатъчно хора, а и след няколко дни ще заминат за там още 15—16 души. Ще изпратят в Русе Ан. Д. Гудов. Необходимо е да се дадат задачи на тези дейци, за да не се разхайтят. Те са решителни хора, макар че нямат качества за водачи. Да му изпратят парите от продадените книги, а останалите екземпляри да препратят в Г. Оряховица. Пратените револвери с патрони да препратят също там.

Байновци,

Тук ви приключвам вчерашното си писмо, което не можах да ви проводя тогаз.

Аз и другите приятели, и И[ванчо][2], и С[ава][3] сами са съгласни да отидат за Р[азград] и Ш[умен][4]. Аз и без вашето поканване си мислех да ви предложа, но сега, когато ги известих и те са вече готови, недейте ги връща от път, не е добро. Казвате за нагоре[5] да отидат. Горе има доволно хора: Освен това тям и сега, днес-утре смятаме да им проводим 10-на души и след някой ден други 5—6 души. И тъй С[ава] и Ив[анчо] ще ви дойдат.

С[ава] има си потребните, но И[ванчо] няма нищо. Да му дам ли един от вашите р[еволвери]? А че той казва, че имал право да вземе един, аз мисля, че да му се даде 1 р[еволвер] доде си отиде на мястото и оттам да ви го върне или намерете му ви[е] лесninата. Оттук до Русе ви[е] ще платите на бай Д[имитър][6], защото те нямат ни бодка[7].

Веднаж тез двамата настанени, остава Гудата[8]. Бедният Гуда, не ще друго освен 1 р[еволвер] и 100 картуша[9]. Ако позволявате да му се даде от вашите пък да ви го проводим в Русе и да остане там скрит. В това време той ако може и вярвам, че ще може да си набави 1 р., ще ви върне вашия. В същото време той може да си намери и други потребности. За минуване пари оттук няма да дадете ни бодка.

Размислете добре и отговорете. Но не забравяйте, че тези хора са решителни, ако и да нямат апостолски талант. Освен това тяхното седене тук им е вредно. А че и за работата не [е] полезно, като стоят тук. Ходят нагоре-надолу, бедствуват, може и да се развратят и да открият неща някому. Какво мислите?

Всичките останали книги[10] ще ви моля да ги преброите, да ги предадете на Хаджията, който ще дойде утре при вас и той ще ги занесе нагоре, а парите от продадените от Блъсков проводете ми с човека днес.

Колко предавате на Хаджията, колко е продал Блъсков и това ми пишете.

Таз вечер предадох на бай Д[имитър] 15 р. с 1500 ку[ршума], които ще приемате и проваждате за нагоре. Също ви известявам, че взех 7 р. от вашите, които ни станаха все таз вечер потребни и които ще ви наваксаме от другите 25, които ще извадим днес-утре.

Засега прощавайте, че ми се спи.

Ваш Я. Ангелов

26 март [18]76,
Гюрг[ево].

П.П. Горов[11] е горе[12], надяваме се днес-утре да дойде.

Ф. ТК, ст. № II В 242. Автогр. с маст. 1 л. 2 п. с. 25·5/14

[1] Получателят и градът са определени въз основа на съдържанието и по док. № 173. [2] Карамихалев. [3] Пенев. [4] Дн. Коларовград. [5] Г. Оряховица. [6] Лодкаря. [7] Нито стотинка. [8] Андон Данев. [9] Патрони. [10] „Песни и стихотворения" от Хр. Ботев и Ст. Стамболов. Букурещ, 1875. 69 с. — или кн. на Иловайски. [11] Димитър. [12] Букурещ.

172

1876 март 26, Галац. — Писмо от Рафаил Атанасов до Кириак Цанков в Букурещ

От П. Каляндж и и Тр. Панов е разбрал, че ще му изпратят уговореното прошение, а още нищо не е получил. Да му съобщи дали са съставили ръководен център и дали старите ще вземат участие. Време за губене няма и трябва да се работи сериозно. Болградският комитет е дал 1800 фр. на Ф. Тотю, за да мине с чета в България. Убедил е П. Хитов, че и той трябва да действува. Турнумагурелският комитет ще му достави всичко необходимо. Изпраща Ив. Сапунов за споразумение по тези въпроси. От Белград му пишат, че българите трябва да въстанат, след като сърбите започнат военни действия.

Галац, 26 март 1876.

Г-не К. Цанков,

в Букурещ.

Приятелю, според разговора на г-да Каляндживва[1] и Панова[2], очаквах с нетърпение да ми изпратите реченото прошение, но гледам и дори до днескашния ден не се появява никак и не зная какви са причините, дето се забави толкова, или се промениха мненията, затова явете ми бар[3] да знаеме какво ще се прави.

Още явете ми ще ли може в града ви да се състави един център или не; какво се върши трябва да знаеме, за да се управляваме, както ни стига ума или башибозушки да я караме.

Старите няма ли да се завземат за работа? Вече е време, какво мислят? Тъй като се оставят работите, пак глупави ще излязат и тогава ще са отговорни умните, че не вземат участие, да поведат работите в правия път.

От Болградската община[4] се дадоха на Филипа Тотя фр[анка] 1800, за да се приготви с няколко добри момци и премине тайно и като премине, да се крие, дордето дойде реченият час, като се споразумее с тамошните. Още преди да тръгне, трябва да се споразумее и с другите войводи оттука, които ще преминат засега, затова той тез дни ще дойде в града ви, посъветвайте се с него за всичко. Както и за Панайота[5], аз съм го убедил вече, че трябва съгласно с всичките да работи, както тука, така и там. Затова направете си и ваша милост длъжността, та му напомните и вие от ваша страна и явете на другите общини да знаят, че е приел тези пари и да внимават какво ще прави, дали ще следва в правия път.

Ето ви рекоманд[у]вам приносящия на това мое писмо, г-н Ив. Сапунов, пратен от г-н П. Хитова, за да се споразумее и с другите войводи, които ще минат засега, за [да] знаят какво ще правят и те. За да се спомогне на П. Х[итов], се задължи Турнумагурелската община[6] да му

достави всичко, щото му е потребно. Затова споразумейте се и ваша милост за всичко. Само трябва пазене от сърбите, да не ни излъжат пак.

Без повече ви поздравлявам сърдечно и ви чакам отговора

Р. Танасов

В същия час приех писма от Белград и ми пишат, че навярно е казал военният министър на един приятел, който отива за България, да се готвят и да чакат да пукне първи топ сръбски на границата и тогава да се дигнат българите, по-напред — не. Пишат ми още какво правят старите, че не работят.

Задръжте това тайно.

Ф. КЦ, п. 103,6. Автогр. с маст. 1 л. 2 п. с. 27/21

[1] Павел. [2] Трифон. [3] Поне. [4] Комитет. [5] Хитов. [6] Комитет.

173

1876 март 27, Русе. — Писмо от Тома Кърджиев до Янко Ангелов[1] в Гюргево[2]

Получил е оръжието за Г. Оряховица и за Русе. Чака още 25 револвера. Тримата революционни работници да не преминават още в България. Ще види какво е станало с книгите.

Побратиме[3],

Днес приехме от бай Димитра[4] 7 р[еволвера] и 380 кур[шума], които ни явявате да проваждаме за нагоре[5]. И вчера се приеха 3 р[еволвера] с 200 курш[ума] от нашите. Вий сте дали седем от нашите на хората и мислите да дадете още някои, но дано с време се вземеха другите 25, с които да се наваксат.

Колкото за минуването на тримата[6], за които и вий сте удобрили, нека останат и днес, та ний ще се съберем да размислим върху това и утре, когато ви отговориме потребното, ще постъпите, както се изисква.

С книгите[7] днес ще се занимая да видя, каквото ми пишеш.

На пратените две дълги[8] няма ли потребните карт[уши][9] и без таквиз ли да се изпроводят за нагоре?

Без повече поздравляваме ви.

За всички Уста Георги[10]

Р[усе], 27 марта 1876.

Ф. ЯА, ст. № II В 245. Автогр. с маст. 2 л. 1 п. с. 20·5/13

[1] Получателят е определен въз основа на съдържанието и по док. № 171. [2] Градът е определен по получателя. [3] Ян. Ангелов. [4] Лодкаря. [5] Г. Оряховица. [6] Ив. Карамихалев, С. Пенев и Ан. Данев Гудов. [7] [?] „Песни и стихотворения“ от Хр. Ботев и Ст. Стамболов. Букурещ, 1875. 69 с. [8] Пушки. [9] Патрони. [10] Т. Кърджиев.

1876 март 27, Кладово. — Телеграма от Илия Йованович до Панайот Хитов в Белград

Да съобщи веднага дали ще дойде.

8[1]. 4. 1876, Кладова.

Панајоту Хитову,
„Кнез Михаила“ улица[2], Београд.

Шта чекаш, одговори одма оћеш доћи? За нашу ствар, да почнемо? Чекам отговор овде. Одговор плаћен.

Илија Јовановић

Ф. ПХ, II А 9118[а]. Автогр. с маст. ср. ез. 1 л. 1 п. с. 29/22

[1] Н. ст. [2] Адресът е сбъркан: П. Хитов живеел на ул. „Кн. Милан“.

Превод:

8. 4. 1876, Кладово.

До Панайот Хитов,
улица „Княз Михаил“,
Белград.

Какво чакаш, отговори веднага, ще дойдеш ли? За нашата работа да започнеме ли? Веднага чакам отговор. Отговорът платен.

Илия Йованович

175

1876 март 28, Гюргево.[1] — Писмо от Янко Ангелов до Тома Кърджиев и други дейци в Русе[2]

Ще им изпрати необходимите револвери. По един револвер ще даде на Ив. Карамихалев и на Ан. Д. Гудов. За Г. Оряховица изпраща 33 револвера и 3500 патрони. Патроните за Русе ще изпрати допълнително. Да му съобщят какво да прави с тримата дейци. Да изпратят парите от продадените книги, а останалите екземпляри да препратят в Г. Оряховица.

Байновци,

Вземахме си 25 р[еволвера] и ще ви ги наваксаме. А колкото за 2 р[еволвера] от вашите, те мисля да се дадат на Гудова[3] и Иваница[4]. И тях ли искате да ви наваксваме? Прочетете добре вчерашното писмо и вижте, какво ви казвам.

И тъй ваши 25 р[еволвера], за горе[5] 18 (от които един ще вземе на връщане бай С[идер][6]) от системата за вашите и пак за горе 15 р[еволвера] от друга система (големите), 15 и 18=33 р[еволвера] за горе с 3500 кар[туша][7] досега. За вашите карту[ши], като дойде Горов[8].

Хайдѐ, какво приказвахте за онез хора[9], вижте как-как да ви ги проводим, язък[10] е за тях да гладуват бедните нагоре-надолу.

Днес дойде Хаджия при вас. Даде ли му книгите[11]? Дай му ги. Дай му и каквото можѐ и иска да носи. Проводи ми парите от продадените книги. Дългите[12] без карту[ши] пратете. Ще им се проводят.

Секретно.

Утре, като мине вапорът[13] отдолу за горе, гледай, ако ти направя знак от куверта с една бяла кърпа, да тича Хаджия горе и по-скоро да провожда хора с колата....— знае той. Ако ли ви не направя, пак да върви, защото тогаз ще пътуваме по сухо. Навярно утре.

Утре ще кажа на бай Д[имитра][14] кога ще се завърна и да ми пишете ли или не.

Ваш Я. Ангелов

Март 28, 10 часа в нощта,
[18]76 г.

Ф. ТК, ст. № II В 246. Автогр. с маст. повр. 1 л. 1 п. с. 27·5/22·5

[1] Градът е определен по автора. [2] Получателите и градът са определени по съдържанието и въз основа на док. № 171 и док. № 173. [3] Ан. Данев. [4] Карамихалев. [5] Г. Оряховица. [6] Грънчаров. [7] Патрони. [8] Димитър. [9] С. Пенев, Ив. Карамихалев, Ан. Д. Гудов. [10] Жалко. [11][?] „Песни и стихотворения“ от Хр. Ботев и Ст. Стамболов. Букурещ, 1875. 69 с. [12] Пушките. [13] Параходът. [14] Лодкаря.

176

1876 март 29, Гюргево. — Телеграма от Иванка Горова до Димитър Горов чрез Андрей Матев в Бекет

Горов да си дойде незабавно, защото детето му не е добре.

Г[юр]гево, 10. 4[1]. 1876.
Андрей Матев за Горова[2],
Бекет.

Кажи на Горова, [че] детето му е твърде слабо. Да си дойде непременно. Отговорете ни.

Иванка[3]

Ф. ДГ, ст. № II А 9213. Ориг. с лат. с маст. 1 л. 1 п. с. 26/21

[1] Н. ст. [2] Димитър. [3] Горова.

177

1876 март 29, Русе. — Писмо от Тома Кърджиев до Янко Ангелов в Гюргево[1]

Изпратените револвери и патрони са получени. Ще се препратят за местоназначението им. Парите за всичките книги не са събрани още. Ще изпратят С. Пенев и Ив. Карамихалев за определеното им място, а Ан. Д. Гудов ще пратят в Г. Оряховица с останалите 9 души, между които е н Н. Симов. Преминаването на дейците да се отложи за малко, понеже в града им е станало убийство по невнимание. Убитият и убиецът са комитетски дейци, работници във фабриката.

Побратиме Янко[2],

Вчерашното ви писмо приехме. Другото ще упътим за мястото му. Днес приехме 6 револвера от големите с 300 картуша[3]. Колкото пристигат ний ще се стараеме да ги пращаме за мястото им, само вий гледайте, колкото е възможно по-скоро да се прекарват.

Хаджията нищо не взе със себе си освен 600 екзем[пляра] от книтите[4]. За останалите стойността още не събрана. Колкото се разправят, ще ви дадем сметка.

За Гудата[5] и Иванчо[6] ще дадете по един револвер, и то единия от нас и единия от бачовите Сидерови[7]. Минаването на двамата приятели — Савата[8] и Иванчо, както и да е, ще ги приемнем и ще проводим за мястото им, а Гудов да се изпрати за горе[9] с другите 9 мина[10] приятели, в които е и Джумалията Никола[11], защото Гудов не е възможно да се крие тук; опасно е.

Гореказаните двама нека се побавят още няколко дена, защото нощес стана тук едно убийство, което тури в опасност нашите хора и убиването стана от невнимание в употреблението на револвер. Убиецът и убитият са наши хора. Убитият е Цончо от фабриката, познат на Иванча там, и убиецът—друг един работник Иван, пак от фабриката. Не се знае какво следствие ще вземе работата, защото запряха се няколко наши хора. Яви щем ви.

Иванчо Заралията[12] пише за онзи ден някакви си бълвочи, произходящи, види се, от интригантство помежду ви. Кажете му, че не е време да се занимаваме с таквизи частни глупавини. Те не правят чест на хора, посветени да служат на отечеството си. Желаем прекъсването на подобни каприциии. Защо той не си стоя на определеното за него място?

Без повече поздравлявам ви и сме ваши

29 март 1876 г., Русе. Уста Георги[13]

Ф. ЯА, ст. № II В 249. Препис с маст. 2 л. 2 п. с. 34/24. Оригиналът се намира в същия фонд под същия номер, но много повреден и писан с хим. мастило. На с. 1 на ориг. следния текст с обикновено мастило:

Брате Аврамчо,

Днес приехме проводения ви армаган [и ви бла]годарим. За Великден няма ли да проводиш и я[йца?]. Много здраве на лелини и на всичките комшии. Засега няма какво друго да ти пиша, [освен] поздравления от нашите домашни. Сбогом.

Тръстеник, Бачо ти Пенчо
29 март [18]76.

[1] Градът е определен по получателя. [2] Ангелов. [3] Патрони. [4] Иловайски, Д. За славянското произхождение на дунавските българи. [?] [5] Андон Д. Гудов. [6] Карамихалев. [7] С. Грънчаров. [8] Пенев. [9] Г. Оряховица. [10] Души. [11] Симов-Куруто от Ески Джумая — дн. Търговище. [12] х. Димитров — старозагорчанин. [13] Т. Кърджиев.

178

1876 март 29, Гюргево. — Разписка от Сава Пенев до Янко Ангелов в Гюргево

Удостоверява получаването на 20 франка.

РАЗПИСКА

За 20 fr.

Или франка двадесет приехме ние, долуподписани[ят] от г-на Ангелова[1] по заповедта на г-на Сидеря Грънчарова.

29 март 1876,
Гюргево. Прие Сава Пенев[2]

Ф. ЯА, ст. № II В 248. Ориг. с автогр. 2 л. 1 п. с. 10/16·5

[1] Янко. [2] Документът е писан от Янко Ангелов и подписан от С. Пенев.

179

1876 март 30, Кишинев. — Писмо от Иван Ст. Иванов до Тодор Пеев в Браила[1]

Съобщава му, че не е нужно да идва никой от Браила.

30 марта 1876,
Кишинев.

Любезнейши г. Пейов[2],

Като стигнах в Кишинев, аз узнах от брат си[3], че работите не требоват[4] да дохажда тука някой от Ибраила, заради това прибърз[в]ам да Ви известя за това, за да не се безпокоите да дохождате нито Ваша милост, нито да изпровождате някого. Ако има някои новини, моля Ви, съобщете ми.

Бъдете здрави.
И. Иванов

ААН. Ф. ТП, 1438. Автогр. с маст. 2 л. 2 п. с. 21/13

[1] Градът е определен по получателя. [2] Тодор. [3] П. Калянджи. [4] Не изискват.

180

1876 март или април[1], Румъния[2]. — Писмо от Иван х. Димитров до Панайот Хитов в Белград[3]

Съжалява, че не са се видели, за да си изяснят причините за неуспеха на въстанието от септември 1875 г. Изпраща човек, който ще го запознае със състоянието на революционните работи в България. Да обмислят плана за бъдещите действия.

Бай Панайоте[4],

Жално ми е, че не можахме да се срещнем тази зима и да разумееме кои бяха причините на нашата несполука[5]. Но както и да е, ще кажем — всяка случка за добро. Ето днес имате пред себе си един наш другар, с когото ще се споразумеете и да се захванем мъжки за работата си. Той ще ви разправи до какво положение са работите ни в Българско и какво се изисква занапред да се върши, като се заловим мъжки и изкараме работата си, която от толкози време сме работили и докарали до това положение, на което днес е времето веднаж завинаги да видим плодовете ѝ.

Като ви желая добър успех и добро виждане там, дето трябва

поздравям ви Ив. х. Димитров

[1] Ф. ПХ, II А 8638. Автогр. с маст. 1 л. 2 п. с. 15·5/9

Датата е определена по съдържанието. [2] Определено по автора. [3] Градът е определен по получателя. [4] Хитов. [5] Въстанието от септември на 1875 г.

181

1876 април 1, Кладово. — Телеграма от Иван Сапунов до Панайот Хитов в Белград

Уведомява го кои селища е посетил.

Кладова, 13[1] апрел 1876.
Панајот Хитов,
Београд.

Ходих Галац, Браила, Букурешт. Долазим да разкажа. Писмо задоцниће, не могу тачно. Одговори, нужно да дођем сам. У Магурелу размирица[2].

Сапунов[3]

Ф. ПХ, II А 8983. Ориг. с мол. ср. ез. 1. л. 1 п. с. 29·5/24

Публ. в: Страшимиров, Д. Т. Архив на възраждането. Т. I. София, 1908, с. 379, № 13

[1] Н. ст. [2] Вероятно несъгласие между българската емиграция. [3] Иван.

Превод:

Кладово, 13 април 1876.
Панайот Хитов,
Белград.

Ходих в Галац, Браила, Букурещ. Идвам да [ти] разкажа. Писмото ще закъснее, немога точно [да ти опиша?]. Отговори [ми], нужно ли е да дойда. В Магурели [има] размирица.

Сапунов

182

1876 април 1, Бекет. — Телеграма от Мито Цветков до Димитър Горов в Гюргево

Относно доставката на оръжие.

Бекет,
13[1] [4][2] 1876.
Д. И. Горов,
Г[юр]гево.

На последни[я] контракт стоката[3] отправете за Бекет под негова отговорност. Парите са готови.

Ганчо[4]

Ф. ДГ, ст. № II А 9226. Ориг. с лат. с маст. 1 л. 1 п. с. 26/20·5

Публ. в: Страшимиров, Д. Т. Архив на възраждането. Т. I София, 1908, с. 262, № 50

[1] Н. ст. [2] Месецът е определен по съдържанието и по док. № 176. [3] Оръжието. [4] М. Цветков.

1876 април 2, Крайова. — Телеграма от Георги Матев до Димитър Горов в Букурещ

Заминава за Бекет.

Крайова,
14[1] [4][2] 187[6].
Горов[3], хотел „Габровене“
сау[4] „България“,
Бук[урещ].

Викат ме бърже в Бекет[5]. Не знам за какво. Тръгвам. Ще ви явя причината.

Г. Матеев

Ф. ДГ, ст. № II А 9253. Ориг. с лат. с маст. 1 л. 1 п. с. 26/20·5

Публ. с пропуски и грешки в: Страшимиров, Д. Т. Архив на възраждането. Т. I. София, 1908, с. 268, № 70

[1] Н. ст. [2] Месецът е определен по съдържанието: в края на април и вероятно началото на май Горов е в Крайова, следователно може да бъде и от май. [3] Димитър. [4] Или. [5] В ориг. „Викат ма каржи в десет“ — объркано вероятно при предаването по пощата.

184

1876 преди 3 април[1], Гюргево[2]. — Писмо от Янко Ангелов до Тома Кърджиев и други дейци в Русе[3]

Съобщава им за количеството на пратеното оръжие и пита дали са го изпратили на местоназначението му.

1876.[4]

Байновци,

Проводих ви 15 р[еволвера] големи с 1500 кар[туша][5]. Проводихте ли ги горе[6]? Проводих ви 17 р[еволвера] малки с 2000 карт[уша]. Проводихте ли ги горе? Недейте ги задържа, но ги провождайте на горе, че ви[е] ще вземете от другите, които са тук у бай Д[имитър][7]. Нали тъй беше приказката. Нито от р[еволверите], нито от к[артушите] имате право да задържате нищо. 17 като изпроводите, остатъка 24 (1 дадох на Ивана[8] според заповедта ви) задръжте си. Ви[е] нямате право да задържате нито ½ карт[уш]. За вас карт[уши] кой е купил? Всичките са за горе. 50 бели меджидии[9] защо не ми проводите? Писмата, които идат от горе, защо ги отваряте? Ако има нещо за вас, то ще ви се съобщи, ако ли не, защо ги отваряте? От продадените книги[10] или ми проводете парите или книгите вземете назад, ако не са заплатени.

Бай Димитър Г[оров] казва, че сте длъжни нему 60 fr. за разноски негови подир револв[ерите]. Отговорете.

Ваш Янко Ан[ге́лов]

От С[идера][11] от рев[олверите] не давам никому, доде той не ми пише.

Ф. ТК, ст. № II В 251. Автогр. с маст. 1 л. 1 п. с. 22·5/14

[1] Месецът е определен въз основа на следващото писмо № 185. [2] Градът е определен по автора. [3] Адресът е определен въз основа на писмо № 185. [4] Годината е писана с друг

почерк и друго мастило. [5] Патрони. [6] В Горна Оряховица. [7] Горов [?]. [8] Карамихалев. [9] Бяла меджидия — сребърна турска монета = 20 гр. [10] [?] „Песни и стихотворения" от Хр. Ботев и С. Стамболов. [11] Грънчаров.

185

1876 април 3, Русе. — Писмо от Тома Кърджиев и Георги Петкович до Янко Ангелов и Димитър Геров в Гюргево[1]

Съобщават, че са получили оръжието, и пращат пари.

Братя,

В писмото ви гледаме много въпроси да ни забелязвате, на които нито на един не ви отговаряме. Оставаме вий сами да си ги размислите.

Приехме днес с вчерашните заедно 5 — пет овчи кожи[2] и две кутийки със свирки[3]. Приемнете изпратените ви от горе[4] 50 — петдесетех б[ели] м[еджидии], защото тая монета губи във Влашко[5]. Всички [?] променихме и тъй ще ви се донесат в монети следующите:

8 лири отоман[ск]и
1 наполеон
20 франка бели. Приемнете ги всички и слушайте заповедта за приятелите.

Поздравляваме ви.

Уста Георги[6] и Кръстникът[7]

Русе, 3 апр[ил] 876.

Ф. ЯА, ст. № II В 254. Автогр. с маст. 2 л. 1. п. с. 20·5/13

[1] Получателите и градът са определени по съдържанието и въз основа на док. № 184. [2] Пушки. [3] Сигнални. [4] Търновски револ. окръг — Г. Оряховица. [5] Румъния. [6] Т. Кърджиев. [7] Г. Петкович.

186

1876 април 4, Болград. — Писмо от Атанас Хитов до Панайот Хитов в Белград[1]

Осведомява го за благоприятното отношение на някои от болградските българи към приготовленията на войводите относно проектираното въстание. Същите не се поддават на клеветите по адрес на П. Хитов. Отбелязва, че те трябва да работят в пълно съгласие, за да не проиграят благоприятния момент и готовността на народа за борба. Мнозина българчета-ученици са готови да участвуват в освободителното движение. От България се получават сведения за непрекъснатите турски злодеяния и за желанието на народа да въстане.

Болград, 4 априлия 1876.

Драги ми [в]уйчо Панайоте[2],

В деня, когато приех писмо от г-на Панова[3], приех и твоето. Г-н Панов ми казва в писмото си, че ти писал оттам, и аз вярвам, че си приел писмото му.

Писмото ти много ни зарадва, [в]уйчо, дето казваш, че народните ни работи напредвали както в България, също и там, а най-много се рад-

ваме на 2 хиляди пушки, които имаш готови. Писмото го прочетох на г-на Н. Минкова и пред Тодора Балдурски, един от главните дейци в българските работи, и те също се зарадваха много за 2 хиляди пушки и за твоята деятелност. Н. Минков, Т. Балдурски и други граждани ми говориха, че те никой път не са мислили това, което говорят твоите неприятели, и имат пълно доверие в тебе. Тези дни бяха в Браила и като се върнаха, казаха ми, че проводили Филипа[4] при тебе, за да се договорите, като му дали в истото[5] време и 2 хиляди франка. Г-н Минков ми каза да му пишеш за вашето срещане с Филипа и как сте постъпили. Също и Балдурски те моли да му явиш. Тукашните граждани те поздравляват (зна[е]ш вече коя част от гражданите) и в същото време ми казаха да ти пиша, щото да гледаш да ви не измамят пак сърбите.

Браилци не искат да вземат участие в работите, при всичко че ходиха два пъти оттук да ги молят. Коя е главната причина, не зная.

Голямо е желанието на тукашните, щото вий, войводите, да се съедините и да работите наедно; ако не постъпите тъй, народът ще се охлади съвсем и тогава не ще можем да успеем. Дядо Жельо[6] беше тук на 2[-ри] текущаго и седя само 24 часа. Аз не можах да се видя с него, защото докат[о] го усетя, той заминал. Казаха ми тука, че им се сърдил, дето досега нямали споразумение с тебе и че той ничия команда не припознавал освен твоята.

Колкото за нас, очакваме часа. Имам под ръката си 10 ученика, които са от 18 до 22-годишна възраст, седмината са от България, а тримата тукашни. Когато им викна, готови са в огън и във вода. Тези ученици са най-първи в цялата гимназия[7] и по учението си, и по доброто си поведение. Зарад това ти трябва да ми явиш тогава само когато походът е готов и е като за нас хора. Аз няма да ти говоря повече, защото ти зна[е]ш учениците в какъв случай ще ти послужат.

Времето е сега да вдигнете народа, [в]уйчо, затова и не губете време. Отвред се оплакват от турските злодеяния и затова искат бунт. Преди няколко дена приех писмо от Сливен, в което ми се оплакват, че станали много убийства; същото чуваме и от други страни на отечеството ни.

Имаш поздравление от чича Ваня и от всичките ни домашни. Поздравлявам те сърдечно, също и домашните ви.

Твой сестреник А. Хитов

Ф. ПХ, II А 9070. Автогр. с маст. 2 л. 4. п. с. 23/14·5

Публ. в: Страшимиров, Д. Т. Архив на възраждането. Т. I. София, 1908, с. 431—433, № 26

[1] Градът е определен по адресата. [2] Хитов. [3] Олимпий. [4] Тотю. [5] Същото. [6] Чернев. [7] Болградската.

1876 април 5, Галац. — Писмо от Рафаил Атанасов до Панайот Хитов в Белград[1]

Съобщава му кои български комитети са се нагърбили да въоръжат войводите с малки чети, за да минат в България. Отбелязва също, че старите се страхуват да действуват без съгласието на румънското правителство. Убеден е, че народът няма да въстане, ако не минат старите войводи. Сърбите са показали неискреност във водените преговори. За това е виновен Каравелов, който е загубил народното доверие.

Галац, 5 април 1876.

Приятелю,

Приех ви и двете писма от 12 [и] 21 текущия и разумях всичко, що ми бележите. Също се срещнах и с Ив. Сапунов, когото беше пратил г-н П. Мишайков да се срещне с мене, който и се върна преди няколко дни през Букурещ за Турну Магурели, отдето трябва и да ви е писал. Той се срещна с Филипа[2] и с дяда Желя[3], които са в същото мнение и те, особено Филип. Аз съм го убедил вече за всичко, че трябва споразумение помежду ви и тогава всеки да се отправя за мястото си; и това зависи от всичките войводи, които трябва засега да минат, затова Филип ще дойде при вас или ще ви вика на Турну Северин да се срещнете и да се споразумеете. Нему му се дадоха от Болградската община[4] 1800 франка, за да се приготви с няколко момчета и да си иде на мястото тайно, и то със споразумение помежду ви всички, за да знаете кой де ще заема. Попът[5] и дядо Никола[6] заминаха за Гюргево и мисля, че са ги прекарали тайно отсрещните българи, защото ги бяха ги викали. Сами им пратиха разноски до Гюргево.

За вас се отреди Турнумагурелската община[7] да ви улесни за всичките потреби за минуване[8], затова вий трябва да слезете дотам. Ний ако гледаме старите, дордето не се споразумеят те с тукашното правителство, и то чрез Русия, те няма да вземат участие, защото ги е страх от тукашното правителство, което никак не одобрява от Влашко чети да минат. Колкото за малки чети, както трябва да минете и вие с по няколко човека, то за това нито няма и да усетят.

Дядо Желью нарочно дохо[ж]да при мене и ме задължи да ви пиша нарочно за него, [за] да бъдеш известен, че е готов и той, и щом решите за въвене, да му явите непременно, за което и Ив. Сапунов ще ви яви, и той.

Както и да се мислят работите, аз съм убеден, че никой път народът без войводите не ще може да се вдигне, затова трябва с време да се примъкнат по-познатите войводи и да си отидат на определените места и като се споразумеят с народа, тогава издрапай стари хайдуци, че напред, бог е с нам. Ако чакаме пак като миналата есен[9] отвътре да се вдигнат, то няма да го видим ний. Може после 10 години да се родят таквиз българи, засега ги няма, за това и старите са съгласни.

Мисля, че щом се нареди тукашното министерство, тогава може старите да вземат участие. Засега още мислят [и] се буткат какво да правят. Затова ако искате да се уверите за старите, пишете на г-н К. Цанкова в Букурещ, улица Мошилор № 105. Той е със старите добре и той ще ви яви всичко: дали трябва да се отнесеш до тях, или не. И то по-лесно ще го направиш, като слизаш за Турну Магурели. През Букурещ минете.

Вий можете да се срещнете с Цанкова и да се научите добре за работите как вървят. Защото Каляндjиев[10] и Панов[11], като бяха в Букурещ на 6 март, срещнаха се с Драгашева[12] и с другия[13], що е бил с него; мненията им не се посрещнаха — тука трябваше да пратят човек с млада идея. Драгашевич е фанатик, за таз работа беше Илич капитан, що ни предаваше фортификация. С него можеше всичко да се споразумее, а не като Драгашев да каже, че трябвало всичките момчета от Влашко да се пратят в Сърбия, че правителството щяло да им плаща по един фр[анк] на ден, и да се устроят легиони от българите, и да им се дадат офицери, че тогава да ударят на Видин, а сърбите на Босна — пак с българите да си умият очите, да има с кого да плашат турците. Нашите му са отговорили, че тукашните момчета за тука ще трябват, а колкото има в Сърбия — тях въоръжете там, те затам трябват. Тия са му поискали пушки, а той ги е питал: „Че де ще ги носите, Влашко не приема да пусне пушки." Те му са казали: „Вие ни дайте пушките, ако искате да ни спомогнете братски, недейте ни пита как и къде и какво ще ги правим, то е наша работа." А той си е позволил да ги пита: могат ли българите да[14] гаранция на правителството сръбско, а те в същ[то] време питали и него може ли и как може [да] гарантира на българите, че няма да ги излъже пак. С това той се е лютил и викал, както му е характера, но нашите по умереността си на приказките си му са дали да разумее как трябва да постъпи и без да свършат нещо, си разотидоха, като му казали, че ний не сме дошли за тези работи, нито сме упълномощени.

Затова е бил виноват Каравелов[15], че не им разказал с коя цел дошли, защото е лъгал и сърбите, и българите. Кой го праща да прави споразумение със сърбите, той е вече припознат за лъжец. Че е лъгал много — той е отхвърлен от всичките българи. Народът няма уверение[16] в него вече. Той да си гледа вестникарството. Ми се струва, свършиха [му] се парите — пак народен е станал, дорде дочепка парици, че да почне да издава вестник с ново име.

Като ви поздравлявам искрено

Р. Т[анасов][17]

Ф. ПХ, II А 8581. Автогр. с маст. 2 л. 4 п. с. 26/21

Публ. в: Страшимиров, Д. Т. Архив на възраждането. Т. I. София, 1908, с. 313—315, № 19.

[1] Адресът е определен от нас въз основа на съдържанието и на фонда. [2] Тотю. [3] Чернев. [4] Комитет. [5] Харитон Станчев. [6] Генчев-Вираноолу. [7] Комитет. [8] С чета. [9] Въстанието през септември на 1875. [10] Павел. [11] Трифон. [12] Йован. [13] Живановић. [14] Да дадат. [15] Любен. [16] Доверие. [17] Атанасов.

188

1876 април 5, Букурещ. — Телеграма от Кирил Ботев до Янко Ангелов в Гюргево

Уведомяв[a] го за пристигането си.

Букур[ещ],
17[1]. 4. 1876.
Ангелов[2] — Школа булгара[3],
Гю[ргево].

Утре ида с потребните си. Отговори ми ще дойдеш [ли] на Букурещ, ще заминеш [ли] другаде и кога.

Кирил[4]

Ф. ЯА, ст. № II В 271. Ориг. с лат. с маст. 1 л. 1 п. с. 26/20

Публ. с пропуски в: Стоянов, З. Христо Ботйов. Русе, 1888, с. 328

[1] Н. ст. [2] Янко. [3] Българското училище. [4] Ботев.

189

1876 април 5, Бекет. — Телеграма от Иваница Данчев до Димитър Горов в Гюргево

Относно доставянето на оръжие.

Бекет,
17[1]. 4. 1876.
Димитър Горов,
Г[юр]ге[во].

Кажи на Савата[2] да не идва с вапора[3]. Аз ида. Стоката[4] не можа да се купи.

Иваница[5]

Ф. ДГ, ст. № II А 9212. Ориг. с лат. с маст. 1 л. 1 п. с. 26/20·5

Публ. в: Страшимиров, Д. Т. Архив на възраждането. Т. I. София, 1908, с. 262, № 52

[1] Н. ст. [2] Пенев. [3] Парахода. [4] Оръжие. [5] Данчев.

190

1876 април 6, б. м. — Писмо от Стефан Стамболов до Тома Кърджиев в Русе[1]

Човекът, определен за водач, ще пристигне, за да проучи пътя, по който ще мине четата от Русе до Търново. Иска да се побърза с въоръжаването. Уведомява го за деня на въстанието и го съветва как да действуват при избухването му.

6 април 1876 год.

Братко Георги[2],

Човекът, който е назначен за водач, ще дойде след един или два дена. Отсега нататък вие ще го снабдите с потребните пътни разноски

и други някои неща. На връщане ще му дадете за съпътник Даса или други някой способен човек. Това непременно трябва така да стане, за да се предвари всяка случайност, от която може да пострада работата ни.

Савата[3] и И. К[ара]м[ихалев] приемете ги и ги проводете, където трябва, като им дадете потребните наставления. С тях вие ще имате най малко главоболие, защото те не са хора да водят, но да се водят.

Пишеш ни, че ще ни изпратиш Гудата[4] зат[ука]. Добре, но тука вече има около 15 души, от които само 4—5 са в състояние да се управляват и пазят, а за другите трябва човек да се грижи като за деца. Ако не ще ви е възможно да го криете до означения ден, то пратете ни го. Само гледайте да го снабдите с тескере[5] и освен това да се изпрати наедно с някои от колата ни, кога има в тях оръжие.

На човека ще му дадеме потребните наставления. Той наедно с вашия човек Даса ще има длъжност:

1. Да избере най-краткия път между града ви и нашия.

2. Да прегледа този път през какви места минава, наоколо колко села има и какви, отде може да се чака нападение и през [къде] да се избегне от опасността.

Хората си ще прегледате вие. Освен това и по-важните длъжности ще вземете пак вие на гърба си. Ти виждаш добре, че освен за водачи друга длъжност мъчно ще могат да изпълнят и вашият човек Д[аса], и нашият. Потребен е ум по-силен и по-развит, за да може в бурното време и да срещне опасността и да я изпроводи.

С второ ще ви пишеме в кой ден ще стане българската сватба[6]. Питате: „Какво ще вършиме ние?" Ще вършите това, което можете и за което говорихме, когато се срещна[х]ме. Градът трябва да се кръщи[7] с огън, за да се накарат чифутите да въстанат от меките си постелки, че тогава, каквото се падне на честта ви. Ще потеглите къмто нас и твърде е възможно да погибнете[8] всинца, но такава [е] съдбата на тези, които първи вдигат ръката си против тиранията. Времената са смутни и мъчно ще може да се определи що може да стане и как ще стане.

Денят[9] е определен още от зимас, като са взети във внимание всичките условия на нашия живот. Той, казвам ви отсега, е преди Гергьовден и без друго ще стане бунтът в него ден.

N. B.[10] Извади от Гергьовден 5 дена и ще узнаете, кой ден е бил назначен.[11] Той може и да се отложи само със споразумението на другите, но мъчно ще се отложи по-късно от Гергьовден.

Ще сляга на Троян и там ще се постарая да се видя с по-главните апостоли.

Бъдете здрави.

Ваш за другите
Стоян Колев[12]

Много ми се види чудна вашата работа, като се научавам, че досега още нищо не сте си прекарали, а най-вече нямали сте нито драм[13] барут, когато вие досега можехте да си прекарате барем[14] 200 оки[15] палир[16]. Що не бързате? За кога чакате?

Получихме 14 револвера с 1300 картуша[17]. 200 картуша се губят или 150. Колко картуши е задържал този, който е упрял[18] револвера за кирия[19]?

Същи

Ф. ТК, ст. № II В 256. Автогр. с маст. 2 л. 4 п. с. 22·5/13·5

УНИВЕРСАЛ
199

[1] Градът е определен по получателя. [2] Т. Кърджиев. [3] Пенев. [4] Андон Гудов. [5] Паспорт. [6] Въстанието. [7] Кръсти. [8] Погинете. [9] На въстанието. [10] Nota bene — забележи добре. [11] Т. е. на 18 април ст. ст. [12] Ст. Стамболов. [13] Четиристотна част от ката. [14] Поне. [15] Ока = 1283 гр. [16] Вид барут. [17] Патрони. [18] Задържал. [19] Наем за превоза.

191

1876 април 7, Одрин. — Доклад от Хътън Дюпюи до Хенри Елиот в Цариград

Според сведенията, получени за положението в Стара Загора, смята, че всеки момент може да избухне конфликт между българите и мюсюлманите.

№ 6 Adrianople[1], 19-th[2] April 1876.

Sir,

I beg leave to report to Your Excellency that the dragoman of this Vice Consulate who has lately returned from Eski Zaara[3] acquaints me with a state of feeling there not at all conducive to calm popular fears that an outbreak may at any moment occur between the Mussulman and Bulgarian populations. He also informs me that both sides are in a state of armed preparedness to come to open acts of violence on the slightest provocation offered.

How far this state of affairs may be true, or the public tranquillity threatened, I have myself, no means of ascertaining, but the Italian consular agent read me a letter yesterday, received from his correspondent in Eski Zaara, confirming in the main this intelligence and reporting that a disturbance occurred on Good Friday in the principal church of that place, which considering the sacredness of the day, and the nature of the locality of the occurrence, might, in the present unsatisfactory state of feelings, have led to serious complications.

It would appear that the soldiers or zaptiéhs in attendance during the service of Good Friday last to maintain order and decorum in the church were requested to quiet some noisy young people, when the latter raising the cry „the Turks are killing us" a tumultous and riotous scene ensued, during which some one fired a revolver and seriously wounded a man. Upon this a panic seized the people and priests who all fled from the church shouting the „Turks are upon us!"

Inquiries are being held in Eski Zaara respecting the disturbance.

The general opinion seems to be that the Bulgarians are the principal fomenters of all the troubles in that part of the country, and whom it is believed will, by their provoking conduct, and endeavors to excite their countrymen against the Turks bring about serious complications before very long.

I have the honor to be, Sir, etc...
I. Hutton Dupuis

His Excellency
The Right Hon. Sir Henry Elliot, etc...
Her Britannic Majesty's Ambassador, Constantinople

Adrianople, 19 April, V. Consul Dupuis, № 6; Rec. 23, by turkish post. Disqueting rumors of approaching troubles in Eski Zaara. French translation transmitted to Rashid pasha-April 25th 1876. 343

ИБИ — БАН. Фотокоп. англ. ез. 4 л. 4 п. с. 32/19. Ориг. се съхранява в Архива при М-вото на външните работи в Лондон.

[1] Одрин. [2] Н. ст. [3] Дн. Стара Загора.

Превод:

Адрианопол, 19 април 1876.

№ 6

Господине,

Имам чест да съобщя на Ваше превъзходителство, че драгоманът на вицеконсулството, който напоследък се завърна от Ески Заара, ме запозна със състоянието на духовете там [от което става ясно], че страхът у народа никак не е преминал и че всеки момент може да се дойде до конфликт между мюсюлманското и българско население. Той ме уведоми също, че и двете страни са в положение на въоръжена подготовка, за да дойдат до открити действия на насилие при най-малкото предизвикателство.

Доколко това положение на нещата е точно и доколко общественото спокойствие е застрашено, самият аз не бих могъл да твърдя с положителност, но италианският консулски агент ми прочете писмо, което вчера получил от кореспондента си в Ески Заара, което потвърждава в по-голямата си част тези сведения и уведомява, че на велики петък са станали безредици в главната черква на този град, което, като се вземе предвид светостта на деня и мястото на произшествието, би могло при сегашното незадоволително състояние на духовете да доведе до сериозни усложнения.

Изглежда, че войници или заптиета, които присъствували на службата на велики петък за поддържане реда и благоприличието в черквата, били повикани да усмирят някои бъбриви младежи, когато последните извикали: „Турците ни колят!" Последвала безредица, през време на която някой стрелял с револвер и сериозно наранил един човек. Следствие на това паника обхванала народа и свещениците изхвърчнали от черквата, викайки: „Турците ни нападат!"

Води се следствие по размириците в Ески Заара.

Изглежда, че общото мнение е, че българите са главни причинители на всички безредици в тази част на страната, и изхождайки от предишното им държание, вярва се, че те ще се опитат в непродължително време да подбудят сънародниците си срещу турците и ще доведат до сериозни усложнения.

Имам чест и пр.
И. Хътън Дюпюи

До негово превъзходителство
сър Хенри Елиот и пр,
британски посланик в Константинопол

[Забележки на края]: Адрианопол, 19 април, вицеконсул Дюпюи, № 6. Получ. 23 по турска поща. Обезпокоителни слухове за скорошни безредици в Ески Заара; френски преводи, предадени на Рашид паша 25 април 1876. 343

192
1876 април 7, Болград. — Телеграма от Иван Мумджиев до Кириак Цанков в Букурещ

Парите отдавна са предадени на Филип Тотю.

Болград, 19[1]. 4. 1876.
К. Цанков. Стр[ада][2] Мошилору 182,
Бук[урещ].

Парите се връчиха отколе на една личност[3]. Ще ви пиша писмо за всичко.

Мумджиев[4].

Ф. КЦ, п. 103,13. Ориг. с лат. с маст. 1 л. 1 п. с. 26·5/21·5

[1] Н. ст. [2] Улица. [3] Филип Тотю. [4] Иван.

193

1876 април 7, Бекет. — Телеграма от Никола Обретенов до Тома Кърджиев в Русе[1] чрез Димитър Горов в Гюргево

Да пита майка му — Т. Обретенова, дали е получила писмото. Да му съобщи новини.

Бекет,
19[2] [4][3] 187[6].
Горов[4] пентру[5] Кърджиев[6],
Г[юр]гево.

Питай до[да] Тонка[7] приела ли е писмо от пощата чрез Минарето[8]. Отговори ми незабавно по телеграфа. Съобщи ми новини писмено.

Тихо[9]

Ф. ТК, ст. № II В 277. Ориг. с лат. с маст. 1 л. 1 п. с. 26/20·5

[1] Градът е определен по получателя и съдържанието. [2] Н. ст. [3] Месецът е определен по съдържанието: Н. Обретенов в началото на април се връща в Румъния, а в началото на май е в Букурещ. [4] Димитър. [5] За. [6] Тома. [7] Обретенова. [8] Коста Григоров. [9] Н. Обретенов.

194

1876 април 8, Русе. — Писмо от Георги Петкович до Тома А. Кърджиев и други дейци в Гюргево

Няма сведения за изпратеното оръжие. Не знае какво се върши в Шумен и Разград. Протестантите пръскат слухове, че въстанието ще избухне между 15 и 21 април. Пристигнали са съмнителни хора, вероятно шпиони, от които да се пазят.

Русчук, 8 април 876.

Братя и Уста Георги[1],
в Гюргево.

Никакво известие нямам от горе[2] за упътените със ствари[3] хора. От Шумен[4] и Разград също не знам още що се върши. Никой не е дошел от тия места. Приятелят, комуто броихме напоследък гр[оша] 170, които приех от Уста Георги, се избавил и мисля, ако ми остане време, да ида и се срещна лично.

Слух се е разпръснал, че от 15 до 21 того мес[еца] щели да се възбунтуват българите и тоя слух се научих, че са го разпръснали протестантите. Доколко е вероятно, не знам, научих се само, че протестантите-мисионери имали намерение да правят заседание тук, в Русе, и по тази причина отложили.

Братът Уста Георгев[5] дошел и ще му пише.

Двамата фесли[6], уж свищовски българи, както се нам (на Кръстника[7] и Уста Георги) препоръчаха, че са дошли за някаква си търговия в Гюргево, тия са от лошите хора и трябва като от такъв вид хора да се пазим. Нея вечер, когато се срещнахме на ....[8] и като се разхождахме по улиците до късно време, май им се поотворихме до нейде си. Опасно е да не ни сполети нещо. Единът от тях се казвал Тотю Петков — трев-

ненчанин и оженен в Търново. Имал брат в Търново и се казва Петър и е ханджия на Телилдарския хан в същия град. Намерете ги и ги изпитайте как се казват и по какво ходят, имат ли такива братя и где се намират. Единът има сродник тук, който разказа всичко и по каква търговия ходят (шпионлук)[9] тия се намирали от 3—4 мес[еца] в нашия град и от една седмица насам са минали Дунава.

Поздравявам ви

Кръстникът

Ф.ТК, ст. № II В 257. Автогр. с маст. 1 л. 1 п. с. 26/20·5

[1] Т. Кърджиев. [2] Търново или Г. Оряховица. [3] Нещата; в случая — оръжието. [4] Дн. Коларовград. [5] Н. Кърджиев. [6] С фесове[?]. [7] Г. Петкович. [8] Нечетлива дума. [9] Шпионаж.

195

1876 преди 10 април, Горна Оряховица[1]. — Писмо от Стефан Стамболов до Янко Ангелов в Гюргево[2]

Приложените писма да препрати до местоназначението им. Да изпрати по-бързо аптечката, като я попълни с всичко необходимо. Учудва се защо цената ѝ се е увеличила. Въстанието ще избухне наскоро. Да не пращат повече хора, особено ако не са ги викали, понеже средствата са оскъдни.

Брат Янко[3],

Приключените писма ще изпратиш, задето трябва. Спицерията[4] час по-скоро ще изпратиш. Ако има нещо да допълваш, то час по-скоро ще направиш това. Не остана вече време за чакане и маене. Пишеш ми, че ти трябвали още 20—25 наполеона, за да допълниш спицерията. Чорт возми[5], от де толкова скъпо да стане това, за което ти сам ми говореше, че трябват 10 наполеона. Къде са 10, де са 30?

Хора да не ни пращате, защо нямаме сега нужда от тях, че освен това и парите ни са малко, пък още и твърде мъчно се събират, че не ни се ще да ги пръскаме, дето трябвало и не трябвало. Никой няма право да ни праща хора, ако ние не ги повикаме. Това трябвало да знае този, който ги е викал. Място и за тях ще се намери. България е широка и ние имаме де да ги криеме, но само не можеме да се съгласиме да се пръскат народните кръвни. . . .[6]

Ф. ЯА, ст. № II В 253. Автогр. с маст. б. к. 1 л. 2 п. с. 21·5/13

Публ. с грешки и пропуски в: Стоянов, З. Христо Ботйов. Русе, 1888, с. 300

[1] Или с. Самоводене. Датата и мястото са установени въз основа на следващото писмо № 196. [2] Определено по получателя. [3] Ангелов. [4] Аптека. [5] „Дявол да го вземе." [6] Краят на писмото липсва.

1876 април 10, Гюргево[1]. — Писмо от Янко Ангелов до Стефан Стамболов в Горна Оряховица[2]

Засегнат е много от обвиненията му, че е присвоил комитетски средства. Дава сметка за похарченото и заявява, че винаги съвестно е работил за народното дело.

Г-не приятелю Стойко Колев[3],

в Серес[4].

Желая това писмо да падне в ръцете ти. Ако ли не, то поне да ти се съобщи съдържанието му, ако падне в приятелски ръце. Това го желая от всичкото си сърце и душа и когато се известя, че то не е пропаднало, вярвай, ще бъда най-щастливият човек на света.

В таз минута, като получих едно твое писмо към Горова[5] без дата, отворено (както почти всичките ти писма до мен) и като прочетох от края, светът ми се зави, стана ми тежко и мъчно и се убедих с горчив собствен опит за голямата сила на интригата, за която досега съм чувал само да говорят. Уверих се в тази сила, но скъпо...

От когато си ми казал, че се посвещаваш за общото добро, винаги съм уважавал твоите чувствувания и съм желал да ти бъда полезен. А като замина оттук, аз ти обещах моите слаби услуги за достигването на целта ти. И по-напред, и като отиде, винаги съм бил готов да не пропусна никакъв случай да ти помогна. И колкото пъти съм имал честта да ми се повери някоя поръка или да пиша едно писмо и други таквиз, направил съм го на драго сърце. Това го казвам пред съвестта си, пред тебе и пред всичкия свят. Но при това какво се случва? Вместо да се уголеми доверието ти към мен, то полека-лека захванах да го изгубвам. И най-сетне достигнах да се съмняваш в честността ми и да гледаш на мен с презрение, като на най-опасен човек, на мен като човек, който се решава да присвои нищожно количество от 7 лири общи пари за своя джоб.

От по-долните ми обяснения ще се убедиш в истината и моята честност и ще видиш огромната си погрешка с таквозито си поведение към мен. Зарад това аз не претендувам никакъв вид удовлетворение. Желая само да бъдеш по-осторожен в отношенията ти с приятелите си, като вземеш пример от тоз случай и да нямаш горчивината да си създаваш от добри, ве[х]ти приятели заклети врагове. Толкоз повече сега, сега в бурно време, само от таквиз имаш нужда, както и те от теб. Ето обясненията, за които ти споменувам по-горе:

С двамата ви ортаци[6] съм се отнесъл приятелски и любезно. Съветвал съм ги и помагал им съм честно. Колкото пари съм получил и похарчил, имам особени бележки, които са толкоз ясни и не оставят никакво съмнение в точност[та] им. Да ти приписвам тези сметки не е благоразумно. Но ти можеш да упълномощиш някого от приятелите си с особено писмо към мен, кому[то] ще разправя за всичко подробно. Ако не направиш това сега, уверявам те, че аз ще ги пазя из род в род и те ще ме утешават при неблагодарни хорски обвинения.

Тук ще ти кажа само за двете кожи[7]. Те са ти ландусосани[8] от едного, който е жив и комуто дадох в присъствието на Кира 5 лири т[урски] и други две на човека[9] за през водата пред ръцете на 5 мина[10]

от тукашните приятели. Това го засвиделствуват всичките, които са видели при всичките съмнения на един глупав човек като ортака ви С[идер][11]. Това за кожите.

Сега за с[пице]рията[12]. Аз съм похарчил 45 fr. за съдове, а другите 155 за други потребности, поръчани от вас, но за които ортакът ви нито искаше да хае[13] (за тези потребности ще видите в гореказаната ми сметка), но няма нищо. Аз от свои собствени пари съм похарчил за нагоре-надолу по вашата работа повече от 100 fr., и сега имам в джоба си 155 fr., но какво искаш да купя с тях? С[пице]рия ли? Аз още пред[и] два месеца те известих, че ходих в Галац да се посъветвам с К-вича[14] за таз работа и с всичките икономии и малки количества лекове видяхме, че трябват най-малко 30 нап[олеона], ако не 50. Но защо да ти разправям за това и да не побързам да ти кажа за 3-та ти бележка, че думите ми не успяха да направя да разумее на[?] ортака ви С[идер], че К-в[15] голъже, че препоръката на Горова[16] е глупава и че той (ортакът ви) не трябва да се курдисва[17] със 100 лири и да се [за]познава наляво и надясно, като че е дошел да свърже трактат[18] с московския цар и да ни се представя като депутатин-всезнающ, и да покровителствува келешите[19] със злато и сребро, и да се мами от Иваница[20] за някакви си въображаеми златни мини, но които бяха само за неговите 4 грешни лири.

Колкото за 4-та ти бележка аз бях и съм най големият кавгаджия[21] и вин[а]ги ще се карам и попържам, като гледам, че [пр]авят работи, без да мислят за следствията им. Дали да купува 1000 кожи[22] по 7 f[r]., или 30 по 6 нап[олеона], му се е препоръчало. Дали да купува стока[23]; или да събира бахчованджии[24], които и досега попържат, че ги е оставил без работа, а Горов е вече направил една сметка от разноски на негов счет за бахчованджиите и не знам какво ще отговаря вашият Крезус[25].

Туй са отчасти обясненията, които съм длъжен да ти дам против хитрите интриги на интересни от работата личности, и ти си свободен да ги приемеш, както щеш ....[26], заедно с уверенията ми, че аз си оставам и занапред твой уважател и приятел

Я. Ангелов

10 априлия,
Ц[а р и]г р а д[27] [18]76.

П. П. Забравих да ти кажа и това, че твоят пълномощник за работите ми, отнасящи се на обществото, може да бъде някой и от тукашните ти приятели. Също ти известявам, че няма да дам писмото ти до Горова (в ръцете му), доде не се разправя с тебе, и това, защото изложените мисли в него не са истинни, но са определени да ме дискредитират пред всичките ми тук познайници. Казах.

[На с. 4 следната бележка]

В К[ра]йова имало 5 оки д[инами]т по 18 fr.

Ф. СНС, ст. № II В 259. Автогр. с маст. повр. 2 л. 4 п. с. 32·5/20

[1] Градът е определен по автора. [2] Определено по получателя. [3] Ст. Стамболов. [4] Г. Оряховица или Самоводене. [5] Димитър. [6] Съдружници, а в случая — комитетски пратеници. [7] Пушки. [8] Пренесени [?]. [9] Каикчията, лодкаря. [10] Души. [11] Грънчаров. [12] Аптеката. [13] Да знае, да се грижи. [14] Д-р Калевич. [15] Каравелов [?]. [16] Димитър. [17] Нагласява, изтъква. [18] Договор. [19] Крастави, никакви. [20] Данчев. [21] Свадлив. [22] Пушки. [23] Оръжие. [24] Четници. [25] Крез. [26] Писмото е скъсано. [27] Всъщност Гюргево.

197

1876 април 10, Болград. — Писмо от Иван Мумджиев до Кириак Цанков в Букурещ[1]

Събирането на средства за въстанието сред българите-емигранти върви трудно. Доброволно се отзовават само хора от „средния клас", а богатите не дават нищо. Надяват се за по-големи средства от Одеса и от други градове на Русия.

Година 1876, април 10 ден.
Болград.

Уважаеми господине[2],

Врьх съдържанието на последното Ви писъмце имам чест да Ви отговоря следующото:

Сумата от 200 наполеона, като имахме надежда да сберем, не можахме да я допълним, по причина че само хората от средния клас си внесоха обещаното, а аристократите, на които се повече уповавахме, не дадоха ни пара, казващи, че са готови да жертвуват с хилядо, но само тогава, когато чуят да гръмне първата пушка отсреща[3]. И всичките средства, употребени за тяхното разубеждение, бяха суетни[4]. Не можахме, следователно да сберем по гореизложените причини повече от 96 наполеона, които съгласно с решението, което се взе на общото събрание[5] в Браила, дадоха се за народна цел на една личност[6], за да иде там, дето трябва.

Надеждата ни е сега на г-на Панова[7], който ни се обеща да ни проводи досега събраните пари в Одеса и други места в Русия и комуто даже днес писахме в това отношение според Вашето, писмо, и щом получим отговора, незабавно ще Ви уведомим за всичко подробно.

И тъй като свършвам с горните си редовце, моля Ви да приемете искрените поздравления от един от Вашите любители.

Оставам твой искрен за всякога

И. Мумджиев

Ф. КЦ, п. 103, 8. Автогр. с маст. 1 л. 2 п. с. 20/12·5

[1] Получателят и градът са определени по съдържанието и въз основа на архивния фонд [2] К. Цанков. [3] В България. [4] Напразни. [5] От 6. III. 1876 г. [6] Филип Тотю. [7] Трифон

198

1876 април 10, Париж. — Писмо от Олимпий Панов до Панайот Хитов в Белград[1]

Осведомен е за приготовленията относно предстоящото въстание. Ще се опита да направи нещо за доставянето от Франция на исканите от него 20 000 пушки, но иска по-подробни указания за това. Пребиваването му в Париж става съмнително по парични причини, но това може да му даде възможност да вземе участие в предстоящата борба. Френските вестници поместват новини за водените преговори между въстаниците в Херцеговина и ген. Родич.

Париж, 1876 априлия 10.

Байо Панайоте[2],

Отдалечен от милото си отечество, аз не мога да вземам това участие, което ми се пада като българин, в събитията[3], които се приготовляват. При всичко това аз неизменно следвам хода на работите.

Ячо[4] из Букурещ и моите приятели от Болград ме известиха за приготовленията, които стават. Писмото, което приех от [А]танаса[5] тия дни, иде да потвърди това и от твоя страна.

Ако и да познавам доста добре нашите българи, не мога да не повярвам, че нашето освобождение трябва да се извърши някога и защо да не бъде сега?

При такива известия, байо Панайоте, трябва ли да ти описвам всичко което чувствувам? То не е възможно.

Покрай друго [А]танас ми съобщава, че си му писал: „Да видя не е ли възможно да се вземат в името на българския народ около 20 000 пушки, които да се платят след освобождението на отечеството ни."

Аз би[х] желал, ако имаш време, да ми отговориш и да ми напишеш по-точно за тая работа. Може да успеем да направим нещо, но както и да е, [в]се ще трябва някаква си гаранция или упълномощие[6].

Моето пребиваниe в Париж става съмнително, тъй както Болградското общество 4 месеца вече не ми е пратило пари и оттогава живея на юнашка вересия[7]. Ако в продължение 15 дни не приема пари, аз ще бъда принуден да бягам оттука, ако само намеря пари за път.

От друга страна толкова по-добре. Аз ще се доближа до пределитена моето отечество, следователно ще взема ролята, която ми сеа пада. За нас се отваря сега широко поле. Без борба няма победа. Една снощна телеграма от Рагуза[8] във французките вестници известява, че войводите на Херцеговина прекъснали своите преговори с ген. Родича, тъй както техните предложения не се приели.

Бог да им е на помощ, за да довършат честито наченатата света борба.

Дано и нашите мили братя-българи не закъсняват.

Като те прегръщам от всичкото си сърце и душа, байо Панайоте, желая да са срещнем живи и здрави на Стара планина или в свободна България.

Твой Ол. Панов

P. S. Да не мислиш, байо Панайоте, че болградската община има причини да постъпва тъй. Още в ноември аз постъпих тука в така наречената Инженерска школа „des ponts et chaussées"[9]. Работя доста. Пратих и свидетелство от страна на дирекцията, но никакъв отговор нямам. Вървлуват и по нас още гръко-власо-фанариотите. Бог ги убил.

Ф. ПХ, II А 9028. Автогр. с маст. 2 л, 3. п. с. 20/12·5

Публ. в: Страшимиров, Д. Т. Архив на възраждането. Т. I. София, 1908 с. 450—452, № 4

[1] Градът е определен по адресата. [2] Хитов. [3] Подготовката за въстание. [4] К. Цанков. [5] Хитов. [6] Пълномощно. [7] Кредит. [8] Дубровник. [9] „За мостове и шосета."

1876 април 10, Русе. — Писмо от Георги Петкович до Тома Кърджиев и други дейци в Гюргево

Да уредят сметките по пренасянето на оръжието. Да му съобщят деня на въстанието. Пратените в Търновско дейци са се завърнали и са съобщили, че там са дошли турски войски. В Търговище имало към 200 души, готови да въстанат.

Русе, 10 април 876.

Братя и Уста Георги[1],

в Гюргево.

Завчера ви писах. За приемането[2] му не ще съмнение. Научавам се, че на човека[3] не му се заплатило напълно за пренасянето на кожите[4] и затуй види се да закъсняват. Съберете се и вижте какво е станало. Ний знаеме, че за всичко се тури в сметката ни и в сметката на вътрешните[5], както ни и каза Сидер[6], кога се завърна из града ви, че е заплатил за пренасянето за малките[7] по 2 fr., а за дългите[8], които минаха, 2 л[ири] турски. Напротив, се заплатило на човека за тия дълги само една л[ира] турска. Туй нещо от страната ви, ако е истина, не е добро, такъв човек трябва много добре да е заплатен.

Ако сте направили подробна сметка и сте я приключили с 6 л[ири] турски, пратете ни я, за да уверим хората си.

Денят на[9] —, ако е възможно, нека ми се повери, защото да мислим какво да правим.

Глобаря[10] с Арабаджията си дойдоха благополучно.

Слуховете, които се бяха разпръснали, че мютесарафинът[11] бил повикал старите и говорил за не знам що си, всичко било лъжа.

Ламби[12], придружен с особни кола, щял тия дни да пристигне и вземе всичко, щото имаме тук, затуй побързайте.

Взеха ли се кравешките кожи[13], за които бяха дошли търговците[14], и с каква цена?

Джумалии имало 150—200 на число хора юнаци (хайдути), всички, които са в града Джумая[15], както ме уверява Ив. Стамб[олов], и тъй ако е допростено да му се повери и нему тайната, той е още някой ден тук и иска от късите[16] да ги прегледа и бил аладжаклия[17] за няколко.

Един табор от 800 души войска се разпръснал из Търновско. В деня, като пристигнали Глобареви, пристигнали и тия, даже и в къщата, гдето стоварили оръжията, дошли, за да пренощуват войските, но домовладиката не ги приел. Народът се бил поуплашил и нея нощ от по десетина къщи се събрали в една и цяла нощ са останали без сън. На другия ден си отишел аскерът[18] и тия се разпилели. Малко се поуплашили, защото не са запомнили войски по тия места.

Поздравлявам ви

Кръстникът[19].

Един поп от нашите ми обеща, че ще подари една дълга иглена[20] от добрите, която я има в ръце, затуй ако е възможно, нека му се пише едно късо ласкателно писъмце без подписи или с подписи, за да му го прочета и се снабдим с нея. Уста Георги познава тоя добър поп разградч[а]нин, а сега русенец.

Ф. ТК, ст. № II В 258. Автогр. с маст. 1. л. 1 п. с. 26/20·5

[1] Т. Кърджиев. [2] На писмото. [3] Димитър каикчията. [4] Оръжието. [5] Комитети. [6] Грънчаров. [7] Револвери. [8] Пушки. [9] Въстанието. [10] Никола Табаков. [11] Окр. управител. [12] Черния. [13] Пушките. [14] Комитетските пратеници. [15] Дн. Търговище. [16] Револверите. [17] Кредитор. [18] Войската. [19] Г. Петрович. [20] Игленка-пушка.

200

1876 април 10, Букурещ. — Телеграма от Мито Цветков до Димитър Горов в Гюргево

Да снабди изпратеното лице с пари.

Букур[ещ],
22[1] [4][2] 1876.
Димитър Горов,
луманарару[3].
Г[юр]гево

Петко иде. Постарайте се да го снабдите непременно с 350 наполеона. Работата наред. Бързайте.

Ганчо[4]

Ф. ДГ, ст. № II А 9220 Ориг. с лат. с маст. повр. 1 л. 1 п. с. 26/21

Публ. в: Страшимиров, Д. Т. Архив на възраждането. Т. I. София, 1908, с. 260, № 44

[1] Н. ст. [2] Месецът е определен по съдържанието. [3] Свещар. [4] Написано нечетливо — М. Цветков.

201

1876 април 11, Николаев. — Писмо от Владимир Йонин до Тодор Пеев в Браила

Изразява готовността си да вземе участие като обикновен доброволец в предстоящото въстание. В Босна и Херцеговина „очакват напролет въстание в България". Прави благоприятна преценка на международното положение с оглед на успешното разрешаване на Източния въпрос.

Николаев, 11-го апреля 1876 г.

Милостивый государь,

Ввиду настоящих событий в Боснии и Герцеговине, нет возможности предполагать, чтобы народ в Болгарии, не желал одновременно с сербами стрясти с себя иго турок. Я, как бывший русский консул и очевидец невыносимого гнета в Турции, вполне сочувствуя столь естественному стремлению к возрождению, обращаюсь к Вам, как к патриоту, и прошу Вас, зачислить меня простым волонтером[1] в ряды отряда, на долю которого выпадет честь дать сигнал к народному восстанию.

Отзыв г. Енчева[2] о Вашей неутомимой деятельности на пользу освобождения Болгарии, дает мне право думать, что моя просьба не будет отвергнута и что Вы отнесетесь к ней сочувственно. Если-же обстоятельства помешают мне явиться по первому призыву, то во всяком случае буду стараться исполнить свой долг при первой возможности.

Заявляя о моем желании драться в рядах моих соплеменников во имя свободы, я считаю долгом сообщить Вам также, что благодаря моему пребыванию в Герцеговине и Боснии в 1861 году, где, согласно предложению мною сделанному[3], был учрежден тогда революционный комитет, я мог и в настоящее время, еще зимою, советовать как в Герцеговине, так и Боснии, не принимать реформ, держаться под оружием и с весною ждать восстания в Болгарии.

Нет сомнения, что теперь судьба Балканского полуострова и спокойствие Европы зависят от болгар.

Сигнал восстания в вашем отечестве, в каких бы ничтожных размерах не был, неминуемо повлечет за собою не только поголовное движение угнетаемых, но даже послужит поводом к открытому столкновению Сербии и Черногории с Турциею, и быть может к общеевропейской войне.

Славяне же, для которых столь необходимо независимое политическое существование, должны употребить все усилия, дабы вооруженным восстанием убедить Европу в невозможности удовлетворить их более реформами и что только изгнание турок в Азию, может служить лучшею гарантиею к ее спокойствию.

При общей революции, какой-бы оборот дела не приняли, нельзя предвидеть дурного исхода для славян. Бояться-же не нарушать мира только въ угоду эгоистическим видам Европы, было бы по меньшей мере опрометчиво.

Что-же касается желания Европы потушить пожар, то оно более чемь естественно для нее. Повсеместное волнение в Турции грозит ей уничтожением солидарности Великих держав относительно умиротворения, и в могущем быть хаосе некоторые из них, ради сохранения своих интересов на Балканском полуострове, несмотря на темное будущее, будут вынуждены принять открыто Вашу сторону, а это все, чего должно добиваться.

Если-же Европа останется пассивною зрительницею резни христиан с турками, то и в этом случае, при настоящем нравственном и материальном разложении Турции, перевес будет на стороне славян.

В пользу возможности последнего положения Европы говорит много постигшая участь Франции, заплатившей только пять миллиардов контрибуции за неудачную попытку. Следовательно, при могущем быть разрешении Восточного вопроса, Великие державы будут по возможности удерживать себя от вооруженного вмешательства, дабы не вызывать общеевропейской войны, так как уже теперь потерпевшему поражение придется, быть может, заплатить не пять, а двадцать пять миллиардов которых заблаговременно еще никто не подготовил.

Заканчивая мое письмо, я позволяю себе высказать еще едно убеждение, а именно то: чтобы славянам осуществить заветную мечту, прежде всего необходимо войти в братское соглашение, не приходить в отчаяние от неудачных попыток и постоянным возобновлением революции подрывать финансы Турции до окончательного ее разорения и изнеможения. Если-же между сербами и болгарами есть какие-либо недоразумения, то решение их оставить до приобретения всеми полного освобождения, так как только при таких обстоятельствах, уже сознавая свои взаимные силы, и можно что-либо решать серьезно между собою.

В ожидании через г. Енчева ответа, прошу принять уверение в моей неограниченной к Вам преданности.

Владимир Йонин

[На с. 1]

Г. Пейову[4].

(В Литературное болгарское общество — Браила)

ААН. Ф. ТП, 1439. Автогр. с маст. рус. ез. 2 л. 4 п. с. 27-5/21

Публ. спропуски в: Бурмов, Ал. Към историята на руско-българските връзки през 1876 г. В: Известия на Института по бълг. история при БАН. София, 1951, кн. 1—2 с. 83—84

[1] Доброволец. [2] Петър. [3] В ориг. „сделаннаго". [4] Тодор.

Превод:

Николаев, 11 април 1876 г.

Уважаеми господине,

Предвид на настоящите събития в Босна и Херцеговина не е възможно да се предполага, че народът в България не би желал едновременно със сърбите да отърси от себе си турското иго. Аз като бивш руски консул и очевидец на непоносимия гнет в Турция, като съчувствувам напълно на толкова естествения стремеж към възраждане, обръщам се към Вас като към патриот и Ви моля да ме зачислите като прост доброволец в редовете на четата, на която ще се падне честта да даде сигнал за народно въстание.

Отзивът на г. Енчев за Вашата неуморна дейност в полза на освобождението на България ми дава право да мисля, че моята молба няма да бъде отхвърлена и че и Вие ще се отнесете съчувствено към нея. Ако обстоятелствата ми попречат да се явя при първо повикване, то във всеки случай ще се старая да изпълня своя дълг при първа възможност.

Като изявявам моето желание да се бия в редовете на моите сънародници в името на свободата, аз считам за дълг да Ви съобщя също, че благодарение на моето пребиваване в Херцеговина и Босна в 1861 г., където според направеното от мен предложение беше учреден тогава революционен комитет, аз можах и в настоящия момент, още през зимата, да съветвам както в Херцеговина, така и в Босна да не се приемат реформи, да се държат под оръжие и напролет да се очаква въстание в България.

Няма съмнение, че сега съдбата на Балканския полуостров и спокойствието на Европа зависят от българите.

Сигналът за въстание във вашето отечество, в каквито и нищожни размери да бъде, неминуемо ще повлече след себе си не само всеобщо движение на угнетените, но даже ще послужи като повод за открито стълкновение на Сърбия и Черна гора с Турция и може би за общоевропейска война.

А славяните, на които е толкова необходимо независимо политическо съществуване, трябва да употребят всичките си усилия, за да убедят с въоръжено въстание Европа, че е невъзможно да ги задоволяват повече с реформи и че само изгонването на турците в Азия може да служи като най-добра гаранция за нейното спокойствие.

При обща революция, какъвто и обрат да вземат работите, не може да се предвижда лош изход за славяните. А да се боим да не се наруши мирът само за угода на егоистичните намерения на Европа, би било най-малко необмислено.

Що се отнася до желанието на Европа да потуши пожара, това за нея е повече от естествено. Повсеместното вълнение в Турция я заплашва с унищожение на солидарността на Великите сили, на относителното умиротворение и в хаоса, който може да настъпи, някои от тях ще бъдат принудени да вземат открито вашата страна за запазването на интересите си на Балканския полуостров въпреки мрачното бъдеще, а това е всичко, до което трябва да се домогваме.

Ако обаче Европа остане пасивна зрителка на клането между християни и турци, то в този случай при сегашното нравствено и материално разложение на Турция надмощие ще имат славяните.

Че е възможно Европа да се намери в последното положение, ясно говори участта постигнала Франция, която заплати само пет милиарда контрибуции за един несполучлив опит. Следователно при възможното разрешение на Източния въпрос Великите сили ще се въздържат по възможност от въоръжена намеса, за да не предизвикат общоевропейска

война, тъй като сега вече претърпелият поражение ще трябва може би да заплати не пет, а двадесет и пет милиарда, които предварително още никой не е приготвил.

Завършвайки писмото си, аз си позволявам да изкажа още едно убеждение, а именно, че за да осъществят славяните заветната си мечта, преди всичко е необходимо да влязат в братско споразумение, да не изпадат в отчаяние от несполучливи опити и с постоянно възобновяване на революцията да подкопават финансите на Турция до окончателното й разоряване и изтощаване. Ако ли пък между сърбите и българите има каквито и да било недоразумения, то разрешаването им да се остави до придобиване на пълно освобождение за всички, тъй като само при такива обстоятелства, съзнавайки вече взаимните си сили, е възможно да ги решат сериозно помежду си.

В очакване на отговор чрез г. Енчева моля Ви да приемете уверение в моята неограничена към Вас преданост.

Владимир Йонин

[На с. 1]

Г. Пейову.

(В Книжовното българско дружество — Браила)

202

1876 април 11, Гюргево. — Писмо от Тома Кърджиев до Петрана Обретенова в Русе[1]

Сметката за пренасянето на оръжието е уредена. Пратените сега револвери и патрони да се дадат на дряновчани. Да се изпрати и оръжието за Г. Оряховица.

Г[юргево], 11 апр. 1876.

Сестро Б[ългарска] С[естра][2],

Приех вчерашното писмо на Кръстника[3]. Така също не се съмнявам за приемането и на моето от вчера. Кажи на Кръстника, че с бай Димитра[4] разправихме см[ет]ката за пренасянето, като му се доплати вече за всичките. Колкото за кравешките[5], назначено било да му се даде само една л[ира] т[урска], а другата се дала на друго място, пак за улеснение в пренасянето на тия двете.

Сега му се дават още 15 малки[6] с 1500 к[артуша][7], които ще давате на Легиона[8] за неговите съотечественици[9]. Тези 15 не смесвайте с другите наши, за да се не побърква хесапът[10] им. Той скоро ще пренесе всичките. За иглен[ката][11] от попа аз утре ще му пиша — дано се вземе.

Поздравлявам ви. Сбогом.

Уста Георги[12]

Ламби[13] не е ли дошел още? Ако има талига[14], пратена оттам, дано се натъкмят и назначените малки[15] за горе[16], че да са изпроводят, като се натъкмят всичко 2000 к[артуша]. Нашите са 4000 к[артуша]. Сметката ще ви направя — тя стана дълга и широка, ала нейсе[17]!

Същия

Ф. НО, II В 261. Автогр. с мол. 1 л. 2 п. с. 21/17

[1] Градът е определен по адресата. [2] П. Обретенова. [3] Г. Петкович. [4] Каикчията. [5] Пушки. [6] Револвери. [7] Патрони. [8] Тодор Чунчулов. [9] Дряновчани. [10] Сметката. [11] Пушка. [12] Т. Кърджиев. [13] Черния. [14] Кола. [15] Револвери. [16] Г. Оряховица. [17] Както и да е.

1876 април 11, Гюргево. — Писмо от Тома Кърджиев до Георги Петкович в Русе[1]

Т. Чунчулов да предаде на местоназначението им изпратените 15 револвера. Да се доверят на Ив. Стамболов, когото да упълномощят да действува в Търговище. Н. Симов е готов да мине в България с още двама другари, за да действува в родния си край. Да не пращат нищо до Ян. Ангелов. Надяват се скоро да вземат 200 пушки. Да купят барут от Разград за направата на фишеци.

Г[юргево], 11 апр[ил] 1876,
(сутринта).

Кръстниче[2],

Днес писах на Б[ългарска] С[естра][3], което писмо, вярвам, ще прочетеш и ти.

15-те рев[олвера] се дадоха за пренасяне не на бай Д[имитър][4], а на Иванча, Гудов[ия][5] роднина, който се нае да пренесе всичките изведнъж. Легиона[6] трябва да се погрижи, за да ги предаде на човека.

За дяда попа считаме излишно да му се пише на особно. Ти си в състояние да го убедиш, за да пожертвува пушката, и нека бъде уверен, че негов[ия]т принос ще хване място и ще заслужи много повече, отколкото ако стои покачена само за прилика на стената. Ний му благодарим отсега, като обичаме да вярваме, че е изпълнил вече обещанието си. Таквизи приноси нека само се събират и да бъдат готови на едно място, а ще се дават, когато дойде времето, и само на онези хора, що се заемат тогази за работа. Ами тази пушка има ли си и нужните картуши[7]?

Братът Ив. Ст[амболов] бил там, както ми казваш във вчерашното си. Питаш ни да му се поверят [ли] тайните ни. Не ще ни приказка. Нали той [каз]ва, че в техния град[8] само имало готови до 150—200 хайдути. Ако тези хайдути са кръстени в светото кръщение на бунтовничеството, ако ги е кръстил Ив. Ст[амболов] и ако трябва да се вярва на думите му за точността на горното число хайдути, той тогази трябва да знае и всичката ни работа. Ти убеди го да бъде участник наш, обади му каквото трябва да знае. И тъй между другите два пункта отсега да считаме и Джумая[9] за един пункт от нашия окръг. Нека зависи от нас за делата си, а деецът ще бъде братът на едного от най-ревностните дейци.[10] При това споразумейте се с него и за още едно нещо, което ще бъде, мисля, от голяма полза за бунта в техния пункт.

Кажи му, че Николчо Симоглу[11] Джумалия е тука още. Той се готвеше да мине на друга страна, когато му съобщих известието относително за неговото отечество[12]. Това известие го възрадва до крайна степен и сега остава тука с твърда воля да отиде за Джумая, ако бъде точно и истинно уведомението на Иванча. И тъй ще ли да го приемат добрите му съотечественици? Толкози повече, че той е опитен в хайдушкия занаят: кръщан[13] е за бунтовник, а което е най-главното, че познава твърде добре тях места, тамошните хора и пр. и пр., а и тия него познават. Той желае да мине с двама негови добри другари още, а за прекарването им през барата[14] ще му се намери леснината. Един човек може да ги заведе или у Тихови[15], или където вий назначите, а оттам през нощта още може да се упътят за Джумая. Нека Иванчо назначи в кое

място или у коя къща да отидат, като стигнат там, за да се срещне с другарите си, без да го узнаят нито домашните му. Нему трябва един рев[олвер] и една кама. Не може ли Иванчо да го снабди, за да си ги има оттука? Казваш ми, че искал да купи от късите[16]. Да му се дадат от нашите, ако има или ако са [се] свършили, тук у Горова[17] има сума, само мющерии[18] търси.

Стига дотук. Отговори ми и на вчерашн[ото] писмо. Сбогом.

Твой Уста Георги[19]

П. З. До г. Ангелова[20] нищо недейте праща. Писмо, макар надписано за него, щом е за общите работи, пращайте го Горову. И негово писмо било, ако мине през вас, прочитайте го и съдържанието му — съобщавайте ни. Взехме мерки за по-добро уреждане за извършването на тукашните работи. Надеем се скоро да вземем 200-тях дълги[21] от търговеца, от които може да отделим 10-на и за кундурджийчетата[22]. Само пари да има готови. Погрижете се за барут. В Разград да би се проводил един човек, вярвам ще може да купи няколко оки[23], пак да се правят фишеци[24] и пр. Бай Горов пита що ще Илариончова[25] пръстен у Легиона. Той имал да взема от него (Илар[иона]) и иска да му проводите пръстена. Проводи ми сюртюката[26] Илариончова, ако не е продадена, защото няма що да нося, доде се бавя тука.

Погрижи се да проводиш и на Ив. К[ара]м[ихалев] дрехите по каикчията или по други някого. Нуждни му [са]. Поздрави и домашните ми.

Ф. ГП, ст. № II В 263. Автогр. с маст. повр. 2 л. 4 п. с. 21/17

[1] Градът е определен по получателя. [2] Г. Петкович. [3] П. Обретенова. [4] Каикчията, лодкаря. [5] Андон Гудов. [6] Т. Чунчулов. [7] Патрони. [8] Търговище. [9] Дн. Търговище. [10] Ст. Стамболов. [11] Н. Симов-Куруто. [12] Родният му град Търговище. [13] Кръстен. [14] Реката, т. е. Дунав. [15] Обретенови. [16] Револвери. [17] Димитър. [18] Клиенти, купувачи. [19] Т. Кърджиев. [20] Янко. [21] Пушки. [22] Обущарчета. [23] Ока = 1283 гр. [24] Патронни заряди. [25] Ил. Драгостинов. [26] Дълго сако.

204

1876 април 11, Гюргево. — Писмо от Тома Кърджиев до Георги Петкович в Русе[1]

Праща му писмото на Ст. Стамболов, за да се осведоми за вървежа на работата и за деня на въстанието. По-добре ще бъде, ако обявяването му се отложи за известно време. Ако са научили нещо от горнооряховския куриер, да му го съобщят. Съмнява се, че лицето, определено да тръгне от Русе за проучване на пътя, по който ще мине четата, ще свърши успешно задачата си. Трябва да се обходят всички околни села, в които има революционни работници. В обиколката да се включат и русенски революционери. Да съобщи на С. Грънчаров да се завърне по-скоро. Дава сведения и за разпределянето на оръжието.

Г[юргево], 11 апр[ил 18]76.

Кръстник[2],

Завчерашното ти писмо приехме и съдържанието му разумяхме. Така също донесоха ми и писмото от Ст[амболов][3], което се отнася именно до нашите работи там. То би трябвало да се отвори и да го прочетеш, затуй ти го и провождам.

Аз не мога разбра дали непременно в деня, що се определя в това писмо,[4] ще бъде въстанието, защото в него се споменува и за някакво отлагане. При това известен съм за пристигването на бай Л[амби][5] от горе[6] и от него вие трябва да сте се научили нещо по-положително. Явете ми. Много по-добре би било, ако можеше се отложи денят на българската сватба[7] за малко още време, но то не зависи от нас, разбира се.

Както ще разумееш от приключеното писмо из горе, нашите братя[8] там смятат големи работи върху Даса; но аз не зная що да мисля за този човек. Туй, което знам, е, че Даса няма да поеме на себе си товара, който му се назначава от нашите братя. И това не прави наистина чест на един човек, който отдавна време е упознат с работите ни и личността на когото лъже очите ни да се надяваме за големи работи от него. Дали няма твърди убеждения, дали е ненаемчив за работа, или е страхлив, това не ща да зная. По длъжност само ти го повикай и му предложи това, което го задължават да извърши; употреби всичката си убедителност и дано го накараш да се реши веднъж. Ако сполучите в това, той ще тръгне с бай Л[амби], ако ли не приеме, тогаз размисли, братко, кой би можил да извърши това. Да се повика или Мирчо[9], или Дели Иван из Хю[д]ж[еклий][10] или друг някой от работниците на фабриката (Чаушина, Димо и пр.). Както и да е, с такъв един човек Л[амби] трябва да обходи местата около Ломът, през дето мисля да се намери по-сгоден път за минуването на нашата чета. Тези хора, макар и в кратко време, могат да се отбият във всяко от селата, гдето знаете, че се намират наши работници. Тъй тия ще приготвят и път, ще запознаят и работниците. Не ще бъде зле, ако ги придружи и Глобаря[11] или Легиона[12], но преобразен. А след обхождането, разбира се, бай Л[амби] пак трябва да се намери при нас.

Ами С[иде]р[13] какво направи, че се не върна още? Чуден човек! Хората го мислят, че е тук и че върши работа, а той не знам де ходи да лапа мухите. Ако е възможно, извести му да си дойде скоро. Каква е тази работа?

Даса как смеял да задържи от големите плющелки[14] една с 200 карт[уша][15]? Че работа ли е то? Тежко и горко за народа, като имаме таквизи патриоти. За един попикан калпак и дисаги задържа пъргавите мишци на някой юнак. Ако го е взел най-после само за да го гледа увиснал на стената, то принудете го да го даде и да не ни туря в отговорност. Аз писах им горе тогаз, че ще задържим един от малките револвери за кирия[16] и пр., но този револвер е продаденият на Мирча, с парите на който се плати кирията и се направиха други разноски.

Ако има готови от малките револвери, нека се проводят на горе. От 25-тях техни ще извадим 7+4+1=12, които им са внесени, а останалите 13, като им натъкмите всичко 2000 карт[уша], ще им се проводят. Аз доплатих и другите 100 fr., които трябвало да се дадат на Горова[17] за някакви разноски подир нашите револвери. Тъй за нас се взеха само 4000 карт[уша] според парите, а не 5000. 15 р[еволвера] ще се дадат с по 200 карт[уша], а другите 10 ще се продадат с по 100.

От лирата на Сава[18] взеха по няколко fr. Гудата[19] и Иван[20] и тя се разправи. У Ангелова[21] не останала никаква лира. Той взел две л[ири] от С[иде]ра, но и двете употребил за пращането на двете дълги[22].

Аз ще мина, Кръстниче, пак оттатък[23], няма да остана тука, но непременно тайним образом трябва да дойда с някои още другари от

тукашните, а дотогаз труди се ти, братко, работи! Поздравлявам всинца ви. Сбогом!

Твой Уста Георги[24]

Ф. ГП, ст. № II В 262. Автогр. с маст. 2 л. 4 п. с. 21/17

[1] Градът е определен въз основа на съдържанието и на получателя. [2] Г. Пѣтковичъ. [3] Стефан. [4] 18 април ст. ст. [5] Черния. [6] Г. Оряховица. [7] Въстанието. [8] Комитетските дейци. [9] Милев. [10] Дн. Могилино, Русенско. [11] Н. Табаков. [12] Т. Чунчулов. [13] Грънчаров. [14] Револвери. [15] Патрони. [16] Наем за преноса. [17] Димитър. [18] Пенев. [19] Андон Гудов. [20] Карамихалев. [21] Янко. [22] Пушки. [23] В Русе. [24] Т. Кърджиев.

205

1876 април 11, Гюргево. — Писмо от Тома Кърджиев до Георги Петкович в Русе[1]

Настоява да намерят още един куриер за по-бързото и по-сигурното пренасяне на комитетската кореспонденция. Приложеното писмо да изпрати до Горна Оряховица. Ако е възможно, Ив. Стамболов да отиде в Гюргево във връзка с работите в неговия край. Същият да отговори относно преминаването на Н. Симов.

Кръстник[2],

Коя работа е тръгнала като хората, та че и тази. Тази сутрина две писма става пиша и все за бързо, а ето мръкна се и писмата останаха непроводени. Каикчията[3] или е нямал своя работа, за да дойде днес, или е заминал, без да ни се обади, а ние пишем от важност писма и все бързаме. Сигурност, точност — колкото щеш. Но няма що да се стори. Човекът не е задължен само с наши работи да се занимава. Затуй аз мисля да определим още едного пощиер[4], и то пак с твое знание и одобрение. Бива ли да се поверяваме и на Иванча, П. Манолова зет?

Сега пиша ти и трето писмо и то толкози важно и толкози бързо, а че да видим кога ще бъде късмет да се пренесе. Тука, виждаш, приключвам ти едно писмо в плик. То е от един търновски пратеник, който е скоро пристигнал. Ний не можахме да се стърпим и да го не отворим. Прочетохме и го оставяме майсторски отворено, за да го четеш и ти, ако щеш, и пак майсторски да го залепиш, че да се изпроводи, без да познае ни дявол, дето е отваряно. А ето по кой начин ще се прати. Ще намериш Ангел Попова и ще го питаш явил ли му се е някой човек, нарочно проводен до него от Търново, за което е и нему известно. Ако е дошел, или когато дойде, кажи на Ангела да го проводи при тебе, а ти ще му дадеш приключеното, както си е с французска адреса, защото този човек щял да знае кому да го даде в Търново. Само забелязвайте на писмоносците, че в случай на опасност да скъсват таквизито писма, макар и пред очите на правителствените хора. И аз пиша вкратце нещо на Стамболова[5], което ще пратите или пак по същия човек (търновец) или по други по-сигурен направо за Рях[овица][6]. Не знам, братко, от всичко се вижда, че работите не вървят към добър край, ами току господ да ги оправя!

Кажи на Ив. Ст[амболов], ако ще, нека дойде отсам, за да се поразговорим връх работите на техния окръг, или ако не може да дойде, то отговори на това, що му предлагам в отзаранашното ми писмо, относително за Николча Семоглу[7].

Попето какво прави? Не е ли отишел още за Разгр[ад]? Приготовлявате ли нужните за палене? Сбогом!

Уста Георги[8]

Г[юргево], 11 апр. 1876.

Ф. ГП, ст. № II В 264. Автогр. с маст. повр. 2 л. 3 п. с. 20·5/17

[1] Градът е определен по получателя. [2] Г. Петкович. [3] Димитър. [4] Куриер за пренасяне на кореспонденцията. [5] Стефан. [6] Г. Оряховица. [7] Н. Симов-Куруто. [8] Т. Кърджиев.

206

1876 април 11, Гюргево. — Писмо от Никола Обретенов до Тонка Обретенова в Русе[1]

Да раздаде на указаните лица изпратените портрети. Съобщава й, че още не знае кога ще замине.

Мила мамо[2],

Приемнете 7 портрета мои и ги раздайте според надписите им. Моето заминаване е неизвестно по разни причини. Сутре[3] може да сляга за надолу[4] по някои работи.

Поздравете приятелите. Ще приемнете от Димитра[5] 10 гроша, за да ми купите пастърма, но да бъде добра.

Тропчо[6]

1876, 11 април Гюргево.

Ф. НО, II В 260. Автогр. с мол. 1 л. 1 п. с. 17/17

[1] Градът е определен по получателя. [2] Т. Обретенова. [3] Утре. [4] По Дунава към Олтеница. [5] Каикчията. [6] Н. Обретенов.

207

1876 април 11, Горна Оряховица[1]. — Писмо от Стефан Стамболов до Тома Кърджиев в Гюргево[2]

Изпраща хора да вземат пристигналото оръжие. Не може да отговори засега на повдигнатите въпроси. Поръчва да препращат веднага получените писма.

Уста Георги[3],

Изпращаме хора, за да вземат нещата[4], които са пристигнали. Ако има нещо важно, съобщете ни. Засега не можеме да ви решиме още въпросите, за които ни питахте. По-сетне ще бъдеме в състояние да направиме това.

Приключените писма, щом приемете, ще изпратите задето трябва

Ваш Стоян[5]

11 април 1876 год.

Ф. ТК, ст. № II В 265. Автогр. с маст. 1 л. 1 п. с. 21/13·5

[1] Градът е определен по автора. [2] Определено по получателя. [3] Т. Кърджиев. [4] Оръжието и патроните. [5] Ст. Стамболов.

1876 април 12, Пловдив. — Доклад от Найден Геров[1] до граф Николай П. Игнатиев в Цариград[2]

Широките народни маси в България, обхванати от революционен кипеж, се подготвят усилено за въстание под ръководството на пратеници на Българския революционен комитет. Турското правителство от своя страна взема мерки за въоръжаването на мюсюлманското население, като разпалва религиозния му фанатизъм.

Его превосх[одительст]ву г. [Н. П.] Игнатьеву
Филиппополь[3], 12 апреля 1876 г.

№ 34

М[илостивый] г[осударь] Николай Павлович,

Донесениями от 11-го февраля за № 15 и от 4-го марта за № 23, я имел честь довести до сведения Вашего превосх[одительст]ва о слухах, которые носились тогда, с одной стороны, что болгары приготовляются к восстанию, а с другой, что турки замышляют истребить болгар.

Так как слухи эти не перестают ходить, то я считаю неизлишним представить более подробные сведения о них, [с] заключениями о последствиях, какие это возбуждение болгар и турок друг против друга может иметь в известном случае.

Из моих донесений известно Вашему превосходительству, что несколько лет теперь сряду эмиссары объезжают Болгарию в качестве агентов так называемого[4] Тайного болгарского комитета[5] для побуждения болгар приготвиться к восстанию, которое комитет этот будто устраивает для свержения турецкого ига.

В тяжком угнетении под турецким господством народ тем легче поддавался внушениям помянутых агентов, чем несноснее становилось положение его из года на год.

Но до последнего лета можно было думать, что сочувствие народа в этом случае было пока только на словах. Эски-загарское дело прошлого сентября[6], само по себе ничтожное, показало однако, что мысль о восстании созрела довольно, чтобы при благоприятных обстоятельствах могла быть сделана попытка к осуществлению ее, и это не только между интеллигенциею, но и в низших слоях народа, как это видно из того, что соприкосновенных к этому делу было больше из простых поселян, которые готовы были бросить соху, чтобы взяться за оружие.

В то же время эски-загарское дело показало, что будет делать Турецкое правительство в случае покушения болгар к восстанию.

При первом известии об открытии заговора, Турецкое правительство, как теперь положительно известно, дало приказание не только в Эски-Загару[7], где был открыт заговор, а повсеместно в Болгарию, приготовить турок, чтобы, в случае покушения болгар к восстанию, подавить оное [с] помощью мусульманского населения.

Если так поступило Турецкое правительство в прошлом сентябре, когда в распоряжении его находились свободные войска, которые оно могло употребить для подавления восстания, то[8] теперь, когда все почти войска заняты в Герцеговине и Боснии и на границе Сербии, оно и не может сделать иначе, так как это средство только [и] остается ему, чтобы бороться с восстанием, которое бы вспыхнуло где-нибудь в другом месте.

Во исполнение такового приказания центрального правительства местные начальства повсеместно объявили турецкому населению — это также положительно теперь известно — вооружиться, потому-де что болгары имеют заговор истребить их.

Имели ли болгары в заговоре такой замысл — бить поголовно турок, об этом можно было узнать только при следствии, а такое объявление сделано местными властями еще до начала[9] следствия и так возбудило турок, что они сами стали замышлять истребить болгар и до сих пор не перестают грозить сделать это.

Угрожающее положение, которое турки приняли в отношении к болгарам в этом случае, бесчинства, убийства и всякого рода насилия, которым они предались, и безнаказанность, с которою совершали их, возбудили и тех болгар, которые ничего не знали о заговоре и вовсе не думали о восстании, и заставили и их[10] также вооружиться для защиты в случае нападения турок.

Это обоюдное возбуждение турок и болгар друг против друга поддерживается у первых, с одной стороны, самими начальствами, которые не перестают внушать мусульманам о предстоящей им опасности со стороны болгар, а с другой, дервишами и другими таинственными лицами, которые объезжают города и деревни и проповедуют священную войну против неверных.

А почему провинциальные власти сделали такое объявление туркам и почему сии последние этим объявлением были так возбуждены против болгар, чтобы задумать истребить их, это объясняется некоторыми поверьями, которыя глубоко вкоренены в турецком народе.

У турок есть предание, что они гостями в Европе и рано или поздно доложны уйти отсюда. Народ верит этому, потому что так-де писано в книгах; мыслящие-же из турок выводят такое же заключение из хода дел и для всех это только вопрос о времени.

Вместе с поверьем, что рано или поздно должны уйти отсюда, у турок есть и другое предание, что по писаниям земля эта, взятая помощью оружия, будет отдана с оружием в руках. Это предание так распространено, что нет турка, который бы не знал о нем, и по поводу Герцеговинского восстания одна из турецких газет приводила его в угрозу христианам и говорила, что, если придется туркам уходить отсюда, то согласно с ним, они должны оставить страну не иначе, как обливши ее прежде кровью.

А у болгар настроение это поддерживается тайными агентами Болгарского революционного комитета. По наставлениям, данным агентам Тайного комитета, 18-е прошлого сентября было назначено для восстания болгар, так как в то время и Сербия-де собиралась начать войну с Турциею. Распоряжение это потом было отменено, но известие о том, разосланное повсюду, по ошибке ли или по другой какой-либо причине, в Эски-Загару и Шумлу не поспело во время; посему участвующие в заговоре приготовлялись приступить к делу, и таким образом заговор был открыт. В последнее время агенты в болшом числе объезжают Болгарию и от имени Тайного комитета побуждают болгар приготовиться к восстанию, которое должно произойти нынешнею весною, к чему-де дан будет в свое время сигнал. Воинственное настроение болгар с тех пор усилилось и [судя] по приготовлениям, которые делаются, весьма вероятно что в скором времени будет сделана попытка произвести восстание. Народ тем

легче поверил этому, чем несноснее сделалось в последнее время положение его и спешил запастись оружием.

Вооружение болгар сначала делалось потихоньку, втайне, но с наступлением весны оно стало деятельнее и начало делаться открыто, так что было замечено турками, что поселяне только и покупают оружие да пороху и свинцу. И действительно в начале этого месяца в одну неделю продано в Филиппополе до десяти тысяч ок свинцу, который раскуплен все поселянами.

Такое настроение умов у болгар, которое теперь уже не тайною само собою, разумеется, возбудило еще больше турок против них. Теперь турки с своей стороны собираются напасть на болгар, чтобы перебить их и открыто говорят о том в кофейнях и других публичных местах. Так на прошлой неделе[в] калеме (в канцелярии губернатора) читая в газетах известия из Герцеговины, кятибы завели по этому поводу разговор между собою в присутствии одного из наших подданых из армян и все согласились в том, что в положении, до которого достигли дела, другого исхода для турок нет, как истребить гяуров, чтобы избавиться от них или самим погибнуть в этом последнем усилии для спасения себя.

Болгары со своей стороны также не скрывают, что вооружаются одни как говорят, чтобы защищаться от турок в случае покушения исполнить угрозы об истреблении их, а другие прямо для восстания против турецкого господства.

Дела эти, сами по себе ничтожные, знаменательны тем, что по ним, с одной стороны можно судить о расположении умов у болгар относительно возможности восстания их против турецкого господства, [и] с другой о том, как поступит Турецкое правительство в случае восстания болгар и какие могут быть последствия от подобной попытки. В этом отношении эски-загарское и шуменское[11] дело не лишены интереса и заслуживают сериозного изучения.

[Геров]

ААН. Ф. 1, оп. 2, арх. ед. 1425, л. 446—451. Преп. с маст. рус. ез. 7 л. 7 п. с. 34/21 Публ. с пропуски в: Архив[12] на Найден Геров. Ч. II. Под ред. на М. Г. Попруженко. София, 1932, с. 152—154, № 157

[1] Авторът е определен по съдържанието. [2] Градът е определен по адресата. [3] Пловдив. [4] В ориг. „названнаго". [5] БРЦК. [6] Въстанието в 1875 г. [7] Дн. Стара Загора. [8] В ориг. „что". [9] В ориг. „начатия". [10] В ориг. „них". [11] И Русенско. [12] Под това съкратено заглавие цитираме и по-нататък упоменатия и преди това документален сборник: Документи за българската история. Т. I. Архив на Найден Геров. Под ред. на М. Г. Попруженко. Ч. II. София, БАН, 1932

Превод:

До негово превъзходителство
г. Н. П. Игнатиев.
Пловдив, 12 април 1876 г.

№ 34

Уважаеми господин Николай Павлович,

С докладите ми № 15 от 11 февруари и № 23 от 4 март имах чест да доведа до знанието на Ваше превъзходителство слуховете, които се носеха тогава от една страна, че българите се подготвят за въстание, а от друга, че турците замислят да изтребят българите.

Тъй като тези слухове не престават, считам за неизлишно да Ви представя по-подробни сведения за тях, със заключения за последствията, които може да има в известен случай това възбуждение на българи и турци едни против други.

От докладите ми е станало известно на Ваше превъзходителство, че няколко години вече наред емисари, в качеството си на агенти на така наречения Таен български комитет,

обикалят България, за да подбудят българите да се подготвят за въстанието, което този комитет ще организира за сваляне на турското иго.

При тежкото потисничество на турското господство народът се поддавал толкова по-лесно на внушенията на споменатите агенти, колкото от година на година по-непоносимо ставало неговото положение.

Но до последното лято можеше да се мисли, че съчувствието на народа в този случай е било досега само на думи. Ескизагарското дело от миналия септември, само по себе си незначително, показа обаче, че мисълта за въстание е достатъчно узряла, за да може при благоприятни условия да бъде направен опит за осъществяването ѝ, и то не само всред интелигенцията, но и всред низшите слоеве на народа, както се вижда от това, че участниците в това дело са били повечето прости селяни, които били готови да захвърлят ралото, за да вземат оръжие.

В същото време ескизагарското дело показа какво ще прави турското правителство в случай, че българите направят опит за въстание.

При първото известие за разкриване на заговора турското правителство, както се знае сега положително, заповядало не само в Ески Загара, но навсякъде из България турците да се подготвят [и] в случай на опит за въстание от страна на българите да го потушат с помощта на мюсюлманското население.

Ако турското правителство постъпи така през миналия септември, когато имаше на разположение свободна войска, която можеше да употреби за потушаване на въстанието, то сега, когато почти цялата войска е заета в Херцеговина и Босна и на границата на Сърбия, то и не може да постъпи другояче, тъй като му остава само това средство да се бори срещу въстанието, което би избухнало някъде другаде.

В изпълнение на тази заповед на централното правителство местните власти обявили навсякъде на турското население — сега това също се знае положително — да се въоръжи, защото българите подготвят заговор за изтребването му.

Имали ли са българите в заговора такъв замисъл — да убиват поголовно турците, това би могло да се узнае само при следствие, а такова изявление било направено от местните власти още преди началото на следствието и така възбудило турците, че те сами започнали да замислят изтреблението на българите и досега не престават да заплашват, че ще извършат това.

Заплашващото положение, което турците са взели по отношение на българите при този случай, безчинствата, убийствата и всякакъв вид насилия, на които се отдавали, и безнаказаността, с която ги извършвали, възбудиха и онези българи, които не знаели нищо за заговора и съвсем не мислили за въстание, и ги заставили също да се въоръжават за защита в случай на нападение на турците.

Това взаимно възбуждение на турци и българи едни против други се поддържа у първите от една страна от самата власт, която не престава да внушава на мюсюлманите предстоящата опасност от българите, а от друга страна — от дервиши и други тайнствени лица, които обикалят градове и села и проповядват свещена война против неверните.

А защо провинциалните власти са обявили това на турците и защо от това последните са били така възбудени против българите, за да замислят да ги изтребят, се обяснява от някои поверия, които са дълбоко вкоренени в турския народ.

У турците има предание, че те са гости в Европа и рано или късно трябва да си отидат оттук. Народът вярва в това, че така уж е писано в книгите; а интелигентните турци вадят също такова заключение от хода на нещата и за всички това е само въпрос на време.

Заедно с поверието, че рано или късно трябва да си отидат оттук, у турците има и друго предание, че според писанията тази земя, която е взета с помощта на оръжието, ще бъде отстъпена с оръжие в ръка. Това предание е така разпространено, че няма турчин, който да не го знае, и по повод на Херцеговското въстание един от турските вестници го посочваше като заплаха за християните и казваше, че ако се случи турците да си отидат оттук, то в съгласие с него те не оставят страната, преди да я облеят с кръв.

А у българите това настроение се поддържа от тайните агенти на Българския революционен комитет. Съгласно нареждания, дадени на агентите на Тайния комитет, на 18-и миналия септември било насрочено въстанието на българите, тъй като по това време и Сърбия се готвела да започне война против Турция. Това разпореждане след това било отменено, но известието за това, разпратено навсякъде, по погрешка ли, или по друга някаква причина, в Ески Загара и Шумен не стигнало навреме; затова участвувашите в заговора се приготвили да пристъпят към действие и по такъв начин заговорът бил открит. Напоследък многобройни агенти обикалят България и от името на Тайния комитет подбуждат българите да се подготвят за въстание, което трябва да стане напролет [и] за което ще бъде даден своевременно сигнал. Войнственото настроение на българите оттогава се е усилило и [съдейки] по приготовленията, които се правят, твърде вероятно е, че в скоро време ще бъде направен опит да извършат въстание. Народът е повярвал толкова по-

лесно на това, колкото по-непоносимо стана напоследък положението му, и бързал да се запаси с оръжие.

Въоръжаването на българите отначало се извършвало бавно [и] тайно, но с настъпването на пролетта, то станало по-усилено и започнало да се върши открито, така че било забелязано от турците, че селяните само купуват оръжие, барут и олово. И наистина в началото на този месец за една неделя са продадени в Пловдив до десет хиляди оки олово, което е закупено все от селяни.

Такова настроение на умовете всред българите, което сега вече не е тайна, възбудило само по себе си, разбира се, още повече турците против тях. Сега турците от своя страна се готвят да нападнат българите, за да ги избият, и говорят открито за това по кафенетата и други публични места. Така миналата неделя в калема (в канцеларията на губернатора), четейки във вестниците съобщения от Херцеговина, писарите повели във връзка с това разговор помежду си в присъствието на един наш поданик арменец и всички се съгласили на това, че в положението, до което са достигнали нещата, друг изход за турците няма освен да изтребят гяурите, за да се избавят от тях, или сами да загинат при това последно усилие да се спасят.

Българите от своя страна също не скриват, че едни се въоръжават, както казват, за да се защищават от турците в случай, че се опитат да изпълнят заплахите за изтреблението им, а други — открито за въстание против турското господство.

Тези дела, сами по себе си нищожни, са показателни с това, че по тях може да се съди от една страна за разположението на умовете у българите относно възможността на тяхното въстание против турското господство и от друга — за това, как ще постъпи турското правителство, в случай че българите въстанат и какви могат да бъдат последствията от подобен опит. В това отношение ескизагарското и шуменското дело не са безинтересни и заслужават сериозно изучаване.

[Геров]

209

1876 април 12, Цариград—Ортакьой. — Окръжно писмо от Българската екзархия, подписано от екзарх Антим I, до митрополит Доситей Самоковски

Пастирската му длъжност му повелява да възпитава християнското население в подчинение и покорство пред властта на султана. Да вземе мерки и предпази народа от увлечение в революционното освободително движение.

Българска екзархия
1870[1]
№ 747
Съв. п. I

Ваше високопреосвещенство,

Длъжността, която имате като пастир да одържате повереното Вам от бога паство към престола на н[егово] и[мператорско] в[еличество] султана в чувство на вярност и преданост, Ви е толкова позната, щото напомнюването й само от наша страна в обикновени времена би било докачение за Ваше високопреосвещенство. Но понеже се намираме в смутни времена, затова Ви писахме досега два пъти нарочно с тая цел, да Ви направим особено внимателни и бодри в [това], да положите всевъзможни старания да предпазите християните на богоспасаемата Ваша епархия от всякакви тайни или явни достоосъдителни подбуждения, които би се стремили да ги извадят из прави[я] на верноподаничеството път и да ги вкарат в жалостни безчиния, на които гибелните следствия да тежат после върху цели[я] народ.

При всичко дето сме уверени, че сте разбрали всичката важност на тия наши препоръчвания, съгласни с интереса на народа и на църквата ни и

с длъжността ни към царя и към бога, и че се напълно съобразявате с них, не считаме за излишно да Ви подканим и днес най-настоятелно да бдите, да предвиждате и да употребите всичкото си морално влияние, лично и чрез своите наместници и свещеници, за съхранението на мира и на тишината помежду християните в богоспасаемата Ваша епархия, а и към всевишнаго да не забравяте в молитвите си да се молите за прекратението на тия бурни времена и за н. и. в. султан Абдул Азис хан, който непрестанно се грижи за постепенното улучшение[2], на съдбината на всичките свои верни поданици. „Да дает ему господ мирное царство, да и ми в тишине его тихое и безмолвное житие поживем във всяком благочестии и чистоте", както и за негови[я] славен велик везир, н[егово] високочество Махмуд Недим паша, който толкова обича народа ни и толкова старание полага за неговото благополучие частно, както и за цялата империя въобще.

Принасяме Ви братските си поздравления и остаяме

Цариград—Ортакьой, 12 априлия 1876 л[ето] сп[асение].

На Ваше високопреосвещенство
възлюблен в Христе брат
Антим, екзарх български

[На с. 1 адрес]

На негово високопреосвещенство
г-на г-на Доситея, Самоковски митрополит,
в Самоков

Ф. С. м., II А 6913. Ориг. с автогр. с маст. 2 л. 3 п. с. 27/21·5. Писмо със същото съдържание, адресирано до митрополит Иларион в Кюстендил — II А 470

[1] Сух печат. [2] Подобрение.

210

1876 април 12, Севлиево. — Разписка за 3 лири, издадена от Революционен комитет в Севлиево на Димитър Татиев

Долуподписани[ят] вземам от г-на Димитра Татиев[1] три лири волнопомощ за революционния комитет в Севлиево.

Севлиево,
1876, апр[ил] 12.
Касиерът:
С. И. Пешев[2]

Р, ст. № 10350. Ориг. с автогр. [?] и печ. с маст. повр. 1 л. 1 п. с. 21·5/14

[1] От Батошево. [2] Подписът е писан с друго мастило и друг почерк. В ориг. „Пешов".

1876 април 12, Пловдив. — Писмо от Захарий Стоянов до Никола Табаков в Русе[1]

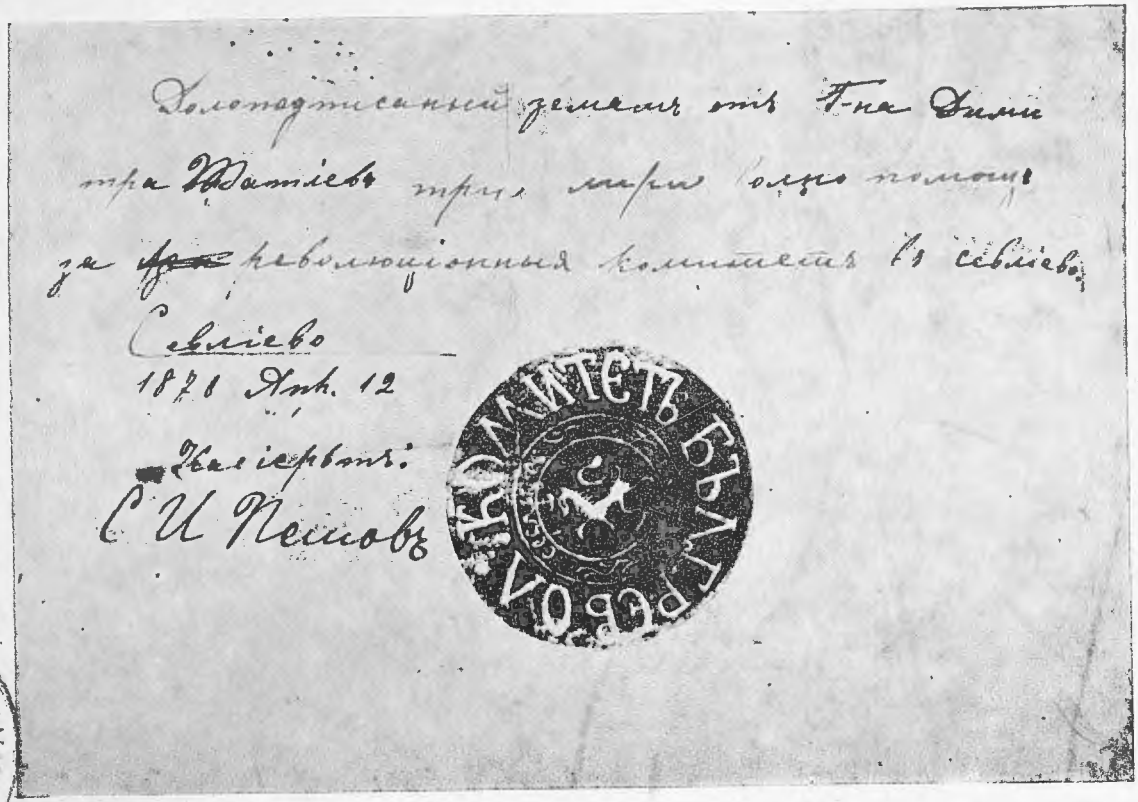
Опровергава нападките му срещу Ради Иванов. Осведомява го, че от края на месец февруари е включен в работата по подготовката на въстанието в Панагюрския революционен окръг.

Брате Никола[2],

Приех писмото ти от 21-и февруария заедно с двете писма от Янлият [?]. Благодаря ти за труда дотолкова, щото повече не може да бъде. Но само едно си сбъркал в писмото си, гдето нападаш чрез мене Г. Б.[3], а най-повече това, че преди да тръгнеш оттука, строго ти заръчах нищо да не пишем за него. Не е да не знам за онова, за което беше писал, че бил такъв и онакъв. Аз зная всичко, но много пъти съм ти казвал, че и каквото да ми прави, колкото и зверски да се отнася с мене, то аз пак няма да му се разсърдя, защото твърде добре знаеш какво е сторил той за мене тогава, когато аз бях вече в последна а г о н и я. Наистина че той в някое отношение не правеше добре, но в същото време и зарад тебе не може да кажа, че си непогрешим. Аз си казвам правичката, без да се червя, защото ако да беше в „стаичката", когато приех писмото ти и когато захвана той сам да го чете и да произнася думите: „Бр[ате] Пар[го][4]! Гледай колкото е възможно по-скоро да се отървеш от тиранските ръце на Г. Б.", тъй право ли е сега, байно, да наричаш тиранин оногова, който е направил за мене повече, отколкото може да направи един баща или брат? Той, щом прочете писмото, и ми каза в очите: „И аз мисля, че съм направил добро и че имам при себе си верен човек, а пък той вършел против мене цяло съзаклятие, даже и условно име ми измислили (Г. Б.)." Е, говори сега де! Да видим какво ще говориш, защото човекът има за всичко право и мислеше, че ако да не бях на твоите мнения, не щеше да ми пишеш подобни неща. Трябваше, и по-добре беше, да не пишеше подобни работи, защото не е да му не знаеш табихета[5]. Но миналото се не връща никога.

Щом приех писмото ти (на 29 февр[уари]) същия ден дойде нарочно един еснаф[6] и ме извади оттамо, гдето ме знаеше. Сега съм (от 5—6 дена) в родното място на „Имаш ти добра женка". По-напред бях към Враца[7] да продавам календарчета. Работата ни е много добре, щото повече не може да бъде. В писмото си ми пишеш да ти проводя едно certificat[8], но то ми беше невъзможно по две причини: първо, че нямах време да се занимавам с такива малки работи; второ, помислих, че нямаш нужда от сертификат, защото сега е време да покажеш и да засвидетелствуваш, че си имал пълно право да носиш страшните прилагателни имена....[9] и Г-в[10]. Ако не можеш да намериш там работа, ела при мене. Аз ще те приема и без серт[ификат], стига само да бъдеш точен и предаден на работата, за която те викам (ако си болен, то тогава друго).

Подир твоето заминаване Иванчо дохожда. Щом пристигна и дойде право в стаята, но като видя кой стои вътре, за когото той мислеше, че вече е изчезнал, замръзна на мястото си и не можа да се обади почти нищо, като се върна назад. Аз го попитах: „Какво търсиш", но той не можа да ми отговори нищо, слезе долу и същия ден замина.



Долуподписаният декламирам от Ф-на Димитра Татиев три мари болно помощ за ~~Ор~~ революционния комитетъ въ Севлиево

Севлиево
1826 Яну. 12

Касиерът:
С. И. Пеиовъ

Прил. № 9, с. 1

Факсимиле от разписката, издадена на Д. Татиев от Севлиевския революционен комитет — вж. № 210

Колкото за аманета[11], който беше в бай Тодорча, то ще разумееш и без да ти казвам, че[е] остал в него, но сега имам други 10 пъти повкусен.

Великден правих на Добрьовото село (Урангутан), тъй тука ли си, Пенке ле, едни потурки имах, тъй...[12] като китчица прибрани. С една дума, бях и аз с хората заедно.

Друго няма какво да ти пиша, защото времето ми е много скъпо. Позд[рави] нарочно д[ода] Т[онка][13] и всички други приятели. Добре пази това ми писмо, защото то може да бъде последното от бр[ата] Парга. Щях да забравя, да поздравиш и Марийка[14].

Целувам те братски и съм твой бр[ат]

Парго

Пловдив, 12 ап[рил] 1876.

[На с. 4]

„Тука служи литургия"? Да видиш какъв харен и много добър негов стар отец — господин Симеончо и същия

Ф. НО, II В 266. Автогр. с маст. повр. 2 л. 4 п. с. 25/5/21

[1] Градът е определен по получателя. [2] Табаков. [3] Р. Иванов — определено по съдържанието. [4] З. Стоянов. [5] Характер. [6] Революционер[?]. [7] Писано за прикритие на истинското място. [8] Свидетелство. [9] Не се чете. [10] Глобарев [?]. [11] Залог. [12] Не се чете. [13] Обретенова. [14] Пред и след думата „Марийка" са нарисувани две пиленца.

212

1876 април 13, Гюргево. — Писмо от Янко Ангелов до Христо Ботев в Букурещ

Моли го да бъде в помощ на Сидер Грънчаров при покупката на оръжие. Пита какво е станало с патроните.

Байно Ботев,

Какво направи с хаповете[1]? Аз все чакам. Бай Сидер[2] пак дойде. Виж да не падне в ръцете на някой спекулантин. Улесни го, дето и когато можеш. Кога ще дойдеш? С оногоз[3] от Женева, струва ми се, че няма да го бъде. Чифутите не кандисват[4].

Твой Я. Ангелов

1876, Гюргево, 13 април.

[На с. 4 адрес]

За г-на Христа Ботева. Букурещ.

[И следните бележки с мол. от Хр. Ботев[5]]

4 за Видин
3 за Калафат
3 за Калафат
2 за Видин
5 за Лом Паланка
5 за Радуевац[6]
26

Ф. ХБ, II Д 1587. Автогр. с маст. и мол. 2 л. 2 п. с. 21/17

Публ. с грешки в: Великов, Ст. Документи за дейността на БРЦ Комитет през 1875 г. В: сп. Читалище, 1949, кн. 9, с. 575—576

[1] Патроните. [2] Грънчаров. [3] Търговецът на оръжие. [4] Съгласяват. [5] Определено по почерка. [6] По съдържанието бележките трябва да се датират между 15—16 май.

213

1876 април 13, Букурещ. — Телеграма от Георги Апостолов до Димитър Горов в Гюргево

Относно купуването на оръжие.

Букур[ещ],
25[1] [4][2] 1876.
Димитър Горов,
Г[юр]гево.

Тука има 15 наполеона готови. Елате скоро, защото парите пропадат. Колкото имате готови, донесете ги тука.

Апостолов[3]

Ф. ДГ, ст. № II А 9227. Ориг. с лат. с маст. 1 л. 1 п. с. 26/20·5

Публ. в: Страшимиров, Д. Т. Архив на възраждането. Т. I. София, 1908, с. 263, № 53

[1] Н/ ст. [2] Месецът определен по съдържанието и въз основа на док. № 216. [3] Георги.

214

1876 април 13, Горна Оряховица[1]. — Писмо от Стефан Стамболов до Тома Кърджиев в Русе[2]

Изпращат човек за намиране и проучване най-удобния път между Русе и Г. Оряховица, по който да мине четата. Двама русенски дейци да го придружат в обиколката му. Отбелязва, че пратеният човек няма необходимите качества за войвода, а само за водач. Четата да бъде предимно конница. Да се погрижат за превоза на храната и муниците. Да се проучат околните села. Селяните настояват час по-скоро да избухне въстанието. Затова трябва да се бърза.

Уста Георги[3],

Пращаме ви днес човека, за когото ви бяхме писали. Щом стигне няма хич[4] да го маете[5], но ще му дадете за другари Даса и Мирча[6], пък ще ги пратите и тримата да намерят един най-кратък и най-сгоден път. Наставления ще им дадете такива, каквито ви бях писал в предишното си писмо:

1. Да намерят най-краткия път между Р[усе] и Р[яховица][7].

2. Този път да бъде повечето прикрит и през гористи места да минава.

3. Да се изучи какви села има наоколо и каква помощ или вреда може да се чака от тях според населението им.

4. Да прегледат какви позиции се намират или до самия път, или малко на страна и да изберат още отсега места за пренощуване или за отбрана, в случай ако вървите из избрания път и ви нападнат.

5. Ако се случи да се криете и да вървите само нощем, то ще трябва да се раздели пътят на три и следов[ателно] ще трябва да намерят три прикрити позиции, които ще могат да скрият и пазят четата.

6. Четата ще гледате да бъде повече конница, отколкото пеша, защото ще работите на поле. Ако четата е от 100 души и пеша, добре е да имате с вази си 5—10 талиги[8] както за носенето на храна и джепане[9], така също и да могат да си отпочиват уморените четници или да носите болните си и ранените.

7. Храна без друго ще имате със себе си поне за 4 дни.

8. Като обиколят тримата ви хора селата, които са покрай пътя, и ви разкажат какви са те във всяко отношение, ще определите вие сами какви ще бъдат вашите действия, дали явни и насилствени, или тайни и предпазливи.

За другото, каквото ще ви трябва, вие и сами знаете повече, отколкото може да се напише на една книжка. Работата е час по-скоро да се изпратят хората да узнаят пътя и по-скоро да се приготвиме, защото нашите селяни взеха вече сами да се бунтуват, без да чакат заповеди. И сега ние вече не ги разпалваме да станат, но ги уговаряме да чакат до определения ден, който ще им се извести.

На някой си наш ряховчанин пропаднали у каикчиите[10] няколко револвера. Как е станало това, ако знаете, пишете ни.

Ваш брат Стамболов[11]

13 април 1876 год.

N. B.[12] Вземете във внимание, що ви бях писал в предишното си писмо. Човекът ни може да бъде само за водач: войвода става, ако има ум силен и развит да му суфлира[13].

Ф. ТК, ст. № II В 267. Автогр. с маст. 2 л. 4 п. с. 21/15·5

[1] Градът е определен по автора и съдържанието. [2] От съдържанието на писмото е ясно, че то е отпратено до Русе, но по това време Кърджиев е вече забягнал в Гюргево, който факт не е още известен на Стамболов. [3] Т. Кърджиев. [4] Никак. [5] Бавите. [6] Милев. [7] Г. Оряховица. [8] Коли. [9] Оръжие и патрони. [10] Лодкарите. [11] Стефан. [12] Nota bene — забележи добре, в случая — послепис. [13] Подсказва, помага.

215

1876 април 14, Бекет. — Телеграма от Андрей Матев до Мито Цветков чрез Димитър Горов в Гюргево

Относно набавяне на оръжие за Врачанския революционен окръг.

Бекет, 26[1][4][2] 1876.
Димитър Горов, пентру[3] Ганча[4],
Г[юргево].

Заимов[5] [с] още [е]дин търговец[6] из Враца дошли в [О]ряхово с пари. Отговорете какво да правим. Искат сами да видят стоката[7], да връчат парите.

Андрей Матев

[На с. 2 — отговор-чернова]

Бекет,
Андрей Матев.

Търговецът с парите непременно да дойде да вземе стоката с колата заедно. Чакаме го заедно с търговеца на хотела „Грата[8] Тудор".

Горов[9]

Ф. МЦ, ст. № II А 9243. Ориг. с лат. с маст. 1 л. 2 п. с. 26/20·5

Публ. с грешки и без черновата в: Страшимиров, Д. Т. Архив на възраждането. Т. I. София, 1908, с. 261, № 46

[1] Н. ст. [2] Месецът е определен въз основа на телеграми №№ 225 и 242. [3] За. [4] Мито Цветков. [5] Стоян. [6] Анг. Сокачев [?]. [7] Оръжието. [8] В други телеграми този хотел е означен като „Гран Тудор". [9] Димитър. Отговорът е от по-късна дата.

216

1876 април 15, Гюргево. — Писмо от Тома Кърджиев до Димитър Горов в Букурещ

Да купи 4000 патрона, които да му изпрати веднага. Намерил е начин да ги препрати в България. 1000 патрона е взел Н. Обретенов.

Бай Горов[1],

Нужно е днес-утре непременно да изпратим всичките картуши[2] (4000) за отсреща[3]. Начин да се прекарат намерих, но картуши няма. От моите, които съм заплатил, вий продадохте едно 1500, други 1000 взема сега Тихов[4], за да ги даде на хората, които ще пътуват, и 200 още не знам къде се губят, тъй щото сега имам на ръце всичко и всичко 1300 карт[уша]. Днес тях ще изпроводя, а утре няма какво да провождам, пък работата не търпи отлагане — не може да се чака. Затуй купи 2700 карт[уша], че да се изпълнят заплатените наши 4000. Купи ги в Букурещ и утре непременно ще чакам да ми ги донесат.

Поздравлявам те и съм

Кърджиев[5]

Гюргево, 15 апр[ил] 1876.

На с. 4 адрес]

Господину Д. И. Горову в Букурещ.

[1] Ф. ДГ, ст. № II А 9299. Автогр. с маст. 2 л. 2 п. с. 20·5/16

Публ. с пропуски в: Страшимиров, Д. Т. Архив на Възраждането. Т. I. София, 1908 с. 262, № 51

Димитър. [2] Патрони. [3] За България — Г. Оряховица. [4] Н. Обретенов. [5] Тома.

217

1876 април 15, Русе. — Писмо от Георги Петкович до Тома Кърджиев, Янко Ангелов и други дейци в Гюргево[1]

Да изпратят по-скоро поръчаните 4000 патрона. Не могат да пратят револверите в Горна Оряховица без необходимите патрони. На куриера да дават навреме и тайно нещата за пренасяне.

Братя,

Гледаме, че съвсем студено работите. Писахме ви, че хората чакат за потребните[2] да ги занесат. В писмата си ни споменувате за някакви си 2000 и 4000 картуша, които ний не ги знаеме где се намират тия неща. Колко картуши са дошли тук, Уста Георги[3] знае най-добре; колко сме дали на момчетата и колко се продадоха. Прочее дотъкмете ни нашите

4000 картуша, за да свършим веднъж за всегда тая наша сметка, па за другите ще гледаме и мислим какво да правим. Тук нито от нашите, нито пък от горните[4] картушите имаме баре[5] един. От револверите имаме само 13, а с какво ще ги проводиме за горе[6], като нямате потребните. Остатъка продадохме, но стойността им не [е] събрана, защото имаме да им дотъкмяваме картушите, и като им дотъкмим всичко, ще събереме стойността и ще стана да дойда, за да въоръжим нашите момци, щото ни много главоболят. Бай Димитър[7] иде в града ни става толкози пъти, па нищо не донася, защо да е тъй?

Пушката, която имате там, загде е и защо не предадете всичко на човека и той да си гледа работата. Трябва добре да го пазим, като очите си, защото друг такъв не ще можем да намерим. Ангелов[8] взел един револвер от бай Д[имитър], за кого е бил? [На] друг човек не можем да поверим нищо и нямаме нужда от други. Ако имате нужда за бързо, вий трябва с време да гледате и ги съобщавате на бай Дим[итър], че той ще си има грижата, но не трябва да се ходи долу на каика[9], когато ще тръгва, но трябва с време и от вечер да му се носят в къщи или пък като му се яви от вас някой долу, той стига да му смигне, па да се оттегли негде, за да не го види някой, че и тъй се вършат работи.

Бързайте за прекарването на нещата, да оставим всичко на страна.

Писмата приех, проумях съдържанието им, бързам.

Поздравлявам ви.

Ваши Кръстникът[10]

Русе, 15 апр[ил] 876.

Ф. ТК, ст. № II В 286. Автогр. с маст. повр. 1 л. 2. п. с. 26/20·5

[1] Получателите и градът са определени по съдържанието. [2] Оръжие и патрони. [3] Т. Кърджиев. [4] За Г. Оряховица. [5] Поне. [6] Г. Оряховица. [7] Каикчията. [8] Янко. [9] Лодката. [10] Г. Петкович.

218

1876 април 15, Кладово. — Телеграма от Иван Сапунов до Панайот Хитов чрез Джордже Девич в Зайчар

Да съобщи кога ще пристигне, тъй като го чака П. Мишайков.

Кладова, 27[1]. 4. 1876.

Господину начелнику Ђорђу Девићу,
Зајчар за
Панајота Хитова

Чека вас овде Мишајков[2], јавите кад долазите.

Сапунов[3]

Ф. ПХ, II А 8984. Ориг. с мол. ср. ез. 1 л. 1 п. с. 28·5/22.

Публ. в: Страшимиров, Д. Т. Архив на възраждането, Т. I. София, 1908, с. 380, № 14

[1] Н. ст. [2] Петър. [3] Иван.

Превод:

Кладово, 24·4. 1876.
До господин началника Джордже Девич
Зайчар за
Панайот Хитов

Мишайков ви чака тук, съобщете кога пристигате.

Сапунов

1876 април 16, Гюргево. — Писмо от Тома Кърджиев до Георги Петкович в Русе[1]

Изпраща 1400 патрона. Пренасянето през границата е трудно. Засегнат е от несъгласието между русенските революционери и от обвиненията за злоупотребления, отправени срещу него. Подчертава, че на други места дейците работят с голямо себеотречение и жертвоготовност. Н. Симов и други способни революционни работници са заминали за друг окръг, понеже от Русе не се е получило писмо.

Кръстник[2],

Днес ти провождам хиляда карт[уша][3] по Ивана, Гудова[4] сват. Отговори за приемането им. Тъй също и вчера дадох на наш бай Д[имитър][5] 400 карт[уша], които не знам дали е занесал. Какво ще правим, като толкози мъчно се пренасят таквизи дребни работи, ами за по-едри...

Какви са тези комедии там, бе Кръстник? Чаушинът[6] вчера мина, приказва ми много ни врели, ни кипели. Дойде и Попето[7] и то ми избълва едни кола глупости. Отде ли произлиза всичко това? Дали защото аз оставих града за няколко дена. Чудни дела твои, господи!... Всеки от нашите прокопсани момци роптаял върху мене. Всеки си позволявал да ме осъжда, както му иде на гайдата, и за всички и във всичко все аз съм бил крив, така ли? Но така си е то: накарай хайлазина[8] на работа, да те научи на ум. Та и ний станали сме всекиму в устата попара, защото длъжността ни е била да събуждаме заспалите и да възкресяваме мъртвите. Какви диванелици изказвал Легиона[9], Кръстьо и пр. и пр. Говорили, че аз съм опропастил сума пари народни. Говорили, че съм ги лъгал, лъгал и пр. Особено Легиона, нека помисли какво е цапал пред Христа Тамбурата[10]. Диванета! Ами Хаджийчето[11] какво искало да каже? Според разказването на Попето той оплакал и оплакал своите 15 лири. Излъгал съм го, взел съм му парите и нищо не сме му дали. Хай да им се не видеха и парите, и главата макар. Че казват ми и Янко бъбрал тук-таме против нас, скарал се с тебе и пр. и пр. Чудни хора! Не гледат да се върши работа, не щат да знаят, че време не остана, а тия още в нищо не са приготвени, ами седнали да правят сега капризии. Аз, братко, да си кажа греха: не съм употребил за себе си повече от стотина гроша из събраните пари и тях съм взел от Василя[12] при тръгването си. За всичко друго, що съм взел, аз мога да дам сметка де и за какво съм ги похарчил. Тежко ни на булгура! Аз гледам от другите места, хората пари изсипват, защото и право е казано „бели пари за черни дни", пък нашите сърсеми[13] отсега затърсили чифутски хесапи[14].

Да оставим това, ами защо нямам никакъв отговор на питанията в преминалите ми две писма. Пишех ти нещо за Джумая[15], но като няма никакъв отговор, онзи джумалия[16] замина за други окръг, заминаха с него и сума други момци, способни за работа. Заминаха и отидоха всички и работа ще вършат тия, а ний ще лапаме мухите като диванета. Кажи, че днес никой друг не е останал тука освен аз и Гудата.

Но ето, казвам ти, и това колкото се може сериозно ти казвам, че и ний след 2—3 дена непременно ще заминем. Кажи ни трябваме ли ви за попикания Русчук? Имат ли намерение нашите сърсеми да вършат работа? Приготовлявате ли нужните за пламък? Да дойдем ли? Или

ако няма да вършите нищо, ако няма хора, решени да мрат с нас наедно обади ни. Обади ни колкото е възможно по-скоро, братко, защото не щем да се бавим тука много време. Длъжността ни вика да вървим и ще вървим там, дето има нужда от нашето присъствие, дето хората знаят да почитат тези, които отиват в средата им, за да им покажат пример за подражание. Ще вървим най-после там, дето виждаме и познахме че хората си жертвуват парите и имота, и дето уверени сме, и то е твърде логически, че там са готови да пожертвуват и живота, и душата си. В таквози място, между таквизи хора трябва да се намери човек, ако желае да види целта си постигната и трудовете си увенчани с успех, но...

Защо не дойдеш, Кръстниче, днес-утре? Ела да се видим, да се разговорим и да разберем от дертовете[17] си. Ела, толкова повече, че е нужно да се разправят сметките ни с тука. Поздравям ви и съм

Уста Георги[18]

Гюр[гево], 16 апр[ил] 1876.

Ф. ГП, ст. № II Б 268. Автогр. с маст. 2 л. 4 п. с. 20·5/16·5

[1] Градът е определен по получателя. [2] Г. Петкович. [3] Патрони. [4] Ан. Д. Гудов. [5] Лодкарят-куриер. [6] Н. Цончев. [7] Анг. Попов [?]. [8] Мързеливец. [9] Т. Чунчулов. [10] Хр. Донев. [11] Хр. х. Ангелов [?]. [12] Ганев. [13] Глупци. [14] Сметки. [15]Ески Джумая — дн. Търговище [16] Н. Симов-Куруто. [17] Грижите. [18] Т. Кърджиев.

220

1876 април 17, Бекет. — Телеграма от Иваница Данчев до Янко Ангелов в Гюргево

Да изпрати „стоката" до Ив. х. Димитров.

Бекет, 29[1] [4][2] 187[6].
Горов[3], за Ангелов[4].
Г[юр]г[ево].

Стоката[5], която иде от Браила, изпратете я до Иванча[6] у Зимнича. Той ще я разправи.

Иваница Данчов

Ф. ЯА, ст. № II В 296. Ориг. с лат. с маст. 1 л. 1 п. с. 26/20

Публ. в: Стоянов, З. Хр. Ботйов. Опит за биография. Русе, 1888, с. 328.

[1] Н. ст. [2] Месецът е определен въз основа на бележка на Н. Обретенов върху телеграмата. [3] Димитър. [4] Янко. [5] Оръжие или момчета. [6] х. Димитров.

221

1876 април 17, Бекет. — Телеграма от Андрей Матев до Димитър Горов в Крайова

Относно набавянето на оръжие.

Бекет,
29[1] [4[2]] 187[6].
Горов[3], хотел „Гранд Теодору",
Кр[айова].

Търгов[ц]ите[4] върнал каймакамина[5] да вземат граничен билет. Пратихме нарочно човек. До три дни са тук.

Мате[е]в[6]

Ф. ДГ; ст. № II А 9248. Ориг. с лат. с маст. 1 л. 1 п. с. 26/20·5

[1] Н. ст. [2] Месецът е определен въз основа на док. № 239. [3] Димитър. [4] Комитетски дейци от България за доставка на оръжие. [5] Окол. управител. [6] Андрей.

222

1876 април 17, Кишинев. — Писмо от Павел Каляндиев до Кириак Цанков в Букурещ[1]

Съобщава му за идването от Русия на ген. М. Черняев. Моли да го препоръча на старите във връзка с организиране на въстание.

Уважаеми г. Цанков[2],

Предявителят на т[о]ва е г. Черняев[3], известен на славянския мир и българите от 1867 год. Моля Ви, приемете го откровено и искрено, като го рекомандувате и г. Евлогию Георгию[4], и дето трябва. Негова милост е за българите т[о]ва, което е в днешното време най-важно и нужно. Трябва да съ[у]мееме да оценим тези славянски мъже, които ни[й] българи[те] още нямаме.

С исти[нно] уверени[е]

Ваш съотечественик и почитател
П. Каляндиж

17 април 1876,
г[р]. Киши[нев].

Ф. КЦ, п. 103, 9. Автогр. с маст. 2 л. 2 п. с. 20·5/13

Публ. в: Бурмов, Ал. Към историята на руско-българ. връзки през 1876 г. В: Известия на И-та за българ. история, 1951, кн. 1—2, с. 86.

[1] Градът е определен по адресата. [2] Кириак. [3] Михаил. [4] Георгиев.

223

1876 април 17, Гюргево. — Писмо от Тома Кърджиев до Петрана Обретенова в Русе[1]

Изпратили са патрони по двама души. Потърсили са и друг куриер освен бай Димитър, тъй като той иска много скъпо за превоза. Г. Петкович да потърси далматинеца и да го убеди да пренася оръжия и патрони.

Г ю р г[е в о], 17 а п р[и л] [18]76.

Г[оспожице] Петранке[2],

Дайте приключеното колкото е възможно по-скоро на Кръстника[3] Карт[уша][4] 1000 дадохме на Ивана, Гудова[5] роднина, да ги пренесе и 400 дадохме на бай Д[имитър][6], комуто не трябва да обаждате, че сме дали и другиму, защото от едно време насам той е станал твърде блудкава киселица. Недейте и вий го толкози гали, защото не заслужава. Има ли пари, давайте му, че не питайте и не се насища с малко хем[7]. За дългата[8], дето е у тях, иска цяла лирка, за да я пренесе, и то пак го е страх, не се наема. Нека дойде С[иде]р[9] и той каквото ще да прави с нея.

Забележи на Кръстника да намери далматинеца от шлепа, да му говори и го убеди, за да пренося неща оттука и да го проводи тука, за да ме намери.

Сбогом. Уста Георги[10]

Ф. НО, II В 270. Автогр. с маст. 2 л. 1 п. с. 20/16

[1] Градът е определен по получателя. [2] Обретенова. [3] Г. Петкович. [4] Патрони. [5] Андон Гудов. [6] Каикчията. [7] И, тъй също. [8] Пушката. [9] Грънчаров. [10] Т. Кърджиев.

224

1876 април 17, Браила. — Писмо от Тодор Пеев до Янко Ангелов в Гюргево

Получил е писмото му с приложението, което е изпратил за Одеса. Българският революционен комитет трябва да се обърне към Ив. Ст. Иванов в Кишинев, ако се нуждае от офицери-българи.

Побратиме Ангелов[1],

Писмото ви заедно с притвореното получих. Притвореното изпратих за Одеса. Бъдете спокойни. Вие едно време, струва ми се, казвахте или ми пишехте да обадим на офицерите-българи в Русия да дойдат в Българско. Ако такива хора са нужни, подсетете Бълг[арския] рев[олюционен] ком[итет] в Българско да пише за това на г. Ивана Степановича Иванова, изправника[2] в град Кишинев. Тоя господин е един добър патриотин и се разпорежда с добрата воля на отлични българи-офицери, за да минат в Българско.

Сърдечно ви поздравлявам.

Ваш Т. Пейов

Браила,
17 апр[ил] 1876.

Ф. ЯА, ст. № II В 269. Автогр. с маст. 1 л. 1 п. с. 23/14-5

[1] Янко. [2] Околийски полицейски началник.

225

1876 април 18, Крайова. — Телеграма от Димитър Горов до сем. Д. Горови в Гюргево

Ще се завърне, щом свърши работата си.

Крайова,
30[1]. 4[2]. 187[6].
Д. Горов,
Г[юр]гево.

Добре съм. Като свърша, ще си дойда. Никой да няма освен нашите момчета. Грата[3] хотел „Тудор".

Горов[4]

Ф. ДГ, ст. № II А 9223. Ориг. с лат. с маст. 1 л. 1 п. с. 26/20·5

[1] Н. ст. [2] Месецът е взет от заверката на чиновника върху телеграмата. [3] Гранд [?]. [4] Димитър.

226

1876 април 18, Гюргево. — Телеграма от Тома Кърджиев до Димитър Горов в Крайова

Иска един сандък с оръжие и 4000 патрона.

Гюргево, 30[1]. 4. 187[6].
Горов, Грата[2] [х]отел „Тудор",
Кр[айова].

Всичките заминаха. От стоката[3] трябва за нас един сандък. Заповядай Исковича да допълни сумата ни, 4000[4] сега са нужни.

Тома[5]

Ф. ДГ, ст. № II А 9231. Ориг. с лат. с маст. 1 л. 1 п. с. 26/20·5

Публ. с пропуски и грешки в: Страшимиров, Д. Т. Архив на възраждането. Т. I. София, 1908 с. 270, № 76

[1] Н ст. [2] Гранд[?]. [3] Оръжие. [4] Патрони. [5] Кърджиев.

227

1876 април 18, Болград. — Писмо от Иван Мумджиев до Кириак Цанков в Букурещ[1]

Свикали са събрание във връзка с неговото писмо. Съгласили се да пишат на Т. Панов в Одеса, за да изпрати събраните досега пари, но впоследствие са променили решението си. Местните дейци са непостоянни, понеже има хора, които интригуват между двете партии в града им. Научили са се, че Ф. Тотю е в България. Да му съобщи новини оттам.

Година 1876, април 18 ден,
Болград.

Уважаеми приятелю,

Знаете, че щом приех писъмцето[2] ви, придружен от г-на И. х. Иванова, отидохме в г-на Балдурски[3], дето като свикахме повече личности,

от които се касае делото, разказахме им за важността и скоростта, с която трябва да се извърши съдържаемото в честното ви писъмце.

Речените господиновци, видевши всичко това, целокупно се съгласиха да вземат всевъзможни мерки за изпълнението на таковато предприятие, т. е. да пишат на г-на Панова[4] в Одеса, за да изпроводи досега събраните пари от няколко места в Русия и в случай на успех да се изпроводят вам.

Долуподписаният, насърчен от този бляскав успех, бях почти готов да ви пиша за всичко това, както и да ви дам разяснение на депешата[5], дадена вам от преди, но моментално размишление ме разубеди и се одържах да ви пиша, дорде не видя наяве изпълнено обещаното (понеже знам непостоянството на нашите господа), и воистина не се излъгах.

На другия ден нашите компаньони[6] вече друго мислят и друго говорят. Писмото, приготвено вам (оригиналът) по от напред, го предадох на тяхната цензура и те изтриха името на лицето, на което се предадоха тукашните пари и друго както (които се вече отдавна връчиха г-ну Ф. Тотю) и като прибавиха с тяхна собствена ръка онова, което е турено в скобки от мене в писмото ми, което имам чест да ви го проводя заедно с това[7], за да видите доколко щехте да приемете верни сведения от мене, ако бях ви го проводил без това.

Причината на тяхното непостоянство е, според както разбирам, част ненавистта към Паничерски[8], понеже видяха от вашето писмо, че той знае всичко, а част езуитските интриги, които ги води Н. Николаев, прегъващиц се при двете партии[9] и издаващиц тайните, толкова повече като съперничествува с х. Иванова за частни интереси и издаващиц в замян[а] на това общите работи, за осъществението на които са се положили и се полагат големи трудове; но аз не искам да ви хваля х. Иванова, нито пък да укорявам Николаева. Паничерски е при вази, попитайте него, той ги познава добре и двете тези личности и тогава ще можете да си съставите идея, кой е добрият и кой не.

И тъй тази е маската, която под вид на доброто крие най-гнусните, подли и безчеловечни идеи, подмазващиц се като лисица ту към едната, ту към другата партия. Тя е същата причината и за настоящото закъсняване на отговора ми.

И тъй оставам твой искрен приятел завинаги.

И. Мумджиев

N. B.[10] Питах вчера Степан Атанасиев дали е писал на Ранова[11] и има ли отговор. Отговори ми, че е писал и чака отговор. Дай боже да е истина, но не знам, аз не вярвам, ами вий как? Писа ще ви и за това подир няколко дена, ако се получи отговор. За Филип[12] се научаваме, че е в Българ[ия]. Моля ви, ако имате някои новини отсреща, пишете ми или занапред, ако получите нещо, защото ние тук сме лишени от подобни новини. Чакам отговора ви с нетърпение с някои новини отсреща.

Ф. КЦ, п. 103,12. Автогр. с маст. повр. 1 л. 2 п. с. 29/22·5

[1] Адресът е определен въз основа на архивния фонд и на съдържанието. [2] В ориг. „писмице", която форма авторът употребява навсякъде вместо „писъмце". [3] Тодор. [4] Трифон. [5] Телеграма. [6] Другари. [7] Приложението липсва. [8] Михаил. [9] Младите и старите. [10] Nota bene. [11] Владимир. [12] Тотю.

228

1876 април 18, Горна Оряховица[1]. — Писмо от Стефан Стамболов до Тома Кърджиев в Гюргево[2]

Недоволен е от бягството му от Русе. Надява се скоро да се завърне отново там. Укорява гюргевските дейци във връзка със забавянето на поръчаното оръжие.

Брат Тома[3],

Известието, че си бил вече забягнал във Влашко, ме наскърби. Но както и да е, ти може си имал право да направиш това, според както ми пишеш. Гледай час по-скоро да се намериш посред своите, защото инак работата куца.

Пишеш, че пристоявате[4] да се изпращат револверите и другите неща. Благодариме за труда ви, но само едно искаме да попитаме дали досега, като се трудят толкова хора, можаха едвам да ни изпратят 13 револ[вера] без картуши?![5] Но както и да е, всичко ще се оправи.

Ваш Стоян

18 априли 1876 год.

Ф. ТК, ст. № II В 275. Автогр. с маст. 1 л. 2 п. с. 13·5/10·5

Публ. с грешки в: Стоянов, З. Хр. Ботйов, Русе, 1888, с. 298

[1] Градът е определен по автора. [2] Определено по получателя. [3] Кърджиев. [4] Настоявате, залягате. [5] Патрони. [6] Ст. Стамболов.

229

1876 април 18, Горна Оряховица[1]. — Писмо от Стефан Стамболов до Петрана Обретенова в Русе[2]

От Гюргево са му писали, че пращат 17 револвера и 3500 патрона, а са получили само 13 револвера. Да го уведоми къде са останалите. Да изпратят куриера им обратно. Интересува се какви новини е донесъл Н. Обретенов при идването си в Гюргево. Т. Кърджиев заслужава презрение заради бягството си от Русе. Безпокои се, че пренасянето на оръжието върви трудно. Да препрати писмата за местоназначението им.

18 априли 1876 год.

Сестро Петрано[3],

Много ми жално стана, като прочетох писмото ти, но утешавай се, и злото, както и доброто все е за хората. Поздрави майка си и сестра си.

Чудна работа! Мене ми пишат от Г[юргево], че ви изпращат 17 револ[вера] и 3500 кар[туша][4], а вие изпращате само 13, а картуш — нито един. Де са останали картушите? Нашите гюргевски гарвани[5] да не са ги те задържали или ги е усвоил каикчията[6]? Не мога нищо да проумея от всичко това.

Човекът ни, Ламби[7], ще изпратите назад, според както по-преди ви бях писал.

Защо идва Тропчо[8] в Гюргево? Какви известия оттам донесе?[9]

Един револвер от големите беше задържал някой от вашите работници за кирия[10]. Това не е право той да го направи. Вразумете го да проумее, че трябва да ви даде револвера да ни го изпроводите.

Колкото за Томата[11], дето е забягнал, недейте се хич безпокои; когато той не е човек да стои, за да си отмъсти за убития си баща и за собствените си теглила, що остава ние за него да мислиме? Презрението за него е най-чистата заплата.

Едно нещо е, което най-вече ме безпокои: то е, че както виждам, нещата[12] много мъчно се прехвърлят през града ви.

Други път, като ни пращате неща, забелязвайте колко парчета давате на хората ни, за да знаеме каква сметка от тях да дириме.

Сега те ни донесоха: 12 револ[вера], 3 ками и 23 сигнални пищялки[13]. Един револвер задържал Ламби. Аз не мога да проумея защо му е той, когато у него има вече един револвер „Касер."[14] Попитайте го защо го е взел, ако само писмото ми го завари, ако ли не, като си дойде, аз ще го попитам.

Писмата, щом приемете, изпратете задето трябва.

Стоян[15]

Забележка. Никой няма право да ни разпечатва писмата и да ги чете.

Ф. НО, II В 273. Автогр. с маст. 1 л. 2 п. с. 27/21·5

[1] Мястото е определено по автора. [2] Определено по получателя. [3] Обретенова. [4] Патрони. [5] Дейци. [6] Лодкаря. [7] Черния. [8] Н. Обретенов. [9] Двете изречения от: „Защо..." до „донесе" са зачертани от автора. [10] Наем за превоза. [11] Кърджиев. [12] Оръжието. [13] Свирки. [14] Марка. [15] С. Стамболов.

230

1876 април 18, Горна Оряховица[1]. — Писмо от Стефан Стамболов до Георги Петкович в Русе[2]

Поръчали са да им купят динамит. Изпратените пари да препратят в Гюргево до С. Грънчаров. Да препращат бързо писмата в Румъния, без да ги разпечатват. Обвинява ги, че са задържали един револвер. Да изпратят свой представител на тяхното окръжно събрание, където ще се решават всички въпроси. Той трябва да е изтъкнат деец и да познава добре „духа на народонаселението". Интересува се дали са започнали военната организация по техните места.

18 април 1876 год.

Кръстниче[3],

Приехме писмото ти от 15 того. За динамит писахме да ни купят 2—3 оки[4]. Помисли си, байновата, че вам е най-потребно това вещество. Добре е, ако и вие изпратите няколко наполеона, за да си купите.

С приносящия пращаме ви 5005 гроша, които ще преобърнете в злато и ще ги пратите в Гюргево до Сидера[5]. По е добре, ако отиде някой от вас да ги връчи нему или на Донева[6] лично, за да не стане някое злоупотребление. Това ви молиме да го направите.

Писмата за отсреща ще изпратите с най-голяма бързина, без да се разпечата нито едно от тях.

Някой си ваш човек задържал един от „Касер"[7] револвери. Това не е право. Вземете го и ни го пратете. Кирия[8], ако иска, ние сме в състояние да платиме. Защо ни взема оръжието? Тука хората му са дали парите още от зимас, а те взели да ги присвояват. Кахпе[9], славни български патриоти!

Ламби[10] и Дасо ще изпратите да дойдат дотука.

Така също от вашия град се призовава един от първите работници да дойде на нашето окръжно събрание, дето ще се решат най-важните въпроси за нашия окръг. Човек непременно ще ни изпратите, който да познава добре силите ви и духа на народонаселението. Чакаме го без друго да пристигне в петък или събота най-късно.

Ако имате отсрещни вестници, пратете ни.

Поздрави братята. Хванахте ли да правите в страната си военна организация?

Бъдете здрав.

Ваш С. Стамболов

Ф. ГП, ст. № II В 272. Автогр. с маст. 2 л. 3 п. с. 22·5/14

Публ. с грешки и пропуски в: Стоянов, З. Хр. Ботйов. Русе, 1888, с. 299—300

Градът е определен по автора и съдържанието. [2] Определено по получателя. [3] Г. Пет-. ович. [4] Ока = 1283 г. [5] Грънчаров. [6] Христо[?]. [7] Марка. [8] Наем за преноса. Негодяи. [10] Черния.

231

1876 април 18, Шумен[1]. — Писмо от Драган Стоянов до Георги Петкович в Русе[2]

Получил е писмото му. Събира пари от града и селата и скоро ще дойде да му ги донесе.

Почитаеми Кръстнико[3],

Таксилдаринът[4], когото ми пратихте, получих от него честното Ви и добре узнах писаните Ви, но моля Ви да не ми намирате грешка, загдето не Ви отговорих досега, защото оттогава до завчера ходих по селата да събирам вересиите си[5], за да внеса числото, което Ви дължа. Тук от града събрах малко вересия и вторник, с божията воля, ще дойда за града Ви и ще разправим сметката си.

Тук работата е тъй: „Зенгинин кейфи гел[и]нджесине, фукаранън джанъ чъкар."[6]

Имам събрани кожи около 200—250, които, като продам, надявам се да събера около 1000.

Оставам Ваш кръщелник

Д. Стоянов

Шумен,
18/30 април 1876.

Приносящият е наш човек, той ще Ви разправи всичко.

Д. Стоянов

Ф. ГП, ст. № II В 276. Автогр. с маст. 1 л. 1 п. с. 26/20·5

[1] Дн. Коларовград. [2] Определено по съдържанието и получателя. [3] Г. Петкович. [4] Бирник, в случая — куриер. [5] Дълговете си; в случая — пари за револ. дело. [6] „Докато на богатия му дойде доброто разположение, на сиромаха душата ще излезе."

1876 април 18, Русе. — Писмо от Никола Табаков до Тома Кърджиев в Гюргево[1]

Учудва се на въпросите му относно подготовката на въстанието в Русе. Смята, че му е известно всичко по този въпрос като на доскорошен ръководител. След бягството му в Гюргево подготовката в града им силно изостава. Всички го порицават за постъпката му, а някои искат да бъде наказан със смърт. Мнозина са загубили доверие в комитетските хора и търсят сметка за дадените средства.

Брате У[ста] Георги[2],

Не бях взел необработ[е]ното си пâче перо да ви пиша, ако да нямах случай да прочета последното ви писмо, което бе пратено за Кръс[тника][3]. Вий в писмото си искате да знаете подробно всичко за русчушките работи, като че не сте били до вчера в Русе. Чудно ми се вижда твоите след[ващи?] въпроси. Какво се е вършило в Русчук и в състояние ли е Рус[чук] да се съедини с „българската сватба“[4] заедно, или не? Готови ли са момчетата във всяко едно отношение да потеглят крак? Направени ли са потребните фитили, за да светят пред бъл[гарската] сватба? Трябва ли да дойдем с Гудата[5] там, или не? Какви магарешки слухове се пръскат из града за мен и туй ли е наградата на един работник?

Брате Георги, чудно нещо — человек да работи против съвестта си. Вий не бяхте ли онзи, който беше решен да мре във всяка една минута за отечеството си? Вий не бяхте ли, на когото всичката работа бе поверена и задължен от Б[ългарския] р[еволюционен] ц[ентрален] к[омитет] да работите честно и постоянно в Русе? Вий не бяхте ли онзи, който щеше да показва пример за правенето на фитилите? Най-после вий не бяхте ли, който събирахте волни помощи, пари за оръжие, касиер и отговорен на всичко?

Братко, туй мисля, че не е свето нещо да прави един като тебе, особено толковагодишен работник в работите, т. е. да бягаш без никаква причина там и без да дадеш сметка на никого за търговията си[6]. Не мисли, че направи с това добро, не, никак. Ти поля студена вода, вода на много млади разпалени сърца, да изгубят най-малката си надежда за:..[7] и да нямат вече никой на нас доверие за какво и да е. Щом като отидеш на някой за [пари][8] да му поискаш, той ти показва пример [тебе[9]] и ти дава най-грозното име на един честен бълг[арин][10]. (Един прави, сто теглят.)

Затуй, брате, мол[я те][11] час по-напред да си дойдеш тука, защото друг[о яче?][12] ти ще станеш причина на всичко в Русчук, който ще носи името тъмна нула. Откато сте заминали за Гюргево, нищо не се [е] вършило в Русе, рахат[13] сме от всяка една страна, нека хората работят за нас. Георги[14] иска да заминува на чифлика, защото кой от дето го види, очите му вади за твоето избягване и сиромашията бангър[15], бангър плаче на него за рачуна[16], който си вземал за не знам що си. А пък брат Легион[17], той не може да си отвори очите от пиянство. Тежко и горко на Русчук, брате Георги! Повторително те моля да си дойдеш, може би с Гудата, защото момчетата ще искат да те отсъдят според устава[18]—глава IX, член 11-ти[19].

Друго нямам какво да ти пиша, освен да ти река сбогом и добро видение[20].

Ваш познат
Ашлак[21]

Русе,
18.4 [18]76.

П. П. Нямай на кусур[22], загдето не можеш да го прочетеш, и за грешките, що съм писал, защото съм ядосан в нещо, което съм направил. Щях да забравя поздравлението на Йонана от хотел Виена.

Съ[щи]

Ф. ТК, ст. № II В 274. Автогр. с маст. повр. 1 л. 2 п. с. 27·5/22·5

Градът е определен по съдържанието и получателя. [2] Т. Кърджиев. [3] Г. Петкович Въстанието. [5] Андон Гудов. [6] Наличността на комитетската каса. [7] Делото. [8—12] Пи мото е скъсано. [13] Спокойни. [14] Петкович. [15] Звукоподражание на плач. [16] Сметка, пари Т. Чунчулов. [18] На БРЦК. [19] Смърт. [20] Виждане. [21] Н. Табаков. [22] Недостатък.

233

1876 април 19, Свищов. — Писмо от Христо Бръчков до Никола Ценов в Гюргево

Д. Горов да съобщи на Ив. х. Димитров да изпрати стоката по-скоро.

Свищов, 1876 априлия 19.

Николай Ценов,

Гюргево.

Да кажете на г-на Д. И. Горов да яви на Иванча[1], че когато е минал преди 5—6 дена през Зимнич за в Александрия, която стока[2] му се е поръчала за Свищов, да я не бави, защото ми пишат отвътре[3] да им се проводи по-скоро.

Христо Ц. Бръчков

Ф. НО, II В 278. Ориг. с маст. 1 л. 1 п. с. 21·5/21

Публ. с грешки в: Стоянов, З. Хр. Ботйов. Русе, 1888, с. 298

[1] х. Димитров. [2] Оръжието [?]. [3] Търновски револ. окръг — Г. Оряховица.

234

1876 април 19, Браила. — Писмо от Тодор Пеев до Янко Ангелов в Гюргево[1]

Съобщава му, че Филип Тотю ще пристигне в града им.

Препис:

Побратиме Ангелов[2],

Вчера дойде тук г. Филип Тотю войвода. Той е вече решил и ще в непродължително време да замине отсреща[3].

Но за да е работата редовна, господство му ще замине за града ви, гдето ще трябва да се срещне с вас и с някои отсрещни братя, за да се

добре споразумее. Аз вярвам, че г. Филип[4] ще бъде в града ви подир три дена. Спишете се с отсрещните братя за работата. Здравейте.

Ваш. Т. Пеев

Браила, 19 април
1876 г.

Вярно с оригинала: Н. Т. Обретенов

Ф. ЯА, ст. № II В 280. Преп. със зав. с маст. 2 л. 1 п. с. 21/14

Публ. в: Стоянов, З. Хр. Ботйов. Русе, 1888, с. 297

[1] Градът е определен по получателя. [2] Янко. [3] В България. [4] Тотю.

235

1876 април 19, Болград. — Писмо от Петър Фитов до Кириак Цанков в Букурещ

Интересува се за положението в България. Пита дали в Балкана има чети, както пишат някои руски вестници.

Bolgrad, 19/1[1] april 1876.
Bucureşti.

Г-н К. Цанков,

Ида чрез т[о]ва писмо да ви питам ще л[и] можете да ме придружите т[о]ва лято да идем в Europa, т. е. Wi[e]n, Paris, Berlin, Angleterra[2] в месеца юни или 1 число юлия, както бяхме говори[ли] с вази, когато бяхте в Болград.

Оставам ваш приятел
П. Фитов

N. B[3].

Моля ви отговорете ми скоро. Тъй също, моля ви, да ме известите имали нещо си в България, защото руски вестници известяват, че имало чети в Балкана. Вярвам, че вие може да сте се научили по-добре, защо[то] има постоянно хора от България в Букурещ.

Фито[в]

Ф. КЦ, п. 103,14. Автогр. с маст. 1 л. 1 п. с. 34/21

[1] Н. ст. — 1 май. [2] Angleterre — Англия. [3] Nota bene.

236

1876 април 19, Олтеница. — Писмо от Атанас Чернев до Янко Ангелов в Гюргево[1]

Намерил е подходящи хора за чета. Очаква от него известие за тръгване.

19.4. 1876, Олтеница.

Приятелю,

Според разговора, що имахме с г-на Н. Т. Обретенова, аз приготвих хора за в Тутракан, хора сигурни и деятелни, които живеят в Тутракан и познават добре кюшетата[2] и се заклеха, че вярно ще изпълнят длъжността си, щом им се извести минутата за дело. И тъй не остава друго,

освен да ми известите два дни по-напред минутата, та да имам време да ги известя и аз навреме. Тъй също и за път и водач през тия места имаме, само вашият отговор се очаква.

Вярвам прочее, че не ще забавите да ми отговорите.

Ваш усърдни А. Чернев

Ф. ЯА, ст. № II В 279. Автогр. с маст. 1 л. 1 п. с. 21/17

Публ. с пропуски в: Стоянов, З. Хр. Ботйов. Русе, 1888, с. 297

[1] От съдържанието личи, че писмото е адресирано до деец в Гюргево — по всяка вероятност Ян. Ангелов. [2] Ъглите, тайните места.

237

1876 април 20, Крайова. — Писмо от Янко Ванков до Филип Тотю в Букурещ

Призовава го да стане войвода на организираната чета. В града им са събрани около 30 момчета, готови да го последват.

Крайова, 20 априлия 1876.

Бай Филипе[1],

Букурещ.

Писмото ви от 18 того радостно приех, бързам прочее да ви отговоря и съобщя желаното ви.

I. Ний тук имаме събрани и отбрани, снабдени с всичките им за път нужни [неща] 30 юнака, от които 15 са като същи мен, а 15 по-възрастни и опитни, понеже си имат правена по 5—6 години практика.

Ако вий прочее желаете, дойдете тук най-късно в 3—4 дена и тия радостно ще ви приемнат, като ви нарекат техен войвода. Прочее ако имате още някои такива отбрани юнаци и ако можете ги снабди само по с един револвер, доведи ги, защото пушки имаме доволно.

Ако решите да дойдете, същият ден, като ще тръгнете, телеграфирайте ми (уж, че днес ми изпращате стоката, за да зная и ви чакам на гарата).

Ви поздравя[ва] Я. Ванков

Ф. ФТ, ст. № II В 426. Автогр. с маст. 1 л. 1 п. с. 22·5/14

Тотю.

238

1876 април 20, Крайова. — Телеграма от Димитър Горов до Тома Кърджиев чрез сем. Горови в Гюргево

Да изпрати дошлите за оръжие от Враца при него.

Крайова,
2[1] [5][2] 1876.

Горов[3], пентру[4] Тома[5],

Г[юр]гево.

Приех депеша[6], че търговците от Враца отишли за Гюргево. Прати ги тука скоро, за да платим стоката. Ако не са пристигнали още, щом дойдат, прати ги по-скоро.

Горов

Ф. ТК, ст. № II В 212, Ориг. с лат. с маст. 1 л. 1. п. с. 26/20·5

[1] Н. ст. [2] Месецът е определен въз основа на док. № 239. [3] Димитър. [4] За. [5] Кърджиев. [6] Телеграма — вж. док. № 239.

239

1876 април 20, Бекет. — Телеграма от Андрей Матев до Димитър Горов в Крайова

Относно доставката на оръжие.

Бекет,
2[1]. 5. 1876.
Горов[2]. Хотел
„Гранд Тудор",
Крайова.

Търговецът от Враца заминал за Гюргево с парите. Питайте тамо. Пратете на Тиха[3] пари.

Матев[4]

Ф. ДГ, ст. № II А 9246. Ориг. с лат. с маст. 1 л. 1 п. с. 26/20·5

Публ. в: Страшимиров, Д. Т. Архив на възраждането. Т. I. София, 1908, с. 265, № 58

[1] Н. ст. [2] Димитър. [3] Н. Обретенов. [4] Андрей.

240

1876[1] април 21, Гюргево. — Телеграма от Янко Ангелов до Тодор Пеев в Браила

Филип Тотю да дойде при него.

Гюргево, 3 май[2].
Пейов[3], Societate[a] literară bulgară[4],
Бр[аила].

Прие ли пълномощното за полковника[5]? Филипеску[6] да дойде при мен и при никого другиго.

Ангелов[7]

ААН. Ф. ТП, 1486[a]. Ориг. с лат. с маст. 1 л. 1 п. с. 26/21

[1] Годината е определена по съдържанието. [2] Н. ст. [3] Тодор. [4] Бълг. книжовно д-во. [5] Ив. Кишелски. [6] Ф. Тотю. [7] Янко.

1876 април 21, Пловдив. — Доклад от Найден Геров[1] до граф Николай П. Игнатиев в Цариград[2]

Известно брожение на духовете се забелязва у населението в някои места в Пазарджишко. Пловдивският мютесариф е заминал затам. Изпратени са също и войски. Арестувани са някои българи.

Его превосх[одительст]ву г. [Н. П.] Игнатьеву.
Филиппополь[3], 21-го апреля 1876 г.

№ 39

М[илостивый] г[осударь] Николай Павлович,

Долгом считаю довести до сведения Вашего превосх[одительст]ва, что в некоторых местностях Татар-Базарджикского округа было замечено некоторое брожение умов болгарском населении, вследствие чего филиппопольский мутесариф[4] отправился на прошлой неделе в Татар-Базарджик[5] и до сих пор остается тут, а вчера отправлены туда также два эскадрона (160 человек) казацкого полка, которые третьего дня прибыли сюда, нарочно для сего вызванные из Чирпана. Вместе с тем были произведены здесь некоторые аресты, но арестованные лица задержаны, как кажется, по неосновательным подозрениям.

При этом нужным считаю присовокупить, что по сведениям из разных мест брожение умов всеобщее, хотя и не везде одинаково сильное, и повсеместно население, как христианское так и мусульманское, находится в крайне тревожном состоянии и со дня на день ожидает, какого-то взрыва.

С глуб. почт...

[Геров]

ААН. Ф. 1, оп. 2, арх. ед. 1425, *л.* 454. Преп. с мас. рус. ез. 1 *л.* I п. с. 33·5/21

Публ. в: Архив на Найден Геров. Под ред. на М. Г. Попруженко. Ч. II. София, 1932, с. 155, № 159

[1] Авторът е определен по съдържанието. [2] Градът е определен по получателя. [3] Пловдив. [4] Окр. управител. [5] Пазарджик.

Превод:

До негово превъзходителство г. Н. П. Игнатиев,
Пловдив, 21 април 1876 г.

№ 39

Уважаеми господин Николай Павлович,

Считам за свой дълг да доведа до знанието на Ваше превъзходителство, че в някои местности на Татарпазарджишкия окръг е забелязано известно вълнение на духовете всред българското население, поради което пловдивският мютесариф се е отправил миналата неделя за Татар Пазарджик и до този момент е още там, а вчера бяха изпратени два ескадрона (160 човека) от казашкия полк също там, извикани нарочно за това от Чирпан, които онзи ден пристигнаха тук. Заедно с това тук бяха извършени няколко ареста, но арестуваните лица са задържани, както изглежда, поради неоснователни подозрения.

При това считам необходимо да добавя, че по сведения от различни места вълнението на духовете е всеобщо, макар и не навсякъде еднакво силно, и населението навсякъде както християнското, така и мюсюлманското се намира в крайно тревожно състояние и всеки ден очаква някакво избухване.

С дълбоко уважение
[Геров]

242

1876 април 21, Гюргево. — Телеграма от Тома Кърджиев до Димитър Горов в Крайова

Относно доставката на оръжие.

Гюргево,
3[1]. 5. 187[6].

Горов[2]. Грата[3] хотел
„Теодор"
Кр[айова].

Един от търговците е тука. Казва, [че] пари не донесли. Ще чакате да ви проводят от Враца.

Тома[4]

Ф. ДГ, ст. № II А 9230. Ориг. с лат. с маст. 1 л. 1 п. с. 26/20·5

Публ. с грешки и пропуски в: Страшимиров, Д. Т. Архив на възраждането. Т. I. София, 1908, с. 265, № 60

[1] Н. ст. [2] Димитър. [3] „Гранд Тудор". [4] Кърджиев.

243

1876 април 21, Пловдив. — Писмо от митрополит Панарет Пловдивски до Георги Груев[1] в Цариград[2]

В Пловдивска епархия населението е развълнувано от слуховете за нападение върху християните от страна на турците. Говори се същото и за съседните епархии. Интересува се за църковните работи.

Ваше благородие,

Приех с душевно удоволствие синовното Ви писмо от 17 тек[ущия] месец наедно с приключения заплатен мой запис от 20-тях т[урски] лири. Твърде много Ви благодаря, загдето имахте добрата воля да ми съобщите за течението на общите ни църковни работи. Едно само ми даде повод за любопитствуване — по какви причини съветът ще поиска да узнае мнението на епархиите относително до свикване на събор от епархийски представители; нима Екзархийският съвет мисли, че е нужно отлагането засега на един подобен въпрос, или предпазва се да не би [да] се ослани само на предписванията на устава и иска да се укрепли върху мнението на епархиите.

Нямам през тия дни някое писмо от д-ра г-на Чомакова[3] и не зная положително какво е направил със службата, с която го почете ц[арското] правителство. Тука ний всичките се съмняваме за приемането на тая служба и според туй споделяме Вашето мнение.

Благодаря Ви за това, което сте извършили по работата на пашамахаленци[4]; аз още не съм приел известие за изпращането дотука на вилаетско емирнаме[5] по тоя предмет, но когато то ще пристигне, ще се постарая да се извърши потребното. Измежду митрополията ни и първенците тука съществува пълно съгласие и мир, а това е твърде утешително, особено в днешните времена.

Жалостно е, че по някои страни измежду епархията духовете са развълнувани от едни безосновни слухове за нападане върху християн-

ните от страна на мюсюлманския елемент. Също говори се и за съседните епархии, че и тамо владее един безосновен страх. Досега няма някое смущение, а дай боже и в бъдеще да няма зли последствия.

Призовавам върху Вас божията благодат и остаям
на Ваше благородие
теплий во Хр[иста] молитствувател
Ф[илипополски] Панарет.

Пловдив, 1876 априлий 21.

П. П. Поздравете от моя страна г-на д-ра Чомаков; аз последне му съм писал на два пъти и очаквам отговор.

Когато ще имате благовреме, моля Ви, поне на две седмици веднаж да ми пишете за течението на тамошните работи, с което и ще ме задължите крайно.

Същи

ДБИВ — Пловдив Ф. ГЙГ, Ар. 4301. Ориг. с автогр. с маст. 2 *л.* 2 п. с. 26/21

[1] Получателят е определен по архивния фонд и въз основа на съдържанието. [2] Определено по получателя. [3] Стоян. [4] Село Паша махала, дн. Крумово, Асеновградско. [5] Писмена заповед, указ.

244

1876 април 21, Сливен. — Пастирско послание от сливенския митрополит Серафим до свещениците и жителите на няколко котленски села

Призовава ги да бъдат послушни поданици и да не се поддават на агитацията на революционните дейци.

Благоговейни свещеници, достопочитаеми първенци, избрани ази[1] и прочее благословени и православни християни, които живеете в богохранимите села Ичера, Градец, Медвен, Катунище, Жеравна, Нейково, Раково[2] (макар и да не сте под духовното ни управление, но политически като зависите под Сливненски мютесарифлик[3]). Чеда наши, о господа зело възлюбеная[4], дължа като народен пастир да ви кажа: благодат, милост и мир от господа бога вседържителя на всех вас, от нас же смирених молитва и благословение. При това да ви изкажа в тия смутни и опасни времена и следующите си пастирски съвети:

Понеже обязаността пастирска ме заставя всякога да внимавам над повереното ми от бога стадо, сир[еч] не само да пазя в християните врчения тям залог на вярата от всяко ново лъжливо учение, но и да ги привързвам всякога към престола на н[егово] и[мператорско] в[еличество] султана чрез чувството на верността и признателността, а най-паче[5] във времена смутни и опасни, за да би могли да живеят всякога в тишината му тихо и безмълвно житие във всяком благочестие и чистоте. И понеже се намираме днес в такива смутни и опасни времена, затова чрез настоящото си архиерийско спеша[6] да ви посъветвам, че както досега сте били привързани чрез чувството на верността и признателността към престола на н. и. в. султана, милостивейшия ни баща, за което той благоизволи, та ни освободи от гръцкото духовенство, припозна ни Екзархията, постави ни екзарх и народни владици, при това още даде ни равенство на правдини в гражданския живот със съседните наши съотечественици турци, така прочее длъжни сме и отсега нататък още по-здраво да се

привържем с чувството на верността и признателността към престола му, за да се сподобием занапред още с по-големи правдини и достойнства. Нека бъдем, чеда мои, внимателни и добри, особено же в тия смутни и опасни времена, та да се предпазим от всякакви тайни или явни достоосъдителни подбуждения, които би се стремили да ви извадят из правия на верноподаничеството път и да ви вкарат в жалостни безчиния, на които гибелните следствия щат тежат после на целия ни народ.

Има[й]те предвид, възлюблени ми, жителите на Босна и Херцеговина, които лекомислено са се увлекли от подобни подбуждения на размирители и нехранимайковци хора, излегша[7] из правия на верноподаничеството си път и вдавше се[8] в жалостни безчиния, на които гибелните следствия разориха мира и тишината на мястото им, обърнаха жилищата им в ужасни развалини, опропастиха имота и домочадията им, принудиха ги нещастно да се скитат по хълмовете и горите, гладни и голи неим[е]ющи главите си где да подслонят и срещат на всякой час смъртта пред очите си и конечното си изтребление.

Ето до какво положение и нещастие докарват на лекомислените и простите жители подобни подбуждения от нехранимайковци хора!

Затова, о чада, за това, като ви споменах накратко жалостното достигане на такива лекомисленици, уверен съм, че ще разберете важността на нашите към вас отечески съвети; мисля, че те са съгласни с интереса на народа и на черквата ни и с длъжността, която имаме към царя и бога. Не считам за излишно да ви подканя и вторично за днешните времена да разберете добре, че са от най-критическите смутни и опасни времена, та най-настойчиво да бдите всички, а най-паче вий, свещениците, за съхранението на мира и тишината помежду християните на всяко място съ[ще]вре[ме]нно же да не забравяте и към всевишнаго бога в молитвите си да се молите за скорошното прекратяване на тия и бурни, и опасни времена, както и за н. и. в. султана А[бдул] А[зис], който непрестанно се грижи и старае за постепенното улучшение[9] на съдбината на всичките си верни поданици. Да дает[10] ему господ бог мирное царство, да и ний в тишини его тихое и безмол[в]ное житие поживем всяком благочестии и чистоте.

Наконец, като изпъ[л]нявам една от пастирските си длъжности, призовавам бож[ията] благодат над вас,

и оставам ваш архиепастир
Серафим

Сливен,
1876, 21 апр[ил].

Тези са съветите на нег[ово] преосв[ещенство], а нам не остава друго освен да ги приемем, защото са в много отношения [с]пасителни за нас като съвети на наш народен пастир[11].

[На с. 4 е поместено обръщение от духовно лице към свещеническо събрание във връзка с приложеното писмо на митрополит Серафим].

Кол. Г, II А 313. Преп. с маст. 2 л. 4 п. с. 27/21

[1] Съветници. [2] Всички са в Котленска околия. [3] Окръг. [4] „От бога много възлюблени." [5] Най-много. [6] Бързам. [7] Излезли. [8] Подали се, впуснали се. [9] Подобрение. [10] Да дава. [11] Послеписът е писан от преписвача на посланието.

1876 април 22, Пловдив. — Шифрована телеграма от Найден Геров[1] до граф Николай П. Игнатиев в Цариград[2]

Уведомява го, че в Панагюрище и Копривщица е избухнало въстание.

[Шифрованная] телеграмма.
Его превосх[одительст]ву г. [Н. П.] Игнатьеву.
Филиппополь[3], 22-го апреля 1876 г.

В Панагюрище и Копривщице были беспорядки, вызванные, кажется, своеволием полицейских агентов. Начальство приняло это за восстание и шлет туда войско и вооружает мусульманское население. Переполох от этого общий.

[Геров]

ААН. Ф. 1, оп. 2. арх. ед. 1425, л. 455. Автогр. черн. с маст. рус. ез. 1 л. 1 п. с. 32/21

Публ. в: Архив на Найден Геров. Под ред. на М. Г. Попруженко. Ч. II. София, БАН, 1932, с. 155, № 160

[1] Авторът е определен по почерка и съдържанието. [2] Градът е определен по получателя, [3] Пловдив.

Превод:

[Шифрована] телеграма.
До негово превъзх[одителство] г. [Н. П.] Игнатиев.
Пловдив, 22 април 1876 г.

В Панагюрище и Копривщица са станали безредици, предизвикани, изглежда, от своеволията на полицейските агенти. Властта взела това за въстание и изпратила там войска и въоръжава мюсюлманското население. Уплахата от това е обща.

[Геров]

246

1876 април 22, Пловдив. — Доклад от Найден Геров[1] до граф Николай П. Игнатиев в Цариград[2]

С доклад № 39 го е уведомил, че пловдивският мютесариф е заминал за Пазарджик във връзка със забелязаните там вълнения на духовете. В Пловдив са се пръснали слухове за избухване на въстание в Копривщица и Панагюрище. Според събраните от него сведения това са безредици, предизвикани от своеволията на полицейските чиновници. Властта събира войска и въоръжава мюсюлманите. В града владее тревога.

Его превосх[одительст]ву г. [Н. П.] Игнатьеву.
Филиппополь[3], 22-го апреля 1876 г.

№ 40

М[илостивый] г[осударь] Николай Павлович,

Донесением от вчерашнего дня за № 39 я имел честь довести до сведения Вашего превосх[одительст]ва, что по случаю того, что в Татар-Базарджикском[4] округе замечено некоторое брожение в болгарском населении, филиппопольский мутесариф[5] отправился на прошлой неделе в Татар-Базарджик и третьего дня посланы туда два эскадрона казацкого полка.

После того как донесение это было отправлено на почту, здесь раздались слухи, что будто в Панагюрище (Отлукиой) Татар-Базарджикского округа и в Копривщице (Авраталян) Филиппопольского округа произошло восстание болгар, а в Стрелче[6], селении Татар-Базарджикского же округа, турки избили болгар и сожгли дома их.

По собранным мною сведениям, восстания собственно не было, но были некоторые беспорядки как в Панагюрище, так и в Копривщице, вызванные своеволиями полицейских чиновников, посланных туда для сбора податей и вместе для узнания[7] [о] разположении умов в этих местах.

Преувеличенные рапортами помянутых чиновников, беспорядки эти приняты начальством за действительное восстание, для подавления которого посланы вчера с поспешностью в Татар-Базарджик люди редифа[8] второго разряда, сколько их было собрано здесь, и сделаны нужные распоряжения для возможно скорейшего сбора и остальных и отправления их туда же. При этом было приказано турецким старшинам объявить мусульманскому населению города вооружиться и организовать его на случай попытки произвести и здесь восстание. Сие последнее распоряжение, как уверяют, сделано по приказанию высшего начальства, данному в ответ на уведомление о происшедшем будто восстании.

Все это произвело здесь такую тревогу, что я счел долгом довести о сем до сведения Вашего превосходительства по телеграфу шифром

С глуб. почт...

[Геров]

ААН. Ф. 1, оп. 2, арх. ед. 1425, л. 457—458. Преп. с маст. рус. ез. 2 л. 2 п. с. 34/21

Публ. в: Архив на Найден Геров. Под ред. на М. Г. Попруженко. Ч. II. София, 1932, с. 156, № 161

[1] Авторът е определен по съдържанието. [2] Градът е определен по получателя. [3] Пловдив. [4] Пазарджишки. [5] Окр. управител. [6] Панагюрско. [7] Осведомления. [8] Запасни войници.

Превод:

До негово превъзходителство г. Н. П. Игнатиев.
Пловдив, 22 април 1876 г.

№ 40

Уважаеми господин Николай Павлович,

С вчерашния си доклад № 39 имах чест да доведа до знанието на Ваше превъзходителство, че поради забелязаното известно брожение всред българското население в Татарпазарджишкия окръг пловдивският мютесариф се е отправил миналата неделя за Татар Пазарджик и онзи ден там са изпратени два ескадрона от казашкия полк.

След като докладът бе изпратен по пощата, тук се пръснаха слухове, че като че ли избухнало въстание в Панагюрище (Отлукьой), Татарпазарджишки окръг, и в Копривщица (Авраталан), Пловдивски окръг, а в Стрелча, селище в Татарпазарджишки окръг, турците избили българите и изгорили домовете им.

Според събраните от мен сведения въстание собствено не е имало, а някакви безредици както в Панагюрище, тъй и в Копривщица, предизвикани от своеволията на полицейските чиновници, които били изпратени там да събират данъци и заедно с това да се осведомят за разположението на духовете по тези места.

Тези безредици, преувеличени в докладите на споменатите чиновници, били взети от властта за истинско въстание, за потушаването на което са били изпратени вчера спешно в Татар Пазарджик запасни войници от втори разред, колкото са били събрани тук, и са направени необходимите разпореждания за колкото може най-бързото събиране и изпращане там на останалите. При това било заповядано на турските старейшини [?] да съобщят на мюсюлманското население в града да се въоръжи и да го организират за в случай на опит да се вдигне и тук въстание. Това последно разпореждане, както уверя-

ват, е извършено по заповед на висшата власт в отговор на съобщението за предстоящо въстание.

Всичко това произведе тук такава тревога, че аз счетох за свой дълг да доведа това до знанието на Ваше превъзходителство телеграфически с шифър.

С дълбоко почитание

[Геров]

247

1876 април 22, Крайова. — Писмо от Димитър Горов до Тома Кърджиев в Гюргево[1]

Да го осведоми подробно за дошлия комитетски деец. Ако е донесъл пари, да му ги изпрати. Нужни му са за прехрана на хората и за изпращането на един сандък с оръжие.

Крайова, 22 апр[ил] 1876.

Брате Тома[2],

Ние ви депеширахме[3] да ни кажете, пари има ли? Търговците[4] кои са? А вие ни отговорихте, че един търговец има при вас и той [е] без пари. Щом като получиш писмото ни, да ни депешираш, търговецът от кое място е, как му е името и защо е дошел? Да не би да е някой шпионин, че после умирам от смях. За всичко това да разправиш в телеграфа[5] добре. Да изпиташ търговеца защо е дошел и какво прави в Гюргево? Ако има пари, гледай да ги вземеш или го прати тука, за да ни разправи работата каква е. Защото ние тука стоим да правиме разноски и се пукаме откъм гъза, а те кахпооларъ[6], хабер[7] биля[8] нямат. Толкова хора[9] сме спрели, те искат да ядат. Това всичко вземете във внимание и ни депеширай, макар и 30 думи да станат в един телеграф. Чакаме с нетърпение отговора ви по телеграфа.

Ваши брат Д. И. Горов

Нали знаете, че аз чакам и съм си оставил всичко. Поздравете у дома. Кажете, че съм добре, и ми пишете ка[к] се намират откъм здравето и проводете пари, за да ви пратим един сандък от стоката[10].

Същи

Ф. ТК, ст. № II В 281. Автогр. с маст. 2 л. 3 п. с. 21/13

[1] Градът е определен по получателя. [2] Кърджиев. [3] Телеграфирахме. [4] Комитетски пратеници за покупка на оръжие. [5] Телеграмата. [6] Кахпооларолу — син на паднала жена, подлец. [7] Известие, понятие. [8] Дори. [9] Четници [?]. [10] Оръжие.

248

1876 април 22, Враца[1]. — „Закон за всичките бунтовници", с който се определят задълженията на четоводеца, десетаря, войника, писаря и секретаря

ЗАКОН ЗА ВСИЧКИТЕ БУНТОВНИЦИ

1-во. Длъжностите на ч[ет]ниците

1-во. Четникът ще приеме заповед да заповяда на д[есета]рите си за нещо; в същия час трябва да се предаде, дето трябва, като се приложи в действие със самото си присъствие в делото.

2-ро. Да прегледа д[есе]тниците и със собствените си очи и да даде сметка, дето тряб[ва].

3-то. Строгост в заповеди[т]е си да варди, по никой начин да не оставя заповед [не]изпълнена.

4-то. Ако би някой от подчинените му не върши това, което му заповяда, има право да го накаже, с какво му се пада.

5-то. Работите, които се из[и]скват от ч[ет]ниците или които им се дават, да ги раздадат на подчинените си, трябва в същата минута да ги разделят по равно число между работниците.

6-то. Ч[ет]никът е длъжен [д]а внимава с четири очи да не остане никаква бъркотия низ четата му. Щом види, трябва да даде край в същата минута на размирицата.

7-то. Пет дни пред бунта ч[ет]никът ще разпише на всичките си десетници, в които разписк[и] ще яви деня и ще им заповяда строгото излизане на бунта. Длъжен е да отбере по-юначните от десетниците си и с тях да извади страхливите на бунта.

8-мо. Ч[ет]никът най-напред ще излезе на бунта. Ако някой от ч[е]тниците се осмели да се скрие на първа пушка, то колкото солдати [с]е съберат от четата му под предводителство на нов ч[ет]ник, ще теглят право на къщата му да я запалят.

9-то. Всякой четник ще си гледа своята си чета, ще се меси само в ч[ет]нически работи.

Заб. Ако ч[ет]ниците се трудят и внимават добре строгото извършване на заповедите си, които ги издават на подчинените си, всичко ще им бъде в сполука.

Десетари

1-во. Десетаринът е длъжен да изпълнява строго заповедта на ч[ет]ника си: работа каквато и да е била, щом му се даде, трябва да я [и]звърши в същата минута. Ако се противи, ще се накаже, както му се пада,

2-ро. Когато и да е, било нощe или дене, както и да е, бил с хората си или насаме, се повика от ч[ет]ника, в същата минута трябва да иде там, дето трябва.

3-то. Всякой ден ще посещава своите работници да види доколко са се приготвили. Който се не покорява на заповедите му, ще каже на ч[ет]ника, той ще го накаже, както му се пада.

4-то. Д[есе]таринът ще бъде готов [вся]ка минута да дава сметка на ч[ет]ника си.

5-то. Всяка д[есе]тница ще има обща резерва, като напр. сечива за развиване бурми, боски[2] на пушки и други потреби. Да имат 500 кремъка[3], 3000 капсула[4], 2000 фишека[5], кърпи ленени, дивтик[6], мехлем[7], един кон, който ще носи общата резерва и другите потреби на десетницата.

6-то. Ако някой от д[есе]т[ари]те не излезе на бунта, солдатите му, които са излезли на първа пушка под предводителство на друг д[есе]тарин, ще нападнат на къщата му и ще го изгорят или по бунта официално ще го заср[а]мят.

7-мо. От днес д[есе]тарите ще напуснат всичките работи. Ако някой се види в работа, ще се извади от служба. Каквото види и каквото му се случва в десетницата, ще яви на ч[ет]ника си.

Солдати

1-во. Солдатинът ще чака заповед от д[есе]тарина. Каквото му се заповяда, това ще върши, без да се противи най-малко.

2-ро. Заповед, ненаписана на книга и без подписка от ч[ет]ника, не приемм[ай]те от д[есе]тарите си.

3-то. Когато и да е, за каквото и да е, кога се повика солдатинът от д[есе]таря си, трябва в същата минута да отиде на определената работа. Ако се противи, ще се накаже солдатски.

4-то. Всеки солдатин ще приготви за себе си потребните неща и ще даде писмено сметка на д[есе]таря си.

Писар

1-во. Писаринът трябва да писува това, което му диктува ч[ет]ника без никакво променение на думите. Ще пази тайната на писмата.

2-ро. Запечатани писма не може да отваря без заповед на ч[ет]ника, нито да отговори. Приетите и изпратените писма няма да показва никому. Писмо без подписка на ч[ет]ника няма да изпровожда; под властта на четника е. Закон —на приетите и изпратените писма трябва да се държат коп[ие]та.

Секретар

1-во. Всичката резерва и всичките неща са под контролата на секретарина.

2-ро. От днес секретаринът трябва да приготви всичките потреби на четата.

Общи закон[и]

От днес до 11-сети мая никой няма да захване своя работа. Що[м] се види, че се е захванал, ще се накаже. От д[не]с убийството се дозволява за всекиго, който пречи в общото.

22 апр[ил] 1876 г.

[На с. 4]

Ще обходите всичките си солдати, защо е весма[8] полезно.

НИХБ. Ф. СЗ, 195/49. Ориг. [?] с маст. повр. 2 л. 4 п. с. 39/25

[1] Градът е определен въз основа на док. № 249. [2] Цици. [3] За пушки-кремъклийки. [4] Капси, евзи. [5] Заряди за патрони. [6] Вероятно „тефтик"—вълна. В ориг. няма запетая след думата „дивтик". [7] Лечебен. Последните три неща са необходими за превръзки. [8] Много.

1876 април 22[1], Враца[2]. — Заповед от Стоян Заимов до революционните дейци във Врачански окръг

Денят на въстанието приближава. Всички трябва да са готови. До 11 май никой да не се занимава с личните си работи. Призовава ги към дисциплина и подчинение на началниците си и на наредбите.

Братя солдати,

Ако някой от вас не разчете закона си, то на заповедите на четника си и на десетарина си се противи и на закона си, а кой се противи на закона си, той и нам се противи, ако той се противи. Но ви[е] знаете какво ще изтегли неговата глава. Всичко, което заповядват десетарите, слушайте ги, закона добре изпълнявайте, бунтът е вече близо, работата е вече напред. Пушки, каквито и да са, от гдето и да е, намерете си. На бунта всички ще излезете. Ако не излезете, ще се наказвате според закона и градът тогива ще се запали. Но ако излезете, няма никому нищо да се докачи. Срамота е като на вас юнаци да се скриете в повозите[3] и по кукурузниците. Строго изпълнявайте заповедите, ако сакате[4] да ви не боли глава. Работата, щом ви се даде, в същата минута заработете. От днес до 11-ий майя няма никой да се залови в къщна работа, защото ще се накаже според закона.

П[иса]р
х. Мицов[5]

Заимов[6], I четник

Братя, от днес се назначава Наум[7] Стоянов подчетник на II-ра чета. Слушайте го!

Същите

НИХБ. Ф. СЗ, 187/49. Ориг. с маст. повр. 1 л. 1 п. с. 34/21

[1] Датата е определена въз основа на док. № 248. [2] Градът е определен по автора. [3] Кола за пренасяне на грозде, кораб. [4] Искате. [5] Мито. [6] Стоян. [7] В ориг. „Наун".

250

1876 април 22[1], Враца[2]. — Заповед от Революционния комитет до десетарите

Да обходят подчинените им редници и да ги предупредят да пазят тайна.

Братя десетари,

Един час от горе ще обходите всичките си солдати и ще им забележите завсегда всяка тайна да вардят, едикой си там отишел и не знаят какво, е запретено всекиму, защото ако и някой от солдатите прохоратува[3] такова нещо, освен дето ще се накаже той, но ще се накаже и десетаринът му. Хубаво внимавайте и за после да се не окайвате.

П[иса]р
М.[4] К. х. Мицов

I-в[и] и II четник
от Ч[астен] К[омитет]

НИХБ. Ф. СЗ, 188/49. Ориг. с маст. 1 л. 1 п. с. 21/13

[1] Датата е определена въз основа на док. № 248. [2] Градът е определен по автора. [3] Проговори. [4] В ориг. изписано като ръкописно „Т".

251

1876 април 22, Галац. — Писмо от Стойко Н. Кашаров до Тома Хитров в Браила

Изпраща му сметката за ушиване дрехи на Филип Тотю и на други четници. Да му прати по-скоро парите, за да свърши работата.

1876 априли 22, Галац.

Г-н Хитров[1] [в] Браил[а].

Г-н[е], като не ми стигат парите да докупя всичките неща, потребни заради дрехите, ще ви моля, колкото по-скоро да ми проводите пари, защото ази да имам, ще купя всичко, нямам откъде. Следователно сметката за всичките неща:

за вапор[2] за двам[а]	fr.	6
и други разноски за пътя		2
5 топа за гайтан за дрехите		8
за конци	„	1
за хастар	„	3.50
за копчета, кат дрехи по 16		32
за человек за шев . . .		24
		76.50

Г-н Филип[3] ми даде 3 жълтиц[и] по 11.75 бан[а] 35.25

струват всички 41.25

Моля ви колкото може да ми проводите тези пари, за да свърша работа, защото нямам ази отде да дам. Дрехите на г-н Филип в неделя ще ги проводя.

С. Н. Кашаров

Ф. ТХ. Автогр. с маст. 2 л. 1 п. с. 28·5/22·5

[1] Тома. [2] Параход. [3] Тотю.

252

1876 април 22, Кладово. — Писмо от Панайот Хитов до Рафаил Атанасов в Галац

Да се срещне с Г. Живков, от когото ще научи новини от България и Сърбия. Не се е видял още с Филип Тотю, за да се споразумеят за преминаването им с чети в България. Трябва да действуват бързо и да бъдат сплотени.

Приятелю г. Рафаиле[1],
в Галац.

Днес дойде с мене заедно йеда[н][2] човек поименно Г[е]орги Живков и замина за местата ви, който или в Букурещ, или в Браила ще бъде, където ще бъде и събрание и от другите град[и]ща. Затова като ви известят или ви[й] разпитайте за него, защото нужно е да се састаните[3]

с милостта му, който ще ви разкаже подробно както из България, тъй и из Сърбия как са ишли[4] работите, и аз мисля, че ще се сполучи всичко, само изисква се сега да се работи бърже и сложно.[5]

А дето ми пишеш, че сте дали да Тотя Филипа 1800 франка и сте го задължили да се срещне с мене и да се договорими, аз от него досега нямам никакво писмо. Тъй също ми пишат и от Болград, че са го съветвали да се срещне с мене и да се наредим как ще женим[6] и ми пишат да им отговоря дали сме се срещнали, но аз, като не съм се срещнал йоще с него, принуден съм да им отговоря, че не сме се йощ[е] срещнали.

Моля те, гледай и като се срещнеш и разговориш с г. Георгя Живкова и разумееш подробностите на работата, тоз час да вземете мерки, за да се съберете и наредите, за да можеме по-скоро да се намериме с всичко у до[м] а си[7]. Като се надея, че ще останеш задоволен от Живкова, като ти разкаже за всичко, както е зарадвал и мене, тъй се надявам, че и тебе по-много ще зарадва, защото взе [?] и той, че от дома донесе една радост, която е най-важна. А и оттука я подновихме. Моля те, побързайте за всичко да се нареди по-скоро.

Като ви поздравя[вам], оставам ваш
приятел и съотечественик
Панайот Хитов

22 април
1876,
у Кладово.

Ф. КЦ, П. 103, 71. Ориг. с автогр. с маст. 2 л. 2 п. с. 29/23

[1] Атанасов. [2] Един. [3] Срещнете. [4] Вървели. [5] Единно. [6] Т. е. ще поведат чети, за да въстане народът. [7] В България.

253

1876 април 22, Кладово. — Писмо от Панайот Хитов до Тодор Пеев в Браила

Получил е от Г. Живков добри известия за България. Ще работи според силите си за отечеството, макар че някои говорят против него. Да се срещне с Живков, като повика и войводите дядо Желью и Хр. Македонски, за да бъдат информирани и те за събитията.

Г[осподин] Пейов,[1]
Браила.

Ако и да не съм ти писал нищо от миналата есен, ето сега, като съм веч зарадван от известията, които ми донесе господин Георги Живков из отечеството ни, той ще ви разкаже за всичко, вярвам, че ще ви зарадва, затова, моля те, да сториш добро да повикате и дяда Желя[2] и като го поздравиш от моя страна, да настоиш да се срещне с г. Георгия Живкова с него перед вашето присъствие да би и ви[е] участвували у разговора им; тъй също и Христа Македонски да повикате по-скоро и той да се на[сла]ждава от добрите известия и да участвува в разго[вора].

Но колкото и да са викали някои против мене, то времето и делата ще покажат правдата. Заради тези причини аз засега не ща да се мешам[3]

във всичките работи, осим[4] колкото ми допускат силите и аз да подпомагам на работниците.

Твой приятел Панайот Хитов

22 април
1876,
у Кладово.

Ф. ТП, ст. № II А 8343. Ориг. с автогр. с маст. повр. 1 л. 1 п. с. 29/22·5

Публ. в: Страшимиров, Д. Т. Архив на възраждането. Т. I. София, 1908, с. 105, № 6

[1] Тодор. [2] Чернев. [3] Бъркам. [4] Освен.

254

1876 април 23, Пловдив. — Телеграма от Найден Геров[1] до граф Николай П. Игнатиев в Цариград[2]

За потушаване на въстанието се събира башибозук и се раздава оръжие на мюсюлманите. Българите бягат в планините. Турците безчинствуват.

Телеграмма.
Его превосх[одительст]ву г. [Н. П.] Игнатьеву.
Филиппополь[3], 23-го апреля 1876 г.

Вчера роздано туркам старое оружие, сколько находилось в депо, и велено собрать башибузуков. Болгарское население уходит в горы, турецкое собирается в больших деревнях для защиты. В городе турки начинают бесчинствовать. Насильственные меры только усилят взрыв.

[Геров]

ААН. Ф. 1, оп. 2, арх. ед. 1425, л. 459. Автогр. черн. с маст. рус. ез. 1 л. 1 п. с. 32/21

Публ. в: Архив на Найден Геров. Под ред. на М. Г. Попруженко. Ч. II. София, БАН, [3]1932, с. 156, № 162

[1] Авторът е определен по почерка и съдържанието. [2] Градът е определен по получателя. Пловдив.

Превод:

Телеграма.
До негово превъзходителство г. Н. П. Игнатиев.
Пловдив, 23 април 1876 г.

Вчера на турците е раздадено старо оръжие, колкото имаше на склад, и е заповядано да бъде събран башибозук. Българското население бяга в планините, турското се събира в големите села за защита. В града турците започват да безчинствуват. Насилствените мерки само ще усилят взрива.

[Геров]

255

1876[1] април 24, Русе[2]. — Писмо от Брезов до Янко Ангелов в Гюргево[3]

Да му изпрати незабавно динамита и останалите неща.

Бай Анг[е]лов[4],

Аз мислех, че цера с тенекиената кутия, дето бях ти дали, за да се изпрати, не само че не е пристигнала по назначението си, но не е дошла

и в Русчук. Моля се, постарай се да я изпратиш, колкото е възможно по-скоро наедно с всичките неща, които имаме в Гюргев[о] за изпращане.

Брезов [?]

24 апр[ил]

Щом получите писъмцето ми, намерете каикчията[5] и му напомнете, че той трябва да донесе тука динамита.

Същи

Ф. ЯА, ст. № II В 282. Автогр. с маст. повр. 1 л. 1 п. с. 20·5/13·5

1—2 Годината и градът са определени по съдържанието. 3 Определено по получателя. 4 Янко. 5 Лодкаря.

256

1876[1] април 24, Русе[2]. — Писмо от Брезов[3] до Сидер Грънчаров в Гюргево[4]

Да му изпрати по-скоро закупените неща и особено динамита.

Бай Сидер[5],

Пари няма тука и вярвам, че няма да ти дойдат вече. Донесли били 5005 гр[оша], но си ги върнали в Ор[яховица][6], не знам по какви причини. Купените неща изпратете по-скоро, а особено динамита, който е бил още в Гюргево, постарайте се да го изпроводите.

Бай Сидер, г-н Карнобатов[7], който подари много неща, продава без кяр[8] на нази. И той не жали трудове, за да ни помогне. Отправи се към него за покупките си.

Брезов [?]

24 а[прил]

[На с. 2]

Бай Сидер, п...

Ф. СГ, ст. № II В 283. Автогр. с маст. 1 л. 2 п. с. 20·5/12·5

1 Годината е определена въз основа на съдържанието. 2 Градът е определен по док. № 255. 3 Псевдоним на револ. деец. Н. Обретенов в бележка от 26. I. 1886 г. към писмото отбелязва, че вероятният автор на документа е брат му Г. Обретенов. Това твърдение е малко приемливо, тъй като по това време — м. април 1876 г. — Г. Обретенов е в Сливен. 4 Градът е определен по получателя и съдържанието. 5 Грънчаров. 6 Горна Оряховица. 7 Пенко. 8 Печалба.

1876 април 24, Пловдив. — Доклад от Найден Геров[1] до граф Николай П. Игнатиев в Цариград[2]

Турското правителство събира башибозуци за потушаване на въстанието в Панагюрище и Копривщица. Свикват се и доброволци, помаци и мюсюлмани. Въоръжават се престъпници и безделници. Българското население, за да се защити, се оттегля в планините. Носят се слухове, че целият окръг е въстанал.

Его превосх[одительст]ву г. Игнатьеву.
Филиппополь,[3] 24-го апреля 1876 г.

№ 41

М[илостивый] г[осударь] Николай Павлович,

В дополнение к донесению моему от 22-го сего апреля и в объяснение телеграфической депеши от вчерашнего дня, честь имею довести до сведения Вашего превосх[одительст]ва, что, уведомленное о так называемого восстании в Панагюрище и Копривщице, высшее начальство приказало, для действия против восстания, набрать войско из башибузуков, а для охранения спокойствия в городе устроить защиту из порядочных людей из мусульманского населения города под управлением старшин.

В исполнение приказания о наборе войска из башибузуков местное начальство сделало нужные распоряжения о вызове охотников из помаков и мусульман округов Султан Ери[4] и Хаскиой[5]; приказание же об устройстве защиты города из порядочных людей оно исполнило тем, что оно роздало все старое оружие, сколько его находилось в здешнем депо, бездельникам и вооружило таким образом всех негодяев из турок.

Таковое исполнение приказания высшего начальства об устройстве защиты города, вместо охранения спокойствия, может скорее нарушить его, потому что тотчас после раздачи оружия турки начали делать разныя бесчинства в отношении к христианам. К счастию Азис паша[6] приехал из Татар Базарджика[7] и принял нужные меры против того и обещает отобрать оружие у бездельников.

Азис паша, с которым я виделся вчера, говорил мне, что он находит также некстати распоряжение правительства о составлении войска из башибузуков для действия против восстания. И действительно башибузуки, да еще из таких людей, как помаки и турки округов Султан Ери и Хаскиой, в своей дикости не будут различать мирных жителей от мятежников и своими неистовствами могут поднять и тех; между тем как благоразумными и кроткими мерами, может быть, еще можно будет потушить мятеж и не дать [ему] обратиться в действительное восстание.

Что касается восстания в Панагюрище и Копривщице, то новейших сведений о нем нет, и ничего неизвестно о том, что делается тут. Но весть о том, что есть восстание, распространилась во всем округе и в то же время раздался повсеместно слух, что правительство вооружает турок и собирает войско из башибузуков для истребления болгар. Эти слухи произвели такую тревогу в населении, что многие из болгар, в некоторых местах и целые деревни, стали уходить в горы, одни, как говорят, чтобы принять участие в восстании, другие, чтобы укрыться от преследования турок, а турки собираются по несколько деревень в одну, чтобы защищаться от нападения болгар на них.

Сегодня начали проходить отсюда по железной дороге войска, которыя идут в Татар Базарджик, и действия против восстания, вероятно, начнутся в скором времени. Ввиду этого долгом считаю спросить, нужно ли сообщать в Азиатский департамент по телеграфу сведения о ходе восстания, и шифром ли делать это, или открыто?

С глуб. почт. [и пр...]

[Геров]

ААН. Ф. 1, оп. 2, арх. ед. 1425, л. 460—461. Преп. с маст. рус. ез. 2 л. 2 п. с. 34/21.

Публ. в: Архив на Найден Геров. Под ред. на М. Г. Попруженко. Ч. II. София, 1932, с. 157, № 163

[1] Авторът е определен по съдържанието. [2] Градът е определен по получателя. [3] Пловдив. [4] Дн. Момчилградски. [5] Хасковски. [6] Пловдивският окр. управител. [7] Пазарджик.

Превод:

До негово превъзходителство
г. Игнатиев.
Пловдив, 24 април 1876 г.

№ 41

Уважаеми господин Николай Павлович,

В допълнение на доклада ми от 22 април и за обяснение на вчерашната телеграма имам чест да доведа до знанието на Ваше превъзходителство, че висшата власт, уведомена за така нареченото въстание в Панагюрище и Копривщица, заповядала да се събере войска от башибозуци за действие против въстанието, а за запазване спокойствието в града — да се организира защита от порядъчни хора от мюсюлманското население на града под управлението на старейшините.

В изпълнение на заповедта за набиране на войска от башибозуци местната власт е направила нужните разпореждания за свикване доброволци измежду помаците и мюсюлманите от окръзите на Султан Ери и Хаскьой, а заповедта за организиране защитата на града от порядъчни хора местната власт изпълни, като раздаде всичкото старо оръжие, колкото го имаше в тукашния склад, на безделници и въоръжи по този начин всички негодници измежду турците.

Такова изпълнение на заповедта на висшата власт за организиране защитата на града, вместо да запази спокойствието, може по-скоро да го наруши, защото турците започнаха да вършат различни безчинства над християните веднага след раздаване на оръжието. За щастие Азис паша пристигна от Татар Пазарджик и взе нужните мерки срещу това, и обещава да отнеме оръжието от безделниците.

Азис паша, с когото се видях вчера, ми каза, че той също намира за неуместно разпореждането на правителството за съставяне войска от башибозуци за действия против въстанието. И наистина башибозукът, при това съставен от такива хора като помаците и турците от окръзите Султан Ери и Хаскьой, в своята диващина не ще различава мирните жители от метежниците и със своите изстъпления може да вдигне и тях, докато с благоразумни и меки мерки може би още ще може да бъде потушен метежът и да не се позволи той да се превърне в истинско въстание.

Що се отнася до въстанието в Панагюрище и Копривщица, няма нови сведения за него и нищо не е известно какво се върши там. Но вестта, че има въстание, се разпространи по целия окръг и в същото време се пръсна повсеместно слух, че правителството въоръжава турците и събира войска от башибозуци за изтребване на българите. Тези слухове предизвикаха такава тревога всред населението, че много българи, в някои места и цели села, почнали да се изтеглят в планините, както се говори, едни, за да вземат участие във въстанието, а други, за да се укрият от преследванията на турците; а турците се събират по няколко села наедно, за да се защищават от нападенията на българите срещу тях.

Днес започнаха да минават оттук по железопътната линия войски, които отиват за Татар Пазарджик, и действията против въстанието вероятно ще започнат в скоро време. Предвид на това, считам за свой дълг да попитам нужно ли е да изпращам телеграфически сведения в Азиатския департамент за хода на въстанието и с шифър ли да си служа, или не?

С дълбока почит и пр.

[Геров]

1876 април 24, Одрин. — Доклад от Хътън Дюпюи до Хенри Елиот в Цариград[1]

Според непроверени сведения вълнения са станали в Карабунар и Кулели Бургас. Населението в Пазарджик се страхува от поголовно клане. Жителите на Панагюрище са избягали и животът в града е напълно замрял. Железопътното движение е дезорганизирано. Изпращат се непрекъснато нови войски и се въоръжава местното мюсюлманско население.

Copy
№ 9

Adrianople[2],
May 6[3] [18]76.

Sir,

With reference to my despatch № 8 of the 2nd inst. I have the honor to report to Y. E. other items of intelligence from various parts of this province which without pretending to an accuracy in details so difficult under the present excitable state of the country, seem nevertheless to indicate a degree of uneasiness and disquietude in the popular mind hitherto unknown.

It was said yesterday that disturbances had occurred at Karabounar between Yamboli and Eski Zagora[4] and also at Kouleli Bourgas.

At Tatar Bazardjik complete panic seems to have seized the place and the fears of a general massacre appear to have been so great that the whole of the christian population betook themselves in their churches where they passed the whole of Wednesday night last, while the Turks were parading the streets fully armed.

With regards to the occurrences at Otloukeui[5] last week, an eye witness, a Polish gentleman in the service of the Porte who returned last night from Tatar Bazardjik, and whose account of the state of affairs there I have no reason to doubt, told me that on reaching that place, he found it completely abandoned, all the shops and houses shut up, the inhabitants fled and hid away and complete disorganization among the railway servants. The local authorities on hearing of the massacre at Otloukeui of 5 zaptiéhs and an employé of the Konak by insurgents, and planning an attack on Tatar Bazardjik collected together an armed force of the Mussulman inhabitants and started in pursuit of the murderer who immediately fled to the mountains. On the arrival of military reinforcements however from this on Thursday last further apprehensions were calmed and order and tranquility restored.

I am further informed that the insurgents in the affair at Otloukeui were mostly Bulgarians led by Servians[6] who set on fire the villages of peaceful Bulgarians who refuse to take part in the rising. In this manner some twenty small villages have been burnt and the inhabitants driven away.

From these circumstances it does not appear that the Turks are committing any acts of violence against peaceful Christians, but rather a warfare is waged among the Bulgarians themselves.

At Sarambey[7], a village between Tatar Bazardjik and Samokov four or five zaptiéhs were killed by these insurgents who also committed acts of incendiaries and cut the telegraph lines.

It is conjectured, and perhaps not without reason that those partial and desultory risings throughout this province are the following out of a plan of action adopted by the enemies of Turkey, not only to distract and harass

the Porte by the carrying on of a guerilla warfare, but also to divide the attention, and weaken military operations in the Herzegovina.

Much activity is displayed here in calling out the Redifs[8] of the provinces and despatching them to the seat of the disturbances while troops are continually arriving from Constantinople for the same destination.

Another assault was, I hear, made on the railway junction at Kouleli Bourgas on the main line by persons said to be brigands in connection with some Italian workmen, who carried off the whole of the cash found at the station.

A deputation of Bulgarian tchorbadjis I was informed yesterday was expected from Philippopoli to wait on the Governor General of Adrianople, but for what purpose, does not transpire.

This state of affairs certainly does not indicate tranquillity, but not to worry Y. E. with vague exaggerated and unauthentic rumours of all kinds I will briefly mention that it was reported attempts were made last week to set on fire the town of Philippopoli in three different places, and an external conflagration happening here about the same time, enquiries are being held on the possibility of its having been the work of incendiaries.

I have, etc...
(Sgd) I. Hutton Dupuis

H. E. Sir Henry Elliot, etc...

ИБИ — БАН. Фотокоп. англ. ез. 6 л. 6 п. с. 32/19. Ориг. се съхранява в Архива на М-вото на външните работи в Лондон.

Публ. с грешки в: Turkey[9] № 3 (1876). Correspondence respecting the Affairs of Turkey and the insurrection in Bosnia and the Herzegovina. London, 1876, № 255 — прил.

[1] Градът е определен по получателя. [2] Одрин. [3] Н. ст. [4] Ст. Загора. [5] Панагюрище. [6] Апостолите са били снабдени със сръбски паспорти; вж. док. № 40 и док. № 476. [7] Дн. Септември, Пазарджишко. [8] Запасни войски. [9] Англ. сини книги.

Превод:

Препис № 9

Адрианопол, 6 май [18]76.

Господине,

Във връзка с телеграма № 8 от 2 т. м. имам чест да съобщя на Ваше превъзходителство други сведения от различни краища на тази провинция, които, без да претендират за точност в подробностите, толкова трудни при сегашното развълнувано състояние на страната, изглежда, че са в състояние да покажат непозната досега степен на загриженост и на безпокойство в общественото мнение.

Вчера се каза, че размирици са избухнали в Карабунар — между Ямбол и Ески Загора, също и в Кулели Бургас.

В Татар Пазарджик изглежда, че пълна паника е обзела града и страхът от общо клане е бил толкова голям, че цялото християнско население се затворило само в черквите, където прекарало цялата нощ на миналата сряда, докато пък турците, напълно въоръжени, маршируvали из улиците.

Относно станалото в Отлукьой, поляк, на служба при Портата, който се завърна миналата нощ от Татар Пазарджик и чийто разказ за станалото там нямам причина да не вярвам, ми каза, че като стигнал до това място, той го намерил напълно изоставено, всички магазини и къщи затворени, жителите избягали и се изпокрили и пълна дезорганизация [царяла] всред железопътните служители. Местните власти, като чули за убийството от въстаниците в Отлукьой на пет заптиета и на един чиновник в конака и за плана за нападение на Татар Пазарджик, събрали въоръжена сила от мюсюлманското население и започнали преследването на убиеца, който веднага избягал в планината. С пристигане на военни подкрепления миналия четвъртък обаче духовете били успокоени и редът и спокойствието възстановени.

Аз също бях уведомен, че въстаниците, действуващи в Отлукьой, били в по-голямата си част българи, водени от сърби, които опожарили селата на мирни българи, които отказали да вземат участие във въстанието. По този начин двадесетина малки села били изгорени и жителите прокудени.

При тези обстоятелства изглежда турците да са извършили действия на насилие срещу мирните християни, но че воюването по-скоро се води всред самите българи.

В Сарамбей, село между Татар Пазарджик и Самоков, четири или пет заптиета били убитн от тия въстаници, които също извършили действия на опожарявания и прекъснали телеграфните линии.

Предполага се, и може би не без причина, че тези частични и несвързани въстания из провинцията са последица от плана на действие, възприет от неприятелите на Турция, не само да смущават и тревожат Портата, като водят партизанска война, но също да отвлекат вниманието и да отслабят военните операции в Херцеговина.

Голямо движение се забелязва тука с повикването на редифите от провинцията и разпращането им по местата на размиряците, докато пък войски със същото предназначение постоянно идат от Константинопол.

Друго нападение, чух, че било извършено върху железопътна връзка на главната линия при Кулели Бургас от лица, за които се казва, че били разбойници, които действували заедно с някои италиански работници и задигнали всички пари, намерени на гарата.

Съобщи ми се, че делегация от български чорбаджии от Филипопол се очаквала вчера да посети генерал-губернатора на Адрианопол, но не се знае с каква цел.

Това състояние на нещата не сочи спокойствие, но за да не тревожа Ваше превъзходителство със смътни, пресилени и неавтентични слухове от всякакъв вид, ще спомена накъсо, че бе съобщено какво миналата седмица бил направен опит да бъде подпален град Филипопол на три различни места и за един пожар вън от града, който избухнал около същото време; води се следствие въз основа на предположението, че това е работа на подпалвачи.

Имам чест и пр.

(п) И. Хътън Дюпюи

До негово превъзходителство

сър Х. Елиот и пр.

259

1876 април 24, Враца[1]. — Писмо от Стоян Заимов до Революционния комитет[2] в Търново

Готови са да въстанат на 11 май. Телеграфически да го уведомят, съгласни ли са с тая дата. Панагюрци вече съобщили, че се готвят да въстанат преди 1 май.

Априлия 24, 876.

Братя в Търново,

Първо и последно идем да ви кажем и да ви кажем, отберете[3] ни, че 11 май[4] няма да мине без пукот на пушка в този окръг. Да дойде и сам господ да ни каже, че трябва да се почака, няма да се слуша. Думите ни се говорят от разпалени мисли и истинност в дело. Отберете ни, ще се бунтуваме тогава. За по-голяма увереност окървяваме писмото със собствената си кръв, знак на истинността. Ще осветиме 11 май с народните байраци. Бунт и бунт!

Отгово[ре]те с депеша[5]: „Ще продам стоката на търговеца по вадето.“[6] Тази депеша ще ни увери, че и вий сте на същото мнение.

Писахме на панагюрци същото. Отговориха ни, че 1 май няма да минат[7]. Панагюрци ни пишат, че и вий сте на тяхното мнение.

Горната депеша ще се удари на тази адреса: х. Ангел Димитров[8].

Поздравляваме ви последен път. В Стара планина ще се видим.

Двигател на бунта в Зап[адна] България — С. Заимов

НАРОДА

Няколко подписа[9]

Със собствената си кръв се подписваме за уверение.

С. Заимов

Ф. НО, II В 285. Ориг. с автогр. с маст. и кръв, 2 л. 1 п. с. 29/23

Публ. с грешки в: Стоянов З. Христо Ботйов. Русе, 1888, с. 316—317

[1] Градът е определен по автора. [2] Адресатът е определен по съдържанието. [3] Разберете. [4] Празникът „Кирил и Методий" по ст. ст. [5] Телеграма. [6] Падеж, срок.. [7] Т. е. ще въстанат по-рано. [8] Йоцов [?]. [9] Не следват никакви подписи.

260

1876 април 24, Одрин. — Доклад от Иван Ал. Иванов до граф Николай П. Игнатиев[1] в Цариград.

Въстанието е избухнало около Панагюрище и околните села. Някои от въстаналите селища са изгорени. Въстаниците наброяват повече от 1000 души. Турското правителство съсредоточава войски към въстаналите центрове, част от които се извозват по железницата от Цариград. Взети са мерки за охраната на железопътната линия. Турското население е обхванато от паника и иска да бъде въоръжено. То е настроено враждебно и към султана и великия везир. В Одрин са избухнали малки пожари. Пристигналите от Пловдив бежанци разправят, че градът е запален.

К № 1646 (76).

Копия с донесения г. Иванова[2], консула в Адрианополе[3], его пр-ству г-ну чрезвычайному послу в Константинополе[4] — от апреля 24 дня 1876 г., № 48.

Слухи о восстании в округе Базарджика[5], а не в самом городе, как говорили сначала, произвели здесь всеобщую панику. Вначале, как всегда бывает, между различными рассказами трудно было различить истину. В настоящее же время более или менее выяснилось, что восстание вспыхнуло сразу около Панагюрища и [в] окружных селах, из которых несколько преданы сожжению. Повстанцев насчитывают более 1000 человек.

По первым известиям отсюда были посланы около 500 человек здешних редифов[6] второго призыва, так как других войск никаких не было. В то же время ночью провезено по железной дороге из Константинополя 1200 человек и 750 человек пехоты, бывшей в Сливно[7]; [они] провезены так по направлению к Базаржику. В Адрианополь также прибыло около табура[8] войск, которое и расположилось до времени в здешней казарме. Таково было сосредоточение войск, произведенное по первой тревоге.

Паника между турками необыкновенная, и вообще положение в здешних краях делается не совсем благоприятным. Говорят, что турки в городах вообще требуют вооружения для защиты от повстанцев, и при таких обстоятельствах трудно предвидеть могущие быть последствия, так как взаимное недоверие между мусульманами и христианами будет более и более увеличиваться всевозможными, обыкновенно безосновательными, но тревожными слухами, которые сильно распространяются. Правительство старается впрочем успокоить напуганное рассказами общес-

твенное мнение, и такой образ действий тем более понятен, что между мусульманами, кроме чувства страха, распространено еще и чувство враждебности противу центрального правительства, и особенно султана и великого визиря. Этому последнему приписывается политика недорожащая мусульманскими интересами, и легко поддающаяся враждебному для Турции иностранному влиянию.

Беспокойство в городе, возбужденное известиями из Базарджика, еще более увеличилось слухами о под[ж]огах. В самом Адрианополе, где пожары вообще редки, три дня сразу были небольшие пожары. Из Филиппополя[9] приехало два-три семейства, которыя рассказывают, что третьего дня там город подожжен был с четырех сторон, хотя без всяких последствий, так как начатки пожара всюду были немедленно же потушены.

По первому известию о безпорядках, здесь всего более опасались за линию железной дороги, а потому приняты меры, как для охранения линии, так и особенно железнодорожных мостов.

С отличным почтением и проч.

НИХБ. 2423/54, л. 12—13. Преп. със зав. маш. рус. ез. 2 л. 2 п. с. 29·5/19·5

Ориг. се съхранява в СССР — ЦГИАМ: Адрианополь, У-А2, 1876, д. № 25, л. 22—23

[1] Получателят е определен по съдържанието. [2] Иван. [3] Одрин. [4] Цариград. [5] Пазар джик. [6] Запасни войници. [7] Сливен. [8] Дружина, батальон. [9] Пловдив.

Превод:
Към № 1646 (76).

Копие от доклада на г. Иванов, консул в Одрин, до негово превъзходителство г-на извънредния пратеник в Цариград — от 24 април 1876 г., № 48.

Слуховете за въстание в Пазарджишкия окръг, а не в самия град, както се говореше отначало, създадоха тук всеобща паника. Отначало, както става винаги, трудно беше да се различи истината между различните слухове. Но в настоящия момент повече или по-малко се изясни, че въстанието е пламнало изведнъж около Панагюрище и в околните села, от които няколко били изгорени. Въстаниците наброяват повече от 1000 души.

След първите известия оттук бяха изпратени около 500 души от тукашните запасни войници от втори набор, тъй като нямаше никакви други войски. В същото време през нощта бяха превозени по железницата от Цариград 1200 души и 750 души от пехотата, намиращи се в Сливен; [те] също така са превозени по посока към Пазарджик. В Одрин също е пристигнал около един табор войска, който се е разположил временно в тукашната казарма. Такова беше съсредоточаването на войските, извършено след първата тревога.

Паниката между турците е необикновена и въобще положението в тукашните краища става не съвсем благоприятно. Говори се, че турците в градовете изобщо искат да бъдат въоръжени, за да се пазят от въстаниците, и при тези обстоятелства е трудно да се предвидят възможните последствия, тъй като взаимното недоверие между мюсюлмани и християни ще се увеличава все повече и повече от всевъзможни, обикновено неоснователни, но тревожни слухове, които се разпространяват усилено. Впрочем правителството се старае да успокои наплашеното от слухове обществено мнение и този начин на действие е още повече понятен, тъй като между мюсюлманите освен чувството на страх е разпространено също и чувството на враждебност срещу централното правителство и особено срещу султана и великия везир. На последния се приписва политика, която не взема присърце мюсюлманските интереси и която лесно се поддава на враждебното към Турция нуждестранно влияние.

Безпокойството в града, предизвикано от известията от Пазарджик, се увеличи още повече от слухове за пожари. В самия Одрин, където пожарите са въобще редки, три дни наред станаха малки пожари. От Пловдив дойдоха две-три семейства, които разправят, че там преди два дни градът бил запален от четирите страни, макар и без последствие, тъй като наченките на пожара веднага били потушени навсякъде.

При първите известия за безредици, тук най-много се опасяваха за железопътната линия и затова са взети мерки както за охраняване на линията, така и особено на железопътните мостове.

С отлично почитание и проч.

261

1876 април 24, Гюргево. — Писмо от Тома Кърджиев до Георги Петкович в Русе[1]

Намерил е 8 револвера. Да прати пари, за да ги купи. Получил е писмо от Н. Табаков, с което той го укорява и съветва, но още не му е отговорил. Готов е да даде сметка за своята работа, където трябва и когато трябва. Да платят за пренасянето на патроните на куриера, понеже той няма пари.

Кръстник[2],

Тука има у едного осем револ[вера] от същата система на нашите. Ний поръчахме на продавача им да ги не продава до утре, че ще ги купим. Затуй побързай да донесеш или изпратиш парите им, че да се вземат. Прибери парите и от желающите да купят или ако щат нека С. Щ. и Т. Г. си изпроводят нарочен човек да донесе пари и ги купят.

Вчера приех едно узун узадие[3] писмо от Ашлака[4], който твърде ме задължава със своите осъждения, съветвания и подканвания. Остава да му се отговори, но сега бързам. Всичко ще се оправи, байновци, саде[5] на кьосето[6] мустаците не ще поникнат. Сметки на работите си аз ще дам, комуто трябва, и ще отговарям аз, каквото трябва и когато трябва, като му дойде времето.

Ако си заминал ти, то кой[то] е останал там, нека се погрижи да прати пари за гореказаните револ[ери]. Чуден е светът! Ами защо сте казали, че аз трябва да платя за 1100 карт[уша][7] на б[ае] Димитра[8]? Че от де да взема аз, бе брате (или по-добре сестро да кажа)? Платете на човека 11 франка за пренасянето на картушите, защото аз нито имам да платя, нито пък съм длъжен. Сбогом.

Уста Георги[9]

Г[юргево], 24 апр[ил] 876.

Ф. ГП, ст. № II В 284. Автогр. с маст. 1 л. 2 п. с. 21/14

[1] Градът е определен по получателя. [2] Г. Петкович. [3] Надълго и нашироко написано. [4] Н. Табаков. [5] Само. [6] Без брада и мустаци. [7] Патрони. [8] Каикчията — лодкаря. [9] Т. Кърджиев.

262

1876 април 24, Пловдив. — Окръжно писмо от митрополията[1] до свещениците, първенците и останалото християнско население

Въстанието в Панагюрище и Копривщица е дело на „безумни“ хора. Да не се поддават да такива увлечения, но да останат верни на султана и правителството му. Да се съюзят с турското население за борба против въстаналите и ако заловят някого, да го предават на властта.

Благоговейни свещеници, почитаеми първенци и прочее благочестиви християни, чада наша о господе възлюблена, благодат вам и мир от господа бога вседържителя, от нас же смирених молитва и благословение.

С душевна жалост се научаваме, че някои глупави и безумни хора от Панагюрище и Копривщица трудили се да повлекат мирните жители в един лош път, който е опасен и съсипителен за тях, както и за народа. Според както имаме длъжност ний да ви предпазваме от всяко зло, в тоя случай отечески ви съветуваме да бъдете предосторожни и благо-

разумни и да не давате ухо на онова, което ви приказват немирници и хора с лошо намерение; да не ги вярвате, а да гледате да живеете с комшиите[2] си турци в мир и тишина съдружно както досега. Сетне, ако дойдат такива немирници от което да било място или познати, или непознати, които да искат да ви размирят и да ви отклонят от чувствата на вярност към царския престол, вий, освен че не трябва да ги послушате никак, но при това, за да ви не принесат някое зло, трябва да ги хващате и да ги обаждате на хокюмета[3]. Правдолюбиви[ят] наш мютесарифин[4] негово превъзходителство Азис паша взе всичките потребни мерки, щото да защити и покровителствува всичките ония места, които щат бъдат мирни, но ще накаже строго другите, които смущават общия ред и тишината. А ако би се случило да искат да дойдат немирници, за да горят къщите ви и да ви обират, вий да се сберете с комшиите си и с околните турци, та заедно с тях задружно да се браните. И ако би да има от селото ви някои примамени или от страх принудени да бягат навън, обадете им и съветувайте ги да се приберат по дома си, без да се боят от някаква отговорност. Затова, възлюблени чада, живейте мирно, занимавайте се спокойно и всякой да си гледа работата. Вий сте под сянката и защитата на царските закони и от неговата милост трябва да очаквате всяко добро. Затова на тия бурни времена трябва да се покажете искрени и верни към царя ни, н. и. в. султан Абдул Азис хана, комуто бог да подарява дълъг живот и славно царуване.

Така като постъпите, възлюблени в Христе чада, като послушате отеческите наши съветвания, ще направите и на себе си добро, и на народа, а при това ще изпълните една длъжност на вярност към царя ни, който ежедневно се грижи за благоденствието на всичките си поданици, а които не послушат и се поведат в такъв лош път, тия щат бъдат строго наказани както от ц[арското] правителство, така и от божието правосъдие.

Уверени напълно, че ще послушате тия наши отечески съвети и наставления, които са за ваше добро и полза, и щете ги изпълните, ние ви молитствуваме отечески и остаяме . . .

Пловдив, 24 април 1876.

Ф. Р. м. II А 6091. Литогр. 2 л. 2 п. с. 34/24·5

[1] Авторът е определен по съдържанието. [2] Съседите. [3] Властта, управлението. [4] Окр. управител.

263

1876 април 24, Букурещ. — Телеграма от Якобсон до Якоб Хиршхорн в Крайова

Относно купуването на оръжие.

Bucureşti,
6[1]. 5. 1876.
Jacob Hirschhorn,
Cr[aiova].

Wenn G[orow][2] 80 Napoleons vorausgibt, können höchstens 50[3] ausfolgen. Auf andere Abmachungen lassen uns nicht ein.

Jacobson

Ф. ДГ. ст. № II А 9216. Ориг. нем. ез. с маст. 1 л. 1 п. с. 26/21·5

Публ. в превод с грешки и пропуски в: Страшимиров, Д. Т. Архив на възраждането. Т. I. София, 1908, с. 265, № 61

[1] Н. ст. [2] Димитър. [3] Пушки ?].

Превод

Букурещ,
6. 5. 1876.
Якоб Хиршхорн,
Кр[айова].

Ако Г[оров] предплати 80 наполеона, най-много 50 могат да бъдат връчени. За други споразумения не сме съгласни.

Якобсон

264

1876 април 24 ... май 14, Одрин. — Доклади от Иван Ал. Иванов до Руското посолство в Цариград[1]

Положението на българското население се влошава. Изстъпленията на местните власти и на башибозуците са стигнали до краен предел. Мюсюлманският фанатизъм се разгаря с голяма сила. Властите в Одрин уверяват, че въстанието е потушено. Носят се слухове за въстанически отряд около Бельово. Край Одрин се организирва укрепен лагер.

Донесения коллежского советника Иванова[2].
№ № 48, 50, 57, 58 и 59
Адрианополь[3]. 24-е и 29-е апреля и
11, 12-е и 14-е мая 1876.

Положение христианского населения Болгарии с каждым днем становится тягостнее. Под тем предлогом, что все христиане готовятся примкнуть к восстанию и запасли с этою целью оружие, местныя власти довели преследования до крайних пределов: арестуют болгар толпами, посылают партии грабителей башибузуков производить обыски в мирных селениях и, что всего важнее, раздают оружие мусульманам. Последние находятся в чрезвычайно возбужденном состоянии и открыто выражают свою ненависть к христианам, султану Абдул Азису, потворствующему иностранцам, и наконец к самим иностранцам — особенно русским. Вспышка мусульманского фанатизма весьма вероятна.

О восстании имеются в Адрианополе самыя неопределенные сведения. Местные власти уверяют, что оно почти подавлено и инсургенты оттеснены в Балканы; с другой стороны, слышно, что около Белова[4], в гористой местности, расположился довольно значительный отряд[5] восставших, и что турки не решаются аттаковать их регулярными войсками, а хотят пустить вперед башибузуков.

Близь Адрианополя устраивается укрепленный лагерь, хотя войска в городе не более 2500 человек.

НИХБ. 2423/54, л. 45. Преп. със зав. маш. рус. ез. 1. л. 1 п. с. 29·5/19·5

Ориг. се съхранява в СССР — ЦГИАМ: Адрианополь, У—А2, 1876 г., д. № 25, л. 94—95

[1] Получателят е определен по съдържанието. [2] Иван. [3] Одрин. [4] Пазарджишко. [5] Ръководен от Г. Бенковски.

Превод:

Доклади на колежкия съветник Иванов.
№№ 48, 50, 57, 58 и 59.
Одрин, 24 и 29 април и
11, 12 и 14 май 1876.

Положението на християнското население в България всеки ден става по-тежко. Под предлог, че всичките християни се готвят да се присъединят към въстанието и за тази цел са се запасили с оръжие, местните власти са довели преследванията до крайност: арестуват българите на тълпи, изпращат грабителски групи от башибозуци да претърсват мирните селища и което е най-важно, раздават оръжие на мюсюлманите. Последните се намират в извънредно възбудено състояние и открито изказват ненавистта си към християните, към султан Абдул Азис, който угодничи на чужденците, и накрая към самите чужденци — особено към русите. Много вероятно е да пламне мюсюлманският фанатизъм.

В Одрин има за въстанието най-неопределени сведения. Местните власти уверяват, че то е почти потушено и въстаниците са отблъснати в Балкана. От друга страна се чува, че около Бельово, разположено в планинска местност, се намира доста значителен отряд въстаници и че турците не се решават да ги нападнат с редовни войски, а искали да пуснат напред башибозуци.

Близо до Одрин се устройва укрепен лагер, макар войската в града да не брои повече от 2500 души.

265

1876 април 25, Пловдив. — Телеграма от Найден Геров[1] до граф Николай П. Игнатиев в Цариград[2]

Безчинствата на турците се увеличават. Башибозуците свирепствуват. Околните села горят. Въстаниците са в очаквателно положение.

Телеграмма.
Его превосх[одительст]ву г. Игнатьеву.
Филиппополь[3], 25-го апреля 1876 г.

Бесчинства турок в городе умножаются, башибузуки начинают свирепствовать против мирных жителей; селения в пригорных местах горят ночью; турки сожгли мирное селение недалеко отсюда и избили жителей. Раздражение между турками и болгарами усиливается. Мутесариф[4] не имеет дозволения действовать для отвращения предстоящей катастрофы. Повстанцы в выжидательном положении.

[Геров]

ААН. Ф. 1, оп. 2, арх. ед. 1425. л. 462. Автогр. черн. с маст. рус. ез. 1 л. 1 п. с. 34/21

Публ. в: Архив на Найден Геров. Под ред. на М. Г. Попруженко. Ч. II. София, БАН, 1932, с. 158, № 164

[1] Авторът е определен по съдържанието и почерка. [2] Грацът е определен по получателя. [3] Пловдив. [4] Окр. управител.

Превод:

Телеграма.
До негово превъзх[одителст]во г. [Н. П.]
Игнатиев.
Филипопол, 25 април 1876 г.

Безчинствата на турците в града се увеличават, башибозуците започват да свирепствуват против мирните жители; селата в планинските места горят нощем; турците изгорили мирно село недалеч оттук и избили жителите [му]. Възбудата между турци и българи се усилва. Мютесарифът няма разрешение да действува за предотвратяването на предстоящата катастрофа. Въстаниците [са] в очаквателно положение.

[Геров]

1876 април 25, Одрин. — Доклад от Хътън Дюпюи до Хенри Елиот в Цариград

Панагюрище и околните села са опожарени. Има много избити и арестувани. Слуховете за размирици в Карабунар и Кулели Бургас не са се потвърдили. Броят на въстаниците възлиза на 10 000. Паниката в Пловдив е голяма и мнозина напускат града.

№ 10

Adrianople[1], 7th[2] May, 187 .

Sir,

Turkish forbearance being exhausted, and as it might have been foreseen, I now hear that the outbreak at Otloukeui[3] having been put down the Turkish troops have retaliated by burning to the ground that village and other surrounding hamlets, and by hunting down, and shooting all Bulgarians found in that neighbourhood indiscriminately.

I find in making inquiries that the report of disturbances having occurred at Karabounar is not confirmed, and that the affair at Kuleli Bourgas dwindles down to an insignificant panic, caused by the unexpected appearance at the station of a Turkish guard sent to protect the railway bridge over the Maritza against any attempts that may be made to destroy it.

It is conjectured, though on what authority I am unable to say, that the number of the insurgents in the Balkans amounts to some 10 000 men — led by Servians[4] or Russian emissaries wearing a white dress, and having a kalpak with a cross for a badge and a second cross on the arm.

I have no authentic information as to what may be transpiring in Philippopoli, but it seems from all I hear that great excitement and alarm exists there as several families have quitted the place in haste and taken refuge in Adrianople.

Mr. Milcoff of Philippopoli, a British subject, writes me this morning evidently under great trepidation that he „feelis very anxious" — „that all the news he hears is very bad", and not considering himself safe there intends with his family also to take refuge in this city.

I have the honor to be,
Sir, ets...

I. Hutton Dupuis

P. S. I beg to acknowledge the receipt of Your Excellency's telegram of yesterday

I. H. D.

His Excellency
The Right Hon. Sir Henry Elliot, etc...
Constantinople

ИБИ — БАН. Фотокоп. англ. ез. 3 л. 3 п. с. 32/19. Ориг. се съхранява в Архива на М-вото на външните работи в Лондон.

[1] Одрин. [2] Н. ст. [3] Панагюрище. [4] Апостолите са били снабдени със сръбски паспорти.

Превод:

№ 10

Адрианопол, 7 май 1876.

Господине,

След като било изчерпано турското търпение и както би могло да се предполага, чувам, че след потушаването на въстанието в Отлукьой, турската войска си отмъстила, като опожарила до основи това село и други околни селца, и изловила, и безразборно разстреляла всички намерени в околността българи.

Намирам въз основа на разпит, че сведението за размириците, станали в Карабунар, не се потвърждава и че аферата в Кулели Бургас се свежда до една незначителна паника, причинена от неочакваната поява на гарата на един турски пост, изпратен да пази жп. мост на Марица срещу всеки опит, който би могъл да бъде предприет за разрушаването му.

Предполага се, въпреки че не мога да кажа въз основа на какво, че броят на въстаниците в Балкана възлиза на около 10 000 души, водени от сръбски и руски емисари, носещи бели дрехи и с кръст на калпака и на ръката.

Нямам достоверни сведения за това, което става в Пловдив, но от всичко, което чувам, изглежда, че там съществува голяма възбуда и тревога, тъй като някои семейства напускат набързо града и се преселват в Одрин.

Г. Милков от Пловдив, британски поданик, ми пише тази заран, явно под голяма тревога, „че той се чувствува много загрижен, че всички новини, които научава, са много лоши“ и като не се чувствува сигурен там, възнамерява със семейството си също да търси подслон в Одрин.

Имам чест и пр.

И. Хътън Дюпюи

П. П. Имам чест да съобща получаването на телеграмата на Ваше превъзходителство от вчера.

Х. Д.

До негово превъзходителство
сър Хенри Елиот, посланик на Великобритания в Цариград.

267

1876 април 25, Гюргево. — Писмо от Тома Кърджиев до Георги Петкович в Русе[1]

Настоява той или някой друг деец от Русе да дойде на всяка цена в Гюргево.

Кръстниче[2],

Щом приемеш настоящото ми, побързай да дойдеш. Дохождането ти е неизбежно нужно. Чакам те непременно с каик[3] или с първия вапор[4]. Побързай, братко! Необходими причини ако не те оставят да дойдеш, то тогаз ще трябва да проводите Глобаря[5] или Легиона[6], или пък най-после Чаушина[7]. Само да дойде един от нашите, че който и да било.

Разбираш, че бързам. Бързай и ти.

Твой Уста Георги[8]

Гюргево,
25 апр[ил] 1876.

Ф. ГП, ст. № II В 287. Автогр. с маст. 1 л. 1 п. с. 21/17

[1] Градът е определен по получателя. [2] Г. Петкович. [3] Лодка. [4] Параход. [5] Н. Табаков. [6] Т. Чунчулов, [7] Н. Цончев. [8] Т. Кърджиев.

1876 април 25, Гюргево. — Писмо от Иванчо Найденов до Тома Хитров в Браила[1]

Изпратен е от Троян, за да се запознае с положението и да настоява Хитров да отиде там във връзка с предстоящите действия.

Г-не Тома Хитров,

Аз съм един от троянските търговци[2], който съм проводен до Гюргево да съобщя търговията[3] и на тукашните търговци с цел дано се намери някой по-добър човек за в Троян. Аз мислех и ми казваха, че Ви[й] сте в Букурещ, н[о] като се научих, че сте в Браила, то не мога да дойда по някои причини, н[о] Ви съобщавам писмено. Аз съм проводен за Вас да Ви моля да дойдете татък[4], защото хората имат голяма надежда във Вас, а колко повече като имаме голяма нужда като от Вас човек. Отговорете, моля Ви се, в разстояние на два дена, защото аз ще замина.

Поздравляват Ви и Ви молят Васил Спасов, Иван К. Марков, Ганко Маринов и др. много.

Остаям в надежда за по-скорошен отговор.

Иванчо Найден[ов] Аяров[5]

Гюргево, 1876
апр[ил] 25.

[На с. 4 с друг почерк

Бай Тома, ако е нужно да депешират[6] отговор на това писмо, ще депешират в Гюргев[о] до Янка Ангелов на Българската школа за троянчен[ина].

Н. С. Хит[ров]

Ф. ТХ. Автогр. с маст. 2 л. 3 п. с. 21/16

[1] Градът е определен по съдържанието. [2] Революционери. [3] Въстанието. [4] В Троян. [5] Разчетено приблизително. [6] Телеграфирайте.

269

1876[1] април 25, Крайова[2]. — Писмо от Владимир Ранов до Панайот Хитов в Белград[3]

Подканя го да тръгне по-скоро с четата си за България. Врачанските предводители събирали въстаници. Д. Горов е в Крайова. Ф. Тотю се готви да мине с четата си.

Любезни ми г. П. Хитов,

Вашето честно от 22-го априлия 876 приех, което беше за мене премного радостно. Дано бъде този час благополучен: бог с тебе и с твоето стадо[4], а така и сех[5] о бщата компания на търговлука[6] ви. Бъдете по-бързи, защото калаузите[7] в рачански ми се чини, че почеха[8] насъбирането на овните[9]. Берковичката мера[10] [е] много сгодна за овните. Постъп-

[в]ай усърдно и ст[р]ого, а най-више[11] умно. Кехаите[12] да нареждаш добросъвестно, криваците да бъдат дрянови, първият кехая да бъде бодър както дене, така също и ноще. Най-голяма длъжност връз ваша милост е окачена.

Дето ми казувате, за да подойда, за да се видиме, то я ще се силим, ако не ме опрат[13] някои други пречки.

Стоян Македонски е тука. Той среди[14] тука няколко калаузи[15] и ги проводи. Тука е и Горов[16] от Гюргево и събраха потребните им, а още са тука. За Ф[илип] Т[отю] се казува тука, защото щял вече да си тръгне със стадото лично през Делиорманските сувати[17]. Слушаш ли? Помисли си: ранното пиле рано ще пее. Молим или някакво добро или лошаво постъпление на тия сурии[18].

Ваша милост си длъжен да обадиш как се находят овните под твоето надзирателство. Тогава сте умолени да ме не заборавите и мене с две слова едно писъмце. Добро щас[ти]е [и] път ви желая.

Ваш добромисленик
В. Д. Ранов
25 априлия.

Ф. ПХ, II А 9126. Автогр. с маст. 1 л. 1 п. с. 27/21

[1] Годината е определена по съдържанието. [2] Градът е определен по автора. [3] Определено по получателя. [4] Чета. [5] На тези, на всички. [6] Революционното дело, въстанието. [7] Предводители. [8] Започнаха. [9] Четници. [10] Берковското пасбище; в случая употребено иносказателно. [11] Най-вече. [12] Глашатаи, надзорници на овчари; в случая се касае за четата. [13] Спрат. [14] Нареди. [15] Четници. [16] Димитър. [17] Пасбища; употребено иносказателно. [18] Сюрии-стада; в случая чети.

270

1876 април 26, Букурещ. — Телеграма от Георги Апостолов до Тома Кърджиев в Гюргево чрез Димитър Горов

Да му съобщи там ли е Балабанов.

Букурещ, 8[1] [5][2] 1876.
Горов[3], пентру[4] Тома[5]
Г[юр]гево.

Скоро отговори, там ли е Балабанов [?], или не.
Апостолов[6], хотел „Трансилвания" № 7

К. ТК, ст. № II А 9200. Ориг. с лат. с маст. 1 л. 1 п. с. 27/21

Публ. с грешки в: Страшимиров, Д. Т. Архив на възраждането. Т. I. София, 1908, с. 270, № 77

[1] Н. ст. [2] Месецът е определен въз основа на док. № 282. [3] Димитър. [4] За. [5] Кърджиев. [6] Георги.

1876 април 26, Галац. — Писмо от Рафаил Атанасов до Павел Каляндиев в Букурещ

П. Аврамов отказал да подпише писмото, понеже се бои от румънското правителство. Предполага, че и други ще откажат да се подпишат. Да се срещне с Г. Живков, изпратен от П. Хитов.

Галац, 26 април 1876.

Приятелю,

Вчера [п]опитах г-н Аврамова[1] и ми отговори, че не може подписа такова писмо, защото се бои от тукашното правителство и казва, че е било доста само от букурещките нотабили[2] да се одобри и това не трябвало да го знаят много. И аз, като видях това от него, зная, че и другите по-важни лица не ще приемат, за които мислех да накарам, за да подпишат, защото ги [п]опитах отдалече. И затова реших баре[3] да Ви явя работата как стои тука, за да не се надеете.

Пише ми П. Х[итов], че пратил едного човека на име Георги Живков, с когото трябва да се срещнете. Аз явих на г-н К. Цанкова и му притворих и писмото, което можете и да видите.

Приемете искреното ми поздравление.

Приятелят Ви
Р. Танасов[4]

[На с. 2 адрес]
Г-н П. Каляндиев,
Букурещ.

Ф. ПК, п. 103, ст. № 18. Автогр. с маст. 1 л. 2 п. с. 27/21

[1] Петраки. [2] Първенци, в случая — водителите на старите. [3] Поне. [4] Атанасов.

272

1876 април 26, Галац. — Писмо от Рафаил Атанасов до Кириак Цанков[1] в Букурещ[2]

П. Хитов е изпратил Г. Живков за споразумение с българите в Румъния относно предстоящите действия. Да му съобщи дали същият е пристигнал в Букурещ. Получил известия от Сливен, от които е ясно, че там въстанието няма да успее, ако не отиде Хитов. В Т. Магурели също чакат войводата, за да поведе чета.

Галац, 26 април 1876.

Приятелю,[3]

Днес приех притвореното[4] от г-н П. Х[итов], в което ще видите, че изпратил едного Георгя Живкова, за да се споразумеят тукашните братя. Затова и реших да Ви пратя и писмото му, да се срещнете с този човек, защото в Браила и Галац няма с кого да се споразумява, защото знаете и работите как стоят, затова отговорете се и на г-н П. Х[итов], ако е нужно, за да знае какво се върши тука. Отговорете ми и за г-н Г. Живков, ако не е дошел в града Ви или ако е заминал, за да го диря в Браил[а] и да го отправя, дето трябва.

Приех известия от Сливен, че П. Х[итов], ако не отиде там, нищо няма да стане, защото тамо на него се уверяват и него чакат непременно да отиде. Също и в Турну Магурели момчетата му го чакат. Затова му бях писал, но нищо не ми пише и в Кладово не зная чрез кого да му пиша. И от друга страна, като зная, че заминаха двоицата човеци за града Ви, мисля да се е устроило нещо важно, отдето вече да се управляват нашите работи башибозушки. Затова явете ни, ако е вече наредено, за да се отправяме за всяко наставление.

Приемете братското ми здрависване.

Р. Танасов

Ф. КЦ, п. 103, 17. Автогр. с маст. 1 л. 2 п. с. 27/21

[1] Авторът е определен въз основа на съдържанието и на архивния фонд. [2] Градът е определен по автора. [3] К. Цанков. [4] Към това писмо е било приложено писмото от П. Хитов до Р. Атанасов от 22. IV. 76. Приложението даваме отделно, за да спазим хронологическия ред. Вж. № 252.

273

1876 април 26, Пловдив. — Доклад от Найден Геров[1] до граф Николай П. Игнатиев в Цариград[2]

Въпреки даденото обещание от страна на Азис паша разсвирепялата се турска сган не е обезоръжена. Безчинствата се увеличават. Селяните бягат от домовете си. Селата в Средногорието, където се събират въстаниците, са запалени. Жителите им се оттеглят в планината. Опожарени са села в Родопско и по други невъстанали места. Турските власти се опитват да хвърлят вината върху въстаниците, но фактите ги опровергават. От Копривщица и Панагюрище няма никакви известия.

Его превосх[одительст]ву г. Игнатьеву.
Филиппополь[3], 26-го апреля 1876 г.

№ 42

М[илостивый] г[осударь] Ник[олай] Павлович,

В объяснение телеграфической моей депеши от вчерашнего дня, честь имею довести до сведения Вашего превосх[одительст]ва, что несмотря на обещание, данное Азиз пашею, как мне, так и австрийскому вице-консулу[4], обезоружить бездельников, которым в его отсутствии было роздано оружие, находившееся в здешнем депо, и принять меры к прекращению бесчинств, которые вооруженная чернь делает в отношении к христианам, оружие до сих пор не отобрано у негодяев и бесчинства сих последних, вместо того чтобы прекратиться, умножаются.

Турки, призванные в башибузуки, и всякая сволочь под этим именем, начали делать такие свирепства против мирных жителей, что сии последние принуждены оставлять свои селения и уходить кто куда может.

Селения, лежащие вдоль Средней-Горы, отрасли Балканских гор, где собираются повстанцы, с позавчерашнего дня горят. Это те селения, терроризованные жители которых ушли в горы. Мутесариф[5] утверждает, что их жгут зачинщики восстания, чтобы жители их не имели куда возвратиться и волею и неволею участвовать в восстании; но один случай, которого весь город был свидетелем, дает думать совсем другое.

На расстоянии каких-нибудь четырех верст от Филиппополя есть селение Сараджа (Царацово)[6]. Жители его, со страху быть избитыми

турками, ушли в горы. Турки предместия города, называемого Каршияка[7], узнав об этом, со вчерашнего дня стали возить оттуда к себе в город домашнюю рухлядь, хлеб, скот и все, что находилось тут, и по мере опорожнения домов жгут их, так что сегодня с раннего утра селение это горит в глазах начальства и в виду [у] лагеря, находящегося здесь войска, и ничего не сделано для прекращения опустошения. Посему не менее достоверны и показания болгар, что турки обирают оставленные болгарами селения и жгут их.

В предпоследнюю ночь турки соседних селений напали на Курткиой[8], селение находящееся на расстоянии трех часов от Филиппополя, в месте, где никаких признаков восстания нет; сожгли оное и избили жителей. Местное начальство было уведомлено об этом вчера поутру, но до сих пор не сделало ничего, чтобы узнать о происходящем тут и остановить убийства, которые, как уверяют, продолжались вчера целый день.

Вчера вечером горели два селения в Родопских горах, где болгарское население, по своей малочисленности, не могло и думать о восстании, зная, что при малейщем движении, будет раздавлено помаками. По полученным сегодня сведениям селения эти сожжены помаками и жители избиты.

Азиз паша жалуется, что не имеет позволения действовать, как против мятежа, который можно было тотчас усмирить и не дать превратиться в восстание, так и для обуздания рассвирепевших турок, которые в ожесточении могут напасть на христиан и избить их. Но я не могу объяснить, почему он, уведомленный вчера поутру о том, что турки окрестных селений напали на Курткиой, сожгли его и избили мирных жителей, не послал узнать, что делается тут, а еще непонятнее, почему он сегодня уверял, как меня, так и австро-венгерского вице-консула, что будто уже послал туда коммиссию из христиан и турок, тогда как, по полученным мною сейчас сведениям, коммиссия эта теперь еще снаряжается и завтра будет послана, и таким образом пропустил, может быть, избавить несколько невинных жертв.

Что касается восстания, то до сих пор о нем нет других сведений, кроме тех, которые принесли полицейские агенты, бывшие в Копривщице и Панагюрище для сбора податей, что жители этих местечек восстали.

С глуб. почт.....

[Геров]

АДН. Ф. 1, оп. 2, арх. ед. 1425, л. 464—465. Преп. с маст. рус. ез. 2 л. 2 п. с. 34/21

Публ. в: Архив на Найден Геров. Под ред. на М. Г. Попруженко. Ч. II. София, БАН 1932, с. 158—159, № 165

[1] Авторът е определен по съдържанието. [2] Градът е определен по получателя. [3] Пловдив. [4] Аделбург. [5] Окр. управител. [6] Пловдивско. [7] Квартал в Пловдив. [8] Дн. Куртово Конаре [?], Пловдивско.

Превод:

До негово превъзх[одителст]во
г. Игнатиев.
Филипопол, 26-и април 1876 г.

№ 42

У[важаеми] г[осподин] Ник[олай] Павлович,

В обяснение на телеграмата ми от вчерашна дата, имам чест да доведа до знанието на Ваше превъзх[одителст]во, че въпреки обещанието, дадено от Азис паша както на мен, тъй и на австрийския вицеконсул, да се обезоръжат безделниците, на които е било раз-

дадено в негово отсъствие оръжие, което се намираше в тукашния склад, и да вземе мерки за прекратяване на безчинствата, които въоръжената сган върши над християните, оръжието и досега не е отнето от негодниците и безчинствата на тези последните, вместо да се прекратят, се увеличават.

Турците, свикани като башибозуци и всякаква сган под това име, започнаха да вършат такива свирепства против мирните жители, че тези последните са принудени да оставят селата си и да се изтеглят кой, където може.

Селата, разположени покрай Средна гора — разклонение на Балкана, където се събират въстаниците, горят от онзи ден. Това са селата, чиито тероризирани жители се изтеглят в планините. Мютесарифът твърди, че ги опожаряват подбудителите на въстанието, за да няма къде да се завърнат жителите им и щат не щат да участвуват във въстанието; но един случай, на който целият град беше свидетел, дава основание да се мисли съвсем друго.

На разстояние около четири версти от Филипопол се намира селото Сараджа (Цаpацово). Жителите му от страх, че ще бъдат избити от турците, се изтеглили в планините. Турците от предградието на града, наречено Каршиака, като узнали това, от вчера започнаха да си извозват оттам в града покъщнина, хляб, добитък и всичко, което се намирало там, и след изпразването на къщите ги опожарили, така че днес от ранно утро това село гори пред очите на властта и на лагера на войската, която се намира тук, и нищо не е направено за прекратяването на опустошението. За това не по-малко достоверни са и показанията на българи, че турците ограбват оставените от българите села и ги опожаряват.

Предпоследната нощ турците от съседните села нападнали Курткьой, село, което се намира на 3 часа от Пловдив, в местност, където няма никакви признаци на въстание; изгорили го и избили жителите му. Местната власт била уведомена за това вчера сутринта, но досега не е направила нищо, за да узнае какво става там и да спре убийствата, които, както уверяват, продължили вчера целия ден.

Вчера вечерта горяха две села в Родопските планини, гдето българското население поради своята малочисленост не могло и да мисли за въстание, знаейки, че при най-малкото движение, ще бъде смазано от помаците. Според получените днес сведения, тези села са опожарени от помаците и жителите са избити.

Азис паша се оплаква, че няма разрешение да действува както против метежа, който могъл да бъде потушен веднага и да не му даде да се превърне във въстание, така и за обуздаване на разсвирепелите турци, които в ожесточението могат да нападнат християните и да ги избият.

Но аз не мога да си обясня защо той, след като беше уведомен вчера сутринта за това, че турците от околните села са нападнали Курткьой, изгорили го и избили мирните жители, не изпрати да узнае какво става там, а още по-непонятно е защо той днес уверяваше както мен, така и австро-унгарския вицеконсул, че уж вече изпратил там комисия от християни и турци тогава, когато според получени сега от мен сведения тази комисия едва сега се подготвя и утре ще бъде изпратена и по такъв начин е пропуснал може би да избави няколко невинни жертви.

Що се отнася до въстанието, то досега няма други сведения за него освен тези, които донесоха полицейските агенти, които са били в Копривщица и Панагюрище за събиране на данъци, а именно, че жителите на тези селища са въстанали.

С дълбока почит.

[Геров]

274

1876 април 26, Гюргево. — Телеграма от Иванка Горова до Димитър Горов в Крайова

Да се завърне по-скоро, за да си гледа своята работа. С. Грънчаров е още в Гюргево.

Гюргево, 8[1]. 6. 187[6].
Горов[2], хотел „Теодору“,
Кр[айова].

Ела си гледай дюкяна. Момчетата си искат хесапа[3]. Не мога да ги търпя от врява. Пратеникът[4] още е тука. Ще се разболея.

Иванка[5]

Ф. ДГ, ст. № II А 9255. Ориг. с лат. с маст. 1 л. 1 п. с. 26/21

[1] Н. ст [2] Димитър. [3] Сметка, пари. [4] С. Грънчаров. [5] Горова.

275

1876 април 26, Зимнич. — Писмо от Иван х. Димитров до Сидер Грънчаров чрез Георги Киселов в Гюргево

Изпраща му писмото от Г. Оряховица. Дошлият от Свищов човек е съобщил, че турците охраняват Дунава по тези места. Въпреки това ще потърсят удобно място за пренасянето на оръжието и патроните.

Бай Сидере[1],

Приключувам Ви писмо, което приех от Ряховица[2]. Гледай наставленията им.

Човекът[3] отсреща[4] дохожда завчера и ми разправи, че от 6—7 дни насам турците са пуснали едно малко вапорче[5], което варди по Дунава от Нов град[6] до Свищов. Но нищо вапорчето, а по сухо вардели цяла нощ пак туй същото място. Човекът ни отиде да обиколи нагоре-надолу и дето намери сгодно място, оттам ще се прекарат нещата. Засега от хаповете[7] по малко, по малко ще прекарваме.

Лафса[8] тези дни ще гледаме, дано дребните работи поне прехвърлим, а щом се намери от някъде случай, ще се прехвърли всичко наведнъж.

Без повече Ви поздравям. Приятелят Ви

И. х. Димитров

Зимнич,
26 апр[ил] 1876.

Аз им писах оттук чрез същите хора, че зле са направили, дето върнали парите ви.

[На с. 2 адрес]
Д lui[9]
G.[10] N. Kisselov
незабавно за Сидера, гдето е,
Gurgevo.

[И следните бележки с два различни почерка]
[1] Петър х. Иванов, зет на Петраки ефенди.
[2] Щом като го получиш, да го дадеш в ръцете на когото е (на Сидера).
[3] Хотел „Патрия“, Янко Ванков.

Ф. СГ, ст. № II В 293. Автогр. с маст. повр. 1 л. 2 п. с. 28·5/21

Публ. с грешки и пропуски в: Стоянов, З. Христо Ботйов. Русе, 1888, с. 298—299

[1] Грънчаров. [2] Горна Оряховица. [3] Христо Ц. Бръчков. [4] От Свищов. [5] Параходче. [6] Свищовско. [7] Куршумите. [8] Ако е речено, ако е писано. [9] Господин. [10] В ориг. погрешно „Д“.

1876[1] април 26, Зимнич. — Писмо от Иван х. Димитров до Георги Стойчев в Александрия

Революционният комитет да подпомогне Д. Икономов при сформирането и въоръжаването на малка чета. Да дойде някой от тях в Зимнич, за да се споразумеят закъде ще замине четата. Да се действува бързо и предпазливо.

[Зим]нич[2], [2]6[3] апр[ил 1876].

Г-не Георге Стойчов,
в Александрия.

Уверен на Вашия патриотизъм, вярвам, че думите ми или просбата ми не ще остане глас вониющи в пустиня. Нуждите ни в материално отношение Вам ви са известни, но понеже беше се обещал Даскала[4], че ще дойде за миналата неделя в Гюргево и тамо да се споразумееме за коя точка[5] може да се реши да следва работата си, днес намервам един от неговите другари, който го чака в Гюргево и се връща назад в града Ви да се споразумее за неговото непристигване. Ето просбата ми към александрийските наши патриоти—българи[6]: да избере Даскала 5—6 момчета от всичките си момчета, които познава за най-решителни и най-умни и на които може да се надява да вършат работа. Както момчетата, тъй и Даскала да бъдат снабдени с всичките си нужни [неща] за бой, в случай ако нямат те средства от помежду си, да им се набавят потребното количество пари, за да могат да си вземат нужните работи, и тогаз една от тях да слезе до Зимнич или Гюргево да се споразумееме и която точка одобрят, в нея можем да ги изпратим. Вземете във внимание [това] колкото се може по-скоро, защото времето е късо. В същото време и с голямо предпазване да се върши работата.

Без повече Ви [поздравявам].
Приятелят [Ви]
И. х. Димитров

Ф. ГС, ст. № II В 2310. Автогр. с маст. повр. 1. л. 1 п. с. 34/21. Препис от същото — II А 9300.

Публ. с грешки в: Страшимиров, Д. Т. История на Априлското въстание. Т. II. Пловдив, 1907, с. 188

[1] Годината е определена по съдържанието и по преписа. [2] Писмото е скъсано на много места. Поставените от нас допълнения в скоби са определени въз основа на контекста и на запазения препис. [3] Запазена е само долната част на цифрата. 2. [4] Д. Икономов. [5] Закъде да се отправи с четата си. [6] Към Револ. к-т.

1876 април 26, Бекет. — Телеграма от Никола Обретенов до Димитър Горов в Крайова

Въстанието е избухнало. Да бързат.

Бекет,
8[1]. 5. 187[6].
Горов[2]. Гранд хотел „Теодор",
Кр[айова].

Пътник ни каза, че сливненски, панагюрски, карловски, калоферски совати[3] излезли на паша[4]. Бързайте.

Тихов[5]

Ф. ДГ, ст. № II А 9254. Ориг. с лат. с маст. 1 л. 1 п. с. 26/20·5

Публ. с пропуски и грешки в: Стоянов, З. Христо Ботйов. Русе, 1888, с. 305

[1] Н. ст. [2] Димитър. [3] Черда, стада — в случая въстаниците. [4] Въстанието е избухнало. [5] Н. Обретенов.

1876 април 26, Браила[1]. — Писмо от Тодор Пеев до Янко Ангелов в Гюргево[2]

Изпратил е пълномощното. Предупреждава го да бъде предпазлив при изпращането на писмата. Приложеното писмо от Търновския революционен окръг да препрати до местоназначението му.

Брате Ангелов[3],

И писмото, и депешата[4] Ви получих. С време още Ви обадих, че пълномощието отправих за надлежното място. Но що се е случило с това ми писмо, та не сте го получили, не зная. Аз се боя, да не би власята[5] да отварят писмата, затова трябва да бъдем осторожни. Освен това за работите кога има нещо да се съобщава, не трябва това да става по телеграфа или ако става, то с иносказания. Притварям Ви тук едно писмо[6] за Центр[алния] ком[итет] от 1-ви окр[ъг][7] в Българско. Прочетете го и потрудете се по-скоро да го пратите, но с особено внимание, да не би да пропадне в чужди ръце.

Сърдечно Ви поздравявам.

Ваш Т. Пейов

26 апр[ил] 1876.

Ф. ЯА, ст. № II В 292. Автогр. с. маст. 1 л. 1. п. с. 22/14

[1] Градът е определен по автора. [2] Определено по получателя. [3] Янко. [4] Телеграма. [5] Рум. власти. [6] Писмото липсва, понеже е било изпратено за местоназначението му. [7] Търновски.

1876 април 26, Кладово. — Телеграма от Иван Сапунов до Илия Йованович в Белград

Още никой не е минал. Чакат го.

Кладова, 8[1]. 5. 1876.

Илији П. Јовановићу, Београд.

До данас нико није прешао. Ми вас чекамо са нестрпљењем. Поздрав од свију.

Сапуновић[2]

Ф. ИПЙ, II А 8986. Ориг. с мол. ср. ез. 1 л. 1 п. с. 28·5/22

Публ. с грешки в: Страшимиров, Д. Т. Архив на възраждането. Т. I. София, 1908, с. 380, № 15

[1] Н. ст. [2] Иван.

Превод:

Кладово, 8.5. 1876.
До Илия П. Йованович, Белград.
До днес никой не е минал. Чакаме ви с нетърпение. Поздрав от всички.

Сапунов

280

1876 април 26, Турну Магурели — Писмо от Таньо Стоянов до Панайот Хитов в Белград

Получил е известия от България за усилената подготовка на народа за въстание. Необходимо е войводите да се притекат на помощ. Готви се да премине в отечеството си с чета. Вика и дядо Желью, който е стар и излитан войвода.

Т. Магурели, 26 апри[л] 1876.

Побратиме П. Х[итов],
в Белград.

Ида с настоящото си да ви поздравя със здравé и молим бога за вашето здраве. Сега Мишайко[в][1] ще ви каже, но аз да ви пиша. Ето тука от малко време много известията приехме откъде нас[2], устно или писмено. Мисля си, един ако лъже, то други не ще да лъже. Всички казват: сега е време, деца продават, оръжие купуват и нази очакват от де да се явим, знаме да издигнем, юнаци да поведем. Никои работа не захващат, очакват бунт. Молим те, яви ми, ако захванеш оттам, то ще стане по-добре, само да е здраво. Яви ми с депеша[3] аз да мина за в нази[4]. И поздрави дяда Желя[5], и той да дойде с нази, що е стар предводител, ще го приеме народът като тебе.

4 големи лъкове[6] има и 24 малки[7].

Малк[о] потреби има що дал господ.

Оставам със здраве Т. С[тоянов]

Ф. ПХ, II А 8344. Автогр. с маст. 1 л. 1 п. с. 27/21

Публ. с грешки и пропуски в: Стойчев, Ив. Материали за дейността на Панайот Хитов през 1876 г. в Сърбия. София, 1939, с. 14

[1] Петър. [2] От България. [3] Телеграма. [4] В България. [5] Чернев. [6] Пушки. [7] Револвери.

П А 8344

Могорелци 26 апр. 1897 г.

Поздравления т. т.

въ Белградъ

и да Сна стоящетоси давамъ поздравя Сяс здравия и Молимъ бога за вашто здравие Сила Миладинъ пи-ви нашия по ядъ да ви пиша ето тука отъ Малко време Много нещо вестията прехвана отъ каде надъ усно или писмено Мисласи единъ само ля жи то другия ни ще далдеци Сички назватъ Сичко време дюа продаватъ оружия потуваятъ и нади оправятъ отъ дя да сяявимъ знаемъ дя издалнимъ нади да поведемъ, ни кои работя ни за вашятъ оправото дъятъ Молимъ яви Ни ако зобанатъ отъ тамъ то ще Стано подобре Сабодне здраво яявимъ Сяс дитета отъ да Мина за внази и поздрави дядя теля и тои дадоди сас наши ще Стоя приводителъ щело прието народя хотя тека

[illegible] 1930

и големи здрави и Ма и ди Малки

Малк потреби и Мя щодалъ сосъ

остава вамъ сездравителъ

Прил. № 10, с. 1

Факсимиле от писмото на Т. Стоянов до П. Хитов — вж. № 280

281

1876 преди април 27[1], Букурещ[2]. — Телеграма от Павел Каляджиев до Георги Шопов в Исмаил

Относно набавяне на оръжие.

Шопов[3],
Исмаил.

Тука намерих стока[4] евтина. Открийте ми кредит у Евлогия[5] 200 н[аполеона] по-скоро. Дойдете непременно на 27 април.

Каляджи[6]

Ф. ПК, п. 103. ст. № 19, Черн. с лат. с маст. 1 л. 1 п. с. 32·5/20

Публ. отчасти в: Бурмов, Ал. Към историята на руско-българските връзки през 1876 г. В: Известия на Института за българ. история. Кн. 1—2. БАН, 1951, с. 89

Датата е определена въз основа на съдържанието. [2] Градът е определен въз основа на док. № 271, от който се вижда, че Каляджи е в Букурещ. [3] Георги. [4] Оръжие. [5] Георгиев. [6] Павел.

282

1876 април 27, Букурещ. — Телеграма от Георги Апостолов до Янко Ванков в Крайова

Не са намерили пари за купуването на оръжие. Тръгват за Крайова.

Букурещ,
9[1]. 5. 1876.
Янко Ванков,
Кр[айова].

От тука надежда няма за пари. Търговецът[2] иска да протестира[3]. Утре сме при вази.

Апостолов[4]. Хотел „Трансилвания“

Ф. ЯВ, ст. № II А 9219. Ориг. с лат., с маст. 1 л. 1 п. с. 26/20·5

Публ. с пропуски в: Страшимиров, Д. Т. Архив на възраждането. Т. I. София, 1908 с. 266, № 64

[1] Н. ст. [2] На оръжие. [3] Полицата. [?] [4] Георги.

1876 април 27, Одрин. — Доклад от Хътън Дюпюи до Хенри Елиот в Цариград[1]

Въстанието избухнало преждевременно. Въстаниците, отблъснати от полето, са се укрили в планината. В страната е обявено военно положение.

Copy
№ 11

Adrianople[2],
May 9[3].76.

Sir,

I have the honor to report to Y. E. that telegrams received yesterday at the Konak announce a more reasoning state of affairs in the neighbourhood of Tatar Pazardjik and that the insurgents having been all driven away from the plains and taken refuge in the mountains, the commander in chief asks for reinforcements to follow up the insurgents.

I am not in a position to be able to judge, but from what I learn, it seems that rightly or wrongly the authorities here blame Azis pasha the Mutessarif[4] of Philippopoli for the sudden outbreak at Otloukeui[5], by attributing to him incapacity as a functionary, and Slav sympathies in not calling attention in time to the state of things in that part of the country; on the other hand I also learn that the Mutessarif came to Adrianople some twenty days ago, and gave timely warning of a projected organized rising of the Bulgarians and urged the necessity of despatching troops without delay.

The state of affairs was at once brought to the knowledge of the authorities at Constantinople by Akif pasha the Governor-General, but Dervish pasha the late Minister of war, either not crediting the report, or attaching little importance, neglected forwarding the reinforcements asked for, until the matter was laid before Izzydin effendi the Sultan's son; of course I do not vouch for the truth of this latter statement and I only repeat it to Y. E. as I heard it.

It is surmised that the rising was planned to take place on the 5th of this month (the festival of the Greek St. George) but that matters were precipitated some say by the conduct of a government employé who abused the daughter of a Christian tchorbadji, others that some Bulgarians, on being called upon by the collectors, refused to pay the sheep tax.

I have no further intelligence respecting the state of affairs in Philippopoli[6] beyond what I reported to Y. E. in my desp[atch] of 7th inst., I am therefore inclined to think that the panic has somewhat ceased, and that the presence of the military has reassured the people.

In this city the anxiety and uneasiness of the popular mind, strained during the last few days by all kinds of rumors of pillage, massacre and firing the town by Turks or insurgents, finds some relief in the announcements telegraphed from the scene of the outbreak, still as nobody can tell what may be the next move; valuables are being packed and stored in places of safety, and families preparing to quit the place; among the latter I may mention the family of my Russian colleague.

As a measure of precaution against possible disturbance of the public peace strong military pickets are stationed in the various quarters of the city and the patrols doubled during the night.

Considerable activity is also being displayed in the manufacture of bullets and cartridges and in the making of biscuits for the troops.

In conclusion I may inform Y. E. that the last overland mail for England via Belgrade came back from Sofia last night as it was found impracticable to proceed further owing to the military occupation of the country.

I have the honor, etc...

(Sign) I. H. Dupuis.

H. E.

Sir Henry Elliot, etc...

ИБИ — БАН. Фотокоп. англ. ез. 5. л. 5 п. с. 32/19. Ориг. се съхранява в Архива на М-вото на външните работи в Лондон.

Публ. в: Turkey № 3 (1876), Correspondence respecting the Affairs of Turkey and the insurrection in Bosnia and the Herzegovina. London, 1876, № 272 — прил. 1.

[1] Градът е определен по получателя. [2] Одрин. [3] Н. ст. [4] Окръжен управител. [5] Панагюрище. [6] Пловдив.

Превод:

Препис № 11

Адрианопол, 19 май 1876.

Господине,

Имам чест да съобща на Ваше превъзходителство, че телеграмите, получени вчера в конака, съобщават за едно по-успокоително състояние на нещата в околностите на Татар Пазарджик и че всички въстаници, отблъснати от полето, се укрили по планините; главнокомандуващият иска подкрепления, за да преследва въстаниците.

Не съм в състояние да отсъдя, но от това, което чувам, изглежда, че властите право или криво обвиняват Азис паша, мютесариф на Филипопол, за неочакваното въстание в Отлукьой, приписвайки мунекадърност като администратор и симпатии към славяните поради това, че не е сигнализирал навреме състоянието на нещата в този край на страната; от друга страна пък научих също, че мютесарифът дошъл в Адрианопол преди двадесетина дни и дал навреме предупреждение, че се проектира организирано въстание от страна на българите, и подчертал нуждата от неотложно изпращане на войски.

Състоянието на нещата било веднага доведено до знанието на властта в Константинопол от Акиф паша, генерал-губернатора, но Дервиш паша, бивш министър на войната, нли недоверявайки се на донесението, или отдавайки му малко значение, пренебрегнал изпращането на исканите подкрепления, докато въпросът бил поставен пред Изидин ефенди, син на султана; разбира се, аз не поддържам истинността на последното твърдение и го съобщавам на Ваше превъзходителетво само, както съм го чул.

Предполага се, че въстанието е било проектирано да избухне на 5 т. м. (празника на гръцкия свети Георги), но че работите избързали, според едни — поради поведението на държавен чиновник, който изнасилил дъщерята на един християнин-чорбаджия, според други — поради факта, че някои българи, повикани от бирниците, отказали да платят данъка върху овцете.

Нямам по-нататъшни сведения относно състоянието на нещата във Филипополи извън това, което вече съобщих на Ваше превъзходителство с моята телеграма от 7 того: аз съм поради това склонен да мисля, че паниката е донякъде намаляла и че присъствието на войската успокоява населението.

В града загрижеността и безпокойствието у обществото, засилени през последните няколко дни поради най-различни слухове за грабежи, убийства и опожаряване на града от турци и въстаници, намериха известно успокояване в съобщенията, протелеграфирани от мястото на въстанието, но все пак никой не може да каже какво ще стане след това; скъпоценности се опаковат и складират на сигурно място и семействата се приготовляват да напуснат града; между последните мога да спомена и семейството на руския ми колега.

Като предохранителна мярка срещу евентуално нарушение на общественото спокойствие разквартирувани са силни войскови части по разните квартали на града и патрули пазят през нощта.

Извършва се също значителна работа по производството на куршуми и патрони и в приготовлението на сухари за войската.

В заключение мога да уведомя Ваше превъзходителство, че последната изпратена по суша поща за Англия през Белград се върна обратно от София снощи, тъй като се е счело за непрактично да се продължи пътят по-нататък поради военната окупация на страната.

Имам чест и пр.

(п) И. Х. Дюпюи

До негово превъзходителство
сър Хенри Елиот и пр.

284

1876 април 27, Русе. — Доклад от Ричард Рийд до Хенри Елиот[1] в Цариград[2]

Търговията е в упадък поради вълненията в Южна България. Панаирът в в Ески Джумая е минал неуспешно. Размириците в Копривщица и Панагюрище могат да дадат отражение и в Русенския вилает. Турските власти вземат предотвратителни мерки по всички заподозрени места и раздават оръжие на мюсюлманите. Има раздвижване на войските.

Copy

Rustchuk, 9[3] May 1876.

Sir,

I have recently heard various rumors here respecting one part or another of the Province, but they were so conflicting that I thought I might be able to give some correct and useful information at the Fair which opens annually on St. Georges day (the 5-th May)[4] at Eski Djuma[5] a town about seven hours distant from this and about four W[est] by S[outh] from Shumla[6].

I accordingly proceeded there on Wednesday last and returned on Saturday.

During my two days' stay there I managed to converse with people from almost every direction of the vilayet[7], but in every case whilst discontent was certainly expressed I perceived a decided determination to avoid anything like a rising against the Government.

I found much discontent at the Fair from another cause and that was the general refusal of the merchants to grant the usual credit to the villagers and small shopkeepers and which was attributed to the uncertainty in the minds of the merchants from the present political and financial state of the Empire. The consequence is that the present Fair is a decided failure compared with those of preceding years. For instance the average number of pieces of cotton manufacture brought to the Fair for sale has hitherto been about 180,000. This year only 15,000 have been conveyed there — and hitherto almost every magazine of the Fair has been occupied — this year about one third are closed.

On my return from Eski Djuma I had an interview with the Governor-General in order to ascertain what he had to say on the state of the vilayet.

His Excellency said that for the moment he had nothing to fear except in that portion bordering on the north western part of the Sandjak[8] of Philippopoli which might be affected by the latter and which had heard was as follows:

It appears that some Servian secret emissaries[9] had been found in the villages or rather town of Avratalan[10], and orders were sent for their arrest

which on being put into execution were resisted by the inhabitants supported by those of the adjacent large village Otlukeui[11].

A collision ensued resulting as the Pacha has heard in the death of three gendarmes and wounding of one of the mudirs.

Up to this the Pacha has only heard the foregoing but as it is to be feared that two other neighbouring large places called Akdje Klissé[12] and Karlova[13] may join the other two, he has ordered the Governor of Sofia to send to the spot what force he can spare to assist others that are said to have been dispatched also there from the other side. — The four places named contain altogether about 8,000 houses.

His Excellency said that notwithstanding all the vigilance of the authorities under his superintendance secret emissaries have possibly managed to enter the vilayet and therefore if the affair of Avratalan is not speedily arrested, disturbances may break out in other quarters and within his jurisdiction. Until however he receives further intelligence he cannot say any more on the subject than that he is taking every precaution at every suspected point.

His Excellency also informed me that a few days ago a small Servian steamer had been seen towing down the Danube near Widdin a barge said to contain several thousand rifles. On this report reaching him, he ordered the gunboats between this and Widdin to closely watch these vessels, which, perceiving that they were discovered, disappeared in the direction of Servia.

Since writing the foregoing I have perused a letter from Lom Palanka between this and Widdin stating that a quantity of arms and ammunition had arrived there for distribution amongst the Mussulmans and I have just ascertained that yesterday a considerable number of cases containing similar arms arrived here from Constantinople and were immediately sent on to Tirnova to be deposited there for distribution in case of need.

The inhabitants of Gabrova at the foot of and on this side the Balkans have petitioned the Governor-General for some troops to be quartered there, and H. E. has just ordered a batalion to the spot.

All this would tend to show that something serious is apprehended — but as there are now all found and within easy distance of the disturbed quarter about 18 or 20 batalions of troops, those here capable of judging thereon do not think that there is really anything to fear for the present.

Troops are on their way from Nish to Sofia and others as I said before are going to the spot from the other side.

I have also just heard of an event said to have occurred near Avratalan which if true may bring on serious complications — it is said that a Circassian village in that vicinity has been burnt, — if so, the Circassians, generally a lawless set, are sure to take their revenge and this may severely tax the Government to put down when once commenced.

This report is based on what I have heard in generally reliable quarters. On this side the Balkans I am persuaded that there will be nothing to apprehend if the disturbances I have mentioned are speedily put down — but if the flame is allowed to spread, it will then be difficult to say when it will be arrested.

I have the honor etc...
(Signed) R. Reade

ИБИ — БАН. Фотокоп. англ. ез. 9 л. 9 п. с. 32/18·5
Ориг. се съхранява в Архива на М-вото на външните работи в Лондон.

Публ. в: Turkey № 3 (1876). Correspondence respecting the Affairs of Turkey and the insurrection in Bosnia and the Herzegovina. London, 1876, № 273 — прил.

[1—2] Получателят е определен по съдържанието, а градът — по получателя. [3] Н. ст. [4] 5 май по н. ст. за XIX в., 6 май по н. ст. за XX в., 23 април ст. ст. [5] Дн. Търговище. [6] Дн. Коларовград. [7] Област. [8] Окръг. [9] Апостолите са били снабдени със сръбски паспорти, вж. док. № 40 и док. № 476. [10] Копривщица. [11] Панагюрище. [12] Бяла черква, дн. Вазовград. [13] Дн. Левскиград.

Превод:

Копие

Русе, 9 май 1876.

Господине,

Научих наскоро различни слухове, отнасящи се до един или друг край на тази провинция, но те бяха толкова противоречиви, че аз счетох, че бих могъл да дам някои точни и полезни сведения от панаира, който ежегодно се открива на Гергьовден (5-ти май) в Ески Джумая, град на разстояние около 7 часа оттука и на около 4 [часа] югозападно от Шумен.

Аз следователно отидох там миналата сряда и се върнах в събота.

През двудневния си престой там успях да разговарям с хора от почти всички краища на вилаета и при всеки отделен случай, макар недоволството да бе ясно изразено, забелязах твърда решителност да се избегне всяко нещо, което би наподобявало бунт срещу правителството.

Забелязах голямо недоволство и по друга причина — поради общия отказ на търговците да продават както обикновено на кредит на селяните и на дребните търговци, нещо, което се обяснява със страха на търговците от сегашното политическо и финансово положение на империята. В резултат на това сегашният панаир е решителен неуспех в сравнение с тези от предишните години. Например средният брой на артикулите, изработени от памучни тъкани, донесени на панаира за продажба, досега е бивал около 180 000; тази година само 15 000 са били докарани; досега почти всички магазини на панаира са бивали заети — тази година около една трета бяха затворени.

След като се върнах от Ески Джумая, имах свиждане с генерал-губернатора, с оглед да установя какво има той да каже върху положението във вилаета.

Негово превъзходителство ми каза, че засега той няма от какво да се опасява освен за онзи край, който граничи със северозападната част на Пловдивския санджак, който би могъл да бъде повлиян от станалото в този град и за което той научил следното:

Изглежда, че някакви тайни сръбски агенти били открити в село или по-скоро град Аврaталан и били изпратени нареждания за тяхното арестуване и когато тези нареждания били поставени в изпълнение, жителите се възпротивили, подкрепени от съседното голямо село Отлукьой.

Вследствие настъпилото сблъскване, както научил пашата, трима жандарми били убити и един от мюдюрите ранен.

Досега пашата бил научил само горното, но тъй като има опасност, че други две съседни селища, Акче Клисе и Карлово, могат да се присъединят към станалите две, той наредил на управителя на София да изпрати на мястото сили, с каквито разполага, за да помогне на другите, които казват, че били изпратени също там от друга посока. Споменатите четири селища имат общо около 8000 къщи.

Негово превъзходителство каза, че въпреки всичката бдителност на подчинените му власти възможно е тайни пратеници [агенти] да са успели да влязат във вилаета и поради това, ако случаят с Аврaталан не бъде наскоро потушен, могат да избухнат размирници в други краища и под негова власт. Все пак, докато не получи други сведения, той не може да каже нещо повече по въпроса освен това, че взема всички предохранителни мерки по всички заподозрени места.

Негово превъзходителство също ме уведоми, че преди няколко дни е бил забелязан малък сръбски параход, който влечал надолу по Дунава една лодка, за която казват, че съдържала няколко хиляди пушки. Когато това донесение стигнало до него, той заповядал на въоръжените лодки оттук до Видин да следят отблизо тези кораби, които, забелязвайки, че са открити, изчезнали по посока на Сърбия.

След като изписах горното, прочетох едно писмо от Лом Паланка [селище разположено] между [Русе] и Видин, в което се казва, че известно количество оръжия и муниции били пристигнали там за раздаване на мюсюлманите, и аз току-що установих, че вчера значително число сандъци, съдържащи подобно оръжие, пристигнали тука от Константинопол и веднага били изпратени в Търново, за да бъдат складирани там за раздаване в случай на нужда.

Жителите на Габрово [разположено] в полите на [северната] страна на Балкана, са замолили генерал-губернатора да бъде разквартирувана там някаква войска и негово превъзходителство току-що отправи един батальон към това място.

Всичко това иде да покаже, че съществува опасение от нещо сериозно — но тъй като сега навсякъде и в съседство с размирните краища има около 18 или 20 батальона войска, хората, които са в състояние да преценяват нещата, не считат, че засега наистина има нещо, от което да се страхуват.

Войски идат от Ниш за София, а други, както казах вече, отиват за това място от другата страна.

Току-що научих също така за една случка, за която говорят, че била станала близо до Аврaталан, която, ако е вярна, може да доведе до сериозни усложнения. Разправят, че едно черкезко село в околностите му било опожарено, ако това е така, черкезите, въобще склонни към беззакония, навярно ще си отмъстят, а прекратяването на всичко това, веднъж започнало, може да струва твърде скъпо на правителството.

Настоящият доклад се основава на това, което научих от общо взето достоверни среди. Убеден съм, че отсам Балкана няма да има нищо, от което да се опасяваме, ако размирниците, за които споменах, бъдат бързо потушени, но ако огънят се остави да се разшири, то тогава ще бъде трудно да се каже кога ще бъде спрян.

Имам чест и пр...
(п) Р. Рийд

До сър Хенри Елиот...

285

1876 април 27, Кладово. — Телеграма от Иван Сапунов до Панайот Хитов в Белград

В Турну Магурели чакат 200 четници. Пристигнал е дядо Желю. Т. Стоянов не може да замине. Изброява въстаналите селища.

Кладово, 9[1]. 5. 1876.

Панайот Хитов, Београд.

Кантарджия[2] дойде из Магурел, тамо 200 овна[3] одабрани[4]. Досад[5] е дошел дядо Жельо[6], Диарбекирски[7] не можел да отиде, биче[8] опасно, до тука нямат разноски. Яви[9] бързо како[10] да отговорим. Габрово, Сливен, Ямбол, Казанлък, Филибе[11], Пазарджик, Самоков до София пламти[12].

Сапунов[13]

Ф. ПХ, II А 8985. Ориг. с лат. с мол. 1 л. 1. п. с. 28/22.

Публ. в: Страшимиров, Д. Т. Архив на възраждането. Т. I. София, 1908, с. 380, № 16

[1] Н. ст. [2] П. Мишайков. [3] Овни; в случая — четници. [4] Отбрани, събрани. [5] Досега. [6] Чернев. [7] Т. Стоянов. [8] Ще бъде. [9] Съобщи. [10] Как. [11] Пловдив. [12] Обхванати от въстанието. [13] Иван.

1876 април 28, Пловдив. — Доклад от Найден Геров[1] до граф Николай П. Игнатиев в Цариград[2]

Жителите на Перущица и Брестовица са молили властта за защита. Геров и австрийският консул са подкрепили тяхната молба. Въпреки това Перущица е опожарена и жителите ѝ избити в по-голямата си част. Околните български села също са опожарени. Пристигналите в Пловдив башибозуци грабят и безчинствуват. Окръжният управител е освободен от служба.

Его превосх[одительст]ву г. [Н. П.] Игнатьеву.
Филиппополь[3], 28 апреля 1876 г.

№ 43

М[илостивый] г[осударь] Николай Павлович,

В объяснение телеграфической моей депеши от сегодяшнего дня, честь имею довести до сведения Вашего превосх[одительст]ва, что жители местечек Перущицы[4] и Брестовицы[5] (Дереджекиой), отстоящих на три часа от Филиппополя и населенных исключительно болгарами, заметив угрожающее положение, которое турки соседних селений приняли в отношении к ним, [а] также ввиду разорения селения Курткиой[6], отстоящего полчаса от них, послали в воскресенье 25-го апреля просить здешнее начальство принять меры для защиты их.

Уведомленные об этом, я и австро-венгерский вице-консул[7] сделали мутесарифу[8] нужные представления в воскресенье же. В понедельник ходатайство жителей помянутых местечек и наши представления были повторены и мы были уверены, что приняты надлежащие меры.

Несмотря на то, никакие меры не были приняты и вчера после полудня турки напали на Перущицу, сожгли ее и избили жителей, которые не успели спастись бегством. И что необъяснимо, когда начиналось тут разорение, старшина местечка, который находился в городе с воскресенья, чтобы хлопотать о посылке туда войска для отвращения угрожающей катастрофы, был посажен в тюрьму, как уверяют, в так называемый д о л ап, или п о л и с[9] под пытку, а почему неизвестно.

Болгарские деревни в окрестностях не перестают гореть, сжигаемые турками. То же самое происходит в Татар-Базарджикском[10] округе.

Третьяго дня прибыл в город отряд башибузуков, которые, при проходе через базар, начали брать из лавок что попало. При таких бесчинствах базар был закрыт. Сегодня по требованию полиции он был открыт, но по возобновившимся бесчинствам башибузуков опять закрыт.

По имеющимся достоверным сведениям, турки замышляют разорить главнейшие селения и истребить жителей их, чтобы тем ослабить болгар.

Азиз паша отрешен от должности филиппопольского мутесарифа и уехал с экспрессом, с которым приехал сегодня назначенный на его место Гамид паша, бывший и прежде филиппопольским мутесарифом. Отставка его, о которой он ничего не знал, сообщена ему Гамид пашею.

С глуб. почт...

[Геров]

ААН. Ф. 1, оп. 2, арх. ед. 1425, л. 468—469. Преп. с маст. рус. ез. 2 л. 2 н. с. 34/21

Публ. с пропуски в: Архив на Найден Геров. Под ред. на М. Г. Попруженко. Ч. II. София, БАН, 1932, с. 160, № 167

[1] Авторът е определен по съдържанието. [2] Градът е определен по получателя. [3] Пловдив. [4—5] Пловдивско. [6] Дн. Куртово Конаре, Пловдивско. [7] Аделбург. [8] Окр. управител. [9] Карцер. [10] Пазарджишки.

Превод:

До негово превъз[ходителст]во г. [Н. П.] Игнатиев
Филипопол, 28 април 1876 г.

№ 43

Уважаеми г[осподин] Николай Павлович,

В обяснение на телеграмата ми от днес имам чест да осведомя Ваше превъз[ходителст]во, че жителите на градчетата Перущица и Брестовица (Дереджекьой), отстоящи на три часа от Филипопол и населени изключително с българи, забелязвайки заплашващото положение, което турците от съседните села взели по отношение на тях, [а] така също предвид на разоряването на селото Курткьой, отстоящо на половин час от тях, изпратили в неделя на 25-и април да молят тукашната власт да вземе мерки за защитата им.

Уведомени за това, аз и австро-унгарският вицеконсул направихме до мютесарифа нужните постъпки още в неделя. В понеделник ходатайството на жителите от поменатите градчета и нашите постъпки бяха повторени и ние бяхме уверени, че са взети нужните мерки.

Въпреки това никакви мерки не бяха взети и вчера след обед турците нападнали Перущица, опожарили я и избили жителите, които не успели да се спасят с бягство. И което е необяснимо, когато се започвало тук разорението, старейт на градчето, който се намирал в града от неделя, за да моли за изпращането там на войска за предотвратяване на заплашващата катастрофа, бил затворен, както уверяват, в тъй наречения д о л а п или п о л и с за изтезание, без да е известно защо.

Българските села в околностите не престават да горят, опожарявани от турците. Същото става и в Татарпазарджишкия окръг.

Преди три дни пристигна в града отряд башибозуци, които при преминаването през пазара започнали да вземат от дюкяните всичко, каквото им попадне. При такива безчинства пазарът бил закрит. Днес по нареждане на полицията той бе открит, но след възобновените безчинства на башибозуците отново бе закрит.

Според достоверни сведения турците замислят да разорят главните села и да изтребят жителите им, за да отслабят с това българите.

Азис паша е освободен от длъжността филипополски мютесариф и замина с експреса, с който пристигна днес назначеният на негово място Хамид паша, който беше и по-рано филипополски мютесариф. Оставката му, за която той нищо не знаел, му е съобщена от Хамид паша.

С дълб. почит.

[Геров]

287

1876 април 28, Цариград, Ортакьой. — Окръжно писмо от Българската екзархия, подписано от Антим I, митрополит Видински и екзарх български, до свещениците, първенците и останалите християни

Дълг е на християните да се подчиняват на властта, защото „властите са създадени от бога". Тези, които се бунтуват, „са чада на сатаната". Да не се поддават на тяхното влияние, а да останат верни и покорни на султана.

Българска екзархия[1]
1872

Благоговейни свещеници, почтени първенци и прочее благословени християни, чада наши о господе възлюблени, да бъде спасителната божия благодат с всички вас!

Божествени[ят] апостол Павел в бого[в]дъхновеното си послание към римляните, като показва на верните какви длъжности имат да изпълняват, увещава ги между друго да изпълняват точно и поданичес-

ките си длъжности, като им казва, че властите са учинени от бога и че е грях да им се противи человек: „Всяка душа властем предержащим да повинуется; нест бо власт, аще не от бога: сущия же власти от бога учинени сут. Темже противляйся власти, божию повелению противляется: противляющий ся же, себе грях примлют."

Ми[2] се надеяхме, че тия бого[в]дъхновени думи на божествени[я] апостол, които са управлявали досега поведението на благочестиви[я] български народ към богохранимата османска държава и са го предпазвали в разстояние на пет века от злочестините на обществени смущения и междуособни терзания, ще го предпазят и в тия смутни времена от всякоя подобна беда; но със сърдечна болезън ми внезапно се научихме, че се явили злонамерени и зловещи хора, чада на сатаната, които за свой интерес сеят ненавист против османските населения, с които наши[ят] народ в разстояние на пет века е живял задружно в добра хармония, и със змийна хитрост и по нейде със сила повличат след себе си миролюбивите населения, като предават всичко на огън и на разрушение против заповедите на православната наша вяра и против всякоя человечност; а още по-голяма става нашата горест, като се научаваме, че по някои места благочестивите населения давали ухо на тия достоосъдителни внушения и измамени от тия злонамерени и лоши хора, са се увлекли в гибелни[я] път на смущението, без да предвиждат големината на злочестините, към които той ги води. Това известие, чада наши о господе възлюблени, ни наскърбява толкова повече, колкото повече и повече размишляваме върху гибелните следствия, които неминуемо ще последуват от това заблуждение на някои за цели[я] народ. Ний изпълняваме прочее най-свещена длъжност, като ви увещаваме от дълбочината на нашето отеческо сърце да пазите себе си и околните благочестиви населения от всякои явни или тайни внушения и подбуждения, които би се стремили да ви отклонят от прави[я] на верноподаничеството път, а да бъдете всякога и сега повече от всякога точни в изпълнението на поданическите си длъжности и като се повинувате и покорявате на властите, да се молите непрестанно на подателя на мира и на всяко добро, всемилостиваго бога, за прекратяването на тия бурни времена и за здравето и дълготрайствието на н. и. в. султан Абдул Азис Хана, комуто да подаде господ мирно царство, та и ми[3] в тишината му да поживеем тих и мирен живот.

Цариград — Ортакьой, 28 априлия 1876 л[ято] сп[асение].

† Антим, митрополит Видински и екзарх български

Кол. С, II А 1072. Литогр. с автогр. 1 л. 1 п. с. 50/36·5

[1] Сух печат. [2—3] Ние.

1876 април 28, Гюргево. — Писмо от Георги Киселов до Райчо Гръблев и Райчо Попович в Плоещ

Осведомява ги за хода на въстанието по места. Чета се готви да мине в България в помощ на въстаниците.

Господ[а] Р. Гръблев и Р. Попович.

Гюргево, 28 април 1876.

Приех ви писмото; разумях писаните ви точно, щото ме питате. Това е вярно, че в Татар Пазарджик [въ]станали и в Белоградчик, в Шопско и там са [въ]станали, но числото не се знае, щото са знаменити въстаниците. Числото е много, но подробности няма още.

Оттук чета се мисли да мине, щото е помощ на вътрешните въстаници и голям страх за турците. Зато[ва] побързайте да приготвите, то ест бай Р. Попович, ако има намерение, да се не бави, щото не ще отиде до 1 неделя, ще избухне от Сливен до Троян наред по Стара планина и подир по градищата. Планът е добър, само тукашните трябва да бързат, които ще минуват; и това казвам: като вземеш Сливен, Елена, Трявна, Габрово, Троян, Севлиево, Ловеч, Плевен, Враца и....[1] русчушки [и] свищовски села чак до Балкана, дето ще каже с големи села и касаби[2], всички снабдени с оръжие. Само малко имат от новите пушки, но те правят плана, че ще нападат неприятелите и от тях ще вземат, както се чу слух, [че] между Свищов и Видин, дето са въстанали, в Шоплука, нападнали на припасите турски и ги отнели от турците и се снабдили с 3000 пушки и барут.

Сега се очаква от Сърбия да излязат за Западна България 4 войводи, добре въоръжени, с по 1000 войници на всеки войвода, и те българи, що ще чуем у в 3—5 дена. Наш един пратеник ходи в Сърбия от отсрещния комитет, че това нагласи и хиляди улеснения други. Зато[ва] с божа воля очаква[т] се добри сетнини. Снощи от верни източници научихме се, че и Сърбия трябва да е почнала, но тя нямаше намерение, ако не захванат турците, но съмняваме [се че], ако са прибързали четите оттам да излязат, те са дали причина да ударят и турците на тях. Аз, като науча по-повярно, тутакси ще ви съобщя. Засега тези навярно да ги смятате.

Ваш приятел Г. Н. Киселов

[На с. 4 адрес]

Domnului[3]
Raiciu P. Gräblev
Ploești

Ф. РПХ, II В 555. Автогр. с маст. повр. 2 л. 3 п. с. 27·5/22·5

[1] Повредено. [2] Градчета. [3] Господин.

289

1876 април 28, Бекет. — Телеграма от Андрей Матев до Димитър Горов в Крайова

Относно купуването на оръжие.

Бекет,
10/5. 1876.
Горов[2], хотел „Фразеняну",
Кр[айова].

Парите приехме. Търговецът тази вечер е при вази. Чакайте го.

Андрей Матев

Ф. ДГ, ст. № II А 9218. Ориг. с лат., с маст. 1 л. 1 п. с. 26/21

Публ. с пропуски и грешки в: Страшимиров, Д. Т. Архив на възраждането. Т. I. София, 1908, с. 266, № 65

[1] Н. ст. [2] Димитър.

290

1876 април 28, Бекет. — Писмо от Никола Обретенов до Мито Цветков в Крайова[1]

Врачани са пратили кола и хора за пренасяне на оръжието. То може да се пренесе само през Козлодуй или Оряхово. Да действуват бързо. Турците са изпратили войска от Русе за Търново.

Брате Ганчо[2],

Човекът, който донесе писмата, каза ни, че 8 талиги[3] са вече дошли и чакат за стоката[4] с 28 души, които ще бъдат водители и пазачи. Стоката освен от Козлодуй[5] или от Оряхово не може от друго място да мине. Предложихме му за от Корабие, каза, че е невъзможно. Затова стоката трябва тука да дойде. В Оряхово прегледали дали вардят ноще[6] наоколо и казаха, че да, но малка работа. Както и да е, вий ще видите вече от писмата, които ви носи Никола[7], че не е вече време за бавене. Затова бързайте, талигите чакат, сутре ще мине Соколов[8] с пари, ако е нужно, ще ви го пратим.

Ваш Тропчо[9]

1876 април 28, Бекет.

Човекът, който донесе писмата, каза ни, че от Русе заминал аскер[10] за Търново с талиги.

Същи

[На с. 2]

Стефана и Иванчо[11] са освободени и са дошли във Враца[12].

Ф. МЦ, ст. № II А 9301. Автогр. с маст. 1 л. 2 п. с. 34/21

Публ. с грешки в: Страшимиров, Д. Т. Архив на възраждането. Т. I. София, 1908, с. 264, № 55.

[1] Градът е определен по получателя и съдържанието. [2] М. Цветков. [3] Коли. [4] Оръжието. [5] Оряховско. [6] Разчетено приблизително; може да се чете и „йоще". [7] Никола

Богданов-Сопотненецът. [8] Спас. [9] Н. Обретенов. [10] Войска. [11] Гавази в Руското консулство в Русе. [12] Думата „Враца" е написана ясно, но като се съди по съдържанието и контекста, може да се предположи, че авторът е искал да напише в „града".

291

1876 април 28, Зимнич. — Телеграма от Марко Цветкович до Янко Ангелов в Гюргево

Оръжието ще бъде изпратено.

Зимнич,
10[1].5. 187[6].
Ангелов[2], Г[юр]гево.

Стоката[3] неизпратена. Гледа се случай за пращането им. Бъдете спокойни, до сутре ще ви се яви.

Марко Цветкович [?]

[На с. 2 бележки на рум. ез.]

Ф. ЯА, ст. № II В 307. Ориг. с лат. с маст. 1 л. 2 п. с. 26/19·5

Публ. с пропуски и грешки в: Стоянов З. Хр. Ботйов, Русе, 1888, с. 328

[1] Н. ст. [2] Янко. [3] Оръжието [?]

292

1876 април 28, Олтеница. — Телеграма от Атанас Чернев до Димитър Горов в Гюргево

Научили са, че въстанието в България е избухнало. Веднага да ги уведомят дали е вярно това.

Олтеница, 10[1][5][2] 187[6].

Димитър Горов, Г[юр]гево.

Слух[3] чухме, че нашите се повдигнали[4]. Голямо въстание станало. Истина ли е? Отговорете сега тутакси.

Чернев[5]

Ф. ДГ, ст. № II А 9242. Ориг. с лат. с маст. 1 л. 1 п. с. 26/10·5

Публ. в: Страшимиров, Д. Т. Архив на възраждането. Т. I. София, 1908, с. 267, № 66

[1] Н. ст. [2] Месецът е определен по съдържанието. [3] Разчетено приблизително. Може да се чете също „тук" или „уж". [4] Въстанали. [5] Атанас.

1876 април 28, Белград. — Телеграма от ген. Михаил Черняев до Кириак Цанков в Букурещ.

Да му съобщи дали П. Каляджи е в Букурещ, както и подробни новини.

Belgrade,
[le] 10[1].5. 1876.
K. Tzancov,
Calea Moşilor 105,
Buc[arest].

Calandji[2] est-il Bucarest? Donnez nouvelles détaillées par poste à mon adresse — hôtel „Paris". Pars après-demain; quatre jours — Alexinats.

G. Tchernaïev[3]

[На с. 2 отговор-чернова]

(Bucarest [le], 11 mai 1876.)
(Réponse)
Tchernaïev,
Hôtel Paris.
Belgrade.

Calandji et les autres amis sont ici. Ils vous saluent. Nouvelles en chemin.

K. Tzancov

Ф. КЦ, п. 103, 37. Ориг. и автогр. черн. фр. ез. с маст. 1 л. 2 п. с. 26/21

Публ. само отговорът в превод в: Бурмов, Ал. Към историята на руско-българските връзки. В: Известия на И-та за бълг. история. София, 1951, кн. 1—2, с. 88

[1] Н. ст. [2] Павел. [3] Михаил.

Превод:

Белград,
10.5. 1876.
К. Цанков,
Калеа Мошилор 105,
Бук[урещ].

Каляджи в Букурещ ли е? Дайте по пощата подробни новини на моя адрес. Хотел „Париж". Тръгвам вдругиден. Четири дни [в] Алексинац.

Г[ен]. Черняев

Превод на отговора:

(Букурещ, 11 май 1876)
(Отговор)
Черняев,
хотел „Париж",
Белград.

Каляджи и другите приятели са тук. Те Ви поздравяват. Новините са на път.

К. Цанков.

1876 април 29, Пловдив. — Доклад от Найден Геров[1] до граф Николай П. Игнатиев в Цариград[2]

Изпратените редовни войски не само че не попречили на турските орди да разрушат Перущица, а ги подпомогнали. Селището е опожарено и само малка част от населението се е спасила. Обсадените в черквата още не са се предали. Изпратена е нова войска с един топ, за да разруши черквата. Комисията, натоварена да се осведоми за разоряването на Куртово Конаре, не е постигнала никакъв резултат. Подобна съдба ще имат и много други села. Пожарите продължават.

Его превосх[одительств]у г. [Н. П.] Игнатьеву.
Филиппополь[3], 29-го апреля 1876 г.

№ 44

М[илостивый] г[осударь] Ник[олай] Павлович,

В дополнение к донесению моему от вчерашнего числа за № 43, честь имею представить более подробные сведения о разорении местечка Перущицы.

Здешнее начальство, которое жители Перущицы так настоятельно просили защитить их от турок окрестных селений, угрожающих разорить местечко их, вместо того чтобы принять нужные в этом случае меры, ограничилось тем что во вторник 27-го апреля, посылая коммиссию из двух турок и одного болгарина, чтобы узнать о происходившем в Куртkиой[4], которое за три дня перед тем постигла та же участь, поручило ей, по близости, заехать и в Перущицу и посмотреть что тут делается.

Недопущенная в Курткиой коммиссия направилась к Перущице и нашла ее окруженной со всех сторон турками, с которыми она вошла в переговоры, но не успела убедить их разойтись и должна была возвратиться.

Полчаса спустя после того как коммиссия ушла[5] оттуда, турки напали на Перущицу и начали бить жителей и жечь дома. При этом часть жителей спаслась бегством, другая часть избита, а немногие, имевшие оружие, собрались в ограде церкви чтобы защищаться.

Местное начальство было уведомлено об этом в тот же день, но оно не сделало ничего для прекращения убийств и разорения, и только на другой день, вчера после полудня, послало сотню редифов[6] и двадцать человек конницы, после того как все местечко было обращено в прах и пепел, а жители избиты.

Посланное туда войско из сотни редифов и двадцати человек конницы под начальством коменданта Решид-паши нашло тут турок, довершающих разорение и осаждающих церковь, в ограде которой заперлись несколько человек из жителей имевших оружие, чтобы защищаться, и вместо того чтобы разогнать осаждающих и избавить осажденных, оно присоединилось к первым и потребовало, чтобы осажденные сдались.

Ввиду такого положения войска осажденные боялись сдаться и отказали в этом. Для принуждения их к тому посланы туда сегодня еще четыре сотни войска с одною пушкою, чтобы бомбардировать церковь, и, по всей вероятности, завтра будет дано знать в Константинополь[7], что инсургенты, собравшиеся в Перущице, окружены и избиты императорскими войсками.

По последним сведениям из 2.200 душ мужского и женского пола вместе, составляющих население Перущицы, около полутораста душ мужчин, женщин и детей спаслись бегством и находятся здесь, а остальные, за исключением тех которые защищаются в ограде церкви, частью избиты и частью — молодые женщины и девушки — отведены в плен.

Такая же участь ожидает и многие другие селения, которые напрасно просят начальство защитить их от, угрожающих разорить их, турок.

При сем, долгом считаю присовокупить, что пожары в селениях все еще продолжаются. До сих пор сожжено более сорока селений.

26-го апреля приехал сюда адъютант султана с поручением узнать о происходящем здесь и вчера уехал обратно.

Станция железной дороги в Белеве[8] сожжена жителями этого селения.

Не имея известий о получении донесений моих №№ 40—43 и телеграфических депеш от 22, 23, 25 и 28-го апреля, я посылаю настоящее донесение по австрийской почте.

С глуб. почт...

[Геров]

ААН. Ф. 1, оп. 2, арх. ед. 1425, л. 470—471. Преп. с маст. рус. ез. 2 л. 2 п. с. 34/21

Публ. с пропуски в: Архив на Найден Геров. Под ред. на М. Г. Попруженко. Ч. II. София, БАН, 1932, с. 161—162, № 168

[1] Авторът е определен по съдържанието. [2] Градът е определен по получателя. [3] Пловдив. [4] Дн. Куртово Конаре[?], Пловдивско. [5] В преписа „отошла". [6] Запасни войници. [7] Цариград. [8] Гара Бельово, Пазарджишко.

Превод:

До негово превъзходителство
г. Игнатиев. Филипопол, 29-и април 1876 г.

№ 44

Уважаеми господин Ник[олай] Павлович,

В допълнение на вчерашния ми доклад № 43 имам чест да Ви съобщя по-подробни сведения за разоряването на селището Перущица.

Тукашната власт, която жителите на Перущица така настойчиво молиха да ги защити от турците от околните села, които ги заплашвали, че ще разорят селището им, вместо да вземе необходимите за случая мерки, ограничила се с това, че във вторник, на 27 април, като изпратила комисия от двама турци и един българин да научи за случилото се в Курткьой, което преди три дни бе сполетяно от същата участ, възложило й, понеже била наблизо, да се отбие и в Перущица и да види какво става там. Тъй като не била допусната в Курткьой, комисията се отправила към Перущица и я намерила обкръжена от всички страни от турците, с които тя влязла в преговорн, но не успяла да ги убеди да се разотидат и трябвало да се върне обратно.

Половин час след като комисията си заминала, турците нападнали Перущица и започнали да избиват жителите и да опожаряват къщите. При това положение част от жителите се спасили с бягство, другата част е избита, а малцина, които имали оръжие, се събрали в черквата, за да се защищават.

Местната власт била уведомена за това в същия ден, но тя не направила нищо за прекратяване на убийствата и разоренето и само на другия ден, т. е. вчера след обед, изпратила една рота запасни войници и двадесет конници, след като цялото селище било обърнато в прах и пепел, а жителите били избити.

Изпратената там войскова рота от запасни войници и двадесет конници под началството на коменданта Решид паша заварила тук турците, които довършвали разоренето и обсаждали черквата, в която се затворили няколко души от жителите, които имали оръжие, за да се защищават, и вместо да разгони обсаждащите и да избави обсадените, тя се присъединила към първите и поискала обсадените да се предадат.

Предвид на това положение обсадените се страхували да се предадат на войската и отказали да сторят това. За да ги принудят да сторят това, днес били изпратени там още четирн роти войска с един топ, за да бомбардират черквата, и по всяка вероятност

утре ще се съобщи в Константинопол, че въстаниците, които се събрали в Перущица, са обкръжени и избити от императорските войски.

Според последните сведения от 2200 души от мъжки и женски пол заедно, които съставяли населението на Перущица, около сто и петдесет души мъже, жени и деца се спасили с бягство и се намират тук, а от останалите, с изключение на онези, които се защищават зад стените на черквата, една част са избити и друга част — млади жени и девойки — са отведени в плен.

Такава участ очаква и много други села, които напразно молят властта да ги защити от турците, които заплашват да ги разорят.

При това считам за дълг да прибавя, че пожарите в селата все още продължават. Досега са опожарени повече от четиридесет села.

На 26 април дойде тук адютантът на султана със задача да узнае какво става тук и вчера си замина обратно.

Железопътната станция в Бельово е опожарена от жителите на това село.

Като нямам известие за получаването на докладите ми №№ 40—43 и телеграмите от 22, 23, 25 и 28-и април, изпращам настоящия си доклад по австрийската поща.

С дълб[око] почит[ание]

[Геров]

295

1876 април 29, Крайова. — Телеграма от Димитър Горов до Тома Кърджиев чрез сем. Горови в Гюргево

Да съобщи в Русе да почнат въстанието. В Панагюрище са въстанали.

Крайова,
11[1] [5][2] 1876.
Горов[3] за Тома[4],
Г[юр]гево.

Явете на търговците[5] от среща да [в]дигнат стоката[6]. Панагюрците са [в]дигнали до 6000 колета[7].

Горов[8]

Ф. ТК, ст. № II В 309. Ориг. с лат. с маст. 1. л. 1 п. с. 26/20·5

Публ. с грешки в: Стоянов, З. Хр. Ботйов. Русе, 1888, с. 329

[1] Н. ст. [2] Месецът определен по съдържанието. [3] До сем. на Д. Горов, тъй като той отсъствува от града. [4] Кърджиев. [5] Революционерите. [6] Да въстанат. [7] Въстаници [?] Димитър.

296

1876 април 29, Одрин. — Доклад от Иван Ал. Иванов до граф Николай П. Игнатиев[1] в Цариград

Според официалните турски бюлетини въстаниците са отблъснати. Властите искат да омаловажат движението. Говори се, че селата между Пазарджик и Пловдив горят. Въоръжаването на мюсюлманите и башибозуците продължава. Турците обвиняват русите като подбудители на въстанието. Английският консул получава сведения за движението от конака. Австрийският консул изказва недоверие към Н. Геров.

Донесение г. Иванова[2], консула в Адрианополе[3], его пр-ству г-ну чрезвычайному послу в Константинополе[4], от апреля 29 дня 1876 г., № 50.

Сегодняшнего числа розданы прилагаемые[5] при сем бюллетени, из которых видно, что турецкие войска отодвинули повстанцев к Балканам со стороны Копривщицы.

Так говорит бюллетень, не давая как и прежние бюллетени особенного значения движению в Балканах, но надо полагать, что движение это важнее нежели желают его представить. Из рассказов лиц, приехавших из Филиппополя[6], оказывается, что села между Базарджиком[7] и Филиппополем продолжают гореть.

Беспокойство всюду замечательное. Вооружение турок и особенно башибузуков, из которых многие поступили на службу выпущенные прямо из тюрьмы, повело к наведению страха на всех мирных жителей страны, и, как я уже не раз высказывал мысль, трудно предвидеть чем все это кончится.

Турки вообще раздражены, и замечательно, что при первом известии о восстании, все их раздражение обратилось противу русских, которых они прямо обвиняют в возбуждении враждебного им движения болгар. Как слышно из рассказов, положение нашего в[ице]-консула в Филиппополе затруднительно. Здесь же, если положение несколько и легче, то тем не менее далеко не благоприятно.

Из иностранных моих товарищей особенное внимание на движение болгар обратил английский[8] и австрийский[9] консулы. Первый получает сведения из конака паши, так как в Филиппополе нет английского агента. Второй, как я видел из разговора, относится с некоторым недоверием к действиям г. Герова[10], и я объяснил ему, что если турки не доверяют г. Герову, то вероятно потому только, что он сам по рождению болгарин. Относиться же поэтому только с недоверием к нему по меньшей мере неосновательно.

С отличным почтением и проч.

НИХБ, 2423/54, л. 14—15. Преп. с зав. маш. рус. ез. 2 л. 2 п. с, 29·5/19·5
Ориг. се съхранява в СССР — ЦГИАМ, Адрианополь, У-А2, 1876 г., д. 25, л. 23

Получателят е определен по съдържанието. [2] Иван. [3] Одрин. [4] Цариград. [5] Приложенията не са дадени в преписа. [6] Пловдив. [7] Пазарджик. [8] Х. Дюпюи. [9] К. Сакс. [10] Н. Геров.

Превод:

Доклад на г. Иванов, консул в Одрин, до негово пр[евъзходител]ство извънредния посланик в Цариград от 29 април 1876 г., № 50

Днес се раздадоха приложените тук бюлетини, от които се вижда, че турските войски са отблъснали въстаниците към Балкана откъм Копривщица.

Така казва бюлетинът, без да се отдава, както и в предишните бюлетини, особено значение на движението в Балкана, но трябва да се предполага, че това движение е по-важно, отколкото желаят да го представят. От разказите на лица, пристигнали от Пловдив, излиза, че селата между Пазарджик и Пловдив продължават да горят.

Възбуждението навсякъде е голямо. Въоръжаването на турците и особено на башибозуците, мнозина от които са постъпили на служба, пуснати направо от затвора, породи страх у всички мирни жители на страната и както аз вече неведнъж съм изказвал тази мисъл, трудно е да се предвиди как ще се свърши всичко това.

Турците въобще са раздразнени и забележително е, че при първото известие за въстанието, цялото им раздразнение се обърнало против русите, които те открито обвиняват, че са подбудили враждебното движение на българите против тях. Положението на нашия консул в Пловдив, както чуваме, според това, което разправят, е трудно. А тук, ако и положението да е до известна степен по-леко, при все това то далеч не е благоприятно.

От моите чуждестранни колеги особено внимание на българското движение обърнаха английският и австрийският консул. Първият получава сведения от конака на пашата,

тъй като в Пловдив няма английски агент. Вторият, както аз разбрах от разговора, се отнася с известно недоверие към действията на г. Геров, и аз му обясних, че ако турците нямат доверие на Геров, то е вероятно само за това, че той самият е българин по рождение. Но да се отнасят само за това с недоверие към него е най-малкото неоснователно.

С отлично почитание и проч.

297

1876 април 29, Гюргево. — Писмо от Тома Кърджиев до Георги Петкович в Русе[1]

Току що се е завърнал от Букурещ. Научили са се за избухването на въстанието на няколко места из България. Много е развълнуван от новината. Необходими са бързи и решителни мерки за всеобщо въстание и за подпомагане на въстаналите. Иска да се срещнат на всяка цена. Да му пише дали пратеникът им е съобщил обещанията на Сърбия. Да пратят хора в Г. Оряховица и Търново, които да занесат приложеното важно писмо, да подканят комитетите към незабавно въстание и да донесат новини оттам.

Гюр[гево], 29 апр[ил] 1876.

Кръстник[2],

Едвам тази вечер аз се завърнах от голямото село[3]. Щом пристигнах, прочетох писмата ти. Разбрахме съдържанието им. Не мога ти разправи, братко, какви мисли, какви безпокойствия обладават душата ми в тази минута. От всичко вече знаем, че България е възбунтувана, на едно място, на две места, на три... кръв се лее, а между това, аз — във Влашко. Какви ли плодове, каква ли облага за общата работа от местата, дето сме се трудили ние? Наистина и сам на себе си не мога да дам сметка сега засега. Смутен съм.

Пратеник, както бяхме говорили, отишел и се върнал — нали? Това ме утешава. Много нещо заслужава нашето място и само с това, че точно и временно праща хора, пощи и пр.

Аз дойдох, брате мой, и сега е цял лабиринт в мене. Какво върших, какво решихме и какво има да стане за късо време, то не може да ти се пише. Но интересът на проливаната вече народна кръв изисква да бъдем решителни, бързи в действията си и постоянни в намеренията си.

Нужно е и пак да дойдеш и си поприкажем. Ще ли можеш направи това, не знам. Но аз до утре вечер ще те чакам, не дойдеш ли, в други ден заминувам за работа. Най-после на скелята съм и чакам, по когото и да е, да приема писмо. Искам да ми пишеш: пратеникът ни съобщи ли обещанията на Сърбия, които ни разказа Георги[4]. Какво впечатление направи това на нашите братя; по тази причина ли отлагат още за няколко дена започването на бунта по тях места, или съвсем независимо от това тия са си определили един ден, в който ще започнат навсякъде вече? Знаете ли такъвзи определен ден? Кажете ми го кога е той? Скоро ли? Ако не, ето какво ти се заръчва: да се проводят двама пратеници за Ряховица[5] и Търново по два разни пътища. Тия ще носят приключеното[6] тука писмо, което е от твърде голяма важност. (Ще разбереш, ако го отвориш.) То ще се даде на когото знаеш. Тези пратеници са длъжни да обявят на братята[7] ни там, че непременно трябва да дигат бунта и там, и навсъде. Това е нужно — неизбежно нужно; това се изисква и от условията, под които подлежат съзаклятниците

повсъде из нашата България; то е в интереса за успяването на бунта; то е желанието най-после и на тези братя отсам Дунава и в Сърбия.

Тези пратеници трябва да се намерят там, като се почне бунтът по тях места. Те трябва чак след един ден или два, да се решат и да тръгнат тайно, да дойдат бърже, да донесат положителни известия, че бунтът се захвана и в какви размери даже. Те ще рискуват с живота си белким[8], но все един от тях ще сполучи да пристигне и ни донесе верни и точни сведения върху това, което ще стане или което може биля[9] и да става сега в минутата, когато аз дращя тези редове. Таквази поща, тези съобщения за тука са толкози нужни, колкото е нужна по-скорошна помощ за подпорка на въстанието в първите минути на избухването му, а и толкози полезни, колкото ще бъде полезно едно подкрепление на пламналия бунт в отечеството ни. Тогази ще знаем какво да правим и с пустия Русчо[10] и пр. и пр. и пр. Презирайте всяка опасност, братко, и само гледайте в тези критически минути по никакъв начин да не липсуват съобщенията с нас.

Сбогом! Твой Уста Георги[11].

(Повтори да го прочетеш и извърши според съдържанието му.)

Ф. ГП, ст. № II В 295. Автогр. с маст. 1 л. 2 п. с. 27·5/21

[1] Градът е определен по получателя. [2] Г. Петкович. [3] Букурещ. [4] Живков. [5] Г. Орѧховица. [6] Приложението липсва. [7] Комитетските дейци. [8] Може би, вероятно. [9] Дори. [10] Русчук [?] [11] Т. Кърджиев.

298

1876 април 29, Крайова.— Писмо от Георги Матев и Димитър Горов до Кириак Цанков в Букурещ[1]

Вместо с Я. Ванков да работи с Н. Дамянов, който има по-голямо влияние сред българите в Крайова.

Г-н Цанков[2],

Макар днес и да взе г-н Петров[3] (офицеринът) адресата на г-на Ванков[4], за да работите чрез него, но понеже намерихме за по-добър г-на Никола Дамянов, който има повече влияние между тукашните българи, вярваме, че на всеки начин ще ни заслужи по-добре.

Ви поздравляваме и сме

Ваши искрени Георги Матев
Д. И. Горов.

1876 априлия 29,
Крайова.

Ф. КЦ, п. 103,21. Автогр. с маст. 1 л. 1 п. с. 23/14·5

[1] Градът е определен по адресата. [2] Кириак. [3] Димитър. [4] Янко.

299

1876 април 29, Русе. — Писмо от Георги Петкович до Янко Ангелов в Гюргево[1]

Получия е оръжието. Да поръча калъпи за куршуми. Научил се е, че и в Ловчанско народът е въстанал. Вестниците пишат за убийството на консулите в Солун.

Господине Ангелов[2],

Приех напълно 9 кожи ов[чи][3] с 275 агн[ешки][4]. Бъди спокоен. Научих се от добър източник, че и в Ловчанската област е въстанал народът. Вестниците много добре пишат, а най-паче[5] за солунското приключение с консулите[6]. Калъпи според Кирова заръчайте 5, същата форма и от края на куршума да е с бурма, за да може [да] се завързва фишека[7]. Бързайте за поръчката им. Какво известие [има] из голямото село[8] и що направиха братята?

Кръстникът[9]

Р[у с е], 29 а п р. 876.

Ф. ЯА, ст. № II В 298. Автогр. с маст. 1 л. 1 п. с. 19·5/13·5

[1] Градът е определен по получателя. [2] Янко. [3—4] Оръжие. [5] Най-много. [6] Убийството на френския и немския консул в Солун. [7] Зарядът на патрона. [8] Букурещ. [9] Г. Петкович.

300

1876 април 29, Зимнич. — Писмо от Марко Цветкович до Янко Ангелов в Гюргево[1]

Получили са изпратеното оръжие. Чакат пушките и лекарствата.

1876 априлия 29,
в Гюргево.

Г-н Ангелов[2],

Приемна[х] ви депешата[3] и ви отговори[х], защото не беше ни пратена [стоката][4], ама днеска ни се изпратиха с добра воля всичките дребни работи; само остана[ха] свирките[5] дълги и лековете, [за които] чакаме добър случай. И за ножето голямо пак чакаме случай.

Аз ваш приятел Марко Цветкович.
Zimnicea

Само тез трите работи останаха, дето ви пиша.

[На с. 2 чернова на обява-покана във връзка с издаването на в-к „Нова България", писана с друг почерк и друго мастило.]

Ф. ЯА, ст. № II В 297. Автогр. с маст. повр. 1 л. 2 п. с. 27/21

Публ. с грешки и пропуски в: С т о я н о в, З. Хр. Ботйов. Русе, 1888, с. 297

[1] Градът е определен по получателя. [2] Янко. [3] Телеграмата. [4] Оръжието. [5] Пушки

301

1876 април 29, Бекет. — Телеграма от Якоков [?] до Димитър Горов в Крайова

Относно купуването на оръжие.

Бекет,
11[1]. 5. 1876.
Урджента[2].
Сотир Фразиняну[3], пентру[4] Горов[5],
Кр[айова].

Търговецът пристигна с пари тука. Стоката[6] ще пристигне ли до довечера или той да дойде?

Якоков [?][7]

Ф. ДГ, ст. № II А 9224. Ориг. с лат. с маст. 1. л. 1 п. с. 26/20·5

Публ. с грешки в.: Стоянов, З. Хр. Ботйов. Русе, 1888, с. 330

[1] Н. ст. [2] Бърза. [3] Съдържател на хотел. [4] За. [5] Димитър. [6] Оръжието. [7] Подписът е разчетен приблизително.

302

1876 април 30, Пловдив. — Доклад от Найден Геров[1] до граф Николай П. Игнатиев в Цариград[2]

В по-раншните си доклади го е осведомил, че пратеници на Българския революционен централен комитет години наред са обикаляли страната и са подготвяли народа за въстание. През 1875 г. агитацията е взела по-широки размери. Потушаването на въстанието от есента на 1875 г. всъщност допринесло за усилването на революционното движение. Изминалата зима протекла в засилване на враждебните отношения между турците и българите и във взаимна подготовка за борба. При такива обстоятелства е избухнало въстанието в Копривщица и Панагюрище преди определената дата поради своеволията на полицейските агенти. Властта използувала този повод, за да изпълни плана на младотурската партия за унищожаване на българите. Раздадено е оръжие на мюсюлманите и са свикани башибозуците с призив за борба срещу неверните. Тази въоръжена и фанатизирана турска сган върши небивали изстъпления.

Его превосх[одительст]ву г. [Н. П.] Игнатьеву.
Филиппополь[3], 30-го апреля 1876 г.

№ 45

М[илостивый] г[осударь] Николай Павлович,

В ожидании подробных сведений о восстании болгар в Татар-Базарджикском[4] и Филиппопольском округах, неизлишним считаю представить общий очерк этого движения, в том виде как оно представляется по имеющимся до сих пор о нем сведениям.

Из моих донесений Вашему превосх[одительст]ву известно, что агенты так названного Тайного комитета[5] несколько лет теперь сряду объезжали Болгарию чтобы побуждать болгар приготовляться к восстанию, которое комитет этот, будто, устраивает для свержения турецкого ига.

С прошлого года агенты эти умножились, и народ в тяжком угнетении под турецким господством тем легче поддавался внушениям их, чем несноснее становилось положение его из года в год.[6]

Угрожающее положение, которое турки приняли в отношении к болгарам по поводу Эски-Загарского дела[7], бесчинства, убийства и всякого рода насилия, которым они предались, и безнаказанность, с которою совершали их, и беспрестанные угрозы истребить болгар возбудили и тех из последних, которые никогда не думали о восстании, и заставили и их также вооружиться для защиты в случае нападения турок.

Возбуждение турок против болгар в этом случае было произведено тем, что при известии об открытии заговора в Эски-Загаре, турецкое правительство, как теперь положительно известно, дало приказание не только в Эски-Загару[8], где был открыт заговор, а повсеместно в Болгарию, приготовить турок, чтобы, в случае покушения болгар к восстанию, подавить оное [с] помощью мусульманского населения. В исполнение такового приказания центрального правительства, местные начальства повсеместно объявили турецкому населению — это также положительно теперь известно — вооружиться, потому-де, что болгары имеют заговор истребить их.

В этом обоюдном возбуждении болгар и турок друг против друга, в течение зимы обе стороны приготовлялись к предстоящему взрыву, который, при таком настроении умов, легко мог произойти, как это и случилось.

Полицейские агенты, посланные современно в Панагюрище и Копривщицу, местечки Татар-Базарджикского и Филиппопольского округов, имеющие каждое более тысячи дворов и населенные исключительно болгарами, для сбора податей и в то же время для узнания расположения умов у тамошних жителей, отнеслись к ним со свойственною им наглостью. Сии последние, не привыкшие видеть у себя те насилия которые полицейские делают в меньших селениях, воспротивились своеволию, и дошло до того, что из Копривщицы полицейские агенты были высланы в Панагюрище, [и], как говорят—но это еще требует подтверждения—убили [там] двоих заптие.

Высланные из Копривщицы и Панагюрища, полицейские агенты объявили начальству что жители этих местечек восстали.

Между болгарами, как я имел честь доводить до сведения Вашего превосх[одительст]ва, действительно был замысл о восстании, но время в которое оно должно было произойти еще не было определено, и провозглашение его зависело от обстоятельств, так что безпорядки в Копривщице и Панагюрище, как оказывается теперь, не имели и вида восстания, а были только сопротивление[м] своеволию полицейских агентов.

Если бы начальство послало тогда в Копривщицу и Панагюрище кого-нибудь для проверки показаний высланных оттуда полицейских агентов, то увидело бы, что они неверны. Но вместо того оно дало знать высшему начальству по телеграфу что болгары восстали, и вызвало приказание объявить мусульманскому населению вооружиться и набрать войско из башибузуков для действия против восстания.

В исполнение этого приказания, в тот же день было роздано здесь все старое оружие, сколько его находилось в здешнем депо, и разосланы во все стороны нарочные объявить повсеместно мусульманскому населению что гяуры восстали, и пригласить его вооружиться для защиты

Ввиду этих распоряжений начальства распространился слух, что правительство вооружает турок и собирает башибузуков для истребления болгар. Болгарское население тем скорее поверило этому слуху, что турки, как выше сказано, со времени Эски-Загарского дела не переставали хвалиться истребить их и открыто приготовлялись к тому.

С распространением этого слуха, вечером 22-го апреля, произошел в городе пожар в свечной лавке одного болгарина, смежной с кофейнею в которой ночью стоят тулумбаджи (пожарная команда). Пожар этот, как по всему видно, произведен турками нарочно чтобы сделать тревогу. И действительно при виде этого пожара, который по положению города виден был на всем почти пространстве округа, жители селений подумали что турки начали нападение на христиан, и стали уходить в горы чтобы укрыться от преследования.

Приглашенные начальством вооружиться для подавления восстания, которого собственно не было, турки бросились на селения, жители которых ушли в горы, разграбили оставшееся тут имущество и сожгли их. Призванные же в башибузуки и всякая сволочь под этим именем начали делать небывалые свирепства против мирных жителей.

Все это сделано с умыслом, чтобы показать что будто действительно есть восстание, чтобы воспользоваться этим для разгромления болгарского населения провинции.

Это дело партизанов так названной Молодой Турции, которая, как известно, имеет везде свои комитеты.

Общество так называемой Молодой Турции, имеющее своих членов между высшими сановниками и министрами, с завистью смотрело на прогресс християн и ищет возможности остановить его и обессилить их, чтобы обеспечить еще на некоторое время господство турок над ним.

Здешние члены этого общества воспользовались случаем, чтобы осуществить этот замысел в отношении болгар Филиппопольской провинции.

[Геров]

ААН. Ф. 1, оп. 2, арх. ед. 1425, л. 472—475. Преп. с маст. рус. ез. 4 л. 4 п. с. 34/21

Публ. в: Архив на Найден Геров. Под ред. на М. Г. Попруженко. Ч. II. София, БАН, 1932, с. 162—163, № 169

1

Авторът е определен по съдържанието. [2] Градът е определен по получателя. [3] Пловдив. [4] Пазарджишки. [5] Всъщност БРЦК. [6] В преписа „с год на год". [7] Въстанието от септември 1875 г. [8] Ст. Загора.

Превод:

До негово превъз[ходителст]во г. [Н. П.] Игнатиев.
Пловдив, 30 април 1876 г.

№ 45.

Уважаеми господин Николай Павлович,

В очакване на подробни сведения за въстанието на българите в Татарпазарджишки и Пловдивски окръзи считам за неизлишно да представя общ очерк за това движение в този вид, в който то е представено според наличните досега сведения за него.

От моите доклади е известно на Ваше превъзходителство, че агентите на така наречения Таен комитет вече няколко години подред обикаляли България, за да подбуждат българите да се подготвят за въстание, което този комитет уж организира за събаряне на турското иго.

От миналата година тези агенти се увеличиха и народът в тежко угнетение под турското робство се поддавал толкова по-лесно на техните внушения, колкото по-непоносимо ставало положението му от година на година.

Заплашващото положение, което турците взеха по отношение на българите по повод на ескизагарското дело, безчинствата, убийствата и всякакъв род насилия, на които те се отдадоха, и безнаказаността, с която ги извършваха, и непрестанните заплахи да изтребят българите възбудиха и тези измежду тях, които никога не са мислили за въстание, и заставиха и тях също да се въоръжат за защита в случай на нападение на турците.

Възбуждението на турците против българите в този случай беше породено от това, че при вестта за откриването на заговора в Ески Загара турското правителство, както сега е положително известно, заповяда не само в Ески Загара, гдето бил открит заговорът, а навсякъде из България да се подготвят турците в случай на опит за въстание от страна

на българите да го потушат с помощта на мюсюлманското население. В изпълнение на такава заповед на централното правителство местните власти повсеместно съобщили на турското население — това също сега е положително известно — да се въоръжат, защото уж българите готвят заговор, за да ги изтребят.

В това взаимно възбуждение на българи и турци едни против други през зимата двете страни се подготвяли за предстоящото избухване, което при такова състояние на духовете лесно можеше да стане, както това се и случи.

Изпратените своевременно в Панагюрище и Копривщица — градчета в Татарпазарджишки и Пловдивски окръзи, всяко с повече от хиляда двора и населени изключително с българи—полицейски агенти да събират данъци и в същото време да узнаят какво е разположението на духовете на тамошните жители се отнесли към тях със свойствената им наглост. Тези последните, несвикнали да виждат в своите градчета такива насилия, каквито полицията извършва в по-малките села, се противопоставили на своеволието и се стигнало дотам, че полицейските агенти били изгонени от Копривщица в Панагюрище и както казват, но това още трябва да се потвърди, убили там две заптиета.

Изгонени от Копривщица и Панагюрище, полицейските агенти съобщили на властта, че жителите на тези градчета въстанали.

Между българите, както имах вече чест да доведа до знанието на Ваше превъзходителство, действително имало замисъл, за въстание, но времето, когато трябвало да избухне, още не било определено и провъзгласяването му зависело от обстоятелствата, така че безредиците в Копривщица и Панагюрище, както се оказва сега, нямали предвид въстание, а били само съпротива срещу своеволието на полицейските агенти.

Ако властта изпратеше тогава в Копривщица и Панагюрище някого да провери показанията на изгонените оттам полицейски агенти, то щеше да види, че те са неверни. Но вместо това тя съобщила телеграфически на висшата власт, че българите са въстанали, и предизвика заповед да се съобщи на мюсюлманското население да се въоръжи и да се събере войска от башибозуци за действие против въстанието.

В изпълнение на тази заповед в същия ден бе раздадено тук всичкото старо оръжие, което се намираше в тукашния склад, и бяха изпратени във всички посоки куриери да обявят навсякъде на мюсюлманското население, че гяурите са въстанали, и да го призоват да се въоръжи за защита.

Предвид на тези разпореждания на властта се пръсна слух, че правителството въоръжава турците и събира башибозуци за изтребване на българите. Българското население повярвало толкова по-скоро на този слух, тъй като турците, както бе казано по-горе, още от времето на Ескизагарското дело не преставаха да се хвалят, че ще ги изтребят и открито се приготовляваха за това.

С разпространението на този слух вечерта на 22 април избухна в града пожар в свещарницата на един българин, съседна на кафенето, където нощно време стоят тулум баджиите (пожарната команда). Този пожар, както по всичко изглежда, е извършен нарочно от турците, за да създадат тревога. И действително при вида на този пожар, който поради положението на града, се виждаше почти по целия окръг, жителите на селата помислили, че турците са започнали нападението срещу християните, и започнали да се изтеглят в планините, за да се укрият от преследване.

Призовани от властта да се въоръжат за потушаване на въстанието, каквото всъщност нямало, турците се нахвърлиха върху селата, чиито жители се изтеглили в планините, разграбиха оставеното там имущество и ги опожариха. А свиканите башибозуци и всякаква сган под това име започнали да вършат небивали свирепства против мирните жители.

Всичко това е направено с умисъл, за да се покаже, че уж действително има въстание и за да се използува това за разгромяване на българското население в провинцията.

Това е дело на партизаните на така наречената „Млада Турция", която, както е известно, има навсякъде свои комитети.

Дружеството на така наречената „Млада Турция", което има свои членове между висшите сановници и министрите, гледаше със завист на прогреса на християните и търсеше възможност да го спре и да ги обезсили, за да осигури още за известно време турското господство над тях.

Тукашните членове на това дружество се възползуваха от случая, за да осъществят този замисъл по отношение на българите в Пловдивската провинция.

[Геров]

1876 април 30, Одрин. — Доклад от Хътън Дюпюи до Хенри Елиот в Цариград[1]

Турските войски превзели Стрелча. Въстаниците се оттеглили към Копривщица. Същите са опожарили Бельово. Доведените от Пловдив арестанти са препратени в Цариград. Събирането на башибозуци и доброволци продължава. Населението напуска градовете. Опожарени са много селища. Официалните сведения в много случаи са недостоверни.

No. 16

Adrianople,[2] 12-th[3] May, 1876.

Sir,

I have the honor to report to Your Excellency that the authorities at the Konak yesterday published in Turkish, Greek and Bulgarian a telegram from Hafus pasha the commander of the troops at Tatar Bazardjik a translation of which is as follows:

„On the 26-th/8-th instant the village of Strjelitza[4] was taken by a battalion of cavalry who behaved heroically under my command. The insurgents had two killed and five wounded; the rest fled to Avratalan[5] (Avradaly) in the Balkans. The guns and ammunition which fell into my hands as well as 177 liras found in the prisoners, I have sent to Tatar Bazardjik. I then withdrew to the village of Aivaly[6] when having made preparations I start this morning for Strjelitza to join the army and pursue the ememy. Avradaly is four hours from Strjelitza and three from Otlukeui. As soon as I reach Otloukeui[7] I intend to push a reconnaissance and continue operations against the insurgents. The insurgents are concentrated at the two aforesaid villages."

Intelligence having been received the day before yesterday and since confirmed that the railway station at Bellova was burnt down by insurgents, and two railway bridges between Sarambey[8] and Tatar Bazardjik also burnt and the line between these the latter places torn up, I telegraphed to Your Excellency to that effect last night.

Among other items of intelligence I learn that some twenty Bulgarian prisoners including four priests brought from Philippopoli, as well as the individuals in whom insurgent correspondence was discovered as I telegraphed on the 7-th instant, were forwarded to Constantinople yesterday, heavily chained.

I likewise inform Your Excellency that the local authorities, as well as the Turkish beys here are displaying great activity in the enrolment and equipment of Bachibozouks, and other volunteers, and batches of Turkish peasantry are continually arriving from the surrounding villages to be supplied with arms and ammunition.

The Governor-General in reply to my inquiries on the subject of the enrolment of these irregular troops, told me that they would only be used to guard the railway lines. Nevertheless the presence of such troops, and the fact that the Mussulman inhabitants have been provided with arms and ammunition by the authorities, continues to cause serious apprehensions lest the public peace should be disturbed.

In the meanwhile I hear that in consequence of the disorders said to have been committed by the Bashibozouks, the bazars and shops in Philippopoli and Tatar Pazardjik are closed and the inhabitants leaving in num-

bers. Enclosd I beg to transmit copy of a letter a from Mr. Milcoff from which Your Excellency may judge the state of panic existing there. Me. Milcoff who is a naturalized Brirish subject applied to me in a previous letter to be allowed to hoist the English flag over his house. In answer I informed him that I conld not anthorize him to do so, withont referring to Her Majesty's Embassy.

Azis pasha the Mutessarlf of Philppopoli has since my lasi report deen dismissed and Hamid pasha appointed in his ctead.

My Polish friend in the service of the Porte having accompanied one of the Sultan's aid de camp to Tatar Pazardjik returned last nighht. He tells me that the state of the country between Philippopoli, Bellova and Otionkeni is deplorable to behold — that villages are burning in all directions of the compass, — that in cosequence of ignorance an[d] apathy on the part of the Turkish furctionaries the greatest disorder and confusion prevalis there.

The burning of Bellova seems to have been attended with horrible cruelies to the small Turkish guard in charge of the place, which, being overpoweredt, was hacked to pieces by the Bulgarians.

My informant adds that shortly after this occurrence a party of about 150[9] well mounted and equipped insurgents led by two priests presented itself in the village declaring with crucifixes in hand that that was the way to exterminate Islamism.

Fears are meanwhile entertained for the safety of the Yamboli line and he surrounding country, for should the insurrection spread along the Balkans ond Shumla[10] fall into the hands of the insurgents, even Constantinople will be menaced.

I am assured that Hafus pasha's telegram of the doings of the troops under his command are entirely false, that he has never once come upon the insurgents, and that whilst their whereabouts is known, for some reason or another he avoids engaging them, according to other accounts the whole of the country is being laid waste by Bashibozouks and the troops under his orders.

I have the honor to be
Sir,
Your most obedient
humble servant
I. Hutton Dupuis

P. S. It is reported that while gunpowder is being openly sold to the Turkish inhabitants in this city, it is refused to Christians.

I. H. D.

H. E. Sir Henry Elliot, etc...

ИБИ — БАН. Фотокоп. англ. ез. 6 л. 6 п. с. 32/19. Ориг. се съхранява в Архива на библиотеката при М-вото на външните работи в Лондон.

Публ. в: Turkey № 3 (1876). Correspondence respecting the Affairs of Turkey and the insurrection in Bosnia and the Herzegovina. London, 1876, № 289 — прил. 1.

[1] Градът е определен по получателя. [2] Одрин. [3] Н. ст. [4] Стрелча, Панагюрско. [5] Колривщица. [6] Вероятно е означено погрешно селото „Айваджик" дн. Дюлево, Панагюрско. [7] Панагюрище. [8] Дн. Септември, Пазарджишко. [9] Четата на Бенковски. [10] Шумен, дн. Коларовград.

Превод:

№ 16

Одрин, 12 май 1876.

Господине,

Имам чест да съобщя на Ваше превъзходителство, че вчера властите в конака обнародваха на турски, гръцки и български телеграма от Хафъз паша, командуващ войските в Татар Пазарджик, преводът на която е, както следва:

„На 26/8 т. м. село Стрелица бе превзето от един кавалерийски батальон, който се държа геройски под моя команда. Въстаниците имат двама убити и 5 ранени. Останалите избягаха към Авраталан (Аврадали) в Балкаиа. Пушките и муниците, които паднаха в мои ръце, както и 177 лири, намерени у задържаните, изпратих в Т. Пазарджик. След това се оттеглих в село Айвали, където като извърших приготовления, тази заран тръгвам за Стрелица, за да стигна войската и преследвам неприятеля. Аврадали е на 4 часа от Стрелица и на 3 от Отлукьой. Щом стигнем Отлукьой, възнамерявам да извърша разузнаване и да продължа операциите срещу въстаниците. Въстаниците са концентрирани в двете горни села."

Сведенията, които се получиха завчера и които след това се потвърдиха, са, че жп. гара в Бельово е била опожарена от въстаниците и два жп. моста между Саранбей и Т. Пазарджик са също изгорени и линията между тези последните места скъсана. Телеграфирах на Ваше превъзходителство върху това миналата вечер.

Между другите неща от съобщенията научавам, че около 20 българи-затворници, включително и 4 попа, бяха докарани от Пловдив, както и лицата, у които се намери въстаническа поща, за което телеграфирах на 7 т. м. [Същите] тези бяха откарани вчера тежко оковани във вериги за Цариград.

Съобщавам също на Ваше превъзходителство, че местната власт, както и турските бейове развиват голяма дейност в набиране и екипировка на башибозуци и други доброволци; групи от турски селяни непрекъснато пристигат от околните села, за да се снабдяват с оръжие и муниции.

В отговор на моите запитвания относно вербуването на тези нередовни войски генерал-губернаторът ми заяви, че те ще се използуват само за пазене на жп. линии. Въпреки това присъствието на такива войски и фактът, че мюсюлманските жители са снабдени с оръжие и муниции от властите, продължава да предизвиква сериозни опасения, че общественият ред може да бъде смутен.

Междувременно чувам, че в резултат на безредията, които, казва се, че били извършени от башибозуците, пазарите и магазините в Пловдив и Т. Пазарджик са затворени и населението напуска масово [градовете]. Имам чест тук приложен да Ви предам препис от писмото на г. Милков, от което Ваше превъзходителство може да прецени чувството на паника, което съществува там. Господин Милков, който е натурализиран британски поданик, се обърна към мене в по-раншно [свое] писмо с молба да му се разреши да издигне английско знаме над къщата си. В отговор аз му съобщих, че не мога да му позволя да направи това, без да се допитам [по въпроса] до Посолството на нейно величество.

Азис паша, мютесарифът на Пловдив, бе уволнен след изпращането на последния ми доклад и Хамид паша е назначен на негово място.

Моят приятел, поляк на служба при Портата, придружавайки един от султанските адютанти до Т. Пазарджик, се върна снощи. Той ми каза, че положението на страната между Пловдив, Бельово и Отлукьой е ужасно на глед — по всички посоки села горят, — че в резултат на невежеството и апатията на турските чиновници там преобладава извънредно голямо безредие и обърканост.

Опожаряването на Бельово изглежда е било съпроводено с ужасни жестокости над малката турска стража на служба там, която, след като била надвита, била насечена на парчета от българите.

Моят информатор добавя, че наскоро след тази случка чета от около 150 въстаници, добре екипирани и на коне, водена от двама попове, се представила в селото с кръстове в ръка, заявявайки, че този е начинът за изкореняване на ислямизма.

В същото време съществува опасение за безопасността за ямболската линия и околността, защото ако въстанието се разпростре по Балкана и ако Шумла падне в ръцете на въстаниците, дори и Цариград ще бъде заплашен.

Увериха ме, че телеграмата на Хафъз паша за действията на войските под негова команда е напълно невярна, че той нито веднъж не се е срещнал с въстаниците и че даже когато тяхното местонахождение било известно по една или друга причина той от-

бягвал да влезе в бой с тях; според други сведения цялата страна била опустошавана от башибозуци и войските, намиращи се под негова заповед.

Имам чест и пр.

И. Хътън Дюпюи

П. П. Съобщава се, че докато барут за пушки се продавал свободно на турското население в този град, той бил отказан на християните.

Х.Д.

До негово превъзходителство
сър Хенри Елиот и пр.

304

1876 април 30, Бекет. — Телеграма от Никола Обретенов до Димитър Горов в Крайова

Относно купуването на оръжие.

Бекет,
12[1]. 5. 187[6].
Урджент[а][2]

Горов[3]. Сотир Фразеняну[4],
Кр[айова].

Ганчо[5] с търговеца заминаха за Букурещ. Стотях пояса[6] и двайсетях гръбници[7] вземете.

Тихо[8]

Ф. ДГ, ст. № II А 9228. Ориг. с лат. с маст. 1 л. 1 п. с. 26/20·5

Публ. с грешки в: Страшимиров, Д. Т. Архив на възраждането. Т. I. София, 1908, с. 268, № 69.

[1] Н. ст. [2] Бърза. [3] Димитър. [4] Съдържател на хотел. [5] М. Цветков. [6] За патрони, паласки. [7] Раници. [8] Н. Обретенов.

305

1876 април 30, Браила. — Писмо от Тодор Пеев до Марин Дринов[1] в Москва[2]

Информира го за работата на Българското книжовно дружество и главно по въпроса за превеждането и отпечатването на „История на българите" от К. Иречек. Вестниците дават сведения за избухналото въстание в България. Според тях движението е започнало в Панагюрище. От Одрин са изпратени войски за потушаване на въстанието. Говори се, че подобни вълнения има в Търновско, Троянско и Сливенско. Българският народ е увлечен от революционната агитация на апостолите. Русите подкрепят българите в стремежа им за освобождение.

Българското книжовно дружество
Браила[3]

Господине председателю,

Писмото Ви от 30-и на тоя месец току сега получих и бързам да Ви отговоря. Преди две недели аз Ви пратих в Москва едно писмо, с което Ви известявах, че се яви още един преводач на „Българска история"[4] от г. Иречека[5] — Иван Драсов, който е свършил висша реална гимназия в Мала страна[6] в Прага. Г-н Драсов беше превел няколко стра-

нички, които Ви бях притворил в горното си писмо, за да видите какъв ще му бъде преводът. На това писмо Вие не ми отговаряте, та ме е страх, че не сте го получили. В същото време аз Ви обадих, че настоятелството на Дружеството не може да отпусне пари нито за възнаграждение на преводача, нито пък за напечатване на книгата, защото приходите на Дружеството не са достатъчни, а капиталите му не е възможно да се нарушават. Г-н Драсов ми се вричаше да преведе книгата в 3—4 месеца с едно твърде малко възнаграждение, около 15 наполеондора, а и за напечатването ѝ един от букурешките печатари ми се обеща да го свърши с твърде евтина цена, около 60 фр[анка] колата. Поради това аз бях склонил, ако одобри Дружеството, да преведа и напечатам със свои разноски Иреч[е]ковата книга и да дам на Дружеството известно число екземпляри. Но сега това не ще бъде възможно да стане, в случай ако Дружеството и да одобри, защото преводачът г. Драсов не ми се харесва и защото печатаринът не е честен човек, та ще може само да ме оплете и обърка, без да свърши нещо, каквото ми направи и с 11—12 книжки от Пер[иодическото] списание.

Аз Ви писах, че тукашният печатарин Перикли[7] спря печатането, защото беше му се свършила хартията. Аз го почаках десетина дена, додето да си достави от същата хартия, и като видях, че пак нямаше хартия, реших да пренеса печатането в Букурещ, гдето ми се врекоха печатарите да свършат работа и с по-евтина цена и в по-късо време. Условихме се, дадох на печатарина предплата около 150 фр[анка], купих му за 250 франка от същите букви, каквито има Перикли, и се радвах, че работата ще тръгне бързо. Чаках неделя, чаках две, чаках три, но печатаринът никаква работа не вършеше. Най-сетне се известих, че той продал буквите и побягнал от Букурещ! Понеже аз съм отговорен пред Дружеството за напечатването на книжките, то се принудих да му заплатя от себе [си] горните четиристотин франка и да пренеса печатането пак в Браила. Добре, че Перикли се снабди с книга, та можа да се започне следването на печатането. Досега имаме всичко четири коли отпечатани. Уверява ме Перикли, че ще може да печата в неделята по две коли, но аз не смея вече да Ви казвам, че това ще е възможно. Лъжите на печатарите са много и не се свършват.

За превождането и напечатването на Иреч[е]ковата книга, както виждате, Дружеството нищо не ще може да направи, та най-сетне ще се решим, според както пишехте, да предадем тая работа на г. Ковачева[8] във Вена[9]. Истина, че по тоя начин Дружеството много ще да изгуби материално, но ако пак не издаде книгата, макар по-късно от обещанието си, то ще да претърпи нравствена загуба, която е по-голяма от материалната.

Г-н Стоянов[10] ми пише, че той намерил един превъзходен преводач, много по-добър от Славейкова[11]—Бенева[12]. На тез последните трудът г. Стоянов нарича средна хубост. Но неговият преводач, на когото г[-н] Стоянов не ми обажда името, защото така желаел сам преводачът, иска за превода си много скъпо — 50 франка на колата! Това ми се вижда толкова много, щото аз не зная дали така се плаща даже за оригинален труд, и струва ми се, че ако речем да предадем работата г-ну Ковачеву, той не ще рачи да плати толкова.

Като Ви обаждам тия подробности, аз Ви моля по-скоро да ми отговорите какво ще трябва да правим. Иска ми се често и за всичко да

Ви пиша, затова ще да Ви се помоля още, където видите, че ще можете да ми получавате писмата, да ми забележвате адресата си.

От няколко време насам се говори и пише из вестниците за бунт в Българско. Доколкото аз познавам работите, тия известия до негде ми се виждат вероятни. Според цариградските турски, гръцки и наши вестници първият огън на бунта е избухнал във Вашето родно място, Панагюрище, гдето почти всичкото българско население се е вдигнало, убило няколко заптиета, а някои си предполагат да е убит и селският мюдюр[13], и сетне отишло в Балкана. Войски от Едерне[14] се пратили да умирят бунта, но резултатите са още неизвестни. Говори се само, че подобни движения станали в Търновско, Троянско и Сливненско. Ако тез[и] движения не са станали, аз вярвам занапред непременно да станат, защото много апостоли са нахълтали в българската земля и работят деятелно между народа, който и без това е твърде разпален.

Българското движение намерва голямо съчувствие у русите. Навярно зная, че днес се намерва в Букурещ някой си Черняев[15] ли беше, или Черневский, не мога Ви определи именно кое от тия названия, защото и г. Ценов[16] така ми обади. Тоя господин е дошел в Букурещ да направи споразумение с нашите за започнуването на бунта в Българско и да пренесе една помощ от около 40 000 рубли. Казват, че нему щяло да се предаде върховното управление на българското въстание. Аз получих неотдавна едно писмо из Николаев от г. Владимира Йонина, бившият руски консул в Турско и брат на сегашния генерални руски консул в Рагуза[17]. Той ме моли да посредствувам, гдето трябва, за да го запишат като прост волентир[18] в редовете на българските въстаници.

Ако Ви бъде възможно, купете и проводете ми още две харти от Етнографическата карта „Славянских народностей".

От все сърце Ви поздравлявам и оставам

Ваш предани — Т. Пейов

Браила,
30 апр[ил] 1876.

Ф. МД, п. 156. Автогр. с маст. повр. 2 л. 4 п. с. 29/23

Публ. само откъса за въстанието в: Динеков, П. Априлското въстание в неизвестни писма. В: сп. От. Паисий, 1936, кн. 5, с. 185—186

[1] Получателят е определен по фонда и по съдържанието — М. Дринов е председател на Бълг. книж. д-во. [2] Градът е определен с предположение въз основа на съдържанието. [3] Бланка. [4] „История на българите". [5] Константин. [6] Квартал в Прага. [7] Пестемалчиолу. [8] Янко[?] [9] Виена. [10] Васил. [11] Петко. [12] Георги. [13] Началник, управител. [14] Одрин. [15] Ген. Михаил Черняев. [16] Димитър Ценович. [17] Дубровник. [18] Волонтиер-доброволец.

1876 април 30, Букурещ. — Писмо от Кириак Цанков до ген. Михаил Черняев в Белград[1]

След неговото заминаване в Букурещ са пристигнали П. Каляндjиев, М. Радионов и Г. Шопов. Българите са приготвили благодарствени адреси и чакат случай да му ги поднесат. В България е избухнало въстание. Говори се, че движението се е разпространило към Берковица и Пирот. Българските чети, намиращи се в Сърбия, трябва да се притекат на помощ. От Румъния също ще минат чети. Един отряд поне от 1000 души, снабден с планински оръдия, трябва да тръгне от Южна Русия по море в помощ на въстаналите.

(Lettre, adressée au général Tchernaïev[2])

Bucarest, [le] 30 avril 1876.

Excellence,

J'ai reçu Votre télégramme avec un retard d'un jour à cause d'une interruption de la ligne T.-Severine — Craïova. La réponse doit Vous être parvenue déjà.

Monsieur Calandji[3] est arrivé ici le lendemain de Votre départ. Monsieur M. Radionov de Bolgrade et mons[ieur] Schopov[4] d'Ismaïl sont ici depuis hier. Le premier doit repartir aujourd'hui.

Les bulgares de partout Vous portent la plus grande vénération et des adresses, qui manifestent ce sentiment sont déjà signées. On n'attend que l'occasion pour Vous les présenter.

Depuis Votre départ d'ici des évènements importants se sont passés sur la rive droite du Danube. A Tatar-Bazardjik[5] a été donné le signal de l'insurrection et elle s'est propagée sur les villages et les bourgs de la caza[6], notamment à Panaguiourichté, Koprivtchitza, Carlovo, Calofer etc. Le chemin de fer a été intercepté, de même le télégraphe. On annonce l'anéantissement de quelques bataillons turcs. D'après les nouvelles les plus récentes le mouvement a gagné aussi Gabrovo. On prétend la même chose de Troïan, qui domine un défilé important. Quant à la Bulgarie occidentale on ne sait rien de sûr, mais on affirme que Berkovitza et Pirote se soient soulevées aussi. Ce serait de la plus haute importance, car la communication avec la Serbie doit être établie à tout prix. Sans cela l'insurrection ne pourrait se procurer les armes et les munitions indispensables. C'est à la Serbie d'agir de ce côté-là avec empressement et énergie. Des tchétas bulgares devraient immédiatement franchir la frontière serbe. Les turcs perdraient la tête voyant une telle ligne formidable en plein mouvement. Un secours prompt et efficace de la Serbie, je le répète, est une question capitale. Ce secours doit consister dans des tchétas bulgares, accompagnées d'officiers capables, qui devraient se réunir aux différents camps bulgares pour leur venir en aide par leurs connaissances militaires.

De même une légion forte d'au moins mille hommes et pourvue de quelques canons de montagne devrait partir de la Russie méridionale par mer et débarquer au pied du Balkan.

Des tchétas, qui devraient passer de la rive gauche du Danube compléteraient l'action, et les combattants du centre pourraient alors agir beaucoup plus librement et se maintenir. Surtout Tirnovo, un des districts des plus importants, pourrait alors prendre une part décisive.

L'insurrection bulgare doit être soutenue du dehors. C'est une nécessité claire pour tout le monde.

Comme je ne suis pas militaire, mes vues sont générales et il se comprend de soi-même que je ne suis pas entré dans des détails pour les developper.

Le nouveau ministère de la Roumanie est de coalition, et nous ne savons pas quelle attitude il prendra dans la question orientale, car son programme est très vague. Ministre des affaires étrangères est M. Kogalnitchano, le colonel Slanitchano est ministre de la guerre et I. Bratiano, ministre des finances.

Kichelsky[7] a passé un jour ici, il est reparti pour Odessa.

K. Tz[ancov]

Ф. КЦ, п. 103,22. Автогр. черн. с маст. фр. ез. 2 л. 4 п. с. 22/14

[1] Градът е определен въз основа на док. № 293. [2] Михаил. [3] Павел. [4] Георги. [5] Пазарджик. [6] Околия. [7] Иван.

Превод:

(Писмо до генерал Черняев)

Букурещ, 30 април 1876.

Ваше превъзходителство,

Получих Вашата телеграма със закъснение от един ден поради прекъсване на линията Турну Северин—Крайова. Навярно сте получили вече отговора ми.

Господин Каляндзи пристигна на следния ден от Вашето заминаване. Господин М. Радионов от Болград и господин Шопов от Исмаил са тук от вчера. Първият трябва да замине днес.

Българите от всякъде Ви поднасят най-голямата си почит и са вече подписани адреси, в които се изразява това чувство. Всички чакат случая, за да Ви ги поднесат.

След Вашето заминаване са станали важни събития отвъд Дунава. В Татар Пазарджик е избухнало въстание, което се е разпространило по селата и градовете на казата, а именно в Панагюрище, Копривщица, Карлово, Калофер и др. Железопътната линия е прекъсната, дори и телеграфът. Съобщават за унищожението на няколко турски батальона. Според последните съобщения движението е обхванало също и Габрово. Същото се говори и за Троян, който държи стратегически важен проход. Нищо положително не се знае относно Западна България, обаче твърди се, че Берковица и Пирот също са въстанали. Това нещо е от голямо значение, защото връзката със Сърбия трябва да бъде установена на всяка цена. Без това въстанието не би могло да се снабдява с необходимите оръжия и муниции. От тази страна именно Сърбия трябва да действува с бързина и енергия. Българските чети трябва веднага да прекосят сръбската граница. Турците ще се объркат, като видят един такъв силен фронт в пълно движение.

Една бърза и ефикасна помощ от Сърбия, повтарям го, е въпрос от капитално значение. Тази помощ трябва да дадат българските чети под командата на способни офицери, събрани от различните български лагери, които със своята военна подготовка да им дойдат на помощ.

Освен това един силен отряд от поне 1000 души и снабден с няколко планински оръдия трябва да тръгне от Южна Русия по море и да дебаркира при полите на Стара планина.

Четите, които ще минат Дунава, ще допълнят действието, и бойците от центъра ще могат да действуват тогава много по-свободно и ще се задържат за по-дълго време. Търново, един от най-важните центрове, ще може в такъв случай да изиграе една решителна роля.

Българското въстание трябва да бъде подкрепено отвън. Това е ясно за цял свят.

Тъй като аз не съм военен, моите възгледи са общи и от само себе си се разбира, че аз не мога да вляза в големи подробности.

Новото румънско министерство е коалиционно и не знаеме какво поведение ще държи по Източния въпрос, тъй като неговата програма е твърде неясна. М-р на външните работи е М[ихаил] Когалничяно, полковник Слъничяно е м-р на войната и Й[он] Братияно е м-р на финансите.

Кишелски мина оттук на път за Одеса.

К. Ц[анков]

307

1876 началото на май[1], б. м. — Пълномощно, издадено на Тодор Алтънов

Възлага му се да събира средства за организиране на чета и за купуване на оръжие.

Пълномощие.[2]

Господин Т. Алтънов като искрен и добър патриот се упълномощава с настоящето ни да се представи пред всеки родолюбив българин и поиска помощ за организуването на чета и купуване [на] оръжие, което единствено ще спаси народа ни от тур[ските] варварства.

Молиме след[ователно] всекиго българина да има в него пълно доверие.

С почитание. . .[3]

Ф. ХБ, II Д 1589. Преп. с маст. повр. 2 л. 1 п. с. 21/13

Публ. с грешки и пропуски в: Великов, Ст. Документи за дейността на БРЦ комитет през 1875 г. В: сп. Читалище, 1949, кн. 9, с. 576

[1] Датата е определена с известно съмнение, тъй като съдържанието на пълномощното може да се свърже и със Сръбско-турската война, обявена на 18. VI. 1876 г. [2] Документът се намираше в Ботевото тефтерче, предадено на библиотеката в 1948 год. [3] Документът не е подписан.

308

1876 май 1, Бургас. — Доклад от Чарлз Брофи до Хенри Елиот в Цариград[1]

Според сведенията, които има за плановете на въстаниците, движението ще се разшири. Оръжия и муниции са били укрити в шест средища в Стара планина.

№ 4

Not sent Home.

British Vice-Consulate,
Bourgas,
13[2] May, 1876.

Sir,

I have the honor to express to Your Excellency my belief that the Bulgarian insurrectionary movement commenced in the Caza[3] of Philippopoli[4] will not be confined to that district. I have some reason for thinking that the plans of the insurgents embrace six centres of revolt, most of them in the high Balkan (Kodja Balkan, Stari-Planina) in each of which localities depôts of arms — rifles, revolvers etc ... ammunition and provisions, are hidden. The authorities of this vilayet[5] have received notice that arms have been landed at Sizopoli and Vassilikos,[6] small towns on the coast between Bourgas and Constantinople, and an avviso[7] has been sent here: this information I believe to be incorrect, the inhabitants of the coast being Greek

rayahs, between whom and the Bulgarians any concerted action or indeed any kind of fusion appears to me impossible.

I have the honor to be, etc...
Charles A. Brophy,
Vice-Consul.

His Excellency,... Sir Henry Elliot, etc...

ИБИ — БАН. Фотокоп. англ. ез. 2 л. 2 п. с. 32/19. Ориг. се съхранява в Архива на библиотеката при М-вото на външните работи в Лондон.

Публ. в: Turkey № 3 (1876). Correspondence respecting the Affairs of Turkey and the insurrection in Bosnia and the Herzegovina. London, 1876, № 289 — прил. 4.

[1] Градът е определен по получателя. [2] Н. ст. [3] Околия. [4] Пловдив. [5] Област. [6] Дн. Мичурин. [7] Съобщение.

Превод:

№ 4
Неизпратено в Англия

Британско вицеконсулство.
Бургас, 13 май 1876.

Господине,

Имам чест да изразя пред Ваше превъзходителство увереността си, че българското въстаническо движение, започнало в Пловдивската каза, няма да се ограничи в този окръг. Имам известни причини да вярвам, че плановете на въстаниците обхващат шест средища на бунт, повечето от тях във високия Балкан (Коджа Балкан, Стара планина), във всяко от които места били укрити складове с оръжия — пушки, револвери и пр. муниции, и припаси. Властите на този вилает били уведомени, че оръжия са били стоварени в Созопол и Василико, малки градове на брега между Бургас и Цариград, и авизо било пратено тук. Аз мисля, че това сведение е невярно, тъй като жителите на брега са гръцка рая, между които и българите, ми изглежда невъзможна каквато и да било съгласувана дейност или какъвто и да е вид обединение.

Имам чест и пр.

Чарлз А. Брофи, вицеконсул.

До негово превъзходителство
сър Хенри Елиот и пр.

309

1876 май 1, Русе. — Писмо от Григорий, митрополит Доростолски и Червенски, до архидякон Василий в Търново

Изказва възмущението си срещу въстаналия народ и подчертава раболепието си към турската власт. Ще му изпрати окръжни писма в същия дух, за да ги прочете пред народа.

Възлюблени ми архидяконе Василие,

Писмото ви от 29-и на изтекшия вече месец съм получил и със сърдечно съкрушение прочетох съдържанието му. Господ да накаже всичките възмутители на народа. Повторявам: кураж, защото царското правителство е взело всичките мерки и ще вкара в законния път всичките смутители на общото спокойствие.

Негово високопреподобие[1] да е в добро споразумение с мютесариф[2]-паша и нека не се бои от заешки тропания. Щом си понаредя тука работите и взема позволение от властите, аз самси ще посетя Търново. Разбирам твърде добре, че обстоятелствата са трудни и времената обезпокоителни, но доблестта на служителите на църквата и на царството в

такива критически времена се отличава, и аз имам пълна надежда на архимандрита, че и тоз път ще се покаже достоен за посланието си.

Окръжни писма ще пристигнат таз неделя навсякъде за Търновската епархия и последствие на това, ще се разпоредите, щото навсякъде да се прочетат по църквите. Тоз Преславски [митрополит][3] не ме оставя мирен да пита, и поради това, като ти принасям от негова страна молитствуванията му, молитствувам архимандрита и всичките в митрополията и оставам

Ваш молитствувател
Доростолски и Червенски Григорий

1-и май 1876, Русчук.

Ф. Р. м., II В 1199. Автогр. с маст. 2 л. 2 п. с. 27/21

[1] Архимандрит Стефан. [2] Окр. управител. [3] Симеон.

310

1876 май 1, Русе. — Окръжно писмо от Григорий, митрополит Доростолски и Червенски до населението в епархията му

Призовава християните да се подчиняват безропотно на турското правителство, чиято власт произтича от бога. Съветва ги да запазят спокойствие и да не се поддават на революционния кипеж. Подчертава отрицателното си отношение към освободителното движение.

Благоговейни свещеници, почтени старци, чорбаджии и първенци и прочее благочестиви християни на богоспасяемата наша Доростолска и Червенска епархия, благодат вам и мир от бога, а от нас молитва и благословение

Всеблаги[ят] бог е създал человека на този свят не за друго, но за да може той да живее добре, да бъде честит и чрез това да хвали и да слави създателя си. За тази цел и наградил бог человека с такива хубави дарби: дал му е сърце, за да желае доброто си, дал му е ум, за да познава в какво именно се състои истинското му добро и как по-добре и по-лесно да го постигва, дал му е и воля разумна, за да може да постоянствува в грижите, които се изискват за постигването на това добро. Прочее и человек има свещена длъжност да се грижи за своето си добро и да употребява усилия, за да си нарежда, колкото е възможно по-добре, живота. Но человек е слаб и сам със своите само сили той не може да надвие на спънките, що му се срещат, и да нареди живота си, както трябва. За да постигне това, человек има нужда от помощта на другите. Поради туй и бог направил така, щото человеците да си наредят общества и да си помагат в нуждите, да си поставят добри закони, чрез покорността на които да си запазват спокойствието, ползата и интересите. И за по-голяма сигурност бог наредил царствата, за да могат человеческите общини да бъдат съединени с еднакви закони и под защитата на тези закони да запазват себе си от лошавините, да живеят добре и спокойно да се усъвършенствуват нравствено и материално и чрез всичко това да постигват временното си и вечно благополучие.

Тази наредба на всеблагаго бога налага на человеците една друга по-света и по-висока длъжност, а именно — да заляга человек за общото

добро и особено за доброто на царството, под което се намира, и чрез покорността на царските закони да осигурява трайността на това добро. Тази е най-светата длъжност на человека и зато[ва] человек трябва да употребява всичките си сили, за да изпълнява тази своя длъжност редовно и точно. Към това ни призовава любовта, която имаме към сами себе си, към чедата си и към ближните; към това ни призовава и светата наша православна църква, като постоянно ни поучава да обичаме ближните си, добро да правиме на всички, а в същото време ни заповядва да бъдем и покорни на царските закони, като прибавя, че това е воля божия и който се противи на тези закони, той се противи на божията воля. Прочее трябва всинца да изпълняваме строго тази длъжност, трябва всинца, като се трудим за нашето си частно добро и за доброто на чедата си, в същото време да се трудиме и за общото си добро, а най-повече за доброто на царцината, и да бъдем преданни на царството и покорни на законите му. И грях голям прави и пред бога, и пред чедата си, и пред ближните си онзи человек, който остава в пренебрежение тази си света длъжност и не се грижи за точното ѝ изпълнение и който се увлича от лошави съвети и внушения и чрез непокорността на законната власт наместо добро и полза докарва зло и вреда.

Но тази света длъжност, която се налага на всичките человеци както от самаго бога, така и от истинските человечески интереси, трябва, ние, българите, най-строго да я изпълняваме, защото нашето положение е именно такова, щото само от строгото изпълнение на тази си длъжност можеме да чакаме добрини за нас си и за чедата си. Нашето българско население е надарено с дарби такива, които, ако умее то да ги употребява, както трябва, ще му осигурят едно трайно благополучие. То има плодовита земля, има стремление за честен труд и за усъвършенствуване в занаятите и в търговията и се намира под сянката на едно правителство, което му отваря широк и свободен път за нравствено и материално преуспяване. Отистина[1] преди не много години положението на нашето българско население беше неутешително. То не можеше в църквите си да слуша словото божие на матерния си език и да го разбира, не виждаше помежду си от своя род духовни пастири, не можеше да изуч[а]ва чедата си, понеже нямаше училища, и връх всичко това недоброжелателите му отдалечаваха го от доверието и благоволението на законното му правителство и чрез туй го правеха повече злочестен. Но днес всинца виждаме, че нашето българско население се ползува с такива правдини, които му приготвят истинско благополучие. То се радва на доверието и благоволението на своето правителство и онова, което му е най-скъпо — вярата и езикът му намират се под защитата на славното туй правителство, което чрез дадените нам църковни правдини, открива за нас свободен път за развитие и усъвършенствуване и постоянно ни насърч[а]ва в този път с даването на нови правдини. Обаче ние сме имали и имаме много недоброжелатели, които всякош[2] са желали нашето съсипване и загинване. Тези наши недоброжелатели гледали са най-много, под вид на фалшиво доброжелателство, да поколебаят доверието и благоволението на високославното ни правителство към нас, да ни отдалечат от него, та чрез това да постигват гибелните си за нас домогвания. Прочее най-жизненият интерес на нашето българско население и най-голямото негово добро се състои в отблъсването на пагубните за нас съвети и внушения и във верността и предаността ни към славния престол на н[егово] императорско величество султана.

Нашата св. Екзархия, която за най-главен задатък има правилното развитие и истинско временно и вечно благополучие на своето паство, като е дълбоко убедена в тази истина, че верността и предаността към царското правителство съставлява най-яката основа за истинското благополучие на това паство, при всеки удобен случай ни е давала заповеди да напомнюваме на своето благочестиво изпълнение тази негова длъжност и да го съветуваме да я изпълнява с всичката точност и строгост. Като и ние напълно разделяме това убеждение както всякогаш, тъй и сега, спешим с всяка готовност да изпълниме заповедта на високото наше духовно началство.

Съветуваме ви прочее, чеда наша о Христе возлюбленая, да бъдете внимателни и да не се увличате от пагубните за нас внушения на нашите разновидни недоброжелатели. Нашите най-високи и истински интереси обществени са: да бъдеме верни и предани на законното си правителство и под неговите благодетелни закони тихо и мирно да се развиваме и усъвършенствуваме нравствено и материално; това е и наша най-света длъжност. С този начин още ще запазим нашето си население от пагубните домогвания на недоброжелателите си и ще си осигурим истинско благополучие и трайно бъдеще. Заради това, който обича вярата и народа си, който обича себе си и чедата си, трябва с всичките си сили и способности да отблъсва и да осуетява пагубните внушения на нашите недоброжелатели и чрез предаността и верността към законното ни царско правителство да осигури за себе си и за чедата си истинско благополучие.

Нашата православна църква както всякош, тъй и сега се моли да дава бог на н. императорско величество султана мирно царство „да и мы во тишине его тихое и безмолвное житие поживе[е]м, во всяком благочестии и чистоте". Амин.

Издало се в светата наша Доростолска и Червенска митрополия в Русчук на 1876 год. майя 1-и.

† Доростолски и Червенски Григорий ваш во Христе молитствувател.

Ф. С, II А 1006. Ориг. с автогр. с маст. и печ. 1 л. 1 п. с. 49/39

[1] Наистина. [2] Всякога.

311

1876 май 1, Одрин. — Доклад от Хътън Дюпюи до Хенри Елиот[1] в Цариград[2]

Забранено е на християните да носят оръжие и да купуват барут. Въоръжават се башибозушки чети за действие в Балкана. Очакват се нови войски. Руските консули в Пловдив и Одрин са застрашени. Гърците сътрудничат на турците. Хафъз паша действува с артилерия срещу въстаниците.

Copy
No. 17

Adrianople,[3]
13[4] May 1876.

Sir,

Although I have the satisfaction to announce to Y. E. that the public tranquillity continues indisturbed in this city, and that I fail to discover any motive so far for apprehending the contrary state of things, still I think it

my duty to acquaint Y. E. that a sort of stillness seems to pervade all classes of society — a stillness and quiet almost felt, so to say, as if every one was living in a state of uncertainty and expectancy of some impending or menacing event.

Conflicting rumours of all kinds are going the rounds respecting the attitude of the Turks, and I am positively assured that whilst the Mussulman inhabitants are not only permitted to circulate the streets armed with pistols and yatagans, but even to monopolise the sale of gunpowder to their countrymen, Christians are forbidden to make purchases of that nature.

On the other hand I hear that both the people and the Bashibozouks have been summoned to the Конак to deliver up their arms, which will be restored on their being ordered off for active duty either in guarding the railway or against the insurgents.

Hadji Achmet aga, Rasim bey, and other Turks of note here are showing patriotism by arming and maintaining at their own expense a corps of 200 Bashibozouks each for operations in the Balkans.

Independant of a few zaptiehs, the garrison of Adrianople consists of about $2^1/_2$ battalions of redifs,[5] some 200 artillerymen and 4 guns, but I believe other troops are expected.

It was given out a day or two ago that the Russian consul of Philippopoli[6] had been insulted; this however has been contradicted, but it is neverthrless true that both he and the Russian consul here are afraid to show themselves in the public streets.

I have it from my Greek colleague as a remarkable circumstance and probably not without some signification, that the Greeks in Philippopoli united with the Turkish guards to maintain order and repel any attempt against the place by the Bulgarians.

I have just heard that Hafous pasha unstead of attacking with his troops a body of 200 insurgents near Otloukeui[7], contented himself with dispersing them from a distance with artillery.

I have etc... (Signed) I. H. Dupuis

ЦИБИ — БАН. Фотокоп. англ. ез. 5 л. 5 п. с. 32/19. Ориг. се съхранява в Архива на библиотеката при М-вото на външните работи в Лондон.

Публ. в: Turkey № 3 (1876). Correspondence respecting the Affairs of Turkey and the insurrection in Bosnia and the Herzegovina. London, 1876, № 289 — прил. 3.

[1—2] Получателят е определен по съдържанието, а градът — по получателя. [3] Одрин. [4] Н. ст. [5] Запасни войски. [6] Пловдив. [7] Панагюрище.

Превод:

Препис
№ 17

Одрин, 13 май 1876.

Господине,

Въпреки че мога да уведомя Ваше превъзходителство, какво общественото спокойствие продължава несмущавано в града и че засега не съзирам никакви причини за обрат на нещата, все пак мисля, че дълг ми се налага да осведомя Ваше превъзходителство, че някакво затишие е обхванало всички класи на обществото — затишие и мълчание почти осезаеми, така да се каже; като че ли всеки живее с чувство на несигурност и в очакване на някое надвесило се и заплашващо събитие.

Носят се най-разнообразни противоречиви слухове относно поведението на турците и са ми дадени положителни уверения, че докато на мюсюлманските жители е не само позволено да се движат из улиците, въоръжени с пищови и ятагани, но дори и да монополизират продажбата на барут на своите сънародници, на християните е забранено да правят покупки от това естество.

От друга страна чувам, че всички — и народът, и башибозуците, били повикани в конака да предадат всички свои оръжия, които да бъдат предадени на тези, повикани на активна служба за охраняване на жп. линия или срещу въстаниците.

Хаджи Ахмед ага, Разим бей и други видни тук турци показват патриотизма си с въоръжаване и издържане на тяхна собствена сметка чета от двеста башибозуци за действия в Балкана.

Независимо от малкия брой заптиета гарнизонът в Одрин се състои от около 2 1/2 баталиона редифи, от около 200 артилеристи и 4 оръдия, но вярвам, че и други войски се очакват.

Съобщи се преди ден-два, че на руския консул в Пловдив било нанесено някакво оскърбление; ако и да бе опровергано това нещо, все пак вярно е, че той и руският консул тук не смеят да се покажат по улиците.

Гръцкият ми колега ми съобщи като нещо забележително и навярно не без значение, че гърците в Пловдив действуват съвместно с турската стража за опазване на реда и за отблъскване на всякакъв опит на българите срещу града.

Току-що научих, че Хафъз паша, вместо да нападне с войската си четата от 200 въстаници близо до Отлукьой, се е задоволил да ги разпръсне отдалеч с артилерия.

Имам чест и пр. (п.) И. Хътън Дюпюи

До сър Хенри Елиот и пр.

312

1876 май 1, Виена. — Писмо от Никола Ковачев до Марин Дринов във Варшава[1]

Според вестниците в Златица и Пазарджик са станали сблъсквания между въстаниците и турските войски. По същите сведения броят на въстаналите се определя от 1000 до 10 000. Още преди 20 дни са му писали от Пловдив, че се готви въстание. В Румъния се организират чети, за да подпомогнат въстаниците.

Драги ми бай Дринов[2],

Писмото ти от 27 минал[ия][3] получих; виждам да[4] си получил писмата и двете. От нашенско нови[ни] ви притварям, четете. Вестниците казват, че в Златица и Т. Пазарджик[5] са ударили българи инсургенти[6] с тур[ски] ц[арски] войски, и казват, че 1000—10 000 били въстаници. Доколко истина е — не зная, но че е станало сблъскване няма съмнение, само не се знае точно до каква степен е. Мене ми пишеха преди 20 дни още от Пловдив, че скоро ще избухне[7] и наистина чу̀ се. Сега се чака от Влашко да минат чети до 10—15 дни още, та б а к ъ л ъ м[8] какъв край ще вземе Бер[линската] конференция, четете из вестниците. Поне [?] от нигде нищо не са ми писали, нито смее някой да пише; каквото се чуе и пише и във вестниците, ще ти пращам.

За баните и аз не зная кога положително защо[то]: 1-о брата няма тука; 2-ро като смутено отива, та и нямам вкус или тъй да кажа разположен не съм. Пак видищем по-късно, къде юни месец, време има още.

Друго ново, що да ти кажа. За влашките чети се готвят оттука етнограф[ски] карти, компаси, пусули (далековиди) да им се пратят, та давно[9] завършеха нещо, да не отива всичко на вятъра.

Поздравлявам те твой
искрен Н. С. Ковачев

Виена, 13/1[10] май 1876.

Ф. МД, п. 157. Автогр. с маст., 2 л. 2 п. с. 21/13·5. Към писмото е прил. изрезка от виенския в-к „Die Presse“ от 13.[11] V. 1876 г. с дописка, заимствувана от в-к „Politische Correspondenz“ от 7[12] май от София с подробности по въстанието.

Публ. откъс в.: Динеков, П. Априлското въстание в неизвестни писма. В: сп. От. Паисий, 1936, кн. 5, с. 186—187

[1] Градът е определен от нас въз основа на маршрута на Дринов, който пътува по това време, и на док. № 357. [2] Марин. [3] Месец. [4] Че. [5] Татар Пазарджик, дн. Пазарджик. [6] Въстаниците. [7] Въстание. [8] Да видим. [9] Дано. [10—12] Н. ст.

313

1876 май 1, Браила. — Писмо от Тодор Пеев до Янко Ангелов в Гюргево[1]

Да подпомогне А. Горов и другаря му, които желаят да се включат в някоя от организираните чети под предводителството на Ф. Тотю или на някой друг войвода.

Побратиме Ангелов[2],

Потвърдявам ви вчерашното си писмо и ви обаждам, че приносящият настоящето ми, Атанас Горов, още с един момък, дохождат при вас за следното споразумение: ако сте се виждали с Филипа[3] и говорили с него за преминаване отсреща[4], то и тяхна милост са едни, които желаят да минат или заедно с Филипа, или пък както вие там се споразумеете. Хитров[5] ще дойде в града ви в понеделник.

Здравей

Т. Пейов

Браила,
1 майя 1876.

Ф. ЯА, ст. № II В 300. Автогр. с маст. 2 л. 1 п. с. 23/14

[1] Градът е определен по адресата. [2] Янко. [3] Тотю. [4] В България. [5] Тома.

314

1876 май 1, Русе. — Писмо от Георги Петкович до Янко Ангелов в Гюргево[1]

В Горна Оряховица е открито оръжие и са заловени хора от града и селата. Станалите събития ще предизвикат въстанието да избухне навсякъде, но неопределено кога. Не знае причината за отлагане обявяването на въстанието. Пътуването през границата е опасно поради засилената бдителност от страна на турската власт. Да изпратят поръчаното оръжие. Слухът за убийството на Й. х. Бакалов не се е потвърдил.

Русе, 1 май [1]876.

Брате Ангелов,[2]

Сутре или аз, или друг от нас ще дойде. Да задържат стоката, за която бях писал на Гудовича[3]. Работата в Ряховица[4] май [е] опръскана. Оръжието хванали в колата, хора хванали с тях и в града, и по селата. Защо седят не знам, та не въстанат?

Много [е] опасно за пътуване повънка. Много строго търсят. В колата не може се скри нищо вече. Писмото изпратих по х. Тома Кърджията, защото от нашите хора не смеят или по някакви си магарешки

каприции, че не съм им поверявал работи, които не трябва всеки да знае. Много сигурно ще пристигне писмото. Направихме тъй изкусно, щото и дявола не ще му дойде на ум, где да търси.

Картушите[5], които бях поръчал, за да ми се [в]земнат, защо не ги пращате? Също и за напрешните револвери, т. е. 4000-тях хиляди, постарайте се за изпращането им. Що стана с дългите[6], с калъпите и с праха[7]?

Чу се, че Йорд[анчо] ефенди[8] в Габрово са убили нашите хора, не се е потвърдил тоя слух.

Денят[9], за когото ме пита Уста Георги в писмото си, също и аз не знам. Вижда се, че времето ще предизвика въстание навсякъде на неопределено време. Причината на отлагането им не знам, като виждат и чуват положението ни.

Поздравлявам ви Кръстникът[10]

Ф. ЯА, ст. № II В 299. Автогр. с мол. повр. 1 л. 2 п. с. 21/17

Публ. с грешки в: Стоянов, З. Христо Ботйов. Русе, 1888, с. 303

[1] Градът е определен по получателя. [2] Янко. [3] Андон Данев. [4] Г. Оряховица. [5] Патроните. [6] Пушките. [7] Барут. [8] х. Бакалов. [9] За обявяване на въстанието. [10] Г. Петкович

315

1876 преди 2 май[1], Русе[2]. — Писмо от Георги Петкович до Янко Ангелов в Гюргево

Организацията в Г. Оряховица е разкрита. Заловени са някои дейци. Обискирани са къщите на С. Грънчаров, Ив. П. Семерджиев и на други революционери. Известия за хода на въстанието в другите области няма. От Русе са изпратени оръжия и припаси за Търново.

Господине Ангелов,
в Гюргево.

Работите са много сериозни вътре в България. Правителството започнало да улавя от работниците[3], бастисва[4] къщя и др[уги] так[ива] Сидерова[5], Панова[6] и на др[уги] като тях са бастисали къщата и що намерили като оръжие, всичко са вземали. Затуй такива хора да не би да минуват свободно освен с четите. В Сидер[овата] къща намери[ли] две дълги[7] и пищови, които той трябва да знае какви са тия оръжия. Вероятно е, че наскоро ще се чуе огънят. Щом се известим, ще ви направим и ний същото известие. Съобщи го, дето трябва. Тук не се чува почти нищо за въстаналите области. Завчера се изпратиха оттук за Търново 30 кола с оръжия, припаси и др[уги] так[ива]. Човекът тръгна за съобщението ....[8] работите из Сърбия и Влашко.

Кръстникът[9]

Револверите да се пратят по-скоро. Картуши[10] трябва да са пристигнали из гол[ямото] село[11]. Барутът не ще може се прекара.

[На с. 2 адрес]

Господина Янка Ангелова,
Гюргево.

Ф. ЯА, ст. № II В 321. Автогр. с маст. повр. 1 л. 1 п. с 20/13·5

[1] Датата е определена въз основа на съдържанието и на док. № 317. [2] Градът е определен по автора. [3] Революционерите. [4] Напада. [5] Грънчаров. [6] Ив. П. Семерджиев. [7] Пушки. [8] Документът е повреден. [9] Г. Петкович. [10] Патрони. [11] Букурещ.

316

1876 май 2, Гюргево. — Писмо от Тодор Ковачев до Панайот Хитов в Белград

Въстанието в Южна България успява. Заминава за Букурещ, където го викат по бърза работа.

Господа П. Хитов,
в Белград.

Желая ви благополучно здравето. Викан съм набързо в голямото село[1]. Търговията[2] следва доста добре и бързо. Ортакът[3] ми явява, че на панаира[4] в Тракия сполучил да вземе много стока и евтина[5]. Жално ми е на вашето забавяне, че на мои две писма не съм приел досега отговор. Затова моля ви отговорете в голямото село по-скоро, щото не зная колко ще се бавя. Сапунов[6] дошъл ли е при вас, щото се нуждаеме за пари, тъй също и Таньо[7].

Като ви целуна братски и поздравя сърдечно ожидавам сладкия ви отговор без забава.

Приятел[ят] ви Т. Ковачов

П. З. Новини от отечеството ни разни и много ще се научите, ако се занимавате с чужди вестници.

Същи

Гюргево, 1876 майя 2-и.

[На с. 4 адрес] Serbie.
Господину
Панайоту Хитову,
ул. „Два бели голуба“
(Belgrad) Белград

Ф. ПХ, II А 9101. Автогр. с маст. 2 л. 1 п. с. 29/21

Публ. в: Страшимиров, Д. Т. Архив на възраждането. Т. I. София, 1908, с. 340, № 29

[1] Букурещ. [2] Револ. дело, въстанието. [3] Съдружник. В случая е употребено иносказателно. [4—5] Въстанието е успешно. [6] Иван. [7] Стоянов.

1876 май 2, Русе. — Писмо от Георги Петкович до Янко Ангелов и други дейци в Гюргево[1]

В Горна Оряховица е станал провал. Заловени са хора и оръжие. Дряновският манастир е обграден от турски войски. Въстаниците държат пътищата от Търново нататък. Ще пратят човек за пренасяне на купените револвери и пари за нови. Те са дадени от селяни от окръжието, които чакат с нетърпение оръжието. Писмото с многото печати е отпратил до местоназначението му.

Русе, 2 май 876.

Братя,

Пристигнаха нови известия и[з] Търновското окръжие, и то ми ги донесе човек, известен донейде в работите.

В Ряховица[2] са изловили няколко мъже, всички наоръжени[3]: Семерджиев[4] и други два още, като са били събрани в къщата, гдето са били оръжията и ....[5] с цел, за да го натоварят през нощта и изпратят, загдето трябва. Прочее тия хора са издадени от нашите и нея вечер отиват до 300 души войска, бастисват[6] ги и ги закарват на конака[7], като станало едно малко сражение, но не сполучили. И тъй тия трима мина.[8] били [въ]оръжени, а други изловили по дюкяните им и по къщите им-Палигорчеоглу[9] и той бил в затвора — нещо до 20—30 души.

Друго — Дряновският манастир пълен с добре въоръжени войници, обграден от турски войски и не се знае числото на тия хора, гдето са вътре. Разбира се, че са и тия издадени. От Търново на нататък пътищата били заловени от нашите войници. Работите вътре отиват според известията много сериозни, дай боже, по-добре.

Братът[10] на Уста Георги[11] му праща някои вестници — единия из Едирне,[12] а другия — нашия официален лист „Дунав". Ще ги прочетете и ще видите бълвочите в последния.

Човекът за прекарване на късите,[13] които се купиха вчера, ще дойде и трябва да му се дадат. Ако няма друг, за да ни ги донесе, ще видим да ви проводим през[14] някого пари, за да вземете още малко от късите, защото хората чакат с нетърпение да си ги прегърнат. Тия са изпратени от хора селяни в окръжието ни.

Поздравлявам ви Кръстникът[15]

П. П. Писмото с многото печати ви казах, че го пратих много сигурно за мястото, но че не сполучих с особен човек — казах ви причините. За известие, ще имам скоро, какво са направили.

Същи

Ф. ЯА, ст. № II В 301. Автогр. с маст. 1 л. 1 п. с. 29/22·5.

Публ. с грешки и пропуски в: Стоянов, З. Христо Ботйов. Русе, 1888, с 304

[1] Получателите и градът са определени по съдържанието. [2] Горна Оряховица. [3] Въоръжени. [4] Ив. Панов. [5] Нечетлива дума. [6] Обсаждат, нападат. [7] Местното управление. [8] Души: Панов, Измирлиев и М. Тодоров. [9] Г. Измирлиев. [10] Н. Кърджиев. [11] Т. Кърджиев. [12] Одрин. [13] Револвери. [14] Чрез. [15] Г. Петкович.

318

1876 май 2, Кладово. — Писмо от Панайот Хитов до Димитър Ценович в Букурещ

Да му изпрати по-скоро знамето и момчетата. Да запазят в тайна предстоящото му преминаване с чета в България.

Кладово, 2-и майя 1876.

Г-не Д. Ценович,
в Букурещ.

Като нямам за какво да ви продължавам, молим ви се, имайте добрината да ми проводите, колкото е възможно по-скоро, байрака, който сте ми обещали. Ако можете, дойдете и ви[е], за да се видим. За всичкото това, което ви пиша, дръжте в най-голяма тайност.

Колкото момчета имате тамо, кажете им нека дойдат тука с техни разноски, а тука аз ще да им тегля разноските; и да им казвате да не пръскат слухове закъде отиват и за какво отиват, но да държат в най-строга тайност.

С това си изпълнувам длъжността си къмто приятелите ми и познатите ми, да не кажат утре, че съм заминал, без да им се обадя. Гледайте на всеки начин да ме не оставите без байрак.

Приемете искрените ми поздравления. Тъй също поздравете госпожата ви, на която оставам вечно признателен за наградата.

Оставам ваш приятел
Панайот Хитов.[1]

Ф. ДЦ, II А 7353. Ориг. с автогр. с маст. 1 л. 1 п. с. 34/21

[1] Писмото е писано от П. Мишайков и подписано от Хитов.

319

1876 май 2, Зимнич. — Телеграма от Марко Цветкович до Янко Ангелов в Гюргево

Да му съобщят предварително деня, в който ще изпратят оръжието.

Зимнич,
14[1]. 5. 1876.
Ангелов[2], Школа булгара[3]
Г[юр]гево.

Писмото приех, благода[р]но. Иванчо[4] [е в] Магурели. Известете на същия ден изпращането на стоката[5] да зная.

Марко[6]

Ф. ЯА, ст. № II В 313. Ориг. с лат. с маст. 1 л. 1 п. с. 26·5/20·5

Публ. с грешки в: Стоянов, З. Хр. Ботйов. Русе, 1888, с. 328

[1] Н. ст. [2] Янко. [3] Българското училище. [4] х. Димитров. [5] Оръжието. [6] Цветкович [?]

320

1876 май 3, Букурещ. — Телеграма от Христо Ботев до Кирил Ботев в Гюргево

Вика го при себе си във връзка със заминаването на четата.

Букур[ещ], 15[1] [5][2] 187[6].
Кирил Ботйов,
Школа булгара,[3] Гюр[гево],

Вземи си всичките неща и ела по-скоро. Вземи от Димитрови[4] Симидовото[5] рисуване[6]. Чакам те утре.

Брат ти[7]

Ф. ХБ, ст. № II В 314. Ориг. с лат. с маст. 1 л. 1 п. с. 26/20

Публ. в: Стоянов, З. Хр. Ботйов. Русе, 1888, с. 329

[1] Н. ст. [2] Месецът е определен по съдържанието. [3] Бълг. училище. [4] Горов [?] [5] Ф. Симидов. [6] Знамето. [7] Хр. Ботев.

321

1876 май 3, Пловдив. — Доклад от Найден Геров[1] до граф Николай П. Игнатиев в Цариград

Избухналото в Копривщица и Панагюрище въстание е дало повод на турците да изпълнят отдавна замисления си план за унищожаване на българите. Този план е бил възприет под давление на младотурската партия. В този смисъл са и официалните нареждания. Властите не са позволили на митрополит Панарет да посети Копривщица. По всяка вероятност и това селище ще бъде разрушено както Перущица. От Панагюрище няма точни сведения.

Его превосх[одительст]ву г. [П. Н.] Игнатьеву.
Филиппополь,[2] 3-го мая 1876 г.

№ 46

М[илостивый] г[осударь] Ник[олай] Павлович,

В объяснение телеграфической моей депеши от вчерашнего дня, честь имею довести до сведения Вашего превосх[одительст]ва, что у турок, как оказывается, был заговор ослабить как-нибудь христианское население, чтобы свободно господствовать над ним.

Здешние участники этого заговора сносились с таковыми в Константинополе[3] чрез своих соумышленников, служащих на телеграфе, и теперь согласились воспользоваться случаем, чтобы под видом борьбы с так названым восстанием уничтожить более видные селения и местечки с истреблением жителей их, и [с] помощью башибузуков разорить сельское население вообще, а передовых людей из граждан обвинить как зачинщиков восстания, чтобы отделаться от них и таким образом обезопасить себя надолго со стороны болгар.

Этим замыслом, который теперь сделался известным и которого турки уже не скрывают, объясняется, почему при известии о восстании в Панагюрище и Копривщице вместо того, чтобы послать туда кого-нибудь удостовериться в этом, [они] подняли тревогу, чтобы всполошить населе-

ние и пустились жечь и опустошать селения и преследовать как бунтовщиков жителей, бежавших от ужаса.

Известие об отрешении Махмуд Недим паши от должности великого визиря и назначение Гусейн Авни паши, военным министром, полученное по телеграфу, ободрило еще больше здешних турок к исполнению этого замысла. Воодушевление турок в этом случае было тем большее, что они знали от служащих на телеграфе о демонстрациях в Константинополе, которые привели к этой перемене министерства.

Здешнее начальство с находящимися в его распоряжении войсками действует в том же смысле. По объявлению, восстание началось в Копривщице и Панагюрище. Между тем из Копривщицы два раза посылают сюда нарочного с прошением, в котором заявляют, что жители тут и не думали о восстании и просят послать туда людей, чтобы удостовериться в этом. Митрополит Панарет[4] просил разрешить ему поехать для сего в Копривщицу с кем-нибудь от начальства; но просьба его была отвергнута, и по распоряжениям, которые уже сделаны, местечко это, по всей вероятности, сегодня, завтра будет уничтожено подобно Перущице, и жители будут избиты как бунтовщики.

Из Панагюрища точных известий нет, но говорят, что жители его встретили посланные туда войска с покорностью, и несмотря на то, были избиты, и местечко сожжено.

С глуб. почт... [Геров]

ААН, Ф. 1, оп. 2, арх. ед. 1425, л. 478—479. Преп. с маст. рус. ез. 2. л. 2 п. с. 34/21

Публ. в: Архив на Найден Гегов. Ч. II. Под ред. на М. Г. Попруженко. София, 1932. с. 164, № 171

[1] Авторът е определен по съдържанието. [2] Пловдив. [3] Цариград. [4] Пловдивски.

Превод:

До негово превъзх[одителст]во г. [Н. П.] Игнатиев.
Пловдив, 3 май 1876 г.

№ 46

Уважаеми господин Николай Павлович,

Като обяснение на вчерашната ми телеграма имам чест да доведа до знанието на Ваше превъзходителство, че турците, както се оказва, имали заговор да отслабят по някакъв начин християнското население, за да господствуват свободно над него.

Тукашните участници в този заговор се сношавали с такива в Цариград чрез свои съмишленици, които служели в телеграфа и сега се съгласили да използуват случая, под формата на борба против така нареченото въстание, да унищожат по-видните села и градчета и да изтребят жителите им и с помощта на башибозуците да разорят селското население изобщо, а прогресивните граждани да обвинят като инициатори на въстанието, за да се отърват от тях и по такъв начин да отстранят задълго опасността от страна на българите.

С този замисъл, който стана сега известен и който турците вече не крият, се обяснява защо при вестта за въстанието в Панагюрище и Копривщица, вместо да изпратят там някой, който да провери това, те вдигнаха тревога, за да изплашат населението, и се впуснаха да опожаряват и опустошават селата и да преследват като бунтовници жителите, които бягаха от ужаса.

Известието за уволняването на Махмуд Недим паша от длъжността велик везир и назначаването на Хюсеин Авни паша за военен министър, получено телеграфически, ободри още повече тукашните турци за изпълнение на този план. Въодушевлението на турците в този случай беше толкова по-голямо, защото те знаеха от служащите на телеграфа за демонстрациите в Цариград, които доведоха до тази министерска промяна.

Тукашната власт с намиращата се в нейно разпореждане войска действува в същия смисъл. Според съобщението въстанието започнало в Копривщица и Панагюрище. Между това от Копривщица изпращат тук на два пъти нарочен пратеник с молба, в която заявяват, че жителите там и не мислили за въстание и молят да се изпратят там хора да се

уверят в това. Митрополит Панарет молил да му бъде разрешено да замине за това за Копривщица заедно с някого от властта, но молбата му била отхвърлена и по разпорежданията, които са вече дадени, това градче по всяка вероятност днес-утре ще бъде унищожено подобно на Перущица и жителите ще бъдат избити като бунтовници.

От Панагюрище няма точни сведения, но казват, че жителите му посрещнали изпратените там войски покорно и въпреки това били избити и градчето изгорено.

С дълбока почит

[Геров]

322

1876 май 3, Олтеница. — Писмо от Атанас Чернев до Янко Ангелов в Гюргево[1]

Научили от вестниците и от пътници за въстанието. Българите от Олтеница вероятно ще окажат парична помощ, още повече че хъшовете чакат с нетърпение да преминат Дунава.

3.5. 1876, Олтеница.

Приятелю,

Приех вчера искреното ви от 29/4[2] и ви благодаря както за добрината, що имахте да ни пишете, тъй и за комплиментите, щото ми правите. И ние вече научихме всичко и от вестниците, и от пътници, но пак нещо по-положително не можем да научим.

Колкото за телеграмата,[3] що казвате, че не трябвало да ви удря[м], то и вие имате право, па и аз имам право. Вие знаете, може, че толкова пъти събирахме помощи от хората и все ги лъжем, т. е. не можем да сполучим, и парите отиват напразно. Тъй и сега, като ми писаха от Букурещ, че в България станала голяма революция, аз известих на всички и се зарадваха крайно, а на другия ден, като дойдоха румънските вестници, не видяхме нищо такова и всички викнаха отгоре ми, че ще ги излъжа пак, както миналата година. Наистина, ние тук нямаме богати хора, но както и да е, все имам надежда да помогнат прилично в едно такова време. И за това трябваше да питам вас като по-близо до Русчук и до железницата.

Радвам се прочее за приятелството ви и ако и да се не познаваме лично, то аз желая поне писмено да се споразумяваме, додето ни помогне честта да се срещнем.

Нашите хъшове тук ни дават зор.[4] Искат да минуват, кръвта им е кипнала вече.

Очаквам решителния ви отговор.

Ваш искрени А. Чернев

N. B.[5] Поздравете г-да Горова,[6] Ив. Стоянова и прочее и пратете притвореното г-ну Н. Драганову, с кое ще ме задължите твърде много.

Исти[7]

Ф. ЯА, ст. № II В 302. Автогр. с маст. 1 л. 2 п. с. 21/14

[1] От съдържанието личи, че писмото е отправено до деец от Гюргево, вероятно до Я. Ангелов. [2] Април. [3] Вж. док. № 292. [4] Натиск. [5] Nota bene — забележи добре; в случая „послепис". [6] Димитър. [7] Същия.

1876 май 4, Пловдив. — Дописка за разрушаването на Перущица

Correspondance de Philippopoli[1] en date du 4/16 mai 1876, insérée dans le „Courrier d'Orient" du 13 juin 1876[2].

Le 1er mai (v. s.) le village bulgare de Pérouschtitza a été complètement détruit. Ce village de 400 maisons était un des plus beaux de notre caza; sa richesse et sa prospérité ont été en partie cause de sa ruine; el es avaient excité bien des jalousies. Depuis quelque temps les habitants étaient menacés d'une attaque des turcs des villages voisins avec qui ils n'étaient pas dans de bons rapports et qui les voyaient de mauvais œil. Les villages musulmans qui entourent Pérouschtitza sont: Justina[3] — à une heure de Pérouschtitza avec 300 familles, toutes turques, plus haut dans la montagne du Rhodope, Tamresch[4], avec 150 maisons environ de pomaks (musulmans d'origine bulgare), Tchoïren[5], avec 100 maison de pomaks; enfin Kreutschma[6], avec 200 maisons turques.

Le 24 avril (v. s.) les notables du village de Pérouschtitza vinrent ici à Philippopoli demander à l'autorité du secours contre le danger qui les menaçait. D'autres villages bulgares réclamaient le même secours. Des musulmans était allés dans plusieurs hameaux chrétiens, avaient saisi toutes les armes et maltraité les habitants; les hameaux qui avait résisté avait été livrés aux flammes. Les notables de Pérouschtitza disaient entre autres choses que le village de Kourtovo Konaré (Jundjilar) brûlait, et qu'ils avaient entendu la fusillade toute la nuit. Deux jeunes gens qui avaient réussi à s'échapper, racontaient que les turcs et tcherkesses des villages voisins avaient attaqué leur village.

Le lendemain 25, l'autorité envoya deux zaptiés à Pérouschtitza. Le 26, arriv[èrent][7] d'autres habitants de ce village qui disaient que l'attaque de Pérouschtitza était imminente; ils en donnaient pour raison que les deux zaptiés, qui étaient allés porter des lettres à Justina n'en étaient pas revenus; que le village de Kourtovo Konaré avait beaucoup souffert et que deux habitants de Pérouschtitza étant allés dans la direction de Kourtovo Konaré pour voir ce qui s'y passait avaient été accueillis à coup de fusil par les tcherkesses que l'un d'eux était mort et que l'autre avait réussi à s'enfuir.

Le 27 on décida donc à Philippopoli d'envoyer à Kourtovo Konaré une commission composée de trois turcs et d'un bulgare. Cette commission devait passer par Pérouschtitza pour rassûrer les chrétiens et se rendre ensuite dans le village turc pour engager les musulmans à vivre en bonne harmonie avec les chrétiens. Mais ayant rencontré deux chrétiens et l'imam[8] d'un village tcherkesse qui lui assurèrent qu'il n'y avait eu que trois ou quatre[9] maisons brûlées, quelques bêtes volées[10], et deux ou trois personnes mortes de peur, la commission, persuadée qu'il n'y a rien de plus à Kourtovo Konaré, prit le chemin de Pérouschtitza. Là, elle apperçut une grande foule de turcs, qui, drapeau en tête, se préparaient à attaquer ce village. Les habitants, rangés hors du village pour en défendre l'entrée, appelèrent auprès d'eux la commission et lui adjoignirent cinq notables pour aller à Justina porter des propositions de paix. A peine en route, la commission vit le monastère de St. Théodore[11] tout en flammes. A Justina, elle trouva les turcs décidés à ne pas abandonner leur projet de détruire Pérouschtitza afin disaient-ils de n'avoir plus rien à craindre des menaces de ce village à moins qu'on ne

leur livrât, comme garantie toutes les armes de Pérouschtitza, et dix familles notables comme otages.

Les envoyés de Pérouschtitza acceptèrent ces deux conditions, mais ils proposèrent de remettre les armes, non pas aux musulmans de Justina, mais au gouvernement. Les délégués bulgares devaient laisser trois des leurs, les deux autres allaient partir avec les deux zaptiés pour aller prendre à Pérouschtitza les dix familles qui devaient se constituer comme otages, quand un mouvement se fit dans la foule et on donna le signal de marcher sur Pérouschtitza. A peine la commission avait-elle quitté Justina qu'elle entendit des coups de fusil du côté de Pérouschtitza.

Le lendemain 28, de grand matin, il arriva à Philippopoli des hommes, des femmes et des enfants; ils racontaient que sitôt après le départ de la commission, les turcs avaient attaqué Pérouschtitza et que des deux côtés on avait tiré des coups de fusil, mais une nouvelle démarche de la commission fit cesser la fusillade et on négocia de nouveau. Les habitants de Pérouschtitza consentaient à la paix, mais les turcs réclamaient leurs armes. Une partie des chrétiens consentit à les rendre et alla avec les prêtres, les femmes et les enfants se mettre entre les mains des chefs des musulmans. Deux prêtres s'approchèrent pour baiser le pan de l'habit d'un chef turc; l'un fut tué; l'autre blessé à la tête, gagna Philippopoli pendant la nuit. A la vue des ces meurtres, les villageois venus auprès des turcs prirent la fuite, on les poursuivit à coup de fusil, puis les musulmans mirent le feu au village. Une partie des habitants s'enfuit, le reste alla s'enfermer dans les maisons pour s'y défendre et dans les deux églises. Alors une vive fusillade éclata des deux côtés.

Le 29 vers midi arriva à Pérouschtitza Rachid pacha, parti le matin de Philippopoli avec un corps de troupes. Il ordonna aux deux parties de cesser le feu; puis proposa aux habitants de faire occuper par les troupes la partie du village qui n'était pas incendiée; mais les habitants de Pérouschtitza demandèrent de ne déposer les armes qu'après que les bachibouzouks se seraient retirés, craignant le sort de ceux qui avaient été attaqués saus défense auparavant. Rachid pacha écrivit aussitôt au mutessarif[12] de Philippopoli, que les habitants de Pérouschtitza s'obstinaient à ne pas vouloir livrer leurs armes et qu'il allait les attaquer.

Le 29 soir, le mutessarif envoya à Pérouschtitza une commission de trois bulgares pour engager les villageois à ne pas lutter contre les troupes, qui venaient pour les défendre et non pas pour les attaquer. Mais la commission ne partit que le lendemain, en arrivant, elle entendit la fusillade et la canonade et ne put même approcher du village. Une de deux églises avait été détruite à coups de canon. Tous ceux qui s'y étaient enfermés, hommes, femmes et enfants s'enfuirent, furent tués ou se rendirent. Un certain nombre parvint à se retirer dans l'autre église (la vieille) les dernières maisons du village brûlaient.

Le lendemain 1er mai on enforça les portes de la seconde église et un grand nombre de personnes, qui s'y étaient enfermées furent massacrées.

Le 2 mai le village achevait de brûler.

Les femmes et les enfants, qui ont survécu ont été établis dans un han et le gouvernement leur fait distribuer trois-quatres ocques de pain par personne. Les bachibouzouks ont emmené avec eux beaucoup des femmes dans leur villages; le gouvernement s'occupe de les faire rentrer à Philippopoli. Les hommes qui se sont rendus sont enfermés dans un bain en attendant qu'ils subissent un interrogatoire.

Il est certain que chacun cherchera à expliquer suivant ses sympathies ou ses antipathies l'origine et la cause de malheureux événement, qui se sont produits à Pérouschtitza. Je suis persuadé que, l'enquête ne tardera pas à établir que la première cause de tout le mal est l'avidité avec laquelle les populations musulmanes ont écouté les excitations de quelques uns de leurs coreligionnaires mal intentionnés contre les chrétiens.

Depuis quelques mois, ainsi que je vous l'ai dit, musulmans et bulgares nourissaient des sentiments de haine les uns à l'égard des autres.

Les bulgares redoutaient une attaque des musulmans, et ceux-ci une attaque des chrétiens.

Ces craintes et cette antipathie étaient arivées à tel point qu'un jour à Philippopoli, vers Pâques, un derviche alla proférer des ménaces dans quelques maisons et même chez le maitropolitain annonçant que dans une trentaine de jours les chrétiens seraient massacrés par les turcs. Aziz pacha, le précedent mutessarif, l'exila de Philippopoli. Mais ces excitations produisirent leur effet.

La méfiance était réciproque. Les chrétiens avaient la certitude qu'ils seraient attaqués par les musulmans. Ce qui les confirmait dans cette pensée, c'est qu'en certains endroits comme Tamresch et Tchoïren, les musulmans étaient depuis longtemps armés; et dès l'hiver ils avaient ménacé les chrétiens d'un massacre.

Ces circonstances expliquent la regrettable décision prise par les villageois chrétiens de se renfermer dans les villages les plus considerables pour s'y défendre plus aisément. Peut-être aussi les excitations des quelques perturbateurs soit étrangers, soit du pays les ont ils amenés à prendre ce parti; le moment leur paraissait sans doute favorable pour propager leurs doctrines.

Ainsi l'immolation de tant de personnes et la destructions de tant de biens ont été le résultat d'un malentendu.

On dit qu'à Klissoura les baschibouzouks on détruit ce village et qu'un certain nombre de familles se sont réfugiées à Koprivschtiza (Avratalan). Les habitans de Kalofer, de Sopot et de Karlova se sont comportés fort sagement dans ces circonstances. Le mudir[13] de Kalofer a quitté le village sans aucun motif. Les habitants ont demandé des troupes, pour les garder contre les attaques des bachibouzouks.

On craint fort ici que les bachibouzouks n'aillent porter le désordre dans les villages demeurés paisibles. Cette crainte est générale depuis la déstruction de Pérouschtitza. On dit, que les bachibouzouks en quittant Pérouschtitza se sont dirigés vers Bratzigovo où se sont refugiés les habitans de plusieurs hamaux chrétiens. On n'a d'espoir que dans le gouvernement pour arrêter le mal.

On espère que des mesures seront prises á temps pour arrêter la fureur des bachibouzouks pour fair disparaître les causes de ces défiances qui divisent les musulmans et les chrétiens et pour ramener ainsi dans le pays la paix et la tranquillité. Autrement (il est inutile de le déguiser) la conséquence de ces troubles ne sera pas moins que la destruction d'une de plus belles provinces de l'empire.[14]

ААН. Ф. 1, оп. 2, арх. ед. 1411, л. 1082—1085. Преп. с маст. фр. ез. 4 л. 4 п. с. 34/21

[1] Пловдив. [2] Цялото изречение е писано с молив. Може би не е фигурирало в оригинала. [3] Устина. [4] Тамръш, сега присъединено към Осиково, Девинско. [5] Чурен. [6] Кръчма, дн. Кричим. [7] В преписа дадено неправилно: „il arriva". [8] Мохамедански духовник. [9—10] В преписа неправилно: „quatre maisons de brulées, quelques bêtes de volées". [11] Пе-

рущенски манастир. [12] Окр. управител. [13] Управител на общината. [14] Вероятно Найден Геров е автор на дописката.

Превод:

Дописка от Пловдив от 4/16 май 1876 г., публикувана в „Курие д'Ориан" от 13 юни 1876.

На 1 май (ст. ст.) българското село Перущица е било напълно разрушено. Това село с 400 къщи беше едно от най-хубавите в окръга. Неговото богатство и благосъстояние са били отчасти причината за разрушаването му; тези обстоятелства именно възбудили завистта. От известно време жителите били заплашени от нападение от страна на турците от съседните села, с които не били в добри отношения и които гледали на тях с лошо око. Турските села около Перущица са: Устина — на 1 час от Перущица с 300 семейства, всички турски, по-високо в Родопите — Тъмръш с около 150 къщи помаци (мохамедани от български произход), Чурен със 100 къщи помаци и Кричим с 200 къщи турци.

На 24 април (ст. ст.) първенците на с. Перущица дошли в Пловдив и поискали от властта помощ против опасността, която ги грозяла. Други български села също искали подобна помощ. Турците влезли в някои български махали, взели всичкото оръжие и малтретирали населението; колибите, които оказали противодействие, били опожарени. Първенците на Перущица между другото казвали, че селото Куртово Конаре (Друнджилар) горяло и че те слушали стрелба цяла нощ. Двама младежи сполучили да избягат и разказвали, че турци и черкези от съседните села нападнали тяхното село.

На следния ден, на 25, властта изпратила две заптиета в Перущица. На 26 избягали други селяни от това село и говорели, че нападението над Перущица било предстоящо. Те обяснявали това със следните факти: двете заптиета, които отишли да носят писмо до Устина, не са се върнали; с. Куртово Конаре много пострадало; и двамата перущенци, заминали към Куртово Конаре да видят що става там, били посрещнати с пушечна стрелба от черкезите, като един от тях бил убит, а другият успял да избяга.

На 27 в Пловдив решили да изпратят в Куртово Конаре една комисия, съставена от трима турци и един българин. Тази комисия трябвало да мине през Перущица да успокои българите и след това да посети турското село и да склони турците да живеят в добри отношения с християните. Но като срещнала двама християни и имама на едно черкезко село, които я уверили, че имало само 3 или 4 къщи изгорели, няколко глави добитък откраднат и двама или трима души умрели от страх, комисията решила, че няма какво да прави в Куртово Конаре и се отправила за Перущица. Там комисията видяла една голяма тълпа турци, които със знаме начело се приготовлявали да нападнат селото. Населението, настанило се вън от селото за защита на входа, повикало комисията и присъединило към нея пет души първенци със задача да отидат в Устина и да направят предложение за мир. Току-що тръгнала, комисията видяла манастира Св. Тодор в пламъци. В Устина тя намерила турците решени да не изоставят проекта си за разрушение на Перущица, за да няма основание, казвали те, да се страхуват от заплахите на това село, освен ако им предадат като гаранция всичкото оръжие на Перущица и 10 семейства като заложници.

Пратениците на Перущица приели тези две условия с уговорката, щото оръжието да бъде предадено не на турците от Устина, но на правителството. Трима от българските пратеници трябвало да останат там, а другите двама заедно с двете заптиета трябвало да отидат и да доведат от Перущица десетина семейства, които да послужат за заложници. В този момент тълпата се раздвижила и бил даден сигнал за поход срещу Перущица. Едва що напуснала Устина, комисията чула пушечна стрелба откъм Перущица.

Рано сутринта, на 28, в Пловдив пристигнали мъже, жени и деца, които разправили, че веднага след заминаването на комисията, турците нападнали Перущица и че от двете страни имало стрелба, но че поради намесата на комисията престрелката спряла и преговорите били подновени. Перущенци се съгласили на миролюбиво уреждане, но турците настоявали да бъде предадено оръжието. Част от населението се съгласило да предаде оръжието си и тръгнало начело със свещениците, жените и децата да се предаде на водачите на турците. Двама свещеници се приближили да целунат полите на един от турските водачи, единият от тях обаче бил убит, а другият, ранен в главата, успял през нощта да се добере до Пловдив. При гледката на тези убийства дошлите при турците селяни хукнали да бягат, но били преследвани с пушечна стрелба и турците запалили селото. Част от населението се разбягало, останалите се изпокрили в къщите и в двете черкви, за да се защитят. Тогава избухнала честа стрелба и от двете страни.

На 29 към обед в Перущица пристигнал Рашид паша, тръгнал същата сутрин от Пловдив с една войскова част. Той заповядал на двете страни да прекратят огъня, след това уведомил населението, че войската ще окупира оная част от селото, която не била опожарена; перущенци поискали да не слагат оръжието си, докато не бъде оттеглен ба-

шибозукът, страхувайки се да не ги сполети участта на онези, които по-рано били нападнати, без да могат да се защитят. Веднага Рашид паша уведомил мютесарифа в Пловдив, че перущенци отказват да сложат оръжие и че той щял да ги нападне.

На 29 вечерта мютесарифът изпраща в Перущица една комисия от трима българи да склони населението да не се бори срещу войниците, които идат да го защитят, а не да го нападнат. Комисията обаче тръгнала на следната сутрин и пристигайки, тя чула пушечна и топовна стрелба. Тя дори не могла да се приближи до селото. Една от двете черкви била вече разрушена от топовни снаряди; всички, които намерили убежище в черквата — мъже, жени и деца, били убити или пък се предали; известно число хора успели предишната вечер да се оттеглят в другата (старата) черква; последните къщи на селото вече догаряли.

На следния ден, на 1 май, вратите на втората църква били изкъртени и едно голямо число от укритите там хора били заклани.

На 2 май селото вече догаряло.

Жените и децата, които се спасили, били настанени в един хан и правителството раздавало по 3—4 оки хляб на човек. Башибозуците отвлекли много жени в селата си; правителството правело усилия да прибере отвлечените жени в Пловдив. Мъжете, които се предали, били затворени в една баня в очакване да бъдат разпитани.

Разбира се, всеки според симпатиите и антипатиите си ще се мъчи да си обясни началото и причините на това нещастие, което сполетяло Перущица. Уверен съм, че анкетата не ще закъснее да установи, че първопричината за това нещастие е фанатичността, с която турското население се поддавало на подстрекателствата на техните единоверци, зле настроени спрямо християните.

От месеци насам, както вече съм ви уведомил, мохамедани и българи хранят чувство на омраза едни срещу други.

Българите се опасявали от нападението на мохамеданите, а последните се страхували от нападението на християните.

Страхът и антипатията достигнали до такава точка, че един ден в Пловдив, към Великден, един дервиш се вмъкнал в няколко къщи и даже в къщата на владиката и заплашвал, че в следните тридесетина дни християните ще бъдат изклани от турците. Азис паша, бившият мютесариф, го прогонил от Пловдив. Въпреки това тези закани дали резултат.

Недоверието било взаимно. Християните твърдо вярвали, че ще бъдат нападнати от мохамеданите. Като доказателство се сочел фактът, какво в известни местности като Тъмръш и Чурек мохамеданите били от дълго време въоръжени и от зимата насам те постоянно заплашвали християните с клане.

Тези обстоятелства обясняват злополучното решение на християните-селяни да се укрият в най-големите села, за да се защитят по-лесно. Може би също и подбудите на някои смутители-чужденци или местни хора да са ги склонили да извършат това; моментът без съмнение изглеждал благоприятен за разпространение на тези идеи.

И така смъртта на толкова хора и разрушението на толкова имоти били резултат на едно недоразумение.

Казват, че башибозукът разрушил Клисура и че известно число семейства намерили убежище в Кочривщица (Аврaталан). Населението на Калофер, на Сопот и на Карлово се държало благоразумно в случая. Мюдюринът на Калофер напуснал селото без каквато и да е причина. Населението поискало редовна войска, която да го предпази от нападението на башибозука.

Тук се опасяват, че башибозукът може да внесе безредие и в селата, останали мирни досега. Това опасение се е широко разпространило след разрушението на Перущица. Говори се също, че напускайки Перущица, башибозукът се отправил към Брацигово, дето се е укрило населението на няколко християнски колиби. Надяват се обаче, че правителството ще може да тури край на нещастието.

Тук очакват, че ще бъдат взети навреме мерки да бъде обуздана яростта на башибозука, да бъдат отстранени причините на недоразуменията, които разделят мохамедани и християни, и по този начин да бъде установен мир и спокойствие в страната. В противен случай (и нима защо да се крие) последиците на тези смущения ще имат за резултат опустошението на една от най-добрите области на империята.

1876 май 4, Одрин. — Доклад от Хътън Дюпюи до Хенри Елиот в Цариград[1]

Хафъз паша превзел Панагюрище и обсадил Копривщица. Събирането и въоръжаването на черкези и башибозуци продължава. Руският вицеконсул е отпътувал за Цариград.

№ 18

Adrianople[2], 16th[3] May 1876.

Sir,

The general topic of conversation here the last few days is, that the Bulgarians of the village of Otlukeui[4] refusing to surrender, and taking refuge in a church or monastery were bombarded by the troops under Hafous pasha when upwards of 300 men, women, and children were slaughtered — according to other accounts it is stated that Hafous pasha sent to demand a parley, and three times summoned the place to surrender, but his messengers having been killed by the villagers, they were attacked as described — others again state that the insurgents were driven off by artillery with trifling casualties. The last item of intelligence I hear, is that the troops have since surrounded the village of Avradana[5], and that unless it surrenders, it is feared the inhabitans will share the same fate as those of Otlukeui!

Extraordinary activity is being displayed here by the authorities, and others in recruiting, arming and forwarding to the disturbed districts Bashibozouks and Circassians. Observing in the meanwhile great numbers of the irregulars about the streets, I represented to the Governor-General that it was scarcely safe to the public tranquillity to allow those troops to circulate he streets armed, and suggested that they might be localized some where away from the city, as it was generally feared that the slightest provocation might produce important consequences. The Governor-General assured me that the inhabitants had no cause to fear these troops, and that he had taken every precaution to maintain public tranquillity, but that he could not help keeping the Bashibozouks here until such time as they received their arms and necessaries when they were immediately ordered off to the front. I do not hear of any disorders having been committed by these troops in Adrianople, but I am assured that once outside the city, they give themselves up to all kinds of violence, and to the firing on women, and other defenceless people in the villages and roads in this vicinity.

It having been several times brought to my knowledge that gunpowder was openly and freely sold by authorities, at a particular shop, not far from this Vice-Consulate, to Turks, and refused to Christians, I made inquiries on the subject, when the Governor-General admitted the fact of such an establishment for the sale of that article to recruits and volunteers, but denied that it was refused to Christians. I then told him that an English gentleman had applied to the office for a supply to defend himself in case of necessity. He raised no objections to this request, but in the meanwhile I have it from that gentleman that the sale of gunpowder had been refused the son of the German Vice-consul.

Frequent arrests are being made of Bulgarians in the different quarters of this city — strangers to the place. Among these arrests is an Hellenic subject a respectable tradesman in Ali Pasha Bazar, suspected of forwarding to Yamboli a case of firearms knowing the same to be for the use of insurgents.

The news of the Russian vice-consul in Philippopoli having been insulted, though repeated, is not generally confirmed — some say, if he was not insulted, he is trying his best to provoke it by his conduct. Yesterday morning my Russian colleague left for Constantinople with all his family, but I am told that previous to starting his luggage was opened and searched at the railway station.

I was informed in confidence yesterday morning that the insurrection was spreading in the direction of Yamboli and Eski Zaara[6], and that the authorities in Bulgaria had asked for military reinforcements. This news I telegraphed immediately to Your Excellency, but I have no confirmation today of this intelligence.

I have the honor to be
Sir, etc...
I. Hutton Dupuis

His Excellency... Sir Henry Elliot, etc...

ИБИ — БАН. Фотокоп. англ. ез. 6 л. 6 п. с. 32/19. Ориг. се съхранява в Архива на М-вото на външните работи в Лондон.

Публ. в: Turkey № 3 (1876). Correspondence respecting the Affairs of Turkey and the insurrection in Bosnia and the Herzegovina. London, 1876, № 343. прил. 1.

[1] Градът е определен по получателя. [2] Одрин. [3] Н. ст. [4] Панагюрище. Описанието за потушаването на въстанието се отнася по-скоро за Перущица. [5] Аврателан — Копривщица. [6] Ст. Загора.

Превод:

№ 18

Одрин, 16 май 1876.

Господине,

Главната тема за разговор тук през последните няколко дни е, че българите от село Отлукьой, отказвайки да се предадат и намирайки убежище в една църква или манастир, били бомбардирани от войските на Хафъз паша и повече от 300 мъже, жени и деца били изклани; според други разкази се твърди, че Хафъз Паша изпратил пратеници да преговарят и че на три пъти той подканял селото да се предаде, но тъй като пратениците му били убити от селяните, то [последните] били нападнати, както е казано по-горе. Други пък казват, че въстаниците били разгонени от артилерия с незначителни жертви. Последното сведение, което чух, е, че войските след това обградили селото Аврадана и че ако последното не се предаде, има опасност жителите му да споделят същата участ както тия на Отлукьой.

Извънредно голяма дейност се развива тук от страна на властите и на други [фактори] в набиране, въоръжаване и изпращане в размирните окръзи на башибозуци и черкези. Междувременно, като видях големия брой на тези нередовни войници по улиците, обърнах вниманието на генерал-губернатора, че едва ли е безопасно за обществото спокойствие да се оставят тези войски да се движат по улиците въоръжени, и внуших, че те биха могли да бъдат съсредоточени някъде далече от града, тъй като въобще има опасност, че и най-незначителното предизвикателство ще има важни последици. Генерал-губернаторът ме увери, че жителите нямат причини да се страхуват от тези войски и че той е взел всички мерки, за да поддържа обществото спокойствие, но че той не би могъл да предотврати оставането на башибозуците тук, докато те получат оръжието си и припасите, след което те имат заповед да отидат на фронта. Не чувам някакви безредия да са били извършени от тия войски в Одрин, но бях уверен, че веднъж вън от града те се отдават на всякакъв вид насилия като стрелба срещу жени и други беззащитни хора по селата и пътищата в околността.

Неколкократно ми бе съобщено, че в специален магазин, недалеч от вицеконсулството, открито и свободно се продавало от властта на турци барут за пушки, но се отказвало на християните. Аз направих запитване по въпроса и генерал-губернаторът призна съществуването на едно такова заведение за продажба на този артикул на войници и доброволци, но отрече, че [този артикул] бил отказван на християни. Тогава му казах, че

един англичанин се е отнесъл до тази служба за покупка, за да се защищава в случай на нужда. Той не възрази на това искане, но междувременно от този господин знам, че продажба на барут е била отказана на сина на германския вицеконсул.

В различни квартали на този град се правят чести арести на българи, които не са от града. Между арестуваните е и един гръцки поданик, уважаван търговец в Али Паша Базар, заподозрян че бил изпратил в Ямбол каса с огнестрелно оръжие, като е знаял, че същото е [предназначено] за нуждите на въстаниците.

Новините за нанесената обида на руския вицеконсул в Пловдив, въпреки че се повтарят, още не са потвърдени, някои казват, че ако не е бил обиден, той със своето държане правел всичко възможно да го предизвика. Вчера сутрин моят руски колега замина за Цариград с цялото си семейство и ми казаха, че преди да тръгне, багажът му е бил отворен и прегледан на жп. гара.

Поверително ми бе съобщено вчера сутринта, че въстанието се разширява по посока на Ямбол и Ески Заара и че властите в България искали военна подкрепа. Тези новини телеграфирах незабавно на Ваше превъзходителство, но до днес нямам потвърждение на това сведение.

Имам чест и пр.
И. Хътън Дюпюи

До негово превъзходителство
сър Хенри Елиот и пр.

325

1876 май 4, Бекет. — Телеграма от Петър Йорданов до Панайот Хитов в Кладово

Ст. Стамболов е обявил въстанието. Трябва веднага да му се изпрати помощ.

Бекет,
16[1]. 5. 1876.
Панайот Хитов, Кладово.

Приех известия: Стамболов[2] захванал сватбата[3]. По-скоро пратете му армагана[4]. Нази не чакайте.

Йорданов[5]

Ф. ПХ, II А 9008. Ориг. с лат. с мол. 1 л. 1. п. с. 28·5 21·5

Публ. с пропуски в: Страшимиров, Д. Т. Архив на възраждането. Т. I. София, 1908, с. 394, № 19

[1] Н. ст. [2] Стефан. [3] Въстанието. [4] Подарък — в случая: да му помогне. [5] Петър

1876 май 4, Русе. — Доклад от Ричард Рийд до Хенри Елиот в Цариград[1]

В Горна Оряховица са заловени въстаници с комитетската архива и знамена. Другарите им са направили несполучлив опит със сила да ги освободят. Част от въстаниците са се оттеглили в Дряновския манастир. Арести са извършени в Севлиево и Търново. За назидание трябва да се накажат жестоко някои от водачите на въстаниците. Поддържа непрекъснато връзка с пашата, от когото главно черпи сведения.

№ 12

Ruscthuk, 16[2] May 1876.

Sir,

I have the honor to inform Y. E. that since my last report the only disturbance that has occurred here has been in the vicinity of Tirnova, near the Balkans where the following has taken place:

The Caimacam[3] of Tirnova a few days ago ascertained that there were some insurgents in the village of Rahovitza some 5 hours distant — accordingly a number of zaptiehs were dispatched to the spot late in the evening, and who discovered 21 of these people assembled in a house there and with papers and Bulgarian flags (in satin) in their possesion — all were taken the same night to Tirnova and placed in arrest.

On the following day about 400 of the villages Rahovitza[4], Lescovitza[5] and Bjelar [?] headed by two priests[6], whom they forced to join them, proceeded to Tirnova to rescue the 21 in prison but were met on the road by two companies of infantry who compelled them to return to their villages.

No sooner had this been effected than about 500 from Gabrova at the foot of the Balkans were reported to be on their way to join the 400 that had already been dispersed.

Two companies were immediately sent to meet these — a collision took place, resulting in the death of six of the insurgents and the wounding of several others and one soldier. The insurgents were put to flight and took refuge in the Monastery of Dranova, where they were followed by the military.

They were summoned to surrender, but refused to do so — accordingly a battalion of infantry accompanied by some Bachibozuks and two mountain guns have been ordered to the spot to capture the insurgents.

Insurgents have been arrested at Selvi in the vicinity of Tirnova, but all is at present quiet there.

The proceedings of these people have been most contemptible — whilst the discipline of the troops is said to be admirable.

I have seen the Governor-General, who is confident that if nothing more formidable presents itself than what has hitherto manifested itself, the tranquility of the vilayet will be in no danger.

It has been reported that the Varna Railway Linie has been threatened between the stations of Sheytandjik[7] and Shumla[8] Road. The Pasha has placed night patrols on the spot, but as yet nothing whatever has been discovered.

Many of the revolutionary Bulgarians in Wallachia are said to be entering the vilayet, and some have already been discovered and arrested.

From all I see and hear, I am persuaded that there is nothing serious to fear for the moment — nor will there be if the Government acts with promptitude on the occurrence of any disorder. The Porte however, I think, would do well were it to grant the Pasha more power so as to enable him to make examples of some of the chiefs of the insurgents — for I am persuaded if this is not done the natives will think that the Government is weak, and the disturbances which at present are comparatively insignificant are sure to increase — whereas if a few examples were made of the chiefs, they would serve as salutary and I think successful lesson to the rest.

I have the honor to be, etc...
(Signed) R. Reade

His Excellency
The Right Hon. Sir Henry Elliot. etc...

ИБИ — БАН. Фотокоп. англ. ез. 5 л. 5 п. с. 32/18·5
Ориг. се съхранява в Архива на М-вото на външните работи в Лондон.

Публ. в: Turkey № 3 (1876). Correspondence respecting the Affairs of Turkey and the insurrection in Bosnia and the Herzegovina. London, 1876, № 315 — прил.

[1] Градът е определен по получателя. [2] Н. ст. [3] Окол. управител. [4] Г. Оряховица. [5] Лясковец. [6] Поп Харитон и още няколко души са възнамерявали да освободят арестуваните, но властите ги превели по друг път. [7] Дн. гара Хитрино, Коларовградско. [8] Дн. Коларовград.

Превод:

Копие № 12 Русе, 16 май 1876.

Господине,

Имам чест да уведомя Ваше превъзходителство, че единственият смут след моя последен доклад, който се е случил тук, е в околностите на Търново, близо до Балкана, където е станало следното:

Търновският каймакамин преди няколко дни узнал, че имало няколко души въстаници в село Ряховица на около пет часа разстояние. Следователно известно число заптиета били изпратени на мястото късно вечерта и те открили 21 от тия хора, събрани в една къща заедно с тяхната архива и български знамена (от сатен). Всички били отведени същата нощ в Търново и поставени под арест.

На следния ден около 400 души от селата Ряховица, Лясковец и Бжелар [?], предвождани от двама свещеници, които те насилили да се присъединят към тях, се отправили за Търново да освободят арестуваните двадесет и един човека от затвора, но били пресрещнати по пътя от две роти пехота, които ги принудили да се върнат по селата си.

Едва-що било направено това, съобщено било че около 500 души от Габрово, в полите на Балкана, били на път да се присъединят към 400-те, които били вече разпръснати.

Две ротн били веднага пратени да ги пресрещнат — настъпило сблъскване, вследствие на което били убити 6 души въстаници и били наранени неколцина други и един войник. Въстаниците се разбягали и се подслонили в Дряновския манастир, където били последвани от войската.

Подканени да се предадат, те отказали да сторят това — вследствие на което било заповядано на един батальон пехота, башибозук и две планински оръдия да заминат на мястото и да заловят въстаниците.

Въстаници били арестувани в Севлиево, в околностите на Търново, но сега там всичко е спокойно.

Делата на тия хора били крайно недостойни, докато за дисциплината на войската се казва, че била отлична.

Аз видях генерал-губернатора, който е уверен, че ако не се случи нищо по-значително от това, което досега се е проявило, спокойствието във вилаета няма да е в опасност.

Съобщено било, че варненската железопътна линия между станциите Шайтанджик и шуменския път била застрашена. Пашата поставил нощна охрана, но досега нищо обезпокоително не било открито.

Говори се, че много от българските революционери във Влашко били навлезли в този вилает, а някои от тях вече са били открити и арестувани.

От всичко, което виждам и чувам, аз съм убеден, че за момента няма нищо сериозно за опасение — нито ще има, ако правителството действува с бързина при появата на всяко смущение. Все пак мисля, че Портата ще направи добре, ако би предоставила на пашата повече власт и му даде възможност да накаже за пример някои от водачите на въстаниците, защото аз съм убеден, че ако това не стане, тукашното население ще счита, че правителството е слабо и смутовете, които засега са сравнително слаби, сигурно ще нараснат, докато ако главатарите бъдат примерно наказани, това ще бъде от полза и, мисля, ще послужи за добър урок на останалите.

Имам чест и пр.

(п.) Р. Рийд.

До негово превъзходителство сър Хенри Елиот...

327

1876 май 4, Сотир. — Писмо от сотирчани до митрополит Панарет Пловдивски

Уведомяват го за извършените от турците зверства в селото им.

Ваше високопреосвещенство[1],

На миналия месец 26-ти нашите селяни — турци, освен що запалиха къщата на нашия селянин Павльо Теодоров, но хванаха без никаква вина учителя ни Яне Панайотов и Никола Вълчанов, които заклаха и хвърлиха труповете им, та изгоряха в огъня; после ако и да поискахме костите на изгорените наши селяни, за да ги туриме в черковата, те ни отказаха, за да се не намерят; прочее за да не паднем под отговорност, защо не сме казали, ние като духовни ваши чеда известяваме ви да знаете и като целуваме светата ви десница, остаяме[2]

Село Сотир[3], 4-и май 1876.

Селски печат

ААН, Ф. 1, оп. 2, арх. ед. 1411, л. 1081. Преп. с маст. 1 л. 1 п. с. 34/21

[1] Митрополит Панарет Пловдивски. [2] В преписа не следват никакви подписи. [3] Дн. Св. Спас, Пловдивско.

328

1876 май 4, Бекет. — Телеграма от Мито Цветков до Димитър Горов в Гюргево

Относно набавянето на оръжие.

Бекет, 16[1] [5][2] 1876.
Димитър Горов,
Г[юр]гево.

Пари няма. Петрович телеграфира — ще намери да плати стоката[3]. Идете за споразумение. Апостолов[4] и Тихов[5] заминаха за Букурещ.

Ганчо[6]

Ф. ДГ, ст. № II А 9244. Ориг. с лат. с маст. 1 л. 1 п. с. 26/20·5

Публ. в: Страшимиров, Д. Т. Архив на възраждането. Т. I. София, 1908, с. 268, № 71

[1] Н. ст. [2] Месецът е определен по съдържанието, но с известно съмнение. Има податки док. да е и от м. януари — вж. док. № 63. [3] Оръжието. [4] Георги. [5] Н. Обретенов. [6] М. Цветков.

329

1876 май 4, Букурещ. — Писмо от Димитър Ценович до Панайот Хитов в Кладово

Въстанието е избухнало. Да премине с чета в България, за да подпомогне въстаналите.

Букурещ, 4 майе 1876.

Господ[ин] П. Хитов,
у Кладово.

Вашето почитаемо от 2 того приех и писаните разумех. За да дойда днес е невъзможно, защото и тука имаме важни работи. Байракът даде се на други, които веч се борят на бойното поле. А момчетата, които са твърде малко останали, един по един минуват в България, затова недейте чака за момци оттука.

[От]среща[1] въстанието [е] твърде сериозно, за войводи само имат потреба. Бяха дошли троянци за Хитрова[2] да го вземат, бързайте и Ви[й] да преминете, защото времето е сгодно. Напълно уверени, че скоро ще дочакаме свободна България.

За да доизнаете за новините, притварям Ви един „Български глас" и ще видите подробностите. Като Ви поздравлявам, оставам Ваш за всегда приятел Д. Ценович

N. B.[3] Какво правят нашите еднокръвни братя сърбите — сега или никога. Да не чакат, защото времето, което се губи, е у наша загуба.

Същи

Ф. ПХ, II А 8539. Автогр. с маст. 1 л. 1 п. с. 27/21

Публ. с пропуски и грешки в: Стойчев, Ив. Материали за дейността на Панайот Хитов през 1876 г. в Сърбия. София, 1939, с. 15

[1] Отвъд Дунава, в България. [2] Тома. [3] Nota bene — забележи добре; в случая — послепис.

330

1876 май 5, Цариград. — Поверителен доклад от Хенри Елиот до лорд Едуард-Хенри Дърби в Лондон[1]

По план въстанието е трябвало да избухне 10 дни по-късно. Портата е била уведомена за това, но не били взети нужните мерки. Руският консул в Пловдив се изтъква като подбудител на въстанието.

№ 508
Confidential

Constantinople,[2]
May 17[3], 1876.

My Lord,

The late Governor of Philippopoli[4] called upon me this morning and gave me some information respecting the insurrectionary movement of the Bulgarians.

He stated that he had received undoubted information, that a rising had been organized to break out ten days later than it actually occurred.

He had communicated this information to the Porte and had recommended the adoption of measures by which it might easily have been presented, but Mahmoud Pasha took no notice whatever of his warning.

There is not, he says, the shadow of a doubt that the Russian Consul[5] at Philippopoli was the prime mover and agent of the Revolutionary Committees by which the movement was directed and his brother is at this moment a leader among the insurgents [6]

He gave me confidentially the copy of a letter which he addressed to the late Grand Vizir some weeks before the rising and I have the honor to enclose a translation of it herewith.[7]

I have already reported to Your Lordship the anxiety of the Russian Ambassador to attribute to the discontent of some workmen what was evidently a deeply laid political movement.

It had broken out, as I have said, ten days before the combinations were complete, and if, by underestimating its' importance, the Porte could have been persuaded to delay taking the measures which were required, the fomenters of the movement might expect to retrieve some of the disadvantage caused by the premature explosion.

I have the honor to be, with the highest respect, My Lord, etc.
Henry Elliot

The
Earl of Derby

ИБИ — БАН. Фотокоп. англ. ез. 4 л. 4 п. с. 32/19. Ориг. се съхранява в Архива на М-вото на външните работи в Лондон.

[1] Градът е определен по получателя. [2] Цариград. [3] Н. ст. [4] Пловдив. [5] Найден Геров. [6] Отнася се вероятно за братовчеда на Н. Геров, д-р Спас х. Иванов. [7] Приложението липсва.

Превод

№ 508 Цариград, 17 май 1876.
Поверително

Милорд,

Тази заран ме повика бившият пловдивски губернатор и ми даде някои сведения, отнасящи се до въстаническото движение на българите.

Той каза, че е получил сигурни сведения, че въстанието е било организирано с оглед да избухне 10 дни по-късно, отколкото сега е станало.

Той е съобщил това сведение на Портата и препоръчал вземането на мерки, които лесно биха могли да го осуетят, но Махмуд паша не е обърнал никакво внимание на неговото предупреждение.

Той каза, че няма сянка от съмнение, че руският консул в Пловдив е първият подбудител и агент на революционния комитет, от който движението е било ръководено, и че брат му понастоящем е водач между въстаниците.

Поверително той ми даде копие от писмото, което е отправил до бившия везир няколко седмици преди въстанието, и аз имам чест да приложа превода му.

Вече съобщих на Ваше превъзходителство старанието на руския посланик да отдаде на недоволството на някои работници това, което явно е дълбоко вкоренено политическо движение.

Както казах, то е избухнало 10 дни, преди всички приготовления да са били завършени, и ако подценявайки значението му, Портата е могла да бъде убедена да отложи

вземането на необходимите мерки, подбудителите на въстанието можеха да подобрят някои от неблагоприятните обстоятелства, причинени от прибързаното избухване.

Имам чест и пр.

Хенри Елиот

До лорд Дърби

331

1876 май 5, Букурещ. — Писмо от Димитър Ценович[1] до Иван Кишелски в Одеса

Възмутен е от алчността и безчестието на старите. Те гледат само да се обогатяват с парите, събирани за освобождението на България. Изтъква своите заслуги за освободителното дело. Изказва съмнение, че Кишелски се е поддал на клеветите по негов адрес. Точни сведения за въстанието няма, но е научил, че и Търново е обхванато от движението.

Букурещ, 5 майе 1876.

Господине Кишелски[2],
в Одеса.

Много жал ми стана, дето на тръгнуване не се видяхме. Както искам да вярвам, че магнитът на златото на нашите нотабили[3] привлече и Вашите контраубеждения и водими по техните клеветнически свойства останахте убеждени, че Ценовича[4] нито трябва да го виждате веч, защото кой знае какво са Ви говорили, че аз може би че им преча на делата им. Ако би тези букови глави разбрали поне една 10-[а] част от желанията и способа за освобождението на милото ни отечество България, по които е работил Ценович и още и днес работи, би се посрамили от самите си клеветничества. Аз, ако искат, и публично може да им докажа чрез факти за техните само за пари предателства, които са направили на народа ни в продължението скоро на 25 години, и ще дойде време, когато ще се разясним по-ясно пред народа за действията на всекиго. Аз вярвам, че не ще се червя пред народа си, но да видим те какво ще отговорят за техни[те] подлости, защото освен предателства, грабеж и пари да трупат в касите си под името народно, друго не са правили, както и сега туй същото искат да извършват, за които подлости прибързахме да явим на отсрещните наши дейци и поборници от бойното поле в България.

Научих се, че са казали, че на Ценовича нищо не може да се повери, защото каквото влезе в ръцете му пропада. Това засега замълчавам, но ще дойде време да изтълкуваме по-късно и ще видим кой се отгоява[5] от народното право, кой е лъгал невинните хорица, които са завещавали и последната парица, кой държи днес милиони франка от народни завещания, без ни най-малка полза за народа ни и освен това, кой пречи на народното ни движение. Нека не мислят, че народът не познава техни[те] от сребролюбие удавени коварства. Защо не дадоха отчет за народни имоти, когато и сам г. Игнатиев[6] се стара това още от 870 лято[7], защо не положиха в банк[а] народните фондове, но още и днес искат да лъжат простодушните хора, за да им носят пак тям помощи, уж че ще работят за народа и турят своите калфаци[8] и мекерета[9] и без срам казват, че представляват чрез тях младата партия, само и само да би дошли до техните каси парите, които Ви[е] обещавахте за в полза и за спомогнуване на отсрещните наши братя.

Госп[один] Кишелски, не само Ви[е], но и всекиго българина и руса[10] ще убедите, че в Букурещ не съществува комитет, млада партия, но в България и който би желал да отистина помогне на българите, ще се отправи до отсрещните. Защото пари, които влязат в касата на Евлогия[11] или на техните чираци[12], не виждат веч бял свят и нито за никаква полза са за народа. Това Ви являвам в знание като един, който не познавате тукашните лицемери....

Отсреща[13] напредуват работите, но още точни сведения нямаме. Вчера дойдоха момци из Търново и искат да уверяват, че и там почели[14], но не знаем как се свършило....[15]

Ф. ДЦ, II А 7355. Автогр. черн. с маст. б. к. 2 л. 4 п. с. 21/13·5

[1] Авторът е определен по съдържанието и почерка. [2] Иван. [3] Благородници; в случая водителите на старите. [4] Димитър. [5] Угоява. [6] Граф Н. П. Игнатиев. [7] 1870 год. [8] Калфи; в случая се намеква за К. Цанков и др. [9] Подлизурковци, мазници. [10] Русин. [11] Георгиев. [12] Бълг. человеколюбиво общество в Букурещ. [13] България. [14] Започнали. [15] Писмото е недовършено.

332

1876 май 6, Шумен. — Писмо от Драган Стоянов до Революционния комитет в Русе[1]

Още не са събрали пари. Събирането на сумите отначало се отложило поради панаира в Търговище, а след това — поради отказа на обещалите известни суми.

Почитаеми господа,

С пратения ви се видях. Приех вестите ви подробно. Тук нашите се бяха обрекли във времето, когато бях ви писал, че оттогава след три дни ще съберат[2]. По причина на панаира[3] след тритях дена ми казаха, [че] ще остане после него. Кога се върнаха, им казах пак, отговориха ми се: не можахме да сполучим от продажбите и освен това не можеме да помагаме за такива работи и като на вас хора. Това ни тъй отговориха и че уж ний сме били причина за официалното им отпадане. И като така ни отговориха, какво можем да направим? Засега пак не можах да дойда, защото не ми дадоха пари. Какъв край ще вземе тук работата, бог знае.

Ви поздравувам
Драган Стоянов [?]

Шумен[4],
6 май 1876.

Ф. НО, II В 303. Автогр. с маст. 1 л. 1 п. с. 26/20·5

[1] Получателят и градът са определени въз основа на фонда. [2] Пари. [3] В Търговище. [4] Дн. Коларовград.

333

1876 май 7, Галац. — Писмо от Рафаил Атанасов до Христо Македонски във Фундени

П. Хитов го вика в Кладово, за да мине с него в България. Ф. Тотю ще мине през Дунава със 160 души. Дава му сведения за развоя на въстанието. Броят на въстаналите възлиза към 15 000 души.

Галац, 7 майя 1876.

Г-н Хр. Н. Македонски,
във Фундени.

Днес приех писмо от г-н П. Хитов от 3 майя, в което ми пише с първо да ви явя, че ви вика в Кладово и да вземеш всички шопи[1], които са добри за в работа, и това най-много до 11 майя да сте в Кладово, защото ще замине оттам за Стара планина. И няма да вземате нищо, защото там е приготвено всичко. Който има нещо, може да си го вземе, то не артисва[2]. Затова отговорете се с първо ще ли идете, или не, защото сега в понеделник има вапор[3].

До 11 май Филип[4] и други още до 160 човека, може и 200 да станат, ще заминат през Влашко, вече са готови от 3 дена насам.

В България бунтът е сериозен в Доспат[5]. Рилски ма[на]стир е вече в ръцете на бунтовниците. От Пазарджик до София пътят и железницата е упряна и развалена. Според вестниците числото на бунтовниците се възкачва до 15 000. В Сливненско също е пълен Балканът и тез дни се чака и там сериозно въстание.

Ви поздравлявам братски

Р. Танасов

Поздрави и Ив. Амуджата.

Ф. ХМ, ст. № II А 8582. Автогр. с маст. повр. 1 л. 1 п. с. 26/21·5

Публ. с грешки в: Македонски, Хр. Н. Записки. София, 1896, с. 168—169

[1] Четници. [2] Не е излишно. [3] Параход. [4] Тотю. [5] Западните Родопи.

334

1876 май 7, Одрин. — Доклад от Хътън Дюпюи до Хенри Елиот в Цариград

Настъпило е известно успокояване. Черкези и башибозуци продължават безчинствата си. Според мнението на отговорен турски чиновник всички българчета под 6 години трябва да бъдат убити. Правителството взема мерки за установяване на силни военни лагери. Черешово топче е изложено в конака.

No. 19 Adrianople[1], 19th[2] May 1876.

Sir,

I have the honor to report to Your Excellency that, to the credit of the local authorities be it said, a more satisfactory state of public feeling exists in Adrianople since addressing you on the 13th and 15th instant, when disturbances and disorders appeared imminent. Whether this change

is owing to the presence of a strong military force, or to the reported successes of the troops under Hafous pasha in the disturbed districts, does not appear, nevertheless it may be presumed both circumstances have contributed to the present improved condition of affairs.

In the surrounding country unhappily such is not the case, and reports continue to reach me of acts of insubordination, excesses and disorders by the Bashibozouks, Circassians, and even armed Gypsies who it is stated rob, plunder, kill, and levy black mail on peaceable people. Unheard of cruelties and tortures on the other hand, it would seem are also practised by Bulgarians on women, children and other defenceless Mussulman villagers. How far the attrocities said to have been committed on both sides are true or exaggerated I have no means of ascertaining.

A Bulgarian friend in the railway service, and who seems pretty well informed of what is passing, assured me yesterday, that while in company with some Germans at the Harmanly station, he overheard a Turkish official, an Albanian, proceeding to Sl[i]mnio[3], either as Kaimakam[4] or other office, say to some of his suite that instructions had been issued in Constantinople to decimate the Bulgarians, and to kill every male child under six years of age, in order to exterminate the race, and compel the rest to emigrate, as was done by the Russians to the Circassians. This may probably only be foolish, idle talk, nevertheless as such indescreet language, if true, must be most reprehensible coming from a government official, and can only serve to embitter the existing bad feeling between Turks and Bulgarians, the sooner that official is removed from the service the better.

It is believed that the Ottoman government contemplates establishing both here, and in Philippopoli military camps, or at all events to keep strong garrisons in these places, and that Abdul Kerim pasha the generalissimo of the Turkish army, and Chevket pasha, just arrived from Constantinople will organize and carry out those intentions. Abdul Kerim pasha, and the Governor-General will go to Philippopoli today.

A war trophy in the shape of a wooden cannon, made from the hollowed out trunk of a tree, bound round at intervals with iron hoops, and mounted on ordinary cart wheels, taken from the insurgents at Otlukeui[5], is on view in the Konak yard, an object of no small merriment and derision to the Turks here.

I have the honor to be, Sir, etc.,
I. Hutton Dupuis

His Excellency
The Rt. Hon. Sir Henry Elliot, etc ...
Constantinople

Adrianople, 19th May

Viceconsul Dupuis

No. 19

Rec[eived]

by Turkish post

Improved state of affairs
in Adrianople.
Disorders by Bashibozouks and others
in the country.

No. 605
sent home 24 May
500.

ИБИ — БАН. Фотокоп. англ. ез. 4 л. 4 п. с. 32/19. Ориг. се съхранява в Архива на М-вото на външните работи в Лондон.

Публ. с пропуски в: Turkey № 3 (1876). Correspondence respecting the Affairs of Turkey and the insurrection in Bosnia and the Herzegovina. London, 1876, № 343 — прил 2.

[1] Одрин. [2] Н. ст. [3] Сливен. [4] Околийски началник. [5] Панагюрище.

Превод:

№ 19 Одрин, 19 май 1876.

Господине

Имам чест да уведомя Ваше превъзходителство, че благодарение на местните власти настроението на обществото е по-задоволително, отколкото беше по времето на моите доклади от 13 и 15 того, когато смущения и безредици изглеждаха неминуеми. Дали тази промяна се дължи на присъствието на голяма военна сила, или на съобщените успехи на войските на Хафъз паша в размирните окръзи, не се знае, при все това може да се предполага, че и двете обстоятелства са допринесли за сегашното подобрено състояние на нещата. За жалост не такъв е случаят в околните места, [откъдето] продължават да стигат до мене сведения за действия на неподчинение, изстъпления и безредици от страна на башибозуците, черкезите, дори и от въоръжени цигани, които, казва се, разбойничат, грабят, убиват и събират пари чрез изнудване на мирното население. Нечувани жестокости и изтезания от двете страни изглежда също да са били вършени от българите върху жени, деца и други беззащитни мюсюлмани селяни. Дали жестокостите, за които се казва, че са били извършени от двете страни, са верни или преувеличени, нямам начин да установя.

Приятел българин, на служба в железниците, който изглежда доста добре информиран за това, което става, ме увери вчера, че когато бил заедно с няколко германци на Харманлийската гара, дочул един турски чиновник — албанец, пътуващ за Слимния или като каймакамин, или на друга служба, да казва на някои от своите хора, че били дадени нареждания в Цариград да бъдат изтребени българите и да бъде убито всяко българско дете под 6 години с цел да се унищожи племето и да бъдат принудени останалите да емигрират, както постъпили русите с черкезите. Възможно е това да е само глупава, празна приказка, всепак такъв невъздържан език трябва да бъде най-енергично порицан, ако е истина, защото иде от правителствен служител и може да послужи само да влоши съществуващото вече лошо чувство между турци и българи и колкото по-бързо този чиновник бъде уволнен от служба, толкова по-добре.

Вярва се, че отоманското правителство обсъжда установяването тук и в Пловдив на военни лагери или във всеки случай да държи силни гарнизони в тези места и че Абдул Керим паша, главнокомандуващият турските войски, и Шевкет паша, току-що пристигнали от Цариград, ще организират и проведат тези намерения. Абдул Керим паша и генерал-губериаторът днес заминават за Пловдив.

Един военен трофей във форма на дървен топ, направен от издълбан дървен труп, опасан на разстояния с железни обръчи и качен на обикновени каруцарски колела, взет от въстаниците в Отлукьой, изложен в двора на конака, е предмет на немалко радост и присмех на турците тук.

Имам чест и пр.
И. Х. Дюпюи

До негово превъзходителство
сър Хенри Елиот и пр.

Одрин, 19 май.
Вицеконсул Дюпюи
№ 19
Получ.
по турската поща.
Подобряване състоянието на нещата в Одрин.

Безредици от башибозуци и други в страната.
№ 605
изпратено в Англия на 24 май
500.

335

1876 май 7, София. — Писмо от Кръстьо Нешов до Спас Вацов в Загреб

Съобщава му слуховете относно подготовката и обявяването на въстанието в Копривщица. Изтъква отрицателното си отношение към революционната борба. Вестниците преувеличават събитията.

София, 1876 майя 7-и.

Драги мой Спасчо[1],

Завчерашният ти телеграф[2] много ме смути, като гледам, че пишете — умираме, за да ви пратиме пари, и друго, дето искаш да ти се пише за положението ни. Бог знае какво пишат сръб[ските] и хърватски вестници за тука, но нищо да не вярваш, защо е всичко преувеличено и съвсем прекалено.

Ето как е: според както се говори, двама сърби[3] слезли в Копривщица в къщата на Т. Каблешков още миналата есен и тъй като стояли прикрити там, разумява се, че са имали и свои апостоли, за да кръстосват по близките села за споразумение кога и как да възбунтуват кроткия бъл[гарски] народ. Но за добра чест улавя се един от тези апостоли в Златица и в изпита си изкаже всичко и каже за двата сърби, де са стояли. Тогава се известява пловдивският паша с телеграфа, че има такова нещо в Коприв[щица], и тъй провожда 5—6 души заптиета със заповед да запрат както онези двама сърби или влашки българи, така също и домакина.

Като ги запират, събира се селото и ги искат от мюдюрина[4], за да ги пусне, но той ги не пуща и щял да ги провожда утрешния ден за Пловдив. На утрешния ден повдигат се против мюдюр[ина] и тъй избиват заптиетата и мюдюр[ина], пущат затворените и повдигат близките села и близо до София дохождат 8 часа разстояние от София в село Раковица[5] от 300 къщи и излъгват простите селяни с думите: „Бягайте в гората, защо турци идат да ви колят.“ И те, сиромаси, побегнуват, но сега се връщат в изгорялото им селце.

Щом като се чу за в Коприв[щица], веднага от Едрене[6] един паша с 5 табора[7] пешаци слезе в Пазарджик. В това време от Пирот дойде доволно вой[с]ка и сега се предават лека-полека възбунтуваните, а които се не предават или не се връщат в селото си, те са на маансаре[8], и тъй ако до 10 дена се не върнат, те ще измрат от глад в планината. Може много да са преувеличени тези новости в ср[ъбските] и хър[ватски] вестн[ици], но недей да вярваш.

Тия са новостите оттука и не ти трябва да писваш другому за новости, разбра ли? Па и мене не трябва да писваш ницо за такива работи. Аз още не можах да се прибера с пари, за да ти проводя, но Кольо провожда на брата си $11^1/_2$ наполеона и 6 минца, от които и ти ще си видиш неизбежната нужда засега.

По причина, че не можах да се прибера с пари и като се поразвалиха времената, затова колкото и да бях писал, че щом свършиш реал-

ката, ще отидеш в Германия за $1^1/_2$ год., но засега, драги мой, не мога ти каза нищо, а като свършиш в Загреб, стой тамо един и два месеца, учи деца колкото за разноските ти, додето ти пиша какво ще правиш, или да идеш, или да си дойдеш. Недей да се оскърбиш от това нещо, драги мой. На сто деветдесет имай надежда, че ще отидеш, отколкото да си дойдеш, затова бъди спокоен.

Додето стоиш в Загреб, ти можеш и да се занимаваш и [с] немски език.

Пишеше ми, че ще пишеш пространно как си преминал в Крижевац и още други так[ива], но досега не съм приел такова писмо.

Ние сме всички живо и здраво и всички те поздравляват от сърце. Като те поздравя и целуна

съм твой като брат

К. М. Нешов

ГА. Ф. СВ. 15. Автогр. с маст. 3. л. 6 п. с. 20·5/13 .

[1] Вацов. [2] Телеграма. [3] Г. Бенковски и П. Волов имали сръбски паспорти. [4] Управител на община. [5] Голяма Раковица. [6] Одрин. [7] Дружина. [8] Вероятно мухасара — обсада.

336

1876 май 8, Букурещ. — Писмо от Георги Живков до Янко Ангелов в Гюргево[1]

Съобщава му, че заминава. Ив. х. Димитров ще му съобщи наредбата. Да дадат револвери на А. Павурджиев.

Приятелю,

Ний заминуваме.[2] Иван х. Димитров ще ви прикаже каква наредба имаме, която да стане работа свършена за три-четири дена отгоре. Гледайте да отделите четири-пет револвера, които да връчите Авраму[3], който ще ги предаде на най-избрани другари. Ще ви пиша у други ден през Киселова[4] и ще чакам отговор от вас. Иван х. Димитров ще ви обади адреса ми.

Поздрав[л]ения от сърце и душа.

Вашия Г. А. Живков

Букурещ,
876 май 8.

Ф. ЯА, ст. № II В 304. Автогр. с маст. 2 л. 1 п. с. 21/13·5

[1] От съдържанието личи, че писмото е адресирано до някой деец от Гюргево, по всяка вероятност — Я. Ангелов. [2] За Белград [?]. [3] Павурджиев. [4] Г. Н. Киселов.

337

1876 май 8, Турну Магурели. — Писмо от Петко Катранов до Георги Стойчев в Александрия

Ако Д. Икономов има оръжие, да дойде незабавно, за да предвожда чета. Момчета има достатъчно, но оръжието е малко.

[Г]-не Георги Стойчев,
[в] Александрия.

Т. Магурели, 8 май 1876.

Според разговора ни, който стана [т]ука, кога беше и даскал Димитър[1], днес [с]е преобърна другояче, според другото ми писмо. [За]това учителят, ако е приготвен с оръжие, не[з]абавно да дойде, защото тука оръжие няма зайде[2], но има момчета; и тъй за преминуване ще бъде, гдето ходихме, че разгледвахме с него [мя]стото, сиреч по-от[долу], защото горе не [е][3] възможно.

Като Ви поздравя, съм

Ваш приятел
П Д. Катранов

Ф. ГС, ст. № II А 9302. Автогр. с маст. повр. 1 л. 1 п. с. 26/17

Публ. в: Страшимиров, Д. Т. История на Априлското въстание. Т. II. София, 1907, с. 191

[1] Икономов. [2] Излишно. [3] Всички букви и думи, поставени в скоби, са допълнени от нас, тъй като писмото е изпокъсано и с избледнял текст.

338

1876 май 8, Русе. — Доклад от Ричард Рийд до Хенри Елиот в Цариград

В Севлиевско е станало сблъскване между въстаниците и турските войски. Въстаниците загубили около 200 души. Властта се надява да потуши наскоро въстанието. Турците са много бдителни и Българският революционен комитет от Букурещ не ше може да прати помощ на въстаниците. По официални сведения Дряновският манастир е превзет, без да пукне пушка.

№ 15
Will be sent
Home

Rustchuk, 20[1] May 1876.

Sir,

The state of things here has improved since my last report and the emissaries who have entered the vilayet[2] from abroad find it daily more and more difficult to stir up the Bulgarians of the province.

An affair took place yesterday at Ducheva near Selwi which is sure to have its effect.

The insurgents from the Balkans having failed in getting the Bulgarians of Selwi to join them threatened to come down and punish them. Accordingly the day before yesterday, I believe, about 1000 were collected at Ducheva[3] about two hours from Selwi[4]. The Selwi people immediately

sent off to Tirnova and Plevna for assistance and Nedjib Aga — governor of the latter place at once hurried off to their assistance with about 500 men of the reserve.

On their arrival where the insurgents[5] were they attacked them so vigorously that they completely routed them in a very short time — the killed and wounded were about 200 — Nedjib Aga lost 2 killed and 9 wounded.

I saw the Governor-General yesterday just as he had received this intelligence. His Excellency was in high spirits and hoped that these disturbances would cease as the insurgents must now be convinced that they cannot do anything of importance. Indeed I have myself heard in other quarters that the Bulgarians themselves say that, not having taken advantage of the moment when the Turks were taken up with the Herzegovina, it is now too late to hope for any success here.

The so called Bulgarian Committee of Bucharest, as I said before, are moving, but as the people here, I am told, say, too late. A number of them (from 100 to 120) are on the opposite coast between this and Widdin waiting for opportunities to cross, but the Turks are so much on the alert, night and day, that as yet none have been able to come over.

In this town several have been arrested for going about endeavouring to stir up the Bulgarians to rise, but, I hear, they have not succeeded in one single instance. The affair altogether is contemptible and I think that we shall shortly hear the end of it.

I have the honor to be
Sir,
Your Excellency's most obedient
and most humble servant
R. Reade

P. S.

Since writing the foregoing the pacha has sent to inform me that the monastery of Dranova, referred to in my despatch № 12 has surrendered without a shot being fired.

His Excellency
The Right Honorable Sir H. G. Elliot, G. C. B.

ИБИ — БАН. Фотокоп. англ. ез. 3 л. 3 п. с. 32/18.5

Ориг. се съхранява в Архива на М-вото на външните работи в Лондон.

Публ. с пропуски в: Turkey № 3 (1876). Correspondence respecting the Affairs of Turkey and the insurrection in Bosnia and the Herzegovina. London, 1876, № 316 — прил.

[1] Н. ст. [2] Област. [3] Душево, Севлиевско. [4] Севлиево. [5] Четата от Батошово, Севлиевско.

Превод:

№ 15
Ще се изпрати в Англия

Русе, 20 май 1876.

Господине,

Състоянието на нещата тук се е подобрило, откакто изпратих моя последен доклад, и агентите, влезли във вилаета от чужбина, намират ежедневно все по-големи и по-големи затруднения да подбуждат българите от провинцията.

Вчера се случи нещо в Душево, до Севлиево, което сигурно ще има своите последици.

Въстаниците от Балкана, като не успели да накарат българите от Севлиево да ги последват, заплашили, че ще слязат да ги накажат. Така завчера вярвам, че около 1000 души били събрани в Душево на около два часа от Севлиево. Севлиевци веднага изпратили в Търново и в Плевен за помощ и Неджиб ага, управител на последното място, незабавно побързал да им помогне с около 500 души запасни.

Пристигнали там, където били въстаниците, те ги нападнали толкова силно, че ги разбили напълно в много късо време. Убити и ранени имало около 200 души — Неджиб ага загубил двама убити и девет ранени.

Аз видях генерал-губернатора вчера, точно когато той бе получил това сведение. Негово превъзходителство бе в много добро настроение и се надяваше, че тия смутове ще спрат и че въстаниците ще да са се вече убедили, че не могат да направят нищо от значение. Наистина сам аз чух от други среди, че сами българите казвали, че щом като не се възползували от момента, когато турците били заети с Херцеговина, сега е вече много късно да се надяват на някакъв успех тук.

Тъй нареченият Български комитет в Букурещ, както казах преди, се раздвижил, но каза ми се, че тук народът казвал, че било много късно. Мнозина от тях (от 100 до 120 души) били на отсрещния бряг между Русе и Видин, чакайки възможност да преминат, но турците са толкова много нащрек ден и нощ, че засега никой не е могъл да премине.

Неколцина били арестувани тук, задето се опитали да подбуждат българите да се бунтуват, но чувам, че те не са успели в нито един случай. Работата изобщо е пропаднала и аз мисля, че скоро ще й чуем края.

Имам чест. . . Р. Рийд

П. П. След като бях написал горното, пашата изпрати да ми съобщат, че Дряновският манастир, за който докладвах в моя доклад № 12, се бил предал, без да даде нито един изстрел.

До сър Хенри Елиот. . .

339

1876 май 8, Пловдив. — Писмо от Николай Чалики до Найден Геров в Цариград

След заминаването му в града са пристигнали главнокомандуващият войските Абдул Керим паша и одринският валия Акиф паша. Пловдив е пълен с башибозуци. Българите, членове на градския съвет, са отстранени. Говори се, че всички първенци трябва да се пратят на заточение. От планините прииждат бежанци.

Пловдив, 8 майя 1876.

Господине Н. Геров,

в Цариград.

Вчера приех два телеграфа[1]: единия от Цариград от г-н Дамян[2], а другия от Букурещ от г-н Георгиев[3]. Последния дадох на стринка Ви, но тя ми се моли да го изпратя Вам, та го приключвам заедно с едно нейно писмо до Вас. Приключявам Ви, тъй също и едно писмо, уздравено от Христя Н. Пулиева.

Вчера след тръгването Ви стигнаха с особен трен сердари-екрем[4] Абдул Керим паша с едренския валия[5]. Посрещането им стана с голямо тържество. Половин баталион редовна войска и пътят от станцията до кафенето беше пълен с башибозуци, първенците, духовните началници, както и учениците от всички народности го посрещнаха с песни.

Само г-н Аделбург[6] направи визита на сердари-екрем.

Днес валият[а] и сердари-екрѐм тръгнаха за Едренѐ[7], както каза мютесарифът[8] ни, кога вчера се говореше, че щели да вървят днес за Пазарджик.

Одеве, на 3 часа по турски, един башибозук утрепа един селянин на моста.

Градът ни́ е пълен с башибозуци. В долните махали всичките къщи са пълни с башибозуци.

Стефанаки Гешооглу, хаджи Лука [?] и г-н Груев[9] се изпъдиха от конака. Всичките българи са в отчаяност, защото чиновниците им казали откровено, че трябва да се обесят или по крайней мере[10] да се изпратят на заточение всичките първенци. Те казват, че не ги е грижа да ги турят под изпит, защото са невиновати, но толкоз невинни се изклаха и страдат.

Молят се, да се изпрати една антрнасионална[11] комисия, та нека се турят под съд.

Ако не се вмесят великите сили, всичко ще пропадне.

Знаете за везирския циркуляр от 8 текущаго по предложението на дипломацията, той в конеца казва, че ще се съобщи на всичките чиновници и че ще се публикува везде[12], а тука се не чете нито в меджлиса[13].

Този час ми пратиха известие от къщата на г-н Тодораки Искров, че са го запрели в конака за траверсите. Той ми се моли да обадя чрез телеграфа на посолството. Кога има толкоз други, които имат да дават за траверсите, никого не повикаха освен Тодораки, защото е под наше покровителство. Трябва непременно посолството да издействува да се удари телеграф за освобождението му и за позволение да слезе в Цариград.

От пенджерите[14] гледахме няколко бюлюка[15] кола, които дохождаха от планините. Казват да има много от първите фамилии от Копривщица.

Приемете уверение за моята отлична към Вас почит.

Ваш Н. Чалики

Ф. НГ, дял III. Ориг. с автогр. с маст. 2 л. 3 п. с. 27/20·5

[1] Телеграми. [2] Павлов. [3] Евлогий. [4] Главнокомандуващ. [5] Одринският областен управител. [6] Австро-унг. консул. [7] Одрин. [8] Окр. управител Хамид паша. [9] Йоаким. [10] Поне, най-малко. [11] Интернационална, международна. [12] Навсякъде. [13] Съвета. [14] Прозорците. [15] Дружина, група.

340

1876 преди 9 май[1], Браила[2]. — Писмо от Тодор Пеев до Петър Енчев в Николаев

Издаваните в Цариград вестници омаловажават въстанието. Получил е известие от България за разширяване обсега на движението. Броят на въстаналите възлиза към 20 000 души. Да действува пред Вл. Йонин за организирването на една добре въоръжена чета, която да подпомогне движението.

Брате Енчев[3],

Да е на добър час и с добри за народа ни сетнини въстанието, което е вече пламнало в българската земля! Както може да сте видели и от издаваните в Цариград вестници, които под турската цензура представляват работата по-малка, въстанието до 22 априли е взело доста широки размери. Нашите от Българско ме известяват, че до 1-и май под

оръжие са се набрали до 20 000 души. Подробности големи не ми дават, за да ви ги съобщя, защото им е много припряно да държат преписка. Види се по тая причина не пишат и на г. Йонина[4], а само мене задължават засега да му пиша.

Както ще видиш и от съдържанието на притвореното ми тук за г. Йонина писмо, неизбежно нужно е сега да се вкара в Българско една добре въоръжена, добре организована и предводима от добре вещи военни хора чета. От Българско ми казват, че само от такава чета зависи трайността и благополучния успех на народното ни въстание. Но те там средства засега още нямат, за да се организова подобна чета. Тук, във Влашко, също така няма или ако се събра с голям зор[5] малка работа, то с нея се изпроводи Панайот[6], Филип[7], Желью[8] и още други 40—50 юнаци. Надеждата на комитета е на вас. Хайде сега да ви видим де! Не можите ли вие с г. Минкова[9] да направите тая работа от Николаев? Поздрави господина Минкова и привлечи вниманието му върху тая работа.

Време не ми остава да ти пиша повече, та ме прости, дето съм и сега с писмото си твърде кратък.

Много ти здраве от мене и от Драсова[10], който е сега тук и с когото меркаме[11] да започнем издаването на един политически вестник[12].

Твой
Т. Пеев

Ф. ПЕ, II Г 770. Автогр. с маст. 1 л. 2 п. с. 22·5/14·5

Публ. в: Минев, Димо. Нови данни за предосвободителната епоха. В: сп. Просвета, 1943, кн. 8, с. 498—99

[1] Датата е определена въз основа на док. № 344 и № 345. [2] Градът е определен по автора и съдържанието. [3] Петър. [4] Владимир Семенович. [5] Трудност. [6] Хитов. [7] Тотю. [8] Чернев. [9] Тодор. [10] Иван. [11] Възнамеряваме. [12] В-к „Възраждане" започнал да излиза през м. юни.

341

1876 май 9, Гюргево. — Писмо от Атанас Горов до Тома Хитров в Браила[1]

Очаква нови нареждания. Бай Стойко, който му е платил пътните разноски, се намира в голяма парична нужда. Да му донесе револвера.

Гюргево, 1876 майя 9.
Бай Хитров[2],

Днес пристигна и бай Стойко[3] в града ни. Той иска поддръжка; вие знаете твърде добре, че той (бедният), колкото парици си имаше, похарчи ги за двама ни по пътни разноски, защото както и вие знаете, че аз нямах ни една пара. Моля ви отговорете ми незабавно какво трябва да правя, защото аз чакам от вас известие, сир[еч], без вас не отивам на нийде и нищо не върша без вашето повеление. Кажете на нашия зет (г-н Георги Петрович), че го моли от страната му бай Стойко да му продадат шубата; и ако се недостигнат пари за една мушама, да наддадат още колкото требуват от оставените 15 жъ[лтици] австрийски, та да му я изпроводят с Иван Генчов (приносящия на писмото). Ако ли пък парите са ги изпроводили, да даде г-[н] Георги, ако обича, колкото се недостигат,

да му изпроводят и 2-те ризи със същия или с други. Ако дойдете сами вие наскоро, то тогаз ми донесте револвера.

Ваш приятел
А. И. Горов

Ф. ТХ. Автогр. с маст. 1. л. 1 п. с 27/20·5

[1] Определено от нас въз основа на получателя. [2] Тома. [3] Кашаров [?] — вж. док. № 251

342

1876 май 9, Гюргево. — Писмо от Андон Гудов до Тома А. Кърджиев в Букурещ[1]

Очакваният човек е дошъл. Настоява и той да дойде, за да уредят работите. Да донесе поръчаните неща.

Гюргево, 9 май 1876.

Господин Тома[2],

Радостно известие ви известявам, че нашият човек дойде, дето го чакахме. Гледай час по-напред да дойдеш да си уредим работите и свърши си добре работите и всичкото накупувай, което ни е нужно, за което ви поръчахме. Без нещата недей идва и виж работите как вървят и разумей добре, за да знаеме как да си вършим работите и ви поздравлявам.

Съм Ваш Гудович[3]

[На с. 2 адрес] За Томата.

Ф. ТК, ст. № II В 305. Автогр. с мол. 1 л. 1 п. с. 21/13·5

[1] Градът е определен от нас въз основа на док. № 353. [2] Кърджиев. [3] Андон.

343

1876 май 9, Русе. — Писмо от Петрана Обретенова до Кина Кънчева и Иванка Горова в Гюргево

Да напомнят на С. Грънчаров за изпращането на поръчаното оръжие. Турците се страхуват много от русите. Мнозина въстаници са заловени заедно с две черешови топчета.

[18]76, 9 май, Русе.

Г-жа Кинче[1] и Иванке[2],

Днес, като получих сгодно време, за да ви отговоря на пратеното ви писъмце, онзиденшното, като го прочетох, разумях съдържанието му, но причината, за да[3] не ви се отговорих, е, ето: едната фуста беше направена не добре боядисана и тъй като се надявахме да я донесе човекът, случи се та и времената [в]се дъждовни. И тъй ви моля да не мислите, че ги задържам или пък че ме мързи да ви пиша — не, никак.

Тъй също и за чехлите. Заръчахме едни, които според поръчката ви също както моите с бяла мешина и с на петата същи и с токове, а

той, урсузинът[4], да ги продаде другиму, защото му дали 10 гр[оша]. И тъй направил тия засега. Ако би да ги не [х]аресате, ще му ги пратите назад. С такова условие ги изпращаме тук и той тъй убедява, защото ако са с на петата като моите, скоро щели да се скъсат и за нищо не са тогава.

Засега ще приемнете само една фуста и чехлите, та за другата пак ще да се потрудим, за да ви я изпратим, стига да бъде приготвена според...

Тук ви повтарям, за че ви бях писала да споменете на бай Сидера[5], за което му дадохме пари да купи, а той до днес не е отговорил никакво. Аз познавам, че само нашата работа не е на ума му, но това мислим, че и вий можете каза на от тукашните познати ваши, за да отделят една ока прах[6] от тукашния, който не може да се пренесе. И тъй, като дойде бай С[идер], ще му разправите, че как сте изпратили за нас, за които съм му дала парите и не сме видели ни драм до днес, и то ако беше за нас само, бих го оставила, но е за едного и той бърза да се приготви, защото тур[ците]-ı аджувците[7] се приготвиха да ни колят, но пак ги е страх, че московецът да не би да дойде, та душата им на конец стои... „Гяур геледжек Москов хънзър[8]"; и тъй са много уплашени от него. А хъшовете веч са изловени, няма кой да дига бунта, всичко е уловено от ръцете им. Имали два топа черешови с железни обръчи и тях предали на тур[ското] правителство. Тъй също и херцеговците не останали ни крак, и оттук натъй т[урската] държава веч напредва, като ракът назад...

Сийка ми каза, че сте имали тук да се про[да]ва добра лифия[?], затова ще ви моля, за да ми пратите малко и ми пишете колко пари, защото има няколко да купят, нуждаят се от това. Моли ви и друго Сийка: да пратите каначе[9] или ако ви се случи да идете в Луксицини; ще я попитате дошла ли е леля Сийка. И да ми известите това.

Ами от нашия Паша[10] няма ли някое известие и има ли някой да отива затам да ми известите пак.

Да поздравите и г-н Иванчовата[11] фамилия купно[12].

Да попитате и за картушите[13]: кога ще ги пренесат, защото момчетата бързат за тях по-скоро да се пренесат и ако ги дадете някому да ги донесе, мисля най-добре да ги предадете на Иванча, Гудова[14] роднина. Да поздравите и бай Димитра[15] също и кака Доца. Бай Иванчо[16] дойде ли от Зимнич или не?

Тука ви питам за бай Иванча, но като мина вапорът[17] „Фредерик", тъй познах като че беше той и ми даде знак с капелата си също и с кърпата си. Но жалко е, че беше заминал негов[ият] човек бай Генчо[18] и него час не бе в дома [си] и много ми е жално за това. Щом прочетете това и да ми известите днес, както и да е барем две редички, за да уверя човека му с това.

Пак ви повтарям, каквото ви пиша не бавете време, но постарайте се та изпратете всичко, щото е потребно за нас.

След като ви поздравлявам, също и тукашните останали юнаци да стягат веч цървулите, да дигат байрака и да поемат кайрака[19]. На къде е г-н Ангелов?[20] Сега да го видя как ще се пери насрещу душманина.

С надежда за отговор ваша поздравител[ка?]

Б[ългарска] С[естра][21]

Ф. ДГ, ст. № II А 9355. Автогр. с маст. 2 л. 3 п. с. 27/22

Публ. в: Страшимиров, Д. Т. Архив на възраждането. Т. I. София, 1908, с. 141—143, № 32

[1] Кънчева. [2] Кънчева, по мъж Горова. [3] В ориг. „че". [4] Лош, проклетник. [5] Грънчаров. [6] Барут. [7] Гаджали — презрително у българите наименование на турците. [8] „Ще дойде неверникът, московският звяр." [9] Кана, стомна. [10] Н. Обретенов. [11] Ив. Стоянов. [12] Заедно. [13] Патрони. [14] Ан. Данев. [15] Горов. [16] х. Димитров. [17] Параход. [18] Михалев. [19] Плъзгаво място, пързалка. [20] Янко. [21] П. Обретенова. Началните пасажи на писмото й се отнасят вероятно до революционните работи, предадени в алегорична форма.

344

1876 май 9, Браила[1]. — Писмо от Тодор Пеев до Янко Ангелов в Гюргево[2]

Няколко чети се организират за България. И занапред да му изпраща подробни новини, тъй като възнамерява да издава политически вестник. Изпратил писмата за Вл. Йонин и Ив. Ст. Иванов.

Побратиме Ангелов[3],

Писмото Ви, заедно с притворените[4] в него из Българско, получих. Благодаря Ви от всичкото си сърце за известията, които ми съобщихте. Аз Ви моля и занапред да не ме лишавате от Вашите сведения, като в същото време полагате любезното си старание, доколкото е възможно, тез известия да бивat по-подробни. Това ще ми е много потребно и за политическия вестник[5], когото меркаме да започнем в непродължително време. Надам се, че тогава Вие на драго сърце с Вашето перо ще спомогнете редакцията, като й изпращате и някои статии.

Писмата от Българско за Йонина[6] и Иванова[7] не ми се харесаха. Те са твърде дълги, а в същото време безсъдържателни. Аз си позволявам да съчиня други и да ги изпроводя. Това право си давам, защото гледам, че писмата не носят никакъв подпис и печат, та ще ми бъде възможно.

Оттук се приготовлява една добра дружина от способни работници[8] за нашата мушия[9]. Колкото работници излишествуват като ненужни за тая мушия, ще ги препоръчам за мушията на г. Филипеску[10]. Чувам, че нашият роднина г. Хитану[11] имал нужда от многобройни работници за една голяма мушия. Негов един приятел оттука му препоръчи неколцина работници. Подир тези дъждове[12] много е добре да се настанят работниците веднага, но ако това не бъде възможно, ще се благодарим и с малко едно закъсняване.

Сърдечно Ви поздравлявам.

Ваш побратим Т. Пейов

9 майя 1876.

Ф. ЯА, ст. № II В 306. Автогр. с маст. повр. 2 л. 2 п. с. 22/14

[1] Градът е определен по автора. [2] Определено по адресата. [3] Янко. [4] Приложените писма. [5] В-к „Възраждане", започнал да излиза през м. юни. [6] Владимир Семенович. [7] Иван Степанович. [8] Четници. [9] Чифлик; в случая — чета. [10] Филип Тотю. [11] П. Хитов. [12] Въстанието.

1876 май 9, Браила. — Писмо от Тодор Пеев до Марин Дринов във Варшава[1]

Осведомява го за работата на Книжовното дружество. Въстанието е взело широки размери. Изброява поименно въстаналите селища. Много села са изгорени. Железницата между Пловдив и София не работи. При Дряновския манастир е станала битка между въстаниците и редовните турски войски. В Румъния и Сърбия се организират чети за подпомагане на въстаналите.

Господине председателю[2],

И писмото Ви от 5 т. м. получих. Казвате ми, че не се разбираме от два месеца насам, пък аз Ви писах два пъти в Москва и трети път във Варшава. Чудя се къде се дяват писмата ми, та не можете да ги получавате.

С печатането на „Пер[иодическото] списание“ не отиваме добре и аз много пострадах. Тукашният печатарин, като беше свършил хартията и защото не можеше да напечата повече от $^1/_2$ кола в неделята, ме принуди, както Ви бях писал, да преместя печатането в Букурещ. Преместих го, но тамо налетях от трън на глог. Купих на печатарина хартия, платих, за да се излеят и букви, подобни на тия, с които е печатана книжката в Браила, дадох му и предплата, а той ха днес да захване, ха утре, а че в един месец нищо не свърши. Най-сетне продава купената ми хартия и буквите и побегнува. Всичко от тая злочеста търговия изгубих около 500 франка и се принудих да пренеса пак в Браила печатането. Тукашният печатарин си достави нужната хартия. Досега сме отпечатали шест коли.

Писах Ви и за превеждането ни Иречековата книга[3] и Ви обадих, че настоятелството не може нищо да плати нито за възнаграждение, нито за печатане. Обаждах Ви, че един млад българин Драсов[4] ми се вричаше да преведе книгата с малко възнаграждение, а букурещкият печатар се задължаваше да я печата евтино, та вземах аз да издам на свои разноски книгата. Но и това не можа да стане, защото букурещкият печатарин побягна и преводачът не ми се харесва. После Ви обадих, че г. Стоянов[5] от Болград намерил един преводач, за когото казваше да е най-добър от всичките преводачи, които са се явили досега. Името на тоя преводач г. Стоянов не ми съобщи. Тоя преводач искал награждение по 50 франка за всяка кола.

В писмото си, което преди това Ви отправих във Варшава, Ви обаждах за приключенията в отечеството ни. Според последните известия, които получавам от позна[й]ници, тия приключения са чисто въстание, което досега е взело твърде широки размери. Т. Пазарджик, Бельово, Панагюрище, Копривщица, Пирдоп, Златица до Самоков с повечето околни села заедно с Рила и Рилския манастир; после Стара и Нова Загора, Ямбол и Сливен; отсам Балкана—Шипка, Габрово, Дряново заедно с Дряновския манастир; Ловеч, Тетевен, Етрополе и Орхание; най-сетне Сопот, Калофер и Троян са разбунтувани. Всичките въстаници възлазят засега до 40 000. Много села са изгорени. Железницата от Пловдив до София развалена. В една битка при Дряновския манастир са паднали 700 низами[6], на които оръжието и всичката муниция паднали в ръцете на въстаниците. Турците са пресекли съобщенията с много градове. Отистина[7], че бъл-

гарските въстаници са правили големи опустошения, като са палили села а жителите им вземали със себе [си], но и турците жестоко са си отмъщавали за това, като са клали беззащитните жени, деца и старци.

В Румъния се организоват и са почти готови няколко чети, за да преминат в Българско. Също така и в Сърбия се е приготвила една силна чета от около 800 души, която ще мине в Българско под предводителството на Панайот Хитов. Много офицери и юнкери българи от Русия и Румъния влизат в редовете на четите. Каквито новини получа отсетне, ще Ви ги съобщя във Вена[8].

Сърдечно Ви поздравлявам

Т. Пеев

Браила,
9 майя 1876.

Ф. МД, п. 156. Автогр. с маст. 2 л. 4 п. с. 23/14·5

Публ. отчасти и с пропуски в: Динеков, П. Априлското въстание в неизвестни писма. В: сп. От. Паисий, 1936, кн. 5, с. 186

[1] Определено въз основа на съдържанието. [2] М. Дринов, председател на Бълг. книж. д-во. [3] „История на българите". [4] Иван. [5] Васил Д. [6] Редовни войници. [7] Наистина. [8] Виена.

346

1876 май 9, Букурещ. — Писмо от Филип Тотю до Тома Хитров в Браила

Отказал се е да премине с чета през Дунава. Да чакат ново писмено нареждане от него. Заминава за уреченото място.

Централни български р. комитет в България[1] 1876 май 9, Букурещ

№ 22

Г-да Т. Хитров,
в Браила.

В известие ви [е], че договорът, който имахме, се унищожи.

Ще чакате втора заповед с каквото е възможно по-скоро, по-сигурно да ви известим и щом приемнете втора заповед, ще следвате точно. Да знаеш аз тръгвам за уреченото място. Ако дойде някой до вас без знак, то няма да вярвате; само ако ви поднесе писмо с печат, който се представя тук, тогава с него человек ще тръгнете наедно с всичките способни момчета. С телеграф[2] ще имате знак, подписан от Цветко Флорев, и ще следвате точно.

П. З. Поздравете г-да
С. Димова от страната ми.
Ф. Тотю войвода

Ф. ТХ. Ориг. с автогр. с маст. и печ. 2 л. 1 п. с. 34/20·5

[1] Бланка. [2] Телеграма.

1876 май 9, Пловдив. — Писмо от Николай Чалики до Найден Геров в Цариград

За Брацигово и Копривщица са изпратени башибозуци. Т Кесяков и д-р Сп. х. Иванов са затворени. Между Ихтиман и Пловдив били извършени големи опустошения.

Пловдив, 9 майя 1876.

Господине Н. Геров,

в Цариград.

Вчера Ви писах по турската поща и в писмото Ви бях приключил един телеграф от г-на Евлогия Георгиева, едно писмо от г-на Христа Пулиева от Галац и едно писмо от стринка Ви.

Знаете, че войската, която беше пратена да удари Брацигово, обезоръжи брациговци, понеже се предадоха. Днес изпратиха оттука башибозуци да ги премахнат. Също пращат и за Копривщица.

Днес ходих при мютесарифина[1] ни и му говорих за затварянето на Тодораки И. Кесяков. Направих му забележка, че в последното емирнаме[2], което е от Малието[3], се говори, че такриръ[4], който беше дало посолството[5] ни и за който Капията[6] беше му съобщила, че дали отговор на Капията. От това видите, му казах, че тая работа се разглежда между Капията и посолството и, че имаме заповед, че съгласието между посолството и Капията е, да се съди тая работа в Цариград. Той, за да отбегне, отговори ми, че валият[а][7] му заповядал да сбере парите или да го тури под затвор. Но не вярвам, му отговорих, да Ви е казал валият[а], да го затворите при катилите[8]. Тогава той викна бинбашият[а][9] и му каза пред мене, че трябва да тури Тодораки при най-важните хора. По молбата на Тодораки днес телеграфисах на брата му[10], че е затворен.

Като попитах мютесарифина, приел ли е циркуляра на везира, той ми отговори, не, но че е дошла в Едрене[11]. Тогаз какви мерки ще вземете, му казах, за изпълнение волята на везирина относително до чуждите поданици. Както всякогаш, тъй ми отговори и сега: лемà[12] правителството не изпълнява длъжностите си?

Уверяват ме, че са довели заедно с другите копривщени и сестринеца Ви доктор Спас[13] и че е затворен в хамама[14] на Тахтакала[15].

За брата Ви нямаме никакво известие, защото не оставят никого да приближи до селяните ни.

Поданиците[16] ми се молиха да ударя направо до императора ни телеграф, за да му кажа състоянието на санджака[17] ни и да му се помолим да спаси своите покорнейши поданици. Без Ваше позволение не смеех да изпълня просбата им.

Вчера беше дошел един евреин от Самоков. Г-н Грациани го пита що има по ония места. В Самоков всички треперят от страх, но още няма никое събитие. Но от Ихтиман насам, ако може человек да замине, трябва да си затвори очите, за да му се не съсипе сърцето, като гледа какви безчеловечия се извършват — нещо, което никогаш не се е чуло, ни видяло.

Приемете уверението на моята отлична почит.

Ваш Н. Чалики

Ф. НГ, дял III. Ориг. с автогр. с маст. 2 л. 3 п. с. 27/20·5

[1] Окр. управител. [2] Заповед, указ. [3] Министерство на финансите. [4] Изложение, нота. [5] Руското. [6] Окр. управление. [7] Управител на вилает — област. [8] Престъпниците. [9] Майор. [10] Полк. Константин Кесяков в Русия. [11] Одрин. [12] Нима. [13] х. Иванов. [14] Баня. [15] Ма. хала в Пловлив. [16] Руските. [17] Окръг.

1876 май 9—10 февруари 1882, Жеравна[1]. — Кондика със сведения за изразходвани суми във връзка с поддържане войсковото отделение на юзбашията Сали ефенди, изпратено в селото, за да въдвори ред

[с. 1]

1876, майя 9. Бележим що правим разноски за аскера[2] на юзбашията[3] Сали ефенди.

Бай Ге[о]рги дал месо в разстояние на 20 дена. Всичко се събира оки[4] месо на Сали ефенди

Ге[о]рги Вичов дал	× 2½	оки = 519:300 —	1300: „
Ге[о]рги дал мляко	× „ 30	оки = 136:300 —	136:20
Ге[о]рги дал сирене	× 3: „	оки 4: ¼ —	12:30
Ге[о]рги дал масло	× 10: „	оки 1: —	10: „
Иванчо Халваджия дал месо		оки = 75: ¾ —	179:10
Люцка[н] Катранджия [дал] месо		оки = 20:150 = др.	51: 5
Ге[с]рги Вичов за ракия и за кафе черпене			185: гро[ша]
Власо [?] Бекяро [?] ечемик дал	× 25: „	кила = 21: ½ —	537:20
Власо [?] емении дал за чауша			18:
Власо [?] дал сено		оки 43:	10: „
Атанасчо Йонов брашно 433 оки по 1: ½		—	649:20
			3089:25

Тодор х. Драганов издал	312:
Димо Тонев ориз и друго издал	794:20
Стефан Русков издал	192:
Стефан Дойнов Кафеджи	47:
Васил Христов Ханджи издал	230:
Петър Добриолу Фурнаджия	784:
Симеон Райнов три панталона	130:
Васил Димов Кафеджи	23:
За брашно от Сливен взеха Цоневи	564:
Жейно Николов амер[?][5] и калай за казанит[е]	22:
На заптиетата хляб купувано	18:
	6206:5

[На с. 3]

Що се издава за аскера на Кадир ефенди юзбаши. 28 майя 1876

Ге[о]рги дава месо	= 74: 30: дра[ма ?]	× 2½ —	185: „
Ге[о]рги дава мляко	= 40:100: дра[ма ?]	× 1 —	40:10
Ге[о]р[г]и дава сирене	7: оки	× 3 —	21: „
Ге[о]рги масло	оки 13: ½:	× 10 —	135: „
Васил Матеев мaсраф в къщи			106: „
Николаки Божилов издал за гроша			126: „
От Димови Петров за гро[ша]			109: „
Ге[о]рги Вичовов лой ока 450 драма гроша			7:20
От Петра поп Василев месо 41 оки по 3			123:
От Петра поп Василев мляко гро[ша]			17:
			869:30

[На с. 4]

От село, дето се е вземало сирене и масло за аскера, отде колко вземат:

От Гани Бончо[в]	14:½ оки, по:4	58:
Масло Гани Бончо[в]	3:150 дра[ма?]	33:30
	Гани да взема	91:30
Ге[о]рги Митев	34:оки сирене	136:
Тодор Власев[?]	:200 драма масло	5:
Васил Йовчев	120 дра[ма] масло	3:
Х. Васил Х. Н.	22:½ сирене	90:
Хаджи Каньо	8:оки сирене	32:
Коста Сирако[в]	3:оки масло	30:
Васил Бабаджов	1:½ ока масло	15:
Тодор Каньов	2:оки масло	20:
	селско събира се	422:30
Стефан Градецли[?]	5:оки месо агне	12:20
Тодор х. Драганов мусул[?][6] и платно за грош[а]		13:30
	Да се дават за в селото	449:

[На с. 5]

Що се издава пак на юзбашията Сали ефенди на аскера му Юния 10, 1876.

Даваме подарък пари от общите	520
Все също подарък на юзбашията Сали ефенди	1560
Дадени подарък	2080
6 лири за коня се[?] брои покупка	624
2 лир[и] за коня за юсте[7]	208
	2912

[На с. 9]

1876, юния 10. Що издаваме на Сали ефенди юзбашията на скера му:

От Ге[о]ргя Вичов мляко, сирене, месо	186:35
43:агнета от Руси Яраму[?] по 23:гроша	989:
20:агнета от Ге[о]рги Митев по 23:15	467:20
60:оки лук от бахчованджиите	85:
97:оки боб от бахчованджии[те]	48:20
147:оки ечемик от Влася[?]	122:20
От Дима Петров боб, газ, кафе	331:20
Димо Петров за брашно на юзбашията	60:
Масло отишло за него	73:30
От Иванча Халваджия месо оки 34:×2½	85: „
От Вича Гаюв[?] 7 агнета по 20:	140:
Петър Добрьоолу за пишерме[8] 15:дена	170:
Петър Добрьоолу хляб и пагуба от таина[9]	192:
На Жейна Налбантина кован и дъски	30:
На Митя Дюлгеря направа за нужник	14:
Люцкан Катранджия 16:тараби[10] и лук 2:оки	16:
Дядо Атанас 4:талпи[11] за нужни[к?] у Николови	8:
Дядо Атанас 24:дъски шопски	12:
12 кола дърва за аскера	90:
	3051:25

Притваряме до юлия 8: тази сметка

[На с. 11]

Жеравна 1877 февруар[и] 7. Събираме разноските селски, които пренасяме от разните лица количествата им:

Пренас[яме]	колич[еството]	от 1 ○ лице гр.	6206:25
„	колич.	от 2 ○ лице гр.	869:30
„	колич.	от 3 ○ лице гр.	449: „
„	колич.	от 4 ○ лице гр.	2912: „
„	колич.	от 5 ○ лице гр.	3051:25
			13489:00

[На с. 62]

1876. Жера[в]на. Що вземаме насреща пари от юзбашиите срещу масрафа[12]:

От Сали ефенди юзбаши взеха се гроша		958:
34: чифта кожи агнешки по 11:10:		383:10
месо продадени за гроша		36:15
От Сали ефенди взеха се от таина му		797:20
	Събира се	2175:05
24: оки ориз издава Сали ефенди срещу борча		84:
15: оки масло издава		112:20
190: оки брашно по 55:		261:10
	Събира се	2632:35
Дефа[13] от месо от Дженда приел		38: „
От Реджеб юзбаши приел от аскера		180: „
От 1 овен от В. Т. Стоянов		52: „
От кожи взел пари		50:30
		2953:25

Кол. Кондики, II А 7705. Тефтер ориг. с маст. повр. 32 л. 10 п. с. 24/17

[1] Мястото е определено по съдържанието. В сборника са включени само сведенията за 1876/77. [2] Войска. [3] Капитан. [4] Ока = 1283 гр. [5] Вид боя [?]. [6] Вероятно „месал" — плат, в който се увива хлябът. [7] Прибавка. [8] За печене. [9] Дневна храна, дажба за войска, порцион. [10] Ограда, стобор. [11] Дебели дъски. [12] Разноски. [13] Веднъж.

1876 май 10, Русе. — Писмо от Иван Крилов до Никола Даскалов във Варна[1]

Новините за въстанието са лоши. Дряновският манастир е превзет. Ранените въстаници вероятно умират без каквато и да е медицинска помощ. Говори се, че са преминали и други чети. Началото на писмото съдържа сведения по уреждане на парични въпроси.

Российское императорское
генеральное консульство
в Рущуке
№ 136
10 мая 1876[2]

Милостивый государь
Николай Георгиевич,

Согласно представленному Вами счету чрезвычайным по службе издержкам за январскую сего года треть при отношении от 30 апреля 1876 г. за № 12, долгом считаю препроводить при сем узел, заключающий в себе одну тысячу пятьсот двадцат шесть с половиною пиастров (1526 1/2), причитающихся Вам в возврат за вышеозначенное время расходов по службе. О получений сих денег благоволите уведомить генеральное консульство.

Примите, милостивый государь, уверение в совершенном моем почтеним и преданности.

И. Крылов

Посылаются 15 турецких лир.	1560 п.
из них к Вашему счету	1526 1/2
	„„33 1/2

Остальное мой дар Вам
за мошнину

И. Крылов

Этим, дорог[о]й Николай Георгиевич, кажется наши счеты кончаются.

Новости плохие для болгар пока. Дряновс[ки]й монастырь точно взят: взорван на воздух от загоревшегося у повстанцев пороху. Слышно о других четах перешедших, но кажется преувеличивают. . . Не мало уже лучшей молодой крови болгарской пролито . . . К чему, господь ведает! Раненые вероятно как мухи мрут, ни аптеки, ни доктора, ни больницы — а от Балкана до Джурджева и Сербии, если еще войска не захватят раненого, 4—5 дней ходу. Плохо. Отговаривал я от восстания всеми мерами, но теперь конечно должен уже молчать, ибо грозные события говорят.

Мое Вам глубочайшее почтение с супругой и крепко жму Вашу руку.

Преданный Вам
И. Крыл[ов]

Пишите о войсках двигающихся чрез Порту, их число и наименовании (орду,[3] алай[4] и табур[5]). Вам виднее и слышнее это, чем нам.

[На с. 1 адрес]
Его в[ысокоблагоро]дию Н. Г. Даскалову

Р. 2263/52 Фотокоп. рус. ез. 3 л. 3 п. с. 18·5/15. Оригиналът се съхранява във Варненския археологически музей.

[1] Градът е определен по получателя. [2] Бланка. [3] Армия, войска. [4] Полк. [5] Дружина

Превод:

Руско императорско
генерално консулство
в Русчук
№ 136
10 май 1876

Уважаеми господин
Николай Георгиевич,

Съгласно представената от Вас сметка за извънредни служебни разходи за януарската третина от тази година по съобщението от 30 април 1876 г. под № 12 считам за дълг да препратя с това писмо възел, съдържащ хиляда петстотин и двадесет и шест и половина пиастра (1526½), които Ви се полагат за покриване на служебните разходи за означеното по-горе време. Благоволете да уведомите Генералното консулство за получаването на тези пари.

Приемете, уважаеми господине, уверения за пълното ми уважение и преданост.

И. Крилов

Изпращат се 15 турски лири . . . . . 1560 п.
от тях по Вашата сметка 1526½
„33½

Останалото Ви подарявам
И. Крилов

С това, драги Николай Георгиевич, струва ми се, че нашите сметки са приключени. Новините за българите засега [са] лоши. Дряновският манастир наистина е завзет; бил е хвърлен във въздуха от подпалилия се у въстаниците барут. Говори се за други преминали чети, но като че ли се преувеличава. Вече немалко от най-цената млада българска кръв е пролята . . . За какво, един бог знае! Ранените вероятно мрат като мухи, нито аптеки, нито лекари, нито болници — а от Балкана до Гюргево и Сърбия, ако ли раненият не бъде заловен от войската [има] 4—5 дена път. Лошо. Аз по всякакъв начин съветвах да не почват въстание, но сега, разбира се, трябва вече да мълча, тъй като говорят страшните събития.

На Вас със съпругата [Ви] моето най-дълбоко почитание и стискам Ви здраво ръка

Ваш предан
И. Крил[ов]

Пишете за войските, които се движат чрез Портата, за тяхното число и название (орду, алай и табур). За Вас е по-лесно да видите и чуете това от нас.

[На с. 1 адрес]

До негово високоблагородие Н. Г. Даскалов

350

1876 май 10, Пловдив. — Писмо от Николай Чалики до Найден Геров в Цариград

Осведомява го за съдбата на Брацигово и брациговските въстаници. Кричимските турци изгорили воденицата на Т. И. Кесяков. Същият го моли да издействуват освобождаването му от затвора. Говори се, че д-р Сп. х. Иванов е доведен в Пловдивския затвор.

Пловдив, 10 майя 1876.

Господине Н. Геров,
в Цариград.

Вчера Ви писах по турската поща. Днес някоя чрезвичайна[1] новина нямаме; ще Ви явя само подробности на вчерашните съобщения.

Вчера мютесарифинът[2] ни беше приел една депеша[3] от военния комендантин пазарджишки, в която му казваше, че като отишел в Брацигово, жителите му се предали, той им взел оръжието и отвел жителите от околните села, които прибягнали в Брацигово, в Пазарджик, но нямал де да ги намести, та иска да му се изпратят чадъри.

От брациговци само двама души бунтовници се убили сами, а осем души съмнителни е довел в Пазарджик и ги държи под затвор.

Подир всичко това, изпратиха се башибозуци вчера оттука да изчистят Брацигово.

Донесоха ми известие, че кричимските читаци[4] обсадили съдружника на Тодораки Искров в бичкийницата[5], гдето имат стока за 300 лири, и изгорили воденицата на Тодораки

Тодораки Искров весма[6] Ви се моли, да издействувате да се освободи и да му се даде позволение да слезе в Цариград, па и всичкият свят тука е в мнение, че ако дойде телеграф да се освободи Тодораки, турците малко ще си свалят носа, защото мислят, че при новото министерство нашето[7] посолство няма никакво влияние.

Тук се стараят да отдалечат башибозуците от града, но не се грижат за поразиите, които ще направят по селата, докле си отидат.

Доктор Спас[8] е навярно доведен тук и турнат в хапсаната[9] на катилите.[10] По пътя той е ходил пеш и с вързани ръце.

Приемете уверението на моята отлична почит.

Ваш Н. Чалики

Ф. НГ, дял III. Ориг. с автогр. с маст. 1 л. 2 п. с. 26/21·5

[1] Изключителна, необикновена. [2] Окр. управител. [3] Телеграма. [4] Наименование на турците от Балк. п-ов. [5] Дъскорезница. [6] Много. [7] Руското. [8] х. Иванов. [9] Затвор. [10] Престъпници.

351

1876 май 11, Букурещ. — Телеграма от Бранислав до Димитър Горов в Гюргево

Относно пренасянето на оръжие.

Букурещ,
23[1]. 5. 1876.
Димитър Горов,
Гю[ргево].

Стоката готова. Тука е Ангел в[2] Д[3]. Елате днес да наредите. Донесете разноски. Депешо[м][4] ни отговорете.

Бранислав [?]

Ф. ДГ, ст. № II А 9247. Ориг. с лат. с маст. 1 л. 1 п. с. 26/20·5

Публ. в: Страшимиров, Д. Архив на възраждането. Т. I. София, 1908, с. 269, № 74

[1] Н. ст. [2] У Страшимиров: „Тука е Ангелов Д". [3] Ценович [?]. [4] С телеграма.

352

1876 май 11, Одрин. — Доклад от Иван Ал. Иванов до граф Николай П. Игнатиев[1] в Цариград

Уведомява го за грабежите на башибозука и за безпокойството в Одрин. Получените напоследък сведения относно хода на въстанието са оскъдни. В Одрин турците устройват военен лагер.

К № 1646 (76).

Копия с донесения г. Иванова[2] консула в Адрианополе[3] его пр-ству г-ну чрезвычайному послу в Константинополе от мая 11 дня 1876 г., № 57.

В последние дни здесь не получено никаких более или менее важных сведений, кроме разве происходящих со всех сторон известий об ограблении деревень, по которым проходят башибузуки. Это печальное войско есть сущее зло, и не только для христиан, но даже и самого турецкого правительства, так как своими действиями оно может разве раздражить и тех мирных болгар, которые и не думали о каком либо сопротивлении туркам. Башибузуки даже в самом городе Адрианополе производят, хотя еще и незначительные, беспорядки, и сами турецкие власти спешат направить их к месту восстания.

Сердари-экрем[4] проехавши в Филиппополь[5] с Акиф пашею[6] на другой же день возвратился сюда. Теперь здесь заняты устройством военного лагеря, хотя войск здесь и не более 2500 человек со всеми размерами.

С театра восстания нет никаких сведений. Говорят, что повстанцы сосредоточились в Белово[7], и турки при виде трудной, лесистой там, местности, хотят сперва атаковать повстанцев башибузуками. В военном отношении такая атака едва ли поведет к каким либо результатам.

Мусульманское народонаселение Адрианополя теперь вооруженное, делается все более и более фанатичным, и разные, хотя часто ложные слухи о действиях повстанцев только ожесточают его противу христиан.

С отличным почтением и проч.

НИХБ, 2423/54, л. 16. Преп. със зав. маш. рус. ез. 1 л. 1 п. с. 29·5/19·5. Ориг. се съхранява в СССР — ЦГИАМ, Адрианополь, У-А2, 1876 г., д. № 25, л. 24.

[1] Получателят е определен по съдържанието. [2] Иван. [3] Одрин. [4] Главнокомандуващият войската. [5] Пловдив. [6] Одринският валия. В заверения препис името му е написано неправилно „Аксир паша". [7] Пазарджишко.

Превод:

Към № 1646(76).

Копие от доклада на г. Иванова, консул в Одрин, до негово превъзходителство господина извънредния пратеник в Цариград от 11 май 1876 г., № 57.

В последните дни тук не се получиха никакви сведения, повече или по-малко важни, освен произхождащите от всички страни известия за ограбване на селата, през които минават башибозуците. Тази злополучна войска е истинско зло, и то не само за християните, но даже и за самото турско правителство, тъй като със своите действия тя може само да раздразни и онези мирни българи, които не са и мислили за каквото и да е съпротивление срещу турците. Башибозуците предизвикват още дори в самия град Одрин макар и незначителни безредици и самите турски власти бързат да ги отправят към мястото на въстанието.

Главнокомандуващият войската, след като замина за Пловдив с Акиф паша, на другия ден се върна тук. Сега тук са заети с уреждането на военен лагер, макар войската тук и да няма повече от 2500 души.

От театъра на въстанието няма никакви сведения. Казват, че въстаниците се съсредоточили в Бельово и турците предвид на трудната, гориста там местност искат най-първо да нападнат въстаниците с башибозуците. Във военно отношение такава атака едва ли би довела до какъвто и да е резултат.

Мюсюлманското население в Одрин, сега въоръжено, става все повече и повече фанатично и различните, макар често лъжливи слухове за действията на въстаниците само го ожесточават срещу християните.

С отлично почитание и проч.

353

1876 май 11, Гюргево. — Писмо от Тома Кърджиев до Георги Петкович в Русе[1]

Полага усилия за организирането на чета. Надява се в скоро време да преминат в България. Дейците от вътрешността трябва да им окажат съдействие и помощ. Необходимо е да съгласуват действията си. Трябва да се прекарат няколко души, предшественици на четата. Сведения ще получи от Н. Цончев. В Букурещ се е срещнал с В. Маринов, който му казал, че е дал пари. Съмнява се в истинността на думите му.

Г[юргево], 11 май 1876.

Кръстник[2],

От толкози време ни глас, ни послушание. Че как стана работата, бе братко? Сякаш ли, че се намираме в Китай. Нищо не знаем от вас, а и вий, види се, нищо не щете да знаете за нас.

Аз съм още тука, и моето седене тук става ми от ден на ден потежко.Ази се старая с всичките си сили да направя нещо за нашите места пак, и уверен съм вече, че работата ни е турена в един добър ред и скоро ще бъдем в състояние да се притечем там, дето ни вика народният глас. Скоро ний ще дойдем между вас. Но готови ли сте вий да ни приемете, да ни придружите, да ни насърчите с готовността си? Нужно е, и твърде нужно, в сегашните обстоятелства да имаме постоянно споразумение помежду си. Това споразумение погрижете се вий, да се

установи час по-напред, защото има и неща за пренасяне и хора няколко решителни за предшественици на четата и пр. и пр. Отчасти аз приказах на Никола[3] и той ще ти даде сведения за нашите действия.

Ами с В[асил] М[аринов] какво направихте? Пак играчки, пак комедии. Аз едвам снощи си дойдох от Букурещ и снощи цяла нощ съм го търсил, намерих го, но какво разбрах от неговите чифутлуци? Дал, казва, на Янка[4] 50 л[ири] т[урски] за общата работа. Истина ли е? Взеха ли се от него тия 50 лири и как се употребиха? Защо не дойдохте да вземем динамит — най-потребното нещо? Ела сам или проводи човек с пари. Други пари не ни е дал В[асил] М[аринов]. Казва, че давал там, давал и давал, а ний не знаем никаква облага от неговите пари. Обеща най-после, че ще даде 30 лири, за да се употребят за тукашната работа, но и до този час няма нищо. Тежко и горко! Родолюбие до коляно.

Чакам те, Кръстник. Мини още веднаж, реши се да минеш и — ще има да се споразумеем върху някои твърде важни въпроси.

Поздравям ви и съм твой

Уста Георги[5]

Ф. ГП, ст. № II В 311. Автогр. с мол. 1 л. 2 п. с. 33/20

[1] Градът е определен по получателя. [2] Г. Петкович. [3] Цончев[?] [4] От Русе. [5] Т. Кърджиев.

354

1876 май 11, Турну Магурели. — Писмо от Сава Младенов до другарите му в Румъния

Уведомява ги, че заминава с Ботевата чета. Изразява радостта си, че отива да се бие заедно с въстаналия народ. Подчертава готовността си да умре за свободата на отечеството.

1876 майя 11, Т. Магурели.

Останали братя в Румъния.

Братя, ние вече отиваме в милото ни и драгоценно отечество, дето ни зове гласът на народната ни тръба да помогнеме на отчаяните ни мили братя, които се борят юнашки днес с нашия тиранин.

Братя, моля ви да ни не забравяте и да не мислите, че не сме имали какво да ядеме в Румъния. Онзи човек, който е роден с войнишко сърце, той заминува и баща, и майка, и братя, и сестри, дюкян, стока и всичко, което е най-добро за него, и отива [към] онова, което е светло за него. Братя, кой из нас не би пожелал тая светлина? Вярвайте ме, братя мои, че ако да не бе станало и тая година тая света за нас длъжност, имаше да умра като жена в румънската държава. Но сега драго ми е, драго ми е.

Братя, нека ние да развеселиме нашата стара майка България. Радвай се, майко юнашка, посрещай храбри юнаци. Дерзост, братя! Българското сърце няма да се уплаши от неприятелския нож. Смъртта пред юнашките очи е нищо.

Сбогом, братя, прощавайте! Кога ни дойдете на гости, пак ще се видиме

Сава М[ладенов] Височкараджански[1]

Прил. № II, с. I

Факсимиле от писмото на С. Младенов до другарите му — вж. № 354

НИБОО
БИБЛИОТЕКА
СОФИЯ

[На с. 2]

Баща ми е родом из селото Височка Раджан[2], окръжие Пиротско. Но около 15-годишен кога бил дошел в Тетевене и тамо промина живота си.Ази съм се родил в Тетевене на 1845, месеца, на колко е бил не зная, че не [е] имало кой да бележи.

31 годин[и]

Р. Фотокоп. 2 л. 2 п. с. 31/19-5. Оригиналът се намира в музея към читалище „Съгласие" в Тетевен.

Публ. с пропуски в: Стойчев, Д. Д. Тетевен, минало и днес. София, 1924, с. 114

[1] В ориг. е написано погрешно „Височъ Качаджански". [2] В ориг. е написано погрешно „Височъ Качаджан".

355

1876 май 11, Русе. — Доклад от Ричард Рийд до Хенри Елиот в Цариград

Въстаници са се появили в Тревненско. Станало е сражение в Троянско. Властта въоръжава мюсюлманите и черкезите. Дриновският манастир е разрушен, има убити и ранени. Официалните сведения не са много достоверни.

№ 16
Copy will be
sent
Home

Rustchuk, 23[1] May 1876.

Sir,

Subsequently to my last report № 15 of the 20th instant, nothing of much consequence has occurred in this vilayet.[2]

The Authorities however are kept constantly on the móve by reports which are purposely spread and which turn out to be greatly exagerrated or devoid of all foundation.

For instance a very serious movement was reported at Travna, between Tirnova and the Balkans — some troops were sent to the spot — a few disaffected persons were found, but who at once submitted.

A collision, on Monday last[3], between a body of insurgents and some troops, at a village called Yenikeui[4] in the district of Tirnova, in which about 100 of the insurgents were killed, is today reported in a Bulletin of the Government paper here, but not having heard of it, from any other quarter, I cannot vouch for the truth of it.

There is a grave matter here which it is proper that I should bring to Your Excellency's knowledge — and that is the arming of the Mussulmans and Circassians of the vilayet and the setting loose of the latter on the Bulgarians being simply reported to be in revolt.

The lawless character of these Circassians is notorious — they are not to be trusted at any time, to employ them therefore in the way I have stated, at the present moment, is, in my opinion to drive many, who have remained quiet, to revolt.

This fact has only been known here the last two days, and it has already created a very bad feeling in the place — as everyone knows how difficult it will be for the Authorities to withdraw the arms these men have been provided with.

As regards the arming of the Mussulmans a Frenchman who returned yesterday from an inland town states, that whilst he was there an order arrived from Rustchuk for the Mussulmans to arm at once and this order was accompanied by an intimation to the effect that those who should be found unarmed would be punished.

I am told that identical orders have been issued to other districts; if therefore the present rising which was said to be dying out, assumes greater dimensions, I do not think it will be a matter of great surprise.

Respecting the monastery of Dranova which the Pacha Said had surrendered without a shot being fired — I am now informed from other quarters that the monastery was battered down by the two guns sent there — that there was comparatively a considerable number of killed and wounded and that some 30 were taken prisoners. The affair however I am told has had an effect favorable to the Government.

I have now reason to think that the Pacha receives reports that are not to be relied upon.

The commissioner sent by the Porte to Tirnova left this for that destination yesterday morning. Should I hear of his proceedings I will report to Your Excellency.

I have the honor to be
Sir
Your Excellency's most obedient
and most humble servant

R. Reade

ИБИ — БАН. Фотокоп. англ. ез. 2 л. 2 п. с. 32/18·5
Ориг. се съхранява в Архива на М-вото на външните работи в Лондон.

Публ. в: Turkey № 3 (1876). Correspondence respecting the Affairs of Turkey and the insurrection in Bosnia and the Herzegovina. London, 1876, № 346 — прил.

[1] Н. ст. [2] Областта. [3] в-к „Дунав". [4] Ново село, Троянско.

Превод

№ 16 Русе, 23 май 1876

Копие ще се изпрати в Англия

Господине,

След моя последен доклад № 15 от 20 т. м. във вилаета не се е случило нищо от голямо значение.

При все това властите са постоянно нащрек поради слуховете, които нарочно се разпространяват и които изглежда, че са твърде преувеличени и лишени от всяко основание.

Бе съобщено например за много сериозно раздвижване в Трявна, между Търново и Балкана — малка войскова част била изпратена на мястото — имало няколко бунтовници, които веднага се предали.

В бюлетина на тукашния правителствен вестник днес се съобщава за стълкновение, станало миналия понеделник в селото, наричано Еникьой, в Търновския окръг, между група въстаници и някаква войскова част, при което около 100 от въстаниците били убити, но тъй като не съм чул за това от никакъв друг източник, не мога да твърдя, че това е вярно.

Съществува един сериозен въпрос, който трябва да съобщя на Ваше превъзходителство, а това е въоръжаването на мюсюлманите и на черкезите от вилаета, като им е предоставено да се справят с българите, за които се казва, че уж били въстанали.

Беззаконният нрав на тези черкези е всеизвестен. На тях не може да се доверите никога, затова да се използуват по гореуказания начин значи, по мое мнение, да се потикнат към въстание мнозина, които са останали спокойни досега.

Този факт е станал известен тук от два дни насам и вече създаде много лошо настроение в тия места, тъй като всеки знае колко мъчно ще бъде за властите да изземат оръжията, които са били раздадени на тия хора.

Относно въоръжаването на мюсюлманите един французин, завърнал се вчера от един град във вътрешността, казва, че докато той бил там, пристигнало нареждане от Русчук — мюсюлманите да се въоръжат веднага, като било дадено да се разбере, че ще бъдат наказани тия, които останат невъоръжени.

Научих се, че същите разпореждания били дадени и на другите окръзи. Така че, мисля, не трябва да бъдем много изненадани, ако това въстание, за което се казва, че стихва, вземе по-големи размери.

Относно Дряновския манастир, за който пашата каза, че се бил предал, без да се даде изстрел — сега ми бе съобщено от други среди, че манастирът бил сринат от двете оръдия, изпратени там; имало значителен брой убити и ранени и около 30 души били взети пленници. Както и да е, научих, че работата имала благоприятни последици за властите.

Сега имам основание да считам, че пашата получава сведения, на които не трябва да се разчита.

Комисарят, изпратен от портата за Търново, отпътува вчера сутринта в тази посока. Ако науча нещо за неговата дейност, ще съобщя на Ваше превъзходителство.

Имам чест и пр...

[До сър Хенри Елиот . . .] Р. Рийд

356

1876 май 11, Букурещ. — Писмо от Филип Тотю до Тома Кърджиев и Аврам Павурджиев в Гюргево

Да не дават вяра на писмото му, пратено чрез Я. Ванков. Отказал се е да мине с чета при Бекет. Да пазят в тайна това писмо.

Централни Български Р. Комитет
в България[1].

Букурещ, 11 май 1876.
Г-да Т. Кърджиева и А. Павурджи,
в Гюргево.

Ще приемнете мое писмо през[2] Я. Ванкова, в което ви е казано да излезете на Бекет. Това писмо е подпечатано от мене, но нито на Ванкова, нито на писмото, нито на неговите печати няма да давате никаква вяра. Вий имате да отговорите, че с приятеля сме приказвали и сговорили сме се от [Турно Маг]урели надолу, дето изберем място за нази, ний вървим след него, но ако това предначертание не може да се осъществи, то от Видин нагоре, то пак не се делим от него. Ако нему е омръзнало да живее и иска на касапница да иде, ний не сме полудели да гинем залудо. Той ни е казал, че ще ни телеграфира; ако телеграфът му е сговорен с нашето нареждане, то добре, другояче ще си търсим цера на главата.

Обяснение защо ви се изпраща то[ва] писмо и той човек, за кого[то] приказваме, не искайте обяснение, нуждата го искаше така да бъде; че имате някакво известие от мен или че нещо съм ви писал, съвършено ще затаите.

Дето закъсняхме, та не можахме за два-три дена да осъществим цялото предначертание, е да не се стеснявате от това ни най-малко; железницата ни препречи пътя, но след два дена вий ще има[те][4] отговор положителен.

Томо и Авраме, идете при Ценовича[5] и му кажете, че дорде не дойде Сидер[6] сам или писмо особено дорде не изпрати, поръчал ми е никому да ги не давам и друго писмо можете да получите от Сидер.

Приятелят ви Ф. Тотю

[На с. 1 в полето с друг почерк]

На скъсаното място чети Турну Магурели.

Ф. ТК, ст. № II В 310. Ориг. с автогр. с маст. и печ. повр. 1 л. 2 п. с. 34/21

Публ. с грешки и пропуски в: Стоянов, З. Записки по българските въстания. Т. 1. Пловдив, 1884, с. 174

[1] Бланка. [2] Чрез. [3—4] Скъсано. [5] Никола [?]. [6] Грънчаров.

357

1876 май 12, Варшава. — Писмо от Марин Дринов до Тодор Пеев в Браила[1]

Уведомява го за новините, поместени в европейската преса относно въстанието. Някои вестници изтъкват героизма на въстаналия български народ. Вестник „Народни листи" помества телеграфическо съобщение за Дряновската битка. Повдига въпроса за превеждане и отпечатване на „История на българите" от К. Иречек.

Любезни господине Пейов[2],

Писмото Ви от 30 априлия ми стигна току завчера на 10 майя. Не зная къде се е маяло толкова време. Днеска получих и другото Ви писмо, от 9-ти майя. То, както видите, е пътувало току три дни. От все сърце Ви съм благодарен за тия две писма и за новостите, които ми явявате. Тука такожде[3] се пише по вестниците, че българското въстание за малко време се е разпространило твърде много: някои вестници гледат на него като на колосално нещо и чудят се на българите, дето са подкарали работата така умно и еднодушно. За Дряновската битва, доколкото зная, не е още писано в европейските вестници, но в тях завчера се приказваше, че копривщени разбили турската войска и й отнели четири топа. За Панагюрище се говори, че е пострадало много зле. Ако въстанието наистина се е проснало тъй далече, то ще да е много чудно нещо и няма съмнение, че не ще остане напразно. Свят се е возчудил на българите, всеки им съчувствува.

Че как се дадохте да Ви излъжат така букурещките типографи? Нима не им знаехте калпазанлъците[4]? Много Ви съжалявам, че Ви са наказали на 500 франка, които обаче не е пътно да плащате само Вие. За това щем поговори; когато се видим, ако бъде рекъл господ.

За Иречековата история[5] не зная вече какво да казвам. Като Дружеството[6] не се взема да я печата на своя сметка, нито пък да й търси издател, който да плати добре на преводвача[7] (на сегашно време и мъчно ще да се найде такъв издател), то пък отстъпете правото ни на някого от по-достойните преводвачи, та той вече да се грижи и за напечатването и да кярува от него. Но ще ли се найде между преводвачите такъв, който би се съгласил на това сгодно условие? Тайнствеността на Стоянова[8], както и изобщо поведението му в тая работа, аз не мога да разбера.

Притучайте Перикли[9] по-скоро да свърши печатането на 11—12 кн., та и Дружеството ни по-скоро да може да заяви, че то не е умряло.

Във Варшава ще да се помая още една неделя, па ще да тръгна за в Прага, а може би и право за Виена. Вие по-добре адресувайте ми писмата си до Н. Ковачева във Виена. Последното Ви писмо, което сте адресували в Москва, аз не получих. Види се, че е стигнало след моето излизане оттам. Ще напиша на един приятел да го прибере и да ми го препрати.

Предайте поздравленията ми на г-н Ценов[10] и на всичките ни настоятели, такожде и на всички мои познайници. Другарски поздравлявам и Вас и от все сърце Ви желая добро здраве, добър напредък.

Ваш слуга и другар
М. Др.[инов]

Варшава, 1876.
майя 12.

P. S. Тая минута прочетох в „Národní listy“ едно телеграфическо известие из Букурещ и за Дряновската битва.

ААН. Ф. 1, оп. 1, арх. ед. 418. Автогр. с маст. 2 л. 4 п. с. 20·5/13

[1] Градът е определен по получателя. [2] Тодор. [3] Също тъй. [4] Измамата, фалшификациите. [5] „Geschichte der Bulgaren“, изд. на нем. ез. в 1876 г. [6] Бълг. книжовно д-во. [7] Вместо „преводача“. [8] Васил. [9] Пестемалчиолу. [10] Никола.

358

1876 май 12, Турну Магурели. — Писмо от Петко Катранов до Георги Стойчев в Александрия

Д. Икономов да не тръгва още. Момчета приижда непрекъснато, но още нямат нареждане за тях. Да събират пари и оръжие.

Г-не Георги Стойкович[1],
в Александрия.

Т. Магурели, 12 май 1876.

Снощи приех приятелското Ви от 10 май, в което искате да Ви изявя за възпирането, що Ви телеграфирах за учителя[2] да постои засега; причината не че го не рачим, за което мислите, но защото виждаме, че отдолу[3] пристигат непрестанно момчета, за които не знаем как да ги разпореждаме, защото нямаме никакво разпореждане и тъй като телеграфирахме, за да дойде старият, за да се разговорим как да се разпореждаме, затова потърпете до 2 или 3 дена и тогава ще Ви явим решението, за което да не Ви е в съмнение, че ще бъде без Ваше известие, но само Ви молим, постарайте се, колкото е възможно повече пари събирайте, да има готови, защото днес е минутата да жертвуваме. В също време от нашите българи, които имат по нещо оръжие, прибирайте го, защото е нужно.

Като Ви поздравя, също поздравете и Даскала,
съм Ваш приятел П. Д. Катранов

[На с. 2 адрес]

D[omniei]sale
D-lui Gheorghi Stoicovici
Alexandria

Ф. ГС,ст. № II А 9303. Автогр. с маст. повр. 1 л. 1 п. с. 34/21

Публ. в: Страшимиров, Д. Т. Архив на възраждането. Т. I. София, 1908, с. 267—268, № 68

[1] Стойчев. [2] Д. Икономов. [3] Браила и другите крайбрежни румънски градове по долното течение на Дунава.

359

1876 май 12, Гюргево. — Писмо от Тома А. Кърджиев до Георги Петкович в Русе[1]

Дава нареждания относно пренасянето на оръжия. В. Маринов ги е изиграл. Иска сведения за въстанието и го уведомява, че скоро ще се притекат на помощ с чета на въстаналите, стига те да удържат положението още няколко дни. Да се осведомят за имената на селяните от околните села, готови да се включат в четата.

Кръстник[2],

Вчера ти писах с Чаушина[3] и вярвам да си приел както моето, тъй и Панайотовото. Днес приехме писмата ти чрез приносящите и разбрахме писаните ти.

За допълнение на 4000 карт[уши][4] от вехто готови са 1700 тука, с които ще се допълнят всички. За другия приятел К[араминков?][5] — 300 карт[уши] приехме ги и те са готови. Сега ти трябва да намериш човека ни и утре непременно го проводи да му дадем и ви ги донесе всичките. Обещайте се да му заплатите там по 1 франк на %[6], като ги принесе, защото за преносяне пари нямаме. Ами как да не уйдисват[7] големите? Да не ги е променил приносителят? Питайте го и, дип олмазса[8], проводете ги да ги променим.

Васил Маринов ни изигра, братко. Ни една пара не остави тука и сполучи скришно да се откачи, та побягна с брата си заедно. Проводени са днес двама хъшове да ги дирят в Букурещ или до някое си село, дето ги подушихме. Ако ги намерят, твърде лесно ще се разправят. Шарлатани[9]! Каза ни, че 50 л[ири] т[урски] оставил на Янка да се употребят за общата работа. Истина ли е? Изпитай го, защото и той може да иска да спекулира нещо. Оплаква се Васил, че твърде скъпо го стигнало минуването му отсам. Каза ни най-после, че не бил в състояние да спомогне повече от 30 лири, но сега останахме и без тях. Виде-щем!

От онези диванета[10] сега се върна х. Петър и благодарение че сполучихме да го вземем на страната си, сега е между нас и разполагаме с 80—90 лири, които донесе.

Приготовляваме добра работа тука и плановете ни ще бъдат велики, ако сполучат. Но какво да се прави, когато се отвори един хаос, че като се потрошиха досега повече от 600 наполеона, та трябват най-малко още 300, че тъй да се затули отворената дупка и да стане работа, но работа добра. Ходим, тичаме на четири страни и вярвайте скоро ще се види плодът на трудовете ни, но дано само бог помогне, да не се потъпче още за 5—6 дена пламналият вътре бунт.

От нашия град[11] не е благоразумно да бягат хъшовете отсам[12], тогази защо си пръскам аз главата да интригувам различно, за да накарам да прескочи една чета по нашите места. Да се напишат там готовите да

тръгнат, да се знае по кои села именно има приготвени хора, и аз не ще се забавя да ви явя какво ще се прави. Приготовлявайте се там, братко, както можете и колкото можете, а ний скоро ще се намерим между вас.

Поздрави всичките братя. Нарочно поздравлявам моите добри червеноводчани. Нека бъдат юнаци! Аз чувам, че в Червена вода[13] имало някакво движение, и че уловили и запряли някои си. Истина ли е? Нужно е да знаем всичко. Ами нататък към Разград, Шумен[14] какво става?

Ха, динамит, динамит, този нужен материал трябва да се купи за вас. Намери пари и проводи или ела да вземеш. Не оставайте без него.

Поздравления с колата на нашите у дома. Намери брата ми[15] и му кажи да ми проводят червената фланела — тя е у дома, твърде ми е потребна. Дано утре ми се изпроводи фланелата. Да ми пише и брат ми.

Сбогом! Чакам отговора ти. Може да замина за някъде, но пиши чрез Ангелова[16].

Уста Георги[17]

Гюргево,
12 май 1876.

Ф. ГП, ст № II В 312. Автогр. с маст. 2. л. 4 п. с. 21/16·5

[1] Градът е определен по получателя. [2] Г. Петкович. [3] Н. Цончев. [4] Патрони. [5] Христо[?]. [6] Стоте. [7] Прилягат. [8] „В случай, че не стане." [9] Измамници. [10] Луди, безумни. [11] Русе. [12] В Румъния. [13] Русенско. [14] Дн. Коларовград [15] Н. Кърджиев. [16] Янко. [17] Т. Кърджиев.

360

1876 май 12, Пловдив. — Писмо от Николай Чалики до Найден Геров в Цариград

В града им са останали малко башибозуци. Ариф ага и Рашид бей, членове на извънредната съдебна комисия, се стараят да объркат работите. В Панагюрище са останали само 18 къщи. Говори се, че е заловена преписката между Геров и д-р Сп. х. Иванов, който е в затвора. Задържаните копривщенци, завърнали се от Анадола, са пуснати под поръчителство. Башибозуци са нападнали чифлика на Ц. Каблешков, за да търсят бунтовници.

12 майя 1876, Пловдив.

Господине Н. Геров,

в Цариград.

Завчера на 10-и текущаго Ви писах последното си писмо.

Башибозуци весма[1] малко са останали в града ни, та сега хората малко се поуспокоиха.

Комисията от х. Ариф ага[2], Рашид бей[3] и прочее бърка работите. Оная вечер, на х. Ариф ага измикяринът[4] отишел нощя по три часа в Новата махала близо до Св. Петка с един от дървените топове, които бяха донели в правителството от бунтовниците и го турил в една къща. Пазвантите[5], като видели това нещо, обадили на коллука[6] и заптиета дошли да го хванат, но той се опрял с оръжие и избягнал, но не са го и търсили.

В Панагюрище са остали само 18 къщи.

Вчера Хоча Артюн ходи при бинбашият[а][7] и се стара да види г-на Спаса[8], та да узнае има ли нужда от постилка, дрехи или от пари, но не му позволиха.

Казват, че преписката Ви с г-на Спаса е в ръката на правителството. Това ми го потвърди и елинският консул.

Помните, че някои копривщени, които бяха дошли от Анадол, за да идат дома си, бяха запрени. Вчера след много изпити[9] бидоха пуснати със съгласие да дадат кефилин[10] турчин, грък или циганин, а не българин. Те намериха един циганин, дадоха му триста гроша и им стана кефилин той.

Завчера, в понеделник, на гавазина[11] ни баща му, Осман, отиваше за воденицата си. Г-н Цоко[12] беше му се молил, като замине покрай Катуница[13], да иде в чифлика му, да види какво правят. Той намерил чифлека обсаден от стотина башибозуци. Като взел да ги убеждава да не направят някое злоупотребление, те му казали, че имало бунтовници бежанци в чифлика, та дошли да ги хванат, и тъй нападнали и както казват, разграбили чифлика. Кога се върнал тука Осман, турили го под затвор и го изпитват защо е бил отишел в Катуница. Съмняват се, че той е обадил на бунтовниците, та побегнали. Таир ходи няколко пъти да види баща си, но не го пустиха.

Вчера на Каршиака[14] един турчин утрепа[15] един християнин. Казват, че са хванали турчина и затворили го, но аз не вярвам.

До днес Ваше писмо не съм приел.

Приемето уверението на моята отлична почит.

Ваш Н. Чалики

Ф. НГ, дял III. Ориг. с автогр. с маст. 2 л. 3 п. с. 26·5/21

[1] Твърде много. [2—3] Двама от главните фанатични водители на турците в Пловдив. [4] Слуга, прислужник. [5] Нощни пазачи. [6] Страж, караул. [7] Майор. [8] х. Иванов. [9] Разпити. [10] Поръчител. [11] Телохранител, пазач. [12] Каблешков. [13] Асеновградско. [14] Квартал в Пловдив. [15] Уби.

361

1876 между 12—16 май[1]. б. м. — Кратки, недовършени бележки от бачо Киро Петров[2] за предвождената от него Белочерковска чета

Описва пътуването на четата от тръгването ѝ от Бяла черква до пристигането ѝ в Дряновския манастир. Дава сведения за водените сражения, за експлозията, станала в манастира, и за опожаряването на същия. Споменава имената на убити и ранени четници.

В сряда[3] вечерта, на Преполовение[4], като потеглихме от село[5], минахме през Михалци[6]. И тяхната дружина беше готова. Тръгнахме заедно. Стигнахме в Мусина[7] с кал и дъжд, и там намерихме от няколко села по малко друж[ина]. Станахме близо до триста души. Потеглихме оттам. Кал, дъжд, пада[не], ставане, не се върви, но нали е уж за свобода българска, юнакът [трябва] всичко да търпи. И тъй, край Балван[8] на осъмване сбихме се с ня[колко турци], но, слава богу, нямахме никаква по-

вреда, само някои момчета [си оставиха] ямурлуците да не им тегнат. Осъмнахме в Махалата[9]; оттам [взе дружината] по малко хляб и на чаушина[10] пищовите, и една българска пушка [и прибрахме] четирима махленчани с нас. И тъй си заминахме в пътя. Мина[хме през] Каломен[11]. И там взеха дружината по малко хляб. Слязохме долу [на Плачка], на Славчовите[12] колиби. Той се отби да се прощава с майка си; тя, гор[ката], като заплака, къннаха[13] татък горите. Тук си починахме малко. От[тук] като станахме, видяхме, че потеря от Балван иде след нас. Поди[р] още едни колиби потеглихме къде манастира[14]. Минахме през Цинга[15]. Тук се научихме, че нямало аскер в манастира. Побързахме да завземе[м] туй с[ве]то място за нас. И тъй, щом кондисахме[16], поставихме стража. От Дряново аскерът стигна и другата потеря и тъй битвата се захвана в четвъртък по пладне. Този ден се рани[17] на малкото Ваче зет му в ръката. Надвечер турците заобиколиха нашата стража, която беше отвън. Захвана се бой от двете страни; от турците паднаха четирима убити, стражата побягна в манастира. В този бой изгубихме две мусеченчета и Иванч[а] Марангозина, но след един ден той си дойде неповреден — скрил се в една пещера. На втория ден изгубихме Илия Марчов. Турският куршум беше го случил в главата — на часа издъхна. Вечерта го погребахме в манастира. В този ден се запали някак[?] малко джепане[18], разсипа[19] една одая и изгори поп Гавраила[20] и войводата[21], и Михаловото Тодорче. На тези на тримата изгоряха лицат[а] и ръцете, но Тодорчето — най-много. На третия ден се рани Петър Карастояновски в крака и Петър Бакевски в рамото, но раните им не бяха опасни. След три дни пак взеха пушките си и се биеха с другите заедно. На четвъртия ден се уби Стоян Миновски. Куршумът го прониза през сами[те] гърди. След половин час издъхна. И него погребахме в манастира. На петия ден се рани Кръстю Цачов в ръката. В него ден се уби и едно момче от Дичин[22], на Кара Ивана син, и него заровихме. В тази нощ потеглих аз из манастира с 10 момчета уж да видим дали можем изварди турските стражи, да излезем къде Габровско, да видим какво има, но след един час място срещна ни турската стража и ни разби, но, слава богу, че нема убит или ранен от нас. И тъй с големи мъки през горите стигнахме на разсъмване пак в манастира. [И] тъй се държахме още три дни юнашки [срещу турското] нападение. Техните куршуми като по-силни денем направяха като решето стените на манастирските одаи, но ние нощя пак ги подзиждахме с камъни и плочи и пак се биехме на другия ден от същото място. Денем не можехме никак да слезем по двора или да слезем от горния кат[23] на долния, защото турските куршуми от четири страни метяха. Едва нощя имахме малко време да си вземеме вода за деня, а за другите си нужди бяхме продънили от една одая да се ходи в друга, от горния кат да се слезва на долния, даже дори и в мазите, и тъй си карахме работата зле-добре. Но щом дойде деветият ден, работите на турците се усилиха, заградиха манастира с много войска и селячи башибозуци — нямаха пречет[24]: Едни гърмяха с пушки връх нас, а други събаряха камъни от канарите. Този [ден] толкоз много гърмяха, щото куршумите станаха по двора с метла да ги метеш. Щом мина пладне, захванаха да гърмят с два големи топа връх манастира. Те и първен гърмяха с топове, но те бяха малки, техните куршуми бяха като яйца, затуй не можаха твърде да повредят, но щом подкачиха с големите, на които куршумите бяха като средни динки, остри на една страна, вътре кухи и пълни с барут, щом гръмнаха около 50 топа[25] връх мана-

стира, съсипаха много нещо. По единайс[ет] и половина [часа] запалиха със същите топове манастирските одаи, дето бяхме ние. Ние слязохме през дупки долу в яхърите. Страшно позорище[26] беше тогаз! Одаите се захванаха с огън, топовете дайма[27] съсипват[28], куршумите от четири страни като град! Като се постъм[н]и, като светнаха онези канари от огъня, като се развикаха онези читаци и все гърмят, щом им се нещо мерне! Дружината дойде в смайване, потеглиха повечето из боаза къде Царева [ливада][29], но имаше и на друга страна потеглиха, но кой на къде, не видях, ни зная за никого нищо. В туй смаяно време не можах да се видя нито с братята си — с попа[30] и с Христа — защото те бяха при портата, пък аз бях далеч, затуй не можах да се видя с никого. Когато беше излязла дружината из манастира, аз бях останал най-подире с 6 момчета. Като излязохме из мазата, къде портата едното момче удариха в крака. Това момче беше наши Кръстю Христов. И тъй, отидохме в черквата да видим имали хора, но няма никой там. Имаше една манастирска бабичка, стоеше права на един чардак, който не беше се още захванал от огъня и кълнеше турците. Когато да излезем из портата, питахме имали хора останали, чухме и още два гласа в една развалена одая при портата. Тези хора бяха Михаловото Тодорче и едно михалченце. И нашият ранения Кръстю остана горкия при тях. Ние шестима излязохме из манастира. Като не знаехме дружината накъде отиде, потеглихме из реката къде Цинга, газехме полека-лека, подпирахме се на пушките си и тъй излязохме из гората, уж дано се нещо отървем, но клета съдба ни бедни чакала — щом се мислехме, че сме изминали турската стража, току налетяхме клети на многото аскер, отдето гърмяха топовете. Като ги наближихме, чухме да се разговарят български, а то имало дряновски турци при тях, които знаят добре български. Ние, като ги мислехме за наша дружина, без страх отидохме при тях. Аз им казах: „Тука ли сте, дружина?“ Току ми извика един анадолски читак по турски: „Скоро на конете сено да дадеш!“ Тогаз вече разбрахме, че сме влетели в примката, но като беше много тъмно, ние се отмъкнахме малко назад. Като няма накъде, скрихме се в горицата, която беше между аскера. Тази горица беше чеса[31], имаше колкото един чейрек[32] място. В нея горица стояхме цяла нощ на дъжда и на снега, гледахме оттам манастира кат[о] гори. Турците цяла [нощ] гърмяха и викаха. Ние, клети, слушахме всички техни разговори — как се канят да колят нас клети невинни българи. На присъ[м]ване мойта дружина потегли уж да бяга да се отърве. Аз, ма[кар] и да бях при тях, но бях 5—6 разкрача по-далеч от тях, затуй не [ста]нах от мястото си, но на същото място очаквах смъртта си. Те, горките, щом заобиколиха аскера, удариха връх друга стража. [Тръгнаха] назад, аскера ги хвана [и] след много бой и мъки най-по[дире ги за]кла край пътя. Туй място беше далеч от мене 3—4 разкрача. [Тези мом]чета бяха три наши селянчета, двете от Дичин, имена[та им], колкото засега премълчавам. И тъй стоях аз там клетник [и гледа]х. Аскерът се дигна къде Дряново. Като взе да се връща онзи [ба]шибозук, който през нощта беще слязъл в манастира за плячка: носеха дрехи, неща манастирски, черковни такъми![33] Аз гледах от три-четири разкрача място край пътя — нямаше накъде да мръдна, защото беше от двете страни път: от минута на минута очаквах смъртта си и държах сабята си извадена с острото нагоре — щом ме видеха да извикат, мислех си клетник да се пробода самси в сърцето и да умра по-скоро, а не да ме мъчат онези клети варвари. Но божата всесилна ръка

ме заварди от техните кръвнишки очи. Цял ден вървяха край мене. Вечерта, като се мръкна, ставам клетник оттам, кален, мокър, гладен, ж[а]ден, през гори и долища, тъмно като рог, ставай, падай, помогна ми г[о]с[по]д, стигнах през нощта в едно село, повиках в един приятел, той ми отвори. Тук се пресуших и преседях този ден там; през деня три пъти идваха селашки красти[34] да ядат там хляб. През другата нощ взех оттам една вехта антерия, облякох я по[д] абата, дадоха ми в една торбичка малко хляб, потеглям самси през нощта из пътища на мен съвсем непознати...

Бяла черква — читалище „Труд". Ориг. 6. к. повр. 2 л. 4 п. с. 33 5/21
Ръкописът е писан с черковно-славянски букви.

Публ. в: Начов, Н. Бачо Киро Петров. София, 1910, с. 66—69

[1] Датата е определена въз основа на съдържанието и на „Прощаването" на Бачо Киро, публ. в: Т[о т е в а], И[рина] К. Българка. Стихотворение из народния живот. Състав..., и Записки на Бача Кира. София, 1890, с. 32. [2] Авторът е определен по почерка и съдържанието. [3] 28 април. [4] Т. е. на 25-тия ден от дните между Великден и Петдесетница. [5] Бяла черква. [6—7] Павликенско. [8] Търновско. [9] Балванска Махала. [10] Стражар. [11] Дряновско. [12] Славчо Колев[?]. [13] Прокънтяха. [14] Дряновския. [15] Дряновско. [16] Отсядам. [17] Беше ранен. [18] Патрони и барут. [19] Разруши. [20] Трифонов. [21] Поп Харитон Станчев Халачев. [22] Търновско. [23] Етаж. [24] Безброй. [25] Вистрела. [26] Зрелище. [27] Непрекъснато. [28] Сипят. [29] Дн. Върбаново, Дряновско. [30] Гавраил[?] [31] Гъста. [32] Четвъртина. Изречението не е пълно, тъй като не е указано от каква единица за мярка е тази четвъртина. [33] Принадлежности. [34] Местни турци.

362

1876 май 13, Турну Магурели. — Писмо от Георги Пиринчев до Анастас[1] в Болград[2]

Оставя за наследник на своето имущество М. Мумджиев.

Т. Магурели, 13 май 1876.

Г[-н] Анастасе,

Наследник на моето имане оставям г. М. Мумджиева, който ще Ви даде и това ми писъмце. Затова Ви моля, без никакво противоречие да дадете записа, който е у Вас от г. Ив. Дюлгерова в [Ъм]пуцита[3], и житото, което ще излезе от двете ниви, като опрете, както сме приказвали двама за харманувaнето и за прекарването сламата, а за жетвата той ще Ви плати и всичко останало дайте на него, без да се карате или да се спречквате нещо помежду си.

Поздравлявам Ви и оставам
Ваш приятел
Георги К. Пиринчев

НИХБ. Ф. СЗ, 221/49. Ориг. с автогр. с маст. 1 л. 1 п. № 26·5/21

[1] Адресатът засега не може да се установи. [2] Градът е определен по съдържанието. [3] На юг от Болград.

363

1876 май 14, Галац. — Писмо от Рафаил Атанасов до Кириак Цанков в Букурещ

Изпратените момчета, кандидати за четници, желаят да се срещнат с Филип Тотю. Интересува се защо се бави войводата. От Тулча и Русе са пратени шпиони.

Галац, 14 майя 1876.

Г-н К. Цанков,

Букурещ.

Пращам Ви 4 работници добри, особено единия — Добри, който е вреден и да води други. Тия желаят да се срещнат с Ф[илип] Т[отю] или с други, кой бил, за да ги отправи, дето трябва, затова аз реших и ги пратих до Вас и Ваша милост ги наредете какво ще правят.

Пишат ми от Тулча, че от същия град са изле[з]ли 3 българчета за шпиони и 7 от Русчук, но имената им не се знаят.

Без повече Ви поздравлявам сърдечно.

Моля Ви, явете ни, много ли още ще се бавят Ф[илип] Т[отю] или нито намерения нямат. Много калпави излязоха старите войводи. Сбогом.

Р. Танасов[1]

[На с. 4 адрес]

Г-н К. Цанков
Кале[а] Мошилор № 105,
Букурещ.

Ф. КЦ. п. 103, 38. Автогр. с маст. 2 л. 2 п. с. 26/21

[1] Атанасов.

364

1876 май 14, Одрин. — Доклад от Хътън Дюпюи до Хенри Елиот в Цариград относно убийства и грабежи в Ямбол

№ 22

Adrianople[1], 26-th[2] May, 1876.

Sir,

It was reported last night that in consequence of a rising of the Bulgarians in Yamboli, the troops and Bashibozouks attacked, and killed several of the inhabitants of the place; pillaged the houses, and partly set the town on fire. The train from Yamboli yesterday was also said to be full of fugitive people.

As far as I can learn of this circumstances amidst conflicting statements this morning, it does not appear that this movement has any direct connection with the insurrection in other parts of the country, or that the Bulgarians of Yamboli had actually broken out, but the suspicion gaining ground that arms and ammunition were being collected and concealed in their houses, the authorities, it is said, in order to anticipate any existing projected rising, took the initiative by calling out the military and Bashibozouks, who committed the disorders above stated.

The disturbances in Mustafa Pasha, reported to Your Excellency in my despatch and telegram of the 22-nd instant I am now informed have been quelled by the arrest of numerous Bulgarians.

I have the honor to be
Sir,
Your most obedient
humble servant,
J. Hutton Dupuis

His Excellency
The R-t Hon: Sir Henry Elliot, etc..
Constantinople

ИБИ — БАН. Фотокоп. англ. ез. 3 л. 3. п. с. 32/19. Ориг. се съхранява в Архива на М-вото на външните работи в Лондон.

[1] Одрин. [2] Н. ст.

Превод:

№ 22

Одрин, 26 май 1876.

Господине,

Миналата нощ бе съобщено, че като последица от въстанието на българите в Ямбол войската и башибозуците нападнали и убили няколко от жителите на това място; ограбили къщи и опожарили отчасти града. Казва се също, че влакът от Ямбол вчера бил пълен с бежанци.

Доколкото мога да науча за този случай при противоречивите твърдения тази заран, не изглежда, че това движение има някаква пряка връзка с въстанието в другите части на страната или че българите от Ямбол действително са въстанали, но тъй като имало съмнение, че оръжие и боеприпаси са събирали и укривали в техните къщи, казва се, че властите с оглед да предвардят някакво съществуващо проектирано въстание взели инициативата със свикването на военни и башибозуци, които са извършили гореуказаните безредици.

Сега бях уведомен, че безредиците в Мустафа паша, за които съобщих на Ваше превъзходителство в моя доклад и телеграма от 22 т. м., са били потушени с арестуването на голям брой българи.

Имам чест и пр.
И. Хътън Дюпюи

До негово превъзходителство и пр.
сър Хенри Елиот...

365

1876 май 14, Цариград — Ортакьой. — Окръжно писмо[1] от Българската екзархия, подписано от Антим I, митрополит Видински и екзарх български, до свещениците

Тъй като някои свещеници са взели участие във въстанието, призовават се всички към покорност и преданост на правителството и на мюсюлманското население. Да поучават в този дух и енориашите си.

Благоговейни свещеници, благодат и мир вам от господа бога и спаса нашего Исуса Христа!

От честното царско правителство се научаваме, че в смущенията, които за жалост в последно време станали в богоспасаемата Пловдивска епархия и на някои други още места из отечеството ни, заедно с въстаниците било имало и били взели участие и някои свещеници. Послед-

ствие на това ние идеме с настоящото си пастирско послание да ви покажеме длъжностите, които имате към царското правителство и мюсюлманските населения, и да ви дадем отеческите си съвети, които считаме необходими в днешните времена, като се надяваме, че като служители Христови ще се съобразявате с длъжностите си и като чада наши ще чуете съветите ни.

По отношение към правителството, то ако и да е иноплеменно и иноверно, свещениците са длъжни да му бъдат покорни, верни и предани, защото то е дадено от бога и който се противи нему, противи се на бога, който го е дал. Св. апостол Павел в посланието си към римляните ни учи: „Всяка душа властем предержащим да повинуется нест бо власт аще не от бога: сущия же власти от бога учинени сут. Темже противляяйся власти, божию повелению противляется: противляющийся же, себе грях приемлют" (Римл. 13, 1—2). А по отношение към мюсюлманските населения са длъжни да ги обичат, както са длъжни да обичат християните ближните, себе си; защото всички человеци сме чада на едного бога, а мюсюлманските населения са освен това наши съграждани и съотечественици, членове на едно общество и чада на един цар и баща. Към това отношение към правителството и мюсюлманските населения освен горното ни задължава и собственото наше добро; всякога по-добре ще поминеме и ще бъдеме, когато сме покорни на правителството и живееме добре — в мир и любов — с мюсюлманските населения и с всичките въобще граждани и съотечественици, а не когато сме зле с тях. За това св. апостол Павел ни и заповядва да се молиме за всичките человеци и за царя и чиновниците, както се молиме за себе си, за родителите, роднините, приятелите и всичките християни. „Молю убо прежде всех" — казва в посланиéто си към Тимофея — „творити молитви, моления, прошения, благодарения, за вся человеки: за царя, и за всех иже во власти сут: да тихое и безмолвное житие поживем в всяком благочестии и чистоте" (1 Тим. 2, 1—2). Това е длъжност на всички верующи въобще и всички християни трябува да го пазят, ако искат да бъдат „синове отца нашего, иже ест на небесех" (Мат. 5, 45). Колко прочее повече са длъжни да го пазят свещениците, които са служители и проповедници на божията воля и Христовото учение на земята.

Сами като се повинуват и бъдат верни и предани на правителството и като обичат мюсюлманските населения, свещениците са длъжни и да поучават другите на това, защото те са служителите и проповедниците на божието слово, както казахме. Особено са длъжни за поучават своите енориоти, които са поверени тям и за които ще отговарят пред бога, ако не са ги поучавали. „Проповедуй слово" — заповедува св. апостол Павел на Тимофея, — „настой благовремене и безвремене, обличи, запрети, умоли со всяким долготерпением и учением" (2 Тим. 4,2). И „горе мне, аще не благоветствую", казва същия св. апостол, като съзерцал тежката отговорност на служителите, ако не проповедуват и с немарливостта си са станали причина на погублението на поверените тям души. А през пророк Иезекиила сам бог тъй говори за пастирите: „се аз на пастири, и взищу овец моих от рук их"; и „горе пастирем, иже погубляют и разточают овци пастви моея" (Иезек. 34, 3—10 и 23, 1—2). Това найсетне свещениците трябува да правят и от пастирска любов към ближния и към поверените тям християни още и от благодарност, задето те ги подкрепят и им помагат в препитанието.

Тия длъжности ний ви отечески съветуваме да ги имате всякога пред очи и да ги изпълнявате, колкото е възможно по-точно, особено

сега, когато както ся научаваме от царското правителство, из благочестивия и христолюбивия наш народ били ходили някои лица, които сеяли между него ненавист към правителството и мюсюлманските населения и му проповедували въстание против тях, и когато някои от него се увлекли подир техните пагубни и съсипателни внушения. Именно ваше благоговейнство бъдете твърдо верни и предани към правителството, имайте любов към мюсюлманското население и неуморно, благовременно и безвременно, с всяким долготерпением и учением поучавайте на това поверените вам християни, като им разкриете техните длъжности към правитеството и иноверните и иноплеменни съжители и им представите всички лоши последствия на смущенията и междуособните боеве. Амин!

Цариград — Ортакьой, 14 майя 1876 л[ето] сп[асение]
†Антим, митрополит Видински и екзарх български

Кол. К, II А 677. Литогр. повр. 1 л. 1. п. с. 49/36·5. От същото писм има още няколко екземпляра, изпратени до други епархии.

366

1876 май 14, Одрин. — Доклад от Иван Ал. Иванов до граф Николай П. Игнатиев в Цариград

Уведомява го за грабежите на турците в Ямбол и за опита на българите от с. Левка да се съпротивляват. Бедственото положение на българите е неописуемо. Тъмниците са претъпкани с хора.

К № 1646 (76).

Копия с донесения г. Иванова, консула в Адрианополе[1] его пр-ству г-ну чрезвычайному послу[2] в Константинополе[3], от мая 14 дня 1876 г., № 59.

Шевкет паша, прибывши сюда отправился с одним табуром[4] войска и отрядом башибузуков к стороне Сливно. Вслед затем, распространились слухи о каких то беспорядках в Ямболи.

Вчера прибывшия оттуда лица передали мне в чем состояли эти беспорядки. Как говорят, Шевкет паша, вступив в Ямболи, потребовал немедленного же обезоружения всех тамошных христиан и выдачи десяти каких то болгар. По настоятельному требованию паши, христиане отдали оружие, которое было у них, и заявили, что люди, которых ищут турки уехали из Сливно, но что они ручаются за их поведение.

Видя, что оружие найдено недостаточно, Шевкет паша приказал произвести повальный обыск во всех болгарских домах. Можно себе представить как была исполнена эта мера. Говорят, что в городе был настоящий грабеж, так как солдаты брали все, что им попадало под руку. О страхе болгар ничего конечно и говорить. Уверяют, что три болгарина умерли на месте.

Покончивши к вечеру такого рода экспедицию, Шевкет паша направился в Сливно, которому предстоит конечно такая же мера обысков. В Ямболи же остались башибузуки, которые, надо думать, не прекратят легко начатых солдатами обысков.

Три дня тому назад болгары села Левки[5] в 4 часах от Адрианополя вздумали было сопротивляться напавшим на них туркам. Сейчас же были отправлены отсюда войска, а чрез день приведено сюда до 60 человек

болгар под стражей. Из них двое были закованы до такой степени в железо, что не могли идти.

Я не могу еще раз не сказать, что бедственно положение болгар доходит до апогея. Грабеж и аресты — вот система, которой следует теперь турецкое правительство. Тюрьмя здесь до того наполнена болгарами, что им приходится спать почти стоя. Очевидно между тем, что страдания болгар далеко еще не кончены, как равно очевидно и то, что турецкое правительство, отбросивши в сторону всякия политическия соображения, выходит на тот путь решительной борьбы с христианами, на котором едва ли удается остановить его Европе.

С отличным почтением и проч.

НИХБ. 2423/54, л. 17—18. Преп. със зав. маш. рус. ез. 2 л. 2 п. с. 29·5/19·5
Ориг. се съхранява в СССР — ЦГИАМ, Адрианополь, У-2А, д. № 25, 1876 г., Л. 26

Публ. в превод в: Положението на българския народ под турско робство. Състав. и ред. Николай Тодоров. София, БАН, 1953. с. 295—296

[1] Одрин. [2] Гр. Н. П. Игнатиев. [3] Цариград. [4] Дружина. [5] Одринско.

Превод:

Към № 1646/76

Копие от доклада на г. Иванов, консул в Одрин, до негово превъзходителство г-на извънредния пратеник в Цариград от 14 май 1876 г., № 59.

Шевкет паша след пристигането си тук се отправи с един табор войска и отряд башибозуци към Сливен. След това се разпространиха слухове за някакви безредици в Ямбол.

Вчера пристигнали оттам лица ми предадоха в какво се състояли тези безредици. Както казват, Шевкет паша още със стъпването си в Ямбол изискал незабавното обезоръжаване на всички тамошни християни и предаването на десетина българи. По настойчивото искане на пашата християните предали оръжието, което било у тях, и заявили, че хората, които турците търсят, заминали за Сливен, но че те гарантират за тяхното поведение.

Като видял, че не е намерено достатъчно оръжие, Шевкет паша заповядал да се извърши пълно претърсване на всички български къщи. Може да си представи човек как е била изпълнена тази мярка. Казват, че в града настанал истински грабеж, тъй като войниците вземали всичко, каквото им попаднало на ръка. За страха, изживян от българите, разбира се, че няма какво да се говори. Уверяват, че трима българи умрели на място.

Като завършил надвечер този род експедиция, Шевкет паша се отправил за Сливен, където, разбира се, предстоят обиски от същия вид. А в Ямбол останали башибозуци, които вероятно не ще прекратят лесно започнатите от войниците обиски.

Преди три дни българите в село Левка, на четири часа от Одрин, намислили да се съпротивляват на нападащите ги турци. Веднага били изпратени оттук войски, а след един ден бяха доведени тук под стража 60 души българи. Двама от тях бяха оковани до такава степен в железа, че не можеха да вървят.

Аз не мога да не кажа още веднъж, че бедственото положение на българите е достигнало до краен размер. Грабеж и арести — ето системата, която следва сега турското правителство. Тъмницата тук дотолкова е напълнена с българи, че са принудени да спят почти стоещком. Между това е очевидно, че страданията на българите далеко още не са свършени, както е очевидно също и това, че турското правителство, отхвърляйки всякакви политически съображения, тръгва по такъв път на решителна борба с християните, от който Европа едва ли ще сполучи да го спре.

С отлично почитание и проч.

1876 май 14, Русе. — Доклад от Ричард Рийд до Хенри Елиот в Цариград

Само официалните сведения твърдят, че въстанието е потушено. Използуването и въоръжаването на черкезите ще отегчи положението. Въстаниците пускат разни слухове, за да раздвояват войсковите части.

Copy
№ 17 Rustchuk, 26[1] May 1876.

Sir,

From the account given by the local authority here, the insurrection is almost entirely suppressed — whilst from the reports we hear elsewhere the contrary would appear to be the case.

Between the two it is difficult to judge, I am, however, inclined to think that the state of things is not so bad as is made out here.

But what is condemned by everyone and has created panics in many places is the arming and employment of Circassians which I had the honor to mention in my № 16 of the 23-rd inst.

Notwithstanding the defence offered by the Governor-General of the measure, it is most undoubtedly calculated not only to prolong the present difficulties but also to drive many who have hitherto remained quiet, to revolt. These men cannot be kept under any sort of control, and whenever an opportunity offers, they do not hesitate to take advantage of it and the cosequence is that we are daily hearing of the grossest acts of violence on their part.

It was this morning reported to the Director-in-chief of the Varna Railway that a large number of these people were hovering about and threatening the line near the station of Ishiklar[2] and that all the company's men there had absolutely refused to work.

The affair was communicated to the Governor-General by the French consul and two companies of regulars have already been dispatched to the spot — but I am inclined to think that the report will turn out to be greatly exagerated if not devoid of foundation.

The present tactics of the insurgents appears to be to cause false reports to reach the Pacha so as to have bodies of troops sent about in such a way as to at last cause the authorities not to give credit to the reports they receive and thus enable the insurgents to effect coups de main.

I have the honor to be, etc...
(Signed) R. Reade

His Excellency
The Right Hon. Sir H. G. Elliot, G. C. B.

ИБИ — БАН. Фотокоп. англ. ез. 2 л. 2 п. с. 32/18·5. Ориг. се съхранява в Архива на М-вото на външните работи в Лондон.

Публ. в: Turkey № 3 (1876). Correspondence respecting the Affairs of Turkey and the insurrection in Bosnia and the Herzegovina. London, 1876, № 382 — прил.

[1] Н. ст. [2] Дн. Самуил, Разградско.

Превод:

Копие
№ 17 Русе, 26 май 1876.

Господине,

По сведения, дадени от местните власти, излиза, че въстанието е почти напълно потушено, докато по сведения, които чувам от други места, излиза точно обратното.

Трудно е да се отсъди между двете, все пак склонен съм да вярвам, че състоянието на нещата сега не е толкова лошо, колкото се представя тук.

Това, което всеки осъжда и което е създало уплаха на много места, е въоръжаването и използуването на черкезите, което имах честта да съобщя в моя [доклад] № 16 от 23 т. м.

Въпреки че генерал-губернаторът защищава тази мярка, безсъмнено е, че тя ще доведе не само да се продължат сегашните затруднения, но и да принуди мнозина, които досега са били мирни, да въстанат. Тия хора [черкезите] не могат да бъдат поставени под никакъв контрол и когато им се отдаде случай, те не се отказват да се възползуват от него и в резултат от това всекидневно слушаме за най-големи издевателства, извършвани от тях.

Тази заран било съобщено на главния директор на варненската железопътна линия, че голям брой от тия хора обикаляли наоколо и застрашавали линията близо до станцията Ишиклар и че всички служители на компанията там отказали въобще да работят.

Случаят бил съобщен на генерал-губернатора от френския консул и две роти редовна войска били вече изпратени на мястото; наклонен съм да мисля обаче, че сведението ще се окаже пресилено, ако не и лишено от основание.

Сегашната тактика на въстаниците изглежда, че е да се предизвикват лъжливи слухове, които да стигат до пашата, за да се разпратят отделни войскови части по начин, щото в края на краищата да накарат властите да не вярват на сведенията, които получават, и това да позволи на въстаниците да нанесат своите удари.

Имам чест...

(п.) Р. Рийд

До негово превъзходителство
сър Хенри Елиот...

368

1876 май 15, Бургас. — Доклад от Чарлз А. Брофи до Хенри Елиот в Цариград

Появилата се в Сливенско чета е била разбита. Мнозина от четниците са пленени и убити. Башибозукът ограбил много селища. Населението е обхванато от голяма тревога.

№ 6 British V. Consulate
Bourgas.
Not sent Home. May 27[1], 1876.

Sir,

I have the honor to report to Your Excellency that on the 19th[2] inst. notice was sent to the kaimakams[3] of Karnabad[4] and Aidos[5] that a numerous troop of Bulgarian insurgents, estimated at 2000—3000, had appeared between the villages of Baschkeui[6] and Papaskeui[7], — about four hours, ten or twelve miles, from the town of Slimnia[8]. Bashibozouks, in number about 400, were immediately summoned from these two Cazas[9], and put under the orders of Appas Aga and Sultan Ahmet Gheréï, — gentlemen of Karnabad, and Osman Aga, a Lieutenant of zaptiehs from Aidos.

The next morning they reached the spot mentioned, and as heavy snow had fallen were able to track the footsteps of a band of 70—120 men,

which pursued by them, came across a strong detachment of regular troops, sent from Slimnia.

Of the insurgents 21 were taken prisoners, some escaped and many were killed.

Ahmet Gheréï informed me that it was impossible to estimate with accuracy the number of the killed, as they were shot down by twos and threes amongst the rocks as they tried to escape; that four of the leaders wore gold-laced caps with an emblem on them „resembling the figure of a cat or a dog" — query, the bulgarian lion — and were supposed to be foreigners; these were all killed. The losses of the Turks were only two or three soldiers and as many Bashibozouks killed or wounded. Heads of the slain were brought to Slimnia, where the consequent effervescence of the Mussulman population took the form of murdering two Bulgarian shopkeepers. The plans of the insurgents are said, and I think correctly said, to have been to collect recruits in the Balkan, and to attack the town of Slimnia: but for the snow-storm and severe weather their numbers would probably have been much greater.

The Bashibozouks of Karnabad, returned quietly to their villages; those of Aidos, about 200, amongst whom were Circassians, looted, as they returned, five peaceable Bulgarian villages, those of Lalékeui[10], Kütchükeui [?], Coumourova[11], Dobral[12] and Kaiabashi[13], plundering everything they could lay hands on, and beating the peasants: at the last mentioned village they killed three men and wounded others. Complaint being made to Ismail bey, the kaimakam of Karnabad, in whose Caza all these villages are situated, he immediately sent the Mufti[14] and a lieutenant of police, who did what they could, but he tells me that without the presence of regular troops — for whom he has repeatedly telegraphed without success, it is impossible to restrain the Bashibozouks of the mountain villages, who even turn upon their own leaders if these try to control them.

The town of Karnabad is quiet, thanks to the good administration and great tact of Ismail bey, but the rayah villages are in a terrible state of alarm: when the news of the pillage of the five villages reached — the same day — my own village of Djeverly[15], near Karnabad, all the women and children came to me crying and wailing, and wanting to put all their money and valuables in the farm, where many of them insisted on sleeping, and the same panic is general in the neighbourhood. In both Turkish and Christian villages the women and children pass the nights assembled together in two or three houses; in the latter case the people are afraid of both insurgents and Bashibozouks, in the former, of the insurgents and more especially of the „Moscov", whom they imagine to be on the point of invading Roumelia.

About nine hundred rediffs[16] landed here this morning from Ineboli[17], but I do not yet know their ultimate destination.

I have the honor to be, etc...

Charles A. Brophy,
Viceconsul.

His Excellency
Sir Henry Elliot...

ИБИ — БАН. Фотокоп. англ. ез. 4 л. 4 п. с. 32/19. Ориг. се съхранява в Архива на М-вото на външните работи в Лондон.

[1—2] Н. ст. [3] Управители, окол. началници. [4] Карнобат. [5] Айтос. [6] Дн. Жеравна, Котленско. [7] Дн. Мєдвен, Котленско. [8] От Сливен — четата на Стоил войвода. [9] Околии. [10] Дн. Климаш, Карнобатско. [11] Комарево [?] дн. Лазарево, Карнобатско. [12] Доброл, дн. Прилеп, Карнобатско. [13] Каябаш, дн. Скала, Карнобатско. [14] Духовен началник. [15] Дживирли, дн. Драгово, Карнобатско, където Брофи е имал чифлик. [16] Запасни войници. [17] Ямбол [?].

Превод:

№ 6
Неизпратено в Англия

Британско вицеконсулство.
Бургас, 27 май 1876.

Господине,

Имам чест да уведомя Ваше превъзходителство, че на 19 т. м. било съобщено на каймакамите в Карнобат и Айтос, че многочислена войска от български въстаници, изчислявана на 2000—3000, се е появила между селата Башкьой и Папазкьой, около четири часа, десет или дванадесет мили от град Слимния. Башибозуци, на брой около 400, били веднага повикани от двете кази и поставени под заповедите на Апас ага и Султан Ахмед Герей, хора от Карнобат, и Осман ага, лейтенант от полицията в Айтос.

Следната заран те стигнали на указаното място и тъй като бил паднал тежък сняг, те били в състояние да установят следите на чета 70—120 души, която, преследвана от тях, се натъкнала на силна част от редовна войска, изпратена от Слимния.

Двадесет и един от въстаниците били взети пленници, някои избягали и много били убити.

Ахмед Герей ми съобщи, че е било невъзможно да се каже с точност броят на убитите, тъй като те били простреляни по двама-трима между скалите, когато се опитвали да избягат; че четирма от водачите носили обшити със златни ширити шапки с емблема на тях „приличаща на фигурата на котка или куче" — питам се [дали не е] българският лъв? Предполага се, че те били чужденци; те всички били избити. Загубите на турците били само двама или трима войници и също толкова башибозуци убити и ранени. Главите на убитите били отнесени в Слимния, където последвалата възбуда на мюсюлманите довела до убийството на двама български търговци. Казва се и аз го вярвам, че въстаниците имали за цел да съберат четници в Балкана и да нападнат град Слимния: и ако не била снежната буря и лошото време, техният брой щял да бъде много по-голям.

Башибозуците от Карнобат се върнали мирно по селата си; тези от Айтос, около 200 души, измежду които имало черкези, разграбили, като са връщали, пет мирни български села: Лалекьой, Кючюккьой, Кумурова, Добрал и Каябаши, ограбвайки всичко, на което могли да турнат ръка, като [в същото време] били селяните; в последното поменато село те убили трима души и наранили другиго. Тъй като били направени оплаквания пред Исмаил бей, каймакамина на Карнобат, в чиято каза се намират всички тези села, той веднага изпратил мюфтия и полицейски лейтенант, които направили, каквото могли, но той ми каза, че без присъствието на редовни войски, за каквито той повторно телеграфирал без успех, не било възможно да се ограничат башибозуците от планинските села, които действували дори срещу собствените си шефове, ако последните се опитат да ги контролират.

Градът Карнобат е спокоен благодарение на добрата администрация и големия такт на Исмаил бей, но селата на раите са в страхотно състояние на тревога: когато новините за ограбване на петте села достигнали — същия ден — в моето собствено село Джеверли, до Карнобат, всички жени и деца дойдоха при мене, плачейки и ридаейки, те искаха да оставят всичките си пари и ценности в чифлика, където много от тях настояваха да спят. Същата тревога е обхванала и съседните места. И в турските, и в християнските села жените и децата прекарват нощта събрани заедно в две или три къщи; в последния случай народът се страхува и от въстаници, и от башибозуци; в първия — от въстаници и по-специално от „московците", които те си въобразяват, че са готови да нападнат Румелия.

Около девет хиляди редифи слязоха тука тази заран от Ямболи [?], но не зная още тяхното крайно предназначение.

Имам чест и пр.

Чарлз А. Брофи, вицеконсул

До негово превъзходителство
сър Хенри Елиот...

1876 май 15, Крайова. — Писмо от Петър Ванков до близките му

Заминава с Ботевата чета, за да участвува в борбата на своя народ, въстанал срещу вековния поробител. Всеки истински патриот трябва да вземе участие в тази борба.

Крайова, 15/27 майя 1876.

Почитаеми майко, братя, сестри, зет, снахо и внуци,

Туй писмо ще ви извести как аз днес с волята на всевишния творец отправям се на помощ на своите братя, които търпяха досега и търпението им не можеше да намери място, затова те се повдигнаха да се освободят от мъченията на варварите-турци. И аз, като не можах да помогна на своите братя с нищо, то се реших да си пролея кръвта за освобождението на нашето бедно отечество.

Майко, братя, сетри, зет, снахо и внуци мили, не стига ли нашето търпение на проклетите наши варвари турци? Не видите ли вие всеки ден мъчението на нашия брат, не съжалявате ли го и вие сами, не казвате ли, че докога ще бъде това търпение на българския народ, не очаквате ли часа на въстанието с нетърпение? При тези питания вие ми отговорете, че моите питания са прави; кога е така — не трябва, не трябва ли да ида? Но вие ще кажете, че нека иде други. Но ако каже всеки така, т. е. „нека иде други", то тогава няма да иде никой и ние пак ще останем под хомота на проклетите турци. Ако одобрявате горното ми мнение, тогава не трябва да ме съжалявате, дето ще ида да пролея кръвта си за отечеството ни, защото мисля, че с това ще направя една свещена длъжност, която съм длъжен да направя не самоази, но и всичките ми братя-българи.

И като видите причината на моето отиване, което можете да го оправдаете или не, остава ми и още да ви моля да ми простите, ако би да съм ви огорчил с някоя грешка, защото като всеки човекази може да съм направил грешка, за която ви моля още един път за извинение.

Вие видяхте, че нашият народ търпеше до време, но като нямаше де да помести търпението [си], той захвана да се повдига и на 23[1] април (Гергьовден, който ще се запише със златни букви) 1876 година, в нашата история ние видяхме първото въстание на нашите братя и ние като братя трябва да ги поддържим сами и всеки българин трябва да иде, защото самото отечество ще проклина тогова българина, който не иде да помага на своите братя.

И така ако с волята на всевишния аз остана жив, то желая добро виждане, което ще бъде не в поробената България, но в о с в о б о ж д е н а т а и това слово ще бъде драгоценно не само за мен, но и за всичките българи.

Ние трябва да се освободим, защото другите народи ни се смеят за петвековното робуване и още с освобождението да покажем на западните европейци, че ние не сме, както мислиха и мислят до днес за нищожни хора; също тези европейци се смеят, че ние бадиава[2] носим името „българин" на нашите предки[3], които са били славни и не се оставили да робуват. Затова ние трябва да се освободим и да покажем, че същото

име „българин“ ние го поддържаваме и сме потомки[4] на славните наши предки.

И така, като се прощавам последен път с вас и желая добро виждане, което зависи от всевишния.

(Камен или) Петро Н. Ванков,
български въстаник

[На с. 1 в левия ъгъл горе с друг почерк]

Замина на 17 май чрез Бекет с дружеството[5] на Ботева[6] с вапора[7] „Радецки“.

[На с. 4 адрес]

Мили ми майко, братя,
сестро, зет, снахо и внуци
в дето се намират.

НИХБ, 244/49. Автогр. с маст. повр. 2 л. 2 п. с. 34/21

[1] Ст. ст. [2] Даром. [3] Предци. [4] Потомци. [5] Четата. [6] Христо. [7] Парахода.

370

1876 май 15, Гюргево. — Телеграма от Атанас Горов до Тома Хитров в Браила чрез Георги Петрович

Относно подготовката на Ботевата чета.

Гюргево, 27[1]. 5[2]. 1876.
Георги Петрович, луманарару[3], за Хитров[4],
Бр[аила]

Работниците[5] са доста, засега повече не трябват. Утре чакам, ела[6]. Само 1 с Петка....[7] потребно.

Атанаси[8]

Ф. ТХ. Ориг. с лат. с маст. 1 л. 1 п. с. 26/20·5

[1] Н. ст. [2] Месецът е написан много нечетливо. [3] Свещар. [4] Тома. [5] Четниците. [6] Разчетено приблизително. [7] Две неразчетени думи, написани буквално така: „deveste povesto“, което може би значи „двеста повече“. [8] Горов.

371

1876 май 15, Бекет. — Телеграма от Андрей Матев до Христо Ботев в Гюргево

Относно тръгването на четата.

Бекет, 27[1]. [5][2]. 1876.
Урджента[3]
Ботев[4].
Ханул[5] Хаджи Петре. Г[юр]гево

Утре тръгнете с фамилията си[6]. Иван[7] е на мястото, стоката[8] също и ние. Като тръгнеш, яви. Пратете човек [в] Букурещ да вземе юргана[9] без друго от Ценович[10].

А. Матев[11]

Ф. ХБ, Ц Д 1588. Ориг. с лат. с маст. 1 л. 1 п. с. 26/20

Публ. с грешки в: Великов, Ст. Документи за дейността на БРЦ комитет през 1875 г. В: сп. Читалище, 1949, кн. 9, с. 576

[1] Н. ст. [2] Месецът е определен по съдържанието [3] Бърза. [4] Христо. [5] Хан. [6] С четниците. [7] х. Димитров. [8] Оръжие или четници. [9] Знамето. [10] Димитър. [11] В ориг. „Матеев".

372

1876 след 15 май, Русе[1]. — Писмо от Георги Петкович до Андон Гудов в Гюргево

Интересува се защо не са му пратили останалото оръжие. Дава кратки сведения за събитията в Дряновския манастир.

Гудович[2],

Защо не ми отговаряте на писмата? Защо останалите кожи[3] от вехто не ми ги дотъкмите? Човекът чака и последните, които си купил. Защо и тях не ги проводите напълно, ами само половината? За работите ще разкажите на г. Карамихалева, който малко-много има понятие в работите. Каквото ви питах отговорете ми и побързайте за кожите ми и нали трябва да плащаме двойно и тройно и други главоболия.

Кръстник[4]

На с. 2]

На приносящите дайте, каквото има за донасяне, и що пристигнат от големите кожи[5], пишете ми. От агнешките кожи[6] не са от ония, не си уйдисват на големите кожи. Подробно ми пиши защо Уста Георги[7] да не дава 50 тях кожи, като ви ги заплатих повече, отколкото трябваше.

Поздравлявам ви

Отвъдния

П. П. Новини други няма освен манастиря Дряновски са смазали и от вътрешните хора се избавили само тридесет, тъй пишат тукашните турски вестници. Сведения добри нямаме; щом приемна, ще ви ги съобщавам.

Кръстник

Ф. НО, II В 320. Автогр. с маст. 2 л. 3 п. с. 14/11

[1] Годината и мястото са определени въз основа на бележка от Н. Обретенов върху писмото. [2] Андон. [3] Оръжие. [4] Г. Петкович. [5] Пушки. [6] Револвери. [7] Т. Кърджнев.

373

1876 май 15—16, Зимнич. — Писмо от Иван х. Димитров до Тома Кърджиев в Гюргево

Иска да му се изпрати барут, нужен за въоръжаването на чети за България.

Бай Тома[1],

От Гудата[2] приех ви писмото. Не имайте грижа за нищо. Всичко, което се изисква от мене, аз ще го свърша. Ако сте получили от нейде пари, купете 10-на оки барут и го изпратете с някого, за да направим

още фишеци, понеже твърде малко стана от този барут, дето го аз донесох. До този час известие нямам отгоре[3]. Щом приема, ще ви известя, както се е извършила работа горе. Давайте наставления на вашия окръг, докато преминат четите и тогаз те да излезват, като направят тогаз нужните работи.

Без повече ви поздравям

приятелят ви И[в]. Димитров

Зимнич,
15 майя 1876.

Два телеграфа[4] дойдоха, на които нищо не можах да разумея. По тази причина отивам в Бекет. Ще ви пиша и телеграфирам оттам как отиват работите. Като телеграфирам: стоката изпратете, то момчета пратете без друго.

Ви поздравям от истия [?][5] Иванчо

Вечерта,
16 майя 1876.

[На с. 2 адрес]

Г-на Ангелов[6]
учител на Бълг. училище
Господину
Тома Кърджиеву
в Гюргево

Ф. ТК, ст. № II В 315. Автогр. с маст. 1 л. 2 п. с. 34 19

[1] Кърджиев. [2] Андон Гудов. [3] Букурещ. [4] Телеграми. [5] Същия — разчетено приблизително. [6] Янко.

374

1876 май 16, Бекет. — Писмо от Георги Апостолов и други дейци до Българското човеколюбиво настоятелство в Букурещ

Препоръчват Андрей Матев, като изтъкват заслугите му по организиране на Ботевата чета. Да го подпомогнат парично и го снабдят с паспорт, за да мине границата.

Препис

До почитаемите членове на Человеколюбивата дружина[1],

в Букурещ.

Приносящият настоящето ни г-н Андрея Матев, родом от Свищов, ви го препоръчваме за един от дейците по народните ни работи, както и брат му г-н Георги Матев, който заминава с четата[2], и понеже след заминаването на четата той се излага на голяма опасност във всяко отношение, затова бъдете така добри, щото щом като ви се представи, дайте му нужните средства, като съ[ще]временно го снабдите с един паспорт сръбски и го предопазите от всяка една опасност, защото щом като мине четата, може би влашкото[3] правителство да го потърси, което е и за вярване. Затова, молиме ви, да го приемете добре, понеже услугите, които

е направил за преминаването на четата, са твърде големи. Той в разстояние на пет месеца е похарчил всичкия си капитал и е останал без една пара.

Уверени, че ще изпълните просбата ни, имаме чест да ви поднесем чистосърдечните си поздравления.

Сбогом!

Ваши познати: Георги Апостолов
П. Н. Ванков[4]
Мито Цветков Бакалов от Враца
Никола Т. Обретенов

Бекет,
16 майя 1876 г.

[На с. 2 следния текст]
Оригинала на настоящото получих.
А. Матев
София, 5. V. [18]94 г.

Ф. КЦ, п. 103, 39. Преп. с маст. 2 л. 2 п. с. 34/21

Публ. с грешки в: Матев, А. Забележки от скорошното ни минало. В: сп. Светлина, бр. 11—12 от 1894, с. 190

[1] Бълг. человеколюбиво настоятелство. [2] Предводителствувана от Хр. Ботев. [3] Румънското. [4] При снемане на преписа от оригинала е направена грешка: вм. П[Петър] е написано Я[Янко].

375

1876 май 16, Зимнич. — Телеграма от Ив. х. Димитров до Димитър Горов в Гюргево

Да съобщи на Тома Кърджиев, че „стоката" е готова. Да тръгне за Бекет.

28[1] [5][2] 1876, Зимнич.
Д. Горов. Г[юр]гево.

Кажи на Томата[3] — стоката[4] приготвена. Довечера да тръгне за Бекет. Ще се срещна във вапора[5].

Иванчо[6]

[На с. 2]
Помни разговора си с голямото Г. Д.

Ф. ДГ, ст. № II В 294. Ориг. с маст. с лат. 1 л. 2 п. с. 25·5/20

[1] Н. ст. [2] Месецът е определен въз основа на док. № 373. [3] Кърджиев. [4] Оръжие или четници. [5] Параход. [6] х. Димитров.

Цвятко Петков
(Ловеч)
Стефан Буюклу
(Шумен)[17]
Христо Й[о]сифов
(Троян)
Никола Михайлов
(Ени Захарско)[18]

[с. 42] Пенко Грозьов
(Ловеч)
Данаил Митьов
(Ловеч)
Станьо Хитров
(Ловеч)
Тодор Иван[ов] Дюлеков
(Клисура)
Минчо Нанов
(Клисура)

[с. 43] Илия Добрев
(Копривщица)
Стефан поп Димитров
(Габрово)
Илия Васил[ев]
(Русчук)
Христо Маринов
(Троян)
Иван Цанев
(Тетевене)

[с. 44] (Сава Танасов)
(от Сливен)
Стайко Кольов
(Дряново)
Дочьо Цвятков
(Троян)[19]
Илия Йолов
(Враца)
Цанко[20] Минков
(Турия)[21]

[с. 45] Павле Димитров
(Орхание)[22]
Кольо Колчов
Крамолин[23]
(Т[ъ]рнов[ско])[24]
Неделчо Тенчов[25]
(Крамолин)
Гроздан[26] Стойчов
Попкьой[27]

[с. 46] Антон Андрей[ев]
(Колишарци) [?]
Трявна[28]

Атанас И. Горов,
родом от село Пещера,
години 20.
Мито Цветков Бакалба-
шийски
от Враца
годи[ни] 32.

[с. 50] Йовчо Пенков
Жер[ав]на
Марин Николов
Едирне
Simion Богдан[ов]
Варна
Никола Иванов
Слави [?] Търново

[с. 52] 5 лири на Ангелакя[29]
1 лира на Давида[30]
2 лири на наш Стефана[31]
1 лира на Кирила[32]
1 лира за мене за чизми

[с. 55] Marko Brutar
Calaraşu
Ivancio Simion
lănga Malachi
Popescu[33]
Calaraşu

Andrei Matiov
Bechet

I. Danciof

[с. 56] Да отидат момчетата или
при Га[н]чо Стоянов или при
Димитър Марков в Турну

[с. 58] Тодор Петков
Никола Мартинов
Сава Пенев
Андон Гудович
Gratis
Маньо Антонов
Bakău[34]
Busău[35]

[с. 75] у Стойка
Да събера момчета:
Димитър Панков
(Чирпанско)
Дамян Димитров
(Чирпанско)

Димитър Генчов
(Г[орни] Турчета)[36]
Тодор Илиев
(Ловеч)
Пенчо Христов
(Микра, Ловч[анско])

[с. 76] Петър Дойчинов
(Микра, Ловч[анско])

Димитър Дишли[ята]
(Сливен)
Йордан Кършовски
(Елена)

Димитър Чизмарчето[37]
(Пирдоп)
Слугата на Ганча
(от Сопот)[38]

[с. 85] Приятели, днес часът по-9 ще да целунеме на нашето отечество свещената земя![39] Благодаря ви[40] за доверието[41], което имахте към мене, и за любовта[42], която показахте към своето[43] нещастно отечество. Живи или мъртви ние ще да бъдеме...[44]

Ф. ХБ, II Д 856. Автогр. в по-голямата си част, само на места бележки с друг почерк, с маст. и мол. повр. 43 л. 47 п. с. 13·5/9

Публ. изцяло с грешки в: Хаджов, Ив. Бележките в личното тефтерче на Ботев. В: Изв. на Бълг. истор. д-во, кн. XXI, 1945, с. 67—98

[1] Датата е определена въз основа на съдържанието. [2] Авторът е определен по почерка и съдържанието. [3] Публикуваме само страниците във връзка с подготовката на четата. На с. с. 2, 13 и 14 се споменава името на Никола Славков; на с. с. 7 и 8 — на Петър Пармаков; на с. 8 — на Георги Измирлиев. И тримата са дейци от Априлското въстание, но споменаването на имената им в тефтерчето трябва да се свърже с пътуването на Ботев в Русия през 1875 г., направено във връзка с подготовката на Старозагорското въстание. [4] Ботев. [5] Никола. [6] Ночев. [7] Димитър Николов-Дишлията. [8] Руско Стоянов Робов. [9—11] Повтарят се първите трима от стр. 29. [12] В ориг. Ганчовът. [13] В ориг. „Гйоргев". Навсякъде омекчението „йо", характерно за Ботевия правопис, сме предали с „ьо". [14] Написано от страна на листа. [15] Малко Ченге, дн. Карагеоргиево, Айтоско. [16] Балчишко. [17] Дн. Коларовград. [18] Новозагорско. [19] Пред „Троян" е писано „Цв." и зачертано. [20] В ориг. погрешно „Цонко". [21] Казанлъшко. [22] Дн. Ботевград. [23] В ориг. „Крамолен". [24] Дн. Севлиевско. [25] Тинчев. [26] Първо е писано „Стоилко" и после зачертано. [27] Дн. Попово [?] [28] Следващите две имена са написани с друг почерк. [29] Савич.[?] [30] Тодоров. [31—32] Ботеви. [33] При Малахи Попеску. [34] Град в Румъния. В ориг. „Bucau". [35] Също рум. град. В ориг. „Buséu". [36] Дн. Бяла черква, Павликенско. [37] Ночев. [38] За идентификацията на някои от четниците вж.: Трайков, Никола. Списъкът на Ботйовата чета. В: в-к Мир, бр. 12248 от 7. VI. 1941, с. 1—2; Хаджов, Ив. Към идентификацията на някои от четниците в личното тефтерче на Ботева. В: Известия на Бълг. истор. д-во. Кн. XXII—XXIV. София, 1948, с. 261—271. [39] Даваме текста в окончателната му редакция. Първоначално е било писано така: „Приятели! днес, часът по-9 ще да стъпиме на нашата свещена земя." [40] Първоначално: „Да живее свободна..." [41] Първоначално: „жертви[те]. [42] Първоначално: „патриотизъмът". [43] Първо: „нашия; после — „нашето". [44] Текстът е недовършен.

379

1876 преди 17 май[1], Русе[2]. — Писмо от Георги Петкович до Нико Андреевич и други дейци в Гюргево

Възпира революционните дейци от Русе да минат отвъд Дунава поради предстоящото минаване на чета.

Братя,

Приятелите бързат и мислят да минуват отвъд Дунава, но аз ги не оставям, като ги уверявам, че четата ще да минува оттук и тогава ще

се съединят с нея и ще вървят за работата. Затуй всичко, каквото се решава и загдето е решено, за да мине четата, трябва да ми се съобщи, за да не оставам тукашните да минуват отвъде и оттам с множеството за вътре, защо да се тегли спънка за минуването.

Кръстникът[3]

Калъпът какво стана?
Вехтите картуши защо не ги пращате? Никакви новини отвътре.

[На с. 4 адрес]
Господина Ника Н. Андреевич
в Гюргево

Ф. ЯА, ст. № II В 318. Автогр. с маст. повр. 2 л. 3 п. с. 14/11·5

[1] Датата е определена по съдържанието и въз основа на бележка на Н. Обретенов върху писмото. [2] Градът е определен по автора. [3] Г. Петкович.

380

1876 май 17, „Радецки". — Прощалното писмо на Христо Ботев до Венета и Иванка Ботеви и до Димитър Рашев в Букурещ

Мила ми Венето[1], Димитре[2] и Иванке,[3]

Простете ме, че аз ви не казах къде отивам. Любовта, която имам към вас, ме накара да направя това. Аз знаях, че вие ще да плачете, а вашите сълзи са много скъпи за мене!

Венето, ти си моя жена и трябва да ме слушаш и вярваш във всичко. Аз се моля на приятелите си да те не оставят и тия трябва да те поддържат. Бог ще да ме запази, а като оживея, то ние ще да бъдеме най-честити на тоя свят. Ако умра, то знай, че после отечеството си съм обичал най-много тебе, затова гледай Иванка и помни любящия те

Христа[4]

17 майя 1876,
„Радецки".

Ф. ХБ, II Д 1588-а. Автогр. с маст. повр. 2 л. 1 л. с. 23/17

Публ. в: Стоянов, З. Хр. Ботйов. Русе, 1888, с. 326

[1] Ботева. [2] Рашев, доведен син на Ботев. [3—4] Ботеви.

381

1876 май 17, „Радецки". — Писмо от Христо Ботев до Иван Грудов, Иван Кавалджиев и Георги Странски в Букурещ[1]

Изразява радостта си, че е тръгнал на бой за свободата на България. Съобщава им, че всичко върви благополучно и ги моли да се погрижат за семейството му.

Г-да Грудов,[2] Кавалджиев[3] и Странски,[4]

Пиша ви пред едно знаменито събитие. Щом се качат приятелите[5] и от Бекет, работата е свършена. Големи препятствия посрещнахме в качването на вапора[6], но постоянството и решителността добиха своето.

Скоро ще да извикат 200 гърла: „Да живее България!“ Чувствата, които напълнят сега душата ми, ме правят като лев. Аз съм тронут[7] от любовта и предаността на своите другари. Нашата девиза е: юначество и великодушие.

Работете, братя, работете! Сега е времето да покажеме своите способности и своя патриотизъм. Ние сме щастливи, че и най-малките способности могат да намерят арена и да добият славно име между народа ни. Бързайте да запишеме имената си в историята на нашето освобождение!

Аз съм весел и радостта ми няма граница, като си наумя, че „Моята молитва“[8] се сбъдва.

Но колко по-весел и по-спокоен щях да бъда, ако да знаех, че вие няма да оставите жена ми и детето ми да теглят черно тегло! Знайте, че който не обича родителите си, жена си и децата си, той не обича и своето отечество.

Странски! Иди у дома, поздрави жена ми, детето ми и помни,[9] че ако бъда жив, то аз ще да бъда най-признателният твой приятел.

Приемете, г-да, най-искрените ми поздравления и не забравяйте вашия

Ботйов[10]

„Радецки“, 17 майя 1876.

Ф. ХБ, II Д 1318-а, заедно с II А 1318-б. Автогр. с маст. 2 л. 2 п. с. 34/21

Публ. с грешки и пропуски в: Весела смърт. В: в-к Македонец, бр. 6 от 30. III. 1885, и изцяло от: Боров, Т. Нов оригинал на Ботево писмо. В: Юбилеен лист Христо Ботев, 1949, с. 8

[1] Градът е определен по получателите. [2—3] Иван. [4] Д-р Георги. [5] Четниците. [6] Парахода. [7] Трогнат. [8] Стихотворението му. [9] В ориг. „повни“. [10] Христо.

382

1876 май 17, „Радецки“. — Писмо от Христо Ботев до капитана на „Радецки“ Дагоберт Енглендер и до пътниците

Обявява, че на парахода се намират български въстаници, които отиват да подпомогнат въстанието в България. За да изпълнят задачата си, за която са жертвували всичко, параходът трябва да бъде поставен под тяхно командуване. Пътниците да бъдат спокойни, тъй като няма да им се случи нищо лошо.

Monsieur capitaine,
Messieurs les passagers,

J'ai l'honneur de vous déclarer qu'il y a dans ce bord insurgés bulgares dont j'ai l'honneur d'être le woïvod.

C'est au prix de notre bétail et de nos instruments aratoires, c'est au prix de grands efforts et du sacrifices de nos biens, c'est en fin au prix de tout ce qu'il y a de plus cher dans ce monde que nous nous sommes procuré (à l'insue et malgré les poursuits des autorités du pays[1] dont nous avons respecté la neutralité) ce que nous était nécéssaire pour courrir à l'aide de nos frères insurgés, qui combatent si bravement sous le lion bulgare pour la liberté et l'indépendance de notre chère Patrie — la Bulgarie.

Nous prions messieurs les passagers de ne s'inquieter point, et de rester tranquilles. Quant à vous, monsieur le capitaine, j'ai le pénible devoir

de Vous inviter pour rendre le bateau à ma disposition jusqu'au debarquement, en Vous déclarant en même temps que Votre moindre opposition me métrait dans la triste nécessité d'employer la force, et malgré moi me venger du détestable évenèment sur le bateau „Germania" à Roustchouk en 1867.[2]

Dans tous les deux cas notre cris de guerre est ceci:

Vive la ulgarie!
Vive Franz Joseph!
Vive le comte Andrassy!
Vive l'Europe chrétienne!

H. Botiov[3]

1876, Mai [le] 17,[4]
sur le bateau.

[Заверка]

Die Unterzeichneten bestätigen die Echtheit dieses Schriftstückes:
Dojmi[5] Engländer[6] Cpt. Hasdell[7]
Second. I-ter Maschinist
[cap.] Capor
Mplt

Ф. ХБ, II А 8133. Ориг. фр. ез. с маст. с печ. и зав. 2 *л.* 1 п. с. 27/22

Публ. в превод в: Разни новини. В: в-к Нова България, бр. 6 от 16 юни 1876, с. 21, и с фр. текст и превод, но с грешки и пропуски в: Стоянов, З. Христо Ботйов. Русе, 1888, с. 361—363

[1] Румъния. [2] Намеква за убийството на Никола Войводов и Цвятко Павлович. [3] Писмото не е писано от Ботев. [4] Датата е писана с друго мастило. [5] Катерино. [6] Дагобер. [7] Вилхелм.

Превод:

Господин капитан,
Господа пътници,

Имам чест да ви обявя, че на парахода се намират български въстаници, чиито войвода имам чест да бъда.

С цената на нашия добитък и на нашите земеделски сечива, с цената на големи усилия и с пожертвуване на нашите блага, най-после с цената на всичко, що е най-скъпо на тоя свят (без знанието и въпреки преследванията на властите в страната, чийто неутралитет ние уважихме) — ние си доставихме това, което ни беше необходимо, за да се притечем на помощ на нашите въстанали братя, които се сражават тъй храбро под българския лъв за свободата и независимостта на нашето скъпо отечество България.

Ние молим господа пасажерите да не се безпокоят никак и да останат спокойни. Колкото за Вас, господин капитане, аз имам тежката длъжност да Ви поканя да поставите парахода на мое разположение до самото ни слизане, като в същото време Ви заявявам, че и най-малката Ваша съпротива ще ме постави в печалната необходимост да употребя сила и въпреки волята ми — да си отмъстя за отвратителното приключение върху парахода „Германия" в Русчук през 1867 година.

И в двата случая нашият глас за бой е следният:

Да живее България!
Да живее Франц Йосиф!
Да живее граф Андраши!
Да живее християнска Европа!

Х. Ботйов

1876, май 17,
на парахода.

[Заверка]

Долуподписаните удостоверяват автентичността на този документ:
Дойми Енгленцер [първи] кап. Хаздел
втори (кап.) Капор I-ви машинист
контрольор

Факсимиле от писмото на Хр. Ботев до Грудов, Кавалджиев и Странски — вж. № 381

Бълг. № 12, с. 1

de Ve
ment,
métra
ger du

1876,
sur le

[Завер

Ф. ХБ,

Публ.
с фр.
1888,

1 Рум
не е
7 Вилх

Прев

войво

усили
скъпо
неутр
се пр
българ

Колк
парах
че и
сила
„Гер

1876
на п

[Заве

Д
втор

400

1876 май 17, „Радецки“[1]. — Удостоверение, дадено от Христо Ботев на Дагоберт Енглендер, капитан на парахода „Радецки“

Потвърждава се насилственото завладяване на парахода от българските въстаници.

Wir Endesunterzeichneten bescheinigen hiermit, dass wir, Insurgenten für Bulgarien, den Kapitän vom Schiffe Radezki, mit Gewalt gezwungen haben ohne Station auf türkischer Seite zu landen.

D[ie] Insurgenten für Bulgarien.
Chef: Botiof[2]

Ф. ХБ, II А 8134. Ориг. с автогр. нем. ез. с маст. и печ. 1 л. 1 п. с. 34/21

Публ. в превод в: Стоянов, З. Христо Ботйов. Русе, 1888, с. 370; а факсимиле от ориг. в: Неиздадени писма на Хр. Ботев. В: В-к на вестниците, бр. 30 от 2 юни 1926

[1] Датата и мястото са определени въз основа на съдържанието. [2] Христо. Документът не е писан лично от Ботев, а вероятно само подписан от него.

Превод:

Ние, долуподписаните, удостоверяваме с настоящото, че ние, въстаниците за България, със сила принудихме капитана на кораба „Радецки“ да спре на турския бряг, ако и да няма станция.

Въстаниците за България
Началник: Ботйов

384

1876 май 17, „Радецки“. — Писмо от Давид Тодоров до Иван Грудов в Букурещ[1]

Благополучно се е качил с 23 другари, с оръжие и муниции на парахода „Радецки“, където е намерил Ботев с около 100 четници. Моли да се погрижат за детето му.

Господин Йован Грудов.
1876, 17 май, вапора[2] „Радецки“.

Приятелю, се качих от Корабия и укачих всичкото оръжие с помагането на Чакъров и на Николаки Русович като комисионери. Като влазяме в парахода, намираме Ботев[3] заедно със сто юнаци и ние внасяме двадесет и три; чакаме да влезе Апостолов[4] от Бекет, които се надея, че са тридесет юнаци. Сега в същата минута съм в първи плас[5] заедно с Ботев и не ни е страх више[6], понеже имаме юнаци и оръжие и мислим подир два часа, че ще ни се изпълни желанието и стъпим на край Дунава, което ще слушате после.

Моля Ви, идете при Михалаки и разправете му, че съм добре до тоя час, и колко за детето, ако се случи, недай боже да умра, ще гледате да го изпроводите някога във Враца.

Поздравете Кавалджиева[7], Ганчо[8] и Странски[9], подобно Гицата мой и Кара Георги и други приятели, който пита.

Ще гледате да има оръжие приготвено и муниции тука около Бекет, защо[то] ако успееме за скоро, можеме да вземеме Рахово[10], но понеже

се намира в такова положение, не можем го удържа за много — в същ[то] време да можем да набавим оръжие.

Ваш приятел Давид Теодоров

Малка една опасност се предвижда, защо[то] един турски параход военно ни преследова.

Ф. ХБ, II Д. 1318-б заедно с II Д 1318-а. Автогр. с маст. 2 л. 2 п. с. 34/21

[1] Градът е определен по получателя. [2] Парахода. [3] Христо. [4] Георги. [5] Класа. [6] Повече. [7] Иван. [8] Григоров. [9] Д-р Георги. [10] Дн. Орехово.

385

1876 май 17, „Радецки". — Писмо от пътниците на парахода, дадено на капитан Дагоберт Енглендер[1]

Параходът бил завладян от четата насила. Капитанът предотвратил кръвопролитието.

An Bord des „Radetzky",
unter Zibru Palanka[2], am 29-ten Mai[3] 1876.

Wir Unterzeichneten, Passagiere an Bord obigen Dampfers, bestätigen durch unsere eigenhändige Unterschrift[en], dass zirka zweihundert als Passagiere eingeschiffte Insurgenten das Schiff überfielen, den Kapitän und die Mannschaft mit unzähligen Schießwaffen bedrohten und diese stets bewachend [und] bedrohend, die Landung bei Koslodui vornahmen. Der Capitän und die Mannschaft haben mit Kaltblütigkeit und Selbstaufopferung unser Leben, und den besonders gefährdeten mitfahrenden Harem beschützt, und verhütet, dass durch die meh[re]ren durch Wein erregten ein Blutbad an Bord angerichtet werde.[4]

Risto Wasiljeviçs
iz Kosjaka

[и други 2 подписа на турски: Абдул Халид ага, търговец от Рахово, и Юсуф ага, началник пристанище Рахово, и един подпис на евр. ез. — Давид Векслер. Под подписите — текст с еврейски букви на немски ез.]:

Habe Hopgest [?] ins türkisch[5] übersetzt.

ААН. Арх. сб. 253. Ориг. с автогр. и печ. 1 л. 1 п. с. 28·22·5

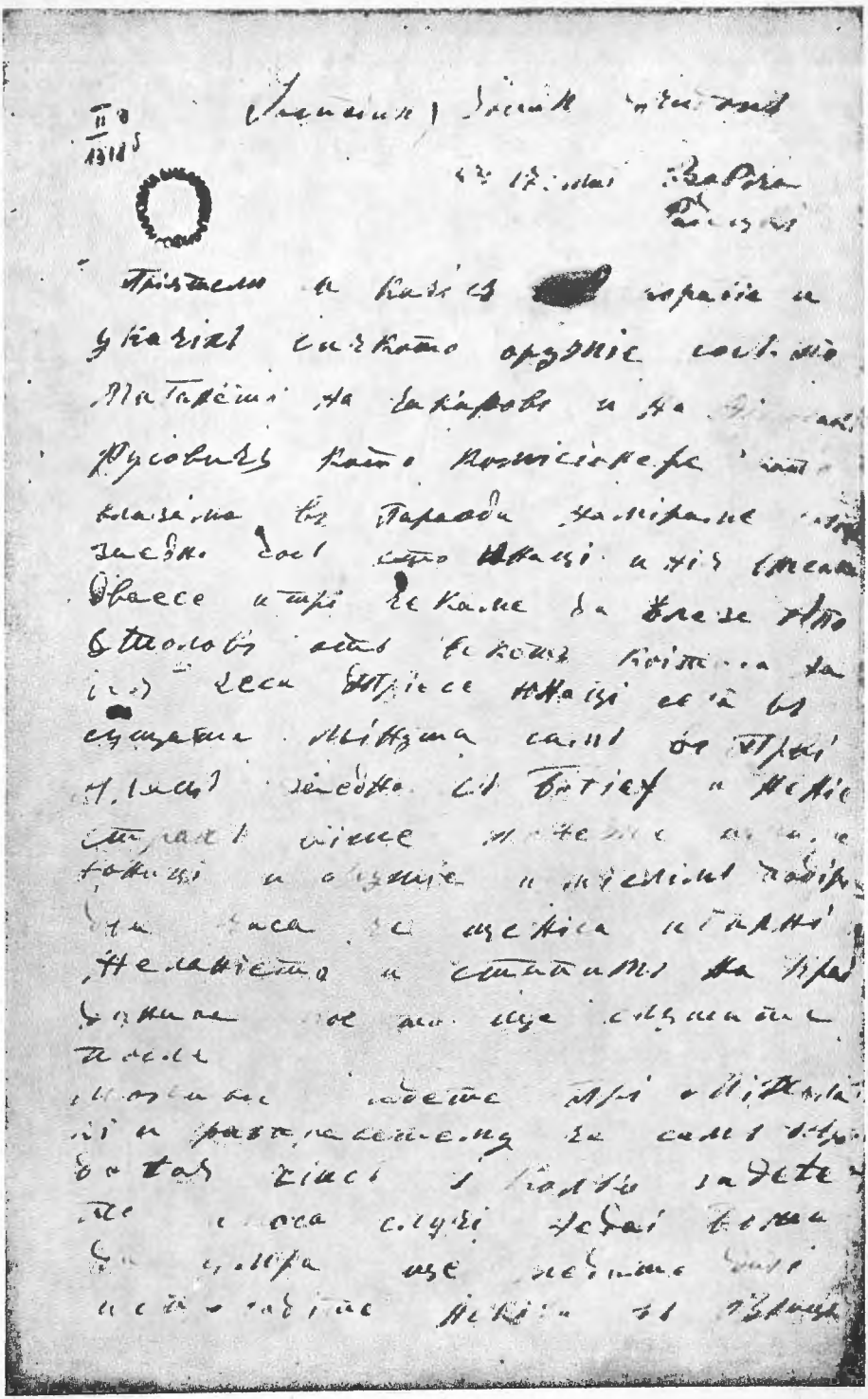
Публ. превод в: Обретенов, Н. Т. Истината по преминаването на Ботева с „Радецки". В: в-к Зора, бр. 4629 от 2 декември 1934, с. 2

[1] Определено въз основа на съдържанието. [2] Горни Цибър[?] Ломско. [3] Н. ст. [4] Това твърдение не отговаря на истината — вж. доклада на капитана — док. № 391, и протокола — док. № 401. [5] В ориг. „tirkisch" — диалектично.

Превод:

На борда на „Радецки",
под Цибра Паланка, на 29 май 1876.

Ние, долуподписаните, пътници на борда на гореозначения параход, потвърждаваме със собственоръчните си подписи, че около двеста бунтовници, качили се на парахода като пътници, го нападнаха ненадейно, заплашиха капитана и екипажа с множество огнестрелни оръжия и охранявайки и заплашвайки постоянно същите, предприеха дебаркиране при Козлодуй. Капитанът и екипажът закриляха с хладнокръвие и саможертва живота ни и



Прил. № 13, с. 1

Факсимиле от писмото на Д. Тодоров до Ив. Грудов — вж. № 384

се намира в такова положение, не можем го удържа за много — в същ[то] време да можем да набавим оръжие.

Ваш приятел Давид Теодоров

Малка една опасност се предвижда, защо[то] един турски параход военно ни преследова.

Ф. ХБ, II Д. 1318-б заедно с II Д 1318-а. Автогр. с маст. 2 л. 2 п. с. 34/21

[1] Градът е определен по получателя. [2] Парахода. [3] Христо. [4] Георги. [5] Класа. [6] Повече. [7] Иван. [8] Григоров. [9] Д-р Георги. [10] Дн. Орехово.

385

1876 май 17, „Радецки". — Писмо от пътниците на парахода, дадено на капитан Дагоберт Енглендер[1]

Параходът бил завладян от четата насила. Капитанът предотвратил кръвопролитието.

An Bord des „Radetzky",
unter Zibru Palanka[2], am 29-ten Mai[3] 1876.

Wir Unterzeichneten, Passagiere an Bord obigen Dampfers, bestätigen durch unsere eigenhändige Unterschrift[en], dass zirka zweihundert als Passagiere eingeschiffte Insurgenten das Schiff überfielen, den Kapitän und die Mannschaft mit unzähligen Schießwaffen bedrohten und diese stets bewachend [und] bedrohend, die Landung bei Koslodui vornahmen. Der Capitän und die Mannschaft haben mit Kaltblütigkeit und Selbstaufopferung unser Leben, und den besonders gefährdeten mitfahrenden Harem beschützt, und verhütet, dass durch die meh[re]ren durch Wein erregten ein Blutbad an Bord angerichtet werde.[4]

Risto Wasiljeviçs
iz Kosjaka

[и други 2 подписа на турски: Абдул Халид ага, търговец от Рахово, и Юсуф ага, началник пристанище Рахово, и един подпис на евр. ез. — Давид Векслер. Под подписите — текст с еврейски букви на немски ез.]:

Habe Hopgest [?] ins türkisch[5] übersetzt.

ААН. Арх. сб. 253. Ориг. с автогр. и печ. 1 л. 1 п. с. 28 22·5

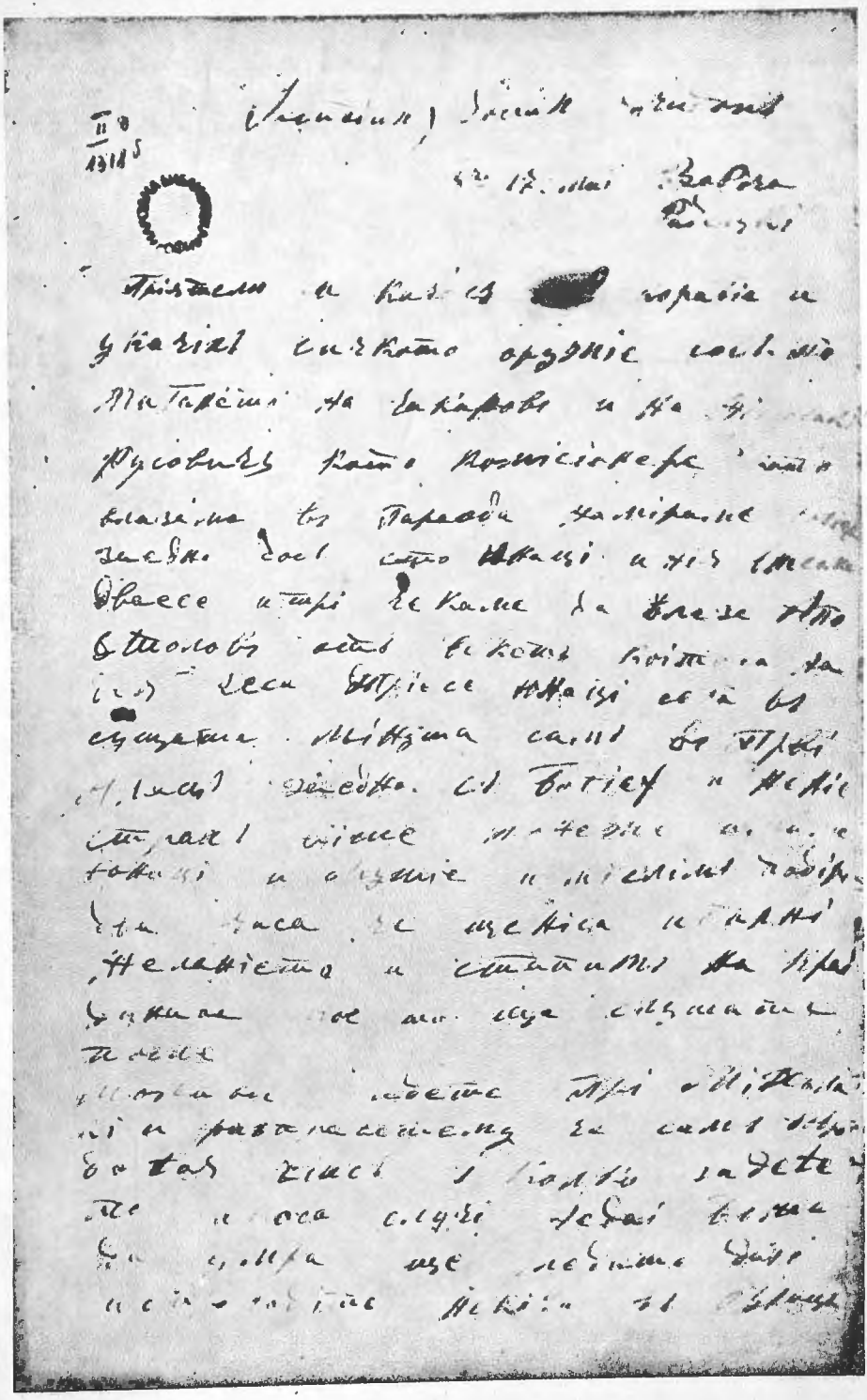
Публ. превод в: Обретенов, Н. Т. Истината по преминаването на Ботева с „Радецки". В: в-к Зора, бр. 4629 от 2 декември 1934, с. 2

[1] Определено въз основа на съдържанието. [2] Горни Цибър[?] Ломско. [3] Н. ст. [4] Това твърдение не отговаря на истината — вж. доклада на капитана — док. № 391, и протокола — док. № 401. [5] В ориг. „tirkisch" — диалектично.

Превод:

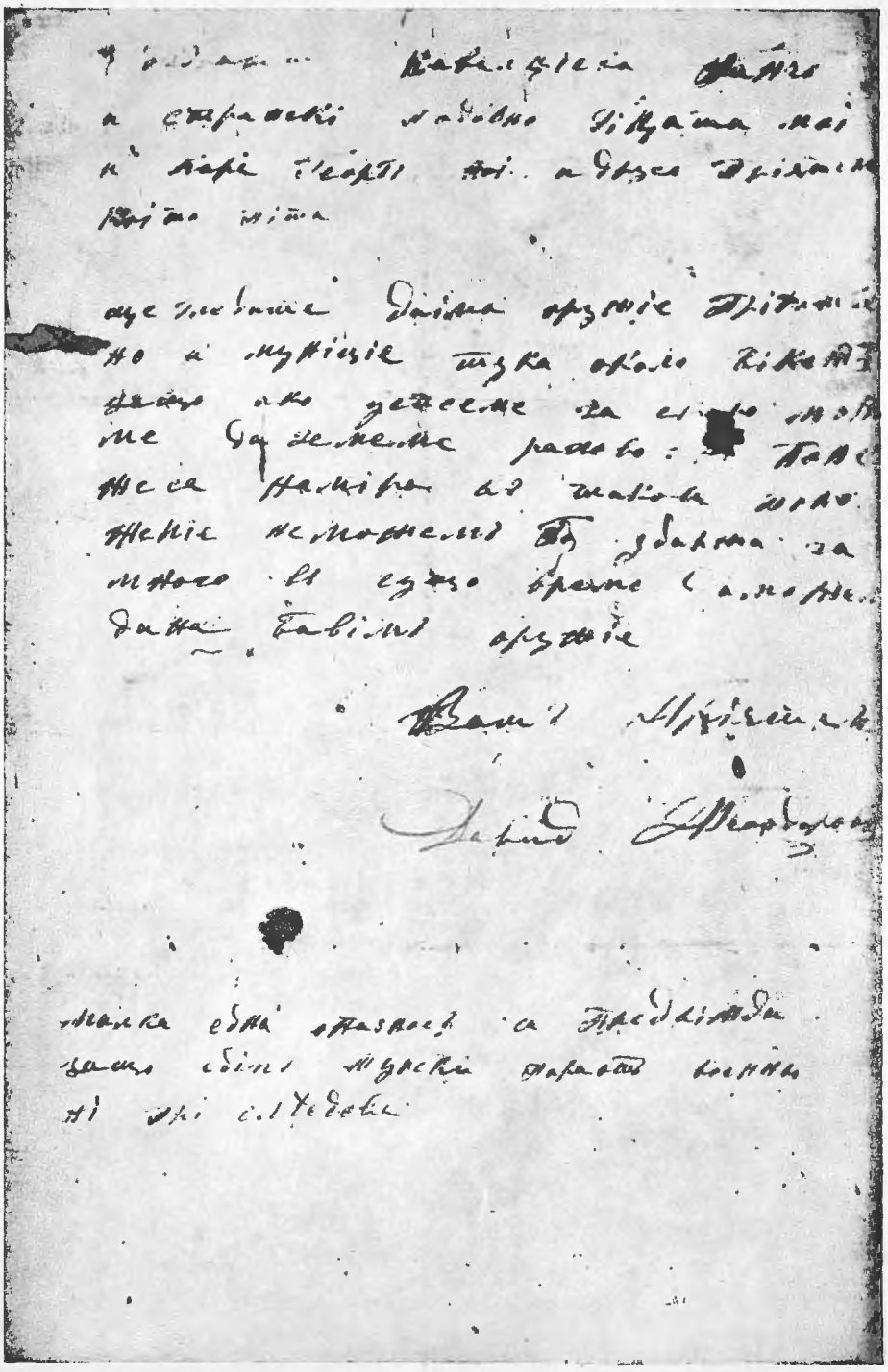
На борда на „Радецки",
под Цибра Паланка, на 29 май 1876.

Ние, долуподписаните, пътници на борда на гореозначения параход, потвърждаваме със собственоръчните си подписи, че около двеста бунтовници, качили се на парахода като пътници, го нападнаха ненадейно, заплашиха капитана и екипажа с множество огнестрелни оръжия и охранявайки и заплашвайки постоянно същите, предприеха дебаркиране при Козлодуй. Капитанът и екипажът закриляха с хладнокръвие и саможертва живота ни и



Прил. № 13, с. 1

Факсимиле от писмото на Д. Тодоров до Ив. Грудов — вж. № 384



Прил. № 13, с. 2

особено изложения на опасност харем, който пътуваше с нас, и предотвратиха извършването на кръвопролитие от страна на мнозина, възбудени от виното.

Ристо Василевич
из Козяк

[Аз] Хопгест [?] преведох [на пътниците] на турски.

386

1876 май 17, Гюргево. — Писмо от Филип Симидов до Костаки Николов-Сахатчията в Букурещ[1]

Янко Ванков е присвоил парите, събирани за подготовката на част от Ботевата чета.

Добри и почитаеми
г-не Костаки,

Поздравявам Вас и фамилията Ви. Поздравете нарочно и г-на Табаковича.

Парите в количество от 30 напол[еона], които взел Ванков[2] в името на момчетата, ето как се употребиха:

Ванков идва тука в Гюр[ге]во. Он, защото не можал да вдигне ни момче, ни нищо друго, затова се връща в Крайова с 30-[тя]х напол[еона], без да остави от тях ни счупена парица на момчетата, а Вам казал, че ги взема за момчетата! Лъжец... Наистина имаше писмо от голямото Ф.[3], но то[ва] писмо аз и Ф.[4] знаем по кой начин го взе Ванков!

И тъй Ванков си отиде да спокойствува в хубавия си дом, а остави момчетата ни в окаяното им положение. Но нищо. Виноват е Ванков, а не Вий. Но всичко се вече свършва. Ний се напихме с горчила в тази земля. Ний сме с чаши в ръка, чаши, пълни с успокоителните питиета на онази славна борба...

Напомням си за Вашето добро сърце и за сърцето на злите и шарлатаните.

Сбогом Ви
или за всегда или за
няколко време
Ф. Симидов

Гюргево,
17 май 1876.

[На с. 2 с молив и с друг почерк]
Костаки Сахатчият[а][5]

Ф. КЦ, п. 103, 41. Автогр. с маст. повр. 1 л. 2 п. с. 27·5/22·5

[1] Градът е определен по получателя. [2] Янко — вж. писмото му от 20. IV. 1876 г. — док. № 237. [3—4] Филип Тотю. [5] Часовникаря. Сам той се подписва: Костаки Николау.

387

1876 май 17, Болград. — Писмо от П. Тодоров до Кириак Цанков в Букурещ[1]

Няколко ученици от Болградската гимназия са избягали и вероятно са се присъединили към въстаниците. Да направи постъпки за възвръщането им.

Господине Цанков[2],

Надявам се да Ви е известно, че няколко ученици липсаха от нашето училище преди няколко дена. Предполага се, че са отишли, за да

се съединят с въстаниците. Това произведе голям шум тука и даде мотив на зложелателите да нападат на училището. Липсалите ученици са 8, от които 6-тях са отсрещни, а двамата — именно Славов Стефан и Каназирски Александър, тукашни.

Четир[и]мата от гореказаните ученици се върна[ха] и си следват в училището. С това се позатулиха малко устата на зложелателите; казвам малко, защото за зла чест са все отсрещни. За да им се затулят устата напълно, желателно е да се завърнат тукашните: Славов и Каназирски. Затова, при всичко че Ви бих вчера депеша[3], моля Ви да се постараете, [ако] Ви [е] възможно, да ги върнете, ако са там. Ако ли пък не са в Букурещ, а в други някой град, то напишете на своите приятели, които имате там, да ги върнат непременно, като им турят на глед, че училището ще ги приеме. С тях няма да се свърши работата, а само се докарва вред[а] на училището. Аз почух, че се намирали в Гюргево; толкова по-добре, ако е тъй, защото Ви[е] там имате много приятели и знакоми. В пълна надежда за Вашето съдействие и скория Ви отговор

оставам Ваш
П. Тодоров[4]

Болград, 1876
май 17.

Ф. КЦ, п. 103, 40. Автогр. с маст. 2 л. 2 п. с. 20/12·5

[1] Градът е определен по получателя. [2] Кириак. [3] Телеграма. [4] или Теодорович.

388

1876 май 17—22, Одрин. — Доклади от княз Алексей Н. Церетелев до Руското посолство в Цариград[1]

Турците потушават въстанието с нечувани жестокости и грабежи. Безчинствата се вършат не само от башибозуците, но и от редовните войски. Положението на българския народ е непоносимо. Опустошени са Бояджик, Ямбол, Габрово и много други селища, които не са въстанали. Затворите са претъпкани. Арестуваните са подложени на изтезания. Част от населението бяга в Балкана при въстаниците. Правителството обисквра българските къщи за оръжия, а раздава такова на мюсюлманите. Падането на султан Абдул Азис се посреща с радост от мюсюлманското население.

Донесения коллежского ассесора[2] князя Церетелева[3]
№ № 63, 64, 65, 69, 71, 74, 76, 77, 80 и 81.
Адрианополь[4]. 17-е, 18-е, 20-е и 22-е мая 1876.

Положение христианского населения Болгарии невыносимо: турецкия власти видимо поставили себе целью нанести ему такой удар, от которого оно никогда не оправится. Задавшись мыслью, что все христиане вооружены и готовы воссстать поголовно, турки решились воспрепятствовать этому самыми возмутительными средствами. Башибузукам и черкесам дана полная воля грабить, резать, опустошать, целыя местности под предлогом водворения в них порядка. Малейшее сопротивление грабителям — признается возмущением против законной власти, дерзостью влекущей за собою самую жестокую кару. В подобных случаях на выручку башибузуков являются регулярныя войска и производят над провинившимися

болгарами кровавую расправу, а деньги и имущество их забирают: так в одном Ямболи, говорят, было добыто турками до 40 т.[5] лир. Кроме Ямболи этой участи подверглись Бохаджик[6], Бектепе[7], Сливно[8], Габрово и многия другия местности: жители их были частию безпощадно вырезаны, частию захвачены и заключены в тюрьму. Арестованных так много, что не знают как и куда разместить их обращение с ними жестокое, допускаются даже пытки.

Тщательно и, в большинстве случаев, безплодно разыскивая оружие в каждом болгарском доме, правительство тем же временем старается вооружить мусульман, продавая им ружья и патроны по дешевой цене. Таким образом, безоружные христиане поставлены в настоящее время лицом к лицу с вооруженным и фанатическим противником и вынуждены силой обстоятельств — или покорно ждать окончательной гибели — или бежать в Балканы к инсургентам. Вообще, нельзя не признать, что, вопреки уверениям турок в Болгарии (за исключением немногих горных округов близь Филиппополя[9]) нет восстания, а есть неслыханный грабеж и насилия всякого рода, производимыя мусульманами над мирным и беззащитным христианским населением.

В самом Адрианополе порядок пока не был нарушен, благодаря благоразумным мерам, принятым генерал-губернатором Акиф-пашою. Падение Абдуль Азиса радует адрианопольских мусульман: ненависть их к покойному была велика и поддерживалась духовенством. Между знатными беями, говорят, даже составлялся заговор против бывшего султана и его министров.

НИХБ, 489/50. Фотокоп. рус. ез. 5 л. 5 п. с. 30/21. Ориг. се съхранява в ЦГИАМ в СССР.

Публ. в превод в: Положението на българския народ под турско робство. Състав. и ред. Николай Тодоров. София, БАН, 1953, с. 296

[1] Получателят и градът са определени по съдържанието. [2] Съветник. [3] Алексей Николаевич. [4] Одрин. [5] Тысячи[?] [6] Бояджик, Ямболско. [7] Бештепе — дн. Пет могили, Новозагорско. [8] Сливен. [9] Пловдив.

Превод:

Доклади на колежския асесор княз Церетелев
№ № 63, 64, 65, 71, 74, 76, 77, 80 и 81
Одрин, 17-и, 18-и, 20-и и 22-и май 1876.

Положението на християнското население в България е непоносимо: турските власти очевидно са си поставили за цел да му нанесат такъв удар, от който то никога не ще се оправи. Като са си въобразили, че всички християни са въоръжени и са готови да въстанат, турците се решиха да се противопоставят на това с най-възмутителни средства. На башибозуците и черкезите е дадена пълна свобода да грабят, да колят, да опустошават цели местности под предлог за въдворяване на реда в тях. Най-малкото съпротивление срещу грабителите се смята като противопоставяне на законната власт, за дързост, която влече след себе си най-жестоко наказание. В подобни случаи на помощ на башибозуците се явява редовна войска и те извършват над провинилите се българи кървава разправа, а парите и имотът им се заграбват: така казват, че само в Ямбол турците взели до 40 х[иляди] лири. Освен Ямбол на тази участ са подхвърлени Бояджик, Бештепе, Сливен, Габрово и много други местности: жителите им били отчасти безпощадно изклани, отчасти уловени и затворени в тъмница. Арестуваните са толкова много, че не знаят как и къде да ги настанят, отнасянето с тях е жестоко, допускат се дори изтезания.

Като издирва старателно и в повечето случаи напразно оръжие във всяка българска къща, правителството същевременно се старае да въоръжи мюсюлманите, като им продава пушки и патрони на евтина цена. По този начин обезоръжените християни са поставени в сегашния момент лице срещу лице с въоръжен и фанатичен противник и са принудени по силата на обстоятелствата или покорно да чакат окончателно погубване, или да бягат в Балкана при въстаниците. Въобще не може да не признаем, че въпреки уверенията на

турците в България (с изключение на малко планински окръзи близо до Пловдив) няма въстание, а има нечувани грабежи и насилия от всякакъв вид, извършвани от мюсюлманите над мирното и беззащитно християнско население.

В самия Одрин редът засега не е нарушен благодарение на благоразумните мерки, взети от генерал-губернатора Акиф паша. Падането на Абдул Азис радва одринските мюсюлмани. Ненавистта им към покойния беше голяма и се поддържаше от духовенството. Казват, че дори между знатните бейове се съставял заговор против бившия султан и неговите министри.

389

1876 след 17 май, Букурещ[1]. — Писмо от Димитър Ценович до Иван Кишелски в Одеса

Съобщава му за заминаването на Ботевата чета. Филип Тотю не заминал и излъганите от него момчета стоят в Гюргево и другите крайдунавски градове. Трябва да се подпомогнат въстаналите. Порицава политиката на старите и на сърбите по отношение на въстанието.

Господ[ин] Кишелски[2],

в Одеса.

Преди един скоро месец Ви писах и Ви явих за всичко подробно. Днес ида да Ви явя, че нашите дейци, които назначихте, за да извършават работата, съвсем излязоха наопаки. Една чета от 280 хора с Ботева[3] заминаха, али другите скоро на 500 момци стоят по Гюргево и по другите скели, защото предводителят им Филип[4] ги излъга и ги остави, а той отиде в Белград. И достигнали са момчета[та] да нямат какво да ядат. Пишат ми и се оплакват твърде много. И взели, че да си продават оръжията, които им се бяха купили скоро, за нищо, за да се хранят. А нашите старци[5] нито щат да идат за тях, нито искат да помогнат. Явете всичкото на гос[подин] Иванова[6] да вземе потребни мерки и да може да помогнат, защото става язък[7] за оръжието, което имат тези момци. Гледайте на всеки начин да поправите работата, защото жално нещо е да се потрошат толкова пари и да се не свърши работата, както трябва. Отсреща[8] според известията много добре отиват въстаниците, но трябува да се помагат, защото ако не им помогнем да ги поддържаме, не ще могат да се одържат и грехота е да пропаднат. Ви[е] обещавахте твърде много, че ще помогнат руските славянофили, но не виждаме нищо или парите влязоха пак на старите в ръцете? Явете ми как сте наредили, защото работите стоят твърде забъркани. Старците казват, че няма пара, а техните чирачета[9] захванаха да ги псуват, че не щат да дадат. Каква е тази работа не може да разбере никой.

Както виждам, че сърбите играят някоя двулична роля. Вземаха парите на русите и още не щат да почнат. Всичките наши момчета, които се излъгаха да отидат в Кладово, научаваме, че боси ходят и голи, и гладни и не ги пущат барем да преминуват границата, а само ги държат тамо да плашат турците. Боя се да не е това същото, както на 1867 г. с легията, тъй също ще бъде и това.

Видите, господине Кишелски, когато не разсъждаме по-добре работите и се водим по всякого! Жалостно наистина за нашия народ, когато водачите му не предвиждат и да го запазят от пропастта, която му грози.

Моля Ви, явете ми по крайне мере[10], какво сте я скроили, и как ще може ли да се помогне нещо на народа, да знаеме или ако не, да търсим други средства, защото тъй, както постъпуват тукашните наши

старци, оставаме за смях пред целия свят. Побързайте прочее да ми явите как и какво решава вашето благодетелно дружество из Одеса, Москва, Петербург и прочее. Твърде нужно е да знаеме, защото парализува се делото ни, което, както знаете, досега твърде добре напредува.

Като Ви поздравлявам, оставам
Ваш приятел Д. Цен[ович]

Ф. ДЦ, II А 7333. Автогр. черн. с маст. 1 л. 2 п. с. 31/19

[1] Датата и градът са определени въз основа на съдържанието. [2] Иван. [3] Христо. [4] Тотю. [5] Партията на старите. [6] Иван. [7] Жалко. [8] България. [9] Бълг. человеколюбиво настоятелство. [10] Поне, най-малко.

390

1876 май 18, Цариград. — Доклад с приложение от Найден Геров до Руското посолство в Цариград[1]

Излага причините за избухването на въстанието в Пловдивско и Пазарджишко. Подчертава дейността на българския революционен комитет и масовото участие на селяните в революционните борби. Описва потушаването на движението и по-подробно — разрушаването на Перущица.

Константинополь, 18-го мая 1876 год.

Из донесений моих известно императорскому посольству, что некоторые эмиссары[2], в качестве агентов, так названного Тайного болгарского комитета, существующего только по имени, несколько лет теперь сряду объезжают Болгарию, чтобы побуждать болгар приготовляться к восстанию, которое комитет этот будто устраивает для свержения турецкого ига.

Народ, в тяжком угнетении под турецким господством, тем легче поддавался внушениям этих агентов, чем несноснее становилось положение его с года на год.

Таким образом, мысль о восстании для освобождения от турецкого господства была распространена между болгарами довольно давно, чтобы при благоприятных обстоятельствах [она] могла быть осуществленною, и это не только между интеллигенциею, но и в низших слоях народа, как это показало Эски-Загарское дело[3] прошлого сентября, к которому сопричастных было больше из поселян, которые готовы были бросить соху, чтобы взяться за оружие.

Угрожающее положение, которое по поводу этого дела турки приняли в отношении к болгарам, бесчинства, убийства и всякого рода насилия, которым они предались, и безнаказанность, с которою совершали их, возбудили и самых равнодушных, а угрозы, что с наступлением весны истребят болгар, и открытые приготовления к тому заставили вооружиться и тех, которые вовсе не думали о восстании, — вооружиться, чтобы в таком случае иметь чем защищаться.

При таком расположении умов, полицейские агенты, посланные современно в Панагюрище (Отлукиой) и Копривщицу (Авраталан), местечки Татар-Базарджикского и Филиппопольского округов, имеющия каждое более тысячи дворов и населенные исключительно болгарами, для сбора податей, а в тоже время [и] для узнания настроения умов у тамошних жителей, отнеслись к сим последним с большею, чем обыкновенно, на-

глостию. Болгары не потерпели своеволия их и воспротивились насилию, так что дошло до того, что из Копривщицы полицейские агенты были высланы, а в Панагюрище, как говорят, но это еще требует подтверждения, убили двоих заптие.

Высланные из Копривщицы и Панагюрища полицейские агенты донесли начальству, что жители этих местечек восстали.

У болгар, как я имел честь доводить до сведения императорского посольства, действительно был замысел о восстании, но время, в которое оно должно было произойти, еще не было определено, и провозглашение его зависело от обстоятельств; так что случившееся в Копривщице и Панагюрище было не что иное, как только сопротивление насилию полицейских агентов.

Но начальство, вместо того, чтобы послать кого нибудь удостовериться прежде в действительности восстания и тогда делать тревогу, довольствовалось одними голословными показаниями полицейских агентов и поспешило довести до сведения правительства, что болгары восстали, и вызвало приказание, за неимением тут войск, объявить мусульманскому населению вооружиться и призвать башибузуков для действия против восстания.

В исполнение этого приказания в тот же день было роздано все оружие, сколько его находилось в депо, и разосланы во все стороны нарочные объявить мусульманскому населению, что гяуры восстали, и призвать его к оружию для подавления восстания.

При таком распоряжении начальства, вместе с известием о происшедшем будто восстании, распространился также повсеместно слух, что правительство вооружает турок и собирает башибузуков для истребления христиан. Сельское население тем скорее поверило этому, что турки, как сказано выше, со времени Эски-Загарского дела не переставали хвалиться истребить болгар, и эти угрозы повторялись нередко и полицейскими агентами и другими чиновниками, иногда и в присутственных местах, как об этом писали и в газетах.

С распространением этого слуха в тот же день вечером произошел в городе пожар в свечной лавке одного болгарина, примыкающей сзади к кофейне, в которой стоит ночью пожарная команда, и отделенной от нея деревянною стеною. Пожар этот, как по всему видно, произведен турками нарочно, чтобы усилить тревогу, для чего и распустили слух, что будто болгары подожгли эту лавку и в то же время искали произвести и в других местах пожар, чтобы сжечь город. Болгарское же население долины, при виде этого пожара, который, по положению города на горе, виден был на всем почти пространстве округа, подумало, что турки начали нападение на христиан с города, и стало уходить в горы, чтобы укрыться от предстоящей беды.

Удалившихся таким образом в горы начальство, вместо того, чтобы разуверить в опасности и убедить возвратиться в свои жилища, приняло за бунтовщиков, послало бить их и позволило туркам разграбить имущество, оставшееся в домах их и сжечь селения их.

Так уничтожено более сорока селений, в числе которых одно, Сараджа[4], отстоящее верст на пять от Филиппополя, опустошено турками города, которые в течение трех дней вывозили оттуда к себе имущество, оставленное бежавшими жителями, и, по опорожнении домов, жгли их в виду [у] лагеря стоявших тут войск и на глазах начальства, которое видело все это и не сделало ничего для остановления опустошения.

Эта свобода делать все так возбудила турок, что, по уничтожении тех селений, которых жители ушли в горы, они стали нападать и на те селения, жители которых не трогались с места и не давали никакого повода к подозрению их в революционных замыслах.

Приложенное при сем описание уничтожения мирного селения Перущицы и избиения жителей его покажет, что делают турки в этом случае, подкрепляемые в своих опустошительных действиях начальством и войском.

Эмиссары, побуждавшие болгар приготовляться к восстанию, искали воспользоваться этим случаем, чтобы организовать действительное восстание, но, по плану их, воеводы, которые назначались для предводительствования повстанцами, имели явиться в назначенных местах только тогда, когда решено будет провозгласить восстание, а как время тому еще не было определено, то, если и составились где нибудь отряды инсургентов, они должны ожидать прибытия воевод и тогда начать действовать. Посему все битвы, которые турки имели до сих пор, были не с настоящими повстанцами, а с мирными жителями, которых они принимали за инсургентов нарочно, чтобы избить их, и которые посему должны были биться, так как и без того были назначены к истреблению.

Для объяснения этого, иначе непонятного образа действия турок в сем случае, надобно прибавить, что турки, в особенности те из них, которые принадлежат к так называемой[5] „Молодой Турции", с завистью смотрели на прогресс христиан вообще, и в особенности болгар, как самых многочисленных в Европейской Турции — прогресс, который они считают опасным для своего господства и ищут остановить его. Для сего они воспользовались теперь случаем, чтобы, под видом подавления восстания, уничтожить все, что в последние 20—30 лет поднялось над общим уровнем, и низвести народ к тому состоянию, в котором он был полвека назад, чтобы таким образом обезпечить надолго свое господство над ним. С этим умыслом они опустошают большия селения и местечки, которые подвинулись больше других вперед, и бьют жителей как бунтовщиков; передовых же людей в городах обвиняют, без всякои причины в заговоре, чтобы погубить их, так чтобы народ, лишенный руководителей и заступников, остался совершенно на произвол их.

Таким образом, если будет произведено надлежащее следствие, то окажется, что не болгары востали, а турки поднялись на болгар, чтобы разгромить их, так что происходящее теперь как в Филиппопольском санджаке[6] так и в других местах Болгарии не что иное как Сирийская резня 1860 года под другим видом и в более обширных размерах.

Это ожесточение турок тем опаснее как для болгар, так и для всех христиан Турции, [потому] что турецкое правительство, которое в этом случае подняло всех мусульман, вместе с черкесами и цыганами, и вооружило их поголовно, теперь, если бы и захотело, не в состоянии будет обуздать их и остановить грабежи и убийства, не имея нужных для сего сил; так что, без внешнего вмешательства, христианам угрожает конечная гибел.

P. S. В дополнение к вышеизложенному неизлишним считаю прибавить только что полученные мною от лица, приближенного к одному из турецких министров, сведения.

По предложению Мидхад-паши, министра без портфела, и Гусейн Авни-паши, военного министра, турецкое министерство приняло решение, под предлогом подавления восстания, уничтожить совсем большие местечки болгарские, жители которых больше подвинулись вперед, а прочие

селения и города разорить грабежом башибузуков; лучших людей из городских жителей погубить тем или другим способом, истребить всю интеллигенцию и не оставить ни одного из учителей, воспитывавшихся в России; закрыть высшие училища и подавить так народ, чтобы лишить его всякой возможности оправиться когда-либо и прийти опять в нынешнее состояние, чтобы [не] быт опасным для господства турок; и, наконец, если можно будет, [п]отурчить часть его, чтобы еще больше ослабить.

Этому решению противился министр иностранных дел Решид-паша, но напрасно, и в исполнение его даны уже нужные приказания провинциальным начальствам и комендантам войск в Болгарии.

Такое решение, которого Мидхад-паша не скрывает и говорит явно о нем, и в смысле которого турецкия газеты обнародовали в последние дни разные возбодительные статьи, будет иметь для болгарского народа последствия тем гибельнее, что виновники его Мидхад паша и Гусейн Авни-паша, с возведением на престол султана Мурата, будут иметь в правительстве влияние [и] довольно времени, чтобы привести его в окончательное исполнение.

18-го мая 1876 г., Константинополь.

Н. Геров

[Приложение]:

Константинополь, 17 мая 1876 год.

Разорение селения Перущицы, Филиппопольского округа.

Селение Перушица, населенное исключительно болгарами, находится у подошвы Родопских гор, на расстоянии трех часов от Филиппополя и далеко от того места, где произошло так названное восстание.

Жители этого селения, заметив, что турки окрестных селений собираются вокруг него, начали отгонять находящийся в поле скот их и принимают угрожающее положение в отношении к ним, послали в воскресенье 25-го апреля в Филиппополь депутацию довести об этом до сведения начальства и просить защитить их от предстоящей опасности. Ходатайство было подкреплено мною и австро-венгерским вицеконсулом[7], но начальство не сделало ничего по оному; сказало только просителям, что в случае нападения турок на них, они могут защищаться.

На другой день перущичане повторили эту просьбу, которая была опять подкреплена австро-венгерским вицеконсулом и мною, отдельно перед губернатором и совокупно перед султанским адъютантом, который приехал в этот день в Филиппополь, посланный султаном, чтобы узнать о происходящем тут и донести ему; но и в этот день начальство не сделало ничего. Только на третий день, во вторник, была послана коммиссия из двоих турок и одного болгарина, чтобы узнать основательны ли жалобы перущичан.

Подъехав к Перущице, коммиссия нашла ее осажденною турками, в числе от двух до трех тысяч душ, которых она напрасно убеждала разойтись и, не успев склонить их к тому, возвратилась назад, а полчаса спустя после того, как она отъехала оттуда, турки напали на Перущицу, начали жечь ее и бить жителей.

Известие об этом было получено в Филиппополе в тот же день, но только на другой день, и то после полудня отправился туда комендант Филиппополя с сотнею редифов[8] и несколькими заптие; так что, когда он прибыл сюда, селение было все сожжено, и жители были избиты, за

исключением немногих, которые заперлись в оградах двух церквей, чтобы защищаться тут с оружием.

Прибыв туда комендант-паша, вместо того, чтобы заставить турок удалиться и спасти от них оставшихся еще в живых из жителей Перущицы, он присоединился к туркам и послал к находившимся в ограде церквей двоих заптие пригласить их сдаться. На это предложение осажденные отвечали, что они не отказывают сдаться, но требуют, чтобы для сего была послана от начальства коммиссия из людей, которые известны им и которые уверили бы их, что, при сдаче, они не будут также избиты, турками, которые сожгли селение их, избили жителей и продолжают осаждать их.

Ответ этот был сообщен комендантом-пашею филиппопольскому начальству с требованием послать ему еще четыре сотни войска с пушкою. Требование это было тотчас исполнено, а что касается коммиссии, присылки которой требовали осажденные, чтобы сдаться, то она была послана несколько часов спустя, и когда прибыла туда, то церковь была уже бомбардирована, и по причине происходившей тут битвы, не могла приступить туда, чтобы предложить осажденным сдаться, так что те из перущичан, которые еще не были избиены турками, добиты войском.

Таким образом, селение Перущица, одно из самых цветущих, состоявшее из 340 дворов, уничтожено совершенно и жители его избиты, при чем не были пощажены ни старики, ни женщины, ни дети. Только около четверти всего населения, доходившего до 210 душ, успели спастись бегством, но и из них многие были избиты на дороге в Филиппополь. Двенадцать душ из них убито на полверсте от города.

Из спасшихся бегством и пришедших в город, — мужчины арестованы начальством, чтобы быть судимы как бунтовщики, а между женщинами замечено, что вовсе нет молодых женщин и взрослых девушек, которые уверяют, похищены турками и отведены ими в рабство.

Таким, приблизительно, образом уничтожены и другие селения и жители их, которые не подавали решительно никакого повода к подозрению их в революционных замыслах, избиты без всякой пощады, как отъявленные бунтовщики.

17-го мая 1876 г.,
Константинополь.

ААН. Ф. 1, оп. 2, арх. ед. 1425, л. 484—489. Преп. с маст. рус. ез. 9 л. 9 п. с. 34/21

Публ. с пропуски в: Архив на Найден Геров. Ч. II. Под ред. на М. Г. Попруженко. София, 1932, с. 166—170, № 175—176

[1] Получателят е определен по съдържанието. [2] Т. е. апостолите. [3] Въстанието от есента на 1875 г. [4] Дн. Царацово. [5] Партия. [6] Пловдивски окръг. [7] Аделбург[?] [8] Запасни войници.

Превод:

Цариград, 18 май 1876 г.

От моите доклади е известно на императорското посолство, че някои емисари като агенти на така наречения Таен български комитет, който съществува само по име, обикалят вече няколко години наред България, за да подбуждат населението да се готви за въстанието, което този комитет уж организира за сваляне на турското иго.

Народът, тежко потиснат от турското господство, се поддавал толкова по-лесно на внушенията на тези агенти, колкото по-непоносимо ставало положението му от година на година.

По такъв начин мисълта за въстание за освобождаване от турското господство била разпространена между българите твърде отдавна, така че при благоприятни условия тя могла да бъде осъществена, и то не само между интелигенцията, но и всред низшите слоеве на народа, както това показа Ескизагарското дело от миналия септември, в което участниците са били повече селяни, готови да захвърлят ралото и да вземат оръжие.

Заплашителното положение, което взели турците по повод на това дело по отношение на българите, безчинствата, убийствата и всякакъв род насилия, на които те се отдали, както и безнаказаността, с която ги извършвали, възбудили и най-равнодушните, а заплахите, че с настъпването на пролетта ще изтребят българите, и откритите приготовления за това заставили да се въоръжат и онези, които съвсем не мислили за въстание — да се въоръжат, за да имат в такъв случай с какво да се защищават.

При такова настроение на умовете полицейските агенти, изпратени своевременно в Панагюрище (Отлукьой) и Копривщица (Авраталан), градчета в Татарпазарджишкия и Пловдивския окръг, всяко от които има повече от хиляда дворове и са населени изключително с българи, да събират данъци и в същото време и да се запознаят с настроението на умовете на тамошните жители, се отнесли към тези последните с по-голямо нахалство, отколкото обикновено. Българите не понесли своеволията им и се възпротивили на насилието, така че се стигнало дотам, че полицейските агенти били изгонени от Копривщица, а в Панагюрище — както се говори, но това трябва да се потвърди — убили две заптиета.

Изгонените от Копривщица и Панагюрище полицейски агенти донесли на властта, че жителите на тези градчета са въстанали.

Българите, както имах чест да уведомя императорското посолство, действително замисляли въстание, но времето, в което то трябвало да стане, още не било определено и неговото провъзгласяване зависело от обстоятелствата; така че случилото се в Копривщица и Панагюрище не било нищо друго освен само съпротива срещу насилието на полицейските агенти.

Но властта, вместо да изпрати някой да се увери по-напред в истинността на въстанието и тогава да вдигне тревога, се задоволи само с голословните показания на полицейските агенти и побърза да доведе до знанието на правителството, че българите въстанали, и издаде заповед поради липса на войска тук да се съобщи на мюсюлманското население да се въоръжи и да свикат башибозуците за действие против въстанието.

В изпълнение на тази заповед в същия ден беше раздадено всичкото оръжие, колкото се намираше в склада, и бяха изпратени навсякъде куриери да обявят на мюсюлманското население, че гяурите са въстанали, и да го призоват на оръжие за потушаване на въстанието.

При такова разпореждане на властта заедно с известието за предстоящо уж въстание бе разпространен също навсякъде слух, че правителството въоръжава турците и събира башибозуците за изтребване на християните. Селското население повярвало това толкова по-скоро, тъй като турците, както бе казано по-горе, не преставаха още от времето на Ескизагарското дело да се хвалят, че ще изтребят българите, и тези заплахи се повтаряха често и от полицейските агенти, и от другите чиновници, понякога и на публични места, както за това пишеха и във вестниците.

С разпространението на този слух в същия ден вечерта избухна в града пожар в свещарницата на един българин, граничеща отзад с кафене, в което нощем стои пожарната команда, и отделена от нея с дървена стена. Този пожар, както изглежда по всичко, е извършен нарочно от турците, за да усилят тревогата, за което и пръснаха слух, че уж българите са запалили тези дюкяни и в същото време искали да извършат пожари и в други места, за да опожарят града. А българското население от долината при вида на този пожар, който поради високото местонахождение на града се виждал по целия окръг, помислило, че турците са нападнали християните от града, и започнало да се изтегля в планините, за да се укрие от предстоящата беда.

Вместо да разубеди избягалите по такъв начин в планините в съществуването на опасност и да ги убеди да се върнат в своите жилища, властта ги взела за бунтовници, изпратила да ги избият и позволила на турците да разграбят имуществото, което останало по домовете им, и да опожарят селата им.

Така са унищожени повече от четиридесет села, в числото на които едно, Сараджа, на пет версти от Пловдив, е опустошено от турците на града, които в течение на три дни извозваха оттам за себе си имуществото, оставено от избягалите жители, и след изпразването на домовете ги опожаряваха пред очите на лагера на стоящата тук войска и пред очите на властта, която виждаше всичко това и не направи нищо за прекратяване на опустошението.

Тази свобода да вършат всичко така възбуди турците, че след унищожаването на тези села, чиито жители се оттеглили в планините, те започнаха да нападат и тези селища, чиито жители не напуснаха местата си и не даваха никакъв повод да бъдат подозирани революционни замисли.

Приложеното при това описание за унищението на мирното село Перущица и избиването на жителите му показва какво правят турците в този случай, подкрепяни в своите опустошителни действия от властта и войската.

Емисарите, които подбуждали българите да се подготвят за въстание, искали да се възползуват от този случай, за да организират действително въстание, но — според техния план — войводите, които се назначавали да предвождат въстаниците, трябвало да се явят в назначените места само тогава, когато бъде решено да се провъзгласи въстанието, а тъй като времето за това не било още определено, то ако и да се се съставили някъде отряди от въстаници, те са длъжни да чакат пристигането на войводите и тогава да започнат да действуват. Ето защо всички сражения, които турците са имали досега, не са били с истински въстаници, а с мирни жители, които те нарочно вземали за въстаници, за да ги избият, и които затова трябвало да се бият, тъй като и без това били определени за изтребване.

За обясиение на този иначе непонятен начин на действие на турците в този случай нужно е да се прибави, че турците, особено тези от тях, които принадлежат към така наречената „Млада Турция“, със завист гледали на прогреса на християните въобще и особено на българите като най-многочислени в Европейска Турция — прогрес, който те считат, че е опасен за тяхното господство, и искали да го спрат. Затова те се възползувака сега от случая, за да унищожат под вид на потушаване на въстанието всичко, което в последните 20—30 години се е издигнало над общия уровен, и да смъкнат народа до състоянието, в което той се е намирал преди половин век, и по такъв начин да осигурят за дълго своето господство над него. С този умисъл те опустошават големите села и градчетата, които са напреднали повече от другите, и убиват жителите им като бунтовници, а прогресивните хора в градовете обвиняват без каквато и да е причина в заговор, за да ги погубят, така че народът, лишен от ръководители и застъпници, да остане напълно на произвола им.

По такъв начин, ако бъде проведено съответното следствие, ще се окаже, че не българите са въстанали, а турците са нападнали българите, за да ги разгромят, така че това, което става сега както в Пловдивския санджак, така и по другите места в България, не е нищо друго освен Сирийското клане от 1860 г. под друга форма и в по-обширни размери.

Това ожесточение на турците е толкова по-опасно както за българите, така и за всички християни в Турция, защото турското правителство, което в този случай вдигна всички мюсюлмани заедно с черкезите и цигаиите и ги въоръжи поголовно, сега даже и да би пожелало, не е в състояние да ги обуздае и да спре грабежите и убийствата, нямайки необходимите за това сили; така че без външна намеса християните са заплашени с истинска гибел.

P. S. В допълнение на гореизложеното считам за неизлишно да прибавя току-що получените от мен сведения от лице, приближено до един от турските министри.

По предложение на Мидхат паша, министър без портфейл, и Хюсейн Авни паша, военния министър, турското министерство взело решение под предлог на потушаване на въстанието да унищожи напълно големите български градчета, жителите на които са повече напреднали, а другите села и градове да разори чрез грабежа на башибозуците; най-добрите хора всред градските жители да погуби по един или друг начин, да изтреби цялата интелигенция и да не остави нито един от учителите, които са се възпитавали в Русия; да закрие висшите училища и да смаже народа така, че да го лиши от всякаква възможност да се оправи някога и да дойде пак в сегашното положение, за да не бъде опасен за турското господство; и най-сетне, ако е възможно, да потурчи част от него, за да го отслаби още повече.

На това решение се противопоставил министърът на външните работи Решид паша, но напразно и за неговото изпълнение са дадени вече нужните заповеди до провинциалните власти и до комендантите на войски в България.

Такова решение, което Мидхат паша не скрива и говори открито за него и в чийто смисъл турските вестници са обнародвали в последните дни разни подстрекателски статии, ще има за българския народ толкова по-гибелни последствия, защото виновниците за него Мидхат паша и Хюсейн Авни паша с възкачването на престола на султан Мурад ще имат в правителството влияние и достатъчно време, за да го приведат в окончателно изпълнение.

18 май 1876 г., Цариград.

Н. Геров

[Приложение]

Цариград, 17 май 1876 г.

Разорението на селото Перущица, Пловдивски окръг

Селото Перущица, населено изключително с българи, се намира в полите на Родопите, на разстояние три часа от Пловдив и далече от мястото, гдето избухнало така наречената въстание.

Жителите на това село, като забелязали, че турците от околните села се събират около него, започнали да откарват добитъка им, който бил по полето, и заемат заплашително положение срещу тях, изпратили в неделя на 25 април депутация в Пловдив, да доведе това до знанието на властта и да моли да ги защити от предстоящата опасност. Ходатайството беше подкрепено от мен и от австро-унгарския вицеконсул, но властта не направи нищо по него, казала само на просителите, че в случай на нападение от страна на турците върху тях те могат да се защищават.

На другия ден перущенци повториха тази молба, която бе подкрепена отново от австро-унгарския вицеконсул и от мен, поотделно пред губернатора и общо пред султанския адютант, който пристигна този ден в Пловдив, изпратен от султана, за да узнае какво става тук и да му донесе, но и този ден властта не предприе нищо по това. Едва на третия ден, във вторник, беше пратена комисия от двама турци и един българин да узнае основателни ли са оплакванията на перущенци.

Като се приближила до Перущица, комисията я намерила обсадена от турци, на брой от две до три хиляди души, които тя напразно убеждавала да се разотидат, и като не успяла да ги склони на това, върнала се назад, а половин час, след като тя заминала оттам, турците нападнали Перущица, започнали да я опожаряват и да убиват жителите.

Известие за това било получено в Пловдив в същия ден, но едва на другия ден, и то следобед, заминал затам комендантът на Пловдив с една рота запасни войници и няколко заптиета; така че когато той пристигнал там, селото било напълно опожарено и жителите избити, с изключение на немного жители, които се затворили в оградите на две черкви, за да се защищават тук с оръжие.

Като пристигнал тук комендантът-паша, вместо да застави турците да се отдалечат и да спаси от тях останалите още живи жители на Перущица, той се присъединил към турците и изпратил при намиращите се в оградата на църквите две заптиета да ги поканят да се предадат. Обсадените отговорили на това предложение, че те не отказват да се предадат, но искат за това да бъде изпратена от властта комисия от хора, които са им известни и които биха ги уверили, че при предаването няма да бъдат също така избити от турците, които изгорили селото им, избили жителите и продължават да ги обсаждат.

Този отговор бил съобщен от коменданта-паша на пловдивските власти с искане да му бъдат изпратени още четири роти войска и един топ. Това искане било изпълнено веднага, а що се отнася до комисията, изпращането на която искали обсадените, за да се предадат, то тя била изпратена няколко часа след това и когато пристигнала там, черквата била вече бомбардирана и поради водената там битка не могла да се приближи, за да предложи на обсадените да се предадат, така че тези от перущенци, които още не били избити от турците, били доизбити от войската.

По такъв начин селото Перущица, едно от най-цветущите, състоящо се от 340 двора, е унищожено напълно и жителите му избити, като не били пощадени нито старци, нито жени, нито деца. Само около четвърт от цялото население, достигаща до 210 души, успяла да се спаси с бягство, но и от тях много били избити по пътя за Пловдив. Дванадесет души от тях са били убити на половин версти от града.

От спасилите се чрез бягство и дошли в града мъже били арестувани от властите, за да бъдат съдени като бунтовници, а между жените било забелязано, че съвсем няма млади жени и възрастни момичета, които, както уверяват, били похитени от турците и отведени от тях в робство.

Приблизително по такъв начин са били унищожени и други села и жителите им, които не са давали решително никакъв повод за подозиране в революционни замисли, са били избити безмилостно като отявлени бунтовници.

17 май 1876 г.,
Цариград.

[Геров]

1876 май 18, „Радецки". — Доклад на капитан Дагоберт Енглендер до Централния инспекторат във Виена

Относно завладяването на парахода „Радецки" от Ботевата чета.

KAPITÄNSBERICHT

Abschrift

Löbliches Zentral Inspektorat. Wien.

Wie bereits durch Telegramm an das löbliche Zentral Inspektorat und Schiffs-Inspektorat № V in T[urnu] Severin berichtet, wurde „Radetzky" in dieser seiner 14. Bergreise am 29 Mai[1] l[aufendes] J[ahres] beiläufig eine Stunde nach der Abfahrt von Piquet, also 12 1/2 Uhr von Insurgenten überfallen.

Schon bei der Abfahrt von Giurgevo, später sodann in T[urnu] Magurelli, war ein besonderer Andrang von Passagieren bemerkbar, sozwar, dass Gefertigter sich veranlasst sah selbst scharfe Überwachung zu pflegen und solche auch den Schiffsoffizieren dringend ans Herz zu legen.

Erst in Corabia und Piquet war dieser Andrang verdachterregend. Es wurde daher vom Gefertigten besonders darauf gesehen, dass nach den bestehenden Vorschriften die Waffen, welche einige Passagiere bei sich trugen vor der Einschiffung an den Caffegie[2] abgegeben werden. Es muss jedoch gleich eingangs bemerkt werden, dass obwohl ab Piquet über 300 Passagiere an Bord waren, nur bei vieren Gewehre sich vorfanden und gleich nach Aufforderung dem Caffegie abgegeben wurden, dass ferner die Billetten der Passagiere in vollkommener Ordnung waren und sich selbst die Deckpassagiere ganz ruhig verhielten.

Unter dem eingeschifften Gepäck und Fracht waren einige besonders schwere Kisten bemerkbar. Da dieselben jedoch teils als Gepäck, teils als Eilgut aufgegeben erschienen, so konnten sie vom Gefertigten nicht zurückgelassen werden, da sie sonst vollkommen gut condizioniert waren und gerade [bei] diese[r] keine andere Fracht vorhanden war.

Bei der Mittag durch den Kontroleur[3] vorgenommenen Platzrevision war weder am 1., noch am 2. Platze Verdächtiges bemerkbar.

Um 12 1/2 Uhr wurde dem Gefertigten durch den Restaurateur[4] gemeldet, dass einige Passagiere des II Platzes aus ihrem Handgepäck und Mänteln Waffen hervorgezogen, weshalb Unterzeichneter, um die Auslieferung derselben zu überwachen, sich mit dem Kontrolleur in den Schlafraum des II. Platzes begab.

Bei Anlangen desselben war dieser Raum bereits in eine Rüstkammer verwandelt. Papiere und Leinwandlappen lagen am Boden herum und während auf der Stiege begegnete Passagiere anstandslos ihre giltigen Fahrkarten vorwiesen, wurde Gefertigter unten im Schlafraum von schon ganz ausgerüsteten Leuten unringt.

Auf die Frage was da vorginge, wurde die Antwort [gegeben], dass das Schiff sich in Gewalt von Insurgenten befinde und Gefertigter [wurde] von circa 6 Bewaffneten gezwungen sich aufs Deck zu verfügen.

Die Umwandlung, die sich da mittlerweile vollzogen war eine höchst überraschende. Die Gepäcks- und Frachtkisten waren zertrümmert und hatten sich aus denselben die c[ir]ca 180 früher friedfertigen Deckpassagieren bewaffnet und uniformiert. Ihre Zivilkleider lagen bunt um Deck herum.

Alles starrte von bis an die Zähne Bewaffneten, durch welche für den Gefertigten und seine Escorte, sich nur mühsam eine Gasse erzwingen liess.

Sämtliche Schiffsoffiziere, Steuerleute und Matrosen waren von Bewaffneten umschlossen; auf Second[5] und Kontroleur hatten je 6 und 4 Mann angelegt, auf die Maschinisten 3 (wovon 2 in der Maschinkammer und einer bei der Oberlichte) auf die Steuerleute 2, während Bootsmann und Matrosen im Mannschaftsraum eingeschlossen worden waren.

Die Türe der Kapitänskabine war zertrümmert. Bei der Ankunft des Gefertigten am Hinterdeck vor der Salontüre, wurde demselben das beiliegende Manifest[6] der Insurgenten, welches früher dem Second übergeben worden war, eingehändigt, von Second und Kontroleur abgesehen und sämtliche Schiesswaffen dem Gefertigten auf Brust und Schläfe angesetzt.

Ohne sich mit der Durchlesung des Aktenstückes zu befassen, und es geöffnet in der Hand haltend, fragte Gefertigter den sich als Führer[7] der Insurgenten gerierenden durch seine glänzende Uniform leichterkenntlich, um Aufklärung und ermahnte zur Mässigung und Ruhe mit weitvernehmbarer Stimme, da er sich doch nicht unter Räubern befinde.

Es wurden hierauf sogleich die Schiesswaffen gesenkt und zur Verhandlung geschritten. Obwohl nun der Gefertigte durch fast eine halbe Stunde dem Insurgentenführer Vorstellungen machte und sie überreden wollte die Ausschiffung auf der rumänischen Seite oder ohne Berührung von Zwischenstationen in Radujevatz vorzunehmen und lebhaft die traurigen Folgen schilderte, welche eine Landung auf der türkischen Seite für ihn habe, erzweckte er dennoch kein anderes Resultat, als dass er von rabiaten Individuen herumgeschleudert, auf die Brust gestossen und neuerdings durch an die Schläfe gesetzte Revolver bedroht wurde.

Besonders einer[8] der Insurgentenführer, der vollkommen deutsch sprach, spannte den Hahn seines Revolvers und rief: „Schnell! Unser letztes Wort!"

Es war, dass der Moment, in welchem der vorbeikommende, flüchtende Restaurateur einen Schuss fallen hörend, glaubte der Revolver sei abgefeuert worden und dem Maschinisten den Tod des Capitäns in höchster Bestürtzung mitteilte.

Im Bewusstsein gewissenhaft erfüllter Pflicht und um von zwei Übeln das kleinere zu wählen, sah sich der Unterzeichnete gezwungen [...][9] um dadurch die Niedermetzelung der Passagiere und Equipage zu verhüten.

Schon während dieser ganzen Szene wurde die Maschine durch den zweiten Insurgentenchef, einen Popen[10] in Zivilkleidern, kommandiert und bedrufte es vielen Zuredens und der Dazwischenkunft des Wojwoda, dass der Gefertigte das Kommando nur von 2 Bewaffneten umstanden wieder allein führen konnte.

Die Insurgenten auf irgend einer Insel oder sonst unwegsamen Punkte auszuschiffen, war unmöglich, da sie des Fahrwassers kundige Leute hatten und stürmisch die Landung in Koslodui verlangend, durch einen[11] ihrer Führer, russischer Nationalität, genau den Punkt bezeichnen liessen.

Letzterer war sogar über die Seichtheit dieser Stelle informiert und schärfte er dem Gefertigten ein, das Schiff ja nicht auflaufen zu lassen, da zwar die Insurgenten in diesem Falle mit den auf dem türkischen nachkommenden Schiffe befindlichen Rekruten einen Kampf zu bestehen hätten, der Gefertigte aber sogleich bei dem Auffahren niedergeschossen werden würde.

Nachdem vor der Landung noch langsam gefahren werden musste, da die Rüstung und Verteilung des Schiessbedarfes noch nicht beendet war, gelang die Erstere trotz all' der schwierigen Umstände und verfügten sich die Insurgenten in guter Ordnung ans Land, bei ihrem Abzuge ein dreifaches „Zivio" auf seine Majestät den Kaiser Franz-Josef ausbringend.

Von den herbeieilenden türkischen Soldaten des in der Nähe befindlichen Wachhauses, wurde ein Mann durch den Popen niedergeschossen; die anderen ergriffen die Flucht.

Die Reise wurde fürderhin anstandslos fortgesetzt, von Lompalanka Telegramme an das löbl[iche] Zentral—Inspektorat — Wien und Schiffs-Inspektorat — T[urnu] Severin aufgegeben, sowie in Widdin das k[öniglich] u[nd] k[aiserlich] öst[erreichisch]— ung[arische] Konsulat schrift[lich] verständigt.

Dass die mitreisenden türkischen Passagiere ihre Behörden von Lompalanka aus nach den verschiedenen Stationen, besonders Widdin, der Wahrheit gemäss verständigten, konnte natürlich nicht verhindert werden.

Die in Widdin durch den Konsul im Namen des Paschas dem Gefertigten zugehende Aufforderung, türkische Truppen an den Tatort zu befördern, sah sich Gefertigter natürlich gezwungen energisch zurückzuweisen.

Gefertigter erlaubt sich schliesslich noch zu berichten, dass die Insurgenten mit wirklich schönen, dunkelgrünen Uniformen, grünseidener Fahne, guten Waffen und reichlichem Schiessbedarf ausgestattet waren, sozwar dass sie in der Eile der Übersiedlung viele dieser Gegenstände am Deck herumliegen liessen, die eingesammelt wurden und dem Schiffsinspektorat übergeben werden.

[Der Gefertigte berichtet noch], dass während ihres ganzen Aufenthaltes an Bord, sich kein Fall von Trunkenheit ereignet hat und sie Feldapotheke, Verbandzeug und Mundvorrat (5 Säcke) mitführten und einen nassgewordenen Sack Brot mit dem Ausrufe: ihre Freunde im Innern des Landes hätten davon genügend bereit, — einfach am Ufer zurückliessen.

Einige unter den zurückgelassenen Gegenständen aufgefundenen Schriftstücke, Notizbücher, Pässe und Büchlein (Anleitung zum Guerilakrieg)[12] folgen mit, wie auch ein von den übrigen Passagieren verfasstes Schriftstück enthaltend eine Anerkennung für die Haltung der Equipage und Dank für Rettung des Harems.

An Bord „Radetzky", d[en] 30 Mai[13] 1876.

Mit Achtung
Dagobert Engländer
I. Kapitän, Kommendant des Postdampfers „Radetzky"

Ф. ХБ, II А 8141. Автогр. с маст. нем. ез. готич. 10 л. 5 п. с. 34/21

[1] Н. ст. [2] Лицето, определено да прибира оръжието. [3] И. Капор. [4] А. Махт. [5] К. Дойми [6] Писмото на фр. ез. от 17 май 1876 — вж. док. № 382. [7] Хр. Ботев. [8] Д. Тодоров. [9] Или е пропусната някоя дума, или фразата трябва да се разбира така: „Със съзнание за съвестно изпълнен дълг, подписаният се видя принуден да избере от двете злини по-малката, за да запази с това пасажерите и екипажа от поголовно посичане." [10] С. Катрафилов. [11] Теофан Раданов. [12] „Четование или война с чети" от Любомир Иванович. Изд. под ред. на Л. Каравелов. Букурещ, п-ца Свобода, 1873. 123 с. 16°. [13] Н. ст.

Превод:

ДОКЛАД НА КАПИТАНА

Препис

[До] почитаемия централен инспекторат,
Виена.

Както вече бе съобщено телеграфически на почитаемия централен инспекторат и на параходния инспекторат № V в Турну Северин, „Радецки" беше нападнат от въстаници на 29 май тази година при своето 14 пътуване нагоре приблизително един час след отплуването му от Бекет, следователно в 12 1/2 часа.

Още при отпътуването от Гюргево и по-късно в Турну Магурели се забелязваше един особен наплив от пътници, така че капитанът се видя принуден сам да се погрижи за строг надзор, като настоятелно изиска същото и от офицерите на парахода.

Този наплив стана съмнителен едва в Корабия и Бекет. Затова капитанът обърна особено внимание, щото оръжието, което носеха някои пътници, да бъде предавано според съществуващия ред на кафеджията преди качването на парахода. Трябва обаче още веднага да се отбележи, че макар на парахода да се намираха още от Бекет над 300 пътници, само у четирма се намери оръжие, което веднага след изискването му бе предадено на кафеджията; освен това билетите на пътниците бяха в пълна изправност и пътниците на палубата бяха напълно спокойни.

Между натоварените багаж и стока се забелязваха няколко особено тежки сандъка. Тъй като изглеждаше, че част от тях бяха предадени като багаж, а част като стока с голяма бързина, капитанът не можеше да не ги приеме, понеже отговаряха напълно на всички условия и тъкмо при това пътуване нямаше друг товар.

При предприетатата по обяд от контрольора проверка на билети не се забеляза нищо подозрително нито в първа, нито във втора класа.

Около 12 $^{1}/_{2}$ часа бе съобщено на капитана от бюфетчията, че няколко пътници от втора класа измъкнали от ръчния багаж и от палтата си оръжие, поради което той се запъти заедно с контрольора в спалното помещение на втора класа, за да контролира предаването му.

При пристигането на същия това помещение бе вече превърнато почти в оръжейна. Хартии и ленени парцали лежаха по земята наоколо и докато срещнатите на стълбата пътници показваха без съпротива своите валидни билети, капитанът бе обграден долу в спалното помещение от вече напълно въоръжени хора.

На въпроса, какво става тук, бе отговорено, че параходът се намира под властта на въстаници, и капитанът бе принуден от около 6 въоръжени лица да се отправи на палубата.

Промяната, която се бе извършила междувременно тук, бе крайно изненадваща. Сандъците с багажа и товарът бяха разбити и от съдържанието им се бяха въоръжили и облекли в униформа около 180 души, дотогава мирни пътници от палубата. Техните цивилни дрехи се пъстреех [разхвърляни] наоколо по палубата.

Всички се втрещиха от въоръжените до зъби хора, между които капитанът и придружаващите го едва с мъка можаха да си пробият път.

Всички офицери на парахода, кормчии и моряци бяха заобиколени от въоръжени лица; срещу втория капитан бяха насочили пушки 6 души, а срещу контрольора — 4; срещу машинистите — 3-ма (от които 2-ма бяха в машинното помещение и един при оберлихта), срещу кормчиите — 2-ма, докато боцманът и матрозите бяха затворени в помещението на екипажа.

Вратата на капитанската кабина бе разбита. При пристигането на капитана на задната палуба пред вратата на салона му бе връчен приложеният [тук] манифест на въстаниците, който беше предаден по-рано на втория капитан; към гърдите и слепите очи на капитана те насочиха всичките си оръжия без оглед на втория капитан и контрольора.

Без да се занимава с прочитането на документа, и като го държеше разтворен в ръката си, капитанът поиска обяснение от държащия се като водач на въстаниците, който лесно се познаваше по блестящата униформа, и с висок глас подкани към умереност и спокойствие, тъй като все пак не се намираше всред разбойници.

Веднага след това оръжието бе свалено и се пристъпи към преговори. Макар сега капитанът в продължение на половин час да настояваше енергично пред водача на въстаниците и искаше да ги убеди да направят дебаркирането или на румънския бряг, или в Радуевац без спиране на междинните станции и да изтъкваше разпалено печалните последици за него от едно добаркиране на турския бряг, все пак той не постигна никакъв друг резултат, освен че беше блъскан насам и натам от разбеснели хора, удрян в гърдите и наново заплашван с опрян на слепите очи револвер.

Особено един от водачите на въстаниците, който говореше отлично немски, дръпна спусъка на револвера си и извика: „Бързо! Това е нашата последна дума!"

В този момент минаващият бюфетчия, който бягал, чувайки щракането, помислил, че револверът е изгърмял, и съобщил на машиниста с най-голям ужас за смъртта на капитана.

Със съзнание за съвестно изпълнен дълг и за да избере от двете злини по-малката, подписаният се видя принуден [. . . .], за да запази чрез това пасажерите и екипажа от поголовно посичане.

Още докато продължаваше цялата тази сцена, машината бе направлявана от втория водач на въстаниците, един поп в цивилно облекло, и беше нужно дълго убеждаване и намесата на войводата, за да може капитанът да поеме пак сам командуването, само че заобиколен от 2-ма въоръжени хора.

Дебаркирането на въстаниците на някой остров или на някое отдалечено място беше невъзможно, тъй като те имаха хора, запознати с водното пътуване, и като изискваха настойчиво дебаркиране в Козлодуй, определиха чрез един от техните водачи, русин по народност, точно мястото.

Последният беше дори информиран за плиткостта на това място и заповяда на капитана да не позволи парахода да заседне, тъй като в такъв случай въстаниците ще трябва да водят бой с новобранците, които се намирали на следващия след тях турски параход, а капитанът ще бъде застрелян веднага в случай, че параходът заседне.

След като беше необходимо още и преди дебаркирането да се пъгува бавно, тъй като не бе привършено въоръжаването и раздаването на муниции, то стана успешно въпреки всички трудни обстоятелства и въстаниците се отправиха на брега в добър ред, като извикаха при потеглянето си трикратно за негово величество император Франц Йосиф: „Да живее".

Един от бързо приближаващите се турски войници на близкия пост бе застрелян от попа, другите избягаха.

Пътуването продължи след това мирно; от Лом бе изпратена телеграма до почитаемия централен инспекторат — Виена, и до параходния инспекторат — Турну Северин, така също бе уведомено писмено от Видин императорското и царско австро-унгарско консулство.

Естествено не беше възможно да се попречи на пътуващите в парахода турци да съобщят истината от Лом на своите власти по различните станции, особено във Видин.

Капитанът се видя естествено принуден да отхвърли енергично отправената му във Видин чрез консула от името на пашата покана да превози турски войски на местопроизшествието.

Капитанът си позволява в заключение още да докладва, че въстаниците бяха снабдени с наистина хубави тъмнозелени униформи, зелено копринено знаме, добри оръжия и достатъчно муниции, така че те изоставиха в бързината на дебаркирането много от тези предмети, разхвърляни по палубата, които бяха събрани и които ще бъдат предадени на параходния инспекторат.

[Капитанът докладва още,] че през време на техния престой на борда не се е оказал никакъв случай на пиянство и че те носеха походна аптека, превързочен материал и провизии (5 чувала) и просто изоставиха на брега един измокрен чувал с хляб, викайки, че техните приятели във вътрешността имали достатъчно такъв.

Някои измежду изоставените намерени предмети — ръкописи, бележници, паспорти и книжка (Наставление за партизанската борба)—са приложени тук, така също и едно писмо, изготвено от останалите пътници, което съдържа похвала за държанието на екипажа и благодарност за спасяването на харема.

С почитание
Дагоберт Енглендер,
1 капитан, комендат на
пощенския параход „Радецки"

На борда на „Радецки",
30 май 1876.

392

1876 май 18, Белград. — Писмо от Иван А. Карастоянов до Спас Вацов в Загреб

Съобщава му за преминаването на Ботевата чета.

Белград, 18 мај 1876.

Љубезни приятељу,

Не мислих още да ти одговора, защото чеках Сим[е]она[1], но той не дойде, но само ти явявам една радосна вест: днес сабахле пристигна телеграф, кој гласи да се навезло 200 бугара на лађи „Радецки" и кад су дошли између Лом Паланке и Орехово, од један пут се сви преобукли у униформа, турили калпаци и наоружани два официра излезли пред капетана лађе и казали да на сваки начин мора да их извезе на бугарску обалу и капитан принуђен морао је стат. Бугари, оглашавајући трубом

нихов излазак из лађе развише заставу и певајући народне песме одоше да буне народ.

Твој искрени приятељ
Ив. А. Каростојанов

П. П.
Панајот[2], Иљо[3], Цеко[4] и Тоте[5] [в]сички са на брой повече од 600 душ и до 23 н[ай]-к[ъсно] нема да преходат; одговори ще дойдеш ли и пр.[6]

[На с. 4 адрес]
Herrn S. Wazow,
Oberrealschule
in Agram[7]

[и бележки с молив]

ГА. Ф. СВ, 8. Автогр. с маст. повр, 2 л. 1 п. с. 23/14

[1] Христов. [2] Хитов. [3] Марков. [4] Петков. [5] Филип. [6] Писмото е написано на смесен българо-сръбски език и затова го даваме в превод. [7] Загреб.

Превод:

Белград, 18 май 1876.

Любезни приятелю,

Не мислех още да ти отговарям, защото чаках Симеона, но той не дойде; съобщавам ти само една радостна вест: днес сутринта пристигна телеграма, която гласи, че 200 българи пътували на парахода „Радецки" и когато дошли между Лом Паланка и Оряхово, изведнъж всички се преоблекли в униформа, турили калпаци и двама въоръжени офицери излезли пред капитана на парахода и [му] казали, че непременно трябва да ги изведе на българския бряг, и капитанът, принуден, трябвало да спре [парахода]. Българите, огласявайки с тръба слизането си от парахода, развили знаме и пеейки народни песни, отишли да бунтуват народа.

Твой искрен приятел
Ив. А. Карастоянов

П. П.
Панайот, Иљо, Цеко и Тотю всички са на брой повече от 600 души и до 23-и най-късно няма да преминат. Отговори, ще дойдеш ли и пр.

[На с. 4 адрес]
Господин
С. Вацов,
Реалната гимназия
в Аграм

393

1876 май 18, Олтеница. — Писмо от Тома А. Кърджиев до Янко Ангелов в Гюргево

В града се намират към 30 души, готови да се присъединят към организираната чета. Събират пари за въоръжаването им.

Олтеница, 18 май 1876.

Брате Ангелов,
Гюргево.

Пристигнах тука с другарите си заедно, намерих се с г-на Чернев[1] и от разговора си с него, както и с някои от тукашните добри хора ето какво можах да разбера: тука се намират доволно хора, които на всеки час питат кога ще ги повикат, за да тръгнат. От тези хора ний пови-

кахме двама-трима и предложихме им целта, за която сме дошли. От тях ние можахме да разберем, че в този град непременно ще има 30 души, решени да тръгнат и се съединят с четата. Главното е, че тука се намират хора юнаци и които са хайдутували, а и таквизи хора са потребни нам. Казват ми, че не били приготвени с нищо. Но затова снощи се събраха гражданите и решиха да съберат помежду си пари и да се употребят за приготовление на тукашните хъшове. Вярвам, че пари днес-утре ще има тука събрани, а с тях пари казвам, да се купят най-напред 25-те револвера от Карнабата[2], който, като взе двата сандъка, каза, че една ще ни го даде на същата цена, както са купени, т. е. за 1118 fr. После да се направят тука паласки и цървули за хората, а пушки ще им се дадат все от общите.

Проводете един калъп от преправените с две клечки, че и тука да се направят за 20 пушки фишеците. Тукашните ще купят, колкото барут могат да намерят. Ще намерят и куршум, пък нека работят.

Днес остава да се разговорим върху най-важното, т. е. за сгодно място да се пренося стоката и пр. Сбогом. Аз утре ще гледам да се завърна.

Твой Т. А. Кърджиев

Преди да пристигна аз тука, изпратил се за в Гюргево нарочен човек да се споразумее с нас. Името му било Христо Беленски. Вие ще се разговорите с него за работите ни.

[На с. 4 адрес]

За господина
Я. Ангелова,
в Гюргево.

Ф. ЯА, ст. № II В 317. Автогр. с маст. 2 л. 2 п. с. 27/21

[1] Атанас. [2] Пенко Карнобатов[?].

394

1876 май 18, Русе. — Доклад от Ричард Рийд до Хенри Елиот в Цариград

Според получените официални телеграми въстанието е потушено навсякъде. Извършените екзекуции в Габрово са имали силно въздействие върху останалите въстаници.

№ 18
Will be
sent Home

Rustchuk, 30[1] May 1876.

Sir,

The Governor-General called at this Consulate yesterday and informed me that from telegrams he had just received from the disturbed district he was happy to say that the rising was all but put down; indeed the people who have suffered being convinced that all is over, are applying to the Government for assistance to enable them to repair their houses and other property that has been damaged and the Pasha told me that he had ordered this assistance to be given.

On Saturday last some of the troops that were sent down the line to look after the Circassians, as I had the honor to report in my № 14 of the 26th inst., returned with 15 Circassians who had been seized committing depredations in villages near the line. These men, the Pasha says, had nothing to do with the present movement but were evidently taking advantage of the opportunity, and will be at once tried and punished with as much severity as may be consistent with the laws.

At Gabrova two insurgent chiefs were executed, and, the Pasha states, that this had such an effect there that not a single insurgent was to be seen or heard of there after.

At Trojan also where there were a greater number of insurgents, the intelligence of the execution (at Gabrova) immediately produced a state of tranquillity which has reigned there ever since.

The Bulgarians here continue to assert that they have been duped a second time by the agents of a Power from which they had reason to expect otherwise — indeed these agents have for some days ceased to go amongst them and I am told that they are very downcast from the turn affairs have taken here.

Since penning the foregoing, the intelligence of the accession to the throne of the Sultan Murad V has reached this and been promulgated.. The whole place is in a state of exultation, and this is sure to have a beneficial effect in every direction.

I have the honor to be, etc..
(Sgd) R. Reade

His Excellency
The Right Hon. Sir H. G. Elliot. G. C. B.

ИБИ — БАН. Фотокоп. англ. ез. 2 л. 2 п. с. 32/18·5
Ориг. се съхранява в Архива на Министерството на външните работи в Лондон.

Публ. в: Turkey № 3 (1876). Correspondence respecting the Affairs of Turkey and the insurrection in Bosnia and the Herzegovina. London, 1876, № 383

[1] Н. ст.

Превод:

№ 18 Русе, 30 май 1876.

Господине,

Генерал-губернаторът посети консулството вчера и ми съобщи, че от телеграмите, току-що получени от размирния окръг, той е щастлив да каже, че цялото въстание е било потушено; действително хората, които пострадали, като се уверили, че всичко е преминало, се обръщат към правителството за помощ, за да им позволи да си възстановят къщите и другия имот, който е пострадал, и пашата ми каза, че той бил наредил тази помощ да се даде.

Миналата събота някои от войските, които били изпратени надолу по линията, за да преследват черкезите, както имах честта да съобщя в моя [доклад] № 14 от 26 т. м., се върнали с 15 черкези, които били хванати, като извършвали грабежи в селата близо до линията. Тия хора, казва пашата, нямали нищо общо със сегашното движение, но изглежда да са се възползували от случая и веднага ще бъдат съдени и наказани с такава строгост, каквато изисква законът.

Двама въстанически главатари в Габрово били екзекутирани и пашата казва, че това имало такова въздействие там, че нито един въстаник не се е видял ни чул след това.

В Троян, където също имало голямо число въстаници, новината за екзекуцията [в Габрово] веднага предизвикала състояние на затишие, което оттогава цари там.

Тук българите продължават да твърдят, че те били за втори път излъгани от агенти на една сила, от която те имат основания да очакват друго нещо; действително тези

агенти за известно време престанали да ходят между тях и научих, че те са твърде обезсърчени от обрата, който взеха нещата тука.

След като написах горното, пристигна и бе обнародвана новината за възкачването на трона на султан Мурад V. Целият град е в състояние на радостно възбуждение и това сигурно ще има благоприятен отглас във всяко отношение.

Имам чест и пр. . .
(п) Р. Рийд

До негово превъзходителство
сър Хенри Елиот . . .

395

1876 май 18[1], Русе[2]. — Писмо от Георги Петкович до Янко Ангелов и други дейци в Гюргево

Довели са в Русе арестуван селянин от околните села, у когото уж се намирал списък на революционни дейци. Научил се е за преминаването на Ботевата чета. Местните революционни работници бързат да прехвърлят Дунава.

Братя,

Султан Мурад се въ[з]царил[3]. Бъдете известни, [че] днес се празнува. Снощи докараха от тукашните села едного млада българина, свързан, когото видях и аз, кога го носеха. Тоя човек имал някакви си книжа (документи), в които уж имало много хора записани и уж от село в село го носят чак от Видинско. Тия ми ги говори евреинът (Мехмед ага). Също ми каза и за минуването на триста души въстаници[4] помежду Лом и Видин с немския параход[5] отсам Дунава. Нашите момци много бързат, какво ще ги правим? Искат да минуват тайно, защото е забранено да отхождат оттук за във Влашко наши хора, както ви говорих. Известете ми какво прави вл[ашкото] правителство? Как се сполучи в голямото село[6] и има ли надежда за скоро това минуване отсам Дунава? Какво да правим ний, когато навсякъде пазят и не щат може момците да се придружат. Ако ли не минат водата, само известете ми някой ден попреди.

Кръстникът[7]

[На с. 4 следния текст и адрес]

Днес пратих по Ивана риза, гащи и чорапи за Панайота. Прие ли ги? Довечера ще си дойде х. Томата, и ако има нещо новини извътре, ще ви ги съобщя. Бързайте, братя. Немските вапори не щат ги остави да спират на турските пристанища.

Отвъдния

Господина Янка Ангелова,
в Гюргево.[8]

Ф. ЯА, ст. № II В 324. Автогр. с маст. 2 л. 2 п. с. 23/14

[1—2] Датата е определена по съдържанието, а градът — по автора. [3] На 18 май ст. ст. [4] Ботевата чета. [5] Австрийският параход „Радецки". [6] Букурещ. [7] Г. Петкович. [8] Адресът е писан с друг почерк.

1876 май 19, Москва. — Писмо от Нешо Бончев до Марин Дринов[1]

От д-р К. Киркович и Ив. Джуджев, избягали от България, е научил подробности по организирането и потушаването на въстанието. Съжалява, че болестта му е попречила да вземе участие в това общонародно освободително движение.

Москва, майя 19, 1876.

Още през априлия ти отписах, друже, във Варшава „до востребования"[2], спроти желанието ви; не зная стигна ли ти моето писмо. Описах ви вкратце някои бележки за учения ви труд, които длъжни сте да прочетете снизходително.

След като се позавзех, реших да си ида в Турско, но внезапно дойдоха вести за българското въстание и аз пречаках в Одеса още някой ден и като се уверих, че не е в Турско за болен човек, а още и в Одеса ми не приляга да седя, станах и дойдох в Москва. Едва вчера стигнахме тука. Намерение нямам да остана в Москва, а ще да преседя това лято, а наесен ще ида на юг, понеже е такова мнението на докторите. Ако се умири в Турско, дома ще си ида, ако ли не, в Южна Русия.

Дойде Киркович[3] в Одеса с всичкото си домачадие и приказва ми за началото на движението като очевидец. Пред очите му е изгорял, речи, филибилишкият санджак[4]. Дойдоха и дохождат и други много българи. Движението се е почело[5] в село Панагюрище и тамо му е била силата, а такожде[6] в Копривщица, Пазарджик и проч., да ти не пиша потънко, че може да знаеш и по-добре. Сега пишат, че е всичко изгоряло там. Изгоряло е и нашето място.[7] Дойде Йован[8] Джуджов в Одеса и приказва ми много подробности за организицията на това движение, които не мога ти описа, най-паче[9] като имаш от тогожде Йована и от брат ти Найден[10] писмо за тия работи. Стигна ли ти такова едно писмо?

И взыгра радостию душа моя.[11] Защо ме снайде сега болест? Мислих си много пъти: народът с радост взима оръжието. Всеки припка да помага, а ние лежим. „И посрамиха се най-паче мъдрите, които първи трябваше да излязат во сретение[12] жениху."

Много ти здраве от Тенова и Ксенофонта[13].

Здравей!

Твой Н. Бончев

P. S. Пиши до време чрез Ксенофонта, ако ли иде и той в планината с инсургентите,[14] както ни плаши тука, тогава ще ти отпиша.

Ф. МД, п. 155. Автогр. с маст. 2 л. 3 п. с. 21/13·5

Публ. откъс в: Горинов, Недьо. Нешо Бончев и Априлското въстание. В: в-к Оборище бр. 2 от 3 май 1935, с. 2

[1] Получателят е определен по фонда и въз основа на съдържанието. [2] До поискване [poste restante]. [3] Д-р Кирко. [4] Пловдивският окръг. [5] Започнало. [6] Така също. [7] Панагюрище. [8] Иван Джуджев. [9] Още повече. [10] Дринов. [11] „И развесели се от радост душата ми." [12] Посрещане. [13] Райко Жинзифов. [14] Въстаниците.

1876 май 19, Букурещ. — Заповед за арестуването на Кириак Цанков във връзка с преминаването на Ботевата чета, издадена от Илфовския окръжен съд

pr[imit] 1ª Junie[1], 876.
№ 2886

Nº 391 Reg[istratura] Trib[unalului]

Copie

TRIBUNALUL DE ILFOV

In numele legei şi al M[ăriei] S[ale] Domnului

Noi N. At. Popovici judecător de instrucţiune pe lângă tribunalul de Ilfov, mandăm şi ordonăm tutulor portăreilor saŭ agenţĭ a puterei publice să conducă la închisórea Văcăresci conformându-se lege, pe numitul Chiriac Ţancoff, prevenit pentru delict penat de art. 75 C[odul] Penal.

Punem îndatorire directorului saŭ custodelu acelei închisorĭ să'l priméscă şi să'l ţină în deposit pênĕ la alt ordin.

Cerem de la toţĭ depositarii puterei publice să dea ajutor pentru esecutarea acestuĭ mandat în cas de cerere din partea purtătoruluĭ Iuĭ.

Spre acest sfêrşit 'l-am sub-scris şi sigilat cu sigiliul nostru.

Făcut la Bucureşti, 1876 Maiu 31.

(Semnat)

Judecator N. At. Popovici

(L. S.)[2] Grefier A. J. Goescu

Nº 2439

[на с. 2]

Jordan Ivan, jandarm pedestru

Ф. КЦ, п. 103, 62. Ориг. рум. ез. 1 л. 2 п. с. 31/19

[1] Н. ст. [2] Locul sigiliulu — място за печат.

Превод:

Получено на 1 юни 876.
№ 2886

№ 391 [в] рег[истратурата] на окр[ъжния съд].

Копие

ИЛФОВСКИ ОКРЪЖЕН СЪД

В името на закона и на негово височество княза.

Ние, Н. Ат. Попович, съдебен слодовател при Илфовския окръжен съд, нареждаме и заповядваме на всички изпълнители или агенти на публичната власт да отведат в затвора Вакърещи, позовавайки се на закона, именуемия Кириак Цанков, обвинен по чл. 75 от наказателния закон.

Задължаваме директора или настоятеля на затвора да го приемат и да го задържат до втора заповед.

Изискваме от всички изпълнители на публичната власт да окажат съдействие за изпълнението на тази заповед в случай на искане от страна на приносителя ѝ.

За което я подписахме и подпечатахме с нашия печат.

Издадено в Букурещ, 1876 май 31. (Подпис) Съдия Н. Ат. Попович

Секретар А. И. Гоеску

(Място за печат)
№ 2439

[На с. 2]

Йордан Иван[ов], пеши стражар.

1876 май 19, Русе. — Писмо от Георги Петкович до Янко Ангелов в Гюргево

Да се пазят от упоменатия в писмото сърбин А. Илич. Иска подробности за преминаването на Ботевата чета.

Р[усе], 19 май 876.

Г[-н] Янко Ангелов,
в Гюргево.

Вчера ви писах—не [се] съмнявам за приемването.

Днес някой си Атанас Илич, родом сърбин, пътува през града ви и отива за Видин. За каква [работа] и защо, не мога да узнам, само зная, че тоя човек е много опасен и трябва да се пазим, за да не би да си допущат момците нещо пред хора непознати да говорят, че и той с каквато мисия ходи, за да сполучи. Затуй забележете го това всекиму, както в града ви, така също и в другите градища, гдето има от добрите ни патриоти братя—българи. Вий срещнете се с него и ще разумеете работите. Питайте го, защо не пътува с турския параход, който отива по-бързо и по-сигурно, а па[к] се е решил по сухо и не знае ли какво може да го сполети.

Поздравлявам ви
Кръстникът[1]

П. П. Уста Георги[2] отсъствува ли? Пишете ми, за каквото ви питах. Научих се, че славяните[3] щели да се извадят от австр[ийските] вапори[4]. Ако знаеш подробности за преминуването на нашите братя[5], пиши ми. Научих се, че са свързали капитанина, истина ли е? Влашкото правителство какво прави? Завърнаха ли се братята от голямото село[6]? Донесоха ли от потребното доволно? Работниците работят ли?

Отвъдния

[На с. 4 адрес]
Господина
Янка Ангелова,
в Гюргево.

Ф. ЯА, ст. № II В 319. Автогр. с маст. 2 л. 2 п. с. 23/14·5

[1] Г. Петкович. [2] Т. Кърджиев. [3] Матросите-славяни. [4] Параходи. [5] Ботевата чета. [6] Букурещ.

1876 май 19, Пловдив. — Писмо от Николай Чалики до Найден Геров в Цариград

Уведомява го за новите турски злодеяния и за бедственото положение на населението в Сопот, Карлово и Калофер. Подадено е прошение за събиране на оръжието от българите в Пловдив. По този начин турците ще почнат да ограбват и града, тъй като селата са вече оплячкосани.

Пловдив, 19-и майя 1876.

Господине Н. Геров,
в Цариград.

Вчера Ви писах.

Днес заранта, като бях у господина Аделбурга[1], дойде един немец от Карлово[2], който живял там, и му се оплака, че го съблекли читаците. Той ни разказа, че в Карлово читаците разграбили 120 къщи, убити няма много, но моми, жени и деца обезчестени имало твърде много. На Вашата къща нападали няколко пъти, но не можли нищо да сторят, защото имало насреща в хана аскер[3]. В двете училища стоял аскер, който изчупил джамове и всичко както на училищата, така и на църквите.

На всички сопотненци[4], карловци и калоферци изобрали оръжието, тъй щото сега един циганин може да обере цяло село, без да има кой да му се противи. В тези села хората не смеят да си покажат главата навън; хляб, брашно нямат, а ядат варено жито. Страшно е, да не изгорят тези села и да изколят хората.

Вчера, като ни съобщиха възкачването на престола на султан Мурада, вдигнахме всичките консулства големите знамена. Вечерта щеше да има донанма[5], понеже телялин[6] вика, че който не отвори вечерта, ще му се вземе една лира глоба. Но къде два часа нападнаха на Орта-Мезар[7] на един чаршилия[8] и при Шадравана[9] на един гражданин, та хората затвориха и побягнаха у дома си. Тъй се свърши донанмата.

Писах Ви, че прошение беше се дало да се събере оръжието от българите. Види се, искат да разграбят и Пловдив, защото по селата не остана вече що да грабят.

Селим ефенди, който беше пратен лани с г-н Стоянович[10] в Загора[11], дойде тук за истиндаците[12] и направиха четири отделения. От българите избраха: х. Иван, Василаки Милков, Тодораки Власаков и Недкович, но те са само да потвърдяват с подписите си безчеловечията на турците.

Вчера консулите ходиха да честитят на пашата за новия цар, но аз като драгоманин, не ходих, и повече защото не зная разположението на нашето посолство.

Казват, че княз Церетелев[13] е в Едрене[14] управляющи консулството ни.

Приемете уверението на отличната ми почит.

Ваш Чалики[15]

Ф. НГ, дял III. Ориг. с автогр. с маст. 1 л. 2 п. с. 27/21

[1] Австрийски консул. [2] Дн. Левскиград. [3] Войска. [4] От Сопот, дн. Вазовград [5] Празненство с илюминации. [6] Глашатай. [7] Квартал и площад в Пловдив. [8] Търговец на дребно. [9] Водоскока. [10] Иван[?] [11] Стара. [12] Разпитите, следствията. [13] Алексей Николаевич. [14] Одрин. [15] Николай.

1876 след 19 май[1], б. м. — Изложение за избухването и потушаването на въстанието в Копривщица, Панагюрище и Перущица.

Апр[ил] 1876[2].

Les agents de la police envoyèrent à Outloukeuy[3] et à Avratalan[4], deux grandes bourgades habitées exclusivement par les bulgares, pour encaisser les impôts et sonder les esprits des habitants, en retournant ils donnèrent l'avis à l'autorité de Philippopoli[5], que les habitants de ces deux bourgades se sont révoltés. Si l'autorité avait envoyé quelqu'un pour s'assurer du fait, on aurait vu, que ce n'était qu'une rixe entre les habitants et les dits agents de la police, provoquée par la violence très commune à ces derniers; mais en absence du mutessarif[6], son remplaçant sans examiner, si c'est vrai ou non, en avertit le gouvernement central et provoqua l'ordre d'armer la population musulmane et de former des troupes des bachibouzouks pour combattre la révolution.

Avec la nouvelle de la révolte, il s'est répandu un bruit dans le district, que le gouvernement fait armer les turcs et appelle des bachibouzouks pour massacrer les bulgares.

La population ajouta foi d'autant plus que les turcs ne cessaient depuis six mois de menacer de massacrer les chrétiens. Le même jour où ce bruit était répandu, il eut à Philippopoli un incendie, qui d'après toutes les apparences était fait expré par les turcs pour donner l'alarme ... incendie, qui par la situation de la ville, se voyait presque dans toute l'étendue du district; les habitants des villages ont cru, que le massacre des chrétiens a été commencé par les habitants de Philippopoli. Plusieurs d'entre eux se réfugièrent dans les montagnes pour ne pas être massacrés.

Ces réfugiés au nombre de 20 à 25 mille — hommes, femmes et enfants sont pris pour des insurgés par l'autorité, qui au lieu de les rassurer et les faire rentrer chez eux, envoie des bachibouzouks pour les combattre comme des insurgés et permet aux turcs de s'emparer de leurs biens et de brûler leurs maisons. Ainsi sont brûlés plus de quarante villages, dont l'un à trois quarts d'heure de distance de Philippopoli fut pillé et brûlé par les turcs de la ville, aux yeux de l'autorité et en vue du camp des troupes qui s'y trouvent. Le pillage et l'incendie de ces villages ont duré pendant trois jours sans que l'autorité fit quelque chose pour arrêter cette dévastation. Ce laisser faire de l'autorité encouragea tellement les turcs, que après avoir détruit par incendie et pillé des villages, dont les habitants s'étaient retirés dans les montagnes, ils commencèrent à attaquer des villages, dont les habitants étaient à leurs places tout à fait tranquilles.

Le récit de ce qui avait lieu à Pérouschtiza donnera une idée exacte de ce qui s'est fait à cette occasion par les turcs appuyés par l'autorité.

Ce village à 3 heures de distance de Philippopoli, composé de 300, trois cents, maisons et peuplé exclusivement des bulgares, fut cerné par les turcs, qui menaçaient de dévaster et de massacrer les habitants. En vue de cette ménace, les habitants envoyèrent une députation à Philip[popoli] pour prier l'autorité de prendre les mesures nécessaires pour les préserver du danger imminent, mais l'autorité resta sourde à ces demandes. Cette demande, appuyée par le vice-consul d'Autriche-Hongrie et celui de la Russie, fut repetée le lendemain devant l'aide de camp de sultan, qui était arrivé ce jour, chargé de sa majesté pour voir ce qui se passe. Ce n'est que le 3-me jour

que l'autorité envoya une commission de deux turcs et d'un bulgare pour constater, si le village de Pérouschtiza était vraiment menacé par les turcs des villages voisins. Arrivée là, la commission trouva le village cerné par des milliers de turcs, elle tâcha de toutes les manières de les persuader de se retirer, mais ne pouvant y parvenir, elle retourna à Phllip[popoli]. Une demi-heure après le départ de la commission, les turcs attaquèrent le village, le brûlèrent et massacrèrent tous les habitants à l'exception de quelques femmes et enfants, qui se sauvant par la fuite, apportèrent à Philip[popoli] la nouvelle de cette catastrophe. Quelques centaines d'hommes ayant des armes s'enfermèrent dans les deux églises pour y se défendre. En apprenant ceci, le pacha, commandant de la ville de Philip[popoli] se rendit là-bas, avec une centaine de rédifs; arrivé la, au lieu de disperser les aggresseurs, il se mit à côté d'eux, et envoya deux zaptiés pour sommer ceux qui s'étaient enfermés à l'église de se rendre; ceux-ci, soupçonnant quelque ruse de la part des turcs qui les assiègeaient, répondirent qu'ils [sont] tous prêts à se rendre à une commission, envoyée par l'autorité de Philip[popoli] et composée de personnes qu'ils connaissent et qui puissent les persuader qu'en se livrant ils ne seront pas massacrés. Cette réponse fut transmise par le commandant-pacha à l'autorité de Philip[popoli] avec la demande de lui envoyer encore quatre cents rédifs avec un canon. L'autorité s'empressa d'envoyer immédiatement les troupes et les canons demandés, quand à la commission, elle ne fut envoyée que plusieurs heures après; arrivée au village, elle trouva l'église bombardée.

Ainsi le village de Pérouschtiza, qui se trouve loin des lieux où la soi-disante révolution s'était declarée et dont les habitants ne pensaient jamais à la révolte, fut complètement détruit et les habitants massacrés, à l'exception de 400 personnes environ, qu'ont réussi à se sauver en fuyant à travers des lignes des aggresseurs, parmi lesquelles on a remarqué qu'il n'y a pas de jeunes femmes et des filles, lesquelles on dit, étaient enlevées par les turcs et emmenées chez eux en esclavage. Pour justifier ce massacre, les turcs disent, que les habitants de Pérouschtiza avaient l'intention de prendre part à l'insurrection et la preuve en est qu'ils se sont défendus contre les aggresseurs, mais s'ils ont eu le courage de le faire, c'est parce qu'en demandant à l'autorité de prendre des mesures pour les préserver des menaces des turcs, l'autorité leur permit, en cas d'attaque de se défendre. Une douzaine d'habitants de Pérouschtiza, qui s'étaient sauvés en fuyant en route pour Philippopoli juste à la distance d'un kilomètre de la ville, furent massacrés par des turcs de la ville. C'est de la même manière à peu près que d'autres grandes villages furent détruits et les habitants massacrés; ceux d'entre eux qui voulaient se défendre, sont pris pour insurgés, comme ceux des hommes de Pérousch[tiza] qu'en se sauvant par la fuite sont arrivés à Philip[popoli], ont été emprisonnés pour être jugés comme révolutionnaires.

Profitant de cette manière d'agir des turcs, quelques agents étrangers inconnus[7], qui depuis le printemps, parcouraient les provinces pour exciter les bulgares à la révolte, ont tâché de former des détachements des insurgés; un tel sous le nom de Georges Penkovitch[8], qui parlait le turc, le roumain, le grec et le bulgare est apparu à Bélovo[9], et c'est sous son instigation que quelques mécontents de ces localités ont brulé la station de chemin de fer où s'était enfui un gardien nègre, dont ils cherchaient à se débarasser parce qu'il leur faisait beaucoup de vexations. Mais ce n'est pas encore exact, si ces agents ont réussi à forme run noyau de véritables insurgés.

Les habitants d'Avratalan, qui d'après la déclaration des agents de la police, sont les premiers avec les habitants d'Outloukeuy, qui se sont révoltés, ont envoyé deux fois une pétition écrite à Philip[popoli] dans laquelle ils déclaraient qu'ils n'ont pas eu même l'idée de se révolter et qu'ils tiennent arrêtés ceux qu'ont eu la rixe avec l'agent de la police à la suite de laquelle ceux-ci les ont dénoncés comme insurgés; en même temps ils priaient l'autorité d'envoyer quelqu'un pour s'en assurer; mais leur demande transmise au valy d'Andrinople[10] était rejetée et ils sont traités comme des insurgés contre lesquels sont envoyés des troupes et des bachibouzouks pour les combattre.

Le 19 mai passait par Andrinople un train de chemin de fer avec des bachibouzouks. Devant la station un d'eux tira du wagon sur un jeun homme bulgare, qui fut tué sur place. Le lendemain un autre bachibouzouk au même endroit éventra un autre enfant bulgare et le même jour un 3-me bachibouzouk à Philip[popoli] tua un paysan près du palais du gouverneur. Chaque fois que des détachements des bachibouzouks arrivaient à la ville, ils faisaient de tels désordres, que les marchés se fermaient et chacun devait se sauver chez lui.

S'ils font de choses pareilles dans la ville, ont peut s'imaginer les atrocités qu'ils font aux villages envers les paysans.

Outre les atrocités des bachibouzouks, les turcs armés de Philip[popoli] ne laissent personne des paysans entrer dans la ville sans les arrêter et les piller.

En présence de cette manière d'agir de l'autorité, qui au lieu de poursuivre les insurgés, s'il y en a, aide les turcs à détruire les villages et de massacrer les habitants paisibles. Les bulgares commencent à penser que les turcs, d'accord avec le gouvernement sous pretexte d'une insurrection...[11]

ААН. Ф. 1, оп. 2, арх. ед. 1411, л. 1077а—1080 Преп. с маст. б. к. фр. ез. 4 л. 4 п. с. 34/21

[1] Датата е определена въз основа на съдържанието. [2] Писано допълнително с молив. Месецът е определен неправилно. В изложението се говори за събития от 19 май. [3] Панагюрище. [4] Копривщица. [5] Пловдив. [6] Окр. управител. [7] Апостолите са били снабдени с чужди паспорти главно сръбски. [8] Бенковски. [9] Пазарджишко. [10] Одрин. [11] Изложението не е довършено; може би е писано от Н. Геров.

Превод:

Полицейските агенти, изпратени в Отлукьой и Аврaталан — две големи селища с изключително българско население — за да съберат данъците и да подразберат настроението на жителите, на връщане дали сведения на властта в Пловдив, че населението на гореспоменатите градчета е въстанало. Ако властта бе изпратила някой да провери този факт, тя щеше да разбере, че това е било едно сбиване между населението и полицейските агенти, предизвикано от обичайните насилия на последните. Но в отсъствието на мютесарифа неговият заместник, без да разследва дали това е истина, или не, уведомил централното правителство и предизвикал заповед да бъде въоръжено турското население и да се съберат чети от башибозук за борба срещу въстанието.

Едновременно с вестта за въстанието в окръга бил разпространен слух, че правителството въоръжава турците и събира башибозук, за да избие българите. Населението повярвало тези думи, тъй като от шест месеца турците не преставали да плашат християните с клане. В деня, в който бил пуснат този слух, в Пловдив избухнал пожар, който изглежда, че бил предизвикан от турците, за да се създаде суматоха, и който пожар поради разположението на града се виждал от всички части на окръга: жителите на селата повярвали, че клането на християните било започнало с жителите на Пловдив. Мнозина от селяните избягали в планината, за да не бъдат изклани.

Тези бегленци на брой от 20 до 25 хиляди мъже, жени и деца са въстаници според властта, която, вместо да ги успокои и да ги склони да се завърнат по домовете си, изпраща башибозук да ги преследва като въстаници и позволява на турците да ограбят имо-

тите им и да опожарят къщите им. Така били опожарени повече от 40 села, едно от които, разположено на около три четвърти час от Пловдив, било ограбено и опожарено от турците от този град, и то пред очите на властта и недалече от лагера на войските. Грабежът и пожарите в тези села продължили три дни, без властта да вземе мерки да спре това опустошение. Тази небрежност на властта така насърчила турците, че те, след като опожарили и ограбили селата, чиито жители избягали в планините, започнали да нападат и на селата, чиито жители останали спокойни по домовете си.

Сведенията за случилото се в Перущица ни дава точна представа за извършеното от турците със съдействието на властта.

Това село, отстоящо на 3 часа от Пловдив, с 300 къщи и с изключително българско население, било обсадено от турците, които заплашвали да го разрушат и да избият жителите му. Вземайки повод от тази заплаха, жителите изпратили една депутация в Пловдив да моли властта да вземе необходимите мерки да ги предпази от неминуемата опасност, но властта останала глуха на техните молби. Тяхната молба била подкрепена от вицеконсулите на Австро-Унгария и на Русия и била повторена на следния ден пред адютанта на султана, който беше пристигнал същия ден, натоварен от негово величество да види що става там. Едва на третия ден властта изпратила една комисия, съставена от двама турци и един българин, да установи дали с. Перущица наистина било заплашено от турците от съседните села. Пристигнала на мястото, комисията видяла, че селото било обсадено от хиляди турци, и опитала всички възможни средства, за да ги убеди да се оттеглят, без обаче да успее, и тя се върнала в Пловдив. Половин час след заминаването на комисията турците нападнали селото, опожарили го и изклали всички жители с изключение на няколко жени и деца, които успели да избягат и съобщили в Пловдив вестта за тази катастрофа. Няколко стотин мъже, бидейки с оръжие, се затворили в двете черкви, за да се защитят. Като научил това, пашата, комендант на Пловдив, се отправил за мястото със стотина войници и пристигнал там, вместо да разпръсне нападателите, той взел тяхната страна и изпратил две заптиета да поканят затворилите се в черквата [въстаници] да се предадат. Подозирайки някаква хитрост от страна на турците, обсадените отговорили, че са готови да се предадат на една комисия, изпратена от властта в Пловдив и съставена от тям познати лица, които да им гарантират, че предавайки се, те няма да бъдат изклани. Пашата изпратил този отговор до властта в Пловдив и поискал да му се изпратят още 400 войници и един топ. Властта изпратила веднага исканите войници и топове. Комисия обаче била изпратена няколко часа по-късно. Пристигнала в селото, тя намерила черквата бомбардирана.

По тоя начин с. Перущица, отстоящо на далечно разстояние от мястото, където било обявено така нареченото въстание, и чиито жители никога не са мислили да въстават, било разрушено, жителите избити с изключение на около 400 души, които успели да избягат през линията на нападателите и между които нямало нито жени, нито момичета, които, казват, че били отвлечени от турците като робини. За да оправдаят клането, турците казвали, че населението на Перущица имало намерение да вземе участие във въстанието и доказателството за това било, че то се защищавало срещу нападателите; но ако то изобщо имало кураж да направи това, то е защото, искайки от властта да вземе мерки и да го защити от турските заплахи, властта му позволила в случай на нападение да се защищава. Дванадесетина перущенци, спасили се чрез бягство, били изклани от пловдивски турци по пътя за Пловдив, на един километър от града. По същия начин почти били разрушени други големи села и жителите им изклани; тези, които правили опит да се защитят, били взети за въстаници, какъвто е случаят с перущенци, а тези, които чрез бягство успели да стигнат до Пловдив, били затворени и съдени като въстаници.

Използувайки тези похвати на турците, неколцина непознати чужди агенти сновели из провинцията от пролетта насам, възбуждали българите да въстанат и правили опити да организират въстанически чети: един от тях, на име Георги Пенкович, който знаял добре турски, румънски, гръцки и български, се явил към Бельово, където под негово подстрекателство неколцина местни недоволници опожарили гарата на железопътната линия, дето се бил укрил един пазач негър, от който искали да се отърват поради това, че им създавал постоянни неприятности. Не се знае обаче дали тези агенти успели да създадат ядро на истинска въстаническа организация.

По сведения на полицейските агенти жителите на Аврaталан заедно с тези на Отлъкьой първи въстанали и два пъти изпращали писмени молби до Пловдив, като обяснявали, че те въобще нямали намерение да въстанат и даже искали да задържат тези, които влезли в пререкание с полицейските агенти; последните обаче ги обвинили като въстаници. В същото време те молили властта да изпрати някой да провери казаното, но тяхната молба, препратена до одринския валия, била отхвърлена и същите били сметнати за въстаници и срещу тях били изпратени редовни турски войски и башибозук.

На 19 май през Одрин минал влак с башибозук. На гарата един от башибозука стрелял от вагона срещу един млад българин и го убил на място. На следния ден на

същото място друг башибозук разпрал корема на едно дете-българче; същия ден трети башибозук в Пловдив убил един селянин близо до двореца на губернатора. Всеки път, щом башибозуците пристигаха в града, създаваха такова безредие, че магазините се затваряха веднага и всеки бягаше у дома си.

Ако те правят такива работи по градовете, можем лесно да си въобразим какви жестокости те вършат срещу селяните в селата.

Освен жестокостите на башибозука въоръжените турци от Пловдив не пропускат селянин да влезе в града, без да го арестуват и ограбят.

Действувайки по този начин, властта, вместо да преследва въстаниците, ако има такива, помага на турците да разрушат селата и да избият мирното население. Българите започват да вярват вече, че турците в съгласие с правителството, под претекст на въстание ...

401

1876 май 20, Оршова. — Протокол с показанията на екипажа на „Радецки" относно завладяването на парахода от Ботевата чета

PROTOKOLL.

aufgenommen mit den Herren Schiffsoffizieren und der Mannschaft des D[ampf] b[ootes] „Radetzky", über den am 29[1] Mai 1876 vollführten Handstreich und mit Waffengewalt erzwungene Ausschiffung der Insurgenten bei Kosladiu[2].

Vorgerufen wurde Herr Kapitän Dagobert Engländer, Kommandant des „Radetzky" und befragt:

a) Haben Sie bei Ihrer Abreise von Giurgevo etwas Aussergewöhnliches an den eingestiegenen Passagieren oder eingeladenen Gütern bemerkt?

Ich bemerkte bei meiner jetztigen Reise nichts Aussergewöhnliches in Giurgevo. Herr Agent Steiner, der dortige Präfekt und der dortige öster[reichisch]—ung[arische] Vize-Konsul, waren vor meiner Abreise ebenfalls am Landungsplatze; die Passagiere stiegen wie gewöhnlich ein, Gepäck und Güter wurden eingeladen.

b) Was für Wahrnehmungen haben Sie an den anderen rumänischen Stationen gemacht? War die Anzahl der eingestiegenen Passagiere nicht zu gross im Vergleiche zu den früheren Reisen in demselben Tarife?

Auch an den anderen rumänischen Stationen bemerkte ich nichts Aussergewöhnliches. Die grosse Anzahl der einsteigenden Passagiere war mir nur in T[urnu] Mogurello auffällig, welchen Umstand ich jedoch einzig und allein der 12 stündigen Verspätung des türk[ischen] Schiffes zuschrieb.

In Corabia fiel mir auf, dass wir längeren Aufenthalt verursacht durch Einladung grosser Kisten hatten, welche 6 an der Zahl, ziemlich gross, nach T[urnu] Severin dirigiert waren, und an dem für diese Station bestimmten Platze am Verdeck geschlichtet und gleich nach der Weiterreise mit Teertüchern bedeckt wurden. In Piquet waren einige Passagiere mehr als gewöhnlich eingestiegen; an sämtlichen Stationen jedoch, unterschieden sich die Eingestiegenen in gar nichts von gewöhnlichen Reisenden besonders jene des III Platzes nicht, von den hier zu Lande sehr häufig umherreisenden Gärtnern in bulgarischer Nationaltracht.

c) Welche Form hatten die meisten der eingeladenen Kisten? Ist Ihnen deren grosses Gewicht nicht aufgefallen?

Die eingeladenen Kisten hatten gar nichts Auffallendes an sich; einige

hatten Ahnlichkeit mit den Pariser Manufakturkisten, andere wieder waren gewöhnliche, bemalene Braschovaner Koffer. Das Gewicht dieser Kisten ist mir auch nicht aufgefallen, denn gewöhnlich wiegen solche $1^1/_2$—2 Z[en]t[ner].[3]

d) Welche Massregeln haben Sie ergriffen, als Sie hörten, dass einige der Reisenden mit Waffen versehen seien?

Im Ganzen sind 2 Passagiere in Giurgevo und 2 in Piquet eingestiegen, die offen Waffen bei sich führten, welche dieselben auch anstandslos an den zur Abnahme der Waffen bestimmten Cafetier überreichten. Ober Piquet gegen $^1/_2$ 1 Uhr, meldete mir der Restaurateur Alois Macht, weil dies auf dem Schiffe so angeordnet ist, dass am II Platz einige Passagiere mit Revolvern bewaffnet seien. Um auch diese reglementmässig zur Übergabe der Waffen aufzufordern, ging ich mit Kontrolleur Capor sogleich auf den 2-ten Platz hinab, und wollte unter Einem eine strenge Revision, wegen Platzüberschreitungen halten.

e) Wie bemächtigten sich die Insurgenten Ihrer Person und auf welche Art wurden Sie gezwungen, sich deren Wünshen unterzuordnen?

Als ich mit Kontr[oleur] Capor auf den II Platz hinabging, begegneten wir schon auf der Stiege einigen Passagieren, die über unsere Aufforderung anstandslos ihre Karten vorwiesen, ebenso in dem schmalen Gange von der Treppe bis zur Eingangstüre in die II Klasse. Beim Öffnen derselben bemerkte ich mit Staunen dass eine ziemliche Anzahl von Passagieren mit Revolvern und Haubajonetten bewaffnet, in aller Eile ihre Zivilkleider von sich warfen, um sich mit Uniformen zu bekleiden. Ich fragte bestürzt, was hier vorgehe; anstatt einer Antwort wurde ich jedoch am linken Arm gefasst, mir ein Revolver mit gespanntem Hahn an die Schläfe gesetzt und mir in korrekt deutscher Sprache erklärt, dass die hier Versammelten Insurgenten seien, fest entschlossen, sich des Schiffes selbst mit Waffengewalt zu bemächtigen; sie forderten mich daher auf, der Übermacht nachzugeben und willenlos ihren Anordnungen Folge zu leisten. Sie forderten mich auf, ihnen sogleich auf das Deck zu ihrem Anführer zu folgen, warteten jedoch die Befolgung dieser Aufforderung nicht ab, sondern schleppten und stiessen mich mit Gewalt auf das Verdeck. Ich sah dasselbe mit Staunen in dieser kurzen Zeit in ein Heerlager verwandelt; die anscheinend harmlosen Manufakturkisten und Braschovaner Koffer waren zertrümmert, aus denselben wurden Waffen und Uniformen entnommen und unter die früher friedlichen Passagiere verteilt. Wir kamen auf diese Weise auf den freien Raum zwischen dem Kessel und I Platz-Salon; hier sah ich Second Kap[i]t[än] Dojmi, umrungen von Bewaffneten, welchem auf sein Bedeuten, dass ich der Kapitän sei, jenes Originalschriftstück, welches ich Einem löblichen Zentral-Inspectorate mit meinem Bericht übersandte, aus den Händen gerissen und mir überreicht wurde. In demselben Momente kam ein reich uniformierter Mann auf mich zu, welcher sich in französischer Sprache als Woiwoda[4] der bulgarischen Insurgenten erklärte und mich aufforderte all seinen Befehlen Folge zu leisten, widrigenfalls er mich ohne weiteres niederschiessen würde. Auf meine Frage, was er denn eigentlich wolle, erklärte er, ich müsse das Schiff an jene Stelle führen, die er mir angeben wird. Ich habe mich diesem Ansinnen entschieden und energisch widersetzt und dem Insurgentenchef verschiedene Propositionen gestellt, welche meiner Ansicht nach von demselben angenommen werden konnten. Dieselben bestanden in der Erklärung, sie ohne Berührung einer Station nach Radujevatz zu führen,

oder an der rumänischen Seite auszuschiffen. Alle diese Vorschläge wurden jedoch verworfen und der Insurgentenchef blieb mit Beharrlichkeit auf seinem Willen, ich müsse seinen Anordnungen unbedingt Folge leisten. Während dieser Debatte hatte sich einer der Führer, den ich für einen Popa hielt, des Schiffskommandos bemächtigt und liess die Maschine langsam gehen. Die Bedrohungen meiner Person und der gesamten Schiffsequipage wurden immer gefährlicher und die umstehenden Insurgenten aufgeregter; unter diesen Umständen und insbesonders aber, weil die Insurgenten unter sich, nach ihrer Aussage, auch einen der Maschinführung Kundigen hatten, erkannte ich, dass ein fernerer Widerstand nur zu unnützem Blutvergiessen führen und der Insurgentenchef auch ohne meine Beihilfe seinen Zweck erreichen würde. Um daher das zu retten, was zu retten war und im Bewusstsein meine Pflicht bis auf's Äusserste erfüllt zu haben, übernahm ich wieder das Kommando des Schiffes und erklärte der Gewalt zu weichen.

War jemand von den übrigen Mitreisenden in diesem Momente in Ihrer Nähe und Zeuge dieses Vorganges?

Ja, ein später in Widdin ausgestiegener Kaimakam und der türkische Hafenkapitän von Rahova.

War Ihnen der Punkt auf welchem die Insurgenten sich ausschiffen wollten präzise angegeben?

Ich ging wieder auf die Kommandobrücke; in meiner Nähe stand einer der Führer mit einer schussbereiten Waffe und sagte mir, dass sie sich in Kosladiu ausschiffen wollen, bezeichnete mir auch den Punkt, wo das Schiff anlegen soll, ganz genau zwischen einem tscherkessischen Dorfe und einem türkischen Wachhause; er machte mich aufmerksam, dass hier, wegen seichtem Wasser, das Schiff mit der möglichsten Vorsicht zu führen sei und drohte mich niederzuschiessen, wenn wir auffahren sollten und zeigte mir den Punkt, wo wir mit dem Buge des Schiffes bis an das Ufer fahren können. An diesem Punkte angekommen, liess ich das Vorderteil des Schiffes an das seichte Ufer laufen, die Insurgenten selbst warfen den Stegladen an das Ufer und begannen ihre regelmässige Ausschiffung in militärischer Ordnung, einer der Führer mit der entfalteten Fahne und dem Hornisten voran. Noch während der Ausschiffung näherten sich 5—6 türkische Soldaten, von denen der Voraneilende durch einen der Führer mit einem wohlgezielten Schusse niedergestreckt wurde, während die Anderen die Flucht ergriffen.

Nach geschehener Ausschiffung sämtlicher Insurgenten wurde die Weiterfahrt ohne Störung fortgesetzt.

An welchen Stationen sind die meisten Passagiere eingestiegen, die sich später als Insurgenten entpuppten und an welchen wurden die meisten Kisten eingeladen, aus denen die Waffen entnommen wurden?

Die meisten Insurgenten stiegen in Giurgevo, Turnu Magurello und Piquet ein; die meisten Effekten, aus denen Waffen entnommen wurden, sind in Giurgevo und Corabia eingeladen worden.

Wurden die übrigen Passagiere von den Insurgenten beschädigt oder bedroht und wie viele Passagiere waren beiläufig am Bord?

Nachdem ich meine unnütze Opposition fallen liess und mich den Anordnungen der Insurgenten gefügt hatte, hörte jede Bedrohung meiner eigenen Person sowohl, als auch der Schiffsequipage und der Passagiere auf. Beschädigungen der Passagiere sind keine vorgekommen.

Was taten Sie an der ersten Station, die Sie nach Ausschiffung der Insurgenten erreichten?

Meine erste Station nach Ausschiffung der Insurgenten war Lom-Palan-

ka; von hier aus zeigte ich den ganzen Vorfall auf telegrafischem Wege dem löbl[ichen] Zentral-Inspectorate in Wien und dem löblichen Schiffs-Inspectorate in T[urnu] Severin an. Der erwähnte mitreisende türkische Kaimakam besorgte die Avisierung seiner Behörde.

Haben Sie nach Ausschiffung der Insurgenten von den zurückgebliebenen Passagieren keine schriftliche Erklärung über das Vorgefallene abverlangt und können Sie Passagiere nennen, die heute noch zu einer Aussage auffindig gemacht werden können?

Die fragliche Erklärung wurde abgefasst von den zurückgebliebenen Passagieren unterzeichnet und mit meinem Berichte an das löbl[iche] Zentral-Inspectorat eingesendet. Zur Zeugenaussage möglicherweise auffindbare, kann ich nur die, bereits erwähnten in Widdin ausgestiegenen Kaimakam und den Hafenkapitän von Oreava nennen.

Hatten Sie gar keine Mittel, um diesem Vorfalle vorzubeugen oder dessen Ausführung zu hindern?

Vorbeugen konnte ich nicht, denn ich hatte keine Ahnung, dass auf dem Schiffe etwas geplant wird und hindern könnte ich nichts, da ich einer Insurgentenmacht von gutbewaffneten 180 Mann, mit nur 6 unbewaffneten Matrosen ohne militärische Schulung, gegenüberstand.

Haben Sie noch etwas zu bemerken?

Nein.

Kapitän Dagobert Engländer,
Kommandant des „Radetzky"

Vorgerufen wurde Herr Second Kapitän Katharino[5] Doymi und befragt

Haben Sie bei Ihrer Abreise von Giurgevo etwas Aussergewöhnliches bei den eingestiegenen Passagieren oder den eingeladenen Waren bemerkt?

Die Abreise ging ganz regelmässig vor sich; Passagiere stiegen wie gewöhnlich ein und die Waren wurden eingeladen.

Was für Wahrnehmungen haben Sie an den anderen rumänischen Stationen gemacht, und war die Anzahl der eingestiegenen Passagiere nicht zu gross; im Vergleich zu den früheren Reisen?

In T[urnu] Magurello sind wir gegen 1 Uhr nachts angekommen und konnten erst, nach unserem Fahrplan um 5 Uhr früh wegfahren. Einer der dort angestellten Agentiebeamten, Herr Hassan sagte mir: „Wir haben heute aussergewöhnlich viel Passagiere, da sich das türkische Schiff verspätet hat."

In Corabia sind mir 6 schwere Kisten aufgefallen; über meine Befragen gab mir der Agentiebeamte die kurze Antwort, diese seinen Eilgüter für T[urnu] Severin. In Piquet wurden einige Colli Effekten eingeladen und ich wollte schon weiter fahren, als der HE Agent mir zurief, es seien noch einige Passagiere da; ich sah dieselben von der Magazinsiucke eines langseits vom Ponton stehenden Schleppes einzeln hervorkommen, bemerkte aber an ihnen sonst nichts Auffälliges.

Wie bemächtigten sich die Insurgenten Ihrer Person?

Ungefähr 1 Stunde von Piquet kam ich vom Radkasten in meine Kabine; das einzige Auffallende in diesem Momente waren 3 schrille Pfiffe. Als ich wieder aus meiner Kabine heraustrat, kam mir mit heftigen Schritten ein Mann entgegen, welcher in eine reich mit goldenen Schnüren und goldenem Kragen versehenen Uniform gekleidet war, übergab mir ein Schriftstück und setzte mir eine Pistole auf

die Brust, mit den Worten: „Ich bin der Chef von nahezu 200 bewaffneten bulgarischen Insurgenten; wir sind fest entschlossen, das Schiff auch mit Gewalt zu nehmen, fügen Sie sich willig unseren Anordnungen, sonst wären wir gezwungen, von unseren Waffen Gebrauch zu machen." Während dieser Zeit sah ich mich von einer bewaffneten Schar umrungen, welche sämtlich die Mündungen ihrer Waffen drohend auf mich richteten. Ich erwiderte dem Chef, dass ich gar nichts ohne Anordnung meines Kommandanten ausführen könne und sagte, sie sollen sich an ihn wenden. Sie schleppten mich sogleich nach vorne, um Kap[i]t[än] Engländer zu suchen, da wir denselben hier nicht fanden, zurück gegen seine Kabine, wo sie nach verschiedenen Versuchen die Türe zu öffnen, dieselbe aufsprengten, ohne aber den Kapitän auch hier zu finden. In diesem Momente kam Kap[i]t[än] Engländer, geführt von 6—7 bewaffneten Insurgenten, deren Chef mir das Schriftstück aus der Hand riss und Kap[i]t[än] Engländer überreichte; ich wurde in den Salon gestossen und dort von 4—5 Bewaffneten gefangen gehalten.

War es Ihnen möglich in dieser Ihrer Lage von den übrigen Vorgängen am Bord etwas wahrzunehmen?

Nach einiger Zeit war es mir freigestellt auf Salondeck hinaufzugehen; ich sah die Steuerleute beim Ruder durch einige Insurgenten bewacht, sah auch den Kap[i]t[än] Engländer durch einen der Führer auf der Kommandobrücke strenge beaufsichtigt; hier hörte ich auch die Äusserung eines der Führer, dass hier das Wasser sehr seicht ist, daher bei Führung des Schiffes die grösste Vorsicht zu gebrauchen sei. Auch vernahm ich ihren Befehl, dass sie zwischen dem türk[ischen] Wachhause und dem tscherkessischen Dorfe ausgeschifft werden wollen. Nach geschehener Anlandung verlangten die Führer der Insurgenten, dass ihnen ein ordentlicher Steg gemacht werde, damit sie in Ordnung das Land erreichen können.

Während der Ausschiffung rief mich der Führer der Insurgenten zur Groups Cassa und zum zurückgebliebenen Gepäck der Passagiere und forderte mich auf, mir die Überzeugung zu verschaffen, dass sowohl die Groups Cassa, als auch die übrigen Effekten unverletzt seien.

Hätten Sie am Bord Mittel gehabt diesen Handstreich zu verhindern und hätten Sie etwas dazu beitragen können?

Meiner Ansicht nach war dieser Handstreich nicht zu verhindern, da die Umwandlung der friedfertigen Passagiere in eine bewaffnete Insurgentenschar kaum in einigen Minuten vor sich ging. Gegen eine bewaffnete Macht von beiläufig 200 Mann konnte man aber mit unserer unbewaffneten geringen Equipage gar nichts unternehmen.

Haben Sie noch irgend welche Bemerkungen zu machen?

Ich kann noch erwähnen, dass sämmtliche Passagiere sich bis zu jenem Momente, wo sie sich als Insurgenten bekannt gaben, vollkommen ruhig und in grösster Ordnung verhielten. Ich bemerkte auch nicht, dass sie während der Vollführung des Handstreiches irgend einem der übrigen Mitreisenden etwaszu Leide getan hätten.

Katherino Dojmi,
Second Kap[i]t[än] auf „Radetzky"

Vorgerufen wurde Johann Capor, Manipulant auf D[ampf]b[oot] „Radetzky" und befragt:

Haben Sie bei Ihrer Abreise von Giurgevo etwas Aussergewöhnliches beim Einsteigen der Passagiere und Einladen der Güter bemerkt?

Als Kontrolleur ist es meine Pflicht beim Einsteigen der Passagiere zugegen zu sein, um die Abgabe der Fahrkartenabschnitte genau zu überwachen, ausserdem habe ich die Verpflichtung das einzuladende Gepäck Stück für Stück zu übernehmen. Bei unserer jetzigen Abreise von Giurgevo gaben die eingestigenen Passagiere ebenso regelmässig wie sonst ihre Fahrkartenabschnitte ab; auch das Gepäck und die eingeladenen Güter wurden ordnungsgemäss übernommen.

Was für Wahrnehmungen haben Sie an den anderen rumänischen Stationen gemacht? War die Anzahl der eingestiegenen Passagiere nicht zu gross im Vergleich zu den früheren Reisen in demselben Tarife?

Auch an den anderen rumänischen Stationen habe ich nichts Aussergewöhnliches bemerkt, ausgenommen dass in Corabia, T[urnu] Mogurello und Piquet bedeutend mehr Passagiere, als bei früheren Reisen im selben Tarife eingestiegen sind. Eine Erklärung des Agentiebeamten Herrn Brenner in T[urnu] Mogurello, dass ein grosser Teil der bei uns eingestiegenen Passagiere auf das Ankommen des türk[ischen] Passagierdampfers gewartet haben u[nd] in der Nacht, um sich vor Kälte zu schützen in die gedeckten Räume unseres Pontons flüchteten. Von dem erwähnten Agentiebeamten aufgefordert, entweder reglementmässig für unser Passagierschiff Billeten zu lösen, oder den Wartsalon zu verlassen, entschieden sie sich für das Erstere und stiegen bei Ankunft des „Radetzky" regelmässig ein. Alle diese Passagiere verhielten sich vollkommen ruhig und in grösster Ordnung an Bord während der Reise; jene des III-ten Platzes trugen einfache bulgarische Bauernkleidung, wie alle bulgarischen Gärtner, die mit unseren Schiffen alljährlich in grosser Anzahl verkehren.

Welche Form hatten die meisten der eingeladenen Kisten und ist Ihnen das grosse Gewicht derselben nicht aufgefallen?

An allen rumänischen Stationen sind nur kleine Effekten und Handgepäck eingeladen worden nur in Corabia sind 6 Kisten als Eilgut eingeschifft worden. Auch diese Kisten hatten nichts Auffälliges an sich, da 2 davon Pariser Manufakturkisten ähnlich waren, 4 andere wieder Braschovaner Truhen, die hier zu Lande sehr häufig zum Transport wertvoller Effekten in Verwendung sind. Auch das Gewicht derselben ist mir nicht aufgefallen, denn alle 6 zusammen wogen laut Angabe in meiner Revisionsliste 978 Pfund.[6]

Was war die Veranlassung, dass Sie den HE[7] Capitän Engländer auf den II Platz begleiteten, um die Fahrkarten der Reisenden strenge wegen Platzüberschreitungen zu revidieren und wo geschah dies?

Beiläufig 1 Stunde ober Piquet liess mir Kap[i]t[än] Engländer sagen, ich solle sogleich hinabkommen in den II Platz-Salon, und soll, da sich viele Passagiere mit Verdeckkarten hinabgeschlichen hatten, wegen Platzüberschreitungen mit Strenge die Fahrkarten revidieren. Kap[i]t[än] Engländer war schon auf der Stiege, die in die II Kl[asse] hinabführt. Beim Öffnen der Eingangstür sah ich mit Schrecken den II Platz-Salon mit bulgarischen Bauern überfüllt, die im Begriffe waren, teils ihre Zivilkleidung mit Uniformen zu vertauschen, teils mit der Ladung von Revolvern beschäftigt waren. Der Kapitän wurde von Einem sogleich mit dem Revolver bedroht und nach vorausgegangener Erklärung, dass sie bulgarische Insurgenten seien, kategorisch aufgefordert, sich mit der ganzen Schiffsequipage willenlos ihren Wünschen unterzuordnen. Es wurde auch Kap[i]t[än] Engländer sogleich angedeutet, sich mit ihnen auf das Verdeck zum Anführer zu begeben. Auch ich war auf das Verdeck geeilt, fortwah-

während von Bewaffneten umrungen und bemerkte mit Schrecken, die Umwandlung der früher friedlichen Verdeckpassagiere in uniformierte Insurgenten, die aus einigen zertrümmerten Kisten reichlich mit Waffen und Munition beteilt wurden.

Haben Sie noch weitere Bemerkungen über diese Begebenheiten zu machen und glauben Sie nicht, dass Sie irgend welche Mittel in Händen gehabt hätten, um die Ausführung dieses Handstreiches hintanzuhalten?

Ich habe weiter nichts zu bemerken, als dass der in Oreava[8] mit 3 Frauen eingestiegene türk[ische] Kaimakam, wenn er am Bord irgend etwas Verdächtiges o[der] Auffallendes bemerkt hätte, gewiss nicht am Schiffe geblieben wäre. Ich war fortwährend bewacht von einigen Bewaffneten und wurde weder befragt, noch meinen Äusserungen Wichtigkeit beigemessen, da die ganze Aufmerksamkeit der Führer sich auf den Kap[i]t[än] Engländer und die Maschine konzentrierte. Meiner festen Übezeugung nach hatten wir gar keine Mittel in Händen, um den ausgeführten Handstreich zu vereiteln oder hintanzuhalten, da wir mit unserer geringen Schiffsequipage einer bewaffneten und wohldisziplinierten Macht von nahezu 200 Mann gegenüberstanden. Ich war als Zuhörer auch Augenzeuge der Verhandlungen zwischen dem Insurgentenführer und dem Kap[i]t[än] Engländer, dessen Vorschläge energisch zurückgewiesen wurden, während man ihm andeutete, sich willenlos dem Willen des Führers unterzuordnen, widrigenfalls derselbe in die unangenehme Lage versetzt wäre, auch ohne sein Zutun die Landung des Schiffes bei Kosladiu zu vollführen, da sie unter sich einen, sowohl der Schifffahrt, als auch der dortigen Wasserverhältnisse Kundigen haben.

Waren Sie bei der Ausschiffung zugegen und wie ist dieselbe vor sich gegangen?

Ich war bei der Ausschiffung zugegen und sah, dass die Insurgenten, geleitet durch ihren Führer, die Ausschiffung in Ordnung bewerkstelligten. Nach Verlauf von einer halben Stunde konnte das Schiff seine Reise weiter fortsetzen.

Johann Capor,
M[ani]p[u]l[an]t auf „Radetzky"

Vorgerufen wurde Herr Maschinist Wilhelm Hasdell und befragt:

Waren Sie während Ihrer jetzigen Bergfahrt von Giurgevo öfters am Deck und wenn ja, haben Sie unter den Mitreisenden nichts Auffälliges bemerkt?

Ich war während dieser Reise öfters auf dem Verdeck, hatte Gelegenheit die Passagiere zu beobachten und sah, dass sie sich eben so ruhig am Bord verhielten wie gewöhnlich.

Wo verweilten Sie ober Piquet und was geschah in dem Momente, als die Insurgenten sich des Schiffes bemächtigten?

Nach der Abreise von Piquet ging ich auf das Verdeck und hielt mich in der Nähe des vorderen Barcariso[9] auf. Restaurateur Macht sagte mir nach einiger Zeit, dass unten im II Platz-Salon einige Passagiere Revolver ihrem Handgepäck entnehmen. Ich habe dieser Neuigkeit keine Wichtigkeit beigemessen, da hier zu Lande Reisende öfters Waffen bei sich führen. Dessenungeachtet ging der erwähnte Restaurateur zum Kap[i]t[än] Engländer, um auch ihm von diesem Umstande Meldung zu machen. Ich sah auch, dass Kap[i]t[än] Engländer, in Begleitung des Kontr[oleurs] Capor in den II Platz-Salon hinabgingen. Ich begab mich in meine Kabine und hielt mich dort kurze Zeit auf; als

ich wieder auf das Verdeck heraustrat, bemerkte ich eine überraschende Erscheinung, einen reich uniformierten, mit Säbel und Revolver bewaffneten Mann vor mir stehen, welcher ein Schriftstück in der Hand haltend, mich einige Sekunden fest ansah, dann 3 schrille Pfiffe ertönen liess und auf das Vorderdeck eilte. In diesem Momente hörte ich vorne einen grossen Tumult, vernahm ganz deutlich das Erbrechen von Kisten und eilte erschrocken in die Maschinkammer hinab.

Was geschah weiter und auf welche Art wurden Sie gezwungen, sich den Anordnungen der Insurgenten zu fügen?

In der Maschinkammer unten hörte ich fortwährend grossen Lärm und ein Hin- und Hergehen am Verdeck. Kurze Zeit darauf bemerkte ich zu meinem Entsetzen, dass bei den Maschinoberlichten uniformierte Leute erschienen, die ihre Gewehre schussbereit auf mich richteten. Auch die Eingangstür in die Maschinkammer war von Bewaffneten bewacht; ebenso die Luken ober dem Feuerplatze, 2 der Bewaffneten kamen in die Maschinkammer herab und forderten mich in slavischer Sprache kategorisch auf, das von oben erhaltene Kommando genau auszuführen, widrigenfalls sie gezwungen wären, mich niederzuschiessen.

Da ich der slavischen Sprache nicht mächtig bin, fungierte mein Maschinwärter als Dolmetsch. Eben durch denselben liess ich ihnen antworten, dass ich alle zu erhaltenden Kommandos meines Kapitäns genau ausführen werde. Sie sagten mir aber, das Schiff sei in ihrer Gewalt, hier gibt es keinen Kapitän mehr und die Nichtbefolgung ihrer Befehle müsste ich mit meinem Leben büssen.

Kurz darauf hörte ich schon Kommandorufe in bulgarischer Sprache erschallen, die mir durch meinen Maschinwärter übersetzt wurden und die ich in meiner Lage, der Übermacht weichend, genau ausführte. Ich wollte noch den Maschinwärter hinaufsenden, damit er den Führer der Insurgenten überrede, uns nur in deutscher Sprache Befehle zu erteilen, seine Entfernung wurde aber kategorisch verhindert. Die erwähnten Kommandoworte lauteten: „Langsam" und „Ganz langsam"; die Maschine ging auch ungefähr $^1/_2$ Stunde mit halb offenen Klappen. Nach dieser Zeit ertönte wieder eine fremde Stimme in deutscher Sprache und befahl die Maschine mit voller Kraft gehen zu lassen. Nun ging die Maschine im regelmässigen Gange beiläufig 1 Stunde, mit ganz offenen Klappen fort; einer der Führer kam während dieser Zeit in die Maschinkammer und befahl mir recht viel Dampf erzeugen zu lassen. An dem Kommando nach dieser Zeit, erkannte ich die Stimme des Kap[i]t[äns] Engländer und begriff nach dem „Halt!" und „Zurück!", dass eine Landung des Schiffes bezweckt wird. Während dieser ganzen Zeit verliess mich die bewaffnete Bewachung nicht einen Augenblick. Nach geschehener Landung des Schiffes entfernten sie sich ganz ruhig, ohne ein Wort zu verlieren.

Hatten Sie keine Mittel um die Vollführung dieses Handstreiches zu verhindern?

Ich wurde in der Maschinkammer von den nicht geahnten Ereignissen überrascht; von einer bewaffneten Schar umgeben, die selbst meine geringste Bewegung mit Argusaugen bewachte, hatte ich gar keine Mittel, um das Geschehene zu vereiteln. Ich sah ein, dass mein Leben bedroht ist, wenn ich mich nun dem geringsten Befehle der Übermacht widersetzt hätte.

Wilhelm Hasdell,
I-ter Maschinist
auf DB „Radetzky"

Vorgerufen wurde I Steuermann Josef Fillacaneva und befragt:

Haben Sie während dieser Reise etwas Aussergewöhnliches an den eingestiegenen Passagieren bemerkt?

Nein, es waren die gewöhnlichen Reisenden, die auf dieser Strecke immer verkehren. Auch an den übrigen rumänischen Stationen bemerkte ich nichts Aussergewöhnliches.

Was geschah ober Piquet und wie wurden Sie gezwungen die Befehle der Insurgenten auszuführen?

Ich stand auf meinem Posten beim Steuerruder mit meinen beiden Kollegen, als ein Passagier in Zivilkleidung sich uns nährerte und mit aufgeregter Stimme uns aufforderte, dorthin zu fahren, wohin er befehlen wird; um seinen Worten mehr Nachdruck zu geben, riss er einen Revolver unter seiner Kleidung hervor,und bedrohte unser Leben mit demselben. Kurz darauf erschienen 2 Bewaffnete mit Gewehren und Bajonetten versehen und schon uniformiert, stellten sich vor uns auf und richteten ihre Gewehre auf unsere Brust. Der früher erwähnte Passagier ging auf die Kommandobrücke, wo er die Maschine kommandierte und auch uns deutete, welchen Weg wir einschlagen sollten. Später erschien Kap[i]t[än] Engländer wieder am Salondeck und übernahm das Kommando, war jedoch, ebenso wie wir, fortwährend bewacht. Wir fuhren hierauf bei Koslodui, zwischen einem türkischen Wachhause und einem tscherkessischen Dorfe, mit dem Vorderteil des Schiffes in das Land, wo die Insurgenten sämtlich das Schiff verliessen.

Wissen Sie über die Vorgänge am Verdeck gar nichts?

Ich war beim Steuerruder und deshalb verhindert etwas von den Vorgängen am Verdeck wahrzunehmen. Ich ahnte zwar, dass etwas Aussergewönliches geschehe, denn ich hörte Lärm und auch einige Schüsse fallen, sah aber geraume Zeit, ausser unserer Bewachung und den mehrerwähnten Passagier auf der Kommandobrücke, weder Vorne noch Achter am Salondeck gar Niemanden.

Waren Ihnen keine Mittel bewusst um diesen Handstreich zu verhindern?

Nein, wir sahen die Übermacht ein, und überdies unser Leben bedroht, deshalb hätte eine Weigerung von unserer Seite an den Ereignissen gar nichts ändern können.

Josef Fil[l]acanev[a],
I-er Steuermann auf „Radetzky"

Vorgerufen wurden die II Steuerleute Karl Eckert und Simon Simonovich und befragt:

Was können Sie über den Vorfall am „Radetzky" am 29. Mai l[aufendes] J[ahres] erzählen?

Wir waren ober Piquet mit I Steuermann Fillacaneva alle 3 beim Steuerruder; bis dahin hatten wir nichts Aussergewöhnliches bemerkt. Wirkönnen nur die Aussage des I Steuerm[anns] Fillacaneva in allen Einzelnheiten bestättigen und haben keine weiteren Angaben zu machen.

Karl Eckert,
Simon Simonovits,
II-te Steuerleute auf „Radetzky"

Vorgerufen wurde Restaurateur Alois Macht und befragt:

Ist Ihnen bei der Abreise von Giurgevo und an den anderen rumänischen Stationen an den eingestigenen Passagieren nichts Aussergewöhnliches aufgefallen?

Nein, mir ist weder bei der Abreise von Giurgevo noch an den übrigen rumänischen Stationen nichts Aussergewöhnliches aufgefallen; die Reisenden waren nach Kleidung und Gebräuche die gewöhnlichen hier Verkehrenden.

Was haben Sie ober Piquet für Wahrnehmungen gemacht und was geschah weiter?

Nach beiläufig einstündiger Fahrt ober Piquet, war ich unten im II Platz-Salon und sah einige Passagiere, die aus mitgebrachten Reisesäcken Revolver und Munition herausnahmen. Ich ging sogleich zum Kapitän, um ihm von diesem aussergewöhnlichen Falle Meldung zu erstatten. Herr Kap[i]t[än] Engländer begab sich sogleich mit dem Kontr[oleur] Capor hinab in den II Platz-Salon. Nach kurzer Zeit hörte ich einige schrille Pfiffe und Trompetengeschmetter, worauf die am Verdeck herumstehenden friedlichen Passagiere, meistens in bulgarischer Bauerntracht, auf einige Kisten losstürzten, diese zertrümmerten und daraus Waffen und Munition entnahmen.

Wissen Sie noch Etwas über das Geschehene anzugeben?

Nein, ich flüchtete mich in meine Kabine und verbarg mich dort bis zu jener Zeit, als die Insurgenten das Schiff verlassen hatten.

Alois Macht,
Restaurateur [des] Dampfer[s]
„Radetzky"

Vorgerufen wurden Bootsmann Franz[10] Zanky, Matrosen Joh[ann] Tuffner, Savalspas, Anton Trippovich, Wassilie Wlad und Peter Golub, des D[ampf]b[ootes] „Radetzky" und befragt:

Haben Sie etwas Aussergewöhnliches wärend Ihrer letzten Reise in Giurgevo oder den übrigen Stationen bemerkt?

Nein, wir haben nichts Aussergewöhnliches bemerkt, es sind etwas mehr Passagiere eingestiegen, als gewöhnlich; in Corabia hatten wir einige schwere Kisten einzuladen, ohne zu wissen, was sie enthalten.

War ober Piquet nur der wachthabende Matrose am Deck und wer war der Wachthabende?

Ober Piquet waren wir sämtlich am Deck und haben zu Mittag gegessen. Der Wachthabende war ich, Peter Golub; ich bemerkte auch, dass Mittschiff etwas Aussergewöhnliches vorgehe, konnte aber nicht genau sehen, da die Verschallung des II Platz-Decksalons mich daran hinderte. Ich äusserte mich auch dem Bootsmann gegenüber, dass hier etwas Aussergewöhnliches vorgehe. Der Bootsmann begab sich sogleich gegen Mittschiff.

Bootsmann Franz Zanky, was haben Sie Mittschiff gesehen und was geschah weiter?

Mittschiff sah ich zu meinem Erstaunen, dass die früher friedlichen Passagiere einige Kisten erbrochen hatten und daraus Waffen und Adjustierungsstücke entnahmen. Ich sprach den einen slavisch an und fragte ihn: „Was wollen Sie um Gotteswillen hier am Bord unternehmen mit den vielen Waffen, wir sind alle auf einer kleinen Schachtel und wenn dem Schiffe das Geringste zustösst, sind wir alle verloren." Der Mann erwiederte mir: „Wenn ihr euch ruhig verhält, geschieht euch nichts zu

Leide, jetzt müsst ihr aber alle in euren Raum hinab." Ich sah einen Revolver drohend gegen mich erhoben und begab mich in den Mannschaftsraum hinab, wo ich bereits sämtliche Matrosen antraf, und dessen Luke durch wohlbewaffnete Männer bewacht wurde.

Was können Sie weiter aussagen über diesen Vorfall?

Während einer geraumen Zeit waren wir alle sorgfältig bewacht und durften unseren Raum nicht verlassen; wir hörten oben grossen Lärm und einige Schüsse fallen. Später kam Kap[i]t[än] Engländer und rief uns alle auf Deck, indem er uns sagte, dass bald gelandet wird, wir daher hinzur Vorbereitungen treffen sollen.

Der Bootsmann und die ganze Mannschaft befragt, ob sie nicht hätten Widerstand leisten und den ganzen Handstreich vereiteln können, antworte[n] folgendermassen.

Wir waren von den Ereignissen überrascht, unser Leben bedroht und wir sahen uns von einer Schar wohlbewaffneter Männer umgeben, vollkommen machtlos in unseren engen Raum eingeschlossen und sorgfältig bewacht, konnten daher nichts unternehmen.

Francesco Zanchi —
Bootsmann,
Johan Tuffner
Anton Trippovich
* * * Wassile Wlad
* * * Peter Golub
* * * Sava Ispas
Namensfertiger für alle drei des Schreibens unkundige
Radany

Vorgerufen wurden Maschin[en]wärter Josef Hahn, Stocher Joh[ann] Motika und Juru Stancsen, beide während des Handstreiches beim Feuer beschäftigt und befragt:

Sie waren während Ihrer jetzigen Reise von Giurgevo aufwärts öfters am Verdeck; haben Sie etwas Aussergewöhnliches an den Passagieren bemerkt?

Nein, es waren die meisten die gewöhnlichen friedlichen Reisenden in bulgarischer Bauernkleidung und waren wie sonst, ganz harmlos am Verdeck herumgelegen.

Wo waren Sie ober Piquet und was geschah unten in der Maschinkammer?

Ober Piquet war ich, Maschin[en]wärter, zur Bewachung der Maschine im Maschinraum unten und die beiden Stocher beim Feuer zur Dampferzeugung beschäftigt. 1 Stunde oberhalb der erwähnten Station kam auch der Herr Maschinist in den Maschinraum herab. Kurze Zeit darauf kamen 2 Fremde eilig über die Treppe und befahlen kategorisch dem Maschinisten, nur ihren Befehlen zu gehorchen. Sie sprachen in slavischer Sprache, weshalb sie auch der HE Maschinist nicht verstand; ich aber spreche slavisch und antwortete ihnen, wir haben unseren Kommandanten und kennen unsere Pflicht, dass wir nur von ihm Befehle entgegenzunehmen haben. Hierauf richteten sie Revolvers gegen unsere Brust und drohten uns niederzuschiessen, wenn wir nicht strikte ihre Befehle befolgen, erklärten uns auch, es gebe für uns keinen Kommandanten mehr, da sie sich mit Waffengewalt des ganzen Schiffes bemächtigten. Wir erhielten auch Kommandoworte in die Maschine in slavischer Sprache, welche ich dem HE Maschinisten je-

desmal übersetzte und die wir jedesmal, der lebensgefährlichen Drohung nachgebend ausführten. Nach den erhaltenen Kommandos ging das Schiff eine geraume Zeit langsam, während welcher das linke Hauptlager heiss würde. Herr Maschinist schickte mich auf das Verdeck um dies näher zu untersuchen, wurde aber von der Stiege barsch durch 2 Bewaffnete in den Maschinraum zurückgewiesen.

Die beiden, beim Feuer beschäftigt gewesenen Stocher befragt, wie sie bewacht waren, geben folgende Aussage:

Wir waren beiläufig 2 Stunden beim Feuer, als wir, keine Ahnung von dem am Verdeck Geschehen besitzend, plötzlich Bewaffnete hinunter kommen sahen; auch ober dem Feuerplatze durch das Gitter Gewehrläufe mit den Mündungen gegen uns gerichtet, bemerkten. Wir zitterten vor Angst, so dass wir kaum unsere Pflicht erfüllen konnten.

Hat der Maschinwärter zu seiner obigen Aussage noch etwas beizufügen?

Beim Anlanden hörten wir wieder die Stimme des HE Kap[i]t[äns] Engländer, konnten aber erst nach erfolgter Abreise vom Landungplatze, das Verdeck wieder frei betreten, mithin weiss weder ich, noch die beiden, beim Feuer beschäftigten Stocher etwas von den Vorgängen am Verdeck.

Glauben Sie nicht, dass Sie irgend wie das Geschehene hätten hindern können?

Wir waren machtlos gegenüber der grossen Menge gut Bewaffneter, auch fortwährend in Sorgen um unser eigenes Leben, da uns von der Maschinenoberlichten und von der Eingangsstiege in den Maschinraum, Mündungen von Gewehren und Revolvern bedrohten.

Der Maschinwärter, befragt wo sich die andere[n] Feuerleute befanden, antwortete:

Sämtliche Feuerleute waren unten im Maschinraume, assen zu Mittag oder schliefen in ihren Betten, durften aber auch nach dem grossen Lärm die Maschinkammer nicht mehr verlassen und konnten ebenso wie wir, von den Vorgängen am Verdeck nichts mehr wahrnehmen.

* * * Josef Hahn
Johon [?] Stancsen[11]
* * * Johann Motica
Der Namensfertiger der beiden des Schreibens unkundige[n]
Radany

Hierauf wurde das Protokoll geschlossen und gefertigt.
Orsova, am 1. Juni[12] 1876.

Franz . . . .[13]
als Schriftführer
Desider Radany
Hafen Capitaine

Georg Joanovich . . : .[14]
Schiffsinspektor
Achilles Metaxa
Agentieinspektor

[на с. 1] $\frac{10132}{IV}$ 876

[на с. 28] $\frac{8582}{\ldots.^{15}\ 6/6\ 876}$

ad. [?] 808.

Д. Д. S. G.
Betriebs — Direktion
Erh[alten] 11 Jul[i] 1876.
BtW. . . . . .

Ф. ХБ, II А 8137. Ориг. с маст. с автогр. и печ. нем. ез. готич. 14 л. 27 п. с. 34/21

Публ. в прев. отчасти и с грешки в: Стоянов, З. Христо Ботйов, Русе, 1888, с. 376—383

[1] Н. ст. [2] Козлодуй — Оряховско. [3] 100 кг. [4] Хр. Ботев. [5] Самият той се подписва „Катерино". [6] Търговският фунт е равен на 408·5 г., английският търг. фунт—на 363·6 г. [7] Съкращението НЕ, вероятно „Herr", остава непреведено навсякъде, където се среща. [8] Оряхово. [9] Мястото на борда на парахода, където се държат товарите, или входът за страничната част на парахода, който води към палубата. [10] Сам той се подписва „Франческо". [11] Подписът, който е нечетлив, не съвпада напълно с написаното от протоколчика име. [12] Н. ст. [13] Презимето не се чете. [14] Част от презимето не се чете. [15] Няколко нечетливи букви.

Превод:

ПРОТОКОЛ

Съставен с господа офицерите и екипажа на парахода „Радецки" във връзка с ненадейното нападение и наложеното със силата на оръжието дебаркиране на въстаници при Козлодуй на 29 май 1876.

Бе извикан и разпитан господин капитан Дагоберт Енглендер, комендант на „Радецки":

[Въпрос:] а) При Вашето отпътуване от Гюргево забелязахте ли нещо необикновено в качилите се пътници, или натоварения багаж?

[Отговор:] При моето сегашно пътуване аз не забелязах нищо необикновено в Гюргево. Господин агентът Щайнер, тамошният градоначалник и тамошният австро-унгарски вицеконсул бяха преди моето отпътуване също на скелята; пътниците се качиха както обикновено, багажът и стоката бяха натоварени.

[Въпрос:] б) Какви впечатления добихте по другите румънски станции? Не беше ли броят на качилите се пътници много голям в сравнение с предишни пътувания със същия рейс?

[Отговор:] Също и на другите румънски станции не забелязах нищо необикновено. Големият брой на качили се пътници ми се видя странен само в Турну Магурели, което обстоятелство аз отдадох все пак единствено на 12-часовото закъснение на турския параход.

В Корабия забелязах, че направихме по-дълъг престой заради натоварването на някакви големи сандъци, 6 на брой, твърде големи, адресирани до Турну Северин, които бяха наредени на определеното за тази станция място на палубата и веднага след отпътуването бяха покрити с накатранено платно. В Бекет се качиха няколко пътници повече от обикновено. Все пак качилите се на всички станции не се различаваха по нищо от обикновени пътници, особено пък онези от III класа не се различаваха никак от градинарите в българска носия, които пътуват твърде често по тези места по сухо.

[Въпрос:] в) Каква форма имаха повечето от натоварените сандъци? Не Ви ли учуди тяхната голяма тежест?

[Отговор:] Натоварените сандъци нямаха нищо необикновено; някои приличаха на парижки манифактурни сандъци, други пък бяха обикновени, изписани брашовски куфари. Тежестта на тези сандъци не ме учуди, защото те тежат обикновено $1^1/_2$—2 центнера.

[Въпрос:] г) Какви мерки взехте, когато чухте, че някои от пътниците носят оръжие?

[Отговор:] Общо се качиха 2-ма пътници от Гюргево и двама от Бекет, които носеха със себе си открито оръжие, което те предадоха без съпротива на определения да събира оръжието кафеджия. Над Бекет, към $12^1/_2$ часа, бюфетчията Алоис Махт ми съобщи, тъй като такъв бе редът на парахода, че няколко пътници от II класа били въоръжени с револвери. За да подканя и тези да предадат оръжието според правилника, слязох веднага с контрольора Капор във II класа и исках между това да направя една строга ревизия поради [това, че имаше] преминаване от една класа в друга.

[Въпрос:] д) Как Ви покориха въстаниците и по какъв начин бяхте принудени да се подчините на техните желания?

[Отговор:] Когато слязох с контрольора Капор във II класа, срещнахме още по стълбата, също и в тесния коридор от стълбата към входната врата на II класа, няколко пътници, които при нашето подканяне показаха без съпротива билетите си. При отваряне на вратата забелязах с учудване, че един значителен брой от пътниците, въоръжени с револвери и ножове, захвърляха бързо цивилните си дрехи, за да се облекат с униформи. Поразен, запитах какво става тук. Вместо отговор бях уловен за лявата ръка, един револвер с вдигнат спусък бе опрян в слепите ми очи и ми бе обяснено на коректен немски език, че събраните тук са въстаници, решени твърдо да завладеят парахода дори със сила. Те ме подканиха да отстъпя пред [тяхното] надмощие и да изпълнявам без съпротива нарежданията им. Те ме подканиха да ги последвам веднага на палубата при техния водач, обаче

не дочакаха изпълнението на тази покана, а ме замъкнаха и заблъскаха със сила на палубата. Аз видях с учудване, че последната е превърната за това късо време във войскови лагер; привидно безобидните манифактурни сандъци и брашовски куфари бяха разтрошени, от тях бяха извадени оръжие и униформи и раздадени на мирните по-рано пътници. По този начин ние дойдохме на свободното място между параходния котел и салона на I класа; тук видях II-рия капитан Дойми, обграден от въоръжени хора, от чиито ръце бе измъкнат и ми бе предаден след направения от него знак, че аз съм капитанът, оня оригинален документ, който аз препратих на почитаемия централен инспекторат заедно с моя доклад. В същия момент се приближи към мен един мъж, облечен в богата униформа, който ми се представи на френски език като войвода на българските въстаници и ме подкани да се подчиня на всички техни заповеди, в противен случай той би ме застрелял като нищо. На моя въпрос, какво всъщност иска, той ми отговори, че аз трябва да отправя парахода на онова място, което той ще ми покаже. Аз се противопоставих решително и енергично на това намерение и направих на водача на въстаниците различни предложения, които биха могли според мен да се приемат от същия. Те се състояха в обяснението, че мога да ги заведа до Радуевац, без да спираме на никоя друга станция, или да дебаркирам на румънския бряг. Всички тези предложения бяха при все това отхвърлени и водачът на въстаниците поддържаше настойчиво, че аз трябва непременно да се подчиня на заповедите му. Докато траеха тези дебати, един от водачите, когото мислех за поп, бе завзел командуването на парахода и бе оставил машината да се движи бавно. Заплахите срещу моята личност и целия екипаж ставаха все по-опасни и въстаниците наоколо все по-възбудени. При тези обстоятелства и особено поради това, че между въстаниците според тяхното изказване имаше също и един запознат с управляване на машината, разбрах, че понататъшна съпротива ще доведе само до ненужно проливане на кръв и водачът на въстаниците ще постигне своята цел и без моята помощ. Затова за да спася това, което можеше да се спаси, и със съзнание за докрай изпълнен дълг, аз поех отново командуването на парахода и обявих, че отстъпвам пред насилието.

[Въпрос:] Беше ли някой от останалите пътници близо до Вас в този момент и имаше ли свидетел на това произшествие?

[Отговор:] Да, един каймакамин, който слезе после във Видин, и пристанищният капитан от Рахово.

[Въпрос:] Беше ли Ви точно определено мястото, на което въстаниците искаха да дебаркират?

[Отговор:] Аз отидох отново на командния мостик; близо до мен стоеше един от водачите с готово за стрелба оръжие и ми каза, че желаят да дебаркират в Козлодуй, означиха ми и мястото, където трябва да спре параходът, съвсем точно между едно черкезко село и един турски пост; той ми обърна внимание, че тук поради плитkостта на водата параходът трябва да пътува с възможно най-голяма предпазливост и ме заплаши, че ще ме застреля, ако заседнем, и ми показа точката, където можем да достигнем до брега с носа на парахода. Като достигнахме на това място, аз оставих предната част на парахода да се плъзне по плитkия бряг, въстаниците сами хвърлиха моста на брега и започнаха своето равномерно дебаркиране във военен ред начело с един от водачите с развято знаме и с тръбача. Още през време на дебаркирането се приближиха 5—6 турски войници, от които първият бе повален с добре прицелен изстрел от един от водачите, докато другите избягаха.

След извършеното дебаркиране на всички въстаници, пътуването бе продължено без прекъсване.

[Въпрос:] На кои станции се качиха повечето пътници, които по-късно се оказаха, че са въстаници, и откъде бяха натоварени повечето сандъци, от които бяха извадени оръжията?

[Отговор:] Повечето въстаници се качиха в Гюргево, Турну Магурели и Бекет, повечето товари, от които бяха измъкнати оръжия, бяха натоварени в Гюргево и Корабия.

[Въпрос:] Пострадаха ли и бяха ли заплашвани останалите пътници от въстаниците и колко пътници приблизително се намираха на борда?

[Отговор:] След като отпадна моята безполезна съпротива и аз се подчиних на заповедите на въстаниците, спря всякаква заплаха както срещу моята личност, така също срещу екипажа и пътниците. Пострадали пътници нямаше.

[Въпрос:] Какво направихте на първата станция, на която стигнахте след дебаркирането на въстаниците?

[Отговор:] Моята първа станция след дебаркирането на въстаниците беше Лом; оттук уведомих телеграфически за цялото приключение почитаемия централен инспекторат във Виена и почитаемия параходен инспекторат в Турну-Северин. Споменатият турски каймакамин, който пътуваше с нас, се погрижи да уведоми своите власти.

[Въпрос:] Не изискахте ли след дебаркирането на въстаниците писмено обяснение от останалите пътници върху случилото се и можете ли да посочите пътници, които могат да се намерят още днес да дадат показания?

[Отговор:] Въпросното обяснение бе съставено, подписано от останалите пътници и изпратено заедно с моя доклад на почитаемия централен инспекторат. Мога да посоча само слезлия във Видин каймакамин и пристанищния капитан от Оряхово, за които вече споменах, като такива, които могат да дадат свидетелски показания и които е възможно да бъдат намерени.

[Въпрос:] Нямахте ли никакви средства да предотвратите това приключение или да попречите на извършването му?

[Отговор:] Аз не можах да го предотвратя, тъй като нямах никаква представа, че на парахода се замисля нещо и не можех да попреча с нищо, тъй като можех да противопоставя на една въстаническа сила от добре въоръжени 180 души само 6 невъоръжени и без военно обучение моряци.

[Въпрос:] Имате ли да забележите още нещо?

[Отговор:] Не.

[Подпис]

Капитан Дагоберт Енглендер, комендант на „Радецки"

Бе извикан и разпитан господин II-рият капитан Катерино Дойми:

[Въпрос:] При Вашето отпътуване от Гюргево забелязахте ли нещо необикновено в качилите се пътници и натоварените стоки?

[Отговор:] Отпътуването премина напълно нормално; пътниците се качиха както обикновено и стоките бяха натоварени.

[Въпрос:] Какви впечатления добихте от другите румънски станции и не беше ли броят на качилите се пътници твърде голям в сравнение с предишните пътувания?

[Отговор:] В Турну Магурели пристигнахме към 1 часа през нощта и можахме да отпътуваме според нашето разписание едва в 5 часа сутринта. Един от назначените там чиновници на агенцията, господин Хасан, ми каза: „Днес имаме извънредно много пътници, тъй като турският параход закъсня."

В Корабия забелязах 6 тежки сандъка. На моето запитване чиновникът на агенцията ми отговори късо, че това били пратки с голяма бързина за Турну Северин. В Бекет бяха натоварени няколко ценни вързопа и аз исках да отпътуваме нататък, когато агентът ми извика, че има още няколко пътници; аз ги видях да излизат по единично от прозореца на склада на един влекач, който стоеше по дължината на моста, но не забелязах иначе в тях нищо особено.

[Въпрос:] По какъв начин Вие бяхте принуден да се подчините на въстаниците?

[Отговор:] Приблизително 1 час след Бекет отидох от шахтата на кормилото в моята кабина; единствено нещо, което ми се видя странно в този момент, бяха 3 остри изсвирвания. Когато излизах пак от кабината си, насреща ми идваше с бързи крачки един мъж, който беше облечен в богата униформа, със златни шнурове и златна яка; той ми предаде един документ и се прицели с пистолет в гърдите ми с думите: „Аз съм водач на близо 200 въоръжени български въстаници; ние сме твърдо решени да завземем дори и със сила парахода; подчинете се доброволно на нашите заповеди, защото иначе ще бъдеме принудени да употребим оръжието си." През това време аз се видях заобиколен от една въоръжена група, която насочи дулата на своите оръжия заплашително срещу мен. Аз отговорих на водача, че не мога да изпълнявам нищо без нареждането на моя комендант и казах да се обърнат към него. Те ме завлякоха веднага напред, за да търсим капитан Енглендер; тъй като не го намерихме тук, върнахме се към неговата кабина, където те след различни опити да отворят вратата, я разбиха, без обаче да намерят и тук капитана. В този момент дойде капитан Енглендер, воден от 6—7 въоръжени въстаници, чиито водач ми дръпна от ръцете документа и го върчи на капитана; аз бях блъснат в салона и държан там затворен от 4—5 въоръжени лица.

[Въпрос:] Беше ли Ви възможно в това Ваше положение да забележите нещо от останалите произшествия на борда?

[Отговор:] След известно време ми беше заповядано да се кача на палубата; аз видях кормчиите при кормилото, пазени от няколко въстаници, видях и капитан Енглендер на комендантския мост, пазен зорко от един от водачите; тук чух и изказването на един от водачите, че на това място водата е много плитка, затова при управлението на парахода да се обърне най-голямо внимание. Аз долових също и заповедта им, че искат да дебаркират между турския пост и черкезкото село. След извършеното дебаркиране водачите на въстаниците изискаха да им бъде направен здрав мост, за да могат да достигнат в ред сушата.

По време на дебаркирането ме извика водачът на въстаниците при касата на парахода и при останалия багаж на пътниците и ми предложи да ми даде уверение, че както касата на парахода, тъй и другите товари са незасегнати.

[Въпрос:] Имахте ли средства на борда да предотвратите това нападение и можехте ли да допринесете нещо за това?

[Отговор:] Според мен, това нападение не можеше да бъде предотвратено, тъй като превръщането на мирните пътници в една въоръжена въстаническа група се извърши само в няколко минути. Срещу една въоръжена сила от около 200 души не беше възможно да се предприеме нищо с нашия невъоръжен малоброен екипаж.

[Въпрос:] Имате ли да направите други забележки?

[Отговор:] Мога още да спомена, че всички пътници се държаха напълно спокойно и в най-голям ред до момента, в който се обявиха за въстаници. Аз не забелязах също през време на провеждане на нападението да напакостят с нещо на който и да е от останалите спътници.

Катерино Дойми,
II капитан на „Радецки"

Беше извикан и разпитан Йохан Капор, контрольор на парахода „Радецки".

[Въпрос:] Забелязахте ли нещо необикновено при качването на пътниците и товаренето на багажа по време на Вашето отпътуване от Гюргево?

[Отговор:] Моето задължение като контрольор е да присъствувам при качването на пътниците, за да следя точно за предаване на контролите на билетите; освен това имам задължението да приемам парче по парче багажа, който се товари. При нашето сегашно отпътуване от Гюргево качилите се пътници предадоха, както и друг път редовно контролите на билетите си; също багажът и натоварените стоки бяха приети според реда.

[Въпрос:] Какви впечатления добихте от другите румънски станции? Не беше ли броят на качилите се пътници твърде голям в сравнение с предишните пътувания по същата тарифа?

[Отговор:] И на другите румънски станции не забелязах нищо необикновено, освен че в Корабия, Турну Магурели и Бекет се качиха значително повече пътници, отколкото при по-раншните пътувания по същата тарифа. Обяснението на чиновника на агенцията в Турну Магурели, господин Бренер [беше], че една голяма част от качилите се при нас пътници са чакали пристигането на турския пътнически параход и за да се запазят през нощта от студа, са избягали в покритите помещения на нашия понтон. Поканени от споменатия чиновник на агенцията или да си купят редовно билети за нашия пътнически параход, или да напуснат чакалнята, те се решили на първото и при пристигането на „Радецки" се качиха редовно на него. Всички тези пътници се държаха по време на пътуването напълно спокойно и в най-голям ред на борда; онези от III класа носеха обикновени български селски дрехи, както всички български градинари, каквито пътуват ежегодно много с нашите параходи.

[Въпрос:] Каква форма имаха натоварените сандъци, и не Ви ли направи впечатление голямата им тежест?

[Отговор]: На всички румънски станции бяха натоварени само малки товари и ръчен багаж, само в Корабия бяха качени 6 сандъка като пратка с голяма бързина. Тези сандъци също нямаха сами по себе си нищо съмнително, тъй като 2 от тях приличаха на парижки манифактурни сандъци, а пък другите 4 — на сандъци от Брашов, които се използуват тук по тези места твърде често за пренасяне на ценни товари. Също и тежината им не ме осъмни, тъй като 6-тях заедно тежаха според показанието в моя ревизионен лист 978 фунта.

[Въпрос:] По какъв повод Вие последвахте капитан Енглендер във II класа, за да ревизирате строго билетите на пътнитите поради размяна на местата, и къде стана това?

[Отговор:] Приблизително 1 час след Бекет капитан Енглендер нареди да ми кажат, да сляза веднага в салона на II класа и да ревизирам строго билетите поради смяна на местата, тъй като много пътници с билети за палубата се бяха промъкнали долу. Капитан Енглендер беше вече на стълбата, която води надолу към II класа. При отваряне на входната врата видях с ужас второкласния салон, изпълнен с български селяни, една част от които се канеха да сменят цивилните си дрехи с униформи, а другите бяха заети с пълненето на револвери. Капитанът беше заплашен веднага от един [от тях] с револвер и след като първо му бе обяснено, че те са български въстаници, бе подканен категорично да се подчини без съпротива на техните желания заедно с целия екипаж на парахода. На капитан Енглендер също веднага му бе дадено да разбере, че трябва да се отправи заедно с тях на палубата при водача [им]. Аз също бързо се отправих към палубата, непрекъснато заобиколен от въоръжени лица, и забелязах с ужас, че мирните по-рано пътници от палубата се бяха превърнали в облечени в униформа въстаници, снабдени богато с оръжие и муниции от няколкото разтрошени сандъка.

[Въпрос:] Имате ли да направите още други забележки по тази случка и не мислите ли, че имахте в ръцете си някакви средства, за да задържите изпълнението на това нападение?

[Отговор:] Нямам да забележа друго освен това, че ако качилият се с 3 жени от Орехово каймакамин беше забелязал нещо подозрително и странно, нямаше положително да остане на параходa. Аз бях непрекъснато пазен от няколко въоръжени лица и нито бях разпитван, нито беше отдавана важност на моите изказвания, тъй като цялото внимание на водачите бе съсредоточено върху капитан Енглендер и машината. Според моето твърдо убеждение ние нямахме никакви средства в ръцете, за да осуетим проведеното нападение или да го задържим, тъй като се противопоставяхме с нашия малоброен екипаж на една въоръжена и добре дисциплинирана сила от близо 200 души. Аз бях също свидетел като слушател на преговорите между водача на въстаниците и капитан Енглендер, чиито предложения бяха енергично отхвърлени, докато му се даваше да разбере, че трябва да се подчини без съпротивление на волята на водача и че в противен случай същият ще бъде поставен в неудобното положение да извърши дебаркирането на парахода при Козлодуй и без неговото съдействие, тъй като те имаха помежду си човек, запознат както с параходното пътуване, така също и със състоянието на водата там.

[Въпрос:] Присъствувахте ли на дебаркирането и как се проведе то?

[Отговор:] Аз присъствувах на дебаркирането и видях, че въстаиниците го проведоха в ред, ръководени от водачите си. След половин час параходът можеше да продължи пътуването си.

Йохан Капор,
контрольор на „Радецки"

Бе извикан и разпитан господин машинистът Вилхелм Хасдел:

[Въпрос:] По време на Вашето сегашно пътуване от Гюргево бяхте ли по-често на палубата и ако сте били, не забелязахте ли между пътниците нещо съмнително?

[Отговор:] По време на това пътуване аз бях по-често на палубата, имах възможност да наблюдавам пътниците и видях, че те се държаха също тъй спокойно на борда както обикновено.

[Въпрос:] Къде пребивавахте след Бекет и какво стана в момента, когато въстаниците завладяха парахода?

[Отговор:] След отпътуването от Бекет аз отидох на палубата и стоях близо до предния „баркаризо". След известно време бюфетчията Махт ми каза, че няколко пътници долу в салона на II класа измъкнали револвери от ръчния си багаж. Аз не отдадох на тази новина никаква важност, тъй като по тези места пътници носят често оръжие. Като не обърна внимание на това, споменатият бюфетчия отиде при капитан Енглендер, за да съобщи и нему за това обстоятелство. Аз видях също, че капитан Енглендер, следван от контрольора Капор слязоха в салона на II класа. Аз се отправих към моята кабина и останах там кратко време; когато излязох отново на палубата, забелязах едно изненадващо явление: един мъж, облечен в богата униформа, въоръжен със сабя и револвер, държащ документ в ръцете си, стоеше пред мен, изгледа ме остро няколко секундн и след 3 пронизителни изсвирвания забърза към палубата. В този момент чух отпред голяма врява, долових съвсем ясно разбиването на сандъци и побързах, изплашен, надолу към машинното помещение.

[Въпрос:] Какво стана по-нататък и по какъв начин бяхте принудени да се подчините на заповедите на въстаниците?

[Отговор:] В машинното помещение долу чувах непрекъснато голям шум и ходене насам и натам по палубата. Кратко време след това забелязах за мой ужас, че при оберлихта на машните се явиха хора с униформа, които насочиха готовите си за стрелба пушки срещу мене. Също и входната врата на машинното помещение се пазеше от въоръжени лица, както и отворите над пещта; двама от въоръжените слязоха долу в машинното помещение и ме подканнха категорично на славянски език да изпълнявам точно идващата от горе команда, в противен случай щели да бъдат принудени да ме застрелят.

Тъй като аз не разбирам славянски език, моят машинен прислужник ми служеше за преводач. Именно чрез същия им отговорих, че ще изпълнявам всички команди, получени от моя капитан. Те обаче ми отвърнаха, че параходът е в тяхна власт, тук вече няма капитан и неподчинението на техните заповеди ще трябва да изкупя с живота си.

След малко чух вече да прозвучават команди на български език, които ми бяха преведени от моя машинен прислужник и които в моето положение, при което бях принуден да отстъпя пред силата, аз изпълних точно. Аз исках още да изпратя машинния прислужник горе да убеди водача на въстаниците, да ни дава заповеди само на немски език. Обаче беше категорично попречено на неговото отдалечаване. Споменатите команди гласяха: „Бавно" и „Съвсем бавно"; машината също се движеше приблизително $^1/_2$ час с полуотворени клапи. След това прозвуча отново един чужд глас на немски език и заповяда да оставим машината да се движи с пълна пара. Сега машината вървеше с напълно отворени клапи около 1 час в съвсем равномерен ход; през това време дойде един от водачите в машинното помещение и ми заповяда да дам пълна пара. След това познах по командата

гласа на капитан Енглендер и разбрах по [командите] „Стой!" и „Назад!", че се цели едно спиране на парахода. През цялото това време въоръжената стража не ме напусна нито за миг. След извършеното дебаркиране на парахода, те се отдалечиха съвсем спокойно, без да кажат дума.

[Въпрос:] Нямахте ли никакви средства, за да попречите да бъде извършено това нападение?

[Отговор:] Аз бях изненадан в машинното помещение от случката, която не подозирах; заобиколен от една въоръжена тълпа, която следеше зорко дори най-малкото ми движение, аз нямах абсолютно никакви средства, за да осуетя случилото се. Разбрах, че животът ми е заплашен, ако се противопоставя й на най-малката заповед на тези, които имаха надмощие.

Вилхелм Хасдел,
I-ви машинист на парахода
„Радецки"

Бе извикан и разпитан I-ия кормчия Йозеф Филаканева:

[Въпрос:] Забелязахте ли при това пътуване нещо необикновено в качилите се пътници?

[Отговор:] Не, това бяха обикновени пътници, които винаги пътуват по този път. Също и на другите румънски станции не забелязах нищо необикновено.

[Въпрос:] Какво се случи след Бекет и как бяхте принудени да изпълнявате заповедите на въстаниците?

[Отговор:] Аз стоях на моето място при кормилото с двамата си колеги, когато към нас се приближи един пътник с цивилни дрехи и ни подкани с възбуден глас да караме там, където той ще ни заповяда; за да придаде повече тежест на своите думи, той извади из под дрехите си един револвер и ни заплаши с него. Малко след това се явиха двама души, въоръжени с пушки и щикове и облечени в униформа, застанаха пред нас и насочиха своите пушки в гърдите ни. Споменатият по-преди пътник отиде на командния мостик, откъдето командуваше машината, и ни посочи също по кой път да поемем. После капитан Енглендер се яви отново на палубата и пое командуването, като все пак беше също като нас непрекъснато пазен. След това при Козлодуй между един турски пост и едно черкезко село ние се отправихме с предната част на парахода към брега, където вкупом въстаниците напуснаха парахода.

[Въпрос:] Не знаете ли нищо по събитията на палубата?

[Отговор:] Аз бях при кормилото и затова не можах да забележа нещо от събитията на палубата. Наистина аз подозирах, че става нещо необикновено, защото чух шум и няколко изстрела, не видях обаче доста време нито отпред, нито отзад на палубата никого освен нашата стража и вече многократно споменатия пътник на командния мостик.

[Въпрос:] Нямахте ли начин, за да попречите на това нападение?

[Отговор:] Не, ние разбрахме надмощието [им], а освен това че и животът ни е заплашен, така че един отказ от наша страна нямаше да промени с нищо събитията.

Йозеф Филаканева,
I-ви кормчия на „Радецки"

Бяха извикани и разпитани II-ите кормчии Карл Екерт и Симон Симонович:

[Въпрос:] Какво можете да разкажете за случката на „Радецки" на 29 май тази година?

[Отговор:] След Бекет бяхме с първия кормчия Филаканева, тримата, при кормилото; дотогава ние бяхме забелязали нищо необикновено. Ние можем само да потвърдим показанията на I-ия кормчия във всички подробности и нямаме да дадем никакви други указания.

Карл Екерт,
Симон Симонович,
II-ри кормчии на „Радецки"

Бе извикан и разпитан бюфетчията Алоис Махт:

[Въпрос:] Не забелязахте ли нещо необикновено в качилите се при отпътуването от Гюргево и другите румънски станции пътници?

[Отговор:] Не, аз не забелязах нищо необикновено нито при отпътуването от Гюргево, нито по другите румънски станции; пътниците бяха по облекло и държание от тези, които пътуват обикновено тук.

[Въпрос:] Какви впечатления добихте след отпътуването от Бекет и какво се случи по-нататък?

[Отговор:] След около 1 час път от Бекет бях долу в салона на II класа и видях няколко пътници, които изваждаха от донесените със себе си раници револвери и муни-

ции. Аз отидох веднага при капитана, за да му съобщя този необикновен случай. Господин капитан Енглендер се запъти веднага с контрольора Капор долу в салона на II класа. Кратко време след това аз чух няколко остри изсвирвания и звуци на тръба, след което стоящите наоколо по палубата мирни пътници, повечето облечени в български селски дрехи, се спуснаха върху няколко сандъка, разбиха ги и извадиха оттам оръжия и муниции.

[Въпрос:] Знаете ли още нещо върху случилото се?

[Отговор:] Не, аз избягах в моята кабина и се крих там дотогава, докато въстаниците напуснаха парахода.

Алоис Махт,
бюфетчия на парахода „Радецки"

Бяха повикани и разпитани от екипажа на „Радецки" боцман Франц Цанки, моряците Йохан Туфнер, Сава Испас, Антон Трипович, Васили Влад и Петър Голуб:

[Въпрос:] Забелязахте ли нещо необикновено по време на вашето последно пътуване от Гюргево или от останалите станции?

[Отговор:] Не, не забелязахме нищо особено, качиха се само малко повече пътници от обикновено; в Корабия имахме да натоварим няколко тежки сандъка, без да знаем какво съдържат.

[Въпрос:] След Бекет само караулният моряк ли беше на палубата и кой беше той?

[Отговор:] След Бекет всички ние бяхме на палубата и обядвахме. Караулен бях аз, Петър Голуб; и аз забелязах, че на средната част на парахода става нещо необикновено, не можах обаче да видя точно, тъй като затова ми пречеше облицовката на второкласния салон на палубата. Изказах се и пред боцмана, че тук става нещо необикновено. Боцманът се запъти веднага към средната част на кораба.

[Въпрос:] Боцман Франц Цанки, какво видяхте на средната част на кораба и какво стана по-нататък?

[Отговор:] На средната част на парахода видях за мое учудване, че мирните порано пътници бяха разчупили няколко сандъка и изваждаха оттам оръжие и муниции. Аз заговорих едного на славянски език и го попитах: „Какво, за бога, смятате да предприемете тук на борда с толкова оръжие; ние всички сме върху една малка кутийка и ако на парахода се случи най-малкото, ние всички сме загубени." Той ми отговори: „Ако се дръжите спокойно, няма да ви се случи нищо лошо, но сега трябва всички да слезете във вашето помещение." Аз видях един револвер, заплашително насочен срещу мен, и се отправих към помещението на екипажа, където заварих почти всички моряци, а прозорецът на помещението беше заварден от добре въоръжени мъже.

[Въпрос:] Какво можете да кажете по-нататък по тази случка?

[Отговор:] Всички ние бяхме доста дълго време грижливо пазени и не биваше да напускаме нашето помещение; чухме горе голям шум и няколко изстрела. После дойде капитан Енглендер и извика всички на палубата, като ни каза, че скоро ще спреме на суша и затова да започнеме приготовления.

Боцманът и целият екипаж, запитани дали не са могли да окажат съпротива и да осуетят цялото нападение, отговориха следното:

Ние бяхме изненадани от случката, нашият живот бе заплашен и ние се видяхме напълно безсилни, заключени в нашето тясно помещение, заобиколени от една група добре въоръжени мъже и грижливо пазени, затова не можахме да предприемем нищо.

Франческо Цанки, боцман
Йохан Туфнер
Антон Трипович
* * * Василе Влад
* * * Петър Голуб
* * * Сава Испас
Подписал за тримата неграмотни Радани

Бяха повикани и разпитани машинният прислужник Йозеф Хан, огнярите Йохан Мотика и Юру Станксен, двамата заети по време на нападението при огъня:

[Въпрос:] Вие сте били по време на вашето сегашно пътуване от Гюргево нагоре по-често на палубата, не забелязахте ли в пътниците нещо необикновено?

[Отговор:] Не, повечето бяха обикновените мирни пътници в български селски дрехи и бяха налягали както обикновено съвсем безобидно по палубата.

[Въпрос:] Къде бяхте след отпътуването от Бекет и какво се случи долу в машинното помещение?

[Отговор:] След отпътуването ни от Бекет аз, машинният прислужник, бях долу в машинното помещение, за да наглеждам машината, и двамата огняри бяха заети с поддържането на парните котли. 1 час след споменатата станция слезе и господин машинистът в машинното помещение. Малко след това слязоха бързо 2 чужденци по стълбата и като-

горично заповядаха на машиниста да изпълнява само техните заповеди. Те говореха славянски език, поради което машинистът и не ги разбра; аз обаче говоря славянски и им отвърнах, че ние имаме наш комендант и изпълняваме дълга си, като приемаме заповеди само от него. След това те насочиха револвери срещу гърдите ни и ни заплашиха, че ще ни застрелят, ако не изпълняваме точно техните заповеди; обясниха ни също, че за нас няма вече комендант, тъй като те са завладяли с оръжие целия параход. Ние на машината също получихме команди на славянски език, които аз превеждах всеки път на машиниста и които ние изпълнявахме винаги, отстъпвайки пред заплахата срещу живота ни. Според получените команди параходът вървеше известно време бавно, докато левият главен лагер се сгорещи. Господин машинистът ме изпрати на палубата, за да проверя това по-отблизо, обаче аз бях грубо върнат от стълбата в машинното помещение от две въоръжени лица.

Запитани как са били пазени, двамата, заети при огъня огняри, дават следните показания:

Ние бяхме около 2 часа при огъня, когато нямайки никаква представа за случилото се на палубата, видяхме изведнъж да слизат долу въоръжени хора; забелязахме също над пещта през оградата цеви на пушки, насочени срещу нас. Ние треперехме от страх, така че едва можехме да изпълняваме дълга си.

[Въпрос:] Машинният прислужник има ли да прибави нещо към горните показания?

[Отговор:] При дебаркирането чухме отново гласа на капитана, обаче да излезем отново свободно на палубата можахме едва след като отпътувахме от мястото на дебаркирането и така не знаят нито аз, нито двамата, заети при огъня огняри, нещо за случката на палубата.

[Въпрос:] Не мислите ли, че можехте някак да попречите на случилото се?

[Отговор:] Ние бяхме безсилни срещу голямата маса от добре въоръжени хора, бяхме също непрекъснато загрижени за собствения си живот, тъй като ни заплашваха дула от пушки и револвери, насочени от оберлихта на машините и от входната стълба за към машинното помещение.

Запитан къде се намираха другите огняри, машинният прислужник отговори:

Всички огняри бяха долу в машинното помещение, обядваха или спяха в леглата си, обаче и след големия шум не можеха да напуснат машинното помещение и също като нас не можеха да доловят нищо от произшествието на палубата.

* * * Йозеф Хан
Юру Станксен
* * * Йохан Мотика
Подписал за двамата неграмотни Радани

След това протоколът беше приключен и завършен.

Оршова, 1 юни 1876.

Франц .., като протоколчик
Дезидер Радани, пристанищен капитан
Георги Йоанович ..., параходен инспектор
Ахилес Метакса, инспектор на агенция

402

1876 май 20, Тулча[1]. — Доклад от А. Василевски до граф Николай П. Игнатиев в Цариград

Осведомява го за дебаркирането на Ботевата чета и за положението в Добруджа. Населението, обхванато от голямо безпокойство, моли да се изпратят руски военни параходи, които да го защитят в случай на нужда.

Копия с донесения кол. ассес. Василевского к императорскому послу в Константинополе от 20 сего мая; № 35.

В конце прошлой недели болгарские инсургенты в числе, как говорят, 250 человек, отправившиеся от станции Смурда[2], близ г. Журжево, на австрийском почтовом пароходе[3], прибыв на первую турецкую станцию[4], силою принудили капитана высадить их на турецкий берег, откуда тотчас

же и отправились по направлению к Русчуку и Тернову[5]. Турецкое правительство, узнав об этой высадке болгар, немедленно дало приказание, чтобы австрийские пароходы, делавшие ежедневно до сего времени свои рейсы между Галацей, Тульчею и Измаилом, появлялись бы в этих городах только два раза в неделю. Независимо от сего, по распоряжению турецкого начальства, неожиданно, сформировались конные отряды из местных черкесов в количестве, как полагают, 500—600 человек, вооруженных с ног до головы. Это вооружение дикарей произвело всеобщую панику на християнское население Добруджи. Горожане проводят ночи без сна, ожидая нападения черкесов; торговцы намереваются закрыть свои лавки, а сельские обыватели, собрав свои пожитки, приготовляются бежать, не зная сами куда. Тем не менее в городе не было пока еще никаких беспорядков. Полиция по ночам бдительно охраняет Тульчу; в деревнях же вооруженные жители сами себя сберегают. (В Тульче всего 250 человек гарнизона, на весь Тульчанский округ, за исключением 500—600 черкесов). При всем том у нас на днях прошел слух, будто бы возмутившиеся в Тернове и Русчуке болгары решили перенести круг своих военных действий в Тульчу и Сулин, где будут сосредоточены все их главные силы. Если слух этот оправдается, то в нашем городе неминуемо должно последовать восстание христиан против турок и преимущественно против черкесов. Принимая все сие во внимание, позволяю себе представить на благоуважение В. пр-ва покорнейшую мольбу здешнего христианского населения о присылке в Тульчу военной нашей шхуны „Тауже", находящейся в Галаце, равно как [и] предложить австрийскому правительству отправить нам свой пароход „Фиуме", также стоящий в Галаце: Если же этим пароходам нельзя будет постоянно находиться, во время смуты в Тульче, то по крайней мере желательно было бы, чтобы они посещали нас сколь возможно чаще. Небесполезно было бы также, если бы пассаржирский пароход наш „Запорожец" снова начал делать свои рейсы из Одессы в Галац.

С подлинным верно: А. Василевский.

ААН, Арх. сб. Преп., направен вероятно от Г. Бакалов, № 65, рус. ез. 1 л. 2 п. с. 35/22. Заверено копие се съхранява в Държ. архиви на СССР.

[1] Градът е определен по съдържание т о. [2] Всъщност въстаниците на отделни групи са се качили от крайдунавските пристанища, разположени между Гюргево и Бекет. [3] „Радецки". [4] Козлодуй. [5] Въстаниците, както е известно, са се отправили към Враца.

Превод:

Копие от доклада на колежки асесор Василевски до императорския посланик в Цариград от 20 май; №. 35.

В края на миналата седмица български въстаници на брой 250 души, както се говори, които се качили от станцията Смурда, [?] близо до гр. Гюргево, на австрийския пощенски параход, като стигнали на първата турска станция със сила принудили капитана да ги снеме на турския бряг, откъдето веднага се отправили по посока към Русе и Търново. Турското правителство, като узнало за този десант на българите, незабавно издало заповед, щото австрийските параходи, които до това време ежедневно правели своя курс между Галац, Тулча и Измаил, да идват до тези градове само два пъти в седмицата. Независимо от това, по нареждане на турското правителство, неочаквано се сформирали конни отряди от местните черкези на брой към 500—600 души, както се предполага, въоръжени от главата до петите. Това въоръжаване на дивашите причинило всеобща паника сред християнското население на Добруджа. Гражданите прекарват безсънни нощи в очакване на нападение от страна на черкезите, търговците се канят да затворят своите дюкяни, а селяните, събрали своите вещи, се готвят да бягат, без сами да знаят накъде. Въпреки всичко

в града досега още не е имало никакви безредици. Полицията по цели нощи зорко охранява Тулча, а в селата въоръжените жители сами се пазят. (В Тулча има гарнизон само от 250 души за целия Тулчански окръг, с изключение на 500—600 черкези.) При все това тук тия дни се пръсна слух, че разбунтувалите се в Търново и Русчук българи решили да пренесат кръга на своите военни действия в Тулча и Сулина, където ще бъдат съсредоточени всичките им главни сили. Ако този слух се оправдае, то в нашия град неминуемо ще последва въстание на християните против турците и предимно против черкезите.

Като вземам под внимание всичко това, позволявам си да представя на благоволението на В[аше] п[ревъзходителст]во най-покорната молба на тукашното християнско население за изпращане в Тулча на нашата военна платноходка „Тауже", която се намира в Галац, а също така да предложа на австрийското правителство да ни прати своя параход „Фиуме", който също се намира в Галац. Ако обаче тези параходи не би трябвало постоянно да се намират във време на смута в Тулча, то в краен случай желателно би било да ни посещават колкото е възможно по-често. Също така не би било безполезно, ако нашият пътнически параход „Запорожец" отново възобнови своите рейсове от Одеса за Галац.

Вярно с оригинала: А. Василевски

403

1876 май 21, Бургас. — Доклад от Чарлз Брофи до Хенри Елиот в Цариград

Новият султан не е много популярен. Селото Бояджик е било обстрелвано с артилерия. Жителите са оказали съпротива. Не се знае точно броят на убитите и ранените. Башибозуците вършат беззакония и жестокости. Ежедневно стават многочислени арести.

№ 7
Not sent
Home.

British Vice-Consulate,
Bourgas,
June 21, 1876.

Sir,

I have the honor to acknowledge the receipt of Your Excellency's telegram of the 31-st May, directing me to inform You of the effect produced in this district by the proclamation of Sultan Mourad.

The Mussulmans of the provincial towns have long been of opinion, almost unanimously, that a change of Rulers was necessary in order to save the country from utter ruin, but with the greater number of them the new Sultan is not popular: he is considered as being more imbued with the ideas of the West than becomes an Osmanli: they say, 'he will make us all Franks'.

Even members of the Ulema[2] seem to wish that Sultan Mourad's education had been different, but as the fall of Abdul Aziz had become an absolute necessity, none but the legitimate successor could replace him.

The 'Jeune Turquie' party is numerically very weak in the provinces, and its members are chiefly amongst the younger Government employés, many of whom are from Stamboul.

With regard to the Rayahs, some of them say, „no matter what Padischah may reign, we shall always be slaves"; the majority, however, of those few among the peasants who take any interest in politics are favorable to Sultan Mourad as the son of a sovereign who protected his Christian subjects.

In general, I should say that the Christians are pleased, and that the Mussulmans, though not very wellinclined to Sultan Mourad, are convinced that the change cannot be for the worse, and may be for the better.

On the 29-th[3] of May the Bulgarian village of Boyadjik, Caza[4] of Jamboli, Sandjak[5] of Slimnia[6], was stormed by Turkish troops: of the many different versions of this affair I believe the following to be at least the nearest to the truth: the inhabitants were ordered to give up their arms and refused, firing or threatening to fire upon the Caimakam of Jamboli and his zaptiehs. Troops and cannon were sent from Slimnia, the village was surrounded and the arms again demanded: upon a second refusal it was intimated that an attack would be made, and the Bulgarians were advised at least to send away their women and children: to this proposal they likewise refused to accede, and after waiting for six hours in the hope of the villagers' surrender, the troops opened fire with four field-pieces and then took the village by assault. I have no information as regards the number of killed and wounded, but unfortunately many women and children are, amongst them.

Boyadjik contained 100 houses, and I hear that people from surrounding villages come there to make a stand: it is in a plain, three hours distant from the nearest range of mountains, and nothing but the maddest infatuation could have chosen such a spot for a contest with regular troops accompanied by artillery.

Other versions are current, very unfavorable to the imperial troops whom they represent as attacking an unresisting village, on the ground that they (the villagers) were in possession of arms, whilst in reality they had none.

Last night information was given to the authorities here that an armed band of insurgents had been seen near the village of Karatépé[7], five or six miles from Bourgas, and this morning zaptiehs and a hundred or so of Bashibozouks left in pursuit of them: up to the present time five of the latter have returned, escorting three Bulgarian shepherds in the service of a person belonging to the town who are accused of having given food to the insurgents: I have great doubts as to the existance, except in the imagination of the Hodja who brought the news, of any such band.

Constant reports reach me of atrocities committed by Bashibozouks, but though I fear they are only too well founded, I do not like to mention them to Your Excellency unless I can be certain of the details.

Numerous arrests of suspected persons are made daily here and in the environs, and I fear that private animosity is in too many cases the cause: the accused are sent off, after a brief examination, to Slimnia, and public report says that they do not all arrive there; ten days since a Polish watchmaker was arrested in this Caza as having no passport: his story was, that he had had a French passport, having served as a volunteer in the Franco-Prussian war, but had lost it through a fall from his horse whilst travelling at night. As the man seemed honest, and referred to persons I knew at Adrianople and elsewhere, and there being no French Consul here, I telegraphed to Constantinople on the subject, and received the answer that he had gone to France in 1870 as a volunteer, with a French Passport, „mais sans être protégé français."[8] Before this reply came, the man was tied up and sent off, and a zaptieh has publicly said that he never reached Slimnia, but was „finished" (bitterilmish) between Karnabad and that town: if he was under the escort of Bashibozouks such a thing is possible. I have telegraphed privately to Slimnia to know if he is in the prisons there.

June 3.
The Bulgarian insurgents turned out to be a herd of oxen.

I have the honor to be, Sir, etc.
Charles A. Brophy
Vice-Consul.

His Excellency
The Rt Honorable Sir Henry Elliot, etc...

ИБИ — БАН. Фотокоп. англ. ез. 5. л. 5 п. с. 32/19. Ориг. се съхранява в Архива на М-вото на външните работи в Лондон.

Публ. отчасти В: Положението на българския народ под турско робство. Документи и материали. Състав. и ред. Николай Тодоров. София, БАН, 1953, с. 310—311

[1] Н. ст. [2] Съвет на учените-богослови. [3] Н. ст. [4] Околия. [5] Окръг. [6] Сливен. [7] Дн. Черни връх, Бургаско. [8] Под френско покровителство.

Превод:

№ 7
Неизпратено в Англия

Британско вицеконсулство
Бургас, 2 юни 1876.

Господине,

Имам чест да Ви уведомя за получаването на телеграмата на Ваше превъзходителство от 31 май т. г., която ми нарежда да Ви уведомя за въздействието, предизвикано в тази област от възванието на султан Мурад.

Мюсюлманите от провинциалните градове от дълго време са били почти единодушно на мнение, че смяната на управниците е нужна с цел да се спаси страната от пълна разруха, но за голям брой от тях новият султан не е популярен: той се счита премного надъхан с идеите на Запада, отколкото подхожда на един османлия; те казват: „Той ще направи всички ни френци."

Даже членове на Улемата изглежда желаят султан Мурадовото възпитание да е било друго, но тъй като падането на Абдул Азис било станало абсолютна необходимост, никой освен законният наследник не би могъл да го замести.

Партията „Млада Турция" е числено много слаба в провинцията и нейните членове са предимно измежду младите правителствени чиновници, много от които са от Стамбул.

Относно раите някои от тях казват: „Няма значение кой падишах царува, ние винаги ще сме роби." Все пак мнозинството от малкото селяни, които проявяват някакъв интерес в политиката, са благосклонни към султан Мурад като син на властелин, който покровителствуваше християнските си поданици.

Въобще бих казал, че християните се радват и че мюсюлманите, въпреки немного добре настроени към султан Мурад, са убедени, че промяната не може да е за лошо и може да е за по-добро.

На 29 май българското село Бояджик, Ямболска каза, санджак Слимниа, е било нападнато от турска войска; от многото различни версии по това събитие аз вярвам, че следната е поне най-близката до истината: на жителите било заповядано да предадат оръжията си и те отказали, като стреляли или се заканвали да стрелят върху ямболския каймакамин и неговите заптиета. Войски и оръдия били изпратени от Слимниа, селото било обградено и оръжието отново поискано; при втор отказ било им съобщено, че ще се извърши нападение и българите били посъветвани да изведат поне жените и децата; и на това предложение те отказали да се съгласят и след изчакване на шест часа с надежда, че селяните може би ще се предадат, войската открила огън с четири полски оръдия и след това взела селото с пристъп. Нямам никакво сведение относно броя на убитите и ранените, но за жалост има много жени и деца между тях.

Бояджик има сто къщи и чувам, че хора от околните села били отишли там, за да се защитят; то е в полето на три часа разстояние от най-близката планинска верига и нищо, само освен най-лудо заслепение би могло да избере такова място за борба с редовна войска, съпроводена с артилерия.

Носи се друга версия, много неблагоприятна за имперските войски, които се обвиняват като нападатели на едно несъпротивляващо се село по съображение, че те [селяните] имали оръжия, когато в действителност нямали никакви.

Миналата нощ бе съобщено на тукашните власти, че една въоръжена чета от въстаници била забелязана близо до селото Каратепе на пет или шест мили от Бургас и тази заран заптиета и около 100 башибозуци заминаха да ги преследват; досега петима

от последните се завърнали, като довели трима българи-овчари на работа при някой си в града, които са обвинени, че дали храна на въстаниците; имам големи съмнения, че не съществува никаква чета, освен във въображението на ходжата, който донесъл новината за това.

Постоянни сведения стигат до мене за жестокости, извършени от башибозуците, и въпреки че допущам, че те са много основателни, не желая да ги съобщавам на Ваше превъзходителство, докато не съм сигурен в техните подробности.

Многочислени арести на подозрителни лица се извършват ежедневно тук и в околностите; страхувам се, че в много случаи причината за това е лична неприязън; след къс разпит обвиняемите се пращат в Слимниа и за никого не е тайна, че те въобще не пристигат там; преди десет дни поляк-часовникар бе арестуван в тази каза, понеже нямаше паспорт; неговата история бе, че той имал френски паспорт, тъй като служил като доброволец във Френско-пруската война, но го загубил, падайки от коня си, когато пътувал нощем; тъй като човекът изглеждаше честен и се позовава на хора, които аз познавах в Одрин и другаде, и тъй като няма френски консул тук, аз телеграфирах в Цариград по въпроса и получих отговор, че той е отишъл във Франция в 1870 г. като доброволец с френски паспорт, „но без да е protégé français". Преди да дойде този отговор, човекът бе вързан и изпратен и едно заптие открито заяви, че той изобщо не стигнал до Слимниа, но бил „ликвидиран" (биттерилиш) между Карнобат и този град; такова нещо е възможно, щом той бе под охрана на башибозуци. Телеграфирах частно в Слимниа, за да науча дали той е в тамошния затвор.

3 юни.

Оказа се, че едно стадо волове е било взето за български въстаници.
Имам чест и пр.

[п] Чарлз А. Брофи

404

1876 май 21, Букурещ. — Удостоверение за освобождаване на Кириак Цанков от затвора, задържан във връзка с преминаването на Ботевата чета

Model Nr. 4

BILET DE LIBERARE

Numitul Chiriac Tzancov din comuna Bucureşti, districtul Ilfovu, ce era depus la acest penitenciar de D. jude Popovici cu mandatu Nr. 2439 de la întîiu Junie 1876, astă-dĭ de s'a liberat după adresa D-lui jude Popovici Nr. 2558, pentru care 'ĭ s'a dat acesta.

Directore: P. Ionescu

1876, Junie 2[1].

Ф. КЦ, п. 103, 63. Ориг. с автогр. и печ. рум. ез. 1 л. 1 п. с. 17·5/20

[1] Н. ст.

Превод:

БИЛЕТ ЗА ОСВОБОЖДАВАНЕ

Именуемият Кириак Цанков от общината Букурещ, окръг Илфов, който бе задържан в затвора от г. съдията Попович със заповед № 2439 от първи юни 1876 г., се освободи днес съгласно писмо № 2558 на г. съдията Попович, за което му се издаде настоящото

За директор: [п.] П. Йонеску

1876 юни 2.

1876 май 22, Браила. — Писмо от Тодор Пеев до Петър Енчев в Николаев[1]

Съобщенията с България са прекъснати. Пътници разказват за турските изстъпления. Турското правителство е противопоставило срещу въстаниците не само редовни войски, но и башибозуци, които не се осмеляват да се бият с въстаниците, а избиват беззащитното население. Турските вестници се хвалят само с такива победи. На 17 май е преминала в България чета от 200 души под водителството на Хр. Ботев. Говори се, че четата е разбита. От Сърбия се готвят да минат нови чети, предвождани от Ф. Тотю и П. Хитов. Необходими са средства за издаването на български вестник и за подпомагане на въстаналите. Налага се да се състави една чета в Русия, която да дебаркира при Бургас.

Българското книжовно дружество
Браила[2].

Брате Енчев[3],

Днес получих една депеша[4] от г. Йонина[5] из Петербург[6]. Той ме известява, че има надежда да се устрои това, за което бях му писал, и че подир три дни ще тръгне за Москва. От това познавам, че Вие сте получили последното ми писмо, в което бях Ви притворил и едно за г. Йонина, ако досега и да не съм получил от Вас отговор. Аз тука съм залисан с много работа, та не ми е възможно всякога да Ви пиша, но Вие оттам желателно е да ми писвате по-честичко. Добре знаете кое[7] време е сега...

Верни и точни известия направо от бойното поле в Българско не могат да се получават, защото съобщенията са съвършено прекъснати. Някои пътници и позна[й]ници, които са могли сега наскоро да се примъкнат тъдява, разказват, че турците изклали много беззащитни жени, деца и старци, но и нашите юнаци, като видели това, не останали по-доле от неприятелите... Нашите юнаци имат да се борят не само с редовните турски войски, но и с башибозуците, в редовете на които освен турци, черкези и татари има и мнозина г ъ р ц и и цигани. Всичката тая сган не смее да влиза в бой с многочислените наши въоръжени въстаници. Тя отива та коли и плени жените, децата и старците. Това са победите, с които се хвалят турските вестници, и казват, че българ което въстание наближавало да се погаси.

С

Завчера на 17-и т. м. 200 юнаци българи, между които мнозина офицери, юнкери, солдати, един лекар и двама попове — всичките въоръжени добре и облечени в гиздава народна форма, под предводителството на г. Ботева[8] от разни пристанища в Румъния навлезли в австр. вапор[9] „Радецки". Със силата на оръжието те принудили капитанина да ги стовари на Козлодуй[10], село, което се намира на $1\frac{1}{2}$ час по-насам от Лом Паланка. Те убили стражата турска от около 15 души и потеглили към Враца. Слух се пръска, че тез юнаци били нападнати от 4000 черкези и били избити. Види се, че тия слухове са сковани от турци и гърци, за да обезсърчават други юнаци, които би желали да преминуват в Българско.

Филип[11] и Панайот[12] се намерват в Сърбия. Там са се събрали около 800 души българи и непрестанно се изпроваждат и други. Генерал Черняев[13], който е взел управлението на нашето въстание, желае да се съберат най-малко две хиляди души и тогава да замине заедно с тях в

Българско и да внесе десетина хиляди пушки и други военни потребици. Снощи получих депеша от Филипа из Белград. Той ми казва колко по-скоро да изпроводя в Кладово, колкото юнаци се намерват тъдява. Оттук досега се събираха помощи, с които пращахме в Сърбия юнаци, но сега гледам, че тукашните българи се обтягат и мъчно вече се събират пари. На всяка скеля има по 200—300 момци, които се молят томува-ономува, и няма кой да им даде за пътни разноски до Кладово.

Това като Ви обаждам, аз Ви моля да дадете внимание на следующите:

1. Тук се нуждаем от пари, за да изпровождаме юнаците в Сърбия. Като казвам тука, Вие разбирайте цяло Влашко.

2. Аз, Драсов[14] и г. Миларов[15] от Загреб предприемаме да издаваме един вестник, който да представлява народа ни, нуждите и въстанието му пред цяла Европа. Средствата ни за това предприятие са малки, та и затова се нуждаеме от пари.

3. За да можем да даваме на цяла Европа сведения за нашето въстание, ние сме решили да съставим едно телеграфическо бюро, но и затова пари ни трябват.

4. При всичко, че нашето въстание, в което вече се намерват 100 000 юнаци под оръжие, хвана здрави корени, за да запредварим беззащитните жени, деца и старци от клане и за да има въстанието ни благополучен изход, потребно е да се организова и състави една чета в Русия. Тая чета трябва да състои най-малко от 500 души вещи хора във военното изкуство, да вземе със себе повече оръжие и да премине в Българско през Бургас. За тая чета аз писах по-преди и Вам, и на г. Йонина. Не зная дали за нея г. Йонин ми телеграфира, че има надежда да се устрои. От Белград ме известяват, че и г. Черняев е одобрил тоя план и нарочно за това бил вече изпроводил в Русия г. Каравелова[16]. Това ми дава надежда, че такава чета ще може да се устрои. Но за да можем осъществи другите три потребности, ще трябва да ни се помогне с пари. Разговорете се там с г. Минкова[17] и прибързайте да ми отговорите ще можем ли да се надеем от Вас за някоя помощ, та да се разпоредим да турим вече в действие речените три предприятия.

Братски Ви поздравлявам
Ваш
Т. Пейов

Браила,
22 майя 1876.

Ф. ПЕ, II Г 769. Автогр. с маст. 2 л. 3 п. с. 29/23

Публ. в: Минев, Д. Нови данни за предосвободителната епоха. В: сп. Просвета, 1943, кн. 8, с. 499—501

[1] Градът е определен по получателя и съдържанието. [2] Бланка. [3] Петър. [4] Телеграма [5] Владимир Семенович. [6] Дн. Ленинград. [7] Какво. [8] Христо. [9] Параход. [10] Оряховско [11] Тотю. [12] Хитов. [13] Михаил. [14] Иван. [15] Светослав. [16] Любен. [17] Тодор.

1876 май 23, Зимнич. — Писмо от Андон Д. Гудов и други дейци до Тома Кърджиев и Янко Ангелов в Гюргево

Ив. х. Димитров не гледа сериозно на поставените му задачи. Същият е заминал за Бекет. Гудов е свършил успешно работата си. Приготвени са 4740 фишека. Той и другарите му бързат да минат в България, за да вземат участие във въстанието. В Зимнич се намират селяни от Врачанско, Троян и Ловеч, които също искат да вземат участие в освобождението на отечеството си.

Зимнич, 23 май 1876.
Братя Тома[1] и Ангелов[2],
Гюргево.

Щом потеглих от града с намерение, за да върша работа, за която ме упълномощихте, но ази, като пристигнах, не намерих нищо готово освен мой брата Стоя стои в хана и спи. Попитах го и той ми отговори, че Иванчо[3] никак не си държи работата сигурно, освен разходки и ядене. Щом се срещнах с Ив. разумях каква е работата. Насмалко щях да дойда за града ви, но моят брат Стойо отговори, че сам не може да направи нищо, затова останах, за да извърша определената работа. На втория ден се поизбутахме с Ив. и той даде пари за потребните, и за два дена направихме 4740 хапа[4] за треска, които ви са известни. Но засега ще да дойде до довечера до 30—35 оки восък[5], което ще стане на всеки един доктор по 200 хапа за очистване на болестта. Бъдете орахатени[6], всичко ще се извърши.

В неделя вечерта дойде наш брат Кос[та?] и със същия вапор[7] замина и Ив. за Бекет. И до онзи ден, като нямахме никакво известие, ний ударихме до А. Матев в Бекет един телеграф и го питахме заради Ив. в града ли им е, или не. Но досега като не приехме никакво известие, то се принудихме да ви пишем писмо и да дойде човек, за да се поразговорите по-надълго какво да правим. Приносящият е на име Янко, който ми го упълномощи Иванчо. Вижте и се разговорете напространно заради работите и какво ще правим ние тука, като извършим работата си. Ази и другите ми братя не сме в добро състояние, защото се поболяхме премного, като гледаме тукашните работи, че не вървят добре. На това да отговорите с първо, да знаеме какво да правим, защото няма вече време, за да се скитаме из Влашката и Богданската земя, като чуваме чрез вестниците и чрез добри източници заради нашата осиротяла България, [че] напредва в предприятието[8] си, което и ний също мислиме. Затова гледайте час по-напред, за да се извърши това предприятие. Оставаме в нетърпение, бе братя.

Според неотговаряването на телеграфа ни от Бекет то се разумява, че Иванчо е заминал за оттатък. Това е голяма магария, дето го направи Ив., но като се срещнеме с него, той ще отговаря сам за работите си, които вършил досега.

На това отгоре мислете и работа вършете сигурна, за да не останеме в под срам. Хората захванаха вече всякак да мислят и да се под бутват, оставаме на очи пред народа. Ще ви молиме всинца, за да ни изпратите до 40 франка, защото сме яли и спали, и хората не ни пущат, искат си парите, пък ние, като нямаме нищо, то ви молиме и трима, за

да ни изпратите гореспоменатите пари, за да можеме да се отърве от хана и да се оттеглим почетно, и да не стават пречки помежду нази.

Писма, депеши изпращайте до Симеона[9] според отсъствието на Иванча.

Ще ви молиме да попитате Киселова[10] проводил ли е човек на име Бони, който е стоял при Васил Арабаджията и били направили кондрат[11] за три години заради дюгеня, като не можал да се отърве друго яче освен да избяга от града ви и днес е в Зимнич, което оставаме в съмнение за този човек. Явете ни какъв човек е, за да знаеме и ние какво да правиме с него и как да постъпиме. Молим ви по същия да ни отговорите и да ни пратите пари и като нямаме що да ви пишиме, освен приемнете искрените ни към вас поздравления.

Сме ваши верни братя

Гудович, Коста, Стойо

[На с. 3 над текста]

От приносящия ще се научите какви неща има тука.

[На с. 4 адрес]

Domnului
Ianko Angelov, Şcola bulgara
Gurgevo[12]

За господин
Тома Кърджиев
Гюргево

[и следният текст с молив]

Тука се намират селачи от Врачанско, от Троян и Ловеч, които са юначни хора и искат да дойдат с нази за оттатък. Отговори ми какво да им кажа, за да се орахатят хората но нямат нищо. Виж, разговорете се, за да ги взема под ръка.

Гудов

Ф. ТК, ст. № II В 322. Автогр. с маст. 2 л. 4 п. с. 26/20·5

[1] Кърджиев. [2] Янко. [3] х. Димитров. [4] Фишеци. [5] Олово [?]. [6] Спокойни. [7] Параход [8] Въстанието. [9] Перчемлиев [?]. [10] Георги. [11] Контракт. [12] Г-н Ян. Ангелов, Българското училище — Гюргево.

407

1876 май 23—24, Одрин. — Доклади от княз Алексей Н. Церетелев до Руското посолство в Цариград[1]

По досегашните изчисления турците са опустошили 120 селища, обитавани от 75 000 души. Убитите се изчисляват също на няколко хиляди. Страната е заплашена от гладна смърт.

Донесения коллежского
ассессора князя Церетелева.
№ № 83, 84, 85, 86, 87 и 88.
Адрианополь[2]. 23-е и 24-е мая 1876.

Пытаясь определить насколько пострадала Болгария от разбоя черкесов и башибузуков, управляющий консульством нашим в Адрианополе

заключает, по имеющимся у него сведениям, что до сего времени, опустошено турками до 120 селений, в коих насчитывается около 75 т[ысяч] жителей. Убитых, казненных, погибших голодной смертью тоже надо считать тысячами. Нищета всюду страшная. Башибузуки открыто торгуют по базарам награбленным имуществом.

Адрианопольские мусульмане возлагают на нового султана самые несбыточные надежды. По их мнению с Мурадом V[3] вернется прежний блеск и могущество оттоманской империи; финансы поправятся, благодаря суммам, захваченным у Абдул Азиса; христиане сделаются вновь покорными рабами мусульман, а иностранцы, особенно русские, отступят перед силою турецкого оружия. В медленности и нерешительности действий Солунской следственной комисии, турки видят доказательство бессилия европейских держав.

НИХБ, 490 50 Фотокоп. рус. ез. 3 л. 3 п. с. 29/20·5
Ориг. се съхранява в ЦГИАМ, Адрианополь, У—А2, 1876 г. д. № 25 л. 99—100

Публ. в превод в: Положението на българския народ под турско робство. Състав. и ред Николай Тодоров. София, БАН, 1953, с. 297

[1] Получателят е определен по съдържанието. [2] Одрин. [3] Възкачил се на престола на 18 май ст. ст.

Превод:

Доклади на колежския асесор княз Церетелев
№ № 83, 84, 85, 86, 87 и 88.
Одрин, 23-й и 24-и май 1876.

Като се опита да изчисли доколко е пострадала България от грабежа на черкезите и башибозуците, управляющият нашето консулство в Одрин заключава по намиращите се у него сведения, че до този момент са опустошени от турците до 120 селища, в които се наброяват около 75 х[иляди] жители. Убитите, екзекутираните, загиналите от гладна смърт следва също да се смятат с хиляди. Немотията наврел е страшна. Башибозуците явно търгуват на пазара със заграбено имущество.

Одринските мюсюлмани възлагат на новия султан най-неосъществими надежди. По тяхно мнение с Мурад V ще се върне предишният блясък и могъщество на Отоманската империя, финансите ще се заздравят благодарение на сумите, иззети от Абдул Азис, християните отново ще станат покорни роби на мюсюлманите, а чужденците, особено русите, ще отстъпят пред силата на турското оръжие. В мудността и нерешителността, с които действува Солунската следствена комисия, турците виждат доказателство за безсилието на европейските държави.

408

1876 май 24, Цариград.[1] — Прокламация от великия везир Мехмед Ружди до българския народ

Осъжда подбудителите на въстанието. Приканва българите да засвидетелствуват верността си към султана и да се откажат доброволно от борбата. В противен случай ще бъдат жестоко наказани.

Българи,

Негово царско величество нашият августейши господар иска да си освети честитото царуване чрез едно явно доказателство на високата си милост към вас. Прочее ида по заповед и от страната на негово величество да ви известя великодушните му намерения и чувства към вас.

Бъдете убедени, че султан Мурад хан, нашият великодушен господар, иска да заобиколи с най-голямата грижа вас, които сте му законни

и верни поданици, и гледа да ви снабди с всичко, което може да ви оздрави благоденствието и благополучието.

Вашето вероизповедание, вашето имане, вашата безопасност всякога ще посрещат от негова страна едно високо и силно покровителство. Под великодушното покровителство на отеческия му скиптър вие не ще престанете да се наслаждавате с благодеянията, които произлизат от привилегиите и от преимуществата, които ви са отстъпени самопроизволно от неговите августейши прадеди и сега тържествено потвърдени и умножени от негово величество същия султан.

Българският народ още от начало е отговарял достойно на тия великодушни намерения на своя законен господар и е давал на правителството си много доказателства за своята преданост и за своята вярност, останали по предание.

Вашите неприятели са ония, които се опитваха преди малко да дадат един друг вървеж на тия чувства. Като се изпречват между вас и властта, която бди отчески за вашето благополучие, тия гледат чрез изкривяването на делата на царското правителство и чрез лукави и виновни средства, да ви измамят и да ви отвърнат от пътя, който не сте престанали да следувате до тоя ден, път на законността и на пълното уверение в благоволението, което има към вас правителството.

По злополучие тия сполучиха в своите виновни покушения, но не навсякъде, защото не можеха да заблудят освен една малка част от помежду вас. Тия няколко злочести дръзнаха да посяват страх, като докаруваха отчайване между вашите фамилии, като потъпкуваха немилостиво вашите сеитби, плод на вашите постоянни трудове, като сечаха и горяха къщята ви, като опустошаваха вашите нивя, които сте поили с потта си и които тия искаха да потопят в кръвта ви. Тия изпращаха от всичките страни диви агенти, които чрез овехтели красноречия и чрез страшни заплашвания, турени от тях в действие, мъчеха се да повлекат здравата част от народонаселението в едно предприятие толкоз виновно, колкото и безплодно. Чрез всичките тия постъпки тия не гледат друго освен да си удовлетворят личните страсти, като не ги е грижа никак за всичките злини и за всичките тежки загуби, от които тия правят да страда земята.

Българи,

Аз, който съм направо представител на н. ц. в. султана и един от вашите най-стари и най-предани съотечественици, съветувам ви, вас, които сте с мене чада от същото отечество, да се приберете по-много, отколкото всякога около престола на вашия господар, който подава ръце на всички ония, които се покаят. Следувайте примера на вашите прадеди, които се прибираха всякога около препореца на опитаната чест и вярност към любезните си господари. Не давайте ухо на никои вероломни внушения, на никои празни подигания, с които искат още да ви заобиколят, защото всичките тия примки не могат да имат друга цел, освен да ви осиромашат, да ви съсипят и да навлекат върху ви с божествените проклятия и неизбежните злочестия, които ще станат заради потъпкването на въстанието.

Нека треперят ония, които не искат да се поправят, защото тях ги чака едно бързо, строго и праведно наказание!

Нека не се безпокоят добрите, защото по-много от всякога те могат да се надяват от правосъдието и от действителното покровителство на царското правителство! Нека продължават да си работят спокойно нивите и да отблъснуват с негодувание пагубните съвети, които им са дадени!

Най-после, заблудените злочестници, които имат още време да избавят тях си и фамилиите си от сетнините на заслепението си, нека побързат да се ползуват от прошката, която им се дава тъй великодушно, като си сложат оръжията и като си идат по къщята с всичката безопасност.

24 майя 1876

Великия везир
Мехмед Ружди

Ф. ДЦ, II А 7358. Печат. 1. л. 1 п. с. 31/22

Публ. в друг вариант в: Страшимиров, Д. Т. История на Априлското въстание. Т. III. София, 1907, с. 400—401

[1] Градът е определен по автора.

409

1876 май 24, Одрин. — Доклад от княз Алексей Н. Церетелев до граф Николай П. Игнатиев в Цариград[1]

Още не са изчислени всички щети, понесени от българите при жестокото потушаване на въстанието. Смята се, че са пострадали към 110—120 селища, обитавани от около 75 000 жители. Броят на убитите и затворени българи възлиза на няколко хиляди. Бездомните се скитат по полетата, за да се избавят от поголовните клания. Мнозина умират от глад. Големи села като Ветрен представляват купища от развалини. Извършени са нечувани жестокости. Нанесени са непоправими загуби на стопанството. Властта не взема мерки, за да се сложи край на изтъпленията.

K. № 1728/76

Copie d'un rapport de l'assesseur de collège prince Tzéretelev à S[on] E[xcellence] le Général Ignatiev, en date d'Andrinople[2] le 24 mai 1876, № 85

Il n'est pas encore temps de pouvoir indiquer le total des pertes subies par la Bulgarie, car elles croissent rapidement. Pour le moment le nombre des villages saccagés et dévastés totalement s'élève à 110—120, parmi lesquels il y en a de deux et trois mille habitants. On serait au dessous de la vérité en estimant à 75 000 âmes la population de ces villages qui ont cessé d'exister. Le nombre des Bulgares tués arrive à quelques milliers, le reste de la population se meurt dans la prison, erre dans les campagnes ou est traqué comme des bêtes-fauves. Les premiers jours des massacres plus de 4000 villageois se sont refugiés à Philippopoli; ils y meurent de faim. Nombre d'enfants ont été pris par les turcs et les hodjas s'appliquent à en faire des musulmans.

Des ingénieurs venus dernièrement de Sofia racontent des détails navrants: de gros villages comme Wjetrina[3] ne sont que des amas de ruines; des enfants affamés viennent demander de pain; on voit des gens auxquels les turcs ont coupé nez et oreilles... Le récit des cruautés commises soulève le coeur. Il parait que dès l'avènement au pouvoir de Mehemed Ruchdi[4] et de Hussein Avni Pachas[5] les troupes avaient reçu l'ordre de tout massacrer à la première résistance. Et l'on considéra comme telle tout au monde — l'opposition au pillage, une tentative de fuite, l'essai de se cacher...

On ne peut se faire qu'une idée approximative de l'énorme butin des bachibouzouks; il y a des maisons où ils trouvèrent des centaines de livres en or; à Tatar Bazardjik[6] des juifs achetaient les objets en argent, parures de femmes etc. à 100 piastres l'oque; un cheval se vendait 50 piastres. A Philippopoli aucun chrétien ne veut[7] acquérir ces dépouilles sanglantes..

Les pertes qu'a subies la Bulgarie en quelques semaines dépassent, certe, à l'heure qu'il est celles de l'Herzégovine. Ce n'est pas seulement l'épargne d'un riche pays, accumulée durant des années, ce ne sont pas seulement de beaux troupeaux, des constructions solides et la récolte de toute une année qui se trouvent ainsi perdus, — c'est surtout l'immense capital que représente le travail de tous ces gens tués, emprisonnés et totalement ruinés qui constitue une perte irréparable pour le pays et qui se fera lourdement sentir au trésor du Gouvernement Ottoman.

Mais, je le répète, loin de pouvoir songer à adoucir le mal, il faut journellement enrégistrer de nouveaux faits du même genre. Le pillage augmente et se propage. Hier, p[ar] ex[emple], on a pillé à 15 kilomètres de la ville d'Andrinople un village grec, Mihalitch[7], près d'Uskidar[8]. Les plaintes viennent de tout côté, naturellement sans produir des résultats — et l'impunité augmente l'audace des brigands.

J'ai l'honneur etc...

НИХБ, 491/50. Фотокоп. фр. ез. 3 л. 3 п. с. 31·5/20. Ориг. се съхранява в СССР — ЦГИАМ.

Публ. в превод в: Положението на българския народ под турско робство. Състав. и ред. Николай Тодоров. София, БАН, 1953. с. 297—298

[1] Градът е определен по получателя. [2] Одрин. [3] Пазарджишко. [4] Велик везир. [5] Военен министър. [6] Пазарджик. [7] В ориг. погрешно „vouent". [8] В ориг. „Iscudar".

Превод:

Препис от рапорт на колежския асесор княз Церетелев до в[егово] пр[евъзходителство] генерал Игнатиев, от Одрин, 24 май 1876. № 85.

Още не е дошло време да можем да посочим всичките загуби, понесени от България, понеже те растат бързо. В момента броят на опустошените и изцяло поразени села възлиза на 110—120, между които има и такива с по две и три хиляди жители. Би било невярно, ако смятаме, че населението на тези села, които са престанали да съществуват, е било по-малко от 75 000 души. Броят на убитите българи възлиза на няколко хиляди, остатъкът от населението гине в затворите, скита по полетата или е преследвано като диви зверове. През първите дни на кланетата повече от 4000 селяни избягали в Пловдив; там те умират от глад. Множество деца са били пленени от турците и ходжите се опитват да ги направят мюсюлмани.

Инженери, пристигнали неотдавна от София, разправят сърцераздирателни подробности: големи села като Ветрен представляват купища от развалини; изгладнели деца идват да молят за хляб; виждат се хора, на които турците са отрязали носа и ушите... Разказът за извършените жестокости раздира сърцето. Изглежда, че от идването на власт на Мехмед Ружди и на Хюсеин Авни паша войските са получили заповед да колят всичко при първа съпротива и за такава се счита всичко: противопоставяне на грабежите, опит за бягство, опит за укриване.

Може да се добие само една приблизителна представа за огромната плячка на башибозуците; има къщи, където те намериха стотици турски лири; в Татар Пазарджик евреи купуваха сребърни предмети, женски украшения и др. по 100 пиастра оката; един кон се продаваше за 50 пиастра. В Пловдив никой християнин не иска да купи тези кървави дрипи.

Загубите, които понесе България за няколко седмици, надминават положително тези на Херцеговина. Не само спестяванията на една богата страна, натрупани в течение на години, не само хубавите стада, солидните строежи и реколтата от цяла година бяха така загубени, а най-вече грамадният капитал, който представлява трудът на всички тези убити, затворени, изцяло разнебитени хора, който съставлява непоправима загуба за страната и която ще се почувствува тежко от хазната на отоманското правителство.

Но повтарям, вместо да можем да помислим да облекчим злото, трябва ежедневно да отбелязваме нови факти от същия род. Грабежът се увеличава и се разпространява. Вчера например, е било ограбено едно гръцко село, Михалич, на 15 км от града Одрин, близо до Юскюдар. Оплаквания идват от всички страни, естествено без да има резултати, и безнаказаността увеличава смелостта на разбойниците.

Имам чест и пр...

410

1876 май 25, Варшава. — Писмо от Марин Дринов до Тодор Пеев[1] в Браила[2]

Европейската преса дава най-противоречиви сведения за хода на въстанието. Да му съобщи данни за турските жестокости в България.

Любезни другарю,[3]

Днес отивам в Прага, дето мисля да се помая някоя неделя и друга. Поради това моля Ви да ми адресувате писмата си там, именно: Böhmen, Prag, poste restante.

За българското въстание европейските вестници явяват различни противоречиви известия: едни казват, че въстанието е вече потъпкано, други — че то сега току се захваща. Говори се, че всеки ден минуват чети през Дунав и из Сърбия. Копривщица, види се, че се държи още. За Панагюрище завчера четох в една дописка до „Politische Correspondenz", че и то се държи и било укрепено много добре. В други пък вестници четох и чета, че отдавна е вземено, изгорено и разсипано. Башибозуците са правили и правят страшни работи. Много желая да се науча доколко деца, жени, мирни селяни и граждани са изклани от тях и кои именно градове и села най-много са пострадали от тяхната лютост. Ако можете, съберете ми такива сведения и ми ги изпратете по-скоро.

На Ковачева[4] написах завчера, ако е добил от Вас писмо за мене, да ми го препрати в Прага, дето се надам да го заваря. Оттам ще Ви напиша по-подробно. Етнограф[ска] карта намерих само една, която ще Ви изпратя от Прага. Другарски Ви поздравлявам.

Ваш
М. Дри[нов]

Варшава, 1876
май 25.

ААН. Ф. 1, оп. 1 арх. ед. 419. Автогр. с маст; 2 л. 3 п. с. 20/13

[1—2] Получателят е определен по фонда и съдържанието, а градът — по получателя. [3] Т. Пеев. [4] Никола.

1876 май 25, Олтеница. — Писмо от Атанас Чернев до Янко Ангелов и други дейци[1] в Гюргево[2]

Румънските власти ги следят, поради което трудно ще се пренесат оръжията и момчетата за проектираната чета. При пренасянето на оръжието да не се отбиват в Букурещ, както е направил Т. Стоянов. Интересува се за съдбата на Ботевата чета.

25 май 1876, Олтеница.

Драги ми приятели,

И двете ви писма приех на време и разбрах съдържанието им. Място за нещата[3] още след вашето заминуване за Гюргев[о] намерих, но не ви отговорих само затова, защото тукашните разпасани (власи) са страшни гонители на българите и правителствените хора са много джанабети[4] и снощи ни привикваха да ни препоръчват да се пазим да не ги компрометираме и прочее. Накъсо, като е градът тъй малък и хората животни, не ми стига умът как ще можем да се опазим. За нещата е твърде лесно; гдето и да е и както и да е, вече ще можем да ги укрием, но хората[5] где ще можат да се укрият? Само двама странни като влязат в града, всички захващат да се питат: кои са, от где са и пр. Да се съберат вътре в града е съвсем невъзможно... Да се пръснат по градини, пък не са хора, които да не се разпознават от градинарите... Няма пък някоя мушия[6], гдето да има някой решителен народен българин, който да свърши тази работа. Вчера сме си мислили цял ден с Беленски[7] и кроихме всякак, но никак не излезва добре.

Освен тия, каици[8] тук не могат се намери никога, защото най-напред няма такива големи каици. Но ето що мисля аз: от Гюргев[о] може да се хване каик, че ще т[о]вари уж сол и така да се докара дотук.

Най-после остава това: да се споразумеете добре с войводите, та ако са вече одобрили това място за минуване, ако няма друго по-сгодно, тогаз ще му търсим края. Момчетата да дойдат тогаз, когато остане два дни за минуване, та да не стоят тук дълго време. Ние ще гледаме дано можем да намерим някое място отвън града, та най-после, ако не намерим, ще приготвим места в града. Днес и утре ще дирим тия места.

А вие ще знаете, че като пратите нещата затук, ще хванете кола за по сухо право за Олтеница, без да влязва в Букурещ и из селата, както направи Тани[9]. В колата ще имате един човек от нашите, който да знае добре влашки. Той, като наближи колата с $^1/_2$ час до града, ще дойде да ми извести, за да отида до аксизарина[10] да взема воля[11], за да не дирят колата на бариерата и да дам човек да го заведе до мястото. Вярвам, че ще можете да намерите един [или двама] верни кираджии?[12]

Трябва да се внимава добре, братя, защото не сме в наше отечество, а в чуждо! Трябва голямо предпазване.

За нещата (пак ви повтарям) мястото е готово. За момчетата остава днес и утре да дирим. За каик остава вие да си приготвите; да не мислите никак, че ние ще намерим тук, защото оставате излъгани и работата остава безплодна. Потруде се сериозно за каик.

Всичкото друго, що можахме, ние направихме и щото можем, ще се потрудим да свършим.

Все с Тодора пишете за по-сигурно. Той не ще се бави у Букурещ. Ако имате някои положителни известия за Ботевата чета и за другите въобще, пишете ми.

Приемнете искрените ми целувания.

Ваш брат Ат. А. Чернев

N. B.[13] Забележете добре писаните ми, да не би да стане някое неспоразумение.

Ф. ЯА, ст. № II В 323. Автогр. с маст. 1 л. 2 п. с. 33/20·5

[1] Получателите са определени по съдържанието, от което е ясно, че писмото е отправено до дейци от Гюргево, по всяка вероятност до Янко Ангелов, с когото Чернев кореспондирал, и до някои други. [2] Градът е определен по получателите. [3] Оръжието. [4] Лоши. [5] Четниците. [6] Чифлик. [7] Христо. [8] Лодки. [9] Таньо Стоянов. [10] Акцизния. [11] Разрешение. [12] Колари. [13] Nota bene — забележи добре, в случая — послепис.

412

1876 май 27[1], Кишинев[2]. — Писмо от Българското человеколюбиво настоятелство[3] в Букурещ до Николай Ал. Киреев

Българският народ е подложен на големи жестокости от страна на турците при потушаването на въстанието. От България идват писма, писани от войводите на въстаниците, които описват нещастията на народа. Умоляват го да пледира пред великите сили българската кауза.

Достопочтенейши Николай Алексеевич,
г[осподин] Киреев,

Тука, в Букурещ, Вам е известно, че отколе се е открила „Человеколюбива дружина,[4] която има за цел да помага веществено на онези български нещастни семейства, които са останали боси и голи подир всичките онези злодейства, които правят турците над българите навсякъде по България. Тази дружина получи няколко писма, подписани от воеводите на българските въстаници. Те в тях описват много подробно най-нещастното положение на българския народ, но те, като не могат сами лично т[о]ва във вид прошение да представят на великите държави, то ний, като се ползуваме с Вашето съчувствие и желание да приемнете участие в нашата сега нужда, то тукашната община позволява си да Ви моли да приемнете на себе си труда да представите тези заявления на великите държави. Ако ли се затрудните да изпълните нашето желание без разрешението на своето правителство, то молим Ви най-напред да се обърнете, дето се следва, за да получите т[о]ва разрешение.

[На с. 1 в левия ъгъл] Таквази довереност трябва да се даде г. Киреву.

Ф. КЦ, п. 103, 56. Автогр. черн. с маст. 1 л. 2. п. с. 23/14·5

Публ. с пропуски в: Бурмов, Ал. Към историята на руско-бълг. връзки през 1876 г. В: Изв. на И-та за бълг. история. София, 1951, кн. 1—2, с. 93

[1—2] Датата и градът са определени въз основа на док. № 413. [3] Писмото е писано от П. Каляндзи и препратено до К. Цанков с док. № 413. [4] Настоятелство.

413

1876 май 27, Кишинев. — Писмо от Павел Каляджиев до Кириак Цанков в Букурещ[1]

Препоръчва Николай Киреев, представител на Петербургския славянски комитет и голям приятел на българите. Да му се даде пълномощно, за да действува пред Европа в полза на българския народ.

Почтенейши г. К. Цанков,

Подателят на т[о]ва е г. Николай А. Киреев, за когото е говорил Вам г. Черняев[2] и Кишелски[3]. Негова милост е представителят на Петербургския славянски комитет, виновникът на възрождението на българите. Негова милост е въодушевен с желание да бъде полезен на нашето дело и за[това] аз моля Букурещката человеколюбива дружина да му предложи, като го упълномощи с едно доверие, с което да може да възбуди съчувствието человеколюбиво на Европата върху днешното положение на българите.

Вярвам, че ще да оцените значението на господство му, което е много важно [в] особености сега за нас. С това, като Ви поздравя[ва]м, оставам завинаги

Ваш преданен[?] Ви

27 май 1876, Киши[нев]. П. Каляджи

Ф. КЦ, п. 103, 55. Автогр. с маст. 2 л. 3 п. с. 21/13

Публ. с пропуски и грешки в: Бурмов, Ал. Към историята на руско-българските връзки през 1876 г. В: Изв. на И-та за бълг. история. 1951, кн. 1—2, с. 92—93

[1] Градът е определен по получателя. [2] Михаил. [3] Иван.

414

1876 май 27, Търново. — Писмо от архимандрит Стефан до архидякон Василий в Русе

Броят на арестуваните се увеличава. Досега са затворени над 400 души. Разпитът от специалната комисия продължава. Ще бъде уреден публичен съд.

Ваше високопреподобие,

Писмото Ви от 22 того приехме и с благодарение прочетохме.

Засега няма някои важни новини, само затворниците се умножават от ден на ден. Досега има около 400 души. Комисията продължава да изпитва. До 50 и 60 души има да са изпитали, от [тях] ще има да се закачат около 10[1]. Утре ще стане алие мухакеме, тоест публични съд. Може всеки да слуша за тези, които досега са изпитани. Пази боже, страх голям! Дякон Иларион пристигна тука благополучно във вторник вечер. Коне дадохме му кяр[2]. Сега е по-добре. Тука имаше и други гост в къщи. Реис-паша[3] си отиде, а на негово място оста[на] в къщи някой си явер[4] на сераскер-паша[5], който е проводен тайно испитвач, но не можахме да се научим по коя част. И този вел[ик] гост ще заминува утре оттука през Русчук за Шумен и оттам за Цариград. Тука работата ни е да посрещаме

гости и да ги изпращаме, но кой[6] се докачи кисията ... Но няма какво да стане, ще търпи.

27 майя 1876,
Търново.

Като пренасяме братските си поздравления
и оставаме Ваш, както зна[е]ш,
архим[андрит] Стефан

[На с. 1 адрес] За негово високопреподобие архид[якон] господина Василия в Русчук.

Ф. Р. м., II В 1099. Автогр. с маст. 2 л. 2 п. с. 26/20·5

[1] Ще бъдат обесени. [2] Печалба[?] [3] Управителят. [4] Адютант. [5] Главнокомандуващия. [6] Кому.

415

1876 май 28, Свищов. — Бележки от неизвестен автор, предназначени вероятно за дописка в чуждите вестници

Въстанието взема по-широки размери. Хиляди въстаници бродят в Балкана и се сражават успешно с турските войски. Турците си отмъщават на мирното население. Много села около Дряново и Севлиево са ограбени

Sistov, [le] 28 mai 1876.

L'insurrection en Bulgarie va toujours en gagnant de terrain, loin de s'éteindre comme l'annoncent les dépêches officielles de Constantinople[1]. Déjà plus de 10 000 insurgés combattent pour l'indépendance de leur patrie et tienent tous les défilés des Balcans depuis Sliven, Trojan jusque Gabrova. Autres 20 000 bulgares parcourent les balcans depuis Sophia jusque Philippopoli et dans plusieurs combats ils tienent les turcs en échec. Ces derniers jours les troupes turques sous Nedjib pacha ont été complétement battues près de Trojan, laissant entre les mains des bulgares 300 prisonniers, grande quantité d'armes et munitions. Les turcs furieux de cet échec se sont vengés sur la paisible population. Dans leur retour tout a été massacré; femmes, enfants et vieillards ont été tués. Les villages près de Drianova, Sevlievo ont été pillés, les filles déshonorées, puis toutes massacrées. Le couvent de femmes près de Novo Selo[2] a été donné aux flammes. Des nonnes à demi-mortes des actes brutales des turcs ont été amenés comme des prisonnières de guerre. Le bétail de tous ces villages a été enlévé. A Kojouvtzi [?][3] près de la ville Tirnovo, les turcs ont tué le maître d'école et le prêtre, crucifié, était amené comme trophée à Tirnovo. Ces faits d'un vandalisme inouï n'ont besoin de commentaires.[4]

Ф. КЦ, п. 103, 59. Ориг. [?] с маст. фр. ез. 1 л. 2 п. с. 27/21

[1] Цариград. [2] Троянско. [3] Вероятно Кожлювци или Коевци. [4] В ориг. има много правописни грешки.

Превод:

Свищов, 28 май 1876.

Въстанието в България все повече печели почва и далеч няма изгледи да угасне, както гласят официалните телеграми от Цариград. Вече повече от 10 000 въстаници се бият за независимостта на своето отечество и държат всички проходи на Балкана от Сливен

и Троян чак до Габрово. Други 20 000 българи бродят по балкана от София до Пловдив и в много боеве те с успех отбиват турските нападения. Напоследък турските войски под командата на Неджиб паша били напълно разбити при Троян, като оставили в ръцете на българите 300 пленници, голямо количество оръжие и муниции. Раздразнени от този неуспех, турците си отмъстили на мирното население. Връщайки се назад, те изклали всичко: жени, деца и старци. Селата около Дряново, Севлиево били ограбени, момичетата обезчестени и след това изклани. Женският манастир край Ново село бил опожарен. Калугерките, полумъртви от бруталните дела на турците, били отвлечени като военнопленници. Добитъкът на всички села бил отвлечен. В Кожювци [?], близо до гр. Търново, турците убили учителя, а свещеникът бил разпънат на кръст и доведен в Търново като трофей. Тези дела на една нечувана вандалщина нямат нужда от коментарии.

416

1876 май 31, Гюргево. — Телеграма от Димитър Смилов до Иванка Горова чрез Димитър Ценович в Букурещ

Пристига, за да уреди гаранцията за освобождаване на Димитър Горов, задържан след заминаването на Ботевата чета.

Giurgiu,
12[1]. 6. 1876.
Dimitrie Zenovici,
pentru Ivanca Gorov[a],
Bucureşti.

Mâine viu singur să aranjez şi pentru garanţie.
Smilov[2].

Ф. ДГ, ст. № II А 9217. Ориг. с маст. рум. ез. 1 л. 1 п. с. 26/21

[1] Н. ст. [2] Димитър.

Превод:

Гюргево, 12.6. 1876.
Димитър Ценович,
за Иванка Горова,
Букурещ.

Утре идвам сам да уредя и за гаранцията.
Смилов

417

1876 май 31, Болград. — Писмо от Петър Фитов до Кириак Цанков в Букурещ

Интересува се по какъв начин могат да влязат във връзка с въстаниците. Осведомява го за направеното относно подпомагането на въстанието.

Болград, 31 мая 1876 година.
Букурещ.

Г-н К. Цанков,

Одеските[1] българи питат може ли по суха поща да имат кореспонденц[и]я с инсургентите[2]. Отговорете на това скоро и с какъв план да се държи кореспонденц[и]ят[а], с турци да се подкупят или право с българи.

На 6 юни в Одеса[3] ще дойде министърът. Българите приготвиха прошение, за да искат дозволение да събират пари за българските войници, тъй също и за пострадавш[ите]. Двама депутати отидоха в Петерсбург[4], още не се върнаха, заради оръжие. Скоро отговорете как може да се направи поща, за да им отговоря в Одеса.

К[ак]во правят наш[и]те в Белград? Си го изядохме ли пак сръбски калай[5]?

В[аш] П. Фито[в]

Ф. КЦ, п. 103,60. Автогр. с маст. 2 л. 1 п. с. 21/17

[1] В ориг. „Адеските". [2] Въстаниците. [3] В ориг. „Adica". [4] Дн. Ленинград. [5] Мъмрене. Разчитането на последното изречение е под съмнение.

418

1876 май[1], б. м. — Анонимни бележки от съвременник

Въстанието в Северна България е потушено с големи жестокости. Тъмниците са пълни с хора. Арестуваните са подложени на изтезания. Поради разлагането на труповете на множеството убити има опасност да се появи чума. Ц. Дюстабанов е заловен. За Ботевата чета и четите в Търновския революционен окръг се носят най-различни слухове.

...[2] Пътищата [са] още притворени, особено габровският. Ако от слухове и да добиваме само сведения, но могат се [в]зе за достоверни. Габровските пансиони [са] разнебитени. В мъжкия, т. е. Главното училище, се наместили турските войски — казарма. Всичките без изключение учители и много от главните търговци вързани са се докарали в търновските тъмници (разбирайте само невинни хорица). Двама божанкалии[3], богати търговци, са се обесили[4] в Габрово.

Ряховчанини[5] 2 търговци, що вчера пристигнаха в града ни, изказват, че в търновските тъмници имало запряни невинни 5—600 души; помладите обърнали на жени, вечер ги изваждали от тъмниците и ги поделявали на войскарите — царската войска. Това се узнало ето как: когато някои търговци заминавали покрай тъмниците, един от затворените подал си главата из прозора[6] и извикал: „Братя, недейте се веч[е] предава на правителството, за да се истиндакувате[7] и да се оправдавате, предпочитайте веч да умрете в къщите си с ножа против варварите, за да не ви обърнат на жени като нази, за да си насища войската скотските страсти. Много и от по-старите не са можли да отбегнат от скотските им страсти, мислете при това и теглилата ни."

Миризмата в Търново е голяма, особено оная, която вятърът носи от балканите, по причина на мъртвите безбройни тела на жени и деца български, изклани от башибозуци, при това и от сраженията с четите. Боят се хората от болестта чумата.

Дюстабанов[8], предводителят на габр[овската] чета, се е предал сам по причина, че е ранен, но четата му съществува. Четите сливненска, тревненска, габровска, севлиевска и троянска са се събрали наедно, но не можем още да узнаем де са съсредоточени.

Потвърдиха се безчестията на башибозуците по Габров[ския] и Севлиевски окружи[9]. 6-годишни деца и от двата пола били обезчестени и уморени, както и роби [са взети] балкански моми и деца. Черкезите про-

давали веч момите по 50 л. турски. Младите калугерици са също разграбени от Новото село[10] след разорението на манастира.

Прочутият злодей, познат по всичка Турция, Узун Ме[х]мед, на два пъти катил[11], завчера се освободи от Фазлъ паша (който резиденствува днес в Свищов). Казват, че този паша му бил нещо роднина по жена. Злодеят Узун Ме[х]мед е веч предводител на башибозуците-черкези. Може да си въобразите какво впечатление направи на българите тая пашова правителствена постъпка. Не ще веч съмнение, че всичките катили, черкези, абази и турци са се освободили, за да съсипят българския народ. Това се доказа в Свищовския окръг, дето населението е най-мирно, а теглилата са надминали границата на человещината.

От тукашните евреи-търговци — ближни като евреи с турците — се известих, че четата[12] стигнала благополучно и влязла във Враца тържествено, била посрещната от врачанските младежи. Битка станала голяма във Врачанския балкан; жертви и от двете страни големи, казват евреите. Тая заран обаче ми казаха, че четата от 1500 до 2000 са се прехвърлили в София. Младежите-софиянци я също посрещнали отвън града. Останалите българи са се нападнали от турците и клането в града започнало. Евреите, като че разбрали от турците, че четата пристигнала навреме на софиянците на помощ и ударили София.

Уверяват кираджии[13] ловчански, че Троянският манастир — ако и да нямало въстаници — щял обаче да се събори с топове от Фазлъ паша, но старецът-игумен с пари го отървал и измолил от Фазлъ паша.

Ф. ДЦ, II А 7368. Ориг. [?] с маст. б. н. 1 л. 2 п. с. 34/21

[1] Датата е определева по съдържанието. [2] Липсва началото. [3] От колибите Боженците, Габровско. [4] Са били обесени. [5] В ориг. „ряховчанини" — от Г. Оряховица или от Орехово. [6] Прозореца. [7] Изпитват. [8] Цанко. [9] Окръзи. [10] Троянско. [11] Престъпник, затворник. [12] Ботевата. [13] Колари.

419

1876 май, Цариград[1] — Прокламация от великия везир Мехмед Ружди до мюсюлманите и християните

Призовава ги да не се поддават на революционна агитация, за да не се пролива напразно кръв, както това е станало при потушаване на въстанието.

Мюсюлмани и християни!

На всички ви е познато, че онези, които искат да живеят в света свободно и да благоденствуват, трябва по человеческото право преди всичко да се стараят за здравнината на отечеството си и за запазването на неговите интереси. Защото както не може да има обща полза за всички ни, ако не се стараеме за здравнината на отечеството, тъй също и общата полза, ако не е на мястото си, не може да има здравнина и полза частно за едно лице. Общата здравнина се постига с искрено общо съгласие, а пък искреното съгласие се състои в това: ония, щото са родени и пораснали в едно и същото отечество и които са навикнали да извличат полза от това отечество, трябва да отбегнуват от ненавист и вражда един към други, да не се отделят от человещината и правдата и да не си правят обиди с цел за отмъщение. Искреното съгласие [се] състои още и в това: всеки човек да почита и пази имота, живота и честта

на своите съграждани, както почита и пази своя имот, своя живот и своята чест.

Заради туй както благополучието на най-просветените и най-образованите народи в света е напреднало с това дето са вървели в този път, така и вий, като се трудехте и грижехте заедно, турци и българи, да се ползувате от преимуществата на отечеството, тогази и старанието ви в търговията, в земледелието и в другите работи беше произвело доброто взаимно живуване, на което ви захваляха всичките народи.

За жалост обаче някои смутители, които търсят злонамерените си цели в съсипването на отечеството ви, произведоха една вражда между турци и българи за опустошението на отечеството и за вреда и разорение на всички ви. Известно и ясно е на вас как някои преди малко посеяха семена на смущения и какви вреди докараха те. Някои глупави хора, които не могат да различават доброто от злото, силом увлечени, станаха причина та се проляха кърви напразно и последуваха толкова загуби и злощастия.

Слава богу туй нещастие, като се премахна със съгласното ви желание за спокойствието, за тишината и за съхранението на отечеството ви, премахнаха се и злините от смутителите. Сега вам се пада да забравите всичко станало в това минало нещастие, да отбегнувате от ненавистта помежду си и да пазите със съвършено доверие доброто живуване, което сте имали помежду си, турци и българи, от няколко преминали векове и толкова години насам. Защото негово царско величество, честитият наш цар, султан Мурад хан, с възшествието си на царския престол обяви на целия свят с царски хат[2], че неговите царски намерения са да въдвори свободата и доверието между всичките си поданици от всяка народност и да възстанови тишината и благополучието на държавата, а особено той издаде висок ферман и определи нарочни чиновници, за да ви разправят, както трябува, неговите царски намерения и да ви препоръчат да се занимавате с развитието на търговията, на земледелието и с унапредването на благополучието на отечеството.

Понеже не може да се откаже, че тези гореизложени съвети са съгласни с волята на всевишнаго и създателя бога, като оценете благоволението и покровителството на негово царско величество към вас и като помислите, че всички, турци и българи, сте чеда на едно отечество и верни поданици на един цар, надявам се, че ще покажете делом верността си и че всички ще приемете искрено тези думи, като ви препоръчвам да се ползувате заедно от добрините на отечеството си и като се стараете да вдигнете от помежду си думата недоверие, без да гледате на злонамерените подбуждения на смутителите, да се занимавате с работите си и да молите бога за дълголетието на царя ни.

Великия везир
Мехмед Ружди

Р, II В 10112. Печат. 1 л. 1 п. с. 40·5/28

[1] Датата и местоиздаването са определени въз основа на съдържанието. [2] Указ.

1876 май[1], Бекет[2]. — Списък с имената на Ботевите четници, качили се на „Радецки“ от пристанището Бекет

Имената на четата, названа „Св. Георги“, която се съедини на Бекет във вапора „Радецки“ с дружината си под предводителството на Христа Ботев.[3]

1. Петър Симеонов, подвойвода, из Велес	год.	30
2. Георги Матев, байрактар, съветник, Свищов	„	32
3. Теофан Раданов, капитан руски, Сан-Петер[бург][4],	„	35
4. Иваница Данчов, авангард, из Свищов	„	24[5]
5. Стоян Ангелов Македонски, Разлог	„	35
6. Никола Т. Обренович[6], Русчук[7]	„	25
7. Георги Апостолов, Ески Захра[8]	год.	25
8. Мито Цветков Бакалбашиев из Враца	„	32
9. Никола С. Пенчев, калоферец	„	29[?]
10. П. Н. Йорданов, Търново	„	32
11. Прокопи Дянков из Свищов	„	22
12. Сава Пенев, Търново	„	25
13. Петър Ванков из Свищов	„	27
14. Костаки Апостолов }	„	25
15. Йордаки Апосто[ло]в } братя, Свищов	„	23
16. Пандели Стоянов из Видин	„	21
17. Цоньо Данчов и[з] Габрово	„	24
18. Младен Тричков — Бари Чиврик[?][9] (Пиротско)	„	35
19. Атанас х. Иванов, Горна [О]ряховица	„	30
20. Илия Видолов, Карлово	„	24
21. Ицо Лазаров[10] из Ловеч	„	23
22. Тодор Качев, Лом Паланка	„	35
23. Йордан Кършовски из Елена	„	28
24. Димитър Йорданов „ Равни, Търново	„	30
25. Димитър Ганчев „ Горни Турчета[11]	„	35
26. Димитър Банов[12] из Кайматли[13], Чирпанско	„	28
27. Тодор Кирков, Сопот	год.	28
28. Васил Кънчов, Сопот	„	25
29. Бойко С. Толинов, Копривщица	„	24
30. Димитър Тодоров, Габрово	„	22
31. Георги М. Стойков[14], Самоков,	„	22
32. Васил Иванчов, Търново	„	24
33. Антон Танасков, Призрен	„	20
34. Данчо Иванов, Ловни дол (Търновск[о])	„	18
35. Илия Тодоров, Ловеч	„	18
36. Пенчо Христов, Ловеч	„	24
37. Тодор Илиевич, Белоградчик	„	20
38. Тодор Стойко[в], Ловеч, [с.] Микре	„	19
39. Тодор Илиев, Ловеч	„	21
40. Иванчо Неделчов, Панагюрище	„	28
41. Васил Христов, Търново	„	18

Ф. КЦ, п. 103, 112. Автогр. черн. с мол. повр. 1 л. 2 п. с. 34·5/21
Преп. от същия списък с малки изменения, подписан от А. Матев с бележка от него, че оригиналът е останал у К. Цанков, се намира във ф. НО, под № II В 350.

Публ. без заглавието и с пропуски и грешки в: Цанков, К. А. Официални румъно-турски документи по минаването на Хр. Ботевата чета през Дунава в 1876 г. В: Сбор за нар. умотворения... Кн. XVIII. I. Научен отдел. София, 1901, с. 209—210.

[1—2] Датата и мястото са определени въз основа на съдържанието. [3] Писан от Андрей Матев. Авторът е определен по почерка. [4] Дн. Ленинград. [5] Първоначално е отбелязано 27 и после поправено с мастило на 24. [6] Обретенов. [7] Следва думата „апостол", зачертана отгоре. [8] Ст. Загора. [9] В Пиротско има селище с името „Барис чифлук". [10] Между № 20 и № 21 е написано името на Младен Тричков и после зачертано. [11] Дн. Бяла черква, Павликенско. [12] В Ботевото тефтерче, с. 75, е отбелязано „Димитър Панков, Чирпанско" вж. док. № 378. [13] Може би погрешно предадено името на с. Каймаклии, дн. Ценово, Новозагорско. [14] Или „Стайков".

421

1876 май, Пловдив[1]. — Бележки на Николай Чалики[2] за турските жестокости в Пловдивско

Май 1876.

1. — 10 души съсечени от черкези, първо ги съблекли и после ги заклали, в Амзовската ада[3] в Марица при Мараша[4].

2. — Мъж и жена, пак в Мараша край Марица, в гюме (дупка) скрити, гладували и най-после заклани, и голи съблечени.

3. — Четири момичета, заведени в чифлика на Мистропоолу край Каршиака[5], гдето ходили турците нощно време, за да ги злоупотребяват на честта. (Аз колкото и да ги поисках от арменеца, но не ми ги даде, но ги прокри, като ми каза, защо няма...)

4. — Една жена от Панагюрище с четири деца побягнала и скрита близо при Пловдив в Каршиака в нивите, явява се при един бунар, гдето наливала вода някоя жена-копачка, която я въвела в града.

5. — Едно момиче красно от Перущица, земено от турци в Каршиака, което принуждавали да го потурчат, обаче като не склонило, те го посичат (заколят).

6. — Колкото бяха отбягнали от огъня и убийството в Перущица, откато гладували цял един месец по нивите и лозята, като се хранили [с] трева, много от тях убили — до сто души, а остатъкът се предадоха сами в правителствения дом, които се затвориха.

7. — Свещеникът в селото Ситово[6], турен на нишан (устрелян) и после заклан.

8. — Бойковските[7] християни излезли да посрещнат башибозуците, да им теслимят[8] оръжието и да им се поклонят. Братята на Тъмръшлията[9] закалят 14 души и ги изгоряват в огън и селото изгорили всичкото.

9. — Същото наказание се дало и на дедевските[10] християни: 4 души человеци убили и четиридесет къщи изгори[ли]. Едного человека вързали за дирека в къщата му, та запалили къщата, в която изгорял человекът.

10. — В хюкюмата[11] при моето присъствие принуждаваха человеци от затворените, за да издават, важни лица за работа, която не знаят, като ги биеха съвременно, а именно гръцкият комисарин Атанасаси хаджи Йоанов, помак; той ги заплашваше, като станал оръдие на турците.

ААН. Ф. 1, оп. 2, арх. ед. 1425, л. 505—506. Преп. с маст. 2 л. 2 п. с. 34/21

Публ. в: Архив на Найден Геров. Ч. II. Под ред. на М. Г. Попруженко. София, БАН, 1932, с. 176, № 183

[1—2] Мястото и авторът са определени по съдържанието. [3] Остров. [4—5] Махали в Пловдив. [6] Пловдивско. [7] Бойково, Пловдивско. [8] Предадат. [9] Ахмед. [10] От Дядово, Пловдивско. [11] Управлението.

422

1876 юни 1, Вищени. — Писмо от Васил Кулев до някои от българските революционни комитети в Румъния

Стотина българи-работници по железницата желаят да минат в помощ на въстаналите си братя. Да бъдат улеснени в това.

Господа членове и свободолюбци на б[ългарския] р[еволюционен] народ,

Тука на железница[та], която се работи от Плое[щ]—Предел, се намират стот[ина] млади българи в работа и тези синове, като чуват, че въстанието в Българско е в сериозен път, желаят и тия да отидат в Българско да вземат участието на вою[ва]щите си братя.

Ний, като се намираме в тези отдалечени места на реченатa линия, не знаем положително по кой начин можем да упътим решените, за да преминат в Българско, та за това намислихме за добре да им дадем настоящото (отворено) и да се явят при вази, като ви и молим, като се яви приносящият, да му дадете приличните наставления.

Линия (Плоещ—Предел) Вищени,
1 юния 1876.

За всичките:
В. П. Кулев

Ф. НО, II В 325. Автогр. с маст. повр. 1 л. 1 п. с. 21/16·5

423

1876 юни 1, Бекет. — Писмо от Андрей Матев до Българското человеколюбиво настоятелство в Букурещ

Настоява да се изплатят разноските, направени от трима Ботеви четници преди заминаването им.

Бекет, 1876 юн[и] 1.

Почитаеми членове на Българската дружина[1] в Букурещ,

Изпращам ви бележката[2] за разноските на хората[3] Петър Симеонов, Теофан Раданов и Йордан Недков[4], която е направена от същи[я] человек на хотела[5]; моля ви, побързайте, колкото можете по-скоро, с изпращането на парите, защото ме е и срам от него да стоя тука в Бекет.

Според свидетелството[6], което ви дадох, изпроводете ми малко пари, защото нямам какво да ям. Също изпроводете ми и свидетелството, ако не ви е потребно.

Здраст[ву]вайте,
ваш А. Матев.

Ф. КЦ, п. 103, 65. Автогр. с маст. повр. 1 л. 1 п. с. 34/21

[1] Бълг. человеколюбиво настоятелство, а от 10 юли 1876 г. Бълг. центр. благотв. обще. ство. [2] Бележката липсва. [3] Ботеви четници. [4] Йордан Недев—Инджето от Търново [5] Хана на Шандъров. [6] Касае се за писмото, подписано от Ботевите четници Георги Апостолов, Петър Н. Ванков, Мито Цветков Бакалов и Никола Обретенов от 16 май 1876 г., в което те изтъкват заслугите на Матев във връзка с организирането на четата и молят Бълг. человеколюб. настоятелство да му помогне — вж. док. № 374.

424

1876 юни 2, Бургас. — Доклад от Чарлз Брофи до Хенри Елиот в Цариград относно разрушаването и ограбването на Бояджик

№ 9.
[N]ot sent
Home.

British Vice-Consulate,
Bourgas.
June 14[1], 1876.

Sir,

The account of the affair of Boyadjik[2] which I had the honor of sending to Your Excellency in my Report № 7 of the 4th June[3], was, I regret to say, incorrect. The truth about the destruction of the above village is as follows: the inhabitans of the neighbouring villages had fled to Boyadjik, with their flocks, herds, and other property, from fear of the Bachibozouks and Circassians; some of the former went to the village and demanded that all the arms should be given up — the invariable prelude to robbery and plunder. The Bulgarians then refused to surrender their weapons to the Bachibozouks, who reported to Aschim Effendi, the Caimakam[4] of Yamboli: the latter, acting under orders from Slimnia[5], went to Boyadjik, which is in the Caza[6] of Slimnia (not, as I erroneously stated, in that of Yamboli), and was told by the peasants that they were ready to give up their arms to the authorities of their own district.

Upon this answer being telegraphed to Slimnia, Chefket Pasha, commanding the troops there, was sent to Boyadjik with a large force of Bachibozouks and some artillerymen. When he arrived on the spot, the chief men of the village went out to meet him and threw themselves at his feet, protesting that they had no bad feeling against the Government, and that they had assembled only to protect themselves, their families, and their property from the attacks of Circassians and Bachibozouks; Chefket Pasha then asked if they would give up their arms, and the deputation replied in the affirmative, saying that they would return to the village and collect them; they went back with this intention, but as soon as they were within the village, the order to storm it was given by Chefket Pasha and a general massacre commenced, the Bulgarians offering no resistance, and allowing themselves — to use the words of a Mussulman who was present — „to be slaughtered like sheep".

Of some two thousand men, women and children only about fifty escaped; flocks, herds, and all the other property of the villagers were carried of[f] by the murderers; to give Your Excellency an idea of the amount of plunder, I may mention that a certain Hadji Mourad, a Tartar living in a village belonging to this Caza, brought back from Boyadjik six hundred sheep and a score or so of oxen. Christian children were carried of[f] by the Circassians and are now slaves in the Circassian villages. The few survivors have appealed to Slimnia, and Chefket Pasha in order to screen himself has

asked for certificates to prove the necessity of his acts from the Bishop of Slimnia and the Caimakam of Yamboli, both of whom, as I am informed, have refused to give any such documents.

In the Caza of Bourgas brigandage and robbery are, as usual, the order of the day; the Caimakam is a cipher, if not worse, the Mussulman members of the Council are in league with the Circassians and other free-booters, and the Christian members are afraid to call their souls their own.

Yesterday some report was brought here of troubles having broken out at the village of Allagünlü[7], twenty five miles from here, and some gens d'armes were sent there; the news is sure to prove false, but even were it true, the Bulgarians of that village have had great provocation: four salmadjis (a sort of Bachibozouks sent on special mission for the repression of brigandage etc.) from Adrianople are stopping there and practising various kinds of cruelties upon the peasants; one man, Alexi-oglou Ivan, they burned on the breast with heated fire-irons in order to extort from him the sum of eight hundred piastres.

On the 12th instant a Bulgarian named Fütchedji-oglou Georghi, an old man of ninety, was carried away from his village — Memetchkeui[8], in this Caza — to the mountains and a large ransom is demanded: the brigands were six in number, mounted, and in Circassian dress; no measures have been taken by the authorities here.

Zuchti Effendi, the special Commissioner sent by the Grand Vizir to report upon the state of this Caza, is to arrive today from Slimnia; the authorities have already concerted steps to prevent him arriving at a knowledge of the truth, but if he is equal to the mission entrusted to him their efforts will probably be futile.

I have the honor to be, Sir,
etc...

Charles A. Brophy,
Vice-Consul.

His Excellency
The Rt. Hon. Sir Henry Elliot, etc...
Constantinople.

ИБИ—БАН. Фотокоп. англ. ез. 5 л. 5 п. с. 32/19. Ориг. се съхранява в Архива на М-вото на външните работи в Лондон.

Публ. в: Turkey № 1 (1877). Correspondence respecting the Affairs of Turkey. London, 1877, № 174 — прил.; и в превод в: Положението на българския народ под турско робство. Състав. и ред. Николай Тодоров. София, БАН, 1953, с. 311—312

[1] Н. ст. [2] Ямболско. [3] Всъщност докладът е от 2 юни — вж. док. № 403. [4] Управител, окол. началник. [5] Сливен. [6] Околия. Сега селото е в Ямболско. [7] Българско Алагюн [?], дн. Богдановo, Бургаско. [8] Мехмечкьой, дн. Росен, Бургаско.

Превод:

№ 9
Неизпратено в Англия

Британско вицеконсулство,
Бургас.
14 юни 1876.

Господине,

Разказът по аферата в Бояджик, който имах чест да изпратя на Ваше превъзходителство в доклада си № 7 от 4 юни, беше за съжаление неточен. Истината по разрушаването на горното село е следната: жителите на съседните села избягали в Бояджик със своите стада, черда и друго имущество, страхувайки се от башибозуците и черкезите. Някои от първите отишли в селото и поискали всичкото оръжие да бъде предадено — неиз-

менното въведение към разбойничество и обир. Българите тогава отказали да предадат оръжието си на башибозуците, които уведомили за това Хашим ефенди, каймакамина на Ямбол. Последният, действувайки по заповед от Сливен, отишъл в Бояджик, който е в казата на Сливен (а не, както погрешно съобщих, в тази на Ямбол). Селяните му казали, че те са готови да предадат оръжието си на власти от техния собствен окръг.

След като този отговор бил телеграфиран в Сливен, Шевкет паша, командуващ тамошната войска, бил изпратен в Бояджик с голяма башибозушка сила и малко артилерия. Когато пристигнал на мястото, първенците на селото излезли да го посрещнат и се хвърлили в краката му, като заявили, че не са настроени зле към правителството и че те са се събрали само за да бранят семействата си и имуществото си от нападенията на черкези и башибозуци. Шевкет паша тогава запитал дали ще дадат оръжието си. Пратениците отговорили утвърдително, казвайки, че ще се завърнат в селото и ще го съберат; те се върнали с такова намерение, но щом като влезли вътре в селото, била дадена заповед от Шевкет паша за нападение с пристъп и започнало общо клане; не оказвайки никаква съпротива, българите се оставили, да употребя израза на един мюсюлманин, който бил там — „да бъдат изклани като овце".

От около 2000 мъже, жени и деца само около 50 избягали: стада, черда и цялото друго имущество на селяните било отвлечено от убийците. За да дам на Ваше превъзходителство една представа за размера на грабежа, бих могъл да кажа, че някой си Хаджи Мурад, татарин, живеещ в едно село в тази каза, си докарал на връщане от Бояджик 600 овце и двадесетина волове. Християнски деца били отвлечени от черкези и сега са роби в черкезките села. Неколцината, останали живи, се оплакали в Сливен и Шевкет паша, за да се прикрие, поискал удостоверения от сливенския митрополит и от каймакамина на Ямбол, за да докаже, че бил принуден да прибегне до подобни действия, но както ми бе съобщено, и двамата отказали да му дадат каквито и да било подобни документи.

В Бургаската каза разбойничеството и грабежите са както обикновено ежедневно явление; каймакаминът е нула, ако не и по-лошо; мюсюлманските членове на съвета са в съюзна връзка с черкезите и с други обирджии, а християнските членове са изплашени до смърт.

Вчера тук беше донесено някакво съобщение за безредици, избухнали в селото Алагюнлю[?], на 25 мили оттук, и няколко жандарми бяха изпратени там; новината сигурно ще се окаже невярна; но дори и да би се оказала вярна, българите от това село са били силно предизвикани: четирма салмаджии (вид башибозуци, изпращани със специални мисии за премахване на разбойничеството и т. н.) от Одрин се били спрели там и извършили всевъзможни жестокости върху селяните; те горили по гърдите с нажежен ръжен един мъж, Алексейоглу Иван, с цел да изтръгнат от него сумата 800 гроша.

На 12 т. м. българин на име Фючеджиоглу Георги, стар човек на 90 години, бил отвлечен в планината от неговото село Мехмечкьой в тази каза и бил поискан за него голям откуп. Разбойниците били шест на брой, на коне, в черкезко облекло: никакви мерки не били взети от тукашните власти.

Зухти ефенди, специален комисар, изпратен от великия везир, за да докладва по състоянието на нещата в тази каза, ще пристигне днес от Сливен. Властите вече са се споразумели върху мерките, които ще вземат, за да му попречат да узнае истината, но ако той е на висотата на мисията, която му е поверена, техните усилия вероятно ще бъдат напразни.

Имам чест и пр.

Чарлз А. Брофи, вицеконсул.

До негово превъзходителство
сър Хенри Елиот и пр.

1876 юни 5, Кусково. — Писмо от Нешо Бончев до Марин Дринов[1] в Прага

Брат му, Н. Дринов и Ив. Джуджев са му писали писмо от Панагюрище в края на март, за да го предупредят за готвеното въстание. Въстанието трябвало да избухне на 1 май, но поради предателството на Черньо Илиев, то било обявено 10 дни по-рано. Обвиняват и д-р Сп. х. Иванов като косвен предател. Ив. Джуджев е бил в Одеса, но е заминал с цел да се прехвърли в България. От него е научил подробностите за въстанието. Топлото време се отразява благотворно на здравето му.

Село Кусково[2], юн[и] 5, 1876.

Стигна ми, друже[3], вчера писмо от тебе из Прага, писано наскоро и без дата, както се често случва с вашите писма, того ради недоумявам, кога си дошел в Прага и проч. Nota bene[4]. Едно нещо ви само извинява: това е, че си го писал тутакси след дохождането от железн[ия] път. Писмо от Варшава ми не е стигало, а из Одеса излязох майя 11-ти.

От Найдена[5] и Йов[ан][6] Джудж[ев] писмо с химическо мастило ти е пратено, по моята сметка, в края на март месец, пред Великден, през Ат. Стоянович в Цариград. За това химическо мастило ганадих[7] Йована и му заповядах да не пише втори път такива писма. Целта на писмото е била да си не доходиш дома, че се готви въстание. Йован ми казва, че го готвели за 1 майя, но ги предал во Филибе[8] някой си Черньо[9], а отчасти косвено и д-р Спас[10], затова са се дигнали 10 дена по-рано. Та ми е чудно това, дето пишеш за Спаса, което обаче и тука чух. А други ми казваха, че Спас бягал, страха ради[11] от нашите, в Белград, което е по-съгласно с приказването на Йована.

Не зная, писах ли ти в първото писмо, че в началото на майя, когато бях се вече стегнал да сляза в Ц[ари]град, дойде в Од[еса] Киркович[12] от София, дето бе доктор в последно време, спасяюштися бягством от революции, а с него дойде и Йован. Тия ми разборавиха за движението и отклониха от път. Кирко е и досега в Одеса с многочислено домочадие и без пари, както ми отписва вчера, а Йован още тогава отиде в Кишинев. Целта му бе да мине дома през Дунава из Влашко, да бъде там, ако ли е много размирно — в Белград. Досега не дойде от него никоя вест. Той бе излязъл из село преди Гергьовден за в Ц[ари]град, та че да се върне дома на 28, а като се разшавали в Копривщ[ица] и Панагюр[ище], той се вече не връщал. Така му[13] посъветовали.

До онова време му са известията из Панагюр[ище], а що е станало после, не знае. Войниците са имали план да отстъпят в Златица, ако ги оттеснят от главното огнище — сир. Панагюрище. За твои и мои роднини и за свои Йов[ан] приказва, че ги оставил живи, здрави и бодри, но за после що е станало, не знаем.

Нашите панагюрци тука, вкупе със столпът и утверждението[14] на старата партия, Петър[15] да река, са в голямо униние, аз ги утешавам. Да будет воля божия! Отечеството гине, отечеството е в опасност, това помислете!

Сега, като дойдох тука, нямам никакви новини; тука замира и глъхне, както знаеш, всяка суета и смятение. Освен дето ми пише Кирко из Одеса. Това, дето ти пишеш, и него няма в тукашните газети.

Аз се поселих в едно село под Москва по нижегородск[ой] ж[елезной] д[ороге][16] близ станции Кусково, и имам намерение да остана до августа, а наесен ще пак на юг да се спущам спроти времето. Мислех баре[17] парите тука да си прибера от банка, а процесът му отмениха, види се, на много време, та и това не ще да мога да завърша.

Колкото за здравето, сега при тия топли дни ми е по-добре, но мъчно се оправям. Дойдох истина от Одеса, но дохождането ми бе доста тежко, с големи почивки и вардене, за 8 дена вместо 3. Пиши ми по нижепоказаний[18] адрес.

Здравей!

Н. Бончев

Адрес: Москва, Пречистенский бульвар, д.[19] Крейзмана Александру Егорову.

Ф. МД, п. 155. Автогр. с маст. 2 л. 4 п. с. 21/13·5

Публ. откъс в: Горинов, Недьо. Нешо Бончев и Априлското въстание. В: в-к Оборище, бр. 3 от 3 май 1935, с. 2

[1] Получателят е определен по съдържанието и въз основа на арх. фонд. [2] В Русия. [3] М. Дринов. [4] Забележи добре. [5] Дринов. [6] Иван. [7] Галатих — мъмрих. [8] Пловдив. [9] Илиев. [10] х. Иванов. [11] Поради. [12] Кирко. [13] Го. [14] Стълбът и твърдината. [15] х. Пейов[?] [16] Железопътната линия. [17] Поне. [18] Долупосочения. [19] Дом.

426

1876 юни 5, Турну Северин. — Писмо с приложение от Моралов до Григор Начович[1] в Букурещ[2]

Описва турски зверства, извършени в Клисура, Бояджик, Г. Оряховица, Габрово и другаде при потушаване на въстанието. Моли, след като преведе и двете писма, да ги помести в европейските вестници, за да се информира правилно общественото мнение по този въпрос и да се изтъкне безогледната и безпощадна експлоататорска политика на английското правителство.

Северин[3], 5 юние 1876.

Господине[4],

Едно писмо, което приехме от отечеството, описва жалостното положение на нашия народ.

Прибавяме Ви покрай това копие от това писмо и Ви молим в името на окаяното наше отечество да го преведете на немски език, и ако е възможно, и на други европейски езици, и го обнародвате наедно с настоящото ми в европейските вестници. Нека види и чуе Европа и особено английският народ, които съставляват дружества за покровителствуване на животните, а поддържат най-дивото, най-бясното племе, що съществува на света, за да мъчи и угнетява най-варварски милиони същества, сътворени по образу и подобию божие; да види и чуе Европа, казваме, с каква цена Англия изкупува мръсните си материални интереси. Защото да не мисли, че ако сполучва с плашилото „русизъм“ да омайва общото мнение в Европа, може да омае и съвестните хора да не усещат същата й цел, която не е друга, освен интересът да има посредствено милиони роби, които, като не я коствуват нищо, смучи им посредством турците и последната капка кръв.

Но преди ди Ви изложа копието от писмото, да Ви изкажа и други сърцераздирателни турски свирепства: онзи ден пристигна тук един окаяник българин от Скопие, името му не поменувам, защото не ща да му затворя за всякоги пътя за отечеството му. Той с кървави сълзи на очите разказва, че къщата му [била] нападната от турците, съсекли свекърва му[5], жена му, трите му деца; четвъртото дете, което извадили от утробата на майка му, разсекли на два комада[6]. Той случайно се спасил, но не го крепи на тойзи свят нищо друго, освен идеята за отмъщение. Той може да сполучи да си удовлетвори това желание и да си отмъсти, но кога ли ще дойде онзи ден, когато страдающето человечество ще си отмъсти на тия тирани, които от височината на трибуните и от меките дипломатски тронове с две речи или с едно драсване от перото осъждат милиони народ на робство? Надяваме се, че няма да закъснее това време.

Вярвам, че сте се научили за приключението в Клисура, дето в самото училище посякоха 120 деца от двата пола; разумейте доколко са били клисурците бунтовници! Децата им били редовно в училището. И какви бунтовници турските войски побеждават!

Селяните от Бояджик[7], което лежи шест сахата[8] далеч от Сливен, като видели, че една орда башибозуци ходели от село на село да плячкат и убиват кой как излезе на среща им, взели мерки да се забранят и не ги пустили да влязат в селото им. Сливненският мюдюрин[9] проводил на башибозуците на помощ един табор[10] войска с два топа и за наказание, че се не оставили да ги оплячкат, преобърнал селото им на пепел, и посекли повече от 300 души, без разлика на възраст и пол.

На Сливен, защото се скарали двама башибозуци помежду си в една кръчма и се ранили един други, градът бил една цяла неделя на произвола на башибозуците. Колко са жертвите, може да си ги въобразите.

Тейзи са най-малката част от картината, но пак са доста да представят какво е положението на народа ни.

Ето Ви и копие на писмото:

Любезни ми стрине,

Със сърце съкрушено и разтреперана ръка поемам перото да ти напиша тия няколко редовце, за да знаете и вий, които живеете в странство, като какво значат реформите и амнистията, прогласени от новия конституционални султан[11]. На книга какви са, прочели сте ги във вестниците. Аз ще ви ги опиша какви са на дело.

Наоръжи[12] се и се наоръжава непрестанно всичката азиатска варварска сган: черкези, татари, манафи[13], турци, цигани и пр. Дава им се неограничена власт, които, като не са дотам дързостни да се бият с въстаниците, извънредно са юнаци да нападат на мирното жителство, да плячкат селата, да секат жените, децата и старците, да влекат вързани старци и учители невинни наместо бунтовници и да пълнят с тях тъмниците, дето вече като се не побират, изпълниха и яхърите. И достойните управители, за да изпълняват конституционалния закон, водят ги по един, по двама, за да ги провесват на бесилата. Вчера обесиха учителите Панова[14] и Георги Македончето[15], днес даскал Кира[16] и утре кой знае на кого ще падне жребието.

В габровските училища и пансиони наместо ученици, пълни са с войска и башибозуци, а учителите им пъшкат под тежки железа в пустите търновски тъмници.

Вчера запряха и брата ви, мой баща; какво искат или какво се боят от него, шестдесетгодишен старец! От днес до утре не знам какво ме чака и мене. Боже мой! Какво да правя? Зная какво би трябвало да правя, но уви! Там хе, пред мене, плачат старата ми майка и бедните ми сестри! Где и кому да ги оставя? Ах! Извини ме, заел се бях да ти опиша по-обширно нашето страдание, но още не започенах, и ръцете ми се разтрепераха, не мога да продължавам.

За бога, любезни ми стрице, вий, които сте в свободна страна, помислете и за нас, представете на Европа нашите тегла, дано се смили и да се завземе и за нас. Ако не заслужаваме повече, не заслужаваме ли по крайне мере толкова покровителство, колкото животните?

Тук е запретено да отхожда за навън и да дохожда отвън някой. Види се, че и тази мярка е взета, за да се не чува повън, как се турят в действие реформите. Не знам дали ще сполучи това писмо до тебе, провождам го до приятеля ни в . . ., дано сполучи да го прекара през Дунава.

Прощавай, любез[ни] стрице, като не съм сигурен, че ще преживееме да се видим, наместо добро видение ще кажа: дано милостиви[ят] бог се смили и за нашия народ.

29 м а й я 1876, Твой . . .[17]
Ор . . .[18]

Бедните, не знаят, че дипломатите нямат сърце, но или как обнародвайте, молим Ви, ако не за друго, да не мислят нашите братя, че ний сме нечувствителни на тяхното страдание.

Поздравлява Ви
Моралов[19]

Ф: ГН, б. М. Ориг. с маст. 2 л. 4 п. с. 26/20-5

1 Получателят е определен въз основа на арх. фонд и на съдържанието. 2 Градът е определен по получателя. 3 Турну. 4 Г. Начович. 5 Вероятно погрешно — вместо тъща му. 6 Парчета, късове. 7 Ямболско. В ориг. „Бояджикюв", т. е. Бояджикьой. 8 Часа 9 Окол. управител. 10 Дружина. 11 Мурад V. 12 Въоръжи. 13 Малоазиатски турци 14 Ив. П. Семерджиев. 15 Измирлиев. 16 Петров. 17 Няма подпис. 18 Горна Оряховица [? 19 Вероятно псевдоним. По почерка не можахме да установим автора.

427

1876 след 5 юни, Прага[1]. — Писмо от Марин Дринов[2] до Нешо Бончев в Кусково[3] чрез Райко Жинзифов в Москва[4]

Не е получил писмо с химическо мастило от Ив. Джуджев и Н. Дринов. От немските вестници е научил подробности по въстанието в Панагюрище. Битката е траяла два дни. В сраженията са участвували 9000 турци. На третия ден въстаниците се оттеглили в горите. Градът е бил опожарен. Копривщица още седържелѣ. Д-р Сп. х. Иванов бил заловен.

Любезни Райко,[5]

Щом получиш настоящото ми, занеси го на Нешо[6]. Кланям ти се и ти желая здраве телесно и бодрост душевна.

Драги друже Нешо,

Днеска пристигнах в Прага, дето заварих твоето от 19 маия писмо, което ми препратил Ковачев[7] тия дни. Чудно ми е, че не си получил от

мене писмо из Варшава. Щом стигнах там и прочетох твоето сладко послание, незабавно ти отговорих в Одеса в д. Гессена[8] и пр. Това беше още преди един месец, как ти не е стигнал отговорът ми, не зная.

Писмо от Иван Джудж[ев] и от Найдена[9] не ми е доходило. Отде е пратено, де е адресовано? Защо не ми забележи? Защо не ми каза поне с две-три думи де е Найден, какво си чул за майка ми и т. п. Не ги зная, де са и живи ли са, па вече се сещай, какво ми е състоянието. Отговори ми на тия питания незабавно, телеграф ми удари!

Ако Иван Дж[уджев] е още в Одеса, напиши му, ако има нещо, да ми каже, да ми напише пак, в Прага. Ако би роднините ми имат нужда от пари, да им спомогне, или по-добре, ако знае де са, да им напише да се преселят в Цариград.

Днеска четох в немските газети подробно кореспонденции за битвата в Панагюрище. Турците били до 9000. Битвата траяла два дни: от едната и от другата страна паднали 800 душ[и]. На третия ден въстаниците се оттеглили в горите. Мястото изгоряло. Но какво е станало с жителите? Най-голямото сражение станало около черквата, види се, около старата.

Копривщица, казват, се държи. Днес се научих, че д-р Спас[10] уловен от турците, които се уверили, че той уж бил главният организатор.

Като си можил да направиш такъв дълъг път, то ти трябва вече да си се поправил. Дай боже! Варди се хубаво и гледай това лято съвсем да оздравееш.

Пиша на крака, още не съм се преоблякъл, нито пък умил след железния път, та недей ми издирва, че пиша така лошо. Напиши незабавно!

В Австрию

Herrn Drinov,

Oesterreich. Prag. Hotel Erzherzog Stefan[11]

Ако бъде нужно, телеграфирай!

Ф. НБ. ст. п. 138. Автогр. с маст. 2 л. 4 п. с. 19·5/12

[1] Датата и градът са определени въз основа на съдържанието и на док. № 425. [2] Авторът е определен по почерка и съдържанието. [3] Село в Русия, до Москва. Определено въз основа на док. № 425. [4] Градът е определен по съдържанието и въз основа на док. № 425. [5] Жинзифов. [6] Бончев. [7] Никола. [8] Дом Хесена. [9] Дринов. [10] х. Иванов [11] Г-н Дринов, Австрия. Прага, хотел „Ерцхерцог Стефан".

428

1876 юни 7, Пловдив. — Писмо от неизвестен автор до неизвестен адресат относно потушаването на въстанието в Пловдивско и Пазарджишко

Philippopoli[1], 1876, 7 Juin.

Cher ami,

Vous m'engagez de Vous donner des informations sur les faits qui se passent dans notre contrée. J'accomplis aujourd'hui cette tâche, mais je Vous avoue que c'est une chose pénible pour moi que de Vous faire une description sur notre triste situation.

Ma main tremble, mes cheveux s'hérissent, mes yeux se remplissent de larmes en pensant aux malheurs immenses qui nous ont surchargé et qui nous menacent à l'avenir. C'est dans notre province surtout que se sont commis des crimes et des cruautés monstrueuses par les bachibozouks et les circassiens armés et lancés par le gouvernement même contre les populations bulgares.

Pérouchtiza, un des villages les plus florissant dans le district de Philippopoli, a était le premier détruit par les malfaiteurs. Hommes, femmes, enfants, tous ont été égorgés, et ce n'est qu'un très petit nombre d'habitants qui se sont sauvés et réfugiés dans notre ville. Le même sort ont eu tous les autres villages dans le voisinage, dont les biens ont été ravis par les bachibozouks. De là ceux-ci se sont dirigés sur Brazigovo, où les habitants des villages voisins s'étaient rassemblés pour se défendre. Ici, les bachibozouks, étant vigoureusement repoussés, se sont retirés.

Quand ces scènes se passaient ici, les pomaks du village Tamrach[2] (dans le Rhodope) attaquèrent le village Batak. Les villageois barricadèrent le village et y resistèrent quatre jours en tuant des assiégeants une trentaine. Les pomaks n'en pouvant se rendre maîtres par la force, ont procédé à un autre moyen. Ils ont persuadé les habitants du village à rendre leurs armes et à faire cesser la lutte, en leur promettant de n'atteindre à la vie et au bien de personne. La plupart d'entre eux ont eu la faiblesse de donner crédit aux serments des pomaks et rendirent leurs armes; ceux qui n'ont pas consenti, se sont enfuis dans le village Pechtera. A peine les armes rendus, que les pomaks s'élancent furieux sur les villageois déjà inoffensifs, égorgeant et fusillant tous les hommes. Quand aux jeunes femmes, filles et garçons, après les avoir maltraités, forcés et contraints de recevoir leur religion turque, les barbares les ont ammené chez eux dans les villages pomaks. Plusieurs villages encore ont eu à souffrir pareils malheurs.

A Koprivchtiza, quand l'armée régulière y est entrée, elle n'a pu trouvé que des hommes agés et invalides (la jeunesse s'étant enfui dans le balcan) qui ont été liés, amménés ici et mis en prison, où ils éprouvent les traitements les plus barbares et insolents.

Panagurichté, la ville où a éclaté d'abord l'insurrection, est dévastée par les bachibozouks. Strelitza[3] et 150 villages encore dans les districts de Philippopoli et de Pazardjik sont devenus la proie des flammes et des bachibozouks. Ces derniers n'ont pas le courage d'attaquer les révoltés, et ils attaquent les villages paisibles que leur est plus facile. J'ai des fort bons raisons à croire que c'est le gouvernement lui-même, qui a décidé ces dévastations... de sorte que le nombre des vieillards, femmes, enfants tués s'élève jusqu'à ce jour à 50—60 000 personnes et celles des filles captivées, dans les maisons turques à 20 000.

A Philippopoli même le mal n'est pas moindre. Presque tous les bulgares distingués de la ville sont emprisonés sans aucun motive. Chaque jour on ammène ici du dehors un grand nombre de maîtres d'école, des prêtres et des notables bulgares, qu'on met immédiatement dans les prisons de la ville qui en contient déjà plus de 2000 bulgares, qui n'ont d'autre faute que celle d'être bulgares. Pour achever à Vous décrire la situation, je Vous dirai encore que les turcs pour se défaire des bulgares, qui sont emprisonnés, ne leurs donnent pas de l'eau par la raison que l'eau de la Maritza aurait été infectée par les cadavres, d'après l'ordre du docteur grec Vlado[s], et les laissent mourir de soif. Plusieurs prisoniers malades ont été enterrés vifs. Les circassiens se promènent dans les places publiques et vendent en esclaves des enfants bulgares!

Tout ce que je viens de Vous communiquer n'est que la centième partie des horreurs commis par les bachibozouks, les circassiens et le gouvernement même!

Je ne sais si les consuls, qui sont dans notre ville, communiquent à leurs gouvernements tous ces faits, pour les faire voir la barbarie des turcs.

Ф. КЦ, п. 102а, 71. Преп. фр. ез. с маст. 2 л. 4 п. с. 26·5/21. Преписът е направен от К. Цанков.

[1] Пловдив. В преписа навсякъде погрешно написано „Phillipople". [2] В преписа погрешно „Tamrake". Това селище днес не съществува като отделно селище, а е присъединено към Осиково, Девинско. [3] Стрелча, Панагюрско.

Превод:

Пловдив 1876, 7 юни.

Мили приятелю,

Вие искате да Ви дам сведения за събитията, станали в нашата страна. Това правя днес, но трябва да Ви призная, че е много мъчително за мене да описвам нашето печално положение.

Ръката ми трепери, косите ми настръхват, очите ми се пълнят със сълзи, като си помисля за безмерните нещастия, които са се струпали върху ни и ни заплашват за в бъдеще. В нашия край преди всичко са извършени многобройни престъпления и чудовищни жестокости срещу българското население от башибозука и черкезите, въоръжени и потикнати срещу българите дори от самото правителство.

Перущица, едно от най-цветущите села в Пловдивско, е била най-напред разрушена от злосторниците. Мъже, жени и деца били изклани и само едиа съвсем малка част от населението се спасила и намерила убежище в нашия град. Същата участ постигнала и други околни села, чиито имоти били ограбени от башибозуците. Оттам последните се насочили срещу Брацигово, където населението от съседните села се събрало, за да се защити. Тук обаче башибозукът бил енергично отблъснат и се оттеглил.

Докато тези събития се разигравали тук, помаците от с. Тъмръш (в Родопите) нападнали село Батак. Селяните барикадирали селото и отстоявали четири дни, като убили около тридесетина души от обсадителите. Като не могли да се справят със сила, помаците прибягнали до други средства. Те успели да склонят населението на селото да предаде оръжието си, да прекрати борбата, като обещали, че няма да посегнат на живота или на имота на никого. По-голямата част от населението повярвала на клетвата на помаците и предала оръжието си; тези от тях, които не били съгласни, избягали в Пещера. Щом като било предадено оръжието, помаците бясно се нахвърлили върху беззащитните вече селяни и изклали всички мъже. След като били изтезавани, младите жени, момичета и момчета били заставени да се потурчат и били отвлечени в помашките села. Още множество села са преживели подобно нещастие.

В Копривщица, когато влязла редовната войска, намерила само стари и сакати хора (младите били избягали в балкана), които били вързани, докарани тук и натъпкани в затворите, където били изложени на най-варварско и грубо поругание.

Панагюрище, градът, където първо избухнало въстанието, е разрушен от башибозуците. Стрелча и още 150 села от Пловдивско и Пазарджишко станали жертва на помаците и на башибозуците. Последните нямали кураж да нападнат на въстаниците, а нападнали мирните села, което е по-лесно. Имам пълни основания да вярвам, че самото правителство е решило да бъдат извършени тези разрушения... Така че, числото на убитите до днес старци, жени и деца възлиза на 50—60 000 души, а числото на отвлечените в турските къщи момичета възлиза на 20 000.

В Пловдив също нещастието е не по-малко. Почти всички видни българи от града са по затворите без основание. Всеки ден довеждат отвън много учители, свещеници и първенци и ги тикат по затворите в града, където има задържани повече от 2000 души българи, които нямат друга вина, освен че са българи. Завършвайки описанието си, ще кажа, че турците, за да се отърват от българите-затворници, не им дават вода за пиене, тъй като по мнението на лекаря-грък, Владо[с], водата на р. Марица била заразена от човешки трупове, и ги оставят да умрат от жажда. Много болни затворници били погребвани живи. Черкези се разхождат по пазарищата и продават български деца като роби.

Всичко, което Ви съобщавам, е само една стотна част от жестокостите, извършени от башибозука, от черкезите и от правителството.

Не зная дали консулите в нашия град уведомяват правителството си върху тези случки, за да ги накарат да разберат варварщината на турците.

1876 юни 8, Цариград. — Писмо от Иоаким Дръцков до Марин Дринов в Прага

Точни сведения за потушаването на въстанието в Панагюрище и Копривщица няма. Вероятно от вестниците е научил това, което е известно досега. Носят се слухове, че Панагюрище е изгорено, а жителите му са избягали по горите. Клисура е напълно разграбена и изгорена от башибозуците. Правителството не позволява никакви изселвания, а кара населението насила да се заселва в опустошените области. Не е научил нищо за съдбата на близките му.

Ц[ари]град, 8/20 юния 1876.

Г-дине М. Дринов,

в Прага.

Приятелското Ви писъмце от 11 н. ст. ходящаго приехме и разумяхме писаните Ви.

Вий се жалите, че не сте разбирали отдавна майка си и другите си роднини. Истина, че е мъчно и да се разберат, где са и как са в тия размирици. Вий може да сте прочели и научили от газетите за Панагюрище и Копривщица особено какви нещастия претърпяха; и досега още точни известия няма, какво станаха жителите на тези села. Колкото панагюрци и копривщенци мъже се намериха в Ц[ари]град по тия приключения и те досега не можаха да се научат, що се е случило с техните домочадия, защото пътищата и пощата за тези села са затворени. По слухове обаче едни искат да кажат, че Панагюрище е разбито, изгорено и жителите му избягали по горите; други искат да кажат, че жените, децата са откарали във Филибе[1] и са ги наместили по ханищата, а мъжете като бунтовници са затворили в тъмници, за които, казват, че от притеснения и мъки много хора на ден мрели. Такива и още по-лоши известия се раздават за ония места. А Клисура съвършено е изсечена, ограбена и изгорена от башибозуци.

Каквото прочее се е случило с жителите на тези села, това е и с Вашето домочадие. От Вашите братя никой няма в Цариград, но дай господи да са живи, та и това зло ще се забрави. Вашето намерение за преселение на домочадието Ви е неприспособимо, защото правителството не оставя никого да се мръдне от мястото си. Цели села башибозуците изсякоха, ограбиха и изгориха, а сега силом ще карат да се отново заселят. Башибозуците и черкезите страшно злоупотребиха навсъде населенията и българският народ много години ще оплаква честта си.

Правителствените работи вървят като рак въз бързей и бог знае кога ще се управят.

Повече какво да Ви пиша. Вий от газетите по-добре можете да се учите що става в Турско. Главното е да Ви кажа, че от братята Ви няма никой тука и засега няма средство как да се научим за домочадието Ви, живи и здрави ли са. Но ако се умири скоро, ще се постараем да изпитаме и каквото научим, ще Ви известим.

Много Ви здраве от бай Нано и от съпругата му.

Усърдно Ви и аз поздравявам

Ваш слуга
И. Ив. Дръцков

Ф. МД, п. 156. Автогр. с маст. 2 л. 2 п. с. 27/21

Публ. извадки в: Динеков, П. Априлското въстание в неизвестни писма на съвременници. В: сп. От. Паисий, 1936, кн. 5, с. 187—188

[1] Пловдив.

430

1876 юни 11, Русе. — Писмо от Петрана Обретенова до Димитър Горов в Гюргево

Осведомява го за залавянето на брат си Никола Обретенов и за разпитите на затворените в Русе въстаници. Обвинява Ст. Заимов в предателство.

Бай Димитре[1],

С жалост и разтреперана ръка седнах да ви известя подновената ни скръб и жалост. Ето вече наш брат Никола[2] е в тиранските ръце. Кой знае, може и да е станал вече досега на някоя риба курбан[3], или може би [е] в някой гириз[4]. Ах! За жалост това нито сме го сънували: да чуваме и гледаме чудни дела богови, напротив е това, защото беше приказката да се не дават живи, затова направиха волята на душманите (ах, боже, видиш ли това, което днес теглят братята ни?). Не мога от сълзи да пиша повече, но ще те моля да идеш при Стефана Б[отев], и той ще ти чете как се е случило с тези уловени заедно с брата ми Н[икола]. А вашият Кънчо[5] е в Русе. Той ще иде на заточение, но не е определено още.

Днес имаше главен [и]зпит[6] пак на донесените 32 мина от Лом, кой от къщата му, кой [от] дюкяна му, така изловени; и тези са от Заимов[7] издадени. Това е навярно, защото според както ми разказвахте, че бил написал едно писмо, за да погубят брата ми още и др. Той като ведна[ж][8] му се прощава, а втори път ник[ак?][9], затова на такъв трябва отмъщение, а не друго. Но той сам започна да си отмъстява — той втори[ят] Момчоолу[10]. Отпърво ги нареждал кой [е] и кой не, а като дошли пред него сега казват, че тия не са го видели никак този човек. И тъй той, като си помислил, казал, че като че не са тези хора, той като излязал наведнаж от затвора били му почернили очите и затова му се сторило сега като да не е този, който го е показал отпърво.

И той сам ще си намери, той не е за съжаляване. Иваницата[11] [е] в Русчушкия затвор със Заимова.

Поздрави всички.

Ваша искрена Б. С.[12]

[18]76, 11[13] юни,
Русе.

Бай Димитре, много добрини си правил, ще направиш и това да изпратиш един револвер от късите, който взеха в Русе момчетата. Виж, прикажи на другиго от познати на нас, за да се потрудят да ми [го] изпратят час по-скоро сутре или в друг[и] ден, защото много ми е нужен, и после ще ви разправя какво е и защо.

[Адрес]

За г-н
Д. Горов,
Гюргево

[Отстрана на с. 1 следния текст]

Очаквам да ми отговорите на писмата отколкото сте приели от Манавеца[14]; и той, когато ви пита за илача[15], вие казвайте, че не е дошел още даскало[16] от Букур[ещ]; недейте му казва, че не знаете. Колко портрета има тука, и за тях бях ви казала да ги не давате; какво ги направихте? Нека стоят, ако не сте ги дали.

Ф. ДГ, ст. № II А 9356. Автогр. с маст. повр. 1 л. 2 п. с. 28/22

Публ. с пропуски в: Страшимиров, Д. Т. Архив на възраждането. Т. I. София, 1908, с. 144—145

[1] Горов. [2] Обретенов. [3] Жертвоприношение, жертва. [4] Отходен канал, нужник. [5] Скорчев, Ботев четник. [6] Писмото е скъсано. [7] Стоян. [8—9] Скъсано. [10] Андрей Момчев [?] [11] Данчев. [12] Българска сестра — П. Обретенова. [13] Цифрите не са съвсем четливи. [14] Осман Ибрахимов — куриер. [15] Лекарството. [16] Учителя.

431

1876 юни 11, Пловдив. — Писмо от Стефан Странски и Михайловски до Марин Дринов във Виена

Майка му и сестрите му са живи, но са останали „с голе ръце" както много други панагюрци. Братята му са в затвора. Башибозуците и черкезите са разграбили околните села. Една трета от Панагюрище е изгорена, около 600 души са избити и почти толкова затворени. В пловдивските затвори има към 2000 души. В града са обесени хора от околните села.

Пловдив, 11 юния 1876.

Господине М. Дринов,

във Виена.

Честното Ви от 27 миналаго днес с благодарение приехме, в което писаните Ви проумехме.

В тоя час се намери тука пощаджията г-н Д. Райнов, когото разпитахме за Вашите роднини. Той ни разказа, че г-жа майка Ви и сестрите Ви, както и всичките Ви други роднини са живо и здраво, но са останали само с голи ръце и къщи, както и всичките Ви други селяни; от роднините Ви само зет Ви г-н Димитър е ранен в крака, който може да оздравя, а братята Ви г-да Найден и Пейо са затворени тука в града ни и строго са обвинени, щото освобождението им е съмнително. Колкото за пари, казва г-н Райнов, че г-жа майка Ви и сестрите Ви нямат неизбежна нужда, освен това, страхува се и да им занесе, защото ще го оберат из пътя, но когато се пооправят работите и като им станат нужни пари, той ще ни обади да им пратим и ще Ви обадим, колкото им проводим.

Трябва да сте се известили, че тука околните села се разграбиха и почти разсипаха от башибозуците и черкезите, между които и Вашето село не по-малко пострада: там едната трета част от къщята и чаршията цяла изгориха, от хората мъже, жени и деца има около 600 души избити и 300—400 от тях затворени тука в града ни, между които са всичките учители и свещеници, а всичките затворени са около 2000 души, на които истиндаците[1] няма да се свършат до една година и ще измрат от глад.

На 8-и того обесиха 11 души тука, които бяха от селото Чанакчилар Еникьой[2], говори се, че има да обесят тия дни още 17 души, но не се знае още от къде са.

Вашата къща, както и на роднините Ви къщите са останали здрави, само дюкянът Ви в чаршията е изгорен.

Поздравяваме Ви и сме

Ваши приятели
Странски [и] Михайловски

Ф. МД, п. 160. Автогр. с маст. повр. 1 л. 2 п, с. 27/21

Публ. откъси в: Динеков, П. Априлското въстание в неизвестни писма на съвременници. В: сп. От. Паисий, 1936, кн. 5, с. 188

[1] Разпитите, следствията. [2] Старо ново село [?], дн. Старосел.

432

1876 юни 12, Гюргево. — Писмо от Димитър Горов до Тодор Пеев в Браила

Бил арестуван за няколко дни във връзка със заминаването на Ботевата чета, с която тръгнал и неговият брат Атанас Горов. Радва се, че в-к „Възраждане" е започнал да излиза.

Господин
Теодор Пеев,
в Браила.

Днес ида да Ви поздравя с честното си писмо и след поздравлението ми ида да Ви известя какво сме живо и здраво и молим бога за Вашето здраве.

Много се зарадвах, като видях Вашият честит вестник „Възраждане"[1] на този бял свят, както и всеки му се радва и одобрява за издаването на този лист в тези весели времена и кървави, които се проливат в нашата млада България днес.

Моля Ви се проводете ми и на мене, за да Ви бъда и аз спомоществовател на вестника Ви, което мога и ще се потрудя да Ви снабдя и с други спомоществуватели.

Да Ви кажа и това, че аз заминах с Х. Ботевата чета с вапора „Радецки" наедно с фамилията си, за да ги изпроводя до реченото място Козлодуй[2] и като излязох на Бекет, хвана ме правителството и ме занесе през Крайова в Букурещ и после ме затвори. На „Вакърещ"[3] като стоях три четири дена затворен и ме пуснаха.

Аз Ваш приятел
Димитър И. Горов

1876 юни 12, Гюргево.

Проводете ми и първия брой. Поздравете и сестра ми. Кажете ѝ, че замина и братът ни[4] с Ботев.

[На с. 2. с почерка на Т. Пеев]
Отговор на 18 юния 1876.

ААН, Ф. ТП 1441. Автогр. с маст. 1 л. 1 п. с. 27/21

[1] Започнал да излиза от 5 юни 1876. [2] Ореховско. [3] Затвор в Букурещ. [4] А . оров

1876 юни 12, Белград. — Писмо от Симеон Христов до Марин Дринов в Прага[1]

Ив. Джуджев бил в Цариград за оръжие, когато въстанието избухнало. Оттам заминал в Одеса, а сега е в Белград. Срещнал се е с министъра на външните работи, който обещал помощ за въстаниците. Според непроверени сведения въстаниците в Панагюрище и Копривщица още не са се предали. Във въстанието са участвували дейно и жените. Населението от опожарените села се е оттеглило в планините. Не е научил нищо за семейството му.

Белград, 12/24 юни 1876.

Почитаеми г-не Дринов[2],

Приех почитаемото Ви писмо, на което бързам да Ви отговоря. Панагюрецът, от когото съм черпил известията, Вам веч познати, е г-н Ив. Джуджов, който бил тръгнал за в Цариград да накупува още оръжия, но когото въстанието спряло в Цариград. Той намерил прибежище в едно от консулатата, което взело грижата отгоре си, че го прехвърлило тайном в Одеса. Там посвършил работата си и дойде в Белград, гдето се намерихме. Имà аудиенция при г-на Ристича[3] и доста надълго му е разложил нуждата от братски съвез[4] измежду сърбите и българите. Министърът му се обеща, че по възможности ще подпомага нашите въстаници, разумява се, че гледа да се възползува по нещичко и от нас. Подробно върху тези работи не мога Ви съобщи по причина на сегашните обстоятелства.

Относително за Панагюрище, доколкото съм известен, не е изгорено, но всичко си е в порядък, защото нашите въстаници досега не са отстъпили на турците туй място, също тъй и Копривщица. Турските войски досега още не са могли да се доближат до тез места. Колкото пъти и да са тръг[ва]ли за Панагюрище, не са могли да дойдат по-далеч от Калагларе[5], защото там все повечето са ги посрещали въстаниците, или пък от Калагларе по-навътре са ги дочаквали измежду каменистите бърда.

В началото на въстанието всичките фамилии и неспособни за оръжие са се преселили в планината, именно на кое място, не мога Ви определи. Измежду панагюрските фамилии намерват се и пазарджиски. Също тъй са се преселили и повечето от населението на останалите веч подпалени села. Според приказките на бае Ивана, на планината са направени колиби и в тях живеят. За всичко потребно са се погрижили. Само зле ще бъде, че не щат да имат доста сол, при всичко, че преди въстанието доста хиляди са се оки навлекли. Те са щели още повече да накупуват, но голямото и огромно купуване на солта дало причина на подозрение от страна на правителството.

За Вашата стара майка не зная положително как е и що е, понеже именно не съм за нея попитал бае Ивана, но навярно и тя трябва да бъде измежду другите фамилии. Колкото за брат Ви, вярвам, ако е способен за оръжие, сега някъде със засукани ръкави върти острия нож и обара по някой наш неприятел, както той, също тъй и всички останали панагюрци.

От Вашите джелепи в Цариград е само г. Стайко Додов със сина си и г. Ланджо[в][6], а всичките други са в редовете на въстаниците или ако не могат да въртят оръжие, то търкалестите лири дават, за да се

набавят нужните неща за всички. Измежду въстаниците владее подпълно братство. Всички са равни, бил богат или сиромах. Чичо Нейчо е касиерин, Симон х Кирилов — деловодител и прочие; тез отлични лица са били съучастници. Г[-н] Нешо х. Пенчов, Власаки х. Кирилов и прочие таквиз юнаци, сега са предводители на особени отделения. Всякой, кой що е имал богатство, жертвувал го е за народа си.

Твърде интересантно е, а що повече и твърде много радостно е за нас, че и самият женски пол взима съучастие в туй движение. Бае Иван ми приказва, че от селото Мечка[7] са молили панагюрския център до 20 моми, прави амазонки, да ги приемат и те с тях наедно да боюват. Туй им се е дозволило, и в употреблението на пушка са доста вещи. Мога да вярвам, че техният пример са последовали и много други таквиз исполинки, които нашият балкан има доста много.

Засега се бае Иван намерва във вътрешността на Сърбия. До някой ден ще пристигне. Аз ще го попитам за Вашата фамилия и щото да зная, повторно ще Ви явя. Само ако би да заминете за някъде, явете ми, моля Ви, накъде да Ви отправя писмото си. Новини щото има, ще Ви яви г. Иречек[8].

С приличните си поздрави и почитание

съм Ваш почитател
С. Христов

Ф. МД, п. 160. Автогр. с маст. 2 л. 4 п. с. 22/14

Публ. с грешки в: Д и н е к о в, П. Априлското въстание в неизвестни писма на съвременници. В: сп. От. Паисий, 1936, кн. 5, с. 188—190

[1] Градът е определен въз основа на док. № 434. [2] Марин. [3] Йован. [4] Съюз. [5] Дн. Долно Левски, Панагюрско. [6] Неделько [?] [7] Дн. Оборище, Панагюрско. [8] Константин.

434

1876 юни 13, Прага. — Писмо от Марин Дринов до Константин Иречек в Прага

Получил е писмо от Цариград, в което му пишат, че липсват точни сведения за съдбата на въстаналите селища. Затворите в Пловдив били натъпкани с хора. Много обществени места били обърнати на затвори. Затворниците умирали от „теснота, зловоние и глад". Зверствата и злоупотребленията на башибозуците и черкезите били страшни.

Днеска получих писмо от Цариград от 8/20 юния[1]. И там още не знаят добре какво е станало с жителите на Панагюрище, Копривщица, Татар Пазарджик и пр.; пътищата и пощата за тия места са затворени. Пишат ми, че пловдивските ханове, бани, тъмници, казарми и различни керхани[2] са напълнени с жени, деца и старци, от които мнозина умират там всекидневно от теснота, от зловоние и от глад. Та оттук заключават, че една част от жителите на речените места се намира в Пловдив, друга е изклана, друга види се, се разбягала по горите. „Башибозуците и черкезите ограбиха, изгориха, изсякоха много села и страшно злоупотребиха навсъде населенията. Български[ят] народ много години ще оплаква съдбата си."

Прегледайте първи[я] брой на Пейова[3] вестник; името „Възраждане" много ми се ревне[4]. Ревне ми се такожде[5] и програмата му.

Утре следобед, ако сте свободни, заминете до мене.

М. Дринов

25[6] юния
неделя

[С почерка на Иречек и с друго мастило]
1876, Прага

ААН. Ф. КИ, I № 128. Автогр. с маст. 2 л. 3. п. с. 13/10

[1] Вж. док. № 429, [2] Работилници. [3] Тодор. [4] Нрави. [5] Тъй също. [6] Н. ст.

435

1876 юни 14, Белград. — Писмо от Симеон Христов до Константин Иречек[1] в Прага[2]

Българският народ отдавна е очаквал благоприятен момент, за да поведе борба за освобождението си. Херцеговското въстание потикнало и българите. В Панагюрище, Враца, Търново и Сливен се започнала трескава подготовка за въстание. Състояло се е и общо събрание. Домовете се обърнали на оръжейни складове. Изготвили са специални униформи. Въстанието избухнало преждевременно поради предателство. Научил е всички подробности за въстанието от един панагюрец, участвувал лично в движението.

Белград, 1876, 14/6[3] юни.

Почитаеми г-не,[4]

По-преди Ви писах едно писмо, за което се не съмнявам, че сте го приели. В онуй си писмо Ви явявах как са работите тука и по нас. Нищо особено важно и сега не мога Ви яви, но при все туй отчасти някои неща рекох да Ви пиша. Зная за вярно, че досега никъде се не е явило и писало за как и по кой начин се е почнало движението в нас. Някои г-да филозофират[5], че тоз бунт се приправя от някакъв си комитет в Букурещ, и то от 6 години насам[6]. Но работата е съвсем другояче. В състояние съм да Ви известя, че никакъв вънкашен комитет[7] не е влиявал на нашите българи. Те са веч дозрели и дошли на мисъл, че е време да се освободим, а за туй са се и подигнали. Ако се съгледва някаква си организация измежду нашите въстаници, то не трябва да се туй отдава на руски или сръбски хора, но на самата народна маса, защото нашият народ веч не спи, но е буден и гледа всяко благоприятно време да употреби в своята си полза.

Горните редове да потвърдя, явявам Ви, че тук пристигна един мой приятел[8] из Панагюрище, съучастник в туй движение. Той като съучастник и деец ми приказа всичко, което и аз ще Ви изприкажа и на което вярвайте, без да се посъмните в нещо, защото личността ми е твърде добре позната. Следователно и изворът е най-верен от всички други.

Мисъл за освобождение владее измежду народа от много години, но очаквало се е само благоприятно време. Храбростта на нашите братя херцеговци потикнало и нашите да се заловят на работа. Нещо повече, слабост и трулостта[9] на турската държава подпомогва да се окуражат и нашите. Като някоя електрическа струя владеела мисъл измежду народа да се

повдигне и с оръжие в ръка да извоюва свободата си, защото вяра веч няма в царските писма, писани макар и със златни слова. От туй движение на народа възползували се по-първите в Панагюрище, Враца, Търново и Сливен наши първенци и интелигентни хора и решили, щото поздраво да разпространят идеята за освобождение. Първите са в туй дело панагюрци. На 9/21 февруари станало първото събрание в Панагюрище, гдето са взели участие и най-богатите хора. Измежду тях избрали хора, които да са касиери и прочее деятелни членове. Ден и нощ се е работило, нито по три часа не са спали, защото времето е скъпоценно. Заседания са ставали едно за друго. В тез[и] заседания се е изработил плана, когото трябва да следват. Всякой от гражданите е жертвувал според силите си. Събрали около 30—40 000 хиляди гроша (4000 фиорини), с които купили пушки и барут. Някои от гражданите подарили опинци, други сол, трети барут и олово и пр., с една реч приправи[10] ставали като в някоя свободна държава, и то пред очите на самите турци. Туй, което се извършвало в Панагюрище, вършело се и в трите други центрове: Враца, Търново и Сливен. Тайна поща се уредила, която вървяла и служела за съобщение измежду главните четири центрове. Веднага се приготвили нужните неща за във военно време и оскъдно. В последно време, преди да стане бунта, решило се щото от четирите центъра да дойдат хора представители, които да определят време, в което трябва да се повдигнат в едно и също време. От всичките центрове дошли хора в Панагюрската гора[11], гдето се събрало доста хора. Туй нещо подусетило правителството и проводило жандари, за да ги търси, но напразно всичко. Три дене тез[и] жандари ходили и търсили низ гората и никого не намерели. Нима и нашият балкан не е подобен на швейцарските Алпи, в които да могат да заседават народните събрания под отвореното небе, гдето се може свободно да се диша? Да, подобен е балканът и той има места, в които може да укрие своите синове из пред очите на неприятеля.

През туй време агенти са проповядвали, всичките домове са ставали оръжници[12], всякой поправял своите си оръжия, а който нямал, гледал да си купи. Онез[и] чудновати униформи, които се отдават на дълговременно приправяне, са производ на два и пол[овина] месеци. Униформата на нашите въстаници е народен крой от бяла материя с черна капа (кіовик), на която е зашито едно знаме: лев със знаме в ръка, а турското знаме има под краката си положено, което значи: българите се подигат, а турците падат. 28 април (стари календар)[13] бил определен за общо въстание и тоз[и] мой приятел бил тръгнал за Цариград, за да накупува още оръжие, което и проводил по железницата, но кой знае дали са го приели, понеже преди време избухнало и то тъй: от Панагюрище проводили хора, които събирали помощи, и в Копривщица. Братът на покойния Доротея (владика) — Спас[14] доктора не щял да даде нищо, също тъй още един изрод[15]. Те даже казали, ча ако ги силят, че ще ги предадат на правителството. Решило се от комитета да се убият тез[и] хора. Единът от тях побягнал в Пловдив и издал работата, като казал, че панагюрците са главни двигатели. Пловдивският паша тръгнал за Панагюрище с няколко заптиета (жандари), а в Копривщица някой си началник[16] с 15 душ[и] заптиета, които да излови[17] комитите. Като се известили панагюрците, че дохождат пашата с турци, то уловят две заптиета, едина убиват, а другия провождат да каже на пашата, че нека си не позволи да дойде със 100 и 200 душ[и] хора, защото жив няма да остане никой, но нека поведе хора, с които искат да се бият, и че нека му каже, че се провъзгласяват

за неодвисни[18] и не припознават никаква турска власт. Пашата се повръща, за да събере по-голяма сила. В същото време в Копривщица се случва туй: онез[и] заптиета, като дошли, почнали да ловят хората, веднага други се въоръжават и заобикалят всичките заптиета, на които казали да сложат оръжие, и те туй учинили. После вземат, та ги избиват, а на началника на заптиетата казват да свали сабята си и той я сваля; казват му да я препаши на българския началник, и туй той учинва[19]. Също тъй станало и с другото оръжие. Тогава те пред очите му развили знаме и дали му същите наставления, които дали и панагюрците. За по-голяма сигурност, догдето премине планината, дават му едно писмо с тоз[и] налог: ако излязнат в планината хора с черни капи, покажи им туй писмо и тъй ще си спасиш живота. Тоз[и] началник, като тръгнал, случило се същото и с туй писмо бил пропуснат жив, че се върнал в Пловдив.

В туй време всичките околни села се повдигнали, като оставили в къщите си само свини и кокошки, а другите домашни животни и потребни неща отнели в планината. Като се възбунтували в тез[и] места, телеграфирали и в другите центрове на тоз[и] начин, за да се и те възбунтуват: „Ние продадохме нашия фасул, веднага продайте и вие вашия."

В останало Вие знаете развитието на работите в Татар Пазарджик и другаде.

Било определено всъде да се упалят градовете освен Цариград, защото не позволявали някои си хора. Едирне[20] запалил само един, който бил предварително проведен за таз[и] работа, и то на тоз[и] начин: преоблякъл се в прости дрехи и скитал се покрай скелето на Марица. Уловят го войниците да им помогне да свързват сено. После като довършили работата, дават му една цигара, с която той упали сеното. Вреда се преценява от 200 000 фиорината в тоз[и] пожар. Всичкото скеле с житото и с дърветата изгоряло.

Нашите четя са още в Сърбия. Чакат да им се позволи от Сърбия. В Пиротско се побуни[21] една страна, която се казва Висок[22]. Туй отделение се простира по Балкана от едната страна, а от другата страна са берковските села. Също тъй и Берковско се движи. Близо Орханието[23] се сведла[24] битка, в която нашите въстаници заробили около 250 душ[и] турци. Мисля, че от Сърбия нищо няма да излезне. При всичко че са приготвени за бой, но инак е твърде възможно и помирение да стане. Проноси се глас за някакво си министерско променение. От вчера и завчера голямо движение в министерството.

С приличните си поздравления и почитания.

Съм Ваш

С. Христов

ААН. Ф. КИ, I № 131. св. 25, 2. Автогр. с маст. 4 л. 8 п. с. 22/14

Публ. с пропуски и грешки в: Из архива на Константин Иречек .... Подбрал и подгот. за печ. Петър Миятев. София, БАН, 1953, с. 94—97

1—2 Получателят е определен по архивния фонд, а градът — по получателя. 3 Не се касае за ст. и н. ст., а вероятно авторът е написал месецът и с цифра. 4 К. Иречек. 5 Философствуват. 6 БРЦК, основан от Левски в 1870 г. 7 Явно е, че Христов не е осведомен за дейността на Гюргевския комитет и изобщо омаловажава дейността на БРЦК. 8 Ив. Джуджев. 9 Гнилостта. 10 Приготовления. 11 Отнася се за събранието на Оборище. 12 Оръжейници. 13 Ст. ст. 14 х. Иванов. 15 Ч. Илиев [?] 16 Неджиб ага. 17 Излозвят. 18 Независими. 19 Направил. 20 Одрин. 21 Възбунтува. 22 Височка Раджан. 23 Дн. Ботевград. 24 Станала.

1876 юни 16, Одрин. — Доклад от Хътън Дюпюи до Хенри Елиот в Цариград

Слуховете за продаване на българчета като роби трябва да се считат за достоверни. Отвлечени са много българки за харемите. Съдебните процеси са в ход и съдиите действуват незаконно. Арестувани са над 2000 души и броят им расте всекидневно. Затворен е и Йоаким Груев. Реколтата ще остане неприбрана. Княз Церетелев е предприел обиколка в Пазарджишко.

№ 29.

Adrianople[1], 28th[2] June 1876

Sir

In continuation of my despatch to Sir Philip Francis of the 23 d instant, in reply to his of the 19th instant respecting the sale of Bulgarian children by Circassians, I have since learnt as I informed him, that on the 13th of May last, when the village of Peroushtitza was destroyed, a few Bulgarian children were offered for sale by Gipsy women who found them on the roads between that place and Philippopoli[3]. Nobody however appears to have heard of any children having been sold by Circassians either here or in Philippopoli, but it is not at all unlikely that such may have been the case in remote places. The insecurity of the public roads, I am told, is so great just now that communication with distant localities in this province is extremely difficult, and it is precisely in those distant parts that the traffic in children by Circassians may have taken place. I am therefore of opinion that the reports made to Sir Philip Francis in this respect should not be dismissed as unfounded until opportunities offer for further inquiries.

As regards the supplying of Turkish harems with Bulgarian girls, this is also a fact which I think admits of little doubt, Turks have been heard to declare that among the inhabitans of the burnt villages, brought away after the submission of Avratalan[4], there were no young women. According to respectable Bulgarian testimony it would appear that in some instances the young women carried off were dishonored, and then sent back or murdered, but generally they are reserved for Turkish harems. The same testimony states that from Peshtera, and the villages at the foot of the Rhodope mountains a great many children were carried off by Mussulmans who will be converted to Mohammedanism and domestic slavery.

I have reported to Sir Philip Francis, and your Excellency may also desire to know something of the judicial proceedings now going on in connection with the late disturbances. It is stated that the number of those arrested in consequence of those disturbances amount to 2000 persons, most of whom are innocent, and have been taken up either on slight suspicion or to serve as witnesses.

The detention of these people is the more to be regreted as the great majority of them are agriculturists who have crops to look after. As the harvest has set in and no woman dares go to the fields alone, their families have been plundered of all they possessed, and left homeless and destitute, now incur the further risk of losing their crops, and of being reduced to misery and starvation during the ensuing winter.

Instead of dispatching business with those already in custody Istindakjis[5] every day order fresh arrests. It is difficult to explain this impressing mania unless there is any truth in the reports that some of the petty officials engaged in these inquiries are carrying on a lucrative trade in connec-

tion therewith. I am told that they employ as their tool a Greek lawyer who is at present the official translator of Bulgarian papers found in the possession of prisoners. This worthy, Iakovaki Pappadopulo by name, recently offered, I understand, to effect the release of an innocent man for the sum of 50 liras.

Seven Commissions have been appointed to examine the prisoners. It is true that each Commission contains a Bulgarian member, but when it is known that these members are chosen from amongst the most abject and obsequious Bulgarians, the value of their participation will be easily understood. The Commission for Philippopoli originally contained a Bulgarian who it would appear had the boldness to make an observation favorable to a prisoner. For this offence he was informed that his services were dispensed with, so that now the Commission works without the assistance of a Bulgarian member.

Up to the present time this Commission has ordered the arrest of some well know Bulgarians, for offenses which I am assured no ingenuity could connect with complicity in the recent insurrectonary movement. For instance three Bulgarian merchants have been imprisoned for being — the one a President, the other Secretary, and the third cashier of a sort savings Bank. It would appear that some young men, since implicated in the late troubles, withdrew their deposits from the Bank, before the outbreak. It is now endeavored by the authorities to accuse these three merchants with knowing the end for which these young men withdrew their money, — an accusation I am informed, baseless as it is afflicting for men of acknowledged respectability.

Another imprisonment which seems to have caused some sensation is that of Ioakim Effendi Grueff, a Bulgarian author, who was at one time Mouavin[6] of Philippopoli. It appears that the aforesaid Greek lawyer, Iakovaki Pappadopulo, mistranslating some Bulgarian books, alighted on some passages in a work by Grueff, which seemed to him to justify the immediate arrest of the author. The absurdity of this procedure will be best understood when it is known that all the works of this author before been issued to the public were submitted to the censorship of the Ministry of Public Instruction.

On the termination of the examination the prisoners will be tried before the Extraordinary Court (Mehkeme-i-fevka-al-adé) under the Presidency of Selim Effendi, the Imperial Commissioner. This Tribunal is composed of twelve members, a public prosecutor, and a prisoner's Counsel. I hope to have an opportunity on another occasion of saying something on the constitution of this Court, for the present I will only mention in connection therewith, that the whole system of defence by the prisoner's Counsel, an ignorant Bulgarian of Tatar Pazardjik, reduces itself, as I am told, to the stereotyped phrase of „He has been very stupid Sir; do forgive him."

As I reported to Your Excellency on the 24th Instant, the first capital sentence of this Court was carried out in Philippopoli on the 21st instant. It is said that the prisoners were found guilty of putting to death twenty seven Turks.

Prince Tzeretelew[7] (2nd Secretary of the Russian Embassy in Constantinople)[8] at present in charge of the consulate in Adrianople, in company with the Greek Vice Consul in Philippopoli on the 23rd instant went to Tatar Pazardjik to visit some of the destroyed villages.

Great activity is being displayed by the Turkish Authorities in the forwarding of Troops to the Serbian frontier. Five battalions of infantry and

olther troops were sent on from this to Sofia, Nisch and Widdin within the ast three days while further reinforcements are expected shortly to follow.

I have the honor to be,
Sir,
Your most obedient
Humble Servant

I. Hutton Dupuis

His Excellency
The Rv. Hon. Sir Henry Elliot G. E. B.
Her Britannic Majesty's Ambassador
Constantinople

ИБИ — БАН. Фотокоп. англ. ез. 10 л. 10 п. с. 32/19. Ориг. се съхранява в Архива на М-вото на външните работи в Лондон.

Публ. с пропуски в: Turkey № 3 (1876). Correspondence respecting the Affairs of Turkey and the insurrection in Bosnia and the Herzegovina. London, 1876, № 538 — прил.; и в превод в: Положението на българския народ под турско робство. Състав. и ред. Николай Тодоров. София, БАН, 1953, с. 317—319

[1] Одрин. [2] Н. ст. [3] Пловдив. [4] Копривщица. [5] Следователите. [6] Помощник-управител. [7] Кн. Алексей Николаевич. [8] Цариград.

Превод:

№ 29 Одрин, 28 юни 1876.

Господине,

В допълнение на моя доклад до сър Филип Франсиз от 23 ? т. м. и в отговор на негово [писмо] от 19 т. м. относно продажбата на български деца от черкези аз след това научих и го уведомих, че на 13 май т. г., когато е било разрушено село Перущица, няколко български деца били предлагани за продан от циганки, които ги намерили по пътя за Пловдив. Никой обаче изглежда не е чул деца да са били продавани от черкези нито тук, нито в Пловдив, но съвсем не е чудно такъв случай да е имало в отдалечените места. Каза ми се, че несигурността по обществените пътища е толкова голяма понастоящем, че съобщението между отдалечените места в провинцията е извънредно трудно и именно там може черкези да са вършили търговия с деца. Затова аз съм на мнение, че направените доклади до сър Филип Франсиз по този въпрос не бива да бъдат отхвърлени като неоснователни, докато настъпят условия за по-нататъшни проучвания.

Що се отнася до снабдяването на турските хареми с български момичета, това също е факт, който, мисля, подлежи на малко съмнение. Турците казват, че всред жителите на изгорените села, отвлечени след усмиряването на Авраталан, не е имало млади жени. Според достоверни български свидетелски показания излиза, че в някои случаи отвлечени млади жени са били обезчестени и след туй върнати или заклани, но обикновено били предназначени за турските хареми. Същите показания твърдят, че от Пещера и от селата в полите на Родопите мюсюлманите отвлекли голям брой деца, които ще бъдат обърнати в мохамеданство и в домашно робство.

Аз докладвах на сър Филип Франсиз и Ваше превъзходителство може би също иска да знае нещо за съдебните процеси, сега в ход във връзка с последните размирици. Твърди се, че броят на арестуваните вследствие на тези размирици възлиза на две хиляди души, повечето от които са невинни и са били арестувани или поради леко съмнение или да служат като свидетели.

За задържането на тия хора трябва още повече да се съжалява, тъй като голямото мнозинство от тях са земеделци, които трябва да се занимават с нивята си. Тъй като жетвата започна и никоя жена не смее да ходи сама по полето, техните семейства, ограбени от всичко, което са притежавали, и оставени бездомни и бедни, сега са изложени на опасността да загубят житата си и да бъдат доведени до мизерия и глад през следващата зима.

Наместо да привършат работата с тези, които са вече в затвора, истинтакчиите ежедневно извършват нови арести. Трудно е да се обясни тази мания за арести, освен ако има някаква истина в слуховете, че някои от дребните чиновници, заангажирани в тези следствия, правят доходна търговия във връзка с това. Каза ми се, че те използуват като

свое оръдие един грък-адвокат, който понастоящем е официалният преводач на български книжа, намерени в притежание на затворниците. Научих, че този големец, на име Яковаки Пападопуло, напоследък предложил да уреди освобождението на един невинен за сумата петдесет лири.

Седем комисии били назначени за разследване на затворниците. Вярно е, че всяка комисия има по един член българин, но като се знае, че тези членове са избрани измежду най-подлите и покварени българи, стойността на тяхното участие може лесно да се схване. Комисията за Пловдив в началото е включвала един българин, който, изглежда, имал смелостта да направи благоприятна забележка за един затворник. Заради тази обида той бил уведомен, че неговите услуги не са нужни, така че сега комисията работи в отсъствието на българин. Досега комисиите са наредили арестуването на няколко видни българи за престъпления, които, убеден съм, че никаква фантазия не може да свърже със съучастие в неотдавнашното въстаническо движение. Например трима българи-търговци били затворени, задето единият бил председател, другият — секретар, а третият — касиер на един вид спестовна банка. Излиза, че някои младежи, сетне уличени в неотдавнашните смутове, изтеглили своите влогове от банката преди избухването [на въстанието]. Властите сега се опитват да обвинят тия трима търговци, че са знаели целта, за която тия младежи изтеглили парите си, обвинение, което научих, че е неоснователно, тъй като се приписва на хора с призната почтеност. Друг арест, който изглежда, че е предизвикал известна сензация, е този на Иоаким ефенди Груев, български писател, който по едно време бе муавин на Пловдив. Изглежда, че горепоменатият грък-адвокат Яковаки Пападопуло, превеждайки погрешно някои български книги, се е спрял на някои откъси в една работа на Груев, което му се сторило, че оправдава незабавния арест на автора. Абсурдността на тази процедура ще бъде най-добре разбрана, ако се знае, че всички работи на този писател, преди да бъдат публикувани, са преминали през цензурата на Министерството на народната просвета.

При свършването на следствието затворниците ще бъдат изправени пред извънреден съд (Мехкеме-и февк-ал-аде) под председателството на Селим ефенди — имперски комисар. Този съд е съставен от дванадесет членове, прокурор и съветник на затворника. Надявам се да имам по друг повод случая да кажа нещо за организацията на този съд. Засега само ще спомена във връзка с това, че цялата система на защита от затворническия съветник — един неграмотен българин от Татар Пазарджик — се свежда, както ми се каза, до стереотипната фраза: „Той е бил много глупав, господине, простете му."

Както докладвах на Ваше превъзходителство, първата смъртна присъда на този съд бе изпълнена в Пловдив на 21 т. м. Каза ми се, че затворниците били намерени за виновни, че са причинили смъртта на 27 турци.

Княз Церетелев (втори секретар на Руското посолство в Цариград), понастоящем управляващ консулството в Одрин, придружен от гръцкия вицеконсул в Пловдив, на 23 т. м. отиде в Татар Пазарджик да посети някои от разрушените села.

Голяма дейност развиват турските власти за изпращане войски на сръбската граница. Пет батальона пехота и други войски били изпратени оттук за София, Ниш и Видин през последните три дни, като скоро се очакват да последват и други подкрепления.

Имам чест и пр.

(п) И. Хътън Дюпюи.

До негово превъзходителство сър Хенри Елиот, посланик на нейно британско величество
[в] Цариград

437

1876 юни 17, Гюргево. — Писмо от Тома Кърджиев до Георги Петкович в Русе[1]

Потресен е от новината за залавянето на Н. Обретенов, Ив. Данчев и други Ботеви четници. Интересува се за съдбата на Хр. Ботев. Да му съобщи подробности за въстанието в Търновско и къде са Ст. Стамболов, поп Харитон и други дейци. Мнозина от хъшовете са заминали за Сърбия. Необходимо е въстанието да продължи, за да се съгласува с избухналата Сръбско-турска война. Готов е да мине с чета в България.

Драги Кръстниче[2],

Приех писмото ти и писаните ти проумях. Жалко, брате мой, когато виждаме, че най-решителните мъже паднали живи в ръце. Пехливанина[3],

Иваницата[4], Тихо[5], Сава[6] и пр. и пр., като са тъй уловени; то не знам какво са станали другите. Ами не можеш ли ми каза нищичко за Ботева[7], четоводеца: дали е и той уловен, убит, или е в Балкана жив? Дали са останали с него още някои, или ги свършиха до крак[8]? Чухме, че къде Търново имало бунт. Истина ли е и до какви размери? Стамболов[9] жив ли е? Той, ако е татък всѐ, аз не губя надежда, че един ден ще избухне и в Търновско бунт — олсун[10], какво-годе бунтче. Ами за Илариона[11] нищо не знае ли се? Ох, боже мой! Къде се дянаха тия хора? Де поп Харитоновци[12], де наш Митю (Пъдито)[13]. Ами търновския Кабакчиолу[14] ами Ламби Черния от Ряховица[15]? Всичко свършено ли е?...

Ех, братко, да знаеш каква важност би имало сега — в тези обстоятелства — едно какво да е въстание по нашите места. Можем ли да направим нещо в Русе или по селата, бе Георге? Пиши ми, ако мислиш, че може олсун едно бунтче да произведем. Пиши ми, казвам ти по-скоро, как мислиш, и — аз съм готов да се прехвърля оттатък с 3—4 мои добри и решителни другари. Ако ли виждаш това за невъзможно, тогази ето, братко мой: оттука вече се вдигнаха сума хъшлаци[16], мало и голямо тичаха за Сърбия, дето аз се поставих да се грижа за препращането им. Сега румънското правителство гледа слабо на нашите работи, мисли, че оттука няма вече никой да минува и има границата си за осигурена. Сега е твърде сгодно време за преминуване. Хъшове ще намерим ний, когато поискаме, и пушките една част тука, а малко в Зимнич стоят. Фишеци има що-годе, и други дреболии се намират. Тъй щото, за да организувам една четица, трябват ми стотина лирки. 100 лири накарай някого да откраднe, или ти ми намери от нейде и вярвай, аз като се заловя за работа, след 10 дена най-много ще мина с една чета, където искаш — между Русчук и Тутракан ли, между Русчук и Свищов ли. Това е възможно и твърде лесно, само пари как да намерим.

Ако не се постигне това, тогаз не стойте, брате мой, [а] накарай Хашлака[17], Легиона[18] и други, които намериш, да палят града, извести и по селата да дават огъня, да бият. Тъй трябва да правят и по Разгр[а]д, Шумен, защото ето какво: сърбите ни набиват на очите, че сме ги излъгали, уж бунт има в България. Накарахме ги да се впуснат в един твърде опасен за тях бой[19], а нашето бунтче трая от ден до пладне — свърши се. Пак сърбите предприеха боя с мисъл, че влизат в разбунтувана област. Сърдят ни се тия, но няма що. Нашите българовци се натикаха с хиляди там. Отнапред не беше твърде добро положението на нашите хъшове в Сърбия, но сега се известяваме, че са по-благоприятни условията на нашите хъшове. Тотю[20], Желью[21] и Панайот[22], Ильо[23], научаваме се, че оставили редовете на сръбските войски и влезли вече в планината. Това все е добре, но и пак трябва въстания по тези краища на България.

Слушай, казват ми, че момчето на Мирчова — търговеца, Панайот, решило се да мине отсам, като се обещавало на някои свои другари, да отмъкне и някое количество пари от господаря си. Не бива ли да го намериш и го съветваш да свърши това колкото се може по-скоро, че да го проводиш тука до мене с парите, или да вземеш една част оттам още, че и ти сам да минеш, пак ще правим, ще струваме, да прекараме една чета по нас. Аз ще чакам тука най-късно до в понеделник, каквото можем да свършим дотогаз — да вършим, че ако не се може нищо, то да ходя пак нагоре за Сърбия, дето е всичкият калабалък[24]. Пиши ми за всичко как мислиш ти.

Поздрави дод Тонкини[25], приятелите. Поздравления с колата и на тебе.

Сбогом!

Уста Георги[26]

Гюргево,
17 юни 1876.

Ф. ГП, ст. № II В 337. Автогр. с маст. повр. 2 л. 4 п. с. 29/23

[1] Градът е определен по получателя. [2] Г. Петкович. [3] Димитър Николов—Дишлията. [4] Данчев. [5] Н. Обретенов. [6] Пенев. [7] Христо. [8] До един. [9] Стефан. [10] Да бъде. [11] Драгостинов. [12] Поп Харитон Ст. Халачев и др. [13] Димитър Атанасов-Русчуклийчето. [14] Никола. [15] Горна Оряховица. [16] Вместо „хъшове". [17] Н. Табаков. [18] Т. Чунчулов. [19] Сръбско-турската война, обявена на 18 юни 1876. [20] Филип. [21] Чернев. [22] Хитов. [23] Марков. [24] Множество. [25] Баба Тонка Обретенова и семейството ѝ. [26] Т. Кърджиев.

438

1876 след 17 юни[1], Гюргево[2]. — Писмо от Тома Кърджиев до Георги Петкович и други дейци[3] в Русе[4]

Получил е писмото, в което Г. Петкович му е писал за избавянето на няколко момчета от четата на Т. Стоянов. Да му съобщят дали е жив последният. Не е съгласен революционните работници да отиват в Сърбия, за да подпомагат сърбите в обявената Сръбско-турска война. По-добре е те да действуват в България.

Братя,

Онзи ден приех от Кръстника[5] писмо, в което ми разправяше за избавените няколко момци от Таньовата[6] чета. И днес така също приех писмото му, разбрах, че скитающите се юнаци се умножили на седемнайсет души, че желаели с други още ревностни момчета да преминат отсам и да идат на помощ на сърбите и че наконец настоятелно искат от мене пари за преминуването им и пр. Кръстникът като че не знае какви хаирсъзи излизат обикновено нашите кръщелничета, като че не е известен за постъпките на х. Драгневи, на Василя Маринов и че има за вярно и положително, че сегашният чирак Стефан, който дявол го знае колко пари е откраднал от х. Тодори, е донесъ[л] и теслимил[7] откраднатите лири на ръцете ни, та сега защо да мълчим и да не проводим една част от тях и за нуждата, която се явява там. Добре, но вие трябва да разберете, че и Стефан излезе калпазанин[8] както всичките ни чираци досега. Той, като дойде в Букурещ, без да ми каже нито дума, че е изял таквизи лайна, влетя в ръцете на гладните и шарлатани[9] хъшлаци и замалко щяха да му откарат кемерчето, а можеха и маслото му да светят. Подир два дни аз умирисах работата и турих моите умни и разумни хора подире му, та едвам можаха да го изскубят от ръцете на онези хъшлаци и доведоха го при мене. Разпитах го и той ми обади, че само 80 лири имал и нищо повече. Е, да даде парите си на нас нито скланяше, нито аз приемах да му предложа таквози нещо. Онова, което можах да направя, е, че го накарах да купи 15 револвери с картушите им, а за останалите пари се обеща да купи 2—3 игленки. Револверите се раздадоха на хората, които се нуждаеха в Букурещ. Аз заминах затука, а Стефан с паричките си в кемера остана да се рее по Букурещ. Сега вече дошел и господарят му, който строго го дири и казва, че 400 л[ири] т[урски] му

откраднал, та бедствувам да пострадам и аз, ако се издири, че е идвал при мене и пр. Затуй пратих вчера нарочно хора да го намерят и му известят да се крие, че ако се улови, и неговата работа боклук, че и нашата.

Колкото за хората, които се скитат там, аз не съм съгласен да минуват отсам и да ходят на помощ на сърбите. Но ако си имат оръжие или ако не, да си дотъкмят, пак като се придружат с няколко още другари, да нападнат някое турско село или ако могат се вмъкна в града, там да направят един помен, че ако се изгубят, барем[10] имената ще останат незаличими. В Сърбия, братя, не ни чакат златни гори, не е всичко мед и масло за изпратените там наши хъшове, та и там, който отива, отива, за да умре. Тогаз защо да забикалят тия юнаци толкози път и да ходят чак в Сърбия да мрат, когато могат по-славно да умрат там, дето се намират, без да бедствуват, че ще бъдат уловени и на край Дунава, когато се тъкмят да бягат. А защо ли им пък и оръжието да си носят, когато всеки ден тукашната магарешка полиция ни преследва и ни взема каквото оръжие и да се намери. Ние се чудим как да вмъкнем повече оръжие оттатък, а разумно ли е да се пренася отсам тамошното оръжие?

Я ми явете, Таньо сам жив ли е, имат ли тия скитници някой другар помежду си, достоен за войвода, и ако ми е позволено, мога ли аз да зная на кое място се скитат и прикриват тия наши братя? С тях работата може да се свърши, братя мои.

Вчера се известих, че и Т. Маркова чирак Кр. се тъкмял да мине тука. Той, вярвам, не ще се реши да тръгне с празни ръце. Намери го, Кръстниче, говори му, убеждавай го, щото като ще тръгне, да не бива и той хапльо като всичките, ами да ви остави нещичко от това, което се решава да откраднe, че твърде добре зная аз доколко са нужни сега пари на вас. Всичко, братко, се върши с парички, но какво да сторим, когато у нас няма. Гледайте да го не качардисате[11]. После и не му обаждайте, че аз съм ви писал за това негово намерение. Да бягат отсам тия, които имат причини, разбирам го, но защо бягат толкози хлапета без нищо и никакво, аз не мога си обясни. Да не мислят, че тука се свършили българските хъшове, та дохождат за помощ на Сърбия. Е, хе, байновци, да знаете колко хъшове чакат постоянно в Букурещ да ги изпроводят, а пари за транспорт нямат. За всеки човек по 25 fr. трябват само за превозване, та досега 1000 лири има да са се дали за изпращане на хора, а хора нови непрестанно идат от разни страни и все сиромаси — отчаяни. Тия отиват, но не зная каква облага ще докарат на страдущото ни отечество. Известихме се, че от нашите русчуклии Попето, х. Петър били убити, Коста ранен и пр.

Стига толкози. Сбогом!

Ваш Уста Георги[12]

Ф. ГП, ст. № II В 340. Автогр. с маст. повр., 2 л. 4 п. с. 27/21

[1] Датата е определена по съдържанието. [2] Градът е определен по автора. [3—4] Получателите са определени по съдържанието, а градът — по получателите. [5] Г. Петкович. [6] Т. Стоянов. [7] Връчил. [8] Негодник. [9] Измамници. [10] Поне. [11] Изпуснете. [12] Т. Кърджиев.

1876 юни 18, Цариград. — Писмо от Георги Тишев до Никола Ковачев във Виена

Няма точни сведения за въстанието в Панагюрище и Копривщица. Съобщенията са лоши, писмата се отварят от правителството. Научил е все пак, че в Копривщица има много убити. Оттам се е получило писмо от 26 май, според което злоупотребленията и изстъпленията на турците са неописуеми. Осведомява го за българските вестници и списания, излизащи в Цариград.

Друже,

Последното ти приятелско писмо от 19/7 текущия юни получих навреме и много ти благодаря за благосклонното ти внимание към просбата ми за брата ми. Дано да можеше да се свърши работата, защото действително, както казваш, той може да стъпи в земледелческото училище и после, като свърши педагогията, но от друга страна и време се иска.

На редакцията на „Източно време“ говорих за спомоществуването ти и тя ми се обеща да ми донесе утре или в понеделник билета, за да й платя. Като го земна, ще ти го проводя. Тя издава сега вестника си редовно и обещава да го продължава и занапред. „Век“ още не се е почнал, но редакторът му има намерение да го почне, като се поправят работите още малко. Тогава и за него ще платя. Колкото за „Читалище“, то, както се види, не ще може да почне, защото сега остана и без редактор, а друг едва ли ще може [се] намери, защото както ти писах преди, средства няма. Него го повикаха за учител в Болградската гимназия и той замина [с] последната поща за Букурещ, за да си представи тамо документите от университета.

С удоволствие ти бих явил и какво е станало [в] Панагюрище и Копривщица, но за жалост пълни и точни сведения нямаме, защото пътник оттамо не е дохождал по причина на лошите пътища и писмата всичко не казват по причина, че се отварят на пощата. Колкото се знае обаче, те са доста пострадали, именно са ограбени много и са в много лошо положение, а в Копривщица[1] има и много убити.

Ето що пише една жена на мъжа си от 26 минали[я] май за положението на Копривщица: „Аскерът[2] е разпореден по къщите ни. Разполагат се с нас според волята си. Всичко, що имахме, ни го разграбиха. Децата ни мрат от глад и като няма що да се прави, много майки подкачиха да утрепват децата си, като не можат да ги гледат тъй да умират от глад. Никой не може да излезе вън от къщата си; що става с комшията ни, никой не знае. Казвам, по-добре да не сме се родили на този свят, отколкото да гледаме такива злоупотребления и безчестия, които стават днес на нас.“

В подобно положение, както се говори, е и Панагюрище. Всичките първенци и от Копривщица, и от Панагюрище, както от другите околни места, са отведени в Пловдив и затворени, за да ги изпитват и наказват. Надявяме се обаче скоро работите да се поправят, защото вестниците пишат, че правителството било взимало нужните за това мерки.

Друго като няма що да ти пиша, поздравлявам те братски и оставам

твой Г. Тише[в?]

Цариград,
1876 юни 18.

[На с. 1. адрес]
На г-на Н. С. Ковачов, във Виена

Ф. МД, п. 164. Автогр. с маст. 2 л. 3 п. с. 22/14

Публ. откъс в: Динеков, П. Априлското въстание в неизвестни писма на съвременници. В: сп. От. Паисий, 1936, кн. 5, с. 234—235

[1] Поправено с друго маст. на „Панагюрище". [2] Войската.

440

1876 след 19 юни, Пловдив[1]. — Бележка от Вельо Богданов[2] до Найден Геров в Цариград[3]

Турците подложили на жестоки мъчения поп Петър Чяпаръзов от Пещера, за да го принудят да признае, че е ръководител на бунта.

На 26-и майя 1876 в село Пещера (Пазарджишко) мюдюринът[4] запрял поп Петра Чяпаръзов и го тури под истинтак[5]. На втория ден го предаде на две заптиета и трима башибозука пещерлии да го заведат в Пазарджик. Те наместо да следват редовния път, отбили се в една долина, гдето видели няколко трупа от християни, към които му сочили и му казвали, че щат го заколят. И тъй след много бой и мъки принудили го да каже, че той бил председател на буната в Пещера, а други пет първенци— членове и пр. и пр. След това накарали го да напише казаното на български и да се подпише. Той изпълнил повеленията им. Като го закарали на Пазарджик, три дена наред го вадили на истинтак и му показвали изложението, но той постоянствувал, че за буната той нямал никакво понятие, нито пък че е бивал някога член на някакъв комитет, и приказал как са го принудили башибозуците в долината да направи онова изложение, с което искали да го обвинят. След три дни го изпратили в Пловдив, гдето в многопътните истинтаци той постоянствувал на истия[6] отговор. Тогаз председателят казал на заптиетата: „Затворете го и го накарайте да каже истината!" Те го завели в хапуза[7], гдето освен синджира на шията му и белезниците на ръцете му прекарали друг синджир през устата му и го вързали при прозорците тъй, щото да не може да мръдне. Това следвало три дена. Като го изкарали на истинтак, той разказал, какво са го мъчили, и се молил да го утрепат по-болé[8], отколкото да го принудяват с такива мъки да каже лъжа. Оттам го въвряха в полиса[9], гдето седя пет дена и пет нощи, но като го видяха, че е дошел в положение да издъхне, извадиха го от полиса и след няколко дни още затвор, на 19-и юния го пуснаха и си отиде.

Ето как се изпитват най-невинните не само граждани, но и попове.

Ф. НГ, дял III. Автогр. с маст. 1 л. 2 п. с. 27/21

[1] Датата и градът са определени въз основа на съдържанието и на автора. [2] Авторът е определен по почерка. [3] Получателят е определен по архивния фонд, а градът по получателя. [4] Управителят. [5] Разпит, следствие. [6] Същия. [7] Затвора. [8] По-добре. [9] Карцер.

1876 юни 20, Прага. — Писмо от Марин Дринов до Тодор Пеев в Браила[1]

Одобрява напълно идеята за съставяне на благотворителен комитет. Народното бедствие след потушаване на въстанието е така голямо, че той, както и всеки българин, ще подкрепи тоя благороден почин.

Почитаеми господине Пейов[2],

Напълно споделям мисълта за съставяне в Румъния български благотворителни комитети, която (мисъл) така красноречиво изказа Ваши[ят] браилски дописник в 1-и брой на достопочтената Ви газета[3]. В два месеца време стотини хиляди българи останаха без къщи, без покъщнина, без имот, голи и гладни. А злото се продължава и не му се види края, но каквото и да излезе тойзи край, няма съмнение, че до есен броят на злочестите ни съотечественици ще надмине и милион. При такова страшно бедствие, което надали е налитало друг път многострадални[я] български народ, не се съмнявам, че ни един от българите, които живеят в Румъния и в други свободни земи, няма да миряса, доде не изпълни свещената си длъжност, която му налагат днешните злочестини на отечеството ни. Всеки охотно ще жертвува, щото може. Но за да се улесни пътят за тия жертвувания, да се тури ред както в приемането, така и в раздаването им, каквото те да хванат място, затова отистина[4] е потребно един ден по-скоро да се съставят явни благотворителни комитети, за които напомнюва достопочтени[ят] Ви браилски дописник. Уверен съм, че родолюбивите ни и просвещени браилски граждани и гражданки първи щат побързат да устроят такъв един комитет в града си. Щом се състави тоя комитет, сторете добро, та ме запишете негов член, като му обявите, че се обвързвам да му вносвам всеки месец, додето трае неговата деятелност, по 50 франка (петдесет). Плащането на тая малка лепта ще захвана, щом се науча, че тоя благотворителен комитет се е съставил и е захванал своята человеколюбива деятелност.

Ползувам се от тоя случай, за да Ви изкажа дълбокото си уважение, с което оставам

Ваш покорен слуга
М. Дринов

Прага, 1876
юлия 2, н. ст.

ААН. Ф. 1, оп. 1, арх. ед. 423. Автогр. с маст. 2 л. 3 п. с. 22·5/14·5

[1] Градът е определен по получателя и съдържанието. [2] Тодор. [3] в-к „Възраждане". [4] Наистина.

1876 юни 25, Цариград. — Писмо от Иоаким Дръцков до Марин Дринов в Прага

Когато въстанието избухнало в Панагюрище, голяма част от населението избягало в планината. Войските и башибозуците изгорили част от града, изклали около 1500 души и оплячкосали всичко. Още никой не се е загрижил за бедствуващото бедно население. В тъмниците умират всекидневно затворници от бой и глад. Не е научил още нищо за близките му.

Ц[ари]град, 25 юния 1876.

Почитаеми г-дине М. Дринов,
в Прага.

Приятелското Ви писмо от 15/27 ходящаго м[е]с[е]ца приех и разумях писаните Ви.

Приятелят Ви[1], който Ви е известил, че Панагюрище не е изгорено и превзето от царската войска и че въстаниците още се държели, а жителите се преселили в планината и се намирали в безопасност, до нейде тия известия са верни. Но аз вчера се срещнах с г. Ненча х. Кръстев тука и ми поразказа за Панагюрище какво е станало, което му оттам писмено съобщили.

Когато Панагюрище въстанало, няколко фамилии избягали в планината, а повечето останали вътре. Войските и башибозуците, като разбили и влезли, изгорили чаршията и няколко къщи, изклали около 1500 души мъже, жени, деца, ограбили къщята до драм и много други злодеяния; поповете и много по-първи фамилии изсекли, от Гешановци само бай Рад остал жив, но и той посечен, ще ли живее, не се знае. Попитах за Вашето семейство дали е здраво, но за него нищо не знае. За да се изпита навярно здраво ли е, утре ще пиша чрез Пазарджик в Панагюрище до г. Рад Гешанов да ми извести как е и като приема известие, тоз час ще потърсим средство да им пратим пари; бъдете спокоен.

Колкото за бедните сиромаси, голи, боси и гладни, що са остали, за тях тука няма кой да се погрижи да основе человеколюбиво общество за прегледване. Това е работа на екзархийското началство, но и досега за такова нещо не се е подумало, дано барем[2] по вънка някои добри хора направят такова нещо. В тъмниците във Филибе[3] и другаде затворените мрат от 5—6 пъти бой на ден и от глад. Това ми казува г. Ненчо, който Ви поздравява.

Много Ви здраве от бай Нано и от съпругата му. И аз Ви сърдечно поздравявам

Ваш слуга
И. Ив. Дръцков

Ф. МД, п. 156. Автогр. с маст. 2 л. 2 п. с. 27/21

Публ. откъс в: Динеков, П. Априлското въстание в неизвестни писма на съвременници. В: сп. От. Паисий, 1936, кн. 6, с. 235—236

[1] С. Христов. [2] Поне. [3] Пловдив.

1876 юни, Русе[1] — Писмо от Петрана Обретенова до Димитър Горов в Гюргево

В Русе е съставена смесена съдебна комисия от турци и българи за съдене на въстаниците. Участието на българите в нея е формално. Човек, дошъл от Г. Оряховица, казал, че засега там всичко се е потаило. От Видин довели трима арестанти. Турците искат да докажат на българите, че Ботевите четници са вече изловени и избити. Войниците от един табор се възбунтували.

Г-н Горов,

Днес седнах да ви явя как сме[2] добре почти всинца в дома ни и ви поздравляват, желаят ви добрината.

Ето кога излязох на скелята, завика ме един от вамата[3] да види в кърпата ми какво има. Той като ме остави, завика ми един гаджу[4], за да ме заведе нагоре при вамата. Аз, без да се противя, запътих се на нататък, но аз [си] знаех как пристъпвах. И в една минута ми се разбърка мозъкът, но инак никак не изгубих променението на лицето си и тъй благодарение на бога, че захватиха да подвикват някои си българи, също и от каруцари[те] имаше доста, и всички казваха, че съм стояла там наблизо, и ме познавали, защото ако бях някоя непозната, тогава можеха ме занесе пред г-н Костаки, за да познае нещо. То било всичко за моя чест, за да не ходя нито ни на една баждарница[5], това благодаря богу.

То все едно щеше да ме хване; мене ме не е страх от никого, защото честта ни порасна. В Русе е комисията[6]; състои [се] н[а] п[оловина?] от 5 т[урци] и 5 българи. И тъй ще се слуша уж — и бъл[гарина], както и на турчина, това никак не ми стига паметта, как ще може кьор Фатме[7] мома да излезе. Котката, като улови веч мишката в устата си, напразно е нейното мислене. Така също са направили себе си тези мръсници. От Ряховица[8] дошъл един с вардист[9]; 150 гр. дал само да се уварди от башибозуците, и тъй разказвал, както че нямало нищо, защото отколкото момчета имало, всичките избягали и се потаило засега. Ще се определи веч валия за в Търново наш[10] Шекир бей (свраки главата му да ядат), колкото е наш, толкова да е на бога, а Мид[х]ат паша ще бъде за в Русчук, та да видим на какъв тъпан ще да дрънка народът ни. Колкото за бесило, няма веч това, но за тайно убиване парол давам[11].

От Видин донесли 3-мина[12] хлапета ковачи и били окачени с оръжие, с тръба и тъпан, уж като че били от някоя си чет[а] разбити и само тъй се уловили и днес са в русчушкия затвор. Но това не ще много мислене, защото е гаджовска политика[13], за да ги видят българите, че са уловили и избили веч тази чета, в която са били тези бедни младежи; кога се били Ботевци[14] горе, падат от поганската войска редовна 150. А пък срещу миналата неделя, когато гръмна силно, та потрепера земята, и като ударил блясъкът[?][15] врьх тях, безбройно убити от божи[я] удар. Научаваме се за тези ковачета, тия ги окачили с всичкото, каквото е потребно на един човек, и ги превели през пиацата[16], за да вземат едно „машалла“[17] от Мемиш паша[18] и да се уплашат българите.

Ето приемнете една кошничка със зарзали. И чехлите ги заръчахме, много хубави, с високи токове като чепици. А вий ще ми пратите цветето и чепичките на Чаушевите деца, също и онова, що оставих тук.

Забравих да ви пиша това: аз к[ат]о[19] бях тук, в неделя донесли 800 воини, и от тоя табор[20] няколко се събрали прости войскари и чудна

кавга се скáрали заедно с бой, т. е. отърсили гърба на бинбашията[21]. То било причината, защото ги карали със сила на бойното поле, а пък плàта не [и]м заплащали. И тъй избягали няколко, а двама уловили, подир тях още 200 завлекли нагоре и все с по два-три реда приготвени с всеки параход товари с пушки, барут и готови фишеци; дано бог да е помощник, та да дари въстаниците с тия приготовления.

Ако би да са пратили портрети[те] ми, никому не ще давате, освен вашия и тайно също за в Киселови[22], за в Иванчови; все в дома ви ще стоят, а за в Блъскови никак да не знаят, защото е опасно да не би някак да го открадне оттам някой; покритото мляко котки го не ядат. Аз както приказвах тука, вий ще знаете само, та когато му дойде времето, ще излязат наяве само за мен 4 и медальона 5, ще побързате да ми ги изпратите час по-скоро и все на бай Димитра[23] ще ги дадете, и той ако не ни види на брега, да ги занесе право на Коста бакалина в пиацата.

Сбогом.

Поздравителка ваша и ви целу[ва]м.

Б. С.[24]

[Отстрани на с. 1]

За старата само това чух как че събраха, за да я погребат, а старият, като взема, какво било събрано, и отива на сарая, за да прави гуляй; по-нататък после. Тук писани[те] новини дозволявам да прочете и С. Б[отева], защото нему нищо не писах.

[На с. 4 адрес]

За господин
Д. Горов
Гюргево

Ф. Д. Г., ст. № II А 9445. Автогр. с маст. повр. 2 л. 3. п. с. 34/21.

[1] Датата и мястото са определени въз основа на съдържанието. [2] В ориг. „съм". [3] Митницата. [4] Съкратено от „гаджал". [5] Митницата. [6] Смесената комисия за съдене на въстаниците. [7] Кьор — сляп, тъп; в случая развалената Фатма. Обретенова изказва недоверието си. [8] Горна Оряховица. [9] Вардянин, пазач. [10] Т. е. живее у тях. [11] Дума давам. [12] Души. [13] Турска политика. [14] Ботевите четници. [15] Разчетено по смисъл. Употребено вероятно вместо „гръм, мълния". [16] Пазара. [17] Браво. [18] Луд турчин в Русе. [19] Тук писмото е скъсано. [20] Дружина. [21] Военен началник, майор. [22] В оригинала погрешно „Киселофови". [23] Каикчията, лодкаря. [24] Петрана Обретенова.

1876 юли 2, Лондон[1]. — Телеграма от лорд Едуард-Хенри Дърби до Хътън Дюпюи в Одрин

Правителството има сведения, че турците са извършили големи жестокости. Да посети лично пострадалите места.

PUBLIC RECORD OFFICE[2] 1720

Uncertified copy[3]

Foreign Office General Correspondence Turkey (F. O. 78) Vol 2490 (extracts)

Sent 5. 30, July 14[4]/76 697

Telegram to British Vice Consul[5] at Adrianople[6]

Reports have reached H[er] M[ajesty's] G[over]n[men]t that atrocities of the grossest nature have been committed by the Turkish irregulars on the Christian population of Bulgaria. The number of lives sacrificed is stated to have reached 25 000, upwards of 60 large villages destroyed and the population reduced to starvation — women and children have been violated and sold as slaves in the public streets at Phillippopolis[7], Tatar Bazardjik and elsewhere and that numbers of Bulgarians have been tortured.

I have to instruct you to proceed to those places and ascertain personally the truth of these rumours and report the result direct to me with as little delay as possible, as well as to Sir H. Elliot.

D[erby]

ИБИ — БАН. Фотокоп. англ. ез. 2 л. 2 п. с. разл. разм. Ориг. се съхранява в Архива на М-вото на външните работи в Лондон.

Публ. в: Turkey № 5 (1876) Correspondence respecting the Affairs of Turkey. London, 1876, № 1

[1] Градът е определен по съдържанието и автора. [2—3] Печатно. [4] Н. ст. [5] Х. Дюпюи. [6] Одрин. [7] Пловдив.

Превод:

изпр. 5·30 ч. 14 юли/76.

Форейн Офис 697

Телеграма до британския вицеконсул в Одрин.

Сведения стигнаха до правителството на нейно величество, че жестокости от най-грубо естество са извършени от турските нередовни войски върху християнското население в България. Казва се, че числото на човешките жертви е стигнало 25 000. Над 60 големи села разрушени и населението сведено до глад; жени и деца били изнасилени и продавани като роби по улиците на Пловдив, Татар Пазарджик и другаде и че много българи били изтезавани.

Нареждам Ви да заминете за тези места, да установите лично истината по тези слухове и да съобщите резултата направо на мене във възможния най-къс срок, както и на сър Хенри Елиот.

Д[ърби]

1876 юли 16, Виена. — Писмо от Марин Дринов до Константин Иречек [1] в Линц [2]

Бежанците от България „разказват страшни работи" за потушаване на въстанието. „В Пазарджишко въстаниците били не по-малко от 20 000 души." Очаква Г. Начович, който ще му донесе подробни новини.

Любезни друже [3],

Възчудих се, като Ви разбрах в Линц. Толкова скоро можахте да се пуснете на път? Радвам се, че се усещате добре, и завиждам на туристическия Ви живот. Аз във Виена нищо не правя и, види се, не ще и да мога да се взема за някаква работа. Времето е много горещо, па и духът ми е неспокоен.

Вчера пристигна тук г. Поменов [4] из Хайделберг, който днес отива в Браила. Цял ден прекарах с него. Този момък ми се поревна.[5] От него аз се научих, че и в Липицкия университет [6] има един българин, Стоилов [7] из Пловдив, когото много хвалят. Научих се, че Пейов [8] отишел тия дни в Белград, но по каква работа, не зная. След няколко дена очакваме Н-ча[9], който ще ни донесе подробни известия. Тук всеки ден дохождат люде от крайдунавските градове и разказват страшни работи. Вчера дойде и един бежанец, който е бил началник на Харманлийската станция [10] (между Пловдив и Одрин). Той ни уверява, че в Пазарджишко въстаниците са били не по-малко от 20 000. Но какво е станало с тях сега, не се знае. Ще се помая тук още една неделя, па ще да гледам да изляза нанякъде. Ще ми се да ида право в Загреб. Мислите ли и Вие да слезете там? По кое време? Напишете ми. Много ще ми бъде драго, ако ни се удаде да се срещнем татък. Много Ви здраве от познайници.

Сърдечно Ви поздравявам
Ваш
М. Др[инов]

Виена, 1876
юлия 28[11]

[На с. 1 с мол. с почерка на Иречек]
До Salzburku

ААН. Ф. КИ, I № 128, св. 2. Автогр. с маст. 2 л. 3 п. с. 21/14.

[1] Получателят е определен по арх. фонд и по съдържанието. [2] Определено по съдържанието. [3] К. Иречек. [4] Константин. [5] Хареса. [6] Лайпцигския университет. [7] Константин. [8] Тодор. [9] Григор Начович[?] [10] Вероятно Ради Иванов. [11] Н. ст.

1876 юли 18, Пловдив. — Писмо от Вельо Богданов до Найден Геров в Цариград.[2]

Княз Ал. Церетелев е заминал за Одрин за два дни. От митрополит Панарет ще научи сведенията за въстанието, които се изпращат от околността до митрополията. Мнозина затворници, за които се е доказало, че са невинни, се подлагат на нечовешки мъчения, за да им изтръгнат неверни показания. По настояването на консулите на европейските държави са освободени някои затворници.

Ваше благородие,
високопочитаеми господарю[3],

Рекох да не пропусна тая седмица, без да Ви пиша, и толкоз повече не трябваше да пропущам, защото има много материал за писмо, от който материал аз ще пробера само по-важната част. Първо и първо трябва да Ви кажа, че Герчо чичов Атанасов, за когото Ви писах оназ неделя, че е твърде зле, завчера, в сряда, се помина. Болестта бе му тая: излезли му някакви чирки и след загубването на едни появили се пак други, от които постоянно текло черна кръв. Повече нещо за болестта му не знаем, защото той беше залисан, унесен и все трепереше, та нищо не можа да каже. Можеше да се извади по-напред, но той се не обади дотогава, докогато не падна съвършено, а при това догде се направи рапортът, догде се подпише от комисията, минаха се пет дни и болестта го хубаво превзе. Напразно после хващахме жена и трепериха над него баба Ивана и баба Мария. Погребението му направихме с 4 попа и двамата певци. Разноските платихме ние. Те бяха до 200 гр. близо, които взехме от г-н Чалики[4]. Положи се във Велчовия гроб.

Отзарана княза[5] изпратихме за Одрин. След два дни ще дойде пак. Относително за неговото присъствие тука баба Ивана желае да Ви явим, че слугата му я много наскърбява за нейното припестяване и въобще с поведението си той трови сърцето ѝ. Тя го подозрява даже дали не би крил парите, които би давал принцът за покупка тоз-оноз, когато ще яде у дома, защото дава пари само тогаз, когато има гости, и то пази да не замине пара от тях. Веднъж каза, че и ние сме щели да ядем от манджата, приготвена за гостето, та трябвало да платим половината разноски и пр. Баба Ивана каза да Ви явим за тези работи и че стават много разноски, защото се стеснява, да не би да си помислите, че не е имало кой да попригледа какво става в къщи.

За конете съм длъжен да Ви кажа, че са измършавели. От що е, не зная, но като гледам Никола, че го мързи да се поклати, то ми се чини, че той не ги гледа хубаво. Баба Ивана го пращаше за зарзават, а той хвана да ѝ се соп[ва], та па и постоянно спи: гдето седне, задреме.

Колкото за политически новини, аз имам малко да Ви пиша. Сведенията, които пристигат от околността до митрополията, не са друго освен потвърждение и подробности на това, което знаеме. За тях не ще да Ви споменувам нищо. Вие може да ги научите от дядо Панарета.[6] Новото и което ми прави впечатление, то е, че мнозина нещастни затворници, откак се доказало, че те не са повинни[7] в нищо, мъчили ги да кажат това, което желали истинтакчиите[8]. Така напр. учителят в Катърлие,[9] когото предали станимаклиите[10] на властта, горили натопени в гас

книги между пръстето на краката му да каже, че владиката и всичките пловдивски първенци били подбудители на въстанието. Писаря и чаушина [11] на Пазарджишката община мъчили цели два месеца да кажат, че х. поп Георги[12] бил комита и открай докрай изпитвали ги и мъчили ги само затова. Писаря накарали да пише следующите думи: „Щом приемете настоящото, да се приготвите да посрещнете новия наш цар.“ Някой си поп от село Козарско[13] потвърдил това писмо. Писарят на другия ден протестувал и комисията му казала, че него не докача това писмо, та да се не грижи, и че тя ще го скъса. С такива средства искат нашите аги да съсипят народа и първенците ни. Обаче не сполучиха. Колелото се превърна и те трябваше да се покорят на необходимостта. По настояването на консулите—английски, американски, и на др. европейци, кои дойдоха тия дни в града ни, пуснаха много хора, между тях: Кост[аки] Пеев, Тане Абаджи, Вълко, Кольо писаря и др. Очакваме да пуснат г-на Тодораки [14], Данова [15], Груева [16], Каблешкова [17] и др. Обесиха в четвъртък троица копривщени.

С най-глъбоко почитание, остаям
Ваш най-покорен слуга
В. Богданов

Пловдив,
18-й юлия 1876.

Ганината сестра иска пари, да й дадем ли?

Одеве г-н Чалики ми даде още 200 гр. Аз бях свършил писмото, когато ми ги донесе, затова Ви бележа на това листо. Г-н Чалики каза да Ви обадя и това, че писал на г-на Ат. Стоянович да брои на г-жа Филипина 555 гр., които да се заминат на Ваша сметка.

В. Богданов

Ф. НГ, дял III. Автогр. с маст. 3 л. 5 п. с. разл. разм.

[1] Получателят е определен по съдържанието и въз основа на арх. фонд. [2] Градът е определен по получателя. [3] Н. Геров. [4] Николай. [5] Алексей Церетелев. [6] Митрополит Пловдивски. [7] Виновни. [8] Следователите. [9] дн. Боянци, Асеновградско. [10] Станимака, дн. Асеновград. [11] Ст. стражар, въоръжен пазач. [12] Тилев, [13] Пещерско. [14] Искров Кесяков. [15] Христо. [16] Иоаким. [17] Цоко.

447

1876 юли 21, Одрин. — Доклад от Иван Иванов до Александър Нелидов в Цариград

Процесът над арестуваните българи в Одрин е протекъл като предварително подготвено публично зрелище. Трима души са били осъдени на смърт. Някои от подсъдимите са проявили известна слабост.

К № 2388 (76). (2 пр).

Копие с донесения г. Иванова, консула в Адрианополе [1], его пр-тву г-ну Нелидову, поверенному в делах в Константинополе, от июля 21 дня 1876 г. № 133.

Третьяго дня здешняя следственная комиссия имела заседание, в котором производилось следствие и суд над арестованными болгарами.

Из двадцати человек, дело которых было разсмотрено в этом заседании трое приговорены к смерти. Один из приговоренных заявил однако в оправдание свое то обстоятельство, что от силою вынужден был поднять оружие, и что двое его товарищей, которые судились прежде и

были в одинаковом с ним положении, признаны были невиновными. Суд принял это во внимание и отложил над этим болгарином свое решение до времени. Полагают, что наказание его будет непременно смягчено. Человек восемь затем признаны менее виновными и приговорены к временному заключению в тюрьме, а остальные признаны невиновными и выпущены на свободу. Два дня ранее человек пятьдесят также было выпущено из тюрьмы.

Что касается до самого судебного заседания, то оно несло на себе тот же характер заранее приготовленного публичного зрелища, т. е. что оно было результатом заранее составленных административных соображений, а не прямым следствием свободного обсуждения дела на публичном суде.

Нельзя впрочем не сознаться, что если состав трибунала был весьма неудовлетворителен, не представляя из себя элементов судебного знания и гражданской независимости, то и подсудимые в свою очередь не заявляли особенных личных достойнств. Запуганные болгары слабо себя защищали и некоторые из них, заботясь о себе, бесполезно усиливали своими показаниями виновность своих товарищей.

Как бы то ни было, нельзя не заметить, что правительственные турки несколько смущены тем вниманием, которое обратила Европа на бывшие здесь беспорядки и жестокости. Они намереваются заменять впредь казни ссылками и вообще стараются дать хотя несколько либеральный оттенок своим действиям. Это конечно далеко не всегда им удается, и азиатские инстинкты турок часто пробиваются сквозь швы их одежды, сшитой на европейский лад.

С истинным почтением проч.

НИХБ, 2423/54 л. 22—23. Преп. със зав. маш. рус. ез. 2 л. 2 п. с. 29·5/19·5. Ориг. се съхранява в СССР — ЦГИАМ, Адрианополь, У—А 2, 1876 г., д. № 25, л. 70

[1] Одрин.

Превод:

Към № 2388 (76). (2 пр.)

Копие от доклада на г. Иванов, консул в Одрин, до негово превъзходителство г-н Нелидов, временно управляващ посолството в Цариград, от 21 юли 1876 г., № 133.

Онзи ден тукашната следствена комисия има заседание, на което се произведе следствие и съд над арестуваните българи.

От двадесет души, чието дело бе разгледано в това заседание, трима са осъдени на смърт. Един от осъдените все пак за свое оправдание изтъкна обстоятелството, че той насила бил принуден да вдигне оръжие и че двама негови другари, които съдили по-рано и които се намирали в еднакво положение с него, били признати за невинни. Съдът взел под внимание това и отложил временно решението си над този българин. Предполагат, че наказанието му непременно ще бъде смекчено. След това около 8 души били признати за по-малко виновни и осъдени на затвор за известно време, а останалите са били признати за невинни и пуснати на свобода. Два дни по-рано 50-тина души също били освободени от тъмницата.

Що се отнася до самото съдебно заседание, то носеше характера на предварително подготвено публично зрелище, т. е. то беше резултат на предварително сглобени административни съображения, а не на истинско следствие за свободно разглеждане на делото на публичен съд.

Не може обаче да не признаем, че ако съставът на съда беше твърде незадоволителен, тъй като не притежаваше елементите на съдебно знание и гражданска независимост, то и подсъдимите от своя страна не показаха особени лични достойнства. Подплашените българи се защищаваха слабо и някои от тях, грижейки се за себе си, напразно засилваха със своите показания виновността на другарите си.

Както и да е, не може да не се забележи, че турците от управляващите кръгове до известна степен са смутени от вниманието, което обръща Европа на станалите тук безредици и жестокости. Те възнамеряват да заменят за в бъдеще смъртното наказание със заточение и въобще се стараят да дадат поне донякъде либерален оттенък на своите действия. Това, разбира се, далеч не винаги им се удава и азиатските инстинкти на турците често прозират през шевовете на дрехите им, шити по европейски образец.

С истинско почитание и проч.

448

1876 юли 24, Нова махала, Габровско. — Писмо от Христо Досев до Тодор Бурмов в Цариград

Пострадалите от въстанието са останали на полето. Бил е затворен в Търновския затвор, където изживял големи страдания. Турците убили без съд и без разследване много хора. Близките до Габрово села са ограбени и опожарени.

Господине Тодор Бурмов в Цариград,

Идеме да ви поздравиме с добро здраве и молиме бога за вашето здраве. Второ, идеме да ви явиме нашите нужди и страдания, що сме претеглили, и как сме остали на къра [1] като циганите под катуни и ни избиха, и ни изклаха сормадана [2], без да питат, кой има кабахат [3] или няма: вземат го от работата и го закарват в Търново и тъй го връзват и оковават с четиридесет оки [4] синджир [5] и с белези на ръцете, и тъй ни вкарваха в Търново и показват. Зарад [х]ата [6] не те пита никой за нищо. И тъй ако да те пита и да казваш право, не го приемат, но слушат един циганин, като каже една [х]ората [7], убсат [8] петдесет българи. Защо[то] те са уверени на техния мезлич [9].

И пак ви пишеме за нази, бедни сиромаси, които живеем в Новата махала и как я запали един от Габрово, тападжия [10] от конака — Хафъз [11] ефенди. Тъй дойде с башибозук и с аскер и захвана да гори и да бият с пушки; на един българин сто пушки са хвърлиха. Но ние, като видяхме огъня и убийството и тъй избягахме два куршума мензили [12] от къщите си навън, за да не ни убиха, за да останахме живи. И тъй като запалиха, първо бараха [13] да взеха дрехи и стоки, и пари, и което имаше в къщята и в дюгените. И тогази запалиха с газ същите къщи, и тъй ви ги пишеме поименно: една къща бащината ви и с дюгена ковашки, които бяха пълни със стока и с дрехи. Второ, моята къща с всичките неща вътре. Трето, школото и щото имаше неща вътре. Четвърто, черковата обраха, взеха всичкото, щото остана само едни дувари [14] и един покрив на нея. И тъй като взели дрехите и ги облекли и правили поругание с тях и с иконите. И на дяда Стана Митьов къщата с дюгена заедно са изгори, [в] които стоеше Димитър Пенчов, който имаше около за четиридесет хиляди гроша стока, и тяхната къща, която беше през реката, и тя изгоря, и на дяда Ивана Митьова къщите, и на свещениците къщята с дрехите и с всички потребности, които остават днес под чергило на къра голи сир[о]маси, и на Петка поп Пенчова къщата със стоката заедно, и на Генча Анчова къщата с всичкото, и на Тота Анчова къщата с всичкото заедно, и на Донка Теодорова къщата със стоката заедно, което му стана повреда около за осемдесет хиляди гроша. И ви явим за старат[а] черковата, и тя остана една земя и едни дувари. Що имаше вътре, все го обраха. Но молим ви, това нещо, което пишеме да ви явиме за в Махлата, за всичката Янтра, сиреч Старска махала. Има осв[е]н тези

къщ[и], които ти пишеме, горе около петдесет къщи башка и плевни, и въз [село ?] Генчовската махала къщи и плевни около тридесет, и хора се убиха и се наказаха в лошо наказание.

И тъй, ази сиромаха, като лежах в Търново в тарсаната[15] петдесет дена, окован със синджири, и в тъмница и мъки люти — ме мушкаха със сюнгиите[16] по сто души, но и ази казах на ума си: „Христа как го мъчиха и претърпя, и после с името божие победи вразите." Тъй и ази турих неговото име в себе си и с този помисъл и тъй ме избави. Но и колкото пари искаха — взеха, не е изказано.

И ние като бехме запрени в тарсаната и се надявахме, че ви е явил някой от вашите или от Габрово, но като са научих, че ги било страх да ви отпишат, и тъй днес ви отписвам и ви поздравляваме всички фамилиарно с децата ваши — да живеят. Господ да ви хариже здраве и да бъде с вази заедно; и както знаете, че сме прости и не знаем изкусно да пишем, не ни вържете кусур[17], защо не сме учени много потънко. Поздравление от свещениците и от отче Висариона, който е игуменът на манастира, и от отче Илариона, и от баба Стоеница, сиреч от майка ти, и от Пенча[18], как са живо и здраво. И в същото време, както ви пишем, ако да ни попитате за отговор, има още да ви пишем подробно, но сега ви пишеме вкратце само да забележите от малко.

Оставам ваш доброжелател
Христо Досов

Нова махала,
1876 юлия 24.

Ф.ТБ, дял III, 1. Автогр. с. маст. 2 л. 3 п. с. 27/21

[1] На полето. [2] Без да питат, наред. [3] Вина. [4] Ока = 1282 г. [5] Верига. [6] Вина. [7] Дума. [8] Затворят — от хапсана. [9] Меджлис — съвет. [10] Който издава тапиите — нотариалните актове. [11] В ориг. „Афуз". [12] Разстояние. [13] Бързаха, гледаха. [14] Зидове. [15] Затвор. [16] Щикове. [17] Недостатък. [18] Бурмов [?].

449

1876 юли 26, Одрин. — Доклад с приложение от Хътън Дюпюи до лорд Едуард-Хенри Дърби в Лондон

Придружен от Беринг, посетил разрушените и огр: бени села в Пловдивския окръг. Изтъква причините за въстанието. Описва избухването и потушаването му. Прилага списък на пострадалите селища.

Adrianople[1], 7th[2] August 1876.

My Lord,

In answer to Your Lordship's telegram of the 14th ultimo, instructing me to proceed to Philippopoli[3], Tatar Bazardjik, and elsewhere, to ascertain personally as to the truth of the atrocities alleged to have been committed by the Turkish irregular troops on the Christian population of this province, I have the honour to state that on the 17th ultimo, I started from here to visit those places, and in the 21st I telegraphed to Your Lordship from Philippopoli as follows:

„Although great atrocities have been committed by Turkish irregulars against Bulgarians, they have been exaggerated as regards Caza of Philippopoli. Lives sacrificed below 15 000. No women or children sold as slaves here or at Tatar Bazardjik. Sixty villages more or less burnt."

I have since, accompanied by Mr. Baring, of Her Majesty's Embassy in Constantinople [4], and partly alone, made a tour through this province, and visited several of the destroyed villages, and in obedience to Your Lordship's instructions, I now beg leave to acquaint you with the result of my mission of inquiry.

But before doing so, it will be necessary to explain the causes and understand the gravity of the recent insurrectionary movement in this vilayet [5], and to refer to a period which is generally recognized as the commencement of the troubles which Turkey in Europe is at present undergoing.

The insurrection in Herzegovina, by appealing to hopes and fears which had been laid aside for a time, produced feelings and revived resentments which evidently boded no good for the internal tranquillity of Turkey. The religious exaltation produced on the Mussulmans by that insurrection was little calculated to abate those abuses of Turkish administration which, I may say, are alone the sole cause of the disaffection of the Christian populations.

The Bulgarian conspiracy, brought to light at Eski Zaghra [6] in September last, contributed still more to inflame Mussulman hatred. Vague rumours of an intended massacre of Christians by the Turks began to spread ever since the Ramazan in October of 1875. As the uneasiness produced by these rumours contrasted very strongly with the hopes held out by the promised reforms of the Government, the Bulgarians in many places held meetings, and decided to appeal to the Porte. Numerous petitions, I am assured, were forwarded to Constantinople from different parts of Bulgaria, praying for the redress of grievances; the carrying into operation of the promised reforms; and for the giving effect to the right granted by the Hatti-Humayoun to the Christians to serve in the army. The refusal of the Sultan's Government to entertain this last concession, and the continuance of the abuses complained against, increased, it would appear, the discontent of the Bulgarians. The uneasiness engendered by this state of feeling seemed to increase with the approach of spring. The reports of the intended massacre of Christians again revived, and by Easter had spread to such an extent that the Mass on Easter Sunday, which, in the interior of the country, generally takes place at night, was this year performed during the daytime. The false alarm raised on Easter Sunday in a church in Eski Zaghra, to the effect that the Turks were going to kill the Christians — an alarm which nearly caused the death of several persons — is only an instance of the terror inspired into the Bulgarians by the reports in question. There was no real foundation for these rumours. Yet circumstances had occurred which appeared to give them a certain semblance of truth. Thus, I am informed that three weeks before Easter, a dervish visited the Bulgarian bishop's residence in Philippopoli, and declared that within a month all the Christians would be exterminated. This occurrence was brought to the knowledge of the authorities, who, it is alleged, made no inquiries into the matter; but I since learn that such was not the case. The dervish was arrested by the Mutessarif, and expelled the place.

At the same time reports reached the Mutessarif [7] of Philippopoli that many villages, alarmed by the current rumours, were buying arms, and concealing their property, in the event of being attacked by the Turks. Whether these facts were brought to the knowledge of the Governor-General of Adrianople is not clearly shown. No action appears to have been taken upon them, or military precautions adopted, to prevent any upleasant consequences that might have happened.

This appears to have been the condition of things when, on the 2nd of May last, the insurrection, organized and planned by the Revolutionary Committees established during the last thirteen years, in Bucharest and Moscow, suddenly exploded at Avratalan[8]. The plan of operations of the revolutionists, assisted by the village priests and schoolmasters, was to destroy the railways and bridges throughout the vilayet; to set on fire Adrianople and Philippopoli, and to attack Tatar Bazardjik with 5000 men, and seize upon the Government stores there. Endeavours were also made to incite the Macedonians to revolt, which, I am told, almost succeeded at a place called Rastoki[9]; but these plans having been betrayed to the Government, it was then resolved, at a meeting of the insurgents, to proceed without a programme, but to do the best under the altered circumstances.

A sergeant of zaptiés, who had gone to Avratalan, either to collect taxes or to effect some arrests, was suddenly attacked by armed Bulgarians, and had to fly for his life. Shortly after, troubles broke out at Otloukeuy[10] and Bellova[11]; at the same time the inhabitants of several Bulgarian villages, it would appear, under the impression that the impending massacre was at hand, left their homes and fled to Otloukeuy and Avratalan.

The alarm appears then to have become general. The Christians were afraid that they would be massacred by the Mussulmans, while the latter were afraid that they were going to be exterminated by the Christians. The numerical strength of the insurgents was stated to be 15000 men. The Mutessarif of Philippopoli was at that time at Tatar Bazardjik. Troops were telegraphed for to the Governor-General of Adrianople, who, it is said, replied that, as he had no military force at his disposal, he thought that the best plan would be to raise irregulars. On the 4th of May a meeting of some notables of Philippopoli was held, under the presidency of the Mollah[12], when the recommendation of the Governor-General for raising „neferi — amm“[13] (public soldiers) was approved of, and a decision to that effect was signed, and forwarded to Adrianople. Orders were then immediately sent to different parts of the vilayet for enlisting irregulars or Bashibozouks. The plan of campaign followed by these troops was as irregular as their discipline was loose, and their motives ignoble. Thus, to take as an example, the first village destroyed, Klissoura (or Prassadin Dervent as it is called in Turkish). This Bulgarian village, one of the largest at the foot of the Balkans, contained some 600 houses, and was very flourishing, on account of its produce in attar of roses, and the manufacture of shaek (native woolen cloth), which were its two principal industries. As soon as the troubles broke out at Avratalan a report spread that commotions reigned among the inhabitants at Klissoura, caused by some emissaries from abroad. That was a sufficient reason for an immediate attack upon it on the part of the Bashibozouks. Toussoun Bey, a notable of Carlovo, having assembled a body of some 1000 Bashibozouks, was soon on the spot. With scarcely any orders from the central authorities in Philippopoli, this irregular horde, imagining, as Toussoun Bey informed me, that a Russian force lay concealed in the mountains, and meeting with determined resistance on the part of the inhabitants, attacked Klissoura, on the 7th of May, and after a carnage of men, women and children, who were unable to fly with the rest of the people to the surrounding hills, they set the whole village on fire, and completely destroyed it. The property plundered, I am told, was carried off by cartloads. The few valuables which the inhabitants succeeded in saving were subsequently taken away by the irregulars at Avratalan, where some of the people had sought refuge. After wan-

dering several days in the mountains, where many died from starvation, the fugitives returned, either to some neighbouring towns, where they live by begging, or to their destroyed villages, where they camp under tents provided by Government, and lead a most distressing life of wretchedness, want and misery.

Simultaneously with the destruction of Klissoura, acts of a similar nature were beginning at the foot of the Rhodopus mountains. Two large Bulgarian villages, Peroushtitza and Batak, the first in the caza[14] of Philippopoli, the latter in that of Tatar Bazardjik, had, on account of their material prosperity, as it is alleged, long ago excited the envy of the Turks; but, as far as I can learn, I have reasons to believe that the inhabitants of Peroushtitza had, in the first instance, provoked the anger of the Turks by killing two Mussulmans of a neighbouring village — thus drawing upon themselves the destruction of their place. It is true that they repeatedly demanded the protection of the regular troops against the Bashibozouks, and submitted to them, but they knew how far they were compromised. The provocation, however, given by this village scarcely justified, in my opinion, the horrible loss of life and destruction of property caused by the Pomak Bashibozouks.

It is said, without any attempt at concealment, that the Russian Vice-Consul in Philippopoli is solely responsible for the sad disasters which have befallen this flourishing village. They were attacked by the Bashibozouks under the command of Tumbrashly[15] Ahmed aga, plundered, and the village completely burnt down — Peroushtitza on the 13th, and Batak on the 9th of May. The carnage done at both these places, but especially at Batak, was very great. As far as I could learn, an intercepted letter, addressed to Pope Nechov of this last village, calling upon the inhabitants to take up arms, was the cause of bringing destruction to this place. Men, women and children appear to have been indiscriminately massacred. Many young women were carried off into the mountains, while, as regards children, some 100 of them were taken away by the Pomaks; but I believe many have since been restored to their parents, with the assistance of the authorities in Philippopoli. The slaughter at Batak by the Pomak Bashibozouks under the command of Ahmed aga Barutin[16] has been variously estimated to be between 2000 and 5000 persons of both sexes.

After Klissoura, Peroushtitza, and Batak came the town of Otloukeuy. This large Bulgarian town, which contained some 1800 houses, was attacked on the 12th of May by the regulars and irregulars under the command of Adil Pasha, Hafiz Pasha, and Selamy Pasha. After a short resistance by the insurgents who had strongly intrenched themselves behind stone defences in its outskirts, it was entered by the Bashibozouks, who, I am told, in the presence of the generals commanding, committed all kinds of excesses. After a complete pillage of the churches and houses, one of the churches, and two schools, and some houses and shops were set on fire. Many of the richer inhabitants were robbed of their valuables and money, while several innocent men, women and children lost their lives. It having been currently reported that many women had been violated at Otloukeuy, I made diligent inquiries when there, to ascertain the truth of these reports; and although I do not doubt that such may have been the case, still as no fathers of families came forward to complain of acts of this nature, I have failed to establish a single instance of this kind. Indeed the case was mentioned of a young schoolmistress, Raika Poppova[17], who having been captured by some soldiers, was kept under their tent for several days. This young woman denied ha-

ving been outraged, but I have since been told she subsequently admitted the fact to others.

While the destruction of these four large villages, which may almost be called small towns, was going on, the work of devastation followed its course in other parts of the province. Several cases of the destruction of whole families at Otloukeuy were related to me. I shall only mention two. The wife of Peter Balabunov, her two sons, her daughter- in- law, and her grandchild were killed by the Bashibozouks without any provocation, and their house burnt; Stoyan Iouroucov, an old man, his two sons, his daughter- in- law, and her child, were also massacred in their house. All the villages abandoned by the inhabitants were invaded by the Bashibozouks, completely plundered and more or less destroyed.

In many instances, the villages were set on fire by the Bulgarians the mselves, in order to compel its inhabitants to take up arms. The village of Singerli[18], now a complete mass of ruins, was in the first instance set on fire by the priest. This man, to force the people to rise against the Government, rushed about the place knife in hand, telling them that their hour of deliverance had arrived, and that Russian soldiers were at hand to aid them against the Turks.

I am assured, on reliable and independent authority, that the Bulgarian insurrection was carefully and skilfully planned by men possessing knowledge and experience in military tactics from foreign parts. Had their plans succeeded, or if the Bulgarians had got the upper hand of the Turks, there is little doubt the existence of Turkey in Europe would have been endangered, and the Bulgarians would have committed far greater excesses than are laid to the charge of the Mussulmans, from the fact that the former had from the commencement of the disturbances killed every Turk they came across regardless as to age or sex, and by the practising upon them in several instances unspeakable atrocities.

It is impossible to estimate the total number of lives sacrificed during the recent insurrectionary movement. There are no statistical returns to show the former population of the destroyed villages, so that no conclusions can be drawn from the number of those who have escaped death. For this reason, I am reduced to mere approximative estimates. Taking into consideration all the circumstances of the case and from personal inquiries in the different places I visited, I am inclined to think that the number of lives sacrificed will not be more than 10000. It must be remembered however that this number applies only to the districts of Philippopoli and Tatar Bazardjik. The loss of life in the district of Slimnia[19] (vilayet of Adrianople) and Turnovo (vilayet of the Danube) has been, according to all accounts, also very great. I have not visited these localities, but I am afraid that the total number of lives lost must be carried to a higher figure in order to attain anything approaching accuracy in these deplorable affairs. The same may be said with respect to the destruction of villages. No very reliable list can yet be given of those destroyed or burnt, yet from all the facts I have been able to gather, I conclude that the number of large and small villages destroyed in the caza of Philippopoli will not exceed 18, while those in the caza of Tatar Bazardjik may be put down at 39. Apart from these, four monasteries have also been pillaged and destroyed. But in the district of Turnovo also, especially in the caza of Gabrovo and Sevlievo, the destruction of life and property has also been very great.

Atrocities have undoubtedly been committed as well by the Bulgarians as by the Turks. Thus at Carlovo, it was related to me on good authority that a Turkish boy had both his arms flayed to the elbow by the Bulgarians. While at Otloukeuy, the Bulgarians massacred 80 Mussulmans, and cut up a child into pieces, and publicly offered the flesh for sale, and committed other unspeakable atrocities on females.

As regards the torturing of prisoners by the Turks, no case has been proved to my satisfaction. It is true that Bulgarian prisoners are very cruelly treated while being conveyed by the military or police from place to place, and several have died on the way, but there is nothing positive to show that they had died from the infliction of musket and blows as is alleged. Having been informed that five Bulgarian political prisoners while being escorted by soldiers from Philippopoli to Sofia to undergo their trial died on the road, and that pope Mico was made to endure a horrible bodily torture, which interfered with nature having its course, I made particular inquiries on the subject from the medical man who attended him, but I failed to establish the case. Again, with regard to pope Peter Patcharutov[?][20] of Peshtera, who was sent under escort fo Tatar Bazardjik, and on the way was beaten and shown the dead bodies of thirteen men, and threatened that unless he made certain revelations required of him, he too would be put to death, I think the man was more frightened than hurt. I have seen and spoken to pope Patcharutov myself, and I must say he certainly did not appear to me like a man who had undergone torture.

At Kalofer in the Balkans, I made careful inquiries respecting the case of the women, fugitives from Yenikeuy[21] who were said to have been violated and then burnt alive by the Bashibozouks in a hayloft near Kalofer; but as Yenikeuy is in Bulgaria proper[22], nobody could give me any positive intelligence on the subject, beyond telling me that several of those fugitives had been killed and robbed.

With respect to the public sale of women and children as slaves by Turks or Circassians, no such thing has been brought to my knowledge as having occurred either in Philippopoli, Tatar Bazardjik, or elsewhere in this province. It is quite possible however that such may have taken place in some remote corner of the vilayet, but I have not heard of a case. One circumstance is reported as having occured at Boyadjievo[23] (district of Slimnia), but I am not in a position to guarantee its truth.

I beg leave to enclose herewith a list of the Turkish and Bulgarian villages in the district of Philippopoli totally or partially destroyed.

With the greatest respect

I have the honor to be,
My Lord,
Your Lordship's
Most obedient,
Humble servant.
I. Hutto[n] Dupuis

Her Britannic Majesty's
Secretary[24] of State for Foreign Affairs
Foreign Office
London

A LIST OF THE TURKISH AND BULGARIAN VILLAGES IN THE DISTRICT OF PHILIPPOPOLI, TOTALLY OR PARTIALLY DESTROYED

I. Caza of Philippopoli

Sindjirlyi — With church and school, 200 houses, totally destroyed.
Yenikeuy[25] (in Bulgaria, Staro Novo Selo) — Church with 3 priests, of whom two have been hanged, school and 300 houses, totally destroyed.
Eleshnitza[26] — With church and school, 90 houses, totally destroyed.
Krastovo[27] — With church and school, 100 houses partially destroyed.
Gheren[28] — No church or school, 70 houses, totally destroyed.
Eleryi[29] — Church and school, 200 houses, partially destroyed.
Sary Ghiol[30] — No church or school, 45 houses, totally destroyed.
Aivadjik[31] — No church or school, 50 houses, totally destroyed.
Pastousha[32] — With church and 20 houses, totally destroyed.
Drebitchka[33] — With church and school, 90 houses, totally destroyed.
Assy Korua[34] — Church and school, 140 houses, partially destroyed.
Saraja[35] — Partially destroyed.
Kozarsko[36] — Church and school, 110 houses, totally destroyed.
Saratsovo[37] — No church or school, 40 houses, partially destroyed.
Peroushtitza[38] — With 2 churches and 2 schools, 320 houses, totally destroyed. One of the priests of this village, pope Stoimen, was massacred, with his children, and followers, while making their submission to the chief of Bashibozouks, Ahmed aga of Tumbrush.
Klissoura[39] (Prassadin Dervent) — With church and 2 schools, 600 houses, totally destroyed.
Boikovo[40] — With church and school, 60 houses, totally destroyed.
Dadova[41] — With church and school, 50 houses, partially destroyed.

II. Caza of Tatar Bazardjik

Batak[42] — With church and school, 600 houses, totally destroyed.
Otloukeuy (Panagurishte) — 2 churches, 2 schools, 1800 houses, partially destroyed.
Vetren[43] — Church and school, partially destroyed.
Streltcha[44] — Church and school, totally destroyed.
Radilovo[45] — Church and school, totally destroyed.
Bellovo[46] — Church and school, partially destroyed, railway station burnt down.
Kara Moussul[47] — Church and school, totally destroyed.
Slavovitza[48] — Church and school, partially destroyed.
Doganovo[49] — Church and school, totally destroyed.
Djuma[50] — Church and school, totally destroyed.
Kalaglare[51] — Church and school, partially destroyed.
Syrt Orman[52] — Church and school, totally destroyed.
Bega[53] — Church and school, totally destroyed.
Okjularé[54] — Church and school, totally destroyed.
Elleederé[55] — Church and school, totally destroyed.
Shahlaré[56] — With church and school, totally destroyed.
Kouleh[57] — With church and school, totally destroyed.

Shtrykovo[58] — With church and school, totally destroyed.
Alihontza[59] — With church and school, totally destroyed.
Dinka[60] — With church and school, totally destroyed.
Zlakoucha[61] — With church and school, totally destroyed.
Tserovo[62] — With church and school, totally destroyed.
Kalougierevo[63] — With church and school, partially destroyed.
Lessitchevo[64] — With church and school, partially destroyed.
Metchka[65] — With church and school, totally destroyed.
Petritch[66] — With church and school, totally destroyed.
Golak[67] — With church and school, totally destroyed.
Dere Orman[68] — With church and school, totally destroyed.
Tekir[69] — With church and school, totally destroyed.
Kassapli[70] — With church and school, totally destroyed.
Bania[71] — Partially destroyed.
Eshekli[?] — Partially destroyed.
Kiupeli[72] — Totally destroyed.
Eski Kasli[73] — Totally destroyed.
Palanka[?] — Totally destroyed.
Djefferli[74] — Totally destroyed.
Ouratchly[?] — Totally destroyed.
Dohanli[75] — Totally destroyed.
Poibrind[76] — Totally destroyed.

The following Monasteries have also been completely destroyed, after having previously undergone a thorough pillage:
The Monastery of Peroushtitza — St. Theodore.
The Monastery of Kritchim — Holy Virgin.
The 2-nd Monastery of Kritchim — St. Kosma and Damian.
The Monastery of Kalougierevo — St. Nicholas.

ИБИ — БАН. Фотокоп. англ. ез. 32 л. 32 п. с. 32/19. Ориг. се съхранява в Архива на М-вото на външните работи в Лондон.

Публ. в: Turkey № 1 (1877), Correspondence respecting the Affairs of Turkey. London, 1877, № 57 и прил.

[1] Одрин. [2] Н. ст. Изобщо всички дати в доклада са по нов стил. [3] Пловдив. [4] Цариград. [5] Област. [6] Ст. Загора. [7] Окр. управител. [8] Копривщица. [9] Разлог [?]. [10] Панагюрище. [11] Пазарджишко. 12. Мохамедански свещеник, учен-съдия. 13. Обща мобилизация на всички годни мъже за защита на държавата. [14] Околии. [15] Тъмръшлията. [16] Барутлията. [17] Райна поп Георгиева Футекова. [18] Дн. Веригово, Левскиградско. [19] Сливен. [20] Вероятно Чяпаръзов — вж. док. № 440. [21] Ново село, Троянско. [22] Северна България. [23] Бояджик, Ямболско. [24] Лорд Х. Дърби. [25] Дн. Старосел, Пловдивско. [26] Пловдивско. [27] Дн. Красново, Пловдивско. [28] Дн. Беловица, Пловдивско. [29] Ерелии. дн. Смилец, Панагюрско. [30] Саръгьол, дн. Блатница, Пазарджишко. [31] Дн. Дюлево, Панагюрско. [32] Пловдивско. [33] Жребичко, Пещерско. [34] Ясъкория, дн. Равногор, Пещерско. [35] Пазарджишко. [36] Пещерско. [37] Царацово, Пловдивско. [38] Пловдивско. [39] Левскиградско. [40] Пловдивско. [41] Дядово, Пловдивско. [42] Пещерско. [43] Пазарджишко. [44] Панагюрско. [45] Пещерско. [46] Пазарджишко. [47] Дн. Виноградец, Пазарджишко. [48] Пазарджишко. [49] Смолянско [?]. [50] Джумая, дн. Сбор, Пазарджишко. [51] Дн. Долно Левски, Панагюрско. [52] Сыртхарман, дн. Горно Вършило, Пазарджишко. [53] Бяга, Пещерско. [54] Аджиларе [?], дн. Ал. Константинов, Пазарджишко. [55] Елидере, дн. Ветрен дол, Пазарджишко. [56] Шахларе, дн. Памидово, Пазарджишко. [57] Кула — вж. бел. № 70. [58] Щърково, Пазарджишко. [59] Аликочево, дн. Капитан Димитриево, Пещерско. [60] Динката, Пазарджишко. [61] Злакучене, Пазарджишко. [62] Пазарджишко. [63—64] Пазарджишко. [65] Дн. Оборище, Панагюрско. [66] Дн. Средногорец, Пирдопско. [67] Ихтиманско. [68] Дерехарман, дн. Долно Вършило, Пловдивско. [69] Текира, дн. Триводица, Пазарджишко. [70] Вероятно Кула Касапли, дн. Ивайло,

Пазарджишко. [71] Панагюрско. [72] Кепели, дн. Свобода, Панагюрско. [73] Ишикашли [?], разорено напълно. [74] Джаферли [?]. [75] Дуванли [?], Пловдивско. [76] Поибрене [?], Панагюрско.

Превод:

Одрин, 7 август 1876.

Милорд,

В отговор на телеграмата на Ваше превъзходителство от 14 м. м., която ми нареждаше да отпътувам за Пловдив, Татар Пазарджик и другаде, за да установя лично истината по извършените жестокости спрямо християнското население на тази провинция, приписвани на турските нередовни войски, имам чест да съобщя, че на 17 м. м. тръгнах оттук, за да посетя тези места, и на 21 от Пловдив телеграфирах следното на Ваше превъзходителство: „Въпреки че големи жестокости са били извършени от турските нередовни войски против българите, те са преувеличени, що се отнася до Пловдивската каза. Човешките жертви — под 15 000. Никаква жена или дете продадени като роби тук или в Татар Пазарджик. 60 села повече или по-малко изгорени."

След това придружен от г-н Бъринг от посолството на нейно величество в Цариград и отчасти самичък, аз направих обиколка из тази провинция и посетих няколко от разрушените села и в изпълнение инструкциите на Ваше превъзходителство сега имам чест да Ви запозная с резултата на моята анкетна мисия.

Преди да направя това, ще бъде необходимо да обясня причините, за да се разбере сериозността на неотдавнашното въстаническо движение в този вилает и да се позова на периода, който общо взето се счита за начало на смутовете, които понастоящем изпитва Европейска Турция.

Въстанието в Херцеговина, позовавайки се на надежди и опасения, които за известно време бяха оставени на страна, предизвика настроения и съживи негодувания, които явно не предвещаваха нищо добро за вътрешното спокойствие на Турция. Религиозното възбуждение, предизвикано у мюсюлманите от това въстание, не бе достатъчно взето под внимание за отстраняване злоупотребите на турската администрация, които, бих казал, са единствената причина за недоволството на християнското население.

Българската конспирация в Ески Заара, разкрита миналия септември, допринесе още повече за разпалване на мюсюлманската омраза. Смътни слухове за възнамерявано клане на християните от турците започнаха да се ширят дори още от времето на Рамазана през октомври 1875 г. Тъй като безпокойството, предизвикано от тези слухове, беше в разрез с надеждите, събудени от обещаните от правителството реформи, българите започнаха да правят събрания на много места и решиха да апелират до Портата. Многобройни петиции, казва ми се, били изпратени до Цариград от различни части на България с молба да бъдат намалени злоупотребленията, като поставят в действие обещаните реформи и приложат правото, гарантирано от Хатихумаюна на християните да служат във войската. Отказът на султанското правителство да поддържа тази последна отстъпка и продължаването на злоупотреб те, от които се оплакваха, изглежда, че са увеличили недоволството на българите. Породеното безпокойство от това състояние на духовете изглежда, че се е увеличило с настъпването на пролетта. Съобщенията за възнамерявано клане на християните наново се възобновили и към Великден се разширили до такава степен, че черковната служба на велика събота, която в цялата страна обикновено става нощем, тази година бе извършена денем. Фалшивата тревога, предизвикана на велика събота в Ески Заара в черква — а именно, че турците ще колят християните — тревога, която едва що не причини смъртта на няколко души, е само пример за уплахата, която тези слухове бяха внушили на българите. Нямаше сериозно основание за тези слухове. Все пак бяха се случили неща, които можеха да им придадат известна истинност. Така бях осведомен, че три седмици преди Великден един дервиш отишъл в българската митрополия в Пловдив и съобщил, че в един месец християните ще бъдат унищожени. Тази случка била донесена до знанието на властта, която, казва се, не била направила никакво разследване на случая, но аз научих след това, че работата не е била така. Дервишът бил арестуван от мютесарифа и изгонен от това място.

По същото време до мютесарифа на Пловдив стигнали сведения, че много села, подплашени от разпространяваните слухове, купували оръжие и укривали имуществото си за в случай, че бъдат нападнати от турците. Дали тези сведения били донесени до знанието на генерал-губернатора в Одрин още не е ясно установено. Нищо не било предприето в случая, нито пък били взети военни мерки, за да се попречи на неприятните последици, конто биха могли да се случат.

Това изглежда да е било състоянието на нещата, когато на 2 май т. г. ненадейно избухна в Аврапалан въстанието, организирано и ръководено от революционните комитети, установени през последните тринадесет години в Букурещ и Москва. Планът на опера-

циите на революционерите, подпомагани от селските свещеници и учители, бил да разрушат железопътната линия и мостовете в целия вилает, да опожарят Одрин и Пловдив, да нападнат Татар Пазарджик с 5000 души и да заграбят тамошните правителствени запаси. Направени били също опити да накарат македонците да въстанат, които, каза ми се, почти успели в едно място, наричано Растоки[?] но тъй като техните планове били издадени на правителството, събранието на въстаниците решило да започнат без програма, но да направят най-възможното при променените обстоятелства.

Един сержант, заптие, който отишъл в Авраталан да събира данъци или да извърши някои арести, бил ненадейно нападнат от въоръжени българи и трябвало да бяга, за да спаси живота си. Малко след това избухнали смутове в Отлукьой и Бельово; в същото време жителите на няколко български села, изглежда под впечатление, че очакваното клане е започнало, напуснали къщите си и избягали в Отлукьой и Авраталан.

Изглежда, че тревогата е била обща. Християните се страхували, че ще бъдат изклани от мюсюлманите, докато последните се страхували, че ще бъдат унищожени от християните. Твърди се, че числената сила на въстаниците е била 15 000 души. Пловдивският мютесариф бил по това време в Татар Пазарджик. Било телеграфирано за войски на генерал-губернатора в Одрин, който, казва се, отговорил, че тъй като нямал военна сила на свое разположение, мисли, че най-добрият план ще бъде да бъдат вдигнати нередовни войски. На 4 май станало събрание на няколко първенци в Пловдив под председателството на молата, където препоръката на генерал-губернатора да бъдат вдигнати „нефери-амм" (войници за защита на държавата) била одобрена и решение за тази цел било подписано и изпратено в Одрин. Незабавно били дадени заповеди до различните части на вилаета за набиране на нередовни войски или башибозуци. Планът за действие на тези войски бил така нередовен, както дисциплината им била разпусната, а подбудите им долни. Така да вземем като пример първото разрушено село Клисура (или Прасадин дервент, както се казва на турски). Това българско село, едно от най-големите в полите на Балкана, състоящо се от около 600 къщи, бе много цветущо поради своето производство на розово масло и производство на шаяк (местен вълнен плат), които бяха двете негови главни индустрии. Веднага щом избухнали смутовете в Авраталан, бил разпространен слухът, че всред жителите на Клисура царува вълнение, причинено от няколко пратеници от чужбина. Това е била достатъчна причина за незабавно нападение от страна на башибозука. Тосун бей, първенец от Карлово, който събрал един отряд от около 1000 башибозуци, бързо пристигнал на мястото. Без каквато и да е заповед от централната власт в Пловдив тези нередовни орди, въобразявайки си, както Тосун бей ми каза, че в планината се намирала скрита руска войска и като срещнали решителна съпротива от страна на жителите, нападнали Клисура на 7 май и след клането на мъже, жени и деца, които не успели да избягат с останалото население по околните хълмове, запалили селото и съвършено го разрушили. Каза ми се, че ограбеното имущество било отнесено с коли. Малкото ценности, които жителите успели да спасят, били по-късно ограбени от нередовните войски в Авраталан, където някои хора потърсили убежище. След като скитали няколко дни из планините, където мнозина измрели от глад, бежанците се завърнали в някои от близките градове, където те живели от просия, или в разрушените си села, където под палатки, доставени от правителството, те прекарали най-тежък живот на отчаяние, нужда и мизерия.

Едновременно с разрушението на Клисура деяния от подобно естество започнали в полите на Родопските планини. Две големи български села, Перущица и Батак, първото в Пловдивската каза, а второто в тази на Татар Пазарджик, със своето материално благосъстояние, както се твърди, от дълго време възбуждали завистта на турците; но доколкото можах да узная, имам основания да вярвам, че жителите на Перущица първи предизвикали яростта на турците с убийството на двама мюсюлмани от съседно село и по този начин сами станали причина за гибелта на селото си. Вярно е, че те многократно искали покровителството на редовните войски против башибозуците, но се подчинили на последните, макар и да знаели колко са се компрометирали. Все пак по мое мнение извършеното предизвикателство от това село едва ли може да оправдае страхотната загуба на хора и материалните щети, причинени от помаците-башибозуци.

Разправя се без всякакъв опит за прикриване, че руският вицеконсул в Пловдив бил единствено виновен за печалните нещастия, сполетели това цветущо село. Те били нападнати от башибозуците под командата на Тъмръшли Ахмед ага, [били] ограбени и селото [било] напълно изгорено. Перущица — на 13 и Батак — на 9 май. Извършеното клане в тези две места, особено в Батак, било много голямо. Доколкото научавам, едно заловено писмо, отправено до поп Нешов от това последно село, призовавайки населението да вземе оръжие, било причината, която довела до разрушението на това място. Мъже, жени и деца, изглежда, били безразборно клани, много млади жени били отвлечени в планините, докато около 100 деца били отвлечени от помаците, но вярвам, че много от тях са вече върнати на техните родители чрез помощта на властите от Пловдив. Клането в Батак

[извършено] от помаци-башибозуци под командата на Ахмед ага Барутанлъ се смята, е е взело между 2000 и 5000 жертви от двата пола.

След Клисура, Перущица и Батак идва град Отлукьой. Големият български град, който има около 1800 къщи, бил нападнат на 12 май от редовни и нередовни войски под командата на Адил паша, Хафъз паша и Селями паша. След кратка съпротива от страна на въстаниците, които се били здраво окопали зад каменни укрепления в покрайнините, той бил превзет от башибозуците, които, каза ми се, в присъствието на командуващите генерали извършили всички видове изстъпления. След пълното разграбване на черквите и на къщите, една от черквите, две училища и няколко къщи и магазини били подпалени, на много от по-богатите жители били ограбени ценности и пари, докато известен брой невинни мъже, жени и деца загубили живота си. По повод обикновените твърдения, че много жени били изнасилени в Отлукьой, аз извърших старателна анкета, за да установя, докато бях там, истината в това отношение, и макар да не се съмнявам, че може да е имало такива случаи, все пак нито един баща на семейство не дойде да се оплаче от деяния от това естество и не можах да установя нито един случай от този вид. Наистина бе споменат случаят с младата учителка Райка Попова, която, заловена от няколко войници, била държана под палатката им няколко дни. Младата жена отрече да е била изнасилена, но след това ми се каза, че тя впоследствие признала този факт пред други.

Докато ставало разрушаването на тези четири села, които могат дори да се нарекат малки градове, опустошителната работа следвала своя ход в други части на провинцията. Бяха ми разказани няколко случая на избиване на цели семейства от Отлукьой. Аз ще спомена само два случая: жената на Петър Балабанов, двамата й сина, снаха й и внукът й били убити от башибозуците без никакво предизвикателство, а къщата им изгорена; Стоян Юруков, старец, двамата му сина, снаха му и нейното дете също били заклани в тяхната къща. Всички изоставени от жителите си села били завладени от башибозуците, напълно ограбени и повече или по-малко разрушени. В много случаи селата били подпалени от самите българи с цел да принудят техните жители да вземат оръжие. Селото Синджирли, сега куп развалини, в началото било подпалено от попа. Този човек, за да принуди народа да въстане против правителството, обиколил селото с нож в ръка, говорейки им, че часът за освобождение е дошъл и че руски войски са наблизо, за да им помогнат против турците.

Уведомен съм от достоверен и независим източник, че българското въстание било грижливо и умело подготвено от хора, притежаващи познания и опитност във военната тактика от чужди страни. Ако техните планове бяха успели или ако българите бяха взели надмощие над турците, няма съмнение, че съществуването на турците в Европа щеше да бъде поставено в опасност и че българите щяха да извършат далече по-големи жестокости, отколкото тези, приписвани на мюсюлманите, [излождайки] от факта, че първите от началото на размирициге убивали всеки срещнат турчин без оглед на възраст или пол, като извършили над тях в много случаи неописуеми жестокости.

Не е възможно да се изчисли общият брой на човешките жертви през неотдавнашното въстаническо движение. Няма никакви статистически данни, които да покажат предишното население на разрушените села, поради което никакво заключение не може да бъде направено от броя на тези, които са избягнали смъртта. По тази причина аз се задоволявам с приблизителни изчисления. Като вземам под внимание всички обстоятелства в случая и от лични анкети по различните места, които аз посетих, аз съм склонен да мисля, че броят на човешките жертви не ще да е повече от 10 000. Все пак трябва да се помни, че това число се отнася само до околиите от Пловдив и Татар Пазарджик. Човешките жертви в околията на Слимния (Одрински вилает) и Търново (Дунавски вилает) са според всички разкази също много големи. Аз не съм посетил тези места, но страхувам се, че общият брой на човешките жертви ще възлезе на по-голяма цифра, за да може да се стигне до нещо, доближаващо истината, в тази печална история. Същото може да се каже и относно разрушението на селата. Никакъв достоверен списък не може да се даде за тези, които са разрушени или изгорени; все пак от всички факти, които бях в състояние да събера, заключавам, че броят на големите и малките разрушени села в Пловдивската каза няма да надвиши 18, докато тези в Татарпазарджишката каза могат да бъдат сведени до 39. Извън тези, четири манастири също са били ограбени и разрушени. Но и в Търновската околия, и особено специално в Габровската каза, и в Севлиево човешките жертви и материалните разрушения били също много големи.

Жестокости несъмнено са били извършени и от българи, както и от турците. Така в Карлово ми бе разказано от авторитетно място, че българите одрали на едно турско момче двете ръце до лактите, докато в Отлукьой българите заклали 80 мюсюлмани и разсекли на парчета едно дете и публично предлагали месото за продан и извършили други неописуеми жестокости върху жените.

Що се отнася до изтезаването на пленници от турците, нито един случай не бе задоволително доказан. Вярно е, че с български пленници се отнасяли извънредно жестоко

по време на конвоирането им от едно място на друго от военни или от полиция и някои умрели по пътя, но няма нищо положително, което да показва, че те са умрели от нанесени им удари с пушка и побой, както се твърди. Бях уведомен, че петима български политически затворници, които били ескортирани от войници от Пловдив за София, за да бъдат съдени, умрели по пътя и че поп Мико претърпял ужасно телесно изтезание, което основно повредило здравето му; аз извърших специално проучване по въпроса от лекаря, който се е грижил за него, но не успях да установя случая. Също и с поп Петър Пачарутов[?] от Пещера, който бил изпратен под ескорт в Татар Пазарджик и по пътя бил бит и му били показани труповете на тринадесет мъже, като бил заплашен, че ако не направи исканите от него разкрития, той също ще бъде убит; мисля, че човекът е бил повече уплашен, отколкото изтезаван. Аз видях и говорих с поп Пачарутов и трябва да кажа, че той всъщност не ми направи впечатление на човек, който е бил подложен на мъчение.

В Калофер всред Балкана извърших внимателни проучвания, отнасящи се до случая с жените, избягали от Еникьой, за които се казва, че били изнасилени и след това живи изгорени от башибозуците в една сламена постройка близо до Калофер, но тъй като Еникьой е в същинска България, никой не можа да ми даде положително сведение по въпроса извън казаното ми, че някои от тези бежанки били убити и ограбени.

Относно публично продаване на жени и деца като роби от турци и черкези не бях уведомен, че подобно нещо се е случило в Пловдив, Татар Пазарджик или другаде в провинцията. Доста е възможно все пак такова нещо да е станало в някой отдалечен край на вилаета, но не съм чул за такъв случай; един такъв случай ми бе съобщен да е станал в Бояджиево (околия Сливенска), но не съм в състояние да гарантирам за неговата достоверност.

Имам чест да приложа към настоящото списък на турските и български села в Пловдивски окръг, които са били изцяло или отчасти разрушени.

Имам чест и пр.

И. Хътън Дюпюи

До Държавния секретар
на външните работи на
правителството на нейно
величество

Лондон

СПИСЪК
НА ТУРСКИТЕ И БЪЛГАРСКИ СЕЛА В ПЛОВДИВСКИ ОКРЪГ ИЗЦЯЛО ИЛИ ОТЧАСТИ РАЗУШЕНИ

I. Пловдивска околия

Синджирли — с черква и училище, 200 къщи, напълно разрушено.
Еникьой — (на български — Старо Ново село), черква с 3 попа (от които двама били обесени), училище и 300 къщи, напълно разрушено.
Елешница — с черква и училище, 90 къщи, напълно разрушено.
Кръстово — с черква и училище, 100 къщи, отчасти разрушено.
Герен — без черква и училище, 70 къщи, напълно разрушено.
Ерели — черква и училище, 200 къщи, отчасти разрушено.
Саръгьол — без черква и училище, 45 къщи, напълно разрушено.
Айваджик — никаква черква и училище, 50 къщи, напълно разрушено.
Пастуша — с черква и 20 къщи, напълно разрушено.
Жребичко — с черква и училище, 90 къщи, напълно разрушено.
Ясъкория — с черква и училище, 140 къщи, отчасти разрушено.
Сарая — отчасти разрушено.
Козарско — черква и училище, 110 къщи, напълно разрушено.
Царацово — без черква и училище, 40 къщи, отчасти разрушено.
Перущица — с две черкви и две училища, 320 къщи, напълно разрушено. Единият от поповете на това село, поп Стоимен, е бил заклан с неговите деца и последователи, когато се предавали на шефа на башибозуците — Ахмед ага от Тъмръш.
Клисура (Прасадин дервент) — с черква и две училища, 600 къщи, напълно разрушено.
Бойково — с черква и училище, 60 къщи, напълно разрушено.
Дядово — с черква и училище, 50 къщи, отчасти разрушено.

II. Татарпазарджишка околия

Батак — с черква и училище, 600 къщи, напълно разрушено.
Отлукьой (Панагюрище) — 2 черкви, 2 училища, 1800 къщи, отчасти разрушено.

Ветрен — черква и училище, отчасти разрушено.
Стрелча — черква и училище, напълно разрушено.
Радилово — черква и училище, напълно разрушено.
Бельово — черква и училище, отчасти разрушено. Жп. станция изгорена.
Карамусал — черква и училище, напълно разрушено.
Славовица — черква и училище, отчасти разрушено.
Доганово — черква и училище, напълно разрушено.
Джумая — черква и училище, напълно разрушено.
Калагларе — черква и училище, отчасти разрушено.
Сърторман — черква и училище, напълно разрушено.
Бяга — черква и училище, напълно разрушено.
Окжуларе [?] — черква и училище, напълно разрушено.
Елидере — черква и училище, напълно разрушено.
Шахларе — с черква и училище, напълно разрушено.
Кулех [?] — с черква и училище, напълно разрушено.
Щърково — с черква и училище, напълно разрушено.
Аликоча — с черква и училище, напълно разрушено.
Динка — с черква и училище, напълно разрушено.
Злакучене — с черква и училище, напълно разрушено.
Церово — с черква и училище, напълно разрушено.
Калугерово — с черква и училище, отчасти разрушено.
Лесичево — с черква и училище, отчасти разрушено.
Мечка — с черква и училище, напълно разрушено.
Петрич — с черква и училище, напълно разрушено.
Голак — с черква и училище, напълно разрушено.
Дереорман — с черква и училище, напълно разрушено.
Текир[а] — с черква и училище, напълно разрушено.
Касапли — с черква и училище, напълно разрушено.
Баня — отчасти разрушено.
Ешекли — отчасти разрушено.
Кепели — напълно разрушено.
Ескикашли — напълно разрушено.
Паланка — напълно разрушено.
Джаферли — напълно разрушено.
Урачли [?] — напълно разрушено.
Дуванли — напълно разрушено.
Поибрене [?] — напълно разрушено.

Следните манастири са били също разрушени, след като предварително са били подложени на пълен грабеж:
Манастирът на Перущица — Свети Тодор.
Манастирът на Кричим — Света Дева Мария.
Втори манастир на Кричим — Свети Козма и Дамян.
Манастирът на Калугерово — Свети Никола.

450

1876 юли 26, Пловдив[1]. — Телеграма от княз Алексей Церетелев[2] до Александър Нелидов в Цариград

Относно турските зверства в Батак.

Neli[l]ov,[3] Cons[t]antino]ple[4].
26/7 juillet[5] 1876.

Veuillez nous mettre P[e]t[ersbour]g[6] pour compléter mon télégramme d'hier.

Шифр. Американцы[7] и немецкий корреспондент[8] в негодовании. Насчитали в Батаке свыше трех тысяч трупов, сотни детских голов. Триста

девушех сожжено, больше похищено. Насилия продолжаются, и везде угрозы нового, полного избиения.[2]

ААН, Ф. 1, оп. 2, арх. ед. 1425, л. 638. Автогр. черн. с маст. фр. и рус. ез. 1 л. 1 п. с. 32/21. Телеграмата е написана на един лист заедно с публикуваният под № 234 документ в: Архив на Найден Геров. Под ред. на М. Г. Попруженко. Ч. II. София, БАН, 1932, с. 212

[1—2] Авторът е определен по почерка и съдържанието, а градът — по автора и съдържанието. [3] Александър Иванович. [4] Цариград. [5] 26 юли ст. ст., 7 август н. ст. [6] Дн. Ленинград. [7] Ю. Скайлер и Макгахан. [8] Карл Шнайдер.

Превод:

Нелидов, Константинопол
26/7 юли 1876.

Благоволете да ни свържете с Петербург, за да допълня телеграмата си от вчера.

Шифър: Американците и немският кореспондент негодуват. В Батак са намерили повече от 3000 трупа, стотици детски глави. Триста девойки са били изгорени, още повече са похитени. Насилията продължават и навсякъде съществува заплаха от ново, поголовно избиване.

451

1876 юли 26, Пловдив. — Доклад от княз Алексей Церетелев до Николай Гирс в Петербург[1]

Страданията на българския народ се увеличават всеки ден. Насилията и безчинствата на турците растат. Те не връщат ограбеното и не позволяват да се възстановяват разрушените селища. Хиляди семейства живеят от подаяния. Появили са се болести. Много деца умират. Народът чака спасение от Русия.

Филиппополь[2], 26 юля/7 август 1876.

№ 144

Милостивый государь
Николай Карлович,

Бедствия болгар растут со дня на день; насилия и свирепства турок не уменьшаются, безнаказанность ихъ полная. Они не возвращают награбленного, не отдают скота, не дозволяют обстраивать разрушенные села, ни обирать жатву. Между тем голод приближается. Тысячи семейств живут подаяниями и в шалашах. Болезни уже начались, особенно много умирает детей. Исхода из этого положения, поворота к лучшему нигде не видно. Напротив, возникает опасение новой резни християн.

Народом овладевает глубокая скорбь и отчаяние, сопротивляться он не в силах; спасение для него может прийти лишь извне. Надо-ли говорить, что на русского царя, на православную Русь, болгары возлагают все свои упования.

Вчера болгарский епископ[3] перечислял мне все страдания народа, убийства, незаконные заключения, осквернение и разорение храмов, плача просил меня повергнуть к стопам государя императора слезные мольбы болгар, сжалиться над их участью и заступиться за них.

Я имел честь вчерашнею телеграммою уведомить о вышеизложенном Ваше превосходительство.

С глубочайшим почтением и неизменною преданностью имею честь быть, милостивый государь, Вашего превосходительства покорнейший слуга.

Князь Церетелев[4]

[На с. 1]

Е[го] пр[евосходительст]ву Н. К. Гирсу
и пр. и пр.

НИХБ. 497/50. Фотокоп. рус. ез. 3 л. 3 п. с. разл. разм. Ориг. се съхранява в СССР — ЦГИАМ.

Публ. черн. в друг вариант в: Архив на Н. Геров. Под ред. на М. Г. Попруженко. Ч. II. София, БАН, 1932, с. 212, № 233

[1] Определено по получателя; дн. Ленинград. [2] Пловдив. [3] Гервасий Левкийски. [4] Алексей Николаевич.

Превод:

Пловдив, 26 юли/7 август 1876.

№ 144

Уважаеми господин
Николай Карлович,

Бедствията на българите растат от ден на ден; насилията и свирепствата на турците не намаляват; безнаказаността им е пълна. Те не връщат ограбеното, не връщат добитъка, не позволяват да се възстановяват разрушени села, нито да се прибира жетвата. Между това гладът се приближава. Хиляди семейства живеят от подаяния и в колиби. Вече се появяват болести, особено много умират деца. Изход от това положение, поврат към по-добро не се вижда отникъде. Напротив, възниква страх от нови кланета на християни.

Дълбока скръб и отчаяние са обхванали народа; той няма сили да се съпротивлява. Спасение може да дойде само отвън. Трябва ли да говорим, че българите възлагат всички свои надежди на руския цар, на православна Русия?

Вчера българският епископ, като ми изброи всички народни страдания, убийства, незаконни арести, осквернени и разрушени църкви, с плач ме молеше да сложа пред краката на господаря-император молбите, които българите със сълзи му отправят, да се трогне от участта им и се застъпи за тях.

Аз имах честта да уведомя Ваше превъзходителство за гореизложеното с вчерашната телеграма.

С дълбоко почитание и неизменна преданност имам чест да бъда, уважаеми господине, покорен слуга на Ваше превъзходителство.

Княз Церетелев.

[На с. 1]

До н[егово] пр[евъзходителст]во Н. К. Гирс
и пр. и пр.

452

1876 юли 29, Бекет. — Писмо от Андрей Матев до Кириак Цанков в Букурещ

Не е получил отговор относно уреждането на разноските, направени от трима Ботеви четници. Иска да заминава за Сърбия, за да вземе участие във войната.

Бекет, 876 юли 29.

Брате Цанков,

На 16 миналия [месец] ви изпроводих през офицерина Петреску рекомандателно писмо с две бележки от хората, на които длъжнеем от

17 майя[1] (на хана Шандъров 220 fr. за три момчета в разстояние на 24 дни и 45 fr. за каруца [за] пренасяне на потребните [неща] от Крайова), за които съм гарантирал, за да освободя хората в определеното време. Но отговор нямам никакъв.

Също желая да замина с Д. Славков в Сърбия, за да дам и последната си помощ, но нямам нито една пара, с какво ще ида? Жалко, братя, когато толкова уважавате онези, които си жертвуват не само залъка от устата, но и живота си, само за да помогнат на братята си; виждам, братя, противното, че оценяват още за глупост тази света работа.

Изпроводете ми, моля ви, за да ми улесните отиването ми в С[ърбия], за да стана последовател на братята си в Балкана.

Здравств[ув]ай.
Ваш признателен
А. Матев

[На с. 4 адрес]
D[omnului]ssalle
D[omnu]lui C. Ţa[n]cov
Bucureşt[i].

Ф. КЦ, п. 103, 140. Автогр. с маст. повр. 2 л. 2 п. с. 34·5/21

[1] Вж. писмо от Андрей Матев от 1 юни с. г. до Бълг. человекол. настоятелство — док. № 423.

453

1876 юли 30, Русе. — Доклад от Ричард Рийд до Хенри Елиот в Цариград

На 29 юли е била произнесена присъдата над 20 въстаници. Трима са били екзекутирани веднага, след като били страшно малтретирани.

№ 34

Rustchuk, 11[1] August, 1876,

Sir,

I deem it my duty to report to Your Excellency that yesterday sentences were pronounced upon about 20[2] of the insurgents captured during the late rising in this vilayet.

Eight or ten were condemned to 15 years hard labour, others to shorter terms; a few were acquitted; and three were condemned to be hanged and were executed immediately after the breaking up of the Court.

I am told by several persons who happened to be present that, so slight was the cord with which one was executed, that it broke three times, and it did not break a fourth time solely from the unfortunate man being in fact, partly held up by several of the military who were carrying out the execution. The intense suffering of the wretched man may be imagined.

The other two who suffered, I am told also by several witnesses, were most inhumanly treated on their way to the scaffold by their executioners, who appeared to be gloating over their revolting task, by making use of the most shocking expressions and gestures to every Bulgarian Christian they met on the way.

The effect of the cruel barbarity of these scenes on the Christians here in general, native and foreign, is such that it will be a matter of sur-

prise if another chapter is not soon added to the already notorious tale of „Turkish atrocities in Bulgaria"[3].

I have the honor to be
etc... etc...
(Signed) R. Reade

P. S.

Since writing the foregoing, a gentleman has come to tell me that it has been ascertained that the Procureur of the Government at the trial only asked for the execution of two of the men that were hanged; he asked for imprisonment, with hard labour, for the third, but the Court, notwithstanding, condemned him to death. I had heard of this from several, but was not sure till now that it was really the case.

His Excellency
The Right Hon. Sir H. G. Elliot...

ИБИ — БАН. Фотокоп. англ. ез. 3 л. 3 п. с. 32/18. Ориг. се съхранява в Архива на М-вото на външните работи в Лондон.

Публ. в: Turkey № 1 (1877) Correspondence respecting the Affairs of Turkey. London, 1877, № 58 — прил.; и в превод в: Положението на българския народ под турско робство. Състав. и ред. Николай Тодоров. София, БАН, 1953. с. 328

[1] Н. ст. [2] Подсъдимите са били 23 души, предимно участници в четите на Хр. Ботев и Таньо Стоянов. [3] Загатва се вероятно за книгата на У. Гладстон „Турските ужаси в България и Източният въпрос".

Превод:

Копие
№ 34

Русе, 11 август 1876.

Господине,

Считам за свой дълг да съобщя на Ваше превъзходителство, че вчера бяха произнесени присъди на около 20 от въстаниците, заловени през последното въстание във вилаета.

Осем от тях бяха осъдени на 15 години тежък труд, други — на по-къси срокове, няколко бяха оправдани и трима бяха осъдени на смърт чрез обесване и бяха екзекутирани веднага след приключване на съдебното заседание.

Научих от няколко души, присъствували [на екзекуцията], че въжето, с което един [от въстанниците] бил обесен, било толкова слабо, че се късало три пъти; четвъртият път не се скъсало само защото нещастникът бил отчасти подпиран от войниците, които извършвали обесването. Можете да си представите адските страдания на тоя нещастник.

От очевидци също научих, че другите двама обесени били най-безчовечно малтретирани по пътя за бесилката от палачите, които явно изразявали радостта си от отвратителната си работа, служейки си с най-срамни изрази и жестове към всеки българин-християнин, срещнат по пътя.

Въздействието от тези жестоко варварски сцени върху християните, местни и чужденци, е толкова силно, че ще бъде изненада, ако не се добави нова глава към вече известните факти на „Турските жестокости в България".

Имам чест и пр...
(п) Р. Рийд.

П. П. След като написах горното, едно лице ме уведоми, че държавният прокурор през време на процеса искал смъртно наказание само за двама от обесените, а за третия искал затвор с тежък физически труд. Въпреки това съдът го осъдил на смърт. Чух това от няколко места, но досега не бях сигурен дали това е така.

До сър Хенри Елиот...

1876 юли[1], Пловдив. — Приложение № 1 към доклад № 135 от княз Алексей Церетелев[2] до Николай Гирс[3] в Петербург[4]

Съдържа подробни и поименни сведения за ограбените и изгорени селища в Пловдивския санджак и за броя на избитите българи.

A. K № 2433/76

Ad. № 135, 1876,
Philippopoli[5].

Liste des localités saccagées et brûlées totalement ou en grande partie par les bachibouzouks et les troupes ottomanes en avril 1876 dans le sandjak[6] de Philippopoli.

Nahia[7] de Koyoun tépé[8].

Sindjirli[9], une église, une école, 200 maisons. On prétand que quelques unes furent incendiées par les bulgares mêmes. Les huttes des habitations furent brûlées une seconde fois le 28 juin.

Staro-Novo Selo[10] (Jeni keui), église, école, 300 maisons. Les prêtres Marco et Athanas furent pendus à Philippopoli, le prêtre Paul condamné à 5 ans de prison; le 14 juin les turcs d'Aïryane[11] y ont tué 12 personnes.

Elechnitza[12], église, école, 80 maisons. Le 24 avril les habitants à l'approche des bachibouzouks se sauvèrent à Koprivchtitza, laissant trente hommes pour garder le village. Nedjib aga y entra avec sa bande et tua les personnes suivantes: le vieux Vidiev, S. Vidiev, N. Soubov, P. Alchinsky[?], A. Soubov, S. Volcov, N. Vanev, V. Ivanov, I. Pantchev, N. Balev, I. Balev, Dimitar, la femme [de] Momtchev, M. Petkov, P. Mitov, T. Stamanov[?], A. Konstantinov et N. Georgiev[13]. L'église brûlée avait couté 80 000 piastres.

Krastovo[14], église, école, 80 maisons.

Ouzoun Gueren[15], église, 70 maisons.

Eregli[16], église, école, 130 maisons. Les bachibouzouks ont enlevé 470 boeufs et vaches, 3500 brebis, 40 chevaux, 2000 kilos de froment, 11 des habitants furent tués à Panigurichté, où ils s'étaient sauvés, et 3 — après leur retour au village.

Vara[?] gull[17], 45 maisons.

Ayradjik[?][18], 50 maisons.

Perouchtitza[19], 2 églises, 2 écoles, 350 maisons. Le prêtre Stoyan tué, ainsi que 800 à 1000 habitants.

Pastoucha[20], 20 maisons.

Jdrebetchka[21], école, 90 maisons, prêtre Theodore pendu à Philippopoli.

Kozarsko[22], 110 maisons, prêtre Stoyan tué.

Tzaratzovo[23], école.

Nahia Rouptchos[24]

Bojkovo[25], église, école, 60 maisons, 20 personnes tuées par la bande d'Achmed aga.

Dedovo[26], 20 maisons détruites par le frère du précédent — Smail aga, qui a tué quelques personnes, entre autres un vieillard et une femme. Le

butin, enlevé ensuite par Deli Ahmed, fut chargé sur 15 chevaux; il prit aussi 500 brebis.

Sotir[27], le village a été détruit par Smail aga; il y tua le maître d'école et encore un homme et deux femmes.

Autres casas[28]

Batak[29], 700 maisons, détruit par Ahmed aga Tymrychly; près de 2000 personnes y périrent après avoir rendu leurs armes. Nombre de femmes et d'enfants furent enlevés; trois de ces—jeunes filles furent tuées le 17 juin près de Philippopoli par leurs ravisseurs — Saïd, les fils Hadji Koka et autres, qui les avaient durant un mois traînées avec eux.

Wetryen[31], bombardé sans cause par Hafus Pacha.

Streltcha[32], une 50-aine de maisons turques y furent brûlées.

Popintzi[33]

Radilovo[34]

Kara Moussal[35]

Slavovitza[36]

Akandjouyo[37]

Tchanaktchievo[38]

Doganovo[39]

Djoumaia[40]

Elchitza[41], pillé par les habitants d'Abdolar[42], qui ont enlevé entre autre près de 5000 brebis. La femme de Theodor Doytchov a été tuée pour s'être défendue contre les outrages.

Kalaglare[43]

Kopelii[44]

Golak[45]

Déré Orman[46]

Syrt Orman[47]

Tekir[48]

Oldjoular[49]

Elli dere[50]

Sechi Kachla[51]

Liakovo[52]

Chakalar[53]

Koula[54]

Kasapli[55]

Stcherkovo[56]

Hadjiili[57]

Dinkata[58]

Kerezli[59]

Zlakoutchan[60]

Tzerovo[61]

Lesitchevo[62]

Kalouguerovo[63]

Metchka[64]

Petrich[65]

Alikotcha[66]

Panigurichté (Otloukkeui), 2500 maisons; le saccage a eu lieu sous le commandement de Hafous Pacha.

Klissoura, 500[67] maisons; le chef des bachibouzouks était Toussoun bey de Karlovo; les autorités ont confisqué et vendus pour 50 000 piastres de différents produits, huile, etc.

Les monastères bulgares eurent le même sort. Le 28 avril le couvent de la Ste Vierge á Kritchma[68] fut pillé par les bachibouzouks-pomaks, conduits par Djeferoglou Suleiman et Djinjioglou Hussein. Ils enlevèrent tout ce que possédait ce couvent: 30 ocques d'argent et 300 pièces de gros bétail. Deux serviteurs furent tués.

Le 30 avril les mêmes bandes saccagèrent le couvent de Vratchevyh[69] en y tuant trois personnes, dont un moine.

Les couvents de St Theodore[70], St Archange[71] et St Nicolas[72] furent pillés et brûlés comme les précédents.

НИХБ. 494/50. Фотокоп. фр. ез. 6 л. 6 п. с. разл. разм. Ориг. се съхранява в СССР — ЦГИАМ.

Публ. в превод в: Положението на българския народ под турско робство. Състав. и ред. Николай Тодоров. София, БАН, 1953, с. 302—303

1—3 Датата, авторът и получателят са определени въз основа на съдържанието и на доклада на кн. Ал. Церетелев под № 131 от 15/27 юли 1876 г., поместен в: Архив на Найден Геров. Ч. II. Под ред. на М. Г. Попруженко. София, 1932, с. 204—206, № 222. 4 Определено по получателя, дн. Ленинград. 5 Дн. Пловдив. Във фотокоп. написано навсякъде „Philippopolis". 6 Окръг, област. 7 Селска община, съставена от няколко села. 8 Овчехълмие, Пазарджишко. 9 Дн. Веригово, Левскиградско. 10 Дн. Старосел, Пловдивско. 11 Дн. Мътеница [?] Пловдивско. 12 Пловдивско. 13 Във фотокоп. презименатa на всички са написани накрая с of или ef. 14 Дн. Красново, Пловдивско. 15 Дн. Беловица, Пловдивско. 16 Ерели, дн. Смилец, Панагюрско. 17 Вероятно Саръгьол, дн. Блатница, Пазарджишко. 18 Вероятно Айваджик, дн. Дюлево, Панагюрско. 19—20 Пловдивско. 21 Жребичко, Пещерско. 22 Пещерско. 23 Пловдивско. 24 В Родопите. 25 Пловдивско. 26 Дядово, Пловдивско. 27 Дн. Св. Спас, Пловдивско. 28 Околии. 29 Пещерско. 30 Тъмръшлията. 31 Пазарджишко. 32—33 Панагюрско. 34 Пловдивско. 35 Дн. Виноградец, Пазарджишко. 36 Пазарджишко. 37 Аканджиево, Пазарджишко. 38 Дн. Розово, Пещерско. 39 Доганово Конаре [?], дн. Мало Конаре, Пазарджишко. 40 Дн. Сбор, Пазарджишко. 41 Панагюрско. 42 Дн. Априлци, Пазарджишко. 43 Дн. Долно Левски, Панагюрско. 44 Кепели, дн. Свобода, Панагюрско. 45 Ихтиманско. 46 Дерехарман, дн. Долно Вършило, Пазарджишко. 47 Сыртхарман, дн. Горно Вършило, Пазарджишко. 48 Текира, дн. Триводица, Пазарджишко. 49 Аджиларе[?], дн. Ал. Константинов, Пазарджишко. 50 Дн. Ветрен дол, Пазарджишко. 51 Ишикашли[?], напълно разрушено. 52 Ляхово[?], Пазарджишко. 53 Шахларе[?], дн. Памидово, Пазарджишко. 54—55 Кула Касапли, дн. Ивайло, Пазарджишко. 56 Щърково, Пазарджишко. 57 Хаджили — Дн. Юнаците, Пазарджишко. 58 Пазарджишко. 59 Дн. Добровница, Пазарджишко. 60 Злакучене, Пазарджишко. 61—63 Пазарджишко. 64 Дн. Оборище, Панагюрско. 65 Дн. Средногорец, Пирдопско. 66 Аликочево, дн. Капитан Димитриево, Пещерско. 67 В ориг. написано погрешно 5000. 63 Кричим, Пловдивско 69 Кричимски манастир. 70 Перущенски. 71 Църква в Перущица[?]. 72 Калугеровски манастир.

Превод:

Към № 2433/76.

Към № 135, 1876,
Пловдив.

Списък на опустошените и изгорени напълно или отчасти селища от башибозуците и от турските войски в Пловдивския санджак през април 1876.

Нахия Коюнтепе

Синджирли — една църква, едно училище, 200 къщи. Твърди си, че някои били запалени от самите българи. Колибите на населението са изгорени за втори път на 28 юни.

Старо Ново село (Еникьой) — църква, училище, 300 къщи. Свещениците Марко и Атанас са обесени в Пловдив, свещеник Павел е осъден на 5 години затвор. Турците от Айреме са убили на 14 юни 12 души.

Елешница — църква, училище, 80 къщи. При приближаването на башибозуците на 24 април, жителите избягали в Копривщица, като оставили 30 души да пазят селото.

Неджиб ага навлязъл тук със своята банда и убил следните лица: старият Видьов, С. Видьов, Н. Събев, П. Алшински [Арашчийски ?], А. Събев, С. Вълков, Н. Ванев, В. Иванов, И. Панчев, Н. Балев, И. Балев, Димитър, Момчева, М. Петков, П. Митов, Т[?] Стаменов[?] А. Константинов и Н. Георгиев. Изгорената църква струвала 80 000 пиастра.

Крастово — черква, училище, 80 къщи.

Узунгерен — черква, 70 къщи.

Ерели — черква, училище, 130 къщи. Башибозуците задигнали 470 волове и крави, 3500 овце, 40 коне, 2000 кила пшеница. 11 от жителите са били убити в Панагюрище, където били избягали, и 3 — след тяхното завръщане в селото.

Саръгьол — 45 къщи.

Айваджик — 50 къщи.

Перущица — 2 черкви, 2 училища, 350 къщи. Убит е свещеник Стоян, както и 800—1000 жители.

Пастуша — 20 къщи.

Жребичко — училище, 90 къщи ; свещеник Тодор обесен в Пловдив.

Козарско — 110 къщи ; убит свещеник Стоян.

Царацово — училище.

Нахия Рупчос

Бойково — черква, училище, 60 къщи, 20 души убити от бандата на Ахмед ага.

Дядово — 20 къщи разрушени от брата на предидущия—Смаил ага, който убил няколко души, между които един старец и една жена. Плячката, задигната в последствие от Дели Ахмед, била натоварена на 15 коня. Той взел също и 500 овце.

Сотир — селото е било разрушено от Смаил ага ; тук той убил учителя, още един мъж и две жени.

Други кази

Батак — 700 къщи—разрушено от Ахмед ага Тъмръшли ; повече от 2000 души са загинали тук, преди да могат да вземат оръжието си. Много жени и деца са били задигнати, три от тези млади момичета били убити на 17 юни близо до Пловдив от своите похитители — Сайд, синовете на хаджи Кока и други, които са ги влачили в продължение на един месец със себе си.

Ветрен — бомбардиран от Хафъз паша без повод.

Стрелча — 50 турски къщи тук са изгорени.

Попинци, Радилово, Карамусал, Славовица, Аканджиево, Чанакчиево, Доганово, Джумая.

Елшица — ограбена от жителите на Абдуларе, които задигнали между другото близо 5000 овце. Жената на Тодор Дойчов била убита, като се защищавала срещу изнасилване.

Калагларе, Кепели, Голак, Дерехарман, Сыртхарман, Текира, Олджулар [?], Елидере, Сешикашла, Ляхово, Шахалар[?], Кула, Касапли, Щърково, Хаджили, Динката, Керезли, Злакучене, Церово, Лесичево, Калугерово, Мечка, Петрич, Аликочево.

Панагюрище (Отлукьой) — 2500 къщи ; опустошението тук е било командувано от Хафъз паша.

Клисура — 500 къщи ; началник на башибозушите бил Тусун бей от Карлово. Властите са конфискували и продали за 50 000 пиастра различни продукти, дървено масло и др.

Българските манастири са имали същата съдба. Манастирът „Св. Богородица" при Кричим бил ограбен на 28 април от башибозуци-помаци, водени от Джефероглу Сюлейман и Джинджиоглу Хюсеин. Те задигнали всичко, което притежавал този манастир: 30 оки сребро и 300 глави едър добитък. Двама прислужници са били убити.

Същите банди опустошили на 30 април манастира „Св. Врачеви" [и] тук убили 3 души, от които един монах.

Манастирите „Св. Тодор", „Св. Архангел" и „Св. Никола" били ограбени и изгорени като предходните.

1876 юли[1], Пловдив. — Приложение № 2 към доклад № 135 от княз Алексей Церетелев до Николай Гирс[3] в Петербург[4]

Съдържа сведения за опустошенията и грабежите в Копривщица и Ситово.

КВ. № 2433/76

Ad № 135, 1876,
Philippopoli[5].

Quelques données sur le pillage des villages bulgares.

Le bourg de Koprivchtitza (Avratalan) a été occupé par Hafys Pacha sans coup férir, mais le pillage y fut général; le Pacha même donna l'exemple, en chargeant un cheval avec du butin. Outre l'argent, les objets de prix et le mobilier, les bachibouzouks et les musulmans voisins enlevèrent 2600 brebis, 1700 agneaux, 990 vaches, 360 boeufs et 117 chevaux. A l'heure qu'il est les habitants continuent à être victimes de vexations de tout genre. On a trouvé 150 cadavres des personnes tuées par les bachibouzouks.

Dans le village de Sitova[6] un certain Deli Mehmed vint de saisir le prêtre Petco et lui demanda 50 l. t. de rançon; celui-ci ne les possédant pas, Deli Mehmed le tua et défendit l'enterrer son cadavre. Les autres habitants, pour avoir la vie sauvée, payèrent ce qu'il purent en empruntant une centaine de livres. Les plus riches, Jean et Theodore Voltchanov et Slave Stojtchov payèrent 20 l. t. par tête. Tout cet argent était prelevé pour le compte d'Ahmed aga[7], qui de fait est maître de cette partie du pays. En somme ce village lui a payé déjà 202 l. t. et se trouve reduit en servage et obligé à la corvée.

НИХБ, 495/50. Фотокоп. фр. ез. 2 л. 2 п. с. разл. разм. Ориг. се съхранява в СССР — ЦГИАМ.

Публ. в превод в: Положението на българския народ под турско робство. Състав. и ред. Николай Тодоров. София, БАН, 1953, с. 304

[1—3] Датата, авторът и получателят са определени въз основа на съдържанието и на доклад № 131 от 15/27 юли 1876 г. Вж. бележките към док. № 454. [4] Определено по получателя, дн. Ленинград. [5] Пловдив. [6] Ситово, Пловдивско. [7] Тъмръшлията.

Превод:

Към № 2433/76

Към № 135, 1876,
Пловдив.

Сведения за опустошението на някои български селища

Селището Копривщица (Аврaталан) било завзето от Хафъз паша, без да гръмне пушка, но ограбването тук е било общо; сам пашата дал пример за това, като отмъкнал един кон, натоварен с плячка. Освен сребро, ценни предмети и покъщнина башибозуците и съседите—мюсюлмани, задигнали 2600 овце, 1700 агнета, 990 крави, 360 волове и 717 коне. И сега жителите продължават да бъдат жертви на всякакъв вид притеснения. Намерени са 150 трупа на лица, убити от башибозуците.

В Ситово някой си Дели Мехмед уловил свещеника Петко и му поискал 50 л[ири] т[урски] откуп; последният нямал пари. Дели Мехмед го убил и забранил да погребат трупа му. Другите жители, за да спасят живота си, заплатили колкото могли, като взели на заем стотина турски лири. Най-богатите, Иван и Тодор Вълчанови и Слав Стойчов, заплатили 20 т. л. на глава. Тези пари били събрани за Ахмед ага, който всъщност е господар на тази част на страната. В резултат това село му платило 202 л. т. и било заробено и задължено да работи ангария.

1876 юли[1], Пловдив. — Приложение № 3 към доклад 135 от княз Алексей Церетелев[2] до Николай Гирс[3] в Петербург[4]

Съдържа подробни сведения за опустошаване на селища в Хасковско, Първомайско и другаде, изброени поименно.

C. K№ 2433/76.

Ad № 135, 1876,
Philippopoli[5].

Liste des localités pillées dernièrement, fin de juin, par les bachibouzouks.

La ville de Haskeui[6], beaucoup de maisons et deux églises, dont l'une grecque; les bachibouzouks déclarèrent qu'ils ne le savaient pas.

Les villages: Ovadjik[7]
Tyrnovo Seymen[8]
Hadji Iless[9]
Papasly[10]
Tchechniguirovo[11] (Karpous-Yen-imahallé)

Les détails sur le pillage de ces quatre derniers villages se trouvent dans le protocole de l'enquête fait sur les lieux et annexé au rapport sub № 131, du 15/27 juin[12], Philippopoli.

Karadja Halil[13], les habitants présentèrent une liste détaillée des objets enlevés, consistant en meubles, ustensiles, habillements, etc. Les bachibouzouks leur prirent en numéraire 10 003 piastres et 1353 okas de tabac. Les nommés Koliev et Kamzamal[?] payèrent plus de 1000 piastres chacun et à Goro et Tzvetco Teniev on prit par cent okas de tabak.

Kara Agatch[14]
Tatarovo[15]
Kararizovo[16]
Tchitak[17]
Semistcha[18]
Koroutchechmé[19]
Kajalié[20]
Satibegovo[21]

Katirlié[22], traversé par trois bandes, dont l'une commandée par Hadji Daoud; on enleva 800 piastres á l'un des notables, nommé Karia, son cheval et 200 piastres.

Izbelié[23]
Katounitza[24]
Konouchko Konare[25] (Ounkeui)

Kozbounar[26], pillé le 29 juin par une bande qui conduisait l'Arnaout Idiriz; les habitants perdirent beaucoup d'effets et payèrent 750 piastres. Le 30 juin vint une autre bande: pour échapper aux mauvais traitements ils payèrent 2500 piastres qu'ils durent emprunter à leur voisins musulmans. Le jour suivant arriva encore une bande sous les ordres de Ferhad, mais ils ne purent extorquer que 300 piastres.

Hodjénovo[27], les habitants communiquent la liste d'objets enlevés à l'église: 2000 piastres, des habits sacerdotaux dans le prix de 500 piastres, deux encensoirs, 21 lampes en argent, 3 croix. Les meubles brisés valaient 350 piastres.

НИХБ, 496/50. Фотокоп. фр. ез. 3 л. 3 п. с. разл. разм. Ориг. се съхранява в СССР — ЦГИАМ.

Публ. в превод в: Положението на българския народ под турско робство. Състав. и ред. Николай Тодоров. София, БАН, 1953, с. 304—305

[1]—[3] Датата, авторът и получателите са определени въз основа на доклад № 131 от 15/27 юли 1876; вж. бележките към док. № 454. [4] Определено по получателя, дн. Ленинград. [5] Пловдив. [6] Хасково. [7] Българско Оваджик, Харманлийско. [8] Дн. Марица, Харманлийско. [9] Дн. Първомай. [10] Дн. Поповица, Асеновградско. [11] Асеновградско. [12] Доклад № 131 е от 15/27 juillet [юли]; вж. Архив на Найден Геров. Под ред. на М. Г. Попруженко. Ч. II. София, 1932, с. 204—206, № 222. В случая е направена грешка в месеца вероятно при преписването. [13] Дн. Караджалово[?], Първомайско. [14] Дн. Брястово, Хасковско. [15] Първомайско или Хасковско. [16] Карареизово, дн. Болярци, Асеновградско. [17] Дн. Бяла река, Първомайско. [18] Дн. Клокотница, Хасковско. [19] Дн. Горски Извор, Хасковско. [20] Дн. Върбица, Първомайско. [21] Дн. Милево[?], Асеновградско. [22] Катърли, дн. Боянци, Асеновградско. [23] Избегли, Асеновградско. [24] Асеновградско. [25] Дн. Конуш, Асеновградско. [26] Дн. Дълбок извор, Първомайско. [27] Дн. Богданица, Асеновградско.

Превод: Към № 135, 1876, Пловдив.

Списък на опустошените места от башибозуците напоследък — в края на юни.

Градът Хасково — много къщи и две черкви, от които една гръцка; башибозуците заявили, че не знаели това.

Селата: Оваджик
Търново Сеймен
Хаджиелес
Папазли
Чешнегирово (Карпус енимахле, Асеновградско)

Подробности по опустошението на тези последни четири села се намират в протокола на анкетата, направена на място, и прибавен към рапорта под № 131 от 15/27 юли, Пловдив.

Караджахалил — жителите представили един подробен списък на задигнатите вещи, като мебели, покъщнина, дрехи и др. Башибозуците им взели в брой 10 003 пиастра и 1353 оки тютюн. Колев и Камзамал[?] заплатили повече от 1000 пиастра всеки и от Горо и Цвятко Теневи взели по 100 оки тютюн.

Караагач
Татарево
Карареизово
Читак
Семихча
Куручешме
Каяли
Сатабегово

Катърли — прекосено от три банди, от които една командувана от Хаджи Дауд; били задигнати 800 пиастра от един от първенците; от друг, на име Карьо — коня му и 200 пиастра.

Избегли
Катуница
Конушко Конаре (Оункьой)

Козбунар — ограбен на 29 юни от една банда, водена от Арнаут Идириз[?]; жителите изгубили много вещи и платили 750 пиастра. На 30 юни дошла друга банда. За да се избавят от лошо отнасяне, те платили 2500 пиастра, които трябвало да заемат от техните съседи — мюсюлмани. На следващия ден дошла още една банда под ръководството на Ферхад, но те не могли да измъкнат повече от 300 пиастра.

Ходжиново — жителите съобщили списъка на вещи, задигнати от черквата: 2000 пиастра, свещенически дрехи на стойност 500 пиастра, две кандилници, 21 сребърни лампи, 3 кръста. Унищожените мебели стрували 350 пиастра.

1876 август 2, Пловдив. — Писмо от Вельо Богданов до Найден Геров[1] в Цариград[2]

Изгорелите села според сведения, събрани досега от кн. Ал. Церетелев, възлизат на 60. Бойково, Дядово, Ситово, Сотир и други села са между най-пострадалите. За разрушаването на другите села още нямат подробни сведения. От Копривщица се е получило изложение до Митрополията, в което се изброяват понесените загуби. Кн. Церетелев и Юджин Скайлер заминават за Северна България.

Ваше благородие,
почитаеми господарю[3],

Както се види от писмото Ви от 31 юлия, моето писмо от 18 юлия не Ви е угодило никак и даже Ви е разсърдило и затова ми пишите, че в Цариград не било като в Пловдив да може человек да се вижда с когото ще и когато си ще и че трябвало да Ви пиша всякой ден, особено като нямам никаква друга работа сега. На тези думи аз няма що да Ви отговоря, освен да Ви благодаря, че ми напомняте за това, що ми е длъжност. Но от друга страна мен е мъчно, загдето съм станал причина, за да негодува Вашето сърце. Затова позволете ми да Ви представя някои и други извинения, с които желая да придобия разположението Ви и да махна или поне да намаля големината на погрешката си, а следователно и развълнуването на чувствата Ви, на които аз никак не желая да се нарушава добрата хармония. Първо, аз не знаех, че трябвало да Ви пиша всеки ден, та затова Ви съм писал в неделята веднъж. Като казвам в неделята веднъж, аз трябва да Ви кажа за ясност на думите си, че слагам и тия писма, които съм писал Герчу. Второ, аз не бях съвсем без работа. Киязът[4] ми даваше да преписвам, както ми даваxте и Ваше благородие; а понеже той черпеше сведенията си повечето от Митрополията, то аз му превождах[5], колкото ми идеше отръки, писмата, които взимахме оттам. Трето, думите „можете да вземете писмата на дядо владика[6], които му пратиха оттук", които срещате в писмото ми от 18 юлия, аз никак не щях да им дам място в писмото си, защото ме изображават за мързелив, но вместих ги, защото исках да Ви посоча източника на сведенията, които Ви съобщих и защото исках да ги узнаете с всичките им подробности. Но аз съм оставил означените думи без нужното разяснение и това е най-голямата ми погрешка. Аз трябваше да кажа, че князът сам прави извлечение от някои писма, за съдържанието на които аз нищо не можех да Ви пиша. Ето защо съм писал: „Вземете от дядо владика писмата, изпратени от Пловдив."

При все това обаче, ако и да имам тези извинения, аз никак не отричам погрешката си и моля да ми я опростите.

Масло са взели в Карлово[7]. Щем им пишем, ако е по-малко от 100 оки[8], да вземат още. Сирене доносваха минали[я] петък, изпълниха се 93 оки. Доматите са още скъпи, та ще остане за по-после да ги направи баба Ивана. Колкото за пари, в по-първите си писма все Ви сме писали отгде сме вземали и где сме ги дявали. Писали сме Ви тъй също, че сме вземали от Ив. Сахатчия 200 гр. Сега щем вземем още малко, за да можем да станем идаре[9], догдè си дойдете.

На г-н Ив. Джуджев казахме да даде две лири турски на Стефаница поп Василева за сметка на г-на Евлогия[10].

Таир отиде вчера в Копривщица, за да доведе булката на бая Спаса[11], та като дойде, щем му кажем да видят да намерят ечемик.

Най-важното, което трябва [да] узнаете от тукашните приключения, то е каталога на изгорените села, който възлизат до 60 според сведенията на княза; но аз не извадих копие от изложението, което беше направил князът, защото щях да го (изложението) забавя в преписването, па мислех, че може [да] се вземе пак от Митрополията това изложение заедно с други писма. Но тъй като писмата бидоха изпратени в Цариград, то аз ще се ограничa само с подробности, които съм спазил от писмата, които проводих за княза. Първо за Бойково[12]: на 25 априлия башибозуци под началство[то] на Смаил ага, като доближили до Бойково, пратили да искат от селяните вода и коне за старите башибозуци. Догде да намерят коне, Смаил ага нахлул с дружината си в селото, за да заминат за Дядово[13]. Хората се изплашили, та побягнали. Смаил ага се благодарил с малко грабеж, защото брат му Адил ага щял да довърши примирението на бойковските комити (?!). Но как усмирил Адил ага тези върли бунтовници без оръжие? Заклал 11 душ[и] от първенците, които излезли да го посрещнат, ограбил всичко, що намерил: 104 говеда, 23 коня, 1269 глав[и] овци и кози, 280 кила пшеница, 30 кила фасул, 60 кошера пчели. Най-сетне изгорил цялото село освен 5 къщи и църквата, която остала без украшения и потребните неща. Сега бойковци живеят под открито небе. Като заминал Смаил ага за Дядово, жителите с плач и писък разбягали се, без да знаят на къде отиват. Башибозуците изгорили 20 къщи и 20 сламеници и си отишли заедно с плячката си, която натоварили на два коня, взети от селото. Като се върнали дядовци, те пратили на Смаил ага 4 агнета бакшиш за дано отвърнат повторното му нахлуване и опустошение. Но като минували пратениците през Ситово, хваща ги тамошни[ят] господар Дели Ахмед, който, като се научва, че не било опустошено цялото село, отива със 100 башибозука и премахва и останалата част от селото. Из пътя среща един побелял старец, изпратен от селяните, и го посича. От бягащите селяни той застигва друг старец и една жена, които и посича, а детето на последната хвърлил в едно дере. Плячката си вдигнал на 15 коня, вземени от дядовци. За да хариже[14] живота на нещастните жители на Дядово, той им поискал 3000 гроша, които те нямали да броят, та му дали 500 овци и един запис за 800 гр. Този същи[ят] Дели Мехмед в Ситово[15] намерил време в тия размирия да се обогати и да удовлетвори своята страст за отмъщение и за кръвопийство. Почнал от поп Петка. Най-напред му искал коня, после искал оръжие, по-после пари и най-после го вързал заедно с други двама ситовци и ги подкарал, под предлог, че били комити, да ги предаде на (главния) управител на онова окръжие — Ахмед ага. Щом изля[зъ]л от селото, поставил попа на нишан[16] и с думите „7 лири“, (поп Петко му дал 7 лири, за да се избави, но той искал 50[17]) опушнали[18] го и го съсекли на късове със сина си. Слав Константинов и Тодор Славов, които били вързани заедно със свещеника и които гледали ужасната трагедия, която се разиграла пред очите им, събрали със заеми и с молби оттук, оттаме 100 лири и ги дали на този мъчител. С разни изтезания той принудил много други лица да му дадат кой по 10, кой по 6, по 5 лири. Всичко, що е ограбил, само в Ситово пари на 202 лири възлиза. Но не е само това. Той е взимал от ергените пари, за да ги ожени за това момиче, което иска ергенът. Четири такива с насилие сватби станали в Ситово. Цялото село робува по чифлиците му.

Сотир[19] тъй също не се избавил от общата участ на селата по Доспатската планина. Селото било обърнато на прах и пепел, разбира се, след като го ограбили. Жителите останали живи, за да умират после един след други от глад, а зимас и от студ. Само учителят бил убит с един селянин, две жени и 4 деца.

Един селянин от Елшица[20] (в Пазарджишко) на име Тодор Дойчов, дава следующите сведения: съседите им турци от Абдуларе[21] често им говорили, че е дошел еджеля[22] на гяурите и че скоро щат ги колят. Кога видели, че горят околните села, елшичани помислили, че турците са почнали вече да привождат отдавнашното си намерение в изпълнение, та взели да бягат, кой накъдето види. Тогаз абдуларци влязат в селото им, опленят го и подпалят го. Кога се върнали жените, мъжете затворили в Пазарджик като комита, а оттам ги докарали тук — те намерили от 90 къщи само 40 здрави, но с голи стени. Аз виждах от тези нещастници тука да ходят да просят. Писачът на писмото се оплаква на владиката, че един абдуларец убил жена му, защото тя се скопчила заедно със зълва си и свекърва си и тъй не се оставили да станат жертва на скотските страсти на този див читак.

За разрушението на другите села нямаме достатъчни подробности. Знаем само, че Неджиб ага сам съсякал 13 души, две жени, които останали в Елешница, за да пазят селото. В Ерели[23] освен убитите в Панагюрище, троица убили след възвръщането на селяните.

От Копривщица изложението до Митрополията казва, че 130 души има убити, но повече селяни, които са съсечени от башибозуците, макар и да им се не противили, като влезли в селото. Откраднати били 117 коня, 364 вола, 996 крави и телци, 2650 овци и кози, 1708 агнета, 3 бивола и 3 магарета. В минутата, когато се писало изложението, дошли 3 жени и една мома, та се оплакали, че като си брали дърва в гората, хванали ги турци и ги злоупотребили. Аскерът[24] бастисвал[25] често къщя без мъже.

Наконец длъжен съм да Ви кажа, че князът с американския консул[26] ще иде за Габрово, Ново село[27], през Ямбол и Бояджик[28].

С най-голямо почитание остаям

Ваш най-покорен слуга

В. Богданов

Пловдив,
2-и август 1876.

Ф. НГ, дял III. Автогр. с маст. 4 л. 8 п. с. 27·5/22

[1] Получателят е определен по фонда и съдържанието. [2] Градът е определен по получателя. [3] Н. Геров. [4] Ал. Церетелев. [5] Превеждах. [6] Панарет. [7] Дн. Левскиград. [8] Ока = = 1282 г. [9] Ред, пестене. [10] Георгиев. [11] Д-р х. Иванов. [12—13] Пловдивско. [14] Подари. [15] Пловдивско. [16] Прицел. [17] Поставеният в скоби израз в ориг. е даден под черта. [18] Застреляли. [19] Дн. Св. Спас, Пловдивско. [20] Панагюрско. [21] Дн. Априлци, Пазарджишко. [22] Край, смърт. [23] Дн. Смилец, Панагюрско. [24] Войската. [25] Нападал. [26] Ю. Скайлер. [27] Троянско. [28] Ямболско.

1876 август 4, Пловдив. — Писмо от Вельо Богданов до Найден Геров в Цариград[2]

Следствията над арестуваните българи се водят неправилно и беззаконно. Властите се позовават на лъжливи показания. На някои заседания на следствената комисия е присъствувал и кн. Ал. Церетелев, който се опитал да разобличи неверните показания. Затворниците се подлагат на нечовешки изтезания, за да изтръгнат необходимите за следствието признания. Много села в Хасковско са напълно ограбени от башибозушките банди.

Ваше благородие,
почитаеми господарю[3],

Завчера вечерта Ви писах за приключенията, които станаха във времето на българското въстание, а днес искам да Ви съобщя някои подробности за начина, по който ставали изпитите на затворниците, и за новите безчинства на башибозуците, които заминаха по Петровден за театъра на войната[4].

Явих Ви в едно от по-напредните си писма за показанията на двама синджирлийци[5], обвинителите на г-на Цока Каблешкова. Тогава Ви забележих, че макар и да се видя всичката лъжливост на показанията на тези двама даваджии[6], Каблешков се пак задържа в затвора, защото имал още един. Той бил един налбантин[7] от Ново село[8]. На истинтака[9] му беше присъствувал и княз Церетелев[10]. Изпитуеми[ят] казал, че новоселци не пристаяли да въстават срещу царя, но Бенковски[11] ги уверил, че всички първенци взели участие в това предприятие, като им показал една прокламация, на която между многото подписи, той видял подписите на г. г. Груев[12], Искров[13], Каблешков[14] и пр. Като потвърдил до три пъти това същото показание, казали му да излезе. Тогази князът побутнал един от консулите, а именно г-на Шуйлера[15], американски[ят] консул, да попита у кого е прокламацията, която им е оставил Бенковски. Той посмънкал и казал, че изгоряла. После го попитали знае ли да чете и да пише, а той казал, че не знае. Как познал тогава подписите, не знаем. Но и след тези явни злонамерени лъжи, Цоко седя цял месец в затвора до завчера, в петък. Безпристрастните съдници намерили още един подобен обвинител. За да разберете колко са били истински обвиненията, които е показал, доста е да Ви кажа, че той бил един изрод грък, потурчен. До пъти ще Ви съобщя неговите показания, защото сега не ги знам положително.

Когато присъствувал князът в изпитателната комисия, преди налбантина изпитвали един поп от Брацигово[16]. Попът бил 70—75-годишен, а от биене и от мъки той си изгубил и сили, и чувства, тъй щото той потвърждавал всичко, каквото го питали, но само с климане на главата, защото гласът му бил съвършено изгубен. Само веднъж той се поскопитил и казал: „Не, аз не съм рекъл на селяните да идат в гората“, но тези думи не били преведени на турски и не ги записал писарят. И тъй той си изля[зъ]л и оставил у всички увереност, че той е подбудител на въстанието, тъй щото решило се да го обесят; но по висока заповед, бесенето се отложило.

Какви мъки е претърпял горки[ят] свещеник, можем да си представим от следующите фактове: общински[ят] писар в Пазарджик бил затворен още в началото на въстанието. Първи[ят] въпрос, който му пред-

ложили, бил тоя: „Писал ли е х. поп Георги[17] по селата писма в смисъл да подбужда хората на въстание?“ Той понеже не дал утвърдителен отговор, един юзбашия[18] го хванал, бил го, обковал го в железа и го оставил, та стоял три дни обесен в тия железа. След 23 дена затвор в Пазарджик, докарали го заедно с 418-те души в Пловдив. Известно Ви е, по пътя как са постъпявали с тях. Тука го държали още 60 дена в такива мъки, щото го принудили да напише следующите думи: „Щом приемете това писмо, да се приготвите да посрещнете нови[я] цар.“ Попът от Козарско[19] село накарали да го подпише, че е истинско. На други[я] ден Козма Спасич (името на писаря) протестовал. Отговорило му се, че писмото е съдрано и че той няма защо да се бои. Това един факт. Друг: с тая съща цел мъчили общински[я] чаушин[20]. Всичко било употребено: и бой, и със синджир[21] изтегнат по очите си, и затвор в захода, и други много изтезания в продължение на два месеца. Человекът обаче нищо не знаял и нищо не казал. Трет: Атанас Карапиколов, когото хванали гърците от Станимака[22] в Катърлие[23], гдето бил учител, и го предали на правителството, след като бил намерен за невинен, казали му: „Ако щеш да те пуснем, кажи, че владиката[24] и всичките пловдивски първенци са пращали писма по селата, за да бунтуват хората.“ Той противостоял и затова не само го били безмерно, но му туряли книги, напоени с газ между пръстето на краката му, и когато задрямвал, те запалвали книгите, та тъй не му давали мира ни минута. Макар и да му изпогорили по този начин краката и макар да му не дали да заспи в продължение на цели недели, като държали пред очите му запалена свещ, та тъй му повредили и очите, обаче той не потвърдил това, което не е било.

От всичко това се познава колко по-големи са били страданията на онзи клети[я] старец, като поп. Нека Ви напомня и страданията на поп Петра[25] от Пещера, и тогаз ще стане ясно, че турски[ят] фанатизъм е бил двойно по-разпален към свещениците.

За безчинствата на башибозуците в Хаскьойската каза[26] аз Ви писах по-напред накратко и означих имената на ония села, за които се научихме, че са обрани. Подробности Ви съобщих тогава само за Дервент[27]. Сега трябва да притуря, че всичко, що Ви съм явил, е истинско, че момичета на 8 год. са насиловани и умирали и че троица: Начо Ге[о]ргиев и двама братя Мандьо и Пейо Запрянови били убити. Потвърдява се тъй също, че жените в Караиризово[28] седели цяла нощ в едно блато, за да не паднат жертва в ръцете на тия скотове, а пък жените на Караагач[29] бягали на полето и се изпокрили в нивите и кукуруза.

Катърлие било честито да го посетят три дружини башибозушки. Едната, от 9 душ[и], безчинствувала, била и грабила. Втората, под началство на х. Дауда, направила същите злодеяния. На някого си Панайота взела 800 гр. Третата, турци от Тополово[30], докончила[31] грабежа и безчинствата. На Митя Червенков взела 320 гр., а на Каря, който бил изпратен от х. Дауда в Хаскьой да занесе царски пари, тя взела коня и 200 гр. царски пари. Параклисът, който бил на край селото, бил запален и изгорял.

Из Козбунар[32] известяват, че на 29-и юния дошла една тълпа конници от 60 души, които и разместили по къщята си селяните. След едно добро угощение, те начнали да обикалят селото из къща в къща с голи ножове, за да грабят на хората имуществото. Не останало в селото человек небит. Жените и децата с пищене и плачене бягали на полето.

Плячката откарали с коне и мулета в селата си и не оставили селото, догде не платили селяните на предводителя им 750 гр. На утрето, без да привтасат селяните да си починат, ето ти и други неканени гости. Предводителят им захванал да иска хиляди, хиляди грошове. Селяните най-после се съгласили да му дадат 2500 гр., половината на които те побрали помежду си, а за другата половина дали запис на турците от ближното село, та си платили честно на почтения ага. Козбунарци били готови да отдадат всичкото си имане, само и само да не виждат ужасите на първата тълпа. Но у турчина няма милост, няма съвест: селяните трябвало да претърпят върлуванията на тая втора дружина, както на първата и както на третата, която дошла на другия ден, след втората. Началникът й принудил селяните да платят и нему 300 гр. Кой може да си представи положението и отчаянието на селяните, когато са видели и трети път омразните гости под заповедите на Ферхада?

Ходженовци[33] писали на владиката само за църквата, че башибозуците, като счупили вратата, влезли в църквата, изпочупили прозорците, взели 2000 гр. от църковната каса, нови св[ети] одежди, купени за 500 гр., 2 кадилници, 21 кандила сребърни, 3 слънца, 3 кръста сребърни и строшили един полюлей за 350 гр.

В Аджилес[34] църквата била още в по-жалостно положение: олтарът, престолът, тронове, полилеи, кандила, всичко било поразено и съсипано, тъй щото когато влезли князът и драгоманинът на фр. консул[35], не могли да удържат сълзите си.

Това ми са засега сведенията. Ако се науча до утре още, пак ще се повърна за тези работи. Сега приемете поздравление от баба Ивана, бая Спаса и всички роднини. Приемете тъй също и уверение за голямото към Вас почитание

на Вашия най-покорен слуга В. Богданов

Пловдив,
4-и август 1876.

Р. Р. Баеви Николови си добиха едно мъничко момиче завчера в неделя.

Ф. НГ, дял Ш. Автогр. с маст. 4 л. 8 п. с. 27·5/22

[1] Получателят е определен по фонда и въз основа на съдържанието. [2] Градът е определен по получателя. [3] Н. Геров. [4] Сръбско-турската. [5] От Синджирли, дн. Веригово, Левскиградско. [6] Тъжители, обвинители. [7] Ковач, който подковава добитък. В ориг. погрешно „ламбатин". [8] Старо Ново село, дн. Старосел, Пловдивско. [9] Разпита, следствието. [10] Алексей Николаевич. [11] Георги. [12] Иоаким. [13] Тодор Кесяков. [14] Цоко. [15] Юджин Скайлер. [16] Пещерско. [17] Тилев. [18] Капитан. [19] Пещерско. [20] Подофицер, ст. стражар. [21] Верига. [22] Дн. Асеновград. [23] Катарли, дн. Боянци, Асеновградско. [24] Панарет. [25] Чяпаръзов. [26] Хасковската околия. [27] Дн. Дебър[?], Първомайско. [28] Карареизово, дн. Болярци, Асеновградско. [29] Дн. Брястово, Хасковско. [30] Харманлийско. [31] Довършила. [32] Дн. Дълбок извор, Първомайско. [33] Ходжиново, дн. Богданица, Асеновградско. [34] Дн. Първомай[?]. [35] Д'Истриа.

1876 август 6, Пловдив. — Писмо от Вельо Богданов до Найден Геров[1] в Цариград[2]

Мнозина от затворените пловдивски първенци са наклеветени от известния му х. Симо. Дядо Рангел Гичев от Перущица още не е пуснат. Обвиняват го и за близките му отношения с руския консул. Турците от Устина опекли на шиш едно момче от Перущица. Батак бил нападнат от повече от 5000 турци. Клането било поголовно, а изстъпленията и грабежите са неописуеми. Укрилите се в черквата батачани били подложени на нечовешки мъчения и после изклани. Обвинява Дизраели и английските анкетьори в безсрамно и бездушно отношение към страданията на българския народ и в укриване на истината.

Ваше благородие,
почитаеми господарю[3],

В писмото си от 4-и августа обещах Ви се да се повърна за работата на г-на Цока[4]. Днес ида да изпълня обещанието си, а същевременно и длъжността си. В последното си писмо Ви писах, че освен синджирлийците[5] и налбантина[6] новоселец[7], Цоко имал още един даваджия[8], който е обвинявал не само него, а всички български първенци заедно с владиката[9]. Аз Ви казах, че той бил потурчен грък. Според както изпитах вчера, той бил известни Вам х. Симо, който се бе хванал есенес в Пазарджик и който беше се показал като преносител на писма от един владика до друг; знаете, че по неговите лъжливи показания бяха затворили и един ханджия от Пазарджик. Той бил затворен от зимас в Одрин и сега се намерило за нужно да дойде да оправи той света. Преди година, година и половина казал, че се върнал заедно с Тодораки Искров[10] от Цариград, отгдето им дали две писма: едно от генерал Игнатиев[11] до Ваше благородие, а друго от Екзархията до тукашната митрополия. Щом приели тука писмото, в митрополия свикали събрание от всички първенци, между които бил и г[осподин] Груев[12]. Решавали, що решавали, изпратили писма за Чирпан, Хаскьой[13], Захара[14] и Пазарджик. В писмата се казвало, че времето наближило, затова трябва да се съберат пари и да се направят потребните приготовления. За себе си казал, че го изпратили в Араповския манастир[15], за да го не усетят от правителството, че е разносил писма, и да го хванат. Тамо преседял няколко време, а после тръгнал за насам. Като минувал през Катуница[16], Цоко, който правил[17] в това време тамо и правил кайвене[18], запрял го да се поразговорят за работите. Като попитал х. Симо между другото г-на Цока защо не направи кайвенето по-здраво, гевгирлия[19], Цоко му отговорил: „Ех, да минем тая година тъй, та догодина ще го направим по-темелия[20] с турски глави." От Катуница той станал заранта и си дошел по железницата, а оттук го изпратили с писма от митрополията. Ходил, що ходил, най-после го хванали от правителството.

В тази историйка Вие виждате как изкусно е сплетена мрежата, в която се мъчили да вкопчат отведнъж всички отлични граждани заедно с всичкото ни духовно началство. Но истината трябвало да възтържествува и затова кознодейците[21] побъркали майсторията си. Лъжата им излязла твърде лесно на мегдан[22]: Тодораки извадил писма, които е приимал в продължение от пет-шест години насам, и доказал, че ако и да приимал, т. е. ако и да вадил преди две години тескере[23] за Цариград, обаче той не ходил по някакви си причини. Г-н Цоко, ако и да се мъчил

да докаже, [че] той не е виждал друг път тогози человека, но не можал. Най-после той сполучил да хване лъжата му, когато на въпроса му, кога е тръгнал от Катуница, заран или вечер, х. Симо отговорил, че той дошел тука заранта по железницата. Тук се познала лъжата му, защото, както знаете, железница не дохожда от Катуница заран, а вечер. Като се унищожават показанията за двамата, то, разбира се, не могат да се вземат във внимание и за третия. Всичко това е тъй. Обаче споменатите три лица не се признават за невинни, а се освободиха само защото им се заповяда, а без тая заповед бог знае докога щяха да ги оставят да гният в тъмницата.

Дядо Рангел от Перущица още не е пуснат. Говорят, че му рекли в конака: „Ти се държеше все с руския консул[24], па и момичето си завел в къщата му; нека дойде да те отърве сега.“ Учим се, че той пращал в Перущица барут, когато беше дошел на последне време да иска аскер[25]. Други казват, че той знаял за убитите турци, а пак не обадил, преди да ги убият, затова го обвинявали и затова го не пущат.

Вчера ми приказва един перущенин, че едно момче на име Никола х. Тодоров Гинчев, което устинци[26] намерили там близо в една кория[27], водили го да им покаже где бил скрил баща му парите си и го опекли на шиш. Това било още в първите дни, когато изгоря Перущица и когато хората се разпобягали, кой където видял. Откак се прибрали перущенци на развалините на селото си, устинци хванали да им се хвалят, че тъй посекли оногози, тъй изгорили къщите на оногози, тъй безчестили и най-сетне, че тъй опекли тогози момъка. Нашите станали любопитни, почнали да дирят трупа му, когото и намерили опечен, и шишът седял още на него набоден.

За такива зверства разказва една жена от Батак: като дошли башибозуците, на число повече от 5000 души, под началство[то] на някого си Ахмедаа[28], чорбаджиите излезли да ги посрещнат. Ахмедаа и всички с него първенци на башибозуците им се заклели, че няма да им сторят нищо, само да си дадат силяха[29]. Като си принесли силяха, честният началник нарязал мръвка по мръвка другите чорбаджии, а младият Трендафил бил опечен на шиш. „Писък и рев беше“, казваше горката попадия, „до небеса“. Селото било заобиколено и затова никой не можел да избегне от ножа и огъня. Една голяма част от жителите навлязла в черквата, дано там поне намерят спасение със сърдечна молба към бога. Но и то не помог[на]ло. Откак разчистили всичкото село, дошло ред и за църквата. Пуснали най-напред всичките кошери и с това направили писъка и риданията двойни и тройни; защото пчелите извършили, както трябвало, мисията си. След това нахвъргали връзки слама запалена, та тъй димът задавил нещастните жертви и пресяквал отвреме-навреме отчаяните им стенания. Курщумите летели кот всяка страна и падали като град върх[у] злоорисаните глави. Най-после хванали да ги извождат по няколко души, да ги събличат и да ги колят на сечник[30]. Баскали[31] где завърнат. Но за всичките не се държало този ред: войскарите искали всякой да има после с що да се хвали, та влезли в църквата и се надваряли кой повече да заколи. Тук разказвачката запря; тя просто ридаеше, сълзите и глъбоките въздишки не я оставяха ни дума да издума. Работата беше за нейния стопанин, попа. Башибозуците го намерили в някое кюше, скрит заедно с учителя. Извадили ги и подкачили на попа да режат брадата заедно с бузата, а после подкачили да режат пък членовете на тялото му. Това същото направили и с учителя. Както виждате, картината е вън

от всяко описание. И най-поетическото перо не може я представи във всичката ужас и във всичката й трагичност.

Какво седи Дизраели и бъбри за преувеличение и невярност на тези страшни произшествия? Но за негово щастие и за наша голяма скръб някои от тези произшествия не бидоха потвърдени пред неговите пратеници[32]. В Калофер попитал дали са изгорили башибозуци някой чифлик, а те му казали, че не. Попитал тъй също за момичета дали има горени в Калофер и отговорило им се тъй също, че няма. По коя причина не са обяснили на тези англичани, че в Калофер няма изгорено ни чифлик, ни момичета, а всичко това е станало в Ново село[33] — не знаем? Приказват, че имало с тях турци, и затова се боели. Кой знае какво е било, но туркофилството на тези английски комисари се разбра от всякого. На Христаки старият от тях казал, че не е възможно да нямат първенците и духовните началници известие (предварително)[34] от работите, които станаха по възбунените места. В Клисура отишли заедно с Тосун бей и заповядал да въздигнат табиите[35], които според казването на разрушителя били въздигнали бунтовниците. То били, казват, не табии, а просто ендеци[36] и дувари[37] по гьоловете[38]. Па и табии да са, защо да се въздигнат? Че щели да дойдат и други след тях!! Какво им трябва тям?

Най-после нека Ви явя и това още, че някога подарения чрез Вашѐ благородие кръст на перущенската църква заедно с други вещи църковни се продавали у един златарин-арменец.

С най-голямо почитание остаям

Ваш най-покорен слуга

В. Богданов

Пловдив, 6-и август 1876.

Ф. НГ, дял III. Автогр. с маст. 4 л. 7 п. с. 26/21

[1] Получателят е определен по фонда и съдържанието. [2] Градът—по получателя. [3] Н. Геров. [4] Каблешков. [5] От Синджирли, дн. Веригово, Левскиградско. [6] Подковач на добитък. [7] От Ново село, дн. Старосел[?] Пловдивско. [8] Тъжител. [9] Панарет. [10] Кесяков. [11] Николай Павлович. [12] Иоаким. [13] Хасково. [14] Ст. Загора. [15—16] Асеновградско. [17] Бил. [18] Кафене. [19] С камъни и тухли. [20] С по-здрави основи. [21] Интригантите. [22] Наяве. [23] Паспорт, пътен лист. [24] Н. Геров—вицеконсул. [25] Войска. [26] От Устина, Пловдивско. [27] Гора. [28] Ахмед ага — Барутанлията. [29] Оръжието. [30] Дръвник. [31] Обирали. [32] У. Беринг и придружаващите го лица. [33] Пловдивско или Троянско. [34] В ориг. е написано под текста. [35] Укрепления, окопи. [36] Трапове, ями. [37] Зидове. [38] Локви.

460

1876 август 7, Одрин. — Доклад от Хътън Дюпюи до Лорд Едуард-Хенри Дърби в Лондон

Осведомява го за потушаването на въстанието в Клисура и Батак. Описва изтезанията на някои от арестуваните.

Adrianople[1], 19th[2] August 1876.

My Lord,

Following up my report on the recent Bulgarian insurrection, and the excesses committed by the Turkish irregular troops against the Christian population of this vilayet, I have the honour to acquaint Your Lordship with some further particulars in connection with those events.

The following details connected with the destruction of Klissoura (Prassadin Dervent) were related to me by some inhabitants of that village during my visit there.

On the 2nd of May last some unknown persons entered the village in disguise and after spreading the rumour that the Turks were going to massacre them, they disappeared.

On the 8th of May, Toussoun Bey of Carlovo[3], at the head of a numerous band of Bashibozouks surrounded the village and began firing. They then set on fire some shepherd's huts, and so alarmed the people that they left all their property, and fled for their lives. Toussoun Bey and his irregulars, instead of pursuing the guilty, and those in arms, attacked the village, and after plundering everything they found, and killing — so far as I have been able to ascertain some 200 persons, (chiefly women and children unable to make their escape with the rest) they set the village on fire, reducing it to a heap of ashes, and hence they were forced to wander in the mountains, and then took refuge in the neighboring village of Avratalan[4].

When the regular troops, entered this latter place, they arrested the men and sent them to Philippopoli, of whom five died on the road or in prison. Soon after another Pasha (Mir-alai)[5] came to Avratalan, and took out of the village all the women and children belonging to Klissoura, together with the men who were left, under pretext that he was going to send them to their village, but instead of this, they were exposed to the excesses of the troops, who I was told stripped them to search for money etc, everything found upon them was taken away, and they were told to go back to Avratalan.

Later on another Pasha visited Avratalan, who conveyed them peaceably to Klissoura where he left some troops for their protection. He told them at the same time to take the necessary measures to rebuild their houses and promised to send them a Mudir[6] with a few zaptiehs to guard them.

On the arrival of this functionary he called together all the women whose husbands were either imprisoned or dispersed, and subjected them to fresh plunderings, taking from them every thing they had saved from the previous predatory incursions. On arriving at their village, they told me that they found many new graves opened, and the bodies taken out, apparently for the purpose of seeking for valuables.

Two cases out of several were related to me at Klissoura to prove the massacre of women and children. The wife of Nickolas Kozarin[?] who had been recently confined, was killed with her four children, an old woman and a servant girl. Their bodies, I was also told, were subsequently found in a well, — that of the baby horribly gashed. The wife of Christo Tsantchoff was killed, as well as her two daughters, one of whom had not long before been confined of twins, both babies, together with one of the children of the second daughter were cut into pieces, while the fourth child of this family, a little girl, was carried off, and in being claimed by the father, Ivan Stanev, from a gipsy woman of Carlovo, its restitution was refused unless he could produce testimony.

This village has lost among other property some 50 000 arshins of abba, (37 000 yards) a coarse woollen cloth manufactured for sale; upwards of 900 boilers used for distilling attar of roses, this year's produce estimated at about 9000 l., half of which amount was paid in advance, and is therefore due at present by the villagers. As regards the loss in household goods and

furniture, it is difficult to give an estimate. At the time of this occurance, I am informed about two thirds of the people were away on business.

I was unable to visit Batak owing to the difficulties of the roads, but I am informed by the inhabitants of the neighboring village, Peshtera, that the destruction, and loss of property in the village of Batak has also been very great This place, it appears possesses some 260 saw-mills for preparing planks, and carried on a considerable trade in timber with Smyrna and other places, and paid to Government an annual revenue in this article alone some 4000 l. All these mills have been destroyed, while upwards of 7000 heads of cattle carried off by the Bashibozouks. The Government is now very active in giving every assistance in restoring all the stolen cattle, not only to this village, but to all who have been plundered of their animals.

The following case as regards torture was related to me while in Peshtera by the sufferer himself. On the 7th of June last, pope Peter Patcharutoff, one of the two priests of Peshtera, a large village at the foot of the Rhodope mountains, was apprehended and interrogated the same day at the residence of the Kaimakam. He was accused of being implicated in the recent disturbances. As he indignantly denied the charge, he was on the following day sent under an escort of ten Bashibozouks and two zaptiehs to Tatar Bazardjik. No sooner out of the village, when he was conducted to a spot where the dead bodies of some Bulgarians lay unburied, and threatened, that unless he made the revelations required of him, he too would be put to death, and his body added to those he saw before him. As he appeared to hesitate, he was laid down on the ground, when he was beaten with a stick, and threaten with knives, and forced for the sake of his life, to sign a statement to the effect, that he together with five other Bulgarians of Peshtera had taken part in the revolutionary movement. He was then taken to Tatar Bazardjik where on being examined he denied the truth of the statement, and narrated the circumstances under which it was extorted from him. From Tatar Bazardjik he was, on the 10th of June sent to Philippopoli. As he persisted in the denial of the truth of his forced declaration, he was for eight hours, he told me, chained to the prison window. The torture was then modif ed; he was then put into the „poluse"[7], a sort of cupboard, as far as I can understand, where it is impossible to stretch one's limbs, and therefore sleep is out of the question. For five days, he told me, he had to endure this sort of torture, at the end of which he was again examined, and as he repudiated more strongly than ever his extorted statement, and declared he was innocent of all complicity in the late disturbances, he was set free in the prison, from which he was not released until the 1st of July.

With the greatest respect
I have the honor to be,
My Lord,
Yours Lordship's
Most obedient
Humble Servant,
I. Hutton Dupuis

ИБИ — БАН. Фотокоп. англ. ез. 10 л. 10 п. с. 32/19. Ориг. се съхранява в Архива на М-вото на външните работи в Лондон.

Публ. в: Turkey № 1 (1877). Correspondence respecting the Affaires of Turkey. London, 1877. № 95, прил.; и в превод в: Положението на българския народ под турско робство. Състав. и ред. Николай Тодоров. София, БАН, 1953, с. 329—331

[1] Одрин. [2] Н. ст. [3] Дн. Левскиград. [4] Копривщица. [5] Полковник. [6] Управител. [7] Карцер.

Превод:

Одрин, 19 август 1876.

Милорд,

Продължавайки моя доклад върху неотдавнашното българско въстание и извършените изстъпления от турските нередовни войски срещу християнското население във вилаета, имам чест да запозная Ваше превъзходителство с някои други подробности във връзка с тези събития.

Следните подробности, свързани с разрушаването на Клисура (Прасадин дервент), ми бяха разказани от някои жители на това село през време на посещението ми там:

На 2 май т. г. няколко непознати лица влезли преоблечени в селото и след като разпространили слуха, че турците щели да изколят селяните, изчезнали.

На 8 май Тосун бей от Карлово начело на многочислена башибозушка банда заобиколил селото и започнал обстрелването му. Тогава те подпалили няколко кошари и така разтревожили хората, че последните изоставили всичкия си имот и избягали, за да спасят живота си. Тосун бей и неговите нередовни войници, наместо да преследват виновните и въоръжените, нападнали селото. След като разграбили всичко, което намерили, и избили, доколкото бях в състояние да установя, около двеста души (главно жени и деца, които не могли да избягат с останалите), те подпалили селото и го превърнали в купище пепел. Селяните били принудени да се скитат по планините и се подслонили в съседното село Аврaталан.

Когато редовните войски влезли в това село, те арестували и изпратили в Пловдив мъжете, от които петима умрели по пътя или в затвора. Скоро след това друг паша (миралай) дошъл в Аврaталан и извел всички жени и деца от Клисура заедно с мъжете, които били останали, под предлог, че ще ги изпрати в тяхното село, но вместо това те били подложени на изстъпление от страна на войските, които, както ми се каза, ги съблекли, за да търсят пари и пр. Всичко намерено върху тях им било отнето и им било казано да се върнат в Аврaталан.

По-късно друг един паша посетил Аврaталан и мирно ги отвел в Клисура, където той оставил малко войска, за да ги защищава. В същото време той им казал да вземат необходимите мерки да построят наново къщите си и обещал да им изпрати мюдюр с няколко заптиета, които да ги пазят.

С идването си този чиновник свикал всички жени, чиито мъже били затворени или прогонени, и ги подложил на ново ограбване, вземайки от тях всичко, което те спасили от предишните разбойнически нападения. Те ми казаха, че като се върнали в селото си, намерили много пресни гробове отворени и труповете извадени явно с цел да се вземат скъпоценностите.

За да ме уверят, че са били убивани жени и деца, бяха ми разказани в Клисура два измежду многото случаи: жената на Никола Козарин [Козинаров?], който наскоро бил задържан, била убита заедно с четирите си деца, една стара жена и слугинята. Каза ми се също, че труповете им били впоследствие намерени в кладенеца; трупът на малкото дете бил ужасно насечен с нож. Била убита и жената на Христо Цанчов, а също така и нейните две дъщери, едната от които малко преди това родила близнаци; двете бебета заедно с едно от децата на втората дъщеря били насечени на парчета, докато четвъртото дете на това семейство, малко момиче, било отвлечено от една циганка от Карлово. Когато бащата Иван Станев потърсил детето си, [властта] му отказала да го върне, докато не представи доказателства.

Това село е загубило между другото имущество около 50 000 аршина (37 000 ярда) аба — груб вълнен плат, произвеждан за продан, над 900 казана, използувани за дистилация на розово масло. Тазгодишното производство се пресмята на около 9000 турски лири. Половината от тази сума е била платена предварително и поради това сега се иска от селяните; относно загубата в покъщнина, стока и мебели мъчно е да се даде една оценка. Бях уведомен, че по време на тези събития около две трети от хората били на работа вън.

Не бях в състояние да посетя Батак поради затруднения по пътищата, но аз съм осведомен от жителите на съседното село Пещера, че разрушението и загубата на имуществото в село Батак са били също големи. Изглежда, че това село е имало 260 дъскорезници за приготвяне на дъски, въртяло значителна търговия с дървен материал със Смирна и другн места и плащало на правителството годишен доход само по това перо около 4000 турски лири. Всички тези фабрики били разрушени, а над 7000 глави добитък бил задигнат от башибозуците. Правителството сега е много дейно в даване на всяка подкрепа за връщането на всичкия краден добитък и не само от това село, но и от всички други, чиито домашни животни са били ограбени.

Когато бях в Пещера, следният случай на изтезание ми бе разправен от самия пострадал човек : на 7 юни т. г. поп Петър Пачарутов[?], един от двамата свещеници в Пещера, голямо село в полите на Родопските планини, бил задържан и разпитан същия ден в резиденцията на каймакамина. Той бил обвинен, че бил замесен в недавнашните размирици. Тъй като той с възмущение отхвърлил обвинението, на следния ден бил изпратен под охраната на десет башибозуци и две заптиета за Пазарджик. Щом [излезли] от селото, той бил отведен до едно място, където лежали непогребани труповете на няколко българи, като бил заплашен, че ако не направи исканите разкрития, ще бъде убит и неговият труп ще бъде прибавен към тези, които вижда пред себе си. Тъй като изглеждало, че той се колебаел, бил повален на земята, бит с пръчка, заплашван с ножове и за да спаси живота си, бил принуден да подпише едно показание, което гласяло, че с петима други българи от Пещера той бил взел участие в революционното движение. Тогава бил отведен в Пазарджик, където при разследването отказал истинността на показанието и разправил обстоятелствата, при които то му било изтръгнато. От Татар Пазарджик на 10 юни той бил изпратен в Пловдив. Той ми каза, че понеже упорствувал да отрича истинността на направената декларация, в продължение на осем часа бил прикачен с окови за затворническия прозорец. След това изтезанието било променено, той бил поставен в „полюс", един вид шкаф, доколкото можах да разбера, в който е невъзможно човек да си простре крайниците, и затова и дума не можело да става за спане. Той ми каза, че в продължение на пет дни трябвало да изтърпи този вид изтезание, след което пак бил разпитан и тъй като отхвърлил по-енергично от всякога изтръгнатото показание и заявил, че е невинен в каквото и да било съучастие с недавнашните размирици, той бил оставен на мира в затвора, откъдето бил пуснат едва на 1 юли т. г.

Имам чест и пр.

И. Хътън Дюпюи

До Държавния секретар на външните работа на нейно величество

в Лондон

461

1876 август 13, Пловдив. — Писмо от Вельо Богданов до Найден Геров[1] в Цариград[2]

На два пъти му е изпратил подробни и достоверни сведения за потушаването на въстанието, съставени въз основа на писмени документи. Жребичко е било обрано и запалено. Една част от населението избягала, а другата била избита. Заловените в Брацигово били доведени в пловдивските затвори и подложени на големи страдания. Останалите живи бездомници се скитат голи и гладни. Башибозуците мъкнат голяма плячка от говеда и покъщнина.

Ваше благородие,
почитаеми господарю[3],

Вярвам да сте приели две тетради, една от 9-и, а друга от 11-и августа, в които се излагат станалите досега скръбни произшествия. За повечето от тях Вие сте известени и затова нямам нужда да потвърдявам истинността им. Ще кажа само, че всичките почти забележени там случки се основават на писмени документи, които е могла да събере митрополията; аз съм притурил твърде малко. В това писмо искам да направя някои малки допълнения :

В Жребичко[4], село в Пазарджишката каза[5], населено с българи и турци, последните от есенес заплашвали първите, че щат ги колят. В последните дни на априлия те действително хванали да правят думите на дело. Селяните, като видели, че почнали да преминуват чети башибозуци, които предавали всичко на меч и огън, и че и техните турци полудели, те побягнали, без да вземат нещо, с голи души в Брацигово[6]. Първи

побягнали жените, мъжете били на полето, 16 души не сполучили да отичат с множеството и били посечени от техните турци, които обрали селото и му дали огъня. Когато се предаде Брацигово, мъжете бидоха докарани в тукашните затвори, где от мъки и лобут[7] един от тях се преселил на оня свят, а жените бидоха поселени на пепелището на селото си. След някой ден затвор или по-добре мъчение мъжете бидоха освободени всички освен попа и чорбаджия[та], които бидоха обесени, и други 12 души, които се откараха на Едрене[8] под затвор. Колкото заживите, не зная що да река. Страшно е и да си помисли человек за техния живот под открито небо, без риза, без да имат с що да утолят глада си. Завчера бяха дошли десетина жени и няколко мъже, за да приберат добитъка си, който се намирал тука в конака. Но турците от селото им, като се научили, дошли и казали на конака, че тази стока е „комита малъ"[9]. Тогаз правителството им повърнало парите, които взело по-напред по бяло меджидие на добиче, и ги изпратило да си идат. В такъв случай житото им ще остане на полето и зимас щат се хранят само с въздух.

В чифлика на Мехмед бей в селото Калековец (Ачкьой)[10] и досега се намира едно момиче от Перущица, което се държи заключено в една стая. Един път то се помолило през прозореца на един от ратаите да дойде в града да обади на владиката и на други големци, та дано поне те да могат да го изкопчат из ноктето на този бей.

От две седмици насам хванаха да се връщат от военното поле башибозуци. По коя причина, не знам, та то и не ни влиза в работа[та]. Това, що заслужава внимание, то е, че докарват бюлюци[11] говеда, овци, коне и пр. Завчера, в събота, бяха докарали около 30 крави. Хора, които са ходили по Сърбия, казват и утвърждават, че тези говеда не са сръбски, както казват черкезите и башибозука, а са откъде Пиротско и Софийско. На моста завчера, в понеделник, бяха видели два коня, [натоварени] с шопски дрехи. В Пазарджик видели да се продават цели сюрии[12] овци.

Тия дни са намерили парчета книги, залепени в конака. В тях се казвало, че правоверните чакат воля да тръгнат да премахват гяурите и че ако правителството не им позволи, те щат тръгнат, без да го питат. Не се знае доколко е истинен тоя слух. Мен ми се иска да вярвам, че [Турция] не ще допусне да се повтори това, за което се осъжда от всичкия свят, толкоз повече че сега и Англия се отказва да я поддържа.

Пишехте ни да вземем пари, ако нямаме, или от г-н Чалики[13], или от Ив. Сахатчият[а]. Ние искахме от Иванчо, но той беше болен, па нямаше и готови пари, та ни не даде. Оттова ние взехме на 5-и того от г-на Чалики 200 гр., а на 11-и г-н Петър беше взел от Иванча още 200 гр. От тях за Тодорка, момичето от Враня, похарчихме 32 гр. (25 за кунд[у]ри[14] и 7 за прежда), на Ганината сестра 25 гр., на Бойка за харчлък[15] 15 гр., за кован на конете 26 гр. и пр., а остатъкът са у мене. Личовите момчета дохождаха пак за пари, но аз не им дадох и рекох да Ви попитам. Надяват се, че баща им ще им прати, понеже му писаха първен, че им трябват.

Баба Ивана Ви поздравлява нарочно.

С най-голямо почитание към Вас остаям

Ваш най-покорен слуга

В. Богданов

Пловдив,
13-и август 1876.

Ф. НГ, дял III. Автогр. с маст. 2 л. 4 п. с. 26/21

[1] Получателят е определен по фонда и по съдържанието. [2] Градът е определен по получателя. [3] Н. Геров. [4] Пещерско. [5] Околия. [6] Пещерско. [7] Бой. [8] Одрин. [9] Собственост на комитите. [10] Пловдивско. [11—12] Множество, стада. [13] Николай. [14] Обуща. [15] Дребни разноски.

462

1876 август 17, Пловдив. — Доклад от Ф. Р. Ж. Калверт до Хенри Елиот в Цариград

Блак бей и Ив. х. Пенчович са се завърнали от обиколката на пострадалите области. Според тях турските жестокости са естествена реакция срещу действията на самите въстаници и броят на убитите в Пловдивския санджак не превишава 3000 души. Арестувани са някои от водачите на башибозуците.

№ 3

British Vice Consulate.
Philippopoli[1], August 29[2], 1876.

Sir,

I have the honor to inform Your Excellency that Blacque Bey and Yovantcho Effendi[3], the Christian commissioners sent by the Porte to investigate, on the spot, the atrocities committed by the Turkish irregular troops in this s a n d j a k[4] or district during the late insurrection, returned yesterday afternoon to Philippopoli from their journey among the villages.

I called this morning on the commissioners, and was favoured by Blacque Bey, who, as far as I could judge, spoke with perfect fairness, with a detailed account of their investigations, of the principal points of which it may be useful that Your Excellency should be informed ere the return of the present Commission to Constantinople.

Your Excellency will, of course, understand, that I do not pretend to estimate the value of the opinion formed by these gentlemen.

The Christian commissioners, one of whom, Yovantcho Effendi, is himself a Bulgarian, state themselves to be satisfied that deeds of great atrocity, on the part of the insurgents, marked the commencement of the rising in May last; and that cruelties were designedly committed by the insurgents, as being the means best calculated to bring on a general revolution troughout Bulgaria, by rendering the situation of the Christians, however peacefully inclined, so intolerable, under the indiscriminate retaliation which the governing race would be sure to attempt, as to force them, in self defence, to rise. Among other instances of this, Blacque Bey mentioned to me that the Christian inhabitants of a village near Tirnova related to him how at the beginning of the revolt, the insurgents had seized a wealthy Turk of the locality, beloved by Christians and Moslems alike for his justice and benevolence, had buried him up to the waist in the earth, and then stoned him to death.

In the reprisals that ensued, the number of Christian victims, according to Blacque Bey, does not exceed 3000, about half of whom were women and children; whereas of Turks some 400 had been killed. This estimate, Your Excellency will bear in mind, relates to the sandjak of Philippopoli alo. e, which does not include Tirnova, Bazardjik, and other places where massacres also occurred.

Although not specially empowered to punish those guilty of these massacres, Blacque Bey took upon himself to order the arrest of Toussoun Bey, Achmet Agha, Ali Pehlivan, and other leaders of Bashibozouks, who, after the re-establishment of comparative peace, returned to their respective homes, and sent for this purpose a company of forty zaptiehs, obtained, if I remember right, from the governor of Tatar-Bazardjik, under the command of Edhem Agha, a determined and trustworthy officer of police. Achmet Agha, and, he believed, Ali Pehlivan likewise, are now in custody, and are, I understand, to be tried for their crimes.

A severe example, made in the persons of these ruffians, would, I have no doubt, even now produce a salutary effect, and serve to deter from fresh acts of lowlessness, which they would be likely to commit on their way back from Servia, the irregular forces now employed against that Principality.

I have the honor to be, with great respect,

Sir, etc...
F. R. J. Calvert,
Acting Vice-Consul.

His Excellency
The Right Hon. Sir Henry G. Elliot, etc...
Constantinople

ИБИ — БАН. Фотокоп. англ. ез. 7 л. 7 п. с. 32/19. Ориг. се съхранява в Архива при М-вото на външните работи в Лондон.

Публ. в. Turkey № 1 (1877). Correspondence respecting the Affairs of Turkey. London, 1877, № 222 — прил.

[1] Пловдив. [2] Н. ст. [3] х. Пенчович. [4] Окръг.

Превод:

№ 3.

Британско вицеконсулство.
Пловдив, 29 август 1876.

Имам чест да уведомя Ваше превъзходителство, че Блак бей и Йованчо ефенди, християните-комисари, изпратени от Портата да разследват на самото място жестокостите, извършени от турските нередовни войски в този санджак или окръг през последното въстание, вчера следобед се завърнаха в Пловдив от тяхното пътуване из селата.

Аз се обадих тази заран на комисарите и бях приет от Блак бей, който, доколкото мога да съдя, говори напълно обективно, с подробно описание на техните разследвания, с по-главните точки на които може би е полезно Ваше превъзходителство да бъде запознат преди завръщането на тази комисия в Цариград.

Ваше превъзходителство, разбира се, схваща, че аз не съм в състояние да дам преценка на мнението, изразено от тези господа.

Християните-комисари, един от които, Йованчо ефенди, самият той българин, казват, че са убедени, какво деяния от голяма жестокост, извършени от въстаниците, определили началото на въстанието през миналия май; и че жестокости нарочно били извършени от въстаниците като най-доброто средство за повдигане на обща революция в България, правейки положението на мирно настроените българи толкова нетърпимо при безразборното отмъщение, което господстващата раса сигурно ще извърши, че ще ги накара в самозащита да въстанат. Като пример за това Блак бей ми разправи, че християни, жители на едно село, близо до Търново, му казали как в началото на въстанието въстаниците заловили един местен заможен турчин, който бил еднакво обичан и от християни, и от мюсюлмани за неговата справедливост и щедрост, заровили го до кръста в земята и го били с камъни до смърт.

По време на отмъщенията, които последвали, броят на жертвите християни според Блак бей не превишава 3000, около половината от които били жени и деца; от турците били убити около 400. Ваше превъзходителство трябва да има предвид, че тези данни се отнасят само до Пловдивския санджак, който не включва Търново, Пазарджик и други места, където също са станали кланета.

Въпреки че не е бил нарочно опълномощен да накаже виновните за тези кланета, Блак бей взел върху себе си отговорността да заповяда арестуването на Тосун бей, Ахмед ага, Али Пехливан и други водачи на башибозуци, които, след като било установено относително спокойствие, завърнали се по своите домове; за тази цел той използувал един отряд от 40 заптиета, даден му, доколкото си спомням, направо от управителя на Татар Пазарджик, под командата на Едем ага, решителен и верен полицейски офицер. Ахмед ага, струва ми се, и Али Пехливан са сега в затвора и разбирам, че ще бъдат съдени за техните престъпления.

Не се съмнявам, че строгият пример, наложен в лицето на тези разбойници, има даже и сега благотворни резултати и ще послужи да бъдат избягнати нови действия на беззаконие, които навярно ще извършат на връщане от Сърбия нередовните войски, които сега се използуват срещу това княжество.

Имам чест и пр.

До негово превъзходителство
сър Х. Елиот, Цариград

Ф. Р. Ж. Калверт, и. д. вицеконсул

463

1876 август 19, Пазарджик. — Писмо от Атанас П. Шопов до Иоаким Груев в Пловдив[1]

Завърнал се е от обиколката си по околните села. Почти всички са пострадали и са изгорени. „Сиромашията, голотията" и изстъпленията на турците са неописуеми.

Т. Пазарджик, 19-ти август 1876.

Господ[ин] Груев[2],

Снощи се върнах от пътуването си до Батак и Брацигово. Аз заминах през селата Аликочево[3], Козарско[4], Бега[5], Жребичко[6], Корията[7], Радилово[8] и Пещера. Всичките тия села освен Пещера донякъде и Брацигово са обрани и изгорени. Не мога Ви изкажа в писмото си работите, които срещнах и видях по тия места. Бележил съм го всичко подробно. Сиромашия, голотия, насилства, безчестия — нищо повече. Сега след малко тръгвам за Панагюрище и оттам за Раковица[9] и Петрич[10]. Мисля, че сте приели писмото ми от 15 настоящаго, в което Ви давах части от бележките си за Ветрен[11] и др.

Колкото засега извинете дето Ви не пиша повече.

Ваши А. П. Шопов

ДБИВ — Пловдив. Ф. ГИГ, Ар. 5115. Автогр. с маст. 2 л. 1 п. с. 20/13

[1—2] Или до Георги Груев в Цариград. [3] Дн. Капитан Димитриево, Пещерско. [4—6] Пещерско. [7] Ясъкория, дн. Равногор, Пещерско. [8] Пещерско. [9] Дн. Голяма Раковица[?], Елинпелинско. [10] Дн. Средногорец, Пирдопско. [11] Пазарджишко.

464

1876 август 26, Русе. — Писмо от Иваница Данчев до Петрана Обретенова в Русе[1]

Научил е, че преди да се обяви въстанието, брат й Георги Обретенов е бил в Ново село. Смята, че понастоящем той заедно с Ил. Драгостинов са в Ст. Загора или Сливен, а не вярва да са убити.

Русе[2], август 26-и 876.

Госпожице Петрано[3],

Изпроводеното Ви получих и съдържанието му разумях. Личността, за която питате да се известите, аз се постарах та попитах едного Аврама,

за когото споменавахте, и той ми отговори, че преди да дигнат сватбата[4], в Ново село[5] дошел от Севлиево Георги[6] с един кон и с още един човек в тяхното село, пренощували през нощта и правили заседание. Георги сутринта тръгнал за Сопот[7]. От онова време и до днес не знаят за същия дирята му.

Госпожице, а пък аз се научих, че е Иларион[8] и Георги или у Заара[9], или в Сливен, затова бъдете спокойни, че не са погубени.

Най-сетне Ви поздравлявам и известени бъдете, че в пон[е]делник ще тръгнеме за в Ц[ари]град.

Не зная какво стана с писмото на Ботев[10]. Сестричето Ви не е ли Ви писала нещо и друго? Съм Ваш

Иваница Данчев

Ф. НО, II В 354. Автогр. с маст. 1 л. 1 п. с. 25·5/20·5

[1] Градът е определен по получателя. [2] От затвора [3] Обретенова. В ориг. „Митрано". [4] Въстанието. [5] Троянско[?]. [6] Обретенов. [7] Дн. Вазовград. [8] Драгостинов. [9] Ст. Загора. [10] Кирил или Стефан.

465

1876 август 28, Бургас. — Доклад от Чарлз Брофи до Хенри Елиот в Цариград

Появилата се в Котленско чета е била разбита. Описва изстъпленията на башибозуците по тия места.

№ 18

Not sent
Home.

British Vice-Consulate,
Bourgas,
9[1] Sept. 1876.

Sir,

I have the honor to inform Your Excellency that having lately heard at Bourgas more or less circumstantial stories of outrages (wholesale massacres of women and children, a man flayed alive, girls carried eway, etc. etc.) committed by Bashibozouks in the out-of-the-way mountain villages of the Caza[2] of Slimnia[3] in the month of May last, when a band of insurgents[4] appeared in the neighbourhood, I thought it my duty to ascertain how far these reports were correct, and therefore started last week, accompanied by my brother, for the localities in which these outrages were said to have occurred.

The result of my enquiries appears to me to prove that the authorities of Slimnia, aware of the error committed by employing undisciplined and uncontrollable hordes of Turks and Circassians, took the speediest and (as far as the very limited military force at their disposal permitted) the most efficacious measures to prevent the consequences of the mistake.

The particular crimes I have alluded to were not, I am happy to say, committed in the district which I visited, and although, short of these, the Bashibozouks committed every species of excess, the conduct of the civil authorities generally, of most of the officers commanding regular troops, and of some private individuals (also Mussulmans) is worthy of the greatest praise.

I will endeavour to report to Your Excellency, in as concise a form as is consistent with clearness, what really occurred in the Slimnia Balkan towards the end of May last.

On the 19th of May, a band of Bulgarians, 28—32 in number, diversely armed, but all with revolvers, appeared at early dawn in the village of Nekokeui[5], about twelve miles from Slimnia, situated in a heavily-timbered and very mountainous country, intersected by deep ravines. The first man they met was Slav Hadji Stefanoff, and him they ordered to join them; „understanding what it meant" this man, under pretence of getting his gun, went to his house, took his wife and children to the forest, and ran to the village of Bashkeui[6] (two hours distant) to give information.

In the mean time the insurgents, giving out that they were the advanced guard of a corps of 15000, compelled 24 men to join them, and forced the village priest to bless their standard and the cause of Bulgarian liberty. After remaining here some hours, during which time the new recruits were confined and guarded within the walls of the churchyard, and the remaining men fled, with the women and children, to the mountain, they left.

From Bashkeui messangers had been sent, immediately upon the arrival of Slav, to warn the Governors of Slimnia (6 hours distant) and of Cazan[7] (two hours distant, in the Sandjak of Tirnova); a little after midday the insurgents reached Bashkeui, from which the three or four policemen had already run away, and where the only Turks were three strangers from Osman Pazar[8], selling flour; one of these men pointed his gun at the insurgents, the weapon missed fire, and he was immediately shot down.

The other two escaped by flight, and were concealed by a Bulgurian named Niccolaki Pazardjikli.

In the village 16 more Bulgarians were compelled to enlist, and a man returning from Cazan with a note to the inhabitants of Bashkeui, asking them to give information as to the number and movements of the rebels, was intercepted by the latter and told to go back and say that they would come to Cazan and take 50 men from there. After a stay of five or six hours they left and went to the hills, the men of Nekokeui and Bashkeui deserting them as soon as they could, some returning to their villages the same evening.

The insurgents were seen no more till the morning of Sunday the 21st inst., when they were perceived by regulars and Bashibozouks a mile or two from Nekokeui; from this village the soldiers took a man to call out to those Bulgarians who had been taken by force to come to them without fear; two from Bashkeui (the eleven others had already escaped) made a rush and although fired upon by the rebels were able to join the soldiers, who handed them over to the irregulars of Slimnia and Karnabad with strict injunctions that they should not be harmed; as soon as the soldiers were a little distance away, the Bashibozouks killed these men and cut their heads off.

The insurgents (and amongst them two peasants of Nekokeui who, it is said, were unable to make their escape with the other forced levies) were quickly shot down or dispersed, and the irregulars then poured into the village (Nekokeui—100 houses), whence the peasantry had again fled, and commenced an indiscriminate plunder; two Turks, Yakoub and Shaban, of the neighbouring village of Kumurdji Tchiftlik[9], looted the village shop of goods to the value of Ł T. 45., and the total value of the damage inflicted is

At this village a sergeant in command of 20 or 30 irregulars from the Caza of Tirnova turned back with his . . .[10] saying that he [has] come „to fight [and not] to plunder".

estimated at ŁT. 350. From here the irregulars were driven out by the troops, who (a small party being left in the village) were marched to Bashkeui under the command of Captain (Yuzbachi) Sali Aga, and arrived there at 2 p. m. At five o'clock a corps of 1500 Turkish and Circassian Bachibozouks under the leadership of Appas Aga of Karnabad appeared before the village and were met by Sali Aga and his 120 men, and forbidden to enter.

Appas Aga replied that „he had not come to hunt up insurgents, but to sack Bashkeui", and the Captain retorted that „he was there to defend it, and that he and his company must be killed before the village was stormed".

The irregulars then drew their knives (yataghans) and pistols, and Sali Aga, knowing the numerical inferiority of his troops, and fearing that a single Bashibozouk shot would be the signal for a massacre of the Bulgarians, was obliged to allow the entrance of Appas Aga's band, which immediately began to break windows, plunder shops, enter houses, etc. etc.

Shortly afterwards Eumer Aga, sent by the Mutessarif with a handful of soldiers, arrived, having met on the way a party of Bachibozouks with a prisoner, Vassili of Bashkeui, whom they were going to kill; this man's life was saved by Eumer[?] Aga's declairing that the Bulgarian owed him money and that their killing him would be a pecuniary loss to himself (Eumer Aga).

Sali Aga had now about 150 soldiers and was further reinforced by the Governor (Mudir) of Cazan, Hadji Shaban Aga, who came with 100 irregulars from the Caza of Osman Pazar to assist in preventing outrages; this force being still insufficient to turn out Appas Aga's men, vi et armis[11] stratagem was resorted to, and the Bachibozouks were told that they could sack the village any day, but that the most pressing business for the moment was to pursue the rebels; this arrangement being assented to, the troops marched out first, followed by the irregulars, the rear being brought up by Hadji Shaban and hundred Turks. When some little distance from the town, the Bashibozouks were informed that there were no more insurgents to pursue and that they must all return to their homes; finding themselves between two fires they dispersed, but remained for many days in the vicinity waiting, as they said, for the arrival of Chefket Pasha and consequent orders to kill and plunder; during this time they pillaged and destroyed flour-, fulling-, and carding-mills in the vicinage; they had also taken with them a lad from Nekokeui who was then working as a mason at Bashkeui (the son of a man named Georghi), and who was never afterwards seen alive or dead.

The next evening (Monday, the 22 nd) another party of irregulars appeared, under the command of Magyar Pehlivan of the Belikeuileri near Slimnia, and proceeded to the house of Nicolaki (the man who had hidden the two Turks from Osman Pazar), and tied him up, with the Mayor (Mukhtar) and two or three others; Sali Aga, the Captain, vainly attempted to get Nicolaki released, and Magyar Pehlivan, not contented with the number of his prisoners, took by force — his men drawing their weapons upon the soldiers — the eleven Bulgarians who had been carried by and who ran away from the insurgents; these were under guard but not bound, and when they were tied up by Magyar Pehlivan to take to Slimnia, Sali Aga dispatched a messanger to acquaint the Mutessarif of that town with what had happened. For twenty days the same officer, who remained in the village with 100 men,

placed lookouts (Bulgarians armed with sticks) upon the hills near, to give notice of the approach of any large body of irregulars.

The damage and loss inflicted upon Bashkeui (500 houses) is estimated at about 100 000 piastres.

At Catonista[12] (80 houses), one hour from Bashkeui, 300—500 Bashibozouks appeared on the Sunday evening and commenced plundering as usual; the villagers fled to the mountain and seeing troops advancing called out to them to hasten, as their village was being pillaged.

Here again the soldiers turned out the robbers, and fortunately before much damage, perhaps not more than Ł. T. 100 worth, was done. The Bachibozouks fired some shots upon the peasants as these ran to the hills.

At Gradetch (two hours from Bashkeui) about 3 000 irregulars arrived, having murdered on their road two persons belonging to this village, Matteo (the „Doctor") and a shepherd named Slav who was with him, as well as another shepherd, Stoian, of Indjikeui[13]; the two last named have left 12 small children who are now dependent on the charity of their neighbours. An hour after the Bashibozouks, 51 soldiers arrived, and patrolled the village, which did not suffer much on this occasion, except that during four days it had to feed the 3 000 men, who were „waiting for Chefket Pasha".

At Papasskeui[14] (230 houses, of which 10 are Turkish), 2 hours from Gradetch, Bashibozouks commenced to pour in on the 22-nd, slept there that night; on Tuesday their numbers amounted to between two and three thousand; most infortunately, the soldiers arrived here too late and before they came nearly everything portable was carried away, and most of the women outraged; from the latter violence not more than ten houses, if so many, escaped.

On the Tuesday evening appeared Sheker[?] Zadé Mehmet Aga of Slimnia (since dead), with a few soldiers and was joined by Hadji Shaban, the Mudir of Cazan, and his hundred men, and the irregulars were got out of the village, but only to encamp upon the neighbouring heights for a week „waiting for Chefket Pasha"; the neighbouring Turkish villages sent their carts to carry away the plunder, and for the time I have mentioned the village had to feed from two to four thousand men.

The pecuniary loss to Papasskeui, judging by a long but very incomplete list which I possess, cannot be less, and is probably more, than ŁT. 2000; the priest, Stefan, whose wife was outraged, his house five times broken into, and himself made to dance in the priests' clothes, has gone out of his mind; many of the men I saw seem to be afflicted with a sort of melancholy madness, and all say that they wish their lives had not been spared.

I shall have the honor of forwarding the conclusion of this Report by next weeks' mail.

I have the honor to be, Sir,
with the utmost respect
etc...
Charles A. Brophy,
Vice-Consul.

His Excellency
The Rt. Honorable
Sir Henry Elliot, etc...
Constantinople.

ИБИ — БАН. Фотокоп. англ. ез. 12 л. 12 п. с. 32/19. Ориг. се съхранява в Архива при М-вото на външните работи в Лондон.

Публ. с грешки в: Turkey № 1 (1877). Correspondence respecting the Affairs of Turkey. London, 1877, № 334 — прил. 2

[1] Н. ст. [2] Околия. [3] Сливен. [4] Четата на Стоил войвода. [5] Нейково, Котленско. [6] Дн. Жеравна, Котленско. [7] Дн. Котел. [8] Дн. Омуртаг. [9] Дн. Въглен, Сливенско. [10] Текстът е повреден. [11] „Със силата на оръжието." [12] Котленско. [13] Дн. Горица [?], Карнобатско. [14] Дн. Медвен, Котленско.

Превод:

№ 18
Неизпратено в Англия.

Британско вицеконсулство.
Бургас, 9 септември 1876.

Господине,

Имам чест да уведомя Ваше превъзходителство, че напоследък имах възможност да чуя в Бургас повече или по-малко подробни сведения за изстъпления (масови клания на жени и деца, живо одран мъж, отвлечени момичета и пр. и пр.), извършени от башибозуци в отдалечени планински села от Сливенската каза през месец май т. г., когато въстаническа чета се бе появила в околностите, и счетох, че е мой дълг да установя доколко тези сведения са точни. Ето защо миналата седмица се опътих, придружен от брат ми, за местата, в които се казва, че са били извършени тези изстъпления.

Резултатът от моите проучвания, струва ми се, доказва, че властите от Сливен, имайки предвид грешката, извършена с използуването на недисциплинирани и неподдаващи се на контрол орди от турци и черкези, са взели най-бързи и (доколкото ограничената военна сила на тяхно разположение, позволява) най-ефикасни мерки да предотвратят последиците от тази грешка.

Щастлив съм да кажа, че особените престъпления, за които аз споменах, не са били извършени в окръга, който аз посетих; и макар, независимо от това башибозуците да са извършили всякакъв вид изстъпления, поведението на цивилните власти изобщо, на повече от офицерите, комундуващи редовни войски, и на някои частни лица (също мюсюлмани) е достойно за най-голяма похвала.

Аз ще се опитам да изложа на Ваше превъзходителство в една дотолкова стегната форма, доколкото това е съвместимо с яснотата, какво е станало в Сливенския Балкан към края на миналия месец май:

На 19 май чета от българи, 28—32 на брой, различно въоръжени, но всички с револвери, се появили призори в селото Некокьой, на около 12 мили от Сливен, разположено в много гориста и планинска местност, пресечена с дълбоки урви. Първият човек, когото срещнали, бил Слав хаджи Стефанов, на когото заповядали да се присъедини към тях. Разбирайки какво означава това, този човек под предлог да вземе оръжието си отишъл в къщи, завел жена си и децата си в гората и, изтичал до селото Башкьой (на два часа разстояние) да обади за станалото.

Междувременно въстаниците, като заблуждавали, че са преден отряд на войска от 15 000 души, заставили 24 души да ги последват и принудили селския свещеник да благослови знамето им и каузата на българската свобода. След като останали тука няколко часа, през което време новоприсъединилите са били изолираии и пазени зад стените на черковния двор, а останалите мъже побегнали с жени и деца в планината, въстаниците си заминали.

Веднага след идването на Слав, от Башкьой били отправени куриери, за да предупредят управителите на Сливен (на 6 часа разстояние) и на Казан (на 2 часа разстояние в санджака Търново); малко след пладне въстаниците достигнали Башкьой, откъдето трите или четирима полицаи били вече избягали и където единствените турци били трима другоселци от Осман Пазар, търговци на брашно; един от тия хора насочил пушката си по въстаниците, но оръжието не хванало и той бил ведиага разстреляи.

Другите двама се спасили с бягство и били укрити от един българин на име Николаки Пазарджикли[ята].

В това село още 16 българи били принудени да се присъединят към въстаниците и едно лице, което се връщало от Казан с писмо до жителите на Башкьой, искайки да му бъдат дадени сведения за броя и движението на въстаниците, било заловено от последните и било принудено да се върне и каже, че те ще отидат в Казан и ще вземат 50 души оттам. След престой от 5—6 часа въстаниците си заминали и отишли в планината, като хората от Некокьой и Бэшкьой избягали при първа възможност; някои се завърнали в селата си още същата вечер.

Въстаниците не били повече видени до сутринта в неделя на 21 с. м., когато били забелязани от редовните войски и башибозуци на една или две мили от Некокьой; от това село войниците взели човек, който да повика тия българи, които били взети насила [от въстаниците], да дойдат при тях, без да се страхуват; двама души от Башкьой (единадесет други били вече избягали) се впуснали да бягат и макар и въстаниците да стреляли по тях, успели да достигнат до войниците, които ги предали на нередовните войски от Сливен и Карнобат със строго поръчение да не им се причинява никакво зло; веднага щом войниците се отдалечили, башибозуците убили тези хора и отрязали главите им.

Въстаниците (и между тях двама селяни от Некокьой, за които се казва, че не могли да избягат с другите, взети насила) били набързо избити или разпръснати, след което нередовните войски нахълтали в селото (Некокьой — 100 къщи), откъдето селяните били отново избягали, и започнали безразборен грабеж*.

*В това село един сержант, командуващ 20—30 нередовни от Търновската каза се връща назад..., казвайки, че е дошъл „да се бие, а не да граби".

Двама турци, Якуб и Шабан, от съседното село Кюмюрджи чифлик обрали селския магазин за стоки на стойност 45 турски лири и цялата стойност на причинените вреди се изчислява на 350 турски лири. Оттук нередовните войски били прогонени от войската, която, след като оставила малка част в селото, се отправила за Башкьой под командата на капитан (юзбаши) Сали ага и пристигнала на 2 часа след пладне. В 5 часа един отряд 1500 турски и черкезки башибозуци под водачеството на Апас ага от Карнобат се появил пред селото, но бил пресрещнат от Сали ага и неговите 120 души и не му позволил да влезе [в селото]. Апас ага отговорил, че „той не е дошъл да лови въстаници, а да ограби Башкьой" а капитанът отвърнал, „че той е тук, за да го защищава и че той и неговият отряд трябва да бъдат избити, преди да бъде нападнато селото".

Нередовните войски тогава извадили ножове (ятагани) и пищови и Сали ага, знаейки, че неговата войска е по-малобройна, и опасявайки се, че ако бъде даже един башибозук застрелян, това ще бъде сигнал за клане на българите, бил принуден да пусне бандата на Апас ага [в селото], която веднага започнала да троши прозорци, да граби магазини, да влиза в къщите и пр.

Малко след това пристигнал Еюмер[?] ага, изпратен от мютесарифа с шепа войници, срещайки по пътя една група башибозуци с един пленник — Васил от Башкьой, когото те искали да убият; животът на този човек обаче бил спасен от Еюмер ага, който казал, че българинът му дължи пари и че ако го убият, това ще е парична загуба за него (Еюмер ага).

Сали ага имал вече около 150 войници и бил подкрепен още и от управителя (мюдюра) на Казан, Хаджи Шабан ага, който дошъл със сто нередовни [войници] от Османпазарската каза да помага за предотвратяване на насилията; тъй като неговата сила все още не била достатъчна да прогони хората на Апас ага, той прибягнал до „силата на оръжието" и на башибозуците им било казано, че те могат да разграбят селото, който ден желаят, но че най-належащата работа за момента била да преследват бунтовниците; това споразумение било прието, войските излезли първи, следвани от нередовните войски, ариергардът бил оставен на Хаджи Шабан и неговите 100 турци. На известно малко разстояние от града башибозуците били уведомени, че няма повече въстаници за преследване и че те всички трябва да се върнат по домовете си; намирайки се между два огъня, те се разпръснали, но останали за много дни наблизо, очаквайки, както казвали те, идването на Шевкет паша и допълнителни нареждания да убиват и грабят; междувременно те разграбили и разрушили мелници, тепавици и дараци в околията; те също взели от Некокьой със себе си момче, което работило като зидар в Башкьой (син на един човек на име Георги) и което никога след това не било видено ни живо, ни мъртво.

Следващата вечер (понеделник 22) друг отряд от нередовни войски се появил под командата на Маджар Пехливан от Беликьойлери, близо до Слимниа; те отишли в къщата на Николаки (човека, който бил укрит двамата турци от Осман Пазар), и го връзали заедно с кмета (мухтар) и двама или трима други: Сали ага, капитанът, напразно се опитвал да издействува освобождението на Николаки, а Маджар Пехливан, недоволен от броя на своите пленници, взел насила — като неговите хора насочили оръжието си срещу войниците — единадесетте българи, които по-рано били отвлечени и след това били избягали от въстаниците; тези били пазени под стража, но не били вързани; и сега, когато били навързани от Маджар Пехливан, за да бъдат пратени в Слимниа, Сали ага изпратил куриер да уведоми мютесарифа на тоя град за станалото. За двадесетина дни същият офицер останал в селото със сто души и поставил наблюдатели (българи, въоръжени със сопи) по близките хълмове, за да съобщават за появата на големи групи нередовни [войски].

Вредите и загубите, нанесени на Башкьой (500 къщи), се изчисляват на около 100 000 гроша.

В Катунище (80 къщи), на един час от Башкьой, 300 до 500 башибозуци се появили в неделя вечер и започнали да грабят както обикновено; селяните побягнали в планината

и съзирайки наближаващата войска, повикали ги да побързат, защото селото им било подложено на разграбване.

Тук войниците пак изпъдили разбойниците и за щастие, преди да е била нанесена много голяма щета — вероятно на стойност не повече от 100 турски лири. Башибозуците стреляли няколко пъти върху селяните, когато бягали по хълма.

Около три хиляди нередовни [войски] пристигнали в Градец (два часа от Башкьой), като убили по пътя двама души от това село, Матей („доктора") и един овчар на име Слав, който бил с него, както и друг овчар, Стоян от Инджекьой; последните двама оставили дванадесет малки деца, които сега зависят от милостинята на съседите си. Един час след башибозуците дошли 51 войници и охранявали селото, което не пострадало много при този случай, с изключение на това, че четири дни трябвало да храни три хиляди души, които „чакали Шевкет паша".

В Папазкьой (230 къщи, от които 10 турски), на два часа от Градец, башибозуците започнали да нахлуват на 22 с. м.; преспали там нея нощ, във вторник техният брой възлизал на две до три хиляди души; за голямо нещастие войниците пристигнали тук много късно и преди още да пристигнат, почти всичко е било отвлечено и повече от жените изнасилени: едва ли десет къщи, може би не и толкова, успели да избягнат последното изтъпление.

В четвъртък вечерта се появил Шакир заде Мехмед ага от Слимния (починал след това) с няколко войници и към него се присъединил Хаджи Шабан, мюдюр на Казан, с негови сто души, и нередовните напуснали селото, за да се разположат на лагер за цяла седмица по съседните височини, „очаквайки Шевкет паша"; съседните турски села изпратили колите си да превозят плячката и през това време, както казах, селото трябвало да храни от две до четири хиляди души.

Паричната загуба на Папазкьой, ако се съди по дългия, но непълен списък, който имам, не може да е по-малка, а вероятно е по-голяма от две хиляди турски лири; поп Стефан, чиято жена била изнасилена, къщата му на пет пъти разбивана и самият той принуден да играе хоро със свещеническите си одежди, полудял; много от хората, които виждам, изглеждат да са засегнати от един вид меланхолична лудост и всички казват, че по-добре би било животът им да не е бил пощаден.

Ще имам чест да Ви изпратя заключението на този доклад с пощата през следната седмица.

Имам чест и пр.

Чарлз Брофи, вицеконсул

До негово превъзходителство
сър Хенри Елиот и пр.
Цариград

466

1876 септември 9, София. — Писмо от Йорданка Филаретова до Найден Геров в Цариград[1]

Макар че Софийско не е пострадало както Пазарджишко и Пловдивско, и тук има много ограбени села. Въстаници са се появили само в Раковица и селото е съвършено разорено и опожарено. Башибозуците и черкезите, под предлог че търсят комити, са оплячкосали много от околните села, убили са невинни хора, обезчестили са много жени. Вследствие на грабежите селата са доведени до пълно обедняване.

Почитаеми господине Н. Геров,

Уважаемото ми Ваше писмо от 28-и август приех. Много ми стана драго, гдето ми показвате случай да мога да послужа на народа си. Ето защо Ви се и обещавам да Ви пиша постоянно за всичко, каквото се научим да става тъдява. Това, което Ви пиша сега, можех и още заминалата неделя да Ви го пиша, ако не бях приела писмото Ви скоро преди отиването на пощата. Мислех да пиша с турската[2], но не смеех.

Злоупотребленията, които ставаха и стават тъдява, не бяха от този род, както в Пловдивско и Пазарджишко. Тука освен Раковица[3], село

4 часа далеч от София, гдето бяха дошли някои от въстаниците и повдигнали жителите, не се покътна никое друго. Затова и то само пострада от огън и съвършено разорение, а всичките други села страдаха задълго, като търпяха всякакви притеснения от башибозуците и черкези, които обикаляха от село в село да дирят комитата[4]. Какво е било теглото на селяните в селата, се разумява от това: в едно село (Лозен)[5] отишли цигани на мандрата и искали от овчарите по няколко оки сирене и масло, инак ще ги обадят, че са комита, и селяните, които вече знаеха що тегли тъй наречената комита, даваха мълчешком всичко, що им се поискаше, каквото: масло, мед, аби, пояси, опинци и др. Че в тоя случай е страдала и честта на беззащитния селянин, вън от всяко съмнение. За доказателство на това служи Ихтиман, гдето при все че жителите му не са дали никакъв знак за въстание или поне друго такова, но там в последне заминалите башибозуци са направили страшни свирепства; не са оставили почти ни едно момиче, ни една жена необезчестени. И много от них, за да не дочакат и още един път подобно свирепство, побягнали са в Самоков. В това време не смееше никой да се оплаче при местното началство, защото знаеше, че или нямаше да се чуе жалбата му, или ако се чуеше, и злоупотребителят биваше помъмран, то тъжителят не беше вече отпосле сигурен за живота си. По тази причина и предпочиташе да търпи с надежда на по-добро бъдеще.

Имаме и такива случаи, гдето тъжителите биваха затворени. Тъй например на един селянин от Брезник дохождат башибозуци от Радомир, влизат в дюкяна му, бият, колкото намерят вътре, между които имало и един свещеник, а в това време влизат други в къщата му и му вземат нещо около 2000 гроша. После знаем, че същият селянин беше затворен. Колкото за отнимане на добитък няма ни дума: черкезите денем влизаха в оборите на селяните и отвързваха конете им, или просто, като ги срещаха на пътя, ги вземаха, като казваха, че ще ги повърнат на стопаните им, кога се върнат от бойното поле. Но такъв случай не се чу. От тука беше това частно така, но оттоге, откъм Пирот и Ниш, прекара се през тука и Радомир всякакъв добитък: овци, кози, крави, коне и волове с хиляди, под предлог че е сръбска стока. Че всичката тая стока не е била сръбска, имахме случай да научиме от жителите на три села: Железна[6], Чипровци[7] и Влашко село[8] (Берковско окръжие). В тези три села не остал нито един кон за лек; черкезите с неколцина поляци турци ги закарали всички. И те бяха дошли тука да ги дирят, но като не можа да се узнае оттука накъде са отишли, изпратиха ги в Пирот, защото поляците били от тамошните и селяните ги познавали. Дали ги намериха, не знаем. Колко ли пиротски и нишки села са оплячкани досущ, не можем положително да знаем, но слушам чудесии от плячки и съсипуване на цели села. Ний само имахме случай да виждаме дрехи и килими от Пиротско да проносят башибозуците, които се връщаха.

Откъм Берковско ето що научаваме: в началото на юлия заминала една сръбска чета и дошла при селата Долни и Горни Лом[9], заминува през планината и дохожда в Чипровци, Железна и се спира в Чипровския манастир. Подир 24 часа дохожда царска войска и башибозуци, на които като не могла да противостои четата, оттеглила се, като оставя на селяните по 10 пушки. Турците подир това влизат в манастиря, опустошават го докрай, като събират църковните утвари[10] на куп и ги запалуват; избодуват на иконите очите и допуснали на един евреин, който се намерил с тях, да се ругае всячески с кръста. Отпосле се намерили тру-

повете на един иеромонах и на един слуга убити. После отиват същите в село Белимел[11], оплячкуват го заедно с добитъка. 20 души селяни, побогатички, затварят в Берковица като сърби, убили няколко от жителите и една млада невяста обезчестили пред очите на мъжа ѝ. Затова и др[уги] нашият тука митрополит, който преди една неделя се завърна от Русе, както и по-напреде неговият наместник за други неща са писали на Екзархията, според както ми каза един наш приятел, който имал случай да чете и двете писма. В онова от наместника, казва ми същият приятел, имало между другото и това, как са били принудени българите—членове от меджлисите[12], както и самият архиер[ейски] наместник да подпишат една мазбата[13], без да я прочетат и без да знаят, що съдържава, но която, както отпосле узнали, имала за цел да опровергае някои злоупотребления, описани, както казват, от френ[ския] тука консул[14]. В същото писмо има, а и нашият приятел, който сам слушал от същите хора да приказват, потвърждава как са били принудени някои по-заможни, неповинно обвинени и затворени българи по последните приключения, да подписват бона в затвора от по няколко лири, за да ги освободят, когато вече невинността им се доказала и когато хвана да се мълви за освобождението им. Тъй напр. някой си Величко от Дупница е подписал и броил 35 т[урски] л[ири]; бившият дякон на самоковския владика е обещавал 5 т. л., които после изпущането му тражеше да даде, но се избави, защото тези, които ги търсеха, отидоха него ден за Ниш. Приказва се за някое си момче Георги от Жабляне, Радомирско, да е дало 80 т[урски] л[ири]. Приказва се и още за един бълг[арин] от Царево село, Пиянечко[15], оклеветен от един свещеник заедно с две калугерки, които отивали по просия в Сърбия и Влашко, че имали тайни заговори. Подир една година затвор калугерките са пуснати и обикалят тъдява да просят, за да се хранят, а человекът е и още затворен, както казват, за да се откупи и той, че бил уж богат и могъл да дава. Попът, който няколко пъти е просил из затвора да се потурчи, и той е пуснат да шпионува, при все че се е вече доказало, че клеветата му е била гола лъжа.

За такива даванията рушвети[16] се слуша много тъдява, но тъй като турският закон наказва еднакво и тогова, който е дал, както и оногози, който е взел, то и всякой, който е дал, бои се да каже колко и на кого е дал, като се дава това само между четири очи. Струва ни се, че такова нещо ще да се намира и в сметките на покойния Ловчански[17] Дионисия, за което, ако го има, не ще да го не знае и Екзархията, на която са били изпратени сметките му.

В Малешево, в Македония, село Разловча по причина, че 18 души от селото излезли прости хайдути без никаква цел за въстание, а само за просто частно обезчестяване и насилуване на жени, сестри и роднини, Осман а[г]а юзбашия[18] от София изгори и разсипа цялото село. И около 80 души от околните села се докарваха в София, които всички се пуснаха като невинни. Между това изказаха мъките, кои бяха претърпели в Струмица: бой, търкане по цафарите[19] на нозете им с тояга, вързуване главата между краката, бесене на синджир и пр. 4 души бяха умрели, догдето ги мъчили, другите, които доведоха в София, изповядаха всичко това в изпитите си, но и досега не са вземали във внимание да накажат според закона мъчителите. Мнозина от доведените имаха по гърба си и по цялата им снага рани от бой.

Както вече казах, тука няма цели села съсипани и ограбени, но частни хора много пострадаха от грабене и да хранят башибозуците. А че

е имало и убив[а]ни, не сме в състояние да знаем точно, но чуеше се да приказват, че във време на потъпкването на нещастното българско въстание да са загинали много хора по пътищата и по нивите си, на които башибозуците опитували ножовете и пушките си. През тези дни слушам, че някой селянин говорил: „Няма ли, няма ли убити? Да има някой да дойде с мене да му покажем по доловете труповете на убити хора!" Колкото за биене, може да се каже без увеличение, че не е оста[на]л селянин небит, когато гледаме тука в града, че бият. Особено сега, казват, много страдаят селяните от биене, като обикалят заптиета по селата да събират данъка, който се иска да се изплати съвършено. А пък псувните на вяра и други против всички ни, ги слушаме на всяка стъпка. Тези злини, ако стават тука, гдето наблизо има и консули, то забележете, че по казите[20] стават хиляди пъти по-свирепи.

Накъсо, положението ни е станало вече крайно несносно, дотамо несносно, щото смъртта е за предпочитане. И мнозина са на мнение, щото ако останат работите тъй, както си са — ако останем под съвършеното ведомство на турските бейове-изедници, в очите на които българинът не е, освен една нищожна твар, достойна за всякакво поругание и мъчение — мнозина мислят да оставят всичко и да се изселяват оттука.

В заключение нека Ви прибавя още и това, за да си съставите понятие за упадението на народа ни. Все същият приятел ми приказва, че слушал от неколцина селяни от Малина, Софийско, да приказват, че това село преди 10 години броило повече от 11 000 овци в селото си. Тази година при изброяването от правителствена страна излезли само 840 овци. Преди две години в същото село имало 120 чифта впрегатни волове, тази година имали само 54 чифта, т. е. 54 чифта ярмов впрегатни, но не само от волове, а между тях имало и крави, и биволици. И това не е за неверуване, защото и в пазара се забележуват много пъти впрегнати вол и крава или и двете крави. Съмнително е да не би това число да се преполови за идущата година, защото сега са на постоянна работа селата, като прекарват всякакви припаси за войската, както казват, по 12 часа път от Ихтиман дотука и оттука до Пирот, без да изпрегнат поне един път воловете по пътя, за да ги напоят [с] вода, или да си починат при всичкото силно каране. Сега се научавам, че се продавал в правителствения конак всякакъв ситен и едър добитък, види се, от прибраните по българското движение; какво ще стане с парите не знаем.

Днес се повдигна официално бандерата[21] на италианското консулство, в който случай присъствуваха освен италианците, които се намират тука, още и наместникът на валията[22], като самият валия е и още в Ниш. Присъствува още и н[егово] пр[еосвещенство] святософ[ийски] Мелетий[23] заедно с неколцина от по-първите граждани, които бяха поканени. Българите се много радоват, като гледат да се повдигат бандери на чуждите правителства, и се надеят на този начин, като има свидетели от страна на своите си теглила, да щат и да представят един ден тези теглила. Много желаят и питат дали не ще видим да се развява бандерата и на нашите най-горещи покровители — русите!

Днес събираха помощ за едного от заминалите из Влашко въстаници на име Йордан Кършовски, от Елена родом. Той е имал брат учител в Гюргево. Тука се събра нещо малко помощ за него, колкото да отиде до Ц[ари]град, и аз му рекох, да се яви при Вази и да Ви разправи за някои работи, които аз не съм знаяла или не съм могла да напишем.

При друго поздравявам Ви вседомовно и оставам в надежда за отговора Ви.

Ваша почитателка Йор. Филаретова

София,
1876 сеп[тември] 9-и.

Ф. НГ, дял III. Автогр. с маст. 8 л. 15 п. с. 20·5/13·5

Публ. в: Из архивата на Найден Геров. Под ред. на Т. Панчев. Кн. II. София, БАН, 1914, с. 644—647, № 2588

[1] Градът е определен по получателя. [2] Поща. [3] Дн. Голяма Раковица, Елинпелинско. [4] Комити. [5] Горни [?] Лозен, Софийско. [6—7] Михайловградско. [8] Дн. Мартиново, Михайловградско. [9] Белоградчишко. [10] Вещи. [11] Михайловградско. [12] Съветите. [13] Изложение, протокол. [14] Леандър Леге. [15] Област по р. Горна Брегалница и Кюстендилско. [16] Подкупи. [17] Митрополит. [18] Капитан. [19] Пищелките. [20] Околиите. [21] Знамето. [22] Областният управител. [23] Митрополит.

467

1876 септември 16, Цариград—Ортакьой. — Писмо от Методий Кусев до Драган Цанков и Марко Балабанов в Лондон[1]

Турското правителство изпратило комисия за разследване на зверствата и опустошенията при потушаване на въстанието в Пловдивско. Съставът и работата на тази комисия показват, че тя се изпраща, не да издири, а да потъпче истината. Английското правителство поддържа турското правителство и затова е необходимо да настояват да се изпрати международна анкетна комисия. Разкрива предателската роля на Иванчо х. Пенчович. Съобщава подробности по издевателствата на турците в Пиротско и Македония.

Достоуважаеми господа,

Две писма съм ви изпратил — едното от 30 изминалаго м. августа, а другото от 9 текущаго. Първото беше изпратено за в Париж, а другото — за в Лондра. Надея се, че и двете сте ги получили. В тези писма имаше приключени преписи на разни документи, потребни за ващето послание.[2]

От съдържанието на последното ми писмо сте известени за целта на комисията, състояща от правителствени чиновници, изпратена от страна на правителството в Пловдивския санджак[3]. Те отиваха да съдят главатарите на башибозуците, които уж без правителствено позволение опустошиха страната, но работата ще излезе, както бях ви писал в последното си писмо. Те се изпращат не да издирят, но да прикрият, да потъпчат истината и да ги представят под друг вид работите. В тази комисия, както се научаваме отпосле, били определени и някои други с характер человеци, като Георгаки Чалъоглу, Одиян ефенди и Логотет бей, но и тримата като съвестни человеци са се отказали да приемат едно послание със задължение (само по себе според тактика на турските управители) да оправдаят пролятата кръв на толкоз невинни същества. По-чудното е, че и сам Блак бей се отказа, като се престори на болен. Според сведенията, които получихме напоследне от страната, комисарите турили под затвор някои двадесет душ[и] турци, взети из разните страни, отдето бяха се събрали на подвига. Тези человеци били прости хора. Главатарите на тези диви орди са не само свободни, но още и на правителствени

служби. Комисията беше изпратена нарочно, за да ги съди тях; но тя не смее нито да ги докачи. Има и право, защото те, главатарите, нищо не извършили, без да имат и писмена заповед. Един от тях беше се похвалил, че „щом ме докачат, аз ще представя писмената заповед". За да ги изпита комисията, ще се каже, да открие тайния турски комитет, съставен за изтреблението на християните. Преди още да станеше опустошението, ний знаехме целта и делата на турския комитет, но не смеехме да кажем, защото тогава никой не щеше да ни повярва. Слушал съм сам със своите уши да говорят някои от членовете на тоя комитет, че благодарение на Англия, дето не остава другите европейски сили да ни се боравят в разправията на вътрешните нашите работи, и ний ще направим т е р б и е[4] българите и ще решим източния въпрос. С това разбираха изтребуването на християните. Центърът на тоя комитет, знаете, че е в Цариград под управлението на един велик реформатор[5]. Ако се сполучи, както действуват тука някои приятели, да се повикат тук тези, главатарите, на башибозуците, както беше се дало решение изначало, надеем се да се открият тайните. Нямаме обаче никакво съмнение, че ще се открият, ако се съдят, както те така и други някои лица, от една международна комисия. Ако правителството желаеше да открие и да издири истината, трябваше първо да изпита Азис паша, който беше тогава мютесарифин[6] в Пловдив. Тоя правдолюбив человек, който се стараеше всеким образом да обуздае стремлението на местните първенци турци, за да съсипят християнското население, и знае отблизо всичките подробности, четири месеца има откак стоя тука в Цариград пред очите на правителството. И защо наистина последното да не изпита първо него, а после заедно с него и валията[7] Акиф паша? Акиф паша, главният повинник на опустошенията, Азис паша, единственият человек, който е в състояние да знае обстоятелно причините и начина, по който стана това опустошение, и Шевкет паша, който направи толко пакости по Сливенския санджак и развали селото Бояджик[8]. Не се намират ли те в Цариград и защо правителство[то] да не изпита тука първо тях, главните повинници, а да изпращат по епархиите комисия да изпитуват второстепенните повинници? Ако, прочие, европейските кабинети желаят да се открият тайните и да разберат, че о п у с т о ш е н и е т о п о Б ъ л г а р и я н е [е] с т а н а л о с л у ч а й н о, трябува да настоят да се състави една международна комисия, която да изпита първо гореречените лица, както и Хафуз паша и Рашид паша, и после второстепенните, като Тосун бея, Ахмед а[г]а Тъмръшли, Ахмед а[г]а Барутанли и пр. Представете прочие пред европейските кабинети тази нужда и молете се да се вземе под внимание. Ний нямаме никакво доверие на комисията, която се изпрати от страна на правителството. Комисарите са правителствени чиновници и те ще се стараят да оправдаят делата на тези, които нанесоха опустошението, за да прикрият главните дейци на турския комитет. Това го казахме и на негово благородие г-на. Форстера, когато беше той тука.

Сега прибързвам да ви съобщя, че завчера тръгна за в Пловдивския санджак да придружи реченатa комисия и г-н Баринг, секретаринът на английското тука посолство. Това станало по предложение на садразамина, споразумян с г-на Елиота, за да могат някакси да дадат доверчив характер на реченатa комисия и особено на делата ѝ. Доколкото можехме ний да се научим за изпращането на г-на Баринга, стана по следующите причини: х. Иванчо Пенчович уверявал великия везир, че той бил в състояние да увери и един европеец комисарин в истинността на дадения

от него рапорт относително до избитите, че те не са повече от 4000 души наедно с (избитите) турци. „Падналият в морето се хваща и за змията." Великият везир с голяма готовност издействува изпращането на Баринга. Но ний положително знаем, че г-н х. Иванчо е много излъган на надеждите си, че е изнамерил разковничето да заслепи очите на Европа и после да вземе той голямата награда на предателството. Според както сам той изповядваше (знаете, че той от нас не се предпазва толко[ва] много), първата работа щяла да му бъде, за да докаже истинността на рапорта си, да вземе от х. поп Георгия[9], владишкия наместник в Т. Пазарджик, тефтерите на венчилата и оттам да намери колко венчила има писано и като се преброят днес, колкото има живи по всичките изгорели села, недостатък били избитите. Колкото за неженените от двата пола, според венчилата щели били да се намерят на посока и те, като се вземе върху всяко венчило по пет най-много чеда. Това било разковничето на г-на х. Иванча. Но той ще остане много излъган, а наедно с него и правителството му. Вий знаете, че навсякъде венчилата не са писани точно, понеже описването им станало преди няколко години по волята на самите жители. Почти половината от венчилата са скрити. На това ще му се покажат живи примери. Напр.: Карлово[10], Калофер и пр., ако имат 3000 венчила, те са писани 1000—1500. Всякое село може да послужи за пример. Има и друго — г-н х. Иванчо вярва, според както той издирил, че почти по всичките изгорели села намирали се избити и по няколко турци. Той мисли, че тези турци са избити, преди да стане опустошението, т. е. избити са от самите християни-селяни, и последствие на това са се предизвикали турците и направили и те каквото направили за отмъщение. Измамата и тука е явна. Как било възможно да се намерят изведнъж по всичките изгорели села турци, за да ги избият християните, и какво търсили те тогава там? Ако има прочие избити, те са избити, когато са дошли да горят селата, да обезчестяват фамилиите, да ограбуват стоката и да колят без разлика хората. И чудно ли е, ако при едно такова положение, когато всичките българи гледали пред очите си смъртта, се решил някой от тях да убие някого от убийците? Юда знаеше, че е лошо да предава учителя си, но той беше вече повлечен от дявола. И чудно ли е, ако и измежду нашите има и такива предатели?

Преди два дни дойде в града ни г-н Харктиктон. Какво ще стане, ще ви пиша. Приключвам описа[11] на писма, пристигнали из разни точки от отечеството ни. Някои от тях се дадоха и на г-на Форстера. Досега не бяха свободни съобщенията с повечето страни на отечеството. Имаше някои страни, гдето слушахме, че са станали подобни работи, каквито станаха в Пловдивската и Татарпазарджишката каза, но понеже не бе възможно да се научи нещо положително, се изпратиха нарочно человеци. Последните дни [те] пристигнаха и донесоха ужасни сведения. Пиротското има изгорели 42 села. Подробности и за избитите хора ще ни пристигнат тия дни. Имаме вече сведения положителни за опустошенията по Скопско, Враненско, Кюстендилско, Велешко, Малешевско, Прилепско и пр. С идущата поща ще ви изпратим описа. По тия страни знаете, че не се появи никакво въстание, но същите опустошения и свирепства станали и там, както станаха и там, гдето се появило някакво предприятие и разположение за въстание, защото не може да се каже, че имаше въстание. Г-н Дерби[12] казал на представителите на един митинг, че подобни работи са станали, гдето се появило въстание, и естествено било да станат всякъде, гдето би се появили въстания. Неговите думи като с нож пронизу-

ват сърцата на страждущите българи. Где има сега въстание? Защо, да се пита г-н Дерби, следва да стават и сега почти същите своеволия, убийства, свирепости и безначалия? Где имаше дири от мисъл за въстание по Пиротско, Скопско, Кюстендилско, Струмишко, Велешко, Прилепско, Битолско, Охридско и другаде по Южна и Западна България, и по кои причини станаха същите опустошения и по тия страни? Трябва да знае г-н Дерби, че българите навсякъде из османската държава са били всякога денонощна жертва на турския фанатизъм. Кланията[13] и свирепостите по България съществуваха и преди мнимото въстание. Завчера ви изпратих едно изложение от Ресненско, днес ви изпращам един каталог на избити хора в Охридската каза, доколкото можаха засега да ги издирят приятели. Дореда ще ви изпратя и други и от други страни.

Приятели, които се занимават тука по политическите работи и особено за съдбата на българите, уверяват ни, че англичаните били разположени да дадат правдини на самоуправление на всичките българи, гдето те съставляват множеството. Те начертали и границите. С идущата поща ще ви изпратя хартата. Има някои от нашите, които не вярват, че Русия ще приеме съставлението на едно българско княжество с подобни обширни граници. Но ний вярваме, че те говорят само на предположения. Русия е, която се старае повече от всички за освобождението на българите и другите славяни, които не могат да живеят с турците. Как прочие ще приеме тя едните да се освободят, а другите да робуват? Тези слухове са се разпръснали и между тукашните англичани и американски дейци, но и те не могат да повярват, че Русия, която се въодушевлява от подобни человеколюбиви чувства, да желае, щото толкоз българи да останат и занапред да робуват? Те не могат да си изтълкуват нито причините за ограничението на България само със Северна България, нито за желанието южните и западните й страни (Тракия и Македония) да останат под робство и отделени. Те мислят, че подобни идеи могло би да имало между руското правителство, но преди един месец, когато те можеха да мислят, че ако би да предлагат за съставлението на България едно княжество с по-обширни граници, ще намерят големи препятствия, но днес, когато самите англичани желаят освобождението на българите, не могат да знаят от какво може да се бои Русия, за да иска освобождението на цялата България. Наистина английското правителство може да желае, за да действува противното на народа' или ще накара това правителство да се се съобрази с народното желание, или ще поиска променението му.

Като ви пренесвам поздравленията си, остая ваш приятел.
За членовете на комисията — протосин[гел] Методий Кусев

Цариград (Ортакьой),
1876 септ. 16.

П. П. Тука днес се раздаде слух, че посланиците на европейските сили подали на В[исоката] порта нота за условията, върху които ще се заключи мирът. При другото, говори се, че било предложено да дадат на Босна, [Х]ерцеговина и на България правдини на един вид самоуправление. Посланикът на Англия не се съгласил и нотата била подадена от другите посланици. Доколко са истинни тези слухове, не знаем, знаем обаче — г-н сър Хенрик Елиот ще работи, както е работил досега. Никой от българите (освен един, който е усамотен и няма днес значение между българския

народ) не приближава английското посолство, защото се боят повече, отколкото от самите турци.

Същ[ия]

[На с. 1 адрес] До достоуважаемите господа Др. Цанкова и Марка Балабанова, народни представители при евр[опейските] кабинети

Ф. Др. Ц, дял II. Автогр. с маст. 4 л. 7 п. с. 27/20·5

[1] Градът е определен по съдържанието. [2] Писмата и приложенията не се намират във ф. Др. Ц. От същия автор има писма от 28 август и 6 септември, които не се публикуват, понеже не съдържат конкретни сведения за въстанието, а общи — за политическото положение. [3] Окръг. [4] Възпитание, възпитани. [5] Мидхат паша. [6] Окр. управител. [7] Областен управител. [8] Ямболско. [9] Тилев. [10] Дн. Левскиград. [11] Липсва. [12] Всъщности Дърби, [13] Кланетата.

468

1876 септември 16, Цариград[1]. — Изложение от българското население до дипломатическите представители на великите сили

Въстанието, избухнало поради „лошото управление, варваризма и неизпълнението на издадените реформи", е било потъпкано най-жестоко. Кланетата и изстъпленията над беззащитното българско население са надминали всички изживени досега ужаси. Мъчителите са горили живи хора, изнасилвали са млади жени и деца, грабили безнаказано, потурчвали насила и продавали български деца в робство. Дряновският манастир е бил бомбардиран. Ново село, Батошово, Бяла черква и други села са били оплячкосани. Затворите са пълни с арестувани. Молят за защита и помощ.

Препис.

Ваше ексцеленство[2],

Злощастията, които стават все[3] по-лоши от ден на ден в Балканския полуостров от мюсюлманското население, принуждават ни да се отнесем за помощ и защита до Ваше ексцеленство, да обърнете към нас, българите, един смилителен поглед, да се смилите и да действувате пред Вашето правителство да се отървем от неизказаните страдания... Този живот го очакваме от Ваше ексцеленство, както и от другите християнски покровителни сили на Турция.

Мюсюлманците както по вяра не са равни, тъй по народност и человечество за нас [са] странни. Ний се не считаме от тях за хора, но те ни имат за роби. Всичкият ни имот във вид на данък и със зор[4] на военна волна помощ вземат го. Изложени сме на техните варварщини и на техните най-коварни страсти. Злоупотребленията, които стават от мюсюлманците, направиха тази част на Европа вертеп разбойнически.

До днес издадени[ят] Хатишериф от 1839 г. и Хатихумаюн от 1856 г., както и другите султански фермани са издадени само и само за едно лицемерие, за да видят европейските сили, които са подписали Парижкия трактат[5]. Но всички тези преобразования са били досега само на книга, те си карат също както в преминалите времена. Това доказва настоящата кървава сцена на Балканския полуостров: клането на старците, жените и децата, както и отвеждането в робство и със зор потурчването. Затова, нека се накажат според правдините на человечеството за извършването им на обидите, насилията, варваризма и престъпленията. Ужасът на едновреме[ш]ните еничари и кърджалии е бил[6] нищо при настоящето!...

Ний ще си дозволим, щото само няколко случки да обявим от злощастията ни тука под ислямизма. Най-напред ще забележим, че мюсюлманците из всичката държава явно говорят, че ще изколят и останалите християни. Нарочно има изпроводени софти, които проповядват из джамиите против християните, очакват повторителното известие от техния в Ц[ари]град комитет, на който председателят е Мидхат паша, за да наченат отново клането на християните. Мидхат паша чрез телеграфа от 4-го юни свиква всичките мюсюлманци от 18—80 г. да станат на оръжие против християните, а пък оръжията от християните се обраха.

Мюсюлманците си наумили да изтребят всичката българска интелигенция, защото те не знаят друг идеал, и за да повърнат славното време на мохамеданското абсолютическо господарство, християнинът да бъде роб негов, неограничените им варварски права да ги вкарат пак и народите да ги подчинят в средните времена на суровите азиатски сили. Според силата на последния ферман на султан Абдул Азиса за изпълнението му ний се отнесохме с прошение до централното върховно правителство, но за жалост то се взе от администраторите за въстанически акт. Поличните лица, които го подписали, се туриха в окови и затвор, както стана в Свищов, Оряхово, Видраре[7], Враца, Севлиево, Габрово, Панагюрище, Клисура, Батак[8], Копривщица и по другите места.

Селим паша, като отишъл в Овча могила[9] и Сломер[10] (Свищовско) да гони уж въстаниците, докарал навързани до 35 християни-българи, които бяха подписали нагореспоменатото прошение. Той дозволил на войниците си, башибозуците и черкезите свободно вързлуване с голи ятагани. Принуждавали родителите, даже и синовете, да стоят над главите на дъщерите си, младите булки и момчетата, а те се прежданали, като вършели скотската си страст.

Злобни[ят] и фанатически Фазлъ паша в пиянството си е заповядал да бомбардират Дряновския манастир, дал е воля на черкезите и башибозуците за настоящото ежедневно клане на невинните и обири по селата. Той е дозволил на Дели Неджиб (плевненски[я] каймакамин)[11], даже заповяда му да събере черкезки и абаски[12] чети и да нападнат на мирните жители в Ново село[13] и Батошово[14], да ги избият, оберат и отведат чедата им в робство, със зор да ги потурчват и продават.

[От] злоупотребленията на черкезите и башибозуците ни едно село не е останало здраво и читаво. Опустошаванията и грабежите са ужасни, а убийствата са придружени със силни мъки. Един час от село Горни Турчета[15] (Търновско), откато се наситили със скотските си страсти, черкезите наклали един голям огън, и в него се чуваше писъци на клетите български жени.

Близо при Видин черкезите и башибозуците правили големи кървави сцени: мъжете навързали, а пък те правили най-безчеловечното удоволствие с християнските жени, моми и момчета, а най-подир един черкезин, за да си опита камата, обесил една мома с главата надолу и я разрязал жива на две части. Другите, като видели това дело, се нахвърлили в Дунава, а останалите християни ги изклали до един. Черкезите, като влизат в едно село, за да опленят, вмъкват се насила в къщята: жените, децата захващат да викат, но под малко ’ее чуват сабите, ятаганите и пушките.

Такива мъчителства всеки ден стават по цяла Европейска Турция. До днес са паднали до 200 000 невинни християни от ятаганите на османлиите, а не по-малко, според както турските лъжовни рапорти казват.

Членовете, които са обнародвани във вестник „Иттихад“[16] и „Вакът“[17], за варваризма на българския народ, възможно ли е да се помисли от нас такова дело? Всичко е само клевети, но онзи ужас по същия начин се извършва от мюсюлманците. Издадената обща амнистия от Вис[оката] порта за политическите престъпници и тя ни най-малко се не изпълни, защото онези невинни лица, които се отсъдиха за затвор, те според решението й се отведоха с окови за вечно в цариградската и видинската терсана[18]. Колкото за лицемерие пред силите освободиха набедените и невинните, но и от тях нарядко ще оживеят от мъчителството, което претърпели във времето на затвора.

Отоманското правителство, за да не падне виновно пред европейските сили, взема с най-голямо насилие разни благодарителни писма от християните. Чиновниците, които са изпроводени да вземат подписи, те заплашват християните със затвор и прочее, ако би някой не подписал представеното благодарително писмо, без да им се даде ни най-малко време за размишление.

Английската изпитателна комисия и настоящата смесена комисия, ако желаят, за да узнаят всичките направени злотворства от администраторите и от мюсюлманското население, необходимо нужно е да поръчителствуват, че след изпита няма да се докачат лицата, които ще дадат точното сведение. Уверени сме, че ще се удивят и няма да могат да бъдат хладнокръвни към тези кървави сцени, които стават на този полуостров, в противен случай комисиите не ще могат взе точни сведения.

Оттука, Ваше ексцеленство, ще видите причините за въстанието в България не е друго, освен лошото управление, варваризмът и неизпълнението на издадените реформи, а не както се извиняват, че е от странно подбуждение.

И тъй Парижкият трактат от 1856 г. се счита за развален, който се нарушава от самото турско правителство, което ни най-малко не изпълни обещанията си.

Равенство между християните и мюсюлманите е невъзможно. До днес издадените реформи за преобразование никога не могат да се турят в действие. За да стане мир и да се спрат кръвопролитните сцени, трябва да се освободят християните и разделят от мюсюлманите и да се турят в едно условие на съвършена автономия. Затова най-снизходително се умолявате, В[аше] ексцеленство, да посредствувате пред Вашето правителство, за да ни турите под желаемата автономия и до онова време да ни вземете под покровителство, дору[дорде?] потребните действителни постъпки не станат, напротив имотът и животът на християните в Балканския полуостров е в погибел. Покорно Ви се молим, за да не паднем жертва, да се изпроводят военни кораби с войски и където ще стане нужда, за да се упази невинната християнска кръв, да употребят съгласно оръжието си против угнетителя на человечеството и на християнството.

Колкото за безименността, молим да ни извините, ний сме готови да си жертвуваме живота, но от обнародването на имената ни ще минем под отоманския ятаган.

Прочее, молим В[аше] ексцеленство, в интереса на человечеството и християнството да се смилите и да хвърлите един смилителен поглед върх нас, нещастливи... От изложеното ни можете да разсъдите до какво отчаяние може да ни води днешното наше положение, затова със сълзи на очите си молим за освобождението от ислямизма, доколкото е възможно по-скоро, и сме уверени как нашите топли моления и горките

плачове ще намерят отзив пред Ваше ексцеленство и с високото Ви съдействие ще ни задължите премного.

Оставаме в надежда и с най-съвършена покорност на Ваше ексцеленство.

Покорните: българо-християнските жители на Балканския полуостров.

Ф. п. МД, II В 628. Преп. с маст. 2 л. 4 п, с. 29/22·5

Публ. друг вариант в: в-к Нова България, бр. 47 от 18 ноември 1876, с. 2—4

[1] Градът и датата са определени въз основа на публикацията, където е отбелязано, че изложението е от 16. IX. 76 г. [2] Вместо „ексцеленц". [3] В преписа погрешно „са". [4] Насила. [5] Парижкият договор от 1856 г. [6] В преписа „било". [7] Тетевенско. [8] Пещерско. [9] Свищовско. [10] Павликенско. [11] Окол. управител. [12] От племето „абазги". [13] Троянско. [14] Севлиевско. [15] Дн. Бяла черква, Павликенско. [16] „Единство". [17] „Време". [18] Тъмница.

469

1876 септември 27, Цариград—Ортакьой. — Писмо от Методий Кусев до Драган Цанков и Марко Балабанов в Лондон[1]

Изпраща им заедно с доклада на нарочния пратеник на Екзархията сведения за непрестанните опустошения и убийства, които продължават из Пловдивско и другаде из страната и след потушаване на въстанието. Докладите на Беринг, който изхожда от безогледните интереси на английската политика, преднамерено прикриват истината. Народът негодува срещу Англия, чиято флота с присъствието си в Егейско море цели не да защити българите от турските издевателства, но да ги брани от Русия, „която не може да търпи да гледа опустошението на България и смазването на християнството". В Пиротско и Видинско са изгорени към 60 села.

Достопочитаеми господа,

На 17/29 текущаго ви писах чрез г-на Т. Михайлова в Манчестер и ви съобщих, че писмата трябува да ги търсите едните у Р[уското] посолство в Париж, а другите — в Лондон. Вярваме, че досега трябва да сте ги получили всичките. От тях ще разберете и причините, поради които стана неспоразумението, от което произлязоха толкоз побъркванията в работите. И настоящото ви изпращам чрез същаго г-на Т. Михайлова. Пишете ни или направо, или чрез приятели, где и чрез кого да ви изпращаме за по-добре писмата си.

Наш человек, нарочно изпроводен, обходи всичките изгорели села от Т. Пазарджишката каза[2], и повечето — от Пловдивската. Неговото изложение ви приключвам[3]. Това е най-вярното, най-точното от всичките до днес издадени. Заключението му ще ви изпратя с идущата поща. В него ще намерите и за днешното състояние на жителите на тези изгорели села, които никой до днес не е посетил освен нашият изпратеник. При това той изброява избитите хора на всякое от изгорените села особено. Освен тях, като се вземат под внимание и 5000 х. избити по разни точки из Пловдивската епархия, според г-на Баринга ще се намери приблизително точното количество на избитите българи и турци и особено на жените и децата. Като се сравни това изложение, за което утвърждаваме, че е най-точното, с изложението на г-на Баринга, ще забележи всякой безпристрастен человек, че г-н Баринг твърде предпазливо и изкусно

се постарал да прикрива истината и да защищава до една степен делата на турците, като се мъчи в известни случаи да ги намалява и да ги прикрива с едно адвокатско избягване.

Друг человек имахме изпратено закъде Скопие и околността. Тия дни и той пристигна. С идущата поща ще ви изпратим и неговите изложения. Убийствата, свирепостите, грабежът, неправосъдието и анархията следват по всичките страни из отечеството ни и опустошават до крайност страната. Чухме, що ви казал г-н Дерби, когато сте се представили пред него. Неговите думи никак не ни утешават. Той дава добри надежди, че за в бъдеще ще се вземат мерки, щото да не се повтоpяват вече станалите работи в България. Види се от тези думи на министъра на Велика Британия, че английското правителство не знае още положението на народа ни. Представете му прочее и изяснете, че тези работите, според неговите утешения може да не се повтарят в България, но само защото следват, защото не са престанали, та да се повторят. „И защо стоят корабите английски в Бешика[4], пита народът, ако английското правителство желае да ни забрани[5], според думите на самото правителство?" Писмата, които пристигнаха и напоследне из отечеството ни, уверяват, че ако не се направи окупация от чужди войски в едно най-бързо време, ний сме изгубени, защото навсякъде турците, които всякой ден по няколко души убиват почти във всякоя каза, готвят се да направят общо клане на българите. Мнението, че ако стане окупация, ще се разсвирепеят турците и ще направят големи опустошения, докогато да пристигнат войските, е криво и безосновно, доколкото ний знаем и работите, и характера на турците. Напротив, докогато турци[те] са уверени, че никой от европейските сили няма право и не може да се борави във вътрешните им работи, няма да престанат от свирепствата, а още повече вземат дързост, когато гледат, че английската флота стои в Бешика, не да брани християните, които те колят и постоянно озлобляват, без да се помръдвала тая флота, но да ги брани от нападението на Русия, която не може да търпи да гледа опустошението на България и смазването на християните. Турците само ако чуят, че идат гяурски[6] войски, те ще се уплашат и ще се смирят. Преди всичко първата работа трябва да бъде прочее окупацията, ако искрено желаят европейските държави избавлението на християните в Изток. И наистина каква полза за нас от мерките, които щели били да се вземат за в бъдеще, когато ний днес умираме пред очите на Европа и именно пред очите на Англия, която държи флотата си в нашите води и стои хладнокръвна делом пред свирепостите и убийствата, които стават навсякъде из нашето отечество? Ако тази флота според думите на министрите в Англия се държеше за защита на християните, защо да не се употреби днес, когато тези християни постоянно се убиват, озлобляват и обезчестяват? Що чака тази флота да ни спомогне, да ни забрани, когато нашето отечество се опустоши и ний се намерим вече на другия свят? Ний, българите, се нуждаем от защита, от забрана, от помощ, но не за в бъдеще, не след година, не след един месец или дни, а сега, в тази минута, когато става последното наше разорение. Слушаме, но не знаем доколко [е] истина, че руското правителство предложило да се завземат въстаналите области от чужди войски. Ако това е истина, ний се молим, щото тоя път Англия да не стои на пътя и да не оставя никого да мине за нашето спасение, нито сама тя да мине. Ако Англия има съмнение и се бои от дохождането на руски войски в нашето отечество, ний, които без

чужда помощ сме изгубени, желаем в такъв случай да дойдат само английски войски, само и само да се спасим. И един ден отлагане за нас е десетгодишна загуба. Молете се прочее на английското правителство да ни пощади.

Понеже написаното изложение от г-на М. Бал[абанова] не ви се изпрати по независящи от моята воля причини, изпращам ви и някои от попървите изложения, за да ви послужат, ако би да направите едно общо изложение, според както е и желанието на всинца ни. С идущата поща, надея се, да ви изпратя изложение и за опустошенията, станали по Пиротско и Видинско, където имало до 60 села изгорели. Със същата поща ще ви изпратя и каталог на избитите хора в Пловдивската каза преди смущенията. Изпращам и от Пловдив някои писма от достоверен източник.

Като ви поздравлявам, остая ваш приятел

от страна на народ. комисия
протосин[гел] Методий

Цариград (Ортакьой),
1876 септ[ември] 27.

[На с. 1 адрес]

До народните представители Др. Цанкова и
М. Балабанова при европейските кабинети

Ф. Др. Ц, дял II. Автогр. с маст. 2 л. 4 п. с. 27/21

[1] Градът е определен по съдържанието. [2] Околия. [3] Приложението липсва. [4] Залива Безика. [5] Защити. [6] Християнски.

470

1876 октомври 28, Горна махала. — Писмо от Захарий Стоянов до Никола Табаков в Русе[1]

Описва накратко преживяванията си по време на арестуването му след потушаването на въстанието.

Ма[й]стор Тоҷчо[2], [Глобар!][3]

Писмото ти от 7-и октомври приех и съдържанието му и от двете страни [тайно и нетайно][4] разумях. Не е нужно да разправям каква радост почувствувах, щом видях плика и познах от кого е, защото ти ме познаваш доста добре, както и аз тебе. Но главното е туй, че не ще мога да направя онова, за което ми пишеш. Като личност от всекиго забележена по тези страни, мъчно и невъзможно ми става да си взема... [пътното], а знаеш твърде добре кои са времената. Ще имаш добрината да почакаш малко, не се бой, че ще да останем без р а ч у н [пари]. Стига занаят да имам на ръката си. Освен туй дал съм дума на една търговска къща и съм се условил да преведа от теория в практика един от старосвещено предание занаят... [протест], за който, ако сполучи експедицията ми, голямо улеснение ще стане в р а ч у н с к и т е кръгове. С Килата [Обретенов][5] поживяхме нещо около двадесет дене. Благодарение на добродушността на ... [гардиера][6], който склони по собствено наши желания да ни гуди един до други в ... [синджира], гдето можахме

да си изкажем свободно болките. После мене завецоха към ... [Пловдив], а него го оставих в палатите на Ас. град[7], гдето и до ден днешен не знаях какво е станало с него. В ... [Пловдив] аз сполучих да докажа невинността си. Ей Гурб, на ума ли ти е зимас до колко се бях уплашил, че не ще можа да заплатя на търговците, а сега вересиите[8] се умножиха двойно и тройно, а аз пак сполучих да излеза на глава. Ако е рекъл господ да се съберем в някой к у л т о ч и [?] да чуеш какво съм видял от 28-и февр. (тогаз оставих г. Вляга [Р. Иванов]) до 19 май (тогаз ме арестуваха), а после до 1-и август (освобод[иха]), то няма да повярваш, че аз ти говоря, а може би да помислиш, че слушаш да чете някой „Халима“[9] или че стои отпреде ти Иванчо дод'Върб[ения] да ти разказва за разплодяването на белите гълъби или за кундураджийските[10] дюгени в Едрине[11]. Твоята зимашна история ми я разказаха всъщност, както е била. Бей Гурб, кой се надяваше да се случат подобни комедии? Ти като ми писа от Русе, аз де повярвах, де не. Помислих, че се гавриш със сиромашията. Но сега повярвах, че всичко е било истина, гдето си се бил оплел като петел в нечепкани кълчища. Тъй става то, човек като скита много, случва му се и много неща да види. За г. Б л я г а [Р. Иванов] ми каза Pins като отивах за ... [Пловдив], че бил в Марсилия, а ти казваш противното. Както и да е, ако му зна[е]ш адресата, дай ми я. За писмото от 18-и август разумях, че не си можал да го приемеш. Аз още тогаз разумях, че ще стане тъй, защото лицето, на което го бях дал, честността му беше малко съмнителна. А друго бях ти писал откъм Западна Тракия в началото на месец априлия, а него прие ли? Имам да ти пиша още много неща, както напр. за М. Кила [Обретенов], за Др., но и аз като тебе ще чакам дотогава, дорде се срещнем.

Поздрави „Нещастна фамилия“ [къщата на баба Тонка[12]] и приятелите.

Твой покорен и предан калфа

Господин Симеончо
[Захари Стоянов]

Горната махала,
28 о к т о м в р и [18]76 [г.]

Аз не ти казвам решително, че няма да дойда никак! Аз ще работя, ще се мъча по други начин, дано мога да сполуча. С една реч, с две кечици[13] ще ора, пак в Р[усе] ще умра (твоя пословица). За Магарето [Чунчулов][14] никак ми не пишеш, да не е изчезнало? Килата ми казва, че го бил видял по Великден в не твърде добро състояние. Ако искаш, ако видиш за добро или за нужно, пиши... Г. В., дето го беше държал 6 часа, може да знаете какво стана наедно с Китаеца [?].

Същ[ия]

[На с. 4 адрес]

За господин
Мастор Тонча Стоянов
в Т у т р а к а н

[и следната бележка]

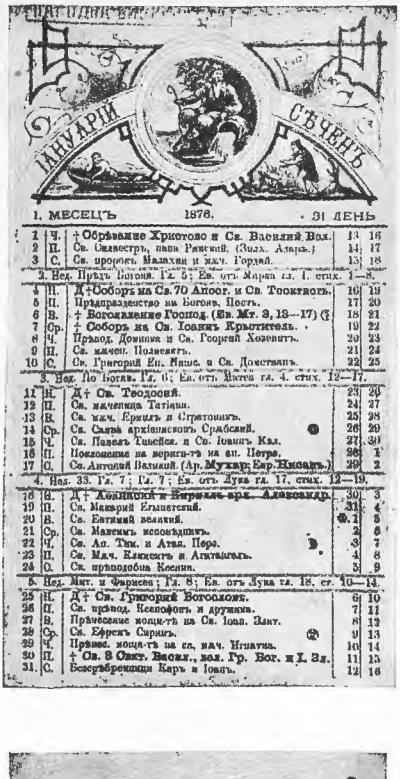
Бай Никола,

Имай добрината да изпроводиш настоящото писмо до притежателя му, според както е адресирано.

Твой познайник
Госп[оди]н Симеончо







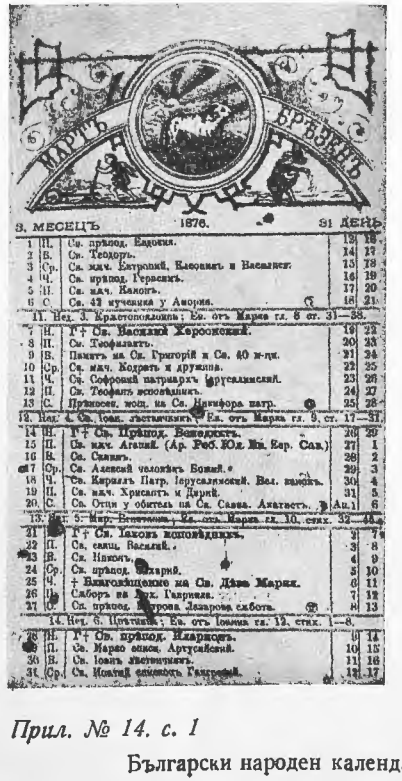
1. МЕСЕЦЪ 1876. 31 ДЕНЬ

1	Ч.	† Обрѣзание Христово и Св. Василий Вел.	13	16
2	П.	Св. Силвестръ, папа Римский. (Зимн. Аларь.)	14	17
3	С.	Св. пророкъ Малахия и мчч. Гордий.	15	18
2. Нед. Предъ Богоявл. Гл. 5; Ев. отъ Марка гл. 1. стих. 1—8.				
4	Н.	Д † Соборъ на Сѣ. 70 Апост. и Св. Тоокгласъ.	16	19
5	П.	Предпразднество на Богоявл. Пость.	17	20
6	В.	† Богоявление Господне. (Ев. Мт. 3, 13—17) (Ѣ	18	21
7	Ср.	† Соборъ на Сѣ. Іоанна Крститель.	19	22
8	Ч.	Предпр. Домника и Св. Георгій Хозевитъ.	20	23
9	П.	Св. мчнцы. Полиевктъ.	21	24
10	С.	Св. Григорій Бп. Нисс. и Св. Доместикъ.	22	25
3. Нед. По Богояв. Гл. 6; Ев. отъ Матея гл. 4. стих. 12—17.				
11	Н.	Д † Св. Теодосій.	23	26
12	П.	Св. мчченица Татиана.	24	27
13	В.	Св. мчч. Ермилъ и Стратоникъ.	25	28
14	Ср.	Св. Сава архіепископъ Сербскій.	26	29
15	Ч.	Св. Павелъ Тивейск. и Св. Іоаннъ Кал.	27	30
16	П.	Поклонение на вериги-тѣ на ап. Петра.	28	1
17	С.	Св. Антоній Великій. (Ар. Мухар; Бар. Низам.)	29	2
4. Нед. 33. Гл. 7; Гл. 7; Ев. отъ Луки гл. 17. стих. 12—19.				
18	Ч.	Д † Аѳанасій и Кирилъ арх. Александр.	30	3
19	П.	Св. Макарій Египетскій.	31	4
20	В.	Св. Евѳимій великій.	Ф. 1	5
21	Ср.	Св. Максимъ исповѣдникъ.	2	6
22	Ч.	Св. Ап. Тим. и Ап. Пет.	3	7
23	П.	Св. Мчч. Клинкетъ и Агаѳангелъ.	4	8
24	С.	Св. преподобна Ксенія.	5	9
5. Нед. Мит. и Фарисея; Гл. 8; Ев. отъ Луки гл. 18. ст. 10—14.				
25	Н.	Д † Св. Григорій Богослов.	6	10
26	П.	Св. прпвод. Ксенофонтъ и дружина.	7	11
27	В.	Пренесение мощи-тѣ на Св. Іоан. Злат.	8	12
28	Ср.	Св. Ефремъ Сирин.	9	13
29	Ч.	Предпр. мощи-тѣ на гл. мчч. Игнатия.	10	14
30	П.	† Сѣ. 3 Свят. Васил., зкм. Гр. Бог. и І. Зл.	11	15
31	С.	Всесвѣтленици Киръ и Іоаннъ.	12	16



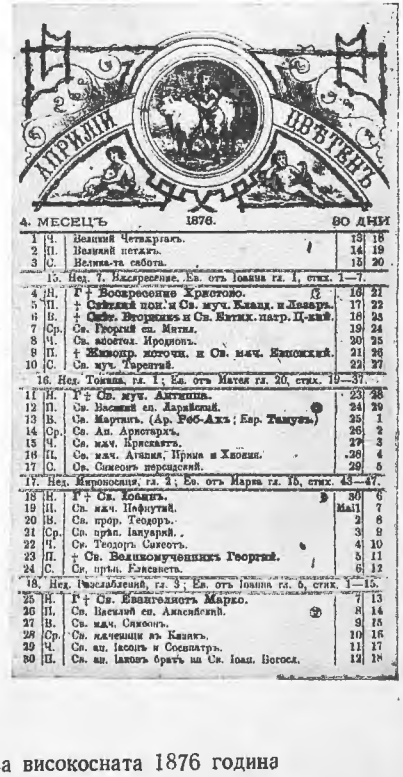
2. МЕСЕЦЪ 1876. 29 ДНИ

6. Нед. на блудний синъ. Ев. отъ Луки гл. 15. ст. 11—32					
1	Н.	Д † Сѣ. мучениць Трифонъ.	13	17
2	П.	† Срѣтение Господне.	14	18
3	В.	Св. Симеонъ и Анна пророчица.	15	19
4	Ср.	Св. Исидоръ Пилусіотъ.	16	20
5	Ч.	Св. мчч. Агатия.	17	21
6	П.	Св. Пухлосъ епископъ Сирійскій.	18	22
7	С.	Св. Парѳеній епископъ.	19	23
7. Нед. Весопуст. Ев. отъ Матея, гл. 25. ст. 31—46.				
8	Н.	Д † Сѣ. Теодоръ отрат. Гадунивида.	20	24
9	П.	Сѣ. мчч. Пимфонъ.	21	25
10	В.	† Сѣ. мучениць Харалампій.	22	26
11	Ср.	Сѣ. Власій.	23	27
12	Ч.	Св. Мелетій архіеп. Антіохійскій.	24	28
13	П.	Св. Симеонъ Мироточецъ.	25	29
14	С.	Св. Апостолъ.	26	30
8. Нед. Сиропустна. Ев. отъ Матея гл. 6. стих. 14—21.				
15	Н.	Д † Сѣ. Ап. Онисимъ. (Ар. Сафоръ, Бар. Іарь.)	27	1
16	П.	Св. мчч. Памфилій.	28	2
17	В.	Св. Теодоръ Тирон.	29	3
18	Ср.	Св. Лаит. Папа Римскій.	Мр. 1	4
19	Ч.	Сѣ. Апостолъ Архипъ.	2	5
20	П.	Св. Іаковъ епископъ Кавсокійскій.	3	6
21	С.	† Теодоръ дочь.	4	7
9. Нед. 1. Православ. Ев. отъ Іоанна гл. 1. стих. 44—52.				
22	Н.	Д † Сѣ. муч. Евгеній.	5	8
23	П.	Сѣ. Полиевктъ.	6	9
24	В.	Іоан. и 2-го обр. славь-тѣ на Сѣ. Іоанна.	7	10
25	Ср.	Св. Тарасій архіеп. Цариградскій.	8	11
26	Ч.	Сѣ. Порфирій епископъ Газскій.	9	12
27	П.	Св. Прокопій Декаполитъ.	10	13
28	С.	Св. Василій исповѣдникъ.	11	14
10. Нед. 2. отъ В. Поста; Благ. отъ Марка гл. 2. стих. 1—12.				
29	П.	† Сѣ. Касіанъ римлянинъ.	12	15



3. МЕСЕЦЪ 1876. 31 ДЕНЬ

1	П.	Св. прпвод. Евдокія.	13	16
2	В.	Св. Теодоръ.	14	17
3	Ср.	Св. мчч. Евтропій, Клеоникъ и Василискъ.	15	18
4	Ч.	Св. прпвод. Герасимъ.	16	19
5	П.	Св. мчч. Каллій.	17	20
6	С	Св. 42 мученика у Амория.	18	21
11. Нед. 3. Кръстопоклона; Ев. отъ Марка гл. 8 ст. 34—38.				
7	Н.	† Сѣ. Василий Херсонскій.	19	22
8	П.	Св. Теофилактъ.	20	23
9	В.	Память на Сѣ. Григорій и Сѣ. 40 м-ци.	21	24
10	Ср.	Св. мчч. Кодратъ и дружина.	22	25
11	Ч.	Сѣ. Софроній патріархъ Іерусалимскій.	23	26
12	П.	Св. Теофанъ исповѣдникъ.	24	27
13	С.	Прпвоспв. мощ. на Св. Никифора патр.	25	28
12. Нед. 4. Сѣ. Іоан. лѣствичникъ; Ев. отъ Марка гл. 9. ст. 17—31.				
14	Н.	Г † Сѣ. Прпвод. Венедиктъ.	26	29
15	П.	Св. мчч. Агапій. (Ар. Реб. Юл. Ив. Бар. Сав.)	27	1
16	В.	Св. Свяшч.	28	2
17	Ср.	Св. Алексѣй человѣкъ Божій.	29	3
18	Ч.	Св. Кириллъ Патр. Іерусалимскій. Вел. вмцъ.	30	4
19	П.	Св. мчч. Хрисанъ и Дарій.	31	5
20	С.	Сѣ. Отцы у обителъ на Сѣ. Савва. Агаѳангелъ.	Ап. 1	6
13. Нед. 5. Мар. Египетская; Ев. отъ Марка гл. 10. стих. 32—45.				
21	Н.	Г † Сѣ. Іаковъ вологѣдникъ.	2	7
22	П.	Св. свящ. Василій.	3	8
23	В.	Св. Никитъ.	4	9
24	Ср.	Св. прпвод. Захарій.	5	10
25	Ч.	† Благовѣщение на Сѣ. Дѣво Марія.	6	11
26	П.	Соборъ на Арх. Гавріила.	7	12
27	С	Св. прпвод. Лазарова суббота.	8	13
14. Нед. 6. Цвѣтная; Ев. отъ Іоанна гл. 12. стих. —8.				
28	Н.	Г † Сѣ. прпвод. Илларіонъ.	9	14
29	П.	Св. Марко епископъ Аѳтуссійскій.	10	15
30	В.	Св. Іоаннъ лѣствичникъ.	11	16
31	Ср.	Св. Іоаннъ епископъ Гангрскій.	12	17

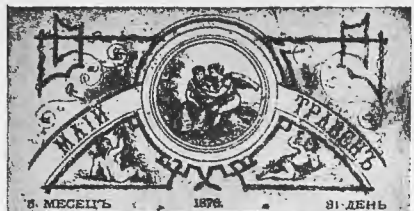


4. МЕСЕЦЪ 1876. 30 ДНИ

1	Ч.	Великий Четвергъ.	13	18
2	П.	Великий петакъ.	14	19
3	С.	Велика-та суббота.	15	20
15. Нед. 7. Въскресение. Ев. отъ Іоанна гл. 1. стих. 1—7.				
4	Н.	Г † Воскресение Христово.	16	21
5	П.	† Свѣтлий пон. и Сѣ. муч. Кларід. и Лазаря.	17	22
6	В.	† Свѣт. Вторникъ и Сѣ. Ятитх. патр. Ц.-град.	18	23
7	Ср.	Св. Георгій сп. Митил.	19	24
8	Ч.	Св. апостол. Ироднонъ.	20	25
9	П.	† Живонр. источн. и Св. мчч. Епископій.	21	26
10	С.	Св. муч. Тарентій.	22	27
16. Нед. Томина, гл. 1; Ев. отъ Матея гл. 20. стих. 19—37.				
11	Н.	Г † Сѣ. муч. Антонина.	23	28
12	П.	Св. Василій сп. Ларійскій.	24	29
13	В.	Св. Мартинъ. (Ар. Реб-Ахъ; Бар. Тамуз.)	25	1
14	Ср.	Св. Ап. Аристархъ.	26	2
15	Ч.	Св. мчч. Крискентъ.	27	3
16	П.	Св. мчч. Агапій, Прим и Хионія.	28	4
17	С.	Св. Симеонъ персидскій.	29	5
17. Нед. Мироносиця, гл. 2; Ев. отъ Марка гл. 15. стих. 43—47.				
18	Н.	Г † Сѣ. Іоаннъ.	30	6
19	П.	Св. мчч. Пафнутій.	Май 1	7
20	В.	Св. прор. Теодоръ.	2	8
21	Ср.	Св. прп. Іануарій.	3	9
22	Ч.	Св. Теодоръ Сикеотъ.	4	10
23	П.	† Св. Великомученик Георгій.	5	11
24	С.	Св. прп. Еѳесвитъ.	6	12
18. Нед. Гюсалвлевей, гл. 3; Ев. отъ Іоанна гл. 6. стих. 1—15.				
25	Н.	Г † Сѣ. Евангелистъ Марко.	7	13
26	П.	Св. Василий сп. Анасійскій.	8	14
27	В.	Св. мчч. Симеонъ.	9	15
28	Ср.	Св. мученици въ Кизикъ.	10	16
29	Ч.	Св. ап. Іасонъ и Сосипатръ.	11	17
30	П.	Св. ап. Іаковъ братъ на Св. Іоан. Богосл.	12	18

Прил. № 14. с. 1

Български народен календар за високосната 1876 година



5. МЕСЕЦЪ 1876. 31-ДЕНЬ

1	С.	Св. прор. Іеремія.	13	19
	Нед. 18 Самарянка-та гл. 4; Бл. отъ Іоанна гл. 4, стих. 5—42.			
2	П.	† Св. мощи на Аосинскія Великій.	14	20
3	П.	Св. мчч. Тимотей и Маира.	15	21
4	В.	Св. Пеаніи.	16	22
5	Ср.	Св. великомученикъ Ирикъ.	17	23
6	Ч.	Св. многостр. Іовъ.	18	24
7	П.	Св. мчч. Агаѳій и Кодратъ.	19	25
8	С.	Св. Іоаннъ Богослов.	20	26
	Нд. 19 Слѣпой гл. 9; Бл. отъ Іоанна глав. 9 стих. 1—38.			
9	Н.	† Св. прор. Исаіи и мощи на св. Николы.	21	27
10	П.	Св. апостолъ Симонъ Зилотъ.	22	28
11	П.	† Народ. праз. Св. Кирил. и Меѳодій.	23	29
12	Ср.	Св. Епифаній и Германъ. (Изъятъ Бар. Абъ)	24	30
13	Ч.	Казненіе и Св. мчч. Гавіанъ. (Ар. Дион.	25	1
14	П.	Св. мчч. Іоаннъ.	26	2
15	С.	Св. Паѳовій Вѣрный и св. Ахилій.	27	3
	Нед. 20 Св. Отцы гл. 6; Бл. отъ Іоанна гл. 17, стих. 1—13.			
16	Н.	† Св. Іоаннъ Богословъ.	28	4
17	П.	Св. Апостолъ Андроникъ и Іулія.	29	5
18	В.	Св. мчч. Петръ и Другъ.	30	6
19	Ср.	Св. Петръ и Іоаннъ.	31	7
20	Ч.	Св. мученикъ Таллей.	Іунь 1	8
21	П.	† Св. Равно-апост. царю Конст. и Елена.	2	9
22	С.	Св. мчч. Василій. — Задушница.	3	10
	Нед. Пятидесятница гл. 7; Бл. отъ Іоанна гл. 7, стих. 37—52.			
23	Н.	† Пятидесятница и Св. Мчч. съ. сподвижн.	4	11
24	П.	† Св. Духъ (Св. Троица и Св. прѣп. Симеонъ.	5	12
25	В.	Третье Обрѣтеніе.	6	13
26	Ср.	Св. апостолъ Карпъ.	7	14
27	Ч.	Св. мученикъ Елладій.	8	15
28	П.	Св. Катихій сп. Митилинскій.	9	16
29	С.	Св. мученикъ Теодотій.	10	17
	Нед. 1 По Пятид. Всѣ Святіи гл. 8; Бл. Матѳ. гл. 10, ст. 32—33.			
30	Н.	† † Св. прѣпод. Исаакій. — Петровъ постъ.	11	18
31	П.	Св. мчч. Еремій.	12	19



6. МЕСЕЦЪ 1876. 30 ДНИ

1	В.	Св. мчч. Іустинъ ф.	13	20
2	Ср.	Св. Никифоръ.	14	21
3	Ч.	Св. мученикъ Лукіанъ.	15	22
4	П.	Св. Митрофанъ патр. Ц-градскій.	16	23
5	С.	Св. Доротей сп. Тирск.	17	24
	Нед. 2. по Пятидесяти, гл. 4; Бл. отъ Матѳя гл. 4, стих. 18—35.			
6	П.	† Св. преподоб. Иларіонъ.	18	25
7	П.	Св. Теодоръ сп. Аѳинскій.	19	26
8	В.	Св. Теодора.	20	27
9	Ср.	Св. Кирилъ алекс. — Петровъ постъ.	21	28
10	Ч.	Св. мчч. Александръ и Антонина.	22	29
11	П.	Св. ап. Вартоломей и Варнава. (Изъятъ.)	23	1
12	С.	Св. прѣп. Онуфр и Петръ. (Ар. Дион. ах. Евр.	24	2
	Нед. 3. гл. 5; Бл. отъ Матѳя гл. 6, стих. 22—23.			
13	Н.	† † Св. мчч. Аѳинина (возбраніе на суткахъ).	25	3
14	П.	Св. прор. Елисей и Меѳодій Ц-скій.	26	4
15	В.	Св. Пророкъ Амосъ.	27	5
16	Ср.	Св. Тихонъ Амаѳунскій.	28	6
17	Ч.	Св. мчч. Мануилъ. Павелъ, Исаакъ.	29	7
18	П.	Св. мученикъ Леонтій.	30	8
19	С.	Св. апостолъ Іудъ.	I. 1	9
	Нед. 4. гл. 3; Бл. отъ Матѳя гл. 8, стих. 5—13.			
20	Н.	† Св. Меѳодъ сп. Патарск.	2	10
21	П.	Св. мученикъ Іулиттъ.	3	11
22	В.	Евсевій епископъ самосатскій.	4	12
23	Ср.	Св. мученица [illegible]ліана.	5	13
24	Ч.	Рождение св. Іоанна Крьстителя.	6	14
25	П.	Св. прѣп. Февронія.	7	15
26	С.	Св. Давидъ Тессалоникскій.	8	16
	Нед. 5. гл. 4; Бл. отъ Матѳя гл. 8, стих. 28—34 и гл. 9, 1.			
27	Н.	† † Св. Симеонъ стлпникъ.	9	17
28	П.	Св. мощи на Кира и Іоанна.	10	18
29	В.	† Св. Верховнихъ апост. Петръ и Павелъ.	11	19
30	Ср.	† Св. 12 Апостоли.	12	20



7. МЕСЕЦЪ 1876. 31-ДЕНЬ

1	Ч.	Св. Безсребреници Козма и Дамианъ.	13	21
2	П.	Честная ризи на Св. Богородица.	14	22
3	С.	Св. мчч. Іаковъ и Анатолій.	15	23
	28. Нед. 6. гл. 5; Бл. отъ Матѳя гл. 9, стих. 1—9.			
4	Н.	† † Св. Аѳан. Кристовій.	16	24
5	П.	Св. Аѳанасій Атонскій.	17	25
6	В.	Св. прѣпод. Сисой.	18	26
7	Ср.	Св. великомученица Недѣля.	19	27
8	Ч.	Св. великомученикъ Прокопій.	20	28
9	П.	Св. Пантелеймонъ.	21	29
10	С.	Св. 45 мученици въ Арменіи.	22	30
	29. Нед. 7. гл. 6; Бл. отъ Матѳя гл. 9, стих. 27—35.			
11	Н.	† † Св. м-ца Ефимія. (Ар. редж. Евр. Тишри.)	23	1
12	П.	Св. мчч. Прокъ и Іларій.	24	2
13	В.	Саборъ на Св. Архангелъ Гавриилъ.	25	3
14	Ср.	Св. апостолъ Ахила.	26	4
15	Ч.	Св. мученици Кирикъ и Іулитта.	27	5
16	П.	Св. священомученикъ Антиногентъ.	28	6
17	С.	Св. священомученица Марина.	29	7
	30. Нед. 8. гл. 7; Бл. отъ Матѳя гл. 14, стих. 14—22.			
18	Н.	† † Св. мучениkъ Емилианъ.	30	8
19	П.	Св. прѣп. Дій и Маврина.	31	9
20	В.	† Св. пророкъ Илія.	Авг 1	10
21	Ср.	Св. Симеонъ Юродивий.	2	11
22	Ч.	Св. Марія Магдалина.	3	12
23	П.	Св. мчч. Фока и прор. Іезекіилъ.	4	13
24	С.	Св. великомученица Христина.	5	14
	31. Нед. 9 гл. 8; Бл. отъ Матѳя гл. 14, стих. 22—34.			
25	Н.	† † Успѣніе на Св. Анна.	6	15
26	П.	Св. мчч. Ерколай и Св. Пирасеева.	7	16
27	В.	† Св. Пантелеймонъ и Св. Вълт. Содиоч.	8	17
28	Ср.	Св. ап. Прохоръ, Никаноръ и Пармисгъ.	9	18
29	Ч.	Св. мчч. Калиникъ и Теодотъ.	10	19
30	П.	Св. апост. Силъ и другии.	11	20
31	С.	Св. праведний Едовимъ.	12	21



8. МЕСЕЦЪ 1876. 31 ДЕНЬ

	32. Нед. 10. гл. 1; Бл. отъ Матѳя гл. 17, стих. 14—23.			
1	Н.	† † Прокоп. на Ч. Крьотъ. постъ богород.	13	22
2	П.	Мощи на первомчнцѣ. Стефанъ.	14	23
3	В.	Св. прѣп. Исаіи и Фавстъ.	15	24
4	Ср.	Св. 7 отроци у Ефес.	16	25
5	Ч.	Св. мученикъ Кассіанъ.	17	26
6	П.	† Прѣображение Христово.	18	27
7	С.	Св. прѣпод. Дометій.	19	28
	33. Нед. 11. гл. 2; Бл. отъ Матѳя гл. 18, стих. 23—35.			
8	Н.	† † Св. Емилианъ еписк. Кизическій.	20	29
9	П.	Св. апостолъ Матѳа (Ар. Шабакъ, Евр. Мекр.)	21	1
10	В.	Св. мчч. Лаврентій.	22	2
11	Ср.	Св. мчч. Емилій.	23	3
12	Ч.	Св. мчч. Фотій и Аникитъ.	24	4
13	П.	Св. Маѳеанъ исповѣдникъ.	25	5
14	С.	Св. пророкъ Михей.	26	6
	34. Нед. 12. гл. 3; Бл. отъ Матѳя гл. 19, стих. 16—26.			
15	Н.	† † Успѣніе на Св. Богородица.	27	7
16	П.	Св. Убрусъ и Св. Дезидій.	28	8
17	В.	Св. мученикъ Мирогъ.	29	9
18	Ср.	Св. мчч. Флоръ и Лавръ.	30	10
19	Ч.	Св. мчч. Андрей стратилатъ.	31	11
20	П.	Св. пророкъ Сахарія.	Сент 1	12
21	С.	Св. апостолъ Тадей и мчч. Васса.	2	13
	35. Нед. 13. гл. 4; Бл. отъ Матѳя гл. 21, стих. 33—43.			
22	П.	† † Св. мчченикъ Агатоникъ.	3	14
23	П.	Св. Ап. Лупла.	4	15
24	В.	Св. мученикъ Евтихій.	5	16
25	Ср.	Св. ап. Титъ и мощи на Св. ап. Вартол.	6	17
26	Ч.	Св. мчч. Адріанъ и Наталія.	7	18
27	П.	Св. прѣпод. Пимень.	8	19
28	С.	Св. Моисей Етіопянинъ.	9	20
	36. Нед. 14. гл. 5; Бл. отъ Матѳя гл. 22, стих. 1—14.			
29	Н.	† † Успѣновение гл. на Св. Іоанна Кр.	10	21
30	П.	Св. Александръ арх. Ц-градскій.	11	22
31	В.	Честная поясъ на св. Богородица.	12	23

Прил. № 14, с. 2



9. МЕСЕЦЪ 1876. 30 ДНИ

1	Ср.	Съборъ Богородичанъ и Св. Симеонъ.	13	24
2	Ч.	Св. мчч. Мамантъ и Іоаннъ постникъ.	14	25
3	П.	Св. мччн. Антимъ и прп. Теоктистъ.	15	26
4	С.	Св. Василъ и прор. Моисей.	16	27

37. Нед. 15. гл. 8; Кн. отъ Матеи гл. 22 стих. 35—43.

5	Н.	† Св. прор. Захарій.	17	28
6	П.	Чюдо на Архангела Гавриила.	18	29
7	В.	Св. мчч. Созонтъ.	19	30
8	Ср.	†Рожд. на Св. Богор. (Ар. Рамад. Евр. Кис.)	20	1
9	Ч.	Св. Іоакимъ и Анна и мчч. Северіанъ.	21	2
10	П.	Св. м-ци Никодоръ, Нагродоръ и Нимф.	22	3
11	С.	Св. пръпод. Теодоръ.	23	4

38. Нед. 16. гл. 7; Кн. отъ Матеи гл. 25. стих. 14—30.

12	Н.	† Св. мчч. Автомантъ.	24	5
13	П.	Св. мчч. Корнилій сотникъ.	25	6
14	В.	† Воздвиж. на чесен. кръстъ. — Иоотъ.	26	7
15	Ср.	Св. мученикъ Никита.	27	8
16	Ч.	Св. великомч. Ефр.	28	9
17	П.	Св. мученица Софіа.	29	10
18	С.	Св. Евменій епископъ Гортинскій.	30	11

39. Нед. 17. гл. 8; Кн. отъ Матеи гл. 15. стих. 21—28.

19	Н.	† Св. мчч. Трофимъ, Савватій и Дорименъ	Окт. 1	12
20	П.	Св. великомуч. Евстатій.	2	13
21	В.	Св. ап. Матѳей и прор. Іона.	3	14
22	Ср.	Св. мчч. Фока еп. Синопскій.	4	15
23	Ч.	Зачатіе на Св. Іоан. пред.	5	16
24	П.	Св. преподобн. Текла.	6	17
25	С.	Св. пръпод. Ефросина.	7	18

40. Нед. 18. гл. 1; Кн. отъ Луки гл. 5. стих. 1—11.

26	Н.	† Предпразднство на св. Іоанна Богослова.	8	19
27	П.	Св. мчч. Калистратъ и др.	9	20
28	В.	Св. Харитонъ и прор. Варухъ.	10	21
29	Ср.	Св. Кириллъ отшелникъ.	11	22
30	Ч.	Св. Григорій еп. на Велика Арменія.	12	23



10. МЕСЕЦЪ 1876. 31 ДЕНЬ

1	П.	Св. ап. Ананій и Рожай. пресвя.	13	24
2	С.	Св. мчч. Дмитріанъ и Густинъ.	14	25

41. Нед. 19. гл. 2; Кн. отъ Луки гл. 6. стих. 31—36.

3	Н.	† Св. мчч. Дионисій Ареопагитскій.	15	26
4	П.	Св. Іероѳей еп. Аѳинскій.	16	27
5	В.	Св. мученица Харитина.	17	28
6	Ср.	Св. апостолъ Тома.	18	29
7	Ч.	Св. мчч. Сергій и Вакхъ.	19	30
8	П.	Св. пръпод. Пелагія. (Ар. Шеваль; Евр. Теб.)	20	1
9	С.	Св. ап. Іаковъ Алфеовъ.	21	2

42. Нед. 20. гл. 3; Кн. отъ Луки гл. 7. стих. 11—16.

10	Н.	† Св м-ци Ермилъ и Ермолай.	22	3
11	П.	Св. ап. діаконъ Филиппъ.	23	4
12	В.	Св. мчч. Прокъ, Тераклъ и Аполлонъ.	24	5
13	Ср.	Св. мчч. Карпъ, Папилъ, Агаѳодоръ.	25	6
14	Ч.	† Св. пръп. Параскева (Св. Петка).	26	7
15	П.	Св. мчч Лукіанъ.	27	8
16	С.	Св. Лонгинъ сотн.	28	9

43. Нед. 21. гл. 4; Кн. отъ Луки гл. 8. стих. 5—16.

17	Н.	† Св. прор. Осіи и пръпод. Андрей.	29	10
18	П.	Св. Евпатіевтъ Дунд.	30	11
19	В.	† Св. Іоаннъ рыльскій и прор. Іоиль.	31	12
20	Ср.	Св. мчч. Артемій и Германъ.	Н. 1	13
21	Ч.	Св. пръпод. Иларіонъ.	2	14
22	П.	Св. апост. Іаковъ братъ Іоаннъ.	3	15
23	С.	Св. Амвросій.	4	16

44. Нед. 22. гл. 5; Кн. отъ Луки гл. 9. стих. 8—17.

24	Н.	† † Св. муч. Арета.	5	17
25	П.	Св. мчч. Маркіанъ и Мартирій.	6	18
26	В.	† Св. великомученикъ Димитрій.	7	19
27	Ср.	Св. цар. Нектарій.	8	20
28	Ч.	Св. мчч. Тарахъ и Наполла.	9	21
29	П.	Св. прпм. Анастасій и Св. Аѳанасій.	10	22
30	С.	Св. мчч. Зиновій и Зинонъ.	11	23

45. Нед. 23. гл. 6; Кн. отъ Луки гл. 10. стих. 7—16.

31	Н.	† Св. ап. Стахій, Апеллій, Амплій и др.	12	24



11. МЕСЕЦЪ 1876. 30 ДНИ

1	П.	Св. Бакхъ-врѣвщи Козма и Даміанъ.	13	25
2	В.	Св. мученикъ Ахиндинъ.	14	26
3	Ср.	Св. мчч. Акепсима, Іосифъ и Аѳалла.	15	27
4	Ч.	Св. мчч. Іоанникій, Никандръ и Елпидифоръ.	16	28
5	П.	Св. мчч. Галактіонъ и Епиѳ.	17	29
6	С.	Св. Павелъ арх. Н-градск (Ар. Зихи. Евр. ШаБ.)	18	1

46. Нед. 24. гл. 7; Кн. отъ Луки гл. 8. стих. 40—56.

7	Н.	† † Св. 33 муч. у Мелитинѣ и прпод. Лазарь.	19	2
8	П.	† Св. Архангелъ Михаилъ.	20	3
9	В.	Св. мчч. Онисифоръ, Порфирій и др.	21	4
10	Ср.	Св. ап. Ераетъ, Олимпъ и пр.	22	5
11	Ч.	Св. мчч. Мина, Викторъ и Виктетъ.	23	6
12	П.	Св. Іоаннъ милостивый и Нилъ.	24	7
13	С.	Св. Іоаннъ Златоустъ.	25	8

47. Нед. 25. гл. 8; Кн. отъ Луки гл. 10. стих. 25—37.

14	Н.	† † Св. апостолъ Ѳад. Заговѣзни.	26	9
15	П.	Св. мчч. Гурій, Самонъ и Авива.	27	10
16	В.	Св. Евангелистъ Матѳей.	28	11
17	Ср.	Св. Григорій еп. Неокесаріскій.	29	12
18	Ч.	Св. мчч. Плавтонъ и Романъ.	30	13
19	П.	Св. прор. Аѳдія и Варлаамъ.	Д. 1	14
20	С.	Св. Прокопій арх. Цариградскій.	2	15

48. Нед. 26. гл. 1; Кн. отъ Луки гл. 12. стих. 16—31.

21	Н.	† † Возвед. на Св. Богородица.	3	16
22	П.	Св. ап. Филиппъ, Аѳѳка и пр.	4	17
23	В.	Св. Григорій еп. Агроѳатійскій.	5	18
24	Ср.	Св. великомученица Екатерина.	6	19
25	Ч.	Св. Климентъ папа Римскій.	7	20
26	П.	Св. Клеонтъ и Никонъ.	8	21
27	С.	Св. мчч. Іаковъ Персіянинъ.	9	22

49. Нед. 27. гл. 2; Кн. отъ Луки гл. 13. стих. 10—17.

28	Н.	† † Св. мчч. Стефанъ.	10	23
29	П.	Св. мчч. Парамъ и Филуи	11	24
30	В.	† Св. ап. Андрей первозванный.	12	25



12. МЕСЕЦЪ 1876. 31 ДЕНЬ

1	Ср.	Св. пророкъ Наумъ.	13	26
2	Ч.	Св. пророкъ Аввакумъ.	14	27
3	П.	Св. пророкъ Софоній.	15	28
4	С.	Св. великомуч. Варвара и Іоаннъ Дамаск.	16	29

50. Нед. 28. гл. 3; Кн. отъ Луки гл. 14. стих. 16—24.

5	П.	† † Св. Сава освященный. (Ар. Зихъ; Евр. А.)	17	1
6	В.	† Св. Николай еп. Мир-ликійскій	18	2
7	В.	Св. Амвросіе еп. Медіол.	19	3
8	Ср.	Св. пръп. Патапій.	20	4
9	Ч.	Зачатіе на Св. Анна.	21	5
10	П.	Св. мчч. Мина, Ермогенъ и Евграфъ.	22	6
11	С.	Св. Даніилъ столпникъ.	23	7

51. Нед. 29. гл. 4; Кн. отъ Луки гл. 17. стих. 12—19.

12	Н.	† † Св. Спиридонъ.	24	8
13	П.	Св. Евстатій и м-ца Лукія.	25	9
14	В.	Св. мчч. Тирсъ и Св. Прокопія.	26	10
15	Ср.	Св. мчч. Евпсихій.	27	11
16	Ч.	Св. прор. Ангей.	28	12
17	П.	Св. Даніилъ и Св. три отрока Ананій.	29	13
18	С.	Св. мчч. Севастіанъ.	30	14

52. Нед. 30; прад. Р. Христ. Кн. отъ Матеи гл. 1. стих. 1—25.

19	П.	† † Св. Вениѳатій.	31	15
20	П.	Св. мчч. Игнатій Бог.	Іан. 1	16
21	В.	Св. мчч. Іулиліа.	2	17
22	Ср.	Св. великомученица Анастасія.	3	18
23	Ч.	Св. 10 мучениц въ Критъ.	4	19
24	П.	Предпразд. на Р. Х. и прп. Евгенія.	5	20
25	С.	† Рождество Христово. Мат. гл. 2 ст. 1—12.	6	21

53. Нед. 31. по Р. Христово Кн. отъ Матеи гл. 2. стих. 13—23.

26	Н.	† † Соборъ на Св. Богородица.	7	22
27	П.	† Св. Архидиаконъ Стефанъ.	8	23
28	В.	Св. мчч. Иннокентій.	9	24
29	Ср.	Св. 14 хил. дѣт. и прор. Мара.	10	25
30	Ч.	Св. мчч. Онисимъ.	11	
31	П.	Св. праот. Мелхиа.	12	

ГОСУДАРСТВЕННАЯ ОРДЕНА ЛЕНИНА БИБЛИОТЕКА СССР

Прил. № 14, с. 3

Ф. НО, II В 362. Автогр. с маст. повр. 2 л. 4 п. с. 26·5/21

[1] Градът е определен по получателя. [2] Никола Табаков. [3] Всички думи, поставени в скупени скоби, са писани в самия оригинал с друго мастило и с друг почерк. [4] Писмото е било писано с химическо и с обикновено мастило. [5] Никола. [6] Пазача. [7] Асеновград, т. е. Търново[?]. [8] Дълговете. [9] Арабски приказки. [10] Обущарските. [11] Одрин. [12] Обретенова. [13] Кози. [14] Тодор.

471.

1876 октомври[1], Цариград. — Писмо от отец Кирил Слепов до Петко Гинин-Стамболията в Пазарджик

От 12 май до 23 август е бил затворен в Софийския затвор, където изживял „всичките мъченически страдания". Бил наранен на 6 места. На път за Цариград е бил прекаран окован във вериги и през Пазарджик, но не е могъл да се разговори с никого. В Цариградската тъмница условията са по-добри.

Господин Петко,

Понеже не ние за друго писмото, но молиме всевишнаго бога зарад вас. Ако питате заради нас, твърде сме добре до тоя час.

Господине Петко, моля ви се, брате, зарад моите лозя. Гроздето кой го е вземал? Гроздето да сторите един труд, да вземете парите да ми ги проводите колкото гроша струва гроздето, защото става 6 месеца как стоиме запряни от майя 12 ден в София до август 23 ден. Пристигнахме в Цариград на август 29 ден. Моля ви, господине, бях провождал на господин Николаки Петков 2 писма за лозята, за гроздето и на господин Стойо Илчев от Калугерово[2] 1 писмо. Моля ви се, господине, за да сторите един труд между ваши приятели да ми съберете малко милостиня зарад нас от народа, защото сме голи, боси и прочее и които се намериха по чарши[ята], когато преминахме от София за Пазарджийския конак, и на заранта за станцията, само един приятел, господин Николаки дойде чак до станцията, та се видяхме с него, но нямаше как да се разговорим с него, защото имаше заптиета с нас. За да поздравиш вашата стопаница Мария и децата ваши и приятели, които пита[т] за нас, защото претегли[х] в София всичките мъченически страдания, които теглили тия и ние ги претеглихме, за да ви известя, че бях наранен на 6 места от пушки и ви известявам какво няма [да] ме турна[т] в сюргюлие[3] — или затвор и[ли] пущане, бог знай от трите[?] едно. Бог има милост къде затворниците, за да ги избави от затвора. Откато отидохме в Цариград[ската] мехтерхана[4], твърде сме добре. Не е като в София затвор, ами си ходим из двора в калето — нито ден, нито нощ затворени. Бог да не дава никому такова добро, да е затворен.

Оставам ваш завсегда за отговор ваш искрен приятел
поп Кирил[5] от м[анастира] „С[в]. Николая",
Калугерово — от Ц[ари]градската мехтерхана

Ако проводиш известие до Вельо Биволарски от Копривщица на Чорапчийския хан в Цариград.

И ние не сме още осъдени за нищо.

[На с. 3 адрес]. До Петка Гинин, бакалин от Калугерово, във Вароша, в Т. Пазарджик.

Р, II А 8529. Автогр. с маст. повр. 2 л. 2 п.с. 21·5/13·5.

[1] Датата е определена по съдържанието. [2] Пазарджишко. [3] Сюргюндък — ваточение. [4] Тъмница. [5] Слепов.

472

1876 ноември 28, София. — Препис от разпита на свидетелите и от присъдата по процеса на Ботевите четници Петър Ванков, Димитър Икономов, Спас Соколов и Костаки Апостолов

№ 92

КОПИЕ ОТ СЕНТЕНЦИЯТА

Във Влашко съставената и от до 150 разбойници състояща [се] чета, като се възкачила от Гюргево на вапора[1] „Радецки", принадлежащ на Австрийското дунавско дружество, пристигнала на едно място без скеле измежду Рахово[2] и Козлодуй[3], спряла вапора и по една дъска излязла на сухо, убила един пазач и с пристигането си в селото Козлодуй пребила двама черкези и един башибозук турчин и с намерение да повдигне буна[4], като отивала къде българските села и Враца, убила един бекчия[5]-арнаутин и един пътник. При сбиването на тая чета с войските, заптиетата и башибозуците, като се наранили шест башибозуци и неколцина от нея се убили, другите се разпръснали по Балкана. От разпръснатите 21 се хванаха в Орханийската[6] каза[7], 12 в Златишките балкани, а прочиите се разбягаха незнайно къде. Като се извършиха изпитванията на така хванатите 33 души, защото според съдържанието на пристигналото царско опрощение 29-те се намериха второстепенни и третостепенни, взеха им се поръчители и се пуснаха, а останалите 4-ма, Димитър Икономов от Троян, Петър Ванков от Свищов, даскал Спас Дюлгеров[8] от Тулча и Коста Апостолов от Свищов, се доказаха, че са предводители и команданти, а при това и другари в убийството на гореказани[те] убиени. А защото извънредното съдилище се разтури, техните изпитвания се прехвърлиха на нашия мезлич[9], които, като се прочетоха, видя се следующото:

1-во. Коста Апостолов изповядва, че предводител на четата е бил Ботев [10] и е имал за помощници македонеца Перо[11], русенеца[12]-офицерин[13] и Д. Икономов; че те отворили сандъците с оръжията и ги въоръжили; че като излезли на сухо, някои от другарите му убили пазача на караула, но не знае кои са убийците; че в селото Козлодуй пак другарите му убили двама черкези и един башибозук, но че не знае и техните убийци кои са; че в станалото у Врачанските планини сбиване Ботев и Перо са се убили[14], а русинът-офицерин и Д. Икономов са побягнали, обаче подир бил хванат и сега затворен Д. Икономов.

2-ро. Свищовлията П. Ванков, след като потвърждава горните, казва, че са минали тук с гореназваните подводители да се бият с царската войска, ако османското правителство не приеме исканията им; че къде Козлодуй напредходящите му другари убили един черкезин и един башибозук-турчин, но не знае кои са убийците.

3-то. Д. Икономов, като разказва работата, според както се горе рече, казва, че не знае кои са убийците и че той в убийството им няма никакво съдействие.

4-то. Даскал Спас Дюлгеров казва, че е учителствувал в Сърбия и Влашко и че с гореказаните комити е минал тука; разказва работата, както и другите запрени, а отказва да покаже убийците и съдействието си.

От запряните и сега пуснати: Цанко Минков от Казанлък[15], като разказва работата, явява: а) че Ботев с един млад другар, като убили в Козлодуй двамата черкези, мнозина от четата ги изсекли на парчета; б) че тука затвореният даскал Спас ударил черкезите по два пъти със сабя; в) че пак Ботев и младият му другарин, като убили един млад, други десетина души пристигнали и го съсекли, а един от тях е находящият се сега в затвора П. Ванков, който го ударил един път със сабя; г) че П. Ванков, Д. Икономов и даскал Спас заедно с Ботева са предводители и техни команданти; д) че те сами са казали как са имали намерение да изгорят селата и градищата, да изсечат турците и да направят български цар; ж) че тия имали на главите си левски знакове и сърмалии ширити; з) че с тяхна дума и своеволно са се възкачили на вапора и минали тука.

Калкандерелията[16] Христо Иванов казва: а) че П. Ванков, Д. Икономов и даскал Спас са излезли с намерение, ако правителството не ни даде искането, тогава да идат в българските села, да ги възбунтуват с оръжията си, да изгорят селата, които не би се съгласили, и тъй да подигнат цяла България и да се бият с царската войска; б) че те са се споразумявали с предводителя Ботева; в) че и тия са били влиятелни; г) че са имали на главите си нишани; д) че му е казано как най-напред, като излезли на сухо, П. Ванков, Д. Икономов и даскал Спас убили пазача на караула; е) че те трябва да знаят кои са убийците.

[А]танас Иванов от Ряховица[17], подир като разказва работата, казва: а) че от петимата, които хвърлияли куршум върху двамата черкези, е един от тях и Д. Икономов, но не знае, казва, с чий куршум са ударени; б) че подир и бекчията е тъй убит, но не знае кои са го съсекли.

Пенчо Христов казва, че П. Ванков, даскал Спас и Д. Икономов заедно с Ботева са имали влияние.

Христо Лазаров казва, че само Д. Икономов е бил влиятелен и имал на главите си нишан.

Ангел[18] от Карлово потвърждава Пенчовото излагане.

Врачанинът Стефанаки[19] и Петко[?] Грозев, като разказват работата и отказват вмешателството си, доказват, че П. Ванков, Д. Икономов и даскал Спас заедно с предводителя Ботева са били влиятелни лица и имали на главите си нишани.

Владимир[20] от Мачин, Христо Иванов от Сопот и Христо Маринов от Троян разказват, че П. Ванков, Д. Икономов и даскал Спас заедно с Ботева задружно са били влиятелни и имали нишани и ширити. Владимир особено казва, че когато са се били с царската войска, речените им командували; Христо Иванов, и той особено казва, че както Ботев е убил пазача на караула, тъй също и другите предводители убили черкезите.

Доше[21] Стойнов от Търново казва: а) че даскал Спас и Д. Икономов са били от влиятелните на комитета и команданти; б) че са имали дрехи със знакове и ширити; в) че когато най-напред минали на тая страна, ако и да не е видял убийците на пазача, но в Козлодуй нараненият от Ботева с куршум башибозук е ударян[22] по гърдите и съсечен от даскал Спас; г) че върху двамата черкези П. Ванков и Д. Икономов и даскал Спас са хвърлили с другите 10-ина другари куршум, но че не знае с чий куршум са ударени; д) че по-нататък бекчията и един пътник са убити от комитите, но той не е видял.

Всичко това, ако и да се каза в лицето на речените, те постоянствуват да отказват.

Речените П. Ванков, Д. Икономов и даскал Спас с тия доказвания са заедно с Ботева влиятелни и участници в убийството на двамата черкези и един башибозук. Следователно че трябва да се накажат според 55-и, 56-и, 57, 64-и и 174 членове на наказателния закон, но защото на достойните за смърт според телеграфа от 31 юли се определява за наказание вечни окови, затова тям се определява това наказание. За Коста Апостолов, защото не се доказа, че е имал вмешателство в убийствата и че е от първостепенните, затова съгласно с опрощението той трябва да се пусне, а докогато дойде високото разрешение, да се пусне вън под кефилик[23].

Настоящето решение може да се апелира, затова и копие се дава на осъдените, които, както телеграфираха на Портата, за да се повикат тамо, подадоха и препис на опозицията си, която ви се приключава[24].

Прочее заедно с всичките отнасящи [се] до тази работа хартии и документи да се изпроводят до Министерството на правосъдието.

София, 28 ноември 1292 (егира) 1876.

Преведана от турски на български от г. Илия Цанев[25], бившия председател в Търговското съдилище, по предложение на Мазхар паша, бившия валия в София.

Ф. ГН, б. Ч. Преп. с маст. 2 л. 4 п. с. 38/24

Публ. друг вариант в: Икономов, Пенчо. Материали за Хр. Ботевата чета. «Бележки и документи за участието на Димитър Икономов в народните движения». Никопол, 1901, с. 25—30

[1] Параход. [2] Дн. Оряхово. [3] Оряховско. [4] Бунт. [5] Пъдар. [6] Орхание, дн. Ботевград. [7] Околия. [8] Иванов Соколов. [9] Или меджлис-съвет, в случая „съд". [10] Христо. [11] Петър Симеонов. [12] Русин. [13] Теофан Раданов. [14] Са били убити. [15] Всъщност родом от Турия, Казанлъшко. [16] Родом от Калкандере—Тетово, Македония. [17] Горна Оряховица. [18] Ст. Велев. [19] Савов. [20] Друмев Върбанов. [21] Досьо. [22] Удрян. [23] Гаранция. [24] Апелационната жалба не е приключена. [25] Ценов.

473

1877[1] януари 3, Пловдив. — Изложение от батаченки до представителите на великите европейски сили на конференцията в Цариград

Доведени са в Пловдив, за да ги разпитват относно разоряването на селото им и поголовното клане на жителите. Научили са се за подписването на някакво писмо, в което се твърди, че правителството е поправило къщите им и че ограбените неща са върнати. Опровергават категорично тези неверни твърдения. Направени са временно няколко колиби, но не за всички пострадали. Останалите без подслон стоят под открито небе, на студа, застрашени от гладна смърт. Не им е върнато нищо от ограбената покъщнина, а най-важното, не могат да забравят дадените човешки жертви, убити най-зверски пред очите им.

Честити господари, пълномощници на великите европейски държави на конференцията в Цариград,

Ние сме батаченки, докарани в Пловдив коя втори, коя трети, коя четвърти път сега да ни изпитват как е съсипано селото ни и как са изклани жителите му.

Тук се научихме, че се подписвало някакво писмо, за да се яви на правителството, че уж всичко изгорено било направено, всичко ограбено — повърнато и сега сме по-добре от каквото сме били. Не давай, боже, такова добро и на душманите ни и на най-върлите.

Да оставим онова, гдето не се връща от оня свят, та да не търсим мъжете си, които, за да не станат турци, та да изгубят душите си, както искаха кръвниците, по-добре се предадоха да ги изсекат на сечник като свети мъченици. Да речем да прежалим децата си, ако е възможно да се прежали от сърце рожба, която кръвник от ръцете на майка изскубва, та съсича на парчета и ги [х]върля връз лицето ѝ и казва: „На, яж, свиньо!“ Защото умрелите не могат да се върнат.

Но где е хубавото ни село? Къщи ли са тия колиби, гдето ни са ги направили? Па и тия не за всички ни, а повечето стоим на мокротата, на студа, голи и боси, гладни и жадни. Где ни е стоката и мъката, от толкова години с толкова пот събирана, че да не бяха пристигнали милостиви чужденци да ни пригледат с малко дрехи и малко храна; и които се избавихме от ножа на кръвопийците, щяхме да измрем от студ и от глад.

Да бяха ни повърнали само добитъка, гдето ни са отнели, и то щяхме да речем: да е на помощ, че щяхме да имаме поне с що да работим, за да се храним, а то и него няма, та щем не щем, стоим със сгърнати ръце да чакаме рано или късно гладна смърт.

Па това не ни стига, ами ето толкова пъти става, как ни карат тука със заптиета по студа и калта, голи и боси, за да ни изпитват кои са и какви са, гдето изгориха селото ни и избиха мъжете и децата ни и обраха стоката и как направиха това, като още да не са разбрали, че първите кръвници са ония, които уж имат тука затворени да ги съдят, но тия са на ястието си и на питието си, с постелка и завивка на топло, а ние голи и боси, гладни и жадни, се търкаляме по голата земя.

Па да сме само ние такива, та и ние да не сме; но колко още хиляди сироти и вдовици има като нас остали без мъже, без челяд, без къщи, без стока, насилени и обезчестени, ходят попарени и посланени, голи и боси, и живи оплакват себе си. Това ли е доброто, с което искат да зарадват правителството и да излъжат света? Ако е това доброто, за което слушаме, че и някои от нашите първенци в Пловдив подписвали книги, то господ да опази барем тях от такова добро. Ако ли пък подписват от немай къде, че ги насилват, то пази ни, боже, и от по-зло.

За това ви се молим, честити господари, да не вярвате такива писма, които се правят само за да се избавят от наказание запрените кръвопийци за кръвопийството им. Ако искате да знаете в какво жалостно състояние се намираме, пратете ваши люде да обидят селата ни и щат видят, че ако сме живи, то е само да грешим пред бога с проклинане живота си, че сме били по-злочести от избитите и изсечените да останем живи да теглим черно тегло.

Написано в Пловдив на 3-и януари, както се казвали:

Димитър Гъльов, сегашни[ят] чорбаджия на селото.

София Вранковица; бяха седем души в къщи, а сега остава само с едно детенце.

Петровица (Бисера); бяха девет души, а сега остава само с две дечица.

Пуньо Димитров; бяха девет души в къщи, а сега остават четворица.

Гина Стоеница и Мария Георгиевица, етърви; бяха девет души в къщи, а сега остават само с две малки дечица.

Фота Манчева; бяха осем души в къщи, заклани двамина, а останали живи тя, вдовица, с 5 сирачета.

Димитър Тенчев; бяха шест души в къщи, а сега остават четворица.

Писа Кольовица; бяха шест души в къщи, а сега остава само с едно детенце.

Наско Петров; бяха петнадесет души в къщи, а сега остават само четворица.

Мария Тосковица; бяха седем души в къщи, а сега остават само две жени.

Мария Петровица; бяха шест души в къщи. Мъжът ѝ заклан, тя остава с пет сирака.

Лата Доньовица; бяха шест души в къщи, а сега остава с две дечица.

Искра Наскoвица; бяха шест души. Тя е заклана и мъжът ѝ, само две деца им остават.

Султана Тодорица; бяха седем души в къщи. Мъжът ѝ заклан; тя остава с пет сирака.

Иван Калеев — заклан и [от] всичката му челяд от тая къща остава само едно малко детенце.

Върба Гурдьова; бяха девет души в къщи, а сега остава само с две деца.

Атанаса Гурдьова; бяха седем души в къщи. Тя е заклана. От тях остават три деца.

Георги Стойков — заклан, и жената му също. От седем души в къщи остава само едно дете.

Стояна Насковица; осем души бяха в къщи. От тях двама мъже заклани и едно дете.

Божия Продьовица; бяха седем души в къщи. Тя остава с три сирачета.

Стояна Гергьовица: бяха пет души в къщи и тя остава с три сирачета.

Мария Ильовица; бяха четворица; само мъжът ѝ заклан.

Лата Манчева; бяха 4-рица. Мъжът ѝ заклан, тя остая с 4 деца.

Бележки връз някои къщи, колко са били живи преди развалата, колко са изклани и колко сега остали:

Водьо Стойчев; бяха шест души в къщи и все изклани.

Никола Стойчев; бяха осем души в къщи. Остават живи само две дечица. И шестимата изклани.

Нейчо Ненов; бяха дванадесет души в къщи. Останаха: 1 мъж, 1 жена и 1 момиче, но и то потурчено. Останалите девет души изклани.

Янко Манолев; бяха шест души в къщи. Остава само едно момченце живо. Петима изклани.

Ильо Манолев; бяха шест души в къщи. Остава само едно момченце живо. Другите пет изклани.

Наско Телеников; бяха пет души в къщи. Остава живо само едно момиченце. Всички други изклани.

Петър Божин; бяха седем души в къщи. Остава само 1 вдовица с едно момиченце. Петимата изклани.

Димитър Пейчинов; бяха седем души в къщи. Остават 1 вдовица с 2 дечица. Четворица изклани.

Никола Насев; бяха двама с жената си. И двамата изклани.

Георги Галев; бяха пет души в къщи. Остава само 1 момченце. Четворицата изклани.

Георги Веселинов; бяха пет души в къщи. Остава само 1 вдовица. Другите четворица изклани.

Кольо Петров; бяха пет души в къщи. Остава само 1 вдовица. Другите четворица изклани.

Георги Христосков; бяха четворица в къщи. Остава само 1 момиченце. Троицата изклани.

Тодор Янчев; бяха пет души в къщи. Остава само едно момченце. Другите четворица изклани.

Янчо Колунчев; бяха 6 души и всички изклани.

Ангел Тодоров; бяха десет души в къщи. Остава живо само 1 момченце, а девет души изклани.

Кольо Христосков; бяха 5 души в къщи, и все изклани.

Христоско Кривия; бяха пет души в къщи. Останаха само две жени вдовици. Троицата изклайи.

Наско Кавлаков; бяха седем души в къщи. Остава живо само едно момченце. Шестимата изклани.

Въльо Кавлаков; бяха пет души в къщи. Остават живи 1 вдовица с 2 момиченца. Двама мъже заклани.

Еньо Петров; бяха пет души в къщи. Остава жива само, една вдовица. Всички четворица изклани.

Наско Митев; бяха единадесет души в къщи. Остава само 1 малко момченце. 10-те души изклани.

Митьо Балинов; бяха осем души в къщи. Остават само 2 момченца живи. Шестимата изклани.

Лазар Гочов; бяха шест души в къщи. Остава само 1 вдовица, а другите петима изклани.

Ичко Гочев; бяха седем души в къщи. Остава само 1 вдовица с 1 момченце. Петимата изклани.

Гана Пуньова; бяха четиринадесет души в къщи. Останаха 2 жени и 1 детенце. 11 души изклани.

Стояна Доганова; бяха троица в къщи. Нея заклаха, а двете й дечица останаха сирачета.

Георги Шутев; бяха седем души в къщи. Останаха живи: 1 мъж, 1 жена и 2 деца. Троицата заклани.

Елена Ангелова; бяха пет души в къщи. Останаха 1 вдовица с 2 дечица, а двамината заклани.

Петра Атанасова; бяха пет души в къщи. Остават живи 1 вдовица с 1 детенце. Троицата заклани[2].

Мария Петрова; бяха пет души в къщи. Остават живи 1 вдовица с 2 дечица, а двамината заклани.

Зоча Илева: бяха пет души в къщи. Остават живи 1 вдовица с 1 детенце. Троицата заклани.

Яна Петрова; бяха седем души в къщи. Остава 1 вдовица с три дечица. Троицата заклани.

Мария Стефанова; бяха четворица в къщи. Остава само 1 вдовица. Троицата заклани.

Катерина Стоянова; бяха пет души в къщи. Остава 1 вдовица с 2 момиченца. Двамината заклани.

Елена Петрова; бяха шест души в къщи. Остават живи 1 вдовица с 1 момиченце. Четворицата изклани.

Ивана Колева; бяха осем души в къщи. Остават живи 2 вдовици с 2 момченца. Четворицата изклани.

Пуньо Пейчинов; бяха осем души в къщи. Остава живо само 1 момченце. Седем души изклани.

Чино Пейчинов; бяха девет души в къщи. Остава 1 вдовица и 1 момиче потурчено. Седем души изклани.

Георги Пейчинов; бяха тринадесет души в къщи. Остава 1 вдовица с 2 момченца. Десет души изклани.

Димитър Тодоров; бяха пет души в къщи. Всички до един изклани.

Ильо Димов; бяха четворица в къщи. Остава само 1 вдовица. Троицата изклани.

Геро Калеев; бяха четворица в къщи. Остава само една вдовица. Троицата изклани.

Георги Проданов; бяха 5 души в къщи и все изклани.

Ангел Проданов; бяха седем души в къщи. Остават само 1 момиченце и 1 момченце. Петима изклани.

Горьо Вълчев; бяха седем души в къщи. Остават 1 мъж, 1 жена и 2 деца, а троицата заклани.

Янко Гюров; бяха шест души в къщи. Остават 1 вдовица с 1 момченце. Четворицата изклани.

Митьо Каркалятов; бяха пет души в къщи и всички до един изклани.

Янчо Божанов; бяха четворица в къщи. Остава само 1 момиченце. Троицата изклани.

Христоско Кавлаков; бяха троица в къщи. Остават 1 вдовица с момченце. Христоско заклан.

Петър Банчов; бяха седем души в къщи. Остават живи 1 вдовица с три дечица. Троицата заклани.

Ангел Кънев; бяха седем души в къщи. Остава живо само 1 момченце. Шестимата изклани.

Ваньо Кънев; бяха пет души в къщи, все изклани.

Наско Ваньов; бяха четворица в къщи. Остава живо само 1 момченце. Троицата изклани.

Наско Балинов; бяха петнадесет души в къщи. Остава само 1 вдовица с 1 момченце. 13 души изклани.

Ангел Кавлаков; бяха 21 души в къщи. Остава само 1 вдовица с 4 дечица. 16 души изклани.

Димитър Насков; бяха пет души в къщи. Остава живо само 1 момиченце. Четворицата изклани.

Нистор Ярков; бяха седем души в къщи. Остава само 1 вдовица. Шестимата изклани.

Илия Къркалятов; бяха четворица в къщи. Остава само 1 вдовица. Троицата изклани.

Нистор Гайтанчев; бяха девет души в къщи. Остават 2 вдовици с 2 дечица. Петимата изклани.

Това разказахме ние, няколко жени батаченки, които се намерихме на тоя час в града Пловдив, за да се запише, та да видят хората как са клали жителите на нашето село Батак.

Ф. НГ, дял II. Ориг. [?] с маст. 4 л. 8 п. с. 32·5/21. Изложението на български език и в руски превод е приложено към доклад № 5 от Н. Геров до Александър Нелидов от 14. I. 1877 г. — вж. ф. НГ, дял II.

Публ. със съкращения в: Положението на българския народ под турско робство. Състав. и ред. Николай Тодоров. София, БАН, 1953, с. 354—355

[1] Годината е определена по съдържанието и въз основа на доклада на Н. Геров. [2] В ориг. погрешно „живи".

474

1877[1] февруари 11, Харков[2]. — Писмо от Марин Дринов до Нешо Бончев[3] в Симферопол[4]

В Москва се е срещнал с Райна п. Георгиева и други панагюрци. От тях е научил подробности за причините, подготовката, избухването и хода на въстанието в Панагюрище. Допълнително ще го осведоми и за потушаването на въстанието в родното им село.

11 февраля

От много работа, друже[5], и от големи залиси[и] не можах досега да се вредя, за да ти утоля жаждата. Сега слушай само: в Москва се видях с царицата Райка[6], с Иванчо Гешанов и с пет-шестина панагюрски момичета — деца, които наскоро бяха пристигнали там. От тях аз можах да се науча доста добре за работата.

По причина на Херцеговинското въстание търговия[та] спряла, вземане-даване престанало, страшна сиромашия нагърнала света. А турци все току викат: „Давайте!" На хората им вече довило[7]. От друга страна Херцеговинското въстание, надежда[та], че Сърбия, Черногория, па и Русия се стягат да отворят война, силно вълнували духовете. Па се притурило още едно нещо: чуло се, че турците се канят да сечат българите и канят се не на шега. Това са причините на Панагюрското въстание.

Панагюрци, като се уверили, че околните турци се готвят да ги колят, поискали от Пазар[8] войска да ги брани. Отговор не им бил дан. Тогава те вече решили сами да се бранят. Па току захванало да се бъбре и за въстание. „Всеки си зарязал работата, па захванал все за това да хорати." Па току взели и да се готвят. Избрали комитет, който захванал да сбира пари за оръжие и др. Всеки давал: богатите по хиляди, сиромаси по грош, по два. Много бабички си дали и г е р д а н и т е! Стоян Цуцек намислил да ги издаде, побързали през нощ да му запалят къщата, та с нея и той жив да изгори. Избавил се, но се уплашил така, щото престанал да мисли за издаване. Само наклопал няколко младежи, че по някакъв карез[9] му запалили къщата. Мюдюринът[10] заповядал да хванат тия младежи и да ги турят в синджир[11], но народът не позволил — със сила отървал арестованите от заптиетата и ги освободил. Турците премълчали и оставили работата така. Приготвянето си се продължавало. Докарвали барут, точили ножове, дядо Бимбаш правил пушки, а племенникът му Никола — дървени топове. От ракиените юзета[12] правили куршуми, токмаците от кантарите събирали за гюлета. С околните села са направили споразумения: наш Пейо[13] тук е бил посредникът. В началото на априлия от 70 села дошли представители на Лисец и там на равнина „Р а з л а т н а" три дни са се съвещавали. Балдьовският представител[14] вземе та обади работата в Пловдив на пашата. Същото направил

и един копривщенин[15]. Чуло се, че иде в село Азис паша със 150 д[уши] заптиета. „Ами сега? Вдигайте се!“ И всичко се вдигнало на крака. Първо и първо упушнали двама панагюрски заптиета (Найден и Пейо[16] тук са играли главна роля), а другите успели да бягат. 300 души юнаци, облечени с гиздава форма и в гугли, украсени с левове, събират се на чаршията и искат от комитета револвери, но членовете на комитета казват, че револвери няма. Страшен яд обзел юнаците. Някои от тях се спущат да разкъсат членовете, които обаче успели да бягат и да се изпокрият... Иван Соколов с 60 души излазя по Пазарджишкия път и край Калагларе[17] среща Азис паша. Като видял тая чета, Азис бягал като опърлен в Пазар и там казал, че панагюрския балкан е пъл[е]н с московци, с което страшно изпоплашил турците. Бенковски[18] (загадочная личност!) с 80 души отишъл към Бельово[19] и по пътя изгорил Юрушките махали[20]. Ильо, петдесетникът[21], с 50 души хванал Медет; Хорчо[22] (fils)[23] отишел в Стрелча[24], запалил турските къщи и обсадил джамията, в която турците успели да се затворят. Щял е там от глад да ги умори, ако не им дошли на помощ османовчани и ако не го излъгали копривщени. Много любопитен е тоя поход. Рад Клисаря хванал баира „Свети Никола“ и много добре укрепил тамошния път. Много добре били укрепени и други места — край Мечка[25], край Юруците: жените правили тия крепости. В самото село, дето се преселил и много народ из околните села, въодушевлението е било голямо. С радост и веселие неописано се посрещали четите, когато те са се връщали от своите походи и са приводили всеки път нови войници от околните места. Момите с цвете са постиляли пътя им, бабичките са се току кръстили и благодарили бога, че ги е поживил, та да видят и българско царство. „Нека ни сега изтрепят, казвали мнозина, барем[26] си поцарувахме.“ Така са царували от 19 до 27 априлия. В това време са ставали малки битви при Стрелча, при Калагларе, около Юруците и в Петрич[27]. Петришкото сражение — и то е много любопитно: тук са разбити 400 душ[и] черкези. Особено се е отличил бае Петко Мачев, който е утрепал началника. На 27 дохожда в Стрелча 8000 войска. Нашите могли да им извадят насреща около 200 душ[и] (копривщени пак ги излъгали), които могли цял ден да противостоят на такава сила. Мъжество са показали геройско. Тодор Налба[н]тов упушнал един юзбашия[28], после изважда ножа си и се хвърля във войската и е колил, доде не го съсекли. Страшен дъжд, който измокрил барута на нашите, накарал ги да се оттеглят в село. Тук се преоблекли, взели нов барут и пак излезли да се бият, но са били принудени да отстъпят. Отстъпвали са мъжки: били са се в Балабановата кория, около „Света Петка“ и на двете бърда. Тук са работили и дървените топове, от които един, хвърлен от Каменица, утрепал 8 турци на Кукла. На Маньово бърдо нашите са се държали, доде не остали 30 души, които най-после трябвало да влязат в селото. Турците тогава се спуснали след тях и успели да ги хванат в плен всичките: между тях бил и наш Пейо. На Черковното бърдо битвата такожде[29] е била отчаяна. Тук особено се е отличил Рад Клисаря, кой[то] се е бил и в селото при хаджи Симоновата къща. Тук той е задържавал турци[те] няколко часа, доде жителите на Долна махала не бягали на къра и се скрили. Чудни работи разказват за тоя мъж, който, слава богу, остал жив.

[Отстрани на с. 1]

Засега това ти стига. Допътя ще ти опиша и разорението на селото. Само ти щом прочетеш настоящото, отпиши ми. Па напиши повечко, а не като в последните си две писма.

Здравей!

Марин[30]

Ф. НБ, ст. п. 138. Автогр. с маст. 3 л. 6 п. с. 21/13·5

Публ. с пропуски в: Динеков, П. Априлското въстание в неизвестни писма на съвременници. В: сп. От. Паисий, 1936, кн. 5, с. 236—238

[1] Годината е определена по съдържанието. [2] Определено по автора. [3—4] Получателят е определен по съдържанието, а градът — по получателя. [5] Н. Бончев. [6] Райна п. Георгиева. [7] Дотегнало. [8] Пазарджик. [9] Гарез — омраза. [10] Управителя. [11] Окови. [12] Шишета от по 1/4 л. [13] Дринов. [14] Ненко Терзийски. [15] Черньо Илиев [?] [16] Дринови. [17] Дн. Долно Левски, Панагюрско. [18] Георги. [19] Пазарджишко. [20] Юруците, дн. Боримечково, Панагюрско. [21] Ст. Ильов. [22] Ив. М. Парпулов. [23] Синът. [24] Панагюрско. [25] Дн. Оборище, Панагюрско. [26] Поне. [27] Дн. Средногорец, Пирдопско. [28] Капитан. [29] Тъй също. [30] Дринов.

475

1877 февруари 24, Харков[1]. — Писмо от Марин Дринов до Нешо Бончев[2] в Симферопол[3]

Поразен е от новината за смъртта на Р. Жинзифов. Изброява поименно състава на революционния комитет в Панагюрище. Г. Бенковски се ползувал с голямо влияние. Въстаниците са се държали храбро. Повечето са избити. Селото е обстрелвано с топове. Изгорени са 400 къщи, убити са към 400 души. Поголям е броят на убитите селяни от околните села. Турците ограбили цялото имущество на панагюрци и дори прекопавали дворовете, за да търсят укритите неща.

Февруарие 24.

Ти четеш, друже[4], „Московските ведомости“, та трябва да си се научил вече за смъртта на Райко[5]... Това известие като гръм ме срази, та още не мога да дойда на себе си. Преди един месец ядох, пих с наш Райко, кроихме различни планове... Намерих го по-здрав, откакто беше напреди: хвърлил беше „розата“ и бе захванал да си седи дома и усърдно да работи за народното добро. Много му захвалях, радвах му се... и вдруг![6]

Аз не зная още каква болка така изненадейно ни го грабна, нито пък има към кого да се обърна да ми каже. Ако добиеш ти от някого известия, прати ми ги незабавно.

На недоуменията ти мога да кажа само това: 1. В комитета повечето членове са били добри момци, като Филип Щърбанов, Тодор[?] Цветков, Захария Койчов, бае Петко Мачов, Иван Джуджев, Янко Даскалов и много други. Касиерът само е излял калпав[7], а той е бил Сим[е]он х. Кирилов. 2. Иван Соколов бил учител в Пазарджик, отдето и дошел в село. 3. На Бенковски[8] не му се знае соя[9] и корена: той дошел в село още през зимата от нейде си, показал се голям и разпален родолюбец, чрез което добил голямо влияние; все притучал да захванат по-скоро, за което нещо по-кунктаторската партия[10] (Тодор Белопитов) смал го не убили. Тодор Налба[н]тов наистина е син на Деяна. К у к л а се нарича върхът, който се намерва между Маньово бърдо и хаджи Симоновата кория.

Къде са се дянали въстаниците? Повечето са изгинали в боят, а останалите са се пръснали, кой на къде видял по горите; неколцина са се изпокрили в селото, дето турците ги изловили до един.

Оттука вече се захваща скръбна повест, която ще ти изложа вкратце. Турците, както вече знаеш, са навлезли от две страни: откъде Маньово бърдо и откъде Долна махала; шест дена са палили, колили, обирали. Изгорили са 400 къщи, от които някои са разбивали с топове. Съвсем разсипали старата черкова, но новата не могли да разсипят, макар че са били с топовете си от вси страни. Много свят са изклали: само панагюрци тук са погинали до 400 души, много по-голямо е числото на убитите селачи, които, както знаеш, са се намирали тогава в Панагюрище: трепани са повечето старци, деца и жени. Що е било младо, бягало е по Лисец и в Банските гори, та чрез това, види се, си е спас[и]ло живота. Жени и моми са безчестили, но не дотам, както се пишеше по газетите. Голямо усърдие са показали турците в обира. Не им стигнало дето обрали всичко, що нашли в къщята, но прекопали и повечето дворове, да търсят няма ли нещо скрито в земята. От както прекопали нашия двор, отишли, та прекопали и къщата ни. Нам взели и един кошер из градината, виж вече каква им е била алчността! Най-после те изловили до 400 душ[и] от по-първенците и от младежите, които са участвували в битвите, та ги закарали през Пазар[11] на Пловдив. За тяхната съдба вече знаеш. Ще ти кажа, че от тях много калпав се показал Сим[е]он х. Кирилов. Турците го турнали в една добра одая, постлали му дюшек, давали му кафе, ракия, добро ядене и пиене, обрекли му да го наградят, ако им изкаже всичко, и той взел та изказал много нещо. Иванчо Сарафина и той направил големи пакости. Най-благородни тук са се показали наш Найден и Пейо[12], Кръстьо Гешанов и Марин Шишков, за което щели да ги обесят. Но господ ги избави и тях, па и всичките други затворници.

Ама знаеш ли, що е чудно? Тия злочестини не само не убили духа на нашенци, но още повече го въздигнали. В село само Недельо Немски не е доволен от въстанието, всички други са готови пак да въстанат, ако стане нужно: „Това беше, казват мнозина, само за наука, втори път като въстанем, тогава щем да знаем вече как да подкараме работата.“ Чакат все русите. Преди един месец се стегнат, та отровят Иванчо Сарафина и концы в воду![13] Поучителна, хубава и славна повест може да се напише за това Панагюрско въстание, ако ме поживи господ, аз ще се взема за нея лятоска. Много ме е яд, че и досега не ми пращат члена[14] (особые оттиски)[15] „Болгария накануне ея погрома“[16]. В тоя член аз съм описал и Панагюрище, какво беше то преди въстанието, и много ми се иска да ти чуя присъдата.

Това, дето ми напомнюваш от притчите Соломонови, то не е речено за тебе, а за мене. Та ти недей се води по това изречение, ами ми пиши по-често и повечко. Оти[17] ми не пишеш какъв ви е там климатът? Тук от студени ветрове и от дебели снегове сме вече викнали — варяй! Къща недей купува в Крим, ами почакай до лятоска, па да идем в село, та там си купи къща и там, в това славно историческо място, си устрой живеенето.

Здравей! Твой Марин

Ф. НБ, ст. п. 138. Автогр. с маст. 2 л. 4 п. с. 21/13

Публ. откъс в. Динеков, П. Априлското въстание в неизвестни писма на съвременници. В: сп. От. Паисий. 1936, кн. 5, с. 239—240

[1] Градът е определен по получателя. Годината — по съдържанието. [2] Определено по съдържанието. [3] Определено по получателя. [4] Н. Бончев. [5] Жинзифов. [6] Изведнъж, неочаквано. [7] Нездрав, неподходящ. [8] Георги. [9] Род, потекло. [10] По-умерената партия. [11] Пазарджик. [12] Дринов. [13] Потулили работата. [14] Статията. [15] Отпечатък. [16] „България в навечерието на нейния погром." [17] Защо.

476

1877 март 17, Букурещ. — Удостоверение, издадено от Сръбското агентство в Румъния

На Стоян Заимов, Георги Апостолов, Кирил Ботев и Никола Обретенов са били издадени паспорти в 1876 г. като на сръбски поданици. Указват се номерата и датите на паспортите.

Bucarest, [le] 17 mars 1877,

Agence de Serbie
en
Roumanie
№ 178

L'Agence diplomatique de Serbie en Roumanie certifie quel les nommés: Stoyan Christovitch[1] Zaïmov, Georges Dimitrievitch[2] Apostolov, Cyrille Botiov et Nicolas Obretenov sont sujets serbes comme il appert des registres de cette Agence, d'après lequels des passeports serbes ont été délivrés:

à Zaïmov — le 20 janvier 1876 № 75/2280
à Apostolov — le 7 février 1876 „ 84/2299
á Botiov — le 5 février 1876 „ 81/2296
à Obretenov — le 2 janvier 1876 „ 48/2253

[s.] M. A. Petronievitch

Le sigile de l'Agence

Ф. НО, II В 364. Препис б. зав. фр. ез. 1 л. 1 п. с. 27/17

Публ. в: в-к Юбилеен лист по случай 25 години от Априлското въстание, бр. единствен от 20 април 1901, с. 4

[1] Всъщност Стоянов. [2] Всъщност Минчев.

Превод:

Букурещ, 17 март 1877.

Сръбско агентство
в Румъния
№ 178

Сръбското дипломатическо агентство в Румъния удостоверява, че именуваните Стоян Христович Заимов, Георги Димитриевич Апостолов, Кирил Ботев и Никола Обретенов са сръбски поданици, както се вижда от регистрите на това агентство, според което са дадени паспорти:

На Заимов — 20 януари 1876, № 75/2280
„ Апостолов — 7 февруари, „ № 84/2299
„ Ботев — 5 февруари „ № 81/2296
„ Обретенов — 2 януари „ № 48/2253

ТАБЛИЦА ЗА СЪКРАЩЕНИЯТА НА ИМЕНАТА НА ИНСТИТУТИТЕ, АРХИВНИТЕ ФОНДОВЕ, КОЛЕКЦИИ И ЕДИНИЧНИ ПОСТЪПЛЕНИЯ

1. ИНСТИТУТИ

1. ААН	— Архивен институт при Българската академия на науките в София
2. БИА — ДБВК	— Български исторически архив при Държавна библиотека „Васил Коларов" в София
3. ГА	— Градски архив при Софийския градски съвет на депутатите на трудещите се (сега прехвърлен към Държавния архив в София)
4. ДБВК	— Държавна библиотека „Васил Коларов" в София
5. ДБИВ — Пловдив	— Държавна библиотека „Иван Вазов" в Пловдив
6. ИБИ — БАН	— Институт за българска история при Българската академия на науките в София
7. НИХБ	— Научен институт „Христо Ботев" в София (сега към БАН)
8. ЦГИАМ	— Центральный государственный исторический архив в Москве

2. ФОНДОВЕ, КОЛЕКЦИИ И ЕДИНИЧНИ ПОСТЪПЛЕНИЯ

1. Ф. 1	— фонд на Българското книжовно дружество и на Българската академия на науките
2. Ф. ГИГ	— фонд Георги и Иоаким Груеви
3. Ф. ГН	— фонд Григор Начович
4. Ф. ГП	— фонд Георги Петкович
5. Ф. ГС	— фонд Георги Стойчев
6. Ф. ДГ	— фонд Димитър Горов
7. Ф. Др. Ц	— фонд Драган Цанков
8. Ф. ДЦ	— фонд Димитър Ценович
9. Ф. Ив. Д	— фонд Иваница Данчев
10. Ф. ИД	— фонд Илларион Драгостинов
11. Ф. ИПЙ	— фонд Илия П. Йованович
12. Ф. КИ	— фонд Константин Иречек
13. Ф. КЦ	— фонд Кириак Цанков
14. Ф. МД	— фонд Марин Дринов
15. Ф. МЦ	— фонд Мито Цветков
16. Ф. НБ	— фонд Нешо Бончев
17. Ф. НГ	— фонд Найден Геров
18. Ф. НО	— фонд Никола Обретенов, който съдържа писма и до Русенския революционен комитет
19. Ф. ПЕ	— фонд Петър Енчев
20. Ф. ПК	— фонд Павел Каляндж и
21. Ф. п. МД	— фонд поп Милан Димов

22. Ф. П. р. к. — фонд Панагюрски революционен комитет
23. Ф. ПХ — фонд Панайот Хитов
24. Ф. РА — фонд Рафаил Атанасов
25. Ф. Р. м. — фонд Русенска митрополия
26. Ф. РПХ — фонд Райчо Попович Христов
27. Ф. СВ — фонд Спас Вацов
28. Ф. СГ — фонд Сидер Грънчаров
29. Ф. СЗ — фонд Стоян Заимов
30. Ф. СМ — фонд Светослав Миларов
31. Ф. С. м. — фонд Самоковска митрополия
32. Ф. СНС — фонд Стефан Николов Стамболов
33. Ф. СС — фонд Симо Соколов
34. Ф. ТБ — фонд Тодор Бурмов
35. Ф. ТВ — фонд Тодор Велков
36. Ф. ТК — фонд Тома Кърджиев
37. Ф. ТП — фонд Тодор Пеев
38. Ф. ТС — фонд Тодор х. Станчев
39. Ф. ТХ — фонд Тома Хитров
40. Ф. ТЧ — фонд Тодор Чунчулов
41. Ф. ФТ — фонд Филип Тотю
42. Ф. ХБ — фонд Христо Ботев
43. Ф. ХЕГ — фонд Христо и Евлогий Георгиеви
44. Ф. ХМ — фонд Христо Македонски
45. Ф. ЯА — фонд Янко Ангелов
46. Ф. ЯВ — фонд Янко Ванков

* * *

1. Кол. Г — колекция Градец
2. Кол. ГОр. — колекция Горна Оряховица
3. Кол. К — колекция Кюстендил
4. Кол. Кондики — колекция Кондики
5. Кол. С — колекция Силистра
6. Кол. Т — колекция Тулча

* * *

Р. — Разни единични постъпления

ОБЯСНЕНИЯ НА ДРУГИТЕ СЪКРАЩЕНИЯ

автогр.	— автограф[1]
англ. ез.	— английски език
анон.	— анонимен, анонимно
арх.	— архивен
арх. ед.	— архивна единица
арх. сб.	— архивна сбирка
б.	— буква
БАН	— Българска академия на науките
б. г.	— без година
б. г. м.	— без година и място
бел.	— бележка
б. зав.	— без заверка
б. к.	— без край
б. м.	— без място
б. н.	— без начало
б. н. к.	— без начало и край
бр.	— брой
БРЦК	— Български революционен централен комитет
в-к	— вестник
вж.	— виж
г.	— година
ген.	— генерал
готич.	— готически
гр.	— граф
д.	— дело
дн.	— днес, днешен, а, о
д-во	— дружество
док.	— документ, документи
др.	— други
зав.	— заверка
загл.	— заглавие
изв.	— известия
изд.	— издателство, издание
ил.	— илюстрации
инв.	— инвентарен
инв. книга	— инвентарна книга
и пр.	— и прочее
и-т	— институт
итал. ез.	— италиански език
кн.	— княз
кн.	— книжка, книга
кол.	— колекция
к-т	— комитет
л.	— лист
лат.	— латиница
литогр.	— литография
маст.	— мастило
машин.	— машинопис
мол.	— молив
н. ст.	— нов стил
нач.	— начало
нем. ез.	— немски език
непъл.	— непълен
н-к	— началник
обикн.	— обикновено
окол.	— околийски
окр.	— окръжен
оп.	— опис
ориг.	— оригинал
ориг. б. подп.	— оригинал без подпис
ориг. с автогр.	— оригинал с автограф
ориг. с автогр. и печ.	— оригинал с автограф и печат
ориг. с печ.	— оригинал с печат
п.	— папка
п-ца	— печатница
печ.	— печат
печат.	— печатно
повр.	— повреден
подп.	— подпис, подписи, подписал
под загл.	— под заглавие
под ред.	— под редакция
послед.	— последното
прев.	— превод
преп.	— препис
преп. машин.	— препис на машина
преп. и черн.	— препис и чернова
прил.	— приложение
п. с.	— писани страници
псевд.	— псевдоним
публ.	— публикуван, а, о
разл. разм.	— различни размери
разм.	— размери
револ.	— революционен, а, о
ред.	— редакция
род.	— родом
рум. ез.	— румънски език
рус. ез.	— руски език
с.	— страница
сб.	— сборник, сбирка
сп.	— списание
с печ.	— с печат
с прил.	— с приложение
ср. ез.	— сръбски език
ст. №	— стар №

[1] С „автограф" означаваме „оригинал", написан изцяло от самия автор на документа, за разлика от „оригинал с автограф", което означава, че документът е написан от друга ръка и подписан от автора.

ст. ст.	— стар стил	ф.	— фонд
съкр.	— съкращение	фотокоп.	— фотокопие
т.	— том	фр. ез.	— френски език
т. н.	— тъй наречен	хим.	— химически, а. о
тетр.	— тетрадка	ЦК	— Централен комитет
тефт.	— тефтер, тефтерче	ч.	— част
тур. ез.	— турски език	черн.	— чернова

ТЕКСТ НА ПЕЧАТИТЕ, С КОИТО СА ПОДПЕЧАТАНИ ДОЛУПОСОЧЕНИТЕ ДОКУМЕНТИ:

1. Док. № 40, стр. 60:
   Agence de Serbie en Roumanie — [Сръбско агентство в Румъния]
2. Док № 83, стр. 102:
   Бlългария] св[ободна ?]
3. Док. № 84, стр. 103:
   Български революционни централен комитет
4. Док. № 130, стр. 144:
   Български революлионер. централен комитет — . . . окр[уг]
5. Док. № 210, стр. 223;
   Бълг. револ. комитет, Севлиево
6. Док. № 310, стр. 316:
   Григорий, митрополит Доростоло-Червенски [и сух печат];
   Доростоло-Червенска митрополия
7. Док. № 346, стр. 358:
   Централни български р. комитет в България. 1867
8. Док. № 356, стр. 371:
   Цеитрални български р. комитет в България. 1867
9. Док. № 382, стр. 399:
   Radetzky 14
10. Док. № 383, стр. 401:
    Radetzky 14
11. Док. № 385, стр. 402
    Абдул Халид. Реис-и-лиман [началник пристанище], Рахова
    [Целият текст е написан на турски език]
12. Док. № 404, стр. 456:
    Ministe[rul] de Interne. Direcţia penitenciarului Văcăreşti
    [Министерство на вътрешните работи. Дирекция на затвора Вакъреши]

ВАЖНО ДОПЪЛНЕНИЕ

Към док. № 378 (Ботевото тефтерче) да се допълни на с. 397, след „Слугата на Ганча (от Сопот)", следният текст: [с. 77] Ангел Стоянов, Никола Минчов, Георги Начов, Никола Тодоров, Иван Пенчов.

ПОКАЗАЛЕЦ НА СОБСТВЕНИТЕ ИМЕНА*

Абдул Азис, турски султан от 1861 до 18/30. V. 1876 г., когато бил свален от престола и убит; отначало привърженик на политиката на реформи, впоследствие провеждал открито реакционен курс — 223, 247, 266—268, 290, 404—406, 453, 455, 461, 571

Абдул Керим паша, турски пълководец; действувал против въстаналото население в Босна ,Херцеговина и България през 1876 г. — 345, 346, 351

Абдул Халид ага, търговец от Рахово, дн. Оряхово — 402

Авни паша — вж. Хюсеин Авни паша

Аврам (вероятно Драганов от с. Ново село, Троянско) член на Новоселския револ. к-т, участвувал във въстанието в щаба на четата на Ц. Дюстабанов; заловен и съден — 555

Аврамов, Петраки х., търговец в Галац — 273

Аврамов, Христо Маринов (р. към 1850 г.; поч. на 31. XII. 1926 г.) записан за Ботев четник — 395

Аврамчо, псевд. на Ангелов, Янко — вж. там

Аделбург, фон, австроунгарски вицеконсул в Пловдив по време на въстанието — 275, 289, 351, 411, 427

Адил ага, един от водачите на башибозуците, опустошили селата Бойково, Дядово и др. — 540

Адил паша, командуващ редовните турски войски, изпратени в Копривщица за потушаване на въстанието — 518

Азис паша, пловдивски мютесариф по време на въстанието — 258, 259, 266, 274—276, 282, 283, 288, 289, 307, 308, 331, 333, 567, 586

Акиф паша, одрински валия по време на въстанието — 282, 283, 351, 366, 367, 405, 406, 567

Александров, Павле, от Казанлък, записан за Ботев четник — 395

Александър Велики, македонски цар от 336-323 г. преди н.е. — 98, 99, 114

Алексев (Алексиев) Никола, от с. Шабла, Балчишко; записан за Ботев четник — 395

Алексейоглу (Алексиев?) Иван, българин от Бургаско — 478, 479

Али Пехливан, един от водачите на башибозуците, потушили жестоко въстанието в Южна България — 554, 555

Алтънов, Тодор, емигрант в Румъния; участвувал в организирането на четата през 1876 г. — 314

Алшински, П. (вероятно Арапчийски, Петко Вълков) от с. Елешница, Пловдивско — 532, 535

Анастас (?), българин, жив. в Болград — 379

Анастас Памукчията, българин, жив. в Белград — 37

Анастас Фотографа — вж. Карастоянов, Анастас

Ангел (Ангелов, Д. ?) — 366

Ангелов, Стоян — вж. Македонски, Стоян Ангелов

Ангелов, Христо х. (Хаджийчето) — чиновник в Хиршовата железница в Русе — 32, 40, 134, 230, 231

Ангелов, Янко (псевдоними: Аврамчо, Чорапчиев; р. в Търново през 1853 г.; поч. след Освобождението) аптекар по професия и учител в Бълг. у-ще в Гюргево; сътрудничил на Гюргевския к-т на апостолите, от когото бил натоварен да се грижи за пренасянето на комитетската кореспонденция между Гюргево и Русе, и за прекарването на оръжията и дейците — 31, 61, 80, 83, 84, 116, 117, 127, 130, 133—135, 138, 140—142, 145, 149, 150, 155—162, 169—171, 175—179, 181—185, 187—191, 193, 194, 198, 203—205, 213—216, 225—228—231, 233, 240—243, 256, 257, 271, 279, 293, 301, 321, 322, 324, 325, 328, 348, 355, 356, 368, 374, 375, 392, 420, 421, 423, 426, 459 460, 466, 467

Ангелова, Елена, от с. Батак, Пещерско — 583

Андон(?) — 155

Андраши, граф Гюла (Andrássy, Gyula; 1823-1890), унгарски реакционен поли-

* Наименованията на вестници, списания, книги и др. са дадени в Предметния показалец. С по-тъмни цифри са означени страниците, на които съответното име се среща в увода, в библиографските и археографски сведения, а не в документите.

тически деятел; министър на външните работи на Австро-Унгария от 1871—1879 г. — 400
Андреев Иванов, Антон (Андон) — Габровчето (р. в к. Колишарци (Колишовци?) Габровско, към 1857 г.; поч. във Варна на 2. III. 1912 г.) четник в Ботевата чета — 395, 396
Андреевич, Нико А., член на к-та в Гюргево — 397, 398
Андрей (?) — 174
Андрей (може би Христов) записан за Ботев четник — 395
Антим I (р. в Лозенград в 1816 г.; поч. на 1. XII. 1888 г. във Видин) български екзарх от 1872-1876 г.; до избирането му за екзарх видински митрополит — 222, 223, 289, 290, 381, 383
Антонов, Маньо, записан за Ботев четник — 396
Анчов, Генчо, от к. Нова махала, Габровско — 514
Анчова, Тота от к. Нова махала, Габровско — 514
Анас ага от Карнобат (дн. Поляновград) един от водачите на башибозуците, преследвали четата на Стоил войвода — 386, 388, 558, 561
Апостолов Минчев, Георги (р. в Ст. Загора през м. VI. 1853 г.; убит на 21 или 22. V. 1876 г. към с. Лютиброд, Врачанско), участвувал във въстанието от м. IX. 1875 г.; член на Гюргевския к-т на апостолите, от когото бил определен за пом. апостол във Врач. револ. окръг; заедно с Н. Обретенов участвувал в организирането на Ботевата чета, в която взел лично участие — 48, 86, 87, 226, 272, 281, 339, 340, 392, 393, 401, 402, 474, 477, 589
Апостолов Алексиев, Йордан или Йордаки (р. в Свищов към 1853 г.; загинал в 1876 г.) четник в Ботевата чета; помалък брат на К. Апостолов — 474
Апостолов Алексиев, Коста или Костаки (р. в Свищов между 1845 и 1852 г.; поч. в Свищов на 4. II. 1921 г.) четник в Ботевата чета — 474, 578, 580
Арабаджията, псевд.(?) на револ. деец от Русе — 208
Арабаджията, Васил — вж. Васил Арабаджията
Арапчийски, Петко Вълков — вж. Алшински, П.
Ариф ага — вж. Хаджи Ариф ага
Арнаут Идириз (Идирзи?), водач на башибозушка чета — 537, 538
Асен, псевд. на Търновския револ. к-т и на председателя му Димитров, Ив. х. — вж. там
Асенов, хаджи Димитър Николов (р. на 10. V. 1840 г. в Сливен; убит на 18. VII. 1868 г. на връх Бузлуджа) войвода на чета — 21, 81
Атанас(?) записан за Ботев четник — 395
Атанасиев, Степан — вж. Атанасов, Стефан
Атанасов, Герчо — вж. Геров, Герчо Атанасов
Атанасов Маринов, Димитър (Русчуклийчето или Митьо Пъдито; р. в Русе в 1856 г.; загинал в боя при Дряновския манастир на 7 срещу 8 май 1876 г.) знаменосец на четата на поп Харитон — 161, 162, 500, 501
Атанасов (Танасов), Рафаил, търговец в Галац; деен член на местния револ. к-т — 38, 39, 90, 100, 101, 105, 110, 111, 124, 130, 136, 137, 142, 152, 155—157, 165, 166, 168, 169, 186, 187, 196, 197, 254, 255, 273, 274, 334, 380
Атанасов (Танасов) Сава, от Сливен; записан за Ботев четник — 396
Атанасов, Стефан (Атанасиев, Степан) българин, жив. в Болград; помощник в болгр. примария (община) — 165, 166
Атанасова, Петра, от с. Батак, Пещерско — 583
Ахмед ага Барутанлъ (Барутанлията, Барутин) доспатски кърагасъ; водач на башибозуците и черкезите, удавили в кръв Батак и др. въстанали селища — 518, 522, 525, 546, 547, 567
Ахмед ага Тъмръшлъ (Тъмръшлията), водач на турските орди, потушили жестоко въстанието в Перущица и др. — 475, 476, 518, 521, 522, 524, 526, 532 — 536, 540, 554, 555, 567
Ахмед Герей — вж. Султан Ахмед Герей
Ашим ефенди, ямболски каймакам по време на въстанието — 477, 479
Ашлака (Хашлака), псевд. на Табаков, Никола—вж. там
Аяров (?), Иванчо Найденов от Троян — 271

Баба, псевд. на Ганев, Васил — вж. там
Баба Ивана — вж. Герова-Гугова, баба Ивана х.
Баба Мария — 511
Баба Стоеница — вж. Бурмова, Неда Стоянова
Баба Тонка — вж. Обретенова, Тонка Тихова
Бабаджов, Васил от с. Жеравна, Котленско — 361
Бай Ганчо, псевд. на Цветков Бакалов (Бакалбашийски) Мито — вж. там
Бай Генчо, псевд. на Кърджиев, Тома А. — вж. там
Бай Георги, от с. Жеравна, Котленско — 360
Бай Георги, псевд. на Кърджиев Тома А. — вж. там
Бай Димитър — вж. Димитър Каикчията

Бай Иван — вж. Джуджев, Иван Стоянов
Бай Нано(?) — българин, жив. в Цариград — 487, 506
Бай Сидер — вж. Грънчаров, Сидер К.
Бай Сотир — вж. Грънчаров, Сидер К.
Бай Спас — вж. Иванов Абрашев, д-р Спас х.
Бай Тодорчо (?) — 225
Бакалов, Георги, името му се споменава в археографските сведения и в увода — 9, 11, 141, 143, 452
Бакалов, Йордан х. (Йорданчо ефенди) от Елена, каймакам в Габрово по време на въстанието — 322
Бакалов (Бакалбашийски), Мито Цветков — вж. Цветков Бакалов (Бакалбашийски) Мито
Бакалова, Тодорка (Тодори) Недева, от Търново — 116, 117
Бакев (Бакевски), Петър Христов от с. Бяла черква, Павликенско; четник в четата на поп Харитон — 377
Балабанов (?) — 272
Балабанов, Марко Динчов (р. през 1837 г. в Клисура; поч. на 16. VI. 1925 г. в София) екзархийски чиновник и публицист; участвувал в черковните борби на страната на консервативното течение — 566, 570, 573, 575
Балабанов, Петър, от Панагюрище — 519, 525
Балдурски (Балдуров), Тодор, член на к-та в Болград — 115, 118, 124, 195, 234, 235
Балдьовеца, Ненко — вж. Терзийски, Ненко-Балдьовеца
Балев (Бальов), Иван Пръдлев от с. Елешница, Пловдивско — 532, 535
Балев (Бальов), Найден Мижлов (?), от с. Елешница, Пловдивско — 532, 535
Балинов, Митьо, от с. Батак, Пещерско — 583
Балинов, Наско, от с. Батак, Пещерско — 584
Балкански, Иван х., българин, жив. в Браила — 42
Балтаджиев, х. Васил, член на комитета в Олтеница — 395
Бананов, П., името му се споменава в библиографските сведения — **155**
Банов (Батов?), Димитър (в док. № 378 Дим. Ст. Панков от Чирпанско; р. около 1848 г. в с. Кайматли (Каймакли, дн. Ценино) Новозагорско) четник в Ботевата чета — 396, 474, 475
Банчов, Петър, от с. Батак, Пещерско — 584
Баринг, Уолтър — вж. Беринг, Уолтър
Барутанлията — вж. Ахмед ага Барутанлъ
Барутин — вж. Ахмед ага Барутанлъ
Батов, Димитър — вж. Банов, (Батов), Димитър Ст.
Бачо Ганчо (?) — 73
Бачо Киро — вж. Петров, Бачо Киро
Беленски, Христо, член на к-та в Олтеница — 394, 421, 466, 467
Беломуски(?), Петър Д., член на к-та в Т. Магурели — 129
Белопитов, Тодор (р. около 1856 г.; убит в 1876 г.) секретар на револ. к-т в Панагюрище — 587
Бенев, Георги (р. в Ст. Загора около 1843 г.; поч. на 25. IX. 1909 г.) учител и преводач — 310, 311
Бенковски, Георги (Гавраил Хлътев; в док. № 400 неправилно Георги Пенкович; р. между 1841-1844 г. в Копривщица; убит при р. Костина, Тетевенско на 12. V. 1876 г.) по професия абаджия; един от най-изтъкнатите българ. револ.-демократи, включил се в револ. борби от 1875 г., когато във връзка с готвеното въстание БРЦК възложил нему и на Ст. Заимов да запалят Цариград; член на Гюргевския к-т, апостол в IV Панагюрски револ. окръг; проявил големи организаторски способности и качества на народен водач — 101, 102, 267, 307, 348, 429, 431, 542, 544, 586, 587, 589
Бенли, Маринчо (дядо Маринчо; р. в 1809 г. в Шумен, дн. Коларовград; поч. в 1875 г.) търговец в Букурещ и собственик на чифлик в Румъния — 47
Беринг (Баринг), Уолтър (Baring, Walter), втори секретар на Англ. посолство в Цариград; член на анкетната комисия, съставена за установяване на турските зверства; туркофил — 515, 516, 547, 567, 568, 573
Берон, Стефан (Стефанаки) Русков, българин, жив. в Браила; притежател на мушия във Фундени — 38, 39, 42, 43, 77, 78, 162, 163
Биволарски (Биволаров), Вельо Хр. от Копривщица — 577
Биконсфилд (Beaconsfield) лорд — вж. Дизраели
Бимбаш — вж. дядо Бимбаш
Бимбашиев (Бимбашийски), Никола Георгиев (Бимбашията) от гр. Панагюрище — 585
Благоев, Димитър, името му се споменава в увода — **9, 11**
Блак (Бляк) бей (Blacque Bey) левантиец, висш турски чиновник; заемал поста директор на печата; участвувал в анкетната комисия за разследване на събитията в 1876 г. — 553—555, 566
Блъсков, Райко (Рашко) Илиев (р. към 1814 г.; поч. към 1884 г. в Русе), учител, книжовник и книгоиздател — 176—178, 185
Блъскови — 508

Бляга, псевд. на Иванов, Ради — вж. там
Богданов, Вельо, от Копривщица, секретар в Руското консулство в Пловдив в 1875-1876 г.; сестреник на Н. Геров — 15, 504, 511, 512, 539, 541, 542, 544, 545, 547, 551, 552
Богданов, Никола (Сопотненецът), комитетски куриер между Враца и Бекет: четник в Ботевата чета, загинал в боя при Милин камък през м. V. 1876 г. — 292, 293
Богданов, Симеон, от Варна (дн. Сталин), записан за Ботев четник — 396
Богослов, псевд. на Станчев, Тодор х. — вж. там
Богою, псевд. на Станчев, Тодор х. — вж. там
Божанов, Янчо, от с. Батак, Пещерско — 584
Божилов, Николаки, от с. Жеравна, Котленско — 360
Божин, Петър, от с. Батак, Пещерско — 582
Бойка или Бойко — 552
Бойков, псевд. на Измирлиев, Георги Димитров — вж. там
Бокл, Хенри-Томас — вж. Бъкл, Хенри-Томас
Бони — 460
Бончев, Нешо (р. на 2. I. 1839 г. в Панагюрище; поч. на 17. II. 1878 г. в Москва) учител в Москва и книжовник — 424, 480, 481, 483, 484, 585, 587, 589
Бончов, Гани, от с. Жеравна Котленско — 361
Боров, проф. Тодор, името му се споменава в библиографските сведения — **399**
Ботев (Ботйов) Петков (Киро) Кирил (р. в Карлово, дн. Левскиград, през 1856 г.; поч. на 4. II. 1944 г.) брат на Хр. Ботев; учител в Гюргево през 1876 г., четник в Ботевата чета; заловен и заточен в Акя — 155, 156, 198, 320, 326, 395—397, 556, 589
Ботев, (Ботйов) Петков, Стефан (р. в 1854 г.; поч. в Пловдив на 16. IV. 1890 г.) брат на Хр. Ботев; учителствувал в Панагюрище и Букурещ — 99, 396, 397, 488, 508
Ботев (Ботйов) Петков, Христо (р. на 25. XII. 1848 г. в Калофер; убит на 20. V. 1876 г. на Камарата във Врачанския балкан) войвода на четата, минала Дунава при с. Козлодуй на 17. V. 1876 г.; учил се в Карлово (дн. Левскиград), Калофер и Одеса; учител в с. Задунавско (Бесарабия), Калофер, Александрия, Исмаил и Букурещ; член на БРЦК и вожд на бълг. револ. национално-освободително движение през 60-70 години на 19 в.; революционер-демократ и социалист-утопист; поет и публицист — **7, 9, 10, 11**, 34, 35, 55, 66, 76—78, 85, 87—89, 98, 99, 112, **113**, 121, 149, 150, **155**, 159, **161**, 178, 186, 187, 189, **194**,198, 203,225,231,**236**, **238**, **240**, 241, 242, **263**, **277**, **279**, 293, **297**, **301**, **302**, **322**, **324**, **325**, **326**, 390, 391, 393, 395, **397**, **398**, 399, 401, 402, 406, 407, **417**, **444**, 457, 474, 490, 499—501, 531, 578, 579, 580
Ботева, Венета (р. между 1844 и 1847 г.). в Търново; поч. на 27. II. 1919 г.) жена на Хр. Ботев — 28, 29, 99, 398
Ботева, Иванка Христова (р. на 12. IV. 1876 г. в Букурещ; поч. на 9. XI. 1906 г.) дъщеря на Хр. Ботев — 398
Ботйов — вж. Ботев
Ботяно, Нико, името му се споменава в Ботевото тефтерче — 395
Бочаров, Георги п. Димитров (р. в Габрово към 1848 г.; поч. на 15. I. 1903 г.) член на револ. к-т в Габрово; пом. войвода в четата на Ц. Дюстабанов — 103, 104
Бошнаков, Георги Г. (р. в Г. Оряховица в 1843 г.; поч. в 1918 г.) член на револ. к-т в Г. Оряховица — 127
Бранислав (псевд. на револ. деец или Бранислав Велешки) — 366
Братияну, Йон (Bratianu, Jon; 1821—1891 г) румънски реакционен политик; лидер на национално-либералната партия в Румъния — 313
Брезов, псевд. (?) на револ. деец от I Търновски револ. окръг — 256, 257
Бренер (Brenner) чиновник в параходната агенция в Т. Магурели — 437, 447
Брофи, Чарлз А. (Brophy, Charles) англ. вицеконсул в Бургас — 314, 315, 386—388, 453—456, 477—479, 556, 559, 562
Брутар, Марко, името му се споменава в Ботевото тефтерче — 396
Бръчков, Христо Ц. (Христо бакалина; р. през м. Х., 1848 г. в Габрово; поч. на 12. Х. 1894 г.) деен член на Свищовския револ. к-т — 161, 162, 240, 277
Бунто, псевд. на Караминков, Христо — Малкия — вж. там
Бурмов, проф. Александър, името му се споменава в библиографските сведения и в увода — 16, 211, 232, 281, 294, 467, 468
Бурмов, Пенчо Стоянов от к. Нова махала, Габровско — 515
Бурмов, Тодор Стоянов (р. в 1834 г. в к. Нова махала, Габровско; поч. през м. Х. 1906 г.) публицист и журналист, жив. в Цариград; взел участие в църковната борба против униятите — 514
Бурмова, Неда Стоянова (баба Стояница) майка на Т. Бурмов — 515
Буюклу (Буюклиев?), Стефан от Шумен (дн. Коларовград) записан за Ботев четник — 396
Бъкл, Хенри-Томас (Buckle, Henry-Thomas) англ. либерално-бур-

жоазен историк и социалист — позитивист през 19 в. — 138
Българска сестра, псевд. на Обретенова, Петрана Тихова — вж. там

Ванев (Ваньов), Наско, от с. Батак, Пещерско — 584
Ванев, Никола, от с. Елешница, Пловдивско — 532, 535
Ванков, Петър-Камен Н. (р. в Свищов в 1849 г.; поч. на 4. I. 1879 г. в София) емигрант в Румъния; четник в Ботевата чета; заловен, съден в Русе и пратен на заточение — 389, 390, 393, 474, 477, 578, 580
Ванков, Янко Н., от Свищов; участвувал в револ. движение в родния си град, а по-късно в Крайова, където се заселил след емигрирането си в Румъния в 1867 г.; брат на Ванков, П. Н. — 242, 277, 281, 300, 371, 393, 403
Ваньов, Наско — вж. Ванев, Наско
Васил (Троянченина?) четник в Ботевата чета — 394
Васил от Башкьой (дн. Жеравна) Котленско — 558, 561
Васил Арабаджията, търговец в Гюргево — 460
Васил Кундурджията, от Русе, участвувал в револ. дело — 79, 80, 88
Василев, Васил, българин от Бесарабия; през 1876 г. бил студент по математика в Одеския университет и член на Одеския к-т — 108, 110
Васплев (?) Илия, от Русе: записан за Ботев четник — 396
Василев, Петър поп, от с. Жеравна, Котленско — 360
Василева, Стефаница поп — 539
Василевич, Ристо, един от пътниците на парахода «Радецки» — 402, 403
Василевски, А., руски вицеконсул в Тулча — 451, 452, 453
Василий, архидякон, заведуващ канцеларията на Русенската митрополия от 1875 до 1879 г.; по-късно митрополит Доростолски и Червенски — 315, 468, 469
Вацов Велков, Спас (р. на 18. V. 1856 г. в Пирот; поч. на 2. II. 1928 г.) студент в Загреб през 1876 г. — 15, 347, 348, 419, 420
Вачов, Ганко — вж. Маринов Вачов, Ганко
Векслер, Давид, един от пътниците на парахода «Радецки» — 402
Велев, Ангел Стойчев — вж. Стойчев Велев, Ангел
Велешки (?) Бранислав — вж. Бранислав
Великов (Величков), Захарий (р. от с. Смядово, Коларовградско; обесен на 29. VI. 1876 г. в Одрин) четник в четата на Стоил войвода; заловен в Ямбол — 127
Великов, Стефан, името му се споменава в библиографските бележки — 225, 314, 391
Величко, (?) от Дупница — 564
Величков, Захарий — вж. Великов Захарий
Велков, Стоян (Стоян Шопа или Стоян Софийски; р. през 1842 г. в с. Желява, Софийско; убит в 1873 г.) войвода на чета в 1873 г. — 46
Велков, Тодор Тодоров (р. в Шумен, дн. Коларовград, към 1827 г., жив. в Бердянск, Таврическа губерния, дн. Осипенко, Украинска ССР; поч. след 1902 г.), доброволец в Кримската война; войвода на чета от българ. доброволци в Сръбско-турската война (1876 г.) — 96, 97, 108, 139, 140, 162, 163, 179
Веселинов, Георги, от с. Батак, Пещерско — 583
Видев (Видьов), от с. Елешница, Пловдивско — 532, 535
Видев (Видьов), С. (?), от с. Елешница, Пловдивско — 532, 535
Видолов, Илия (р. в Карлово, дн. Левскиград, към 1852 г.) четник в Ботевата чета — 474
Видьов — вж. Видев
Вираноолу, Никола Генчев (дядо Никола, Никола Хаинченина; р. в с. Хаинито, дн. Гурково, Казанлъшко. на 29. VI. 1832 г.) хайдутин из котленските балкани през 1871 г.; определен да води чета във въстанието през 1875 г. през пролетта на 1876 г. минал в България, но бил заловен през м. VI. 1876 г. — 39, 47, 48, 78, 95, 127, 134, 135, 137, 146, 160, 161, 165, 166, 174, 179—181, 183, 184, 196, 197
Високия, псевд. на Грънчаров, Сидер Костадинов — вж. там
Височкачаджански — вж. Младенов, Сава
Вичовов (вероятно Вичов), Георги от с. Жеравна, Котленско — 360, 361
Влад, Васили (Wlad, Wassilie) моряк на парахода «Радецки» — 441, 442, 450
Владос (Владо), д-р Михаил, грък — лекар в Пловдив по време на въстанието — 485, 486
Власаков, Тодораки, от Пловдив, член на смесената следствена турско-българ. комисия — 427
Васев, Тодор, от с. Жеравна, Котленско — 361
Власо (?), от с. Жеравна, Котленско — 360, 361
Власо, Бекяро (?), от с. Жеравна, Котленско — 360
Вляга псевд. на Иванов, Ради — вж. там
Войводов, Върбанов, Никола, революционер род. от Враца; измъкнат през 1867 г. от парахода «Германия» на Ру-

сенското пристанище въпреки международните закони и убит от турската полиция — 400
Войновски (Бойновски), Никола Дончов (р. на 9. XI. 1849 г. в Габрово; убит на 13. VI. 1876 г. в Троянския балкан), военен командир в Ботевата чета, учил се във Военното училище в Одеса — 395, 397
Волов, Панайот Вичев (р. към 1847 г. в Шумен, дн. Коларовград; удавил се в р. Янтра между 22 и 26. V. 1876 г.) апостол в IV Панагюрски револ. окръг; учил се в Русия, учителствувал в родния си град, където бил деен член на на местния револ. к-т; участвувал в подготовката на въстанието от м. IX. 1875 г. и в Гюргевския к-т на апостолите — 47, 48, 66, 69, 70, 78, 101, 102, 174, 175, 179—181, 348
Вранковица, София, от с. Батак, Пещерско — 581
Вълко (?) от Пловдив — 512
Вълков, Сава — вж. Вътов, Сава
Вълков, Станчо, от с. Елешница, Пловдивско — 532, 535
Вълчанов, Иван, от с. Ситово, Пловдивско — 536
Вълчанов, Никола, от с. Сотир, дн. Св. Спас, Пловдивско — 339
Вълчанов, Тодор, от с. Ситово, Пловдивско — 536
Вълчев, Горьо, от с. Батак, Пещерско — 584
Върбанов, Владимир Друмев — вж. Друмев Върбанов, Владимир
Вътов, Сава, от Врачанско (вероятно погрешно предадено името на Сава Вълков от Враца; р. към 1836г.; поч. след Освобождението) четник в Ботевата чета; заловен и съден в Русе; изпратен на заточение — 395

Г. Б., псевд. на Иванов, Ради — вж. там
Г. В. (?) — 576
Г—в (Глобарев) псевд. на Табаков, Никола — вж. там
Габровчето — вж. Андреев Иванов, Антон
Гавазина, Иван (Иванчо) — вж. Иванчо Гавазина
Гавазина, Стефан — вж. Стефан Гавазина
Гайов (Гаюв) Вичо, от с. Жеравна, Котленско — 362
Гайтанчев, Нистор, от с. Батак, Пещерско — 584
Галев, Георги, от с. Батак, Пещерско — 583
Ганев, Васил (псевдоними: Капитан Баба, Баба) револ. деец от Русе — 53, 59, 99, 107, 230, 231
Ганчев, Димитър — вж. Генчов, Димитър
Ганчо, псевд. на Цветков Бакалов, Мито — вж. там
Гарибалди, Джузепе (Garibaldi, Giuseppe; 1807—1882) голям италиански патриот и револ. демократ — 55, 56
Генерала, псевд. на Обретенов, Георги Тихов — вж. там
Генович, Никола (р. в Свищов в 1835 г.; поч. в 1912 г.) редактор на в-к «Турция»; отявлен реакционер и туркофил — 57
Генчев (Ганчев), Димитър (р. в с. Бяла черква, Павликенско, към 1840 г.) четник в Ботевата чета — 397, 474
Генчев, Никола — вж. Вираноолу, Никола Генчев
Генчо — вж. Кърджиев, Тома Антонов
Генчов, Иван, от Гюргево — 353
Геоков (Гьоков), Георги А., член на комитета в Галац — 130
Георгевица, Мария, от с. Батак, Пещерско — 582
Георгевица, Стояна, от с. Батак, Пещерско — 582
Георги (?) — 558, 561
Георги, от с. Жабляно, Радомирско — 564
Георги, от с. Жеравна, Котленско — 360
Георги Тюфекчийчето — вж. Дюлгеров, Георги Георгиев
Георгиев (Георгиу) Недев, Евлогий (р. в Карлово, дн. Левскиград, през м. X. 1819 г.; поч. на 5. VII. 1897 г. в Букурещ) заедно с брат си Христо Георгиев имал голяма търговска къща в Букурещ; член на Добродетелната дружина (Комитетът на старите) — 119, 151, 154, 155, 232, 281, 343, 351, 352, 359, 539, 541
Георгиев, Начо, от Хасковско — 543
Георгиев, Неделчо (Делето Г. Гюрджийски) от с. Елешница, Пловдивско — 532, 535
Георгиев (Георгиу) Недев, Христо (р. в Карлово, дн. Левскиград, през 1824 г.; поч. в нач. на 1872 г. в Букурещ; основател на голяма търговска къща в Букурещ; един от ръководителите на Добродетелната дружина (Комитетът на старите) — 114, 115
Георгиева (Георгиу) Елена, българка, жив. Т. Магурели — 167
Георгиева, Райна п. — вж. Футекова, Райна п. Георгиева
Георгиов (Георгиев) Иван — вж. Карагеоргиев, Иван
Георгиу, Евлогий — вж. Георгиев, Евлогий
Георгиу, Елена — вж. Георгиева, Елена
Георгиу, Христо — вж. Георгиев, Христо
Георгов, Иванчо — вж. Горгов, Иванчо

Гервасий Левкийски (р. в 1838 г. в Габрово; поч. на 4. IV. 1919 г.) епископ в Пловдивската митрополия от 1873—1883 г. — 529
Геремикин — вж. Г о р е м и к и н, ген.
Геренов, Сава п. Иванов (р. в Търговище към 1852 г.; поч. на заточение преди Освобождението) член на комитета в Сливен; заточен в 1873 г. — 174
Геров, Герчо (Геро) Атанасов, от Копривщица; арестуван в Пловдив по време на въстанието — 511, 539
Геров Добрович, Найден (р. на 23. II. 1823 г. в Копривщица; поч. на 9. IX. 1900 г. в Пловдив) известен учител и книжовник; руски вицеконсул в Пловдив от 1857—77 г.; един от дейците на Добродетелната дружина (Комитетът на старите) — **10, 13, 16,** 97, 128, 218, 220, 222, 244, 248, 249, 250, 256, 258, 259, 268, 274, 275, 288, 289, 295, 296, 297, 298, 299, 302, 304, 305, 326, 327, 328, 332, 341, 351, 359, 365, 375, 407, **411**, 413, 414, 427, 430, 475, 502, 504, 506, 511, 512, **528, 529, 534, 538**, 539, 541, 542, 544, 545, 547, 551, 553, 566, 585
Герова-Гугова, баба Ивана х., сестра на Н. Геров — 511, 539, 544, 552
Геца (?) — 28, 89
Гешанов, Иванчо, от Панагюрище — 585
Гешанов, Кръстьо Иванов (р. в Панагюрище през 1847 г.; поч. в 1898 г.) търговец, член на револ. к-т в родния си град и на Военния съвет — 588
Гешанов, Рад, от Панагюрище — 506
Гешановци (Гешанови) известно семейство в Панагюрище — 506
Гешоглу (Гешов), Стефанаки (род. в Карлово, дн. Левскиград) търговец в Пловдив, член на смесената следствена комисия — 352
Гинин, Петко (Стамболията, от с. Калугерово, Пазарджишко) бакалин в Пазарджик — 577
Гинчев, Никола х. Тодоров, от Перущица — 546
Гирс, Николай Карлович (1820—1895) руски дипломат и реакционен полит. деец; дългогодишен министър на външ. работи; през 1876 г. управляващ Азиатския департамент — 528, 529, 532, 536, 537
Гицата (?) — 401
Гичев, Рангел (дядо Рангел) от Перущица — 545, 546
Гладстон, Уйлям Юарт (G l a d s t o n e, W i l l i a m - E w a r t) името му се споменава в библиографските сведения — 531
Глобарев, псевд. на Т а б а к о в, Никола — вж. там
Глобаря, псевд. на Т а б а к о в, Никола — вж. там
Гоеску, А. И. (G o e s c u, A. J.) секретар в окръжния съд в Букурещ — 425
Големия Христо, псевд. на И в а н о в Христо — Големия или Книговезеца — вж. там
Голуб, Петър (G o l u b, P e t e r) моряк на парахода «Радецки» — 441, 442, 450
Голубьов (Голубев) собственик на вагонно-строителен завод в Петербург, дн. Ленинград — 96
Горанов, Богдан Иванов (р. в Карлово, поч. през 1907 г.) учител и книжовник — 147
Горгов (Георгов?) Иванчо (Сексената) българин, кафеджия в Кладово (?) — 23, 24, 94
Горемикин (Геремикин) ген., н-к на щаба на войските от Одеския военен окръг — 109, 110
Горинов, Недьо, името му се споменава в библиографските сведения — 424, 481
Горов, Атанас Иванов (р. в 1857 г. в Пещера; убит на 18. V. 1876 г. във Врачанския балкан) четник в Ботевата чета, брат на Дим. Горов — 321, 353, 354, 390, 396, 490
Горов, Димитър Иванов (р. в 1841 г. в Пещера; поч. в 1882 г. в Трявна) търговец в Гюргево, десен член на местния револ. к-т; подпомагал материално редица револ. акции и особено апостолите от Гюргевския к-т; близък приятел на Хр. Ботев, взел активно участие в организирането на Ботевата чета — 51, 61, 70, 78, 79, 83, 85, 86, 87, 95, 125, 130, 131, 132, 133, 134, 138, 140, 142, 145, 155, 156, 157, 158, 159, 163, 164, 169, 178, 179, 183, 184, 186, 188, 189, 192, 193, 194, 198, 202, 204, 205, 209, 214, 215, 216, 226, 227, 228, 231, 232, 234, 240, 242, 243, 245, 250, 266, 267, 272, 276, 277, 279, 292, 293, 297, 300, 302, 304, 309, 328, 339, 355, 356, 366, 393, 394, 395, 470, 488, 489, 490, 507
Горова, Иванка Димитрова, сестра на революционера Ангел Кънчев, жена на Д. Горов — 189, 276, 277, 354, 356, 470
Горови, семейство Д. — 234, 242, 297
Горчаков, кн. Александър Михайлович (1796—1883) руски дипломат, министър на външните работи и държавен канцлер — 141, 143
Господинов Гьоргев (Георгиев), Върбан, от Русе, четник в Ботевата чета — 395, 397
Господинов, Нено (Сливенлията) член на Сливенския револ. к-т; арестуван по време на подготовката на въстанието — 83, 84

Гочев, Ичко, от с. Батак, Пещерско — 583
Гочов Лазар, от с. Батак, Пещерско — 583
Градецли, Стефан — вж. Стефан Градецли
Граciани — 359
Григорий, митрополит Доростолски и Червенски (р. в 1828 г. в гр. Сороки, Бесарабия; поч. в 1898 г. в София) туркофил и реакционер, голям враг на револ. дело — 28, 29, 315, 316, 318
Григоров, Ганчо А., търговец в Букурещ; касиер на Бълг. центр. благотв. общество — 401, 402
Григоров, Коста (псевд. **Минарето**) револ. деец от Русе — 202
Грозев (Грозьов), Пенко (в. док. № 472 Петко; р. около 1842 г. в Ловеч; поч. след 1905 г.) четник в Ботевата чета; заловен и съден в София — 396, 579
Грудов, Иван поп Велчев (р. в Габрово; поч през м. I. 1895 г. в Букурещ) търговец в Букурещ; деен член на Тайния центр. к-т (1866 г.); член на Бълг. човеколюбиво настоятелство и на Бълг. центр. благотв. общество (1876 г.) — 398, 399, 401, 402
Груев Пройчев, Георги (р. на 12. I. 1832 г. в Копривщица; поч. в 1899 г.) екзархийски секретар по време на въстанието — 245, 555
Груев Пройчев, Иоаким (р. на 9. IX. 1828 г. в Копривщица; поч. в 1912 г.) известен учител, книжовник и просветен деец, противник на революционното дело — 352, 496, 497, 499, 512, 542, 544, 545, 547, 555
Гръблев, Райчо, от Габрово (?), жив. в Плоещ; член на местния к-т — 291
Грънчаров, Сидер Костадинов (Сидер войвода, Високия, бай Сидер, бай Сотир, Мустакатия, Пратеника; р. в 1839 г. в Г. Оряховица; убит в Балкана през 1876 г. по време на Сръбско-турската война като войвода на чета) търговец, касиер на Горнооряховския револ. к-т — 85, 117, 121, 127, 130, 133, 135, 141, 145, 146, 155—159, 162, 171, 178, 181, 182, 184, 188—190, 193, 194, 205, 208, 209, 214—216, 225, 226, 233, 237, 238, 257, 276, 277, 322, 323, 354—356, 372
Гудата, псевд. на Г у д о в, Ан. Данев — вж. там
Гудов (Гудович), Андон (Антон) Данев (псевд. Гудата) револ. деец от Русе; четник от Червеноводската чета по време на въстанието от м. IX. 1875 г.; взел участие в подготовката на Апр. въстание — 19, 20, 24, 29, 41, 106, 107, 150, 178, 179, 185—190, 199, 200, 213, 214, 216, 230, 231, 233, 239, 240, 321, 322, 354—356, 391, 392, 396, 459, 460
Гудович, Антон — вж. Г у д о в, Антон Данев
Гурб, псевд. на Т а б а к о в, Никола — вж. там
Гурдьова, Атанаса, от с. Батак, Пещерско — 582
Гурдьова, Върба, от с. Батак, Пещерско — 582
Гълъов, Димитър, от с. Батак, Пещерско — 581
Гьоков — вж. Г е о к о в, Георги
Гьоргев (Георгиев), Върбан — вж. Г о с п о д и н о в, Върбан Гьоргев (Георгиев)
Гюлмезов, Георги х., българин от Сливен, жив. в Атина (?) — 105
Гюров, Янко, от с. Батак, Пещерско — 584

Далматинеца, лодкар по Дунава; пренасял комитетска поща и оръжие — 233
Дамянов, Никола, търговец в Крайова — 300
Данаилов, Ангел х., търговец в Крайова — 113
Данаилов, Димитър х., търговец в Крайова — 113
Данаилов, х. Христо х., търговец в Крайова — 113
Данев, Андон — вж. Г у д о в, Андон Данев
Данев, Атанас — вж. Х и т о в, Ат.
Данев, Иван, от Русе — 74, 82
Данов, Христо Груев (р. на 27. VII. 1828 г. в Клисура; поч. в 1911 г. в Пловдив) книгоиздател — 122, 512
Данчев (Данчов), Иваница Данчев (р. между 1844 и 1850 г. в Свищов; поч. на 1. X. 1912 г. във Варна, дн. Сталин), четник в Ботевата чета; участвувал в Гюргевския к-т на апостолите, които го определили за пом. апостол във Врачански револ. окръг; занимавал се с доставка на оръжие за Врача заедно с Ц в е т к о в, Мито — (вж. там.); бил заловен и заточен — 51, 61, 78, 79, 163, 183, 184, 198, 205, 231, 396, 474, 488, 489, 499, 500, 501, 555, 556
Данчев, Цоньо — вж. Д а н ч о в, Цоньо
Данчов, Иваница — вж. Д а н ч е в, Иваница
Данчов, Н. Г., името му се споменава в библиографските сведения — 99
Данчов (Данчев), Цоньо (р. в Габрово към 1852 г.), четник в Ботевата чета — 474
Даса (Дасо), револ. деец от Русе (?); изпълнявал главно куриерски задачи между Русе и Г. Оряховица — 76, 87, 173, 199, 215, 226, 238
Даскал Иван, учител (?) в Русе — 83
Даскал Найден — вж. С т о я н о в, Найден поп

Даскала — вж. Икономов, Димитър
Даскалов, Никола Георгиев, вицеконсул в Руското консулство във Варна, дн. Сталин — 363, 364
Даскалов, Янко, от Панагюрище — 587
Девич, Джордже, началник на телеграфопощенската станция в Зайчар, Югославия — 229
Дели Ахмед (Дели Мехмед), водач на башибозушка чета, опустошила с. Ситово, Пловдивско — 533, 535, 536, 540
Дели Иван, фабричен работник в Русе; участвувал в револ. дело — 215
Дели Неджиб (или само Неджиб ага), плевенски каймакам; предвождал черкезки чети, нападнали и опустошили Ново село, Батошово и др. села — 350, 351, 571
Дерби, лорд — вж. Дърби, лорд Едуард-Хенри
Дервиш паша, министър на войната в Турция преди обявяване на въстанието — 282, 283
Десанич, Леополд, сърбин, съставил заедно с П. Хитов и други изложение до Михаил Обренович в нач. на 1876 г. във връзка с бълг. въпрос — 61, 62, 64
Деспотович, Светозар, сърбин, сподвижник на П. Хитов през 1876 г., действувал за съгласуване на сръбската политика с бълг. револ. движение — 62—64, 128, 129, 167—169
Деян от Панагюрище, баща на Налбантов, Тодор (вж. там) — 587
Джендо, от с. Жеравна, Котленско — 362
Джоко, телеграфист в Кладово, Югославия — 23, 24
Джуджев (Джуджов), Иван Стоянов (бай Иван; р. на 2. X. 1844 г. в Панагюрище; поч. на 8. VI. 1898 г.) търговец, деен член на панаг. револ. к-т от времето на Левски; заминал за Цариград да закупи оръжие, където го заварило избухването на въстанието; със съдействието на Руското посолство отишъл в Одеса — 424, 480, 481, 483, 484, 491, 492, 495, 539, 587
Джумалията, Никола — вж. Симов, Никола Христов — Куруто
Диарбекирски, псевд. на Стоянов Куртев, Таньо — вж. там
Дизраели, Бенжамен — лорд Биконсфилд (Disraeli, Benjamin, 1804—1881) англ. реакционен политик, лидер на консерваторите; като министър-председател през 1876 г. подкрепял турското правителство и насърчавал турските зверства — 545, 547
Дилов, Петър, съдържател на хан в Т. Магурели — 30, 49, 168
Димитров, Александър, учител в Букурещ — 157
Димитров, х. Ангел — вж. Йоцов, х. Ангел Димитров
Димитров, Дамян, от Чирпанско, записан за Ботев четник — 396
Димитров, Иван (Иванчо) х. (псевдоними: Асен, Захралията; р. в Ст. Загора в 1844 или 1845 г.; поч. след Освобождението), бакърджия в Търново; председател на местния револ. к-т от времето на Левски; емигрирал в Румъния след неуспеха на въстанието през м. IX. 1875 г.; член на Гюргевския к-т, останал в Румъния, за да се грижи за набавянето на оръжие и четници — 19, 20, 37—39, 48, 83—85, 88, 89, 106, 107, 113, 115, 116, 117, 125—127, 131, 132, 143, 144, 159, 161, 162, 172, 173, 178, 179, 190, 191, 231, 240, 277, 278, 325, 348, 355, 356, 391—393, 459
Димитров, акад. Михаил, името му се споменава в увода — **10**
Димитров, Мичо х., търговец в Крайова — 114
Димитров, Н., бакърджия в Русе — 106
Димитров, Павле, от Орхание, дн. Ботевград; записан за Ботев четник — 396
Димитров, Пуньо, от с. Батак, Пещерско — 581
Димитров, Стефан п., от Габрово; четник в Ботевата чета — 396
Димитрото — вж. Тодоров, Димитър (Димитрото)
Димитър (?), зет на М. Дринов — 489
Димитър, от Турну Северин — 25
Димитър (?), записан за Ботев четник — 395
Димитър (вероятно Маринов), от с. Елешница, Пловдивско — 532, 535
Димитър Дишлията — вж. Николов, Димитър
Димитър Каикчията (бай Димитър), лодкар, служил като куриер между Гюргево и Русе; пренасял комитетска кореспонденция и оръжие — 84, 176—179, 185—187, 189, 209, 212, 213, 216, 217, 229, 230, 231, 233, 265, 508
Димитър Пехливанинът — вж. Николов, Димитър
Димитър Таушана — вж. Таушана Димитър
Димитър Чизмарчето — вж. Ночев, Димитър Тодоров
Димо, фабричен работник в Русе; участвувал в револ. дело — 215
Димов, Васил — Кефеджи, от с. Жеравна, Котленско — 360
Димов, Георги, името му се споменава в увода — **11**
Димов, Илью, от с. Батак, Пещерско — 584
Димов, Никола, псевд. на Стамболов, Стефан — вж. там
Димов, С., от Браила (?) — 358

Димов, Стайчо (Фучеджи), от Тулча, четник в Ботевата чета — 396
Динеков, проф. Петър, името му се съдържа в библиографските сведения — **311**, 321, 358, 488, 490, 492, 504, 506, 587, 588
Дионисий, митрополит Ловчански от 1873—1875 г. —564
Д,Истрия, френски консул в Пловдив по време на въстанието — 544
Дишлията, Димитър — вж. Николов, Димитър
Добрев, Илия, от Копривщица; записан за Ботев четник — 396
Добри, револ. деец (?) — 380
Добриолу (Добрьоолу), Петър, хлебар в с. Жеравна, Котленско — 360, 361
Доганова (Дуганова), Стояна, от с. Батак, Пещерско — 583
Дода Еленка (Лолчовата баба), хазайката на Ил. Драгостинов в Русе — 40, 41, 82, 99, 134
Дода Нака от Русе — 89
Дода Тонка — вж. Обретенова, Тонка Тихова
Додов, Стайко, от Панагюрище, търговец — 491
Дойми, Катерино (Dojmi, Katherino), II-ри капитан на парахода «Радецки» — 400, 417, 433, 435, 436, 444—447
Дойнов, Стефан — Кафеджи, от с. Жеравна, Котленско — 360
Дойчинов, Петър, от с. Микре, Ловечко, записан за Ботев четник — 397
Дойчов, Тодор, от с. Елшица, Панагюрско — 533, 535
Донев, Христо — Тамбурата (р. в Търново; убит през м. май 1876 г.) участвувал в чстата на поп Харитон като член в щаба — 230, 231, 237, 238
Доньовица, Лата, от. с. Батак, Пещерско — 582
Доротей, митрополит Софийски и Скопски (р. в Копривщица, брат на д-р Сп. х. Иванов), турски шпионин и народен предател — 494
Досев (Досов), Христо от к. Нова махала, Габровско, кмет на с. Етър, Габровско, участвувал в Тревненската чета; заловен и съден в Търново — 514, 515
Доситей, митрополит Самоковски от 1872 г. — 222, 223
ДР(?) — 576
Драганов, Аврам — вж. Аврам Драганов, Н. — 328
Драганов, Тодор х., от с. Жеравна, Котленско — 360, 361
Драгашевич, Йован (Драгашев, Драгашич, Драгошич; 1836—1915) сръбски генералщабен офицер, командир на II-та бълг. легия (1867-68 г.), водил преговори с българската емиграция в Букурещ през пролетта на 1876 г. — 152—155, 166, 167, 197
х. Драгневи от Русе (?) — 501
Драгостинов, Иларион Иванов (псевдоними: Дядо Драгой, Лудото Уруче, Уручето, Лолчо; р. в с. Арбанаси, Горноряховско, към 1852 г.; убит през м. V. 1876 г.) член на Русенския револ. к-т през 1875 г.; участвувал в Гюргевския к-т; апостол във II Сливенски револ. окръг.; заедно със Стоил войвода предвождал Сливенската чета — 29, 31—33, 40, 41, 48, 68—70, 74, 78, 79, 82, 89, 99, 101, 102, 127, 131—134, 143, 144, 172, 173, 214, 500, 501, 555, 556
Драсов, Иван Тодоров (р. на 15. IV. 1848 г.; поч. на 27. IX. 1901 г.) член и секретар на Ловчанския револ. к-т от времето на Левски; през 1874 —75 г. вземал дейно участие в БРЦК в Букурещ — 25—27, 29—31, 33—37, 42, 49, 50, 56, 57, 66, 71, 78, 98, 99, 105, 112, 113, 151, 155, 181, 309, 310, 353, 357, 358, 458
Дринов, Марин Стоянов (р. в 1838 г. в Панагюрище; поч. на 28. II. 1906 г. в Харков) професор по славянознание в Харковския у-т; председател на Бълг. книж. д-во (дн. БАН) — 122, 147, 148, 309, 311, 320, 321, 357, 358, 372, 373, 424, 465, 480, 481, 483, 484, 487, 489, 491, 492, 493, 500, 505, 510, 585, 587, 588
Дринов, Найден Стоянов (р. в Панагюрище към 1846 г.; поч. на 22. I. 1909 в родния си град) член на револ. к-т в Панагюрище; участвувал дейно в подготовката и провеждането на въстанието — 122, 424, 480, 481, 483, 484, 489, 586, 587, 588
Дринов, Пейо Стоянов (р. в Панагюрище на 24. X. 1850 г.; поч. в родния си град на 18. X. 1914 г.) десетник по време на въстанието — 122, 489, 585—588
Друмев, Васил — вж. Климент, митрополит Търновски
Друмев Върбанов, Владимир (р. в Мачин, Румъния, към 1856 г.; поч. в Кемаплар, дн. Исперих, на 30. X. 1918 г.) четник в Ботевата чста — 579, 580
Друмев, Димитър, ученик в гр. Николаев — 78
Дръцков, Йоаким Иванов, от Габрово, търговец в Цариград — 487, 506
Дърби (Дерби) лорд (Stanley, Edward Henry - lord Derby; 1826-1893) англ. реакционен политик; министър на външните работи и на колониите по време на въстанието — 15, 340—342, 509, 515, 522,547, 568, 569,574
Дюлгеров, Георги Георгиев — Тюфекчийчето, от Търново, четник в чстата на поп Харитон — 160, 161, 184

Дюлгеров, Ив., българин, жив. в Ъмпуцита, Бесарабия — 379
Дюлгеров, Спас — вж. Соколов, Спас Иванов
Дюлеков, Тодор Иванов, от Клисура; записан за Ботев четник — 396
Дюпюи, И. Хътън (Dupuis, У. Hutton) англ. вицеконсул в Одрин, по време на въстанието; туркофил — 14, 15, 22, 200, 201, 260—262, 269, 270, 283, 284, 298, 306—308 318—320, 334—336, 344—346, 380, 381, 496, 498, 499, 509, 515, 520, 526, 547, 549, 551
Дюстабанов, Цанко Христов (р. на 13. V. 1844 г. в Габрово; обесен на 15. VI. 1876 г. в Търново) войвода на Габровската чета — 471, 472
Дядо Атанас, от с. Жеравна, Котленско — 361
Дядо Бимбаш, от Панагюрище; правил пушки за въстаниците — 585
Дядо Драгой, псевд. на Драгостинов, Илларион Иванов — вж. там
Дядо Жельо — вж. Чернев, Жельо Христов
Дядо Маринчо — вж. Бенли, Маринчо
Дядо Никола — вж. Вираноолу, Никола Генчев
Дядо Обретен, баща на Тихо Обретенов, мъжът на баба Тонка — 74
Дядо П. (?) — 174
Дядо Рангел — вж. Гичев, Рангел
Дяков, Прокопий н. Алексиев (р. в Свищов около 1854 г.; поч. в Плевен на 22. VII. 1927 г.) четник в Ботевата чета; заловен към с. Челопек, заточен — 474

Егоров, Александър от Москва — 481
Едем ага, полицейски офицер — 554, 555
Екърт, Карл (Eckert, Karl), II-ри кормчия на парахода «Радецки» — 440, 449
Елиот, Хенри (Elliot, Henry-George), англ. реакционен политик и дипломат; посланик в Цариград по време на въстанието—200, 201, 260—262, 269, 270, 282, 284, 287, 306, 314, 315, 318—320, 334—342, 344—346, 349—351, 369, 371, 380, 381, 385—388, 421—423, 453, 454, 477—479, 496, 497, 499, 509, 530, 531, 553—556, 559, 562, 567, 569
Емануилов, Аспарух А., името му се споменава в библиографските сведения — 56
Енглендер, Дагоберт (Engländer, Dagobert), I-ви капитан на австр. параход «Радецки», завладян от Ботевата чета — 399, 401, 402, 415, 417, 419, 432, 435—444, 446—450
Енчев поп Димитров, Петър (р. на 29. IV. 1855 г. в Тулча; поч. на 16. IV. 1922 г. във Варна, дн. Сталин) участвувал в револ. дело като учител в Шумен, дн. Коларовград; член на БРЦК в 1875 г. и на Бълг. центр. благотв. общество; непоследователен революционер — 65, 66, 77, 78, 179, 181, 209, 211, 212, 352, 353, 457
Енчов, Петко от Лясковец, четник в Ботевата чета — 395
Еюмер (Йомер?) ага, изпратен в с. Жеравна, Котленско, с група редовни турски войници във връзка с потушаване на въстанието — 558, 561

Жейно Налбантина, от с. Жеравна, Котленско — 361
Жейков, Жейно, от Котел(?), в 1876 г. работил във вагонен завод в Петербург, дн. Ленинград — 96
Жеков, И. (?) Д., член на к-та в Галац — 130
Жеков, Михаил (р. към 1846 г. в Ст. Загора; загинал през м. IX. 1875 г.) участник във въстанието през м. IX. 1875 г.; изгорен от турците заедно с по-малкия си брат Георги в една плевня — 31, 32
Живанович (Жуванович) Живан (р. в 1854 г.; поч. след 1924 г.) сръб. политик и книжовник; водил преговори с бълг. емиграция в Букурещ през м. III. 1876 г. — 35, 36, 152, 154, 155, 166, 167, 197
Живков, Георги Атанасов (р. в 1844 г. в Търново; поч. на 24. IV. 1899 г.) учител до Освобождението; вземал участие в револ. движение — 254, 255, 273, 299, 300, 348
Жинзифов, Ксенофонт (Райко) Иванов (р. в Битолско в 1839 г.; поч. в Москва на 15. II. 1877 г.) възрожденски поет и публицист — 147, 148, 424, 483, 484, 587, 589

Заимов, Стоян Стоянов (в док. № 476 **Петров**; р. на 15. IX. 1852 г. в Чирпан; поч. на 9. IX. 1932 г.) член на Гюргевския револ. к-т, апостол в III Врач. револ. окръг, участвувал в револ. движение от времето на Левски; заловен и съден след въстанието — 48, 51, 86, 87, 102, 103, 227, 228, 253, 262, 263, 488, 489, 589
Запрянов, Мандьо, от Хасково — 543
Запрянов, Пейо, от Хасково — 543
Захралията, Иван — вж. Димитров, Иван х.
Зеновски, Димитър Г., кожар в Крайова — 25, 27, 114
Зиновиев, Иван Алексеевич (1835-1917) рус. дипломат; диплом. агент в Румъния по време на въстанието — 141, 143
Златов (?), Симеон, от Русе, приятел на Н. Обретенов — 29

Зухти ефенди, турски чиновник, изпратен като специален комисар в Сливенска околия в 1876 г. — 478, 479

Ибрахимов, Осман — вж. Манафеца (Осман Ибрахимов)
Иван (?) — 175
Иван от Русе — 423
Иван, фабричен работник в Русе; участвувал в революционното дело — 190
Иван (Иванчо) от Русе, пренасял оръжие и патрони; роднина на Гудов, Андон — вж. там — 213, 214, 230, 233, 355
Иван Амуджата (?) — 344
Иван Сахатчията от Пловдив — 539, 552
Иванов (?), Андрей, от Русе(?) — 88
Иванов, Антон Андреев — вж. Андреев Иванов, Антон
Иванов, Атанас х. — вж. Чартазанов, Атанас х. Иванов
Иванов, Атанас, И., от Свищов, жив. в Галац — 156, 157, 474
Иванов, Видьо, от с. Елешница, Пловдивско — 532, 535
Иванов, Данчо (всъщност Дончо; р. в Ловни дол, Севлиевско към 1858 г.) четник в Ботевата чета — 474
Иванов, Димитър П., от Свищов, жив. в Букурещ; деловодител в търговската къща на Хр. и Евл. Георгиеви; член на Бълг. центр. благотв. общество — 156, 157
Иванов, Иван х., от Болград; член на местния к-т — 234, 235
Иванов, Иван Ал., руски вицеконсул в Одрин по време на въстанието — 16, 263, 264, 267, 268, 297, 298, 366, 367, 383, 384, 512, 513
Иванов, Иван Степанич (р. в Лясковец през 1831 г.; поч. в Кишинев през 1902 г.) учител, публицист и политич. деец, живял предимно в Бесарабия; подпомагал полит. акции, брат на П. Каляндjиев — 15, 77, 78, 109, 110, 162, 179, 180, 191, 233, 356, 406
Иванов, Иваница, А. от Свищов, жив. в Галац, член на местния к-т — 130, 156, 157
Иванов, Йордан, пеши стражар — 425
Иванов, Марко — вж. Марков, Стоян
Иванов, Никола, записан за Ботев четник — 396
Иванов, Петър, от Ловеч(?), четник в Ботевата чета — 395
Иванов, Петър х. — 277
Иванов, Ради(Радко; псевдоними: Бляга, Вляга, Г. Б.; р. на 4. XII. 1848 г. в Русе; поч. на 1. VI. 1899 г. в София) един от основателите на Русенския револ. к-т; чиновник в източните железници — 19, 20, 24, 28, 29, 53, 56, 67, 68, 224, 225, 510, 576
Иванов, Христо, от калканделен, дн. Тетово (Югославия) четник в Ботевата чета; заловен и съден — 579
Иванов, Христо (всъщност Кирков, Христо х. Иванов; р. в Сопот, дн. Вазовград, между 1852 и 1856 г.; поч. на 30. IX. 1904 г. в Пловдив) четник в Ботевата чета; заловен и съден — 579
Иванов, Христо (Големия или Книговезеца; р. през 1838 г. в с. Къкрина. Ловечко; поч. на 29. I. 1898 г.) револ. деец от времето на Левски; по време на въстанието се опитал да действува с малка чета в Троянско — 28, 47, 48, 95, 125, 395
Иванов Абрашев, д-р Спас х. (бай Спас, р. в Копривщица) член на револ. к-т в родния си град — 341, 359, 365, 375, 376, 480, 483, 484, 494, 495, 540, 541, 544
Иванович, Любомир, името му се споменава в библиографските бележки — 417
Иванчев, Т., член на к-та в Т. Магурели — 129
Иванчо (?) — 224
Иванчо (вероятно Христов), гавазин в Руското консулство в Русе; участвувал в револ. дело — 20, 292
Иванчо от Русе, зет на П. Манолов — 216
Иванчо дод' Върбения (?) — 576
Иванчо Марангозина (всъщност Иван Хр. Стрелухов; р. от Калофер, работил като марангоз (резбар) в с. Бяла черква, Павликенско) четник в четата на поп Харитон — 377
Иванчо Сарафина, от Панагюрище — 588
Иванчо Тютюнджията — вж. Сапунов, Иван Г.
Иванчо Халваджия, от с. Жеравна, Котленско — 360, 362
Иванчов (Иванчев), Васил (р. в Търново към 1852 г.) четник в Ботевата чета — 474
Иванчови (?) — 508
Игнатиев, граф Николай Павлович (1832—1908) генерал-адютант, дипломат и държавен деятел; по време на въстанието руски посланик в Цариград — 97, 108, 110, 128, 218, 220, 244, 248, 249, 256, 258, 259, 263, 268, 274, 275, 288, 289, 295—297, 302, 304, 326, 327, 342, 343, 366, 367, 383, 384, 451, 452, 463, 464, 545, 547
Игнатов, името му се среща в библиографските сведения — 171
Изедин (Изидин) ефенди, син на султан Абдул Азис — 282, 283
Измирлиев, Георги Димитров (псевдоними: Македончето, Русещето, Палигорчоглу, Пенчо Радев, Бойков; р. на 21. IV. 1851 (?) г. в Г. Джумая, дн. Благоевград, или в Дупница, дн. Станке Димитров; обесен на 28. V. 1876 г.

в Г. Оряховица) пом. апостол в I Търновски револ. окръг; учил се в родния си град, в Серес и Цариград и във Военното у-ще в Одеса, откъдето го повикал Ботев за военен инструктор за готвеното въстание от м. IX. 1875 г.; участвувал в Гюргевския к-т — 68, 70, 73, 74, 76, 79, 80, 83, 84, 102—104, 324, 397, 482
Иконома — вж. И к о н о м о в, Георги
Икономов, Георги поп Тодоров (псевдоними: Кара Георги, Иконома; р. на 20. IV. 1848 г. в Сливен; удавил се в р. Янтра между 22 и 26. V. 1876 г.) участвувал в револ. движение в Русе от 1872 г. и в подготовката на въстанието от м. IX. 1875 г. в Ст. Загора; член на Гюргевския к-т и пом. апостол във II и IV револ. окръг—19, 20, 48, 68—71, 78, 83, 84, 101, 102, 106, 107, 125, 127
Икономов п. Христов, Димитър (Даскала; р. през 1839 г. в Троян; поч. в 1896 г.) член на к-та в Александрия; четник в Ботевата чета; заловен и съден — 278, 349, 373, 374, 394, 578—580
Икономов, Иван (Иванаки) п. Тодоров, брат на И к о н о м о в, Георги — вж. там — 71, 83, 84
Икономов, Павел (р. от Свищов, жив. в Браила) участвувал в заседанията на БРЦК през 1872 г. — 42, 47, 48
Икономов, Пенчо, името му се споменава в библиографските сведения — 580
Иларион, дякон (?) — 468
Иларион, митрополит Кюстендилски — 223
Илева, Зоча, от с. Батак, Пещерско — 583
Илек, търговец на оръжие (?) — 50
Илиас Абут — вж. Х о д ж а Илиас Абут
Илиев, Ильо — вж. И л ь о в. Ильо
Илиев (Илиевич) Попов, Тодор (р. в Белоградчик в средата на 19 в.; поч. в родния си град на 31. VII. 1921 г.) четник в Ботевата чета — 474
Илиев Стойков, Тодор (р. в Ловеч между 1848 и 1855 г.; поч. в София на 8. VIII. 1912 г.) работник в печатницата на Хр. Ботев; четник в Ботевата чета, заловен и заточен — 397, 474
Илиев, Черньо Кацаров (р. в Копривщица между 1825 и 1830 г.; поч. на 11. VII. 1903 г. в Пловдив) доносчик и турски шпионин — 480, 481, 495, 587
Илиевич, Тодор — вж. И л и е в, Тодор Попов
Илийчо (?) — 47
Илич, Атанас, сърбин — 426
Илич, кап. Михайло (1845-1876) генералщабен офицер от сръбската армия; предавал фортификация на бълг. доброволци от II легия — 197
Илия (?), записан за Ботев четник — 395
Илия от Долна Оряховица — вж. Й о в к о в, Илия Калаузинът
Илия (?), револ. деец от Русе — 53
Иловайски, Д., името му се споменава в библиографските сведения — 160, 161, 186, 190
Илчов, Стойо, от с. Калугерово, Пазарджишко — 577
Ильов (Илиев), Илью Стоянов (р. в Панагюрище към 1840 г.; поч. на 24. IV. 1921 г.) таен куриер между IV и I револ. окръг; четоводец-стотник по време на въстанието в Панагюрище — 586, 587
Ильовица, Мария, от с. Батак, Пещерско — 582
Инджето, Йордан Недев — вж. Й о р д а н о в, Йордан Недев — Инджето
Иоанов, Атанасаси (вероятно Атанасаки) хаджи, гръцки комисар в Пловдив; турско оръдие — 475

Йованович, Георг (J o a n o v i c h, G e o r g), параходен инспектор — 443
Йованович, Илия П., българин (?), жив. Турну Северин; сподвижник на П. Хитов — 14, 33—36, 43, 44, 50—52, 61, 62, 64, 112, 113, 128, 129, 164, 165, 167—169, 188, 280
Йованович, Катерина П., жена на Илия П.Йованович — 36
Йовков, Илия (Калаузинът) револ. деец от Долна Оряховица — 103, 104
Йовчев, Васил, от с. Жеравна, Котленско — 361
Йолов, Илия, записан за Ботев четник — 396
Йомер ага — вж. Е ю м е р ага
Йонан (?) — 240
Йонеску, П. (J o n e s c u, P.) чиновник в затвора в Букурещ — 456
Йонин, Владимир Семенович, руски дипломатически агент и полит. деец; изпратен в Букурещ от руските славянофилски к-ти през пролетта на 1876 г.; почетен председател на Бълг. центр. благотв. общество — 209—212, 311, 352, 353, 356, 457, 458
Йонов, Атанасчо, от с. Жеравна, Котленско — 360
Йончев, Васил, член на к-та в Т. Магурели — 129
Йордан (?) Кафеджията, от Свищов, участвувал в револ. дело — 161
Йорданов, В. — вж. С т о я н о в, Захарий
Йорданов, Върбан (р. в Шумен, дн. Коларовград) войвода на Червеноводската чета по време на въстанието през м. IX. 1875 г.; предаден, заловен и убит при с. Широково, Беленско — 19, 20
Йорданов, Димитър (р. в с. Равни или Равна, Тетевенско? към 1846 г.) четник в Ботевата чета — 474

Йорданов, Йордан Недев—Инджето (р. в Търново към 1845 г.; поч. в 1918 г.), револ. деец от времето на В. Левски; четник в Ботевата чета; заловен и съден — 476, 477
Йорданов, Петър Недев (р. в Търново към 1845 г.) член на револ. к-т в Зимнич; четник в Ботевата чета — 20, 21, 27, 28, 48, 49, 74, 75, 138, 168, 175, 176, 336, 474
Йорданов, Т. — 29
Йорданчо ефенди — вж. Бакалов, Йордан х.
Йосифов, Христо, от Троян, записан за Ботев четник — 396
Йоцов, х. Ангел Димитров, касиер на револ. к-т във Враца — 262, 263
Иречек, д-р Константин-Йосиф (J. K. Jireček; р. на 24. VII. 1854 г. във Виена; поч. на 10. I. 1918 г.) чешки буржоазен историк, специалист по историята на южните славяни; проявил голям интерес към Априлското въстание — 147, 148, 309, 311, 357, 372, 492, 493, 495, 510
Искович (?), търговец на оръжие в Букурещ — 157, 234
Искров, Тодораки — вж. Кесяков, Тодораки Искров
Исмаил бей, каймакам на Карнобат, дн. Поляновград) по време на въстанието — 387, 388
Испас, Сава (Ispas, Sava) моряк на параходa «Радецки» — 441, 442, 450
Исус Христос — 515

Кабакчиев (Кабакчиолу), Никола Георгиев (р. в Търново през 1847 г.; поч. на 8. XI. 1895 г.) член на револ. к-т в Търново — 83, 84, 500, 501
Каблешков, Тодор Лулчов (р. на 1. I. 1853 г. в Копривщица; самоубил се в Габровския затвор през м. V. 1876 г.) ръководител на револ. к-т в родния си град; помощник на Бенковски и Волов; по негово нареждане било обявено въстанието в Копривщица на 20. IV. 1876 г.; работил по железниците, бил телеграфист в Одрин, Гара Бельово и др. — 347
Каблешков, Цоко (Стоян) Д., от Копривщица, жив. в Пловдив; чорбаджия и народен изедник — 375, 376, 512, 542, 544, 545, 547
Кавалджиев, Иван (р. в Сливен (?); поч. на 29. XI. 1886 г.) член на Бълг. човеколюбиво настоятелство в Букурещ и на Бълг. центр. благотв. общество — 398, 399, 401
Кавлаков, Ангел, от с. Батак, Пещерско — 584
Кавлаков, Въльо, от с. Батак, Пещерско — 583
Кавлаков, Наско, от с. Батак, Пещерско — 583
Кавлаков, Христоско, от с. Батак, Пещерско — 584
Кадир ефенди-юзбаши, предвождал войсково отделение, изпратено в с. Жеравна, Котленско — 360
Каикчията, бай Димитър — вж. Димитър Каикчията
Кака Доца — 355
Калаузинът — вж. Йовков, Илия—Калаузинът
Калверт, Ф. Р. Ж. (Calvert, F. R. I.) англ. вицеконсул в Пловдив, изпратен там след Априлското въстание — 553—555
Калевич, д-р — 205
Калевич, Любомир (1841/42-1907 г.) сръбски политик и журналист; министър председател и м-р на външните работи от 1875 г. до пролетта на 1876 г.— 148
Калеев, Геро, от с. Батак, Пещерско — 584
Калеев, Иван, от с. Батак, Пещерско — 582
Калянджиев (Калянджи), Павел Цанев (р. на 4. I. 1838 г. в Лясковец; поч. на 15. VIII. 1890 г. във Варна) полит. деец и книжовник, жив. в Кишинев; участвувал като доброволец в Кримската война — 124, 152, 154, 155, 165, 186, 187, 191, 197, 232, 273, 281, 294, 312, 313, 467, 468
Камзамал (?) от с. Караджахалил, дн. Караджалово, Първомайско (може би погрешно е предадена думата «кабзамал» — бирник) — 537, 538
Каназирски, Александър, ученик в Болградската гимназия в 1876 г. — 404
Кантарджията, псевд. на Мишайков, Петър — вж. там
Каньов, Тодор, от с. Жеравна. Котленско — 361
Капитан Баба, псевд. на Ганев, Васил — вж. там
Капор, Йохан (Capor, Iohann) контрольор на параходa «Радецки» — 400, 417, 433, 436, 438, 441, 444, 447, 448, 450
Каравелов, Любен Стойчев (р. в Копривщица в 1834 или 1835 г.; поч. в Русе на 21. I. 1879 г.) един от основателите на БРЦК и негов ръководител до 1874 г.; учил се в Русия и изградил своя мироглед под силното влияние на руските революционни демократи; виден писател и журналист — 65, 66-73, 77, 78, 139, 140, 142, 148, 151—155, 196, 197, 205, 417, 458
Кара Георги — вж. Икономов, Георги
Кара Георги (?) — 401
Карагеоргиев (Георгиов), Иван Кожухаров — Кожухарчето (р. в с. Малко

ченге, дн. Карагеоргиево, Айтоско) четник в Ботевата чета; заловен и съден в София — 395
Карагьозов, Христо И., служащ в Руското консулство в Цариград — 175
Караджа, Стефан (Стефан Тодоров — Караджа; р. в с. Ичме, дн. Ст. Караджово, Елховско, през 1844 г.; обесен на 31. VII. 1868 г. в Русе) войвода на чета заедно с Хаджи Димитър през 1868 г. — 21, 81,
Караджов, П., българин, живущ в Александрия — 394
Кара Иван, от с. Дичин, Търновско — 377
Караконовски (Каракановски), д-р Васил Кочев (р. в Ловеч; поч. в Цариград на 10. II. 1905 г.) лекар в Руското посолство в Цариград — 45
Карамаждраков, Ганчо Цанев (псевд. Хакимаа) член на револ. к-т в Русе — 70, 99
Караминков, Христо (псевдоними: Бунито, Халачето, Христо Малкия; род. в Търново в 1846 г.; поч. в 1892 г.) член на к-та в Търново; участвувал в подготовката на въстанието от м. IX.1875 г. и в Гюргевския к-т; пом. апостол в I Търн. револ. окръг — 28, 48, 106, 107, 127, 374, 375
Карамихалев (Карамихайлов), Димитър (Черния) от Одрин, драгоман в Руското консулство в Русе — 39—41, 67, 391
Карамихалев, Иванчо, револ. деец от Русе — 131—133, 145, 149, 150, 158, 177—179, 185—190, 193, 194. 199, 214—216
Каранешев, Н., името му се споменава в библиографските сведения — 127
Караниколов, Атанас, учител в Станимака, дн. Асеновград — 543
Карастоянов (Стоянов), Анастас Николов (Анастас Фотографа; р. от Самоков) придворен фотограф в Белград — 37
Карастоянов, Ив. А. (вероятно син на Карастоянов, Анастас) — 419, 420
Карастояновски (Карастоянов), Петър от с. Бяла черква, Павликенско, четник в четата на поп Харитон — 377
Каркалятов, Илия, от с. Батак, Пещерско — 584
Каркалятов, Митьо, от с. Батак, Пещерско — 584
Карнобатов, Пенко (П. Карнобата) училищен настоятел в Гюргево — 257, 421
Карьо от с. Катарли, дн. Боянци, Асеновградско — 537, 538, 543
Катон, Марк Порций (234-149 пр.н.е.) римски политически деятел и писател — 46
Катранов, Петко Д., член на к-та в Т. Магурели — 30, 49, 50, 168, 349, 373
Катрафилов, поп Сава (р. в Елена; убит през м. май 1876 г.) съветник в Ботевата чета — 417
Качев, Тодор (р. в Лом към 1841 г.) четник в Ботевата чета — 474
Кашаров (Кашеров), Стойко Н. — 254, 353, 354
Келеш Кольо — вж. Обретенов, Никола Тихов
Кесяков, полк. Константин от Копривщица, офицер в руската армия и в българското опълчение — 359
Кесяков, Тодораки Искров, пловдивски чорбаджия — 352, 359, 365, 512, 542, 544, 545, 547
Килата, псевд. на Обретенов, Никола Тихов — вж. там
Киреев, полк. Николай Алексеевич, един от вождовете на славянофилите в Русия, взел участие в освободителните борби на българи и сърби; убит през VII. 1876 г. — 467, 468
Кирилов, Власаки х. (р. в Панагюрище; поч. след 1914 г.) агитатор и петдесетник по време на въстанието — 492
Кирилов, Симеон (Симон) х. (р. на 8. V. 1825 г. в Панагюрище; поч. на 27. I. 1910 г.) член на Панагюрския револ комитет — 492, 587, 588
Кирков, Христо х. Иванов — вж. Иванов, Христо
Кирков, Тодор (р. в Сопот, дн. Вазовград, към 1848 г.) четник в Ботевата чета — 474
Киркович, д-р Кирко от Сопот, дн. Вазовград, завършил медицина в Русия; лекар в Пловдив и София — 424, 480, 481
Киро (?) — 204
Киров — 301
Кирчо, хотелджия в Зимнич; подпомагал револ. дело — 162
Киселов, Георги Н. от Търново, жив. в Гюргево; взел участие в револ. дело — 277, 291, 348, 460
Киселови — 508
Китаеца, псевд.(?) — 576
Кишелски, Иван поп Киров (р. през 1820 г. в Котел; поч. в Русия в 1881 г.) българин на руска военна служба, достигнал до чин генерал — 15, 108, 139, 140, 179—181, 243, 313, 342, 343, 406, 407, 468
Кишелски, Хараламби поп Киров, брат на Кишелски, Иван поп Киров — 139, 140
Кларк, Джеймс Ф. (Clarke, James F.) протестантски мисионер в Самоков — 22, 23
Климент, митрополит Търновски (Васил Друмев; р. между 1840 и 1841 г. в Шумен, дн. Коларовград; поч. на 10. VII. 1901 г. в София) известен възрожденски писател — 147, 148
Клисаров (или Клисаря), Рад, от Панагюрище;

стотник по време на въстанието; взел участие в сраженията — 586
Книговезеца — вж. И в а н о в, Христо — Големия или Книговезеца
Ковачев (Ковачов), Никола Стефанов, от Свищов, комисионер във Виена — 320, 373, 465, 483, 484, 503, 504
Ковачев (Ковачов), Тодор от Свищов, жив. в Т. Магурели; сподвижник на В. Левски и П. Хитов — 323
Ковачев (Ковачов), Янко Стефанов (р в Свищов през 1852 г.; поч. в 1912 г.) печатар във Виена — 310, 311
Ковачов — вж. К о в а ч е в
Когалничяно, Михаил (K o g ă l n i c e a n u, M i h a i) министър на външните работи в Румъния през пролетта на 1876 г. — 313
Кожухаров (Кожухарчето), Иван — вж. К а р а г е о р г и е в, Иван
Козинаров, Никола — вж. Н и к о л а Козарин
Койчов (Койчев), Захарий Събев (р. в Панагюрище през м. VII. 1836 г.; поч. след Освобождението), абаджия, член на Панагюрския револ. к-т и на Военния съвет; взел участие в сраженията —587
Колев от с. Караджахалил, дн. Караджалово, Първомайско — 537, 538
Колев, Славчо, съветник в четата на поп Харитон — 377, 379
Колев (Кольов) Славчев, Стайко (р. към 1855 г. в Дряново; поч. на 21. X. 1913 г. в родния си град), четник в Ботевата чета; заловен при с. Лютиброд, Врачанско — 396
Колев, Стойко — вж. С т а м б о л о в, Стефан Николов
Колев, Стоян — вж. С т а м б о л о в, Стефан Николов
Колева, Ивана от с. Батак, Пещерско — 584
Колони, Михаил (Мих. х. Костов; р. на 27. XI. 1817 г. в Сливен; поч. на 10. I. 1893 г. във Варна), член на Добродетелната дружина (Комитетът на старите) в Букурещ — 101
Колунчев, Янчо, от с. Батак, Пещерско — 583
Колчев (Колчов), Кольо, от с. Крамолин, Севлиевско, записан за Ботев четник — 396
Кольо (?) — 347
Кольо Петлето — 172
Кольо писаря от Пловдив — 512
Кольов Славчев, Стайко — вж. К о л е в Славчев, Стайко
Кольовица, Писа от с. Батак, Пещерско — 582
Кондьов, Ваньо — Кадъната (?) — 174
Константинов, Ангел, от с. Елешница, Пловдивско — 532, 535
Константинов, Слав, от с. Ситово; Пловдивско — 540
Коста (?) — 460
Коста (?) — 459
Коста от Русе — 502
Коста бакалина от Русе — 508
Костаки (Николаев или Николау) — Сахатчията (Часовникаря) жив. в Букурещ, член на Българското человеколюбиво общество — 94, 95, 403
Костов, Димитър, името му се споменава в библиографските сведения — 69, 82, 132, 134, 144, 173
Костов х. Мицов, Мито — вж. М и ц о в, Мито Костов х.
Костов, Михаил х. от Русе — 59
Костомаров, Н., името му се споменава в библиографските сведения — 87
Коцов, Игнат, от с. Литаково, Ботевградско — 102, 103
Кочоолу, Георги, от Русе — 20
Крез (Крезус), лидийски цар (560—548 г. преди н.е.) — 205
Крейзман — 481
Крилов, Иван, руски консул в Русе по време на въстанието — 363, 364
Кръстев, Ненчо, х. от Панагюрище, търговец в Цариград — 506
Кръстев, Стефан от Пива (Херцеговина); записан за Ботев четник — 395
Кръстевич, Гавраил (р. през 1817 г. в Котел; поч. през 1898 г.) турски, висш чиновник, консерватор; туркофил — 148
Кръстник, псевд. на П е т к о в и ч, Георги — вж. там
Кръстю (?) револ. деец от Русе — 230
Кубрат, псевд. на Русенския револ. к-т и на О б р е т е н о в, Никола Тихов — вж. там
Кулев, Васил П., жив. в Слатина, Румъния — 25—27, 476
Кундурджията Васил — вж. В а с и л Кундурджията
Куртев, Т. Стоянов — вж. С т о я н о в Куртев, Таньо
Куруто — вж. С и м о в Никола Христов — Куруто
Кусев (Кусевич), Методий — вж. М е т о д и й Кусев (Кусевич)
Кънев, Ангел, от с. Батак, Пещерско — 584
Кънев, Ваньо, от с. Батак, Пещерско — 584
Кънчев, Васил (р. в Сопот, дн. Вазовград, към 1851 г.), четник в Ботевата чета — 474
Кънчева, Кина, от Трявна, сестра на Ангел Кънчев — 354, 356
Кърджиев, Никола, брат на К ъ р д ж и е в Тома — 203, 324, 375
Кърджиев, Тома Антонов (псевдоними: Уста Георги, бай Георги, бай Генчо, Генчо; р. в с. Арбанаси, Горнооряховско през м. април (?) 1850 г.; разстрелян на 22. II. 1887 г. по време на Русенския бунт), учител, един от основа-

телите на Русенския революционен комитет, ръководил подготовката на въстанието и организирането на Червеноводеската чета през м. IX. 1875 г.; до м. април на 1876 г. ръководил подготовката на въстанието в Русе — 19, 20, 28, 29, 67, 74, 79, 80, 82, 126, 127, 131, 132, 134, 144, 145, 149, 150, 157—159, 170, 172, 173, 176—179, 185, 187—190, 193, 194, 198, 200, 202, 203, 208, 209, 212—214, 216, 217, 226—231, 233, 234, 236, 237, 239, 240, 242, 243, 245, 250, 265, 270, 272, 297, 299, 300, 321, 322, 324, 354, 367, 368, 371, 372, 374, 375, 391—393, 420, 421, 423, 426, 459, 460, 499, 501, 502

Кършовски, Йордан П. (р. в Елена към 1848 г.; поч. в края на 80-те години на 19 в.) четник в Ботевата чета — 397, 474, 565

Кършовски, П. С., името му се споменава в библиографските сведения — 10, 28

Кючуков, Кръстьо Жеков (р. от Шумен, дн. Коларовград; убит през м. V. 1876 г. при с. Нейково, Котленско) един от основателите на революционния комитет в родния си град; предвождал шуменската чета по време на въстанието от м. IX. 1875 г.; четник в четата на Стоил войвода — 127

Лазар Свищовлията, участник в подготовката на въстанието от м. IX. 1875 г. — 19, 20, 29, 53, 58, 59

Лазаров, Петко (?) — 161

Лазаров Нечев, (Ицо, Хицо) Христо (р. в Ловеч към 1855 г.; поч. в Ловеч на 29. VI. 1915 г.) четник в Ботевата чета — 474, 579

Ламби Черния (М. х. Стоянов?) револ. деец от Г. Оряховица; таен куриер — 161, 171, 208, 209, 212, 215, 216, 236—238, 500

Ланджов, Недельо, търговец от Панагюрище — 122, 491, 492

Лаптев, Димо Петков, псевд. на Семерджиев, Иван Панов — вж. там

Левски, Васил (Васил Иванов Кунчев; р. на 6. VII. 1837 г.; обесен на 6. II. 1873 г. в София) велик бълг. революционер-демократ, идеолог и непосредствен ръководител и организатор на българското национално революционно движение преди Хр. Ботев; основател на Бълг. револ. центр. к-т в Букурещ и на вътрешните частни к-ти в Б-я; привърженик на идеята за демократическа и независима бълг. република — 7, 10, 11, 26, 27, 102, 495

Леге, Леандър, френски консул в София по време на въстанието — 566

Легиона, псевд. на Чунчулов, Тодор — вж. там

Леля Сийка (?) — 355

Логотет бей, турски висш чиновник — 566

Лолчо, псевд. на Драгостинов, Иларион Иванов — вж. там

Лолчовата баба, — вж. Дода Еленка

Лудото Уруче, псевд. на Драгостинов, Иларион Иванов — вж. там

Люцкан Катранджия, от с. Жеравна, Котленско — 360, 362

М. Кила, псевд. на Обретенов, Никола Тихов — вж. там

Магарето, псевд. на Чунчулов, Тодор — вж. там

Маджар Пехливан, водач на башибозушка чета — 558, 561

Мазхар (Махзар) паша, софийски валия в 1876 г. — 580

Майстор Тончо, псевд. на Табаков, Никола Ю. — вж. там

Макгахан (Mac Gahan, J. A.), специален кореспондент в Б-я на в-к «Дейли Нюс» по време на въстанието — 528

Македонски, Стоян (може би Стоян Ангелов Македонски) — 272

Македонски, Стоян Ангелов (р. от Разлог към 1840? г.) Ботев четник — 474

Македонски, Христо Николов (р. в с. Горни Тодорак, Югославия, през 1835 г.; поч. на 5. VII. 1916 г. в Русе) хайдушки войвода и четник в четата на Хаджи Димитър и Стефан Караджа — 38, 39, 41—43, 255, 344

Македончето, Георги, псевд. на Измирлиев, Георги Димитров — вж. там

Малкия Марин — вж. Станчев, Марин

Малкия Рачо — вж. Рачо Кираджията

Малкия Христо, псевд. на Караминков, Христо — вж. там

Малкото Вече (?) — 377

Манафеца или Манавеца (прозвище на турчина-лодкар Осман Ибрахимов) таен куриер между Гюргево и Русе — 32, 40, 41, 489

Манеоглу (?) от Русе — 131

Манолев, Илью, от с. Батак, Пещерско — 582

Манолев, Янко, от с. Батак, Пещерско — 582

Манолов, П. — 216

Манчев, от Свищов, жив. в Плоещ — 94

Манчева, Лата, от с. Батак, Пещерско — 582

Манчева, Фота, от с. Батак, Пещерско — 582

Марийка (?) — 225

Марин (?) от Търново — 28

Маринов, Васил — 367, 368, 374, 501

Маринов Вачов, Ганко, от Троян, член на местния револ. к-т от времето на Левски; таен куриер — 271
Маринов, Димитър — вж. Димитър от с. Елешница
Маринов, Димитър Атанасов — вж. Атанасов, Димитър — Русчуклийчето
Маринов, Христо, от Троян, четник в Ботевата чета; заловен и съден в София — 396, 574
Марков, Димитър, от Т. Магурели, записан за Ботев четник — 396
Марков (Марковски), Иван К., член на револ. к-т в Троян — 271
Марков, Илью (дядо Илью; р. към 1805 г. в с. Берово, Югославия; поч. в 1898 г. в Кюстендил) четнически войвода — 36, 37, 44, 46, 52, 100, 101, 120, 121, 167, 420, 500, 501
Марков, Стоян (?) револ. деец от Троян — 49, 73
Марков, Т. от Русе — 502
Мартинов, Никола п. (р. от с. Ново село, Русенско), четник в Червеноводската чета през м. IX. 1875 г.; участвувал в Гюргевския к-т; записан за Ботев четник — 48, 69, 70, 396
Марчов (Марчев), Илия от с. Бяла черква, Павликенско, четник в четата на поп Харитон — 377
Матев (Матеев), Андрей (р. в Свищов; поч. след Освобождението) револ. деец в Бекет; взел дейно участие в подготовката на Ботевата чета — 21, 86, 123, 164, 169, 189, 227, 232, 243, 292, 390—393, 396, 459, 474—477, 529, 530
Матев (Матеев), Георги (р. към 1844 г. в Свищов; убит през м. май 1876 г.) член на револ. к-т в Бекет; четник в Ботевата чета; брат на Андрей Матев — 20, 21, 193, 300, 392, 474
Матеев, Андрей — вж. Матев, Андрей
Матеев, Васил, от с. Жеравна, Котленско — 360
Матеев, Георги — вж. Матев, Георги
Матей «докторът» от с. Градец, Котленско — 559, 562
Махзар паша — вж. Мазхар паша
Махмуд Недим паша, велик везир през 1871—72 г. и от 26. VIII. 1875 — 13. IV. 1876 г. — 223, 327, 341
Махт, Алоис (Macht, Alois) бюфетчия на парахода «Радецки» — 417, 433, 438, 441, 444, 448—450
Мачев, Петко Ралъов (р. в Панагюрище между 1820 и 1826 г.; поч. след Освобождението) член на револ. к-т в родния си град; участвувал в сраженията — 586, 587
Мемиш паша, прозвище на луд турчин в Русе — 20, 506
Метакса, Ахилес (Metaxa, Achilles) инспектор в параходна агенция — 443, 451
Методий — вж. Мили Методий
Методий (Кусевич) Кусев архимандрит (р. в Прилеп, Югославия през 1838 г.; поч. на 1. XI. 1922 г.) взел дейно участие в църковните борби; по време на въстанието протосингел на Пловдивската митрополия; събрал подробни сведения за турските зверства — 15, 566, 569, 573, 575
Мехмед ага (?) — 423
Мехмед ага Шакир, заде (Мехмед ага син на Шакир) предвождал отделение от редовни турски войници — 559, 562
Мехмед бей, чифликчия в с. Калековец, Пловдивско — 552
Мехмед Ружди, велик везир от 13. IV. 1876 — 20. XII. 1876 г. — 461, 463, 464, 472, 473
Мидхат (Мехтат) паша (р. в Ловеч през 1822 г.; поч. на заточение в 1884 г.) един от основателите на младотурската партия; заемал длъжностите дунавски валия, велик везир и пр.; провеждал редица реформи, насочени срещу жизнените интереси на бълг. население — 55, 56, 409, 413, 507, 570, 571
Милан, кюркчия (кожухар) в Белград — 57
Милан М. Обренович IV, сръбски княз и крал от 1868—1889 г. — 60, 61, 63
Миларов (Сапунов), Светослав Николов (р. през 1850 г. в Цариград; обесен през 1892 г.) турски шпионин през 1868—70 г.; публицист преди и след Освобождението — 458
Милев, Мирчо (от с. Ново село, Русенско) четник в Червеноводската чета през м. IX. 1875 г.; участвувал в подготовката на въстанието в Русе — 215, 216, 226, 227
Милетий Софийски (р. в 1832 г. в Струмица; поч. през 1891 г. в Кайро) митрополит в София по време на въстанието — 564
Мили Методий (?) от Русе — 33, 54, 55, 67
Милков от Пловдив, англ. поданик — 269, 270, 307, 308
Милков, Василаки, от Пловдив, член на смесената следствена комисия; оръдие на турските власти — 427
Милош I Обренович, сръбски княз от 1815—1839 и от 1858—1860 г. — 114
Милче (?) — 23, 24
Милчев (Милчов), И., комитетски куриер — 150
Минарето, псевд. на Григоров, Коста — вж. там
Минев, Димо, името му се споменава в библиографските сведения — 78, 181, 353, 458

Минков, Николай, от Болград — 138,195
Минков, Тодор Николаев, управител на Южнославянския пансион в гр. Николаев, дн. в УССР, привърженик на еволюционистичното движение — 65, 66, 77, 78, 181, 353, 458
Минков Дечев, Цанко (р. в с. Турия, Казанлъшко, през 1856 г.; поч. на 5. X. 1944 г. с. Павел баня, Казанлъшко) четник в Ботевата чета — 396, 579
Миновски (Минев), Стоян (от с. Бяла черква, Павликенско) четник в четата на поп Харитон — 377
Минчов, Никола, записан за Ботев четник; името му се съдържа в док. № 378, пропуснато при отпечатването на с. 397—539
Миразчиева, Тодорка (от Казанлък, жив. в Гюргево) комитетска куриерка — 116, 117
Мирчов, търговец в Русе — 500
Мистропоолу, чифликчия от Пловдив — 475
Митев, Георги, от с. Жеравна, Котленско — 361, 362
Митев (Митьов), Данаил, от Ловеч, Ботев четник — 396
Митев, Наско, от с. Батак, Пещерско — 583
Митов Куловски, Петко, от с. Елешница, Пловдивско — 532, 535
Митьо (?), комитетски деец — 83, 106
Митьо Дюлгера, от с. Жеравна, Котленско — 361
Митьо Пъдито — вж. Атанасов Маринов, Димитър
Митьов, Иван, от к. Нова махала, Габровско — 514
Митьов, Станьо, от к. Нова махала, Габровско — 514
Михайлов, Никола, от Новозагорско; записан за Ботев четник — 396
Михайлов, Т. българин, търговец в Манчестер, Англия — 573
Михайловски, комисионер в Пловдив — 489, 490
Михалаки (?) — 401
Михалев, Генчо, революционен деец от Русе — 106, 355, 356
Михаловото Тодорче (?), четник в четата на поп Харитон — 377, 378
Мицов, Мито Костов х., член на револ. к-т във Враца — 253
Мишайков, Петър (псевдоними: Пателели, Кантарджията) съдържател на хан в Т. Магурели; взел участие в организирането на български доброволчески чети през Сръбско-турската война в 1876 г. — 15, 26, 27, 30, 31, 37, 49, 50, 112, 113, 117, 125, 129, 137, 165, 167—170, 196, 229, 280, 287, 325
Миятев, Петър, името му се споменава в библиографските сведения — 495
Младенов, Сава (Раженков, Височкачаджански; р. в Тетевен в 1845 г.; убит близо до родния си град в местността «Козница» през м. V. 1876 г., сподвижник на Левски; четник в Ботевата чета — 368, 369
Момчев (Момчоолу), Андрей, учител в Ст. Загора, взел участие в подготовката на въстанието от м. IX. 1875 г.; заловен преждевременно, издал комитетски тайни — 33, 55, 488, 489
Момчева, Ненка, (?), от с. Елешница, Пловдивско — 532, 535
Момчоолу — вж. Момчев, Андрей
Моралов, псевд. (?) — 481, 483
Мотика, Йохан (Motika, Johan) огняр на парахода «Радецки» — 442, 443, 450, 451
Мохамед — 88
Мумджиев, Иван, член на к-та в Болград — 14, 118, 119, 201, 206, 234, 235
Мумджиев, М. член на к-та в Болград — 379
Мурад V, турски султан от 18/30. V. 1876 г., наследил чичо си Абдул Азис — 410, 413, 422, 423, 427, 453, 455, 461, 473, 483
Мускарът, Стефан — вж. Стефан Мускарът
Мустакатия, псевд. на Грънчаров, Сидер — вж. там
Мушанов; Стоян Пенев — вж. Пенев Мушанов, Стоян
Мънзов, Сава Д., член на к-та в Браила — 94, 95, 111
Мъченик Криспин — 115

Найденов, х. Георги (Гръблаша) от Троян, Ботев четник — 395
Найденов, Иванчо — вж. Аяров, Иванчо Найденов
Налбантов, Деян — вж. Деян Налбантов
Налбантов (Налбатов), Тодор Деянов, от Панагюрище, взел дейно участие в сраженията; бил убит — 586, 587
Нанов, Минчо, от Клисура, записан за Ботев четник — 396
Насев, Никола, от с. Батак, Пещерско — 583
Насков, Димитър, от с. Батак, Пещерско — 584
Насковица, Искра, от с. Батак, Пещерско — 582
Насковица, Стояна, от с. Батак, Пещерско — 582
Натан, проф. Жак, името му се споменава в увода — 9
Наче (?) — 89
Начов (Начев), Георги (Гюро), Ботев четник; името му се споменава в док. №, 378, пропуснато при отпечатването на с. 397
Начов, Никола, името му се споменава в библиографските сведения — 379—593
Начович, Григор Димитров (р. в Свищов в 1845 г.; поч. в София в 1920 г.),

по време на въстанието живеел в чужбина; противник на революционното движение — 481, 483, 510
Неделчев, Иванчо (р. в Панагюрище към 1848 г.) четник в Ботевата чета — 474
Неджиб ага, плевенски каймакам — вж. Д е л и Неджиб ага
Неджиб ага, полицейски чиновник в Пловдив и водач на башибозушка чета — 495, 532, 535, 541
Неджиб паша (?), вероятно се касае за Д е л и Неджиб ага, плевенския каймакам — вж. там — 469, 470
Недко Н. Б. от Александрия — 394
Недков, Йордан — вж. Й о р д а н о в — Инджето, Йордан Недев
Недкович от Пловдив, член на смесената следствена комисия; оръдие на турската власт — 427
Нелидов, Александър Иванович (1835—1910), руски дипломат; по време на въстанието съветник в Руското посолство в Цариград — 512, 527, 528, 585
Немски, Неделю, богаташ от Панагюрище — 588
Ненков, Йовчо — вж. П е н к о в, Йовчо
Нено Тропчо — вж. О б р е т е н о в, Георги Тихов
Ненов, Нейчо, от с. Батак, Пещерско — 582
Нешов поп, свещеник в с. Батак, Пещерско — 518, 524
Нешов (Нешев), Кръстьо, софийски чорбаджия; противник на револ. дело — **15**, 347, 348
Никола (?) — 576
Никола(?), записан за Ботев четник — 395
Никола, коняр в Руското консулство в Пловдив — 511
Никола Бимбашията — вж. Б и м б а ш и е в, Никола Георгиев
Никола Козарин (вероятно Козинаров) от Клисура — 548, 550
Никола Сопотненеца — вж. Б о г д а н о в, Никола (Сопотненецът)
Никола Хаинченина — вж. В и р а н о о л у, Никола Генчев
Никола Чаушина — вж. Ц о н ч е в, Никола
Николаев, Н., от Болград — 235
Николаки Пазарджикли, от с. Жеравна, Котленско — 557, 558, 560, 561
Николау, Костаки — вж. К о с т а к и Сахатчията
Николина, псевд. на Т а б а к о в, Никола — вж. там
Николич, Стоян, записан за Ботев четник — 395
Николич, (Тихомир) Тихомил (1832—1886) сръбски генерал и министър на войната по време на въстанието — 35, 36, 100, 101, 152, 155
Николов, Димитър — 174
Николов, Димитър (Пехливанинът или Дишлията; р. от Сливен) четник в Ботевата чета; заловен при Оряхово; съден в Русе и заточен — 174, 395, 397, 499, 501
Николов, Жейно, от с. Жеравна, Котленско — 360
Николов, Марин, от Одрин, записан за Ботев четник — 396
Николови от Пловдив — 544
Ночев, Димитър Тодоров (Чизмарят или Чизмарчето; р. в Пирдоп към 1850 г.; поч. в София на 7. III. 1916 г.) учител и револ. деец в родния си град; четник в Ботевата чета — 395, 397

Обретенов, Ангел Тихов (р. в Русе през 1837 г.; поч. на 16. IX. 1894 г. в Русе) вторият син на баба Тонка Обретенова, револ. деец от времето на Г. С. Раковски; четник в четата на Х. Димитър и Ст. Караджа, заловен и заточен — 74, 81
Обретенов, Атанас (Танас) Тихов, най-големият син на баба Тонка; помагал при пренасянето на оръжието — 80, 81
Обретенов, Георги Тихов (псевдоними: Нено Тропчо, Генерала, Селянина; р. след 1850? г.; убит на 8. V. 1876 г.) най-малкият син на баба Тонка; участвувал във въстанието от м. IX. 1875 г., пом. апостол във Ѝ сливенски револ. окръг, участвувал в четата на Стоил войвода — 19, 20, 28, 29, 32, 33, 39, 54, 59, 60, 67, 70, 74, 81—84, 87—89, 106, 107, 123, 127, 134, 149, 150, 172, 173, 257, 555, 556
Обретенов, Никола Тихов (псевдоними: Тропчо, Тихо, Кубрат, Паша, Келеш Кольо, Килата; р. в Русе на 28. V. 1849 г.; поч. на 10. X. 1939 г.) четвъртият син на баба Тонка; един от основателите на Русенския револ. к-т; участвувал в подготовката на въстанието от м. IX. 1875 г.; член на Гюргевския к-т, който го определил за пом. апостол във Врачанско; взел участие в организирането на Ботевата чета, в която бил четник; заловен и заточен — **10**, 19, 20, 24, 28, 29, 31—33, 37—41, 48, 52, 53, 58, 59, 64, 66—68, 70, 73, 74, 76, 79—82, 121, 123, 155, 156, 202, 217, 228, 231, 236, 237, 241, 243, 257, 279, 292, 293, 309, 339, 340, 355, 356, 391, 393, 398, **402**, 474, 475, 477, 488, 489, 499—501, 575—577, 589
Обретенов, Петър Тихов (р. между 1840—1847 г. в Русе; убит през м. VII. 1868 г.), третият син на баба Тонка; четник в четата на Х. Димитър и Ст. Караджа — 74, 81
Обретенов, Тихо, мъжът на баба Тонка О б р е т е н о в а — вж. там — 74

Обретенова, Анастасия (Сия) Тихова, по-малката дъщеря на баба Тонка, омъжена по-късно за Зах. Стоянов — 20, 80, 81, 126, 127, 355
Обретенова, Петрана (Пена) Тихова (псевд. Българска сестра; р. през 1845 г. в Русе; поч. на 8. III. 1932 г. във Варна, дн. Сталин) по-голямата дъщеря на баба Тонка, взела дейно участие в революционните борби; по време на подготовката на Априлското въстание служила като таен куриер между Русе и Гюргево; ушила две знамена — 59, 67, 70, 80, 81, 83, 84, 87—89, 99, 126, 176—178, 212—214, 233, 236, 237, 354—356, 488, 489, 507, 508, 555, 556
Обретенова, Тонка Тихова (баба Тонка, р. в с. Червен, Русенско в 1812 г.; поч. на 27. III. 1893 г. в Русе) най-известната българска революционерка до Освобождението, взела заедно с цялото си семейство активно участие в револ. борби — 19, 20, 24, 28, 32, 39, 40, 64, 66, 67, 73, 76, 80—82, 89, 123, 126, 127, 202, 217, 225, 501, 576, 577
Обретенови — 214
Одиян ефенди, висш турски чиновник, определен за анкетьор — 566 .
Орсини, Феличе (Orsini, Felice; 1819—1858) италиански патриот и революционер — 114, 115
Орчо войвода — вж. Парпулов, Иван Маринов
Осман, баща на Таир, гавазин в Руското консулство в Пловдив — 376
Осман ага, полицейски офицер в Айтос — 386, 388
Осман ага, юзбашия, предвождал войсково отделение — 564
Отец Висарион, игумен на Габровския манастир — 515
Отец Иларион от Габрово — 515
П. Свещарина(?) от Александрия — 394

Павлов, Дамян В. от Калофер, търговец в Цариград — 351, 352
Павлович, (Джордже) Г. (1838—1921) министър на външните работи в Сърбия през 1875—1876 г. — 60
Павлович, Цвятко, революционер, убит на русенското пристанище в 1867 г. заедно с Войводов, Никола — вж. там — 400
Павурджиев, Аврам, револ. деец в Гюргево; сподвижник на Ф. Тотю и на П. Хитов — 348, 371, 372
Пажол, Клод-Пиер (Pajol, Claude Pierre; 1772—1844), известен френски генерал — 114, 115
Пазарджикли, Николаки — вж. Николаки Пазарджикли
Палаузов, Константин Николаевич, българин от Габрово, жив. в Одеса; попечител на Габровското училище — 109
Палаузов, Николай Христофорович (р. в Габрово в 1821 г.; поч. в Одеса в 1899 г.), един от дейците на Одеското българско настоятелство; чиновник на руска служба и попечител на Габровското училище — 77, 78
Палигоров (?) от Русе — 39
Палигорчоглу, псевд. на Измирлиев, Георги Димитров — вж. там
Панайот (?) — 423
Панайот от с. Катарлие, дн. Боянци, Асеновградско — 543
Панайот прислужник в Русе — 500
Панайотов, Яне (Яни) учител в с. Сотир, дн. Св. Спас, Пловдивско — 339
Панарет Пловдивски, митрополит в Пловдив по време на въстанието — 245, 246, 326—328, 339, 511, 541, 547
Паничерски, Михаил, член на комитета в Болград — 119, 235
Панков, Димитър — вж. Банов (Батов), Димитър Ст.
Панов, Иван — вж. Семерджиев, Иван Панов
Панов х. Никола, българин жив. в Белград; привърженик на П. Хитов — 31, 37, 46, 56, 57, 93, 94
Панов, Олимпий (Гълъб) Спиридонович (р. през 1852 г. в Бесарабия; застрелян в 1887 г.), секретар на БРЦК в 1872 г., член на Бълг. центр. благотв. общество — 72, 73, 92, 137, 138, 194, 195, 206, 207
Панов, Трифон (р. от с. Мокреш, Ломско; поч. след Освобождението) член на Бълг. к-т в Одеса, където следвал в Юридическия факултет — 14, 94, 95, 107, 112, 113, 119, 124, 130, 134, 135, 139, 140, 142, 151, 152, 154—157, 165, 166, 186, 187, 197, 206, 234, 235
Панчев (Танчев?), Илия, от с. Елешница, Пловдивско — 532, 535.
Панчев, Тодор, името му се споменава в библиографските сведения — 566
Пападопуло, Яковаки, грък-адвокат в Пловдив; оръдие на турското правителство — 497, 499
Парго, псевд. на Стоянов, Захарий — вж. там
Пармаков (Алтъпармаков), Петър Николов (р. в с. Градец, Котленско, през 1850 г.; убит при Дряновския манастир през м. V. 1876 г.) военен инструктор на четата на поп Харитон, учил се във Военното училище в Одеса — 45, 46, 77, 78, 103, 104, 397
Парпулов, Иван Маринов (Хорчо, Орчо войвода или Иван Ворчо) деен член на Панагюрския револ. комитет, взел участие в сраженията като стотник; заловен и затворен в Пловдивския затвор — 586, 587
Пасков, Калчо (р. в Лясковец през 1840 г.; поч. в същия град през м. I. 1918 г.) един от приближените сътрудници на П. Хитов; участвувал във во-

дените преговори със сръбското правителство за съгласуване на въстанието с евентуалните сръбски военни действия — 14, 37, 89, 90, 101, 120, 121, 124
Пателели, псевд. на Мишайков, Петър — вж. там
Паунов, Георги, от Самоков, записан за Ботев четник — 395
Пачарутов (?), поп Петър — вж. Чапаръзов, поп Петър
Паша, псевд. на Обретенов, Никола — вж. там
Пашов, Мина. българин, жив. в Одеса — 77, 78
Педьов, Славчо — 28
Пеев, Костаки, търговец от Пловдив — 512
Пеев (Пейов), Петър х., от Панагюрище — 480, 481
Пеев (Пейов) Стоянов, Тодор (р. между 1838 и 1844 г. в гр. Етрополе; поч. на 22. VII. 1904 г.) член на револ. к-т в родния си град по времето на Левски и член на БРЦК, учител в Браила и деловодител на Българското книжовно д-во; взел участие в подготовката на Априлското въстание; непоследователен революционер — 39, 42, 43, 47, 48, 65, 77, 78, 98, 99, 105, 115, 124, 134, 135, 140, 147, 148, 162, 163, 179, 181, 191, 209, 211, 212, 233, 240, 241, 243, 255, 256, 279, 309, 311, 321, 352, 353, 356—358, 372, 373, 457, 465, 490,493, 505, 510
Пейов — вж. Пеев
Пейчинов, Георги, от с. Батак, Пещерско — 584
Пейчинов, Димитър, от с. Батак, Пещерско — 582
Пейчинов, Пуньо, от с. Батак, Пещерско — 584
Пейчинов, Чино, от с. Батак, Пещерско — 584
Пена — вж. Обретенова, Петрана
Пенев Рашев, Сава (р. в Търново в 1851 г.; поч. в Свищов на 26. I. 1916 г.) взел участие в подготовката на въстанието от м. IX. 1875 г. и в Априлското въстание; четник в Ботевата чета; заловен и заточен — 106, 107, 177—179, 184—187, 189—191, 198—200, 215, 216, 396, 474, 500, 501
Пенев Мушанов, Стоян, служащ по железницата в Русе; член на местния революционен комитет, подпомогнал Н. Обретенов в бягството му в 1875 г. — 20
Пенев, Телемах х., от Русе — 40
Пенков (или Ненков?) Йовчо, от с. Жеравна, Котленско, записан за Ботев четник — 396
Пенкович, Георги — вж. Бепковски, Георги
Пенчев, Никола (р. в Калофер към 1847 г.). четник в Ботевата чета — 474
Пенчов, Димитър, от к. Нова махала, Габровско — 514
Пенчов (Пенчев), Иван, записан за Ботев четник; името му се споменава в документ № 378, пропуснато при отпечатването на с. 397—593
Пенчов, Пешо х. от Панагюрище (?) — 492
Пенчов (?), **Петко поп,** от к. Нова махала, Габровско — 514
Пенчович, х. Иванчо х. Величков (р. в Русе; поч. след Освобождението) висш турски чиновник, туркофил и народен враг; правителствен анкетьор след потушаване на въстанието — 15, 553, 554, 566, 567
Перо(?) — 164, 165
Перо Херцеговинецът или Македонецът — вж. Симеонов, Петър
Перчемлиев (?), Симеон — 460
Пестемалджиоглу (Пестемалчиолу), Перикли М., печатар в Браила — 310, 311, 373
Петко (?) — 209
Петко — 390
Петко, абаджия в Т. Магурели — 49, 125
Петков, Кулев, Марин, от с. Елешница, Пловдивско — 532, 535
Петков, Николаки, от Газарджик (?) — 577
Петков, Петър, ханджия в Търново — 202
Петков, Тодор (Тодор Чорбаджи ? от с. Червена вода, Русенско) четник в Червеноводската чета, действувала по време на въстанието от м. IX. 1875 г., участвувал в Гюргевския комитет; записан за Ботев четник — 48, 396
Петков, Тотю от Трявна, жив. в Търново — 202
Петков, Цвятко, от Ловеч, записан за Ботев четник — 396
Петков, Цеко (р. от с. Дългошевци, Ломско), войвода, емигрант в Белград, съмишленик на П. Хитов; участвувал в Сръбско-турската война в 1876 г. като помощник войвода — 14, 37, 44, 45, 48, 52, 67, 89, 90, 100, 101, 105, 110, 111, 120, 121, 129, 167, 420
Петков, Цоко, абаджия в Т. Магурели — 49, 50, 73, 125
Петкова, Мария жена на Гипин, Петко — вж. там — 577
Петкович, Георги х. Петров (псевд. Кръстникът) член на револ. к-т в Русе; участвувал в подготовката на въстанието, грижил се за пренасянето на комитетската кореспонденция и за прекарването на оръжието — 41, 82, 89, 106, 107, 130—134, 143, 144, 194, 202, 203, 208, 209, 212—217, 228—231, 233, 237—240, 265, 270, 299, 300, 301, 321—324, 367, 368, 374, 375, 391, 397, 398, 423, 426, 499—502

Петраки ефенди — 277
Петреску (Петров), офицер — 529
Петров, бачо Киро (р. в с. Бяла черква, Павликенско на 7. VII. 1835 г.; обесен на 29. V. 1876 г. в Търново) учител, книжовник и революционер; предвождал четниците, излезли от Бяла черква и присъединили се към четата на поп Харитон — 95, 140, 146, 156, 376, 379, 482, 483
Петров (Петрович), Георги, свещар в Браила, член на местния к-т — 111, 135, 140, 353, 390
Петров, Д., член на к-та в Олтеница — 394, 395
Петров, Димитър (?) офицер — 300
Петров, Димо (?) от с. Жеравна, Котленско — 360, 361
Петров, Еньо, от с. Батак, Пещерско — 583
Петров, Кольо, от с. Батак, Пещерско — 583
Петров, Наско, от с. Батак, Пещерско — 582
Петрова, Елена, от с. Батак, Пещерско — 584
Петрова, Мария, от с. Батак, Пещерско — 583
Петрова, Яна от с. Батак, Пещерско — 583
Петровица, Бисера, от с. Батак, Пещерско — 581
Петровица, Мария, от с. Батак, Пещерско — 582
Петрович (?) — 339
Петрович, Георги — вж. Петров, Георги
Петрович, Димо или Йордан, член на к-та в Браила — 111
Петрониевич, М. А., дипломатически агент в Сръбското агентство в Румъния — 60, 589
Петър (?) — 552
Петър (?) — 175
Петър Пеклика — 28
Пехливанинът, Димитър — вж. Николов, Димитър
Пешев, Стефан Иванов (р. в Севлиево на 2.XI. 1854 г.; обесен в родния си град на 25. VI. 1876 г.) председател и касиер на револ. к-т в родния си град; деен агитатор на въстанието в Севлиевско — 223
Пинс (Pins), псевд. (?) на револ. деец — 576
Пиринчев (Пиринчийски), Георги Кръстев (р. в Карлово, дн. Левскиград; убит през м. V. 1876 г. на Милин камък) четник в Ботевата чета — 379
Пишмишев, Иван — вж. Пишманов, Иван
Пишманов, Иван (вероятно погрешно предадено името на Пишмишев, Иван), член на комитета в Т. Магурели — 129
Пишурка, Кръстьо Стоянов, възрожденски учител, книжовник и театрален деец — 72
Поменов, Константин (р. в Прилеп на 5. V. 1850 г.; поч. след 1900 г.), по време на въстанието студент в Хайделберг — 147, 148, 510
Поп Атанас, свещеник в Старо Ново село, дн. Старосел, Пловдивско — 532, 534
Поп Гаврил — вж. Трифонов, п. Гаврил
Поп Георги вж. Тилев, х. п. Георги
Поп Груйо — вж. Гренчов, поп Груйо
Поп Марко, свещеник в Старо Ново село, дн. Старосел, Пловдивско — 532, 534
Поп Мико, арестуван след въстанието — 520, 526
Поп Нешов — вж. Нешов, поп
Поп Павел, свещеник в Старо Ново село, дн. Старосел, Пловдивско — 532, 534
Поп Петко, свещеник в с. Ситово, Пловдивско — 536, 540
Поп Стефан, свещеник в с. Медвен, Котленско — 559, 562
Поп Стоимен, свещеник в Перущица — 521, 526
Поп Стоян, свещеник в с. Козарско, Пещерско — 532, 535
Поп Стоян, свещеник в Перущица — 532, 535
Поп Тодор, свещеник в с. Жребичко, Пещерско — 532, 535
Поп Харитон — вж. Халачев Станчев, поп Харитон
Попеску, Малахи, името му се споменава в Ботевото тефтерче — 396, 397
Попето — вж. Попов, Ангел
Попето (?) от Русе — 217, 502
Попов, Ангел х. (Попето) от Русе, участвувал в револ. дело — 28, 29, 40, 89, 216, 230, 231
Попов, Йордан, българин, жив. в Белград — 37
Попов, Н. А. — 147
Попова, Райка — вж. Футекова, Райна поп Георгиева
Попович, Костаки (?) българин, жив. в Браила — 77, 78
Попович, Н. Ат. (Popovici, N. At.) съдебен следовател в Илфовския окръжен съд — 425, 456
Попович, Райчо — вж. Христов, Райчо п.
Попруженко, М. Г., името му се споменава в библиографските сведения — 97, 128, 220, 244, 248, 249, 256, 259, 268, 275, 288, 296, 304, 327, 411, 475, 528, 529, 538
Пратеника, псевд. на Грънчаров, Сидер Костадинов — вж. там

Проданов, Ангел, от с. Батак, Пещерско — 584
Проданов, Георги, от с. Батак, Пещерско — 584
Продювица, Божия, от с. Батак, Пещерско — 582
Просеков (?), от Русе — 28
Пулиев (Пулев), Христо Николов (р. от Карлово, дн. Левскиград) търговец в Букурещ; роднина и съдружник на бр. Хр. и Евл. Георгиеви — 351, 359
Пуньова, Гана, от с. Батак, Пещерско — 583
Пъдито Митьо — вж. Атанасов Маринов, Димитър

Радани, Дезидер (Radany, Desider) пристанищен капитан — 442, 443, 450, 451
Раданов, Пенчо, търговец на оръжие в Гюргево — 85
Раданов, Теофан (всъщност Загрид Арует; р. към 1840 г.; убит през м. V. 1876 г.), руски революционер; съветник в Ботевата чета — 417, 474, 476, 580
Раде — вж. Иванов, Ради
Радев, Пенчо, псевд. на Измирлиев, Георги Димитров — вж. там
Радионов, М., член на к-та в Болград — 312, 313
Радко — вж. Иванов, Ради
Раевски, полк., руски офицер в Севастопол; славянофил — 108, 109
Разим бей от Одрин — 319, 320
Райка — вж. Футекова, Райна п. Георгиева
Райнов, Д. от Панагюрище (?) — 489
Райнов, Симеон, от с. Жеравна, Котленско — 360
Раковски, Г. С., името му се споменава в увода — **11**
Ранов, Владимир Д., търговец в Крайова; сподвижник на П. Хитов — **14**, 25—27, 71, 113—115, 235, 271, 272
Ранова, Катерина Владимирова, жена на Ранов, Владимир — 114
Рафаело (Raffaello Sanzio; 1483-1520), велик италиански художник, скулптор и архитект — 184
Рачо Кираджията — Малкия — 28
Рашев, Димитър, доведен син на Хр. Ботев — 398
Рашид (Решид) паша, командант на войските, опустошили Перущица — 295, 296, 330, 332, 333
Рашид (Решид) паша, министър на външните работи в Турция в 1876 г. — 200, 201, 410, 413, 567
Реджеб юзбаши, предвождал войсково отделение, изпратено в с. Жеравна, Котленско — 362
Решид бей, член на извънредната следствена комисия в Пловдив — 375
Решид паша — вж. Рашид паша
Рийд, Ричард (Reade, Richard) англ. консул в Русе по време на въстанието—284, 285, 287, 337—339, 349—351, 369—371, 385, 386, 421—423, 530, 531
Ристич, Йован Др. (1831—1899), сръбски държавник и историк; министър по време на въстанието — 491
Робев (Робов), Руско Стоянов (Руско Робът; р. от Котел) четник в Ботевата чета — 395, 397
Родич, (Габриел) Гавро (1813—1890) генерал от австроунгарската армия, управител на Далмация от 1870 г. — 206, 207
Розенфелд, търговец на оръжие — 70
Русещето, псевд. на Измирлиев, Георги Димитров — вж. там
Руси Яраму (?) от с. Жеравна, Котленско — 361
Русков, Стефан, от с. Жеравна, Котленско — 360
Руснаков (?) — 163
Русович, Николаки, комисионер в Корабия — 401
Русчуклийчето Митьо — вж. Атанасов, Дим.
Ряпоолу — вж. Симеонов, Иван—Ряпоолу

С. Щ. — 265
Савата — вж. Пенев, Сава
Савич, Ангелаки, българин, жив. в Румъния; публицист — 396, 397
Савов, Стефанаки Христов (Стефанаки Ханджи) деловодител на револ. к-т във Враца; четник в Ботевата чета, заловен близо до с. Литаково, Врачанско, и съден в София — 123, 579
Саид, от бандите на Ахмед ага Тъмръшлъ — 533, 535
Сакс, К., австрийски вицеконсул в Одрин по време на въстанието — 298
Сали ефенди (Сали ага) юзбашия на войсковото отделение, изпратено в с. Жеравна, Котленско — 360—362, 558, 561
Самоковец, Атанас Д. — вж. Тане Абаджи
Сапунов, Иван Г. (Иванчо Тютюнджията; р. в Казанлък) емигрант в Сърбия, сподвижник на П. Хитов; участвувал в ръководената от него чета в 1867 г. в Сърбия; през пролетта на 1876 г. бил изпратен от П. Хитов в Румъния, за да влезе във връзка с българската емиграция — 14, 23—25, 27, 29, 31, 44, 45, 49, 50, 56, 57, 71, 93, 94, 104, 105, 117, 128, 129, 138, 146, 165, 166, 167, 168, 170, 176, 186, 192, 196, 229, 280, 287, 323
Сапунов, Светослав — вж. Миларов, Светослав
Саръиванов, Стефан, фабрикант на сукна и шаеци в Сливен; народен изедник и предател — 84
Св. апостол Павел — 289, 382

Св. Пантелеймон — 158
Св. Харалампий — 114
Свищовлията, Лазар — вж. Лазар Свищовлията
Сексената, прозвище на Горгов, Иванчо — вж. там
Селенина, псевд. на Обретенов, Георги Тихов — вж. там
Селим ефенди, турски чиновник, член на следствената комисия в Пловдив — 427, 497, 499
Селим паша, командант на турските войски, ограбили Свищовско — 571
Селим чауш, голям враг на българите в Търново (?) — 116
Селямн паша, един от командантите на турските пълчища, опустошили Панагюрище и др. селища — 518, 525
Семека, Владимир Савич (1816-1897) ген.-адютант, командуващ войските от Одеския военен окръг — 109
Семерджиев, Иван Панов (псевдоними: Петков или Димо Лаптев; р. през 1853 г. в Търново; обесен на 28. V. 1876 г. в Търново) учител в Г. Оряховица, деен член на местния революционен комитет; заловен поради предателство преди избухването на въстанието — 126, 127, 144, 160, 161, 181, 182, 322—324, 482, 483
Семоглу, Николчо — вж. Симов — Куруто, Никола Христов
Серафим Сливенски (1819-1896) митрополит в Сливен от 1873 г. — 246, 247
Сидер войвода — вж. Грънчаров, Сидер Костадинов
Сийка — вж. Обретенова, Анастасия Тихова
Симеон, митрополит Варненски и Преславски (1840—1932 г.) — 316
Симеонов, Иван — Ряпоолу от Сливен — 107
Симеонов, Иванчо, записан за Ботев четник — 396
Симеонов, Петър Спасов (Перо Херцеговинецът или Македонецът; р. в гр. Велес към 1846 г.; убит на 21. V. 1876 г. във Врачанския балкан) четник в Ботевата чета — 474, 476, 578, 580
Симеончо, псевд. на Стоянов, Захарий — вж. там
Симидов, Филип Стоянов (р. в Търново в 1852 г.; поч. в 1925 г.) учител преди Освобождението; взел участие в революционното дело; участвувал в Сръбско-турската война в 1876 г. — 10, 326, 396, 403
Симов, Никола Христов — Куруто (Николчо Семоглу, Джумалията; р. в Търговище към 1845 г.; убит през м. V. 1876 г.) отначало револ. деец в родния си град, после емигрант в Румъния; знаменосец в Ботевата чета — 189, 190, 213, 214, 216, 217, 230, 231
Симоглу, Николчо — вж. Симов, Никола Христов — Куруто
Симонович, Симон (Simonovich, Simon) II-ри кормчия на парахода «Радецки» — 440, 449
Сираков, Коста, от с. Жеравна, Котленско — 361
Скайлер, Юджин (Schuyler, Eugene) секретар на Американската легация и ген. консул в Цариград, обиколил заедно с Макгахан пострадалите от въстанието места; бил мъмрен от американското правителство, задето публикувал доклада си за турските зверства — 528, 539, 541, 542, 544
Скорчев, Кънчо, Петров, от Трявна, четник в Ботевата чета; съден в Русе и заточен — 488, 489
Слав, овчар от с. Градец, Котленско — 559, 562
Славейков, Петко Рачов (р. в Търново между 17-19. XI. 1827 г.; поч. в 1895 г.). голям възрожденски поет, писател, публицист и обществен деец — 310, 311
Слави (?) от Търново, записан за Ботев четник — 396
Славков, Д. (?) — 530
Славков (Славчов), Никола Ангелов (р. в Свищов на 21. VI. 1851 г.; поч. на 20. IV. 1936 г. в Свищов) член на Гюргевския к-т, апостол в Северозападна България; заловен преди обявяване на въстанието и осъден — 25—27, 29—31, 33—36, 49, 50, 70, 86, 87, 123, 166, 167, 171—173, 179—181, 184, 397
Славков, (Славчов), Сава Ангелов от Свищов, брат на Никола Славков — 25
Славов, Стефан, ученик в Болградската гимназия по време на въстанието — 404
Славов, Тодор, от с. Ситово, Пловдивско — 540
Славчов, Никола — вж. Славков, Никола
Славчов, Сава — вж. Славков, Сава
Слепов, отец Кирил, игумен на манастира «Свети Никола» при с. Калугерово, Пазарджишко; взел дейно участие в революционното дело в Калугерово и околните села, съратник на Бенковски и член на хвърковатата му чета — 577, 578
Сливнелията, Нено — вж. Господинов, Нено — Сливнелията
Слъничяно, полк. Георге (Slăniceanu, Gheorghe; 1835-1885), министър на войната в Румъния през пролетта на 1876 г. — 313
Смаил ага, водач на башибозушки чети — 532, 533, 535, 540
Смилов, Димитър П., търговец в Гюргево; член на Бълг. центр. благотв. общество в 1876 г. — 134, 135, 157, 470

Сокачев, Ангел, член на револ. к-т във Враца — 228
Соколов, Иван В. (р. в 1844 г. в с. Върба, Радомирско; поч. към 1907 ? г.) учител и революционен деец, член на Пазарджишкия револ. к-т, делегат на събранието на Оборище; по време на въстанието бил военен комендант на Панагюрище — 586, 587
Соколов, Симо (р. през м. IV. 1848 г. в с. Грознатовци, Вранско; поч. в 1918 г. в София) емигрант в Сърбия, привърженик на идеята за съгласуване на българските революционни действия с политиката на Сърбия; войвода в Сръбско-турската война в 1876 г. — 14, 89, 90, 100, 101, 105, 110, 111, 120, 121
Соколов, Спас Иванов (в док. № 473 — Дюлгеров; р. в Тулча към 1853 г.; поч. в София в първата четврт на 20 в.) определен от Гюргевския к-т за пом. апостол във Врачанско; взводен командир в Ботевата чета, заловен и съден в София; заточен—47, 48, 292, 293, 578—580
Сократ (468—400 или 399 г. пр.н.е.) древноелински философ — 184
Солон (640—558 г. пр.н.е.) древен атински законодател, държавник, поет и философ — 114
Сопотненецът, Никола — вж. Богданов — Сопотненецът, Никола
Сотир вместо Грънчаров, Сидер — вж. там
Софийски, Стоян Велков — вж. Велков, Стоян
Спасич, Кузма, писар в общината в Пазарджик — 543
Спасич, Никола (?), един от сръбските дейци, водили преговори с българската емиграция в Румъния през пролетта на 1876 г. — 152, 155
Спасов, Васил, от Троян, член на местния револ. к-т още от времето на В. Левски — 271
Сребров (вероятно Сребро Стойновски) учител в Оряхово; комитетски деец — 123
Ст. Копилето (?) от Русе — 55
Стаманов, Т. — вж. Стаменов, Т.
Стамболията, Петко — вж. Гинин, Петко — Стамболията
Стамболов, Иван Николов, брат на Ст. Стамболов — 76, 208, 213, 216
Стамболов, Стефан Николов (псевдоними: Стоян, Стоян Колев, Стойко Колев, Кольо Стойнов, Стоян Янакиев, Никола Димов, Цеко Мравяка, Стояна Стойнова; р. на 31. I. 1854 г. в Търново; убит през м. VII. 1895 г. в София) член на револ. к-т в Търново и на Гюргевския к-т; участвувал дейно в подготовката на въстанието от м. IX. 1875 г.; апостол в I револ. окръг; след Освобождението изменил на револ. дело; от 1887 — 1894 г. министър-председател; управлявал като диктатор — 19, 20, 24—27, 29—32, 40, 48, 55, 66, 69 70, 76, 78, 79, 85—89, 101, 102, 106, 107, 112, 113, 116, 117, 126, 127, 134, 140, 141, 149, 150, 155, 156, 159, 171—175, 178—181, 183, 184, 186, 187, 189, 194, 198—200, 203—205, 214—217, 226, 227, 236—238, 336, 499—501
Стаменов, Т. (вероятно Стаменов, Цончо) от с. Елешница, Пловдивско — 532, 535
Станев, Иван, от Клисура — 548, 550
Станев, Янко, записан за Ботев четник — 395
Станксен, Юру (Stancsen, Jurn) огняр на парахода «Радецки» — 442, 443, 450, 451
Станчев, Марин (Малкия Марин; р. в Елена през 1836 г.; поч. на 16, IX. 1904 г.) деен член на револ. к-т в Лясковец; сподвижник на Левски — 27, 28, 126
Станчев, Тодор х. (псевдоними: Богослов, Богою; р. в Русе; поч. в началото на 20 в.) учител и журналист; участник, а след това изменник на револ. дело — 37—39, 54—56, 83, 84, 87—89
Станчев Халачев, поп Харитон — вж. Халачев, поп Харитон Станчев
Стефан, архимандрит, митрополитски наместник в Търново по време на въстанието — 316, 468, 469
Стефан, работник в Русе; участвувал в революц. дело — 501
Стефан, гавазин в Руското консулство в Русе: подпомогнал Н. Обретенов в бягството му в 1875 г., четник в Ботевата чета — 292
Стефан Буюклу — вж. Буюклу, Стефан
Стефан Градецли (вероятно р. от с. Градец, Котленско) жив. в с. Жеравна — 361
Стефан Караджа — вж. Караджа, Стефан
Стефан Мускарът (?), записан за Ботев четник — 395
Стефанов, Ганчо, от Русе (?) — 80, 83
Стефанов, Слав х., от с. Нейково, Котленско, народен предател — 557, 560
Стефанова, Мария, от с. Батак, Пещерско — 583
Стоеница, Гина, от с. Батак, Пещерско — 582
Стойко (?), името му се среща в Ботевото тефтерче във връзка с организиране на четата — 396
Стойков, Георги, от с. Батак, Пещерско — 582
Стойков (или Стайков), Георги М. (р. в Самоков към 1854 г.) четник в Ботевата чета — 474, 475
Стойков, Тодор (р. в с. Микре, Ловечко, към 1856 г.) четник в Ботевата чета — — 474

Стойкович, Георги — вж. С т о й ч е в, Георги
Стоил войвода (р. в с. Инджекьой, Хасковско; убит през м. май 1876 г.) овчар, войвода на хайдушка чета през 1875 г. на и Сливенската чета през 1876 г. — 127, 388, 560
Стоилко (?) — 397
Стоилов, д-р Константин Стоилов (1853-1901) по време на въстанието студент в Лайпциг; бълг. буржоазен полит. деец, консерватор — 510
Стойнов, Досю (Доше Дюлгерина от Дряново) четник в Ботевата чета; заловен и съден — 579, 580
Стойнов, Кольо, псевд. на С т а м б о л о в, Стефан Николов — вж. там
Стойнова, Стоянка — вж. С т а м б о л о в, Стефан Николов
Стойновски, Сребро — вж. С р е б р о в
Стойо (?), револ. деец — 459, 460
Стойчев Велев, Ангел (р. в Карлово, дн. Левскиград, към 1835 г.; поч. на 3. IV. 1900 г. в родния си град) четник в Ботевата чета, заловен и съден в София — 579, 580
Стойчев, Водьо (?) от с. Батак, Пещерско — 582
Стойчев (Стойкович), Георги от Трявна, учител в Бълг. у-ще в Александрия и деен член на местния револ. к-т — 278, 349, 373, 374, 394
Стойчев (Стойчов), Гроздан, от Попкьой, дн. Попово; записан за Ботев четник — 396
Стойчев, Д. Д., името му се споменава в библиографските сведения — 369
Стойчев, Ив., името му се споменава в библиографските сведения — 280, 340
Стойчев, Никола, от с. Батак, Пещерско — 582
Стойчев, Слав, от с. Ситово, Пловдивско — 536
Стоян, псевд. на С т а м б о л о в, Стефан Николов — вж. там
Стоян, овчар от с. Инджекьой, дн. Горица(?), Поляновградско — 559
Стоян Софийски—вж. В е л к о в, Стоян
Стоян Шопа — вж. В е л к о в, Стоян
Стоянов, Анастас — фотографа — вж. К а р а с т о я н о в, Анастас
Стоянов, Ангел, записан за Ботев четник; името му се съдържа в док. № 378, пропуснато при отпечатването на с. 397—593
Стоянов, В. Т., от с. Жеравна, Котленско — 362
Стоянов, Васил Димитров (р. в с. Жеравна, Котленско, през 1839 г.; поч. в 1910 г.) един от основателите на Бълг. книж. д-во (БАН), противник на револ. движение — 115, 147, 310, 311, 357, 358, 372, 373
Стоянов, Ганчо, записан за Ботев четник — 396
Стоянов, Драган, от Шумен, дн. Коларовград, член на местния револ. к-т — 238, 343
Стоянов Джедев, Захарий (псевдоними: Парго, Симеончо, В. Йорданов; р. в 1850 г. в с. Медвен, Котленско; поч. в 1889 г. в Париж) револ. деец, писател-публицист и общественик; взел участие във въстанието от м. IX. 1875 г. и в Априлското въстание — 10, 19, 20, 55, 56, 68, 198, 203, 224, 225, 231, 236, 238, 240—242, 263, 277, 279, 293, 297, 301, 302, 322, 324—326, 372, 398, 400, 401, 444, 575, 576
Стоянов, Иван, от Русе, търговец в Гюргево; подпомогнал материално апостолите от Гюргевския к-т и някои от Ботевите четници — 328, 355, 356
Стоянов, Найден поп (даскал Найден; р. в Копривщица към 1830 г.?; поч. в затвора в Търново през м. V. 1876 г.) учител в Копривщица и член на местния револ. к-т; делегат на събранието на Оборище, взел участие в сраженията като хилядник, заловен заедно с Т. Каблешков в Троянския балкан — 102
Стоянов, Наум, револ. деец във Врачанско — 253
Стоянов, Пандели (р. във Видин към 1855 г.?), четник в Ботевата чета — 474
Стоянов, Руско — вж. Р о б е в (Робов), Руско Стоянов
Стоянов Куртев, Таньо (псевд. Диарбекирски; р. през 1846 г. в Сливен, убит през м. V. 1876 г. в Поповско) близък сратник на Левски, член на револ. к-т в Сливен, заточен през 1873 г. в Диарбекир; войвода на малка чета, минала Дунава на 16. V. 1876 г. при Тутракан — 26, 27, 29—31, 50, 56, 57, 93, 94, 107, 117, 118, 125, 146, 280, 287, 323, 466, 467, 501, 502, 531
Стоянова, Катерина, от с. Батак, Пещерско — 583
Стоянович, Атанас — 480, 512
Стоянович, Иван от Стара Загора — 427
Стоянчев, Тончо, псевд. на Т а б а к о в, Никола — вж. там
Странски, д-р Георги Иванов (1847—1904) член на Бълг. человеколюбиво настоятелство (1875 г.) и на Бълг. центр. благот. общество; участвувал като лекар в Сръбско-турската и Руско-турската война — 398, 399, 401, 402
Странски, Стефан, комисионер в Пловдив — 489, 490
Стратович, Скарлат, член на комитета в Браила — 111
Страшимиров, Димитър Т. — името му се споменава в библиографските сведения — 9, 10, 21, 23, 27, 31, 37, 46, 49—51, 57, 61, 75, 79, 92, 94, 102—104, 113, 118, 125, 137, 138, 157, 158, 163, 166—169, 176, 192, 193, 195, 197 198, 207, 209, 226, 228, 229, 234, 243,

245, 256, 267, 272, 278, 280, 281, 287, 293, 309, 323, 336, 340, 349, 355, 366, 374, 394, 489
Султан Ахмед Герей, от Карнобат, дн. Поляновград, водач на башибозушки чети — 386, 387, 388
Събев, Ангел (Рангел), от с. Елешница, Пловдивско — 532, 535
Събев, Найден, от с. Елешница, Пловдивско — 532, 535
Събов — вж. С ъ б е в
Сюлейман Джефероглу, водач на башибозушки чети — 534, 535

Т. Г. — 265
Табаков, Никола Ю. (псевдоними: Ашлака, Хашлака, Глобаря, Глобарев, Гурб, Майстор Тончо, Николина, Тончо Стоянов) револ. деец от Русе, участвувал в подготовката на въстанието от м. IX. 1875 г. и на Априлското въстание — 19, 20, 28, 29, 33, 41, 55, 56, 208, 209, 215, 216, 224, 225, 239, 240, 265, 270, 403, 500, 501, 575, 576, 577
Табакович, българин, жив. в Букурещ(?) — 403
Таир, гавазин в Руското консулство в Пловдив 376, 540
Танасков, Антон (р. в Призрен, Югославия към 1856 г.) четник в Ботевата чета — 474
Танасов, Р. — вж. А т а н а с о в, Рафаил
Танасов, Сава — вж. А т а н а с о в, Сава
Тане Абаджи (вероятно Атанас Д. Самоковец; р. от Самоков, жив. в Пловдив) търговец-абаджия — 512
Тането — вж. С т о я н о в, Таньо
Татиев, Димитър от Севлиево — 223
Таушана (вероятно Димитър Тодоров от Сливен) четник в четата на П. Хитов през 1867 г. — 46
Твърдински, Тодор, псевд.(?) на револ. деец — 174, 175
Телешиков, Наско, от с. Батак, Пещерско — 582
Тенев (Тенов) — 424
Тенев, Горо, от с. Караджахалил, дн. Караджалово, Първомайско 537, 538
Тенев, Цвятко, брат на Т е н е в, Горо — вж. там — 537, 538
Теневи, Горо и Цвятко вж. Т е н е в, Горо и Т е н е в, Цвятко
Тенчев, Димитър, от с. Батак, Пещерско — 582
Тенчев (всъщност Тинчев), Неделчо от с. Крамолин, Севлиевско; четник в Ботевата чета — 396
Теодоров, Анг., член на к-та в Галац — 130
Теодоров, П., член на к-та в Олтеница 395
Теодоров, Павльо, от с. Сотир, дн. Св. Спас, Пловдивско — 339
Теодорова, Донка, от к. Нова махала, Габровско — 514
Теодорович, Павел — вж. Т о д о р о в, Павел
Теодорович, М., член на к-та в Т. Магурели — 129
Терзийски, Ненко Ст. – Балдьовеца (от с. Балдьово, дн. Черногорово, Панагюрско) народен предател — 587
Тиквеника, псевд.(?) на револ. деец 106
Тилев, поп Георги (иконом. х. Георги) архиерейски наместник в Т. Пазарджик — 173, 174, 512, 543, 544, 568, 570
Тинчев, Неделчо вж. Т е н ч е в, Неделчо
Тихо вж. О б р е т е н о в, Никола Тихов
Тихов, Никола — вж. О б р е т е н о в, Никола Тихов
Тихови — вж. О б р е т е н о в и
Тишев, Георги, екзархийски чиновник — 503, 504
Тодор (?) — 467
Тодор Чорбаджи вж. П е т к о в, Тодор
Тодорина, псевд. на Ч у н ч у л о в, Тодор — вж. там
Тодорка(?) 68
Тодорка от Враня 552
Тодоров, Ангел, от с. Батак, Пещерско — 583
Тодоров (Теодоров), Давид (р. от Враца; убит във Врачанския балкан през м. V. 1876 г.) съветник в Ботевата чета — 396, 397, 401, 402, 417
Тодоров, Димитър Таушана вж. Т а у ш а н а
Тодоров, Димитър, от с. Батак, Пещерско — 584
Тодоров Донков, Димитър — Димитрото (р. в к. Нова махала, Габровско, на 19. II. 1855 г.; поч. в София на 25. IX. 1940 г.) четник в Ботевата чета; заловен в Троянско и заточен — 474
Тодоров, Илия (Хиндолу); р. в Ловеч към 1858 г.) четник в Ботевата чета 395, 474
Тодоров, Маньо, от Г. Оряховица, член на местния револ. к-т 324
Тодоров, Никола, записан за Ботев четник; името му се споменава в док. № 378, пропуснато при отпечатването на с. 397 593
Тодоров, Николай, името му се споменава в библиографските сведения — 384, 405, 455, 461, 464, 478, 498, 531, 534, 536, 538, 549, 585
Тодоров (Теодорович), Павел Тодоров (р. в Лясковец към 1840 г.; поч. в 1881 г. в Болград) учител в Болградското мъжко у-ще — 403, 404
Тодоровица, Султана, от с. Батак, Пещерско — 582

Толинов (Томимов), Бойко С. (р. в Копривщица към 1852 г.) четник в Ботевата чета — 474
Толстой, граф Дмитрий Андреевич (1823—1889) министър на нар. просвещение в Русия в 1876 г. — 162, 163
Томич, Тодор (Тошо), от Лясковец, жив. в Белград; участвувал в политическите преговори между представителите на българската емиграция и сръбското правителство — 14, 100, 101, 110, 111, 120, 121
Топев, Димо, от с. Жерана, Котленско — 360
Тосковица, Мария, от с. Батак, Пещерско — 582
Тосун бей, турски първенец от Карлово, дн. Левскиград; предводител на башибозуците, нападнали Клисура и други селища — 517, 524, 534, 535, 547, 548, 550, 554, 555, 567
Тотева, Ирина К., името ѝ се споменава в библиографските сведения — 379
Тошо(?) — 168
Трайков, Никола, името му се споменава в библиографските сведения — 397
Трендафил, от с. Батак, Пещерско — 546
Тренчов поп Груйо (1836—1908) свещеник в с. Баня, Панагюрско; деен член на местния револ. к-т, делегат на събранието на Оборище; участвувал в сраженията като четоводец — 174
Трипович, Антон (T r i p p o v i c h, A n t o n) моряк на парахода «Радецки» — 441, 442, 450
Трифонов, п. Гаврил, от с. Бяла черква, Павликенско, четник в четата на поп Харитон; брат на бачо Киро Петров — 377—379
Трифонов, Христо, от с. Бяла черква, Павликенско, четник в четата на п. Харитон; брат на бачо Киро — с. 378
Тричков, Младен (р. в с. Барие чифлук, Пиротско, към 1841 г.) четник в Ботевата чета — 474, 475
Тропчев, Г., псевд. на О б р е т е н о в, Георги Тихов — вж. там
Тропчо, псевд. на О б р е т е н о в, Никола Тихов — вж. там
Туфнер, Йохан (T u f f n e r, J o h a n n) моряк на парахода «Радецки» — 441, 442, 450
Тъмръшлията — вж. А х м е д ага Тъмръшлъ
Тъпия, псевд. на Ч у н ч у л о в, Тоор — вж. там
Тюфекчийчето (Тюфекчията) — вж. Д ю л г е р о в, Георги

Узун Мехмед, водач на башибозушки чети в Свищовско — 472
Узунов, Атанас — 149
Уручето, псевд. на Д р а г о с т и н о в, Иларион — вж. там
Успучето, псевд.(?) на револ. деец — 53, 59, 69
Уста Георги, псевд. на К ъ р д ж и е в, Тома — вж. там

Фазлъ паша, командуващ турските пълчища, превзели и опожарили Дряновския манастир и др. селища — 472, 571
Ферхад (Ферхаад), водач на башибозушка чета — 537, 544
Филаканева, Йозеф (F i l l a c a n e v a, J o s e f) I кормчия на парахода «Радецки» — 440, 449
Филаретова, Йорданка Савова (р. в София на 19. III. 1843 г.; поч. на 25. IV. 1915 г.) жена на Сава Филаретов, възрожденски учител и книжовник; подпомагала революционното дело — 562,566
Филип Тотю (всъщност Тодоров; псевд. Филипеску; р. в 1830 г. в колибите Гърпите до с. Килифарево, Търновско; поч. в 1907 г.) известен хайдутин и четнически войвода, предвождал малка чета, минала в България през пролетта на 1867 г. при Свищов; готвил се да мине с чета по време на Априлското въстание, но се отказал впоследствие и войвода на четата станал Хр. Ботев — 20, 21, 25, 27, 45, 46, 77, 78, 91, 92, 96, 97, 108, 110, 118, 136, 137, 156, 157, 162, 163, 165, 166, 179—181, 186, 195—197, 201, 206, 234, 235, 240—243, 254, 255, 271, 272, 321, 344, 353, 356, 358, 372, 380, 403, 406, 407, 420, 457, 458, 500, 501
Филипеску, псевд. на Ф и л и п Тотю — вж. там
Филипина — 512
Фитов, Петър, член на к-та в Болград — 15, 241, 470, 471
Флесу(?), вероятно член на фирмата Х и р ш х о р н — вж. там — 169
Флокен, псевд.(?) на револ. деец от Русе — 53, 59, 76
Флорев, Цвятко — 358
Форстер, Уйлям (F o r s t e r W i l l i a m E d w a r d; 1818—1886), англ. държавник, член на либералната партия — 567, 568
Фразеняну, Сотир, съдържател на хотел в Крайова — 302, 309
Франсиз, Филип (F r a n c i s, P h i l i p) англ. генерален консул в Цариград по време на въстанието — 496, 498
Франц (F r a n z) протоколчик на комисията във връзка със завладяването на «Радецки» — 443, 451
Франц Йосиф I (F r a n z J o s e p h I; 1848—1916) австроунгарски император по време на въстанието — 400, 416, 419
Футекова, Райна поп Георгиева (Райка Попова, царицата Райка; р. на 20. IV. 1857 г. в Панагюрище; поч. на 29. VII. 1917 г.) учителка в Панагюрище; извезала по поръка на местния револ.

к-т знамето, което тя самата носила при обявяване на въстанието — 518, 522, 525, 585, 587
Фючеджиоглу (вероятно **Фючеджиев**), **Георги**, от с. Мехмечькьой, дн. Росен, Бургаско — 478, 479

Х. Васил х. Н., от с. Жеравна, Котленско — 361
Хаджи Ариф ага, голям враг на българите в Пловдив, член на анкетната комисия — 375
Хаджи Ахмед ага, от Одрин, въоръжил и поддържал чета от башибозуци — 319, 320
Хаджи Дауд, водач на банда от башибозуци — 537, 538, 543
Хаджи Димитър, търговец от Крайова — 114
Хаджи Димитър — вж. Асенов, хаджи Димитър Николов
Хаджи Драгнеолу(?), от Русе — 80
Хаджи Иван, от Пловдив, член на следствената комисия; оръдие на турските власти — 427
Хаджи Каньо, от с. Жеравна, Котленско — 361
Хаджи Кока — 533, 535
Хаджи Лука(?), пловдивски първенец — 352
Хаджи Мурат, татарин, жив. в Сливенско, участвувал в грабежите — 477, 479
Хаджи Парашкев(?), българин, жив. в Плоещ — 94, 95
Хаджи Петър, револ. деец от Русе — 131, 374, 502
Хаджи Петър, ханджия в Гюргево — 390
Хаджи Симо, потурчен грък, оръдие на турските власти — 545, 546
Хаджи Тодори от Русе — 501
Хаджи Шабан ага, мюдюр на Котел — 558, 559, 561, 562
Хаджипчето, прозвище на Ангелов, Христо х. — вж. там — 230
Хаджия, от Г. Оряховица(?) — 155
Хаджия (Хаджията), комитетски куриер между Русе и Гюргево — 185, 188—190
Хаджов, Иван, името му се споменава в библиографските сведения — 397
Хаздел, Вилхелм (Hasdell, Wilhelm) I машинист на парахода «Радецки» — 400, 438, 439, 448, 449
Хайдут Велко от Шумен, дн. Коларовград, хайдушки войвода от началото на 19 в. — 114
Хаинченина — вж. Вираноолу, Никола Генчев
Хакимаа, псевд. на Карамаждраков, Ганчо Цанев — вж. там
Халачев, поп Харитон Станчев (р. между 1830—1835 г. в Габрово; загинал през м. V. 1876 г. в Дряновския манастир) войвода на Дряновската чета; през 1875 г. развивал революционна дейност в Добруджа, където водил и малка чета, а през пролетта на 1876 г. преминал България, в Търновския окръг — 38, 39, 42, 43, 47, 48, 78, 95, 121, 127, 134, 135, 137, 140, 146, 155, 156, 160, 161, 166, 179—181, 183, 184, 197, 338, 377, 379, 499, 501
Халачето, псевд. на Карамиников, Христо — Малкия
Хамид паша, пловдивски мютесариф, назначен през м. IV. 1876 г. — 288, 289, 307, 308, 352
Хан, Йозеф (Hahn, Josef) машинен прислужник в парахода «Радецки» — 442, 443, 450, 451
Хартиктон (Hartington) англ. политик, водач на опозицията в долната камара — 568
Хасан, чиновник в параходната агенция в Т. Магурели — 435, 446
Хафъз ефенди, водач на башибозушка чета — 514, 515
Хафъз (Хафуз) паша, комендант на турските войски, опустошили Копривщица — 306—308, 318—320, 334, 335, 345, 346, 518, 525, 533, 535, 536, 567
Хашлака, псевд. на Табаков, Никола — вж. там
Хесен — 484
Хиршхорн, Якоб (Hirschhorn, Jacob) член на търговската фирма за оръжия Г. Якобсон в Букурещ — 164, 169, 266, 267
Хитану, псевд. на Хитов, Панайот — вж. там
Хитов, Атанас (Ат. Петров Данев — Хитов) племенник на П. Хитов; по време на въстанието ученик в Болградската гимназия — 45, 46, 91, 92, 137, 138, 194, 195, 207
Хитов, Панайот Иванов (псевд. Хитану, р. в Сливен през 1830 г.; поч. в Русе на 22. II. 1918 г.) хайдушки и четнически войвода, по-късно член на БРЦ; готвил се да мине с чета и през есента на 1875 г.; участвувал в Сръбско-турската война (1876 г.) — **10**, **14**, **15**, 20, 21, 23, 25, 27, 29—31, 33—37, 41—45, 48, 49, 51, 52, 56, 61, 62, 64, 65, 71, 73—75, 89—94, 97, 104, 105, 107, 112—114, 117, 118, 121, 128, 129, 136—138, 146, 164—167, 169, 174—176, 179—181, 186—188, 191, 192, 194—196, 206, 207, 229, 254—256, 271, 273, 274, **280**, 287, 323, 325, 336, **340**, 344, 353, 356, 358, 420, 457, 500, 501
Хитова, Катерина (Бранкович), жена на П. Хитов — 71
Хитров, Никола Станев, от Ловеч; брат на Тома С. Хитров — 271
Хитров, Тома Станев (Тома фотографина; р. в Ловеч през 1840 г.; поч. на 13. IV. 1906 г. в София) револ. деец, участвувал в подготовката на въста-

нието от м. IX. 1875 г. в Троян и в подготовката на Априлското въстание; взел участие и в Сръбско-турската война (1876 г.) — 49, 56, 57, 73, 91, 93, 94, 118, 119, 157, 254, 271, 321, 340, 353, 354, 358, 390
Хитров, Станьо от Ловеч, четник в Ботевата чета — 396
Хицоолу —вж. Т о д о р о в, Илия (Хицоолу)
Хлътев, Гавраил — вж. Б е н к о в с к и, Георги
Ходжа Илиас Абут — 53
Хопгест — 403
Хорчо войвода — вж. П а р п у л о в, Иван Маринов
Хоча (Ходжа?) Артюн — 376
Христаки — 547
Христо(?), записан за Ботев четник — 395
Христо бакалина — вж. Б р ъ ч к о в, Христо
Христо, брат на бачо Киро — вж. Т р и ф о н о в, Христо
Христо Големия — вж. И в а н о в, Христо Големия или Книговезеца
Христо Малкия — вж. К а р а м и н к о в, Христо—Малкия
Христо Тамбурата — вж. Д о н е в, Христо-Тамбурата — 230
Христов, Андрей, записан за Ботев четник — 395
Христов, Васил (р. в Търново към 1858 г.) четник в Ботевата чета — 360, 474
Христов, Васил — Ханджи от с. Жеравна, Котленско — 360
Христов, Георги — 44, 45
Христов, Иван — вж. И в а н ч о Газазина
Христов, Кръстьо, от с. Бяла черква, Павликенско, четник в четата на поп Харитон — 378
Христов, Пенчо (р. в с. Микре, Ловечко, към 1852 г.) четник в Ботевата чета; заловен и съден в София — 397, 474, 579
Христов, Райчо п. (Райчо Попович; р. в Габрово през 1838 г.; поч. на 24. III. 1884 г. в Габрово) сапунджия в Плоещ; подпомогнал организирането на четата на Х. Димитър и Ст. Караджа и Ботевата чета — 291
Христов, Симеон (р. в Пирот през 1853 г.) по време на въстанието бил в Белград; осведомявал М. Дринов и К. Иречек за положението в България — 419, 420, 491—493, 495, 506
Христоско Кривия, от с. Батак, Пещерско — 583
Христосков, Георги, от с. Батак, Пещерско — 583
Христосков, Колю, от с. Батак, Пещерско — 583
Хюсеин Авни паша (1820—1876) велик везир от 1874—75 г.; военен м-р по време на въстанието, един от главните виновници за неговото жестоко потушаване — 327, 409, 413, 463, 464
Хюсеин Джинджиоглу, водач на башибозушка чета — 534, 535

Цаков, Калин, член на к-та в Т. Магурели — 129
Цанев, Иван, от Тетевен, записан за Ботев четник — 396
Цанки, (Френческо) Франц, (Z a n k y, F r a n z) боцман на парахода «Радецки» — 441, 442, 444, 450
Цанков, Антон, от Свищов, баща на Кириак Ц а н к о в — вж. там — 46, 155
Цанков, Драган (р. в Свищов в 1827 или 1828 г.; поч. на 11. III. 1911 г. в София) книжовник и журналист преди Освобождението, взел участие в църковната борба като привърженик на униатството — 566, 570, 573, 575
Цанков, Кириак (Ячо) Антонов (р. през 1847 г. в Свищов; поч. в 1903 г. в Букурещ) револ. деец, учител и журналист; член на Тайния центр. к-т (1866 г.) и на БРЦК; през 1875 г. член на Бълг. человеколюбиво настоятелство, а покъсно председател на Бълг. центр. благотв. общество — 10, 14, 46, 72, 73, 108, 110, 118, 119, 142, 151—155, 186, 196, 197, 201, 206, 207, 232, 234, 241, 273, 274, 294, 300, 312, 343, 380, 403, 425, 456, 467, 468, 470, 474, 475, 486, 529, 530
Цанкови — 45
Цанов (Цанев), Илия, от Видин, председател на търговския съд в София, защитник на въстаниците, съдени от извънредния съд в Русе — 580
Цанов, Стефан — 41
Цанчов, Христо, от Клисура — 548, 550
Царицата Райка — вж. Ф у т е к о в а, Райна поп Георгиева
Цачов (Цачев) Жилков, Кръстьо, от с. Бяла черква, Павликенско; четник в четата на поп Харитон — 377
Цветков Бакалов (Бакалбашийски), Мито (псевдоними: Ганчо или бай Ганчо; р. във Враца към 1844(?) г.; поч. на 15. V. 1881 г.) член на Врач. револ. к-т още от времето на Левски; заедно с Ив. Данчев доставял оръжие за Врачанско, четник в Ботевата чета, заловен и затворен във Видин — 48, 51, 59, 70, 78, 79, 86, 87, 125, 163, 175, 183, 184, 192, 209, 227, 228, 292, 309, 321, 322, 339, 340, 393, 395—397, 474, 477
Цветков(?), Тодор, от Панагюрище (вероятно погрешно написано името на Искрьо Цветков М а ч е в, член на револ. к-т в Панагюрище) — 587
Цветкович, Марко, револ. деец в Зимнич(?) — 293, 301, 325

Цвятков, Дочо, от Троян, записан за Ботев четник — 396
Цеко Мравята, вместо Стамболов, Стефан — вж. там
Ценов, Димитър — вж. Ценович, Димитър
Ценов (или Ценович), Никола, българин от Сливен, търговец в Браила — 162, 163, 240, 373
Ценович Минков (или Ценов), Димитър (р. между 1834 и 1837 г. в Свищов; поч. в Русе на 31. X. 1915 г.) сарафин, комисионер в Букурещ; отначало бил член на Добродетелната дружина, а после на БРЦК — 33, 34, 89—91, 100, 101, 105, 110—113, 120, 121, 139, 140, 170, 311, 325, 326, 340, 342, 343, 366, 372, 390, 391, 406, 407, 470
Ценович, Никола — вж. Ценов, Никола
Церетелев, княз Алексей Николаевич (1848—1883) пом. секретар в Руското посолство в Цариград; управлявал Рус. консулство в Одрин и замествал временно Н. Геров като вицеконсул в Пловдив; участвувал в международната анкетна комисия за установяване на турските зверства — 16, 404, 405, 427, 460, 461, 463, 464, 496—499, 511, 512, 527—529, 532, 534, 536, 537, 539, 541, 542, 544
Цоко абаджията — вж. Петков, Цоко
Цонев, Звезделин, името му се споменава в библиографските сведения — 85, 117, 127, 171
Цоневи, от с. Жеравна, Котленско — 360
Цонзаров, Марин Христов (Марин Големият; р. през 1829 г. в Лясковец; поч. на 24. XII. 1907 г. в същия град) деен член на местния револ. к-т, един от най-близките сътрудници на В. Левски в този край — 28
Цончев, Никола-Чаушина, от с. Червена вода, Русенско, четник в Червеноводската чета по време на въстанието от м. IX. 1875 г.; участвувал в подготовката на въстанието — 84, 87—89, 159, 215, 230, 231, 270, 367, 368, 374, 375
Цончо, фабричен работник в Русе, комитетски деец — 190
Цоньо Треската — 172
Цуцеков (Цуцек), Стоян, бирник в Панагюрище, враг на револ. дело — 585

Чакъров, комисионер в Корабия — 401
Чалики (Чалъков), Николаки Вълкович, драгоман в Руското консулство в Пловдив по време на въстанието — 351, 352, 359, 365, 375, 376, 427, 475, 511, 512, 552, 553
Чалъков, Николай — вж. Чалики, Николанки
Чалъоглу, Георгаки, висш турски сановник, определен за анкетьор — 566
Чартазанов, Атанас х. Иванов (р. в Г. Оряховица към 1846 г.) четник в Ботевата чета; заловен и съден — 474, 579
Чаушина, псевд. на Цончев, Никола — вж. там
Ченков (Ченкоолу), Иван — 50, 56, 57, 93, 107
Червенков, Митьо, от с. Катърли, дн. Боянци, Асеновградско — 543
Червеноводски, Никола — вж. Мартинов, Никола поп
Чернев, Атанас, член на к-та в Олтеница; взел участие в подготовката на въстанието и на Таньовата чета — 241, 242, 293, 328, 395, 420, 421, 466, 467
Чернев (Черньов), Жельо Христов (дядо Жельо; р. в с. Карапча, дн. Маломир, Ямболско; поч. на 24. VI. 1893 г.) хайдушки и четнически войвода — 195—197, 255, 256, 280, 287, 353, 500, 501
Черневский — вж. Черняев, ген. Михаил Григориевич
Черния — вж. Карамихалев, Димитър
Черния, Ламби — вж. Ламби Черния
Черняев (Черневский), ген. Михаил Григориевич (1828—1898), руски генерал, славянофил; в 1876 г. по време на Сръбско-турската война назначен от сръб. правителство за главнокомандуващ на сръб. армия и на бълг. доброволци — 232, 294, 311—313, 457, 458, 468
Чичо Ваньо — 195
Чичо Марин — 172
Чичо Нейчо, от Панагюрище (може би Нейчо Вълков?) член на револ. к-т в Панагюрище — 492
Чобанов, д-р Христо Рачев (р. между 1847 и 1849 г. в Калофер; поч. в София на 8. I. 1910 г.) член на БРЦК в 1875 г. — 66, 91
Чомаков, д-р Стоян Иванов (1819—1893 г.) лекар и общественик; взел дейно участие в черковната борба в Пловдив, туркофил — 245, 246
Чорапчиев — псевд. на Ангелов, Янко — вж. там
Чунчулов, Тодор (псевдоними: Легиона, Тъпия, Магарето, Тодорина; р. в Дряново в 1852 г.; поч. във Варна през 80-те години на м. век) служащ в Русе, член на револ. к-т в същия град — 19, 20, 28, 29, 33, 39, 41, 52—56, 58, 59, 64, 66, 67—70, 73, 74, 76, 83, 84, 87—89, 123, 126, 127, 212—216, 230, 231, 239, 240, 270, 500, 501, 576, 577
Чяпаръзов (може би Чапразов), **поп Петър**, от Пещера (в док. № 449 и док. № 460 името му е написано погрешно Пачарутов) — 504, 520, 522, 526, 543, 544, 549, 551

Шабан, от с. Кюмюрджи чифлик, дн. Въглен, Сливенско — 557, 561
Шакир (в док. № 465 погрешно Шекир) — вж. Мехмед ага Шакир заде
Шакир бей (Шекир бей), турски офицер, помощник на градския комендант в Русе; квартирант на сем. Обретенови — 507
Шандъров, съдържател на хан в Бекет — 477, 530
Шевкет паша, командант на войските в Сливен — 345, 346, 383, 477, 479, 558, 559, 561, 562, 567
Шекир бей — вж. Шакир бей
Широков, Илия А., член на к-та в Александрия — 394
Шишков (Юруков), Марин Делчов (р. в Панагюрище в 1840 г.; поч. преди 1896 г.) търговец, член на револ. к-т в родния си град; участвувал в сраженията — 588
Шнайдер, Карл (Schneider, Karl) специален кореспондент на немски в-ци във връзка с потушаване на въстанието — 528
Шопов, Атанас П. (р. в Панагюрище в 1853 г.; поч. в 1922 г.) екзархийски пратеник в Б-я във връзка със събиране сведения за турските зверства — 555
Шопов, Георги х. Василев (р. в 1823 г. в Калофер; поч. на 25. XII. 1918 г. в Одеса) крупен търговец в Исмаил — 281, 312, 313
Шуйлер — вж. Скайлер, Юджин
Шутев, Георги, от с. Батак, Пещерско — 583
Щайнер (Steiner), агент на параходната агенция в Гюргево — 432, 444
Щърбанов, Филип Стефанов (р. на 10. IX. 1841 г.; поч. в 1904? г. в София) абаджия, член на Панаг. револ. к-т; участвувал в сраженията — 587
Юго, Виктор, името му се споменава в библиографските бележки — 46
Юда — 71, 114, 568
Юрданов — вж. Йордан о в
Юруков, Стоян Радов, от Панагюрище — 519, 525
Юсуф ага, началник на пристанището в Рахово, дн. Оряхово — 402
Якобсон (Jacobson), търговска фирма за оръжие в Букурещ — 164, 169, 266, 267
Якоков (?) — 302
Якуб, от с. Кюмюрджи чифлик, дн. Въглен, Сливенско — 557, 561
Янакев, Никола — вж. Стамболов, Стефан
Янакев, Стоян — вж. Стамболов, Стефан
Янаки шумналията — 174
Янколов (Янкулов), Р.(?) Димитров, от Калофер, член на к-та в Галац — 130
Янлият(?) — 224
Янчев, Тодор, от с. Батак, Пещерско — 583
Ярков, Нистор, от с. Батак, Пещерско — 584
Ячо — вж. Цанков, Кириак

ПОКАЗАЛЕЦ НА ГЕОГРАФСКИТЕ ИМЕНА*

Абдуларе (дн. Априлци), с. в Пазарджишко — 533—535, 541
Аврадали — вж. гр. Копривщица
Аврадана — вж. гр. Копривщица
Аврателан — вж. гр. Копривщица
Австрия и Австро-Унгария — 113, 428, 431, 484
Аграм — вж. гр. Загреб
Аджиларе (Окжуларе, Олджулар, дн. Алеко Константинов), с. в Пазарджишко — 521, 522, 527, 533—535
Аджилес — вж. гр. Хаджиелес
Адиса — вж. гр. Одеса
Адрианопол — вж. гр. Одрин
Азия — 210, 211
Айваджик (Айвали(?), дн. Дюлево) с. в Панагюрско — 306—308, 521, 522, 526, 532, 534, 535
Айдос — вж. гр. Айтос
Айрене (дн. Мътеница) с. в Пловдивско — 532, 534
Айтос (Айдос) гр. — 386—388
Айтоско — 397
Аканджиево, с. в Пазарджишко — 533—535
Акия — вж. кр. Акя
Акра — вж. кр. Акя
Акчеклисе — вж. гр. Сопот
Акя (Акия, Акра, Сен Жан д'Акр), крепост в Мала Азия — 53
Алагюнлю — вж. с. Българско Алагюн (?)
Алеко Константинов — вж. с. Аджиларе
Александрия, гр. в Бесарабия, дн. в УССР — 30, 165, 240, 278, 349, 373, 394
Алексинац, гр. в Югославия — 294
Аликочово (Аликоча, дн. Капитан Димитриево) с. в Пещерско — 522, 527, 533—535, 555
Амзовската Ада, малък о-в в р. Марица — 475
Анадол — вж. Мала Азия
Англетера — вж. Великобритания
Англия — вж. Великобритания
Априлово — вж. колибите Нова махала
Априлци — вж. с. Абдуларе
Араповски манастир, «Св. Неделя» в Асеновградско — 545
Асеновград вместо гр. Търново — вж. там
Асеновград — вж. Станимака
Асеновградско — вж. Станимашко
Атина, столица на Гърция — 105
Ачкьой — вж. с. Калековец
Ашиклар (Ишиклар, дн. гара Самуил) с. в Разградско — 385, 387, 522, 527, 533, 535

Базарджик — вж. гр. Татар Пазарджик
Бакъу, гр. в Румъния — 396, 397
Балабанова кория, местност при Панагюрище — 586
Балван, с. в Търновско — 376, 377
Балван махала (Балванска махала, Махалата, дн. Ветринци?) с. в Търновско — 377, 379
Балкапа — вж. Стара планина
Балкански п-ов (Балканите) — 8, 15, 62, 63, 109, 113, 153, 210, 211, 570, 573
Балчик, гр. — 174
Балчишко — 174, 397
Бански гори, около Панагюрище към с. Баня — 588
Баня, с. в Панагюрско — 173, 522, 523, 527
Бариечифлук (Баричиврик) с. в Пиротско — 474, 475
Батак, с. в Пещерско — 485, 486, 518, 521, 522, 524—528, 533, 535, 546, 549, 550, 555, 571, 584
Батошово (Батошево) с. в Севлиевско — 223, 350, 570, 571
Башкирия (дн. БАССР) — 155
Башкьой — вж. с. Жеравна
Бега — вж. с. Бяга

*Имената на кварталите, площадите и улиците, както и наименованията на административните области и революционните окръзи са отразени в предметния показалец. С по-тъмни цифри са означени страниците, на които съответното име се среща в увода, в библиографските и археографски сведения, а не в документите.

Безика (Бешик), залив на Малоазиатския бряг, на юг от Дарданелите, срещу о-в Тенедос — 574, 575
Бекет (Пикет, Диво място) гр. в Румъния на сев. бряг на Дунава, срещу гр. Оряхово — 20, 21, 26, 27, 30, 31, 48, 49, 51, 61, 74, 75, 86, 87, 123, 138, 163, 164, 169, 175, 189, 192, 193, 198, 202, 227, 231, 232, 243, 279, 292, 302, 309, 336, 339, 371, 390, 392, 393, 396, 398, 401, 415, 417, 418, 432—435, 437, 438, 440—442, 444—450, 452, 459, 474, 476, 490,529
Белград, столица на Югославия — **15**, 23—25, 29, 31, 34—37, 41, 43, 44, 45, 48, 49, 51, 56, 61, 71, 73—75, 85, 90, 91, 93, 100, 101, 104, 105, 107, 110, 111, 112, 113, 114, 117, 120, 121, 124, 128, 129, 136, 137, 138, 146, 154, 164—168, 174—176, 180, 186—188, 191, 192, 194, 196, 206, 271, 280, 283, 284, 287, 294, 312, 323, 348, 406, 419, 420, 457, 458, 471, 480, 491, 493, 510
Беликьойлери, с. в Сливенско — 558, 561
Белимел, с. в Михайловградско — 564
Беловица — вж. с. Узунгерен
Белово (Бельово) — вж. Гара Бельово
Белоградчик, гр. — 153, 291, 474
Белоградчишко — 566
Бердянск (дн. Осипенко), гр. в Таврическа губерния, дн. в УССР — 108, 109
Берковица, гр. — 312, 313, 567
Берковско — 495, 563
Берлин, столица на Германия — 241
Бесарабия, област между р. Прут и р. Днестър (дн. съставлява главна част от Молдавска ССР) — 72, 119
Бешик — вж. Безика
Бештепе (дн. Пет могили) с. в Новозагорско — 405
Бжелар (?) с. в Търновско — 337, 338
Битолско — 569
Блатница — вж. с. Саръгьол
Богданица — вж. с. Ходжиново
Богданово — вж. с. Българско Алагюн (?)
Боженците, колиби в Габровско — 472
Бойково, с. в Пловдивско — 476, 521, 522, 526, 532, 535, 539, 540
Болград, гр. в Бесарабия, дн. в УССР — 15, 30, 45, 46, 91, 111, 115, 118, 137, 147, 165, 194, 201, 206, 207, 234, 241, 255, 312, 313, 357, 379, 403, 404, 470
Болярци — вж. с. Карареизово
Боримечково — вж. с. Юруците
Босна (дн. заедно с Херцеговина съставляват република в Югославия) — **13**, 20, 21, 61, 63, 152, 153, 155, 197, 209—211, 218, 221, 247, **261**, **283**, **286**, **307**, **315**, **319**, **335**, **338**, **346**, **350**, **370**, **385**, **422**, 498, 569
Ботевград — вж. гр. Орхание
Ботевградско — вж. Орханийско
Бохемия — вж. Чехия
Бояджик (Бояджиево), с. в Ямболско —404, 405, 453—455, 477, 478, 479, 481, 483, 520, 522, 541, 567
Боянци — вж. с. Катърли
Браила (Ибраила) гр. в Румъния — **14**, 30, 31, 39, 42, 43, 47, 48, 65, 77, 78, 94, 95, 98, 103—105, 110—112, 115, 117, 119, 120, 124, 129, 130, 134, 135, 137, 140, 147, 148, 151, 152, 156, 162, 165, 166, 168, 179—181, 191, 192, 195, 206, 209, 211, 212, 231, 233, 240, 241, 243, 254, 255, 271, 273, 279, 309, 310, 311, 321, 352, 353, 356—358, 372, 374, 390, 457, 465, 490, 505, 510
Брацигово, гр. — 331, 333, 359, 365, 485, 486, 542, 551, 552, 555
Брашов (дн. Сталин), гр. в Румъния — 447
Брезник, гр. — 563
Брестовица (Дереджекьой) с. в Пловдивско — 288, 289
Брестово (Брястово) — вж. с. Карагач
Будапеща (Пеща), столица на Унгария — 45
Бузъу, гр. в Румъния — 396, 397
Букурещ (Голямото село), столица на Румъния —14, 19, 25, 30, 31, 33—36, 41, 42, 45, 46, 49, 50, 55, 60—62, 64, 68, 69, 72, 74, 78—80, 82, 83, 85—87, 89, 91, 93, 94, 98—100, 105, 108, 112, 114, 116—119, 121, 131—133, 137—143, 148—152, 154, 156, 159, 161, 163, 164, 166, 168, 170, 178, 183, 186, 187, 189, 192, 193, 196, 197, 198, 201, 202, 206, 207, 209, 225, 226, 228, 232, 234, 241, 242, 254, 266, 267, 271—273, 281, 294, 299—301, 309—313, 322, 323, 325, 326, 328, 339, 340, 342, 343, 348—351, 354, 357, 358, 366, 368, 371, 372, 374, 380, 390, 392, 398, 401—404, 406, 417, 423, 425, 426, 456, 466—468, 470, 476, 481, 489, 490, 493, 501, 503, 517, 523, 529, 530, 589
Бургас, гр. — 314, 315, 386, 388, 453—455, 457, 458, 477, 478, 556, 560
Бургаско — 455, 478
България (Българско) — **7**, **8**, **10**, **11**, **14**, **15**, 19, 20, 25—28, 30, 35, 41, 42, 44, 45—49, 52, 53, 55, 61—63, 68, 74, 76, 78—82, 87, 89, 91, 96, 97, 102, 103, 106, 107, 110—113, 115, 117, 118, 120, 123—125, 129—136, 139, 146—148, 152—154, 156—158, 165—167, 169, 177, 179, 180, 183, 185—187, 191, 194, 196, 203, 206, 207, 209—**211**, 213, 218, 219, 221, 228, 232—235, 241, 254, 255, 267, 268, 271, 279—291, 293, 299, 300, 302, 303, 304, 309, 311, 312, **321**, 322, 325, 328, 335, 336, 340, 342, 343, 344, 352, 353, 356, 358, 367, 368, 371, 389, 391, 398—401, 404—407, 409—**411**, 413, 424, 457, 459—461, 463—465, 467, **469**, **476**, 480, 489, 499—501, 509, 510, **516**, 520, 523, 526, 530, 531, 553, 554, **567**, 569, 572, 573, 574, 579, 589
Българско — вж. България

Българско Алагюн (?) (Алатюнлю, дн. Богданово) с. в Грудовско — 478, 479
Българско Оваджик (?) (Оваджик) с. в Харманлийско — 537, 538
Бяга (Бега) с. в Пещерско — 521, 522, 527, 555
Бяла река — вж. с. Читак
Бяла черква — вж. гр. Сопот
Бяла (черкова) черква (Горни Турчета), с. в Павликенско — 376, 379, 397, 474, 475, 570, 571, 573
Бяло море — вж. Егейско море
Вазовград — вж. гр. Сопот
Варна (дн. Сталин) гр. — 143, 144, 174, 175, 363, 364, 396
Варненско (дн. Сталинско) — 174
Варшава, столица на Полша — 320, 357, 372, 373, 424, 465, 480, 484
Варъгьол, вж. с. Саръгьол
Василико (дн. Мичурин), гр. — 314, 315
Велес, гр. в Югославия — 474
Велешко — 568, 569
Великобритания (Велика Британия, Англия, Англетера) — 8, 15, 138, 241, 270, 283, 284, 315, 347, 350, 370, 388, 478, 481, 552, 560, 567, 569, 573—575
Вена — вж. Виена
Веригово — вж. с. Синджирли
Ветрен, с. в Пазарджишко — 463, 464, 521, 522, 527, 533, 535, 555
Ветрен дол — вж. с. Елидере
Ветринци — вж. с. Балван махала
Видин, гр. — 118, 153, 167, 197, 225, 285, 286, 291, 350, 351, 371, 417, 419, 423, 426, 434, 435, 445, 446, 474, 498, 499, 507, 571
Видинско — 423, 573, 575
Видраре, с. в Тетевенско — 571
Виена (Вена), столица на Австрия — 45, 99, 101, 102, 241, 310, 311, 320, 358, 373, 415, 417, 419, 435, 445, 489, 503, 504, 510
Византия, държава, възникнала в източната част на Римската империя след нейното разпадане — 147
Виноградец — вж. с. Карамусал
Висок — вж. с. Височка Ржана
Високия Балкан — вж. Коджа Балкан
Височка Ржана (Височка Раджан, Височъ Качаджан, Висок), с. в Пиротско — 369, 495
Вищени, гара (?) в Румъния — 476
Влахия — вж. Влашко
Влашко (Влахия) част от Румъния — 25, 28, 35, 36, 39, 41, 49, 50, 66, 77, 78, 90, 104, 109, 111, 112, 120, 132, 137, 148, 151, 180, 194, 196, 197, 236, 299, 320, 322, 337, 339, 344, 353, 423, 458, 480, 564, 578
Влашко село (дн. Мартиново), с. в Михайловградско — 563
Вранско (Враненско) — 568
Враня, гр. в Югославия — 552
Враца, гр. — 7, 48, 58, 102, 103, 123, 224, 227, 242, 243, 245, 250, 253, 262, 291, 292, 293, 393, 396, 401, 452, 457, 472, 474, 493, 494, 571, 578
Врачански Балкан (Врачански планини) — 472, 578
Врачанско — 395, 459, 460
Въглен — вж. с. Кюмюрджи чифлик
Върбаново — вж. с. Цареваливада
Върбица — вж. с. Каяли

Габарево, с. в Казанлъшко — 127
Габрово, гр. — 171, 285, 287, 291, 312, 313, 322, 337, 338, 357, 396, 404, 405, 421, 422, 469—471, 474, 481, 514, 515, 519, 541, 571
Габровско — 377, 472, 514
Галац, гр. в Румъния — 30, 38, 39, 105, 124, 130, 136, 142, 147, 152, 156, 165, 166, 168, 186, 192, 196, 205, 254, 273, 344, 359, 380, 452, 453
Гара Бельово (Бельово, Белово), с. в Пазарджишко — 267,268, 296,297, 306—308, 357, 364, 366, 367, 429, 431, 517, 521, 522, 524, 527, 586
Гара Самуил — вж. с. Ашиклар
Гара Хитрино — вж. гара Шейтанджик
Генерал Гурково — вж. с. Хайнито
Генчовска махала, колиби в Габровско — 515
Герен — вж. Узунгерен
Германия — 348
Герцеговина — вж. Херцеговина
Гирилово — вж. гр. Гюргево
Голак, с. в Ихтиманско — 522, 527, 533, 535
Голяма Раковица (Раковица), с. в Елинпелинско — 347, 348, 555, 562, 566
Голямото село — вж. гр. Букурещ
Голица — вж. с. Инджекьой
Горна Малина — вж. с. Малина
Горна махала, с. в Левскиградско (?) — 575, 576
Горна Брегалница, р. — 566
Горна Оряховица (Горна Ряховица, Оряховица, Ряховица, а в комитетската кореспонденция се среща Охрид или Серес), гр. — 85, 86, 116, 117, 126, 127, 132, 133, 144—146, 149, 150, 157—162, 171—173, 177, 178, 181—183, 185—190, 194, 203 — 205, 212, 216, 217, 226—229, 236, 237, 240, 257, 277, 299, 300, 321, 322, 324, 337, 338, 472, 474, 481, 483, 500, 501, 507, 508, 579, 580
Горни Лозен (Лозен), с. в Софийско — 563, 566
Горни Лом, с. в Белоградчишко — 563
Горни Турчета — вж. с. Бяла черква

Горни Цибър — вж. с. Цибра паланка
Горно Вършило — вж. с. Съртхарман
Горнооряховско — 173, 179
Горски извор — вж. с. Куручешме
Градец, с. в Котленско — 246, 559, 562
Гюргево (Журжево), в комитетската кореспонденция — Гирилово), гр. в Румъния срещу гр. Русе — 19, 24, 28—32, 37, 39, 40, 42, 47, 51, 52, 54, 58, 61, 64, 66—68, 70, 73, 76—81, 83—89, 95, 99, 106, 111, 116, 121, 123, 125, 127, 130—135, 138, 140, 141—146, 149, 150, 155, 157—162, 169—171, 175—178, 180, 181, 183—185, 187—190, 192—194, 196, 198, 202—205, 208, 209, 212—214, 216, 217, 225—228, 230, 231, 233, 234, 236, 237, 239, 240—245, 250, 256, 257, 265, 270—272, 276—279, 291, 293, 297, 299, 301, 321—326, 328, 339, 348, 353, 354, 356, 363, 364, 366, 367, 371, 374, 375, 390—395, 397, 398, 403, 404, 406, 415, 418, 420, 421, 423, 426, 432—438, 441, 442, 444—452, 459, 460, 466, 467, 470, 488, 490, 499, 501, 507, 565, 578

Дебър — вж. с. Дервент
Девинско — 331, 486
Дервент (дн. Дебър), с. в Първомайско — 543, 544
Дереджекьой — вж. с. Брестовица
Дерехарман (дн. Долно Вършило), с. в Пазарджишко — 522, 527, 533—535
Джаферли (?), с. в Пловдивско, напълно разрушено през въстанието — 522, 523, 527
Дживирли (дн. Драгово), с. в Поляновградско — 387, 388
Джумая (дн. Сбор), с. в Пазарджишко — 521, 522, 527, 533—535
Джумая, гр. — вж. гр. Ески Джумая
Джунджилар — вж. с. Куртово Конаре
Диво място — вж. гр. Бекет
Динката, с. в Пазарджишко — 522, 527, 533, 535
Дичин, с. в Търновско — 377, 378
Добрал — вж. с. Доброл
Добрич (Пазарджик, дн. Толбухин), гр. — 174, 175
Добровница — вж. с. Кереали Караилияс
Доброл (Добрал, дн. Прилеп), с. в Поляновградско — 387, 388
Добруджа — 174, 451, 452
Доганово, махала от с. Смилян в Смолянско — 521, 522, 527, 533, 534
Доганово — вж. с. Доганово Конаре
Доганово Конаре (Доганово, дн. Мало Конаре), с. в Пазарджишко — 534
Долна Малина — вж. с. Малина
Долна Оряховица (Долна Ряховица, Ряховица) с. в Горнооряховско — 104, 126, 172
Долна Ряховица, вж. с. Долна Оряховица
Долни Лом, с. в Белоградчишко — 563
Долно Вършило — вж. Дерехарман
Долно Левски — вж. с. Калагларе
Доспат (Доспатска планина) пл., част от Западни Родопи — 344, 541
Драгово — вж. с. Дживирли
Дряново, гр. — 350, 357, 377, 378, 396, 469, 470
Дряновски манастир — 324, 337, 338, 349—351, 357, 363, 364, 369—371, 376, 377, 391, 570, 571
Дряновско — 378, 379
Дубровник (Рагуза) гр. в Югославия — 207, 311
Дуванли, с. в Пловдивско — 522, 527,
Дунав, р. — **7**, 23, 24, 41, 53, 86, 99, 126, 144, 171, 183, 203, 214, 217, 277, 284—286, 300, 312, 313, 328, 340, 344, 358, 374, 397, 401, 423, 465, 475, 480, 483, 502, 571
Дупница (дн. Станке Димитров) гр. — 564
Душево, с. в Севлиевско — 349—351
Дълбок извор — вж. с. Козбунар
Дълги герен — вж. с. Узунгерен
Дюлево — вж. с. Айваджик
Дядово (Дедово), с. в Пловдивско — 476, 521, 522, 526, 532, 534, 535, 539, 540

Европа — 36, 62, 63, 139, 154, 210, 211, 219, 221, 241, 384, 400, 458, 468, 481, 483, 513, 514, 516, 519, 525, 568, 570, 574
Европейска Турция — 58, 409, 413, 523, 571
Егейско море (Бяло море) — 573
Едерне — вж. гр. Одрин
Едирне — вж. гр. Одрин
Едрене — вж. гр. Одрин
Едрине — вж. гр. Одрин
Елена, гр. — **10**, 28, 291, 397, 474, 565
Елешница, с. в Пловдивско — 521, 526, 532, 534, 541
Елидере (дн. Ветрен дол), с. в Пазарджишко — 521, 522, 527, 533—535
Елинделинско — вж. Новоселско
Елшица, с. в Панагюрско — 533, 535, 541
Енизагарско — вж. Новозагорско
Еникьой — вж. с. Ново село, Троянско
Еникьой — вж. с. Старо Ново село, Пловдивско
Епир, обл. в Гърция — 105
Ерели (дн. Смилец), с. в Панагюрско — 521, 522, 526, 532, 534, 535, 541

Ерцеговина — вж. Херцеговина
Ески Джумая (Джумая, дн. Търговище), гр. — 190, 208, 209, 213, 214, 230, 231, 284, 286, 343
Ески Заара — вж. гр. Стара Загора
Ески Загара — вж. гр. Стара Загора
Ески Загра — вж. гр. Стара Загора
Ески Захра — вж. гр. Стара Загора
Ескикашли — вж. с. Ишикашли
Етрополе, гр. — 357
Ешекли, с. полуразрушено във въстанието — 522, 527

Жабляно (Жабляне), с. в Радомирско — 564
Желязна, с. в Михайловградско — 563
Женева, гр. в Швейцария — 225
Жеравна (Башкьой), с. в Котленско — 246, 360, 362, 386, 388, 396, 557—560
Жребичко, с. в Пещерско — 521, 522, 526, 532, 534, 535, 551, 555
Журжево — вж. гр. Гюргево

Заара — вж. гр. Стара Загора
Загара — вж. гр. Стара Загора
Загра — вж. гр. Стара Загора
Загреб (Аграм), гр. в Югославия — 347, 348, 419, 420, 458, 510
Зайчар, гр. в Югославия — 229
Залцбург, гр. в Зап. Австрия — 510
Западна България — 262, 291, 312, 313, 569
Западна Тракия — 181, 576
Западни Родопи — 344
Зара — вж. гр. Стара Загора
Захара — вж. гр. Стара Загора
Зимнич, гр. в Румъния на р. Дунав, срещу Свищов — 30, 61, 125, 141, 143, 157, 161, 162, 231, 240, 277, 278, 293, 301, 325, 355, 391—393, 459, 460, 500
Злакуча — вж. с. Злакучене
Злакучене (Злакуча), с. в Пазарджишко — 522, 527, 533—535
Златица, гр. — 320, 347, 357, 480
Златишки Балкан (част от Средна Стара планина), пл. — 578

Ибраила — вж. гр. Браила
Ивайло — вж. с. Кула Капаплии
Избеглии (Избели), с. в Асеновградско — 537, 538
Изворник — вж. Малки Изворник
Измаил (Исмаил), гр. в Бесарабия, дн. в УССР — 30, 124, 281, 312, 313, 452
Инджекьой (дн. Горица), с. в Карнобатско — 559, 560, 562
Исакча (Сакча), гр. на р. Дунав, в Румъния — 24
Исакчански Балкан — 38, 39
Искюдар — вж. с. Юскюдар
Исмаил — вж. гр. Измаил
Истамбул — вж. гр. Цариград
Ихтиман, гр. — 359, 563, 565
Ихтиманско — 522, 534
Ичера, с. в Котленско — 246
Ишикашли (Ескикашли, Сепикашла), с. в Панагюрско, напълно разорено през въстанието — 523, 534
Ишиклар — вж. с. Ашиклар

Казан — вж. гр. Котел
Казанлък, гр. — 287, 395, 579
Казанлъшко — 48, 397, 580
Каймакли (Кайматли, дн. Ценино), с. в Чирпанско, дн. в Новозагорско — 474, 475
Кайматли — вж. с. Каймакли
Калагларе (дн. Долно Левски), с. в Панагюрско — 491, 521, 522, 527, 533, 534, 535, 586, 587
Калараш, гр. в Румъния срещу гр. Силистра — 35, 36, 396
Калафат, гр. в Румъния срещу гр. Видин — 86, 225
Калековец (Ачкьой), с. в Пловдивско — 552
Калканделен — вж. гр. Тетово
Каломен, с. в Дряновско — 377
Калофер, гр. — 312, 313, 331, 333, 357, 427, 520, 526, 547, 568
Калугерово, с. в Пазарджишко — 123, 522, 527, 533, 535, 577
Калугеровски манастир «Св. Никола» — 522, 527, 534, 535, 537
Каменица, местност в Панагюрско — 586
Капитан Димитриево — вж. с. Аликочово
Караагач (дн. Брястово или Брестово), с. в Хасковско — 537, 538, 543, 544
Карабунар, с. в Пазарджишко — 260, 261, 269, 270
Карагеоргиево — вж. с. Малко Ченге
Караджалово — вж. с. Караджахалил
Караджахалил (дн. Караджалово (?), с. в Първомайско — 537, 538
Каракал, гр. в Румъния — 26
Карамусал (дн. Виноградец), с. в Пазарджишко — 521, 522, 527, 533, 535
Карареизово (дн. Болярци), с. в Асеновградско — 537, 538, 543, 544
Каратепе (дн. Черни връх), с. в Бургаско — 454, 455
Карезли — вж. с. Кезрезли Караилияс
Карлово (дн. Левскиград), гр. — 15, 285, 286, 312, 313, 331, 333, 427, 474, 517, 520, 524, 525, 534, 535, 539, 541, 548, 550, 568, 570, 579
Карловско (дн. Левскиградско) — 522, 534, 544, 547
Карнобат (Карнабат, дн. Поляновград), гр. — 386—388, 454, 456, 557, 558, 561

Карнобатско (дн. Поляновградско) — 388, 560
Карпус енимахле — вж. с. Чешнегирово
Картаген, античен град в Сев. Африка, разрушен от римляните — 46
Касапли — вж. с. Кула Касапли
Катуница, с. в Асеновградско — 376, 537, 538, 545, 546
Катунище, с. в Котленско — 246, 559, 561
Катърли (Катърлие, дн. Боянци), с. в Асеновградско — 511, 537, 538, 543, 544
Каябаш (дн. Скала), с. в Поляновградско — 387, 388
Каяли (дн. Върбица), с. в Първомайско — 537, 538
Кепели (дн. Свобода), с. в Панагюрско — 522, 523, 527, 533—535
Керезли Караилияс (Карезли, дн. Добровница), с. в Пазарджишко — 533—535
Китай — 367
Кишинев, гр. в Молдавска ССР — 15, 77, 109, 111, 148, 162, 165, 166, 180, 191, 232, 233, 467, 468, 480
Кладово, гр. в Югославия — 23—26, 30, 35, 36, 50—52, 62, 63, 104, 112, 164, 165, 167, 188, 192, 229, 254, 255, 256, 274, 280, 287, 325, 330, 340, 344, 406, 458
Климаш — вж. с. Лалекьой
Клисура (Прасадин дервент), гр. — 331, 333, 396, 481, 482, 487, 517, 518, 521, 522, 524—526, 534, 535, 547, 548, 550, 571
Клокотница — вж. с. Семихча
Княжевац, гр. в Югославия — 93
Коджа Балкан (Високия Балкан), средният клон на Източна Стара планина — 314, 315
Коевци (Кожювци) с. в Дряновско — 469, 470
Козарско (Козарско село), с. в Пещерско — 512, 521, 522, 526, 543, 555
Козбунар (дн. Дълбок извор), с. в Първомайско — 537, 538, 543, 544
Козлодуй, с. в Оряховско — 292, 402, 416, 419, 432, 434, 438, 440, 444, 445, 448, 449, 452, 457, 490, 578, 579
Коларовград — вж. гр. Шумен
Коларовградско, вж. Шуменско
Колишарци (Колишовци?), с. в Габровско(?) — 396
Комарево (Кумурова, дн. Лозарево), с. в Поляновградско — 387, 388
Комрат, с. в Молдавска ССР — 162
Константинопол — вж. Цариград
Конуш (Конушко Конаре, Оункьой), с. в Асеновградско — 537, 538
Конушко Конаре — вж. с. Конуш
Копривщица (Аврапалан, Аврадали или Аврадана), гр. — 248, 249, 258, 259, 265, 274—276, 284—287, 298, 302, 303, 305—308, 312, 313, 326—328, 331, 333—335, 347, 352, 357, 359, 396, 407, 408, 412, 424, 428, 430, 431, 465, 474, 480, 483—487, 491, 492, 494—496, 498, 503, 517, 522—524, 532, 534, 536, 539, 540, 541, 548, 550, 571, 577
Корабия (Корабие), пристанище на р. Дунав в Румъния срещу с. Гиген — 292, 401, 415, 418, 432, 434
Корията — вж. с. Ясъкория
Котел (Казан), гр. — 557, 559, 560, 561, 562
Котленско — 388, 556, 560
Коюнтепе (Овчехълмие), хълмисти разклонения на Сащинска Средна гора и област в Пазарджишко — 532, 534
Крайова, гр. в Румъния — 25, 26, 29, 30, 61, 71, 113, 164, 169, 193, 205, 232, 234, 242, 243, 245, 250, 266, 267, 271, 276, 279, 281, 292, 297, 300, 302, 309, 312, 313, 389, 403, 432, 530
Крамолин, с. в Севлиевско — 396
Красново — вж. с. Крастово
Крастово (дн. Красново), с. в Пловдивско — 521, 522, 526, 532, 534, 535
Крижевац, гр. в Югославия — 348
Крим, п-ов в УССР — 108, 588
Кричим (Кръчма), с. в Пловдивско — 329, 331, 332, 522, 527, 534, 535
Кричимски манастир «Света Богородица» («Св. Дева Мария») — 522, 527, 534, 535
Кричимски манастир «Свети Врачеви» («Св. Козма и Дамян»), Кричимско — 522, 527, 534, 535
Крумово — вж. с. Паша махала
Кръчма — вж. с. Кричим
Кукла, хълм при Панагюрище — 586, 587
Кула — вж. с. Кула Касапли
Кула Касапли (Кула, дн. Ивайло), с. в Пазарджишко — 522, 533—535
Кулели Бургас — гара в Източна Тракия по линията Одрин—Цариград — клон Дедеагач — 260—262, 269, 270
Кулех (?), с., изцяло унищожено във въстанието — 521, 527
Кумурова — вж. Комарево
Курткьой — вж. с. Куртово Конаре (?)
Куртово Конаре (Курткьой (?), Джунджилар), с. в Пловдивско — 275, 288, 289, 295, 296, 329, 332
Куручешме (дн. Горски извор), с. в Хасковско — 537, 538
Кусково, курортно селище близо до Москва — 480, 481, 483
Къмпина, гр. в Румъния — 91
Кюмюрджи чифлик (дн. Въглен), с. в Сливенско — 557, 560, 561
Кюстендил — 223
Кюстендилско — 566, 568, 569
Кючюккьой (?) — 387, 388

Лалекьой (дн. Климаш), с. в Поляновградско — 387, 388
Левка (Левки), с. в Свиленградско — 383, 384
Левскиград — вж. гр. Карлово
Левскиградско — вж. Карловско
Ленинград — вж. гр. Петербург
Лесичово (Лисичево), с. в Пазарджишко — 522, 527, 533, 535
Линц, гр. в Австрия — 510
Лисец, връх в Средна гора, под който се намира местността Оборище — 585, 588
Литаково (Лютаково), с. в Ботевградско — 102, 103
Ловеч, гр. — 291, 357, 396, 397, 459, 460, 474
Ловни дол, с. в Севлиевско — 474
Ловчанско — 301
Лозарево — вж. с. Комарево
Лозен — вж. с. Горни Лозен
Лом (Лом Паланка), гр. — 33, 34, 175, 215, 225, 285, 286, 417, 419, 420, 423, 434, 445, 457, 474, 488
Лом паланка — вж. гр. Лом
Ломско — 402
Лондон (Лондра), столица на Великобритания — 201, 261, 269, 283, 285, 286, 307, 315, 319, 335, 338, 340, 341, 346, 350, 370, 381, 385, 387, 422, 455, 478, 498, 509, 515, 520, 522, 526, 531, 547, 549, 551, 554, 560, 566, 573
Лютаково — вж. с. Литаково
Лясковец, гр. — 27, 126, 337, 338, 395
Ляхово, с. в Пазарджишко — 533, 534, 535

Магурели — вж. Турну Магурели
Майка планина — вж. Стара планина
Македония — република в Югославия — 7, 58, 564, 566, 569
Мала Азия (Анадол) — 375, 376
Малешево (Малешевско), долината на р. Брегалница в Македония между пл. Голак и Малешевската пл. — 564, 568
Малешевско — вж. Малешево
Малина (Горна или Долна), с. в Софийско, дн. в Елинпелинско — 565
Малки изворник (Изворник) — 148, 155
Малко ченге (Ченгя, дн. Карагеоргиево), с. в Айтоско — 395, 397
Мало Конаре — вж. с. Доганово Конаре
Манастир Дряновски — вж. Дряновски манастир
Манастир Рилски — вж. Рилски манастир
Манастир «Света Дева Мария» — вж. Кричимски манастир «Света Богородица»
Манастир «Свети Козма и Дамян» — вж. Кричимски манастир «Свети Врачеви»
Манчестер, гр. във Великобритания — 573
Маньово бърдо, местност при Панагюрище — 586, 587, 588
Марица, р. — 269, 270, 475, 485, 486, 495
Марица — вж. гара Търново-Сеймен
Марсилия, гр. във Франция — 576
Мартиново — вж. с. Влашко село
Махалата — вж. с. Балван махала
Мачин, гр. в Румъния на р. Дунав срещу гр. Браила — 579
Медвен (Папазкьой), с. в Котленско — 246, 386, 388, 559, 560, 562
Медет, местност при Панагюрище — 586
Мехмечкьой (Мемечкьой, дн. Росен), с. в Бургаско — 478, 479
Мечка (дн. Оборище), с. в Панагюрско — 492, 495, 522, 527, 533, 535, 586
Микре (Микра), с. в Ловчанско — 397, 474
Милево — вж. с. Сатабегово
Михайловградско — 566
Михалич, с. в Свиленградско — 464, 465
Михалци, с. в Павликенско — 376
Мичурин — вж. гр. Василико
Могилино — вж. с. Хюджекии
Могилица — вж. гр. Турну Магурели
Молдова, област в Румъния, между Карпатите и р. Прут — 42
Момчилградско — вж. Султан Ери
Москва, столица на СССР — 122, 147, 309, 357, 373, 409, 424, 457, 481, 483, 484, 517, 523, 585
Мусина, с. в Павликенско — 376
Мустафа паша (дн. Свиленград), гр. — 381
Мътеница — вж. с. Айрене

Неготин, гр. в Югославия — 25
Нейково (Некокьой), с. в Котленско — 557, 560, 561
Немско — 139
Николаев, гр. в УССР — 65, 66, 77, 179, 209, 211, 311, 352, 353, 457
Никопол, гр. — 580
Ниш, гр. в Югославия — 153, 285, 287, 498, 499, 563, 564, 565
Нова Загора, гр. — 357
Нова махала (дн. Априлово), колиби в Габровско — 514, 515
Нов град, с. в Свищовско — 277
Новозагорско (Ени Загорско) — 396, 397, 405, 475
Ново село (Еникьой), с. в Троянско — 370, 469, 470, 472, 522, 541, 547, 555, 556, 570, 571
Новоселско (дн. Елинпелинско) — 553, 555, 556, 566

Оборище (местност при Панагюрище, под в. Лисец) — 495
Оборище — вж. с. Мечка
Оваджик — вж. с. Българско Оваджик
Овча могила, с. в Свищовско — 571
Овчехълмие — вж. Коюитепе
Одеса (Адиса), гр. в Украинска ССР — 77, 78, 96, 101, 107—111, 139, 140, 148, 151, 160, 165, 166, 179, 181, 182, 206, 233—235, 313, 342, 406, 424, 452, 453, 471, 480, 481, 484 491
Одрин (Адрианопол, Едирне, Едерне, Едренс, Едрине), гр. в Турция — 14, 15, 22, 56, 71, 200, 201, 260—264, 267—270, 282, 283, 297, 298, 303, 306—309, 311, 318—320, 324, 334, 335, 344—348, 351, 352, 359, 366, 367, 376, 380, 381, 383, 384, 396, 404—406, 427, 430, 431, 436, 454, 460, 461, 463, 464, 465, 478, 479, 495—499, 509—513, 515—517, 522—524, 545, 547, 550, 552, 553, 577
Одринско — 384
Окжуларе — вж. с. Аджиларе
Олджулар — вж. с. Аджиларе
Олтеница, гр. в Румъния, на р. Дунав, срещу Тутракан — 217, 241, 293, 328, 394, 420, 466
Омуртаг — вж. гр. Осман Пазар
Оренбург, област на юг от Башкирия дн. БАССР) с главен град Оренбург (дн. Чкаловска област в РСФСР с главен град Чкалов) — 154
Орхание (дн. Ботевград), гр. — 26, 27, 180, 181, 357, 396, 495, 580
Орханийско (дн. Ботевградско) — 103
Оршова, гр. в Румъния, на брега на р. Дунав — 50, 167, 170, 432, 443
Оряховица — вж. Горна Оряховица
Оряхово (Ряхово, Рахово), гр. — 87, 123, 175, 227, 292, 401, 402, 419, 420, 434, 435, 444—446, 472, 571, 578, 580
Оряховско — 292, 444, 458, 490, 580
Осиково, с. в Девинско — 331, 486
Осипенко — вж. гр. Бердянск
Осман Пазар (дн. Омуртаг), гр. — 557, 558, 560, 561
Отлукьой — вж. гр. Панагюрище
Оункьой — вж. Конуш
Охрид, вж. гр. — Горна Оряховица
Охридско — 569

Павликенско — 379, 397, 475, 573
Пазар — вж. гр. Татар Пазарджик
Пазарджик — вж. гр. Добрич
Пазарджик — вж. гр. Татар Пазарджик
Пазарджишко — вж. Татарпазарджишко
Паланка, с., напълно разрушено през въстанието — 522, 527
Памидово — вж. с. Шахларе
Панагюрище (Отлукьой), гр. — 15, 101, 102, 122, 174, 248, 249, 258—265, 269, 270, 274—276, 282—286, 297, 302, 303, 305—309, 311—313, 319, 326—328, 334, 335, 345, 346, 357, 372, 375, 376, 407, 408, 412, 424, 428, 430, 431, 465, 474, 475, 480, 483—487, 489, 491—494, 503, 506, 517—521, 524—526, 532, 533, 535, 541, 555, 571, 584, 587, 588
Панагюрската гора — 494
Панагюрски балкан — 586
Панагюрско — 174, 249, 307, 486, 492, 522, 523, 534, 541, 587
Панаскьой — вж. с. Медвен
Папазли (дн. Поповица), с. в Асеновградско — 537, 538
Париж, столица на Франция — 72, 92, 100, 101, 137, 206, 207, 241, 566, 573
Пастуша, с. в Пловдивско — 521, 522, 526, 532, 535
Паша махала (дн. Крумово), с. в Асеновградско — 246
Перущенски манастир «Свети Тодор», Перущенско — 329, 331, 332, 522, 527, 534, 535
Перущица, с. в Пловдивско — 288, 289, 295, 296, 297, 326—333, 335, 409—411, 413, 414, 428, 429, 431, 475, 485, 486, 496, 498, 518, 521, 522, 524—527, 532, 534, 535, 545, 546, 552
Петербург (Сан Петербург, Петроград, дн. Ленинград), гр. в РСФСР — 66, 96, 97, 109, 122, 139—141, 143, 162, 163, 180, 181, 407, 457, 471, 472, 475, 527, 528, 529, 532, 534, 536, 537, 538
Пет могили — вж. с. Бештепе
Петрич (дн. Средногорец), с. в Пирдопско — 522, 527, 533—535, 555, 584
Петроград — вж. гр. Петербург
Пеща — вж. гр. Будапеща
Пещера, гр. — 396, 485, 486, 496, 498, 504, 520, 526, 543, 549, 550, 551, 555
Пещерско — 512, 522, 534, 544, 553, 555, 556, 573
Пива, гр. в Югославия — 57, 395
Пикет — вж. гр. Бекет
Пирдоп, гр. — 357, 395
Пирдопско — 475, 522, 534, 554, 555, 587
Пирот, гр. в Югославия — 312, 313, 347, 563, 565
Пиротско — 100, 369, 474, 475, 495, 552, 566, 568, 569, 573, 575
Питещ (Питещи), гр. в Румъния — 30
Пиянечко, област по р. Горна Брегалница, заедно с Кюстендилско — 564
Плачка, с. в Дряновско — 377
Плевен, гр. — 291, 350, 351
Пловдив (Филипопол, Филибе), гр. — 9, 10, 13, 97, 122, 128, 218, 220, 222, 224, 225, 244—246, 248, 249, 256, 258, 259, 261—266, 268—270, 274—276, 278, 282—284, 287—289, 295—299, 302, 304, 306, 307, 308, 314, 315, 318—320, 326, 327, 329—333, 335, 336, 340, 341, 345—347, 351, 357, 359, 365—367,

372, 375, 376, 405, 406, 408, 410—412, 414, 427—432, 463, 464, 469, 470, 475, 476, 480, 481, 484—489, 492, 494—499, 503, 504, 506, 509, 510—512, 515—520, 522—529, 532—539, 541—545, 547—555, 567, 575, 576, 580, 581, 584, 585, 588
Пловдивско — 275, 289, 296, 339, 407, 411, 475, 476, 484—486, 522, 523, 534, 541, 544, 547, 553, 562, 566, 573
Плоещ, гр. в Румъния — 30, 94, 149, 291, 476
Поибрене, с. в Панагюрско — 522, 527
Поляновградско — вж. Карнобатско
Попинци, с. в Панагюрско — 533, 535
Попкьой — вж. гр. Попово
Поповица — вж. с. Паназли
Попово(?) (Попкьой), гр. — 396
Прага, столица на Чехословакия — 147, 309, 311, 373, 465, 480, 483, 484, 487, 491, 492, 493, 505, 506
Прасадин Дервент—вж. гр. Клисура
Предел, гара в Румъния — 476
Призрен, гр. в Югославия — 474
Прилеп — вж. с. Доброл
Прилепско — 568, 569
Пуцита — вж. гр. Ъмпуцита
Първомай — вж. Хаджиелес
Първомайско — вж. Хаджиелеско
Пятра, селище в Румъния — 25, 26

Равни, с.(?) в Търновско(?) — 474
Равногор — вж. с. Ясъкория
Рагуза — вж. гр. Дубровник
Радилово, с. в Пещерско — 521, 522, 527, 533, 535, 555
Радомир, гр. — 563
Радомирско — 564
Радуевац, гр. в Югославия на границата с Румъния — 225, 416, 418, 433, 445
Разград, гр. — 143, 177—179, 185, 202, 213, 214, 217, 375, 500
Разградско — 385
Разлатица (Разлатна), местност в Панагюрско — 585
Разлатна — вж. местност Разлатица
Разловча, с. в Малешево в Македония — 564
Разлог (Разтоки), гр. — 474, 522
Раковица — вж. с. Голяма Раковица
Раково, с. в Котленско — 246
Рахово — вж. гр. Оряхово
Ресенско (Реенско) — 569
Рибник вълчи(?), селище в Югославия — 50
Рила, пл. — 357
Рилски манастир — 344, 357
Родопите (Родолски пл.), пл. — 7, 275, 276, 329, 332, 410, 414, 485, 486, 496, 498, 518, 524, 534, 549, 551
Родопски планини — вж. пл. Родопи
Родопско — 274
Розвоо — вж. с. Чанакчиево
Росен — вж. с. Мехмечкьой
Румелия — 387, 388
Румъния — **10**, **12**, **14**, 19, 23, 27, 35, 36, 37, 42, 48,49, 60, 72, 74, 100, 101, 108, 110, 112, 121, 131, 138, 147, 148, 151, 154, 167, 169, 179, 191, 194, 202, 237, 273, 312, 320, 357, 358, 368, 375, 397, 400, 457, 476, 505, 589
Рупчос, котловина по горното течение на р. Чая — 532, 535
Русе (Русчук, Русчо, а в комитетската кореспонденция — Тръстеник и Тутракан), гр. — 19, 20, 24, 28, 32, 37, 39, 40, 52—56, 58, 64, 66—70, 73, 74, 76, 79—84, 87—89, 99, 106, 121, 123, 126, 130—133, 143—145, 147, 149, 157—159, 167, 170—172, 174, 176—178, 181, 183, 184, 185, 187—189, 193, 194, 198, 202, **203**, 208, 212—214, 216, 217, 224, 226, 227—**231**, 233, 236—**240**, **241**, **242**, 256, 257, **263**, 265, 270, **277**, **279**, 284, 286, 292, 293, 297, 299, 300, **301**, **302**, 315, 316, 318, 321, 322, 324, **325**, **326**, 328, 337, 338, 343, 349, 350, 351, 354, 363, 364, 367—371, 374, 375, 380, 385, 386, 391, 396, 397, **398**, **400**, **401**, 421, 422, 423, 426, 434, **444**, 452, 453, 468, 469, 474, 488, 499—501, 507, 530, 531, 555, 564, 575, 576
Русенско (Русчушко) — 216, 220, 227, 374, 375
Русия (дн. СССР) — 8, **14**, 25, 45—47, 77, 91, 109—112, 118, 139, 141, 143, 147, 148, 154, 166, 196, 206, 232, 233, 235, 312, 313, 358, 359, 395, 397, 410, 413, 428, 431, 457, 458, 481, 484, 528, 529, 569, 573, 574, 585
Русчо — вж. гр. Русе
Русчук — вж. гр. Русе
Русчушко — вж. Русенско
Ряховица — вж. гр. Горна Оряховица и с. Долна Оряховица
Ряхово — вж. гр. Оряхово

Сакча — вж. гр. Исакча
Самоводене, с. в Търновско — 171, 203, 205
Самоков, гр. — 22, 223, 260, 262, 287, 357, 359, 395, 474, 563
Сан Петербург — вж. гр. Петербург
Сараджа — вж. с. Царацово
Саранбей (дн. Септември), гара в Пазарджишко — 260—262, 306—308
Сарая, с. в Пазарджишко — 521, 522, 526
Саръгьол (Варъгьол, дн. Блатница), с. в Пазарджишко — 521, 522, 526, 532, 534, 535
Сатабегово (дн. Милево ?), с. в Асеновградско — 537, 538
Сбор — вж. с. Джумая

Света Петка, местност при Панагюрище — 586
Свети Никола, хълм при Панагюрище — 586
Свети Спас — вж. с. Сотир
Свиленград — вж. гр. Мустафа паша
Свищов, гр. — 19, 28, 124, 140, 141, 155, 156, 159, 161, 167, 172, 183, 184, 240, 277, 291, 392, 469, 472, 474, 500, 571, 578
Свищовско — 275, 277, 571, 573
Свобода — вж. с. Кепели
Севастопол, гр. в Кримския п-ов в УССР — 108, 109
Северин — вж. гр. Турну Северин
Северна България — 12, 471, 520, 522, 539, 569
Севлиево, гр. — 223, 291, 337, 338, 349—351, 469, 470, 519, 525, 556, 571
Севлиевско — 349, 350, 397, 573
Семихча (дн. Клокотница), с. в Хасковско — 537, 538
Сен Жан д'Акр — вж. гр. Акя
Септември — вж. гара Сарамбей
Серес — вж. гр. Горна Оряховица
Сешикашла — вж. с. Ишикашли
Силистра, гр. — 174
Симферопол, гр. в п-ов Крим в УССР — 585, 587
Синджирли (дн. Веригово), с. в Левскиградско — 519, 521, 522, 525, 526, 532, 534, 544, 547
Ситово, с. в Пловдивско — 475, 536, 539, 540
Скала — вж. с. Каябаш
Скопие, гр. в Югославия — 482, 574
Скопско — 568, 569
Славовица, с. в Пазарджишко — 521, 527, 533, 535
Слатина, гр. в Румъния — 25, 26, 30
Сливен (Слимниа, Сливно), гр. — 57, 84, 86, 107, 127, 195, 246, 247, 257, 263, 264, 273, 274, 287, 291, 345, 346, 357, 360, 365, 383, 384, 386, 387, 388, 396, 397, 405, 454—456, 469, 477—479, 482, 493, 494, 519, 522, 525, 555—559, 561, 562
Сливенски балкан — в Източна Стара планина — 557, 560
Сливенско — 309, 311, 344, 386, 560
Сливно — вж. гр. Сливен
Слимниа — вж. гр. Сливен
Сломер, с. в Павликенско — 571
Смилец — вж. с. Ерели
Смирна, гр. в Мала Азия — 549, 550
Смолянско — 522
Смурда (Смърдан), пристанището на гр. Гюргево — 451, 452
Созополъ, гр. — 314, 315
Солун, гр. — 301
Сопот (Акчеклисе — Бяла черква, дн. Вазовград), гр. — 285, 286, 331, 333, 357, 397, 427, 474, 556, 580
Сотир (дн. Свети Спас), с. в Пловдивско — 339, 533—535, 539, 541
Софийско — 167, 552, 562, 565, 566
София, гр. — 10, 11, 15, 20, 21, 22, 23, 27, 31, 32, 37, 38, 43, 46, 49, 50, 51, 56, 57, 61, 69, 75, 79, 82, 85, 92, 94, 95, 97, 101, 102, 104, 113, 117, 118, 125, 127, 128, 132, 134, 137, 138, 140, 144, 146, 156, 157, 158, 163, 166, 167, 168, 169, 171, 173, 176, 192, 193, 195, 197, 198, 207, 209, 211, 220, 226, 228, 229, 234, 243, 244, 245, 248, 249, 256, 259, 267, 268, 272, 275, 280, 281, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 292, 293, 294, 296, 304, 309, 320, 323, 327, 336, 340, 344, 347, 349, 355, 357, 366, 369, 374, 379, 384, 393, 394, 397, 405, 411, 455, 461, 463, 464, 467, 469, 470, 472, 475, 478, 480, 489, 495, 498, 499, 520, 526, 528, 529, 531, 534, 536, 538, 549, 562—564, 566, 577, 578, 580, 585
Средна гора, пл. — 274, 276
Средногорец — вж. с. Петрич
Средногорие — 274
Сръбско — вж. Сърбия
Сталин — вж. гр. Брашов
Сталин — вж. гр. Варна
Сталинско — вж. Варненско
Стамбул — вж. гр. Цариград
Станимака (дн. Асеновград), гр. — 543, 544, 577
Станимашко (дн. Асеновградско) — 246, 376, 512, 538, 544, 547
Станке Димитров — вж. гр. Дупница
Стара Загора (Ески Заара, Ески Загара, Ески Загра, Ески Захра, Зара, Заара, Загара, Загра, Захара), гр. — 30, 31, 33, 45, 55, 56, 57, 101, 102, 200, 201, 218—221, 260, 261, 303, 304, 335, 336, 357, 427, 474, 516, 522, 523, 545, 547, 555, 556
Стара планина (Балкана, Майка-планина) — 19, 20, 35, 36, 39, 43, 44, 46, 118, 136, 207, 241, 262, 267—270, 274, 276, 285, 287, 291, 298, 306—308, 311—315, 318—320, 337, 338, 344, 349, 351, 357, 363, 364, 369, 370, 387, 388, 404, 405, 469, 470, 500, 517, 520, 526, 530
Стара Сърбия — 62, 63
Старозагорско — 37
Старо Ново село (Еникьой, Чанакчилар Еникьой, дн. Старосел) с. в Пловдивско — 370, 489, 490, 520—522, 526, 532, 534, 542, 544, 547
Старосел — вж. с. Старо Ново село
Стрелица — вж. с. Стрелча
Стрелча (Стрелица), с. в Панагюрско — 249, 306—308, 485, 486, 521, 522, 527, 533, 535, 586
Струмица, гр. в Югославия — 564
Струмишко — 569

Сулина (Сулин), гр. на р. Дунав в Румъния — 452, 453
Султан ери, областта по средното течение на р. Арда — 258, 259
Сърбия (Сръбско), дн. република на Югославия — **14**, 20, 21, 36, 41, 43, 44, 49, 50, 60, 62, 63, 74, 75, 120, 121, 132, 141, 143, 147, 148, 151—154, 165, 166, 167, 176, 179, 180, 197, 210, 211, 218, 219, 221, 254, 255, **280**, 285, 286, 291, 299, 300, 312, 313, 322, 323, **340**, 357, 358, 363, 364, 457, 458, 465, 492, 495, 499—502, 529, 530, 552, 554, 555, 564, 578, 585
Сыртхарман (дн. Горно Вършило), с. в Пазарджишко — 521, 522, 527, 533, 534, 535, 552
СССР — 141, **143**, **264**, **267**, **298**, **367**, **452**, **513**, **529**, **534**, 538
Тамрак — вж. с. Тъмръш
Тамръш — вж. с. Тъмръш
Татар Базарджик — вж. Татар Пазарджик
Татарево, с. в Първомайско — 537, 538
Татар Пазарджик (Пазар, Базарджик, Татар Базарджик, дн. Пазарджик), гр. — 122, 173, 244, 248, 249, 258—264, 282, 283, 287, 291, 297, 298, 306—308, 312, 313, 320, 321, 344, 347, 351, 357, 365, 424, 464, 492, 495, 497, 499, 504, 506, 509, 515, 517, 518—520, 523—526, 541, 542, 543, 545, 549, 551—555, 568, 577, 585—589
Татарпазарджишко (дн. Пазарджишко) — 122, 244, 261, 267, 296, 298, 307, 367, 407, 411, 430, 464, 484—486, 496, 504, 510, 522, 523, 534, 541, 553, 555, 562, 578, 587
Текир (Текира, Тескира, дн. Триводица), с. в Пазарджишко — 522, 527, 533, 534, 535
Текия, гр. в Югославия — 167
Тесалия, обл. в Гърция — 105
Тескира — вж. с. Текир
Тетевен (Тетевене), гр. — 357, **369**, 396
Тетевенско — 573
Тетово (Калканделен), гр. в Югославия — 395, 580
Толбухин — вж. гр. Добрич
Тополово, с. в Харманлийско — 543
Тракия — 323, 569
Тревненско — 369
Триводица — вж. с. Текир
Триест (дн. в свободната територия Триест), гр. — 98
Троян, гр. — 49, 93, 167, 168, 199, 271, 291, 312, 313, 357, 395, 396, 422, 459, 460, 469, 470, 578, 579
Троянски манастир — 472
Троянско — 309, 311, 369, 370, 469, 472, 522, 541, 547, 556, 573
Трънско — 100
Тръстеник — вж. гр. Русе — 190
Трявна, гр. — 291, 369, 370, 396
Тулча, гр. в Румъния — 147, 174, 380, 395, 452, 453, 578
Тулчанско — 42
Турия, с. в Казанлъшко — 396, 580
Турну — вж. гр. Турну Магурели
Турну Магурели (Турну, Магурели, Могилица), гр. в Румъния, срещу гр. Никопол — 25—30, 37, 49, 50, 56, 57, 73, 78, 93, 94, 107, 112, 117, 125, 129, 138, 146, 165—168, 170, 192, 196, 273, 274, 280, 287, 325, 349, 368, 371—373, 395, 396, 415, 418, 432, 434, 435, 437, 444—447
Турну Северин (Северин), гр. в Румъния, срещу гр. Кладово — 20, 21, 23—27, 30, 33, 34—36, 43, 44, 49—52, 94, 112, 113, 128, 129, 164, 165, 167, 168, 196, 312, 313, 415, 417, 419, 432, 435, 444, 445, 446, 481, 483
Турско — вж. Турция
Турция (Турско) — 8, 15, 19, 26, 35, 36, 44, 46, 55, 62, 63, 73, 96, 109, 152—155, 161, 209—212, 219, 221, 260, **261**, 262, 264, **283**, **286**, 304, 305, **307**, 311, **315**, **319**, **335**, **338**, **346**, **350**, 370, **385**, 409, 413, **422**, 424, 472, **478**, 487, 498, 516, **522**, 523, **531**, **549**, 552, 554, **560**, **570**
Тутракан — вж. гр. Русе
Тутракан, гр. — 241, 500
Тъмръш (Тамръш, Тамрак), с. в Родопите, дн. присъединено към с. Осиково, Девинско — 329, 331—333, 485, 486, 521, 526
Търговище — вж. гр. Ески Джумая
Търново (в комитетската кореспонденция и Асеновград), гр. — 19, 28, 37, 38, 55, 69, 73, 76, 79, 80, 83, 85, 103, 113, 116, 123, 126, **127**, 132, 155, 198, 203, 216, 262, 285, 286, 292, 299, 312, 313, 315, 322, 324, 337, 338, 342, 343, 350, 351, 369—371, 396, 452, 453, 468—471, 474, 477, 493, 494, 500, 507, 514, 515, 519, 525, 553, 554, 557, 560, 576, 577, 579
Търново Сеймен (дн. Марица), гара в Харманлийско — 537, 538
Търновско — 103, 125, 208, 309, **311**, 379, 396, 499, 500, 571

Узунгерен (Дълги Герен, Герен, дн. Беловица), с. в Пловдивско — 521, 522, 526, 532, 534, 535
Усачли (?), с. напълно разрушено през въстанието — 522, 527
Устина, с. в Пловдивско — 329—332, 545, 547

Филибе — вж. гр. Пловдив
Филипопол — вж. гр. Пловдив
Франция — 206, 210, 211, 453, 454, 456
Фундени, гр. в Румъния — 38, 42, 43, 344

Хаджиелес (Аджиелес, дн. Първомай), гр. — 537, 538, 544
Хаджиелеско (дн. Първомайско) — 537, 538, 544

Хаджилии (дн. Юнаците), с. в Пазарджишко — 533—535
Хаджи Симоновата кория, местност при Панагюрище — 587
Хайделберг, гр. в Германия — 147, 510
Хайнито (Хайнето, дн. Генерал Гурково), с. в Казанлъшко — 48
Хану Конаки, гара в Молдова, Румъния — 38, 41, 42
Харков, гр. в УССР — 585, 587
Харманли, гр. — 33, 55, 56
Харманлийско — 538
Хасково (Хаскьой), гр. — 258, 259, 537, 538, 543, 545, 547
Хасковско — 537, 538, 542, 544
Хаскьой — вж. гр. Хасково
Херцеговина (Ерцеговина, Герцеговина, дн. заедно с Босна съставляват република в Югославия) — **13**, 34, 36, 52, 57, 61, 63, 73, 107, 113, 152, 155, 206, 207, 209—211, 218, 220, 221, 222, 247, **261**, 262, **283**, **286**, **307**, **315**, **319**, **335**, **338**, **346**, **350**, 351, **370**, **385**, 395, **422**, 464, **498**, 516, 523, 569
Ходжиново (Ходжиеново, дн. Богданица), с. в Асеновградско — 537, 538, 544
Хюджекии (дн. Могилино) с. в Беленско — 215, 216

Царацово (Сараджа), с. в Пловдивско — 274, 276, 408, 412, 521, 522, 526, 532, 535
Царева ливада (дн. Върбаново) с. в Дряновско — 377, 378, 379
Царевград — вж. Цариград
Царево село, гр. в Пиянечко, Македония — 564
Цариград (Константинопол, Царевград, Стамбул, Истамбул), гр. в Турция — **12**, 44, 45, 71, 73, 97, 101, 102, 105, 109, 117, 122, 128, 139, 175, 200, 201, 205, 218, 222, 223, 244, 245, 248, 256, 258, 260—264, 267—269, 274, 282, 284—286, 288—290, 295—298, 302, 306—308, 314, 315, 318, 326, 327, 334—337, 340, 341, 344, 345, 346, 349, 351, 352, 359, 365—367, 369, 375, 380, 383, 385, 386, 404, 407, 410, 411, 421, 427, 451, 453, 454, 456, 460, 461, 463, 468, 469, 472, 477, 478, 480, 484, 487, 491, 492, 494, 496—499, 503, 504, 506, 511—514, 516, 522, 523, 527, 528, 530, 539, 540, 542, 545, 551, 553—556, 559, 565, 566, 567, 569, 570, 573, 575, 577, 580
Ценино — вж. с. Каймакли
Церово, с. в Пазарджишко — 522, 527, 533, 535
Цибра паланка (дн. Горни Цибър (?), с. в Ломско — 402
Цинга, с. в Дряновско — 377, 378

Чанакчиево (дн. Розово), с. в Пещерско — 533, 534, 535
Чанакчилар Еникьой — вж. с. Старо Ново село, Пловдивско
Ченгя — вж. с. Малко Ченге
Червена вода, с. в Русенско — 19, 40, 69, 375
Черковното бърдо, хълм при Панагюрище — 586
Черна гора (Черногорие, Черногория) — дн. република в Югославия — 154, 210, 211, 585
Черни връх — вж. с. Каратепе
Черногорие — вж. Черна гора
Черногория — вж. Черна гора
Чехия (Бохемия, дн. Чехословакия) — 81, 465
Чехословакия — вж. Чехия
Чешнегирово (Карпус енимахле), с. в Асеновградско — 537, 538
Чипровски манастир — Михайловградско — 563
Чинровци, с. в Михайловградско — 563
Чирпан, гр. — 244, 545
Чирпанско — 396, 475
Читак (дн. Бяла река), с. в Първомайско — 537, 538
Чурен (Чойрен), с. в Пловдивско — 329, 331—333

Шабла, с. в Балчишко — 395
Шахалар, вж. с. Шахларе
Шахларе (Шахалар, дн. Памидово), с. в Пазарджишко — 521, 522, 527, 353—535
Швейцарски Алпи — 494
Шейтанджик (дн. Гара Хитрино), гара в Коларовградско — 337, 338, 339
Шипка, с. в Казанлъшко — 357
Шоплука — 171, 172, 183, 291
Шопско — 291
Шумен (Шумла, дн. Коларовград), гр. — 108, 110, 115, 143, 144, 174, 175, 177—179, 185, 186, 202, 203, 219, 221, 238, 284, 286, 307, 308, 338, 343, 375, 396, 397, 468, 500
Шуменско (дн. Коларовградско)—174, 338
Шумла — вж. гр. Шумен
Щит — вж. с. Юскюдар
Щърково, с. в Пазарджишко — 522, 527, 533—535

Ъмпуцита (Пуцита), селище на юг от Болград — 379

Южна България — **12**, 284, 323, 569
Южна Русия — 108, 312, 313, 424
Юнаците, вж. с. Хаджили
Юруците (Юрушките махали, дн. Боримечково), с. в Панагюрско — 586
Юскюдар (дн. Щит), с. в Свиленградско — 464, 465
Ямбол (Ямболи), гр. — **7**, 260, 261, 287, 334—336, 357, 380, 381, 383, 384, 387, 388, 404, 405, 454, 477, 478, 479, 541
Ямболи — вж. гр. Ямбол
Ямболско — 405, 478, 479, 483, 522, 541, 570
Янтра, р. — 514
Ясъкория (Корията, дн. Равногор), с. в Пещерско — 521, 522, 526, 555
Яш, гр. в Румъния — 30

ПРЕДМЕТЕН ПОКАЗАЛЕЦ

Абаджии — 49, 125
Абазги — 472, 573
Абдуларци — 541
Австрийско правителство — 452, 453
Автономия — 35, 36, 572
Адвокати — 497, 499
Адютанти — 410, 414, 428, 431
Азиатски департамент — 258, 259
Албанци — 345, 346
Александрийци — 278
Американци — 527, 528, 569
Амнистия — 482, 572
Анадолци — 378
Ангарии — 536
Английска политика — 573
Английска флота — 573, 574
Английско правителство — 481, 509, 520, 526, 566, 569, 574, 575
Англичани — 334, 336, 547, 569
Анкети, анкетни комисии — 275, 276, 295, 296, 329—333, 352, 410, 411, 414, 429, 431, 468, 478, 479, 497, 498, 516, 518, 519, 523, 525, 537, 538, 545, 547, 553, 554, 566, 567, 572
Априлско въстание (общо) — 19, 20, 22, 23, 27, 31—39, 41—45, 47—49, 54, 55, 61—63, 66, 68, 69, 71, 74, 75, 81, 85, 89—94, 96, 97, 100—105, 107—117, 120—124, 127—129, 131—135, 137—139, 143, 144, 146—148, 151, 153, 154, 165—167, 169—179, 181, 182, 186, 187, 194, 196, 198—200, 202, 203, 206—211, 214—216, 218—224, 226, 227, 232, 239, 240, 244, 248—250, 253, 255, 256, 258—265, 267—276, 279, 280, 282, 283, 285—287, 291, 293, 297—309, 311—315, 320—324, 326—328, 335, 336, 340—344, 347, 349—352, 356—359, 363—367, 369—372, 374, 375, 380, 381, 383, 385, 386, 389, 397, 399, 404—410, 412—414, 421, 422, 424, 428—431, 457—459, 461, 465, 467, 469—472, 476, 480, 481, 483, 484, 487, 491—495, 497, 499, 500, 503, 506, 510—512, 514, 515, 517, 519, 523, 525, 530, 531, 542, 547, 551, 553—556, 565, 566, 570, 575, 585, 588
Аптеки, аптекари — 85, 116, 117, 162, 181, 182, 203, 205, 363, 364, 417, 419
Арести — 149, 172, 244, 267—269, 284—286, 288, 289, 306, 321, 324, 334, 336—339, 350—352, 359, 376, 381, 384, 405, 423, 425, 430, 432, 453—456, 468, 490, 496—499, 503, 504, 516, 517, 523, 524, 528, 529, 541, 548, 550, 570, 576
Арменци — 29, 220, 222, 475, 547
Арнаути — 578
Арсенали — 70
Артилерия, артилеристи — 318, 320, 334, 335, 453—455, 477, 479

Бакали — 161, 508, 577
Бани — 320, 359, 492
Банки — 342, 481, 497, 499
Барут — 50, 85, 93, 160, 161, 180, 199, 200, 213, 214, 220, 222, 291, 307, 309, 318, 319, 322, 334—336, 355, 356, 363, 364, 377, 379, 391, 392, 421, 494, 508, 546, 585, 586
Батачани — 545, 580, 584
Башибозуци — 256, 258, 259, 267, 268, 274, 276, 288, 289, 297, 298, 302, 303, 305—307, 309, 318—320, 326, 327, 330, 331, 333—335, 344—346, 351, 352, 366, 367, 375—378, 380, 381, 383, 384, 386—388, 404, 405, 408, 412, 428, 430—432, 453—457, 457, 460, 461, 475, 477—479, 482, 485—487, 489, 492, 506, 518—521, 524—526, 532, 534, 537, 538, 540—544, 546, 548—553, 555—564, 571, 578
Бежанци — 35, 36, 45, 46, 78, 109, 263, 264, 351, 376, 380, 381, 510, 518, 520, 524, 526
Бейове — 306, 308, 405, 406
Берлинска конференция (Берлински меморандум от 1/13. V. 1876 г.) — 320
Бесилки — 28, 421, 422, 471, 482, 489, 512, 521, 526, 530—532, 534, 535, 552
Бинбашии — вж. Офицери
Бинокли — 58, 85, 320
Бирници — 282, 283
Благодарствени адреси и писма — 312, 313, 572
Благотворителни комитети — 505, 506
Божанкалии — 471
Бойковци — 475, 540
Болести — 26, 56, 83, 84, 87, 92, 189, 424, 471, 480, 481, 511, 528, 529, 559, 562
Болници — 50, 56, 363, 364
Бомбардировки — 334, 335, 411, 414, 429, 431, 533, 535, 570
Брациговци — 359, 365
Българска екзархия — 222, 245, 246, 289, 318, 381, 506, 545, 564, 573
Българска емиграция — 25, 29, 30, 37, 41, 48, 49, 72, 77, 89, 90, 93—96, 98, 100, 108—111, 113, 115, 117, 120, 121, 131, 137, 138, 141, 142, 148, 151, 156, 162,

165, 166, 179, 180, 192, 194, 195, 197, 206, 273, 300, 328, 347, 470, 505
Български комитети в Русия и Румъния — 33, 34, 37, 43, 44, 71, 77, 78, 89, 90, 94, 95,100—105, 107—112, 118, 119, 129, 130,135—137,147,148, 151, 156, 157, 160, 165, 170, 179—182, 186, 196, 207, 278, 353, 476
Български носии — 432, 437, 441, 442, 444, 447, 450, 552
Български революционен централен комитет (БРЦК) — 66, 71, 86, 102, 103, 110, 120, 121, 136, 137, 140, 144, 151, 165, 179, 180, 218—221, 239, 240, 302, 304, 343, 349—351, 407, 411, 493, 495, 517, 523; вж. и Гюргевски революционен централен комитет
Български хайдути — 114
Българско книжовно дружество — Браила — 65, 77, 78, 95, 115, 124, 147, 148, 211, 212, 243, 309—311, 357, 358, 372, 373, 457
Българско княжество — 569
Българско человеколюбиво настоятелство — Букурещ — 392, 393, 467, 468, 476, 477

Валии (генерал-губернатори; областни управители) — 261, 262, 282—287, 306, 308, 334, 335, 337, 338, 345, 346, 350, 351, 359, 366, 367, 385, 386, 405, 406, 421, 422, 430, 431, 507, 516, 517, 523, 524, 565, 567, 580
Велики везири — 327, 341, 359, 461, 463, 472, 478, 479, 567, 568; Везирски циркуляр от 8. V. 1876 г. — 352, 359,
Великите сили — 35, 36, 210, 211,352,467
Вестници — 31, 35—37, 44, 52, 82, 93, 197, 206, 207, 219—222, 238, 241, 297, 298, 301, 309, 311, 320, 323, 324, 328, 344, 347, 352, 391, 408, 410, 412, 413, 457—459, 469, 480—484, 487, 503, 588
«**Балкан**» (Balcanul) — 72, 73, 119
«**Български глас**» — 340
«**Вакът**» — 572
«**Век**» — 37, 503
«**Възраждане**» — 353, 356, 490, 493, 505
«**Die Presse**» — 320
«**Дунав**» — 324, 370
«**Изток**» — 93, 94
«**Източно време**» — 37, 57, 503
«**Иттихат**» — 572
«**Courrier d'Orient**» — 31, 329, 332
«**Московски ведомости**» — 587
»**Národni listy**« — 372, 373
«**Нова България**» — 301
«**Politische Correspondenz**» — 320, 465
«**Српске новине**» — 120, 121
Вилаети
Дунавски — 284—286, 337, 339, 349, 350, 369, 370, 519, 525, 530, 531
Одрински — 519, 520, 525, 526, 547, 550
Вина — 93, 94, 116
Високата порта — 118, 148, 260—262, 307, 308, 338—341, 363, 364, 370, 371, 516, 523, 553, 554, 569, 572, 580
Власи — 32, 39, 73, 279, 466
Воденици — 365, 376
Военни лагери — 267, 268, 345, 346, 366, 367
Военни оръдия — 153, 187, 295, 296, 312, 313, 319, 320, 330, 333, 337, 338, 370—372, 377, 378, 411, 414, 429, 431, 454, 455, 472, 482, 587, 588; вж. и Черешови тончета
Военно обучение — 109
Военно положение — 282—284
Войводи, подвойводи — 21, 26, 30, 35, 36, 38, 45, 46, 62, 64—66. 71, 74, 75, 91, 92, 96, 104, 109, 111, 127, 136, 139, 151, 154, 156, 165, 171, 172, 175, 183, 184, 186, 194—196, 207, 226, 227, 240, 242, 255, 273, 280, 291, 321, 340, 377, 380, 399, 400, 409, 413, 416, 418, 433, 445, 466, 467, 474, 502
Войни — 97, 105, 152, 153, 210—212, 219, 221, 261, 262, 585
Кримска (1853—1856) — 108, 110
Руско-турска (1828—1829) — 109, 110
Сръбско-турска (1876) — 20, 21, 43, 44, 100, 111, 120, 121, 141, 143, 153, 155, 180, 186, 187, 219, 314, 499, 501, 529, 530, 542, 544
Френско-пруска (1870—1871) — 454, 456
Войници — 25, 52, 97, 110, 119, 121, 149, 153, 200, 201, 250, 252, 291, 324, 334, 335, 417, 419, 434, 445, 518, 520, 525, 526, 530, 531, 557—559, 561, 562, 571, 586
Войски — 21, 109, 572, 574
английски — 575
български — 118
руски — 109, 517, 519, 524, 525, 574,
сръбски — 100, 121, 152—154, 500
турски — 19, 22, 23, 34—36, 59, 69, 70, 73, 208, 218, 221, 244, 248, 249, 258—264, 267—270, 275, 276, 282—285, 287—289, 292, 295—298, 303, 305—309, 311—313, 318, 320, 324, 327, 330—335, 337, 338, 345—347, 349, 351, 357—364, 366, 367, 372, 377, 378, 380, 381, 383—387, 404, 405, 408, 410—414, 417, 419, 422, 427—431, 454, 455, 457, 463, 464, 469—471, 482, 485, 486, 491, 497—499, 503, 506—508, 514, 516, 518, 523—525, 532, 534, 541, 546, 548, 550, 557, 558, 561, 563, 565, 578, 579, 585, 586
Врачани — 86, 183, 271, 292, 472, 579
Втора българска легия (1867—1868) — 45, 406
Въстания — 20, 152, 210, 211

Габровци — 103
Гавази — 292, 293

Газ — 361, 511, 514, 543
Гари — вж. Железопътни линии, гари, мостове; жп. чиновници
Гарнизони — 319, 320, 345, 346, 452, 453
Гербове — 387, 388, 494, 579, 586
Германци — 345, 346, 427
Глашатаи — 80
Горноряховци — 227
Грабежи — 275, 276, 282, 283, 304, 305, 383, 384, 386, 404—406, 408—410, 412, 413, 422, 427, 428, 430—432, 461—463—465, 469, 477—479, 482, 485—487, 489, 492, 532—538, 506, 514, 518, 519, 522, 524, 525, 527, 540—543, 545, 548—552, 555, 557—559, 561—564, 570, 571, 574, 581, 587, 588
Градинари (бахчованджии) — 127, 205, 361, 432, 437, 444, 447, 466
Граници — 21, 69, 70, 103
  Румънска — 112, 178, 230, 321, 392, 500
  Сръбска — 23, 24, 36, 43—46, 62, 63, 187, 218, 221, 312, 313, 406, 497, 499
  Турска — 43
Гъдулки — 64, 67
Гърци — 26, 105, 139, 314, 315, 318—320, 376, 457, 485, 486, 497, 499, 542, 543, 545
Гюргевски апостоли — 32, 40, 47, 48, 52, 58, 59, 66—70, 73, 74, 76, 79—82, 89, 97, 101, 102, 106, 110—112, 116, 117, 121, 123, 126, 127, 133, 134, 143, 144, 152, 158, 166, 167, 172, 177, 179, 184, 213, 217, 230, 236, 311
Гюргевски революционен централен комитет — 47, 59, 78, 89, 91, 111, 120, 131, 132, 136, 159, 183, 495

Далматинци — 233
Данъци — 22, 23, 152, 249, 275, 276, 282, 283, 303, 305, 407, 412, 428, 430, 517, 524, 565, 570
Дараци — 558, 561
Дедевци — 475, 540
Декизировки — 85, 116, 140, 141, 171, 184
Джамии — 128, 571, 586
Джелепи — 491
Джумалии (търговищенци) — 208, 230
Динамит — 84, 160, 181, 182, 205, 237, 256, 257, 368, 375
Дипломатически агентства, агенти — вж. Консули, консулства, посолства
Добитък, стада — 98, 100, 251, 275, 276, 307, 308, 329, 332, 361, 410, 414, 464, 468—470, 477—479, 495, 511, 528, 529, 532—538, 540, 541, 543, 544, 549—552, 556, 563—565, 581
Доброволци (волонтери) — 51, 52, 108, 110, 132, 209, 211, 258, 259, 263, 306, 308, 311, 334, 335, 454, 456
Добродетелна дружина — 45
Договори (контракти) — 69, 70, 131, 134, 358, 460
Дописки, дописници — 126, 505
Драгомани (преводачи) — 200, 201, 544
Дряновска битка — 372, 373
Дряновчани — 212
Духовенство
  Българско — 28, 29, 173, 200, 201, 246, 247, 265, 289, 316, 330—333, 337, 338, 381, 382, 469, 470, 472, 475, 478, 479, 485, 486, 489, 514, 517, 524, 528, 529, 532, 534, 535, 536, 540, 542, 543, 549, 551, 552, 557, 560, 563, 564
  Турско — 173, 329, 331—333, 387, 388, 453—455, 463, 464, 516, 517, 523, 524
Дъскорезници (бичкийници) — 365, 549, 550

Евакуация — 269, 270, 282, 283, 306, 308
Евреи — 114, 170, 199, 225, 359, 423, 464, 472, 563
Европейска преса — 372, 465
Екзекуции — вж. Бесилки
Елшичани — 541
Еничери — 570
Епархии — 245, 246
  Доростолска и Червенска — 316, 318
  Пловдивска — 245, 381, 573
  Търновска — 316

Железопътни линии, гари, мостове; жп. чиновници — 25, 122, 131, 143, 144, 259—264, 269, 270, 288, 289, 296, 297, 306—308, 312, 313, 319, 320, 328, 335—337, 339, 344—346, 351, 352, 357, 371, 385, 386, 422, 429—431, 476, 481, 494, 510, 517, 521, 524, 527, 545, 546
Живописци — 152
Журналисти — 108

Заводи — вж. Фабрики, фабриканти, заводи
Заговори — 405, 406
Заеми — 43, 44, 73, 110, 111, 140
Закони — 119, 250, 266, 425, 564, 580
Заложници — 330, 332
Запалителни вещества — 182
Заптиета — 112, 200, 201, 260—262, 303, 305, 311, 319, 320, 329, 330, 332, 337, 338, 347, 360, 375, 408, 410—412, 414, 429, 431, 454—456, 494, 495, 504, 507, 524, 548—551, 554, 555, 565, 577, 581, 585, 586
Затвори, затворници — 28, 35, 36, 41, 55, 84, 106, 125, 298, 306, 308, 324, 330, 333, 337, 338, 359, 365, 375, 383, 384, 404, 405, 425, 454, 456, 463, 464, 471, 482, 485—490, 492, 496, 498, 504, 506, 507, 513—515, 532, 534, 542, 546, 548—552, 554—556, 564, 566, 570—572, 577
Заточение — 28, 131, 132, 351, 352, 488, 513, 514, 577
Земеделие, земеделци — 473, 496, 498
Зидари — 558, 561

Златари — 547
Знамена (байраци) — 19, 28, 29, 52, 53, 58, 59, 64, 67, 69—72, 76, 151, 153, 154, 262, 307, 308, 325, 326, 329, 332, 337, 338, 340, 355, 390, 391, 417, 419, 420, 427, 434, 445, 474, 495, 557, 560, 565

Източен въпрос — 209—211, 313, 567
Икономически кризи — 72, 73, 111
Илфовски окръг — 425, 456
Инженери — 463, 464
Италианци — 565

Казарми — 109, 263, 264, 492
Кази (околии, окръжия) — 180, 454, 456, 533, 535, 565, 574
- Берковска — 563
- Бургаска — 478, 479
- Габровска — 471, 519, 525
- Карнобатска — 387, 388
- Котленска — 247
- Орханийска — 123, 578
- Османпазарска — 558, 561
- Охридска — 569
- Пиротска — 100, 369
- Пловдивска — 314, 315, 515, 518, 519, 521, 523—526, 568, 573, 575
- Свищовска — 472
- Севлиевска — 471
- Сливенска — 477, 479, 519, 520, 525, 526, 556, 560
- Султанери — 258, 259
- Татарпазарджишка — 244, 248, 249, 264, 288, 289, 302—305, 312, 313, 407, 412, 518, 519, 521, 524—526, 551, 568, 573
- Трънска — 100
- Търновска — 519, 525, 558, 561
- Хасковска — 258, 259, 543
- Ямболска — 454, 455, 477, 479

Каймаками (околийски управители) — 57, 232, 337, 338, 345, 346, 386—388, 434, 435, 438, 445, 446, 448, 454, 455, 477—479, 549, 551, 571
Калай — 360
Календари — 147, 224
Калоферци — 427, 474
Калугерки — 469, 470, 472, 564
Ками — 171, 183, 214, 237, 571
Карловци — 427
Карти
- Географски — 58, 64, 67, 82, 101, 102
- Етнографски — 147, 311, 320, 465

Кафенета, кафеджии — 161, 174, 220, 222, 304, 305, 351, 408, 412, 415, 418, 433, 434, 545
Квартали, махали, предгradия
- Вароша — Т. Пазарджик — 577
- Долна махала — Панагюрище — 586, 588
- Каршиака — Пловдив — 275, 276, 376, 475
- Мала страна — Прага — 309
- Мараша — Пловдив — 475
- Нова махала — Пловдив — 375
- Ортакьой — Цариград — 222, 223, 289, 290, 381, 383, 566, 569, 573, 575
- Ортамезер — Пловдив — 427
- Старската махала — Габрово — 514
- Тахтакала — Пловдив — 359

Квартири — 32, 40, 50, 116, 117, 126
Кланета — 482, 485—487, 492, 496, 498, 506, 517—519, 521, 524, 526, 528, 529, 540, 541, 545, 546. 552—556, 560, 569—571, 574, 580—584, 588

Клисурци — 482
Книги — 29, 46, 147, 161, 176, 184—190, 193
- **«За новобългарското азбуке» от М. Дринов** — 148
- **«За славянското произхождение на дунавските българи» от Д. Иловайски** — 160, 161, 190
- **«История на българите» от К. Иречек** — 147, 148, 309—311, 357, 358, 372, 373
- **«История на цивилизацията в Англия» от Х. Т. Бъкл** — 138
- **«Клетниците» от В. Юго** — 46
- **«Кремуций Корд» от Н. Костомаров** — 87
- **Песни и стихотворения» от Хр. Ботев и Ст. Стамболов** — 54, 55, 76, 85, 87—89, 149, 150, 159, 178, 186, 187, 189, 193, 194
- **«Сръбска граматика»** — 46
- **«Турските ужаси в България и Източният въпрос» от У. Гладстон** — 531
- **«Хаджи Ничо» от Л. Каравелов** — 65
- **«Халима»** (арабски приказки) — 576, 577
- **«Четование или война с чети» от Любомир Иванович** — 417, 419
- **«Южните славяни и Византия в X. веке» от М. Дринов** — 147

Книгопечатане — 309, 310
Книжарници — 58
Княжевчани — 168
Ковачи — 507
Кожари (кюркчии) — 57, 114, 115
Кожи — 31, 57, 362
Козбунарци — 544
Компсионери — 170
Комитетска кореспонденция — 40, 65, 69, 94, 95, 102, 103, 132, 134, 135, 144—146, 216, 217
Комитетска тайна полиция — 131
Комитетски архиви — 337, 338
Комитетски куриери — 32, 40, 80, 84, 116, 117, 132, 134, 141, 157, 160, 171, 176—178, 212—214, 216, 217, 227—231, 233, 236—238, 257, 265, 303, 305, 324, 355, 374, 489, 508
Комитетски пратеници — 146, 181—183, 204, 205, 208, 209

Компаси (пусули) — 58, 59, 85, 182, 184, 320
Конаци —
Габрово — 514
Г. Оряховица — 324
Одрин — 282, 283, 297, 298, 306, 308, 319, 320, 344—346
Панагюрище — 260, 261
Пловдив — 352, 546, 552
София — 565
Татар Пазарджик — 577
Конница — 181, 226, 227, 295, 296
Консули, консулства, посолства — 154, 200, 201, 209, 211, 297, 298, 315, 334, 335, 345, 346, 366, 367, 383, 384, 387, 388, 417, 419, 427, 478, 479, 486, 491, 511, 512, 554, 555, 559, 561, 565
Австроунгарски — 274—276, 288, 289, 297, 298, 352, 410, 414, 417, 419, 428, 431, 432, 444
Американски — 541, 542
Английски — 200, 201, 297—299, 307, 308, 314, 315, 386, 388, 421, 422, 453, 455, 477, 478, 509, 516, 523, 553, 554, 556, 560, 567, 570
Германски — 334, 336
Гръцки — 319, 320, 376, 497, 499
Италиански — 200, 201, 565
Руски — 20, 45, 175, 267, 293, 311, 318—320, 334—336, 340, 341, 352, 359, 363—365, 404, 407, 408, 411, 412, 427, 430, 431, 460, 461, 497, 499, 518, 524, 545, 546, 573
Сръбски — 60, 589
Френски — 385, 386, 454, 456, 544, 564
Контрибуции — 210, 211
Кореспонденти — 200, 201, 527, 528
Копривщенци — 359, 372, 375, 376, 487, 512, 586
Крепости — 153, 586
Критика, самокритика — 98, 139, 140, 168, 180, 183, 265, 459
Кърджалии — 570

Лекари — 162, 245, 246, 359, 363—365, 375, 424, 457, 480, 484, 486, 494, 520, 526
Лекарства, превръзки — 58, 59, 116, 171, 205, 251, 252, 301, 489
Ловчанци — 472
Лодкари (каикчии) — 162, 186, 187
Лозя — 577
Лой — 51, 61

Магазини (дюкяни) — 260, 261, 276, 284, 286, 288, 289, 306, 308, 324, 334, 335, 430, 432, 452, 460, 488, 490, 514, 518, 525, 557, 558, 561, 563, 576
Маджари — 113
Македонци — 517, 524, 578
Манастири — 324, 329, 331, 332, 334, 335, 337, 338, 344, 349—351, 357, 363, 364, 369—371, 376—378, 391, 469, 470, 472, 519, 522, 525, 527, 534, 535, 545, 563, 570, 571, 577
Манафи — 482
Материално положение на революционерите — 19, 20, 24—26, 28, 30—33, 41, 47, 48, 50, 52, 53, 56—58, 68, 74, 79, 99, 103, 104, 188, 278, 406, 476
Махали — вж. Квартали, махали, предградия
Меджлис — 563, 578
Мелници — 558, 561
Министерства, министри — 60, 66, 90, 100, 101, 120, 141, 148, 152, 162, 187, 196, 282, 283, 304, 305, 313, 327, 359, 365, 405, 406, 409, 410, 413, 471, 491, 495, 497, 499, 509, 567, 574, 580
Митинги — 568
Митници — 507
Митрополии
Пловдивска — 245, 265, 511, 516, 523, 539—541, 545, 551
Търновска — 316
Михалчани — 378
Младотурска партия — 302, 304, 305, 326, 409, 413, 453, 455, 567, 571
Мостове — 517, 524, 552; вж. и Железопътни линии, гари и мостове; жп. чиновници
Муниции — 62, 63, 172, 173
Мушии — 38, 39, 42, 64, 77, 466
Мюдюри (управители на общини) — 285, 286, 311, 331, 333, 347, 482, 504, 548, 550, 557—562, 585
Мютесарифи (окръжни управители) — 208, 209, 244, 248, 249, 266, 268, 282, 283, 288, 289, 307, 308, 315, 330, 331, 333, 340, 341, 351, 359, 365, 410, 414, 428, 430, 516, 517, 523, 524, 558, 561, 567

Налбанти (подковачи) — 542, 545
Народни песни — 420
Нахии (сборни общини),
Коюнтепе — 532, 534
Рупчос — 532, 535
Негри — 429, 431
Новоселци — 542, 545
Ноти — вж. Петиции, изложения

Обиски — 19, 20, 322, 383, 384, 404
Области — вж. Вилаети
Облекло — 19, 24, 29, 31—33, 40, 49, 57—59, 64, 67, 69, 70, 80, 83, 84, 93, 94, 99, 143, 182, 214, 215, 269, 270, 353, 354, 360, 361, 375, 376, 379, 396, 421, 423, 494, 507, 514, 537, 538, 552, 563, 581
Образование — 162
Обущари (кундурджии) — 80, 88, 89, 214
Обща мобилизация — 522
Общини — 167, 456, 512
Овчари — 174, 454, 456, 559, 562, 563
Огнестрелни оръжия — 334, 336
Околии — вж. Кази
Окръзи — вж. Санджаци
Окупация — 574
Олово — 220, 222, 459, 460, 494

Оръжие — 19, 25, 42, 46, 49—52, 54, 58, 61—64, 67—70, 76, 79, 80, 85—89, 93, 94, 96, 101, 106, 107, 112, 127, 130—134, 138, 140—144, 149, 150, 153, 155, 157—164, 169, 171—175, 177—181, 183—190, 192—194, 198—200, 202, 203, 205, 208—222, 225—234, 236, 237, 239, 240, 242, 243, 245, 250, 251, 256, 258, 259, 265—268, 274, 276, 277, 280, 281, 283—286, 292, 293, 295, 296, 301—303, 305, 306, 308, 309, 312—315, 318—325, 329, 330, 332—335, 339—340, 349, 353—357, 365, 366, 369, 371, 373—375, 377—381, 383, 384, 390—393, 398, 401—408, 411, 412, 414—419, 421, 424, 427, 429, 431—434, 436, 438, 441, 442, 444—448, 450, 451, 454, 455, 457—459, 461, 463, 466, 467, 469—471, 475, 477—479, 485, 486, 491, 494, 495, 502, 507, 512, 513, 516, 518, 519, 523, 524, 533, 535, 571, 578, 579, 585
Оряховчани — 133
Освобождение — 19, 36, 61—63, 72, 80, 89, 103, 105, 109, 110, 151, 152, 154, 158, 342, 586
Отравяния — 167, 181
Отчетност — 265, 342
Офицери — 25, 46, 52, 53, 69, 77, 103, 108, 109, 115, 117, 123, 147, 148, 152, 154, 164, 165, 167, 181, 182, 197, 232, 233, 243, 294, 300, 312, 313, 351, 358, 359, 362, 365, 366, 367, 376, 415, 416, 418—420, 432, 444, 457, 474, 508, 518, 525, 529, 548, 550, 556, 558, 560, 561, 578
Охрана — 337, 339

Пазари (чаршии) — 57, 114, 115, 288, 289, 306, 308, 334, 336, 461, 489, 490, 506—508, 565, 577, 586
Памукчии — 37
Панагюрци — 262, 487, 489, 491—495, 585, 587, 588
Панаири — 284, 286, 323, 343
Параходи, параходни агенции — 161, 355, 390, 398—402, 415—420, 423, 432, 453, 457, 474, 490, 572, 578
Пари — 23—28, 30—35, 39—46, 48, 50, 51, 53, 54, 56—59, 64—70, 72—80, 82—91, 94—96, 98, 99, 101—104, 106, 108—116, 118—122, 125—127, 131, 132, 133, 134—136, 138—140, 143—146, 149, 150, 153—155, 157—160, 163—165, 168, 170, 172, 174—176, 180—181, 183, 185, 186, 188—190, 192—198, 201—212, 214, 215, 217, 223, 226, 227, 229—231, 233—235, 237—240, 243, 245, 250, 254, 255, 257, 261, 262, 265—267, 276—278, 281, 292, 302, 306, 308, 310, 311, 314, 323, 324, 328, 339, 342, 343, 345—347, 353, 355, 357, 359—368, 372—376, 387, 388, 391—393, 396, 403, 405, 406, 420, 421, 427, 457—460, 464, 471, 472, 476, 478—481, 484, 489, 491, 494, 495, 497, 499—502, 505—507, 511, 512, 514, 515, 518, 525, 530, 532—540, 543—545, 548—550, 552, 557—559, 561—564, 575, 585
Парижки договор (1856 г.) — 570, 572, 573
Партия на младите — 167, 168, 234, 235, 342, 343
Партия на старите — 77, 78, 108, 109, 118, 119, 136, 137, 167, 168, 186, 187, 196, 232, 234, 235, 273, 342, 343, 406, 407
Паспорти — 23—25, 27, 35, 36, 59, 60, 69, 70, 88, 125—127, 131, 161, 162, 178, 199, 200, 261, 269, 286, 348, 392, 417, 419, 430, 454, 456, 545, 547, 589
Пашамахаленци — 245
Паши — 285, 286, 298, 337—339, 341, 345—347, 350, 351, 370, 371, 383—386, 411, 414, 417, 419, 421, 422, 427, 429, 431, 472, 494, 495, 536, 548, 550, 585
Педагогия — 503
Перущенци — 329, 330, 332, 333, 410, 411, 414, 429, 431, 546
Песни, маршове — 55, 98, 114, 351
Петербургски славянски комитет — вж. Славянски комитети в Русия
Петиции, изложения — 359, 516, 523, 564, 569
Петришко сражение — 586
Печатане — 98, 99, 132, 148, 357, 373
Печатари — 148, 310, 357, 372, 373
Печати — 32—34, 53, 65, 86, 87, 103, 144, 152, 171, 182—184, 324
Печатници — 98, 99, 148
Писари — 512, 542, 543
Писатели — 72, 73, 92, 497, 499
План за Априлското въстание — 27, 47, 49, 58, 62, 63, 77, 108, 109, 132, 172, 191, 260, 261, 291, 314, 315, 340, 480, 494, 517, 523, 524
Платове — 284, 286, 517, 524, 548, 550
Пленници—370, 371, 469, 470, 520, 525, 558, 561
Пловдивчани — 512
Площади — 427
Поданство, поданици — 55, 59, 269, 270, 307, 308, 334, 336, 359
Пожари, пожарни команди — 71, 101, 143, 144, 182, 217, 249, 260—264, 268—270, 274—276, 282, 283, 285, 287—289, 295—298, 304—308, 327—330, 332, 333, 347, 357, 358, 365, 378, 380, 381, 401, 410, 412, 414, 424, 428—431, 469, 470, 475, 482, 483, 487, 489, 490, 492, 495, 500, 506, 514, 515, 517—519, 523—525, 532, 535, 539—541, 543, 546, 549, 550, 552, 555, 563, 564, 568, 573, 575, 581, 585—588
Покъщнина — 24, 40, 41, 64, 67, 69, 275, 276
Полицейска бдителност — 264—266, 285, 286, 321, 349—351
Полиции — 59, 70, 86, 87, 140
Полиция, полицейски чиновници — 77, 149, 161, 162, 168, 233, 248, 249, 275, 276, 288, 289, 302, 303, 305, 386—388, 407, 408, 412, 428—431, 452, 453, 502, 554, 555, 557, 560

Поляци — 260, 261, 307, 308, 454, 456
Помаци — 258, 259, 275, 276, 329, 332, 475, 485, 486, 518, 524, 525, 534, 535
Портрети — 122, 217, 489, 508
Пословици, поговорки — 56, 68, 92, 96, 97, 114, 148, 183, 230, 238, 265, 272, 508, 576
Посолства, посланици — вж. Консули, консулства, посолства
Пощи, телеграфи — 19, 25, 26, 45, 50, 52, 53, 66—68, 97, 123, 126, 127, 130, 143, 160, 181, 193, 200—202, 260, 262, 294, 296, 297, 312, 313, 327, 345, 346, 359, 365, 458, 470, 487, 489, 492, 494, 503, 559, 562, 568, 569, 573—575
Право — 112
Празници
Християнски:
Великден — 137, 165, 171, 190, 225, 331, 333, 379, 480, 516, 523, 576
Велики петък — 200, 201
Гергьовден — 120, 127, 199, 282—284, 286, 389, 480
Кирил и Методий — 262, 263
Коледа — 53, 57
Нова година — 59
Петдесетница — 379
Петровден — 542
Преполовение — 376
Мохамедански:
Рамазан — 173, 516, 523
Преводи, преводачи — 138, 139, 147, 161, 200, 201, 309, 310, 357, 372, 481
Предателства — 28, 29, 35, 36, 83, 84, 90, 123, 180, 342, 480, 488, 493, 494, 511,545,557,560, 564, 566, 568, 585, 588
Предградия — вж. Квартали, махали, предградия
Припаси — 322, 334, 335
Присвояване на комитетски пари — 25, 26, 35, 41, 45, 65, 89—92, 113, 114, 120, 131—134, 136, 143, 144, 149, 150, 157, 158, 164, 165, 204, 230, 239, 342, 343, 374
Пристанища (скели) — 149, 161, 168, 299, 406, 432, 434, 458, 495, 507
Прокламации, манифести — 41, 62, 63, 139, 416, 418, 453, 455, 461, 472, 542
Протестанти — 64, 202
Пушки—30, 43—45, 49,50,52, 54,59, 62, 63, 67, 69, 70, 72, 85, 86, 93, 100, 106, 107, 109, 112, 121, 131, 132, 143, 144, 145, 148—150, 153, 158, 160, 178, 180, 181, 184, 187—189, 194, 195, 197, 204—209, 212—216, 229, 223, 242, 251—253, 262, 267, 280, 285, 286, 291, 301, 306—309, 314, 315, 322, 323, 334, 335, 377, 378, 391, 405, 411, 416, 418, 421, 439, 440, 443, 448, 449, 451, 458, 492, 494, 500, 501, 508, 512, 514, 520, 526, 557, 560, 563, 577, 585
Пъдари (бекчии) — 578, 579
Пълномощни писма — 78—80, 90, 129, 314
Пътища, съобщения — 26, 27, 99, 123, 167, 169, 170, 172, 175, 183, 184, 198, 199, 214, 215, 226, 227, 260, 283, 284, 292, 324, 337, 339, 344, 357, 457, 470, 471, 487, 492, 494, 496, 498, 503, 549, 550, 568, 586

Работилници (керхани) — 492, 493
Работници — 190, 215, 261, 262, 343, 476
Разградчани — 208
Размирици — 192, 200, 201
Разпити — 427, 454, 456, 468, 488, 489, 497, 499, 504, 511, 512, 542, 564, 578, 581
Ранени — 363, 364, 369—370, 371, 377, 378, 453—455, 471, 489, 577
Рани — 182, 309, 441, 449
Револвери — 49, 54, 76, 79, 80, 83, 85, 87—89, 131, 132, 134, 145, 149, 157, 160, 170, 176—178, 181, 184, 185, 187—190, 193, 199—201, 209, 212—216, 227—229, 236, 237, 242, 265, 280, 314, 315, 319, 320, 324, 348, 353, 354, 377, 391, 416, 418, 421, 433, 435, 437—444, 446—451, 488, 501, 557, 560, 586
Революционна бдителност — 76, 81, 90, 91, 120, 131, 134, 135, 137, 138, 144, 145, 161, 165—167, 177, 180, 187, 199, 214, 216, 228, 229, 253, 278, 279, 325, 371, 426, 466, 467
Революционни комитети в България — 26, 86, 103, 127, 131, 133, 140, 144, 146, 160, 223, 233, 253, 262, 279, 291, 299, 341, 343, 358, 371, 494, 504, 585—587
Революционни комитети в Херцеговина и Босна — 210, 211
Революционни окръзи — 30, 31, 86, 101, 102, 172, 181—184, 194, 230
Първи търновски — 79, 86, 101—103, 121, 123, 134, 135, 143, 144, 146, 155, 156, 181, 183, 194, 216, 238, 240, 262, 279, 324, 471
Втори сливенски — 134
Трети врачански — 102, 103, 123, 171—173, 182—184, 227, 253
Четвърти панагюрски — 224
Редакции — 72, 356, 503
Редифи (запасни турски войници)— 249, 261—264, 295, 296, 318—320, 350, 351, 387, 388, 410, 411, 414
Реформи — 96, 107, 113, 210, 211, 482, 483, 516, 523, 570, 572
Рецензии — 148
Римляни — 289, 382
Розово масло — 517, 524, 548, 550
Румънска власт — 35, 36, 279, 399, 400, 432, 444, 466
Румънска държава — 368
Румънско правителство — 70, 133, 165—167, 180, 196, 273, 392, 393, 423, 426, 490, 500
Румънци — 153
Русенци — 58, 73, 83, 88, 126, 131—133, 143, 149, 157, 172, 208, 214, 226, 230, 239, 502, 578

Руси — 103, 108, 109, 112, 154, 155, 267—270, 297, 298, 309, 311, 343—346, 354—356, 387, 388, 406, 416, 419, 461, 493, 565, 586, 588
Руска власт — 108
Руска империя — 141, 143
Руска помощ за българи — вж. Р у с и
Руско правителство — 109, 139, 140, 162, 467, 569, 574
Ръкописи — 417, 419
Ряховчани — 471

Саби — 181, 495, 579
Санджаци (окръзи) — 334, 335, 345, 346, 370, 371, 405, 406
Пловдивски — 249, 258, 259, 284, 286, 302—305, 314, 315, 329, 332, 359, 407—413, 424, 428, 430, 515—517, 520, 523, 524, 526, 532, 534, 553, 554, 566, 567
Сливенски — 246, 454, 455, 567
Тулчански — 452, 453
Търновски — 369, 370, 557, 560
Сапунарство, сапунари — 51, 125, 161
Свещарство, свещари, свещарници — 78, 79, 111, 114, 135, 209, 304, 305, 390, 408, 412
Свещенически събрания, съвети — 173, 245, 247
Свирки — 171, 182, 195, 237
Свищовчани — 94, 202, 578
Севлиевци — 349, 351
Синджирлийци — 542, 545
Сирийското клане (1860 г.) — 409, 413
Скъпоценности, украшения, накити — 32, 93, 155, 172, 214, 282, 283, 464, 534—536, 548, 550, 585
Славяни — 107, 152—154, 210—212, 282, 283, 426, 569
Славянски държави — 66
Славянски комитети в Русия — 107, 407, 468, 517, 523
Следствени комисии — вж. С ъ д и л и щ а, с ъ д е б н и п р о ц е с и, к о м и с и и и р а з п и т и
Сливенци — 86
Сол — 466, 491, 494
Соломонови притчи — 588
Солунска следствена комисия — 461
Сопотненци — 427
Сотирчани — 339
Софиянци — 472
Софти — 173, 571
Списания — 503
«Периодическо списание» — 98, 99, 148, 310, 357, 373
«Читалище» — 148, 503
Сръбски тайни агенти — 141, 143, 148, 284, 286
Сръбско княжество — 554, 555
Сръбско правителство — 61—63, 90, 100, 110—112, 153—155, 180, 197
Стада — вж. Д о б и т ъ к, с т а д а
Станимаклии — 511
Старозагорско въстание (1875 г.)—19, 25, 29—32, 35, 37, 41, 45—47, 55, 57, 61, 63, 65, 66, 71, 89, 91, 92, 113, 120, 121, 124, 136, 164, 191, 197, 218—222, 302—305, 397, 407, 408, 411, 412, 516, 523
Статии — 72, 139, 356, 410, 413
«Болгария накануне ея погрома» — 588, 589
Статистика — 285, 286, 296, 297, 565
Стихотворения:
«Моята молитва» от Ботев — 399
«Обесването на В. Левски» от Ботев — 395
Студенти — 72, 147, 148
Събрания — 93, 112, 121, 124, 131, 133, 152, 154, 155, 172, 237, 238, 254, 493—495, 516, 517, 523, 524, 545, 556, 585
Болградско — 234
Браилско — 112, 119, 129, 130, 151, 152, 165—168, 206
Галацко — 156
Гюргевско — 184
Съдилища, съдебни процеси, комисии — 375, 425, 475, 496—499, 507, 508, 512, 513, 530, 531, 542, 572, 578, 580
Съобщения — вж. П ъ т и щ а, с ъ о б щ е н и я
Сърби — 23. 24, 30, 43, 44, 100, 110—113, 137, 147, 148, 151—154, 166—168, 180, 186, 187, 195—197, 209—212, 260, 262, 269, 270, 340, 347, 406, 420, 491, 493, 500, 501, 508, 564

Таврическа губерния — 108
Татари — 457, 477, 479, 482
Театри — 74
Телеграф — вж. Пощи, телеграфи
Тепавици — 558, 561
Терор — 74
Транспорт — 70
Тревненци — 202, 203
Трофеи — 345, 346, 469, 470
Троянци — 93, 271, 340

Турска администрация — 220, 222, 307, 308, 344—346, 351, 352, 359, 410, 411, 414, 429—432, 475, 497, 499, 516, 523, 558, 561

Турска власт — 35, 36, 128, 173, 180, 221, 222, 248—250, 258—261, 266—268, 274—276, 282—286, 288, 289, 295—297, 302, 303, 305, 306, 308, 315, 321, 326—329, 332, 334—336, 338, 344, 346, 349, 366, 367, 369—371, 380, 381, 385, 386, 404, 405, 408, 412—414, 417, 419, 428—432, 435, 445, 462, 463, 478, 479, 495, 497, 499, 511, 516—518, 523, 524, 533, 535, 542, 548, 550, 556, 560

Турска държава — 61, 63, 107, 141, 143, 290, 331, 333, 355, 461, 493, 569

Турски жестокости — 139, 194, 195, 219, 221, 258, 259, 267, 268, 274, 276, 288, 289, 302—305, 339, 344—346, 359, 384—386, 404—407, 412, 427, 430, 432, 453, 454, 456, 457, 463—465, 467, 469—471, 475, 478, 479, 481, 482, 485, 486, 492, 503, 504, 509, 511, 512, 515, 518, 520, 523,

525—531, 536, 540—543, 545—556, 560, 563—566, 568, 570, 571
Турско правителство — 22, 23, 37, 41, 55, 113, 117, 118, 173, 177, 218—222, 245, 258, 259, 263—266, 284—287, 303, 305, 315—318, 322, 330—333, 338, 339, 344—346, 355, 359, 366, 367, 376, 381—384, 404, 405, 408—410, 412, 413, 421, 422, 428, 430, 432, 452, 457, 462, 471, 477, 479, 485—487, 491, 494, 503, 516—519, 523—525, 543, 545, 549, 550, 552, 566—568, 571, 572, 578—581
Турци — 22—24, 45, 46, 61, 63, 73, 105, 116—118, 128, 152—155, 173, 176, 197, 200, 201, 209—211, 218—222, 245, 246, 249, 256, 258—264, 266—268, 274—277, 282, 283, 288, 289, 291, 292, 295—299, 302—305, 306, 308, 312, 313, 318—320, 326, 327, 329, 330, 332, 334, 335, 339, 345—347, 349 351, 354—358, 365—367, 376—379, 383, 384, 387—389, 404—414, 417, 419, 427—432, 452, 453, 457, 460, 461, 463, 464, 467, 469, 470, 472, 473, 475, 481—486, 491, 494—499, 503, 504, 507, 509, 513, 514, 516, 518—520, 523—526, 528, 529, 532, 534, 541, 543—548, 550—558, 560, 561, 563, 566, 567—570, 573, 574, 578, 581, 585—588
Търговищенци — вж. Джумалийци
Търговия, търговци, търговски фирми — 29, 30, 46, 57, 71, 75, 86, 92, 106, 107, 115, 122, 131, 134, 136, 149, 155—158, 161, 164, 168, 169, 176, 202, 203, 214, 225—227, 232, 242, 243, 245, 250, 262, 271, 281, 284, 286, 292, 297, 302, 309, 317, 334—336, 357, 387, 388, 427, 452, 461, 471, 472, 473, 496—500, 549, 550, 557, 560, 585
Търновци — 123, 216
Тютюн — 26, 57, 537, 538

Убийства — 28, 55, 83, 84, 87—89, 116, 152, 189, 190, 195, 219, 269, 270, 275, 276, 282, 283, 288, 289, 295—297, 301, 303, 304, 306, 308, 321, 322, 327—330, 332, 334, 335, 337—339, 345, 346, 350—352, 365, 369—371, 376, 377, 380, 381, 386—388, 399, 400, 407, 409—414, 429—432, 453—457, 460, 461, 463, 464, 469—472, 475, 477, 479, 482, 485, 486, 489, 503, 514, 515, 519, 525, 528, 529, 532—536, 541, 543, 548, 550, 553, 557, 559, 561, 562, 564, 568, 571, 573, 574, 578, 581, 587
Убийства на турци — 260—262, 285, 286, 303, 305, 307, 308, 311, 334, 335, 345—347, 350, 351, 377, 408, 412, 417, 419, 434, 445, 457, 485, 486, 494, 518—520, 524, 525, 553, 554, 557, 560, 568, 578—580, 585, 586
Указ — 173, 245, 359, 473
Улици:
«Два бели голуба» — Белград — 323
«Калеа мошилор» — Букурещ — 196, 201, 294, 308
«Княз Милан» — Белград — 75, 128, 129, 146, 176, 188
«Княз Михаил» — Белград — 188
«Пречистенский булевард» — Москва — 481
«Страда Румеора» — Букурещ — 99
Университети — вж. Училища, университети
Униформи — 19, 58, 93, 181, 254, 415, 417—420, 433, 435, 437—440, 444—449, 457, 493, 494, 586
Устави — 109, 245
Устав на БРЦК — 239
Устинци — 546
Участие на жените в Априлското въстание — 19, 24, 28, 29, 32, 39, 40, 41, 66, 67, 70, 73, 74, 76, 80—84, 87, 88, 99, 126, 132, 134, 141, 176, 177, 212, 217, 233, 354, 355, 488, 491, 492, 507, 508
Участие на селяните в Априлското въстание — 19, 88, 103, 155, 218, 221, 222, 227, 321, 339, 324, 374, 375, 423, 454—456, 459, 460, 517, 524, 557, 561
Участие на селяните в Старозагорското въстание — 402, 407
Ученици — 46, 78, 92, 194, 195, 351, 403, 404, 482
Училища, университети — 20, 61, 65, 66, 72, 92, 112, 116, 120, 121, 154, 162, 195, 198, 207, 271, 309, 317, 325, 326, 347, 348, 392, 403, 404, 410, 413, 420, 427, 460, 471, 482, 503, 510, 514, 518, 521, 522, 525—527, 532, 534, 535
Учители — 33, 92, 120, 123, 126, 127, 135, 162, 174, 339, 349, 373, 392, 410, 413, 469—471, 482, 485, 486, 489, 503, 511, 517, 524, 533, 535, 541, 543, 546, 565, 578—587
Учителки — 518, 525

Фабрики, фабриканти, заводи — 96, 111, 189, 190, 215, 549, 550
Фермани — 107, 117, 118, 173, 473, 570, 571
Философия — 114
Финансии — 210, 212, 461, 464
Фортификация — 197
Фотографи — 37, 91
Французи — 72, 370, 371

Ханове, ханджии — 26, 30, 69, 118, 123, 149, 161, 162, 203, 330, 333, 390, 427, 459, 460, 476, 477, 487, 492, 530, 545, 577
Хареми — 402, 403, 417, 419, 496, 498
Хатихумаюнът от 1856 г. — вж. Реформи
Хатишерифът от 1839 г. — вж. Реформи
Херсонска губерния — 66
Херцеговско въстание — 21, 34, 45, 46, 52, 55, 61—63, 66, 72, 73, 107, 113, 152, 180, 206, 207, 219—222, 247, 261, 262, 350, 351, 493, 516, 523, 585
Херцеговци — 138, 152, 154, 355, 493

Ходженовци — 544
Хотели:
«**Алтънов**» — Зимнич — 157
«**Бел вю**» — Гюргево — 149
«**България**» — Букурещ — 193
«**Виена**» — Русе — 240
«**Габровене**» — Букурещ — 193
«**Геулов**» — Зимнич — 161
«**Гранд Тудор**» — Крайова — 227, 228, 232, 234, 243, 245, 276, 279
«**Ерцхерцог Стефан**» — Прага — 484
«**Париж**» — Белград — 294
«**Патрия**» — 277
«**Трансилвания**» — Букурещ — 138, 142, 163, 272, 281
«**Фразеняну**» — Крайова — 292
Хотелджии — 162
Храни (сухари, припаси, хляб) — 31, 32, 53, 56, 57, 64, 67, 70, 71, 84, 85, 94, 180, 217, 226, 227, 275, 276, 283, 291, 330, 333, 360—362, 377, 379, 417, 419, 427, 532—535, 539, 540, 563, 581, 588

Цариградска конференция (1876-77) — 580
Цензура — 352, 497, 499, 503
Цигани — 345,346, 376, 409, 413, 427, 457, 482, 496, 498, 514, 548, 550, 563

Часовникари, часовници — 94, 95, 175, 454, 456
Чауши — 360, 377, 512, 543
Червеноводчани — 375
Черешови топчета—344—346, 354, 355, 375, 585, 586
Черкви — 200, 201, 260, 261, 295—297, 315—317, 330, 332—335, 339, 375, 379, 411, 414, 427, 429, 431, 484, 514, 516, 518, 521—523, 525—529, 532, 534, 535, 537, 538, 540, 543—547, 588
Черкези — 285, 287, 329, 332, 334, 335, 344—346, 369, 370, 385—388, 404, 405, 409, 413, 422, 452, 453, 457, 460, 461, 471, 472, 475, 477—479, 482, 485—489, 492, 496, 498, 520, 526, 552, 556, 558, 560—563, 578—580, 586
Черковни книги, вещи — 114, 514, 537, 538, 544, 547, 563
Черковни окръжни писма, послания — 246, 315, 316, 381
Черногорци — 154
Чети, четници—20,21, 25—27, 29, 42,43, 45, 61—63, 71—75, 96, 113—115, 117—120, 136, 143, 144, 166, 175, 179, 180, 186, 196—198, 205, 209, 211, 214, 215, 226, 227, 241, 242, 250—252, 254, 255, 271—273, 278, 280, 287, 291, 307, 308, 312—314, 318—322, 325, 340, 344, 349, 352, 353, 356—358, 363, 364, 367, 368, 371, 374, 380, 386—388, 390—394, 397, 398, 421, 429, 431, 454—458, 465, 466, 471, 495, 499, 500, 507, 544, 551, 556, 560, 563, 571, 586
Белочерковска — 376—379
Ботева — 326, 368, 389, 390, 392—395, 397—403, 406, 415—421, 423, 425, 426, 432—451, 454, 456, 457, 466, 467, 470—472, 474, 476, 477, 490, 499, 507, 508, 529—531, 578—580
Габровска — 471
Севлиевска — 471
Сливенска — 471
Тревненска — 471
Троянска — 471
Червеноводска — 19
Шуменска — 19
Четата на Бенковски — 307
Чета «Св. Георги» — 474
Четата на Стоил войвода — 386, 388, 556, 557, 560
Четата на Т. Стоянов — 501, 502, 531
Четата на хаджи Димитър и Ст. Караджа (1868 г.) — 81
Четите на Ф. Тотю и П. Хитов (1867) — 96, 97
Чифлици — 38, 122, 375, 376, 387, 388, 475, 540, 547, 552
Чорбаджии — 261, 262, 316, 546, 552, 581

Шоши — 183
Шпиони, шпионаж — 26, 84, 167, 202, 203, 250, 380

Юзбашии — 360—362, 543, 558, 561, 564, 586

СЪДЪРЖАНИЕ

Предговор от съставителите 3
Увод от редактора 7

ДОКУМЕНТИ от 1. X. 1875 — 17. III. 1877

1. Писмо от Н. Обретенов до Т. Обретенова . . . . . 1. X. 1875 . . . 19
2. Писмо от П. Йорданов и др. до П. Хитов . . . . . 2. X. 1875 . . . 20
3. „ от Дж. Кларк до Х. Дюпюи . . . . . 3. X. 1875 . . . 22
4. „ от Ив. Сапунов до П. Хитов . . . . . 12. X. 1875 . . . 23
5. „ от Н. Обретенов до Т. Обретенова . . . . . 20. X. 1875 . . . 24
6. „ от Ив. Сапунов до П. Хитов . . . . . 21. X. 1875 . . . 25
7. „ от П. Йорданов до М. Станчев . . . . . 24. X. 1875 . . . 27
8. „ от Н. Обретенов до Т. Обретенова . . . . . 24. X. 1875 . . . 28
9. „ от Ив. Сапунов до П. Хитов . . . . . 26. X. 1875 . . . 29
10. „ от С. Стамболов до Я. Ангелов и др. . . . . X. 1875 . . . 31
11. „ от Н. Обретенов до Т. Обретенова . . . . . 4. XI. 1875 . . . 32
12. „ от Н. и Г. Обретенови до Т. Обретенова . . . . . 4. XI. 1875 . . . 32
13. „ от И. Йованович до Д. Ценович . . . . . 8. XI. 1875 . . . 33
14. „ от И. Йованович до П. Хитов . . . . . 8. XI. 1875 . . . 35
15. „ от П. Мишайков до П. Хитов . . . . . 8. XI. 1875 . . . 37
16. „ от Н. Обретенов до Т. Станчев . . . . . 9. XI. 1875 . . . 37
17. „ от Р. Атанасов до Хр. Македонски . . . . . 10. XI. 1875 . . . 38
18. „ от Р. Атанасов до Т. Пеев . . . . . 10. XI. 1875 . . . 39
19. „ от Н. Обретенов до Т. Обретенова . . . . . 11. XI. 1875 . . . 39
20. „ от Н. Обретенов и др. до Т. Обретенова . . . . . 11. XI. 1875 . . . 40
21. „ от Н. Обретенов до Т. Обретенова . . . . . 21. XI. 1875 . . . 40
22. „ от Хр. Македонски и др. до П. Хитов . . . . . 25. XI. 1875 . . . 41
23. „ от Ив. Балкански до Ив. Драсов . . . . . 26. XI. 1875 . . . 42
24. „ от Т. Пеев до Хр. Македонски . . . . . 26. XI. 1875 . . . 42
25. „ от И. Йованович до П. Хитов . . . . . 1. XII. 1875 . . . 43
26. „ от Г. Христов до П. Хитов и др. . . . . 2. XII. 1875 . . . 44
27. „ от А. Хитов до П. Хитов . . . . . 8. XII. 1875 . . . 45
28. „ от П. Волов до Т. Пеев . . . . . 10. XII. 1875 . . . 47
29. „ от Гюргевския комитет до Т. Пеев и др. . . . . 10. XII. 1875 . . . 47
30. „ от П. Йорданов до П. Хитов . . . . . 15. XII. 1875 . . . 48
31. „ от Ив. Сапунов до П. Хитов . . . . . 16. XII. 1875 . . . 49
32. Телеграма от Ив. Данчев и др. до Д. Горов . . . . . 17. XII. 1875 . . . 51
33. „ от С. Заимов до Д. Горов . . . . . 19. XII. 1875 . . . 51
34. Писмо от И. Йованович до П. Хитов . . . . . 19. XII. 1875 . . . 51
35. „ от Н. Обретенов до Т. Чунчулов . . . . . 22. XII. 1875 . . . 52
36. „ от Г. Обретенов до Т. Чунчулов и др. . . . . 24. XII. 1875 . . . 54
37. „ от З. Стоянов до Т. Чунчулов и др. . . . . 28. XII. 1875 . . . 55
38. „ от Ив. Сапунов до П. Хитов . . . . . 29. XII. 1875 . . . 56

39. Писмо от Н. Обретенов до Т. Чунчулов . . . . . 31. XII. 1875 . . . 58
40. Паспорт на Г. Обретенов . . . . . 31. XII. 1875 . . . 60
41. Телеграма от Ив. Данчев до Я. Ангелов . . . . . 1. I. 1876 . . . 61
42. Писмо от П. Хитов и др. до Милан IV Обренович . . . . . 1. I. 1876 . . . 61
43. „ от Н. Обретенов до Т. Обретенова . . . . . 6. I. 1876 . . . 64
44. „ от П. Енчев до Т. Пеев . . . . . 7. I. 1876 . . . 65
45. „ от Н. Обретенов до Т. Обретенова . . . . . 8. I. 1876 . . . 66
46. „ от Г. Обретенов до П. Обретенова . . . . . 9. I. 1876 . . . 67
47. „ от Н. Обретенов до Т. Чунчулов . . . . . 12. I. 1876 . . . 68
48. „ от Н. Обретенов до Т. Чунчулов . . . . . 14. I. 1876 . . . 68
49. Договор между Розенфелд и Д. Горов . . . . . между 14 и 19. I. 1876 . . . 70
50. Писмо от Г. Обретенов до П. Обретенова . . . . . 17. I. 1876 . . . 70
51. „ от В. Ранов до П. Хитов . . . . . 17. I. 1876 . . . 71
52. „ от Ол. Панов до К. Цанков . . . . . 18. I. 1876 . . . 72
53. Телеграма от Ц. Петков до П. Хитов . . . . . 18. I. 1876 . . . 73
54. Писмо от Н. Обретенов до Т. Обретенова . . . . . 19. I. 1876 . . . 73
55. „ от П. Йорданов до П. Хитов . . . . . 20. I. 1876 . . . 74
56. „ от Н. Обретенов до Т. Обретенова . . . . . 20. I. 1876 . . . 76
57. „ от Т. Пеев до П. Енчев . . . . . 20. I. 1876 . . . 77
58. Телеграма от Ил. Драгостинов до Д. Горов . . . . . 21. I. 1876 . . . 78
59. Писмо от С. Стамболов до Ил. Драгостинов и др. . . . . 21. I. 1876 . . . 79
60. „ от Г. Измирлиев до Н. Обретенов и др. . . . . 22. I. 1876 . . . 79
61. „ от Н. Обретенов до Т. Обретенова и др. . . . . 22. I. 1876 . . . 80
62. „ от Н. Обретенов до Т. Обретенова . . . . . 22. I. 1876 . . . 81
63. „ от Ил. Драгостинов до Т. Обретенова . . . . . 23. I. 1876 . . . 82
64. „ от Г. Икономов и др. до П. Обретенова . . . . . 23. I. 1876 . . . 83
65. „ от Г. Икономов до П. Обретенова . . . . . 25. I. 1876 . . . 84
66. „ от С. Стамболов до С. Грънчаров . . . . . 25. I. 1876 . . . 85
67. Писма от С. Заимов до Е. Стамболов и др. . . . . 26. I. 1876 . . . 86
68. Писмо от Г. Обретенов до П. Обретенова . . . . . 26. I. 1876 . . . 87
69. „ от Г. Обретенов до Т. Чунчулов . . . . . 26. I. 1876 . . . 88
70. „ от Г. Обретенов до П. Обретенова . . . . . 27. I. 1876 . . . 88
71. „ от К. Пасков и др. до Д. Ценович . . . . . 30. I. 1876 . . . 89
72. „ от д-р Хр. Чобанов до Д. Ценович . . . . . 30. I. 1876 . . . 91
73. „ от А. Хитов до П. Хитов . . . . . 3. II. 1876 . . . 91
74. „ от Ив. Сапунов до П. Хитов . . . . . 5. II. 1876 . . . 93
75. „ от Т. Панов до С. Мънзов . . . . . 6. II. 1876 . . . 94
76. „ от Н. Генчев-Вираноолу и др. до Д. Горов . . . . . 8. II. 1876 . . . 95
77. „ от Ж. Жейнов до Т. Велков . . . . . 10. II. 1876 . . . 96
78. Шифрован доклад от Н. Геров до Н. Игнатиев . . . . . 11. II. 1876 . . . 97
79. Писмо от Хр. Ботев до Т. Пеев . . . . . 12. II. 1876 . . . 98
80. „ от Ил. Драгостинов до П. Обретенова . . . . . 12. II. 1876 . . . 99
81. „ от Ц. Петков и др. до Д. Ценович . . . . . 15. II. 1876 . . . 100
82. „ от П. Волов и Г. Бенковски . . . . . 17. II. 1876 . . . 101
83. Циркулярно писмо от III Врачански револ. окръг, връчено на Иг. Коцов . . . . . преди 20. II. 1876 . . . 102
84. Разписка от III Врачански револ. окръг до Иг. Коцов . . . 20. II. 1876 . . . 103
85. Писмо от Г. Измирлиев до П. Пармаков . . . . . 20. II. 1876 . . . 103
86. Телеграма от Ив. Сапунов до П. Хитов . . . . . 20. II. 1876 . . . 104
87. Писмо от Г. Гюлмезов до П. Хитов . . . . . 21. II. 1876 . . . 105
88. „ от Р. Атанасов до Т. Пеев . . . . . 23. II. 1876 . . . 105
89. „ от Г. Михалев до Ив. х. Димитров и др. . . . . 24. II. 1876 . . . 106

90. Писмо от Т. Стоянов до П. Хитов . . . . . 25. II. 1876 . . . 107
91. „ от В. Василев до К. Цанков . . . . . 26. II. 1876 . . . 108
92. „ от Браилския комитет до Ц. Петков и др. . . . . 26. II. 1876 . . . 110
93. „ от П. Мишайков до П. Хитов . . . . . 26. II. 1876 . . . 112
94. „ от В. Ранов до П. Хитов . . . . . 26. II. 1876 . . . 113
95. „ от В. Д. Стоянов до Т. Пеев . . . . . 27. II. 1876 . . . 115
96. „ от С. Стамболов до Я. Ангелов . . . . . 28. II. 1876 . . . 116
97. „ с прил. от П. Мишайков до П. Хитов . . . . . 29. II. 1876 . . . 117
98. „ от Ив. Мумджиев до К. Цанков . . . . . 29. II. 1876 . . . 118
99. „ от Т. Панов до К. Цанков . . . . . 29. II. 1876 . . . 119
100. „ от С. Соколов и др. до комитета — Браила . . . . . II. 1876 . . . 120
101. „ от апостол от I револ. окръг до С. Грънчаров началото на III. 1876 . . . 121
102. „ от П. и Н. Дринови до М. Дринов . . . . . 1. III. 1876 . . . 122
103. „ от Н. Обретенов до Т. Чунчулов . . . . . 1. III. 1876 . . . 123
104. „ от Р. Атанасов до Т. Пеев . . . . . 2. III. 1876 . . . 124
105. Телеграма от Т. Балдурски до Т. Пеев . . . . . 2. III. 1876 . . . 124
106. Писмо от Хр. Иванов — Книговезеца до Д. Горов . . . . . 2. III. 1876 . . . 125
107. „ от С. Стамболов до П. Обретенова . . . . . 2. III. 1876 . . . 126
108. „ от Ив. П. Семерджиев до Я. Ангелов . . . . . 3. III. 1876 . . . 127
109. Шифрован доклад от Н. Геров до Н. Игнатиев . . . . . 4. III. 1876 . . . 128
110. Телеграма от И. Йованович до П. Хитов . . . . . 4. III. 1876 . . . 128
111. Писмо от Револ. комитет — Т. Магурели до Револ. комитет — Браила . . . . . 4. III. 1876 . . . 129
112. Бележка от Г. Петкович до Я. Ангелов и др. . . . . 4. III. 1876 . . . 130
113. Писмо от Револ. комитет — Галац до Револ. комитет — Браила 5. III. 1876 . . . 130
114. „ от Ил. Драгостинов до Т. Кърджиев и др. . . . . 6. III. 1876 . . . 131
115. „ от Г. Петкович до Ил. Драгостинов и др. . . . . 6. III. 1876 . . . 132
116. „ от Ил. Драгостинов до Г. Петкович . . . . . 6. III. 1876 . . . 133
117. „ от Я. Ангелов и др. до Т. Пеев . . . . . 7. III. 1876 . . . 134
118. „ от Р. Атанасов до П. Хитов . . . . . 8. III. 1876 . . . 136
119. „ от А. Хитов до П. Хитов . . . . . 9. III. 1876 . . . 137
120. Телеграма от Я. Ангелов до Д. Горов . . . . . 11. III. 1876 . . . 138
121. „ от П. Йорданов до П. Хитов . . . . . 11. III. 1876 . . . 138
122. Писмо от Х. Кишелски до Д. Ценович . . . . . 11. III. 1876 . . . 139
123 „ от Т. Пеев до Я. Ангелов и др. . . . . 11. III. 1876 . . . 140
124. „ от С. Стамболов до Я. Ангелов . . . . . 11. III. 1876 . . . 140
125. Секретна телеграма от Ив. Зиновиев до А. Горчаков . . . . 12. III. 1876 . . . 141
126. Писмо от Т. Панов до К. Цанков . . . . . 12. III. 1876 . . . 142
127. Телеграма от Я. Ангелов до Д. Горов . . . . . 13. III. 1876 . . . 142
128. Секретна телеграма от А. Горчаков до Ив. Зиновиев . . . . 13. III. 1876 . . . 143
129. Писмо от Ил. Драгостинов до Г. Петкович . . . . . 13. III. 1876 . . . 143
130. Разписка от I Търн. револ. окръг . . . . . 13. III. 1876 . . . 144
131. Писмо от Т. Кърджиев до Я. Ангелов и др. . . . . 13. III. 1876 . . . 145
132. Телеграма от Т. Стоянов до П. Хитов . . . . . 13. III. 1876 . . . 146
133. Разписка от поп Харитон до С. Грънчаров . . . . . 13. III. 1876 . . . 146
134. Писмо от Т. Пеев до М. Дринов . . . . . 14. III. 1876 . . . 147
135. „ от Я. Ангелов до Т. Кърджиев . . . . . 15. III. 1876 . . . 149
136. Разписка от А. Гудов до Я. Ангелов . . . . . 15. III. 1876 . . . 150
137. „ от И. Милчев до Я. Ангелов . . . . . 15. III. 1876 . . . 150
138. Писмо от Т. Панов до Бълг. комитет в Одеса . . . . . 15. III. 1876 . . . 151
139. „ от С. Стамболов до С. Грънчаров . . . . . 15. III. 1876 . . . 155
140. „ от А. Иванов до Д. Иванов . . . . . 16. III. 1876 . . . 156

141. Телеграма от Я. Ангелов до Д. Горов . . . . . 16. III. 1876 . . . 157
142. Писмо от Т. Кърджиев до Я. Ангелов . . . . . 16. III. 1876 . . . 157
143. „ от Я. Ангелов до Т. Кърджиев . . . . . 16. III. 1876 . . . 159
144. „ от Ив. П. Семерджиев до Я. Ангелов . . . . . 16. III. 1876 . . . 160
145. „ от Ив. х. Димитров до Я. Ангелов . . . . . 17. III. 1876 . . . 161
146. „ от Ив. С. Иванов до Т. Пеев . . . . . 17. III. 1876 . . . 162
147. Телеграма от М. Цветков до Д. Горов . . . . . 17. III. 1876 . . . 163
148. „ от М. Цветков до Ив. Данчев . . . . . 17. III. 1876 . . . 163
149. Телеграма от Якобсон до Д. Горов . . . . . 17. III. 1876 . . . 164
150. Писмо от И. Йованович до П. Хитов . . . . . 18. III. 1876 . . . 164
151. „ от П. Мишайков до П. Хитов . . . . . 18. III. 1876 . . . 165
152. „ от П. Мишайков до П. Хитов . . . . . 18. III. 1876 . . . 166
153. „ от Ив. Сапунов до П. Хитов . . . . . 18. III. 1876 . . . 167
154. Телеграма от Флесу[?] до Д. Горов . . . . . 19. III. 1876 . . . 169
155. „ от Я. Ангелов до Д. Горов . . . . . 19. III. 1876 . . . 169
156. Писмо от Я. Ангелов до Т. Кърджиев . . . . . 19. III. 1876 . . . 170
157. „ от П. Мишайков до Д. Ценович . . . . . 20. III. 1876 . . . 170
158. „ от С. Стамболов до Я. Ангелов и др. . . . . 21. III. 1876 . . . 171
159. „ от С. Стамболов до Т. Кърджиев . . . . . 21. III. 1876 . . . 172
160. „ от Смесения казалийски съвет — Пазарджик до с. Баня 21. III. 1876 . . . 173
161. „ от Т. Твърдински до П. Хитов и др. . . . . 21. III. 1876 . . . 174
162. Бележка от М. Цветков до Я. Ангелов . . . . . 21. III. 1876 . . . 175
163. Писмо от П. Йорданов до П. Хитов . . . . . 22. III. 1876 . . . 175
164. „ от Я. Ангелов до Т. Кърджиев . . . . . 23. III. 1876 . . . 176
165. „ от Т. Кърджиев и П. Обретенова до Я. Ангелов . . 24. III. 1876 . . 177
166. „ от Т. Кърджиев до Я. Ангелов . . . . . 25. III. 1876 . . . 178
167. „ от Ив. С. Иванов до Т. Пеев . . . . . 25. III. 1876 . . . 179
168. „ от Т. Пеев до П. Енчев . . . . . 25. III. 1876 . . . 179
169. „ от Ив. П. Семерджиев до Я. Ангелов . . . . . 25. III. 1876 . . . 181
170. „ от С. Стамболов до Я. Ангелов . . . . . 25. III. 1876 . . . 183
171. „ от Я. Ангелов до Т. Кърджиев и др. . . . . 26. III. 1876 . . . 183
172. „ от Р. Атанасов до К. Цанков . . . . . 26. III. 1876 . . . 186
173. „ от Т. Кърджиев до Я. Ангелов . . . . . 27. III. 1876 . . . 187
174. Телеграма от И. Йованович до П. Хитов . . . . . 27. III. 1876 . . . 188
175. Писмо от Я. Ангелов до Т. Кърджиев и др. . . . . 28. III. 1876 . . . 188
176. Телеграма от Ив. Горова до Д. Горов . . . . . 29. III. 1876 . . . 189
177. Писмо от Т. Кърджиев до Я. Ангелов . . . . . 29. III. 1876 . . . 189
178. Разписка от С. Пенев до Я. Ангелов . . . . . 29. III. 1876 . . . 190
179. Писмо от Ив. С. Иванов до Т. Пеев . . . . . 30. III. 1876 . . . 191
180. „ от Ив. х. Димитров до П. Хитов . . . . . III или IV. 1876 . . . 191
181. Телеграма от Ив. Сапунов до П. Хитов . . . . . 1. IV. 1876 . . . 192
182. „ от М. Цветков до Д. Горов . . . . . 1. IV. 1876 . . . 192
183. „ от Г. Матев до Д. Горов . . . . . 2. IV. 1876 . . . 193
184. Писмо от Я. Ангелов до Т. Кърджиев и др. . . . . преди 3. IV. 1876 . . . 193
185. „ от Т. Кърджиев и Г. Петкович до Я. Ангелов и Д. Горов 3. IV. 1876 . . . 194
186. „ от А. Хитов до П. Хитов . . . . . 4. IV. 1876 . . . 194
187. „ от Р. Атанасов до П. Хитов . . . . . 5. IV. 1876 . . . 196
188. Телеграма от К. Ботев до Я. Ангелов . . . . . 5. IV. 1876 . . . 198
189. „ от Ив. Данчев до Д. Горов . . . . . 5. IV. 1876 . . . 198
190. Писмо от С. Стамболов до Т. Кърджиев . . . . . 6. IV. 1876 . . . 198
191. Доклад от Х. Дюпюи до Х. Елиот . . . . . 7. IV. 1876 . . . 200
192. Телеграма от Ив. Мумджиев до К. Цанков . . . . . 7. IV. 1876 . . . 201

193. Телеграма от Н. Обретенов до Т. Кърджиев . . . . . 7. IV. 1876 . . . 202
194. Писмо от Г. Петкович до Т. Кърджиев и др. . . . . 8. IV. 1876 . . . 202
195. „ от С. Стамболов до Я. Ангелов . . . . . преди 10. IV. 1876 . . . 203
196. „ от Я. Ангелов до С. Стамболов . . . . . 10. IV. 1876 . . . 204
197. „ от Ив. Мумджиев до К. Цанков . . . . . 10. IV. 1876 . . . 206
198. „ от Ол. Панов до П. Хитов . . . . . 10. IV. 1876 . . . 206
199. „ от Г. Петкович до Т. Кърджиев и др. . . . . 10. IV. 1876 . . . 208
200. Телеграма от М. Цветков до Д. Горов . . . . . 10. IV. 1876 . . . 209
201. Писмо от В. Йонин до Т. Пеев . . . . . 11. IV. 1876 . . . 209
202. „ от Т. Кърджиев до П. Обретенова . . . . . 11. IV. 1876 . . . 212
203. „ от Т. Кърджиев до Г. Петкович . . . . . 11. IV. 1876 . . . 213
204. „ от Т. Кърджиев до Г. Петкович . . . . . 11. IV. 1876 . . . 214
205. „ от Т. Кърджиев до Г. Петкович . . . . . 11. IV. 1876 . . . 216
206. „ от Н. Обретенов до Т. Обретенова . . . . . 11. IV. 1876 . . . 217
207. „ от С. Стамболов до Т. Кърджиев . . . . . 11. IV. 1876 . . . 217
208. Доклад от Н. Геров до Н. Игнатиев . . . . . 12. IV. 1876 . . . 218
209. Окръжно писмо от Българската екзархия до митроп. Доситей. . 12. IV. 1876 . . . 222
210. Разписка от Револ. комитет — Севлиево до Д. Татиев . . . . 12. IV. 1876 . . . 223
211. Писмо от З. Стоянов до Н. Табаков . . . . . 12. IV. 1876 . . . 224
212. „ от Я. Ангелов до Хр. Ботев . . . . . 13. IV. 1876 . . . 225
213. Телеграма от Г. Апостолов до Д. Горов . . . . . 13. IV. 1876 . . . 226
214. Писмо от С. Стамболов до Т. Кърджиев . . . . . 13. IV. 1876 . . . 226
215. Телеграма от А. Матев до М. Цветков . . . . . 14. IV. 1876 . . . 227
216. Писмо от Т. Кърджиев до Д. Горов . . . . . 15. IV. 1876 . . . 228
217. „ от Г. Петкович до Т. Кърджиев и др. . . . . 15. IV. 1876 . . . 228
218. Телеграма от Ив. Сапунов до П. Хитов . . . . . 15. IV. 1876 . . . 229
219. Писмо от Т. Кърджиев до Г. Петкович . . . . . 16. IV. 1876 . . . 230
220. Телеграма от Ив. Данчев до Я. Ангелов . . . . . 17. IV. 1876 . . . 231
221. „ от А. Матев до Д. Горов . . . . . 17. IV. 1876 . . . 232
222. Писмо от П. Каляджиев до К. Цанков . . . . . 17. IV. 1876 . . . 232
223. „ от Т. Кърджиев до П. Обретенова . . . . . 17. IV. 1876 . . . 233
224. „ от Т. Пеев до Я. Ангелов . . . . . 17. IV. 1876 . . . 233
225. Телеграма от Д. Горов до сем. Д. Горови . . . . . 18. IV. 1876 . . . 234
226. „ от Т. Кърджиев до Д. Горов . . . . . 18. IV. 1876 . . . 234
227. Писмо от Ив. Мумджиев до К. Цанков . . . . . 18. IV. 1876 . . . 234
228. „ от С. Стамболов до Т. Кърджиев . . . . . 18. IV. 1876 . . . 236
229. „ от С. Стамболов до П. Обретенова . . . . . 18. IV. 1876 . . . 236
230. „ от С. Стамболов до Г. Петкович . . . . . 18. IV. 1876 . . . 237
231. „ от Д. Стоянов до Г. Петкович . . . . . 18. IV. 1876 . . . 238
232. „ от Н. Табаков до Т. Кърджиев . . . . . 18. IV. 1876 . . . 239
233. „ от Хр. Бръчков до Н. Ценов . . . . . 19. IV. 1876 . . . 240
234. „ от Т. Пеев до Я. Ангелов . . . . . 19. IV. 1876 . . . 240
235. „ от П. Фитов до К. Цанков . . . . . 19. IV. 1876 . . . 241
236. „ от А. Чернев до Я. Ангелов . . . . . 19. IV. 1876 . . . 241
237. „ от Я. Ванков до Филип Тотю . . . . . 20. IV. 1876 . . . 242
238. Телеграма от Д. Горов до Т. Кърджиев . . . . . 20. IV. 1876 . . . 242
239. „ от А. Матев до Д. Горов . . . . . 20. IV. 1876 . . . 243
240. „ от Я. Ангелов до Т. Пеев . . . . . 21. IV. 1876 . . . 243
241. Доклад от Н. Геров до Н. Игнатиев . . . . . 21. IV. 1876 . . . 244
242. Телеграма от Т. Кърджиев до Д. Горов . . . . . 21. IV. 1876 . . . 245
243. Писмо от Панарет Пловдивски до Г. Груев . . . . . 21. IV. 1876 . . . 245

244. Пастирско послание от митроп. Серафим до някои котленски села . . . . . 21. IV. 1876 . . . 246
245. Шифрована телеграма от Н. Геров до Н. Игнатиев . . . . . 22. IV. 1876 . . . 248
246. Доклад от Н. Геров до Н. Игнатиев . . . . . 22. IV. 1876 . . . 248
247. Писмо от Д. Горов до Т. Кърджиев . . . . . 22. IV. 1876 . . . 250
248. „Закон за всички бунтовници" . . . . . 22. IV. 1876 . . . 250
249. Заповед от С. Заимов до револ. дейци . . . . . 22. IV. 1876 . . . 253
250. Заповед от Револ. комитет — Враца до десетарите . . . . . 22. IV. 1876 . . 253
251. Писмо от С. Кашаров до Т. Хитров . . . . . 22. IV. 1876 . . 254
252 „ от П. Хитов до Р. Атанасов . . . . . 22. IV. 1876 . . . 254
253. „ от П. Хитов до Т. Пеев . . . . . 22. IV. 1876 . . . 255
254. Телеграма от Н. Геров до Н. Игнатиев . . . . . 23. IV. 1876 . . . 256
255. Писмо от Брезов до Я. Ангелов . . . . . 24. IV. 1876 . . . 256
256. „ от Брезов до С. Грънчаров . . . . . 24. IV. 1876 . . . 257
257. Доклад от Н. Геров до Н. Игнатиев . . . . . 24. IV. 1876 . . . 258
258. „ от Х. Дюпюи до Х. Елиот . . . . . 24. IV. 1876 . . . 260
259. Писмо от С. Заимов до Револ. комитет — Търново . . . . . 24. IV. 1876 . . . 262
260. Доклад от Ив. А. Иванов до Н. Игнатиев . . . . . 24. IV. 1876 . . . 263
261. Писмо от Т. Кърджиев до Г. Петкович . . . . . 24. IV. 1876 . . . 265
262. Окръжно писмо от Митрополията — Пловдив до христ. население . . . . . 24. IV. 1876 . . . 265
263. Телеграма от Якобсон до Я. Хиршхорн . . . . . 24. IV. 1876 . . . 266
264. Доклади от Ив. А. Иванов до Руското посолство — Цариград . . . . . 24. IV. — 14. V. 1876 . . . 267
265. Телеграма от Н. Геров до Н. Игнатиев . . . . . 25. IV. 1876 . . . 268
266. Доклад от Х. Дюпюи до Х. Елиот . . . . . 25. IV. 1876 . . . 269
267. Писмо от Т. Кърджиев до Г. Петкович . . . . . 25. IV. 1876 . . . 270
268. „ от Ив. Найденов до Т. Хитров . . . . . 25. IV. 1876 . . . 271
269. „ от В. Ранов до П. Хитов . . . . . 25. IV. 1876 . . . 271
270. Телеграма от Г. Апостолов до Т. Кърджиев . . . . . 26. IV. 1876 . . . 272
271. Писмо от Р. Атанасов до П. Каляджиев . . . . . 26. IV. 1876 . . . 273
272. „ от Р. Атанасов до К. Цанков . . . . . 26. IV. 1876 . . . 273
273. Доклад от Н. Геров до Н. Игнатиев . . . . . 26. IV. 1876 . . . 274
274. Телеграма от Ив. Горова до Д. Горов . . . . . 26. IV. 1876 . . . 276
275. Писмо от Ив. х. Димитров до С. Грънчаров . . . . . 26. IV. 1876 . . . 277
276. „ от Ив. х. Димитров до Г. Стойчев . . . . . 26. IV. 1876 . . . 278
277. Телеграма от Н. Обретенов до Д. Горов . . . . . 26. IV. 1876 . . . 279
278. Писмо от Т. Пеев до Я. Ангелов . . . . . 26. IV. 1876 . . . 279
279. Телеграма от Ив. Сапунов до И. Йованович . . . . . 26. IV. 1876 . . . 280
280. Писмо от Т. Стоянов до П. Хитов . . . . . 26. IV. 1876 . . . 280
281. Телеграма от П. Каляджиев до Г. Шопов . . . . . преди 27. IV. 1876 . . . 281
282. „ от Г. Апостолов до Я. Ванков . . . . . 27. IV. 1876 . . . 281
283. Доклад от Х. Дюпюи до Х. Елиот . . . . . 27. IV. 1876 . . . 282
284. „ от Р. Рийд до Х. Елиот . . . . . 27. IV. 1876 . . . 284
285. Телеграма от Ив. Сапунов до П. Хитов . . . . . 27. IV. 1876 . . . 287
286. Доклад от Н. Геров до Н. Игнатиев . . . . . 28. IV. 1876 . . . 288
287. Окръжно писмо от Бълг. екзархия до христ. население . . . 28. IV. 1876 . . . 289
288. Писмо от Г. Киселов до Р. Гръблев и Р. Попович . . . . . 28. IV. 1876 . . . 291
289. Телеграма от А. Матев до Д. Горов . . . . . 28. IV. 1876 . . . 292
290. Писмо от Н. Обретенов до М. Цветков . . . . . 28. IV. 1876 . . . 292
291. Телеграма от М. Цветкович до Я. Ангелов . . . . . 28. IV. 1876 . . . 293
292. „ от А. Чернев до Д. Горов . . . . . 28. IV. 1876 . . . 293

293. Телеграма от М. Черняев до К. Цанков . . . . . 28. IV. 1876 . . . 294
294. Доклад от Н. Геров до Н. Игнатиев . . . . . 29. IV. 1876 . . . 295
295. Телеграма от Д. Горов до Т. Кърджиев . . . . . 29. IV. 1876 . . . 297
296. Доклад от Ив. А. Иванов до Н. Игнатиев . . . . . 29. IV. 1876 . . . 297
297. Писмо от Т. Кърджиев до Г. Петкович . . . . . 29. IV. 1876 . . . 299
298. „ от Г. Матев и Д. Горов до К. Цанков . . . . . 29. IV. 1876 . . . 300
299. „ от Г. Петкович до Я. Ангелов . . . . . 29. IV. 1876 . . . 301
300. „ от М. Цветкович до Я. Ангелов . . . . . 29. IV. 1876 . . . 301
301. Телеграма от Якоков[?] до Д. Горов . . . . . 29. IV. 1876 . . . 302
302. Доклад от Н. Геров до Н. Игнатиев . . . . . 30. IV. 1876 . . . 302
303. „ от Х. Дюпюи до Х. Елиот . . . . . 30. IV. 1876 . . . 306
304. Телеграма от Н. Обретенов до Д. Горов . . . . . 30. IV. 1876 . . . 309
305. Писмо от Т. Пеев до М. Дринов . . . . . 30. IV. 1876 . . . 309
306. „ от К. Цанков до М. Черняев . . . . . 30. IV. 1876 . . . 312
307. Пълномощно на Т. Алтънов . . . . . началото на V. 1876 . . . 314
308. Доклад от Ч. Брофи до Х. Елиот . . . . . 1. V. 1876 . . . 314
309. Писмо от митроп. Григорий до архидякон Василий . . . . . 1. V. 1876 . . . 315
310. Окръжно писмо от митроп. Григорий до населението в епархията . . . . . 1. V. 1876 . . . 316
311. Доклад от Х. Дюпюи до Х. Елиот . . . . . 1. V. 1876 . . . 318
312. Писмо от Н. Ковачев до М. Дринов . . . . . 1. V. 1876 . . . 320
313. „ от Т. Пеев до Я. Ангелов . . . . . 1. V. 1876 . . . 321
314. „ от Г. Петкович до Я. Ангелов . . . . . 1. V. 1876 . . . 321
315. „ от Г. Петкович до Я. Ангелов . . . . . преди 2. V. 1876 . . . 322
316. „ от Т. Ковачев до П. Хитов . . . . . 2. V. 1876 . . . 323
317. „ от Г. Петкович до Я. Ангелов и др. . . . . 2. V. 1876 . . . 324
318. „ от П. Хитов до Д. Ценович . . . . . 2. V. 1876 . . . 325
319. Телеграма от М. Цветкович до Я. Ангелов . . . . . 2. V. 1876 . . . 325
320. „ от Хр. Ботев до К. Ботев . . . . . 3. V. 1876 . . . 326
321. Доклад от Н. Геров до Н. Игнатиев . . . . . 3. V. 1876 . . . 326
322. Писмо от А. Чернев до Я. Ангелов . . . . . 3. V. 1876 . . . 328
323. Дописка за разрушаването на Перущица . . . . . 4. V. 1876 . . . 329
324. Доклад от Х. Дюпюи до Х. Елиот . . . . . 4. V. 1876 . . . 334
325. Телеграма от П. Йорданов до П. Хитов . . . . . 4. V. 1876 . . . 336
326. Доклад от Р. Рийд до Х. Елиот . . . . . 4. V. 1876 . . . 337
327. Писмо от сотирчани до митроп. Панарет Пловдивски . . . . . 4. V. 1876 . . . 339
328. Телеграма от М. Цветков до Д. Горов . . . . . 4. V. 1876 . . . 339
329. Писмо от Д. Ценович до П. Хитов . . . . . 4. V. 1876 . . . 340
330. Поверителен доклад от Х. Елиот до Е. Х. Дърби . . . . . 5. V. 1876 . . . 340
331. Писмо от Д. Ценович до Ив. Кишелски . . . . . 5. V. 1876 . . . 342
332. „ от Д. Стоянов до Револ. комитет — Русе . . . . . 6. V. 1876 . . . 343
333. „ от Р. Атанасов до Хр. Македонски . . . . . 7. V. 1876 . . . 344
334. Доклад от Х. Дюпюи до Х. Елиот . . . . . 7. V. 1876 . . . 344
335. Писмо от К. Нешов до С. Вацов . . . . . 7. V. 1876 . . . 347
336. „ от Г. Живков до Я. Ангелов . . . . . 8. V. 1876 . . . 348
337. „ от П. Катранов до Г. Стойчев . . . . . 8. V. 1876 . . . 349
338. Доклад от Р. Рийд до Х. Елиот . . . . . 8. V. 1876 . . . 349
339. Писмо от Н. Чаликн до Н. Геров . . . . . 8. V. 1876 . . . 351
340. „ от Т. Пеев до П. Еичев . . . . . преди 9. V. 1876 . . . 352
341. „ от А. Горов до Т. Хитров . . . . . 9. V. 1876 . . . 353
342. „ от А. Гудов до Т. Кърджиев . . . . . 9. V. 1876 . . . 354
343. „ от П. Обретенова до К. Кънчева и Ив. Горова . . . . . 9. V. 1876 . . . 354

344. Писмо от Т. Пеев до Я. Ангелов . . . . . 9. V. 1876 . . . 356
345. „ от Т. Пеев до М. Дринов . . . . . 9. V. 1876 . . . 357
346. „ от Филип Тотю до Т. Хитров . . . . . 9. V. 1876 . . . 358
347. „ от Н. Чалики до Н. Геров . . . . . 9. V. 1876 . . . 359
348. Кондика от Жеравна . . . . . 9. V. 1876— 10. II. 1882 . . . 360
349. Писмо от Ив. Крилов до Н. Даскалов . . . . . 10. V. 1876 . . . 363
350. „ от Н. Чалики до Н. Геров . . . . . 10. V. 1876 . . . 365
351. Телеграма от Бранислав до Д. Горов . . . . . 11. V. 1876 . . . 366
352. Доклад от Ив. А. Иванов до Н. Игнатиев . . . . . 11. V. 1876 . . . 366
353. Писмо от Т. Кърджиев до Г. Петкович . . . . . 11. V. 1876 . . . 367
354. „ от С. Младенов до другарите му . . . . . 11. V. 1876 . . . 368
355. Доклад от Р. Рийд до Х. Елиот . . . . . 11. V. 1876 . . . 369
356. Писмо от Филип Тотю до Т. Кърджиев и Аврам Павурджиев . 11. V. 1876 . . . 371
357. „ от М. Дринов до Т. Пеев . . . . . 12. V. 1876 . . . 372
358. „ от П. Катранов до Г. Стойчев . . . . . 12. V. 1876 . . . 373
359. „ от Т. Кърджиев до Г. Петкович . . . . . 12. V. 1876 . . . 374
360. „ от Н. Чалики до Н. Геров . . . . . 12. V. 1876 . . . 375
361. Бележки от бачо Киро Петров . . . . . между 12—16. V. 1876 . . . 376
362. Писмо от Г. Пиринчев до Анастас . . . . . 13. V. 1876 . . . 379
363. „ от Р. Атанасов до К. Цанков . . . . . 14. V. 1876 . . . 380
364. Доклад от Х. Дюпюи до Х. Елиот . . . . . 14. V. 1876 . . . 380
365. Окръжно писмо от Бълг. екзархия до свещениците . . . . . 14. V. 1876 . . . 381
366. Доклад от Ив. А. Иванов до Н. Игнатиев . . . . . 14. V. 1876 . . . 383
367. „ от Р. Рийд до Х. Елиот . . . . . 14. V. 1876 . . . 385
368. „ от Ч. Брофи до Х. Елиот . . . . . 15. V. 1876 . . . 386
369. Писмо от П. Ванков до близките му . . . . . 15. V. 1876 . . 389
370. Телеграма от А. Горов до Т. Хитров . . . . . 15. V. 1876 . . . 390
371. „ от А. Матев до Хр. Ботев . . . . . 15. V. 1876 . . . 390
372. Писмо от Г. Петкович до А. Гудов . . . . . след 15. V. 1876 . . . 391
373. „ от Ив. х. Димитров до Т. Кърджиев . . . . . 15—16. V. 1876 . . . 391
374. „ от Г. Апостолов и др. до Бълг. челов. настоятелство — Букурещ . . . . . 16. V. 1876 . . . 392
375. Телеграма от Ив. х. Димитров до Д. Горов . . . . . 16. V. 1876 . . . 393
376. Писмо от Д. Икономов до Г. Стойчев и др. . . . . 16. V. 1876 . . . 394
377. „ от Д. Петров и др. до Д. Горов . . . . . 16. V. 1876 . . . 394
378. Джобното тефтерче на Христо Ботев . . . . . преди 17. V. 1876 . . . 395
379. Писмо от Г. Петкович до Н. Андреевич и др. . . . . преди 17. V. 1876 . . . 397
380. Прощалното писмо на Хр. Ботев до семейството му . . . . . 17. V. 1876 . . . 398
381. Писмо от Хр. Ботев до Ив. Грудов, Ив. Кавалджиев и Г. Странски . . . . . 17. V. 1876 . . . 398
382. Писмо от Хр. Ботев до Д. Енглендер . . . . . 17. V. 1876 . . . 399
383. Удостоверение от Хр. Ботев до Д. Енглендер . . . . . 17. V. 1876 . . . 401
384. Писмо от Д. Тодоров до Ив. Грудов . . . . . 17. V. 1876 . . . 401
385. „ от пътниците на „Радецки“ до Д. Енглендер . . . . . 17. V. 1876 . . . 402
386. „ от Ф. Симидов до Костаки Николов — Сахатчията . . . 17. V. 1876 . . . 403
387. „ от П. Тодоров до К. Цанков . . . . . 17. V. 1876 . . . 403
388. Доклади от А. Церетелев до Рус. посолство — Цариград . . 17—22. V. 1876 . . . 404
389. Писмо от Д. Цеповић до Ив. Кишелски . . . . . след 17. V. 1876 . . . 406
390. Доклад с прил. от Н. Геров до Рус. посолство — Цариград . . 18. V. 1876 . . . 407
391. Доклад от Д. Енглендер до Централния инспекторат — Виена 18. V. 1876 . . . 415
392. Писмо от Ив. Карастоянов до С. Вацов . . . . . 18. V. 1876 . . . 419
393. „ от Т. Кърджиев до Я. Ангелов . . . . . 18. V. 1876 . . . 420

394. Доклад от Р. Рийд до Х. Елиот . . . . . 18. V. 1876 . . . 421
395. Писмо от Г. Петкович до Я. Ангелов и др. . . . . 18. V. 1876 . . . 423
396. „ от Н. Бончев до М. Дринов . . . . . 19. V. 1876 . . . 424
397. Заповед за арестуването на К. Цанков . . . . . 19. V. 1876 . . . 425
398. Писмо от Г. Петкович до Я. Ангелов . . . . . 19. V. 1876 . . . 426
399. „ от Н. Чалики до Н. Геров . . . . . 19. V. 1876 . . . 427
400. Изложение за въстанието в Копривщица, Панагюрище и Перущица . . . . . след 19. V. 1876 . . . 428
401. Протокол за завладяването на „Радецки“ . . . . . 20. V. 1876 . . . 432
402. Доклад от А. Василевски до Н. П. Игнатиев . . . . . 20. V. 1876 . . . 451
403. Доклад от Ч. Брофи до Х. Елиот . . . . . 21. V. 1876 . . . 453
404. Удостоверение за освобождаването на К. Цанков . . . . . 21. V. 1876 . . . 456
405. Писмо от Т. Пеев до П. Енчев . . . . . 22. V. 1876 . . . 457
406. „ от А. Гудов и др. до Т. Кърджиев и Я. Ангелов . . . . 23. V. 1876 . . . 459
407. Доклади от А. Церетелев до Руското посолство — Цариград . . . . . 23—24. V. 1876 . . . 460
408. Прокламация от Мехмед Ружди до българ. народ . . . . . 24. V. 1876 . . . 461
409. Доклад от А. Церетелев до Н. Игнатиев . . . . . 24. V. 1876 . . . 463
410. Писмо от М. Дринов до Т. Пеев . . . . . 25. V. 1876 . . . 465
411. „ от А. Чернев до Я. Ангелов и др. . . . . 25. V. 1876 . . . 466
412. „ от Българ. человеколюбиво настоятелство до Н. Киреев . . 27. V. 1876 . . . 467
413. „ от П. Каляндиев до К. Цанков . . . . . 27. V. 1876 . . . 468
414. „ от архим. Стефан до архид. Василий . . . . . 27. V. 1876 . . . 468
415. Бележки от неизвестен автор . . . . . 28. V. 1876 . . . 469
416. Телеграма от Д. Смилов до Ив. Горова . . . . . 31. V. 1876 . . . 470
417. Писмо от П. Фитов до К. Цанков . . . . . 31. V. 1876 . . . 470
418. Анонимни бележки от съвременник . . . . . V. 1876 . . . 471
419. Прокламация от Мехмед Ружди до мюсюлманите и християните V. 1876 . . . 472
420. Списък с имената на Ботевите четници . . . . . V. 1876 . . . 474
421. Бележки от Н. Чалики . . . . . V. 1876 . . . 475
422. Писмо от В. Кулев до българ. револ. комитети — Румъния . . 1. VI. 1876 . . . 476
423. „ от А. Матев до Българ. человеколюбиво настоятелство — Букурещ . . . . . 1. VI. 1876 . . . 476
424. Доклад от Ч. Брофи до Х. Елиот . . . . . 2. VI. 1876 . . . 477
425. Писмо от Н. Бончев до М. Дринов . . . . . 5. VI. 1876 . . . 480
426. „ с прил. от Моралов до Г. Начович . . . . . 5. VI. 1876 . . . 481
427. „ от М. Дринов до Н. Бончев . . . . . след 5. VI. 1876 . . . 483
428. „ от неизвестен автор . . . . . 7. VI. 1876 . . . 484
429. „ от Й. Дръцков до М. Дринов . . . . . 8. VI. 1876 . . . 487
430. „ от П. Обретенова до Д. Горов . . . . . 11. VI. 1876 . . . 488
431. „ от Ст. Странски и Михайловски до М. Дринов . . . . . 11. VI. 1876 . . . 489
432. „ от Д. Горов до Т. Пеев . . . . . 12. VI. 1876 . . . 490
433. „ от С. Христов до М. Дринов . . . . . 12. VI. 1876 . . . 491
434. „ от М. Дринов до К. Иречек . . . . . 13. VI. 1876 . . . 492
435. „ от С. Христов до К. Иречек . . . . . 14. VI. 1876 . . . 493
436. Доклад от Х. Дюпюи до Х. Елиот . . . . . 16. VI. 1876 . . . 496
437. Писмо от Т. Кърджиев до Г. Петкович . . . . . 17. VI. 1876 . . . 499
438. „ от Т. Кърджиев до Г. Петкович и др. . . . . след 17. VI. 1876 . . . 501
439. „ от Г. Тишев до Н. Ковачев . . . . . 18. VI. 1876 . . . 503
440. Бележка от В. Богданов до Н. Геров . . . . . след 19. VI. 1876 . . . 504
441. Писмо от М. Дринов до Т. Пеев . . . . . 20. VI. 1876 . . . 505
442. „ от Й. Дръцков до М. Дринов . . . . . 25. VI. 1876 . . . 506

443. Писмо от П. Обретенова до Д. Горов . . . . . VI. 1876 . . . 507
444. Телеграма от Е. Х. Дърби до Х. Дюпюи . . . . . 2. VII. 1876 . . . 509
445. Писмо от М. Дринов до К. Йречек . . . . . 16. VII. 1876 . . . 510
446. „ от В. Богданов до Н. Геров . . . . . 18. VII. 1876 . . . 511
447. Доклад от Ив. А. Иванов до А. Нелидов . . . . . 21. VII. 1876 . . . 512
448. Писмо от Хр. Досев до Т. Бурмов . . . . . 24. VII. 1876 . . . 514
449. Доклад с прил. от Х. Дюпюи до Е. Х. Дърби . . . . . 26. VII. 1876 . . . 515
450. Телеграма от А. Церетелев до А. Нелидов . . . . . 26. VII. 1876 . . . 527
451. Доклад от А. Церетелев до Н. Гирс . . . . . 26. VII. 1876 . . . 528
452. Писмо от А. Матев до К. Цанков . . . . . 29. VII. 1876 . . . 529
453. Доклад от Р. Рийд до Х. Елиот . . . . . 30. VII. 1876 . . . 530
454. Приложение № 1 към доклад № 135 от А. Церетелев до Н. Гирс VII. 1876 . . . 532
455. „ № 2 „ „ № 135 от А. Церетелев до Н. Гирс VII. 1876 . . . 536
456. „ № 3 „ „ № 135 от А. Церетелев до Н. Гирс VII. 1876 . . . 537
457. Писмо от В. Богданов до Н. Геров . . . . . 2. VIII. 1876 . . . 539
458. „ от В. Богданов до Н. Геров . . . . . 4. VIII. 1876 . . . 542
459. „ от В. Богданов до Н. Геров . . . . . 6. VIII. 1876 . . . 545
460. Доклад от Х. Дюпюи до Е. Х. Дърби . . . . . 7. VIII. 1876 . . . 547
461. Писмо от В. Богданов до Н. Геров . . . . . 13. VIII. 1876 . . . 551
462. Доклад от Ф. Р. Ж. Калверт до Х. Елиот . . . . . 17. VIII. 1876 . . . 553
463. Писмо от А. Шопов до И. Груев или до Г. Груев . . . . . 19. VIII. 1876 . . . 555
464. „ от Ив. Данчев до П. Обретенова . . . . . 26. VIII. 1876 . . . 555
465. Доклад от Ч. Брофи до Х. Елиот . . . . . 28. VIII. 1876 . . . 556
466. Писмо от Й. Филаретова до Н. Геров . . . . . 9. IX. 1876 . . 562
467. „ от Методий Кусев до Др. Цанков и М. Балабанов . . . 16. IX. 1876 . . . 566
468. Изложение от бълг. население до дипл. представители на великите сили . . . . . 16. IX. 1876 . . . 570
469. Писмо от Методий Кусев до Др. Цанков и М. Балабанов . . . 27. IX. 1876 . . . 573
470. „ от З. Стоянов до Н. Табаков . . . . . 28. X. 1876 . . . 575
471. „ от от. Кирил Слепов до П. Гинин — Стамболията . . . . X. 1876 . . . 577
472. Присъдата на Ботевите четници: П. Ванков, Д. Икономов, Сп. Соколов и К. Апостолов . . . . . 28. XI. 1876 . . . 578
473. Изложение от батаченки до Цариградската конференция . . . 3. I. 1877 . . . 580
474. Писмо от М. Дринов до Н. Бончев . . . . . 11. II. 1877 . . . 585
475. „ от М. Дринов до Н. Бончев . . . . . 24. II. 1877 . . . 587
476. Удостоверение от Сръбското агентство — Румъния . . . . . 17. III. 1877 . . . 589

СПРАВОЧЕН АПАРАТ

1. Таблица за съкращенията на имената на институтите и на архивните фондове . . 590
2. Обяснения на другите съкращения 592
3. Текст на печатите 593
4. Показалец на собствените имена 594
5. Показалец на географските имена 627
6. Предметен показалец 639
7. Приложения: 14 факсимилета

По-съществени печатни грешки

Стр.	Ред	Напечатано	Да се чете	По вина на
23	17 отдолу	долазјо	долазио	съставителите
23	20 „	стојм	стојим	коректора
33	3 „	она	онај	съставителите
33	11 отдолу	моих	мојих	„
34	1 отгоре	даћу	да ћу	„
34	1 „	поћи	поћи	„
34	5 „	дали	да ли	„
34	8 „	у право	управо	„
34	20 „	фрајлицу	фрајлицу	„
34	22 „	поздравити	поздравите	„
34	24 „	пријател	пријатељ	„
35	24 „	заход	за код	„
35	26 „	заньима	за њима	„
35	27 „	наједан пут	наједанпут	„
35	28 „	друкчи е	друкчије	„
35	29 „	захватывала	захтевала	„
36	4 „	ва да	ваљда	„
36	19 отдолу	да се удържи	да се удржим	„
43	5 „	Не мој	Немој	„
43	6 „	оће	ће	коректора
43	14 „	прођемо	прођемо	„
48	23 „	Н. П. Мартинов	Н. п. Мартинов	съставителите
52	8 отгоре	ја	ја	„
58	8 отдолу	и ми	и им	коректора
60	3 „	предаден	издаден	съставителите
61	2 „	народу	народа	„
62	3 отгоре	кој и	који	„
62	12 „	и скупили	искупили	„
62	26 „	и пак	ипак	„
75	7 „	варушим	вршим	коректора
90	10 отдолу	полаучтеля	получателя	печатницата
93	11 отгоре	по много	по-много	съставителите
115	7 „	Иска още . . .	„Иска още. . .	печатницата
115	18 „	[7]Пиша	[1]Пиша	„
115	19 „	[1]В ориг. „ба“.	[7]В ориг. „ба“.	„
115	20 „	[16—17]Бърз предводител.	[16—17]Бърз предводител.	„
117	13 „	Даповлияе	Да повлияе	„
125	8 „	В Гюргево,	В Гюргево.	съставителите
129	1 „	Автогр. с маст.	Ориг. с мол.	„
129	1 отдолу	Пишимишев	Пишмишев	„
132	17 „	[12]х. Димитър.	[12]х. Димитров	„
133	19 „	[8]Измамиха	[8]Задигнаха	„
148	11 „	прегледал, отначало имали	прегледал отначало има ли	„
149	9 „	П. Обретенов	Г. Обретенов	„
166	1 „	рботят	работят	печатницата
167	19 „	Елена, Георгиева	Елена Георгиева	„
177	3 „	[5]Ил. Блъсков.	[5]Райко Ил. Блъсков.	съставителите
178	23 отдолу	[18]Илия.	[18]Райко.	„
194	6 отгоре	Геров	Горов	„

Стр.	Ред	Напечатано	Да се чете	По вина на
207	20—21 „	сеа пада	се пада	печатницата
207	21 „	еди	една	„
209	4 отгоре	[19]Г. Петрович.	[19]Г. Петкович.	съставителите
211	8 „	спропуски	с пропуски	печатницата
215	20 „	Хю [д] ж [еклии]	Хю [д] ж [екии]	съставителите
228	16 отдолу	[1]Ф.	Ф.	печатницата
228	13 „	Димитър.	[1]Димитър.	„
238	14—15 „	Г. Петович.	Г. Петкович.	печатницата
238	16 „	Негодяи.	[9]Негодяи.	„
240	13 „	Въстанието	[4]Въстанието	„
240	13—14 „	[8—12]Пимото...	[8—12]Писмото	„
241	16 отдолу	имали	има ли	съставителите
248	22 „	изпратила	изпраща	„
256	2 „	цера	церът	„
256	2 „	дали	дал	коректора
259	27 отгоре	окръзите на Султан Ери...	окръзите Султан Ери...	съставителите
283	26 „	мунекъдърност	му некъдърност	печатницата
286	21 отдолу	станалите	останалите	коректора
297	12 „	Димитър.	[8]Димитър.	печатницата
307	7—8 „	Архива на библиотеката при М-вото...	Архива при М-вото...	съставителите
315	7—8 отгоре	„ „ „	„ „	„
319	21—22 отдолу	„ „	„ „	„
327	6 отдолу	служащите на	служащите по	„
329	20 отгоре	était allés	étaient allés	„
329	21 „	avait résisté avait	avaient résisté avaient	„
332	18 „	(Друнджилар)	(Джунджилар)	„
339	1 „	станциите	станцията	„
361	21 отдолу	скера	аскера	печатницата
364	3 „	орду	орда	съставителите
396	8 „	(Ени Захарско)[18]	Ени Захарско[18]	„
396	9 „	Пенков	Пенков [?]	„
399	7—8 отдолу	sommes procuré	sommes procurés	„
399	6 „	poursuiis	poursuites	„
400	3 отгоре	métraii	mettrat	„
400	6 „	ulgarie	Bulgarie	печатницата
400	15 „	[cap.]	[Cpt.]	съставителите
402	5 „	военно	военни	печатницата
412	2 отдолу	подозирани	подозирани в	съставителите
415	10 „	unringt	umringt	„
415	3 „	um	am	„
416	6 отгоре	üre	Türe	печатницата
420	4 „	Каростојанов	Карастојанов	„
425	14 „	custodelu	custodeluĭ	„
425	16 „	depositari	depositariĭ	„
425	21 „	Iudecator	Iudecător	съставителите
433	1 „	Ahnlichkeit	Ähnlichkeit	печатницата
464	17 „	Mihalitch[7]	Mihalitch	съставителите
464	17 „	d'Uskidar	d'Usкudar	„
469	7 отдолу	Вероятно Кожлювци или Коевци	Вероятно Коевци	„
471	22 „	Ряховчанини	Ряховчани	„
475	7 отгоре	Барис чифлук	Барие чифлук	„
475	17 „	Ценово	Ценино	„
478	12 отдолу	Бургаско	Грудовско	„
483	7 „	седържала	се държала	печатницата
489	17 отгоре	„с голе ръце“	„с голи ръце“	съставителите

Стр.	Ред	Напечатано	Да се чете	По вина на
494	19 отдолу	(klobuk)	(klobuk)	съставителите
496	12 отгоре	23 d instant	23 ? instant	„
525	1 „	смята, е е	смята, че е	коректора
530	16—17 „	D[omnului]ssalle	D[omniei]-sale	съставителите
536	5 „	КВ. № 2433/76	В. К№ 2433/76	печатницата
536	3 отдолу	20 т.л.	по 20 т.л.	съставителите
537	17 отгоре	(Karpous — Jen-imahallè)	(Karpous — Jeni-mahallé)	печатницата
569	14 отдолу	да се се	да се	„
574	4 „	изпратено	изпратен	„
580	20 отдолу	[16]Родом от Калкандере...	[16]Родом от Калканделен...	„





АПРИЛСКО ВЪСТАНИЕ
Сборник документи и материали, том I

*

Редактор: Ал. Бурмов
Технически редактор: Л. Милошева
Художник: В. Бараков
Коректор: Йор. Маринова
Печатни коли: 44, 76; издателски коли: 52,36
Формат: 70/100/16; Тираж: 1070; Поръчка № 1883/IV-5
Дадена за набор на 4. V. 1954 г.
Подписана за печат на 2. XII. 1954 г.

*

Държавно издателство „Наука и изкуство" — София
Печатница „Дечо Стефанов" — София — 640/1954 г.

Прав. 1956

22.60

IZBHA 39:25